ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

1 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1997

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՏԱՀՈԳ ԵՒՐՈՊԱՆ

Զափազանց մռայլ մթնոլորտի մը մէջ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 13րդ ընդհ. ժողովը:

Եթէ ուրիշ փաստեր չունենայինք, բաւական էր միայն աչքէ անցնել բացումէն ի վեր խօսուած ճառերը, որոնք խոր մտահոգութիւն կ'արտայայտեն:

Բացման նիստին մէջ, առաջին անգամ Տէ Վալէռան էր, Իրլանտայի յեղափոխական վարչապետը, որ թարգման հանդիսացաւ տիրող յուռետեսութեան:

— «Ազգերու Դաշնակցութեան բարեկամները ինչպէս թշնամիները կը զգան թէ հասած է ժամը ուր փորձի պիտի ենթարկուի, եւ անձկութեամբ կը սպասեն թէ այդ փորձը տկարութի՞ւն պիտի ապացուցանէ, թէ նոր ուժ եւ անում: Այսօր աւելի քան երբեք ամբողջ աշխարհի աչքերը յառած են դէպ ի Ժընեւ: Ամէն կողմէ տրտունջներ, քննադատութիւններ, կասկածներ կը լսուին··· Մէկ միջոց ունինք խափանելու զինարշաւը, — ապահովել ազգային իրաւունքները, անվերապահօրէն յարելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի սկզբունքին»:

Նոյնքան յոռետես, թէեւ աւելի դիւանագիտօրէն արտայայտուեցաւ ժողովին բուն նախագահը, Պ. Փոլիթիս:

— «13րդ ընդհ. ժողովը կը բացուի անդոհագին մտահոգութեանց մթնոլորտի մը մէջ: Պատերազմին անհեթեթ պատուհասը նորէն կ'երեւայ հորիզոնին վրայ: Զարհուրելի տագնապ մը կը ճնշէ աշխարհի վրայ: Յուսահատութիւնը կը վարակէ ժողովուրդները: Տիրող անհետութեանց առջեւ, մարդ կը սկսի կասկածիլ Ազգերու Դաշնակցութեան օգտակարութեան, նոյն իսկ տեւողութեան մասին: Կասկածողները եւ վարկաբեկողները արդէն կը հռչակեն անոր մօտալուտ սնանկութիւնը: Արդ, աշխարհի միակ յոյսը Ազգերու Դաշնակցութիւնն է»:

Յաջորդ նիստի մը մէջ, Պ. Մոթա, Զուիցերիոյ նախագահը, իր կարգին յայտարարեց.

— «Շատեր կը գուժեն Ազգերու Դաշնակցութեան հոգեվարքը··· Աշխարհի վրայ չկայ կառավարութիւն մը որ կարենայ հանգիստ սրտով դիտել Ազգերու Դաշնակցութեան անկումը: Նոյն իսկ իր անբաւական եւ տխեղծ վիճակին մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատնէշ մըն է խաղաղութեան համար»:

Իսկ հինգշաբթի օր, երբ նոր ճառեր խօսուեցան, մէկը միւսէն բոթոր:

Առաջին խօսողն էր Պ. Էռիօ, որ յատկապէս ծանրացաւ Ֆրանսայի քաղաքականութեան վրայ, բայց պարտք սեպեց երեւան հանել Ազգերու Դաշնակցութեան սպառնացող երկու վտանգներ, — յետաշրջական ոգին եւ ամբոխավարութիւնը:

«Հազարաւոր դարերու չարիք մը արմատախիլ պոկելու հոգն ունինք», աղաղակեց Ֆրանսայի վարչապետը:

Ու խոստովանեցաւ թէ, ամէն կողմէ դժուարութիւններ կը պաշարեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, եւ աւելի պիտի չատնան:

Լաւատես չէր նաեւ Լորտ Րոպըրթ Սէսիլ, Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակը, որուն կարծիքով, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի տեսական վէճն է որ 75 առ հարիւր կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան:

Իտալական պատուիրակն ալ, տարբեր տեսակէտէ մը շօշափելով օրակարգի խնդիրները, անհրաժեշտ գտաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութիւնը, «որպէս զի վերահաստատուի ու զարգանայ ժողովուրդներու վստահութիւնը. այլապէս, անօգուտ է ո՛ր եւ է ջանք՝ վերակազմելու միջազգային ընկերութիւնը»:

Իբրեւ լրացուցիչ տեղեկութիւն, աւելցնենք որ խորհրդային վարիչները անդադար կը չեփորեն պատերազմի վտանգը, կարմիր գիծէն ներս եւ դուրս:

Երբ այսպէս կ'արտայայտուին պաշտօնական բերաններ, դիւրին է ըմբռնել թէ ո՛րքան աւելի ծանր է կացութիւնը:

Որովհետեւ, աշխարհի բոլոր դիւանագէտները, բոլոր նախարարներն ու վարիչները վարժուած են ոչ թէ ճշմարտութիւնը խոստովանելու, այլ զայն ծածկելու, զարմանազան շռայլաբանութիւններով ու հաւաստիքներով:

Եւ ինկապէս, օրուան կեանքն իսկ, իր զանազան երեւոյթներով, կ'ապացուցանէ թէ կը գտնուինք վտանգաւոր դարձակէտի մը առջեւ:

Անհամար ժողովներու եւ տեղատարափ ճառերու հետ, պետութիւնները, յաղթական թէ պարտեալ, տենդագին մրցակցութեամբ յառաջ կը տանին իրենց զինուորական պատրաստութիւնները:

Պէտք չէ խաբուիլ այս կամ այն պետութեան զինուորական ելմտացոյցին, բանակի կամ նաւատորմի թիւին մէջ եղած կրճատումներէն:

Այսօր այնքան յառաջ գացած է մեքենական, գիտական ռազմարուեստը որ, զեղչուած գունդին կամ մարտանաւին տեղ, տասնապատիկ աւելի ազդու միջոցներ կը հաստատուին:

Մնաց որ, հզօրները, յաղթականները արդէն ազատ են իրենց ուզածին պէս շարժելու, հակառակ հանդիսաւոր յանձնառութեանց. իսկ պարտեալները, նոյնքան կասկածոտ, ամէն տեսակ հնարքներու կը դիմեն: Ինչպէս Գերմանիան, որ թէեւ զինաթափ, միշտ ալ ճար կը գտնէ ուժ ամբարելու վաղուան համար: Հարիւր հազարներով կը համրուին նախկին ռազմիկները: Եւ ահա երիտասարդութիւնն ալ զէն ու զրահի վարժեցնելու հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, դեռ վերջերս: Իսկ արհեստագիտական հնարքներու, գիտական ռազմարուեստի մասին, Գերմանիան չէ որ դաս պիտի առնէ ուրիշներէն:

Մէկ խօսքով, Եւրոպան — ամբողջ աշխարհը — բազմաթիւ լուրջ պատճառներ ունի վախնալու նոր պատերազմի մը պատուհասէն:

Այս կացութեան առջեւ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ ոչ Չաքոն կրցաւ փրկել, ոչ Քորֆուն, ոչ ալ Մանչուրիան, նոյնքան պատճառներ ունի վախնալու իր վերջնական սնանկութենէն: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ԲԵՐԱՆՈՅ ՔՈՒՄՄԷ

«Ճիւմհուրիյէթ» սկսած է հրատարակել թերթօն մը՝ «Գլխատուած վէզիրներ» խորագրով:

Իր յայտարարութեան մէջ, թերթը կ'ըսէ.

— «Օսմանի զաւակներուն պատմութիւնը արիւնով եւ դիակներով խըմորուած է: Ոչ մէկ պետութեան եւ ազգի պատմութիւնը այս աստիճան եղեռնական ոճիրներ չի պարունակեր: Զորս օրուան իշխանութեան մը համար իրենց հայրերը, եղբայրները, զաւակները մորթող քաղսիրտ գազաններ ինչե՞ր ըրին: Սարայի դրան շուրջ Իպրէթի քարերուն վրայ երեւցող եւ իրենց ներմակ մօրուքներէն արեան թանձրութիւններ հոսեցնող կտրուած գլուխները որո՞նցն են: Օսմանեան պատմութեան մէջ Սօքուլլուներու, Քէօփրիւլի Զատէներու, Տամատ Իպրահիմ փաշաներու չափ անուանի դահին Գարա Ալիներ, դահին Սինաններ, դահին Համալ Ալիներ ի՞նչ տեսակ մարդիկ էին:

«Գլխատուած վէզիրներ» անուն մեր թերթօնը ձեզի պիտի բացատրէ···»:

Թուրք պատմութեան մասին այս խոստովանութենէն յետոյ, կասկած կը մնա՞յ թէ «չորս օրուան իշխանութեան մը համար իրենց հայրերը, եղբայրները, զաւակները մորթող քաղսիրտ գազանները» չորս դարու իշխանութեան մը համար ի՛նչ մեծ հանոյքով մորթեցին ամբողջ ցեղ մը:

Բայց ինչո՞ւ, այդ դահիճներուն շարքը երկարելով, չյիշել նաեւ Համիտը, Նազըմը, Էնվէրը, Թալէաթը, նոյն ինքն Ըսմէթը, Քէմալը եւ երեք Ալիները···:

Այս վէպը այլապէս օգտակար կ'ըլլար մեր դատին, եթէ զայն թարգմանէինք, իբրեւ թուրք հեղինակի մը գործ, օտար լեզուներու եւ իբրեւ թերթօն հրատարակէինք, ցոյց տալու համար թէ ո՛վ է եւ ի՛նչ է «բոլոր ազգերու մայրը», թուրք ժողովուրդը: Արեւելեան խորհրդաւոր պատմութիւններ, ահաւասիկ: Ո՞ր լրագիրը պիտի չուզէր տեղ տալ՝ նոյն իսկ վըճարում ընել նման թարգմանութեան մը:

Ո՞ւր էք, հա՛յ մտաւորականներ:

ՎԱՀՐԻՃ

ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երկուշաբթի օր, 26 սեպտ., Պոլսոյ մէջ բացուեցաւ թուրք լեզուաբանական համաժողովը, որուն կը մասնակցի նաեւ Մ. Քէմալ: 750 մասնագէտներ պիտի առնեն այս համագումարին մէջ, որուն նպատակն է բարեփոխել, թրքացնել թուրքերէն լեզուն:

Հայ մասնագէտներէն Պ. Պ. Ստեփան Կուտիկեան եւ Պետրոս Զէքի (Կարապետեան) մէկ – մէկ ուսումնասիրութիւն պատրաստած են այս առթիւ: Առաջինը՝ թուրքերէնի նախապատմական շրջաններուն վերաբերեալ, հնդեւրոպական լեզուներու հետ ունեցած առնչութեան, թուրքերէն տառերու քննութեան եւ լեզուին ամենապարզ ձեւերու վերածման մասին: Իսկ երկրորդը՝ տարբեր նիւթի մը մասին:

Անթել ձայնարձակներ (հօ փարլէօր) հաստատուած ըլլալով ամէն կողմ, դուրսէն պիտի լսուին վիճաբանութիւնները:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿ ՄԸ ՈՍՏԻԿԱՆ ԿԸ ԾԵԾԷ

Քսանթիէն (Յունաստան) կը գրեն թէ անցեալ շաբթու ոստիկանութիւնը երեք յոյն համայնավարներու հետ ամայի կղզի մը աքսորած է Նիկողոս Եղիսէեան անուն հայ համայնավար մը, որ ոստիկան մը ծեծած էր: Կը փնտռուի ուրիշ հայ համայնավար մըն ալ, իբրեւ մեղսակից: Աքսորեալները խիստ հսկողութեան տակ եւ ձեռնակապերով կայարան տարուած են, որպէս զի համայնավարները ցոյց եւ յարձակում չընեն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ, ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Աղէտը շատ աւելի ծանր է քան կ'ենթադրուէր

Հինգշաբթի օր, երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգացուեցան, այս անգամ բուն Սելանիկ քաղաքին մէջ, խուճապի մատնելով ժողովուրդը: Ցնցումները շարունակուեցան գիշերը, նոր եւ կարեւոր վնասներ պատճառելով ամբողջ աղէտեալ շրջանին մէջ (Քաղկիտեան թերակղզի): Սելանիկ — Սթրումա երկաթուղագիծը քանդուեցաւ եւ հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան: Վաթսուն շէնքեր փլան Քոքալաս արուարձանին, իսկ եօթանասուն տուներ՝ Նէա Մատիթոնի մէջ: Վնասները շատ ծանր են ուրիշ տասը գիւղերու մէջ: Անգլիական մարտանաւեր Եէրիսոս հասնելով, մասնակցեցան օգնութեան գործին:

Վերջին լուրերու համաձայն, Սելանիկի քաղաքապետարանը մասամբ քանդուած է, իսկ քան մեծ շէնքեր ճեղքուած են: Սելանիկի դրամատան գմբէթը եւ ուրիշ մասեր քանդուած են: Ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը փողոցները գիշերեց: Բազմաթիւ ընտանիքներ դաշտերը ապաստանեցան: Բազմաթիւ շէնքեր փլան Արնէայի մէջ եւ գրեթէ ամէն ինչ հողին հաւասարեցաւ:

Նոր ցնցումներուն վրայ, առաջին անգամ վնասուած շէնքերը փլան գրեթէ ամէն տեղի մէջ:

Անգլիական մարտանաւերը ուտեստ կը բաժնեն հազարաւոր անտուն թշուառներու եւ պատսպարաններ կը շինեն: Հրամանատարներէն մէկը կը տեղեկացնէ թէ 76 հոգի մեռած եւ 115 հոգի վիրաւորուած են Եէրիսոսի մէջ, իսկ 42 հոգի մեռած եւ 40 հոգի վիրաւորուած՝ Սթրաթոնիքիի մէջ:

Մեռելներու ընդհ. թիւը կը հաշուեն 328, վիրաւորներուն թիւը՝ հազար, իսկ փլած տուները՝ երեք հազար: Շատ մը վայրերու մէջ հողը կքած է եւ ծովուն ջուրը մինչեւ բնակարանները կը հասնի:

**** *Հազարամեայ աշտարակ մը փլաւ Սթրաթոնիքի գիւղին շրջակաները: Փայտահատ մը որ անտառէն կը դառնար, յանկարծ խենդեցաւ, տեսնելով որ տունը փլած է, եւ կինն ու զաւակները փլատակներուն տակ մնացած են: Նէոհորի գիւղին մէջ երեք կիներ փորձեցին ներս մտնել երերուն տունէ մը, իրենց գոյքերը առնելու համար, բայց տունը փլաւ եւ երեքն ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:*

Ամբողջ աղէտեալ շրջանը մռայլ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Կառքերը չեն կրնար յառաջանալ, որովհետեւ բազմաթիւ վայրերու մէջ լայն ճեղքեր բացուած են: Շարժէն քանի մը ժամ առաջ, Ափոլոնիայի ջերմուկները յորդեցան, իսկ Աթմայայի ջուրերը ցամքեցան:

**** *Վարչապետ Պ. Էռիօ հեռագիր մը ուղղելով Պ. Վենիզելոսի, ցաւակցութիւն յայտնեց եւ անձնապէս 50,000 ֆրանք տրամադրեց զոհերուն համար: Մ. Քէմալ, Պուլկարիոյ եւ Պելժիոյ թագաւորները եւ ուրիշներ ալ ցաւակցական հեռագիրներ ուղղեցին Յունաստանի հանրապետութեան նախագահին:*

Նոր ծրագիրներ եւ ճառեր Ժընեւի մէջ

Պ. Հէնտէրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, որ Լոնտոն գնաց առջի օր, մեկնելէ առաջ պետութեանց պատուիրակներուն յանձնեց յայտարարութեան մը նախագիծը: Այս ծրագիրը պիտի կարդացուի հոկտ. 10ին, եւ Պ. Հէնտէրսըն կը յուսայ անոր շնորհիւ զինաթափութեան ժողովին վերադարձնել Գերմանիան, որ կը մերժէ մասնակցիլ:

Ահա թէ ինչ կը թելադրէ այդ յայտարարութիւնը, — 1. Մերժել Գերմանիոյ վերազինումը. — 2. Կրճատել մեծ պետութեանց սպառազինութիւնները, որպէս զի նուազի Գերմանիոյ հետ եղած համեմատութիւնը. — 3. Ընդունիլ հաւասարութեան սկզբունքը:

Առաջին երկու կէտերը եթէ ընդունուին, պիտի կցուին զինաթափութեան դաշնագրին: Կ'ըսուի թէ անգլ. կառավարութիւնն ալ համաձայն է այս յայտարարութեան:

**** *Պ. Էռիօ հինգշաբթի օր մեծ ճառ մը խօսեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ: (Գերմանիոյ արտաքին նախարարը մէկ օր առաջ հեռացած էր, որպէս զի չլսէ այս ճառը):*

Ֆրանսայի վարչապետը փառաբանելով Ազգերու Դաշնակցութեան դերը, խուսափեցաւ զինաթափութեան մասին ո՛ր եւ է ակնարկ ընելէ, որպէս զի «չպղտորէ այս ժողովին անհրաժեշտ պայծառութիւնը»: Յետոյ շարունակեց.

— «Պէտք չէ այլ եւս գոհանանք ընդհանուր գաղափարներով, պէտք է իջնենք իրական գետնի վրայ: Նոր կարգ ու սարք մը հաստատելու համար, պէտք է հաշուեյարդարի ենթարկել ահարկու անցեալ մը, ձեւափոխել դարաւոր հաստատութիւններ: Փիլիսոփան, որ երբեմն վերացական հայեացքներ կ'ունենայ, կրնայ զարմանալ մեր դանդաղութեան վրայ: Բայց, չպիտի զարմանայ՝ ան որ քիչ – շատ կ'ըմբռնէ պատմութեան իմաստը, որ կը յիշէ թէ անհեթեթ պատերազմը նոյնքան հին է որքան մարդկային սեռը եւ թէ հազարաւոր դարերու չարիք մը արմատախիլ պոկելու հոգն ունինք: Ի՞նչ է Ֆրանսայի վարդապետութիւնը, այս արդիւնքին հասնելու համար, — Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, միայն այդ ուխտը, ամբողջ ուխտը: Մեզի համար օրէնք է այդ ուխտը: Մարդիկ շատ շուտ կը մոռնան: Բայց կը յիշէ՞ք թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ, սպառնալիքներու եւ ընդդիմութեանց ի՜նչ մթնոլորտի մը մէջ բացուեցաւ Լոզանի ժողովը, քանի մը ամիս առաջ: Եւ սակայն, այդ ժողովը վերջացաւ համաձայնութեամբ մը:

«Եւ կը յայտարարեմ բացէ ի բաց. — Ազգերու Դաշնակցութիւնը երկու մեծ թշնամիներ ունի, — յետաշրջական ոգին եւ ամբոխավարութիւնը: Ան չի կրնար գոհացնել ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը: Ան պէտք է գոհանայ ուղղամտու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՀԱՒՈՐ ԹԱԹԱՌ ՄԸ Կ'ԱՒԵՐԷ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՌԱՓԱՆՈՑՆԵՐԸ

— :-: —

ՆԻՍ, ՔԱՆ, ՍԷՆ ՌԱՖԱԷԼ ՋՈՒՐԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր, ահռելի թաթառ մը աւերեց Միջերկրականի ազնուապետական ամառանոցները, — Նիս, Քան, Սէն – Ռաֆայէլ, Անթիպ: Փոթորիկէն յետոյ, ծովու ահագին յորձանք մը խուժեց այդ քաղաքներուն վրայ, անհաշուելի վնասներ պատճառելով: Կօֆ Ժուանի եւ Ժուան – լէ – Փէնի բոլոր պարտէզները եւ նաւահանգիստները ողողուեցան: Վալօրիսի մէջ փլուզում մը տեղի ունենալով, Նիս — Մարսէյլ շոգեկառքերը կանգ առին: Ինքնաշարժ մը յորձանքէն քշուեցաւ եւ նետուեցաւ 300 մեդր անդին: Կամուրջ մը փլաւ մեծ պողոտային վրայ: Կօֆ Ժուանի փարոսը փլելու վտանգ կը սպառնայ: Քանի երկաթուղին ջուրերու մէջ է երեք քիլոմեդրի վրայ: Կամուրջի յենարան մը փլաւ ջուրերու ճնշումին տակ, խափանելով ճամբան: Հազիւ կարելի եղաւ կեցնել շոգեկառքերը եւ կանխել աւելի ծանր աղէտ մը: Բազմաթիւ արմատախիլ ծառեր կը ծփան ջուրերուն մէջ: Հարկ եղաւ ջրհանկիրներ կանչել, վիլլաներուն ջուրերը պարպելու համար: Անթիպի ճամբուն վրայ, տիղմի հեղեղներ կազմուած են եւ հանրակառքերն ու ինքնաշարժները չեն կրնար երթեւեկել: Վնասուած է նաեւ Լա Պօքքան: Սէն Ռաֆայէլի մէջ կայծակ ինկաւ քանի մը կէտերու վրայ, մեծ վնասներ պատճառելով: Քաղաքին հիւսիսային թաղը ջուրերու մէջ թաղուեցաւ: Օդանաւային կայանը 200 բանուոր եւ նաւակներ ղրկեց, օգնութեան համար:

Մասնաւորապէս վնասուեցաւ Ֆրէժիւսի շրջանը: Շատ մը տուներու տանիքները միայն կ'երեւային: Յորձանքը քշած էր արջառ, ոչխար, կահ կարասի եւ հազարաւոր տարեկաններ: Նիսէն Թուլոն երկաթուղին չէր բաներ, իսկ Մարսէյլէն հասած ճամբորդները Թուլոն իջնելով, ինքնաշարժ կը նստէին ճամբան շարունակելու համար: Սէնթ Մաքսիմի մէջ նոյնքան ծանր վնասներ պատճառեցին փոթորիկը եւ հեղեղը: Փրէքօնիլի մեծ կամուրջը քշուեցաւ ջուրերու եւ ծառի կոճղերու ճնշումին տակ:

Անթիպի փողոցներուն մէջ ջուրին բարձրութիւնը կը հասնի 1·50 մեդրի:

Երկու հոգի խեղդուած են: Աղէտեալներուն թիւը հազարը կ'անցնի, իսկ նիւթական վնասները միլիոններով կը հաշուեն:

Մարսէյլի մէջ, Էքսի ճամբուն վրայ աշխատող բանուորներ փոթորիկի պահուն ապաստան փնտռեցին ծառերու տակ: Երկու հոգի կայծակնահար մեռան, իսկ չորս հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան:

ՕՍՄ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԸ

— :-: —

Էնկիւրիէն կը գրեն թէ Հանրային Պարտքի բաժնետէրերուն հետ միակ ճշդուելիք կէտը այն է թէ՝ վճարումը քանի տարիէն պիտի սկսի:

Նոր համաձայնութեամբ, Հանրային Պարտքը որ 165 միլիոն ճշդուած էր 1928ի պայմանագրութեամբ, այժմ 35 միլիոնի կը զեղչուի: Այս գումարը պիտի վճարուի 50 տարուան ընթացքին, տարեկան 700,000 ոսկիի հաշուով:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ «ՀԱՃԶ»Ը

—)(o)(—

Գրած էինք թէ Պոլսոյ Պատրիարքարանի սնտուկին վրայ արգելք (*հաճզ*) դրուած է, տուրքը վճարած չըլլալով: Սեպտ. 24ին պաշտօնեաներ չգացին Պատրիարքարան, բայց հաւանական է որ շուտով գործողութեան ձեռնարկեն:

Քաղ. ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարելով, որոշեց դատարան դիմել, յետաձգումի (*թէխիրի իճրա*) որոշում մը ձեռք բերելու համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Տարիներ տեւող տնտեսական տագնապը օրէ օր կը ստուարացնէ գործազուրկներու, ուրեմն եւ դժգոհներու բանակը։

Դեռ տարի մը առաջ՝ Միացեալ Նահանգներու գործազուրկներուն թիւը կը հաշուէին առ առաւելն վեց միլիոն։ Պաշտօնական շրջանակները ատկէ շատ աւելի նուազ կը ցուցնէին իրենց եւ իրենց ընտանիքներուն ապրուստը հայթայթելու հնարաւորութիւնը կորսնցուցածներուն թիւը, բայց նման յայտարարութիւնները ոչինչ կը փոխէին դառն իրականութենէն։

Այս տարի այդ թիւը կը մօտենայ 12 միլիոնի։ Այսպէս յայտարարեցին Աշխատանքի Օրուան (սեպտ. 5) առթիւ գումարուած հրապարակային հաւաքոյթներուն խօսողները գրեթէ առանց բացառութեան եւ մանաւանդ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները, որոնք մանաւորապէս իրազեկ են կացութեան եւ ոչինչ կը ծածկեն հանրութենէն։

Գաղափար մը կազմելու համար թէ ինչ ահռելի համեմատութիւն է այս՝ նկատի առնելով Միացեալ Նահանգներու բնակչութեան թիւը, աչքի առաջ պէտք է բերել որ ամէն մէկ գործազուրկէ միջին հաշուով կախուած կ'ըլլան հինգ անձեր, հետեւաբար ապրուստի միջոցներէ զրկուածներու թիւը կը հասնի մօտաւորապէս 60 միլիոնի, որ այս մեծ հանրապետութեան կէսին կը մօտենայ։

Այս աղէտը մեղմելու միջոցներ ձեռք առնուած են անշուշտ, բայց անոնք հիմնական դարման ըլլալէ շատ հեռու են։ Յիշենք գլխաւորները։

Ապրուստի դժուարութիւն ունեցողներուն օգնող կազմակերպութիւններ. — Կան այս նպատակով կեանքի կոչուած մասնաւոր ընկերութիւններ, ինչպէս նաեւ քաղաքապետութեանց կողմէ մատակարարուող մարմիններ, որոնք այս միջոցին օգնութեան կը հասնին գործազուրկներուն։

Սկզբնական շրջանին՝ երբ նման կազմակերպութիւններուն դիմողներու թիւը համեմատաբար քիչ էր, տրուած նպաստն ալ կրնար ապահովել տանելի ապրուստ մը։ Հետզհետէ սաստկացող տագնապը կարճ ատենէն սպառեց շատերու փոքրիկ խնայողութիւնները եւ նորանոր ձեռքեր դատապարտեց անգործութեան, որով օգնութեան պէտք զգացողներու թիւը մեծցաւ օրէ օր։

Միւս կողմէ, նոյն տագնապին իբր հետեւանք նուազեցան բարեսիրական մասնաւոր ընկերութիւններու եւ քաղաքապետութեանց հասոյթները։

Այս պայմանները հարկադրեցին խստացնել օժանդակութիւն ստանալու համար անհրաժեշտ նկատուած պայմանները եւ նուազեցնել տրուած նպաստին քանակը։

Տագնապը մեղմելու ճիգեր. — Ամիսներէ ի վեր ոչ միայն նահանգներու, այլ եւ կեդրոնի իշխանութիւնները կը խորհին տագնապը մեղմելու միջոցներու մասին։ Ներկայացուցչական հիմնարկները կը քուէարկեն միլիոններու հասնող գումարներ՝ հանրային շինութիւններուն զարկ տալու առաջադրութեամբ. գործատէրեր կը կանչուին խորհրդակցութեան, որուն եզրակացութիւնը կ'ըլլայ ընդլայնել նուազագոյնի հասցուած արդիւնաբերութիւնը. կը կազմուին գործի մարդոց փոխատուութեան դիւրութիւններ ստեղծող յանձնախումբեր եւն.։ Բայց այս բոլորը ոչինչ կը փոխեն դառն իրականութենէն, որ հետզհետէ կը վատթարանայ։

Պատճա՞ռը։

Որովհետեւ ձեռք առնուած միջոցները կաթիլ մը ջուր են կարիքի անսահման ովկիանին մէջ։

Հանրային շինութիւններու համար քուէարկուած գումարներուն մեծ մասը կ'երթայ նիւթերու գնման, որմէ օգտուողը դարձեալ ունեւոր դասակարգն է։ Սակաւաթիւ գործաւորները՝ որ կ'աշխատին այդ ձեռնարկներուն վրայ, անգործներու շատ չնչին մէկ տոկոսը կը կազմեն եւ կը ստանան կրճատուած օրավարձ։

Նեղութեան մատնուած գործի մարդոց օգնելու համար կազմուած յանձնախումբերն ու տրամադրուած գումարները կը ծառայեն սակաւաթիւ անձերու միայն, այն ալ եթէ արժանաւորները գտնուին եւ խնամիական կապեր դեր չխաղան։

Իսկ արդիւնաբերութեան նոր զարկ մը տալու յանձնառութիւնները պարզապէս կը մնան խոստումներ եւ կամ լաւագոյն պարագային մասնակի ու առժամեայ գործադրութիւններ։

Շրջանի մը գործարանները կը սկսին աւելի թուով մեքենաներ շարժման մէջ դնել եւ կ'առնեն նոր գործաւորներ։ Այս պարագան կը հաղորդուի թերթերու լրաբերներուն, որոնք կը սկսին չափազանցել գործերուն վերելք մը ու կը յիշեն թիւեր ալ։

Կ'անցնի քանի մը շաբաթ։ Նոյն գործարանները կը պակսեցնեն իրենց արտադրութեան քանակը, փողոց կը նետեն ոչ միայն նոր առնուած գործաւորները՝ այլ եւ հիներէն շատեր։ Ուրիշ խօսքով, քանի մը շաբթուան ընթացքին սովորականէն աւելի պատրաստուած ապրանքին դէմ՝ քանի մը շաբաթ ալ նախկինէն պակաս կ'արտադրեն։ Բայց այս մասին ոչինչ կը հաղորդուի լրաբերներուն եւ թերթերը կը լռեն։

Եւ մինչ զանգուածներու թշուառութիւնը հետզհետէ կը հասնի մեծ համեմատութիւններու, անդին կը մօտենան ընտրութիւնները, որոնց արդիւնքին վրայ ազդելու տեսակէտէն մեծ դեր է վերապահուած նոյն այդ թշուառութեան։

Սովորական մարդու տրամաբանութիւնը խորհիլ կու տայ որ տնտեսական ներկայ աննախանձելի վիճակը արդիւնք է տիրող կուսակցութեան վարիչներու անկարողութեան, հետեւաբար պէտք է նոր մարդիկ բերել գործի գլուխ։

Այս մտայնութեան դէմ պատուար կանգնելու փորձ կ'ընէ տիրող կուսակցութեան պաշտպաններուն այն առարկութիւնը թէ՝ բարգաւաճումը հանրապետականներու օրով եկաւ եւ տագնապը շատ աւելի սուր պիտի ըլլար, եթէ իշխանութեան գլուխ գտնուէին ռամկավարները։

Համոզելու համար՝ փաստեր ալ կը յիշատակեն այդպիսիները։ Այսպէս, գործատէրերն ու դրամատէրերը մեծագոյն մասով հանրապետական են եւ իրենց գործերը կ'ընդարձակեն, եթէ կառավարութիւնը վայելէ իրենց լիակատար վստահութիւնը։ Բայց անոնք պատասխան չունին այն հարցումին թէ՝ ինչո՞ւ հանրապետական գործատէրերը հանրապետական Հուվըրի օրով նուազագոյնի իջեցուցին իրենց արտադրութիւնները։

Հանրապետականները շարունակ կը յիշեն անցեալ բարգաւաճ շրջանները՝ իբր նպաստաւոր փաստեր իրենց առաւելութիւններուն։ Բայց երբ ռամկավարները կը քննադատեն ներկայ վարչութիւնը, մասնաւորաբար անոր բռնած դիրքը տնտեսական այս տագնապի ընթացքին, հանրապետականները կը յանձնարարեն չօգտուիլ զանգուածներու թշուառութենէն։

Տնտեսական կեանքի հետ կը կապուին մաքսային, զինաթափութեան, երկրագործներու պայմաններուն բարելաւման, պատերազմական պարտքերու կրճատման, մէկ խօսքով ներքին ու արտաքին բազմաթիւ խնդիրներ, որոնց առանցքը կը կազմէ զանգուածներու դժգոհութիւնը ներկայ վիճակէն։

Դառն իրականութենէն բխող դժգոհ հոգեբանութիւնը բախտորոշ դեր ունի յառաջիկայ ընտրութիւններու առթին։

Ասիկա կ'ըմբռնեն պայքարի մտած բոլոր կողմերը, գլխաւորաբար հանրապետականները, ռամկավարները, ընկերվարականները եւ համայնավարները։

Որքան ալ ներուժ ըլլան թափուած ջանքերը, դժուար է ենթադրել որ ընկերվարական կամ մեծամասնական թեկնածուները կրնան յաղթական ելլել այս անգամ։

Կասկած չկայ որ այդ երկու կուսակցութիւնները շատ աւելի մեծ թիւով քուէներ պիտի շահին՝ քան շահած են երբ եւ իցէ, բայց դժուար թէ մօտենան մինչեւ հիմա փոխն ի փոխ իշխանութեան գլուխ անցած կուսակցութիւններու քուէներուն, որովհետեւ դրամատիրական կարգերու պաշտպան թեկնածուներէն ձեռք քաշողները պիտի բաժնուին ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ։

Ինչ որ աւելի հաւանական կ'երեւի այս անգամուան համար, ներկայ իշխանութեան միակ վտանգաւոր մրցակիցները պիտի հանդիսանան ռամկավարները։

Մէյն նահանգի ընդհանուր ընտրութիւնները միշտ ալ տեղի կ'ունենան սեպտեմբերի առաջին կէսին, այսինքն միւսներէն երկու ամիս առաջ։ Նախորդ օր (սեպտ. 12) Մէյնի ընտրութիւնները կատարեալ յաղթանակ տուին ռամկավարներուն։ Մէյնը նկատուած է հանրապետականներու միջնաբերդը եւ վերջին քսան տարիներուն միշտ ալ ունեցած է հանրապետական նահանգապետ ու ներկայացուցիչներ Ուաշինկթընի Խորհրդարանին մէջ։

Այս փաստը կը նկատուի ազդանշան մը ռամկավարներու յաղթանակին՝ յառաջիկայ նոյեմբերի ընտրութիւններուն։

Այս դէպքին վրայ, հանրապետականները կ'ընդունին որ հարուածը ծանր է եւ կը խօսին քուէտուները լուսաբանելու անհրաժեշտութեան մասին։ Իսկ ռամկավարները ցնծութեան մէջ են եւ նոր եռանդով կը շարունակեն պայքարը՝ վերջնական յաղթանակին համար։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

«ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ» ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—)(o)(—

ՄԻԼԱՆ, 27 Սեպտ.— Հոկտեմբեր 28ին ամբողջ Իտալիան պիտի տօնէ, մեր օրերուն յատուկ ոճով խըրձական կառավարութեան (ֆաշիստ) տասնամեակը։

Տասը տարին ազգերու պատմութեան մէջ մեծ արժէք չի ներկայացներ, բայց այս պարագային, այս կարճ ժամանակը, կարեւորութիւն ունի Իտալիոյ պատմութեան համար։ Եթէ առանց նախապաշարումի բաղդատենք նախկին Իտալիան այս օրուան Իտալիոյ հետ, պիտի ընդունինք որ սեւ շապիկաւոր երիտասարդութեան յեղափոխութիւնը, տասը տարուան ընթացքին, անճանաչելի դարձուցած է երկիրը եւ ժողովուրդը։

Տասը տարի առաջ, երբ Մուսոլինին յաղթական մուտք գործեց Հռոմ, Savoia պանդոկի պատշգամէն, փողոցը հաւաքուած ժողովուրդին ըրաւ հետեւեալ շատ կարճ յայտարարութիւնը.

—«Իտալացինե՛ր քիչ ատենէն պիտի ունենանք կառավարութիւն մը»։

Այս էր արդէն ժողովուրդին պահանջը, որ պատերազմէն ելած էր յաղթական, բայց հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս յոգնած, իսկ նիւթապէս աղքատացած։

Կարելի չէ օրաթերթի մը սուղ էջերուն մէջ ներկայացնել քառորդ դարու այս նոր շարժումին արդիւնքը։ Պիտի գոհանանք ըսելով թէ Մուսոլինի իր խոստումը պահեց, չնահանջեց որեւէ դժուարութեան ու արգելքի առջեւ, վերջ տուաւ դասակարգային կռիւներուն որ երկիրը կը տանէին դէպի անդունդ։ Կազմակերպեց երկրին բոլոր արտադրող ուժերը, բարձրացուց տնտեսական վիճակը, զօրացուց բանակը, նաւատորմը, հիմէն ստեղծեց օդային տորմիղը, եւ ընկերային գետնի վրայ, հաստատեց օրէնքներ որ կը պաշտպանեն թէ դրամագլուխը եւ թէ աշխատանքը։

Շնորհիւ խըրձականութեան, այսօր իտալացի դրամատէրները գիտեն որ դրամը միայն միջոց մըն է, գործելու, արտադրելու, միշտ նկատի ունենալով ազգային ընդհանուր շահերը։ Գիտեն նաեւ որ հայրենասիրութիւնը լոկ բառ մը չէ, այլ կը նշանակէ զոհողութիւն, իսկ աշխատաւոր, պարզ ժողովուրդը կը սորվի մտածելու թէ հայրենիքը երազ մը չէ այլ իրականութիւն մը, որուն կը պարտի իր ամենօրեայ հացը, իր զաւակներուն դաստիարակութիւնը, եւ վերջապէս իր ընտանիքին պաշտպանութիւնը։

Հայրենիք եւ ժողովուրդ։— Այս է խըրձականութեան խորհրդանիշը, որ հոգեկան սնունդ դարձած է առողջ, խանդավառ նոր սերունդին, որուն համար կեանքը նուէր մըն է, բայց նոյնպէս վարձատրութիւն մըն է մահը՝ հայրենիքին համար։

Ա. Ս.

ԽՄԲ.— Ինչպէս կ'երեւայ, Միլանի մեր տղաքն ալ մեծապէս ազդուած են ֆաշական հոսանքէն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

— :-: —

ԹՈՒԶԻ ԵՒ ՉԱՄԻՉԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թուզի արտադրումը սկսաւ։ Արդէն իսկ գործառնութիւնները ծայր առած են Իզմիրի մէջ։ Եգէականի շրջանի թուզի արտադրութիւնն է 25–26,000 թոնօ՝ տարեկան։ Այս քանակութեան մէկ մասը երկրին մէջ կը սպառի։ Միւսը՝ կ'արտածուի։ Զանազան տեսակներ ունի ու, հետեւաբար, զանազան գիներ։ Արտադրուած թուզերուն շուրջ 7 միլիոն քիլոն «աշխատուած», իսկ մնացեալը բնական վիճակի մէջ կ'արտածուի։ 1931ին, մօտաւորապէս 7,144,000 քիլօ աշխատուած, իսկ 13,062,000 քիլօ բնական վիճակի թուզ արտածուած է։ Առաջինը արժած է 2,415,000 թրքական ոսկի, իսկ երկրորդը՝ 2,620,000 ոսկի։ Ասոնցմէ զատ «խուրտա» տեսակէն արտածուած է 3,938,000 քիլօ՝ 220,146 ոսկի արժէքով։ Գումար՝ 24,044,000 քիլօ՝ 5,255,000 ոսկի արժէքով։

1930ի թուզի արտածումը եղած էր 5,496,000 ոսկիի արժէքով՝ 22,802,712 քիլօ։

Թրքական թուզին գլխաւոր գնորդներն են— Գերմանիա 3–3ուկէս միլիոն քիլօ, Ամերիկա եւ Քանատա 7 միլիոն քիլօ, Իտալիոյ ճամբով Կեդր. Եւրոպա՝ 2 միլիոն քիլօ, Անգլիա՝ 4—5 միլիոն քիլօ, Ռուսիա 1 միլիոն քիլօ, Եգիպտոս կէս միլիոն եւայլն։ 1930ին, գնորդ պետութիւններէն Ամերիկա տարուէ տարի իր թուզի ներածումը կը նուազեցնէ։ 1930ին 4,669,060 քիլօ ներածած էր, որուն փոխարժէքն էր 1,389,338 թրք. ոսկի։ 1931ին իջաւ 3,263,000 քիլոյի՝ 854,244 ոսկի արժէքով։ Այդ տարին, թուզը անգլ. ոսկիով ծախուած ըլլալուն, վաճառականները մեծ վնասներու ենթարկուեցան։ Ամերիկա մաքսերը բարձրացուց, կարգ մը արգելքներ դրաւ եւ արտածումը նուազեցաւ։

Այս տարի, Թաքասի կերպը պիտի կիրարկուի։

Եւ սակայն, ներածող պետութիւններուն քամպիոյի մասին ձեռք առած միջոցները մեծ արգելք պիտի ըլլան թէ թուզին եւ թէ չամիչին, որոնք Թուրքիոյ ամենալաւ եկամուտները կը նկատուին։

Ահա օրինակ մը.— Իզմիրի նաւահանգիստէն ամէն տարի շուրջ 4 միլիոն քիլօ չամիչ կ'արտածուէր Չեխօսլաւիա։ Այդ երկրին կառավարութիւնը անցեալ տարի չամիչին ներածումը բաժնեցուցակի ենթարկեց, եւ չամիչի արտածման քանակը իջաւ։ Այս տարի, Իզմիրի եւ Չեխօսլաւիոյ վաճառականներուն միջեւ ալիվրէի ձեւով համաձայնութիւններ կնքուեցան, հոկտեմբեր եւ նոյեմբեր ամիսներուն հազարաւոր սնտուկ ապրանք ուղարկելու համար։ Բայց, Չեխօսլաւիոյ կառավարութիւնը անցեալները որոշում մը հրատարակեց, որով ներածուելիք չամիչը շաքարի հետ Թաքասի գործողութեան ենթակայ կը նկատէ եւ բաժնեցուցակը կը ջնջէ։ Այս որոշումը եկած ջնջելու, նաեւ, երկու երկիրներու վաճառականներուն միջեւ եղած համաձայնութիւնները։ Փրակայէն Իզմիր եկած նամակները այդպէս կ'ըսեն ու միջոցներ ձեռք առնել կը խնդրեն։

Իզմիրի վաճառականները մեծ մտահոգութեան մէջ են։ Անմիջական դիմումներ եղան պատկան իշխանութեանց մօտ։

Միւս կողմէ, Յոյները, լսելով որ չամիչի փոխարէն շաքարը Թաքասի ենթարկած պիտի ըլլայ, անմիջապէս 5 հազար թոնօ Չեխօսլաւ շաքարի փոխարէն 70 վակօն չամիչ վաճառելու յաջողած են։ Թրքական չամիչը մինչեւ այժմ Փրակայի եւ Չեխօսլաւիոյ այլ քաղաքներուն մէջ համբաւ շահած էր։ Բայց մեծ արգելքներ կը հանեն։ Անշուշտ, ասիկա պիտի վնասէ Թուրքիոյ տնտեսութեան։

Արտածման այն նախաշրջանին Իզմիրի վաճառականները կը խորհին որ անհրաժեշտ է՝

1.— Անմիջապէս գործողութեան սկսիլ այն երկիրներուն հետ որոնք Թաքասի վրայ կ'ուզեն գործել եւ ... բոշխնագիր հրատարակած են։

2.— Արտածման ապրանքներուն փոխարժէքը վճարել չուզող եւ դժուարութիւններ ցոյց տուողներուն դէմ փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել։

3.— Բաժնեցուցակի ցանկէն դուրս ըլլալով հանդերձ, Թուրքիա ներածումը արտօնուած շաքարներուն մէջ չեխօսլաւական ապրանք կայ։ Զանոնք Թաքասով հաշուակցել ալիվրէ վաճառուած չամիչներուն հետ։

Այս որոշումները թուղթի վրայ են, սակայն, մինչ անդին մրցակիցը արդէն քշեր է իր վակօնները ու ձեռնածալ նստած չունի։ Այնպէս որ, Թուրքիա մտահոգուելու լուրջ պատճառներ ունի։ Ներկայ տնտեսական տագնապին մանաւանդ, երբ մարդիկ որեւէ բանի լաւագոյնէն ստիպուած են հրաժարիլ՝ փնտռելով իրենց քսակին յարմար գինը։ Ասոր համար է որ Թրքական լաւ ծխախոտին նման լաւ թուզն ու չամիչը եւս աւելի քիչ յաճախորդ ունին, քան երկրորդական տեսակէն յունական ապրանքները։

Նկատելով որ չոր թուզն ու չամիչը առաջուան նման չեն քշուիր, Իզմիրի վաճառականներէն ոմանք ձեռնարկեցին թարմ վիճակի մէջ արտածել թուզը։ Ասոր համար ալ պաղ օդով ամբար ունեցող շոգենաւերու պէտք կայ, որոնք քիչ են։

Այսպէս կամ այնպէս, ... հարստութիւն մը եւս որուն ապահոված եկամուտը հետզհետէ կը նուազի, ինչ որ զգալի հարուած մըն է Թուրքիոյ տնտեսութեան եւ պետական պիւտճէին։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կարմիր ծիծաղ

— :-: —

Խորհրդային քաղաքացի մը ... ցանքով մը ձերբակալուած էր։ ... բախտէն Չեկայի լիազօրը ... տրամադրուած էր այդ օրը ... զարներ, հրացանով չէր սպաներ ... հարցուց միայն հեգնական ... մը.

— Դուն աղօթեր ես այսօր ... չո՞ւ աղօթեցիր Աստուծոյ։

— Աղօթեցի որ քիչ մը ... դրկէ ինծի... գոնէ 20 ռուբլի... ընտանիքիս անդամները երեք օրէ ի վեր բան մը չեն կերած...

Լիազօրը ժպտեցաւ։

— Յիմա՛ր։ Գտեր ես աղօթելիք ու խնդրելիք մարդը... Աստուած մասսուած չկա՛յ. անոնք բոլորը կղերականներու սուտերն են։ ... աղօթքով ժամանակ կորսնցնելու տեղ, աւելի լաւ է մեզի դառնաս։ Բոլշեւիկները Աստուծմէ զօրաւոր են։ Ու միայն անոնք կրնան քեզի օգնել։ Ո՞րքան ռուբլիի պէտք ունիս. քսա՞ն ռուբլի։ Առ, այսքան ալ կրնաս գոհանալ։

Ու դարակէն կը հանէ 10 ռուբլի ու կը նետէ ձերբակալեալին։

Ուրախ ու գոհ, տուն կը դառնայ խորհրդային քաղաքացին։ Սենեակին դուռը կը կղպէ, ծունկի կու գայ Աստուածամօր նկարին առջեւ ... կը հանէ ու կ'ըսէ։

— Շնորհակալութի՛ւն քեզ, ... ամենակարող, որ լսեցիր աղօթքս ...

Յետոյ, կը նայի շուրջը, ... ստուգել որ ոչ ոք մտիկ կ'ընէ ... եւ, ապահով, կ'աւելցնէ.

— ...Բայց եթէ ուրիշ անգամ ինծի օգնես, խնդրեմ, դրամը ... ներուն միջոցաւ մի՛ դրկեր, ... որովհետեւ անոնք կը գողնան դրկածիդ կէսը...։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԺԸ. ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Flandrin, Lebasque, Lamotte ու Barbey տպաւորապաշտներ են Մօնէի անմիջական ազդեցութեան տակ։ Իւրաքանչիւրը կրցած է իր անհատականութիւնը զգացնել իր գործերէն։

Marchand եւ Waroquier, Derainի հետ խորանարդապաշտներ էին. շուտով լքեցին զայն անոր համար որ չունէր, ինչպէս ապագայապաշտութիւնը, որոշ եւ հաստատ տեսութիւններ. իւրաքանչիւրը կը ձգտէր դասականութեան եւ իւրաքանչիւրը խորանարդապաշտ էր ըստ իր անհատական ըմբռնողութեան։ Մինչ այժմ մէյ մէկ համակրելի վայրանկարիչներ են որոնք կը զգացնեն (մասնաւորապէս Waroquier) Cézanneի կառուցանող գոյնի կերպընկալին իրենց ունեցած սքանչացումը։

Pougheon դասական մըն է. անցեալ արուեստի մեծութիւնը նոր դարու շունչով կը ձգտի իւրացնել գծիկներու յատկանշական աշխատելու կերպով մը։

×

Բնութեան կապուած եւ Բնութեան մէջ իր որոնումները ընող շահեկան նկարչութիւն մըն է այս տարուան անգլիականը։ Եւ արդէն Բնութիւն եւ արուեստ՝ ամբողջութիւն մը կազմած են Անգլիոյ մէջ հին օրերէն ի վեր, որուն շնորհիւ դիմանկարի սեռը (յետոյ նաեւ վայրանկարը) Անգլիոյ մէջ հասաւ բարձր աստիճանի։

Ու դեռ մինչեւ այսօր Եւրոպայի մէջ ծափահարուած դիմանկարի վարպետները անգլիացի նկարիչներն են, ինչպէս՝ Connard, Ambrose Me Evoy եւայլն.։ Առաջինը իրականի ուսումնասիրութեան մէջ միշտ խորացող մըն է, երկրորդը՝ աւելի նուրբն ու փափուկը փնտռող, հոգ չէ թէ քիչ մը հեռացած ըլլայ իրականէն։

Բայց ամենամեծ արժէքը այս տաղաւարին, կը կազմեն Boneի, Austinի, Eric Gillի եւ երկու Nashերու գլուխ-գործոց գծագրութիւններու հաւաքածոն, մանր՝ բայց ճարտարապետական ու գծագրական հոյակապ արուեստով եղած։

×

Ամերիկական արուեստը դեռ մինչեւ այսօր ալ ունի գեղագիտական նահանգ մը որ Միացեալ-Նահանգնէ։ Ամերիկայի նկարիչները, հակառակ եղած ճիգերուն, չկրցան տակաւին անգլիականութիւնը իրենց նկարչութենէն բոլորովին հեռացնել։ Միայն Bellones բաւական յաջողած է իր գործերուն մէջ ամերիկեան նկարագիր մը դնել, բայց իր «Տոմսէյ եւ Ֆիրբոյ»ը ամբողջովին անգլիական նկարչութիւն է, ինչպէս նաեւ Robert Henriի «Ամազոն»ը։ Davies փոքր կտաւներու վրայ, նախառաֆայելականներու պարզութեամբ մերկերու խմբաւորումներով ամերիկացի Պէօքլինը կը ջանայ ըլլալ, բայց կը պակսի իրեն գաղափարի բարձրութիւնը։ Փուշման բաց tonalitéի վրայ կը ներկայացնէ դարձեալ Պուտտա մը, մանրանկարային նկարագրով ու բաւական համակրելի նկարչութեամբ, բայց նիւթի կրկնութիւնը երբեմն տաղտուկ կը պատճառէ։

×

Խորհրդային երկիրներու մէջ արուեստը բոլորովին տարբեր ուղղութիւն ու մասնաւոր նպատակ մը ունի։

Խորհրդային արուեստի կեանքը նոր սկզբունքներու իր հաւատարիմ արտայայտութեամբը կապուած է ընկերային, հաւաքական հոգեբանութեան, որ նիւթի ու հոգիի վերաշինութիւնն է։

Փիմէնովի շաղախի գործատան մը եռուզեռը, Վիալովի հսկայ մեքենաներու կառուցումը, Կուզնեցովի «Շինարարութիւնը Հայաստանի մէջ»ը եւ Սարեանի հինգ փոքր (եւ այս անգամ զուրկ գունական ճարտարապետականութենէ) նկարները, կեանքի ուժականութեան եւ խորհրդային հոգեբանութեան ամբողջութիւնը կը ներկայացնեն։

Սովետներու համար նկարչութիւնը միջոց մըն է յեղափոխութեան մը նոր կեանքը փոխադրելու, եւ անոնք այնքան վարժ ու ընտանի են իրենց նկարչական նիւթերուն, որ երբ ճարտարարուեստն ու շինարարութիւնը դադրին, նկարչութիւնն ալ ինքնաբերաբար կը դադրի։ Արդէն հոս է խորհրդային արուեստին պատմական բարձր նշանակութիւնը։

(4) ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Վենետիկ

ՎԵՐՋ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պուրկուանի մէջ, Օր. Ա. Աճէմեան 14 լողորդներու մէջէն առաջին մրցանակը ստացաւ (մէկ շիշ շամփանեա եւ մէկ շիշ «օ տը քոլոնեը»)։ Իսկ անցած շաբաթ հեծելանիւի մրցումին մէջ երկրորդ հանդիսացաւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կեանքը ինչպէս որ է

—)(o)(—

Կարդացէք եւ եզրակացուցէք: Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Հայաստանի պաշտօնաթերթէն, առանց մեկնութեան.—

Օգոստոս 27ին, գիշերը, «հակայեղափոխական տարրերը» Բերքաշատ գիւղին մօտ կը կտրեն Սարդարաբադի ջրանցքին փակեղներուն կղպանքները, կը վերցնեն փակեղները: Ջուրը կը խուժէ դաշտը եւ կը փճացնէ քանի մը հեկտար բամպակ: Ջրանցքը 200 մեթր երկայնքի վրայ կը լեցուի տիղմով: «Դասակարգային թշնամին» նպատակ ունէր պայթեցնել ջրանցքին պատնէշը, ջուրէ զրկելու համար բամպակին արտերը:

Ձերբակալուած են յանցագործները: Սարդարաբադ, Ջաֆարաբադ, Քեալագեարխ, Մալլաբայադիտ, Գէչըլու եւ Փոքր Շահրիար գիւղերու աշխատաւորները երկու օրէն նորոգեցին ջրանցքին քանդուած մասերը, ինչ որ 12 օրուան գործ էր:

Յետոյ տեղի ունեցաւ ցոյց մը, եւ պահանջուեցաւ յանցաւորներուն գնդակահարութիւնը: (Խորհրդային Հայաստան, 3 սեպտեմբեր):

Օգոստոս 29ին գիշերուան ժամը 12ին, Շահալի կայարանին մէջ, «դասակարգային թշնամիներու» կողմէ սպաննուեցաւ «կայուն կոմունիստ, հարուածային բանուոր ու թղթակից» Արամ Անանեան:

Անմիջապէս կազմակերպուեցան ցոյցեր, եւ պահանջուեցաւ գնդակահարել ոճրագործները: (Խորհ. Հայաստան, 6 սեպտ.):

Օգոստոս 23ին, «հակայեղափոխական տարրերը» այրեցին Քաչքեանդ, Ջիվա, Խաչիկ գիւղերուն հաւաքական տնտեսութեանց ցորենի եւ խոտի դէզերը: Վնասը մեծ է: Կը պահանջուի գնդակահարութիւն: Գերագոյն դատարանի նախագահ Գ. Ղարիբջանեան իր ընկերներով մեկնեցաւ նոյն շրջանը, քննելու այս խնդիրը, ինչպէս նաեւ խոշոր զեղծումներու երկու գործ: (Խորհ. Հայաստան, 6 սեպտ.):

Վաղարշապատի մէջ «դաշնակցական» տարրերը կ'այրեն Գրամփայի 70 սայլ քիւլաշը: Մեղադրուած են Ա. Գալստեան, Թովմաս եւ Սարգիս Գրիգորեանները: Քարաշամբ գիւղին մէջ կ'այրեն հաւաքական տնտեսութեան 5000 խուրձ խոտը: Մեղադրուած է Լեւոն Ասատրեան: Գերագոյն դատարանէն մասնաւոր յանձնախումբ մը մեկնած է շրջանը, քննելու այս խնդիրները: (Խորհ. Հայաստան, 10 սեպտ.):

Հապա փողոթիքնե՞րը ...«կոմունիստական»

Երեւանի թերթերը սովորութիւն ունին «դաշնակցական» անուանել այն գիւղացիները, որոնք համայնացման կարգադրութիւններէն դժգոհ, ընդդիմութիւն ցոյց կու տան ու կ'այրեն հաւաքական տնտեսութեանց արդիւնաբերութիւնը: Բայց մի՞թէ «կոմունիստական» չեն սա հերոսներուն գործերը.—

Աշտարակի շրջանէն Ղլլթամուր գիւղէն Ա. Սարգսեան պետական պահեստէն ցորեն է յափշտակեր: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Լենինականէն Ե. Գրիգորեան հաւաքական տնտեսութեան ցորենէն յափշտակեր է 50 փութ ցորեն: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Ղարաքիլիսայի շրջանէն Գէօրան գիւղէն Քոչոյեան կը գողնայ հաւաքական տնտեսութեան երկու եզները, կը մորթէ ու կ'ուտէ: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Ղարաքիլիսայի շրջանէն Աթան գիւղէն Հ. Ղազարեան կը գողնայ Կոթ գիւղին հաւաքական տնտեսութեան երկու եզները եւ երինջը: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտեմբեր):

Արագայլայանի ոչխարաբուծական խորհրդային տնտեսութեան պահեստապետ Ս. Յովհաննիսեան իւրացուցած է 1000 րուբլի: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Գործավարներու խորհուրդի պահեստապետ Ա. Յակոբեան կ'իւրացնէ 7543 րուբլի, Ղեւրու վարչութեան գործակատար Ա. Մանուկեան կ'իւրացնէ 3133 րուբլի, գիւղատնտեսական վարչութեան պարետ Լ. Սողոմոնեան կ'իւրացնէ 1628 րուբլի: Ձերբակալուած են: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Երեւանի տպարանի ակումբէն Ա. Յարութիւնեան եւ ընկերները կը ներկայանան իբրեւ քննիչ ու կատարեալ կողոպուտ մը կը սարքեն: Ձերբակալուած են: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Կոտայքի շրջանէն Թէջրաբակ գիւղէն Արտաշ Վասիլեանի տղան, հօրը թելադրանքով, կը գողնայ հաւաքական տնտեսութեան ցանած գետնախնձորը, ու կը փճացնէ նաեւ մնացեալ ցանքերը: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Դիլիջանի գիւղէն Ս. Զավուշեան, Գ. Հովիկեան, Ա. Մաթէվոսեան, Գ. Յովհաննիսեան, Ս. Եղոյեան, Ա. Սափարեան, Ա. Դարբինեան, Մ. Թորոսեան կը մտնեն Լենինականի խորհրդային տնտեսութեան մէջ ու կը թռցնեն պետական ցորենը: Ձերբակալուած են: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Այլ առակ յուարով...

Խորհ. Հայաստան կը գրէ.—

Շահար գիւղի հաւաքական տնտեսութեան նախագահ Խ. Խաչատրեան դատի տակ առնուած է ծանր յանցանքներով: Դատավարութեան ընթացքին, երեւան եկած է որ Խաչատրեան դաշնակցական եղած է ժամանակին, Փրկութեան Կոմիտէի անդամ: Բայց դատն մորթ հագնելով, կը մտնէ գիւղական խորհուրդին մէջ, իր ազդեցութեան տակ կ'առնէ խումբ մը կոմունիստներ ու կը պայքարի հեղինակաւոր կոմունիստներու դէմ: Այսպէս կը խախտէ կարգ մը հրահանգներ: Օրերը կ'անցընէ գինովութեամբ, կը ծեծէ ու կը բանտարկէ խեղճ գիւղացիները: Կը խուզարկէ անոնց տուները: Դատարանը կը քննէ ծեծի դէպքը, անպատ կ'արձակէ Խաչատրեանը եւ տարապարհակ աշխատանքի կը դատապարտէ ծեծ ուտող գիւղացիները: Այնուհետեւ Խաչատրեան աւելի համարձակութիւն կը ստանայ, կը պատժէ գիւղացիները, կը գրաւէ անոնց գոյքերը եւ աճուրդի կը հանէ: Սայլ մը կը ձգէ առջեւը, տունէ տուն կը պտըտի, սպառնալիքի տակ դուրս կը հանէ գիւղացիներուն մնացած ափ մը ցորենը, այս գործին համար կը վարձատրուի... նոր գլխարկով: Կ'իւրացնէ 15 բարտի ծառ, կապալով հող կուտայ (հաւաքական գիւղատնտեսութեան հողերէն), իրեն համար հնձել կուտայ հաւաքական գիւղատնտեսութեան առւոյտը: Ազատ համարձակ կը վարէ հաւաքական գիւղատնտեսութեան գործերը: Կոլխոզի որ եւ է անդամ, երբ կոլխոզին պարտէզը մտնէ եւ վարունգ մը փրցնէ, տակը ձեռքէն վարունգը, կ'ըսէ պահապաններուն, գլխուն զարնելով ջարդեցէք: Բայց ինք 1000 վարունգ կ'ուտէ: Այժմ նորէն ձերբակալուած ու դատի է յանձնուած: Կը պահանջուի գնդակահարութիւն:

Գերման գիտնականներ Երեւանի մէջ

Սեպտեմբերի սկիզբը Երեւան հասան փրոֆ. Մէնէր, Համպուրգի անասնաբուժական համալսարանի դասախօսներէն, փրոֆ. Ցուրկ, Կիսսինգէնի համալսարանի տեսուչը, եւ ուրիշ երկու փրոֆէսօրներ Մոսկուայի Գիւղատնտեսական Ակադեմիայէն:

Այս փրոֆէսօրներուն այցելութեան նպատակն է գիտական խորհուրդներ տալ անասնապահական շրջաններուն մէջ երեւցած տարափոխիկ հիւանդութիւններու մասին: Հրաւիրուած են Ռուսիոյ հողագործական գործավարութեան կողմէ: Այցելած են Ուկրայնա, եւ ներկայիս քննութեան պիտի անցընեն Անդրկովկասի զանազան անասնապահական շրջանները: Հայաստանի կը մնան քանի մը օր միայն: Պիտի այցելեն Սեմիոնովկա, Լոռի, Նոր Բայազիտ, Լենինական, ուր աչքէ պիտի անցընեն սպանդանոցը: Երեւանի մէջ՝ անասնաբուժական բարձրագոյն վարժարանը: Գերմանացիներուն կ'ուղեկցի Երեւանի անասնաբուժական համալսարանի տեսուչը, Մասինօ:

Ազգագրական արշաւ դէպի Զանգեզուր

Լուսաւորութեան գործավարութեան եւ Զանգեզուրի Վերաշինութեան կոմիտէին նիւթական օժանդակութեամբ, Պետական Մշակոյթի եւ Պատմութեան Թանգարանին կողմէ, վարիչ Ստ. Լիսիցեանի ղեկավարութեանը տակ, ազգագրական քննութեան մը համար երկրորդ արշաւ մը եւս կատարուեցաւ դէպի Զանգեզուր, այս ամառ:

Անցեալ տարի արշաւախումբը կրցած էր քննել միայն Սիսիանի ու Գորիսի շրջանները, հաւաքելով ազգագրական նիւթեր, որոնք կը հետաքրքրէին մասնաւորապէս տընտեսական հարցերը: Արշաւախումբը պատրաստած էր նաեւ առեղական կենցաղին վերաբերեալ իրերու հարուստ հաւաքածոյ մը: Այդ ամէնը այս տարի, մարտ ամսուն ցուցադրուեցան պետական Թանգարանի ազգագրական բաժնին մէջ:

Այս տարուան արշաւախումբին գործը պիտի ըլլայ շարունակել նոյն քննութիւնները Ղափանի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ:

Արշաւախումբը Ջուլֆայի եւ Օրդուբաթի վրայով անցաւ Մեղրի, յետոյ Դիրալուի կիրճէն՝ Օխչիի ձորը, Ղափանի հանքերն ու շրջակայ գիւղերը, ապա Թրքաբնակ Գեղուայ ձորը եւ Շնթաղի կիրճէն Սիսիան, Նախիջեւան:

Ճամբորդութիւնը տեւեց 55 օր: Արշաւախումբը կրցաւ թէ հայկական եւ թէ թրքական գիւղերուն մէջէն հաւաքել ազգագրական արժէքաւոր նիւթեր, նոյն ատեն ուսումնասիրելով բնակավայրերու հին ու նոր կեանքը: Արշաւախումբը հաւաքեց նաեւ շատ մը առարկաներ, իբրեւ նմոյշ, որոնք, անցեալ տարուան նիւթերուն հետ, կուտան Զանգեզուրի եւ Մեղրիի շրջաններուն լրիւ պատկերը: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած է թուրք բնակչութեան նիստ ու կացը: Զուգընթացաբար կատարուած են հնագիտական աշխատանքներ:

Արշաւախումբը ճշդած ու նկարագրած է Կապան քաղաքի, Վահանայ վանքին եւ Թագաբերդին տեղերը:

Թանգարանի ազգագրական բաժինը մինչեւ տարեվերջ պիտի տայ ցուցահանդէս մը Մեղրի եւ Զանգեզուր շրջաններուն ազգագրութեան մասին:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

"ԽԱՆԱՍՈՐԸ,, ՉԱՀԼԷԻ ՄԷՋ

ՉԱՀԼԷ.— Լիբանանի ամառանոցներէն Չահլէի մէջ չքեղօրէն տօնուեցաւ Խանասորի արշաւանքը, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կողմէ: Բանախօսութիւններ ըրին ընկերներ Գ. Գուտուլեան եւ Տոքթ. Ա. Մահսերեճեան, այս վերջինը Եափայէն յատկապէս եկած էր բանախօսելու համար:

Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները: Իրիկունը ուշ ատեն մեկնեցան ներկաները, յեղափոխական հուրը իրենց սրտերուն մէջ:

Լեւոմաս

ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԱՅԿ. ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Սօֆիայի Հայ Համագործակցական «Թրակիա» դրամատունը սկսած է հրատարակել «Տեղեկատու» անունով չորս մեծադիր էջով պարբերաթերթ մը, ամիսը անգամ մը:

«Տեղեկատու»ի առաջին թիւը արդէն լոյս տեսած է: Ընդարձակ գրութեան մը մէջ կը ներկայացուի «Թրակիա» դրամատան ապահովագրական սնտուկի ծրագիրը: Հրատարակուած բաղդատական հաշուեկշիռէն կը տեղեկանանք որ նորակազմ «Թրակիա» դրամատան նիւթական գործառնութիւնը մէկ տարուան մէջ մեծ յառաջդիմութիւն բրած է: Այսպէս, մինչ 1931 օգոստոս 31ին դրամատան ընդհ. շրջանառութեան գումարը 96 հազար 551 լէվա էր, 1932 օգոստոս 31ին այդ գումարը արդէն հասած է 7 միլիոն 866,102 լէվայի:

«Տեղեկատու»ն կը յայտնէ նաեւ թէ «Թրակիա» Համագործակցական դրամատունը ներկայ սեպտ. 1էն սկսեալ իր տոկոսի սակը 12 առ հարիւրէն իջեցուցած է 11 առ հարիւրի, փոխատուութեանց եւ գեղչերու համար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ՄԱՄՈՒԼ

Ի ՊԱՏԻՒ ՄԻՍ ԱԼԻՍԻ

— :-: —

«Հայրենիք» ուրախութեամբ արձանագրելով որ խումբ մը Հայեր մեծարանքի ցոյց մը կատարած են ի պատիւ Միս Ալիս Սթօն Պլէքուէլի, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (15 սեպտ.).

— «Պէտք է ըսել, սակայն, որ ամերիկացի մեր բարեկամուհին հայ ժողովուրդին ծառայեց քիչ մը տարբեր կերպով, քան ըրին եւ մասամբ այժմ ալ կ'ընեն մեր եւրոպացի բարեկամները: Օր. Պլաքուէլ մեր քաղաքական դատէն աւելի պաշտպանեց հայուն քաղաքակրթական դատը, ջանաց իր գեղեցիկ անգլիերէն թարգմանութիւններով գրական նմոյշներ տալ ամերիկեան ժողովուրդին հայուն ստեղծագործական ոգիի, կարողութեանց, հոգեւոր ապրումներու, մղումներու եւ արժէքներու մասին: Գաղթական, կոտորուող կամ նպաստի կարօտ սովահար հայուն փոխարէն Օր. Պլաքուէլ ներկայացուց հայուն բարձր ոգորումները, անոր գաղափարապաշտ թռիչքները, անոր գեղեցկութեան, արդարութեան որոնումները, անոր անձնազոհ նուիրումը համամարդկային եւ ազգային մեծ իտէալներու, անոր բարոյական դարեւոր տառապանքները, անոր զմայլելի աշխատասիրութիւնը...

Օր. Պլաքուէլ շատ լաւ կը հասկնար, թէ ժողովուրդ մը ուրիշ ժողովուրդէ մը կը գնահատուի գերազանցապէս իր քաղաքակրթական արժէքներով: Ուստի քաղաքական քարոզչութեններէն աւելի ան փորձեց հայուն քաղաքակրթական պատկերը տալ: Եւ այդ տեսակէտէն մեզի համար ան ըրաւ աւելի մնայուն գործ մը, քան մեր այն օտարբարեկամները, որոնք շարունակ հայկական կոտորածներու մասին խօսեցան եւ հայը իբրեւ մուրացիկ, նպաստընկալ ժողովուրդ մը միայն ներկայացուցին: Եթէ այս երկրի մէջ Օր. Ա. Պլաքուէլի նման գործող տասնեակ մը բարեկամուհիներ ունենայինք, ապահովաբար ամերիկեան ժողովուրդը այժմ անհամեմատ աւելի ջերմ եւ խորունկ հետաքրքրութիւն պիտի ունենար հայութեան եւ հայկական դատին հանդէպ: Չենք ժխտեր քաղաքական պրոպագանդին անհրաժեշտութիւնը, բայց չենք կրնար միեւնոյն ատեն չըխոստովանիլ, որ քաղաքական պրոպագանդին թողուցած տպաւորութիւնը շատ թեթեւ է եւ վաղանցուկ: Կասկած չկայ, Օր. Պլաքուէլի ըրած քաղաքակրթական պրոպագանդը աւելի խորունկ եւ մնայուն հետքեր կը ձգէ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սրտառուչ կոչ մը

ԽՄԲ.— Սէնթ Մարկրիթի (Մարսէյլ) Թաղ. Խորհուրդէն ստացած ենք սրտառուչ կոչ մը, որուն գլխաւոր մասերը հրատարակելով, կը յանձնենք բոլոր սրտցաւ հայրենակիցներու լուրջ ուշադրութեան.—

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ, 26 Սեպտ.—

Հայրենակիցներ, Սէնթ Մարկրիթը Մարսէյլի փոքրաթիւ արուարձաններէն մէկն է, որ կը բաղկանայ 120 ընտանիքէ (50 սեփականատէր եւ 70 վարձակալներ), որոնց 50ը հայ կաթոլիկներ են:

Ազգապահպանման եւ նոր սերունդի դաստիարակութեան գերագոյն նկատումներով, թաղիս փոքրիկ բնակչութիւնը 1928ին հիմը դրաւ իր սեփական մատուռ-մանկապարտէզին, որուն շինութեան առթիւ զոհաբերեց 20 հազար ֆր.: Ինչպէս գրեցին թերթերը, Սէնլուի, Սէնթ-Անթուանի եւ մեր թաղի «իփոթէք»ի ենթակայ մատուռներուն 76 հազար ֆրանք պարտքը վճարուած չըլլալով, անցեալ յունիս 16ին աճուրդի հանուեցան եւ գանոնք գնեց պարտատէր Պ. Ֆէրրաբին: Մեր թաղին մատուռը գնած էր 15 հազար ֆրանքի, որ դատական եւ յարակից ծախքերով բարձրացաւ 20 հազարի:

Փրկելու համար ազգային արժանապատուութիւնը եւ հարիւր մանուկներու դաստիարակութեան նուիրական գործը, 70 ընտանիքէ բաղկացեալ գործազուրկ եւ չքաւոր թաղեցիներէն 5 հազար ֆրանք հաւաքելով՝ պարտատիրոջ յանձնեցինք, մնացեալը վեց ամիսէն վճարելու յանձնառութեամբ:

Թաղ. Մարմինս շատ ջանքեր թափեց, դիմումներ կատարեց, բայց ցարդ չյաջողեցաւ մնացեալ գումարը հայթայթել:

Արդ, նկատելով 1— որ, մնացեալ գումարը վճարելու օրերը կը մօտենան, 2— որմեր միջոցները անզօր են, 3— որ, եթէ մնացեալ պարտքը չվճարուի՝ մեր աղքատիկ թաղեցիներուն չոր հացէն կտրուած 25 հազար ֆրանքի շօշափելի գումարը պիտի այրի, 4— ինչ որ ամէնէն կսկծալին է՝ մեր ապագայ սերունդի դաստիարակութեան սրբազան գործը սահմանուած հարուած մը պիտի ստանայ,— յանուն հայ պատուի եւ մատաղատի զաւակներուն սիրոյն՝ ներկայ կոչով, կուգանք բախել ձեր խղճմտանքի դռները եւ թախանձագին խնդրել, որ բարի ըլլաք ձեր նուիրատուութիւններով փրկել մեզ՝ տիրող ծանր կացութենէն:

Թաղ. Խորհուրդ Սէնթ-Մարկրիթի

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրներ կարելի է ղրկել «Յառաջ»ի խմբագրութեան միջոցաւ կամ հետեւեալ հասցէին,— Toros Der Merguerian, 28 rue Thubaneau, Marseille.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ (Խմբագրական)

ԻՐԱՋԵԿ, Վենետիկ.— 1.— Ձեր գրածին մէջ փաստեր կը պակսին: 2.— Անհրաժեշտ է ստուգել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Գ.

Կը հանէ զգուշութեամբ աւելը իր անկողնէն, ու աւելի զգուշութեամբ կը դնէ Գաբրիէլին անկողնին մէջ:

— Հիմա մոռցիր զիս տեսած ըլլալդ, պատուական բարեկամ. վաղը քեզի չինած գրչակոթերս կը ցուցնեմ:

— Մոռցայ:

— Merci.

Երկու տարբեր դռներէն դուրս կ'ելլենք:

Ականջներս կ'այրին: Կէս օրուան ախորժակը չունիմ:

— Ըսէ՛, իրաւունք չունի՞մ, կ'ըսէ աջ կողմի սեղանակիցս, ծերութեան մօտեցող Նորմանտացին, ո՞ւր տեսնուած է գետնախնձորը այսպէս եփել: Մեր երկիրը՝ նախ կը մաքրեն, ժամի մը չափ պաղ ջուրը կը ձգեն, ապա երբ իւղը կրակին կը դնեն տապակով՝ չեն մոռնար...

— Կը բաւէ՛, կը բաւէ՛, ծերուկ, կը միջամտէ Թէնսաք, ամէն նորեկի մի՛ կարդար գետնախնձորի դանդաղդ, չյոգնեցա՞ր:

Իսկ ես կը մտածեմ թէ, թէեւ իրաւունք ունի ծերուկը, նոյնքան իրաւունք մըն ալ երիտասարդ Թէնսաքը, սակայն գլխու ցաւ է ճաշարանին աղմուկը: Միտքս կը դնեմ անմիջապէս ճաշէն յետոյ պառկիլ: Խճօրով մը կը վերջանայ ճաշը:

Ննջարանի ճամբուն վրայ, լուացարանին մէջ, Թէնսաք, մեր ննջարանի միւս վեց հոգին գլխուն հաւաքած բան մը կը փսփսայ. «Ցարձակում. դուռը վրանին գոցել. աղուոր տփոց մը...» բառերը ականջիս կը զարնեն: Մարիուս քիչ մը մէկ կողմ քաշուած, միամիտ սատանութեան մը պարապ բան ըլլալը գիտցողի պէս կը ժպտի: Ձայն չի հաներ: Ու երբ Գաբրիէլ հասցուցած կատարուելիք «գործողութեան» բացատրութիւնը՝ կ'առաջարկէ պարտէզ երթալ փառքի մը պուլ խաղալ, Մարիուս կը ձայնակցի բոլոր ուժով:

Կը կասեմ ամէն կերպ Թէնսաքին՝ միւսներուն իրենց անկողնին քով երթալը, կամ անոնց ուշադրութիւնը հեռացնելու ջանքը: Գաղտնօրէն ակնարկ մը ինծի՝ յիշեցնելու խոստումս. մինչ Մարիուս դրանը մէջ, անանց իմ կողմս դառնալու, կռնակին կողմէն մատներով՝ «բերանդ չբանաս» կ'ըսէ:

Ես կը պառկիմ:

... Գլուխս բարձին, կը լսեմ սենեակները լեցնող ոտքերուն աղմուկները, որ տակաւ կը նուաղին, կ'անգիտանան դէպ ի պարտէզ տանող մուտքերը: Կը լսեմ պատուհաններէն ոչ շատ հեռու արածուող անկուշտ կովերուն զանգակիկներուն ձայնը, ու դրացի, փոքր սենեակին մէջէն չարագուշակ հազը դերձակին որուն համար ըսին, — «քոյր»երէն մին գիշերը կը հսկէ:

Ոտքերս կրակ կտրեր են, կը վառին. անկողնին մէջ ղով անկիւն չմնաց. նոյնպէս թեւերս: Թէեւ օդը պաղ է, բայց չունչս որքան լայնցած՝ նոյնքան անբաւական կուգայ լայնօրէն բացուող կուրծքիս: Կ'ենթադրեմ թէ լեցուն ստամոքսով պառկիլս է պատճառը. բայց առաջին անգամը չէ ասիկա: Ջերմութիւնս նայի՞մ... Կը հրաժարիմ, ո՞վ գիտէ դուցէ... չխանգարենք լաւ տրամադրութիւնս, մանաւանդ յումպէտս:

Եւ լռութիւնս կը հեռացնեմ կուրծքս դէպ ի կովերուն հեշտալի զանգակիկները: Կամ կը սպասեմ — հաճոյքո՞վ, անտարբերութեա՞մբ թէ վարժութեամբ, չգիտեմ՝ բթացեր է խիղճս, — չորրորդ կամ վեցերորդ հազի նոպային, որ պիտի թեթեւօրէն դողացնէ քովի սենեակը, զգացնէ քովի սենեակին գոյութիւնը, վստահ եմ...

Կ'ուշանայ սակայն:

Աչքերս կխախուփ, յառած ելեկտրական լոյսին, որուն ճերմակ ճառագայթները մայրամուտին հակառակ, չիւղ առ չիւղ կ'երկարին պատէ պատ, ապակիէ ապակի, ու սպիտակ մետաքսէ ցանց մը կը հիւսեն սենեակին պղտիկ «անհունին» մէջ: Առաստաղը կը բարձրանայ, կը հեռանայ, կը չքանայ... Մինչ կ'արթննայ հոգիիս մէջ թռիչքի մը աշխատանքը, դաշնաւոր ընթացքը... Թըf, թըfըր, թըf... Թըf, թըfըր թըf...

Նորէն ապակիէ աշտարակներ կը կառուցուին այս լոյսի տարափին տակ: Շատրուաններ գոյնզգոյն, անհամար:

... Կանաչ է լճակը որուն վրայ կը լողայ երազի նաւակը, չինուած մանիշակագոյն սատափէ, քաշուելով հազար կարապներու ձիւնաթոյր ամպէն: Ոսկեզօծ են նաւակին եզերքները: Ծիածան մըն է կարապները միացնող երասանակներուն խուրձը: Եւ մարգարիտ են աւազները ափերուն վրայ, պտուղէ աչքերով արեւին տակ...

Սեւ առագաստը ունեցաւ հեռուն... Թըf, թըfըր, թըf... Կ'անցնի. ու ճամբաներ կը բացուին, կը լայնան: Կայծկլտացող պատուհաններէ խաղողի ճիւղեր կը կախուին ու գինի կը կաթէ անիւներէն երկաթուղիին, ու անկէ հողին, աշխարհին... Թըf, թըfըր, թըf...

Կը խայտա՛մ. հոգիս կը պարէ ջիղերուս վրայ...

Լա՛ւ է ապրիլը, զգալ բանաստեղծութիւնը, սիրել գեղեցիկը, երգե՛լ...

Դո՛ւն իմ սիրելի. դէմքդ դեռ անծանօթ է ինծի, գի լոյսը չա՛տ է շլացուցիչ, բայց մերկութիւնդ զարդարող երկնքիդ կապոյտով բոլոր մտածումներս ադնուագոյն ղտարաններէն անցած, ծաղիկներու նման փունջ կը կազմեն:

Թող ներեն եղբայրներս, եթէ կիթառս քու քայլերուդ նուիրեցի, քու վարքիդ, պարերուդ, ու երգերս միայն քու փառքդ եղան:

— Ծաղիկներուն ու խոտերուն, ծառերուն ու եղնիկներուն, արեւներուն ու աչքերուդ ու համբոյրիդ երիտասարդութիւնը, —

Կեանքին երիտասարդութիւնը:

Սո՛ւտ է մնացածը...

Ու թող վարդերը քու վարսերուդ վրայ տերեւաթափ ըլլան, երբ տաք կը բուրեն, վարսերուդ՝ որ դեռ ոչ մէկ գոյնի տամկութեան կասկածը ունին:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

թեամբ կատարելով իր դերը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար խուսափիլ ամէն կողմէ ծագած դժուարութիւններէն: Նոյն իսկ պէտք է քաջութիւնն ունենալ յայտարարելու թէ այդ դժուարութիւնները աւելի պիտի շատնան: Բայց, մենք ունինք նոր միջոցներ, — 1. կրճատել, եթէ ոչ ջնջել գաղտնի դիւանագիտութիւնները, որ այնքան պատերազմներու պատճառ եղան: 2. վերջ տալ վարիչ պետութեանց խմբակցութիւններ կազմելու դասական դրութեան, հաւասարակշռութեանց աւանդութեան, միեւնոյն մակարդակին վրայ դնելով բոլոր պետութիւնները, մեծ թէ փոքր, կազմելով նոր հանրային կարծիք մը: Եթէ յաջողինք ազատ, բաց վիճաբանութիւններով, արդիւնքը պիտի ըլլայ համաձայնութիւն. եթէ չյաջողինք, կը դիմենք իրաւարարութեան, Լա Հէյի ատեանին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը դեռ չէ ջնջած բռնութիւնը, բայց կրճատած է անոր ասպարէզը»:

Ցետոյ խօսք առաւ Լորտ Րոպըրթ Սէսիլ (Անգլիա), որ շեշտեց թէ աշխարհի խաղաղութեան սպառնացող վտանգն է Փրանքեւգերման վէճը, դոնէ 75 առ հարիւր համեմատութեամբ: «Եթէ այս երկու երկիրներուն քաղաքականութիւնը իրապէս համապատասխանէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքներուն, ամէն վէճ կը հարթուի»:

Խօսեցաւ նաեւ Իտալիոյ առաջին պատուիրակը, որ բացատրեց թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութիւնը էական պայման է ժողովուրդներու վստահութիւնը վերահաստատելու. այլապէս ամէն ճիգ ապարդիւն պիտի անցնի:

Ճառերէն յետոյ, խօսակցութիւններ

Պ. Էռիօ իր ճառէն յետոյ փոխանակ հանգստանալու, շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ զանազան պատուիրակութեանց պետերուն հետ, միտքերը պատրաստելու կամ տրամադրութիւնները չօշափելու համար: Մասնաւորապէս տեսակցեցաւ ռումանական պատուիրակին հետ, ռուսեւռումէն դաշինքի մասին: Խօսեցաւ Թուրք պատուիրակին, Թէվֆիք Րիւշտիի հետ, Պաղտատի երկաթուղիի մասին: Այս տեսակցութեան ներկայ էր Պ. Փոնսօ, Սուրիոյ մարզպանը: Իսկ ամէնէն վերջը երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լիտվինովի հետ, ռուսեւռումէն դաշնագրի մասին: Այս դաշնագրին դէմ ըլլալով, հրաժարած է Լոնտոնի ռումանական դեսպանը, Պ. Թիթուլէսքօ, եւ կառավարութիւնը ի զուր կ՚աշխատի տարհամոզել:

Արդարեւ, մեծ դժուարութեանց կը բախի դաշնագրին կնքումը: Ռումանիա կը պահանջէ դաշնագրին մէջ դնել յօդուած մը, որ բացորոշապէս պիտի յայտարարէ թէ ո՛ր եւ է վէճ գոյութիւն չունի երկու երկիրներուն միջեւ: Ուրիշ խօսքով, Խ. Միութիւնը պիտի ընդունի թէ կը ճանչնայ Պեսարապիոյ կցումը՝ Ռումանիոյ: Իսկ Ռուսերը կ՚առաջարկեն բանաձեւ մը որ լռելեայն կը հասկցնէ թէ վէճ մը կայ: Լեհաստան կը թելադրէ ո՛ր եւ է ակնարկ չընել այդ մասին, բաւական համարելով Պրիան — Քէլլոկ դաշինքը զոր Մոսկուան ալ ստորագրած է:

Ֆրանսայի նպատակն է հարթել այս վէճը, մասնաւոր խօսակցութիւններով:

Նոր յեղափոխութիւն Մանչուրիոյ մէջ

Չինացի եւ մանչու զինուորներ ապստամբելով, չինական դրօշ պարզեցին Մանչուրիոյ շատ մը քաղաքներուն մէջ: Հաղորդակցութիւնները կտրուած են: Ապստամբներու ձեռքն անցաւ Ճափոնի զինուորական պատուիրակութեան պետը: Ճափոնական եւ մանչու զինուորներ ղրկուեցան, ապստամբները զսպելու համար: Չինացիները քաղաք մը պաշարելով, կրակի տուին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖՈՒՍԻ սոսկալի համաճարակ մը ծագեցաւ Սօֆիայի մէջ: Բժիշկները 368 ծանր դէպքեր երեւան հանեցին վերջին քանի մը օրերու ընթացքին:

ՖԱՇԱԿԱՆ կուսակցութիւն մը պիտի կազմուի Անգլիոյ մէջ, առաջնորդութեամբ Սըր Օ. Մոսլիի որ արդէն գիրք մը հրատարակած է: Նոր կուսակցութեան անունը պիտի ըլլայ «Մեծն Բրիտանիոյ Ֆաշականներու Միութիւն»:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ թիւը 7,160,000ի բարձրացած է Գերմանիոյ մէջ, համաձայն վերջին տեղեկութեանց: Կառավարութիւնը կը հաշուէ 5,261,000, բայց անտեսելով այն գործազուրկները որ ո՛ր եւ է նպաստ չեն ստանար ոչ պետութենէն, ոչ համայնքներէն:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ դէմ բուռն հետապնդումներու ձեռնարկեց պուլկարական կառավարութիւնը: Հինգշաբթի օր, Սօֆիայի մէջ ձերբակալուեցան երեք համայնավար երեսփոխաններ եւ քշուեցան կեդրոնական բանտը, իբրեւ խռովարար եւ դաւադիր: Կը կարծուի թէ հետապնդումներու ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստուած է:

ԲՈՇԱՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Միխայիլ Ա., մօտերս պտոյտ մը պիտի կատարէ Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ: Իրեն պիտի ընկերանան գաղտնի ոստիկաններ, քարտուղարներ եւն.: Միխայիլ Ա. կը յայտարարէ թէ օր մը իր ժողովուրդը պիտի ձգէ թափառական կեանքը եւ քաղաքներու մէջ պիտի հաստատուի:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբերու ժողովը 3 հոկտ. Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. d'Avray. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Տան Ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ալֆորվիլի մէջ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը

Նախագահութեամբ ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՐԲԱԹԵԱՆԻ

Պիտի բանախօսէ՝ ընկ. Ա. ՉԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Նուագ՝ ղեկավարութեամբ Պ. գարեգին մանկիկեանի:

Մուտքը ազատ է

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏ. 15ԻՆ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ-ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Sein)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նիւթ ունենալով՝ Պ ն դ ո ւ թ ի ւ ն ը

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները   *Մուտքը ազատ*

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, Սինէմա Նովէլթիի մէջ

Մանկական եւ ազգային երգեր, արտասանութիւններ, եւայլն, 75 երկս. մանուկներու կողմէ:

Կը ներկայացուի «ԳԱՌՆՈՒԿԸ» ինչպէս նաեւ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ», ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ

Մ ո ւ տ ք՝ 3 ֆ ր ա ն ք

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փիէրֆիթ ճան.— 35:
Տրակինեան, Յառ. Մ.— 50:
Մարսէյլ, Վան.— 70:
Սէն Կրաթիէն, Ա. Վ.— 120:
Քրիւաս, Գ. Խ.— 35:
Տէսին, Գործ.— 465:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Եկեղեցիի օծում

Պօմոնի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման արարողութիւնը (որ յետաձգուած էր) տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնէը սիւր Մէր 1 հոկտ. 932

Ամառուան կամ ձմեռուան մէջ ծովէն որսացուած ձուկը համեղ է: Կերէք Պուլօնէը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեանս ընդհ. ժողովը այսօր Շաբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլօրիայի մէջ: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զեկոյց:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Ավընիւ Քլէպէր: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ—անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ: Ժամը 4.30ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային երկրորդ ժողով կը գումարուի եւ օրինաւոր կը նկատուի անկախ ներկաներու թիւէն:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «Այգ» Երիտ. միութեան Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. անդամաժողովական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, 61 r. Monsieur le Prince, *մէթրօ Օտէօն: Կը հրաւիրուին Սեբաստիոյ եւ շրջանի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր երիտասարդ հայրենակիցները:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

Բ Ո Ւ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ   Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Բ–բարի լոյս, պարոննե՛ր: Օ՜, տէր – Հայրն էլ է այստեղ կախուել վեր կացել: Ի՞նչպէս էք, կապիտան: Ահա՜ մի հանդիպում, որ շատ աւելի ախորժելի է ձեզ համար, քան այն առաջինը, այնպէս չէ՞: Տեսնում եմ, որ ձեր աջ ձեռքը դեռ միշտ կապի տակ է. նրանից է, որ ես իմ գործս վատ տեսայ: Յոյս ունիմ, որ այս քաջերը աւելի ճարպիկ կը լինեն: Այնպէս չէ՞, տղերք:

Ու նայեց զինուորների մռայլ դէմքին:

— Այս անգամ կապի պէտք չվինի յամենայն դէպս: Լաւ, ինչո՞ւ էք տխրել, տղերք: Պինդ կացէք, ոտներդ ամուր ու ցոյց տուէք, թէ ինչպէս նշան առնել գիտէք: Պէտք է նախօրօք վարժուել:

— Որդի՛ս, — ընդհատեց քահանան մօտ գալով, մինչդեռ միւսները ետ էին քաշւում նրանց առանձին թողնելու համար: — Մի քանի րոպէից ներկայանալու էք Արարչի աթոռին: Միթէ չէի՞ք կարող մի ուրիշ կերպ օգտուել ձեր վերջին վայրկեաններից, որոնք զղջումի համար են յատկացուած: Մտածեցէք, աղաչում եմ ձեզ, ի՛նչ սոսկալի բան է՝ մարդ մեռնի առանց թողութեան, իր բոլոր մեղքերը բարձած իր հոգուն: Երբ դուք կանգնելու լինէք վերին դատաւորի առաջ, խիստ ուշ կը լինի արդէն զղջալու համար: Նորա ահեղ աթոռին միթէ մօտենալու էք կատակը շրթունքին:

— Կատա՞կ, տէր – Հայր: Ինձ թըւում է, որ դուք աւելի պէտք ունիք մի այդ տեսակ փոքրիկ քարոզի: Երբ կարգը մեզ հասնի, փոխանակ այդ մի վեցեակ մաշուած հրացանների, մենք թնդանօթներով ենք խօսելու. այն ժամանակ կը տեսնէք, թէ մենք ի՛նչպէս ենք կատակում:

— Դո՞ւք թնդանօթներո՞վ: Ո՛վ, անբախտ, միթէ չէք հասկանում՝ ինչ անդունդի առաջ էք կանգնած:

Բոռը նրա ուսի վրայով նայեց փորուած գերեզմանին:

— Դուք կարծում էք, որ ինձ այդտեղ պառկեցնելուց յետոյ ազատուեցաք ինձնից: Դուք գուցէ վրայիցն էլ մի քար դնէք դեռ որ բոլորովին ապահով լինէք: Մի վախենաք, տէր – Հայր, երբ այդտեղ պառկեմ կը մնամ հանդիստ մ–մուկի նման, բայց եւ այնպէս մենք թնդանօթներով ենք խօսելու:

— Ո՛վ, ողորմած Աստուած, — բացագանչեց քահանան, — ների՛ր այս դժբախտին:

— Ամմէն. — քրթմնջեց սպան մի խոր պասով, մինչդեռ գնդապետն ու եղբօրորդին երկիւղած խաչ էին հանում:

Եւ որովհետեւ յոյս չկար այլ եւս, որ նոր խրատները Բոռին ազդէին, քահանան ձեռք վեր առաւ անպտուղ ջանքերից ու ետ քաշուեց շարժելով գլուխը եւ մի աղօթք մրմնջելով: Կարճ ու պարզ պատրաստութիւնները կատարուեցին առանց որ եւ է արգելքի, եւ Բոռ ինքը կանգնեց պահանջած դիրքում, միայն մի անգամ շուռ տըւաւ գլուխը, նայելու համար արեւածագի կարմիր ու դեղին շերտերին...

×

Մի քանի ժամ յետոյ Մարկոնին մօտեցաւ սարերում մի տնակի, յայտնելու Մարտինիին, որ պէտք չկայ այլ եւս իր կեանքը վտանգելու:

Երկրորդ փախուստի համար հարկ եղած բոլոր պատրաստութիւնները տեսնուած էին արդէն, մանաւանդ որ փախուստի յատակագիծը շատ աւելի պարզ էր այս անգամ: Պայմանել էին, որ յաջորդ առաւօտեան, երբ թափորը անցնելիս լինէր բերդի մօտովը, Մարտինին դուրս էր գալու ամբոխից, հանելու էր ատրճանակը ու կրակելու նահանգապետի դէմքին: Անհրաժեշտօրէն դրան յաջորդող իրարնցման ժամանակ քսան զինուած մարդիկ յանկարծ յարձակուելու էին դռների վրայ, խուժելու էին բերդը ու բանի տիրանալով բանալիներին մտնելու էին բանտարկեալի խուցը ու նրան դուրս բերելու, զսպելով կամ սպաննելով ամէն դիմադրողի: Բերդի դռներից սկսած որոշել էին ետ նահանջել շարունակ կռուելով, քօղարկելու համար մի ուրիշ զինուած խումբի փախուստը, որոնց յանձնարարուած էր հասցնել Բոռին սարերի մէջ մի ապահով տեղ:

Միայն Ջեմման էր անտեղեակ այդ ծրագրին: Նրան չէին յայտնած Մարտինիի մասնաւոր խնդրանքովը:

— Առանց դրան էլ սիրտը կոտրի պիտի շատ շուտով, — ասել էր:

Երբ մաքսանենգը մտաւ պարտէզի ցանկապատից, Մարտինին բաց արաւ ապակեւոր դուռը ու դուրս եկաւ պատշգամ նրա դէմ:

— Ի՞նչ նորութիւն, Մարկոնի:

Մաքսանենգը հանեց լայնեզր յարդէ գլխարկը:

Երկուսով նստեցին պատշգամում: Ոչ մի բառ այն վայրկեանից, երբ Մարտինին տեսաւ Մարկոնիի դէմքը: Հասկացել էր ամէն ինչ:

— Ե՞րբ: — Հարցրեց վերջապէս երկար լռութիւնից յետոյ, եւ իր սեփական ձայնը այնպէս տխուր էր իր ականջին, ինչպէս շուրջը ամէն ինչ:

— Այսօր արշալոյսին: Ինձ յայտնեց յիսնապետը: Այնտեղ էր ու ականատես է:

Մարտինի խոնարհեց աչքերը ու վերցրեց իր թեւի վրայից մի ինչ որ թել:

— Ունայնութիւն ունայնութեան, սա էլ մի ունայնութիւն էր:

Ինքն էր մեռնելու յաջորդ առաւօտեան, իսկ այժմ «աւետեաց երկիրը» կորել էր, ինչպէս որ կոչում է արեւմուտի կախարդական աշխարհը երբ խաւարն է վրայ հասնում: Նա նորից պէտք է դառնար առօրեայ կեանքին ու աշխարհին, ուր ապրում էին Գրասինին ու Գալլին. նորից նոյն բռնաւոր նամակներն ու պամֆլէտները, նորից սոսր խնտրիկները ու կուսակցական լրտեսների, նոյն առօրեայ յեղափոխական իրարանցումը, զոր մարդ տրամում է իր հոգին:

Եւ խորը, խորը, իր կղզի յատակում մի մե՛ծ դարդակ: Եւ այդ դատարկը այլ եւս երբեք ու ոչնչով լցուել չէր կարող, որովհետեւ մեռել էր Բոռը:

Մէկը ինչ որ հարց տուաւ, ու նա բարձրացրեց գլուխը, զարմանալով թէ էլ ինչի մասին կարելի էր հարց տալ:

— Ի՞նչ ասացիք:

— Ասում եմ, որ ի հարկէ պէտք է յայտնէք տիկնոջ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
2 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1998 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՐՔԻ

Համիտեան շրջանին, մեր սերունդը մասնաւոր գուրգուրանքով կը հետեւէր ռուսական գրականութեան:

Արդէն ծանօթ էին Տուրկենեւը, Պուշկինը, Տոլստոյ ու Կորոլենկօն: Իսկ մենք անհամբեր կը սպասէինք նոր թարգմանութեանց, — ֆրանսերէն կամ անգլերէն — Կորքիէն, Չեխովէն, Անդրեյեւէն: Նոյն իսկ ռուսերէն սորվիլ կ'ուզէինք, անոնց բնագիրները վայելելու համար:

Այս տողերը գրողը, Թրքահայերէն առաջին թարգմանութիւնները կատարելով Մաքսիմ Կորքիէն, ճար կը փնտռէր զանոնք հրատարակելու Իզմիրի «Արեւելեան Մամուլ»ին մէջ, որ բաղդատաբար ազատ էր գրաքննութեան կապանքներէն:

Հարկ է թղթատել այդ շրջանի օրաթերթերն ու հանդէսները, հասկնալու համար սերունդի մը խանդաղատանքը՝ ռուսական արտադրութեանց մասին:

Եւ այս նախասիրութիւնը կը ծնէր ոչ այնքան աւելի բարձր արուեստի մը ծանօթանալու տենչէն, որքան մեր խառնուածքէն խմորումներէն:

Կ'ուզէինք հաղորդուիլ այն առոյգ, ծորուն, ծաւալուն շունչով որ կը հոսէր մերօրեայ ռուսական գրականութենէն: Որ կը ներշնչէր, կը թաթաւէր, կը թարմացնէր: Որ մեզի կը պատմէր վիթխարի երկունքը կոյս, տարերային, հրահոսան ժողովուրդի մը, անկոխ գետիններու վրայ:

Մեզի համար չէր՝ «արուեստը արուեստին համար»ը: Եւ շատ կը մաշէին բոլոր «դպրոց»ները, սկսելով խորհրդապաշտէն, որ վարակած էր մթնոլորտը:

«Ալպաթրոս»ը — փոթորկաբեր թռչունը — գիւղը, մուժիկը, խոնարհները, թշուառները, ըմբոստները, գլուխը քարին զարնող դժգոհները, «նախկին մարդիկը», ստորերկրեայ խմորումները, յեղափոխական սլացքները, — այս բոլորը եղբայրակցութիւն մը, խանդաղատանք մը կը ստեղծէին մեր միջեւ:

Ու բոլորս ալ կ'ընդունէինք թէ, — ապագան ռուս ժողովուրդինն է: Թէ՝ ան դեռ չէ ըսած իր խօսքը: Թէ՝ յոգնա՛ծ, սպառած են Ֆրանսացին, Անգլիացին, միւսը:

Այն ատեն, 3·50 ֆրանք էր Ֆրանսական այն հատորը որ հիմա կ'արժէ 12—15 ֆրանք: Եւ ամէն շաբթու, փոխն ի փոխը, ճար մը կը գտնէինք 17·50 ղրշ· խնայելու եւ նոր գիրք մը գնելու: Հատոր մը՝ Կորքիէն, Չեխովէն, Անդրեյեւէն:

Աշխարհ մը փլաւ այնուհետեւ: Եւ հիմա նոր մը կազմելու ամեհի փորձը կը կատարեն Ռուսաստանի մէջ: Այն անծայրածիր տարածութեան վրայ որ Տոլստոներ, Չեխովներ եւ Կորքիներ ծնաւ:

Դաժան եւ արիւնոտ, աննախընթաց այդ փորձին մէջ, անմասն չէ ռուսական գրականութիւնը: Այն որ Կորքիներն երգեցին «Փոթորիկն ազդարարող» թռչուններով եւ «Թափառականներ»ով եւ Չեխովները՝ իրենց «Մուժիկներ»ով:

Ռուսական յեղափոխութեան մէջ, շատ բան որ անհասկնալի կը համարուի, հարկ է բացատրել այդ գրականութեամբ:

Տարերային էր այդ գրականութիւնը, ինչպէս տարերային է եւ ահագնադղորդ այն շարժումը որ պայթեցաւ 1917ին եւ որ իր վերջին խօսքը չէ ըսած տակաւին:

Միջազգային հեղինակութիւն մը, վերլուծելով Ռուսերու խառնուածքը, գիտել կուտար թէ այդ ժողովուրդը սահման չի ճանչնար ոչ համբերութեան պարագային, ոչ ալ ըմբոստացման պահուն: Կ'ըսէր՝ եզան պէս կը համբերէ անսասան· իսկ երբ ուզէ պոռթկալ, անհնար է նախատեսել բուն ելքը:

Եւ ահա կը տեսնենք, 1917էն ի վեր···

×

Կարմիր ակնոցին առջեւ, հակայեղափոխական մըն է Տոլստոյ, «չարին չարով չպատասխանելու» վարդապետութեամբ: Եւ Մաքսիմ Կորքին ալ՝ լիովին չի համապատասխաներ իրենց հանդանակին:

Բայց, երկուքն ալ յեղափոխականներ են, ըլլալով հանդերձ հակոտնեայ: Եւ անոնց շօշափած հարցերուն խորհուրդն է որ կը փառաբանուի այսօր:

Մինչդեռ դաժան գրաքննութիւն մը կը փետրատէ գրագէտներու թռիչքն ու արտադրութիւնը, Մոսկուայի մէջ Տոլստոյի բազմահատոր գործերը կը տպուին անփոփոխ: Իսկ Մաքսիմ Կորքին իր քառասնամեայ գրական գործունէութեան պսակումը կը վայելէ անօրինակ ցոյցերով:

Անշուշտ կարդացիք առաջին լուրերը, եւ մնացեալն ալ կը կարդաք այսօր:

Ոչ միայն պաշտօնական եւ շքեղ հանդիսութիւններ, մասնակցութեամբ խորհրդային կառավարութեան եւ կուսակցութեան բոլոր օրկաններուն, այլ եւ թանգարաններ, հաստատութիւններ, դպրոցներ, թռչակներ, փողոցներ, մասնաւոր հիմնադրամ՝ Կորքիի անունով: Անոր գործերուն թարգմանութիւնները՝ Ռուսաստանի բոլոր ազգերուն եւ ցեղերուն լեզուներով:

Մէկդի դնելով բոլոր ուռուցիկ տարփողանքները, հարկ է խոստովանիլ որ, Կորքին իսկապէս արժանի էր փառաբանութեան:

Եթէ ոչ ուրիշ բանի, գէթ այն ստեղծագործութեան համար որուն շնորհիւ լոյս աշխարհ եկան խոնարհներն ու մոռցուածները, իրաւազուրկներն ու ըմբոստները, իրենց անդոհագին ալեկոծութիւններով, իրենց յամր այլ փոթորկաշունչ տառապանքով ու սարսուռներով:

Աշխատակից մը, այսօր, կը բացատրէ անոր գրական վաստակին յատկանշական գիծերը: Անշուշտ այն սահմանին մէջ որ տանելի է օրաթերթի մը համար:

Բայց այդ գործը կարելի չէ խտացնել մէկ յօդուածի կամ երկու նմոյշի մէջ:

Ըմբոստ մըն է Կորքին, եւ միեւնոյն ատեն բարբարոս մը: Իսկ այդպէս եղաւ ոչ թէ ուզելով, իբրեւ քմայք, այլ կենակցելով, տառապելով, եղբայրակցելով բոլոր հալածականներուն, «վաստակեալ»ներուն եւ «բեռնաւոր»ներուն հետ: Հարազատօրէն թարգմանելով անոնց սեւն ու ճերմակը: Փնտռելով «մարդ»ը՝ մարդկութենէ վտարուած բազմութիւններուն մէջ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

··· ԿԸ ՄՆԱՅ ՏԱՃԿՆԱԼ

Այս միջոցին, Պոլսոյ մէջ, ձեռք ձեռք կը պտտցնեն չնաշխարհիկ արարած մը, Յակոբ Մարթաեան:

Այս մարդը ունենալով մէկ - երկու սենեակ լեզուի մատենադարան, եւ ծանօթ ըլլալով անգլերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի եւն· կը սիրէ ուսումնասիրութիւններ հրատարակել քիչ մը ամէն բանի մասին:

Այսպէս, վերջերս թուրք ցեղի ծագման մասին ալ շարք մը յօդուածներ տպեց, որոնք թուրքերէնի թարգմանուելով, ուշադրութիւն հրաւիրեցին:

Եւ ահա հեռագիր մը ընկերիւրէն Սոֆիա, թուրք լեզուաբանական համաժողովին հրաւիրելու համար Յակոբ Մարթաեանը:

Պոլսոյ չտեսները կայարան կը փութան, կ'ողջունեն, մարդը մինչեւ Մ· Քէմալի կը ներկայացնեն, ուր կը պատմէ թէ··· պահեստի սպայ եղած է օսմ· բանակին մէջ եւ կը ճանչնայ «Կազի»ն:

Բայց այսքա՞ն:

Մարդը կամ Մարթաեան՝ բաւած կ'ըլլայ թէ՝ Հայերը··· Թուրքերէն սեռած են:

Վկայ՝ «Ճիւմհուրիյէթ»ը·

— «Փրոֆ· Մարթաեան, որ տարիներէ ի վեր կը գրէ թէ Հայերն ալ ծագումով թուրք են եւ անոնց մայրենի լեզուն թուրքերէնն է, իր ուսումնասիրութեամբ գիտականօրէն կը յայտնէ թէ Թուրքերն են եւրոպական քաղաքակրթութեան հիմը դնողները»:

Հայ խմբագիր մը կ'ուզէ ստուգել այս յայտարարութեան ստուգութիւնը:

Բայց, «Պ· Մարթաեան այդ մասին կարծիք յայտնելը ուրիշ առիթի ձգած է»:

Սպասելով որ այդ առիթը ներկայանայ, կամ Մարթաեան լեզուաբանական համաժողովին մէջ ալ կրկնէ իր պատմական եւ գիտակա՞ն տեսութիւնը, — պզտիկ պատմութիւն մը:

Այս բշուառականը, որ գիտնականի համբաւ ունի, 1932 օգոստ· 27ին հետեւեալ գարշանքը ստորագրած էր «Պալքանեան Մամուլ» կոչուած քուրջի մը մէջ·

— «Ու եթէ օր մը բացարձակ հարկադրանքին տակ գտնուիմ ընտրութիւն մը ընելու կոյուղիի ճճիին եւ Դաշնակցութեան միջեւ, համակրանքս անվերապահօրէն կոյուղիի ճճիին պիտի երթայ, որ իր բնական աղտեղութեան մէջ գէթ հրէշային ոչինչ ունի»:

Ահա թէ ինչո՞ւ Թուրքերը կը խնկեն իր վրայ:

Հիմա որ ճանչցա՞ք մարդը, չէ՞ք ուզեր աղօթել որ ժամ առաջ տաճկնայ:

Թէ իր եւ թէ մեր բարիքին համար:

ՎԱՐԱԶ

ԻՆՉ ԳՏԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՄՆՏՈՒԿԻՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ կալուածական վարչութիւնը արգելքի տակ առած է Պատրիարքարանի սնտուկը:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (27 սեպտ·) կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները·—

Պատրիարքին կողմէ կիրակի օր նոր դիմում կատարուած էր Տէֆթէրտարութեան, յայտնելով որ Պատրիարքարանի վրայ դրուած կալուածական տուրքին առթիւ դիմած են վճռաբեկ ատեանին եւ հետեւաբար կը խնդրէր վերջ տալ հանգի գործողութեան: Տէֆթէրտարն ալ բացատրութիւն պահանջած էր ենթակայ պաշտօնատունէն, որ իր կարգին գրած էր Գում-Գափուի մասնաճիւղին: Հանգի պաշտօնեաները սեպտ· 26ին եկան Պատրիարքարան, յայտնեցին որ իրենց հրահանգ մը չէ եկած տակաւին, հետեւաբար իրենց պարտականութիւնն ի գործ պիտի դնեն:

Պաշտօնեաները՝ հանգ դրուած դրամարկղը բացին եւ պարունակութիւնը, 13 ոսկի 80 ղրուշ պահարանի մը մէջ դնելով եւ կնքելով տարին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

Շուները ու կատուները ամէնէն առաջ զգացած էին շարժի վտանգը

Սելանիկէն կը հեռագրեն սեպտ· 30 թուականով·—Երէկ գիշերուան ժամը 10էն մինչեւ այսօր կէս օր 11 նոր ցնցումներ զգացուեցան: Ամէնէն զօրաւոր ցնցումը տեղի ունեցաւ Անկէլոհօրի թաղին մէջ, ուր չորս տուներ փլան: Ուրիշ բազմամարդ թաղերու մէջ ալ շատ մը տուներ ճեղքուեցան: Զոհ չկայ, որովհետեւ ժողովուրդը բացօթեայ գիշերեց:

Յունաստանի բոլոր վաճառականները հանգանակութիւն բացին ի նպաստ աղէտեալներուն: Երկու մեծ յանձնաժողովներ կազմուեցան Աթէնքի արքեպիսկոպոսին եւ Սելանիկի մետրապոլիտին նախագահութեամբ:

Պելոպոնէսի մէջ ալ թեթեւ ցնցումներ զգացուեցան այս առտու:

Ամբողջ Սելանիկի կեանքը կանգ առած է, տիրող խուճապին հետեւանքով, եւ հակառակ իշխանութեանց յորդորներուն:

Հազարաւոր բնակիչներ սարսափահար կը փախչին դէպ ի Լարիսա եւ Աթէնք, օգտուելով փոխադրութեան բոլոր միջոցներէն, — նաւ, շոգեկառք, ինքնաշարժ, օդանաւ: Երկրաբանական դիտարանի վարչութիւնը կը բացատրէ թէ վտանգ չսպառնար Սելանիկի, նկատի առնելով անոր ստորերկրեայ խաւերուն կազմութիւնը· բայց մարդ մտիկ չըներ:

⁂ Հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ օգնութեան գործը կը դժուարանայ, նոր ցնցումներու հետեւանքով, որոնք թէեւ թեթեւ են, բայց կը բաւեն քանդելու խախտած եւ կիսափուլ շէնքերն ու աւերակները:

Բազմաթիւ աղէտեալներ կը պատմեն թէ՝ շատ մը դժբախտներ կրնային ազատիլ շարժէն, եթէ ուշադրութիւն ընէին առտնին կենդանիներու սարսափահար վիճակին՝ աղէտէն քանի մը ժամ առաջ: Իսկապէս, շարժը չսկսած, շուներն ու կատուները փախան տուներէն:

⁂ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմին նաւերը կը շարունակեն ուտեստ բաժնել հազարաւոր դժբախտներու:

Վերջին հաշիւներու համաձայն, Եէրիսոս քաղաքին մէջ մեռած են 120, վիրաւորուած՝ 160 հոգի:

⁂ Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժին հետեւանքով, Ֆիլիպէի մօտ, Ինճէզայի աղբիւրները յորդած են տարօրինակ համեմատութեամբ: Իսկ Մամինա Պանեայի ջերմուկներուն տաքութիւնը աւելցած է: Քննութիւններ կը կատարուին, այս փոփոխութիւններուն պատճառները ստուգելու համար:

Ամերիկեան ծրագիր մը՝ բանակները կրճատելու համար

Ուրբաթ օր Ժընեւի մէջ գումարուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի բանակներու յանձնախումբը, որ կազմուած էր անցեալ շաբթու: Ամերիկեան պատուիրակը անմիջապէս ծրագիր մը ներկայացուց, որ կը պարունակէ հետեւեալ թելադրութիւնները· — 1· Երկու դասակարգի բաժնել պետութեանց զօրքը, առաջինը՝ այն որ անհրաժեշտ է ներքին բարեկարգութեան եւ սահմաններու ապահովութեան համար· երկրորդը այն որ սահմանուած է պաշտպանութեան՝ արտաքին յարձակման մը դէմ: Այս առաջադրութեամբ, իւրաքանչիւր երկրի ժողովուրդը հիմ բռնել ներքին բարեկարգութեան սահմանուած ուժերը հաշուելու համար են·:

Ամերիկեան ծրագիրը դուռները լայնօրէն բաց կը թողուի, վիճաբանութեանց համար: Կը թելադրէ կրճատել ցամաքային զինուորներու թիւը, բայց անորոշ կը ձգէ նաւատորմի խնդիրը: Որոշ բան չըսեր նաեւ կարգ մը մեծ պետութեանց մասնաւոր պահանջներու մասին:

Պ· Փօլ Պոնքուր, Ֆրանսայի պատուիրակը, առաջին խօսքը առնելով, յայտնեց թէ իր երկիրը պատրաստ է անմիջապէս քննելու ամերիկեան ծրագիրը: Բայց, անհրաժեշտ դատւ նախ երեւան հանել իւրաքանչիւր երկրի զօրքին իրական թիւը· այլապէս, կարելի չպիտի ըլլայ կրճատման գործնական ձեւ մը գտնել: Ասոր համար ալ, պէտք է բաղդատութեան չափանիշ մը հաստատել, որպէս զի կարելի ըլլայ հասարակաց տնօրինութիւն մը ընել մէկ տարուան, երեք տարուան եւ 12 տարուան զինուորներու, անկանոն զօրքի եւ կամաւորներու միջեւ:

Այս յայտարարութեան վրայ, նախագահը դադրեցուց նիստը, որպէս զի կարելի ըլլայ հիմնովին ուսումնասիրել այս փափուկ խնդիրը:

Գերմանիան չուզեր տեղի տալ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուէր եւ յանկարծ հեռացաւ, Պ· Էռիոյի ճառը չլսելու համար, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին·

— Պատուիրակութեանց պետերուն հետ խօսած ատենս, անշուշտ գլխաւոր խնդիրն էր զինաթափութեան հարցը: Գերմանիա շատոնց յայտնած է իր տեսակէտը, — ընդհ· համաձայնութեան մը կրնայ մասնակցիլ միայն այն ատեն, եթէ այդ համաձայնութիւնը արժէք ունենայ ինչպէս Գերմանիոյ, նոյնպէս միւս պետութեանց համար: Արդ, զինաթափութեան խորհրդաժողովին բանաձեւէն երեւան եկաւ որ միւս պետութիւնները չեն ուզեր ստանձնել այնքան լայն յանձնառութիւններ որքան պարտադրուած են Գերմանիոյ: Ահա թէ ինչո՛ւ պահանջեցինք որ ճանչնան իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը, որպէս զի Գերմանիան կարենայ մասնակցիլ ժողովին: Մենք առաջարկեցինք Ֆրանսայի՝ վիճաբանիլ բոլոր հարցերու համար: Ֆրանսա մերժեց եւ պատասխան չտուաւ մեր դրած հարցերուն· ընդհակառակն, ամբաստանեց մեզ թէ կ'ուզենք վերազինուիլ:

Յետոյ խօսելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին, Իտալիոյ պատուիրակին եւ Պ· Հէնտըրսընի հետ ունեցած տեսակցութեանց մասին, յայտարարեց թէ իր մտածումները բացէ ի բաց ըսաւ եւ հասկցուց որ Գերմանիան չի կրնար մասնակցիլ ժողովին, որքան ատեն որ յստակ որոշում մը չտրուի իրաւունքներու հաւասարութեան մասին: «Այս ամուլ խօսակցութիւններէն յետոյ, հիմա կարգը ուրիշներուն է առաջարկներ ներկայացնելու մեզի: Մենք ա՛լ ըսելիք չունինք: Օգոստոս 29ի յուշագիրը յստակօրէն կը պարզէ ինչ որ կ'ուզենք: Մեր տեսակէտը կը մնայ անփոփոխ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԿԱՆՏԻ ՊԻՏԻ ՄՆԱՅ ԲԱՆՏԸ

Հնդկաստանի կառավարութիւնը վերջերս որոշ ազատութիւններ տուած էր Կանտիի, ծոմապահութեան առթիւ: Հիմա որ համաձայնութիւն գոյացաւ եւ ծոմը վերջացաւ, Կանտի այլ եւս պարզ բանտարկեալ կը համարուի, ենթակայ՝ բանտի օրէնքներուն: Այլ եւս արգիլուած է տեսակցութիւն՝ միւս բանտարկեալներուն եւ հնդիկ գործիչներուն հետ:

× Տիկին Կանտի իր պատիժը լրացուցած ըլլալով, արձակուեցաւ պայմանաժամէն չորս օր առաջ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԽՔԵՐԸ

Գրած էինք թէ շատ մը պետութիւններ չեն վճարած Ազգերու Դաշնակցութեան անդամավճարները, որոնք խոշոր գումար մը կը կազմեն:

Ա· Դ· ընդհ· ժողովի չորրորդ յանձնախումբին մէջ, առաջարկուեցաւ կրճատել ծախքերը, մանաւանդ պաշտօնեաներու թոշակները: Այս առթիւ կազմուած քննիչ մարմինը չափազանց չէր գտներ վճարուած թոշակները: Բրիտանական պատուիրակը պահանջեց որ պաշտօնեաները ինքնաբերաբար կրճատումներ կատարեն իրենց առած թոշակներուն վրայ: Անգլիոյ մէջ, ըսաւ, պաշտօնեաներու եւ նոյն իսկ նախարարներու թոշակները զեղչուեցան: Եւ մինչդեռ Անգլիոյ մէջ պետական պաշտօնեաները ծանր տուրքեր կը վճարեն, Ազգերու Դաշնակցութեան պաշտօնեաները պարարտ ռոճիկներ կը ստանան առանց ո՛ր եւ է տուրքի:

ՀԱՑԸ ԿԸ ԼԱՒԱՆԱՅ

Ֆրանսայի երկրագործական նախարարութիւնը հրահանգեց 66 առ 100ի զեղչել ցորենէն հանուած ալիւրին քանակը՝ հացի շինութեան մէջ: Աւելի պարզ խօսելով, այսուհետեւ ջաղացպանները, որ 68 քիլօ ալիւր կը հանէին մէկ կենդինար ցորենէն, այլ եւս չպիտի կրնան 66էն աւելի հանել: Ասոր շնորհիւ, հանուած ալիւրը աւելի ընտիր պիտի ըլլայ, քանի որ, հարիւր քիլօ ցորենի վրայ որքան շատ ալիւր հանուի, այնքան թեփ խառնուած կ'ըլլայ:

Ուրեմն, հացը պիտի լաւանայ, բայց գինը անփոփոխ պիտի մնայ, քանի որ հունձքը առատ է այս տարի:

ԱՒԵՐԻՉ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԱՐԱՇԻ ՄԷՋ

Մարաշէն կը հաղորդեն թէ սեպտ· 16էն մինչեւ 18, երկու օրուան միջոցին սաստիկ փոթորիկ մը աւերած է պարտէզներ, այգիներ ու բանջարանոցներ: Այգիներու խաղողներն ու պտղատու ծառերուն 100ին 60ը ոչնչացած են: Նոյն իսկ ահագին ծառեր արմատախիլ եղած են:

Երկրագործական տեսչութեան տեղեկագրին համաձայն, փոթորիկին պատճառած վնասը մէկ միլիոն ոսկի կը գնահատուի:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ՝ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ առտու կանուխ ռումբ մը պայթեցաւ Պելկրատի մէջ, պահակազօրքի սպաներու ակումբին մօտ: Ժամը 6ին, անծանօթ մը մօտենալով բեռնակիրի մը, պայուսակ մը կուտայ եւ կը յանձնարարէ տանիլ զինուորական ակումբը: Բեռնակիրը կը սպասէ ակումբի բակին մէջ անծանօթին կը սպասէ մինչեւ ժամը 7·20, երբ ահռելի պայթիւն մը կը լսուի: Ռումբը պայուսակին մէջ էր: Բեռնակիրը վիրաւորուելով մեռաւ, սպասուհի մը թեթեւ վէրքեր ստացաւ: Ոստիկանութիւնը 20,000տինար պարգեւ խոստացած է դաւադիրը գտնելու համար:

ԺԱՄԱՑՈՅՑԴ ՇՏԿԵՑԻ՞Ր

Շաբաթ կէս գիշերէն յետոյ սկսաւ ձմեռնային ժամը: Ուրեմն մէկ ժամ ետ՝ ժամացոյցները:

—)(o)(—

ԻՐԱՔԻ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ միջեւ հեռախօս պիտի հաստատուի մօտերս: Շինութիւնները պիտի սկսին նոյեմբերին: Գիծը պիտի զետեղուի անապատին մէջ, զուգընթաց՝ Մուսուլի քարիւղի ճամբուն, Բութպայէն Ամման:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

(ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

. . . Որքան շատ ապրեցայ, կեանքը աւելի ու աւելի մթին երեւցաւ ինծի, մանաւանդ այս մարդէակներուն հետ, որոնք պարզ կ'երեւէին, եւ սակայն, իրականին մէջ սարսափելի կերպով բարդ էին: իրականութիւնը կը վերածուէր ճնշող մղձաւանջի մը, եւ ա՛ն, որուն մասին գիրքերը կը խօսէին, կը ճանճնչէր աւելի զօրութեամբ, յարատուն գեղեցկութեամբ եւ կը դառնար միշտ աւելի ջեռաւոր, ինչպէս ձմեռնային գիշերուան աստղերը :

Մաքսիմ Կորքի

«Յառաջ» քանի մը օր առաջ նկարագրեց այն ցոյցերը, որ եղան Խորհրդ. Միութեան մէջ, ի պատիւ Մաքսիմ Կորքիի գրական կեանքին քառասնամեակին:

Յառաջապահ մտաւորականութիւնը, ամէն երկրի մէջ, իր հիացումը կը յայտնէ այս առթիւ մարդուն՝ որուն հոգին վերելք մը եղաւ ճշմարտութիւնն ի վեր, ու գրողին՝ որուն գործը պայքար մըն էր յանուն Ազատութեան:

Մաքսիմ Կորքի անծանօթ մը չէ հայ գրականութեան մէջ. հայ երիտասարդ միտքը, որ նախ քան պատերազմ, հետամուտ էր թարմ ճամբաներ փնտռելու, գտած էր արդարեւ նոր հորիզոն մը — ռուս գրականութիւնը, Թոլսթօ, Կորքի, Անտրէեւ եւ ուրիշներ:

Ափսո՛ս, արեան գոլորշիներու ետին մեր մտաւ մեզի համար այդ արշալոյսը: Կորսնցուցինք յայտնութիւնը:

Վերյիշելով Մաքսիմ Կորքին, վերադառնանք մեր ընդհատուած քայլերուն. ռուս գրականութիւնը, ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր, թէեւ պղտոր, այլ ջերմ, եռուն, խորաբուխ ակունք մըն է, որ, աւելի քան Եւրոպայի քաղքենի գրականութիւնը, կրնայ յագեցնել մեր ծարաւը, խմորել մեր ստեղծագործ բնազդը:

×

Կորքիի կեանքը եւ գործը անհնար է բաժնել իրարմէ. իր երիտասարդութեան կեանքն է մանաւանդ որ կը բացատրէ իր գործը:

Մաքսիմ Կորքի, — բուն անունով Ալէքսի Փէշկով — ծնած է 1868ին (ճիշդ թուականը անյայտ է) Նիժնի Նովկորոտ, ներկարարի կրպակին անկիւնը:

Մանկութիւնը անցուցած է զրկանքներով: Եօթըտարեկանին, ծնողազուրկ որբ, մատնուած է բիրտ մեծ հօր մը անողայ խնամքին: Ինննին աշկերտ դրուած է կօշկակարի մը մօտ, որու տմարդի վարմունքէն ընդվզած, իրիկուն մը գլուխը առեր քալեր է:

Ահա այդ մաղաշ բայց դառն օրերէն կը սկսի Կորքիի կեանքին թափառական շրջանը: Լքելով տուն, մեծ հայր ու ամէն պաշտպանութիւն, ան այլ եւս կը սկսի թաւալիլ յորձանապտոյտ քարի մը նըման: Յաջորդաբար աշկերտ նկարիչի մը, փորագրիչի մը, պարտիզպանի մը մօտ, կ'իյնայ Վոլկայի նաւերէն մէկուն վրայ իբրեւ խոհարարի լամուկ, կ'անցնի Գազան. ժամանակ մը կ'աշխատի փուռի մը մէջ իբրեւ հացթուխ, իրեն նման էակներու հետ: Այդ միջավայրէն քաղած է անջնջելի տպաւորութիւններ:

Ցիգիքապէս, հոգեպէս ճնշուած, 1889ին, հազիւ 21 տարեկան, ան կը փորձէ վերջ տալ կեանքին: Փորձը կը վրիպի. այնուհետեւ ապերասան, թափառական կեանքի մոլուցքը կը վարէ զինքը քաղաքէ քաղաք. յարատեւօրէն՝ անհանգիստ, երբեք՝ ինքնագոհ: Աստանդական այդ ուղիներուն վրայ, անօրակելի անկիւններու մէջ ան շփում կ'ունենայ այն ամէն տեսակ մարդոց հետ, որոնք կը կազմեն ռուս ժողովուրդի ներքնախաւը, դիրտը. — դատարկապորտներ, կեանքէն վրիպածներ, ընկերութենէն հալածականներ, դժգոհ ուսանողներ, պոռնիկներ, թշուառներ, թշուառականներ, յեղափոխականներ ու նաեւ մուժիկներ, պարզ, տարրական մարդիկ՝ այնպէս, ինչպէս փախած են Աստուծոյ մատներէն:

Փարիաներու այդ տիպարները ինք կոչած է երբեմն «Les ex-hommes» (նախկին մարդիկ), այսինքն էակներ, որոնք դուրս շպրտուած են մարդկային շրջանակէն, այլ եւս դադրած են ապրելէ իբրեւ մարդ:

Այնուհետեւ զինք կը գտնենք նորէն Նիժնի Նովկորոտ, զինեվաճառ ու յետոյ գրագիր՝ փաստաբանի մը մօտ: Բայց միշտ խթանուած ներքին պահանջէն, ան չի կրնար համակերպիլ կայուն կեանքի. կը թափառի մինչեւ Տօն, Ուկրայնիա, Պեսարապիա, Խրիմ, Քուպա եւ Կովկաս:

Պէտք է ըսել թէ տարաշրջիկ կեանքի քմայքին չափ, մատաղ տարիքէն, ինք զերին եղած է նաեւ խորհելու, կեանքը իմանալու, մարդիկ հասկնալու բուռն փափաքին: Եւ արդէն շատ վաղուց գիրքերու մէջ ան փորձած է փնտռել յագեցում եւ սփոփանք զինքը կրծող հարցերու: Թէեւ անկանոն, բայց մտատանջ ընթերցումը նոյնքան հասունցուցած էր այդ տարիքին իր հոգին, որքան իր թափառումները ու մարդոց հետ իր շփումները: Ինք խոստովանած է թէ որոշ անհատներ, այդ անկայուն օրերուն, վճռական դեր մը խաղացած են իր պատրաստութեան մէջ. ինքնակրթութեան չափ, թշուառ, պարզունակ մարդերու հաղորդակցութեան կը պարտի այսպէս Կորքի ինքնատիպ զգայնութիւնը, տաղանդը, աշխարհահայեացքը:

1892ին —ուրեմն 40 տարի առաջ— մինչ Թիֆլիզ էր ինք իբրեւ երկաթուղիի բանուոր, տեղական թերթի մը կուտայ իր առաջին պատմուածքը, «Մակար Չուտրա» (Գնչուներու կեանքէն): Այդ առաջին փորձը, որ կը մատնէ արդէն ապագայ վարպետը, ինքնայայտնութիւն էր: Ներշնչումը կը բարձրանար աւիշի մը նման իր խորը: Վերադառնալով Վոլկայի ափերը, ան կը շարունակէ գրել ուրիշ պատմուածքներ, որոնք 1894ին իրենց վրայ կը հրաւիրեն ուշադրութիւնը յայտնի գրողի մը: Կորոլէնկոյի:

Ահա այս վերջինն է որ անյայտութենէն դուրս կը քաշէ այլեւս զինքը եւ գրական աշխարհի դռները կը բանայ իր առջեւ: Իր պատմուածքները լոյս կը տեսնեն մայրաքաղաքի մեծ հանդէսներու մէջ:

Ճամբան գտնուած էր: Մաքսիմ Կորքիի հռչակը կը ծաթի այնուհետեւ ու կը յորդի սատիճանաբար սահմաններէն դուրս:

Իր գրական բովանդակ գործը, բայց մանաւանդ առաջին տարիներու արտադրութիւնները ներշնչուած են պարզապէս այդ բոպիկ, մշտահալած թափառաշրջիկներու կեանքէն: Ինք մնացեր է միշտ անգերազանցելի երգիչը եւ պատմողը այդ խոնարհ, ընկերութենէն, գրեթէ կեանքէն դուրս ապրող անկայուն տիպարներու, որոնք յատուկ են առաւելապէս Ռուսիոյ:

Ռուս թափառաշրջիկը ինքնուրոյն տիպար մըն է արդարեւ: Կայուն կեանքը չի պատշաճիր անոր: Հանգիստը կը վրդովէ, ապահովութիւնը կը տաղտկէ զայն: Բան մը փոխելու, բան մը յաւերժօրէն փնտռելու երեւոյթը ունի: Թերեւս ներքին անձկութիւններէն խուսափելու փափաքն է որ տափաստաններու ճամբան կը բանայ անոր առջեւ: Թերեւս ան չի կրնար համակերպիլ որ եւ է ձիգի, կազմակերպուած կեանքի: Ահա թէ ինչու կ'ուզէ ապրիլ, ազատ՝ ապագայի մտահոգութիւններէ:

Ստոյգ է սակայն որ ռուս թափառականութիւնը իր դերը ունեցած է: Ըստ Ս. Մակսիմովի, «Ռուսիան, պետութիւն մը ըլլալէ վերջն ալ, թափառականներու շնորհիւ կրցած է ընդլայնել իր սահմանները, դէպի Սիպերիա, դէպի հարաւ»:

Ռուս գրողներ յաճախ տուած են դրուագներ ու տիպարներ թափառականներու այդ միջավայրէն: Անոնք տուած են բացասական գիծեր միայն, շեշտելով անոնց անկումը, բարոյական քայքայումը:

Կորքին առաջինն է թերեւս որ գիտցած է խտացնել, գեղեցկացնել այդ արտաընկերային տիպարը, — թափառականը. ներքնախաւէն դուրս լոյսին հանած է այն էակը, որ ինկած, անպէտ, վնասակար համարուած է միշտ: Կորքի մերկացուցած է անոնց հոգին. ցոյց տուած է անոնց մունչ բայց հարուստ մարդկայնութիւնը, անոնց անյայտ խորութիւնը:

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԷՋ ՄԸ ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԷՆ

Հետեւեալը առնուած է Մաքսիմ Կորքիի մէկ վիպակէն,— «Վարպետը» (Կեանքէս ձմեռ մը) — ուր նկարագրած է փուռի նկուղին մէջ, իր ու խումբ մը բանուորներու չարքաշ կեանքը: Աշխատանքի ու ճակատագրի նիրաններէն, իրենց հոգին պահ մը կը խուսափի, կը փորձէ թռիլ, բայց կրկին իյնալու, մխրճուելու համար դիրտին ու տիղմին մէջ:

Փ. Ս.

«ՀԱՑԹՈՒԽՆԵՐՈՒ ՄՕՏ»

. . . Ինքզինքս տխուր կը զգամ: Միայնութեան, առանձնութեան զգացումը կը թանձրանայ եւ բեռան մը նման կը ճնշէ սրտիս: Փոթորիկը կուգայ ցնցել աշխատանոցի աղտոտ պատուհանները, դուրսը ցուրտ է: Ես արդէն այս տեսակ մարդիկ տեսած եմ եւ կը հասկնամ քիչ մը զիրենք: Գիտեմ թէ գրեթէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը կ'ապրի ներքին անխուսափելի եւ դառն տագնապ մը, անոնց հոգին ծնած է դաշտերու մէջ եւ խաղաղօրէն մեծցած է այնտեղ, բայց հիմա, քաղաքը, հազար պղտիկ հարուածներով, իր ուզածին պէս կը կրէ այդ փափուկ հոգին:

Քաղաքին այդ անողոք, անագորոյն ազդեցութիւնը մասնաւորապէս զգալի կ'ըլլար երբ այս լռակեաց մարդիկը կը սկսէին երգել իրենց գեղջկական երգերը, բառերուն ու եղանակին մէջէն անցընելով իրենց սեփական անձկութիւնը, իրենց անարտայայտելի վիշտը:

«Դժբա···ա՛խտ աղջի···ի՛կը···»

Կը հնչէր յանկարծ Ուլանով սուր, գրեթէ կանացի ձայնով մը: Անմիջապէս, մէկը կը շարունակէր թուլօրէն, պիտի ըսէիք, ակամայ,

«···Գիշերով գնացեր է դաշտերը···»

«Դաշտ» բառը, այնքան թուլօրէն ըսուած, կ'արթնցնէր երկու երեք ուրիշ բանուորներ, անոնք աւելի կը կախէին իրենց գլուխները եւ դէմքերը ծածկելով, կը հեծեծէին մտովի.

«Դաշտերու մէջ կը փայլփլի պայծառ լուսինը,
Դաշտերու մէջ կը փչէ խաղաղ զեփիւռը:»

Վերջին տողը հազիւ լրացած, Ուլանով կը շարունակէ հեծկլտուն ձայնով մը.

«Ա՛խ, դժբա՛խտ աղջի··իկը»:

Երգը աւելի կը բարձրանայ. ամէնը միասին ի՛նչ քաղցր է երգելը:

«Անիկա կ'ըսէր հովին,
—խաղաղ հով, հաւատարիմ իմ բարեկամ,

խլէ իմ սիրտս, խլէ իմ հոգիս»:

Քանի անոնք կ'երգեն, կարծէք լայն դաշտերու թարմ հովը կը խուժէ մեր հնոցէն ներս. մեր միտքը կը թեւածէ այնիւ մտածումներու որոնք մարդիկ լաւագոյն կը դարձնեն եւ կը գեղեցկացնեն հոգին: Ցետոյ, իբրեւ թէ ամօթահար ըլլային այն մելամաղձոտութիւնէն զոր այդ փաղաքուշ բառերը կը ներշնչէին մեզի, մեզմէ մէկը շշնչաց.

«Հա՛յ, հա՛յ··· կուլա՛յ, օրիորդը···»

Երեսը կասկարմիր, այնքան կը ջանայ ան լաւ երգել, Ուլանով վերսկսաւ երգը ալ աւելի բարձր, աւելի տխուր.

դժբաա՛խտ աղջի…ի՛կը…

Սրտագին ձայներ կ'երգեն եղերական անձկութեամբ.

Ան ողբագին ձայնով կը պաղատի հովին,
Տար իմ սիրտս խորունկ ու մռայլ անտառներուն…

— Մի՛ վախնաք, տղաք աղջիկը չի ձանձրանար, կը կաղկանձէ մէկէն բանուոր մը:

Ու երգը այն ատեն կ'ընդմիջուի կոշտ ու կոպիտ խօսքերով, անմաքուր ենթադրութիւններով: Դաշտերու բոյրին կը խառնուի այլեւս քաղաքին, մեր մռայլ գետնահարկին գարշելի հոտը:

«Ախ, Աստուած իմ, Աստուած», կը հառաչէ մէկը:

Ուլանով եւ լաւագոյն երգողները իրենց ամբողջ ճիգը կը թափեն ապականութեան այդ կաղոյտ ալիքները խեղդելու համար: Միւսները ալ աւելի կը նեղուին մելամաղձիկ սիրոյ այս պատմութենէն. ակրը, անոնց համար, բան մըն է որ քաղաքին մէջ կը ծախուի, կարելի է գնել զայն սկսած տասը կոպեկէն. իրենք կը գնեն զայն. ու անոր երեսէն հիւանդ կ'իյնան, կը փլին: Անոնք սիրոյ մասին այդ վերջնական գաղափարը միայն կազմած են:

Ես շատ թշուառ եմ, կ'ըսէ աղջիկը,
Ու ոչ ոք կայ զիս սիրող…

— Հոգ մի ըներ, տասնեակ մը տղաք քեզ պիտի սիրեն, եթէ ուզես, կը պոռայ ձայն մը հեգնօրէն:

Թաղէ՛ ուրեմն իմ սիրտս,
Արմատներուն, աշնան տերեւներուն տակ,

կը հեծեծէ երգը:

Բայց լկտի բացագանչութիւնները աւելի ու աւելի կը խաթարեն երգը, ինչպէս փողոցի ցեխը որ կը ցայտէ նոր շրջազգեստի մը վրայ: Ուլանով ինքզինքը պարտուած կը զգայ: Կը բանայ իր պղտոր աչքերը որոնք կը նշուլեն փտած տախտակի նման: Գոհէիկ ծիծաղ մը կը կծկէ իր տմոյն այտերը եւ չար բան մը կը դողդղայ իր շրթունքներուն վրայ:

Ցնցելով, իր քանի մը շէկ մազ ունեցող անկիւնաւոր գլուխը, ան ատեն ան կ'որոտայ գարշելի երգ մը.

«փոշոտ փողոցին մէջ
Ուսանող մը աղա, փռուած՝ գետինը…»:

Ան կ'երգէ սուլումներով, ոռնումներով, տարփավառ շնականութեամբ, իբրեւ թէ չարախինդ հրճուանք մը կը զգար, մանրամասնելով գարշելի բաներ: Ամբողջ աշխատանոցը կը թնդայ միաբերան.

Ան պառկած է գետինը եւ կը խնդայ…

Իբրեւ թէ խոզերու երամակ մը մտած է հրաշալի պարտէզ մը եւ տոնակոխ կ'ընէ ծաղիկները: Ուլանով նողկանք եւ երկիւղ կ'արտացոլայ: Կատաղի, գերագրգռուած, ան կը բոցավառի ամբողջութեամբ: Իր գորշ երեսին կարմիր բիծեր կը յայտնուին: Աչքերը չռած, մարմինը կը գալարուի եւ լրբենի դիրքեր կ'առնէ: Իր ձայնը, անհաւատալիօրէն զիլ, կը պոռթկայ ուժգին, սիրտերը անձկութեամբ պատռելու աստիճան.

Աղջիկներ կ'անցնին, կիներ կ'անցնին…

Կը շարունակէ երերտկալով: Միւսներն ալ կ'ոռնան նոյնքան մոլեգնութեամբ.

Շիտակ, ճէյ, շիփ շիտակ…

Ցեխը կ'եռայ յորձանապտոյտ, թանձր ու լպրծուն, մարդկային հոգիներ հոն կը պլշկին, հոն կ'եփին, կը հեծեծեն, կը հեծկլտան: Այնքան ցաւագին է տեսնել այս արհաւիրքը, որ մարդ պիտի ուզէր ուժ առնել ու երթալ գլուխը ջախջախել քարեղէն պատի մը վրայ: Բայց փոխանակ այդ ընելու, մարդ աչքերը կը գոցէ ու կը սկսի իր հաշուին երգել լպիրշ երգ մը, աւելի բարձր քան միւսները: Ողբալի է ասիկա ի՛նչ արարած, միշտ հաճելի չէ ինքզինքը աւելի լաւագոյն զգալ քան ընկերները:

… Անգամ մը հարցուցի:

Ընկերներ, ինչո՞ւ կը խաթարէք գեղեցիկ երգերը: Ուլանով ինծի նայեցաւ զարմանքով.

— Ի՞նչ, արդեօք գէ՞շ կ'երգենք:

Բայց Օսիփը յարեց իր ցած, անտարբեր ձայնով.

— Երգերը, անոնց կարելի չէ չարիք հասցնել. ինչպէ՞ս կարելի է զանոնք աղարտել: Անոնք հոգիներու պէս են. մենք պիտի մեռնինք բոլորս, բայց երգերը պիտի մնան…: Հոգիներու պէս են, երգերը…: Անոնք կը տեւեն յաւիտեան…:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն:

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Բ.

Կարելի՞ է սակայն հանգիստ ընել, երբ աշխատանքէն առաջ կամ յետոյ պէտք է ուտելիք ճարել եւ ատոր համար «պոչ» բռնել համագործակցական (քօօփերաթիվ) ուտեստեղէնի խանութներուն կամ ճաշարաններուն առջեւ:

Պետութիւնն է տէրը ամէն բանի: Ան է որ համագործակցականներուն միջոցով ուտեստեղէն կը բաշխէ, աժան գնով կը ծախէ անոնց որոնք «ուտեստեղէնի տոմս» ունին: Իսկ այդ տոմսը կրնան ունենալ միայն աշխատաւորները: Անոնք որ չեն աշխատիր, ստիպուած են դուրսէն գնել: Իսկ դուրսը դժուար է գտնել եւ պէտք է տասնապատիկ գին վճարել: Ինչ որ օտարները միայն կրնան ընել, իրենց դրամով (տոլար, ֆրանք, եւն.): Տեղացին, եթէ չաշխատի, անօթի կը մնայ: Իսկ աշխատաւորը, եթէ դուրսէն գնել ուզէ, իր ամսավճարով (միջին հաշուով 100—300 րուպլի) հազիւ քանի մը օր կրնայ ապրիլ:

Ահա թէ ինչու ժողովուրդը ստիպուած է դիմել համագործակցականներուն, որոնք բաղդատաբար շատ աժան կը ծախեն (շաքարին քիլօն՝ 70 կոպէկի, մինչ դուրսը 5—10 րուպլի կ'արժէ): Բայց ստիպուած է նաեւ «պոչ» բռնել, ստանալու համար իրենց ամենօրեայ կամ ամսական ուտելիքի բաժինը (իւրաքանչիւր անձ ամիսը երկու քիլօ շաքարի իրաւունք ունի): Որովհետեւ համագործակցական խանութները (անհատականները հազուագիւտ են) յաճախ լեցուն չեն եւ քիչ անգամ կրնան գոհացում տալ ժողովուրդին պէտքերուն: Պատճա՞ռ: Արտադրութեան անբաւականութեան կամ արտածումի հետեւանքով (օտար դրամ — վալուտա — հայթայթելու համար) ուտեստեղէնի, հագուստեղէնի եւ այլ անհրաժեշտ պիտոյքներու պակաս, փոխադրական միջոցներու անբաւականութիւն, բաշխումի մէջ կազմակերպչական թերութիւններ եւ այլ կարգի անկանոնութիւններ, եւն.:

Երկու օրուան ընթացքին, ամէն ժամ եւ գրեթէ ամէն փողոցի մէջ կը հանդիպինք այդ անվերջ «պոչ»երուն, որոնք յաճախ առտուն կանուխ կը կազմուին եւ երկար կը սպասեն, շատ անգամ ի զուր: Շատեր կը վերադառնան ձեռնունայն, յաջորդ օր կրկին «պոչ» բռնելու համար:

— Կարելի՞ է լուսանկարել, կը հարցնեն ուղեկիցներ առաջնորդ օրիորդին, որ կ'արտօնէ:

Լուսանկարչական եւ շարժանկարի գործիքները անմիջապէս կը սեւեռեն «պոչ»երու պատկերը: Քիչ անդին ինքնաշարժը կը կենայ, մարդ մը — գաղտնի ոստիկան մը անշուշտ — ներս կուգայ եւ առաջնորդին հետ քանի մը վայրկեան վիճաբանելէ վերջ, կը մեկնի: Ցետոյ տեղեկացանք որ գիտողութիւն ըրեր է «պոչ»երը լուսանկարելու համար տրուած արտօնութեան համար: Բայց կ'երեւի արգիլուած չէր կամ արգելքը վերցուած էր, քանի որ լուսանկարները չգրաւեցին. ինչպէս պատահած էր քանի մը ամիս առաջ «Vu»ի մէկ լրաբերին, որ մուրացիկ մը լուսանկարած էր:

— Ո՛ր աստիճան խստութիւն, նկատեց Ֆրանսացի շրջիկ մը: Ֆրանսացի ժողովուրդը երբեք չպիտի հանդուրժէր այսպիսի բռնատիրութեան:

— Դիտել կուտամ որ, բսաւ ուրիշ Ֆրանսացի մը, պատերազմի ատեն մենք ալ պոչ բռնեցինք հացագործներուն, ածխավաճառներուն եւ նպարավաճառներուն խանութներուն առջեւ: Այդ շրջանին ոչ մէկը անբնական կը գտնէր այդ երեւոյթը, ոչ մէկուն մտքէն կ'անցնէր լուսանկարել, ոչ ալ կառավարութիւնը թոյլ կուտար: Արդ, խորհրդային երկիրներու մէջ, որոշ նպատակներով, տեսակ մը պատերազմական վիճակ կը տիրէ, եւ այդ վիճակին համապատասխան խստութիւնն է որ կը կիրարկուի:

— Դուք ալ պոչ կը բռնէ՞ք, կը հարցնեմ առաջնորդին եւ կ'ուզեմ կարգ մը տեղեկութիւններ:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ: Սպասուհիս կ'երթայ պոչ բռնել օրուան այն ժամերուն երբ բազմութիւնը քիչ է: Բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ, մէկ կամ միւսը կ'երթայ պոչ բռնել իր ազատ ժամերուն կամ օրին: Իսկ այն որ առանձին է, ստիպուած է կամ անձամբ պոչ բռնել, կամ համագործակցական ճաշարանները երթալ, կամ սպասուհի ունենալ: Գիւղացի աղջիկներ են, որոնք որոշ պայմանագրութեամբ կ'աշխատին, ամսական 30 րուպլի(*) եւ սնունդ կը ստանան, եւ տարին 15 օրուան վճարուած արձակուրդի իրաւունք ունին: Որոշ վճարում մըն ալ կ'ընենք՝ անոնց Ընկ. Ապահովագրութեան համար. իսկ մենք ամսական 250—300 րուպլի կը ստանանք, ինչ որ կը բաւէ բաւական լաւ ապրելու համար, ամէն ինչ համագործակցականներէն գնելու պայմանով:

Քաղաքին կեդրոնն ենք արդէն: Փողոցներու տեսքը միշտ նոյնն է: Աւելի բարձր ու մեծ շէնքեր: Քիչ մը աւելի ողեւորութիւն: Հոս ու հոն քանի մը գործաւորներ պատի թերթերը կը կարդան: Մերթ ընդ մերթ հանրակառքերը կ'անցնին դանդաղ ու լեփլեցուն, ինչպէս Փարիզի արուարձաններու շոգեկառքերը առտու եւ իրիկուն: Ոչ մէկ ինքնաշարժ: Հազուադէպ ձիաքարշ կառքեր, հնութեանց թանգարանէն փախած: Հազուադէպ են նաեւ լաւ հագուած այրեր կամ կիներ: Մօտ երեք միլիոն բնակչութիւն ունեցող Լէնինկրատը կը նմանի Փանթէնի կամ Սէն – Տընիի:

— Ինչ որ կը տարբերի Լէնինկրատը Փեթերպուրկէն, նկատել տուաւ աշխարհագրութեան ուսուցիչը, ռուս ազնուական դասակարգին անհետացումն է: Չկան այլ եւս այն ճոխ արդուզարդերը, շքեղ կառքերը, զարդարուն խանութները, փառաւոր պալատները որոնք մասնաւոր փայլ մը կուտային ցարերու գեղեցիկ մայրաքաղաքին:

Հետզհետէ կ'անցնինք գեղեցիկ պողոտաներէն: Ամէնէն անուանին Նեւսկի Փրոսփէքթն է (այժմ՝ 25 Հոկտեմբերեան պողոտայ), որ թէեւ կորսնցուցած է իր արուեստական փայլը, բայց կը պահէ իր բնական գեղեցկութիւնը, Նեվայի ափը: Անցողակի կը տեսնենք կամ կանգ կ'առնենք ու կը դիտենք բազմաթիւ հրապարակներ, պողոտաներ, պարտէզներ եւ ապարանքներ որոնց մասին առաջնորդը պատմական տեղեկութիւններ կուտայ:

Ահա Խալթուրին Փողոցը (նախկին՝ Միլիոննայա) որ Փեթերպուրկի ամէնէն գեղեցիկն էր, եւ ուր կը բնակէին միլիոնատէրները, մեծ դուքսերը, ազնուականները: Անոնց շքեղ ապարանքները, որոնց մէջ հաստատուած են «Գիտուններու Տունը», պանդոկներ, կաճառներ եւ թանգարաններ, այժմ աւելի օգտակար նպատակի մը կը ծառայեն:

Քիչ անդին առաջնորդը ցոյց կուտայ նախկին Սենադի եւ Ծերակոյտի շէնքերը, եւ անոնց առջեւ Դեկտեմբերեաններու Հրապարակը (նախապէս՝ Ծերակոյտի Հրապարակ), ուր 1825 դեկտեմբերին ջարդուեցան ապստամբ ցարական անձնապահ զինուորները: Այս հրապարակին վրայ, Նեվային մօտ, կը գտնուի Պետրոս Մեծի փառաւոր արձանը, որ իր ձիու սմբակներուն տակ կը ճզմէ օձ մը — իր ժողովուրդին ազնուութիւնն ու նախապաշարումները: Այդ ցարն է որ կառոյց այժմու Լէնինկրատը, Ֆինլանտական ծովածոցին խորը, Նեվայի գետաբերանը, եւ փորձեց Ռուսիոյ դռները լայն բանալ գիտութեան, արուեստի եւ եւրոպական քաղաքակրթութեան առջեւ: Հակառակ երեւոյթներուն, էապէս այդ ճիգն է որ կը շարունակուի այժմ, տարբեր միջոցներով եւ ալ աւելի բուռն: Եւ կը թուի թէ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան մերձաւոր արդիւնքը, կամ առաջին հանգրուանը պիտի ըլլայ Ռուսիոյ հետ ամբողջ Ասիոյ բարձրացումը եւրոպական – ամերիկեան քաղաքակրթութեան աստիճանին: Իսկ յետո՞յ: Գաղտնիք՝ զոր ժամանակը պիտի պարզէ:

Մինչ այս խորհրդածութիւններով կը տարուիմ, մեր մօտէն կ'անցնի մեռելական թափօր մը: Տեսակ մը սայլ որուն լծուած է յոգնած ձի մը, դանդաղօրէն կը քաշէ գործաւոր մը. Սայլին վրայ պարզ դագաղ մը, ետեւէն՝ երեք կին: Պետական թաղում: Երբ ողջերուն նուազագոյնը կը տրուի, ապագայ լաւագոյն օրերու յոյսին հետ, մեռելներուն համար այսքան շատ կը թուի:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(*) Րուպլին պաշտօնապէս մօտ 12 ֆր. 50 սնթ. կ'արժէ: Իրական արժէքը շատ վար է:

ՓՇՐԱՆՔՆԵՐ ՔՐՏԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵՆԷՆ

Ա շ ու ն

—)(o)(—

Աշուն է: Աւարի ու աւերածութեան եկած աշուն: Հովերը հառաչ կը կանչեն. եւ խուճապ է ինկած ամպերուն մէջ: Բարձր կատարները մէգի ու կայծակներու մէջ են. մինչ ցած գագաթները երազ մ'անձեւ կ'երազեն...

Այս կոյսին մէջ վիրաւոր եմ ես, բայց ո՛չ սուրի, սուինի ու նիզակի վիրաւոր: Ես՝ ուսերու ծածանող կարմիր քօղի եւ թուխ վարսերու վիրաւորն եմ:

Աշուն է: Անսպասելի ու խուճապահար աշուն: Քամիներուն շտապով հաւաքեցին ծաղիկներն ու վրանները: Քոչուորներն իրենց բեռներովն ու երախաներով, տող են դարձեր ճանապարհներու վրայ:

Այս չուողներուն մէջ՝ չուող մըն եմ ես: Բայց ո՛չ անոնց նման՝ որոնք կ'երթան դէպ ի տաք ու որոշ հանգրուաններ: Իմ կայանս կորսուած է մըշուշներու ետեւ եւ ուղիս չեմ կարող որոշել:

Աշուն է: Կոխ ու կործանում սպառնացող Աշուն: Բոլորը պատրաստ են իրենց պաշարովն ու բեռներովը: Անոնք հանդարտօրէն կը սպասեն առոր յենած իրենց ժայռերուն եւ գեղջիկ ու երիտասարդ սիրականներուն:

Ես սպասողներէն մէկն եմ ես: Բայց ես կը սպասեմ ծառերու նման, որոնք իրենց ամբան մէջ կորսնցուցին ամէն հարստութիւն եւ յարգ, ու հիմակ մահագոյժ կացիններու եւ սըղոցի կը սպասեն...

Թարգմ. ԱՐԻՍ Հայացուց՝ ՕՀԱՆ

ԿՈՐՔԻ ԵՒ ԹՈԼՍՏՈՅ

— :-: —

...Տաք օրով մը, Թոլստոյ յանկարծ քովէս անցաւ հեծած՝ թաթարական հանդարտ ու պզտիկ նժոյգ մը: Կ'երթար Լիվատիայի ուղղութեամբ: Ալեխառն, գիսախռու գլխուն անկանձեւ թաղեայ գլխարկը դրած, ան գաճաճի մը երեւոյթն ունէր:

Սանձելով ձին, սկսաւ խօսակցութեան. կ'երթայի իր քովէն, սապանդակին բարձրութեամբ, ու ի միջի այլոց, կը պատմէի իրեն թէ Կորոլէնկոյէն նամակ մըն էի ստացեր:

Թոլստոյ սրտնեղութեամբ ցցեց մօրուքը:

— Աստուծոյ կը հաւատա՞յ, հարցուց:

— Չեմ գիտեր:

— Բայց դուք կ'անտեսէք կարեւորագոյնը: Այո՛, կը հաւատայ, բայց աստուածներուն առջեւ կ'ամչնայ խոստովանիլ:

Ան կը խօսէր սաստող դժկամ շեշտով մը, ու կ'արձակէր բորբոքուն ակնարկներ:

Կը զգայի թէ զինքը խանգարէի, բայց երբ ուզեցի հեռանալ, զիս կեցուց:

— Ո՞ւր կ'երթաք, կեցէք. ոտքով քալեմ ձեզ հետ:

Ու կրկին սկսաւ մրմռալ:

— Ձեր Անդրէեւն ալ կ'ամչնայ աստուածներէն: Ան ալ կը հաւատայ Աստուծոյ եւ կը վախնայ:

Հասանք Ռոմանովեան մեծ դուքսին կալուածներըն: Հոն, ճամբուն վրայ կը խօսակցէին կալուածատէրը, Կէօրկի մեծ դուքսը եւ կարծեմ Պետր Նիքոլայեւիչը, բոլորն ալ առոյգ կտրիճներ:

Կառքը եւ թամբաւոր ձի մը կը կտրէին ճամբան: Թոլստոյի համար անցնիլն անկարելի էր: Ան խիստ ակնարկ մը նետեց Ռոմանովներու վրայ, որոնք անդին դարձան:

Թամբաւոր ձին թեթեւ շարժումով մը քաշուեցաւ մէկդի, ճամբայ ձգելով Թոլստոյի առջեւ:

Քանի մը վայրկեան լռութեամբ քալելէ վերջ Թոլստոյ ըսաւ.

— Զիս ճանչցան, յիմարները...

Եւ վայրկեան մը վերջ յարեց.

— Ձին հասկցաւ սակայն որ ճամբայ բանալու է ինձ...:

Թարգ. Թ. Մաքսիմ Կորքի

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

"Հայ Քարուզօ"ն Վիեննայի մէջ

—)(o)(—

ՎԻԵՆՆԱ, 27 սեպտ. (սեփ. թղթ.). — Հայ հանրածանօթ երգիչ Արմէն Թոքաթեան, որ տարիէ մը ի վեր Վիեննա կը գտնուի եւ իր յաջող երգահանդէսներուն շնորհիւ ճանչցուած ու սիրուած անձնաւորութիւն մըն է, անցեալ շաբաթ (24 սեպտ.) երեկոյեան ժամը 19.35—20.05 քաղաքիս Ռատիոյին մէջ — առաջին անգամ ըլլալով — տուաւ երգահանդէս մը՝ դաշնամուրի ընկերակցութեամբ: Ցայտագիրը, զոր ամբողջապէս յառաջ կը բերենք, ճոխացուած էր հինգ լեզուներու երգերով: Ցաւալի էր, որ հայերէնը կը պակսէր անոնց մէջ:

Ա) Մոցարթէն երգեց «Un aura amorosa» երգակը (arie), **Cosi fan tutte** երգախաղէն առնուած (գերմաներէն):

Բ) Richard Straussէն Heimkehr եւ Allerseelen (գերմաներէն):

Գ) Josef Szulcէն «Clair de lune» (ֆրանսերէն):

Դ) Serge Rachmaninoffէն երգեց «Silence of the night» ցայգերգը (sérénade) (անգլիերէն):

Ե) Umberto Giordanoյէն **André Chenier** երգաթատրէն առնուած երգակ մը (իտալերէն):

Զ) Eduard Laloի **Le roi ι'Ys** երգաթատրէն երգակ մը:

Է) Gonzalo Roigէն «Qui ereme Mucho» (սպաներէն):

Ը) Lacalleէն Amapola եւ

Թ) U. Giordanoի **Fedora** երգաթատրէն երգակ մը (իտալերէն):

Ահա մեր տպաւորութիւնը եւ դատաստանը Հայ Carusoի մասին — ինչպէս կ'անուանեն զինք Վիեննայի թերթերը:

Ձայնի տիրապետութիւն, ձգիչ ճնճշութիւն եւ բբռնացումի յստակութիւն՝ իր գլխաւոր յատկանիշները կը կազմեն: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել այն երկու մեծ յատկութիւնները՝ որ զինք իր արուեստին մէջ եզական կը դարձնեն, ա) Բազմապիսի լեզուներով երգելու ձիրքը եւ բ) Զգացումը, որով իր ունկնդիրները կը տրամադրէ ա՛յնպէս՝ ինչպէս ինք կը տրամադրուի եւ զգալ կուտայ այն՝ ինչ որ կ'ուզէ թէ զգանք: Այս կէտը Արմէն Թոքաթեանի արուեստին մէջ ոլորովին ինքնուրոյն է եւ գլխաւորաբար ասով կը տարբերի ան եւրոպացի մեծագոյն երգիչներէն: Անոր ձայնին մէջ՝ իւրաքանչիւր թրթռացում նոր երանգ մը կուտայ երգեցողութեան, որուն համար այնքան հաճելի կը դառնայ ունկնդրութիւնը: Իսկ այն խանդն ու ոգեւորումը, որ իւրաքանչիւր երգի վրայ հետզհետէ աւելի կը յայտնուէր, կը ստիպէ ունկնդիրները զգալ իր շնչառութիւնը՝ չզրկուելու համար անոր ձայնի մէն մի ելեւէջներու բազմերանգ նրբութիւններէն:

Ո՛րքան շնորհաւորելի է մեր հայրենակիցը, իր յաջողութեան եւ յղացած այս գեղեցիկ գաղափարին համար, որ ինքզինք երաժշտական աշխարհին ծանօթացնելու ատեն, խթան մը կ'ըլլայ միաժամանակ օտարներու աչքին հայ ձիրքը արժեցնելու: Այս ըլլալու է նաեւ իւրաքանչիւր հայ գեղարուեստագէտի առաջին նպատակը — յարգել տալ հայ հանճարը:

Կը բաղձանք, որ Թոքաթեան ուրիշ անգամներ ես ունենայ նոյն առիթը Վիեննայի Ռատիոյի գլխաւոր կայանին մէջ երգահանդէս տալու եւ իր յայտագրին մէջ անցընելու անպատճառ հայկական երգերու առանձին բաժին մը, ինչ որ էական պակասը կը կազմէր ներկայ երգահանդէսին: Ասոր հակառակը սակայն, պարտք կը զգանք յիշելու, որ Թոքաթեան չի նմանիր այն հայ գեղարուեստագէտներուն՝ որ կը ջանան ամէն առթիւ ծածկել իրենց ազգութիւնը: Անցեալ տարի Վիեննայի մէջ իր տուած առաջին երգահանդէսին առթիւ, ան յայտնաբերարար դաւանած էր իր հայութիւնը եւ ճոխ յայտագրին մէջ՝ մասնաւոր բաժին մը տուած էր հայկական երգերուն, որոնցմէ Կոմիտաս վարդապետի «Կռունկ»ն ու Յ. Սինանեանի «Հայաստան»ը բուռն ծափեր խլեցին եւ առաջինը կրկնուեցաւ:

Ո՛րչափ բաղձալի է որ ուրիշ հայ գեղարուեստագէտներ ալ, հետեւելով Թոքաթեանի օրինակին՝ հայ հանճարին քարոզիչն ըլլան օտարներուն առջեւ: Ինչե՞ր պիտի չըսէ այսօր Եւրոպացին, երբ լսէ օրինակի համար, Գէորգ Սինանեանի ջութակը կամ վեցամեայ Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակը եւ կամ Կոմիտաս վարդապետի, Յ. Սինանեանի, Սպենդիարեանի, Ռ. Մելիքեանի, Ն. Տիգրանեանի եւ ուրիշ բազմաթիւ հայ երաժիշտներու ազգային երգերը:

Թոժիւն

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ Կիրակի, Մոսկուայի մէջ մեծ շուքով տօնուեցաւ Մաքսիմ Կորքիի յոբելեանը: Հանդէսը տեղի ունեցաւ Մեծ Թատրոնին մէջ, ուր ներկայ էին կառավարութեան անդամները, դիւանագիտական ներկայացուցիչները, կոմունիստ կուսակցութեան վարիչները, արուեստի, գրականութեան եւ թատրոնի ծանօթ դէմքերը, Մոսկուայի գործարաններուն բանուորական պատուիրակութիւնները, օտար մամուլը:

Բեմին վրայ տեղ կը գրաւէին Ստալին, Կալինին, Մոլոտով, Կագանովիչ, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներ ու գրագէտներ:

Կալինին, յանուն խորհրդային միութեան գործադիր կոմիտէին, եւ Բուբնով, իբրեւ կրթական գործավար, ողջունեցին յոբելեարը:

Հանդէսին ընթացքին, կառավարութեան ներկայացուցիչը հաղորդեց թէ որոշուած է Լէնինի շքանշանը տալ Կորքիի եւ իր անունով կոչել, այսուհետեւ, Նիժնի-Նովկորոտը, ուր ծնած է յոբելեարը: Դարձեալ Կորքիի անունով պիտի յաւերժանայ Մոսկուայի պետական առաջին թատրոնը: Մաքսիմ Կորքի ջերմօրէն շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, երիտասարդները հրաւիրեց ուսումնասիրել կեանքը, ծանօթութիւն ամբարել, վերանորոգելու համար հին աշխարհը:

Յետոյ համերգ մը տրուեցաւ, եւ մէջընդմէջ ծանօթ արուեստագէտներ հատուածներ տուին Կորքիի գործերէն:

Իրիկունը, Օփերային մէջ ներկայացուեցաւ Կորքիի վերջին մէկ թատերախաղը,— Եգոր Բուլիչեւ: Ներկայ էին Ստալին եւ կառավարութեան անդամները:

Կորքիի յոբելեանին առթիւ հանդէսներ եղան Ռուսիոյ բոլոր անկիւնները: Դոնէցի աւազանին հանքագործները Կորքիի տուին piqueur d'honneur տիտղոսը: Լէնինկրատի մէջ բոլոր թատրոնները եւ սինէմաները Կորքի կը ներկայացնէին: Ներկայացումէն առաջ, ատենախօս մը տուաւ Կորքիի գրական ու ընկերային կեանքը: Կովկասի թերթերը բացառիկ թիւեր նուիրեցին հայերէն, թուրքերէն, վրացերէն եւ այլ լեզուներով: Ուզբեկիստանի եւ Ուրալի մէջ ընթերցումի երեկոներ եւ ներկայացումներ սարքուեցան ի պատիւ Կորքիի: Տաշկենդի մէջ կոլխոզ մը ուզեց Կորքիի անունն առնել: Բանուորներ, ի պատիւ Կորքիի, «ընդեղէնի կարմիր արշաւ» մը կազմակերպեցին: Այս առթիւ որոշուեցաւ նաեւ օդանաւ մը շինել Կորքիի անունով: Ռուս բանուորներու կողմէ նամակ մը ղրկուեցաւ Կորքիի, իբրեւ նուէր՝ ... «մաղթանքներ գաղափարի իրագործման համար»:

Փարիզի թատրոններու տագնապը

Պ. Լուի Մասոն, Օփէռա Քոմիքի տնօրէնը, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, առարկելով թէ տրամադրելի գումարները չեն բաւեր ձմրան եղանակի ծախքերուն:

Թատրոնին կանոնագրով ծախքերու նուազագոյն գումարն է վեց միլիոն ֆրանք: Կանոնագիրը կը տրամադրէ թէ տնօրէնը կրնայ հրաժարիլ, եթէ թատրոնը երեք միլիոն ֆրանք կամ աւելի վնաս ընէ մէկ եղանակի ընթացքին:

Կը յիշուի թէ քանի մը ամիս առաջ ալ Օփէռայի տնօրէնը հրաժարեցաւ, ծախքերուն չդիմանալով: (Իր գրպանէն կը գոցէր բացը): Այն ատեն կառավարութիւնը օգնութեան հասաւ, պետական նպաստ մը սահմանելով: Ասոր վրայ, ուրիշ թատրոններ ալ օգնութիւն խնդրեցին: Բոլոր թատրոնները եւ սինէմաները սպառնացին փակել իրենց դուռները եւ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ որոշ զիջումներ ընել:

Օփէռա Քոմիքը, որ Ֆրանսայի ազգային թատրոններուն երկրորդն է Օփէռայէն յետոյ, ունի 355 պաշտօնեայ, որոնց ամսական կը վճարուի 477,500 ֆրանք: Ասոր մէջ չեն յատկապէս վարձուած 80 երգիչները: 1931 նոյեմբերին թատրոնին ամբողջ հասոյթն եղաւ 8000 անգլ. ոսկի, իսկ ծախքը՝ 9700 ոսկի, ուրեմն ամսական 1700 ոսկի բաց: Թատրոնը սովորաբար բաց է ամբողջ տարին, բայց այս ամառ փակուեցաւ, նորոգութեանց համար: Այս պատճառով ալ 7000 անգլիական ոսկի կորսնցուց:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.).— Մարսէյլի եւ շրջաններու ենթակոմիտէներու եւ խումբերու ներկայացուցչական ժողովը գումարուեցաւ Սեպտեմբեր 24ին եւ իր օրակարգերը քննեց ու սպառեց Սեպտեմբեր 25ին:

Ներկայացուցչական ժողովը ուշադրութեան առարկայ դարձուց ներքին դաստիարակութեան եւ կարգապահութեան խնդիրները: Այս առթիւ ժողովը միաձայնութեամբ հրահանգներ տուաւ իրեն ենթակայ մարմիններուն եւ նոր Շրջանային կոմիտէին:

Ժողովը ընկերական համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ ընտրեց Շրջան. կոմիտէն, վարելու համար Մարսէյլի եւ շրջաններու 14 ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կազմակերպական գործերը:

Ընտրուեցան պատգամաւորներ յառաջիկայ Շրջանային ժողովին համար:

×

ԼԻՈՆ, 28 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.).— Հ. Յ. Դ. Լիոնի խումբերու ժողովներէն եւ խորհրդակցութիւններէն յետոյ՝ կազմուեցաւ նոր շրջանային կոմիտէ մը, որ արդէն անցած է կազմակերպական աշխատանքի: Կուսակցական կարգապահութիւնը եւ յեղափոխական աւանդութիւնները առաջնորդ ունենալով, ընկերները եռանդուն աշխատանքի՝ լծուած են:

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ԹՈՒՐՔ-ՅՈՅՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք եւ յոյն բարեկամութիւնը միայն քաղաքական հանգամանք չունի: Յունաստանի թերթերը սկսած են տեղ տալ նաեւ թուրք գրականութեան մասին ընդարձակ ծանօթութիւններու եւ թուրքերէ թարգմանութիւններու: Աթէնքի «Լէ Պալքան» պարբերականը իր Յուլիսի թիւով խօսած էր Եունուս Էմրէի, Ֆիզուլիի, Նէտիմի, Նամըք Քէմալի, Ապտիւլհաք Համիտի, Զիա Կէօք Ալփի, Ահմետ Հաշիմի եւլն.ի մասին:

Վ. Գասապաքիս որոշ ատենէ մը ի վեր թարգմանութիւններու ձեռնարկած է: «Փրօիա» եւ «Վրատինի»ի թերթերուն մէջ յաճախ յօդուածներ ունի թուրք գրականութեան մասին: Ինք Պոլսեցի մըն է ու տարիներ շարունակ հետեւած է թուրք գրականութեան:

Այս շաբթու Աթէնքի մէջ լոյս պիտի տեսնէ Ահմէտ Հաշիմի մասին իր ուսումնասիրութիւնը: Ան թարգմանած է, նաեւ, Ֆարուք Հաֆըզի «Աքըն» թատերգութիւնը, որ մասնաւորաբար պիտի ներկայացուի Յունաստանի մէջ: «Մե՛նք որ, կ'ըսէ Եուսուֆ Զիա, խօսելով այս մասին, մինչ Յունաստանի մէջ Եունուս Էմրէն մինչեւ այսօրուան թուրք գրականութիւնը կը ճանչնան, մենք՝ թուրք գրականութիւնը Յունաստանի ճանչցնող արժէքաւոր հայրենակից Գասապաքիսն իսկ չենք ճանչնար»...

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
եւ
Պ. ՅԱԿՈԲ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ
Նշանուած

Փարիզ

ՌՈՒՍ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Էրէյլիէն (Զօնկուլտաք) կը գրեն.— Թուրք եւ ռուս մասնագէտներէն կազմուած յանձնախումբ մը ջրային ուժերու մասին քննութիւն կատարելու համար երկու օր առաջ մեր գաւառակը եկաւ: Մասնագէտները մեր քաղաքէն 16 քիլոմեդր հեռու, ջուրի ակը շուրջ 10 ժամուան քննութիւն մը կատարելէ վերջ, 2000 ձիու ուժով ջրային ուժ մը գտան: Նկատի առնելով տեղին բնական դիրքը, շատ պարզ գործողութեամբ մը ջրվիժումը կարելի պիտի ըլլայ հաստատել:

Քաղաքին շուրջը 70 հազար հեքթար հող ջրող եւ նոյնիսկ ջուրին առատութենէն քաղաքին հեռակայ տեղերը 150 հազար արտավարէ աւելի տեղ ճախճախուտ վերածող ջուր կայ:

Քաղաքապետարանին մէջ կազմակերպուած է ցուցահանդէս մը, ուր կ'երեւին հոս գործուող տօբումներ, ինչպէս նաեւ՝ երկրագործական բազմաթիւ բերքեր: Քննիչ մարմինը այս բոլորը նկատի առաւ: Հարաւային սահմաններու բոլոր պտուղները Էրէյլին կը հայթայթէ: Աշխարհագրական տեսակէտով ալ ան կարեւոր կեդրոն մըն է: Շաբաթը անգամ մը մեծ տօնավաճառ մը կ'ըլլայ. Նիյտէ կուսակալութեան Պօռ գաւառակին վաճառորդներն ալ հոս կուգան: Ասկէ մեծ քանակութեամբ իւղ կ'արտածուի Պոլիս: Էրէյլին տարեկան 150,000 օխա թիֆթիկ եւ բուրդ կ'արտադրէ:

Հանրութիւնը այժմէն ուրախ է որ հոս ես գործարան պիտի հաստատուի: Եթէ հարկ ըլլայ, ամէնքը ձրի պիտի աշխատին եւ քաղաքապետութիւնն ալ հիմնատեղին դծելով պիտի նուիրէ կառավարութեան:

Կարմիր ծիծաղ

Երկար տարիներ Ամերիկա ապրած ռուս մը կը վերադառնայ երկիր: Իր ընկերներէն մէկը կ'ուզէ իրեն պարզել խորհրդային սկզբունքները:

— Դուք ունիք, օրինակ, երկու ձի. անոնցմէ մէկը ձեզի, միւսը հաւաքական տնտեսութեան:

= Yes!

— Նոյնը ձեր հագուստին համար: Մէկը ձեզի, միւսները...

= Ա՛, ո՛չ. ատիկա չըլլար:

— Ինչո՞ւ: Ձիուն համար համաձայնեցանք, իսկ հագուստին համար ոչ. հակասութեան մէջ էք:

= Որովհետեւ, ձի չունիմ. իսկ հագուստ՝ մէկէ աւելի...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի..

Դ.

Թող ճիւղերէն չինկած նուռները քամուին փերուղ մէջ, ափերո՛ւդ՝ ուր դեռ ոչ մէկ խոր ակօսով ենդարանուեր:

Թող սիրտս կը էն նուիրական ուժով ոտքեր պաբուրէ, եղունգներդ ներկէ, ոտքերդ որոնք յոգնութիւնը չեն ճանչցած դեռ, եւ եղունգներդ որ անփուշի լաբիներ կը ծնին...

Դո՛ւն իմ սիրելի:

Դէմքդ միշտ անծանօթ է ինծի, զի լոյսը չա է հայացուցէ, բայց մերկութիւնդ հագուեցնող երկնդ կապոյտով բոլոր մտածումներս ազնուագոյն զոտուան-բէն անցած փունջ կը կազմեն:

Կեանքի՛ս երիտասարդութիւնը:

Սո՛ւտ է մնացածը...

. . . .

Տանկ, տանկ, տանկ:

Պառկելու զանգն է: Աճապարանք ու փսփսուք:

Ննջարանին եօթը մնացածները, ամէնն ալ խումբով աջ կողմի դռնէն կը մտնեն, զրեթէ խուժելով, բայց անդամուկ, ու իրենց լայնքի խոտէ բարձերը յափշտակելէ յետոյ, ձախ կողմի դռնէն կը յարձակին քովի 8 թիւ մեծ սենեակին վրայ:

Քէնսաքը մեր դրան քով կը սպասէ, պահապանի նման պատրաստ բռնած իր բարձը: Մինչ կը լսուի զարնող ու ծեծող տոպրակներու խուլ դմբդմբոցը: Քովիններն ալ պատրաստուած ըլլալու են, կը դիմադրեն: Հեւք ու զսպուած ծիծաղ. յեշոց ու քաջալերանք խառնիխուռն: Զանազանութիւնը անկարելի է:

Փոշին մինչեւ ինծի կուգայ: Ապշած եմ: Հիւա՞նդ են ասոնք միթէ: Մէկ – երկուքը կը հազան, ուրիշ մը «բաւ է» կը փսփսայ. սակայն բարձերու հարուածները չեն վերջանար:

Դարձեալ հեւք, զսպուած ծիծաղ, կատակով հայհոյանք, բողոք ու հրուող դրան ճռնչոց: Ու ամէնուն վրայ, ամէնէն որոշ խոտէ բարձերուն հարուածները, գլխո՞ւ թէ ճակտի, կռնակի՞ թէ կուրծքի, ո՞վ կը տեսնէ...

— Քո՛յրը, քո՛յրը...

Գաբրիէլ Քէնսաքն է պոռացողը: Կը մարէ լոյսը: Ամէնքն ալ կը վերադառնան վազելով ու առանց հանուելու անկողին կը մտնեն: Բայց սուտ է, «քոյր»ը չկայ:

— M... alors...

— M... alors...

— Ի՛նչ կովի գործ...

— Դո՞ւն ալ...

— Սա՛ նայէ...

— Ո՞վ է դաւաճանը. ճզմեցէք որդը...

Լոյսը կը վառի: Ամէնքն ալ ծիծաղելի դիրքեր ունին: Շովէնը (պզտիկ Փարիզցին) թղթապանակի ձեւ տրուած սաւաններուն մէջէն, ոտքերը կծկած, ծունկն ինկած մուկի պէս, կը հայհոյէ, չգիտնալով կատղութիւնը որու ուղղել: Ռաթան ու Սուրբը աքալով կ'աշխատին դուրս քաշել նստարանները մահճակալներուն տակէն: Դիւբին չէ. հոս քաղելը չորս անգամ աւելի ճիգ կը պահանջէ: Փէրիէն ու Պրինէլը աւելի հանդարտ են, փառք կուտան որ գուլպանները հանած չեն: Կը հաւաքեն փուշերը՝ լայն բացած անկողինները: Բայց ամէնէն զարմացած միմոսութիւնը, աման մը մածունի ճերմակով ապշած դէմքը, Քէնսաքի դէմքն է: Իր փոռած հօրին մէջն է ինկած: Աւելը իր ծոցն է, առօք – փառօք: Կ'ուզէ առանց ցուցնելու հանել: «Les salades», կ'ըսէ անծանօթներու հասցէին, ու չի նայիր Մարիուսին կողմը: Սակայն Մարիուսը յաղթական, կը մօտենայ իրեն ու ականջն ի վար.

— Շա՛տ ուշ է պզտիկ կապիկ, առի՞ր, առի՞ր բաժինդ:

Խառնակութիւնը այնքան զաւեշտական, երիտասարդ ու չքնաղ է որ ես ալ արտասուելու աստիճան կը խնդամ: Կը խնդամ, սակայն ներսէս մտատանջութեան մը հետ խառն է ծիծաղս. անսովոր է ասիկա ինծի. կամքէս անկախ կարծես. ֆիզիքական ճնշող պէտքէ մը մղուած:

Պահ մը կը կարծուի թէ ես եմ պատրաստողը: Գէշ ակնարկներ: Այս բանը աւելի կը գրգռէ խնդալու թուլութիւնս:

Ապա կը սկսին գրեթէ ամէնը միասին հազալ. փոշի կլլեր են: Ի՜նչ ծիծաղելի է. ի՛նչ ծիծաղելի է, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛...

Յանկարծ ծիծաղիս հետ կը լսեմ խժրտոց մը. կուրծքէս բան մը կը փլի. կոկորդս կը լայ ու բերանս կը լեցուի ծանօթ հեղեղով մը...

Հաղիւ թքամանին կը հասնիմ ժամանակին: Արատարին:

— Ա՛հ...

— Ի՞նչ կայ. ի՞նչ կայ...

Չեմ պատասխաներ. կը կրկնուի ժայթքումը:

— Օ՛, ոչինչ, կ'ըսէ մէկը, կարմիր խաղող, գինի է... ոչինչ...

— Քիչ մը գինիէն աւելի է, կը ջանայ կատակել Մարիուս, ու դէմքէս ազդուած.

— Նշանակութիւն չունի, կ'ըսէ, տեղին դիրքը բարձր է, օդէն է. կը վարժուիս. մենք ալ անցուցած ենք:

— Տղա՛ք, լռութիւն, կը բաւէ խաղը, կը հրամայէ Քէնսաք, աչքերը կլորցուցած, իր տարիքին չհամապատասխանող խեղկատակ լրջութեամբ մը, ու մօտենալով անկողնիս.

— Արմուկները գլխուդ տակ մի դներ մա՛նչս:

— Երթամ «քոյր»ը կանչեմ, ներարկում մը ընէ, կ'ըսէ Ռաթա:

— Կեցի՛ր, չակուինք յետոյ:

Ցարձակում կրած սենեակին հիւանդները բարձերով կ'ուզեն խուժել ներս:

— Հէ՛, վայրենիներ, հիւանդ կայ, չէ՞ք հասկնար, կ'ուզէ՞ք որ հօրս գրեմ զայ, երանելին չակելիք ծուռ բան կը փնտռէ արդէն... (Քէնսաքն է):

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

⁂ Պերլինին մէջ հրատարակուած կէս – պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ առ այժմ յոյս չկայ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ իրաւունքներու հաւասարութեան հարցի մասին եւ թէ Գերմանիա որոշումներ տուած է արդէն նախատեսելով ձախողման պարագան։ Հէնտըրսընի նոր առաջարկները թերահաւատութեամբ կ'ընդունուին Գերմանիոյ մէջ։ Պ. Էրիոյի վերջին ճառն ալ կը նուազեցնէ համաձայնութեան մը հաւանականութիւնները։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբերու ժողովը վաղը Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. d'Avray. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԵՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի ժամը 3ին, Ակումբի ներքնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité **24, rue St. Victor**
(Métro Maubert - Mutualité)

կազմակերպուած փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ Նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Կը նախագահէ Փարիզի Գրական Ակումբի նախագահ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

երաժշտական բաժին

«կոմիտաս երգչախումբ»՝ ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Պ. Տիր. Ալէքսանեան (թաւջութակ), դերասան Մաքս Մաքսուտեան (արտասանութիւն), Պ. Ֆ. Աղազարեան (ջութակ)։

թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակ. եւ «Դատաստանական խորհուրդ» տեսարանը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Գմբէթեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Տէրուան, Տիկ. Ժէնիա, Տիկ. Գայեանէ, Օր. Անգինէ, Պ. Պ. Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան, Կոթիկեան և Գ.վ.ահան։

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք։ Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. Ներկայացման օրը Mutualitéի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Տօքթ. Արշակ Պօղոսեանի (36 rue Bellefond, Paris) որ ճարտարութեամբ արմատապէս բուժեց աչքերուս հիւանդութիւնը։ Չորս տարիէ ի վեր, հակառակ շատ մը մասնագէտ բժիշկներու խնամքին, օր ըստ օրէ տեսողութիւնս կը վատթարանար եւ կը կարծուէր թէ հիւանդութիւնս անբուժելի է։

ՕՐ. ԷԼՄՈՆԷ ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Clichy, 1 Հոկտ. 1932

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆԻ վարչութիւնը կը խնդրէ ձեզմէ տեղեկացնել թէ՝ ղեկավար Սաքօ Յակոբեանի Փարիզէն ժամանակաւոր բացակայութեան պատճառով՝ երգչախումբը չպիտի կրնայ մասնակցիլ «Մշակոյթի Օր»ուան հանդէսին։ Երգչախումբի փորձերու վերսկսման մասին կը ծանուցուի առանձին ազդով։

ՏԵՍԻՆԻ Կ. Խաչի վարչութիւնն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այսօր, Կիրակի ժամը 1ին Պ. Կարօի սրճարանի ներքնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց պարահանդէսի հաշուետուութեան։

ՎԷՆՍԷՆ եւ շրջանի մանկապարտէզի բացման հանդէսը այսօր, Կիրակի ժամը 2.30ին, մանկապարտէզի սրահը, Ա. յարկ, 1 rue du Midi, (Place de la Mairie), Vincennes.

Դասերը կը սկսին 6 Հոկտ.ին եւ շարունակաբար ամէն Հինգշբ. և Կիր. օրեր ժամը 9—12։ Կը հրաւիրուին Դպրոցասէրի կեդր. վարչութիւնը, ժամուլի, մշակութային եւ քոյր կազմակերպութիւնները։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

ՀԱՒԻԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄ

Պատասխանելով եղած դիմումներու, տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ առ այժմ նոր սաներ չպիտի առնուին։

Տնօրէնութիւնը կ'օգտուի այս առիթէն իմացնելու համար որ երբ նոր մուտքեր որոշուին, բոլոր դիմումները նկատի կ'առնուին, քննութեան համար, իրենց ժամանակի կարգով։

Տրուած ըլլալով հին դիմումներու թիւը որ աւելի մեծ է քան սովորական տարուան մը ընդունելիներու թիւը, ամէն պարագայի այս տարուան դիմումներուն կարելի պիտի չըլլայ գոհացում տալ։

Ստացուած նամակներու ստուար թիւը անկարելի դարձնելով իւրաքանչիւրին առանձին պատասխանել, տնօրէնութիւնը ստիպուած է այս ծանուցումով բաւականանալ։

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10ԻՆ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ 104 լայնածաւալ էջեր (17 × 28 մեծութիւն)։ Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը։ Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան, Մուշ եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան – Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ 155 հետաքրքրական տեսարաններ, Կիլիկեան թագաւորներէն ոմանց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ 41 մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Ծննդոց Ժ. Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առած սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ 1918 ազատագրեալ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը։

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի 341 թուականէն մինչեւ 1931 Հայաստանի մէջ պատահած 70 բուռն երկրաշարժները (17ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ։

Ամէն Հայու ճշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը գոհացնող ընկերը եւ սրտին խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ 10 ֆր., Ամերիկա՝ 70 սէնթ եւ այլուր՝ 12 ֆրանս. ֆրանք։ Կ'ընդունուին նաեւ մի միայն Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ հաւասար արժէքով։

Դիմել հեղինակին՝ BABESSIAN (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունս գրել որոշ եւ անսխալ) 1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - -ROI (Seine) — France. փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր։

6 օրինակ գնողին 1 օրինակ նուէր կը տրուի։ Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
4 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1999 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋԿՈՏ

Շարունակենք պարզել Եւրոպայի մտահոգութեան պատճառները:

Շաբաթ օր, բացատրեցինք թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինք ամէնէն աւելի մտահոգ է, տիրող կացութեան առջեւ:

Այն պատճառով որ, իր անդամները նախ կ'ուզեն իրենք զիրենք համոզել, անոր օգտակարութեան եւ տեւականութեան մասին: Ու ճառեր, ճառե՜ր:

Այնքան անզօր է Ազգաժողովը, կամ այնքան թոյլ են անոր զանազան անդամներուն կապերը որ, կը բաւէ թեթեւ դժգոհութիւն մը, քէն մը, անմիջապէս քաշուելու համար:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, քանի մը պետութիւններ ձգեցին հեռացան: Այսօր ալ, տիրական է նոյն տրամադրութիւնը:

Լեհաստան կը սպառնայ քաշուիլ, եթէ չվերահաստատուի իր աթոռին վրայ՝ իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին: Ճափոն որոշած է հեռանալ, եթէ Մանչուրիոյ խնդիրը իր ուզած եղանակով չկարգադրուի: Սեւ շապիկաւոր Իտալիան արդէն չի հաւատար Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ շնորհակալ պիտի ըլլայ, եթէ կազմալուծուի: Գերմանիան ալ, իր կարգին, կը խորհի քաշուիլ, թէեւ բախտ մը կը համարուէր իր անդամակցութիւնը: Խ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները անդամ չեն արդէն, եւ ձեւականօրէն կը մասնակցին զանազան խորհրդակցութեանց:

Միւս կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Ֆրանսան վերջերս շատ կ'արծարծէ անոր հովանաւորութեամբ միջազգային բանակ մը կազմելու խնդիրը: Բացատրելով թէ, առանց այդ ուժին, Ազգերու Դաշնակցութիւնը դժուար թէ կարենայ արժեցնել իր յաւակնութիւնները:

Այս գաղափարը արմատ կը բռնէ հետզհետէ: Եւ վերջերս միութիւն մը կազմուեցաւ Լոնտոնի մէջ, մասնակցութեամբ միջազգային դէմքերու, խօսքէն գործի վերածելու համար այս ծրագիրը:

Եւ ահա կրակին վրայ իւղ կը լեցնէ իրաւունքներու հաւասարութեան պահանջը:

Նախապէս կը կարծուէր թէ Գերմանիան անմէջ սպառնալիքներ կը փորձէ, իր օգոստոս 29ի յուշագրով:

Բայց, հետզհետէ հաստատուեցաւ որ լրջօրէն վճռած է գոհացում ստանալ, այս կամ այն ձեւով: Եւ եթէ գոհացում չտան, իր գլխուն ճարը նայիլ բոլոր կարելի միջոցներով:

Արդարեւ, յուշագրի հրատարակութենէն ի վեր, Պերլին ոչ միայն ամուր կը մնայ իր տեսակէտներուն վրայ, հակառակ ֆրանսական եւ անգլիական պատասխաններուն, այլ եւ գործնական քայլերու կը դիմէ:

Այսպէս, ծրագիրներ կ'որոճան գերմանական բանակին վերակազմութեան համար:

Յետոյ, Գերմանիան կը մերժէ մասնակցիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովին: Իր արտաքին գործերու նախարարը Ժընեւ գնաց, զանազան խօսակցութիւններ ունեցաւ օտար պատուիրակութեանց պետերուն հետ, եւ յանկարծ, Պերլինէն տրուած հեռաձայնի մը վրայ, վերադարձաւ Գերմանիա:

Իսկ պատասխանատու թէ անպատասխանատու մարդիկ եւ ամբողջ գերմանական մամուլը կը շարունակեն ուժգնօրէն արծարծել սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը, հետզհետէ աւելի բաց եւ աւելի ամուր խօսելով:

Համաձայն Պերլինէն հասած արժանահաւատ լուրերու, գերմանական տեսակէտը հետեւեալն է. —

1. Եթէ ֆրանսական տեսակէտը յաղթէ, Գերմանիոյ ուրիշ բան չի մնար բայց եթէ պարզապէս վերստանալ իր ազատութիւնը, զինուորական ասպարէզին մէջ: Գերմանիան չի կրնար մասնակցիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովին, եթէ միւս պետութիւնները չընդունին սպառազինութեանց հաւասարութեան սկզբունքը, առանց երկդիմութեան եւ ամբողջովին:

2. Գերմանիան չպիտի գոհանայ միայն իրաւունքի տեսական ճանաչումով: Այլ կը պահանջէ որ ճանչնան իր «քանակական» հաւասարութիւնը՝ միւս պետութեանց հետ, զինուորական կազմակերպութեան եւ սպառազինութեանց բոլոր կէտերու մասին: Ինչ որ արգիլուած կամ սահմանափակուած չէ միւս պետութիւններուն համար, պէտք չէ արգիլուի կամ սահմանափակուի Գերմանիոյ համար: Եթէ միւս պետութիւնները ազատ են պարտաւորիչ կամ կամաւոր զինուորութիւն ընդունելու, Գերմանիան ալ պէտք է այդ իրաւունքն ունենայ: Եթէ անոնք իրաւունք ունին սպայակոյտներ պահելու եւ զօրաշարժի պատրաստութիւններ տեսնելու, Գերմանիան ալ պէտք է ունենայ այդ իրաւունքը: Եթէ միւս պետութիւնները արտօնուած են ամրացնելու իրենց սահմանագլուխները, պէտք է Գերմանիային եւս տալ այդ արտօնութիւնը: Եթէ անոնք կրնան ծանր հրետանի, ռազմական օդանաւ, սուզանաւ ունենալ, Գերմանիան ալ պէտք է ունենայ:

Թերեւս չափազանցութիւններ կան այս տեղեկութիւններուն մէջ: Բայց կարեւորը մանրամասնութիւնը չէ, այլ միտքը: Գերմանիան կ'ուզէ վերակազմել իր բանակը, համաձայն իր պէտքերուն եւ կարողութեան: Ուրիշ խօսքով, թօթափել Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած կապանքները:

Եւ այս առաջադրութեամբ, հետզհետէ կը դառնայ աւելի պահանջկոտ:

Իսկ այս կը նշանակէ ծանր փորձի մը ենթարկել յաղթականները, մասնաւորապէս Ֆրանսան, որ վերազինման խօսքն իսկ լսել չուզեր:

Ուրեմն, նոր սպառնալիք մը՝ խաղաղութեան համար, որ տասը տարիէ ի վեր կ'երերայ, հակառակ բոլոր ջանթարգելներուն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ԳՈՆԷ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ֆրանսահայ Կարմիր խաչի անդամուհիներէն մէկը կ'այցելէ հիւանդանոց մը, ուր հայ թոքախտաւորներ կային:

Աչքէ հեռու տեղ մը՝ քաղաքէն դուրս:

Մէկը դատապարտուա՞ծ է արդէն: Ուրիշ երկու երիտասարդներ իրենց սեւ օրը կուլան:

Այցելուն հազիւ կրնայ մխիթարանքի բանի մը խօսքեր ուղղել, եւ պզտիկ օգնութիւն մը ընծայել:

Բայց, իր սիրտը կը փղձկի, երբ հիւանդները կը մրմնջեն.

— Եթէ նիւթական օգնութիւնը այնքան դժուար է, այցելութի՞ւն մըն ալ չեն կրնար տալ: Գո՛նէ այցելութիւն մը... Առաջին անգամ է որ Հայու երես կը տեսնենք...

Գո՛նէ այցելութիւն մը...

Իսկապէս, շա՜տ նեղ անձրկեր կամ քարացեր:

Եւ այս՝ տակաւին Փարիզի մէջ:

Հապա գաւա՞ռը: Հապա այն աչքէ եւ սրտէ հեռու վայրերուն մէջ ուր աւելի շատ երիտասարդներ նետուած են հիւանդանոցի մը անկիւնը, նոյն անողոք հիւանդութեամբ:

Մօտ մէկ տարի առաջ ալ, նոյնքան սրտաճմլիկ տեսարան մը պարզուեցաւ Կրընոպլի շրջանին մէջ, ուր հինգվեց երիտասարդներու վրայ լոյս իջաւ, երբ այցելութիւնն ընդունեցին Կ. խաչի անդամուհիներուն:

Գոնէ՜ հիւանդտես մը, ա՜յ մարդիկ: Մանաւանդ մայրեր եւ քոյրեր:

«Արե՛ւ, արե՛ւ», կ'աղաղակեն այս դժբախտ երիտասարդները: (Հետեւեցէք Յառաջի թերթօնին):

Մէկ այցելութիւնն իսկ՝ արեւի նառագայթ մըն է իրենց համար:

Ա՞յդ ալ շատ կը տեսնէք, դուք որ ազատ էք եւ առողջ...

ՎԱՀԷ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՂԷՏԸ

Միջերկրականի ափերուն վրայ, Նիսի, Քանի, Սէն Ռաֆաէլի եւ Անթիպի թաթառը հարիւր միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառած է, համաձայն մօտաւոր հաշիւներու: Եւ դեռ իրականէն շատ պակաս կը համարուի այս հաշիւը: Ամէնէն աւելի վնասուած է Վառի նահանգը: Երբ ծովուն յորձանքը խուժեց Սէն Ռաֆաէլի վրայ, բնակիչները նոր կ'արթննային եւ հազիւ ժամանակ ունեցան տանիքները բարձրանալու: Շատեր ստիպուեցան մետաղեայ ցանկապատներու, ծառերու եւն. կառչիլ, չխեղդուելու համար: Քանի չափ նաւակներ ջրամոյն թաղերուն մէջ մտնելով, յաջողեցան ազատել աւելի քան 500 հոգի: Կայարանին մէջ, վակոնները ջուրին վրայ կը ծփային նաւակներու պէս: Ջուրը հինգ - վեց մեդր խորութեամբ կը ծածկէր ցած թաղերը: Շատ մը վաճառականներ 500,000էն 1,000,000 ֆր. վնաս կրած են. իսկ բազմաթիւ վաճառականներ՝ 20—25,000 ֆրանք: Ելեկտրական գործարանը չի բանիր: Սէնթ - Մաքսիմը պատերազմի դաշտին վրայ թշնամիէն լքուած քաղաքի մը երեւոյթն ունի: Ծխավաճառի մը 25,000 ֆր. արժողութեամբ ծխախոտն ու գլանիկները կը ծփային ջուրին մէջ: Սէն Թրոփէզի մէջ մեծ վնասներ կրեց մետաղագործարան մը որ թորփիլներ կը շինէր ֆրանսական նաւատորմին համար: Ֆռէժիւսի մէջ, խաղողի հունձքին մեծագոյն մասը փճացաւ, ինչպէս ուրիշ ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ: Կօլֆ Ժուանի մէջ, միայն անուշահոտութեանց վաճառատուն մը 300,000 ֆր.ի կորուստ ունեցաւ: Ջուրերու ճնշումին տակ բազմաթիւ պատեր փլան եւ ջուրերը ողողեցին պարտէզները:

Մարսէյլ — Նիս երկաթուղիի հաղորդակցութիւնները վերահաստատուեցան, իսկ նորոգութիւնները կը շարունակուին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԴՐՕՇԱԿ»ի Սեպտեմբեր — Հոկտեմբեր միացեալ թիւը, նոխ բովանդակութեամբ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

ՇՆԱԳԱՅԼԵՐ ԿԸ ՅՕՇՈՏԵՆ ՋՈՀԵՐՈՒՆ ԴԻԱԿՆԵՐԸ

Վերջին լուրերու համաձայն, երկրաշարժէն զարնուած շրջանները աւերակներու կոյտ մը կը ներկայացնեն: Ամայի գիւղերուն մէջ կ'երեւան Հելլենական Կարմիր Խաչի խմբակները եւ բրիտանական նաւատորմիղի նաւաստիները, որոնք բոլորն ալ հակակազային դիմակներով պաշտպանուած են: Կարծես պատերազմի դաշտի մը մէջ կը գտնուին: Պահէ պահ խուլ որոտումներ կը լսուին, որովհետեւ անգլիացի նաւաստիները ուժանակով կը պայթեցնեն խարխուլ պատերն ու աւերակները: Բազմաթիւ հոգեվարքներ կը գտնուին աւերակներուն մէջ: Եէրիսոսի մէջ, որ ամբողջովին կործանած է, գտնուեցաւ քահանայ մը, քարացած՝ աղօթելու դիրքին մէջ: Բոլորովին կործանած են նաեւ Սթրաթոնիքի, Նէա Ռոտա եւ Սթակիրա գիւղերը:

Սեպտ. 30ի գիշերը շնագայլեր երեւցան աւերեալ փողոցներուն մէջ եւ բացին նախընթաց օր հապարակաց փոսի մը մէջ թաղուած դիակները, յօշոտելու համար:

Հոկտ. 1ին նոր ցնցումներ զգացուեցան: Ժողովուրդը կ'ուզէ գաղթել, մինչեւ մայրաքաղաք երթալ, վախնալով որ ամբողջ թերակղզին պիտի կործանի կամ ծովուն տակ պիտի երթայ:

⁂ Միջազգային Կարմիր Խաչերու Դաշնակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ աղէտը անսպասելի համեմատութիւններ առած է եւ անոր հետեւանքները դարմանել՝ վեր է Հելլենական Կարմիր Խաչի կարողութենէն: Դաշնակցութիւնը կոչ մը ուղղեց բոլոր երկիրներու Կարմիր Խաչերուն, օգնութեան հասնելու համար:

⁂ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմը հիւանդանոցի կազմածներ, վիրաբուժական պիտոյք եւ դեղ, ինչպէս եւ մեծ քանակութեամբ ուտեստ ցամաք հանեց, աղէտեալներուն համար: Միեւնոյն ատեն կ'օգնեն վիրաւորները դարմանելու եւ մեռելները թաղելու համար: Օգնութեան գործը կը դանդաղի, դժուար ըլլալով հաղորդակցիլ ներքին գիւղերուն հետ:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Այնորոզի վանքերուն մէջ ալ կարեւոր վնասներ պատահած են: Բայց եկեղեցիներն ու մատենադարանները անվթար կը մնան: Միայն Պրոտատոնի հռչակաւոր եկեղեցին կարգ մը վնասներ կրած է: Արդէն հաստատուն չէր, շատ հին ըլլալով: Անապխոնի Քրիստոսը եւ ուրիշ պատմական որմանկարներ անվթար կը մնան:

⁂ Եգիպտոսի Թագաւորը հազար ոսկի ղրկեց, ի նպաստ զոհերուն:

Կռւակ Ազգերու Դաշնակցութեան շէնքին դէմ

Շաբաթ իրիկուն, երբ ժողովի մէջ էր Ազգերու Դաշնակցութեան 4րդ յանձնախումբը, հունգարացի տարագիր մը պարտէզը մտնելով, ատրճանակ պարպեց շէնքին ուղղութեամբ: Գնդակը փայտի մը հանդիպեցաւ, առանց ներս մտնելու սրահէն, ուր կը գտնուէին հարիւրի չափ պատուիրակներ, քարտուղարներ եւ լրագրողներ: Հունգարացին անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Անունն է՝ Քալման Փուտայի, ծնած՝ 1890ին, Փէշթայի մէջ: 1931ին տրուած հրամանագրով մը այս մարդուն արգիլուած է բնակիլ Զուիցերիա, որովհետեւ տրամադիր կ'երեւար մահափորձ մը կատարելու հունգարական պատուիրակութեան դէմ: Հարցաքննութեան ատեն, Քալման յայտարարեց թէ կ'ուզէր ցոյց մը կատարել հունգարական պատուիրակութեան դէմ, քանի որ իր մայրը կը նեղեն Փէշթայի մէջ, եւ յետոյ բողոքել Զուիցերիոյ կառավարութեան դէմ, որ փոխանակ Ֆրանսա քշելու, Գերմանիա քշեց զինքը անցեալ օգոստոսին:

Իրաքը մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնաժողովը իր տեղեկագիրը ներկայացուց ընդհ. ժողովին, առաջարկելով Իրաքը անդամագրել Ազգաժողովին: Որոշումը տրուած է միաձայնութեամբ: Ընդհ. ժողովը վաւերացուց անդամակցութիւնը: Ուրեմն, վերջ կը գտնէ բրիտանական հոգատարութիւնը եւ Իրաքն ալ կը դառնայ անկախ պետութիւն:

Հինտէնպուրկի 85 ամեակը

Կիրակի օր, Գերմանիոյ ամէն կողմը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի ծննդեան 85ամեակը: Այս առթիւ, նախագահը մեծագումար պարգեւներ բաժնել տուաւ պատերազմի վիրաւորներուն եւ անոնց ընտանիքներուն: Իւր 3000 հոգի ստացան 150 մարք (900 ֆր.):

Ամբողջ Պերլինը դրօշազարդուած էր կիրակի օր: Հանրային շէնքերը զարդարուած էին հանրապետական դրօշներով, իսկ մասնաւոր շէնքերէն շատերը՝ նախկին՝ կայսերական գոյներով: Հանդիսութիւնները զինուորական հանդամանք ունէին: Առտուն կանուխ տեղի ունեցաւ «մեծ զարթօնքը», ինչպէս կը կատարուէր պատերազմէն առաջ, կայսեր ծննդեան տարեդարձին եւ տարեգլուխի առթիւ: Քաղաքական շրջանակները կը շեշտեն թէ առաջին «մեծ զարթօնք»ն էր այս, 18 տարիէ, այսինքն 1914 յունուար 1էն ի վեր: Ժամը 10ին նախագահը մարաջախտի համազգեստով ներկայ եղաւ հանդիսաւոր արարողութեան մը, ընկերակցութեամբ պատերազմական նախարարին: Ժամը 11.30ին աչքէ անցուց զումարտակ մը զօրք: Նախկին պատերազմիկներն ալ մեծ ցոյցեր սարքած էին:

Հնդիկները կը սպառնան

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ՝ հաւատարիմ Հնդիկներու կիները սպառնագիրներ ստացած են, որով կ'ազդարարուի թէ իրենց ամուսինները պիտի սպաննուին իբրեւ դաւաճաններ, եթէ շարունակեն ծառայել կառավարութեան: Պէնկալի օրէնսդիր ժողովին եւրոպացի եւ տեղացի անդամները ժողով գումարելով, որոշեցին.— 1. Դիմել ծայրայեղ մամուլին եւ խնդրել որ չքաջալերէ ահաբեկչական գործունէութիւնը.— 2. Մարմին մը կազմել, քննութիւններ կատարելու համար նահանգին ուսուցչական դասուն մէջ, ի հարկին հսկողութեան հաստատելով.— 3. Անմիջապէս կազմել հակապրոպագանտի մարմին մը.— 4. Միսիոնարներ ղրկել ամէնէն վտանգուած շրջաններու մէջ:

100,000 Հիթլէրականներու ցոյցը Վիեննայի մէջ

Կիրակի օր, Աւստրիոյ Հիթլէրեանները հսկայական միթինկ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Վաղը կը լրանայ „Յառաջ„ի 2000 թուակը

Այս առթիւ, թերթին վաղուան թիւը պիտի ունենայ բացառիկ բովանդակութիւն:

Ականատեսի մը տպաւորութիւնները վերջին երկրաշարժի աղէտի մասին

«Փարի Սուառ»ի Աթէնքի թղթակիցը, որ պտոյտ մը կատարած էր շարժէն աղէտեալ վայրերուն մէջ, անձնկարագրելի կը գտնէ աղէտեալ շրջանին պատկերը:

Այսպէս, Եէրիսոս գիւղը, ուր անգլիացի նաւաստիները աւերակներէն դուրս կը հանեն դիակները, չկայ տուն մը որ կանգուն մնացած ըլլայ: Կարծես վայրենի ձեռք մը ոչնչացուցած է ամբողջ գիւղը, առանց ո՛ր եւ է բան խնայելու: Փողոց անգամ չէ մնացած: Կեդրոնական հրապարակին վրայ խումբ մը կիներ եւ տղաք տէրտէրի մը առջեւ ծունկի եկած՝ կուլան: Իրենց ետեւը կեցած են մարդիկ՝ սարսափահար, անշարժ:

— Սուրբ Սօֆիա, պաշտպանէ մեզ, փրկէ՜ մեզ, կ'աղաղակէ տէրտէրը միօրինակ եւ ծանր ձայնով մը:

— Փրկեցէ՛ք մեզ, կը կրկնէ բազմութիւնը, երեք անգամ երկրպագելով եւ խաչակնքելով:

Ծերունի մը կը պատմէր.

— Նաւարեկութիւն տեսա՞ծ էք: Ես շատ եմ տեսած, որովհետեւ ծանօթ եմ Եգէականի ծովուն եւ անոր կատաղութեան: Բայց այս անգամ կարծես հարիւր նաւաբեկութիւններ միացած, կատաղօրէն մեր գլխուն իջած էին: Երբեք այնքան բուռն հով չէի տեսած, ոչ ալ այնքան ահռելի որոտում լսած քան այն որ կարծես երկրի կեդրոնէն կը ժայթքէր: Այնորոզի գագաթը բոցերու մէջ էր. այո, բոցերու մէջ, թէեւ կ'ըսեն թէ սխալ տեսեր եմ: Ես աչքովս տեսայ բոցերը, լեռան վրայ եւ յետոյ լսեցի շոր, խլացուցիչ հարուածներ. կարծես հազար թնդանօթները կրակ կը տեղային միասին. յետոյ տուները սկսան իյնալ իրարու ետեւէ, մեր տղոց թուղթէ տուներուն պէս: Մինակ էի խանութին մէջ եւ հրաշքով ազատեցայ: Գիւղին բնակիչներուն կէսը մեռած ըլլալու է:

Պատկերը նոյնն է միւս գիւղերուն մէջ ալ, — Ամիս, Էլիաս, Լանկատիա, Կէրակորիոն, Կալամաթօ: Շարժը բան չէ խնայած: Դժուար է ճշդել թէ ո՛րքան այր, կին եւ երախայ կորսուած է:

Գիւղացիները կը պատմեն թէ Աստուած վրէժ լուծեց Այնորոզի քանի վանքերէն եւ շրջակայ գիւղերէն, որովհետեւ կին մը ուզեց անցնիլ սրբազան լեռը: (Յառաջ.— Կիներուն արգիլուած է մտնել այդ վանքերը: Անցեալ ամառ, Օր. Ալիքի Տիփլարաքու, 1930ի Տիեզերքի Գեղուհին, նաւակի հագուստ հագնելով, յաջողեցաւ ներս մտնել ֆրանսացի գրագէտ Փօլ Մոռանի հետ: «Սրբապղծութիւնը» անմիջապէս երեւան հանուեցաւ եւ Օր. Ալիքի բանադրուեցաւ):

— Աստուած մեր ներքին կռիւներուն պատիժն է որ կուտայ, կ'ըսէր ուրիշ գիւղացի մը:

Աղէտէն սարսափահար, բնակիչները կը փախչին հազար ուղղութեամբ, կուլան եւ կ'աղաղակեն անյոյս... Անոնք մեծ մասով երբեք հեռացած չեն իրենց դաշտերէն եւ մահուան չափ դառն կը գտնեն, հիմա, ձգել հեռանալ: Մարդուն մէկը մարգարէացեր է թէ ամբողջ Քալքիտեան թերակղզին, ամբողջ Սելանիկը պիտի անհետանան, Մակեդոնիոյ կէսը պիտի կործանի եւ այս թշուառները հաւատալով, կը փախչին ո՛ւր որ կրնան:

ՄՕՏԱԽՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ վրայ թռիչք մը սկսաւ լեհ օդանաւորդ Քարփինսքի, կիրակի օր: Պիտի կտրէ 14,000 քիլոմեթր ճամբայ, անցնելով Պաղտատէն, Մուսուլէն, Երուսաղէմէն, Գահիրէէն, Վարշաւայէն:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԹԱՓԱՌԱՇՐՋԻԿ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Համաշխարհային տնտեսական տագնապը, ահաւոր համեմատութիւններ առած, նիւթապէս եւ բարոյապէս, կը քայքայէ աշխատաւորական բազմութիւնները:

Երկրէ երկիր դիւրութեամբ տարածուող այս համաճարակը, իր սուր ու տագնապալի հանգամանքով, համբային վիթխարի չարիք մըն է դարձած:

Ամերիկայէն Եւրոպա, Եւրոպայէն Ասիա, ամէնքն ալ կը դալարուին տագնապի ճիրաններուն մէջ:

Եւ աշխատաւորներուն բանակը այսօր արդէն հասած է քանի մը տասնեակ միլիոններու:

Պայքարի եւ օժանդակութեան բազմազան ձեւերը բոլորովին անզօր են մեղմացնելու թշուառութեան չափն ու ողբերգութիւնը:

Զորս տարուան ընթացքին, մի միայն Ամերիկայի մէջ, վիճակագրական տեղեկութիւն մը ճարտարարուեստի երեք ճիւղերու — երկաթի, ածուխի եւ կօշիկի — գործաւորութեան մասին, ահա թէ ինչպիսի ցնցող թիւեր կուտայ մեզի.—

	1929	1932
	կը բանէին բանւոր	
Երկաթի ճարտար.	292,000	45,000
Կօշիկի ճարտար.	200,000	81,000
Ածուխի ճարտար.	750,000	420,000
	1,242,000	546,000

Այն, ինչ որ 1929ին 1,242,000 բանւորութիւնը կ'արտադրէր, այսօր 1932ին 546,000 բանւորը կ'արտադրէ նոյն կատարելութեամբ եւ նոյն քանակութեամբ:

Ճարտարարուեստի զարգացումն ու յառաջդիմութիւնը, միմիայն այս երեք ճիւղերու մէջ արդէն մօտ 700,000 բանւոր անգործութեան մղեց: Նոյն համեմատութիւնը ճարտարարուեստի միւս ճիւղերուն մէջ, ատոխճանաբար բերաւ եւ հասցուց 10—12 միլիոնոց հսկայ բազմութեան մը եւ նոցա թշուառութեան գիրկը:

Գոյութեան պայքարի օրինական գծէն դուրս չքրտուած այս աղետահար բազմութեան աղաղակն է որ խորունկ վէրք մըն է բացած Ամերիկայի տնտեսական եւ պետական մեծ ծողութեան մէջ:

Զոհերը ամէն ուղղութեամբ գործ կը փնտռեն, ներելի եւ աններելի, խոստովանելի եւ անխոստովանելի միջոցներ կը գործադրեն, եւ յաճախ ճարահատ ու յուսաբեկ տուն կը դառնան եւ այս անգամ իրենց անչափահաս զաւակներն է որ ճամբու կը դնեն, գործ գտնելու եւ իրենց կեանքը չահելու համար:

Եւ ահա այստեղէն կը սկսի ծայր տալ հանրային ուրիշ չարիք մը՝ մանուկներու թափառաշրջիկ բազմութիւն մը, որ ծնողական գուրգուրանքէն ու դպրոցական յարկէն խլուած, կ'իջնէ գոյութեան պայքարի դաշտը յանուն պատառ մը հացի:

Եւ այս թափառաշրջիկ պատանիները, որոնց առաւելագոյն տարիքն է 14, քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, ագարակէ ագարակ, զանազան կառաւաններով, բեռնատար կառախումբերու մէջ պատսպարուած, անյայտ ուղղութեամբ կ'երթան գործ ու աշխատանք ճարելու համար:

Անգլիական թերթ մը, անոնց թիւր կը հասցնէ մօտ 200,000ի: Եւ կ'ըսէ, եթէ ասոնք պատժուելու ըլլան, որպէս թափառաշրջիկ, Ամերիկա պէտք է նոր հսկայ բանտեր շինէ միայն զանոնք տեղաւորելու համար: Եւ իշխանութիւնը այլ եւս ձեռք է քաշած զապրական միջոցներէն:

Եւ այս թափառաշրջիկ մանուկները, գունդագունդ, կ'անցնին աշխատանքի բոլոր յուսատու գոտիներուն առջեւէն, կը մերժուին, իրենց յոյսերը կը խամրին եւ դարձեալ ճամբան ձեռք կ'առնեն «ուրիշ» ուղղութեամբ:

Իրենց «աշխատանք փնտռելու» այս նուիրական ուխտագնացութեան մէջ, յաճախ անոնք կը վայլեն ոճրագործներու, աւազակներու եւ արդարութեան ձեռքէն ճողոպրած այլասերածներու ընկերութիւնն ու բարեկամութիւնը եւ բարոյապէս կը խաթարեն իրենց մանուկ հոգիները:

Հայս ճամբորդական արկածները, եղերական դէպքերը...

Պատանի թափառաշրջիկներէն մէկը, երկաթուղի նստելու ատեն, գլխուածով կ'իյնայ անոր անիւներուն տակ եւ կը ճմլուի: Կը հեռագրուի իր ծնողներուն արկածի մասին եւ «Մանուկներու Օգնութեան Գրասենեակը» կը ստանայ հետեւեալ լակոնական պատասխանը.

— «Ինչ որ պէտք է թաղման համար դուք ըրէք, մենք դրամ չունինք, անգործ ենք»:

Ուրիշ տեղ մը, 35 մանուկներ, անցեալ ձմեռ, բեռնատար երկաթուղիի վակոնի մը անկիւնը խցկուած, ցուրտէն, անօթութենէն ու յոգնութենէն կիսամեռ վիճակի մէջ գտնուած են:

Եւ տակաւին կարելի է թուել բազմաթի՛ւ նման դէպքեր, այս անօրինակ եւ տարօրինակ հանրային նոր երեւոյթի մասին:

Գրեթէ նոյն, բայց ուրիշ ձեւի տակ կը ներկայանայ մեզի խորհրդային Ռուսիոյ թափառաշրջիկ պատանիներու արշաւը:

Խորհ. Ռուսիոյ մէջ անոնք արդէն մտած են կազմակերպական որոշ ձեւի տակ: Անոնց իւրաքանչիւր ջոկատ ունի իր «հրամանատար»ը, որուն «մանկական ձայն»ին կը հնազանդին միւս բոլոր անդամները:

Խորհրդային թափառաշրջիկ պատանիներու մտահոգութիւնը աշխատանք փնտռել չէ եւ ոչ ալ «սոցիալիզմ կառուցանել»ը, այլ կողոպտել եւ թալանել:

Որոշ շրջաններու մէջ, անոնք կատարեալ պատուհաս են դարձած: Մանաւանդ խուլ վայրերու մէջ, իշխանութեան աչքէն ու զօրութենէն հեռու: Անոնք խճուղիներուն վրայ դիրք բռնած, ճամբորդներուն վրայ քարէ կարկուտ է որ կը տեղացնեն՝ մինչեւ իրենց նպատակին հասնիլը:

Այլասերուած եւ «երես առած» այդ պատանիները իրենց ձեռք բերած աւարը կը բաժնեն եւ հանգիստ կը շարունակեն իրենց ասպատակութիւնները:

Ահա թէ երկու տարբեր երկիրներու մէջ հանրային փտախտաւոր կարգերու տակ ինչպէ՛ս կը փչրուին մանուկ հոգիները եւ ինչպէ՛ս կ'այլասերին:

Ցեղապահպանման այս սերունդը, որ պիտի մեծնար իր գլուխն հակած մտաւոր անցեալի խորունկ վէրքերուն վրայ եւ պիտի տեսնէր ու զգար թէ ինչպէս նախորդ զոհաբերուած սերունդի ծառին տերեւներն ու ճիւղերը կորասուեր են եւ մնացեր է միայն մերկ ու պատռտուած բունը, կը մեծնայ տարականոն եւ հիւանդագին պայմաններու մէջ, պատուհաս դառնալու համար մարդկութեան:

Անբնական միջավայրի այս մատաղատի զոհերը չպիտի բուժուին յետագայի բնական պայմաններու մէջ, որովհետեւ իրենց մատաղ հոգիին վրայ դրոշմուած այս արատները պիտի մեծնան եւ զարգանան, եղծելով անոր մարդկային նկարագիրը:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կարմիր ծիծաղ

— :-: —

Վորոշիլով, խորհրդային Միութեան պատերազմական գործավարը, այն կարծիքը ունի թէ ամբողջ բանակը կը պաշտէ զինք: Այդպէս կ'ըսէ իր մէկ ընկերոջ: Փորձի համար, ճամբան կը կեցնէ կարմիր զինուոր մը:

— Ես Վորոշիլովն եմ, կ'ըսէ գործավարը, եթէ գիս մահուան դատապարտեն, զէնք կը պարպե՞ս վրաս:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ զինուորը:

Վորոշիլով կը դառնայ իր ընկերոջ, «տեսա՞ր», կ'ըսէ գոհունակ:

Ընկերը, սակայն, զինուորին կը հարցնէ.

— Ինչո՞ւ չես պարպեր:

— Որովհետեւ ես ... թմբկահար եմ:

× Ռուսիոյ մէջ, մարդիկ գրեթէ մերկ կը պտտին:՝ Բայց, ցուրտին, շատ զգալի կը դառնայ հագուստին պակասը: Այդ պատճառաւ, ճառախօսները միշտ կ'աշխատին մեղմել դժգոհութիւնները:

Այս ճառախօսներէն մէկը, օր մը դուրս կուգայ բանուորներուն առջեւ եւ կ'ըսէ.

— Դուք կը գանգատիք թէ քուրջեր կը հագնիք եւ պատռտած կօշիկներ: Կան, սակայն, երկիրներ, ուր այդ ալ չունին մարդիկ: Անոնք մօրէ մերկեր են: Օրինակ, բուն բանուորները...

Այն ատեն, ունկնդիրներէն մին կը ձայնէ.

— Զրսէ՞ք որ հոն խորհրդային իբաւակարգը աւելի կանուխ հաստատուեր է քան Ռուսիոյ մէջ...

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

(ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մ. Կորքիի հերոսները — որոնց հետ կը նոյնանայ ինք շատ հեղ — իրենք իրենց դիտակցութիւնն ունին: Արտաքնապէս որքան զուրկ, ներքնապէս նոյնքան լեցուն են: Կը ժխտեն ընկերութիւնը՝ որ կը տրորէ, կը գեհկացնէ մարդկային հոգին. հեռու դժգոհելէ իրենց թշուառութենէն, իրենց անկումին հպարտութիւնը ունին. ազատութիւնը միայն կը չքմեղէ կեանքը, անոր գեղեցկութիւն ու իմաստ կուտայ:

Քաղքենի կարգուսարքը, տնտեսական մղձաւանջը, պատշաճաւոր մտայնութիւնը թարթափելէ յետոյ, Կորքիի հերոսները ժոռնցած ըլլալ կը թուին կարծէք աշխարհի միայուն, խռովիչ հարցերուն. փակ, բութ խառնուածքներ չեն երբեք. եթէ կը զգան թէ անկարող են պատշաճիլ ընթացիկ կեանքին, այսուհանդերձ կը ջանան նոր բովանդակութիւն մը, մարդկային տարբեր արժէք մը տալ իրենց ճակատագրին: Հետեւաբար կ'որոնեն, կը տանջուին, լեցուն են անձկութիւններով...

— «Ես, — կ'ըսէ Կորքիի հերոսներէն Բոնովալով — ի՞նչ եմ ես: Բոպիկ մը, գինով մը, ճաթած-գլուխ մը: Կեանքս նպատակ չունի: Ինչո՞ւ աշխարհ եկած եմ, որո՞ւ օգտակար եմ: Հարկ չունիմ, չունիմ կին, ոչ ալ տղայ... պէտք չեմ զգար ընտանիք մը ունենալու: Կ'ապրիմ ու կը ձանձրանամ... բայց ի՞նչ բանէ: Ես ալ չգիտեմ: Ներքին կեանք չունիմ, կը հասկնա՞ս: Ինչպէ՞ս բացատրեմ քեզի: Հոգիիս մէջ կայծ մը կը պակսի, որոշ ուժ մը...»:

Տարրական, անգիր խորհողութեան այդ խորքը տարօրինակ ծաւալ մը եւ կշիռ մը կուտայ Կորքիի հերոսներուն. կը զգանք որ աւելի մօտ կեցած են անոնք կենսական հարցերու: Մեր սեփական խռովքը կը գտնենք անոնց մօտ, աւելի լայն ու գեղուն համեմատութիւններով:

Բայց Կորքիի այդ տիպարները վերջի վերջոյ մեծ հարցականներուն առջեւ կը մնան անզօր եւ պարտուած. եզրակացութիւնը կը վրիպի իրենցմէ. անճար կը մնան աշխարհի առջեւ. կը զգան թէ կեանքի խորհուրդը կը գլէ կ'անցնի իրենց մարդկային սահմանը:

Ահա թէ ինչո՛ւ Կորքիի հերոսները մեծաւ մասամբ մտածողներ են, յաճախ տխուր, յոռետես, բայց միշտ մարդկային, այսինքն ընդունակ՝ ուրիշներու վիշտը ըմբռնելու: Իրենց պարտութեան մէջ անգամ, չեն զիջանիր ո եւ է ստորնութեան, երբեմն կը զգան թէ լեցուն են իրենք անբացատրելի ուժով մը, զոր չեն կրնար օգտագործել լիովին:

×

Կորքիի պատմուածքները զերծ են մանուածապատ, յարուեստակեալ գրուագներէ: «Ինթրիկը» թոյլ է, անզօր: Իր անձնաւորութիւններն ալ հարեւանցիօրէն ուրուագծուած են: Անոնց միակ ու գերազանց արժանիքը — ինչպէս շեշտեցինք — տիպարներու հոգեկան կերտուածքին, կեցուածքին մէջ է միայն:

Կորքի ոչ միայն խորացուցած է իր տիպարները, այլ զանոնք դրած է միշտ արտաքին լայն շրջանակի մը կեդրոնը: Իր հերոսները կ'երերան ռուսական բնութեան անգիր պատուանդանին վրայ. տափաստանը, (սթէփ), ծովը, դաշտերու եւ լեռներու խուսափուկ հորիզոնը կը պարուրեն զիրենք, պատմուածքները կը թրթռան քնարերգական շունչով, խռովայոյզ եւ վեհափառ բնութիւնը այերին նման կը տարածուի իր նկարագրած մարդերուն, իրերուն շուրջը. մարդ կը կարծէ լսել խորունկէն բարձրացող ալիքներու մռունչը, հովին սոյլը, դաշտերու կամ անտառներու հեծեծանքը...

Այս տեսակէտով Կորքի բնապաշտ մըն է. ռուս գրականութեան մէջ քիչեր կրցած են իրեն չափ ուժգնութեամբ երգել բնութեան վայրավատին յուզումները. մարդը եւ աշխարհը կը նոյնանան. հոգեկան տագնապներու շուրջ կը լայննայ դաշտերու կամ ծովու խռովածքին անջրպետը. տափաստանը իր մռայլ անեզրութեամբ, մշուշներով կը շարունակէ մարդոց ներքին չփոթը...:

«Յանկարծ, ամբողջ տափաստանը սարսռաց, պարուրուած՝ կապոյտ, շլացուցիչ լոյսով մը, որ կը լայնցնէր հորիզոնը... Խաւարը դողդղաց եւ անհետացաւ պահ մը... Որոտում մը թնդաց եւ թաւալեցաւ, ցնցելով երկինքը, ուր արագօրէն կ'անցնէին մռայլ ամպեր, որոնք կը խեղդէին լուսինը...»:

«... Ծովը կը քնանայ:

«Անհուն, ափունքի երկայնքին մեղկօրէն հեւալով, ան թմրեր է, խաղաղ՝ իր անծիր տարածութեամբ, ողողուն՝ լուսնի կապուտակ լոյսով: Քաղցր՝ ինչպէս թաւիշը, եւ մթին, ան կը չփոթուի հարաւի տմոյն երկինքին հետ, ու մինչ կը քնանայ խորունկ խորունկ, իր մակերեսին վըրայ կը ցոլանայ զանգրահեր ամպերու թափանցիկ հիւսկէնը, որու վըրայ ագուցուած են ոսկեշող աստղեր...»:

Կորքիի հերոսներէն ծերուկ Իսէրկիլը կը բացագանչէ տեղ մը.

«Պիտի ուզէի կարենալ վերածուիլ փոշիի ու թողուլ ինքզինքս որ ցրուիմ ամէն ուղղութեամբ, հովին միջոցաւ. պիտի ուզէի գետի մը ջերմ ալիքներուն նման ինքզինքս տարածել տափաստաններու մէջ, նետուիլ ծովու գիրկը, կամ երկինք բարձրանալ մշուշներու ձեւով. պիտի ուզէի իմ էութեամբ լեցնել սա այնքա՛ն հրաշալի, այնքա՛ն մելամաղձիկ իրիկունը...: Ու չգիտեմ ինչո՞ւ, անձկութիւնը կը պրկէ զիս...»:

×

Նոյնքան յատկանշական գիծ մը, որ ստէպ կը հանդիպինք Կորքիի գրչին տակ, իր վերապահ, նոյն իսկ բացասական վերաբերումն է, այսպէս ասած «մտաւորականութեան» հանդէպ:

Անոնք ներկայացուած են առհասարակ բարոյապէս նաթարուած էակներ. զուրկ անկախութեան բընազդէն, սրտով ու մտքով՝ ստրուկ, համակերպող, պատեհապաշտ, անոնք ոչինչ կը բերեն ոչ կեանքը բարձրացնելու, ոչ ալ ամոքելու մարդոց, ժողովուրդին տագնապը: Կորքիի խոնարհ, գետնաքարշ տիպարները կը խորշին այդ լուսամիտ, մշակուած հասարակ անձերէն:

Իր վէպերէն Թոմա Կորտիէֆի մէջ, հերոսներէն մէկը այսպէս կ'արտայայտուի ատոնց մասին.

— «Պիտի ուզէի ըսել զարգացած դասակարգին. «Բզէզներ... Դուք իմ երկրիս նրբենի, լաւագոյն խաւն էք: Ձեր գոյութիւնը վճարուած է ռուս տասնեակ սերունդներու արիւն-արցունքով: Որքա՛ն սուղ կ'արժէք ձեր հայրենիքին: Ի՞նչ կ'ընէք անոր համար: Ի՞նչ տուած էք կեանքին: Ի՞նչ ըրած էք անոր համար»:

Կորքի չէ դադրած բնաւ մատնանշելէ այդ վերին խաւերու բարոյական սնանկութիւնը. անոնց եղծումին հակադրեր է ան միշտ ստորին խաւէն փրցուցած իր տիպարները, որոնց մէջ անայլայլ է մարդկային ազնիւ խմորը:

×

Կեանքի առաջին շրջանին, սկըզբնական իր գործերուն մէջ անորոշ կը մընայ սակայն մեզի իր մտածումը, իր իտէալը:

Ի՞նչ է վերջապէս իր հայեցողութիւնը կեանքի ոգիին, նպատակներուն համար, ի զուր կը ջանանք հասնիլ իր վերջին եզրակացութեան:

Իրողութիւնը այն է որ այդ շրջանը կը զուգադիպի իր հոգեկան տագնապին. իր սեփական ոգորումները եւ անստուգութիւնը կը ցոլանան իր ոգեկոչած մարդոց վրայ ալ, կը փնտռէ ինք եւ տակաւին չէ գտած:

Ոմանք Նիցչէի շունչը ուզած են գտնել Կորքիի քով, այն շունչը՝ որ անհատի ազատութիւնը կը տարփողէ ընկերային բոլոր պայմանադրականութեանց հանդէպ. սխալ է այս վերագրումը, Կորքի մեկնած եւ ազդուած է կեանքէն միայն. իր թափառաշրջիկներուն հոգին պղտոր է, տարերային արարչանիւթին նման, անոնք խաւարին մէջ են, բայց կը նախզգան լոյսը, կը ցանկան անոր, կը տեսնեն իրենց ինքնուրոյն թշուառութիւնը, բայց չգիտեն ինչպէս դարմանելայն: Կ'ատեն կեանքը, բայց միեւնոյն ատեն անոր ճաշակը, հեշտաբաղձութիւններուն: Իտէալի մը բարձրանալու իրենց կարօտը կը փշրուի անորոշին առջեւ, ...ը սիրեն քալել, առանց գիտնալու թէ ո՞ւր, ի՞նչ ուղղութեամբ...:

Բայց Կորքիի խարխափումի այդ փուլը շատ փակուած է, տարիքը, ապրումները զինքը պայծառացուցին, ռուսական դէպքերը, 1905ի յեղափոխական փոթորիկը իրեն տուին սեւեռում մը, պայծառութիւն, որ կը պակսէր իր առաջին ներշնչումներուն:

900ական թուականներէն ասդին Կորքի յաջորդաբար տուաւ իր լայնաշունչ ու խռովատանջ երկերը: Իր արուեստը կը խորանար, կը լուսաւորուէր, մինչդեռ կը յաջորդէր արշալոյսը, արեւը: Ռուսական քաոսին առջեւ ան կը լեցուէր մարդու եւ գրողի իր պատասխանատուութեամբ, ժամանակը կը հասունցնէր զինքը. ինք կը գերազանցէր, կը տիրապետէր ժամանակին:

Այդ յետագայ պատմական շրջանին է մանաւանդ, որ իր գրականութիւնը ստացաւ եղերական հրայրք մը. ռուսական ճակատագրի հարցերը դրուեցին, լափեցին զինքը:

Մեզի կը մնայ վերլուծել իր կարկառուն քանի մը երկերը, հետեւելու համար իր հոգեբանական թաւալումին:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը

ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ Կ'ԱՆՑԸՆԷ

— :-: —

1931ին սկիզբները Փարիզի մէջ գումարուեցաւ պատգ. ժողով մը՝ 1922ի ցրուումէն ի վեր ստեղծուած կացութեան վերջ մը դնելու, նոր պահանջներուն յարմարող Ծրագիր-Կանոնագիր մը խմբագրելու եւ Կեդր. Վարչութիւն մը ընտրելու առաջադրութեամբ: Ամիսներ տեւող երկար վիճաբանութիւններէ վերջ այս բոլորը կարելի եղաւ գլուխ հանել եւ Կեդր. Վարչութիւն մը ընտրել:

Այսօր աւելի քան մէկուկէս տարի անցած է սոյն Վարչութեան ընտրութենէն ի վեր, բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ը կազմակերպութեան, զօրութեան յառաջդիմութեան երբեւէ տեսակէտներով քայլ մը իսկ յառաջդիմած չէ: Անկարելի է ժխտել այս դառն իրողութիւնը, նոյն իսկ մշտական խանդավառներուն համար:

Սակայն, ճի՞շդ է այս կացութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը բեռցնել Կեդր. Վարչութեան վրայ: Ո՛չ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարզ անդամներէն մինչեւ շրջաններու եւ մասնաճիւղերու վարչութիւնները, չեն կատարած իրենց պարտականութիւնները: Իրենք զիրենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ դաւանիլը դիւրին է, բայց այդ հանգամանքը ունի իր պարտաւորութիւններն ալ, որոնցմէ առաջինն է անդամավճարը: Արդ, սկաուտներէն մինչեւ վարիչները, կա՞յ մէկը որ ճակատաբաց ըսէ թէ վճարած է իր բոլոր ամսավճարները: Ո՛չ: Եւ հոդ է ամբողջ տագնապին սկիզբը, որովհետեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պէս մեծ կազմակերպութիւնմը այսօր նուէրներով 'միայն ապրելու դատապարտուած է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ականները նախ իրենք պէտք է տան օրինակը, յետոյ կարենալ պահանջելու համար մեր մեծ մեծապատիւներէն իրենց տուրքը: Որովհետեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետապնդած մեծապէս ազգասիրական եւ նաեւ մարդասիրական նըպատակը չէ կրցած շղախուիլ ոչ միայն մեր հարուստներուն, այլ մեր ժողովուրդին հոգեբանութեան հետ:

Երբ նոյն իսկ Ալպէր Թագաւորը իր ներկայութեան կ'ընդունի ժոզէֆ Շէրէնը որ աշխարհի ախոյեանութեան տիտղոսը շահեցաւ հեծելանիւի մրցումներուն մէջ, երբ Մուսոլինիի կառավարութիւնը ցմահ տարեկան թոշակ մը կը յատկացնէ Պէքալիի որ անցեալները տեղի ունեցող 10րդ Միջազգային Ոլիմպիականին 1500 մէթր վազքի մըրցումը շահած էր, երբ Հինտէնպուրկ կը պետականացնէ գերման բոլոր մարզական կազմակերպութիւնները, երբ Ֆրանսա մասնաւոր պատուանշան մը ստեղծած է մարմնակրթութեան ծառայողները վարձատրելու համար, ցար Պօրիս իր ներկայութեան կ'ընդունի Պուլկարիոյ ֆութպոլի ազգ. խումբին 11 խաղցողները որոնք Պալքանեան երկիրներու առաջնութիւնը շահած էին, երբ մեր չհաւնած Թուրքերն իսկ քառասուն հազար ոսկի կը յատկացնեն Պոլսոյ մէջ մարզարան մը հիմնելու համար, երբ — բայց կանգ առնենք, որովհետեւ օրինակներուն վերջը չպիտի գայ — ,

—Մենք, Հայերս, կամ աւելի ճիշդը Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները ստիպուած ենք հազար հնարք խորհիլ հազար ֆրանք ապահովելու համար եւ Ներսէս Օհանեանի պէս պատուական ծերունի մը Փարիզահայ մեծահարուստներուն անտարբերութեան առջեւ կ'անճրկի, ինք որ Պոլսոյ մէջ տասնեակ հազարաւոր ոսկիներ կ'ապահովէր որբախնամ գործին: Մենք դրամ կը գտնենք, եւ շատ, երբ խնդիրը կը դառնայ բարեգործութեան անունով կատարուած հանգանակութիւններու, եկեղեցաշինութեան կամ այլ գործերու շուրջ, մարմնակրթութիւն, սկաուտ, ֆութպոլ բառեր են որոնցմէ տեր կը խրտչին եւ հազար զգուշութիւն պէտք է ձեռք առնել այս մասին դիմում մը կատարուած ժամանակ:

Միշտ ոչորմութիւն չխնդրելու համար, կը խորհիք հանդէսներ կազմակերպել, որոնք ընդհանրապէս վնասով կը վերջանան: Թէեւ կը հանէք, գնող չըլլար, ափորի մըրցումներ կը կազմակերպէք շատ հետաքրքրական յայտագրով, մարդ չի գար: Մարդ իսկապէս երկաթէ կամք ունենալու է եւ անսահման համբերութեան՝ այսքան անտարբերութեան առջեւ ամէն ինչ ձգելով չհեռանալու համար: Որովհետեւ այս գործը հաւատաւորներու գործն է: Ամէն երկրի մէջ սկիզբները պէտք եղած է յաղթել այս կարգի դժուարութեանց: Խնդիրը յուսահատիլ չգիտնալն է:

Շատ դիւրին է կառավարել, երբ լայն պիւտճէ կայ եւ գործը յաջողութեան ճամբուն մէջ է: Տագնապալի պարագաներուն մէջ է որ պէտք է ցոյց տալ կազմակերպութեան եւ կառավարելու յատկութիւնները:

Հաւատք.— ահա ինչ որ աւելի կը պակսի Կեդր. Վարչութեան անդամներուն: Բայց չենք կ'ուզենք յուսալ թէ անոնք կրնան իրենցմէ ապաւուածը իրագործել: Կեդր. վարչութ՝իւնը շրջապատուած է բարի կամեցողութեամբ լի եւ աշխատութիւնէ չխուսափող Հ. Մ. Ը. Մ.ականներէ: Թող մեզի չխօսին ներկայ տնտեսական տագնապին, «քրիզ»ին մասին, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հարիւր հազարաւոր ֆրանքներու պէտք չունի, առայժմ, կազմակերպուելու համար: Վերջին խորհրդակցական նիստի մը մէջ Կեդր. Վարչութեան, Կեդր. մարզական եւ սկաուտական մարմիններուն անդամները խորհեցան թէ առայժմ 50 հազար ֆրանքով կարելի էր կազմակերպչական աշխատանք կատարել, սկսելով «Հայ Սկաուտ»ի հրատարակութենէն, կեդրոնական դրասենեակի մը վարձումէն եւ քարտուղարէն այն յոյսով թէ իւրաքանչիւր Հ. Մ. Ը. Մ.ական եւ Մ.ճիւղերու վարչութիւններ պիտի կատարեն իրենց պարտաւորութիւնները, որոնց առաջինն է ինչպէս ըսինք, անդամավճարներու կանոնաւոր գանձումը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. կեդրոնական վարչութեան անդամները յուսանք թէ պիտի գիտնան ներկայ կացութեան ծանր հանգամանքին առջեւ ցոյց տալ պէտք եղած ուժը եւ գործել առանց ժամանակ կորսնցնելու:

Ժ. Ե.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բագուի Հայ Պետական Թատրոնը

Բագուի «Կոմունիստ» թերթը կը գրէ (Սեպտ. 16), ափսոսալով, թէ աննախանձելի վիճակի մը մէջ կը գտնուի Բագուի հայ թատերական կեանքը:

Անունով գոյութիւն ունի (Բագուի հայ պետական թատրոն) մը, բայց չէնք չկայ: Ներկայացումները մինչեւ հիմա տեղի կ'ունենային Թրքական պետական թատրոնին մէջ, այդ պատճառով հայկական ներկայացում կարելի է տալ շաբաթը միայն երկու օր: Դերասանները գրեթէ անգործ կը մնան:

Ի՞նչ կ'ընէ թատրոնի վարչութիւնը: Անշուշտ կ'աշխատի, բայց բաւական չէ այդ, երբ շէնքի հարցը կը մնայ տակաւին անլոյծ:

Խաղացանկի հարցն ալ կը կարօտի քննութեան: Ոչ վարչութիւնը գիտէ թէ ի՛նչ պիտի տայ յառաջիկայ թատերական եղանակին, ոչ ալ դերասանները գիտեն թէ ինչ պիտի խաղան: Նոյն իսկ ժողով չէ եղած, խորհրդակցելու համար այդ մասին:

Թատրոնին վարիչը, Յարութիւն-

եան, կը յայտարարէ թէ պայմանաւորուած են կարգ մը թատերագիրներու հետ, նոյն իսկ կանխավճար տրուած, բայց գրողները բան մը չեն յանձնած տակաւին։ Եւ այս «գործերը» այնքան խառնաշփոթ ձեւով կենկատարուած, որ թատրոնին վարիչը չի գիտեր թէ ի՛նչ նիւթի մասին ո՛ր հեղինակին հետ պայմանաւորուած է։

Դերասանները հաւաքուած են փորձելու համար փորձերը, բայց դեր չկայ, մտածող չկայ, եւ անգործ կը զբաղին։

Նոր հրաւիրուած բեմավարը, Թաթիկ Սարեան, գործի չէ սկսած տակաւին։ Լուծուած չէ նաեւ թատրոնի տնօրէնութեան խնդիրը։ Նոր տնօրէնը, Աբաղեան, կ'երթայ կուգայ։

Գիւղական դատեր

Գրած էինք թէ խումբ մը գիւղացիներ, Վաղարշապատի մէջ, այրած ըլլալով Գրամփա գիւղին հաւաքական տնտեսութեան 70 սայլ ցորենը, դատի տակ էին առնուած։ Խորհ. Հայաստան (14 Սեպտ.) կը գրէ թէ գերագոյն դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց Անդրանիկ Գալստեանը, Սարգիս եւ Թովմաս Գրիգորեանները։

Գերագոյն Դատարանի նախագահն էր Կ. Ստեփանեան։ Դատախազներն էին «Անաստուած» կոլխոզին անդամ գիւղացիները։

Մեղադրեալներէն Անդրանիկ Գալստեան նախկին ուսուցիչ մըն էր, կ'ապրէր Ուզունլար գիւղը։ Թովմաս Գրիգորեանը, Դաշնակցական, Փրկութեան Կոմիտէի անդամ։ Մեղադրեալները ուրացան, բայց ամբաստանողները պնդեցին թէ Գալստեան, 1927ին վտարուելէ ետք կոմունիստ երիտասարդներու միութենէն, պայքարած է բոլշեւիկներուն դէմ, 1929ին ինկած է Չեկային ձեռքը, յետոյ ազատուելով կապ պահած է լեռն ապաստանածներուն հետ։

Բանտ եւ աքսոր

Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ տրպարանի խումբ մը աշխատաւորներու դատը։ Ամբաստանուած էին Ա. Բաբայեան, Ա. Յարութիւնեան, Ա. Շեխեան, Ա. Հախվէրդեան, որոնք 1931էն ի վեր ամէն օր կը պարպէին ապարանը, ուր կ'աշխատէին.

Ս. Բաբայեան եւ Ա. Յարութիւնեան դատապարտուեցան աքսորի, Հայաստանէն դուրս, «հեռաւոր ճամբարներում» (Սոլովեան կղզիները ապահովաբար)։ Միւսները դատապարտուեցան հինգ տարի բանտարկութեան։

× Ղարաքիլիսայի մէջ Գերագոյն Դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց Մահմուդ Բոլնա Սիւլէյման օղլուն, 10 տարի բանտարկութեան՝ Վալի Բեագիմ օղլուն, 8 տարի բանտարկութեան՝ Սաբադ Մանսուր օղլուն, որոնք կը գողնային Վարդանլուի կոլխոզին անասունները։

× Նոյն դատարանը 8 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Հ. Ղազարեանը, 6 տարի բանտարկութեան՝ Ա. Ղազարեանը, որոնք կը գողնային կոլխոզներուն անասունները։

× Երեւանի մէջ դատարանը 10 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Գառնիկ Աստուրեանը, որ 1931էն ի վեր կ'իւրացնէր մեծ գումարներ, — մեքենական գործարանէն 2800 րուբլի, Ղամարլուի դրամատունէն՝ 1300 րուբլի, Երեւանի ապանդանոցէն՝ 700 րուբլի, Նոր Մալաթիա կոլխոզէն՝ 3180 րուբլի։ Ասկէց զատ իւրացուցած է Իջեւանի կոլխոզին գանձը եւ ուրիշ դրամներ։

Մանր լուրեր

Սարգիս Ալմազեանը նշանակուեցաւ Հայաստանի ելմտական փոխգործավար։

× Դիլիջանի եւ Կոտայքի շրջանին մէջ, առանց վերին մարմիններուն լուր տալու, հացաբաշխութեան որոշուած չափը պակսեցուցած ըլլալով, յանդիմանութիւն ստացան պատասխանատուները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր դպրոցներ

—)(o)(—

Վերջին օրերս, դպրոցական տարեմուտի առթիւ, մանաւանդ Պոլսոյ մէջ, շատ զգալի դարձաւ դպրոցներու պակասը։ Հակառակ եղած ջանքերուն, պիւտճէի պակասէն, Թուրքիա չի կրնար արագօրէն երկրին ամէն կողմերը դպրոցներ շինել։ Այսուհանդերձ, տեղ – տեղ, այդ ուղղութեամբ որոշ աշխատանք կը տարուի։ Այսպէս Թոսոսթօյէն կը գրեն թէ այդ շրջանի կրթական գործը կը լաւանայ։ Կուսակալ Ֆախրէտտին պէյ շատ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այդ գործին։ Ամէն տարի, նոր դպրոց մը կը բացուի։ Թոսոսթօ, քանի մը գաւառակներու կեդրոնը ըլլալուն, լիսէի մը եւ ուսուցչանոցի մը պէտք ունի։ Միջնակարգ վարժարանէ ելլողները նիւթական միջոցներու պակասէն, իրենց ուսումը կէս կը թողուն։ Կուսակալութեան մէջ, մէկ միջնակարգ եւ վեց նախակրթարան կայ։ Միջնակարգին մէջ 116 մանչ, 47 աղջիկ, 14 ուսուցիչ։ Նախակրթարաններու մէջ, 16 ուսուցչուհի եւ 18 ուսուցիչ կայ։ Կայ նաեւ մանուկ մայր վարժարան մը, 76 աշակերտներով եւ երկու ուսուցիչներով։ Կուսակալութեան ենթակայ գիւղերուն միայն 23ը դպրոց ունին։ Կուսակալութիւնը երեք տարի առաջ 7015 աշակերտ, 180 ուսուցիչ եւ 103 դպրոց ունէր։ Այժմ, աշակերտութեան թիւը 9500 է, ուսուցիչներունը՝ 224, իսկ դպրոցներունը՝ 125։

Ժողովրդական դպրոցները եւս մեծ աշխատանք տարած են։ Մինչեւ այժմ 12,977 երկսեռ քաղաքացիներ գրել – կարդալ սորված են։ Դասընթացք բացուած վայրերու բնակչութեան թիւը 32,070 ըլլալով, ուրեմն 40 առ 100ը կը ճանչնայ գիրերը եւ կրնայ կարդալ։

⁂ «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ — Դպրոցական տարեշրջանին սկսած այս օրերուն, մեծ թիւով աշակերտներու զանգուած մը, դպրոցներու մէջ՝ տեղ չգտնելով, բացը մնացած է։ Դպրոցի պակասը մանաւանդ Սկիւտարի մէջ շատ զգալի է։ Հանրութիւնը կառավարիչին դիմելով խնդրած է միջոց մը խորհիլ։ Օրինակ, անցեալ տարի խառն միջնակարգ վարժարանը ունէր 210 աշակերտ, այս տարի 530։ Դեռ դիմողներ կան 250ի մօտ։ Նախկին կրթական նախարարը՝ Խասա պէյ եւս այս խնդրով զբաղեցաւ։ Սկիւտարի մէջ, միջնակարգ կրթութեան համար, այս տարի շուրջ 1000 աշակերտ կայ։ Այս շրջանը լիսէի մըն ալ պէտք ունի։ Նախակրթարանները եւս դիմողներէն մեծ թիւ մը մերժած են ընդունիլ։ Այս կացութեան դարման կը նկատուի դպրոցական օրը վերածել երկուքի։ Միւս կողմէ, Պէշիկթաշի եւ այլ արուարձաններու մէջ ծնողները Սկիւտար կը ղրկեն իրենց տղաքը։

ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

▪▪▪

ԽՄԲ. — Բարեգործականի գրասենեակէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը (27 սեպտ.). —

Նուպարաշէնի Շին. Յանձնաժողովին հաղորդած նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, շնորհիւ կառավարութեան ցոյց տուած մասնաւոր հոգածութեան եւ վճռական հրահանգներուն, Նուպարաշէնի շինութիւնը նոր փուլի մէջ մտած է եւ աշխատութիւնները կը յառաջանան «տենդագին թափով»։ Բաց ի ժամանակաւոր շէնքերէն (*), հաշուեցոյցներէն կ'երեւայ թէ արդէն կառուցուած են 22 միայարկանի շէնքեր, իւրաքանչիւրը երկու – երեք յարկաբաժինով (ծախք 546,456 րուբլի) · կիսաւարտ են 8 շէնքեր։ Կը կառուցուի երկյարկանի վարժարան մը, իր գետնայարկով (ծախք 125,283)։ Պատրաստուած է մեծաքանակ շինուածանիւթ (աւազ, կիր, քար, տախտակ)։ Կը ձեռնարկուի նաեւ գորգի գործարանի մը շինութեան, որուն համար 50,000 րուբլի յատկացուած է, ինչպէս նաեւ մօտ ատենէն ջուլհականոց մը պիտի հիմնուի, որպէս զի գաղթականները մանուսայագործութեամբ զբաղին։ Նախապատրաստութիւններ կը կատարուին հողային աշխատանքներու, ջրմուղի եւ Նուպարաշէնը Երեւանի կապող նոր խճուղիի մասին, Թոխմախան լճի կողմէն, որ հեռաւորութիւնը պիտի վերածէ 6—7 քիլոմեդրի միայն, փոխանակ 25ի։ Ջուրի պողպատեայ խողովակները (10,000 մեդր) սեպտ. 19ին Գերմանիայէն ճամբայ հանուած են արդէն։ Ղուբու Ջրանցքին բացումին հետեւանքով, որ պաշտօնապէս տեղի ունեցած է յունիս 25ին, Նուպարաշէնի 1000 հեկտար հողերը կ'ոռոգուին, մնացեալը 1933ին պիտի ոռոգուի։ Մէկ խօսքով, բոլոր դժուարութիւնները հարթուած են, եւ այժմ սրտեռանդ աշխատանք կը կատարուի, առատ շինուածանիւթ կայ եւ գործող ձեռքերը պակաս չեն, այնպէս որ Յանձնաժողովը յոյս կը յայտնէ «այս տարի դերակատարելու իր պլանը»։

Արձակուրդէ վերադարձին, Ժողկոմխորհի նախագահ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան եւ կառավարութեան ղեկավար անդամները այցելած են Նուպարաշէն, եւ, աշխատութեանց ընթացքին ու գաղթականներու վիճակին ականատես ու իրազեկ ըլլալէ վերջ, պզըու միջոցներ տնօրինած են, շինութիւնները փութոյ պնդութեամբ առաջ տանելու եւ մատակարարման գործը անթերի վարելու համար։ Յանձնաժողովը եւս պարբերաբար Նուպարաշէն կ'այցելէ, հսկելու համար կատարուած աշխատութեանց, եւ իր նախագահին քաղ. Արամայիս Երզնկեանցի տուած հաւաստիքները եւս իրաւունք կուտան մեզի յոյժ լաւատես ըլլալու Նուպարաշէնի մասին, որ այսօր իրականութիւն է արդէն ու վաղը կը խոստանայ ըլլալ փոքրիկ քաղաք մը, ինչպէս կը հետապնդէ կառավարութիւնը։ Այժմ ամէն անկիւն տարբեր աշխատանք մը կը կատարուի, քիչ մը անկարգօրէն, հոս հոն հիմեր կը պեղուին, ճամբաներ կը բացուին, մթերքներ կը դիզուին, բայց երբ թաղերը վերջնականապէս կազմուին ու արտաքին զարդարանքները տրուին, նորակառոյց աւանին պատկերը պիտի դառնայ շատ աւելի հրապուրիչ։ Երկու – երեք ամիսէն կերպարանք պիտի առնեն նաեւ Հայրենակցական թաղամասերը որ մաս առ մաս կը կառուցուին (Նոր Զէյթուն, Նոր Թիկատին, Նոր Հալէպ, Նոր Ակն եւ Նոր Հաճըն)։ Մինչեւ ցարդ արդէն 400 նորեկ գաղթականներ տեղաւորուած են Նուպարաշէնի մէջ, մեծ մասամբ հողագործ, որ շինութեանց մէջ կ'աշխատին առ այժմ։ Յուսալի է որ մինչեւ ձմեռ այդ թիւը կը յանգի 1000ի եւ յառաջիկայ տարի ալ 3—4000ի։

Մոսկուայի մէջ բարեհաճօրէն տրամադրուած է կրկին անգամ 200 վակոն շինութեան փայտ, քանի մը տասնեակ վակոն «սիման», մեծաքանակ երկաթ եւ տանիքի թիթեղ, եւն.։ Բաց ի վերոգրեալ շինուածանիւթերէն, ձեռք բերուած են ելեկտրական մօթէօրներ, 7 թրաքթէօր եւ 8 բեռնատար ինքնաշարժ կառքեր, ինչպէս նաեւ գաղթականներու համար՝ 25 վակոն ալիւր, 40 թօն շաքար, մէկ թօն թէյ, 2 վակոն կտաւեղէն ու բաւականաչափ հագուստեղէն։

Վերջերս երկու անգամէն Հայաստանի կառավարութեան փոխադրեցինք, Նուպարաշէնի հաշւոյն, տոլար 8138 եւ անգլ. ոսկի 5000, եւ, ըստ համաձայնագրի, շինութեանց յառաջացումին հետ զուգընթաց պիտի փոխադրենք նոր գումարներ եւս։ Նկատի առնելով Նուպարաշէնի ներկայ պայմանները, հանգանակութիւնը բաց պիտի մնայ մինչեւ որ առաջադրուած ծրագիրը լրիւ գործադրուի, եւ մեծ յոյս ունինք որ ոչ միայն նուիրատուները անյապաղ պիտի հատուցանեն իրենց ստորագրած գումարները, այլ եւ անոնք որ, մանաւանդ Ամերիկայէն դուրս, տակաւին չեն մասնակցած այս հայրենաշէն ձեռնարկին, այլ եւս պիտի չյամենան բերելու իրենց օժանդակութեան բաժինը, որով ոչ միայն ազգասիրաբար հատուցած պիտի ըլլան իրենց հայրենիքի տուրքը, այլ եւ գրապէս յարգած պիտի ըլլան յիշատակը Մեծ Հայուն որուն անունով կը կառուցուի Նուպարաշէն։

(*) Ժամանակաւոր շէնքերն են՝ ննջարաններ, ճաշարան, ընթերցարան, լուացարան, կոոպերատիվ տուն, արհեստանոցներ եւ ախոռներ։

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Տեխնի մէջ

— :-: —

Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ.— ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԷՍԻՆ, 28 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.). — Հ. Յ. Դ. Ժողովրդային Տան շինութիւնները գրեթէ վերջացած ըլլալով, բացման համար պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Փարիզի «Սիփան» երկսեռ երգչախումբի վաստակաւոր ու անխոնջ ղեկավարը Սաքօ Յակոբեան, որ քանի օրէ ի վեր տեղս կը գտնուի, կազմած է կարգադիր յանձնախումբ մը հետեւեալ ընկերներէ — Կ. Կակոյեան, Փիլոս, Կ. Օհանեան, Պ. Տէր Պօղոսեան, Վ. Յակոբեան, Ն. Շիրինեան, Մ. Գրիգորեան եւ Վ. Հիւսեան։ Անոնք տենդագին աշխատանքի լծուած են արդէն, Տան բացումը կատարելու համար հանդիսաւորապէս։ Արդէն իսկ ապահոված են ընկերներ Ա. Ահարոնեանի նախագահութիւնն եւ Ա. Խատիսեանի բանախօսութիւնը։ Գեղարուեստական բաժինը մեծ խնամքով պատրաստելու համար ջանքերը կը թափուին, որոնց կ'աջակցի Տիկին Սաքօ։ Բացումը պիտի կատարուի հոկտ. 16ին։ Մօտ օրէն կը ղրկեմ շէնքին նկարը, «Յառաջ»ի համար։

× Դազուլիս մէջ վերջերս յաճախադէպ կռիւներու առթիւ, ոստիկանութիւնը դիմած է S. L. S. A.ի գործարանի տնօրէնութեան եւ գանգատած է թէ «գործաւորներու կայաններու մէջ յաճախ զինովութիւններ կը պատահին, եւ հետեւանքը ըլլայ կռիւ եւ անկարգութիւններ»։ Տնօրէնութիւնը բոլոր լեզուներով ազդ մը փակցուցած է գործարանին մէջ, հետեւեալ իմաստով. —

«Եթէ այսուհետեւ նման դէպքեր կրկնուին, տնօրէնութիւնը չպիտի վարանի յանցաւորները անմիջապէս պատժելու»։

Նկատի ունենալով որ Հայերու մէջ շատցած են անհատական եւ քիչ մըն ալ ընդհանրական կռիւները, կը թելադրենք մեր հայրենակիցներուն, որ այսուհետեւ չափազանց զգոյշ ըլլան եւ տեղի չտան տգեղ երեւոյթներու, որոնք թէ իրենց անհատական դժբախտութեան եւ թէ ազգային պատւին եւ անունը վարկաբեկելու պատճառ պիտի ըլլան։ Առանց ատոր ալ, ոստիկանութիւնը սկսած է օտարականներու հանդէպ ծայր աստիճան խստութիւնը բանեցնել եւ դէպքերու առեն ինքնութեան թուղթերը գրաւել։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ ԵՒ ԱԶԳԱՀԱՒԱՔՈՒՄ

▪▪▪

Ազգապահպանման եւ ազգահաւաքման նուիրուած խմբագրականներու շարքի մը մէջ, Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը շեշտէ (22 սեպտ.).

— «Դաշնակցութիւնը յստակօրէն կ'ըմբռնէ թէ, միայն ազգահաւաքման շնորհիւ մեր ընտիր ու արդար ժողովուրդը, փոխանակ հարիւր հազարներով աշխարհի չորս ծագերուն վրայ անհանգիստ ու անհանգրուան թափառելու, տարրական հնարաւորութիւնը պիտի ունենայ իր յոգնած սրունքները իր հայրենիքին մէջ հանգստացնելու։

Դաշնակցութիւնը խորապէս կը գիտակցի թէ միայն ազգահաւաքման շնորհիւ է որ, իր ազգի դարաւոր մշակոյթը ծաղկուն պահող հայ մտաւորականութիւնը, փոխանակ իր տաղանդի բարիքները յումպէտս վատնելու կամ օտարին վաճառելու, ազատօրէն պիտի տրամադրէ իր հայրենի մշակոյթին։

Դաշնակցութիւնը որոշապէս գիտէ թէ ազգահաւաքման գաղափարի իրագործման պահուն, մեր աւաքինի ժողովուրդը պիտի դադրի որբ ու գաղթական յորջորջուելէ, կոյլիտ արհամարհանքի կամ նուաստացուցիչ կարեկցանքի ենթարկուելէ եւ, փոխանակ օտար դուռներու առջեւ հաց կամ աշխատանք աղերսելու, իր սեփական հայրենիքին մէջ, իր հարազատ պետութեան հովանաւորութեամբ, իր արտը պիտի հերկէ, իր մուրճն ու սալը պիտի ունենայ, իր ճակտի քրտինքովը պիտի ապրի եւ պիտի շէնցնէ իր պապերուն հայրենիքը։

Դաշնակցութիւնը գիտէ նաեւ, որ ազգահաւաքմամբ մեծապէս պիտի դիւրանայ ազգապահպանումը։ Այսինքն, մեծապէս պիտի դիւրանայ հայ դատի արդար լուծումը։ Շուրջ երեք միլիոնի հասնող հայութիւնը, կեդրոնացած մէկ հողամասի վրայ, պիտի ստիպէ իր բարեկամներն ու թշնամիները չարհամարհելու, հաշուի առնելու զինք, գործակցելու իրեն։ Միացած, ամբողջացած, համախումբ հայութիւնը ընդունակ պիտի ըլլայ իր հայրենիքի բոլոր վտանգուած սահմանները ոչ միայն բռնելու եւ պաշտպանելու, այլ եւ ընդարձակելու եւ զօրացնելու։ Ու նաեւ հայրենի օրհնեալ հողին վրայ, հարազատ պետութեան մը հովուող գաւազանին եւ դաստիարակիչ շունչին տակ, վերածնելու, հիմնովին հոգեփոխուելու, ազգային հանճարի իր նպաստը բերելու մարդկային քաղաքակրթութեան եւ խաղաղ ու ապահով ապրելու ցկատարումն աշխարհի»։

× Սէն-Շամօնի «Տարօն» տպարանը փոխադրուած է հոս, Տէսին։ Տպարանի տէրն է ընկ. Տարօնցի Բ. Կարապետեան, որ ունի բաւական փորձառութիւն։

Վեճունի

Հայ բանուոր մը փլատակներու տակ

Լիոնէն կը հեռագրեն հոկտ 2 թուականով.— Այս առտու խումբ մը բանուորներ տուն մը կը փլցնէին Տէսինի մէջ, ժան – ժոռէս փողոցին վրայ, երբ փլուզում մը տեղի ունեցաւ, փլատակներուն տակ թաղելով որմնադիր մը, Մարթէն Զաքարեան, 46 տարեկան։ Երկար աշխատանքէ յետոյ, դժբախտ բանուորը հանուեցաւ փլատակներուն տակէն եւ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, բայց կէս օրին մեռաւ, հակառակ եղած դարմանումներուն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ, Ա. պրակ՝ «Հայ լրագրութիւնը Եգիպտոսի մէջ» 1865 — 1932, Բ. պրակ՝ «Հայ լրագրութիւնը Կովկասի մէջ» (1846—1863), Գ. պրակ՝ «Հայ թատրոնը». պրակը՝ 3 ֆրանք. 10 պրակի բաժանեգին՝ 30 ֆրանք։ Հրատ. Վահան Զարդարեան Գրատուն, Գահիրէ, 1932։ Ստանալու համար դիմել՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris.

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ կամ հրապարակային համարատուութիւն առաջնորդական ճառամբայ պաշտօնավարութեան, ծրագիր նոր շրջանի եւն., գրեց՝ Գաբգին եպիսկ. Տրապիզոնի, Առաջնորդ Հայոց Գալիֆորնիոյ, 1932, 120 էջ. գին՝ 20 սէնթ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

Դ.

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

— Ինչո՞ւ ծուռ քիթդ չշտկեց, կը շշնջայ կոկորդէն բռնուած մը։

— Քու ձայնդ կոկելու վրայ էր անոր համար։

— Ո՞վ է հիւանդը, կը հարցնէ ուրիշ մը։

Շտապելով են ու անվարտի։ Պատուհաններէն դուրս վազող օդի հոսանքին մէջ սրունքները կը սրփան։ Դէմքերուն դեղնութենէն յայտնի է։ Կը դողան ու կը հազան։

Հետաքրքրութեան եւ թէ մանաւանդ հանդարտելու առիթը լրացնող պատճառ մըն եմ իրենց համար։ Զեմ խօսիր. ու ինչքան ալ անտէր մենակութենէ ճնշուած չեմ, սակայն բոլոր եռացած, բորբոքուն զգայութիւններս, երեւակայութիւններս անգամ մը եւս կը վերադառնան, յանկարծահաս փոթորիկէ բռնուած թռչուններու պէս, իրենց բոյնը։ Փոթորկայոյզ ջուրերը իրենց խոնաւ ու ապառողջ հունները։

Թէեւ շնչառութիւնս աւելի դիւրացած ու կանոնաւորած է։

— Է՛հ, կ'ըսէ Ռաթան, քառասունը անց մարդու կախ պեխերը ցուցամատովը շտկելէն, կը վարժուիս. այսպէս է, բնաւ թոյլատրելի չէ վստահիլ. մտացա՞ր զինք, կը յիշեցնէ։ Դեռ այս ոչինչ. հասարակ է, աւելի ծանր փորձառութիւններ ունիմ. կը նայի՞ս այս ճերմակներուն, (ձեռքը իր ճերմակ մազերուն է), մեր ընտանիքին մէջ հազուադէպ պարագայ մըն է. կը պատմեմ քեզի վաղը...

Դժգոհութեամբ իրեն կը նայիմ. իր մխիթարելու եղանակը, սորվեցնող շեշտը, կը տգեղցնէ զինք։

— Հոգ չէ՛, քանի մը օր անկողնին մէջ կը մնաս, պաղ կ'ուտես, պաղ կը խմես, քիչ կը խօսիս, չես խօսիր, ուրախ կը մտածես ու կ'անցնի... Միայն թէ, այս՛, կը հասկնամ բարոյալքիչ է...

Կը դառնամ Մարիուսին.

— Կուզա՞յ «քոյր»ը խնդրեմ. սառոյց ալ բերել տուէք, եթէ կրնաք։

— Ե՞րբ պիտի լրացնես հաղորդութիւն տուող տէրտէրի քարոզդ, Ռաթա՛... Պիտի երթա՞ս, թէ ես երթամ, կ'ըսէ Մարիուս սրտնեղած։

— Կ'երթամ, կ'երթամ... աս ալ կարեւոր է։

— Քեզի համար կարեւոր է տոփկա, վրիպած հայրիկ, ոչ թէ անոր։

Ռաթան երթալէ առաջ միջոցը կը գտնէ միւսներէն ծածուկ ականջիս ծռելու եւ փսփսալու։

— Գուցէ վաղն ալ սխալմամբ չարունակեն վարը սեղանին վրայ քու գինիդ դնել։ Քանի որ չպիտի խմես, ես, ինծի...

— Կ'ըլլայ։

«Քոյր»ը կուգայ։ Բաց ի Ռաթայէն, միւսները անկողին մտած, շատ հանդարտ հիւանդներու պէս երկարած են։

«Քոյր»ը կը ժպտի. գիւղական եկեղեցիի պարզուկ «Աստուածամօր» մը նման ու ներարկում մը ընելէ, քանի մը պատուէրներ տալէ յետոյ կը մեկնի։

Կովերուն զանգակիկները կը հնչեն միշտ։ Դերձակին հաղը դադրեցաւ։ Մարիուս գործարանի աշխատանքին արկածի մը արիւնալի մանրամասնութիւնները պատմեց, ցած ձայնով, քովի Պրինճէլին միայն ու անցաւ Սեւ Ծովի պատմական (դոնէ իրեն համար) ալեկոծութեան։ Այս վերջինը ամէնուն կողմէ լսելի ձայնով։

Գաբրիէլ, «Փարիզցի»էն սիկարէթ մը կ'ուզէ... կէ՛ս սիկարէթ... ո՛ւմպ մը, շո՛ւնչ մը...

— Ո՛չ, ո՛չ. սաւաններուս բրածդ մի մոռնար, կով քեզի, ես որ միւս անգամ խնայած էի։

Ռաթան կը քնանայ։

Զայները հատան. արթուն մէկը կա՞յ։

Ես կամ. սիրտս կայ. ու վիրաւոր սրտիս հետ խեղճացած միտքս կայ։ Որ նամակներ կը գրէ, նամակներ կը պատռէ շարունակ։

Ե.

Սիրելի քոյրս,

Շա՛տ հեռու եմ հիմա։ Թարմ ու զով եւ մանաւանդ ուժեղ օդ կայ։ Խիստ է։ Երանի թէ կարենայի օգտուիլ քիչ մը։ Ամէնը օտար են չորսդիս, թէեւ ախնուաբար կը խօսին։ Հոգիս կարօտն ունի մտերմութիւններու։ Եւ ըսել որ քանի՞ օր եղաւ։ Մի՛ ըսեր թէ տկար եմ, քաջութենէ զուրկ։ Դուն կրնաս հասկնալ հոգեկան վիճակս որ այս մարմինը կը պատրաստէ շատ անգամ ինծի։ Ձեռքս չէ։ Եւ եթէ քեզ ալ տրտունջներովս, անձնասէր գանգատներովս կը տաղտկացնեմ. ներէ՛։ Չէ՞ որ խոստացար հարազատ քոյր մը ըլլալ ինծի։ Բայց եւ այնպէս, ըսէ, եթէ չափը անցընեմ։

Յոգնած ըլլալուս պառկած եմ։ Անկողինս պատուհանի մը քովն է։ Ուժ հոգիի համար մեծ սենեակ – ննջարան մըն է այս։ Պատուհանին միւս քովը գետեղուած մահճակալը տէր չունի դեռ։ Բախտակից մը պիտի գայ անշուշտ, որ ամէնէն մօտիկ դրացիս պիտի ըլլայ։ Զարմանալի. փափաք մը ունիմ գիտնալու թէ ո՞վ է ան, այդ անծանօթը որ պիտի գայ։ Ի՞նչ կը խորհի այս պահուն։ Ցիմար փափաք։

Պատուհանէն դուրս, տանիքին քիւին տակ, ծիծեռնակի բոյն մը կայ։ Կ'իմանամ երբեմն թռչող թեւերու թափահարումներ ու ճլվոց։ Երջանիկ բնտանիք։ Զեն իսկ կասկածիր իրենց մօտ, կտրուած թեւերով հոգիներու տառապանքէն։

Տե՛ս, մտադրած էի ուրախ բաներ գրել։ Բայց չեմ կրնար։ Ըսեմ սաչափը գոնէ. — ձիւնապատ ու գեղեցիկ լեռներ կան պատուհանիս դիմացը։ Արեւուն ծաղած կողմը։ Կանաչ բլուրներ ու դաշտագետիններ։ Մայրիներու անտառը հազիւ 400 քայլ հեռու է մեզմէ։ Նաեւ հանգիստ եմ. թեթեւցած, առողջ մարդերէ հեռու, անոնց առողջութեան հանդէպ ունեցած նախանձէս։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

մը սարքեցին Վիէննայի մէջ, նախկին կայսերական պալատին առջեւ։ Ցոյցը սկսաւ առաւօտեան ժամը 9ին եւ տեւեց մինչեւ ժամը 11։ Հարիւր հազարի կը հասնէր մասնակցողներուն թիւը։ Այս առթիւ հրաշունչ ատենախօսութիւններ ըրաւ Գերմանիոյ խորհրդարանին նախագահը, որ Հիթլէրեան է, եւ ուրիշ վարիչ մը։ Միթինկէն յետոյ, թափօր մը կազմուեցաւ, որուն գլուխը կը գտնուէին Բայխսդակին նախագահը եւ Հիթլէրեաններու պետերը։ Թափօրը ամբողջ մէկ ժամ շրջեցաւ գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, մինչ կիներ, մանուկներ եւ ծերունիներ կը պոռային իրենց բոլոր ուժով.

— «Արթնցի՛ր, Գերմանիա։ Մա՛հ Հրեաներուն։ Ընկերվարականները դաւաճանեցին մեզի»։

Հազարաւոր կարմիր դրօշներ կը ծածանէին Հիթլէրեան խորհրդանշաններով։ Ցոյցը տեղի ունեցաւ բարեկարգօրէն։ Ընկերվարականները աւելորդ համարած էին հակացոյց մը սարքել։ Իրիկուան դէմ, կարգ մը խռովութիւններ ծագեցան եւ ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան։

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 31, Avenue Goblinsի սրճարանը։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՅԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ին

Salle de la Mutualité **(Métro Maubert - Mutualité)** **24, rue St. Victor**

կազմակերպուած փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Բացման խօսք նախագահին Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆի կողմէ

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ»՝ ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Պ. Տիր. Ալէքսանեան (ջութակ), Պ. Ֆ. Ազազարեան (ջութակ)։

Սինէմայի տաղանդաւոր արուեստագէտը Պ. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ (արտասանութիւն)

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակերգութենէն տեսարան մը, ղեկավարութեամբ Պ. Գմբէթեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Տէրունեան, Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Լաթիֆեան, Օր. Մելինէ։ Պ. Պ. Կոթիկեան, Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան եւ Գ. Վահան։

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք։ Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. Ներկայացման օրը Mutualitéի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած։ Խճողումի տեղի չտալու համար տոմսերը գնել կանուխէն։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Օրուան տօնին առթիւ լոյս տեսած է ճոխ հատոր մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օր»ը։ Գինը 10 ֆրանք։ Հանդէսին օրը բացառաբար պիտի ծախուի 5 ֆրանքի։

Այրի Տիկին Սրբուհի Եղիշէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Իսկուհի Նիկողոսեան եւ զաւակները (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Վարդան Եղիշէեան եւ զաւակները (Թունուզ), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Թուրունճեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Վարդանեան եւ զաւակները (Փարիզ), Այրի Տիկին Անուշ Եղիշէեան և զաւակները (Լիոն), Այրի Տիկին Թագուհի Եղիշէեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, տագրոջ եւ հօրեղբօր՝

ԳԱՌՆԻԿ ԵՂԻՇԷԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Մարսէյլ 1932 Սեպտ. 25ին իր բնակարանին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, խոր սուգի մատնելով իր զաւակներն ու ազգականները։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լանսէյ, Գործ.— 504.60 ֆրանք։
Մարսէյլ, Գործ.— 882։
Նիս, Մ. Տ.— 35։
Լիոն, Գործ.— 473.80։ Կարգադրեցինք։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ի՞նչպէս կարող եմ, — բացագանչեց նա։ — Չէ՞ որ դա նշանակում է գնալ ու սպաննել նրան։ Ի՞նչ ասեմ, ինչպէս ասեմ։

Ու ծածկեց դէմքը ձեռքերով։ Բայց յանկարծ առանց աչքերը բանալու լըռեց, թէ ինչպէ՛ս ցնցւեց նրա կողքին մաքսանենգը։

Բարձրացրեց աչքերը։ Ջեմման կանգնել էր դրան մէջ։

— Լսեցի՞ք, Ջեզարէ, — ասաց կինը, — ամէն ինչ վերջացաւ։ Հրացանի են բռնել նրան։

VIII

Մօնտանէլլին կանգնած էր բարձր սեղանի առաջ սպասաւորող սարկաւագների մէջ ու ամուր ձայնով կարդում էր աղօթքը։ Ամբողջ տաճարը ցոլում էր լոյսից ու պայծառ գոյներից։ Ոչ մի մութ կէտ չկար քահանաների տօնական զգեստներից սկսած մինչեւ ծիրանեգոյն կարմիրներով ու ծաղիկներով պատած սիւները։ Բաց դռների վրայ կախուած էին երկար ծիրանի վարագոյրներ, որոնց ծալքերի միջով փայլում էր յուլիսի վառ արեւը։ Կարծես զարու արտի մէջ բուսած կարմիր կակաչի թերթիկների միջով։ Վանական միաբանները մոմերն ու ջահերը ձեռքերնին, եկեղեցիների առանձին ներկայացուցիչները իրենց խաչերովն ու դրօշներովը փայլին էին տալիս կողմնակի մութ խորաններում, մինչ մուտքերի մէջ կախ էին ընկել թափօրի համար պատրաստուած նշանների մետաքսէ ծալքերը։ Ոսկեզօծ ձողերն ու փունջերը փայլփլում էին կամարների տակ։ Երգիչների շապիկները ծիածանի գոյներ էին առել պատուհանների գոյնզգոյն ապակիների տակ։ Արեւի լոյսը ընկել էր յատակին կարմիր, նարնջի ու կանանչ փերթերով։ Սեղանի թիկունքին կախուած էր արծաթաթել ցոլցլուն վարագոյրը, եւ այդ վարագոյրի ֆոնի վրայ, ամէն տեսակ զարդերի ու մոմերի միջից դուրս էր ցայտում կարդինալի կերպարանքը իր երկար սպիտակ զգեստովը, մի կենդանացած մարմարէ արձանի նման։

Ինչպէս եւ ամէն թափօր ունեցող տօների ժամանակ նա պէտք է ներկայ լինէր պատարագին, բայց ոչ թէ ինքը մատուցանէր. այնպէս որ, երբ կարդացին Indulgeniamը նա հեռացաւ սեղանից ու դանդաղ մօտեցաւ եպիսկոպոսական աթոռին։ Պաշտօնեաները խոր գլուխ էին տալիս, երբ անց էր կենում։

— Վախենամ Նորին Սրբազնութիւնը տկար լինի. — շշնջեց քահանաներից մէկը իր հարեւանին. — շատ տարօրինակ է երեւում։

Մօնտանէլլին խոնարհեց գլուխը, որ դնեն թանկագին քարերով զարդարուած թագը։ Թագը դնող քահանան մի վայրկեան նայեց նրան, յետոյ կամացաւ ու շշնջեց կամաց։

— Ձերդ Սրբազնութի՛ւն, հիւա՞նդ էք։

Մօնտանէլլին թեթեւ շուռ տուաւ գլուխը. նրա աչքերում ոչ մի պատասխան չկար։

— Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն. — շշնջեց պաշտօնեան ու խոնարհելով ծունկի, դարձաւ իր տեղը մեղադրելով ինքն իրեն, որ խանգարել էր կարդինալի աղօթքը։

Շարունակւում էր սովորական արարողութիւնը։ Մօնտանէլլին նստել էր ձիգ ու լուռ. նրա փայլփլուն թագը, ոսկենկար հագուստները անդրադարձնում էին արեւի ճառագայթները, իսկ սպիտակ տօնական վերինցի ծանր ծալքերը իջնում էին կարմիր գորգի վրայ։ Հազարաւոր ճրագները կայծկլտում էին նրա կրծքի սաֆիրների վրայ ու անդրադառնում էին նրա հանգիստ ու խորունկ աչքերի մէջ, առանց հանդիպելու մի պատասխանող ճառագայթի. եւ երբ նա կռացաւ օրհնելու համար խնկով լի բուրվառը եւ արեւի ճառագայթները խաղացին նրա վրայի թանկագին քարերի հետ, կարծես լեռների սառոյցի ոգին լինէր փայլկտուն ու սարսափելի. ծիածանը պսակ իր գլխին ու ձիւները հագուստ, առաջ մեկնած ձեռքերովը օրհնութիւն կամ անէծք ցանցնելու։

Երբ սկիհը վեր բարձրացրին, նա ելաւ աթոռից ու ծունկի եկաւ սեղանի դիմաց։ Բոլոր նրա շարժումները զարմանալի կերպով հանդարտ էին։ Եւ երբ ոտքի ելաւ ու նորից դառնում էր իր տեղը, հեծելազօրի հազարապետը որ իր տօնական համազգեստների մէջ կանգնած էր նահանգապետի ետեւը, շշնջաց վիրաւոր կապիտանին.

— Կարդինալը կարծես ծերանում է։ Բոլորովին մեքենաբար է կատարում իր գործը։

— Աւելի լաւ, — փսփսաց կապիտանը իբրեւ պատասխան։ — Այդ անիծածը ընդհանուր ներումից ի վեր քարի պէս ծանրացել է մեր վզին։

— Բայց չէ՞ որ համաձայնութիւն տուաւ զինուորական դատին։

— Այո՛, վերջ ի վերջոյ։ Շատ էր վարանում։ Ի՞նչ տաք է այստեղ։ Թափօրի ժամանակ բոլորիս էլ արեւը զարնելու է։ Ափսո՛ս, կարդինալ չենք, որ մեր գլխին էլ ամպհովանի բռնեն ամբողջ թափօրի միջոցին։ Բայց կամաց, հօրեղբայրս մեզ է նայում։

Գնդապետ Ֆէրրարին մի խիստ հայեացք էր սեւեռել երկու երիտասարդ սպաներին։ Նախորդ օրւայ հանդիսաւոր դէպքից յետոյ նա խիստ լուրջ էր տրամադրուած ու ջերմեռանդ. դուր չէր գալիս, որ այդ երիտասարդները հարկ եղած յարգանքովը չէին վերաբերում այն բանին, որ ինքը «ծանր պետական պարտաւորութիւն էր» համարում։

Արարողապետը հաւաքում էր ու կարգի կանգնեցնում բոլորին ով մասնակցելու էր թափօրին։ Գնդապետ Ֆէրրարին վեր կացաւ իր տեղից ու մօտեցաւ սեղանի վանդակին, նշան անելով միւս սպաներին որ հետեւեն իրեն։ Երբ պատարագը աւարտեց ու քահանաները դնելով սկիհը բիւրեղեայ վահանակի ետեւը սրբազան անօթի հետ, հեռացած զգեստների խորանը՝ հագուստները փոխելու, ամբողջ եկեղեցում բռնկեց մի մեղմաձայն խօսակցութիւն։ Մօնտանէլլի նստած էր միշտ իր գահին, աչքերը անշարժ յառած զետնին։ Մարդկային կեանքի ու շարժման ծովը բարձրանում էր ու իջնում նրա շուրջը ու գալիս մեռնում նրա ոտքերի տակ։ Բուրվառը բերին նրա առաջ։ Մի մեքենական շարժումով բարձրացրեց ձեռքը ու լցրեց խունկը առանց նայելու ոչ աջ, ոչ ձախ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

5 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2000 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՀԱՒԱՏՔ

... Հազա՞ր թէ երկու հազար թիւ, — կարեւորը այդ չէ, այլ կատարուած աշխատանքը: Եւ աշխատանքին հետ կապուած հաւատքը:

ՅԱՌԱՋը ունեցաւ ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը:

Եւ այսօր, լրացնելով իր 2000 թուականը, ամէնէն առաջ այդ գոհունակութիւնն է որ կը զգայ:

Աշխատանք՝ լաւագոյնը տալու համար, եւ հաւատք՝ իր առաջադրութեանց մասին:

Ծնունդ առնելով բոլորովին զարտուղի աշխարհամասի մը վրայ, ուր հայկական բազմութիւններ թափեր էին ցիրուցան, այս թերթը՝ սկիզբէն իսկ նախընտրեց իր դերը կատարել առանց ոստոստումներու, կամ չընդունելի «ռէքլամ»ներու:

Ան ճամբայ ինկաւ ինքնավստահ եւ հաստատակամ, իր ճակատագիրը կապելով տարագիր ժողովուրդին հետ:

Ձայն տուաւ, ձայն առաւ: Օրը օրին արձանագրեց անոր չարն ու բարին, սեւն ու ճերմակը: Ներշնչեց ու ներշնչուեցաւ:

Եւ ամէն անգամ, իւրաքանչիւր տողը գրի առած ատեն, ունեցաւ մէկ հիմնական մտմտուք, — չըսել այնպիսի բաներ, որ եռանդ կամ թմրութիւն կը պատճառեն, սիրտ կը պաղեցնեն, բայց եւ տուն կը քանդեն:

Որովհետեւ, կը գտնուէինք — եւ կը գտնուինք տակաւին — մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական եւ լպրծուն շրջանակին վրայ:

Կը դալարուէինք, կը տրորուէինք ոչ միայն արմատախիլ ստարութեան, այլ եւ փոխանցման աննախընթաց տագնապի մը թաւալումներուն մէջ:

Վա՜յ մեզ, եթէ մէկ աչքով նայինք անողոք իրականութեան վրայ, փոխանակ չորս աչքով «ի՛նչն ու ինչ»ը զննելու, վերլուծելու, համապատասխան հետեւութիւններն հանելու:

Կրցա՞ւ ամուր կենալ այդ գետնին վրայ:

Մէջտեղն է իր եօթնւկէս տարուան պատմութիւնը:

Դաւանանքով՝ Դաշնակցական, ՅԱՌԱՋն ալ, ամէն բանէ առաջ, սահմանուած էր մանրելու, արծարծելու, ժողովրդականացնելու այն գաղափարները որ ձեւ ու մարմին առեր էին քառասուն տարուան երկունքէ մը: Գաղափարապաշտ, խանդավառ, մարտնչող եւ անձնուրաց բազմութեան մը քրտինքէն եւ արիւնէն:

Բայց, այստեղ ալ, ան ուզեց բռնել գիծ մը — չշփոթել երէկն ու այսօրը:

Ոչ սաւառնաթեւ ճախրանք՝ հակայեղափոխական դերադնահատումներով, ոչ ալ՝ հրաշապատում չռայլանք:

Յեղափոխութիւնն ալ գիտութիւն մըն է: Իսկ մեր ժողովուրդի այս օրուան վիճակը՝ ամբողջ գիտութիւն:

Ապա ուրեմն, բառերը պիտի ունենան իմաստ եւ բովանդակութիւն, այլապէս կը դառնան ձուլածոյ ուլունքներ:

Յեղափոխութիւնը միշտ ալ խուսափած է բառերու հեղեղէն: Եւ Դաշնակցութիւնը չէր որ բացառութիւն պիտի կազմէր:

ՅԱՌԱՋը ունեցաւ սէրը գրականութեան եւ պաշտամունքը հայերէնի:

Իբրեւ օրաթերթ, անշուշտ կարելին — եւ տանելին — միայն կրնար տալ, գրականութեան եւ արուեստի տեսակէտով:

Բայց, կրցաւ երիտասարդական շարժում ստեղծել եւ դառնալ բոյն մը, ուր թառեցան բազմաթիւ արժէքներ, յետոյ իրենց ճամբան գտնելու համար:

Եւ մինչեւ այսօր ալ միշտ նորեր կը խլրտին, կը ծաղկին, մասնաւորապէս թեւ ու աւիշ տալով մեր արձակին, որ այնքան կարօտ է գուրգուրանքի եւ աշխատանքի:

Սկիզբէն ի վեր, հոլովոյթ մըն է որ տեղի կ'ունենայ ՅԱՌԱՋի մէջն ու շուրջը, յանուն գրականութեան եւ շարժումի:

Դժբախտաբար ձեռնտու չեն միջոցները, որպէս զի կարենանք լայն պատեհութիւններ ընծայել զարգանալու եւ արտադրելու:

Բարոյական կապը, մթնոլորտը, տենդը բաւական չեն, շարժման մէջ դնելու համար ամբողջ երիտասարդութիւն մը, որ հաւաք նետեց այս պողոտաներուն վրայ կամ այլուր, եւ որ կը հեւայ արտադրութեան երկունքէն:

Համրանք չունին ՅԱՌԱՋի անանուն աշխատակիցները, սկսելով բազմաչարչար գրաշարներէն, որոնց վերջին խումբը տեղի տուաւ համայնակուլ մեքենային առջեւ, ձգելով միայն երկուքը որ առաջին տողերը շարեցին:

Ամէն քաղաքէ եւ ամէն գիւղէ «ձայն» մը կը հասնի մօտաւորապէս ութը տարիէ ի վեր: Մելանով, մատիտով, խառն ի խուռն բայց միշտ բովանդակալից: Հում նիւթեր՝ ժամանակակից «Հայոց պատմութեան համար: Մեծ մասը՝ անծանօթ խմբագրութեան: Բայց միշտ հաւատարիմ եւ եռանդուն:

Եթէ միայն ուսումնականներուն մնար պատկերացնել կեանքը այն համրանքներուն որ ինկած են այս ընդարձակ երկրի մէկ ծայրէն միւսը, հիւսիսէն մինչեւ իտալական կամ սպանիական սահմանագլուխը, — ՅԱՌԱՋը դժուար թէ կարենար հասնիլ օրուան պահանջներուն:

×

Լրացնելով երկու հազար թիւը, չունինք, նորէն շողշողուն ծրագիրներ եւ առաջադրութիւններ:

Պիտի շարունակենք տքնիլ այն ճամբուն վրայ որ մերն է:

Պիտի քամենք ինչ որ ունինք մեր մէջ եւ մեր շուրջը: Ինչ որ անհրաժեշտ է հալածական բազմութիւններու հոգեկան կորովը բարձր պահելու, անոր հորիզոնը ընդարձակելու, անոր սլացքը ձեւաւորելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

... COMPRENDS PAS !

Դպրոցները բացուեցան երկուշաբթի օր:

«Յառաջ»ի խմբագրատան մօտ, կը բարձրանայ հսկայ շէնք մը, երկու փողոցի վրայ:

Դպրոց մըն է, որուն մէկ դուռնէն կ'երթան աղջիկները, միւսէն՝ մանչերը:

Կարելի չէ համբել աշակերտներուն բազմութիւնը: Բայց, միշտ ալ աչքի կը զարնեն օտարները, եւ մանաւանդ հայ մանուկները:

Եւ, վերաբացման հետ, վերսկսաւ տեսարան մըն ալ, որ սիրտ կը ճմլէ:

Ամէն իրիկուն, ժամը 4ին, երբ դպրոցը կը փակուի, հայ աղջիկներ եւ մանչեր, առանձին կամ քանի մը հոգի միասին, կուգան խմբագրատուն, թերթ գնելու:

— Այս լրագիրը կը կարդա՞ս, պզտիկ:

— Comprends - pas. C'est pour papa:

— Իսկ դո՛ւն...

— C'est pour papa:

— Հայերէն չե՞ս գիտեր:

— Գիտեմ չեմ: Մամային հետ, քիչ մը...

Ահա սիրուն աղջիկ մը, 8—10 տարեկան:

Վերամուտէն առաջ ալ կուգար: Տասը ամիս է որ կը փորձեմ հայերէն բառ մը փրցնել բերնէն: Թերթը առնելուն պէս կը փախչի...

Ծանօթներ կը պատմեն թէ՝ հայերէն գիտէ, բայց կը խուսափի:

Չի՞ սիրեր, կ'ամչնա՞յ:

Մեկնեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Հարցը այն է որ չի խօսիր:

Եւ շարքը ոչ տասնով կը վերջանայ, ոչ ալ հարիւրով:

Հազարնե՛ր են այսպէս... Comprends pas !

Կը ճանչնամ ընկերներու զաւակներ, որոնք երբ իրենց հայրիկին կամ մայրիկին հետ դուրս ելլեն, կը պատուիրեն որ «օտար լեզու» — հայերէ՛ն — չխօսին իրենց հետ, փողոցը, հանրակառքին կամ շոգեկառքին մէջ:

Երանի՜ ձեզի, արեւելեան գաղութներ...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային իշխանութիւնը նոր գործավարութիւն մը հաստատեց, որ պիտի զբաղի արմտիքի խորհրդային տնտեսութիւններով եւ անասնաբուծութեամբ: Այս ճիւղերը մինչեւ հիմա մաս կը կազմէին հողագործական գործավարութեան: Հարկ է զանազանել խորհրդային տնտեսութիւնները (սովխոզ) եւ հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ): «Սովխոզ»ներու մէջ, ամէն ինչ կը պատկանի պետութեան, — հող, մեքենայ, արջառ: Հողագործները այնտեղ կ'աշխատին եւ աշխատավարձ կը ստանան ինչպէս ճարտարագործական բանուորները: Մինչդեռ «Կոլխոզ»ներուն մէջ արտադրութեան միջոցները հասարակաց են եւ տեսականօրէն սեփականութիւնը՝ հողագործական համայնքին:

Նոր գործավարն է Եուրքին, 34 տարեկան, որ մետաղագործական բանուոր եղած է եւ 1931էն ի վեր օգնականն է հողագործական գործավարին:

Ուրիշ հրամանագիր մը կը հրահանգէ վերակազմել հողագործ. բարձրագոյն դպրոցները, վարիչներ հասցնելու համար հաւաքական տնտեսութեանց, անասնաբուծութեան, պետական ագարակներու բարուոքման եւն. համար:

ՀԱՑԸ ԿԹԱՆԿԱՆԱՅ

Ցորենի եւ ալիւրի գիները ինկած ըլլալով, հացը 1.85ի պիտի ծախուի այսօրուընէ սկսեալ, փոխանակ 1.90ի:

— :-: —

30,000 ՄՈՒՐԱՑԻԿՆԵՐ կը գտնուին Վիէննայի մէջ, համաձայն ոստիկանութեան վերջին տեղեկագրին: Անոնց մէջ են շրջուն երգիչները եւ նըւագածուները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Իրաքի հանդիսաւոր ընդունելութիւնը իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան

Երկուշաբթի օր, 3 հոկտեմբեր, Իրաքի պետութիւնը միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ, 13րդ ընդհ. ժողովին կողմէ: Ասով 56ի կը բարձրանայ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն թիւը: Իրաքի պատուիրակութիւնը, որուն կը նախագահէր վարչապետ Նուրի փաշա, ներս հրաւիրուեցաւ եւ նստաւ իրեն յատկացուած տեղը: Ընդհ. ժողովի նախագահը ջերմապէս շնորհաւորեց պատուիրակութիւնը, շեշտելով թէ այս միաձայն ընտրութիւնը մեծ թուական մը կը կազմէ Իրաքի պատմութեան մէջ: «Այս ընդունելութիւնը արժանի վարձատրութիւնն է այն ջանքերուն զորս թափեց Իրաքի թագաւորութիւնը, իր քաղաքական կազմը հաստատելու եւ աչաւոր հարցերու դիմագրաւելու համար»: Նախագահը գոհունակութիւն յայտնեց արար ցեղին աջակցութեան համար, իսկ երախտագիտութիւն՝ Մեծն Բրիտանիոյ, որ յաջողապէս լրացուց հոգատարութիւնը:

Նուրի փաշա շնորհակալութիւն յայտնեց ընդհ. ժողովին, եղած մեծ պատիւին համար: «Իրաքի ժողովուրդը անդադար տենչաց կատարեալ եւ վերջնական անկախութեան, բայց կ'ուզէ նաեւ իր երախտագիտութիւնը յայտնել Մեծն Բրիտանիոյ այն հրաշալի եղանակին համար որով կատարեց հոգատար պետութեան առաքելութիւնը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին: Իրաքի միակ փափաքն է ամենասերտ յարաբերութիւններ մշակել իր դրացիներուն հետ եւ գործակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքին, խաղաղութեան եւ ընդհանուր բարօրութեան համար»:

Անգլ. կառավարութեան կողմէ գոհունակութիւն յայտնեց արտաքին նախարարը, որ շեշտեց թէ արաբական առաջին պետութիւնն է որ կ'ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ֆրանսական պատուիրակութեան կողմէ եւս ջերմ գոհունակութիւն յայտնուեցաւ:

⁂ Ընդունելութենէն առաջ, մասնաւոր ժողովի մը մէջ քննուեցաւ Իրաքի եւ Սուրիոյ սահմաններու խնդիրը:

Երկու երկիրներուն սահմանները գծելու առաջին փորձ մը կատարուեցաւ 1920ին, բայց հանդիպեցաւ մեծ դժուարութեանց, որովհետեւ կարգ մը խնդիրներ առկախ կը մնային: Մասնաւորապէս չէր գործադրուած Սան Ռէմոյի համաձայնութիւնը, Անգլիացիներու եւ Թուրքերու վէճի մասին (Մուսուլի շրջանին մէջ): Չէր կարգադրուած նաեւ թուրքեւֆրանսական սահմանավէճը՝ Տիգրիսի շրջանին մէջ («բադի կտուց»): Այս բոլոր դժուարութիւնները հարթուած են այժմ, որովհետեւ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանագլուխը ճշդուեցաւ 1929ին, իսկ Սուրիոյ եւ Յորդանանի սահմանագլուխը՝ անցեալ տարի:

Կարգը Սուրի՞ոյ պիտի գայ

Ֆրանսական թերթերը դիտել կուտան թէ՝ Իրաքի անդամակցութեան առթիւ եղած հանդիսաւոր արտայայտութիւնները խոր տպաւորութիւն պիտի գործեն ոչ միայն Դամասկոսի մէջ, որ ազգայնականներուն բոյնն է, այլ եւ ամբողջ Սուրիոյ մէջ: «Հաւանական է որ, կը գրէ «Փըթի Փարիզիէն», մեր հոգատարութեան յանձնուած երկիրը, որ Միջերկրականի ափերուն վրայ գրաւած դիրքով, իր հարստութիւններով, արեւմուտքի հետ ունեցած տեւական յարաբերութիւններով, մտաւորապէս եւ քաղաքականապէս աւելի զարգացած է քան Իրաքը, պիտի օգտուի այս փաստէն, պահանջելու համար որ մենք ալ Անգլիոյ օրինակին հետեւինք: Սուրիոյ ազգայնականները, որոնք արդէն երկար ատենէ ի վեր կը խլրտին եւ հոգատարութեան վերացումը կը պահանջեն, պիտի քաջալերուին այս իրողութեամբ, իրենց պայքարին համար: Եւ շատ չանցած, որոշ յանձնառութիւններ պիտի պահանջուին մեզմէ: Անշուշտ յանկարծակիի չպիտի գայ Պ. Փոնսօ, այն հանդարտաբարոյ եւ բանիմաց մարդը որ կը վարէ Սուրիոյ մարզպանի փափուկ պաշտօնը: Բայց հարկ է որ հանրութիւնն ալ չզարմանայ եւ միտքերը պատրաստուին:

Իրլանտայի կառավարիչը հրաժարեցաւ

Պ. Ճէյմս Մքնէյլ, Իրլանտայի կառավարիչը, ընդունելով Անգլիոյ թագաւորին կողմէ, իր հրաժարականը ներկայացուց: Թագաւորը ստիպուեցաւ ընդունիլ այս հրաժարականը, տեղի տալով Իրլանտացի վարչապետին թելադրութեանց: Ասով, Տէ Վալէրա նոր յաղթանակ մը կը շահի: Իսկ բրիտանական գաղթապետութիւնները՝ նոր ստացուած իրաւունք մը կը գործադրեն: 1930ի կայսերական ժողովին մէջ, գաղթապետութեանց ներկայացուցիչները պնդեցին եւ իրաւունք ստացան Անգլիոյ թագաւորին հետ խորհրդակցաբար նշանակելու կամ հրաժարեցնելու գահուն ներկայացուցիչները — կառավարիչ կամ նահանգապետ: Տէ Վալէրա այժմ ազատ է ինք ընտրելու նոր կառավարիչը, եւ ենթարկելու թագաւորին վաւերացման:

Համաշխարհային տնտեսական համաժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը որոշեց Լոնտոնի մէջ գումարել համաշխարհային տնտեսական համաժողովը: Թուականը ճշդուած չէ, բայց կը կարծուի թէ 1933 փետրուարին պիտի ըլլայ: Այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին եւ լեռնակոտակ տեղեկագիրներ կը կազմուին, տագնապին լուծումը դիւրացնելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃԷՊԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Անտիոքէն մեզի կը գրեն թէ սեպտ. 18ին տեղի ունեցաւ Ճէպէլը Մուսայի վրայ շինուած յուշարձանին բացումը: Ներկաներուն թիւը 5—6000ի կը հասնէր: Հոգատար իշխանութիւնը թոյլ չէր տուած արտակարգ հանդիսութիւններ կատարել: Այս առթիւ, զանց առնուեցաւ շատ մը ուղերձներու ընթերցումը: Ֆրանսացի ծովակալն ալ, որ միեւնոյն ատեն բանաստեղծ է, գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ:

Շուտով կը հրատարակենք յուշարձանին լուսանկարը:

⁂ Անտիոքը առանձին առաջնորդութեան պիտի վերածուի, ինչպէս եղած է հին ատեն: Եկեղեցի մըն ալ պիտի կառուցուի, հինը քանդուած ըլլալով: Այժմ վարձու մատուռ մը միայն ունին:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒ՝ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Երկու շաբաթ առաջ Հանըլարի կողմը (Քըրքք խանէն 7 ժամ հեռու, թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ) հինգ օր կռիւներ տեղի ունեցան: Թուրքերը յարձակած էին զինուորներով եւ հրոսախումբերով, որոնք արդիական հրացաններ եւ գնդացիրներ ունէին: Թուրքերէն չորս զինուորներ, հրոսապետ Պօսթան օղլու եւ ուրիշ հրոսակ մը սպաննուեցան, իսկ Սուրիացիները ունեցան մէկ զինուոր եւ մէկ քաղաքացի սպաննուած, երկու զինուոր եւ մէկ քաղաքացի վիրաւորուած:

Պ. ԴԱՒԹԵԱՆ՝ ԱԹԷՆՔԻ ԴԵՍՊԱՆ

Յունահայ թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը Աթէնքի դեսպան նշանակած է Պ. Ա. Դաւթեանը, որ նախապէս կը վարէր Թէհրանի դեսպանութիւնը: Աթէնքի դեսպան Պ. Փոթեմքին փոխադրուած է Հռոմ:

Պ. Դաւթեան Հայ է միայն անունով: Ոչ հայերէն գիտէ, ոչ ալ որ եւ է կապ ունեցած է հայկական իրականութեան հետ:

Թէհրանէն առաջ, կը պաշտօնավարէր Փարիզի խորհրդային դեսպանատան մէջ:

Այս «դիւանագէտ»ն է որ երկու տարի առաջ փորձեց կառավարութեան միջոցով հեռացնել Ատրպատականի առաջնորդը, բայց իր արժանի պատասխանը ստացաւ Իրանի ներքին նախարարին կողմէ:

50 ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց յիսունի չափ կիներ եւ այրեր, որոնք ուխտի գացեր էին Հէպպար Տէտէի գերեզմանը: Հէպպար Տէտէ բարեպաշտ շէյխ մը եղած է եւ իր յիշատակը երկիւղածութեամբ կը յարգուի այս շրջանին մէջ: Ուխտաւորները արարողութիւններ կը կատարէին գերեզմանին վրայ եւ ոչխարներ կը մորթէին: Քէմալապետութիւնը արգիլած է այս կարգի արարողութիւնները, քանի որ փակուած են «թէքքէ»ները եւ միայն մզկիթներու մէջ կարելի է աղօթել:

Օրէնքը երկարատեւ բանտարկութիւն կը տրամադրէ այս կարգի յանցանքներու համար:

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Կանտի կը սպառնայ վերսկսիլ ծոմապահութիւնը, եթէ մինչեւ վեց ամիս իր իմաստը չկորսնցնէ «անհպելի» յորջորջումը, որ կը գործածուի փարիաներուն համար:

⁂ Այժմ ամէն հաղորդակցութենէ զրկուած ըլլալով, Կանտի սկսած է գիրնալ, հակառակ իր ծոմապահութեան: Օրն ի բուն կը պտտի խցիկին մէջ, եւ կը զբօսնու իր սիրական այծին հետ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ՇԱՀԵՑԱՒ

Հակառակ տիրող կասկածներուն, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամ վերընտրուեցաւ Լեհաստան, 52ի վրայ 48 ձայնով: Թուրքիան ալ երեք քուէ շահեցաւ, իսկ Իրաքը՝ մէկ: Միեւնոյն ատեն անդամ ընտրուեցան Չեխոսլովաքիան եւ Մեքսիկան (երեք տարուան համար):

"ՅԱՌԱՋ"

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(ցեսուՍթիւն իր երկհազարեակին առթիւ)

Թուփի պէս անցաւ ու կ'աճի ՅԱՌԱՋը։

Ընձիւղ մըն էր նախ, աղաղուն բայց կանանչ։ Անցաւ աստիճանաբար, բայց ոչ ոլացիկ ծառերու պէս՝ ինչպէս բարտին, այլ թուփի պէս, որ ջով կը նետէ, կը փռուի, կը տարածուի։ Այդպէս է, որ ՅԱՌԱՋ օրաթերթը դարձաւ ամբողջ հայ ժողովուրդին, որ զայն կը կարդայ Ֆրանսայի, Յունաստանի, Պուլկարիոյ, Պարսկաստանի, Եգիպտոսի ու Ամերիկայի եւ մինչեւ հեռաւոր Չինաստանի մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ուզէի սրբագրել ՅԱՌԱՋի ճակատը ու գրել Le grand quotidien de tous les Arméniens·

X

Առաջին հազարեակին առթիւ, ես ներկայացուցեր էի լեզուն որ ՅԱՌԱՋինն է, — յստակ ինչպէս ջուրը հայրենի լուսաղբիւրներուն, ծփուն ինչպէս հովը մեր անտառներուն։ Կամ նկարի մը պէս աղուոր, գորգի մը պէս տաք, բարախուռն ինչպէս սիրտ մը եւ կենդանի ինչպէս մեր ժողովուրդը։

Եթէ պէտք ըլլար ճշդել դպրոցը, որուն կը յարի ՅԱՌԱՋ, առանց վարանելու՝ պիտի ըսէի թէ իրապաշտութիւնն է այդ։ Իր խմբագիրը մեզի կուգայ սերունդէ մը, որ տարուած էր խորհրդապաշտութեամբ։ Պարզ բառերն իսկ, այն շրջանին, կը գրուէին գլխագիրով։ Բայց մեր խորհրդապաշտութիւնը պայմանաւորուած էր ցայգալուսային շրջանով, (կը յիշէ՞ք յառաջաբանը Ռ. Զարդարեանի գրքին)։ Այնպէս որ, երբ մթութիւնը փարատեցաւ, լեզուն երաժշտութիւնն ունէր իբրեւ աւանդութիւն։ Կշռոյթին այդ սէրն է, որ լեզուն կը սոկէ, կը դաշնաւորէ ու կը քաղցրացնէ։ Կշռոյթին այդ սէրն է, որ լեզուն կը տանի կարգապահութեան կամ «ցեղային» օրէնքներուն։ Կշռոյթին այդ սէրն էր, դարձեալ, որ մեր լեզուն փրկեց թուրք լեզուին հպատակութենէն։ Լեզուն ունի երկու հիմ, — կշռոյթի արուեստը եւ նախադասութեան գիտութիւնը։ Սակայն ես հաւատացած եմ, որ նախադասութիւնը կը հպատակի կշռոյթին։ Հետեւաբար, կշռոյթն է, որ կը կազմէ լեզուին միակ ակունքը։ Շատո՜նց թրքացած էր մեր նախադասութիւնը, Պոլսոյ մէջ։ Հայկական կշռոյթին որոնումը, սակայն, փրկեց մեզ վտանգէն։ Այդ ազատագրութեան մէջ մեծ դեր խաղցաւ գաւառը։ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏէն առաջ ԱԶԴԱԿ շաբաթաթերթը (Շաւարշ Միսաքեան եւ Գեղամ Բարսեղեան) այն ի՛նչ գորով էր կամ նուիրում, որ կ'արտայայտէր հանդէպ գաւառին։ Թղթատեցէք այդ շաբաթաթերթը, եւ կը զգաք նոր աւիշի մը ջերմութիւնն ու համը։ Անշուշտ գաւառը կուգար, «վաղուան գրականութեան» վիճաբանութիւններէն ու ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿէն ալ առաջ, բարախել մեր գունատ լեզուին մէջ։ Բայց ԱԶԴԱԿի տղոցմով է առաւելապէս, որ հայ գաւառը բացաւ իր առուն։ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏը գետակի մը փոխեց ճամբան։ Իսկ Վարուժան ու Կոմիտաս քանդեցին վերջին թումբերը։

... Ահաւոր աղէտէ մը վերջ, գաւառին մնացորդներուն որոնումն է, որ կը կատարէ ՅԱՌԱՋ։ Չկայ հին ու հզօր գաւառը, բայց այդ գաւառին փշրանքները կը թելադրեն, այս անգամ, մէկ բան, — իրապաշտութիւն։ «Ձայներ Գաւառէն»ը դպրոց մըն է, ուր ամէն օր մեզի կը յիշեցնեն իրականութիւնը։ Եթէ հին մտաւորական ու քաղքենի սերունդը խարուեցաւ ու տարուեցաւ գոյնզգոյն երազներով, ահա գաւառական համեստ ձայնը, այս թերթին էջերէն, կը թելադրէ չզբաղիլ անկարելի ծրագիրներով ու մեծ գործերով։ Ու մանաւանդ կը թելադրէ, առանց հրաժարելու մեր պատմութեան տուած իրաւունքներէն, չգունաւորել զանոնք հիւանդ երեւակայութեամբ եւ բանաստեղծի գինովութեամբ։

X

Իրապաշտութիւնը, գրականութեան թէ քաղաքականութեան մէջ, կը նշանակէ, բժշկական բառերով, մտքի առողջութիւն։

Արդ, հիւանդ է հայ միտքը յետպատերազմեան այս շրջանին։ Ջղային փլուզում մը կը նշմարուի ամէն աշխատանքի մէջ կամ մտաւորական նահանջ մը, որ հետեւանք է հոգեթափութեան (dépression)։ Ամէն կողմ խուլ դժգոհութիւն, անբացատրելի սրտնեղութիւն, խորունկ մելամաղձութիւն, քաջութեան պակաս, «ախորժակ-չունիմ» մը ամէն բանի մասին, յանդգնութեան եւ վճռականութեան բացակայութիւն, վարանում, վախ մը որոշում տալու ատեն, սկեպտիկ խորհրդածութիւններու նուիրում, պատասխանատուութենէ խուսափում կամ չափազանց վախ, ահաւոր կամազրկութիւն, aboulie եթէ ծանր չէ այս բառը։ Ահա նշանները մեր այս շրջանին, իբրեւ հետեւանք, անշուշտ, յուսախաբութեանց, պատրանքներու, ազգային ու քաղաքական մեր կեանքի փլուզման։

Եւ ահա այսպիսի շրջանի մը մէջ է, հրապարակ կ'ելլէ ՅԱՌԱՋ օրաթերթը։

Այս կացութեան մէջ կը տեսնուին երկու խմբաւորումներ, — նահանջականներ (défaitiste) եւ պատեհապաշտներ (opportuniste)։ Այս վերջինները հասարակ արկածախնդիրներ են, — օգտուիլ ժողովուրդին հոգեթափութենէն, յուսախաբութենէն եւ դժգոհութիւններէն, սուտ մարգարէ ձեւանալ, բաց ճամբաներ ցոյց տալ, «ծօ, ի՛նչ կայներ էք, եկէք յարձակինք, ձեռքդ երկնցնես՝ քուկդ կ'ըլլայ»։ Այս արկածախնդիրներուն մէջ դուք կը հանդիպիք նաեւ երիտասարդներու, որոնք «փայլելը» կ'ուզեն, (բայց ոչ հասարակ փայլելքներ, այլ իրենց ուժին ծաղկումը), ու «երեւա՛լ» երբ դեռ չեն կազմած իրենց ըսելիքը ու չունին ծանրութիւն։ Զարգացումի պակասը պատճառ մը չէ, որ չնետուին արկածախնդրութեան մէջ։

Հիւանդ այս խմբաւորումներուն դիմաց՝ հաճո՞յք մըն է տեսնել, որ ՅԱՌԱՋ կը մնայ առողջ, կը պահէ իր ջիղերուն եւ հոգիին հաւասարակշռութիւնը, կը կապուի իրականութեան ճանաչման աշխատանքին։

Ո՛չ, ՅԱՌԱՋ չուզեց երբեք մարգարէ դառնալ կամ նոր յուսախաբութիւններ պատճառել յիմար պատրանքներով։ Մենք, «օրուան տղաքը», կը մեղադրենք հին սերունդը, որ ռոմանթիք գինովութեամբ մը այս ժողովուրդին ճակատագիրը կապեց տաքուկ խոստումներու, բայց նոյնքան ծանր կը մեղադրենք անոնք, որ կը պարծին թէ մէկ օրէն միւսը պիտի կրնան փոխել մեր ճակատագիրը։ Խորենացիի բերնով խոստովանութիւն մը, — թէ փոքրիկ ժողովուրդ մըն ենք, — աւելի եւս ճիշդ է հիմա, թէեւ ունի եղերական խորութիւն։ Իմաստութիւնը, — մտքի առողջութիւնը — կը թելադրէ, որ սիրենք եւ ընդունինք ճշմարտութիւնը, ճանչնանք իրականութիւնը։ Պէտք է իրապաշտութեան պաշտամունքն ուսուցանել բոլոր մեր ազգային ու քաղաքական ճակատներուն վրայ, իրապաշտ արուեստ, իրապաշտ քաղաքականութիւն, իրապաշտ հրապարակագրութիւն։ Ա՛յդ է որ, կը կարծեմ, կը կատարէ ՅԱՌԱՋի խմբագրութիւնը, եթէ իր տպած յօդուածներուն մէջ դուք չէք գտներ գիրուկ ու մսոտ նախադասութիւններ, ուռուցիկ նկարագրութիւններ, սուտ գովեստներ, դիւրին խանդավառութիւններ։ ՅԱՌԱՋի արժանիքն եղաւ իր պարկեշտութիւնը։ Պարկեշտ մնաց այս թերթը, որովհետեւ չխոստացաւ մեծ բաներ, բայց ինչ որ տուաւ մեծ բան էր։

Եթէ ուզուի տալ ՅԱՌԱՋի նկարագիրը, ես պիտի ըսէի թէ արթնութեան օրաթերթն է ան, — առաքելութիւնն ունի արթնցնելու մեր իրականութեան զգայարանքը։

Իրականութեան հրաւէրը պատճառ մը չէ հրաժարելու այն իրաւունքներէն, զորս պատմութիւնը տուած է մեզի, բայց ՅԱՌԱՋ կը թելադրէ արթննալ եւ արթուն ու գիտակից վիճակի մէջ պահանջել, ինչ որ հին սերունդը պահանջեց կէս – քուն, կէս – գինով, բոլորովին պատրանքներու անձնատուր։

Ահա թէ ինչո՛ւ կը գոչեմ, — կեցցէ՛ երիտասարդ եւ առողջ թերթը, իրապաշտ այս օրաթերթը, ՅԱՌԱՋ։

Եւ միշտ յառաջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԵՔ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

ՅԱՌԱՋը որ ասում ես, — կայ ե՛ւ նկարագիր, ե՛ւ դէմք։ Սկզբից մինչեւ հիմա, նա հաւատարիմ մնաց իր անունին։ Չի եղել մի օր, որ ընթերցողը կարդայ ՅԱՌԱՋը ու յետ նայի· ՅԱՌԱՋը յառաջ է միշտ։ Յառա՜ջ դէպ ի պայծառ ապագան, դէպ ի հորիզոնները լուսաւոր, դէպ ի ազատ կեանք եւ ստեղծագործութիւն։ Ընդհակառակը, երբեմն կարելի է գանգատուել, որ խիստ շատ է շտապում ՅԱՌԱՋը։ Ուզում ես ասել· «Կա՛ց, ո՞ւր ես վազում»։ Շատ շարժում ու եռուզեռ կայ շուրջը։

(1929) Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՆՅՈՂԴՈՂԴ ՔԱՅԼԵՐՈՎ

Ութ տարի է անցեր այն օրէն, երբ «Յառաջ» տարագրի դառնութիւններով ծանրաբեռնուած, խարխափումներով ու տարակուսանքով հրապարակ իջաւ։

Զոհողութիւն եւ հաւատք էր հարկաւոր, տակաւին անկայուն գաղութի մը մէջ, ինչպէս ֆրանսահայութիւնն էր, լրագրութեան փարիլ, օրաթերթ դարձնել, ծաւալ մեծցնել եւ տեղ տալ ամէնուն որ իրենց վիշտերն ու ցաւերն արտայայտեն։

Պէտք է յիշել «Կը Փնտռուի»ներու երկար շարքը «Յառաջ»ի մէջ, որոնցմով հեռաւոր վայրերէն, անապատի աւազներէն, թուրք եաթաղանէն եւ արաբական վրաններէն մազապուրծ վերապրողները հարազատներ իրար կը փնտռէին, կը գտնէին, կը հաւաքուէին։

Պէտք է յիշել Ֆրանսայի հեռաւոր եւ անյայտ ագարակներու մէջ ցրուած մեր որբերը, որ «Յառաջ»ի թիւերը իրարու կը ղրկէին, ագահութեամբ կը կարդային եւ հայ կեանքի անցուդարձերուն կը ծանօթանային ու կը կապուէին հայկական իրականութեան։

Պէտք է յիշել հայ գաղթականը, որ բանուոր դարձած, Փարիզէն Մարսէյլ, Մարսէյլէն Լիոն, Լիոնէն Վալանս, Տէսինէն Վիէն, Վիէնէն Սէնթ-Շամոն, Սէնթ-Էթիէն, Ռուան, Փոնտ'Օտըմ եւ այլուր, գործարաններու ծխնելոյզներուն եւ ընտանեկան յարկերուն տակ, ձեռքէ ձեռք կ'անցընէին «Յառաջ»ը, հայկական լուր մը, տեղեկութիւն մը, յօդուած մը կարդալու եւ իրենց հայ հոգիին, հայ զգացումներուն եւ հայ տարագիր մարդու ալեկոծ ներքնաշխարհին ծանօթանալու եւ սփոփանք մը, դարման մը գտնելու յոյսով։

Հայը հայ պահելու համար «Յառաջ»ը դարձաւ ուղեցոյց մը, լապտեր մը եւ տեղ տուաւ լայնօրէն «Գաւառի Ձայն»երուն։ Ձեռագիրներու դէզը, որ կը հասնի ամէն օր խմբագրատուն, յաճախ անընթեռնլի, կենդանի ճիչեր են անոնց կուրծքերէն արձակուած, պարզ, յուզիչ եւ գիւղային, ցոյց տալու անգամ մը եւս, հայ ժողովրդի մշտանորոգ վերածնունդի բնազդը։

Եւ «Յառաջ»ի բուն դերը հո՛դ էր արդէն — մնալ կապուած ժողովրդական զանգուածներուն, գլուխն հակել անոր վէրքերուն եւ տարածել հայ գիրն ու գրականութիւնը։

«Յառաջ»ը՝ տարագրութեան մէջ եւ տարագրութիւնը՝ «Յառաջ»ի մէջ, իրար ամբողջացուցին, իրար կապուեցան եւ մէկը դարձաւ իր գոյութեան իրաւունքը, իսկ միւսն իր արտայայտութիւնն ու պատկերը։

Սահմանափակ կամ միակողմանի պիտի ըլլար, եթէ միայն այս կոչումով ճամբայ ելած ըլլար «Յառաջ»ը։

«Յառաջ»ը ամէնէն առաջ կուսակցական օրկան մըն է, հոսանքի մը արտայայտութիւնն է եւ այդ տեսակէտով է որ ան ա՛լ աւելի արժէք մը կը ներկայացնէ։ Ինչ որ թերութիւն կը նկատուի հակառակորդներու, չէզոքութեան վարագոյրի տակ ծածկուած «անկողմնակալ» Հայերու, առաւելութիւն մըն է մեզ մօտ, որ «Յառաջ»ը կռթնած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեան։

Առանց Դաշնակցութեան, «Յառաջ»ի պատերը պիտի ըլլային սառնապատ, մտքերը գորշ, եւ կոչումն ու դերը հարցական։

«Յառաջ»ը հաւատարիմ թարգմանն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ, չինուած անոր միսէն ու ոսկորէն։

Մեր բազմաթիւ խումբերը, կուսակցական ժողովները, ընկերակցութիւններն ու հաւաքոյթները իրենց յատուկ սիւնակն ունին եւ հոն անխտիր ամէնը տեղ ունին, որպէս իրենց սեփական բեմն ու ամպիոնը։

Կուսակցական գետնի վրայ «Յառաջ»ի տուրքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան վեր է ամէն գնահատանքէ։

Ասոնք դրական կողմերն են «Յառաջ»ի եւ իր ութ տարուան գոյութեան ընթացքին ցանուած սերմերուն հասունցած պտուղները։

Ինչ թերութիւններ ունի «Յառաջ»ը։

Իր կատարած գործը այնքան ակներեւ է, որ կը նսեմանան չկատարածները։ Իր թերութիւնները, — մեր գաղութի անկերպարան վիճակէն ծնունդ առած — այնքան քիչ են, որ կը չքանան իր առաւելութիւններուն առջեւ։ Բայց այնուամենայնիւ այդ թերութիւնները կան եւ կրնան դիւրութեամբ սրբագրուիլ Փարիզի նման վայրի մը մէջ, ուր ամէն հնարաւորութիւն կայ։

Առաջինը՝ Խորհրդային Ռուսաստանի կեանքի ցոլացումն է։ Գաղթահայութիւնը շատ քիչ բան գիտէ անոր էութեան, ներքին ցնցումներուն ու զարգացումներուն, անոր աստիճանական կրած փոփոխութիւններուն, արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան, տնտեսական եւ շինարարական ձեռնարկներուն մասին։ Պէտք է մասնաւոր սիւնակներ յատկացուին անոր, որովհետեւ մեր անխուսափելի դրացին է անիկա եւ նստած է մեր երկրին մէջ։

Խորհ. Ռուսաստանը գիտել բազմաթիւ անկիւններէ, կը նշանակէ նպաստել հայ մտքի քաղաքական առողջութեան, իրական ծանօթութեան եւ վերագնահատութեան։ Ուզենք թէ չուզենք, խորհրդային Հայաստանը կը գտնուի անոր տիրապետութեան տակ եւ անոր ծոցէն սնունդ առնող արմատներն է որ կը կրկնէ ու կը կապէ։

Երկրորդ՝ հակախորհրդային ճակատի՝ գաղութներու ռուսական կեանքի խմորումները քիչ տեղ կը գտնեն «Յառաջ»ի մէջ։

Հոս եւ այլուր, տարագիր Ռուսերը իրենց ներքին ապրումներն ու շարժումներն ունին, կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, մամուլն ու գրականութիւնը, որոնց ծանօթութիւնը նմանապէս հայ ընթերցողի գիտակցութեան սեփականութիւնը պէտք է ըլլայ։

Երրորդ՝ մերթ ընդ մերթ մեր կովկասեան տարագիր դրացիներուն քաղաքական շարժումներուն հետեւիլ եւ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն սեփականութիւն դարձնել։

Չորրորդ՝ «Յառաջ»ը հետզհետէ դնել այնպիսի գետնի մը վրայ, որ դառնայ հայ համազաղթային թերթ։

Անշուշտ՝ դիւրին է քննադատել, բայց դժուար է իրագործել։

Խորապէս գիտեմ թէ որքա՛ն սրտամաշ է օրագրութիւնը, որքան դժուար է ընթացիկ կեանքի հազար ու մէկ հոգերուն հետ քալելը, մանաւանդ այսպիսի ծանր տնտեսական տագնապներու ատեն։ Բայց պէտք է առաջադրել առաւելագոյն նպատակներ, կամք ու զոհողութիւն, յաղթահարելու համար բոլոր խոչընդոտները։

Այո՛, ապերախտ է մամուլի աշխատանքը, մանաւանդ հայ մամուլի զոր հրապարակագիր մը կոչած է «ճերմակ պատանք»։ Բայց, միեւնոյն ատեն, սփոփարար եւ ոգեւորիչ։ Հզօր ազդակ մը մշակոյթի։

«Յառաջ»ը բոլորեց իր 2000 թիւը, առանց ընկրկելու եւ վհատելու։

Պէտք է անյողդողդ շարունակել տօնելու համար «Յառաջ»ի 3000ամեակը, աւելի կատարելագործուած, աւելի ճոխացած եւ աւելի տաք հանդիսավայր մը դարձած մեր գրչի եւ մտքի հաւատարիմ սպասաւորներուն եւ ընկերներուն։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

"ՅԱՌԱՋ"

(ԵՐԿՀԱԶԱՐԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Քանի շաբաթ է չեմ գրած։

Թառած էի լեռներու բարձունքին, ուրկէ անցնող քամիները չեն թողուր որ մտքիդ մէջ բոյն շինելու ժամանակ գտնէ մտածման թռչունը։

Իսկ իմ մտքիս մէջ քաղաքէն չհեռացած թախիծ նստած էր բարկութիւնը։

Բարկացած էի «Յառաջ»ի խմբագրին դէմ։ Պատճառը էական չէ, այլ հետեւանքը։

Շաբաթներով ի զուր մտածեր եմ գտնել լաւագոյն ձեւը իրմէ վրէժ հանելու։ Անօգուտ փնտռտուք հազար մեթր բարձունքներու նօսրացած մթնոլորտին մէջ։ Ու նորէն սեւդաւոր քաղաքն էր որ պիտի ներշնչէր, առիթը պիտի ստեղծէր յագեցնելու վրէժի մեղքը։

Երկհազարեակը «Յառաջ»ի՛ն...

Ի՛նչ անգին պատեհութիւն յարձակելու անոր խմբագրին վրայ...։

X

Նախ հակառակ թերթին ճակատը գրուածին, իրը չէ թերթը։ Մի հաւատաք, երբեք իր սեփականութիւնը չէ «Յառաջ»ը։ Այս թերթը իմս է, քուկդ է եւ ամէն անոնց, հաւատացեալ կամ հեթանոս, որ իր ընկերներուն կամ գաղութի հայութեան եւ հայ մշակոյթին հետ կ'ուզեն կապուած եւ հաղորդակից մնալ։

Համոզուելու համար մտէք խմբագրատուն։

Աշխատակիցը, յօդուածագիրը, գաւառէն հասած այցելուն, յաճախ բոլորովին անծանօթ դէմքեր, ներս կը մտնեն, կը տեղաւորուին — եթէ աթոռ ճարեն — կը քաշեն թուղթը եւ կը սկսին խզմզել։ Ոչ ոք կը զարմանայ, ոչ ոք կը հարցնէ։ Եւ ոչ ոք կը հետաքրքրուի տանտէրով, որ իրականին մէջ գոյութիւն չունի։ Տանտէրը, ինչպէս ըսի, ամէն մէկ աշխատակից է, իւրաքանչիւր ընթերցող, «Յառաջ»ի կատարած դերին հաւատացող իւրաքանչի՛ւր Հայ եւ... այսչափ։ Խմբագի՞ր, ի՛նչ խմբագիր։

Աւելի լաւ համոզուելու համար թէ ընդհանուրին սեփականութիւնն է այս թերթը, մտէք գործի ժամերուն։ Շատ անգամ տեսեր եմ այցելուներու ժամանցութիւնը կապոցներու բաշխումին, ծրարներու առաքումին։ Առանց հրաւէրի, առանց խնդրանքի։

Բայց ամէնէն աւելի պէտք էր ներկայ ըլլալ գոնէ մէկ օր այն հրատապ ամիսներուն, երբ թերթին խմբագիրը հովանալու գացած էր Յունաստան։

Թերթին բուն տէրերը՝ գրող կամ ընթերցող, ինքնաբերաբար հաւաքուեցան «Յառաջ»ի շուրջը եւ քալեցուցին զայն, միշտ յառա՛ջ..., յուսախաբ ընելով շատեր եւ թերեւս ամէնէն աւելի՝ «Շատերէն Մէկը», որ կ'ուզէր անպատճառ զգալի ընել տալ իր բացակայութիւնը։

X

Եւ հասած ենք «Յառաջ»ի երկհազարեակին։

Երկու հազար թիւ։ Երկու հազար հոգ եւ ժամմտուք։ Բայց նաեւ երկու հազար աստիճան տաժանելի վերելք մը օտար եւ լպրծուն գետնի մը վրայ։

Գրող եւ ընթերցող կրնան փոխադարձ կերպով շնորհաւորել կտրուած ճամբուն նայելով եւ մաղթել որ երրորդ հազարեակին «Յառաջ»ի խմբագրատունը գտնենք հայրենի հողին վրայ, իր պատմական դարձած կարգ ու սարքով, իր բարեկամներու եւ գործակիցներու անկեղծ շրջանակով, իր գրաշարներով — անսպառ համբերութեան հերոսներ — եւ խմբագիրովը։

Պայմանով որ հոն ալ, ինչպէս հոս, «Յառաջ»ը մնայ իր համակիրներուն սեփականութիւնը, — մէկը մեր կուսակցութեան կենդանի օջախներէն, ընտանի եւ տաք։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾՆԱՒ "ՅԱՌԱՋ"Ը

— :-: —

Ի՛նչ շուտ կ'անցնի ժամանակը։ Դեռ երէկ էր որ «Յառաջ» կը տօնէր իր հազարեակը։ Այսօր արդէն 2000րդ թիւին հասած է։

Ո՞վ կը գուշակէր թէ այսքան պիտի երկարէր մեր ակամայ տարագրութեան կեանքը եւ «Յառաջ»ները անհրաժեշտ ազդակներ պիտի մնան՝ քիչ մը տանելի դարձնելու համար այս սեւ օրերը։ Հայրենաբաղձ սրտերուն քիչ մը եռանդ կաթեցնելու, յոռետես հոգիներուն քիչ մը լոյս ներարկելու համար։

Եօթը տարի առաջ, «Յառաջ»ը ծնաւ շատ համեստ պայմաններու մէջ։ Բեթղեհէմի անշուք մսուրը յիշեցնող տպարանի մը մէջ։ Առանց պատուհանի եւ լուսամուտի քառանկիւն սենեակ մը, խոնաւ ու վատառողջ, ուր երկու գրաշարներ (Հրանտ եւ Արամ) լուսաբացէն մինչեւ ուշ գիշեր հեւ ի հեւ կը չարչարուէին։ Տպարանատէրը՝ Կ. Յ. Ներսէս, տաք ու պաղ օրեր անցուցած տիպար մը, արհեստին պաշտամունքն ունէր։ Պոլիսէն Աթէնք, անկէ Ժընեւ ու Փարիզ փոթորկալից կեանք մը անցուցած էր, միշտ նուիրուած տպագրական արհեստին, մանաւանդ սատարած յեղափոխական մամուլին, առողջութիւնն ալ խանգարած էր այդ ճամբուն վրայ։ Ու եօթէն ինկաւ պատնէշին վրայ, ամբողջ օրը գիր շարելէ վերջ, տուն վերադարձին յանկարծամահ եղաւ սանդուխներուն վրայ։ Ահա՛ այդ անխոնջ Ներսէսը հոգի կը մաշեցնէր թերթը անբիծ ու անսխալ տպելու համար։ Ու Բարթամը, որ ամիսներ առաջ ծրագիր կազմած, հաշուեցոյց պատրաստած էր՝ «Յառաջ»ի խմբագիրը մղելու համար որ չուշացնէ թերթին հրատարակութիւնը։ Եւ Արամն ու Հրանտը, որ գիր կը շարէին, էջ կը կապէին, ժամ առաջ լոյս աշխարհ հանելու համար թերթը։

Իբրեւ «խմբագրատուն», խցիկ մը ունէինք երկու մեթր լայնքով եւ մէկ մեթր խորութեամբ։ Հասարակ փայտէ երկու փոքր ու նեղ սեղաններ, երկու մաշած աթոռներ, հետ գրաւած էին ամբողջ «խմբագրատունը», ուր շարժելիք տեղ չկար։ Երբ երրորդ անձ մը գար, խմբագիրներէն մէկը կը ստիպուէր ոտքի վրայ գիր գրել, գրաշարներուն նիւթ հասցնելու համար։

Աւելի բախտաւոր էր վարչութիւնը, որ գրաւած էր խմբագրատուն եւ գրաշարատուն մէջտեղի սենեակը, բաղդատաբար աւելի ընդարձակ, հոն կար խոշոր սեղան մը, միայն մէկ աթոռ [illegible], որ գրեթէ ամէն ինչ էր։ Թերթերը ծալլել, հասցէները գրել, կապոցը պատրաստել, նամակատուն տանիլ, կրպակներուն ցրուել, բաժանորդ արձանագրել, դրամ գանձել, եւայլն իր պաշտօնին մաս կը կազմէին։ Խանդավառութիւնը մեծ էր սակայն։ Ընկերներ ու բարեկամներ շարունակ կ'այցելէին «Յառաջ»ին, եւ առանց բացառութեան ամէն օր ալ պակաս չէին սիրայօժար թերթ ծալլողները։ Խմբագիրները եւ գրաշարները անգամ, իրենց գործը վերջացնելէ ետք, թերթ կը ծալլէին։

Ահա՛ այս պայմաններուն մէջ ծնաւ «Յառաջ»ը ու աստիճանաբար զարգացաւ, շնորհիւ թերթի խմբագրական եւ վարչական գործերուն լծուած ընկերներու զոհողութեան ոգիին, ու շնորհիւ նաեւ դաշնակցական եւ անկուսակցական ողջամիտ ընթերցողներու քաջալերութեան։

Ամէն կողմէ, մանաւանդ գաւառէն մեծ պահանջ կար «Յառաջ»ի։ Շուտով նշանակուեցան գործակալներ մեծ քաղաքներու մէջ եւ թերթը տարածուեցաւ մինչեւ արտասահմանի հեռաւոր գաղութները, ամէն տեղ ուր հայութեան բեկորներ կար, Ֆրանսայի ագարակներէն մինչեւ Միջագետքի գաղթակայաններ, ու մինչեւ Խարբին ու Ճավա։

Սրտաշարժ էին մանաւանդ գաւառէն եկած ձայները, որոնք նոր բաներ կը պատմէին մեզի։ Նոր կեանք մը սկսած էր տարագիր հայութեան համար, ու «Յառաջ» արտայայտիչն ու արձագանգը եղաւ այդ կեանքին։ Մինչեւ այսօր ալ Ձայներ Գաւառէնը ամէնէն կենդանի բաժինն է թերթին։

«Յառաջ»ի առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1925 Օգոստոս 2ին, համեստ ծաւալով։ Տպարանական անկարելութիւններ թոյլ չէին տար աւելին ընել։ Յաջորդ քանի մը թիւերը անկանոն լոյս տեսան։ Մեքենայի աղմուկը կը խանգարէր դրացիներուն հանգիստը, որով իրիկուան ժամը 8էն վերջ արգիլուած էր տպել թերթը։ Յաճախ թերթին երկու երեսը կը տպուէր միայն, միւս երկու երեսը կը մնար յաջորդ առտուան։ Ոստիկանութեան մօտ [illegible] տարուած դիմումները արդիւնք չտուին։

Այսպէս, շուրջ երեք ամիս «Յառաջ»ը մնաց Ներսէսի տպարանին մէջ, մինչեւ որ, ոտքի կանգնելու ի վիճակի դարձած, փոխադրուեցաւ «Մասիս» տպարանը, ուր մնաց երկար ատեն։

Երկօրեայ էր, օրաթերթ դարձաւ 1927ի կաղանդին. ծաւալը փոքր էր, հետզհետէ աճեցաւ, հասնելով այսօրուան ծաւալին։

Շնորհաւորենք «Յառաջ»ը իր երկհազարեակին առթիւ։

Իսկ եթէ մաղթանք մը պէտք է այս առթիւ, անիկա չպիտի ըլլայ նոր հազար թուականներու համար։ «Յառաջ»ը ծնունդ առաւ Թիֆլիսի մէջ, յետոյ Կարնոյ մէջ, անկէ անցաւ Երեւան, իսկ այժմ տարագիր Փարիզի մէջ։ Մաղթենք որ «Յառաջ»ը շուտով երթայ հոն, ուրկէ տարագիր եկաւ այստեղ։ Աւելի լաւ մաղթանք չեմ կրնար երեւակայել։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ

ՅԱՌԱՋը ղեկավարող արժէք [illegible] տարագիր բազմութիւններուն, որոնց կը տանի քաղաքական, [illegible] ջին, գրական ու գիտական իր [illegible] Անիկա մեր նորահաս երիտասարդութեան ժամադրավայրն է։ Տեսակ մը դպրոց, ուր կը մարզուին նոր [illegible] եւ արժէքներ։ Անկէ ծաւալող [illegible] մեզի կուգայ Կարնոյ բարձրաւանդակէն [illegible] կէն ու Եփրատի եզերքներէն, [illegible] ձորի ու խաչափայտի հովիտներէն [illegible] ջուրերէն, որոնց սրբութիւնը կը [illegible] բանք այսօր։

Ողջո՜յն ՅԱՌԱՋի համեստ մշակներուն, որոնց շնորհիւ հայ գիրն ու խօսքը մեր մշակոյթի արժէքները կենդանի կը պահեն մեր հոգիներուն մէջ։

(1929) ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Աֆղանիստանի յառաջդիմութիւնը

—)(o)(—

Ծանօթ է, որ թուրքերը, քաղաքական հեռանկարներէ առաջնորդուած, կը ջանան Աֆղանիստանը զօրացնել։ Ստորեւ թղթակցութիւն մը՝ ղրկուած Աֆղանիստանի մայրաքաղաք Քապուլէն՝ Թուրք թերթի մը.—

ՔԱԲՈՒԼ (Սեպտ.).— Աֆղան ազգը շատ արիւն թափելէ վերջ, իր ձեռք ձգած անկախութեան ի պատիւ, ամէն տարի 8 օր, 8 գիշեր տօն ունի։ Այս տարի, անկախութեան տօնին ես ալ գտնուեցայ, աւելի ճիշդ. այս անօրինակ ոգեւորութիւնը մօտէն տեսնելու համար, շատ մը օտար ճամբորդներու հետ ես եւս իմ ճամբաս մինչեւ Քապուլ երկարեցի։

Կը խոստովանիմ որ Քապուլ գացած ատեն. «արդեօք ո՞ր խանին անկիւնները պիտի քաշքշուիմ» ըսելով մտահոգ էի։ Այդ պատճառաւ, նախ մեր հիւպատոսարանը գացի։ Մեծ պարտէզի մը մէջ ճերմակ ներկուած միայարկ ու մաքուր շէնք մը։ Մեր փառապանծ դրօշը հեռուէն նշմարելուս, ամբողջ յոգնութիւնս մոռցայ։ Մեր ներկայացուցիչը՝ Սատուլլահ Ֆէրիտ պէյ գիս շատ փափկանկատօրէն դիմաւորեց։ Հոս ինծ տրուած առաջին ծանօթութիւնը այն եղաւ որ եղբայր աֆղան ազգը լաւ չենք ճանչնար։ Բայց, այս խնդրին մէջ, յանցանքը միայն մերը չէ։ Անոնք ալ յանցաւոր են...։ Իրենք զիրենք մեզի ճանչցնելու համար գոնէ քիչ մը ճիգ ընեն։

Սատուլլահ Ֆէրիտ պէյին ցուցմունքով «Օթէլ Քապուլ»ի մէջ տեղաւորուեցայ։ Մաքուր պանդոկ մը, ծառայողները բարեկիրթ, կերակուրները համեղ, ձայնալարն ու ձայնարձակը միշտ տրամադրութեանդ տակ են։ Պանդոկը լեցուն էր հանդիսատեսներով, որոնք եկած էին յաջորդ օրը սկսելիք տօնակատարութիւններուն համար։

Յաջորդ օրը, ուրբաթ, տօնակատարութիւնը սկսաւ։ Նախ պէտք էր գտնուիլ կոթողին առջեւ։ Գացի։ Կոթողը լայն ու ծառազարդ պողոտայի մը մէջտեղը, բարձր ու ճերմակ սիւն մըն է։ Վրան անկախութեան թուականը քանդակեր են։

Կոթողին աջ կողմը դիւանագիտական մարմինն ու օտար այցելուներ, ձախ կողմը՝ նախարարները, ծերակուտականները, երեսփոխանները եւ արքունի անձեր։

Առտուան ժամը 8ը հինգ անցած, ամբողջ հրապարակը ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Այդ պահուն ազգային քայլերգը հնչուեցաւ, որով կ'աւետէին Մէհմէտ Նատիր Թագաւորին գալուստը։ Թագաւորը ինքնաշարժէն բարեւեց ժողովուրդը, իջաւ, եւ կոթողին առջեւ պատրաստ ամպիոնին վրայ ելաւ։

Նատիր Շահը 45—50 տարեկան կ'երեւի։ Հագած էր խաքի գոյն զինուորական զգեստ մը։ Անկախութեան, ազատութեան արժէքն ու կարեւորութիւնը պարզող շատ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ։

Այդ ճառին պատասխանեց խորհրդային դեսպանը՝ իբրեւ ամէնէն տարէցը օտար ներկայացուցիչներուն։ Ան, անկախութեան 14րդ տարեդարձին առթիւ, յառաջդիմութիւն եւ յաջողութիւն մաղթեց։ Թագաւորը շնորհակալութիւն յայտնեց։ Ամպիոնէն իջնելէ վերջ, դեսպաններուն ձեռքերը սեղմելով ամէնուն անջատ անջատ իր յարգանքները յայտնեց։ Ճառերէն վերջ «Ջէմէնի հուզուր» ըսուած հրապարակը գացինք։ Նախարարներ, դեսպաններ եւ ուրիշ պաշտօնատարներ նախապէս պատրաստուած ու զարդարուած վրաններին մէջ գրաւեցին իրենց տեղերը։ Թագաւորը իջնելով ինքնաշարժէն, գեղեցիկ ձի մը հեծաւ եւ զինուորները աչքէ անցուց։

Զօրանցքին մասնակցեցան 15 հազար զինուորներ։ Այդ միջոցին, հինգ գնդիչ օդանաւեր թռիչքներ ըրին։ Աֆղան բանակին այս հանդիսութեանց առթիւ ցոյց տուած կարգ կանոնէն ու կատարելութենէն բոլորը գոհ մնացին։

Այլեւս տօնակատարութիւնը սկըսած էր։ Ամբողջ շաբաթ մը Աֆղանիստանը, մէկ ծայրէն միւսը, եռուն ու զուարթ զանգուածի մը վերածուած էր։ Թնդանօթներ արձակուեցան, աշակերտները մարզական խաղեր ըրին, ֆութպոլի, վոլէյպոլի մրցումներ եղան, պիլիարտոյի մըրցումներ, սկաուտական մարզանքներ, ձիարշաւ, Սունք լճին եզերքը լողալու մրցումներ։ Միւս կողմէ, այս առթիւ բացուած Աֆղան ճարտարարուեստի ցուցահանդէսը լեցուեցաւ ու պարպուեցաւ։ 8րդ օրը, կրթ. նախարարին մեծ բազմութեան մը առջեւ խօսած երկար մէկ ճառովը տօնակատարութեան վերջ տրուեցաւ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԵՐԲ ԼԵԶՈՒՆԻՍ ԿԸ ՇՏԿՈՒԻ»

Այս խորագրին տակ, Մ. Թուրիան պէյ ի մէջ այլոց կը գրէ.—

... Լեզուի վէճին մէջ, դեռ սկիզբէն, երկու տեսակ մտածում կայ.—

1) Բառ մը Թուրքերէն ըլլալու համար անպատճառ Թուրք ծնած ըլլալու է. Թուրք ձեռքին մէջ մեծցած—տեղաւորուած ըլլալու է։ Այս մտածումին կուսակիցները կ'ուզեն որ քալէմ, քեաղըտ, մէքթէպ, հօճա, հիսապ, քիթապ եւ այլ արաբ եւ կամ պարսիկ աշխարհէն եկած բառերը եւս լեզուական շրջանակէն դուրս նետուին եւ անոնց տեղ հարազատ Թուրքերէն բառեր դրուին։

2) Թուրքին գիտցած եւ ճանչցած բոլոր բառերը Թուրք են։ Ժողովուրդը, իւրացուցա՞ծ է բառ մը, — բառական է։ Այլ եւս այդ բառին արմատը, ճիւղը եւ վարակը կամ ոստը փնտռելու պէտք չկայ։ Որովհետեւ, արմատով Թուրք շատ մը բառեր այսօր կորսնցուցած են իրենց կենդանութիւնը, չորցած են։ Օրինակ, ոչ միայն Պոլսոյ, Էնկիւրիի, Էրզրումի մէջ, այլ եւ Ազրպէջան եւ Աֆղանիստան եւ Պուխարա պասաքիչ բառը չկայ այսօր. այլ՝ մէրտիվէն. Միջին Ասիոյ Թուրքերը եւս առտուն դիմայարդարումի ատեն կէօզկիւ չեն ըսեր, այլ՝ այնա։ Մեր լեզուն զտելու համար չանկաթայերէնի, ճօղպէկերէնի, խըրխըզերէնի դիմելու պէտք չկայ։ Ժողովուրդին լեզուն շարմաղէ անցընելու, մաղին վրայ մնացածները հաւաքելու, եւ ատիկա խօսելու եւ գրելու, լեզուին շաղախ դարձնելու է։ Ըստ այս տեսակէտէն, սխալ է նաեւ նոր ածանցումներ ու բարդումներ մէջտեղ հանելը։

Երբ այս երկու տեսակէտները դէմ դէմի դնենք, երկրորդին աւելի տրամաբանական ըլլալը աչքի կը զարնէ։

Յետոյ, ըսելէ վերջ թէ լեզուական խորհրդաժողովը նոր շրջան մը պիտի բլլայ ու պիտի ջանայ ոչ միայն լաւ ելքի մը տանիլ, անոր անկախութիւնը ապահովելով, այլ եւ նկատի պիտի ունենայ գեղեցկութիւնն ու ճըկունութիւնը, կ'առաջարկէ փոխել ամիսներուն անունը։

Ժողովը, կասկած չկայ, որ ամիսներու անունները եւս կարգի պիտի դնէ։ Բայց, Թուրք հին օրացոյցներէն ո՞րը հիմ պիտի ընդունի։ Մեր ձեռքը հին Թուրքերէն ամսանուններէն խօսող երկու գիրք կայ. — Տիվանը Լուղաթիւլթիւրք (այս բառը թուրքերէ՞ն է...։ «Յառաջ») եւ Քիթապը Իլմիւննաֆի (ասիկա՞...)։ Ուրիշ գրքերէ լուր չունիմ։ Այս երկու գրքերն ալ ամիսներու համար կենդանիներու անուն գործածուիլը կը գրեն, եւ այդ անունները այս ձեւով կը յիշեն. — Մուկ, կով, վագր, նապաստակ, կոկորդիլոս, օձ, ձի, ոչխար, կապիկ, հաւ, շուն, խոզ...։ Այս անունները, առաջին ակնարկով, խրտչեցուցիչ կը թուին եւ, օրինակի համար, Ճինկիզ խանին Խոզ ամսուն մէջ ծնած ըլլալը պատմութեան գրքերու մէջ կարդալը մեզի տարօրինակ կը թուի։ Բայց, հաւ բառը եթէ բաղդատենք թըշրինը էվվէլ եւ կամ քեանունը էվվէլ բառերուն հետ, առաջինը աւելի յարմար կը գտնենք մեր լեզուին, քան երկրորդը։

Ուրեմն, մեր կեանքը հաշուելու ծառայող ամիսներու անունները եւս թրքացնելը շատ լաւ գործ մը պիտի ըլլայ։

Ո՞Վ ԳՈՂՑԱՒ 700 ՏԱՐՈՒԱՆ ԳՈՐԳԸ

Թուրքիոյ մէջ իրար անցած են, հաստատուած ըլլալով որ մէջտեղ չկան երկու պատմական նշխարներ, — արաբ նշանաւոր փիլիսոփայ Մուհիէտտին ալ Արապիի վերարկուն եւ եօթը հարիւր տարուան սելճուքեան գորգ մը, — թերեւս ամենահինը իր տեսակին մէջ։

Մեծ պատերազմի օրերուն, այս երկու թանկագին հնութիւնները, ինչպէս եւ ուրիշ առարկաներ Գոնիայի Սատրէտտին Քոնէվի գրադարանէն հանուեցան, որպէս զի չգողցուին։ Յետոյ ղրկուեցան Պոլիս, Էվգաֆի թանգարանը, բայց ահա երեւան կ'ելլէ թէ երբեք հոն չեն հասած։

Գորգին արժէքը 70,000 անգլ. ոսկի կը հաշուեն. իսկ վերարկուն շատ աւելի բարձր է։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՉԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆ ՄԸ
ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն իր վերջին թիւով կը (10 սեպտ.) կը հրատարակէ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հետեւեալ զեկոյցը.—

«Նկատելով որ տեղական կառավարութիւնը տակաւին պաշտօնապէս չէ ճանչցած Հայաստանի ներկայ կառավարութիւնը.

Նկատելով որ թէ տեղական ժողովուրդը եւ թէ կառավարութիւնը համակիր չեն Սովիէթ կառավարութեանց ու հաշտ աչքով չեն նայիր անոնց գործունէութեան։

Նկատելով, որ կարմիր դրօշակի պարզումը գաղութիս հայութիւնը կասկածելի տարր մը պիտի դարձնէ տեղական կառավարութեան ու ժողովուրդին աչքին եւ պատճառ պիտի ըլլայ կորսնցնելու այն համակրութիւնը որ անհրաժեշտ է գաղութիս խաղաղ գործունէութեանը ու բարգաւաճմանը համար. եւ վերջապէս նկատելով որ իբր ազգութիւն մը ներկայացնող գաղութ մեզ համար անհրաժեշտ է պարզել ազգային դրօշակ մը, թէ օտարներու [illegible]թիւնը պահելու եւ թէ մեր ազգային տարրական պարտականութեան մէջ չթերանալու համար.

Ժողովս միաձայնութեամբ կ'որոշէ՝ ամէն տեղական եւ մեր ազգային տօներու առթիւ յարգել մեր Եռագոյնը, Արժանթինի դրօշակի կողքին»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Սէն Շամօնի մէջ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 2 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Քաղաքիս բոլոր գործարաններու դուռները ամուր մը փակուած են։ Առ այժմ ոչ ոք ներս կ'առնեն, եւ ոչ ալ դուրս կը նետեն։ Ներսինները, արդէն վախով կը գործեն, այնպէս որ իրենց կերածը քթէ բերնէ կուգայ։

Իսկ ամիսներէ ի վեր դուրս նետուածները, այլ եւս յուսահատ, իրենք զիրենք բախտին յանձնած են։ Ի՞նչ ընեն, ո՞ւր դիմեն։ Քաղաքապետն իսկ երես կը դարձնէ, երբ քանի մը հայ անգործներ կը ներկայանան։ Յաճախ յանդիմանութիւններով կը պատասխանեն դիմումներուն։

Շիտակը բան չենք հասկնար այստեղի Քաղաքապետութեան անարդարութենէն, երբ աչքի առջեւ ունինք Սէն Թ'իէթիէնը, ուր առանց ցեղի խտրութեան, կ'օգնեն բոլոր անգործներուն։

Ինչպէս ըսել, որպէս զի այս կենսական հարցը իր լուծումը գտնէ։ Դարմա՛ն մը, յանուն անոնց որ անխօս են, եւ իրենց օրերը աշնան դեղնած տերեւներու տակ կ'անցընեն։

× Գովելի ձեռնարկ մը։ Կրթասիրացի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Ռամկավարները, որպէս զի ձեռք ձեռքի տալով, աշխատին գաղութին բարիքին համար։ Մասնաճիւղը խոստացած է իրենց տրամադրութեան տակ դնել իր սեփական սրահը, որ ամէն բանի յարմարութիւն ունի. նոյն իսկ տասնեակ մը հայ մանուկներու եւ պատանիներու հայերէն դասեր տալու։ Դէպի՛ գործ։ Բոլորը մէկին եւ մէկը բոլորին համար։

× Շաբաթներ առաջ, Սէն-Շամօն ալ ունեցաւ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մը, որ արժանի է ամէն քաջալերութեան։ Ես այն հաւատքը ունիմ, որ Կարմիր Խաչը իր երիտասարդ անդամուհիներով, մղում պիտի տայ հայկական դաստիարակութեան։ Մօտերս իր բացման հանդէսը պիտի տայ, շնորհիւ երիտասարդ օրիորդներու ժրաջան աշխատանքին։

Ապրի՛ք, հայ աղջիկներ։

Վրիժապաշ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրք լեզուական համագումարը

Այս նիւթին նուիրուած խմբագրականի մը մէջ, Պուքրէշի «Արազ»ը կը շեշտէ (29 սեպտ.).

— «Մուսթաֆա Քէմալ կ'ուզէ ասով գլուխ հանել մէկն ալ իր ծրագրած յեղաշրջումներէն, ու անգամ մըն ալ զարմացնել աշխարհը։

Զգիտենք դեռ տպաւորութիւնը զոր այս դէպքը պիտի թողու դուրսը, բայց վստահ ենք որ ան դարագլուխ մըն է Թուրքիոյ համար։

Սուլթանութեան ջնջումը, խալիֆային արտաքսումը, մէտրէսէներուն փակումը, ֆէսին վտարումը, այո՛, մեծ ժէսթեր էին. բայց անոնք առաւելապէս արտաքին երեւոյթներն էին Քէմալին ու իր անմիջական շրջապատը ոգեւորող ձգտումներուն։ Անոնք եւ կրնային խաբուսիկ ըլլալ։

Ոչ իսկ արաբական տառերուն վտարումը եւ լատինական տառերուն որդեգրումը անոնց տեղ՝ կրնայ բաղդատուիլ այս նոր փորձին հետ։ Այդ դէպքն ալ մեծ էր, բայց չէր կրնար պսակել նոր Թուրքիոյ յաւակնութիւնները ի խնդիր նոր մշակոյթի մը։ Լատինական տառերը կրնային ճամբայ մը բանալ, բայց անոնք բաւական չէին Թուրք միտքը ընդունակ դարձնելու նոր պատուաստի մը։ Անոնք կաղապար մըն էին միայն։

Քանի Թուրք լեզուն ձերբազատուած չէր իր կապանքներէն, անզօր էր այդ կաղապարը։ Թուրք լեզուն անընդունակ էր եւրոպական միտքը ծծելու, ինչ տառերով ալ գրուէր։

Տօլմա Պաղչէի համաժողովը կուգայ ահա անգամ մըն ալ ցնցելու Թուրքիան։ Կուգայ յեղաշրջելու Թուրք լեզուն։

Ու թող ներուի մեզ այս առթիւ անգամ եւս յայտարարելու թէ՝

— Որքան ալ փակենք մեր աչքերը, բան մը կը փոխուի Թրքական ճակտին վրայ»։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 27 Սեպտեմբեր. — Լուարի շրջանի Ներկայացուցչական Ժողովը գումարուեցաւ Սեպտ. 16ին։ Ժողովը որոշեց Շրջ. Կոմիտէի կեդրոնը փոխադրել Սէնթ Էթիէն և ընտրեց նոր կոմիտէ մը, որ պիտի վարէ Ռուանի, Ս. Էթիէնի, Ս. Շամօնի կազմերը։ Ներկայացուցչական Ժողովը կուսակցական բարձր տրամադրութեամբ զբաղեցաւ իր առջեւ դրուած օրակարգերով եւ առանձնապէս ծանրացաւ կարգապահութեան վրայ, համապատասխան հրահանգները տալով ենթակայ մարմիններուն։ Ներկայացուցչական Ժողովը ընտրեց իր պատգամաւորը, յառաջիկայ Շրջ. Ժողովին համար։

ՆԻՍ, 1 Հոկտ.— Նիսի շրջանի համար ընտրուած է նոր շրջանային կոմիտէ մը, որ ձեռնարկած է խումբերու վերակազմութեան։ Շուտով կը լրանան կազմակերպական աշխատանքները, որմէ յետոյ պիտի ընտրեն իրենց պատգամաւորը յառաջիկայ Շրջ. Ժողովին համար։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Վերակազմութիւն

ՍԷՎՐԱՆ.— Երկար ամիսներու անկազմակերպ վիճակը վերջապէս լուծուեցաւ, Պ. Օ. Լօրէնեանի անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ։

Վերակազմուեցաւ Արաքս մարզական միութիւնը, որ երեք տարիէ ի վեր կը գործէր։

25 Սեպտ. Կիրակի իր նոր մարզադաշտին վրայ հրաւիրած էր սպանիական ֆութպոլի խումբ մը, որմէ պարտուեցաւ 4ի դէմ 3 նշանակէտով։

Բաւական թիւով Հայեր ներկայ եղան այս մրցման, քաջալերելով մեր տղաքը, մանաւանդ նորահասները, որոնք մեծ ապագայ կը խոստանան։

Կը յուսանք թէ ամէն կիրակի կանոնաւոր մրցումներով ոգեւորութիւն պիտի ստեղծուի Սէվրանի երիտասարդութեան մէջ, որ այնքան պէտք ունին բացօթեայ հաւաքոյթներու։

Փիրայր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ

ՎԷՆՍԷՆ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան մասնաճիւղին Վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզը բացուած է։ Դասախօսութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 6էն, ամէն Հինգշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները, ժամը 9—12։ Սրահ՝ Ա. յարկ. 1, Րիւ տիւ Միտի (Փլաս տը լա Մէրի) Վէնսէն։ Շրջանիս յարգելի ծնողներէն ջերմապէս կը խնդրուի իրենց զաւակները անպայման եւ կանոնաւորաբար ղրկել սոյն դասընթացքներուն։ Մասնաւոր արձանագրութեան եւ անդամակցութեան մասին դիմել՝ ամէն Կիրակի ժամը 9—12 եւ յաջորդ երեկոները ժամը 7—10 անձամբ կամ գրաւոր։ Որոշ հասցէներով փոքրիկներու անուն եւ տարիքը տեղեկագրել՝ Hademian, 19, rue de Strasbourg, Vincennes.

Վարչութիւն մասնաճիւղի

Ծանօթ.— կը խնդրուի փարիզի հայ թերթերէն արտատպել ներկայ կոչը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Դրօշակ»ի թիւ 9—10ը (1932 սեպտ. հոկտ.), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Դաշնակցութեան Օրը» (Խմբագրական), Հայ եւ Հայաստանցի (Ասատուր), Տնտեսական նուաճումներ Պարսկաստանում. Արտաքին առեւտուր (Յ. Հախնազարեան), Խորհրդային փոխառութիւնը (Գ. Սաղճեան), Այրուբէնի բարենորոգումը Թիւրքիայում, Թուրքիոյ շուրջ, Կարմիր գծից ներս, Մեր զոհերը, Լուրեր Երկրից, Կեանքը Արեւելեան Նահանգներում մէջ (Սմբատ), Ազգաբարութիւն (Հ. Յ. Դ. Բիւրօ), Օ. Ս. Մինոր։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Դ.

Մոռցայ ըսելու. բաղդատաբար հանգիստ ճամբորդութիւն մը ըրի։ Կրցայ գրեթէ ամբողջ ճամբու ընթացքին, հանգիստ ու լայն տեղ մը ունենալ։ Քնացայ ու չքնացայ։ Քեզի, ձեզի, ամէնուդ հետ էի, ու բոլոր ինծի սիրելի եղած բաներուն հետ։ Նամակս ուշացուցի. յանցաւոր եմ։ Ների՛։ Մանաւանդ որ չպիտի կրնամ բացատրել թէ ինչո՞ւ։

Կէս գիշերը անց էր, երբ Ս. քաղաքին մօտէն անցաւ շոգեկառքը։ Ճիշդ այն պահն էր երբ լոյսերը կը նուաղին մարող աստղերու նման։ Մինչեւ մեր հեռուները հեռանալը՝ համրեցի տասնեակ մը լոյսերու շիջիլը։ Գեղեցիկ էր ու տրտում միաժամանակ։ Կը յիշե՞ս, անցեալ ամառը։ 15 օրեայ մեր պտոյտը հոն։ Կամուրջին քով մեր ձկնորսութիւնը։ Բռնուած ձուկն որ այնքան կը չարչարուէր ազատուելու տենչով։ Ինչո՞ւ չձգեցինք որ ազատուի. քոյր իմ։ Գիտնայիր որքան մեծ փափաք մը ունիմ հաւատալու, թէ մենք բարի եղանք ջուրը վերադարձնելու դիպուածին այդ անմեղ զոհը։ Չդարձուցինք սակայն։

Բայց ինչո՞ւ այս յիմար խօսքերը։ Հիմա պիտի կարծես որ թախծոտ եմ։ Ոչ, բնաւ. միայն թէ, այո՛, հասկնալի է չէ՞, երբ մարդ նոր վայր մը կ'երթայ, նոր ծանօթներով շրջապատուած է, վերջապէս օտար է միջավայրին։

Պիտի ջանամ ուրախ լուրեր տալ յաջորդին։ Բարեւներս Զ...ին. զինքը կը տեսնե՞ս ամէն օր։

Միշտ ....

Կարելի՞ է յետ գրութեան մը մէջ աւելցնել, թէ այս նամակն ալ պիտի չերթայ։ Ահա որքան երկիմաստ խօսքեր, սուտեր ապրեցան այս միակ, թանկագին բարեկամութեան գինէն ներս. որոնց մարմաջն է միայն ճշմարտութիւնը աւելի զօրաւոր դարձնելու կեղծիքը։

Խե՜ղճ ստորագիր. հեռու ես, աւա՜ղ, խօսելով հանդերձ՝ զգացումներուդ տպաւորութիւնը տեսնելու միջակութիւնը արհամարհելէ։ Լռելը հոս շատ հասարակ ձեւ մըն է, ու գիրերն, ու այդ բանին գիտակցութիւնը անբաւական... Ե՞րբ պիտի տիրես զօրաւոր գծով մը վերջանալու գաղտնիքին, որ պատռէ՛, պատռէ բայց ընթեռնելի ընծայելու գնով «չմնջէ...»։

Զ.

Սառոյցի կտորներ կը հալին, ու ճակտոս, կուրծքըս կ'ողողուին անոնց արցունքներով։ Շրթներս կը ծծեն անյագօրէն ու պաղ հոսանքը կոկորդէս վար՝ վառարանի մը կրակին վրայ բացուած օդանցքին պէս է։ Շունչս կ'այրէ մատներս, կը շոգիացնէ սառոյցները։

Այլ արիւնահոսութիւնը կը շարունակուի։ Այսօր հինգերորդ ներարկում մըն ալ ըրին։ Մինչ անտարբեր եմ ամէն բանի հանդէպ։ Միայն թող հանգիստ ձգեն գլխս. ցաւցնող ներարկումն ալ կարելի եղածին չափ ուշ ընեն։ Մորֆինը բաւական է...

Հանգիստ ձգեն գիս, հեռանան ինծմէ։ Ինչո՞ւ անկողնիս քովէն ամէն անցնող պարտականութիւն կը սեպէ հարցնել, թէ «բան մը կ'ուզե՞մ»... անմիջապէս յետոյ փախելու համար քովէս։

Թող մինակ ձգեն գիս։ Մինակ հովին հեծկլտուքին հետ։ Թող չխանգարեն ծառերուն երաժշտութիւնը։

Թող չլարեն այս կեցած ժամացոյցը որ գլուխս է։ Զարբեն ոչ մէկ փոշի, ոչ մէկ մշուշ։

Վա՜ն գի քո՛յր իմ, ժամանակը նստեր հողակոյտերու վրայ՝ իր սեւ մազերը կը դիտէ լռութեամբ։ Ի՜նչ քաղցր է գերեզմաններուն բուրմունքը։ Նիրվանան հոգիս կը պարուրէ բաղձալի քունին պէս։ Ա՞յս է վերջը... օրհնեա՛լ ըլլայ...

Բարտիներուն խշրտուքը կայ ու չկայ, մոխրացած մտածումներուս, երազներուս նման։ Շոյա՜նք է՝ անանդրադարձ. «հասկնալու» բռնութենէն ձերբազատուած։ Կայ ու չկայ։ Ինծի պէս։ Մարմնիս պէս։

Այլ սառոյցը կը հալի ճակտիս, լեզուիս, շրթներուս վրայ։ Կը շոգիանայ։

Օ՜հ սառոյցները։ Ինչո՞ւ հալեր առաջ մատներուս մէջ անոնք ողորկ թուղթի պէս են...

Ու այդ թուղթերը ինչո՞ւ անմաքուր են, անընթեռնելի։ Ու յիշատակը իրենց վրայ չեղածի պէս է...

Կուրծքիս վրայ հալող սառոյցով՝ կուրծքիս տակ սի՜րտս կը հատնի։

Չեղածի՛ պէս, չեղածի պէս...

Մինչ աչքերս լեցուն են՝ դադրած ժամացոյցը ուղեղիս՝ լքուած աղբերակներէն հոսող արցունքով.

Անհրա՜գ, անվիշտ, չեղածի պէս։

Որովհետեւ քո՛յր իմ, գերեզմաններուն վրայ ժամանակը իր վարսերը փռեց, սեւ, անսահման տեւական։

Ու Նիրվանան հոգիս տէրն է արդէն...

Է.

Անտենդ զարթնում մը՝ այս առաւօտ։ Արեւը կը ցուցնէ ինծի պարտէզին մարգարտայեռ ցօղը։ Ցողած չեն աչքերս ու մատներուս նիհարութիւնը մէկ ձեռքէս միւսին՝ հաճելի նորութիւններու զգայութեամբ կը մխիթարէ։

Միշէլը, «երազկոտ նկարիչը» ինչպէս կը կոչեն զինքը, կ'անցնի դիմացէն, խոտերուն մէջէն։ Կը կենայ. կը նայի արթնցած աչքերուս հին բարեկամի ուրախութեամբ ու կը բարեւէ։ Հազիւ անգամ մը, քանի մը խօսք փոխանակած ենք. այն ալ պատահմամբ։

Կը պատասխանեմ իր ձեռքի բարեւին թեւս երկարած, ժպտագին, ինչպէս եթէ ուզէի գրկել իր նայուածքը, պարտէզը, կանաչն ու կապոյտը անսահման, ճկլոյց թռչուններուն։

Տանջուա՜ծ հոգիս. լա՛ւ է ապրիլը չէ՞. բա՛ց թեւերդ, սեղմէ զարթնումները... Աղօթք չէ՞ միթէ այս խայտանքը ո՛վ Աստուած, — այսինքն ո՛վ այս ամէնը կորսնցնելու վախս, կեանք մը տեւելու ջանքս, այսինքն ո՛վ Աստուածս, արիւնիս շունչը... աղօթք չէ՞ միթէ...

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Մակեդոնիոյ երկրաշարժը

Աթէնքի երկրաբանական դիտարանին տնօրէնը յայտարարեց թէ այլեւս հաւանական չեն նոր ցնցումներ:

Սելանիկի մէջ, գիւղացական շէնքերը գրեթէ բոլորն ալ վնասուած են: Այս պատճառով, նորոգութիւններ կը կատարուին եւ վերամուտը յետաձգուած է մէկ շաբաթ: Բիւզանդական պարիսպին մէկ մասը փլաւ առջի օր, իրեն հետ քշելով տուն մը:

Նախարարական խորհուրդը 12 միլիոն տրախմի վարկ մը քուէարկեց, իբրեւ առաջին օգնութիւն: Աթէնքի արքեպիսկոպոսը որդեգրեց տասը որբեր որոնց ծնողները մեռած էին փլատակներուն տակ:

Քննիչ Յանձնախումբին տեղեկագիրը

Կիրակի օր հրատարակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը՝ Մանչուրիոյ մասին: Տեղեկագիրը կը բաղկանայ 160 տպագիր էջերէ եւ Ա. Դ. խորհուրդին կողմէ պիտի քննուի նոյեմբեր 14ին:

Յանձնախումբը դատապարտելով հանդերձ Ճափոնի զինուորական գործողութիւնները, անհնար կը գտնէ վերադառնալ նախկին վիճակին եւ կ՚առաջարկէ Մանչուրիան ճանչնալ իբրեւ անկախ պետութիւն՝ Չինաստանի հովանաւորութեան տակ: Անշուշտ պահպանելով Չինաստանի, Ճափոնի եւ Ռուսիոյ շահերը: Յետոյ, կը թելադրէ հաստատել միջազգային գործակցութիւն մը, Չինաստանի վերակազմութեան համար: Իբրեւ լուծման ձեւ, կը յանձնարարուի Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ կանչել Չինաստանն ու Ճափոնը եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծել վէճերը:

Խայտառակ վարդապետի մը երեսէն

Ընթերցողները կը յիշեն թէ Գուսան «վարդապետ» — Լոնտոնի նախկին հովիւը — նոյն մեղքին մէջ բռնուած ըլլալով Պոլիս, քէն պահած եւ դատի քաշած էր Պալաթի չորս դպիրները եւ «Ժամանակ»ի տէրերն ու խմբագիրները:

Պոլսոյ պատժական Բ. դատարանը կրկին քննելով այս դատը, հետեւեալ վճիռները տուաւ. — «Ժամանակ»ի արտօնատիրուհի Տիկին Արաքսի Գօչունեան եւ ընդհանուր հրատարակութեանց տնօրէն Պ. Մարտիրոս Գօչունեան 6ական ամիս բանտարկութեան եւ 250ական ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին: Իսկ դպիրներէն Ն. Թաթարեան եւ Զ. Պուճագճեան 5ական ամիս բանտարկութեան եւ 100ական ոսկի տուգանքի, Պ. Անտոնեան 3 ամիս բանտարկութեան եւ 50 ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին: Ասկէ զատ, հաւաքաբար 1200 ոսկի վնասուց հատուցման դատապարտուեցան:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 31, Avenue Gobelinsի սրճարանը:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վասպուրական խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբի մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ազբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի, 9 հոկտեմբեր, առտուան ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏ. 15ԻՆ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻԻ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ
Հոկտ. 16ին Կիրակի օր: Կը խնդրուի նկատի առնել սոյն թուականը
Մանրամասնութիւնները շուտով

ՄԵՆՔ ԱԼ ՈՒՆԻՆՔ ՄԵՐ ՄԷՋ
ԼԱՒ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐ

Կիրակի օր Argenteuilի Արհեստակցական Միութեան կողմէ կատարուած մրցումին, յայտնի ելեքտրագէտ Պ. Սարգիս Արզումանեան, իր 80 մրցակիցներուն մէջ առաջին մրցանակը շահած է: Հանդէսէն վերջ, Սէնտիքային տնօրէնը իր ճառին մէջ վեր բարձրացնելով մեր ազգակիցին կարողութիւնը, գովեստով խօսած է անոր մաքուր եւ ճաշակաւոր աշխատութեան մասին: Պ. Սարգիս Արզումանեան արդէն իր համբաւը շահած էր Պոլսոյ Ելեկտրական Ընկերութեան մէջ եւ ծանօթ է Բանկալթիի ամբողջ հայլայֆ գասակարգին: Կը յուսանք թէ միեւնոյնը ըլլայ Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ ալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է թէյասեղան մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Prince, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Միութեան սարքած պարգեւաբաշխութիւնը: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պ. Գուրգէն Թովմասեան, որ մէկ ամիս առաջ Թէհրանէն մեկնած է Փարիզ գալու համար: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պատրիկ Յ. Ալլահվէրդեանի, 39 Bld. Jourdan, Paris 14: Maison Arménienne.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սէյն Սիւր Մէր, C. A.— 35:
Պօնտի, Մեզ.— 35:
Շավիլ, Մ. Ս.— 35:
Առնուվիլ, Սար.— 50:
Բլամոն, Ժ. Ա.— 35:
Ժուայէզօզ, Ս. Մ.— 140:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 4 հոկտ. 932
Վաղը առտու ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄ

Պատասխանելով եղած դիմումներու, տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ առ այժմ նոր սաներ չպիտի առնուին:

Տնօրէնութիւնը կ՚օգտուի այս առիթէն իմացնելու համար որ երբ նոր մուտքեր որոշուին, բոլոր դիմումները նկատի կ՚առնուին, քննութեան համար, իրենց ժամանակի կարգով:

Տրուած ըլլալով հին դիմումներու թիւը որ աւելի մեծ է քան սովորական տարուան մը ընդունելիներու թիւը, ամէն պարագայի այս տարուան դիմումներուն կարելի պիտի չըլլայ գոհացում տալ:

Ստացուած նամակներու ստուար թիւը անկարելի դարձնելով իւրաքանչիւրին առանձին պատասխանել, տնօրէնութիւնը ստիպուած է այս ծանուցումով բաւականանալ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Քահանաները ետ եկան խորանից ու սպասում էին նրան սեղանի առաջ կանգնած, բայց նա անշարժ նստած էր դեռ: Լուսարարապետը թագը հանելու համար վրան ծռելիս նորից շշնջաց վարանոտ ձայնով.

— Ձե՛րդ Սրբազնութիւն:

Կարդինալը նայեց:

— Ի՞նչ էք ասում:

— Վստա՞հ էք, որ թափօրը մինչեւ վերջը տանէք: Խիստ տօթ է ու արեւը սաստիկ է կիզում:

— Ի՞նչ գործ ունիմ ես արեւի հետ:

Մօնտանէլլին խօսում էր մի սառն ու հանդարտ ձայնով: Քահանան նորից այնպէս կարծեց, որ կարդինալը նեղացաւ:

— Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն: Կարծեցի թէ առողջ չէք:

Մօնտանէլլի ոտքի ելաւ, առանց ոչինչ ասելու: Կանգ առաւ գահոյքի վերին աստիճանի վրայ ու հարցրեց նոյն հանդիստ թօնով.

— Ի՞նչ բան է սա:

Նրա վերնոցի երկար քղանցքը աստիճաններից սահել իջել էր դէպի սեղանի առաջ: Եւ կարդինալը ցոյց էր տալիս սպիտակ ատլասի վրայ ընկած կարմիր արատը:

— Արեւի լոյսը, Ձերդ Սրբազնութիւն, գունաւոր ապակիների միջով:

— Արեւի լո՞յսը: Այդպէս կարմի՞ր:

Իջաւ աստիճաններից ու ծունկի եկաւ սեղանի առաջ, դանդաղ շարժելով բուրվառը: Երբ ետ էր տալիս բուրվառը, արեւի երփներանգ լոյսը ընկաւ նրա բաց գլխին ու ծիրանեգոյն փայլ տուաւ նրա սպիտակ վերնոցին, որի ծալքերը դիզուել էին շուրջը: Վեր առաւ սրբազան ոսկի անօթը ու բարձրացաւ ոտքի, մինչ երգիչների խումբն ու երգեհոնը սկսեցին յաղթական երգը:

Սպասաւորողները դանդաղ առաջ եկան ու մետաքսէ ամպհովանին բարձրացրին նրա գլխի վրայ, մինչդեռ միաբանութիւնները աջ ու ձախ բռնում էին իրենց տեղերը ետ անելով փիլոնների երկար ծալքերը: Երբ սարկաւագները ծռացան որ բարձրացնեն դետնից կարդինալի քղանցքը, վանական կարգերը բաց արին թափօրը երկու ուղիղ շարքով, աջից ու ձախից, վառած մոմերը ձեռներին:

Եւ ահա սեղանի մօտ, այդ բոլորից էլ բա՛րձր կանգնած էր Մօնտանէլլին անշարժ, սպիտակ ամպհովանու տակ, բարձր բռնած հաղորդութեան բաժակը ու նայում էր, թէ ինչպէս անց էին կենում նրա կողքից վանականները: Երկու – երկու, մոմերը, ջահերը ու խաչվառները ձեռներին, խաչերով, պատկերներով ու նշանակներով իջնում էին նրանք դանդաղ սեղանի աստիճաններից եկեղեցու միջին լայն նաւը եւ ծաղկազարդ սիւների միջով ու ծիրանի վարագոյրների տակով դուրս էին գալիս փողոց արեւի կուրացուցիչ լոյսի տակ: Նրանց երգի ձայները նուաղում էին գլորւող աղմուկի մէջ ու խեղդւում միշտ նոր ու նոր սաղմոսների հնչիւնի տակ, երբ հետզհետէ ցած էր հոսում մարդկային այդ անվերջ հոսանքը եւ միշտ նոր ու նոր քայլեր իջնում էին աստիճաններից դէպ ի միջին նաւը:

Անց կացան ծխական համայնքները իրենց սպիտակ սաւանների մէջ փաթթուած, յետոյ գթութեան եղբայրները սեւ ոտքից մինչեւ գլուխ, դիմակի ծակերից փայլող պղտոր աչքերով: Անց կացան վանականները հանդիսական շարքերով, նախ մուրացիկ կարգերը սեւ գլխանոցներով ու մերկ այրած ոտներով, յետոյ ծանրադէմ դոմինիկեանները իրենց սպիտակ հագուստներովը: Յետոյ գալիս էին աշխարհական իշխանութեան ներկայացուցիչները, հեծելազօրները, հրացանաձիգները ու տեղական ոստիկանութեան ներկայացուցիչները, նահանգապետը տօնական համազգեստովը ու հրջապատուած իր սպաներից: Նրանց հետեւում էր մեծ խաչը կրող քահանան, ու երկու կողմից մոմակիրները՝ վառ մոմերը ձեռքներին: Երբ դրան վարագոյրները բարձրացրին նրանց ճամբայ տալու համար, Մօնտանէլլին տեսաւ մի վայրկեան իր բարձունքից ու իր ամպհովանու տակից՝ զարդերով ծածկուած արեւոտ հրապարակը, տօնական դրօշակներով զարդարուած պատերը եւ սպիտակազգեստ երեխաներին, որոնք վարդեր էին ցանում: Ա՜, այդ վարդերը, ինչպէս կարմի՛ր էին:

Հանդէսը հանդիստ շարժւում էր առաջ, ձեւերն ու գոյները յաջորդում իրար: Երկա՛ր, սպիտա՛կ, հանդիսաւո՛ր ու բարեպա՛շտ զգեստները տեղի էին տալիս փարթամ հագուստներին ու բանուած վերարկուներին: Անց կացին բարձր, բարակ ոսկի խաչը մոմերի միջից բարձր պահած, նրան հետեւում էին մայր – տաճարի կանոնիկոսները վսեմ դէմքերով իրենց մահտիպ սպիտակ վերնոցների մէջ: Կապելլանը իջաւ սեղանից բռնած խաչը երկու պլպլուն ջահերի մէջ: Նրա ետեւից դանդաղ գնում էին սարկաւագները երաժշտութեան չափովը բուրվառները շարժելով. ամպհովանին տանողները քայլ առին, ոտքերը հաշուելով՝ մէկ, երկու, մէկ, երկու. եւ Մօնտանէլլին սկսեց Խաչի թափօրը:

Իջաւ սեղանի աստիճաններից, անցաւ միջին նաւը, ու վերնայարկի տակով, որտեղից հնչում էին երգեհոնի որոտալից հնչիւնները, մտաւ դրան վարագոյրի տակը, ա՛, այն սարսափելի կարմիր վարագոյրի. եւ այնտեղից ոտքը դրաւ լոյսի մէջ ողողուն հրապարակը, ուր ցանուած էին արեան պէս կարմիր վարդերը, որոնք անչափ ոտքերի տակ կոխոտւելով թարշամում ու մի կարմիր գորգ էին դառնում: Մի ակնթարթ կանգ առաւ նա դրան մօտ. եկան աշխարհական ծառաներ ամպհովանին կրողները փոխանակելու: Յետոյ թափօրը նորից շարժւեց, ինքն էլ նրա հետ՝ երկու ձեռքով ամուր բռնած հաղորդութեան բաժակը: Երգիչների ձայները բարձրանում էին ու նուաղում նրա շուրջը, ոտքերի տոփիւնի ու բուրվառների համաչափ շարժման հետ:

Ու բիւրեղէ վահնակի միջով նայում էր նա Սրբութեանը…

Գրած է. «Չկայ աւելի մեծ սէր, քան այն, երբ տալիս է մարդ կեանքը իր մերձաւորի համար»:

— Ա՜, Արթուր, Արթուր, կայ աւելի մեծ սէր: Միթէ աւելի մեծ չէ՞ երբ տալիս ես այն մարդու կեանքը, որ քեզ համար ամէնից աւելի թանկ է:

. . . .

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
6 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2001

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ Ի ՓԱՌՍ ՈՒՐԻՇԻՆ

Չորս – հինգ հայ մասնագէտներ մրցումի ելած են իրարու հետ, Պոլսոյ լեզուաբանական համաժողովին մէջ, որ պիտի փորձէ մաքրել, զտել, բիւրեղացնել Թուրքերէնը։

Կարդացէք Պոլսոյ Թերթերը, եւ ափ ի բերան կը մնաք անոնց չուրջը հանուած աղմուկէն։

Անշուշտ, ոչ մէկ Թուրք լրջօրէն կը հետաքրքրուի հայ «վաթանտաշ»ներով։

Անոնք Հայերու մասնագիտութիւնը չէ որ կը շնորհաւորեն, այլ հայկական բերաններով արտասանուած փաղաքշական խօսքերը՝ ի փառս Թուրքերէն լեզուի։

Եւ ի՛նչ գիտեր, պանծացնելու համար չքաւոր Թուրքերէնը։

Մենք, հասարակ մահկանացուներս, նոր կ'իմանանք թէ Թուրք լեզուն կապ ունի Մոնկոլեան եւ Թունկուզ լեզուախմբին հետ։ Մինչդեռ, ահա հայ մասնագէտ մըն է որ, ի ներկայութեան Մ. Քէմալի, կ'ապացուցանէ թէ այդ լեզուն կը սերի սումերական եւ հնդեւրոպական լեզուներէն։

Թուրքը ամբողջ հին քաղաքակրթութեան հիմնադիր հռչակուելէ, ալպեան ցեղին խնամի յայտարարուելէ յետոյ, ինչո՞ւ զարմանալ նաեւ այս գիւտին վրայ։

Բայց, Թողո՛ւնք լեզուաբանութիւնն ու ցեղագրութիւնը։ Սահման չունի գիտութիւնը, եւ մատենադարաններու եւ Թանգարաններու մուկերը կրնան ամէն օր անակնկալի մը առջեւ դնել մեզ։

Բոլորովին ուրի՛շ հարց մըն է որ տուն կուտայ մեր այս գրութեան։

Հին վէրք մը։ Խոկալէս հայկական ունակութիւն մը։

Դարերէ ի վեր, մենք սիրած ենք մեր ամբողջ կարողութեամբ ծառայել ուրիշին։ Աւելի զօրաւորներուն եւ բախտաւորներուն։

Առնուազն տասնըհինգ հայ զօրավարներ եւ կայսրեր փայլած են Բիւզանդիոնի գահուն վրայ։ Մեր հին պատմութեան ամէնէն ճակատագրական շրջաններուն։

Դարեր յետոյ, բուռն պանդխտութիւն մը Լեհաստանի, Թրանսիլվանիոյ, Պուքովինայի եւ Հունգարիոյ մէջ՝ հալեցուցած է բազմաթիւ եւ բազմատեսակ հայկական տաղանդներ։

Օսմանցիներու շրջանին, հայկական մտքի խոնարհ ջահակիրները միայն իրենց ճակատագիրը կապած են այս ժողովուրդին հետ։ Իսկ փառասէրներն ու աւելի ճարպիկները՝ ոքնած, փայլած են Օսմ. կայսրութեան, Թուրք ժողովուրդի փառքին համար։

Հայ դիւանագէտներ էին որ կանգուն պահեցին, ճոխացուցին հանգուցեալ Պապը Ալին։ Հայ ամիրաները, սեղանաւորները, ելմտագէտներն ու օրէնսգէտներն էին որ աւիշ ներարկեցին խարխուլ պետութեան մը երակներուն։

Նոյնը ցարերու պատմութեան մէջ։ Տաղանդաւոր զօրականներու ամբողջ սերունդ մը, ազնուականներու եւ պաշտօնատարներու պատկառելի բազմութիւն մը արհամարհեց հայկական ածուն եւ սրարշաւ ալացաւ ռուսական կայսրութեան անծայրածիր պողոտաներուն վրայ։

Այսօր ալ, նոյն պատկերը ե՛ւ Թուրքիոյ ե՛ւ Ռուսաստանի մէջ, թէեւ շատ են փոխուած պայմանները։

Եւ նոյն վրդովիչ տեսարանը՝ արտասահմանի մէջ, Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա։

Համրանք չունին մեր գիտնականները, փրոֆէսէօրները, ելմտագէտները, ճարտարագէտները, ճարտարապետները, բժիշկները, իրաւագէտները, հանքագէտները, քիմիագէտները։ Մանաւանդ Ամերիկան անսպառ մթերանոց մըն է հայկական տաղանդի եւ մասնագիտութեանց։

Եւ սակայն, — բոլորը ի փառս ուրիշին։

Շատ քիչերը կապուած են հայկական իրականութեան հետ։ Այն ալ մեռաքսէ թելով։ Հազիւ բարեհաճ նայուածքներ նետելով։

Ի հարկէ. սահման չկայ տաղանդին եւ գիտութեան առջեւ։ Ոչ ալ խտրութիւն Հրէի եւ հեթանոսի։

Մանաւանդ մեր այս մռայլ եւ երերուն կացութեան մէջ, կարելի չէ պատուարներ կանգնել եւ շղթայ կապել ոտքերուն։

Ունի՞նք ազատ եւ ամբողջական հայրենիք, որպէս զի կարենանք այնտեղ ամփոփել բոլոր արժէքները։

Այստեղ, արտասահմանի մէջ, ունի՞նք ասպարէզներ, պատեհութիւններ տեղաւորելու, արժեցնելու համար տրամադրելի ուժերը։

Միամտութիւն պիտի ըլլար աչքերը փակել անողոք իրականութեան առջեւ։

Բայց, հարցում մը, եթէ կը ներէք։

Բոլոր այն մասնագիտական ուժերը որ կը ծառայեն կը փայլին օտար շրջանակներու մէջ եւ ի փառս օտարին, իրենց տաղանդէն ի՞նչ բաժին հանած, ի՞նչ արժէք վերապահած են սա թշուառ ժողովուրդին։

Ոչինչ կ'ապացուցանէ «եան»ը, երբ գիտենք որ շատ–շատերը ոչ իսկ հայերէն կը կարդան, որպէս զի լսեն մեր չարն ու բարին…

Եթէ ճիշդ է որ սովորութիւնը երկրորդ բնութիւն կը դառնայ, հայկական իրականութենէն, հայկականութենէն կտրուելով – կտրուելով, օտարին ջաղացքը բանեցնող հայ մասնագէտներն ալ հետզհետէ կ'օտարանան։

Ուրիշ խօսքով, անոնց արժէքն ալ, գործն ու փառքն ալ կը վայելէ միայն եւ միայն օտարը։

Իսկ հայ ժողովուրդին բաժի՞նը։

Ի սփիւռս աշխարհի ասպարէզ նետելով իր տաղանդաւոր զաւակները, այս ժողովուրդը ո՛ր եւ է իրաւունք չունի՞ անոնց ժառանգութենէն։

Կամ արդեօք շնո՞րհ պէտք է մուրայ, — ինչպէս օտարէն…

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԱՐԹԱԵԱ»ԲԱՆԱԿԱՆ

Տարիներ առաջ, Միսիոնարներ խաղաղական ովկիանոսի կղզիները կ'երթան եւ այդտեղի վայրենիները քաղաքակրթելու համար իրենց առաջին գործը, բնականաբար, կ'ըլլայ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը։

Թարգմանութեան մէջ, մեծագոյն արգելքը կ'ըլլայ «գորտ» բառը։ Անշուշտ, կը յիշէք Աստուածաշունչի այն հատուածը, որ կը խօսի գորտերու անձրեւի մասին։ Այդ կղզիին մէջ գորտ չէր գտնուեր։ Հետեւաբար, վայրենիները չունէին, իրենց լեզուին մէջ, «գորտ» բառը։ Միսիոնարները, քառասուն պատի կը զարնեն իրենց գլուխները։ Եւ որովհետեւ կը գտնուէին ճիշդ այն կացութեան մէջ, ուր կը գտնուին Թուրքիայէն փախած, բայց, օրուան տագնապին պատճառաւ վերադառնալ ուզող մեր կարգ մը բանասէրները, կ'որոշեն «գորտ» բառը թարգմանել լատիներէն Rana բառով։

Կղզին ֆրանսական գաղութ մըն էր։ Քանի մը տարի վերջ, Ֆրանսացիները հոն դպրոցներ կը բանան ու կը դասաւանդեն ֆրանսերէն լեզուն։ Նախկին վայրենիները renard բառին մէջ կը տեսնեն Աստուածաշունչի… գորտը (rana). որով, գորտերու անձրեւը իրենց մտածումին մէջ կը դառնայ աղուէսներու անձրեւ։

Երեւակայեցէք, որ հարիւրաւոր տարիներ վերջ, վայրենիներու նոյն կղզիին մէջ, վայրենիներու այն օրերու «Կազի»ն գումարէ լեզուական համաժողով մը՝ եւրոպական տարազ հագցնելու համար իր ժողովուրդի կիսավայրենի լեզուին։

« Մարթաեա » բանօրէն, գիտէ՞ք ի՛նչ պիտի ըլլար արդիւնքը. — Որովհետեւ Linguistique Historique տրկար պիտի գտնուէր՝ արդիականացնելու անարդիականանալի լեզու մը, պիտի դիմուէր linguistique ontologiqueի կամ paléontologiqueի, եւ, որովհետեւ վայրենի Քանաքներու լեզուին մէջ rana բառը պիտի գտնուէր, եզրակացութիւնը այն պիտի ըլլար թէ՝ լատիներէնը սերած է … քանաքերէնէ եւ թէ Քանաքները (Canaques) նախահայրերն են լատին ցեղին. այսինքն՝ Ֆրանսացիներու, Իտալացիներու, Սպանիացիներու, մէկ խօսքով՝ արդի ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին… Ամերիկայի գիւտէն իսկ առաջ։

ԱՐՇՕ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Սլիվէնէն (Պուլկարիա) կը գրեն «Ազատ Խօսք»ի (25 սեպտ.) .—

Շաբաթէ մը աւելի է որ սրճարանները լեցուած են գործազուրկ հայ բանուորներով, որոնք գործէ հանուած են պուլկարահպատակ չըլլալով։ Շատերը, իրենց այս վիճակը նախատեսելով, ամիսներ առաջ, 500ական լէվա յանձնած էին Թեմականին, այն վստահութեամբ թէ մօտ ատենէն իրենց հպատակութիւնը ձեռք կը բերուի, ինչպէս բերուեցաւ Ռուսերունը։

Դժբախտաբար, մեր հայրենակիցներու յոյսերը անցան բոլորովին ապարդիւն։ Այսօր անոնք յուսախաբ, լքուած, հեռացուած են իրենց գործէն։ Շուարած լեցուած են սրճարաններն ու փողոցները եւ սարսափով կը նային մօտալուտ ձմրան։ Չեն գիտեր թէ ո՞ւր դիմեն, ո՞ր քարին զարնեն իրենց գլուխը։ Գործ չկայ, հաց չկայ, փայտ չկայ։ Չկայ եւ միջոց դպրոց ղրկելու իրենց զաւակները, որոնք արդէն սկսած են փողոցները թափառիլ։

—)(o)(—

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ Պուքրէշի քաղաքապետական թատրոնի դերասանուհիներէն Ֆլօրիքա Վարկա, չափազանց եղերական պարագաներու մէջ։

Հեռախօսին գլուխը կանչելով իր նշանածը, բուռն վիճաբանութիւն մը ունեցաւ անոր հետ, եւ առանց փակելու գործիքը, գնդակ մը պարպեց ճիշդ սրտին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիա կ'առաջարկէ նոր ժողով մը գումարել հաւասարութեան խնդիրը քննելու համար

Նոր անակնկալ մը՝ Լոնտոնէն։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը առջի օր օդանաւով Փարիզ եկաւ Ժընեւէն, եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Էռիոյի հետ, ժամը 12.40էն մինչեւ 14.15։ Առ այժմ, գաղտնի կը պահուի խօսակցութեան բովանդակութիւնը։ Բայց, ինչ որ տեղի ունեցաւ այնուհետեւ, բաւական կը պարզէ գաղտնիքը։

Արդարեւ, տեսակցութենէն անմիջապէս յետոյ, բրիտանական կառավարութիւնը հաղորդեց թէ Լոնտոն պիտի հրաւիրէ հինգ պետութիւններ, քննելու համար սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը։

Երեքշաբթի օր, Պերլինի անգլ. դեսպանատան գործակատարը արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, ծրագրուած ժողովին հրաւիրեց Գերմանիան։ Համաձայն քաղուած տեղեկութեանց, Գերմանիան պիտի մասնակցի, պայմանաւ որ իրեն դէմ կազմուած միացեալ ճակատի մը առջեւ չգտնուի։ Ատոր համար ալ, կ'ուզէ նախնական բանակցութիւններ կատարել։ Միեւնոյն ատեն, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը խնդրած է որ, երաշխաւորուի թէ ծրագրուած խորհրդաժողովը չպիտի հիմնուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծանուցագիրներուն մէջ յայտնուած գաղափարներու վրայ, որովհետեւ ատոնք շատ գէշ տպաւորութիւն գործած են Գերմանիոյ մէջ։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա իր սարքած ժողովին առջեւ պիտի դնէ հետեւեալ տեսակէտները.—

19 Ընդունիլ զինուորական հաւասարութեան սկզբունքը, պայմանաւ որ սպառազինութեանց որ եւ է յաւելում տեղի չունենայ։

2) Այդ հաւասարութիւնը պէտք է իրագործուի աստիճանաբար զինաթափ ընելով ամէնէն աւելի սպառազինուած պետութիւնները։

3) Իրաւունքի հաւասարութիւնը երբեք չի նշանակեր նաեւ քանակի հաւասարութիւն։

4) Միայն կարելի է նկատի ունենալ սպառազինութեանց զանազան տեսակներու հաւասարութիւնը. այսինքն, Գերմանիան պիտի կրնայ սպառազինութիւններ ունենալ իւրաքանչիւր տեսակէ, բայց ոչ նախկին զինակիցներու հետ հաւասար չափով։

5) Վերսայլի դաշնագրին մէջ նշանակուած արգելքները պիտի արձանագրուին զինաթափութեան նոր համաձայնութեան մէջ, բաց ի հաւանական բարեփոխումներէն։

*** Ծրագրուած խորհրդաժողովին պիտի մասնակցին Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Գերմանիա։ Ամերիկայէն ալ պիտի խնդրուի որ «դիտող» մը ղրկէ։

*** Փարիզի մէջ ալ, ինչպէս Պերլինի մէջ, ջերմ ընդունելութիւն չգտաւ Անգլիոյ այս նախաձեռնութիւնը։ Եւ առ հասարակ յոռետես են արդիւնքի մասին։ Նոյն տպաւորութիւնը կը տիրէ Հռոմի մէջ։

Նոր ցնցումներ Մակեդոնիոյ մէջ

ԿՂԶԻ ՄԸ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ՝ 250 ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՎ

Պելկրատէն կը հեռագրեն հոկտ. 4 թուականով.— Սելանիկէն կը տեղեկացնեն թէ նոր ցնցումներ զգացուեցան ամբողջ յունական Մակեդոնիոյ մէջ։ Սթրաթոնիքան ամբողջովին աւերակներու կոյտ մը դարձած է։ Երեք հարիւր հանքագործներ որոնք հանքին մէջ կ'աշխատէին, թաղուեցան փլատակներուն տակ։ Մինչեւ հիմա 40 դիակներ հանուած են։ Ամատիանի փոքր կղզին թաղուեցաւ ջուրերուն տակ, անհետացնելով 250 բնակիչներ։

*** Աթէնքէն կը հեռագրեն նոյն թուականով.— Վերջին օրերու շարժը բազմաթիւ տուներ կործանեց այն քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ որոնք չէին վնասուած առաջին ցնցումներէն։ Տրաման եւ Գավալան ալ վնասուեցան։ Սթրաթոնիքայի մէջ երկաթի հանքերը մեծ վնասներ կրեցին եւ բազմաթիւ հանքագործներ փլատակներուն տակ մնացին։

Կառավարութիւնը քսան միլիոնի առաջին օգնութիւն մը քուէարկեց։ Բանակը հրաման ստացաւ պատսպարել անտուն բնակիչները։ Բրիտանական նաւաբաժինը, որ մեծ աշխատանքներ թափած էր աղէտեալները փրկելու համար, մեկնեցաւ յունական ջուրերէն։

Աղէտեալ շրջանին մէջ, ամէն տեղ խորունկ ճեղքեր բացուած են եւ գետնէն ջուր կը բխի։

*** Անգլիացի նաւազները հիւղակներ շինեցին արկածեալներուն համար։ Անգլ. փոխադրանաւ մը խոտացած կաթ, հաց եւ ուրիշ ուտելիքներ փոխադրեց Եէրիսոս։

„Ռանթ„երու միացման յաջողութիւնը

Պաշտօնական զեկոյց մը կը տեղեկացնէ թէ՝ ֆրանսական վեց «ռանթ»երու միացման գործողութիւնը վերջացաւ մեծ յաջողութեամբ։

Կառավարութիւնը արտօնութիւն ստացած էր ձեւափոխելու եւ միացնելու 85ուկէս միլիառ ֆր.ի հասութաբեր Թուղթեր, տոկոսը իջեցնելով հարիւրին 4ուկէսի։ Վերադարձուած Թուղթերու փոխարէն վճարուեցաւ 4520 միլիոն ֆրանք, բայց նորեր ծախուեցան 2935 միլիոնի։ Ուրեմն, վերադարձուեցաւ միայն 1585 միլիոն ֆրանք, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 1.85, ամբողջ գործողութեան վրայ։

*** Կառավարութիւնը որոշեց հարիւրին 5—8 կրճատել պետական պաշտօնեաներու Թոշակները։ Միեւնոյն ատեն պիտի կրճատուի պաշտօնեաներու թիւը եւ պիտի սեղմուին վարչական ծախքերը, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։

Բացը հինգ միլիառ ֆրանք է։

Ցուլտալտանը հանրապետական կը մնայ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Պ. Ցալտարիս, ժողովրդական (արքայական) կուսակցութեան վարիչը, նամակ մը գրելով Հանրապետութեան նախագահին, կը յայտարարէ թէ առանց վերապահութեան կ'ընդունի Հանրապետական վարչաձեւը։ Նախագահը հրապարակային յայտարարութեամբ մը հաստատեց այս պարագան։ Այսպէս կը վերջանայ վարչաձեւի շուրջ մղուած պայքարը, որ կը սպառնար երկրին խաղաղութեան։ Պ. Վէնիզելոս ալ իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնեց։

ԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՑԷ՛Ք ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐԸ

—)(o)(—

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը, իր տարեկան ընդհ. ժողովը կը գումարէ այս միջոցին։ Առջի օրուան նիստին մէջ քննեց բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ ազգայնացնել Անգլիոյ դրամատունը եւ հակակշռի ենթարկել բոլոր սեղանաւորական գործողութիւնները։ Բանաձեւին հեղինակն էր արտաքին գործերու նախարարութեան նախկին խորհրդականը, որ յայտարարեց.

— Մեր քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ ընկերվարական՝ սկզբունքով, եւ իրատես՝ մանրամասնութեանց մէջ։ Պէտք է ըլլայ համարձակ եւ գործնական։

Յետոյ խօսելով Անգլիոյ Դրամատան կանոնագրին վրայ, դիտել տուաւ թէ այդ հաստատութեան տնօրէնը երկրին ծառան չէ, այլ ընդհակառակն կերպով մը անոր տէրը դարձած է։

Ուրիշ պատգամաւոր մը առաջարկեց ազգայնացնել նաեւ միւս դրամատուները։ Ժողովը 984,000ի դէմ 1 միլիոն 141,000 ձայնով ընդունեց այս առաջարկը։

ՍԼԱԹԻՆ ՓԱՇԱ

Հոկտ. 4ին Վիեննայի մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ Սլաթին փաշա, որուն անունը կապուած է Եգիպտոսի հետ։ Ծնած էր 1857ին եւ սկիզբէն իսկ արկածախնդիր կեանք մը վարած։ Տասնըվեց տարեկան էր, երբ Եգիպտոս գնաց եւ ծանօթացաւ Կորտոն փաշայի հետ։ Յետոյ մասնակցեցաւ Պոսնայի կռիւներուն։ Քսաներկու տարեկան էր, երբ Կորտոն փաշայի կարգադրութեամբ, նահանգապետ նշանակուեցաւ Տարֆուրի։ Նշանաւոր հանդիսացաւ Մէհտիներու պատերազմին ատեն։ 1883ին իր զօրքը անձնատուր եղաւ եւ ինքն ալ գերի բռնուեցաւ։ Ամբողջ 11 տարի, Մէհտին, յետոյ իր յաջորդը մէկ կողմէն միւսը փոխադրեցին զինքը, ձեռքերն ու ոտքերը շղթայակապ։ 1895ին յաջողեցաւ փախչիլ։ Նոյն տարին, իբրեւ զնդապետ մտաւ եգիպտական բանակին մէջ, փաշայի տիտղոսով, եւ Քիչնըրի հրամանատարութեամբ կռուեցաւ Մէհտիներուն դէմ։ 1900ին գնաց Սուտան, իբրեւ ընդհ. քննիչ, իսկ 1914ին վերադարձաւ իր հայրենիքը, ուր ազնուականութեան տիտղոս ստացաւ։ Իր արկածներէն կազմած է գիրք մը, — «Հուր եւ Սուր Սուտանի մէջ»։

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՅՈՐԴՈՐՆԵՐԸ

Հինտէնպուրկ անթելով շնորհակալութիւն յայտնեց ամբողջ գերման ժողովուրդին, իր ծննդեան 85րդ ամեակին առթիւ ուղղուած շնորհաւորութեանց համար։ Այս առթիւ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղեց բոլորին.

— Մեծ պարտականութեանց առջեւ կը գտնուինք։ Արտաքին ճակատին վրայ, կը պայքարինք մեր ազատութեան եւ իրաւունքին համար։ Ներքին ճակատին վրայ՝ աշխատանքի եւ հացի համար։ Իբրեւ վարիչը գերման ժողովուրդին եւ վեր մնալով բոլոր կուսակցութիւններէն, պիտի շարունակեմ բոլոր Գերմանացիները միացնելու ջանքերս, ինչպէս անցեալին մէջ։ Ես վստահ եմ գերման ժողովուրդին ողջմտութեան վրայ։ Իր պատմութիւնը կը ցուցնէ թէ ուրիշ անգամներ ալ, ան գիտցած է մարտնչիլ, իր ճակատագրին բարելաւումը ապահովելու համար։

— :-: —

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ սահմանագծման աշխատանքները լրացնելու համար, յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որուն պիտի նախագահէ չէզոք պետութեան մը ներկայացուցիչը։

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԿԱԶ պատրաստուած ատեն, երկու ռուս գիտնականներ ըսպաննուեցան Մոսկուայի մէջ։ Անոնք հեղձուցիչ նոր կազ մը կը փորձէին, որ կրնայ թափանցել բոլոր պաշտպանողական դիմակներէն ներս։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԼԵԶՈՒՆ ԲԻՒՐԵՂԱՑՆԵԼՈՒ ՃԻԳԵՐ

Մուսթաֆա Քէմալ անխոնջ մարդ է, հաստատամիտ ու հետեւողական:

Տարիներէ ի վեր ձեռնարկուած հիմնական յեղաշրջումներուն շարքը վերջացած չի նկատեր դեռ:

Օսմանեան կայսրութիւնը հիմնայատակ տապալեց, խալիֆայութիւնը ջնջեց, կրօնքը պետութենէն անջատեց, ֆէսն ու փաթթոցը աղբանոց նետեց, կիներուն երեսը ծածկող քօղը պատռեց, արաբական տառերը հնութեանց թանգարանը ղրկեց, վերջերս ալ Թուրքիոյ համար նոր պատմութիւն կերտեց, ուրանալով Սելճուքներն ու Օսմանները եւ հանդիսաւորապէս յայտարարեց որ Թուրքերը մայր եւ ըստեղծիչ են բոլոր քաղաքակրթութեանց…: Ո՛չ աւելի, ոչ պակաս:

Հիմա կարգը եկած է մաքրագործելու Թուրքերէն լեզուն: Սեպտեմբեր 26էն ի վեր Պոլիս՝ Տօլմա Պաղչէի պալատին մէջ կը գումարուի Լեզուական Համաժողով մը (Տիլ Քուրուլթայը), որուն կը մասնակցին ամէն ազգէ լեզուագէտներ, նաեւ Թրքագէտ Հայեր, հովանաւորութեամբ նոյն ինքն Մուսթաֆա Քէմալի:

Ինչպէս որ քանի մը ամիս առաջ «Պատմութեան Համաժողովը» հռչակեց թէ աշխարհի բոլոր ցեղերը Թուրքերէն կը սերին, այնպէս ալ տարակոյս չկայ թէ լեզուական համաժողովը հանդիսաւորապէս պիտի յայտարարէ թէ տիեզերքի բոլոր լեզուները սերած են Թուրքերէնէն:

Այս մասին Թուրք թերթերը այժմէն միտքերը կը պատրաստեն:

Հարցը շատ պարզ է: Վարդապետն ասաց: Ա՛լ անկէ վերջ հաւատարիմ ժողովուրդին կը մնայ հաւատալ: Հաւատքը ամէն բան է քէմալական Թուրքիոյ մէջ: Հարկ չկայ գիտական եւ լեզուաբանական կնճռոտ պրպտումներու: Քանի որ Մուսթաֆա Քէմալ կը վճռէ թէ Թուրքերէնը մայրն է բոլոր լեզուներուն, մամուլին եւ ժողովուրդին պարտականութիւնն է «ամէ՛ն» ըսել:

Փա՞ստ կ'ուզէք: Ահա՛ Եոնուս Նատիի «Ճիւմհուրիյէթ»ը, որուն սեպտեմբեր 22ի խմբագրական սիւնակին մէջ Պոլսոյ երեսփոխան Ալաէտտին Ճէմիլ կը գրէ·

— «Մեծ Ղազիին Թրքական պատմութեան եւ լեզուի մասին հրապարակ դրած ճշմարտութիւնները եւ Լեզուական Համաժողովին մասին «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ կատարուած հրատարակութիւնները նորանոր ուրախութիւններ արթնցուցած են բոլոր ցեղակից ընթերցողներու սրտին մէջ: Վերջին դարերուն շատ դէշ տեղ տրուած էր Թրքութեան, որ աշխարհի վրայ կ'ապրի դրեթէ ստեղծագործութենէն ի վեր, շատ դէշութիւններ ընել ուզեցին անոր եւ զրպարտութիւններով ճմլեցին անոր սիրտը· հիմա որ նոր աշխարհ եկած ենք, ի՞նչպէս կարելի է ուրախութիւն չզգալ:

«Հսկայ (զօնա) Թուրքը, որ յաղթած է ամբողջ եւրոպական միութեան եւ ոտքի է կանգնած, պէտք է յաղթէ նաեւ ճշմարտութեան այս մարզին մէջ: Սակայն յաղթելու առաջին պայմանը հաւատքն է: Ատոր համար է որ նախ պէտք է հաւատանք թէ Թուրք քաղաքակրթութիւնը եւ Թուրք լեզուն մայրն են բոլորին»:

Ուրեմն, համաժողովէն առաջ, որոշուած է արդէն ըլլալիքը: Թուրքերէնը՝ մայր բոլոր լեզուներու:

Այս ուղղութեամբ ծիծաղելի փաստարկութեանց ալ սկսած են: Թուրք մամուլին մէջ կը վխտան ստուգաբանական փորձեր, որոնք քար հանել կուտան մեր հանգուցեալ Հիւնքեարպէյէնտեան քահանային:

Օրինակ, առնենք իլ Թուրք արմատական բառը, որմէ զուգեր են եղեր Յոյները իրենց իլիոս բառը· իլ Թուրանի առաջին արեւի չաստուածն էր· արեւին տակի Թրքական հողերը կոչուած են իլ, էլ, իւլէ: Եըլ (տարի) ցոյց կուտայ երկրիս արեւին շուրջ դառնալու ժամանակամիջոցը· եըլտըզ (աստղ), եըլտըրըմ (շանթ) արեւի կտորներ են: Արաբները իլահ կ'ըսեն չաստուածին: Եզրակացութիւն. Թուրքերէնը նախապատմական դարերուն իսկ գոյութիւն ունէր· յունարէնն ու արաբերէնը եւ դեռ քանի՛ քանի՛ լեզուներ Թուրքերէնի ազդեցութիւնը կրած են: Նոյն իսկ Ֆրանսերէնը: Չէ՞ք հաւատար· ահա՛ փաստը·

Լատիներէն Erti բառը առնուած է հին Թուրքերէնի arta կամ erte բառէն· Արաբներն ալ զողցած են այս բառը եւ դարձուցած irs = erth· (տարակոյս չկայ որ Հայերն ալ արտ բառը Թուրքերէնէն առած են, Անգլիացիները՝ earth)· Ֆրանսացիները héritageը առած են Թրքական այս erte բառէն («Ճիւմհուրիյէթ», 22 սեպտ.):

Այս կարգի ստուգաբանական հրաշալիքներու շարքը երկայն է, եւ դեռ գալիք շաբաթներու ընթացքին ո՛վ գիտէ ի՛նչ նոր գիւտերու ականատես պիտի ըլլանք:

Մինչ այդ, կարգ մը Թուրք նոր գրողներ սկսած են գրել նոր Թուրքերէնով մը, որ բոլորովին անհասկնալի է, մանաւանդ Պոլսոյ նրբաճաշակ պէյերուն եւ քիւչիւք հանըմներուն:

Սակայն անոնք ալ չեն գիտեր թէ լեզուական համաժողովէն ի՛նչ դուրս պիտի գայ: Անոնցմէ մէկը՝ Փէյամի Սաֆա՝ «Ճիւմհուրիյէթ»ի նոյն թիւին մէջ կը գրէ, «Համաժողովի սեմին վրայ» խորագրին տակ·

— «Բացէ ի բաց ըսենք որ մեզմէ շատերուն մտքին մէջ այս գործը կնճռոտ ու թնճկոտ խնդրի մը, անձեւ ու մութ զանգուածի մը երեւոյթն ունի: Շատ քիչ են մեզմէ անոնք որ գիտնան թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը: Մեզմէ ոմանք կը սպասեն որ հնդեւրոպական լեզուները Թուրքերէնէ սերած հռչակուին, ոմանք կը յուսան թէ Թուրք լեզուէն դուրս պիտի շպրտուին բոլոր կարկտան, մակաբոյծ եւ օտարոտի բառերը, ոմանք ալ կը մտածեն թէ այսօրուան Թուրքերէնի պակասաւոր բառերը պիտի վերցուին եւ անոնց տեղ լեզուն պիտի խճողեն բազմաթիւ բառերով, որոնք պիտի առնուին խալամութենէ առաջուան չինական Թուրքեստանի լեզուէն, կամ ԺԱ. դարու Քուտաթքու — Պիլիք կոչուած Թուրքերէն, եւ կամ աւելի վերջի դարերու Պապէր բռնած Թուրքերէնէն, Ազրպէյճանի, Քըփչաքի, Խրիմի, Քազանի եւայլն լեզուներէն կամ բարբառներէն: Օրինակ, հարազատ Թուրքերէն լեզու մը ստեղծելու աշխատող քրիստոնեայ Թուրքերուն պէս՝ էպէտի (յաւիտենական) ըսելու տեղ պիտի ըսենք մէնկիւ, ֆիքիր (միտք) ըսելու փոխարէն սաքըշ, թաքտիմ էթմէք (մատուցանել) տեղ էօթիւնմէք ևն.»:

Եթէ այս վերջին ենթադրութիւնը իրականանայ, ճշմարիտ խառնիճաղանճ մը առաջ պիտի գայ:

Այժմու լեզուն, որքան ալ բաղադրութիւն մը ըլլայ հին Թուրքերէնի, արաբերէնի, պարսկերէնի, մասամբ ալ իտալերէնի եւ ֆրանսերէնի, արմատ ձգած է երկրին մէջ եւ չաղուած ժողովուրդին հոգիին հետ: Բազմաթիւ օտար բառեր Թրքացուած են թէ հնչումի տեսակէտով թէ իմաստով: Դժուար է այդ բոլոր բառերը լեզուէն դուրս հանել եւ տեղը դնել չաղաթայերէն, քըպչաքերէն եւ այլ բարբարոսական բառեր, որոնք չպիտի կրնան արտայայտել այսօրուան քաղաքակրթութեան պահանջները:

Թուրքերը երբ Կեդրոնական Ասիոյ մէջ էին, կրած են չինական ազդեցութիւնը: Յետոյ երբ սկսան դէպ ի արեւմուտք առաջանալ, ենթարկուեցան Իրանի ազդեցութեան, աւելի վերջն ալ կրեցին անոնց կրօնքը (իսլամութիւն) ենթարկուելով անոնց լեզուին ու քաղաքակրթութեան, որ անհամեմատ աւելի բարձր էր քան իրենցը: Պոլսոյ գրաւումէն վերջ, Թուրքերէնը կրեց յունարէնի (բիւզանդական) եւ իտալերէնի (Ճենովայի = Ճիճիվիզ) ազդեցութիւն· իսկ ԺԹ. դարուն ենթարկուեցաւ ֆրանսերէնի ազդեցութեան:

Ներկայ Թուրքերէնը, —աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել օսմաներէնը, — պատկերացնելու համար, վերջերս «Գարակէօզ» հրատարակած էր ծաղրանկար մը· Թրքուհի մը դուրս երկնցուցած է լեզուն, որ վերջաւորութեանը երեք մասերու կը բաժնուի, մէկուն վրայ գրուած է արաբերէն, միւսին՝ պարսկերէն, իսկ երրորդին վրայ՝ փրէնկերէն: Լեզուական համաժողովը իր հասու դանակով պիտի կտրէ այդ երեք մասերն ալ, ձգելով միայն բուն արմատը, որ Թուրքերէնն է:

Մերկանալով այդ երեք լեզուներէն, մանաւանդ արաբերէնէն եւ պարսկերէնէն, Թուրքերէնը պիտի ներկայացնէ աւելի խեղճ եւ աղքատ լեզու մը քան այն որ կը խօսէր Էպլէպիճի Հօր Հօր աղան:

Ահա՛ պզտիկ նմոյշ մը նոր Թուրքերէնէն՝ այնպէս ինչպէս սկսած են փորձել կարգ մը գրողներ: Գրողն է ուսուցիչ (օքուդուճու) Ֆախրի·

— «Տէմէք խաթէրիմ քի սօյումուզուն պու տիրիմլի իշինտէքի ումուշումուզ պօշ տէյիլ կէրչէք պիր քուրուլթու վէ իւզիւնթիւ տիւր»: («Միլլիյէթ», 19 սեպտ. 1932):

Ասիկա դրեթէ չէր գործածուեր գրականութեան մէջ:

Մուսթաֆա Քէմալի մէկ հրամանագիրը բաւական պիտի ըլլայ վաղը այս նոր լեզուն պարտադրելու համար Թուրքիոյ բնակիչներուն: Եւ ամէնէն առաջ մամուլը պիտի ծափահարէ այս բարենորոգումն ալ, առաջին օրինակը ինք տալով:

Թուրքը ուրեմն տասը տարուան մէջ բոլորովին դիմափոխ կ'ըլլայ: Անցեալի պատմութիւնն ու աւանդութիւնները ուրանալէ վերջ, դարաւոր լեզուն ալ թանգարան պիտի դնէ, զուտ Թուրքերէն, ազգային լեզու մը կերտելու համար: Քէմալապետութիւնը սկիզբը դրաւ Թուրքիոյ նոր պատմութեան: Այսքան կարճ ժամանակի մէջ այսքան անհագին յեղաշրջում Թուրքին միջակութային տարողութենէն վեր է: Ապագան ցոյց պիտի տայ թէ Թուրքը կրցա՞ծ է մարսել այդ բոլորը:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

"ՍՕՖԻԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ„

ՍՕՖԻԱ, 28 սեպտ.— Սեպտ. 25ին տեղի ունեցան Սօֆիայի թաղապետական ընտրութիւնները: Այս առթիւ, բուռն պայքարի լծուած էին բոլոր կուսակցութիւնները· մանաւանդ՝ կառավարական պլօքը, համայնավարները եւ Ալ. Ցանքովի կուսակցութիւնը: Այս վերջինը, որ Սթամպուլիյսքիի տապալումէն վերջ վարչապետ էր եղած, մայիսին անջատուեցաւ Լիափչեւէն ու հետզհետէ իր շուրջ կը կեդրոնացնէ աջ — ազգայնական — զինուորական տարրերը: Ընտրութեան ցանկերուն թիւը 18 էր: Վերջին երկու օրուան ընթացքին ընդհարումներ եւ արիւնոտ դէպքեր պատահեցան: Փողոցը բախումներ ունեցան գլխաւորաբար Ցանքովի և պլօքի կուսակիցները, իրարու նշանատախտակներ պատռել – կոտրելով ու հրացանի դիմելով, մինչ համայնավարները քարոզութիւն կ'ընէին ու լուռ ու մունջ կ'աշխատէին: Շատերու համար արդէն որոշ էր համայնավարներու յաղթանակը, թէեւ վարչապետն ու ներքին նախարարը լաւատես յայտարարութիւններ կ'ընէին:

Կէս գիշերուան մօտ ընտրութեան արդիւնքը պարզուեցաւ: Համայնավարները, որ 21 յունիս 1931ի երեսփ. ընտրութիւններուն Սօֆիայի մէջ շահած էին 9697 ձայն, այս անգամ ստացան 16,004 ձայն, պլօքը առած էր 22,382 ձայն, իսկ հիմա ստացաւ կէսէն պակաս՝ 10,634: Պէտք է ըսել որ Ցանքովի համար յաղթանակ մը կը նկատուի առանձին ձեռք ձգած 6732 ձայնը, քանի որ կառավարական պլօքը (չորս կուսակցութիւն) հազիւ 10 հազար ձայն ունեցած է: Միւս ցանկերը ստացած են համեմատաբար քիչ ձայներ: Այսպէսով ուրեմն, թաղապետական ժողովի 35 անդամներէն 22ը կուտան համայնավարները, 10ը՝ պլօքը, իսկ երեքը՝ Ցանքով: Համայնավարները, ունենալով բացարձակ մեծամասնութիւն մը, պիտի կարենան գլուխը առանձինն կազմել ու վարել մայրաքաղաքը: Ցար Պորիս, որ Վառնայի իր ամառանոցէն երկու օր առաջ եկած էր Քրիզթիմի գիւղակը (Ֆիլիպէի մօտ), ընտրութեան օրը քանի մը անգամ Սօֆիայէն տեղեկութիւն ուզած է ընտրութեանց ընթացքի եւ պատահած դէպքերու մասին:

Համայնավարներու այս յաջողութիւնը, որ… կարմրցուց Սօֆիան, մեծ ազդեցութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներու վրայ: Ասիկա չի նշանակեր, անշուշտ, որ ընտրութիւն մը՝ ամբողջ երկրին մէջ՝ նոյն արդիւնքը պիտի տայ: Մայրաքաղաքին ու կեդր. մէկ քանի քաղաքներու մէջ բանուորները միշտ ուժեղ են եղած: Մանաւանդ որ «պլօք»էն հողագործական կուսակցութիւնը հսկայ զանգուած մը ունի գիւղերու մէջ եւ երկրին ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւնն է:

×

Ամբողջ մամուլը կը զբաղի համայնավարներու յաղթանակով: Նախարարաց խորհուրդը ընտրութենէն անմիջապէս վերջ նիստ մը գումարեց: Նաեւ՝ կառավարական պլօքը կազմող կուսակցութեանց գործադիր մարմինները: Ռամկավարներուն մէջ տարր մը կայ, որ կ'առաջարկէ օրէնքէ դուրս հռչակել բանուոր· կուսակցութիւնը և անոր ստացած աթոռները բաշխել միւս կուսակցութիւններուն: Արմատականները եւս, որոնք միայն մէկ նախարարով (երկաթուղիներու) կը մասնակցին դահլիճին, նոյն տեսակէտն են, ինչպէս եւ աշխատականները (երկու նախարար): Հողագործականները սակայն ունին ուրիշ որոշում մը, — չսեղմել բանուորական կազմակերպութիւնը: Ընտրութիւնը «օրինաւոր նախազգուշացում» մըն էր՝ հանրութեան կողմէ՝ կառավարութեան: Հալածելը տարածել է: Հասարակութիւնը դժգոհ է, պէտք է կտրուկ բարեփոխութիւններ մտցնել: Այս վերջինը բանաձեւ մը դարձեր է սակայն, ամէնքին բերնին մէջ: Արմատականները նոյնը կ'ըսեն, հակառակ պարագային դահլիճէն հեռանալու խօսքեր ընելով, մինչ հողագործականները զանոնք կը նկատեն աւելորդ եւ, աւելի արդիւնաւոր գործունէութեան մը համար, կը պահանջեն որ երկաթուղիներու նախարարութիւնը եւս իրենց տրուի: Ռամկավարները հազիւ թէ համաձայնին ատոր, քանի որ իրենց երեքին դէմ հողագործականները չորս կ'ունենան: Մնաց որ, խնդրոյ առարկայ նախարարութիւնը հողագործականներուն տալու դէմ են նաե՛ւ ծայրայեղ աջ ու զինուորական տարրերը, այս կուսակցութեան մասին դեռ չարունակուող վերապահութեամբ մը:

Միւս կողմէ, ձախ հողագործական խմբակը, որ կապ ունի փախստական նախարարներու հետ, կը պահանջէ յանձնել թաղապետութիւնը համայնավարներուն. «Օրէնքը կուտայ, վարչապետը չի տար· ո՞ւր է ձեր ժողովրդապետութիւնը, որմէ կը խօսիք առտուընէ մինչեւ իրիկուն»: Եւ սակայն, աջ կամ ազգայնական հոսանքները համաձայն են վարչապետին հետ, որ «Սօֆիան Եւրոպայի մէջ երկրորդ Մոսկուա մը չի կրնար ըլլալ»: Եւ իրենց հիմք կը ծառայեցնեն այն փաստը թէ՝ աւելի քան 50,000 քուէարկողներէն միայն 16,000 հոգի քուէարկած են համայնավարներուն: Այսինքն՝ մէկ երրորդը· բայց, ընտրական դէշ սիստէմով մը կրցան շահիլ աթոռներու մեծամասնութիւնը: Իսկ այդ «դէշ սիստէմ»ը ի զօրու ըրաւ այժմու ներքին նախարարը՝ Տոքթ. Կիրկինով, երբ Պլօքը իշխանութեան եկաւ: Լուծեց նախկին կառավարութեան կողմնակից թաղապետութիւնը եւ նշանակեց եօթնանդամ մը: Երեսփոխանական ժողովն ալ վաւերացուց անոր պատրաստած եւ Սօֆիայի յատուկ թաղապետական ընտրութիւններու օրէնքը: Ու արդիւնքը եղաւ… «Սօֆիայի կոմմունա»ն:

Հիմա, սակայն, յարձակման ենթակայ է ներքին նախարարը, իբրեւ ըստեղծիչը պարտութեան տանող այդ օրէնքին: Վարչապետը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ՝ «կարգ մը ապօրինութիւններ կան ընտրութեանց մէջ: Արդէն բողոքագրեր տրուած են կուսակցութիւններու կողմէ: Վճիռը պիտի տայ դատարանը: Մինչեւ այդ՝ պիտի գործէ նոր եօթնանդամ մը, եւ պիտի կատարուի նոր ընտրութիւն՝ աւելի ուշ, քանի որ Երեսփ. ժողովը ընտրական նոր օրէնք մը պէտք է քուէարկէ…»:

Հասկնալի է, որ համայնավարները պիտի չկարենան ոտք դնել թաղապետութենէն ներս: Թէեւ, ընտրուած անդամները ժողով մը ըրեր ու որոշեր են քաղաքապետն ու իրենց ապագայ գործունէութեան գլխաւոր գիծերը: Անցեալ օր զրոյց շրջեցաւ թէ բազմաթիւ բանուորներ թաղապետական շէնքին առջեւ հսկայ ցոյց մը պիտի ընեն: Ամբողջ ոստիկանութիւնը ոտքի վրայ էր:

Նախկին վարչապետ Լիափչեւի կուսակցութիւնը, որմէ մայիսին բաժնուեցաւ Ցանքով, որոշած է կոչ մը ուղղել բոլոր ազգայնական կուսակցութիւններուն, հրաւիրելով մոռնալ ներքին վէճերը եւ հաւաքական ճիգով մը դէմ կենալ համայնավար վտանգին:

Ասիկա դրեթէ անկարելի է, սակայն, Պուլկարիոյ մէջ, ուր հոսանքէ հոսանք ընդդիմութիւնը արիւնոտ դէպքերով կը չեշտուի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՈՒՇԱԿՈՒՀԻՆ (Թղթախաղերը հայերէն) տարի մը նեղութիւն պիտի քաշես… տարի մը եւս պիտի նեղուիս… յետոյ տարի մը եւս պիտի նեղուիս…

ԱՇԽԱՐՀԸ (մարդու կերպարանքով) յետո՞յ…

ԳՈՒՇԱԿՈՒՀԻՆ.— Յետոյ, նեղութեան պիտի վարժուիս…

ՓՐՈՖ. ՓԻՔԱՌ ԿԸ ԽՕՍԻ ԻՐ ՎԵՐԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Փրոֆ. Փիքար, Պելժ Գիտական Հետազօտութեանց Ազգային Հիմնարկութեան հովանաւորութեան տակ, դասախօսութիւն մը ըրաւ Սեպտեմբեր 23ին, Պրիւսէլի Ակադեմական Պալատին մէջ, իր վերջին վերելքի մասին:

Փրոֆէսէօրը նիհարակազմ, բարձրահասակ, գիտունի դէմքով համակրելի մարդ մըն է: Իր խօսակցութիւնը պարզ է, ոճը դիւրըմբռնելի եւ երբեմն համեմուած լուրջ կատակաբանութեամբ:

Ներկայ էին Պելժիոյ Ալպէր թագաւորը, Լէոփոլտ իշխանը, նախարարներ եւ քաղաքական ու գիտական աշխարհին պատկանող ծանօթ դէմքեր եւ անձեր:

Պալատին ընդարձակ սրահը լեցուն էր հետաքրքիրներով: Շատեր ստիպուած էին ոտքի վրայ մնալ, լսելու համար փրոֆէսէօրին անգրանիկ բանախօսութիւնը իր երկրորդ վերելքի մասին:

Բանախօսը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն: Յետոյ անմիջապէս նիւթին անցնելով, պատմականը ըրաւ իր վերելքին: Ըսաւ թէ այս անգամ առիթը ունեցաւ կարգ մը սխալներ սրբագրելու:

Մթնոլորտի բարձրագոյն խաւերուն մէջ իր հետազօտութիւնները դիւրաւ կարենալ կատարելու համար, կարեւոր է գոց խցիկ գործածել: Ի հարկին, կարելի է բաց խցիկով ալ բարձրանալ, սակայն այդ պարագային անհրաժեշտ է դիմակի գործածութիւնը, որովհետեւ օդի ճնշման փոփոխութիւնը կրնայ խիստ վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ: 1400 մեդր բարձրութեան մէջ, մթնոլորտին բարեխառնութիւնը 50-60 աստիճան զերոյէն վար է: Մտադիր է իր յառաջիկայ վերելքին՝ խցիկին ստորին մասը սեւ ներկել, իսկ վերի մասը՝ ճերմակ, խուսափելու համար ներքին շատ ցած կամ շատ բարձր բարեխառնութենէն:

Օդապարիկին մեկնումը տեղի ունեցած է հանդարտ օդով, Ցիւրիխի շրջակայ դաշտէ մը, զոր ընտրած էր իբր յարմար վայր, նկատի առնելով օդերեւութաբանական պատճառներ:

Մեկնումի պահուն իր տրամադրութեան տակ ունէր 160 կաժաւորներ, օգնելու համար վերելքի գործողութիւններուն, առանց հաշուելու հարիւրաւոր ոստիկաններ՝ կարգապահութեան հսկելու եւ զսպելու համար ամբոխին ծայրայեղ եռանդն ու հետաքրքրութիւնը:

Այս երկրորդ վերելքին, օդապարիկին վերելքի ուժը մէկ երկվայրկեանի մէջ մէկուկէս մեդր եղած է, մինչդեռ վերջին անգամ 9 մեդր էր:

Օդանաւորդական տեսակէտով կարելի է ըսել թէ այս անգամ վերելքը տեղի ունեցած է բնականոն պայմաններու մէջ, առանց որ եւ է անակնկալի:

Օդապարիկը ուղղուած է դէպի հարաւ-արեւմուտք, անցնելով Զուիցերիոյ Ալպեան լեռները, եւ շարունակելով իր գնացքը գեղեցիկ ու սքանչելի օդով մը:

Այս անգամ կարելի եղած է մինչեւ 16201 մեդր բարձրանալ: Կէսօրին ատեններ, որոշած ըլլալով վար իջնել, գոնակը երկու անգամ քաշած եւ օդապարիկը գետին իջած է Տէզէնցանօյի վրայ: Այդ պահուն գնդաձեւ խցիկը սկսած է հոս ու հոն թաւալիլ, որուն հետեւանքով սնդիկի խողովակ մը կոտրած եւ մէջի հեղուկը խառնուած է խցիկին մէջ գտնուած առարկաներուն հետ: Բարեբախտաբար նախապէս կարեւոր գործիքները պարկի մէջ դնելով գետին նետած էր:

Գիտական տեսակէտով իր ձեռք բերած արդիւնքը կարելի է հետեւեալ կերպով ամփոփել.—

Տիեզերական ճառագայթումը այս անգամ կարելի եղած է չափել, օդին յաջորդական խաւերուն մէջ: 14 հազար մեդրէն անդին, ճառագայթումին յաւելումը նուազ արագութեամբ տեղի ունեցած է: Փորձած է չափել տիեզերական ճառագայթներուն ուղղութիւնը, առանց սակայն այդ մասին շօշափելի արդիւնք մը ձեռք բերելու: Նաեւ հաստատուած է թէ անդրմթնոլորտէն ելեկտրա-մագնիսական կակուղ ճառագայթներ չեն գար: Անկէ մինչեւ երկիր եկած ճառագայթները կարծր են:

Փրոֆ. Փիքար կը կարծէ թէ տիեզերական ճառագայթները ծնունդ կ'առնեն նոյն ինքն անդրմթնոլորտէն, որ ինքնին ճառայթարձակութիւն մը ունի: Տիեզերական ճառագայթներուն ուսումնասիրութիւնը կը թոյլատրէ օգտագործել անծանօթ ուժի աղբիւրներու:

Գիտունին բանախօսը վերջացուց իր խօսքը ժողովուրդին խանդավառ ծափերուն մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒ…

ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՈՅԻ ՄԱՍԻՆ

—)(օ)(—

Իտալացի նշանաւոր թատերագիր Լուիճի Փիրանտէլլոյի մասին կենսագրութիւն մը հրատարակեց իր հայրենակիցը, գրագէտ Վ. Նարտէլլի: Առաջին անգամն է, որ թատերական արուեստը յեղաշրջող այս վարպետը կ'ունենայ իր կենսագիրը: Նարտէլլի ջանացած է շատ առարկայօրէն ներկայացնել Փիրանտէլլոյի կեանքը, սկսելով մանկութենէն, որ բաւական դառն եղած է, եւ ջանալով անոր կեանքի դրուագներուն մէջ գտնել ապագայ երկերուն սաղմը:

Այս առթիւ կը պատմէ հետեւեալ ինքնատիպ մանրադէպը.—

Օր մը, երբ մանուկ Լուիճիի հայրը գործով Փալէրմօ գացած էր, անոր նուէր բերաւ նաւազի հագուստ մը, կապոյտ լաւ կերպասէ, կլոր փոքր գլխարկով մը եւ վարը լայն տաբատով մը: Այս նոր հագուստը այնքան կ'ուրախացնէ պզտիկը, որ չէր գիտեր թէ ո՛րը առաջ հագնի, տաբա՞տը թէ բաճկոնը:

Վերջապէս մայրիկը ստիպուեցաւ ինքը հագցընել զայն, եւ տղան հպարտ էր նաւազի համազգեստով, փողոց ելլել թափառելու:

Կիրակի էր, իրեն լիր մը տրուած էր, զոր ուզածին պէս կրնար ծախսել: Մէկ լիր ամէն շաբթու թափառելով հանդերձ, Լուիճի, ակամայ տարուեցաւ մտածելու թէ ինքը մը կարելի էր նկատել այսպիսի ռազմական ձեւով հագուիլը եւ նոյնիսկ խորհեցաւ քաւութեան մը վրայ: Բարի գործերու կարգին իրեն սորվեցուցած էին նաեւ հագուեցնել անոնք որ մերկ են: Այս գաղափարը ճնշեց վրան: Ան միշտ պէտք կը զգար իրագործելու կեանքի դասերը: Շատ տարիներ յետոյ ալ, միշտ հաճոյք կ'առնէր այս առակին գեղեցկութենէն: Եւ իր մանկութեան ցաւագին փորձառութենէն կրթուած, եթէ չէր խորհեր այլեւս պատուիրանքը գործադրել, զայն կը դնէր բեմական իր ստեղծագործութեանց մէջ: Եթէ կայ գրագէտ մը, որուն գործը կապուած է մարդուն կեանքին, Փիրանտէլլօ մէկն է: Եւ ատոր համար, որպէսզի ըմբռնուի իր արհեստը, պէտք է ունենալ անոր բանալին՝ իր խորհրդաւոր կեանքը:

Դառնանք մանուկին: Մերկերը հագցնելու պատուիրանքը Լուիճիի հոգիին մէջ գործի փոխուեցաւ: Այնպէս որ, երբ հանդիպեցաւ սալայատակներու վրայ քաշկռտուող ցնցոտիներու մէջ մերկ տղու մը, մօտեցաւ եւ անոր նուիրեց իր նոր հագուստները: Գացին կառատուն մը մէջ, եւ հոն, հարուստը իր տաբատը հանելով տուաւ աղքատին՝ առանց նոյնիսկ զրպանի իր մէկ լիրը առնելու: Եւ ապա, այդպէս վարտիկով, գլուխը նաւազի գլխարկով, նուիրատուն դարձաւ իր տունը:

Հոս է որ կեանքը իր առաջին դասը տուաւ անոր: Բիչ եօք, աղքատ տղուն մայրը, խռովեալ, կու գար վերադարձնել բաճկոնը, տաբատը եւ դրամը: Զանձը, զոր տղաքը փոխանցած էին առանց ազդուելու, մօրը կողմէ վերադարձուած էր, միւս մօրը երկար շաղակրատութիւններով:

Բայց Լուիճի այսպէս չէր ուզեր եւ տեսնելով հագուստներուն գործը, սկսաւ լալ, քանի որ, յանուն անծանօթ իմաստութեան մը՝ իրեն կ'արգիլէին ապրիլ Աւետարանի պատուէրուն համաձայն…

ԹԱՏՐՈՆ

“ՇԷՐԼՈԿ ՀՈԼՄՍ„

Գերասան Մարութեան Ռուստոլֆի թատրոնին մէջ ներկայացուց Շէրլոկ Հոլմսը մեծ յաջողութեամբ։

Ոստիկանական այս թատերախաղը իր արժէքը կը ստանայ այն հնարքերութենէն, որով լարուած կը պահէ հանդիսատեսին ուշադրութիւնը։ Ու մանաւանդ իբրեւ մարդու մտքի արթնութեան, տեսակ մը ոստիկանական սկաուտիզմի»։

Մարութեան կը խաղար գլխաւոր դերը, — Շէրլոկ Հոլմս։

Աթերի խաղարկութիւն մը եղաւ իր բոլոր երեսներով, որոնց ամէն կը ներկայանար խաղին հերոսը։ Արդարեւ բազմատիպ դէմք մըն է Շէրլոկ Հոլմս, որ, անակնկալ պարագաներու տակ, յանկարծ կ'այլափոխուի, կը բազմապատկուի, փոխն ի փոխ կը յայտնուի իբրեւ ծեր, գող, մուրացիկ։ Դերասանը պէտք է օժտուած ըլլայ բազմատիպ արուեստագէտի մը ձիրքով, որովհետեւ չի բաւեր ծպտուիլ, անհրաժեշտ է նաեւ տալ պատրանքը փոխուած անձին։

Եւ Մարութեան օժտուած է բազմատիպ արուեստագէտի մը ձիրքով։ Դժուա՛ր արուեստ։ Դեռ պատանի, շատ կը սիրէինք խաղ մը, որուն մասնակցողները իրարու կը փոխանցէին խնդուքն ու լացը չափազանց արագ, — պիտի տաս լալու պատրանքը եւ յանկարծ պիտի փոխես խնդալու, նայելով մէկու մը, որ պարտաւոր է վարակուիլ քու խնդուքովդ. կուշտ ու կուռ խնդալ ու յանկարծ լա՛լ լացով վարակելու համար իր դիմացինը։ Բայց չի բաւեր. դարձեալ, այսպիսի երախայական ընդունակութիւններ ունենալ, պէտք է նաեւ արտայայտել հոգին անոր, զոր կը ներկայացնես։ Ու Մարութեան լիովին յաջողեցաւ, անիկա «տաք ու պաղի» դերասանն է, երկակենցաղը, շապիկ փոխողը, որ կատարելապէս կրնայ ընտելանալ բոլոր միջավայրերուն ու պարագաներուն։ Հրաշալի՜ էր ծերուկ գիտնականի իր դերին մէջ, երբ ցոյց տուաւ ձայնի, շարժուձեւի կատարեալ այլափոխում մը եւ այդ տիպարին իրապաշտ պատկերը։

Իր կողքին, Նաւասարդեան, Գաբրիէլեան, Թօրոսեան, Կոթիկեան, Մաքսուտեան, Տր. Վահան ու Տիկիններ Բագալ ու Պետրոսեան յաջող էին պահելու համար ensemble։ Մասնաւորաբար պէտք է յիշատակել փոքրիկն Պետրոսեանի խաղը, որ լի է խոստումներով։ (Եղբայրն է փոքրիկ ու տաղանդաւոր դաշնակահարին՝ Ռաֆիկ Պետրոսեանի)։

×

Մարութեան կը մեկնի դարձեալ գաւառ։ Քանի մը ներկայացումներէ յետոյ Լիոնի, Վալանսի եւ Մարսիլիոյ մէջ, կ'անցնի Սուրիա, շրջելու համար Պարսկաստանի հայ գաղութին մէջ, յետոյ մինչեւ Չինաստան, ուր ափ մը Հայեր թառ են հաստատած։

— Երբ տարի վերջ կը դառնամ Եւրոպա, կ'ըսէ երազանքով։

Ժիր ու աշխոյժ, Մարութեան մէկն է մեր համակրելի երիտասարդ դերասաններէն, որ օժտուած է նաեւ կազմակերպչական յարմարութիւններով։ Ահա լեցուեր են, Փարիզի մէջ, երիտասարդ գերասաններ, ընդունակ ու շնորհալի, որոնք, սակայն, իրենց շուքը կը հալածեն, փոխանակ կազմակերպուելու եւ կազմակերպելու։

Քիչ մը զոհողութիւն, քիչ մը եռանդ, եւ ահա հրա՜շք կը գործուի մեր այս գաղութին մէջ։ Մեծ դեր ունին կատարելիք, բայց կը մնան անգամալոյծ։ Կ'ուզեմ մասնաւոր յօդուածով մը անդրադառնալ թատերական շարժման մը անհրաժեշտութեան մասին։ Առայժմ ուրախութեամբ կ'արձանագրեմ, որ, ինչպէս յայտարարեց դերասան Կոթիկեան, խումբ մը երիտասարդ արուեստագէտներ ամէն շաբաթ ժողովրդական ներկայացումներ պիտի տան Ռուստոլֆի թատրոնին մէջ (rue de la Campagne Première)։

Գեղեցիկ է ձեռնարկը, յաջողութիւն կը մաղթեմ։ Բայց պէտք է ընդարձակել ու տարածել այս ձեռնարկը։ Անհրաժեշտ է ցոյց տալ քաջութիւն, ինչպէս կ'ընէ քաջալանջ Մարութեանը, որ ահա կ'երթայ հեռաւոր երկիրներ։ Յաջողութի՜ւն իր ճամբուն վրայ, որքան ալ երկար ըլլայ ան եւ տաժանելի։

Լուր ունիմ, որ դերասան Ա. Շահխաթունի, իբրեւ պատուոյ անդամ Զ. Ո. Միութեան, հրաւիրուած է Սուրիոյ մասնաճիւղերուն կողմէ այցելել Սուրիա՝ տալու համար քանի մը ներկայացումներ։

Գեղեցիկ նախանշաններ չե՞ն արդեօք ասոնք, թէ արդէն կը սկսի հայ դերասաններու զօրաշարժ մը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պրուսան շարժանկարով

— :-: —

Պրուսայէն կը գրեն թէ Խալք կուսակցութեան մասնաճիւղը նկատելով որ մինչեւ այժմ Պրուսան շարժանկարի առնուած չէ, այս տարուան ազատագրութեան տօնի հանդիսութիւններուն շարժանկարի առնուիլը որոշած է։ Այս առթիւ, Պրուսա հրաւիրուած է Թուրք դերուսոյններէն Վէտատ Իւրֆի պէյ։ Տօնակատարութիւնը, որ շատ հանդիսաւոր եղած է, ամբողջովին քաշուած է ժապաւէնի։ Այժմ, Վէտատ պէյ, քաղաքին զանազան մասերը կը քաշէ։

Համալսարանը ինչպէ՞ս պիտի հիմնուի

— :-: —

Այս խորագրին տակ, Նեճիպ Նատի կը գրէ («Ճիւմհուրիյէթ», 25 սեպտեմբեր) — ... Մենք Թուրքիոյ մէջ համալսարան կրնանք հիմնել միայն Թուրք ճշմարիտ մասնագէտներու բարձր արժանիքներուն վստահելով։ Իսկ իրական Թուրք գիտուն — մասնագէտ կրնանք հանել Եւրոպայի մէջ լուրջ ուսում ստանալիք ուսանողներէն։ Որպէս զի Թուրքիոյ մէջ կարենանք հիմնել ազգային դաստիարակութիւն մը՝ առաջին աստիճանէն մինչեւ բարձրագոյն աստիճանները, Եւրոպայի ուսումէն շատ, բայց շատ ու շատ օգտուելու ենք։

Ասոր համար հարկ եղած ժամանակը մեզ խրտչեցնելու չէ։ Այս ճշմարտութիւնը ըմբռնել եւ գործադրութեան անցնիլը, խնդիրը կէսէն աւելի չափով մը լուծելու սկսիլ կը նշանակէ։ Զենք գիտեր թէ յառաջիկայ տարուան ընթացքին համալսարանին արուեստի ձեւը ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Փրոֆ. Մալշի տեղեկագրին եւս մանրամասն տեղեակ չենք։ Թերեւս պիտի ընդունինք որ քիչ — շատ ժամանակ անցնի, որպէս զի կարգ մը ճիւղեր իրապէս հաստատուած ու կազմուած ըլլան։ Բայց, ներկային բարելաւման եւ բարեկարգման ի հաշիւ ինչ որ ալ ընենք, չմոռնանք որ իրական նպատակին տանող ճամբան Եւրոպայի մէջ իրական մտքեր պատրաստելէն տարբեր ուղղութիւն մը պիտի չըլլայ։ Իրական մտքերը անոնք են որ իրենց ճիւղին մէջ իբրեւ հեղինակութիւն կը ճանչցուին ամբողջ աշխարհի առջեւ։ Թէեւ այդ պայմանները լրացնող քանի մը հայրենակիցներ ունինք, բայց, անոնց թիւը այնքան քիչ է, որ ինչպէս մէկ երկու վարդով գարուն չի գար, այնպէս ալ մէկ ուսուցիչով համալսարան հաստատել անկարելի ըլլալը բոլորս, անխտիր, կը խոստովանինք։ Հոս բուն դժուարութիւնը պիտի կայանայ ընտրուելիք երիտասարդներուն միջեւ իրապէս ընդունակ բաւական մարդ գտնելուն մէջ։ Որովհետեւ, մեր ըստ ծին նման եւրոպական ուսումը վերջին տարիներս դժբախտաբար աւելի անգոհացուցիչ ձեւ մը առած է։ Մենք պէտք ունինք ուժեղ սեռունդներու, որոնք դեռ երկրին մէջ կազմակերպուիլ սկսած են։ Կը կարծենք թէ վերջին տարիներու ուսումը, զանազան պատճառներով, մեր այս ուղղութեամբ պարտականութիւնները թեթեւցնելու բնոյթը չունի։ Ներկայ պայմաններուն մէջ մէկ ուսանողին 2000 ոսկի պէտք է։ Հարիւր ուսանողի ծախքը 200,000 ոսկի պիտի ըլլայ։ Թուրքիոյ կրթական գործին հիմնական բարեկարգումին սահմանուած այս միջոցին այսքան մը ծախքը նորկայ պիւտճէով իսկ դիւրութեամբ եւ մեր աչքերը գոցելով կրնանք տալ։

ԹՈՒՐՔԵՒՅՈՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Փրօիա» թերթը կը հրատարակէ իր թղթակցին՝ Տիկին Սփանուտի տեսակցութիւնը Մ. Քէմալի հետ։ Տիկ. Սփանուտի դիմագիծը կուտայ Թուրքիոյ նախագահին եւ կը խօսի անոր անկեղծ զգացումներէն՝ դէպ ի Յունաստան։ Ըստ տիկնոջ, որ եւ է Յոյն, ի՛նչ կուսակցութեան ալ պատկանի, Թուրքեւյոյն բարեկամութեան ջատագովը պէտք է ըլլայ։ Իր այս կարծիքը յայտնած է Մ. Քէմալի, որ պատասխանած է.

— Այս բարեկամութիւնը շատ գեղեցիկ գործ մըն է։ Ուժ մըն է, ապահովութի՛ւն մըն է։

ՆՈՐ ՇՈՒԿԱՆԵՐ

Տնտեսական գործավարը մասնաւոր կարեւորութեամբ կը զբաղի արտածումը աւելցնելու խնդրով։ Ասոր համար խոր քննութեան մը ձեռնարկած է, նպատակ ունենալով մէկ կողմէ հասկնալ թէ ներքին ի՛նչ ազդակներ կը դժուարացնեն արտածումը, իսկ միւս կողմէն ճշդել թէ ո՛ր երկիրները ի՛նչ արգելքներ կը յարուցանեն։

Էնկիւրիի մէջ ալ զուգահեռաբար կը կատարուի նոյն քննութիւնը։ Երբ աւարտին քննութիւնները, տնտեսական գործավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, արտածման նոր շուկաներ գտնելու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցաւնապը Կրընոպլի մէջ

— :-: —

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 3 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ). — Գործազրկութեան տագնապը ծանրապէս ազդած է Կրընոպլի ու շրջանի բոլոր գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ։ Ժողովուրդը մատնուած է անտանելի թշուառութեան։ Գործարանները սկսած են նորէն դուրս թափել գործաւորները։ 1931էն մինչեւ 1932 Ապրիլ 12 անխնայ կը ճամբուէին աշխատաւորները։ Մայիս 22ին մաս մը գործաւորներ սկսան մասնաւոր կոչերով իրենց գործաւորները կանչեցին։ Որովհետեւ բոլոր գործաւորները սկսան գործել, անգործներու թիւը շատ նուազ էր։ Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին բազմաթիւ գործաւորներ ճամբուեցան գործարաններէն։ Սեպտ. 13ին վակոնաժի արհեստանոցէն դուրս հանեցին 32 Իտալացի, 18 Ռուս, 10 Սպանիացի եւ 8 Հայեր։ Փօն տը Քլէի ածխահանքի խոշոր աշխատանոցէն 14 անձեր ճամբուած են։ Պրիանսոնի տախտակի հսկայ գործարանը բոլորովին փակած է իր դուռը, ճամբու դնելով բազմաթիւ օտարականներ։ Իսկ Ֆրանսացի գործաւորներու համար մասնաւոր տեղեր կը պատրաստեն ուրիշ աշխատանոցներու մէջ։

Պուկուանի մէջ ունինք 23 տուն Հայեր, մեծ մասը անգործ։ Ընկերոջ մը տուած տեղեկութեանց համաձայն, Պուկուանի 23 տուն հայութիւնը կրցած է նեղ պայմաններու մէջ ապահովել իր անգործներու կեանքը։ Անգործ ու աշխատաւոր դասակարգը քով քովի եկած, 1931 Դեկտ. 25ին կազմած են Եղբայրական Օգնութեան Կոմիտէ մը, որ մինչեւ հիմա կրցած է ապրեցնել անգործ հայ աշխատաւորները։

Լա Թուռ տը Փէն գիւղաքաղաքի մէջ կը գտնուին 4 հսկայ աշխատանոցներ։ Առաջինը՝ կօշիկի արհեստանոց, երկրորդը՝ արուեստական մետաքսի մանածիւղ մը, երրորդը՝ շաքարի գործարան մը, չորրորդը՝ կղմինտրի մեծ հաստատութիւն մը։ Կօշիկի գործարանը սկսած է նոր ծրագիրներ պատրաստել, օտարականները ճամբել, անոնց տեղը ընդունիլ Ֆրանսացիներ։ Այս գիւղին մէջ ունինք 4 տուն Հայեր, որոնք հաստատուած են 1927ին, կօշիկի արհեստանոցին մէջ։ Անգործութեան հետեւանքով դուրս հանուած են միայն մէկ ընտանիք, որ կը բաղկանայ բազմաթիւ երախաներէ։ Շաքարի գործարանը սկսած է կրճատել օրավարձերը եւ աշխատանքի ժամերը (8ի տեղ 7 ժամ), մաս մը օտարականներ դուրս թափելով։ Կղմինտրի խոշոր արհեստանոցին մէջ կը բանին 2740 բանուորներ։

Կ'ըսուի թէ այս գործարանն ալ շատ մը բանուորներ պիտի արձակէ։ Բանուորները վտահոգութեան մատնուած են։ Ո՞ւր երթան կամ ո՞ր ա՞ւ դիմեն, իրենց ապրուստը ապահովելու համար։ Մետաքսի մանածիւղին մէջ կ'աշխատին մեր թշուառ հայրենակիցները։ Գործը չափազանց աղտոտ է եւ հիւանդութիւնը յաճախադէպ։

Փօն տիւ Շէրիւի մէջ ունինք մօտ 1000 հայութիւն։ Գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէ մը։ Անցեալ կիրակի իբրեւ հիւր գտնուեցայ նոյն քաղաքը, հանդիպեցայ քանի մը հայրենակիցներու, որոնք հացի պայուսակները շալկած գործարան կ'երթային։ Հարցուցի իրենց վիճակը։

— Եղբայր, ի՛նչ կը հարցնես, դեռ ծանօթ չէք այս տեղի գործադուլներու կեանքին։ 50-70 Հայեր կան անգործ, որոնք ամէն օր կը թափառին գործարաններու դուռները, գործ ճարելու. սակայն կը վռնտուին գործատէրներու կողմէ, իբրեւ յանցաւոր։ Կազմեցինք անգործներու յատուկ անտուկ մը, գէթ երախաներ ունեցող ընտանիքներու օգնելու համար, բայց անօգուտ։ Նամակով դիմում կատարեցինք Փարիզի Եղբայրական Օգնութեան կոմիտէին, «Յառաջ»ի միջոցաւ 1000 ֆրանք զրկուեցաւ։

Կառավարութենէն նպաստ չեն ստանար։ Ոչ օգնող կայ, ոչ յոյս տուող։ Անցայ Տէսին, Լիոն եւ տեղեկայայ թէ բաւական թիւով Հայեր դիմում բրած են նպաստակութեան համար։ Քաղաքապետը սիրով ընդունած է։ Բոլոր թուղթերը կարգադրած եւ ղրկած է Փարիզ, Տէսինէն 25, Լիոնէն 65 հոգի, Փօն Շէրիւէն 7 հոգի։

Յովսէփ Մարգարեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ քննելով կովկասեան դաշինքի խնդիրը, զոր պիտի կնքեն «Պրոմեթէ»ի շուրջը հաւաքուած կովկասցիները, դիտել կուտայ. (18 սեպտ.).

—«Եթէ կը յիշեն ընթերցողները, 1921ին, երբ Իգտիրը տակաւին Յոյներու ձեռքն էր եւ Լօզանի դաշնագիրը չէր ստորագրուած, Վրացիները, ատրպէյճանցի թաթարները եւ կովկասեան Լեռնականները համաձայնեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ միասին կնքելու դաշինք մը, որով կը յօժարէին ոյժ տալ Թրքահայ դատին եւ Թուրքիոյ դէմ մեզի հետ ճակատ բռնել այնպէս, ինչպէս մենք խոստացած էինք Խորհրդային Ռուսիոյ դէմ ճակատ բռնել՝ Կովկասի անկախութիւնը արտաքին թշնամիներէ ապահովելու համար։ Սակայն, երբ Թուրքիա յաղթական դուրս եկաւ Իգտիրի եւ Լօզանի մէջ, «Պրոմեթէ»ի շուրջը հաւաքուած կովկասեան մեր հարեւաններն ալ փոխեցին իրենց դիրքը, չեղեալ նկատեցին 1921ին իրենց ստորագրած դաշինքը մեզի հետ եւ մերժեցին որեւէ շօշափելի զիջում ընել, որպէսզի հնարաւոր դարձնէին Հայերու գործակցութիւնը համակովկասեան ընդհանուր դատին համար։ Այժմ անոնք ոչ միայն լսել չեն ուզեր Թրքահայ դատի մասին, այլեւ Կովկասի 1914 թ. սահմաններն ալ չեն ուզեր պաշտպանել։ Այսինքն՝ Կովկաս ըսելով կը հասկնան զայն առանց Կարսի նահանգին եւ Սուրմալուի գաւառին։

Բնական է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ոչ ալ ոեւէ հայ կազմակերպութիւն կրնայ գործակցիլ նման խմբակի մը, որ պարզապէս գործիք է դարձած Թուրքիոյ ձեռքը եւ իրականին մէջ կը ձգտի Թուրքիոյ գերիշխանութիւն հաստատել ամբողջ Կովկասի վրայ, փոխանակ բոլշեւիկեան գերիշխանութեան։ Այսպիսի փոփոխութեան մը հարկաւ չի կրնար համաձայնիլ ոեւէ Հայ։

Բոլշեւիկեան կամ Խորհրդային իշխանութեան սիրահար չենք եղած երբեք։ Բայց եթէ մեր կովկասեան հարեւանները կ'ուզեն զայն փոխարինել քօղարկուած թրքական լուծով մը, մենք ոչ միայն իրենց հետ պիտի չըլլանք, այլ եւ իրենց դէմ պիտի պայքարինք։

Համակովկասեան Դաշնակցութիւն կեղծ անունին տակ Թուրքիա աւելի փոքր վտանգ մը պիտի չդառնայ անկասկած հայ ժողովուրդի գոյութեան»։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽՄԲ.— Հ. Յ. Դ. Բիւրօն հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակած է «Դրօշակ»ի Սեպտեմբեր – Հոկտեմբերի թիւին մէջ, որ լոյս տեսաւ Հոկտ. 1ին.—

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Բիւրօն, քննելով Հ. Յ. Դ. Ար. Եւրոպայի նախկին Կեդր. Կոմիտէի գործունէութիւնը՝ որոշեց, ծանր հակակարգապահական յանցանքներու համար, կուսակցութեան շարքերէն արտաքսել Եւրոպայի կազմի անդամներէն Աբօ Աբոյեանը, Մեսրոպ Գույումճեանը, Մկրտիչ Երիցեանցը, Լեւոն Մօզեանը եւ Վազգէն Շուշանեանը։ Այս որոշումը իր ժամանակին հրատարակութեան տրուեցաւ կուսակցական թերթերուն մէջ։

Հակառակ ասոր, յիշեալ հինգ անձերը, կը շարունակեն իրենք զիրենք ներկայացնել որպէս Հ. Յ. Դ. Ար. Եւր. Կեդր. Կոմիտէ, այդ անունով կազմակերպական նամակներ ու շրջաբերականներ կը ղրկեն մարմիններուն, «Մարտկոց» անունով թերթ մը կը հրատարակեն, երբ Եւրոպայի շրջանի կուսակցութեան արտայայտութիւն. այդ թերթին մէջ, Հ. Յ. Դ. Ար. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի անունով յայտարարութիւններ կ'ընեն եւ վերջապէս ամէն կերպ, կը ջանան ցոյց տալ, որպէս թէ իրենց համար արտաքսման վճիռը գոյութիւն ունեցած չըլլայ։

Մի անգամ ընդ միշտ, ամէն թիւրիմացութիւն փարատելու համար եւ առ ի գիտութիւն, այսու անհրաժեշտ կը նկատենք յայտարարել, թէ՝ վերոյիշեալ հինգ անձերը արտաքսուած ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն՝ անոնց կողմէ կատարուած կամ ծրագրուած կազմակերպական որ եւ է քայլ կամ որ եւ է յայտարարութիւն կեղծիք է եւ հակակուսակցական, եւ անոնց հրատարակած «Մարտկոց» թերթը որ եւ է առնչութիւն չունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕ

կայարանի ճամբան

Ամուսինը.— Վաղ առաւօտ, առաջին շոգեկառքով պիտի վերադառնանք։

Կինը.— Շոգեկառքերու ժամանակացո՞յցը նայեցար։

Ամուսինը.— Ո՛չ... դրամապանա՛կս։

×

Ճամբան, երկու բարեկամներ իրարու հանդիպեցան։

— Ձեռքիդ գիրքը ի՞նչ է։

— «Աշխարհի վիճակը». Բուկի՞նդ։

— «Մշուշ»...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Դ.

Սենեակս լոյսո՛վ է ողողուն...

Մարգարտածաղիկի ու մանիշակի այս մեծ փունջը ո՞վ դրեր է սեղանիս վրայ։ Աչուկ կ'ընեն ինծի, իրենց բուրմունքէ նրբանուրբ մատները հոտաւէտութեանս կ'երկարեն, կը կատակեն, կը քաջալերեն...

— Ո՞վ շինեց այս փունջը, Բէնսաք, տեսա՞ր։

— Չե՞ս ուզեր։

— Դո՞ւն դրիր։

— Այո՛... ինծի փունջ մը հաւաքեցի, խորհեցայ թէ քեզի ալ հաճոյք կը պատճառէ։

— Բայց շա՜տ շնորհակալ եմ, սիրելի բարեկամս, շա՜տ շնորհակալ... Սեղմէ՛ ձեռքս...

Գաբրիէլ Բէնսաք ուրիշ տղայ մըն է այսօր։ Ցիմար կատակներ չըներ։ Եւ ինծի կը թուի որ երազուն ամպ մը կայ աչքերուն մէջ։ Չէ՛. նորէն զիս ժպտեցնող խօսքեր կ'ըսէ, սակայն նոյնը չէ։ Արդեօք չե՞մ սխալիր։ Ես որ մանաւանդ այնքան քիչ կը ճանչնամ զինքը։

Կը նստի քովիս աթոռին։ Ըսելի՞ք ունի արդեօք։ Ի՛նչ տարօրինակ է։

— Պահ մը կարծեցի թէ դէչ պիտի վերջանայ, բաւական մտա... Բաւական ջերմ ու արիւնահոսութիւն ունեցար...

— Այո՛, կը պատասխանեմ, երախտագին իրեն սեւեռելով, ու կը մտածեմ — ես որ միայն անտարբերութիւն կը տեսնէի չորս կողմս...

— Յաճախ կը զառանցէիր, կը շարունակէ, կարծես պատասխանելով հարցումի մը, քիչ անգամ հասկնալի։ Այդ քիչը սակայն վրդովիչ էր։

— Հըմմ... Ու փոխելու համար խօսակցութիւնը, կը հարցնեմ — ի՞նչ գիրք է ձեռքինդ։

— Թակորէն թարգմանութիւն մը։ Սքանչելի։

Ու մոռնալով նախընթաց խօսակցութիւնը, երիտասարդի վայել արագութեամբ, վառ աչքերով կ'ըսէ.

— Ընթերցանութիւնը երբեք այսքան չէի սիրած։ Այս գիրքը կարդալով՝ գաղափարներն ու իմաստները իւրացնելէ աւելի զգայութիւններու հաղորդակից ըլլալու հաճոյքը ունիմ։ Հոգեկան վիճակներու իմաստուն ու նրբին պատկերներ, կեանքի պայծառ ու մաքուր գոյներ որ կը յուզեն զիս՝ ըղձալի ու մեծութեամբ ապրելու խորհուրդով մը լեցնելով... Չէ՛, չպիտի կրնամ բացատրել բառերով... սա պարզ է որ սիրտս ամէն մէկ տողին հետ կը լեցուի աստուածային ներողամտութեամբ ու բարութեամբ։ Երէկ առի ձեռքս. եւ անօրինակ լրջութեամբ մը — ինծի անհասկնալի — բռնուած եմ, ծանրութիւն ըսենք, եթէ կ'ուզես։ Եւ գոհ եմ։

Զննող նայուածքս, հաւանաբար քիչ մը հեգնական է։ Կը շարունակէ.

— Ես այսպէս եղած եմ քիչ մը, իրաւունք ունիս։ Կ'ազդուիմ գրքէ մը, անձէ մը, խօսքէ մը, ժպիտէ, օդէ ու հասարակ երեւոյթներէ։ Կը փոխուիմ գրեթէ։ Գուցէ իմ պատանի տարիքիս «ձեւաւորուելու պատրաստ խմորի վիճակն է» պատճառը։ Ինչպէ՞ս բացատրել այն տարբերութիւնը սակայն, որ այդ «վիճակներ»էն անցնող զգայութիւնս «զգալն» է...։

— Այդ ալ յատուկ չէ, կ'ըսեմ մեղմութեամբ, անդրադառնալով միաժամանակ վազող երիտասարդութեան մը կենսագործող յաւակնութեան ներկայութիւնը։ Շաբաթ մը դադրէ կարդալէ, խառնուէ ամէնուն, եւ նորէն քովի սենեակին վրայ «յարձակում» մը պիտի կազմակերպես, պիտի աղմկես, իր ամէն կողմնակի թեթեւութիւններով, եւ առանց այդ «վիճակին» զգայութիւն «զգալու» կամ «վերլուծելու» մտահոգութիւնով։ Յետոյ դիւրին բանաստեղծ մը կարդա՛ ու պիտի փորձուիս ոտանաւորներ գրել, խաղալով ու աչքերուդ մէջն ալ արցունքով ի հարկէ... Ըսել կ'ուզեմ զգայուն ես, տպաւորուող ու թօթախտաւոր՝ աւելին ըլլալով... կը հասկնա՞ս, եւ հեղինակները, շուրջդ ու շրջանակդ ալ, ուժեղ են տարիքիդ, կոյս զգայարանքներուդ վրայ։

Մտիկ կ'ընէ զիս։ Իր ուշադրութիւնը ցրուած է կարծես, պաղ է արտայայտութիւնը։ Ապա դուրս կը նայի, ծառին տակ աթոռի մը նստած Միշէլին։ Կամ գուցէ թէ՛ անոր կը նայի եւ թէ կը խորհի գրքին մասին, ուր զգայութիւն ու իմաստութիւն, կեանք ու խորհուրդ այնքան ներդաշնակ կարկաշով մը կը համբուրուին։ Յանկարծ։

— Տեսա՞ծ ես, կ'ըսէ, Միշէլին նկարները։

— Կը նկարէ՞ հոս։

— Այո՛։ Զարմանալի բաներ։ Տրամեցնող յոգնութիւնով մը կը համակուիմ, երբ երկար կը նայիմ։ Եւ թերեւս յոգնեցուցիչ ըլլալուն կը տրտմիմ։

— Չե՞ս սիրեր։

— Չգիտեմ։ Չեմ հասկնար։

Իմինէս աւելի խելացի պատասխան։ Ուշադրութիւնս կ'աւելնայ։ Կը զննեմ իր արտաքինն ալ. հագուստ — կապուստն ալ։ Բոլոր միւսներուն անհոգութեան հակառակ կոկիկ են զգեստները. փողկապ ալ դրած է։ Առանց սակայն անոնցմով զբաղած ըլլալու պակասութիւնը ունենալու։

Վերի շրթունքին եզերքը ծալք մը կայ, արկածի մը հե՞տքը... Քիթին վարի մասը անթերի ըսուելու չափ ուղիղ ու չափաւոր բարձրութեամբ է։ Մազերը շնորհալիօրէն կարուած են։

Երկու անգամ համակրելի։

Սակայն քննութենէս կը նեղուի։ Կը դառնամ իր անկողնին կողմը՝ ապատելու համար զինքը։ Մինչ իրապէս մտքիս աշխատելու ուղղութիւնն է որ կը շարունակուի, քանի որ իր սեղանին վրայի երկու միւս գրքերը կը նշմարեմ։

— Ի՞նչ են, կ'ըսեմ։

— «Երկու Մարդիկ», «Նեղ դուռը»։

— Երէ՞կ կարդացիր «Երկու մարդիկը»։

— Երէկ առտու։

— Ու կէս օրուան մօտ այս ծաղիկներու փունջը բերիր ինծի, կ'աւելցնեմ մտովի, լրացնելով հետաքրքրութեան մը իմաստը։

Բայց ինքն է լրացուցիչը երբ կ'ըսէ, քիչ մը քաշուելով.

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՁԴԱՆ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 31, Avenue Gobelinsի սրճարանը:

ԻՍԻ-ԼԸ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբը դաստիարակչական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբի մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Place d'Italie, Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի: Օրակարգ՝ զեկոյց ընկ. Ա. Գիւլխանտանեանէ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն միայն ընկերներու յատուկ դաստիարակչական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Ջամալեան:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Դրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի, 9 հոկտեմբեր, առտուան ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, Croix-Rouge, rue St. Martin d'Hérès Chemin de la Plaine. Օրակարգ՝ նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏ. 15ԻՆ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Calmann, կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ — Կը խօսի՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մինչեւ կէս գիշեր գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ

Հոկտ. 16ին Կիրակի օր: Կը խնդրուի նկատի առնել սոյն թուականը

Մանրամասնութիւնները շուտով

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ Վիէնի մանկապարտէզին: Կազմակերպուած Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին կողմէ, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի ծիծաղաշարժ տեսարան մը Արեւելեան ատամնաբոյժէն, պար, երգ եւ արտասանութիւն դպրոցի փոքրիկներու կողմէ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Թրոփէզ, Զօր.— 35:
Սրժանթէօյ, Փոլ.— 35:
Մարսէյլ, Գարծ.— 88ֆ.60:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սիւռ Մէր 5 հոկտ. 932

Այսօր Պուլոնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրօ: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մաքրօ:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant **H. STEPHAN**

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է թէյասեղան մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Prince, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Միութեան սարքած պարգեւաբաշխութիւնը: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պ. Գուրգէն Թովմասեան, որ մէկ ամիս առաջ Թէհրանէն մեկնած է Փարիզ գալու համար: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պատրիկ Յ. Ալլահվէրդեանի, 39 Bld. Jourdan, Paris 14: Maison Arménienne.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité — **(Métro Maubert - Mutualité)** — **24, rue St. Victor**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

Բ Ո Ւ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Երբ երգեցողութիւնը վերջացաւ, ներս մտաւ նա տաճարի դռնից ու անց կացաւ վանականների ու քահանաների երկու հանդարտ շարքի միջով, որոնք ծունր էին իջած իրենց տեղերում վառ մոմերը վեր բարձրացրած: Եւ նա տեսնում էր, թէ ինչպէս բոլորի աչքերը անյագաբար բեւեռած էին Փրկչի Մարմնին, որ ինքը տանում էր...

Այդպէս հասաւ նա սեղանի վանդակին: Այդտեղ ամպհովանին կրողները կանգ առին ու ինքը դուրս եկաւ տակից ու բարձրացաւ սեղանի աստիճաններից:

Աջից ու ձախից սարկաւագները իրենց սպիտակ զգեստներով ծունկի էին եկել բուրվառները ձեռներին, նոյնպէս եւ կապելլանները ջահեր բռնած. եւ այդ պայծառ լոյսի մէջ փայլում էին նրանց աչքերը, երբ նայում էին քաւութեան զոհի Մարմնին...

Երբ լուսարարապետը սրբազան անօթը սեղանին դրաւ, Մօնտանէլլին ինքն էլ ծունկի եկաւ այն տեղ, որտեղ կանգնած էր, սանդուղի վրայ: Երգիչների ձայները թնդում էին գմբէթաւոր տաճարի կամարների տակ:

Տրտում ու խոնարհ, բոլորովին մեքենաբար, հետեւելով հինաւուրց վարժութեան, կատարեց նա բոլոր ծէսերը ու աւարտեց պաշտօնը: Եւ իր օրհնութիւնը տալուց յետոյ, ինքը նորից իջաւ ծունկի սեղանի առաջ ու ծածկեց դէմքը երկու ձեռքով:

«Թողութիւնը» կարդացող քահանայի բարձր ձայնը բարձրանում էր ու իջնում նրա կողքին, իբրեւ հեռաւոր հնչիւնները այն աշխարհի, որին ինքը այլ եւս չէր պատկանում:

—)(o)(—

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

— Ջեմմա, ձեզ մի մարդ հարցնում է:

Մարտինին խօսում էր կամաց ձայնով, ինչպէս խօսում էին նրանք այդ վերջին տասը օրը անգիտակցաբար:

Դա՛, մէկ էլ մի մասնաւոր հանդարտութիւն խօսելիս ու շարժուելիս կազմում էր նրանց վշտի միակ արտայայտութիւնը:

Ջեմման գոգնոցը կապած ու թեւերը վեր հաւաքած կանգնել էր սեղանի մօտ ու բաժանում էր պատրոնների փոքրիկ ծրարները: Նա այդ աշխատանքի վրայ էր առաւօտից ի վեր, եւ հիմա կէս օրուայ այդ տօթին նրա դէմքին յոգնածութիւն էր երեւում արդէն:

— Ի՞նչ մարդ, Չեզարէ: Ի՞նչ է ուզում:

— Չգիտեմ, սիրելիս: Ինձ չասաց: Ձեզ հետ առանձին խօսել է կամենում:

— Լաւ:

Հանեց գոգնոցը ու իջեցրեց թեւերը:

— Պէտք է դուրս գալ, թէեւ անշուշտ լրտես է:

— Ցամենայն դէպս կից սենեակում կը լինեմ: Հէնց որ նրանից գլուխներդ պրծացնէք, գնացէք քնելու: Այսօր ամբողջ օրը ոտի էիք:

— Ա՛, ոչ. աւելի լաւ է աշխատեմ:

Մանր քայլերով իջաւ սանդուղներից, Մարտինին էլ լուռ նրա ետեւից: Այդ մի քանի օրուայ մէջ տասը տարով ծերացել էր Ջեմման ու մազերի միջի սպիտակ շերտը բոլորովին լայնացել: Նա աչքերը մեծ մասով քաշ էր պահում, բայց երբ պատահմամբ բարձրացնում էր, Մարտինին ցնցւում էր նրանց միջի սարսափի արտայայտութիւնից:

Ցածր փոքրիկ ընդունարանում կանգնած էր մի խոշոր մարդ սենեակի մէջտեղում ու մի ոտից միւսն էր անց կենում: Նրա տեսքից ու այն կիսավախ արտայայտութիւնից, որով նայում էր, Ջեմման գլխի ընկաւ, որ զուիցերական պահակներից մէկն էլ լինելու: Հագել էր գիւղական շապիկ, անտարակոյս ուրիշինը, ու վախով շուրջն էր նայում, որ մի զուցէ ճանաչեն:

— Գերմաներէն խօսո՞ւմ էք. — հարցրեց նա որոշ չլսւող Ցիւրիխի բարբառով:

— Մի քիչ: Ինձ էիք ուզեցել:

— Դուք տիկին Բոլլա՞ն էք: Ձեզ մի նամակ եմ բերել:

— Նամա՞կ:

Դողաց ու ձեռքերը յենեց սեղանին, որ ոտի մնալ կարողանայ:

— Ես այնտեղի պահապաններից մէկն եմ:

Ու մատնանիշ արաւ պատուհանից երեւցող բերդը բլուրի գլխին:

— Այն մարդու նամակն է սա, որ անցած շաբաթ հրացանի բռնեցին: Գրեց պատժի նախորդ երեկոյեան. խոստացայ նրան որ ձեր ձեռքը յանձնեմ:

Ջեմման գլուխը կախեց:

«Բայց եւ այնպէս նա գրել էր ուրեմն...»:

— Ահա դրա համար էլ այսպէս երկար ուշացրի — շարունակեց զինուորը: — Ինձ ասաց, որ ձեզնից զատ ոչ ոքի չտամ, իսկ ես աւելի շուտ դուրս գալ չէի կարող, ինձ հետեւում էին: Ստիպուած եմ եղել այս հագուստները փոխ առնել, որ մի կերպ պարտքս կատարեմ:

Ու կոխեց ձեռքը շապիկի ծոցից ներս: Տօթ օր էր. թղթի ծալլած կտորը, որ նա հանեց, ոչ միայն կեղտոտ էր ու ճմռտած, այլ եւ թաց: Կանգ առաւ մի վայրկեան էլ, յետոյ բարձրացրեց ձեռքը ու քորեց ծոծրակը:

— Դուք ինձ չէ՞ք մատնի, չէ՞. — խօսեց նա կրկին մի երկչոտ ձայնով ու անվստահ նայելով կնոջը: — Ես վտանգի եմ ենթարկել կեանքս այստեղ գալով:

— Ի հարկէ, ոչինչ չեմ ասի: Բայց սպասեցէք մի րոպէ:

Ջեմման կանգնեցրեց նրան, երբ վերջինս դէպ ի դուռն էր շուռ գալիս, եւ հանեց քսակը. բայց մարդը մերժեց վիրաւորուած:

— Ինձ պէտք չէ ձեր փողը. — ասաց նա կոպուկ: — Ես այս անում եմ նրա համար. նա խնդրեց ինձ: Այնպէս բարի էր նա դէպ ի ինձ:

Սենեակում լռութիւն տիրեց: Մարդը ուղղեց, մի անշնորհք զինուորական բարեւ տուաւ ու ելաւ դուրս: Ջեմման թուղթը ձեռքին կանգնած էր մի քանի րոպէ. յետոյ նստեց պատուհանի տակ, որ կարդայ: Նամակը գրուած էր մատիտով ու տեղ - տեղ անընթեռնլի: Բայց առաջին երկու բառը գրուած էր որոշ ու անգլիերէն.

«Անգին Ջեմմա»:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

7 Octobre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2002

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ՓՈՂԻ ԵՒ ԹՄԲՈՒԿԻ

Քէմալականութիւնը, բոլորովին ազատ զգալով իր ձեռքերը, յամառօրէն եւ անօրինակ վայրագութեամբ յառաջ կը տանի քիւրտերու տեղահանութիւնը:

Ճիշդ այնպէս ինչպէս 1915ին, երբ ամբողջ աշխարհ բռնկած էր, եւ հայ ժողովուրդը իր թաթին յանձնուած:

Այն ատեն ալ, ինչպէս այսօր, աշխարհը ոչ միայն անտարբեր է եւ անզօր, այլ եւ անտեղեակ՝ կատարուած ահաւոր ողբերգութեան:

Դրացի երկիրներն անգամ, կծկուած՝ իրենց պատեանին մէջ, եւ կապուած՝ բարեկամութեան դաշինքներով, ոչ իսկ դիւրութիւն կ՚ընծայեն գոնէ ահ ու սարսափի լուրերը տարածելու:

Բացառիկ միջոցներով, միայն, կարելի կ՚ըլլայ կիսկատար տեղեկութիւններ ստանալ: Ինչպէս, դարձեալ, Թուրքիոյ հայ ժողովուրդի անճիտման օրերուն:

Այդ կարգէն է «Դրօշակ»ի մէկ թղթակցութիւնը, զոր արտատպած ենք այսօր, ամբողջութեամբ:

Համաձայն «Դրօշակ»ի տեղեկութեանց, անցեալ յուլիսէն ի վեր զինուորական գործողութիւններ կը կատարուին արեւելեան նահանգներուն, մանաւորապէս քրտաբնակ վայրերուն մէջ, ժողովուրդը կաշկանդելու, անշարժութեան դատապարտելու եւ տեղահանութիւնը գլուխ հանելու համար:

Անկէ ի վեր, ենիկիւրի բաւական յաջողած է իր ծրագրին մէջ, եւ տեղահանութիւնը յառաջ կը տարուի անարգել: Գոնէ այն վայրերուն մէջ ուր չկան հրոսախումբեր կամ զինեալ դիմադրութեան միջոցներ:

Անցեալ գարնան, քէմալականութիւնը մշակեց «զետեղման» հրահանգ մը, որուն պատճէնը թերթերը հրատարակեցին, եւ յետոյ լաւութեան դատապարտուեցան:

Այդ հրահանգով, պիտի ցրուէին այն համախմբումները որոնց մայրենի լեզուն թուրքերէնը չէ:

— «Գիւղական, քաղաքին, արհեստակցական եւ բանուորական խմբաւորումները պիտի արգիլուին, եթէ անոնց անդամներու մայրենի լեզուն թուրքերէնը չէ: Թոյլ չպիտի տրուի որ այդ կարգի անձերու կողմէ գիւղ մը, թաղ մը, արհեստակցական միութիւն մը կամ գործի մը նիւղը իրենց ազգակիցներուն սեփականութիւնը դառնայ: Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, ներքին գործավարը իրաւասու է ցրուելու այդպիսի համախմբումները, մէջն ըլլալով անոնք որ գոյութիւն ունին արդէն»:

Ահա գլխաւոր միտքը այդ հրահանգին, որուն պատճէնը տպուեցաւ մեր թերթին մէջ ալ, հրատարակութենէն անմիջապէս յետոյ:

Հայկական տեղահանութիւնն ալ այսպէս կազմակերպուեցաւ:

1915 Մայիսին, բացառիկ օրէնք մը իրաւասութիւն կուտար զինուորական իշխանութեան՝ «այլուր փոխադրելու» ժողովուրդի մէկ մասը, «ռազմական» պահանջներու բերումով:

Եւ անմիջապէս տեղի ունեցաւ այն ինչ որ կը կոչենք Հայաջինջ Սարսափներ:

Նախապէս կ՚ըսէին թէ միայն Զէյթունի եւ ռուսական սահմանագլուխի բնակչութեանց կը վերաբերի այս կարգադրութիւնը: Բայց, իրարու ետեւէ տեղահան եղան բոլոր հայաբնակ վայրերը, գիւղ թէ քաղաք: Արեւելեան թէ արեւմտեան: Սահմանին վրայ թէ... Գասթէմունիի կամ Զօրլուի մէջ:

Հիմա կարգը եկած է Քիւրտերուն, — անոնց որ, ոչ իսկ չէզոք մնալու իմաստութիւնն ունեցան, եւ ընդհակառակն, գործնապէս մասնակցելով հրէշային բարբարոսութեան մը, օգնեցին մեր մուխը մարելու:

Թուրքը հետեւողական է ինչպէս ամէն բանի մէջ, նոյնպէս այս ճակատին վրայ:

Ան չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է ժողովուրդի հանգիստին եւ ինքնավարութեան: Մինչեւ անգամ գոյութեան:

Վկայ՝ միայն վերջին քսան տարիներու պատմութիւնը:

Երէկ՝ Հայը, այսօր՝ Քիւրտը: Ե՛ւ Լազը, Չէրքէզը, Չէչէնը, կամ բոշան:

Կա՛մ ծունկի, կամ դէպ ի մահ, — կախաղանով, «եաթաղան»ով, բռնադաղթով, տեղահանութեամբ:

Ինչպէս կ՚երեւայ իրենց հրատարակած կոչէն, «Հօյպուն»ի վարիչները կը զգան սարքուած դաւին ամբողջ ահաւորութիւնը, եւ կը յանձնարարեն մոռնալ ներքին վէճերը, զինուիլ եւ դիմադրել:

— «Մտածեցէք անգամ մը թէ ինչե՛ր տեսան առաջին աքսորեալները. մեր ամէնէն մեծ գերդաստանները, ինչե՛ր քաշեցին Անատոլուի Թուրքին նախատինքներուն տակ՝ անօթի ու թշուառ: Աւելի պատուաբեր, աւելի կրօնասիրական չէ՞ արիւնով ու արցունքով պաշտպանել մեր հայրերուն ու մայրերուն շիրիմներն ու ոսկորները կրող մեր օջախները, քան թէ իբրեւ Քիւրտ ստորնանալ պարզ ժանտարմայի մը անարգանքներուն համակերպութեան մէջ: Չենք կարծեր որ այլ եւս մեր մէջ «ինծի չեն դպիր» ըսողներ գտնուին, որովհետեւ օրէնքը պարզ է. Քիւրտիստանի մէջ անհատ մը պիտի չթողուն: Հետեւաբար ոչ ոք դուրս կը մնայ այս օրէնքին սահմանէն: Նոյն իսկ հասարակ մշակ մը պիտի չկրնայ Քիւրտիստանի մէջ մնալ»:

Կոչը կը վերջանայ գերագոյն ահազանգով մը, որ իր բառերովն իսկ մղուած պայքարին ահաւորութիւնը կ՚ապացուցանէ.

— «Սիրելի եղբայր, եթէ հետեւիք մեր խորհուրդներուն եւ յանձնարարութեանց, վստահ եղէք որ երկիրը պիտի ազատի բռնութենէ. հակառակ պարագային, վստահ ըլլանք որ պիտի մեռնինք անպատիւ եւ անարգ մահով մը»:

Մէկ խօսքով, լայն բացուած է խրամատը՝ Թուրքին եւ Քիւրտին միջեւ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՏՈՒԳԱԲԱՆԱԿԱՆ...

«Թուր» բառը — մոռցայ թէ ո՛ր լեզուով էր, բայց, ամէն պարագայի, Քրիստոսէ յառաջ մի քանի հազար տարիներ առաջ — միջին ասիական մէկ հին լեզուով կը նշանակէ եղեր հաւաքական ուժ:

Այսօրուան «Թուրք» բառն ալ սեռած նո՛յն արմատէն, համիմաստ է եղեր հաւաքական մեծութեան եւ ուժի:

Եթէ ինծի չէք հաւատար, կարդացէք հայ բանասէրին ներբողը հիւսող եւ գործերը տպագրող Պոլսոյ թերթերը, բայց ո՛չ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի նախորդ տարուան թիւերէն մէկը, ուր, բանասիրութենէ... պէխապէր խմբագրութիւնը Պ. Յ. Մարթաեանի նոյն աշխատութեանց մասին իբրեւ գրախօսական նուիրած էր... բառ մը լոկ, — «անհշանակ»:

Ինքզինքս մտովին կը փոխադրեմ լեզուաբանական համաժողովին մէջ, եւ, Կազիին զարշապարը լզող պէյերէ վերջ, խօսք կ՚առնեմ եւ կը փաստարկեմ. —

Ֆրանսայի մէջ՝ կայ Թուռ քաղաքը եւ Թուռէն գաւառը: Ուրեմն, Թուրքերը հիմնած են այդ քաղաքն ու գաւառը եւ հոն առաջին անգամ հաստատած մարդկային քաղաքակրթութիւնը:

Թիւռօ, ֆրանսացի մեծ տնտեսագէտը, Թիւռէն ֆրանսացի մեծ զօրապետը — որ իրենց անունով եւ... հանգամանքով ուժը կը յատկանշեն — թրքական ծագում ունին, իբրեւ արմատ ունենալով Թուր բառը:

Նոյնպէս, Տիւրքէմ, ֆրանսացի արդի մեծ ընկերաբանը, թրքական ծագում ունի եւ Թ—ին Տ—ի փոխուիլը... թիւր—ք—իմացութիւն չէ:

Իտալիոյ Թիւրէն (Թորինօ) քաղաքը, Գերմանիոյ Թիւրէնկիա գաւառը եւ Ալզաս – Լոռէնի Թիւրքհէմ գաւառը եւս իրենց ծագումը եւ քաղաքակրթութիւնը կը պարտին Թուրքերուն, բոլորը մէկ ըլլալով «հաւաքական ուժ»ի արտայայտութիւն...

Այս փաստարկութենէս վերջ, անշուշտ որոտընդոստ ծափահարութիւններով կը թնդացնեն սրահը ու ցեղիս դահիճները պիտի շնորհաւորեն զիս, իրենց... տոլապը ինկած ըլլալուս համար:

ԱՐՇՕ

ՄԻԱՅՆ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈ՞Ն

Թուրք լեզուաբանական համաժողովի հոկտ. 1ի նիստին մէջ, Ֆուատ Քէշատ պէյ մէկուկէս ժամու չափ խօսեցաւ, թուրք լեզուին հարուստ բառամթերքին և անոր քերականական կազմութեան վրայ: Ըսաւ որ գիւղերու մէջ ամէն տեսակ բոյսերու եւ ծաղիկներու թուրքերէն անունները կը գտնուին:

— «Ասկէ 32 տարի առաջ, օր մը Սանասարեան վարժարանը այցելեցի, հոն տեսայ որ նոյն հաւաքածոյ մը կազմուած էր, Էրզրումի շրջականերու բոյսերէն եւ ծաղիկներէն, որոնց ամէնուն ալ զուտ թուրքերէն անունները գրուած էին, իրենց հայերէն եւ լատիներէն հոմանիշներով. ասիկա օրինակելի ուսումնասիրութիւն մըն է մեզի համար»:

ՅԱՌԱՋ. — Այո՛, դեռ ի՛նչքան «օրինակելի» ուսումնասիրութիւններ, արժէքներ, հարստութիւններ, ամբողջ ժողովուրդ մը գոյութիւն ունէին մինչեւ 1915: Ի՞նչ եղան այս բոլորը:

Լուրջ նիւթերու հետ, ծիծաղաշարժ տեսարաններ ալ պակաս չեն այս չնաշխարհիկ համաժողովին մէջ:

Այսպէս, խօսք առաւ Պ. Պետրոս Կարապետեան, որ կը սիրէ Պետրոս Չէքի ստորագրել: Իր բանախօսութիւնը թէզ մը չէր, այլ Մ. Քէմալի եւ թուրք լեզուին փառաբանութիւնը: Ըսաւ թէ թուրքերէնը շատ դիւրին լեզու մըն է, ինքը որ շատ լեզուներ սորված է, ամէն լեզու սորվելու առթիւ դասատուներէն շատ ծեծ կերած է, բայց միայն թուրքերէնի համար ծեծ կերած չէ: Այս խօսքերը ընդհանուրին ծիծաղը շարժեցին: Խօսքը աւարտեց Մ. Քէմալի ուղղուած ոտանաւոր մը կարդալով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը

ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ Կ՚ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Երէկ գրած էինք թէ Անգլիա Լոնտոնի մէջ խորհրդաժողովի մը հրաւիրած է չորս պետութիւններ, սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը քննելու համար: Այս առթիւ դիտել կուտայինք թէ՝ արդիւնքի մասին յոռետես են թէ Պերլինի, թէ Փարիզի եւ թէ Հռոմի մէջ:

Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն այս յոռետեսութիւնը: Նոյն իսկ վախ կայ որ ծրագրուած խորհրդաժողովը երբեք չգումարուի, կամ յետաձգուի:

Գերմանիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ հետեւեալ վերապահումները կը յայտնուին այս խորհրդաժողովին առթիւ. —

Գերմանիա կ՚ուզէ ապահովութիւն ստանալ թէ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը պիտի քննուի իր ամբողջութեանը մէջ, այնպէս ինչպէս պարզուած է օգոստ. 29ի դաշնագրով: Գերմանիան չի պահանջեր որ կանխաւ ճանչնան իր հաւասարութիւնը, ինչպէս պայման դրած է, զինաթափութեան խորհրդաժողովին մասնակցելու համար. այլ կը սպասէ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա վերջնապէս իրեն դէմ չհանեն իրենց պատասխան–ծանուցագիրներով եղած առարկութիւնները, եւ յանձն առնեն լիովին ուսումնասիրել ամբողջ խնդիրը:

Միւս կողմէ, արտաքին նախարարութիւնը մամուլին հաղորդեց զեկոյց մը, որ կ՚ըսէ. — Գերմանիոյ կառավարութիւնը իմացած է թէ Ֆրանսա պիտի առաջարկէ որ ուրիշ պետութիւններ ալ, Պելժիա, Լեհաստան, Չեխօսլովաքիա, մասնակցին Լոնտոնի խորհրդաժողովին: Գերմանիա բացարձակապէս չի մերժեր այս նոր առաջարկը, բայց կը նկատէ թէ, այդ պարագային, պէտք է ընդլայնել վիճարանութեանց գետինը: Եթէ միայն չորս մեծ պետութիւններ հաւաքուէին Լոնտոն, գործակցութեամբ ամերիկեան պատուիրակին, կարելի էր վիճիլ միայն Գերմանիոյ տրուելիք իրաւունքներու հաւասարութեան մասին: Իսկ եթէ, ընդհակառակն, ուրիշ պետութիւններ ալ հրաւիրուին Պ. Մաքտօնըլտի կողմէ, այն ատեն իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը չէ որ պիտի դրուի, այլ ամբողջ զինաթափութեան հարցը: Այդ պարագային, մեծապէս պիտի փոխուի Լոնտոնի խորհրդաժողովին հանգամանքը: Հետեւաբար, Գերմանիան ստիպուած է լուսաբանութիւն պահանջելու այս մասին, խորհրդաժողովին մասնակցելու որոշում տալէ առաջ:

Այս վերապահումները եւ Ֆրանսայի վարանումները այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ՝ Լոնտոնի խորհրդաժողովը այժմէն իսկ ձախողած է, եւ ամէն բան պէտք է կարգադրուի Ժընեւի մէջ:

Արդէն իսկ, Ֆրանսա մանաւոր ծրագիր մը պատրաստած է զինաթափութեան եւ ապահովութեան մասին, եւ պիտի ներկայացնէ Ժընեւի ժողովին:

Այդ ծրագրով, Ֆրանսա կ՚առաջարկէ խորհրդակցական դաշինք մը կնքել զինաթափութեան մասին, հակակշիռ եւ պատիժներ հաստատել, միջազգայնացնել քաղաքային օդանաւորդութիւնը, կրճատել եւ սահմանափակել կարգ մը յարձակողական զէնքեր, պահպանել Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները, կարգ մը թեթեւացումներով:

⁂ Ուրեմն, կացութիւնը աւելի կը բարդանայ: Լոնտոնի թերթերն իսկ դիտել կուտան թէ անգլիական առաջարկը ուրիշ բանի չպիտի ծառայէ, եթէ ոչ խորացնել անհամաձայնութիւնը եւ աւելի մթագնել հորիզոնը: Մանաւանդ որ, փոքր պետութիւնները դուրս ձգուած են: Աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանը անգլ. ծրագիրը կը նմանցնէ գիշատիչներ որսալու յատուկ գետնի մը վրայ արձակուած նապաստակի մը: «Տէյլի Թէլէկրաֆ» մեռելածին մանուկի մը կը նմանցնէ ծրագրուած խորհրդաժողովը:

Եթէ վերջնապէս ձախողի Լոնտոնի ժողովը եւ ամէն ինչ փոխադրուի Ժընեւ, Գերմանիա պիտի հեռեւի վիճարանութեանց, առանց գործակցելու:

Ո՞ւր գացած է Լիտվինով

Առջի օր, Ժընեւէն յանկարծ անհետացաւ Լիտվինով, խորհրդային իշխանութեան արտաքին գործավարը: Շատեր կը կարծեն թէ Վիէննա գացած է եւ գաղտնի բանակցութիւններ կը վարէ Ռումանիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, ոչ—յարձակման դաշինքի մասին: Իսկ ուրիշներ կը պնդեն թէ կա՛մ Օսթանտ (Պելժիա) եւ կամ... Պուքրէշ կը գտնուի:

Անոնք որ վառ երեւակայութիւն ունին, Կուտեպովի պատմութեան կը նմանցնեն այս խորհրդաւոր անհետացումը:

Զմոռնանք որ պոլշեւիկները տասն անգամ աւելի վարպետ են դիւանագիտութեան մէջ, իսկ Լիտվինով՝ հին աղուէսի մը համբաւն ունի:

Մեծ գայթակղութիւն մը եւս յայտնուեցաւ

Ամիսներէ ի վեր, Փարիզի թերթերը ակնարկներ կ՚ընէին, Ֆրանսայի օդանաւային վարչութեան մէջ կատարուած խոշոր գեղծումի մը մասին:

Վարագոյրը պատռեցաւ եւ ահաւասիկ խոշոր գայթակղութիւն մը հրապարակին վրայ:

Առջի օր, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Լիւսիէն Բոլէն, ուրիշ անունով՝ Սերժ Լիւքօ կոչուած մարդ մը, որ կեղծ փաստաթուղթեր հայթայթած էր: Քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ կոմս մը, Ժան Լիւպէրսաք, 54 տարեկան, որ փայլուն ասպարէզ ունեցած է օդանաւորդութեան մէջ եւ մանաւոր պաշտօնով Ռուսաստան ղրկուած:

Թատերական տեսարան մը պարզուեցաւ կոմսին ձերբակալութենէն առաջ: Պ. Պոլիյօ Լաֆոն, «Աէրօփօսթալ»ի տնօրէնը, յայտնած էր թէ կոմսը գաղտնի տեղեկութիւններ եւ փաստաթուղթեր հայթայթած է իրեն: Հարցաքննիչ դատաւորը դէմ դիմաց հանեց երկուքը: Կոմսը ուրացաւ: Պ. Լաֆոն պնդեց, յայտնելով թէ երդում ըրած էր գաղտնիքը մէջտեղ չհանելու, բայց հիմա կը խզէ երդումը: Եւ սկսաւ լալ: Կոմսը նորէն ուրացաւ, եւ սպառնաց դատի քաշել Պ. Լաֆոնը: Այն ատեն այս վերջինը ծունկի եկաւ կոմսին առջեւ եւ պաղատեցաւ որ խոստովանի: «Ես ամուսնացած եմ, ընտանիքի տէր եմ, մեղքցի՛ր»:

Ասոր վրայ, կոմսը յուզուած՝ առանձնացաւ դատաւորին հետ եւ խոստովանեցաւ ամէն բան: Նոյն խոստովանութիւնը կրկնեց Պ. Լաֆոնի առջեւ եւ քիչ յետոյ ձերբակալուելով, Սանթէի բանտը առաջնորդուեցաւ:

Եղած խոստովանութիւններէն կ՚երեւայ որ, կոմսը կը կաշառէր դրամատուներու գիշերապահները, տեղեկութիւններ քաղելու համար հրապարակի մարդոց կացութեան մասին: Աւելի մեծ յայտնութիւններու կը սպասուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԻՏԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒԷՐ, ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Հոկտ. 3ին, Պէյրութի մէջ ինքզինքը կախելով անձնասպան եղաւ Պ. Օթթօ Ֆոկէլ, Պարսկաստանի Ազգային դրամատան առժամեայ տնօրէնը: Օթթօ Ֆոկէլ ձերբակալուած էր պարսկական կառավարութեան պահանջով: Անցեալ սեպտեմբեր 1ին գաղտնապէս հեռացած էր Թեհրանէն, իտալական անցագրով մը: Կ՚ըսուի թէ խորհրդային դեսպանատան աջակցութիւնը վայելած էր այս գործին համար:

Օթթօ Ֆոկէլ դրամատունը կը վարէր յունիս 14էն ի վեր, երբ արձակուրդով մեկնեցաւ բուն տնօրէնը, Տօքթ. Լինտէնպլաթ: Քիչ յետոյ այս վերջինը հրաժարեցաւ, իսկ Օթթօ Ֆոկէլ ստանձնեց ամբողջ պատասխանատուութիւնը եւ անձնասպանութեան պատճառ չի տեսնուիր: Շահը, պալատական նախարար Թիմուրթաշի եւ ելմտական նախարար Թաղի զատէի հետ յուլիս 7ին դրամատուն այցելեց եւ Պ. Ֆոկէլ պարզեց դրամատան վիճակը: Շահը մեկնեցաւ իր գոհունակութիւնը յայտնելով:

Սեպտ. 30ին քննիչ մարմին մը հաստատեց թէ սնտուկի եւ թղթադրամի բոլոր հաշիւները անվթար կը մնան եւ թէ դրամատան գործերը լաւ են: Ո՛ր եւ է մեղադրանք չկար Ֆոկէլի դէմ: Եւ որովհետեւ յանցաւորները փոխադարձաբար յանձնելու պայմանագիր չունին Իրան եւ Սուրիա, չէր կրնար յանձնուիլ. այլ սահմանէն դուրս պիտի հանուէր, կեղծ անցագիր գործածած ըլլալուն համար:

Պարսկաստանի Ազգ. Դրամատունը հաստատուած է 1927ին, 2 միլիոն թումանի (200,000 անգլ. ոսկի) դրամագլուխով, որուն 800,000 վճարուած է:

ՊԷՏԷՎԻՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ խումբ մը Պէտէվիներ յանկարծ յարձակեցան Ապուքէմալի պահականոցին վրայ: Սպայ մը սպաննուեցաւ եւ քանի մը զինուորներ վիրաւորուեցան: Այս Պէտէվիները կը պատկանին վիճելի սահմանագծին վրայ հաստատուած ցեղախումբի մը: Սահմանագիծը ներթակայ է ֆրանսական իշխանութեան:

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Իրաքը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ընդունուած ըլլալով, մեծ հանդիսութիւններ կատարուեցան եւ բէկ, հինգշաբթի: Թագաւորը ունկնդրութեան ընդունեց նախարարները, ծերակուտականները, երեսփոխանները, երեւելիները, առեւտրականները, օտար ներկայացուցիչները եւն.: Բրիտանական ներկայացուցչութիւնը վերածուեցաւ դեսպանութեան: Գերման գործակատարն ալ պիտի վերադառնայ իբրեւ դեսպան: Նոյնպէս ամերիկեան հիւպատոսը դեսպանութեան պիտի բարձրանայ:

ԹԻՖԻՍԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ թէ բծաւոր ժանտատենդի (թիֆիւս) համաճարակ մը կը տիրէ Սոֆիայի մէջ:

«Ազատ խօսք»ի մէջ կը կարդանք.

— Այս տարի, բծաւոր ժանտատենդը, համեմատած նախորդ տարիներու հետ, զգալապէս տարածուած է, մասնաւորապէս Շումէնի, Թրնովոյի, Փլէվէնի, Փաշմաքլըի եւ Մաստանլըի շրջաններուն մէջ: Հաստատուած է, որ հիւանդութիւնը փոխադրուած է վաչկատուն բնակիչներու կողմէ: Որոշուած է առողջապահական խիստ հսկողութիւն կատարել վաչկատուններու եւ գիւղերը շրջող մանրավաճառներու վրայ: Դպրոցական աշակերտները յաճախ քննութեան պիտի ենթարկուին եւ եթէ ոջիլ գտնուի, տուն պիտի ղրկուին մաքրութեան համար, նախազգուշացնելով ծնողները, որ կրկնուած պարագային, ամբողջ ընտանիքը բռնի մաքրութեան պիտի ենթարկուի, խուզելով տղամարդոց եւ կիներու մազերը: Թուրք կրօնականներու միջոցաւ պէտք է գրուել թուրք բնակչութեան մէջ տարածուած այն նախապաշարումը, թէ ոջիլ ոչնչացնելը մեղք է:

ԱԽՏԱԻՈՐ «ԱԽՏԱՃԱՆԱՉՈՒՄ»Ը

«Յառաջ»ի սեպտ. 23ի եւ 24ի խմբագրականները ուշագրաւ էին ուրիշ տեսակէտով մը:

Երիտասարդ ընկեր մը յօդուած մը գրեր էր: Խմբագիրը «խտացած գոյն» գտաւ եւ ուզեց փարատել «թիւրիմացութիւններ»ը: Տպաւորութիւնս այն է որ՝ անուշադրութիւնը աւելի դեր ունեցած է ընկերոջ այդ բացատրութեան մէջ, քան՝ հրապարակագրութեան նախապայմանը, — յստակ տեսողութիւն ու յատկորոշ որակումի բծախնդրութիւնը:

Թողլով, ուրեմն, անհատէ մը եկող այդ բնորոշումը իր մասնակի հանգամանքին մէջ, կ'ուզեմ ուշադրութեան յանձնել ուրիշ պարագայ մը:

Ախտաճանաչումը զոր ընել փորձեր է «Յառաջ»ի աշխատակիցը, կը կարօտի ուրիշ ախտաճանաչման մը, — մեր գրասէր, գրող - բրող, կիսամտաւորական եւ մտաւորական տարրերուն ճնշիչ տոկոսը հայ ժողովուրդի հոգեկան վիճակի մասին իր ախտաճանաչման մէջ ամէն բան սեւ տեսնելու ախտը ունի: Իսկ այս աւելի մեծ վտանգ մըն է, քան բո՛ւն իսկ ժողովուրդի հոգեկան բեկման մը վտանգը: Վասն զի այն տարրը, որ կոչուած է առաջնորդելու զանգուածը, իր ուժին, տրամադրութեան, հաւատքին եւ մտածումին հետ կը կարօտի խոր համոզման մը՝ դէպ ի իր զանգուածին առողջ, կենսարար եւ պատրաստակամ տրամադրութիւնը: Չկա՞յ այդ համոզումը իր մէջ, — անզօր է իր ուժը, չքացած է իր տրամադրութիւնը, կորսուած է իր հաւատքը ու անարժէք՝ իր մտածումը: Ամէնէն հանճարեղ ճարտարապետը չի կրնար շէնք մը կառուցանել, եթէ գետինը կը գտնէ խախուտ, աղաղձը փտած, շաղախը կեղծ: Նոյնը՝ ժողովուրդի մը առաջնորդ մտաւորականութիւնը: «Յառաջ»ի աշխատակիցը, կարծելով մեր ժողովուրդի ախտաճանաչումը բրած ըլլալ, անգիտակցօրէն երեւան կը բերէ իր ու իր նման մտածող կամ տրամադրուած շատերու հոգեկան բեկումը — հո՛ս գործածենք բառը՝ «քնախտ»ը — մեր ժողովուրդի արժէքներու, տրամադրութեան, հաւատքի ու ճիգի մասին:

Եթէ ա՛յս էր մտահոգութիւնը նաեւ «Յառաջ»ին, ապա ուրեմն գոյութեան իրաւունք ունէին իր երկու խմբագրականները՝ իբրեւ ճշգում «թիւրիմացութիւններ»ու:

Ճշգում «թիւրիմացութիւններ»ո՞ւ թէ ախտի մը բնորոշումը, իր կարգին, որ արդէն վարակիչ դարձեր է: Ու եթէ հարկ է դարմանումի սկսիլ, պէտք է սկսիլ գլխէն: Հրամանատարի մը յաջողութեան գաղտնիքը իր ռազմագիտական կարողութեան մէջ չէ միայն, այլ եւ՝ հաւատքին՝ դէպ ի իր բանակի հոգեկան բարձրութիւնը: Ատոր համար ալ, կը ճգնի վեր բռնել զայն. հրահրել: Բանակը, իր կարգին, իր թիւին չի նայիր՝ երբ թշնամի խրամները կը դիտէ: Կը նայի ներս. կը նայի իր մէջ. հոն, ուր անանուն բան մը կայ — համոզո՞ւմ, պատրա՞նք, տրամադրութի՞ւն, — դէպ ի իր հրամանատարը: Եւ այն ատեն, փոխադարձ վստահութենէն կը ծնի հաւատքը, որ անշօշափելի ուժ մըն է ու ազդակը՝ բոլոր յաղթանակներուն:

Պարտուած թէեւ, բայց պայքարի մէջ ենք: Կամայ ակամայ՝ ռազմաճակատին վրայ: Ու կը կռուինք, արդէն: «Ինքնապաշտպանութիւն»ը, զոր դրաւ «Յառաջ», նոր առաջարկ չէր. ոչ ալ՝ ծրագիր: Այլ՝ արդէն իսկ տարուող կռուի մը ձեւաւորումը՝ կուշտ կուշտի ու ճակատ ճակատի պայքարելու ի խնդիր:

Իսկ այդ «կուշտ»երն ու այդ «ճակատ»ները կը յաղթանակեն այն ատեն, երբ հոգեփոխուին, նախ, ոչ թէ զանգուածը, այլ բո՛ւն իսկ անոր ախտաճանաչման մասին կարծիք յայտնել ուզողները: Որովհետեւ, կը կրկնեմ, մեր միտքը աւելի ախտավարակ է, քան՝ մարմինը:

Ապացո՞յց, — նախորդ յօդուածներով թուեր էի, արդէն: Վերյիշեմ, — քաղաքական քանի մը հոսանքներու «եղածովը գոհանալու» տեսակէտը:

Եւ եթէ պայքարիլ պէտք է այդ «քաղաքականութեան» դէմ, պէտք է պատնէշուիլ, ուրեմն, իրատես գնահատումով մը բուն ժողովուրդի արժէքի ու տրամադրութեանը մասին, որպէս զի այդ «քաղաքականութեան» տուն տուող թերագնահատումը չթափանցէ մեր զանկերէն ու հոգիէն ներս: Եւ ժողովուրդի «անտրամադրութեան» մասին՝ անտրամադիր, «հաւատազրկութեան» մասին հաւատազուրկ, «անզօրութեան» մասին անզօր, եւ «քուն»ի մասին քնօրոր չդարձնէ այսօր՝ այս, վաղը՝ այն, ու մեր գլխուն չստեղծէ չարագոյն ախտի մը մթագնող մղձաւանջը...: «Այսօրուան Հայ»ը՝ երէկուանն է. փոխուածը՝ այսօրուան հայ մտաւորականն է, մենք գրող - բրողներս...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆ ԱԼ ՊԱՌԱԿՏԻՉԻ ԴԵՐԻՆ ՄԷՋ

Վերջապէս պառակտեցաւ մեր գաղութն ալ:

Պառակտումը կար վեց-եօթը ամիսէ ի վեր, երբ Պուքրէշի մէջ կազմուած խառնուրդ խմբակը, — որ «Ազգ.-Պլօք» մակդիրը կը կրէ եւ ուր հաւաքուած են ուրիշ գաղութներու մէջ եղածին պէս Հօկն ու Ռամկավարը, Հնչակեաններն ու քանի մը աղաներ, — փորձեց ձեռք անցընել Պուքրէշի թաղականութիւնը, օգտուելով այն հանգամանքէն որ իր կողքին էին ու զինք կը հովանաւորէին նախկին թաղականները:

Շնորհիւ նախկին թաղականներու մեղսակցութեան՝ «Ազգ.-Պլօք»ը այնպիսի զաւեշտական ընտրութիւն մը սարքեց, որ կատարուած ապօրինութիւններուն չկրնալով հանդուրժել՝ քուէթուղթ ստացող 1300 հոգիէն 700ը պոյքոթ հռչակեցին կատարուած ընտրութիւններուն դէմ և Թեմական Խորհուրդին բողոքեցին մօտ վեց հարիւր ստորագրութեամբ հանրագրութիւնով մը:

Թեմական Խորհուրդը չէր կրնար չբեկանել այս ապօրէն ընտրութիւնները: Ու բեկանեց միաձայնութեամբ: Ամէնէն աւելի առաջնորդ Յուսիկ եպիսկոպոսն էր պայթակղած ընտրական զեղծումներուն դէմ, եւ ամէնէն աւելի ան էր բեկանելու կուսակից: Թեմական Խորհուրդը բեկանելէ յետոյ ընտրութիւնը՝ առժամեայ թաղականութիւն մը կազմեց:

Բեկանուածները, սակայն, որ կրցեր էին նախկին թաղականութենէն համայնքին կնիքն ու գոյքերը ստանալ, չհաւանեցան առժամեայ թաղականութեան յանձնել զանոնք, ըմբոստանալով այսպէս վերին իշխանութեան դէմ, եւ պահանջեցին գումարումը արտակարգ պատգամաւորական ժողովի մը՝ հաւանելով ենթարկուիլ անոր վճռին: Թեմ. Խորհուրդը կրնար օրէնքով իր կամքը պարտադրել, բայց չուզեց դիմել բռնի ուժի: Հրաւիրեց արտակարգ պատգամ. ժողով:

Ու հոս է որ ասպարէզ եկաւ մեր թեմին առաջնորդը, — զոր կ'երեւայ թէ լաւ մը «մշակած» էին գաղութիս խառնակիչները, — խանգարելով պատգ. ժողովին գումարումը, եւ ճակատ յարդարելով նոյն իսկ Թեմ. Խորհուրդին դէմ:

Ան մէկէն կը նետուէր Հօկին գիրկը, լքելով այսպէս իր երէկուան գործակիցները, որոնցմէ ոմանք 10 տարի կերակրած էին զինքը եւ ուրիշներ այնքան տարիներ անձնուիրութեամբ աջակցած թեմին ստեղծման:

Երախտագիտութիւնը առաքինութիւն մըն է՝ որ կարելի չէ անշուշտ ամէն մարդէ սպասել: Բայց օրէնքը յարգելու պարտաւոր է ամէն մարդ, մանաւանդ թեմի մը առաջնորդը:

Յուսիկ եպիսկ. սկսաւ ոտնակոխել օրէնքը, այսինքն այնքան զոհողութեանց գինով ձեռք ձգուած թեմական կանոնագրութիւնը: Անգոսնելով Թեմական Խորհուրդին կամքը՝ սկսաւ կամայական գործունէութեան մը, պարզապէս «Ազգ.-Պլօք»ին հրամանները գործադրելու համար:

Ինքնագլուխ ըրաւ այնպիսի կարգադրութիւններ՝ զորս Թեմական կանոնագրութիւնը վերապահած է Թեմական Խորհուրդին: Ան նոյն իսկ օտար շրջանակներու մէջ փորձեց վարկաբեկել Թեմական Խորհուրդը, իր սանձարձակ գործունէութիւնը ապահովելու համար:

Թեմական Խորհուրդին ուրիշ բան չէր մնար, բայց եթէ դիմել Դաւանութեանց նախարարութեան, պահանջելով քննել պարագան եւ առաջնորդին յարգել տալ օրէնքը՝ որուն վրայ դեռ նոր երդուընցաւ: Արդէն շաբաթէ մը ի վեր նախարարութիւնը սկսած է քննութեան, եւ լսած է արդէն երկու կողմերը, երկուքէն ալ գրաւոր բացատրագիր ուզելով:

Սուտերով ու սխալներով լեցուն բացատրագիր մը տուած է առաջնորդը, եւ միւս կողմէ դիմած է զարտուղի միջոցներու, քննութեան վրայ ազդելու համար:

Ա՛յս է կացութիւնը հիմա մեր գաղութին մէջ, որուն թերեւս կը նախանձէիք:

Չենք գիտեր դեռ թէ ինչո՛վ կը վերջանան այս բոլորը: Բայց կրնամ ըսել որ ազգային շահերու նախանձախնդիր ստուար չէզոք տարր մը կայ՝ որ անտարբեր չպիտի մնայ այս անգամ, որովհետեւ կը զգայ թէ դէպի քայքայում կ'երթայ գաղութը, եթէ թումբ մը չկանգնուի խառնակիչներու դաւերուն առջեւ:

ԻՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱ՞ՆԸ...

— :-: —

ԽՄԲ.— Ազգերու դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին առթիւ, որուն Թուրքիան ալ կը մասնակցի առաջին անգամ, ընկ. Ա. Ահարոնեան հետեւեալ յօդուածը ուղղած է «Կազէթ տը Լօզանի»ի, որ հրատարակած է զայն ամբողջութեամբ (30 սեպտ.):

Ձեզի ծանօթ է դժբախտութիւնը, որուն մատնուեցաւ Թրքահայաստանի հայ ժողովուրդը ընդհ. պատերազմի ընթացքին: Թուրք պետական վարիչները ժամանակը յարմար նկատեցին իրենց օձիքն ազատելու համար հայկական հարցէն, — բնաջնջել հայ ժողովուրդը, որ, 30 տարիներէ ի վեր, կը կռուէր յանուն իր ազատագրութեան, ընդդէմ թրքական գարշելի լուծին:

Երբ Թուրքիա պատերազմի մըտաւ, Թալէաթի եւ Էնվէրի կառավարութիւնը հրամայեց զինաթափ ընել հայ ժողովուրդը, զինուորագրել հայ երիտասարդութիւնը, այնուհետեւ տարագրելու եւ բնաջնջելու համար, աննկարագրելի եղանակով մը, հայ ժողովուրդին մնացորդները: Մօտաւորապէս մէկ միլիոն զոհ: Երբ վերջացաւ պատերազմը, խաղաղութեան համաժողովը, Սեւրի դաշնագրով (1920), հայկական անկախ պետութիւն մը ստեղծեց ու նախագահ Ուիլսըն գծեց սահմանները այդ նոր պետութեան: Սակայն, յաղթական Քէմալը շուտով պատռեց այդ դաշնագիրը, այդ առթիւ վայելելով Մոսկուայի թանկագին օժանդակութիւնը: Քէմալական բանակը, որուն կ'օգնէին սովետները, վերագրաւեց, խորտակելով հայ կամաւորներու դիմադրութիւնը, ոչ միայն Թրքահայաստանը, այլ եւ խուժեց մինչեւ Անդրկովկաս, յարձակեցաւ փոքրիկ հայկական հանրապետութեան մը վրայ, որ կազմուեր էր այնտեղ, շնորհիւ հայ ժողովուրդին ճիգերուն:

Այդ հայ հանրապետութիւնը, զոր ճանչցեր էին դաշնակից պետութիւնները, երկու տարի անկախութիւն վայելեց, ստեղծեց իր խորհրդարանը եւ ժողովրդավար կառավարութիւնը, բայց իվերջոյ, երկար դիմադրութենէ մը յետոյ, ընկճուեցաւ ու ինկաւ շնորհիւ Թուրքերուն եւ բոլշեւիկ Ռուսերուն միացեալ յարձակման: Ու երկու դաշնակիցները իրենց մէջ բաժնեցին հայկական հողամասերը:

Մուսթաֆա Քէմալ գլուխ հանեց իր նախորդներուն գործը, աշխատելով իրականացնել համաթուրանական վարիչներու ծրագիրը, — Թուրքիա առանց Հայու: Այսպէս է, որ փճացուցին կամ արտաքսեցին մեր հայրենակիցները, անոնք որ կրցած էին ազատիլ 1912ի մեծ ջարդերէն (Կիլիկիոյ, Իզմիրի մէջ եւ այլուր): Գրաւեցին այն անսպառ հարստութիւնը, զոր Հայերն էին հաւաքած՝ ի գին երկար եւ տաժանելի աշխատանքներու:

Այժմ, ամբողջ Թուրք կայսրութեան մէջ, կ'ապրին հազիւ 70-80 հազար Հայեր, մեծ մասը Պոլիս խռնուած, որոնք իրական փարիաներու կեանք մը կը վարեն թրքական կարծեցեալ հանրապետութեան մէջ:

Բոլորովին Հայերէ պարպուած է բուն Թրքահայաստանը (Էրզրումի, Վանի, Պիթլիսի նահանգները): Նշանակալից է նաեւ այն, որ քիւրտ կամ Թուրք բնակչութիւն ալ չկայ այդ նահանգներուն մէջ: Երկիրը ամայի է գրեթէ ամբողջովին, ձախողած ըլլալով Քէմալի կառավարութեան բոլոր ջանքերը՝ թուրք գաղթականներ բնակեցնելու պարպուած հողամասերուն վրայ: Վասնզի աւերակ դարձած է երկիրը մէկ ծայրէն միւսը, հետեւաբար անհրաժեշտ է վերաշինութեան գերագոյն ճիգ մը, ինչ որ վեր է Թուրք ժողովուրդին կարողութենէն, վարժուած ըլլալով, դժբախտաբար, քանդելու քան շինելու: Հայ ժողովուրդն է միայն, որ պիտի կրնայ վերստին կեանք ստեղծել այդ արիւնոտ ու տխուր հողերուն վրայ, զորս մշակեր է երկար դարերէ ի վեր:

Բայց Քէմալի կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ այս ժողովուրդը, — հայկական ջարդերու մնացորդացը, որ կը վերապրի իբրեւ գաղթական, — հարիւր հազարներով ցանուցրիւ ինկած օտար երկիրներու մէջ, ենթակայ անստոյգ ճակատագրի մը վերիվայրումներուն: 120,000 հոգի ապաստանած են Սուրիա, նոյնքան թիւ մը Ամերիկայի մէջ եւ աւելի քան 200,000 հոգի Եւրոպայի մէջ (Ֆրանսա եւ Պալքաններ), եւ դեռ հարիւր հազարներ Պարսկաստանի, Միջագետքի մէջ եւ այլուր: 700,000ի կը հասնի այս ցան ու ցիր հայ գաղթականներուն թիւը: Ջարքաշ աշխատաւորներ, մեծ մասամբ հողագործներ ու արհեստաւորներ, առեւտրականներ, բոլորը մէկ պահանջ ունին միայն, — երթալ վերականգնել կեանքը իրենց աւերակ օջախին մէջ:

Այսօր, հայկական մեծ ու խռովիչ հարցը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հարցը մօտ մէկ միլիոն Հայերու, որ բնիկներն են Թրքահայաստանի, բայց կեղոպտուած ու դուրս նետուած են իրենց բնաշխարհէն, այն հողէն, որ իրենց կը պատկանի դարերէ ի վեր:

Երբ յաղթական Քէմալը պատռեց Սեւրի դաշնագիրը Լօզանի մէջ, երբ Թրքահայաստանը, ինչպէս նաեւ Կովկասեան Հայաստանի մէկ կարեւոր մասը ձեռքն անցաւ Թուրքերուն՝ շնորհիւ մեծ պետութեանց անկարողութեան, տարագրուած հայ ժողովուրդը որ չուզե՛ր տակաւին յուսահատիլ մարդկութենէն եւ քաղաքակրթութենէն, իր աչքերն յառեց Ժընեւի մեծ հաստատութեան: Արդարեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հետաքրքրուեցաւ հայկական դատով եւ ի նպաստ մեզի տուաւ որոշումներ, որ ծանօթ են ձեզի:

Տիեզերական այս խորհրդարանը արդար եւ արժան կը համարի, որ հայ ժողովուրդը, պատերազմի այս մեծագոյն զոհը, Թուրքերու տիրապետութեան տակ սերունդներէ ի վեր անհաւատալի տառապանքներու եւ հարստահարութեանց ենթարկուած Հայութիւնը, վերջապէս անկիւն մը ստանայ Թուրք կայսրութեան անհուն տարածութեան վրայ (800 հազար քառ. քիլոմեթր), մասնիկ մը իր հայրենի երկրէն, այնտեղ հիմնելու համար օջախ մը (Home), որ անկախ ըլլայ թրքական տիրապետութենէն:

Արդ, առանց վերապահութեան՝ Թուրքիա ընդունուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ: Միթէ վերջնապէս թաղե՞լ կ'ուզեն հայկական հարցը, զոր մեծ անձնուիրութեամբ կը պաշտպանէին, 35 տարիէ ի վեր, արեւմտեան ժողովրդապետութեան լաւագոյն ներկայացուցիչները:

Բարեբախտաբար կան բարեկամներ, որ կը խորհին թէ կորսուած չէ դեռ ամէն բան: Թերեւս Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ գտնուի պետութիւն մը, որ լսելի դարձնէ արդարութեան ձայնը: Եւ ինչո՞ւ Զուիցերիան չըլլայ այդ պետութիւնը, բոլոր ազատութիւններուն տիպար հայրենիքը, որուն ներկայացուցիչները Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ քանիցս բարձրացուցին իրենց հզօր ձայնը ի նպաստ Հայաստանի անձեռնմխելի իրաւունքներուն: Սակայն անհրաժեշտ է յուզել հանրային կարծիքը, որովհետեւ վրդովեցուցիչ է անտարբեր լռութիւնը ամէնէն աւելի յուզիչ այս հարցին շուրջ: Մեծ պետութեանց մեծ օրաթերթերէն ոչ մէկը կը համարձակի խօսիլ Հայաստանի մասին: Թուրքիան է, բազմաթիւ ոճիրներու եւ բազմաթիւ սարսափներու այս հեղինակը, միակ պատասխանատուն, որ ի պատուի է հիմա ամէն կողմ:

Երկար վարանումներէ յետոյ, Թուրքիա բարեհաճեցա՛ւ ընդունիլ Ազգերու Դաշնակցութեան հրաւէրը, յօժարեցա՛ւ մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, որպէս զի քիչ մը կարենայ վերականգնել իր բարոյական հեղինակութիւնը եւ գտնել դրամագլուխ՝ դարմանելու համար եմտական իր տագնապը: Եւ զինքն ընդունեցին գրկաբա՛ց, մեծ պատիւներով եւ չափազանցուած արարողութիւններով, միաձայն ծափահարութիւններով եւ փառաբանական ճառերով:

Ո՞րն է այն պետութիւնը, որ քաջութիւնը պիտի ունենար պաշտպանելու հայկական դատը Ժընեւի մէջ: Տակաւին մեր յոյսը Զուիցերիոյ վրայ է, ահա թէ ինչո՛ւ կը խնդրեմ ձեզմէ օժանդակել մեզի ձեր օրաթերթին ձայնով:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԽՄԲ.— «Գրօշակ»ի վերջին թիւէն (Սեպտ. Հոկտ.) կ'արտատպենք հետեւեալ թղթակցութիւնը.—

Յուլիսի սկիզբէն ի վեր Արեւելեան Նահանգներուն մէջ ընդհանրապէս, ու մասնաւորապէս քրտաբնակ վայրերու մէջ, տեղի կ'ունենան զինուորական մեծ շարժումներ ու գործողութիւններ, որոնց նպատակն է, նախ օղակել քրտութիւնը եւ ապա գործադրել քիւրտ ժողովուրդի տեղահանութիւնը, մի անգամ ընդմիշտ վերջ տալու եւ պատմութեան յանձնելու համար քրտական հարցը: Ծրագրի նպատակին յաջողութիւնը, անկասկած է Թուրքիոյ համար. ան ունի փաստը՝ հայկական տեղահանութիւնը եւ անոր հետեւանքը: Ու Թուրքը գիտէ որ համաշխարհային այս կեղծ խաղաղութեան ճգնաժամին, անհնար է արտաքին որ եւ է միջամտութիւն՝ հանդէպ անմարդկային իր բոլոր արարքներուն: Քաղաքական պայմաններու ներկայ նպաստաւոր դասաւորումներէն օգտուելով՝ Թուրքը ձեռնարկած է քրտական հարցի հաշուեյարդարին:

Զինուորական գործողութիւնները կը վարէ 7րդ զօրաբանակի հրամանատար Քէնան փաշան իրեն աջակից ունենալով Ֆերքա քոմանտանը, Շէմսէտտին պէյ: Տեղահանութեանց պատասխանատու վարիչն է Մարտինի նախկին կուսակալներէն Նաժի պէյը, արտակարգ լիազօրութեամբ, գործակից ունենալով, մարդպանութեան ընդհանուր ապահովութեան փոխ - տնօրէն (միւֆէթթիշը ումումիյէք ասայիշ միւտիր մուավինի) Շէվքէթ պէյը:

Զինուորական գործողութիւնները այս ընդհանուր նպատակն ունենալով հանդերձ, առանձնապէս կ'ուղղուին նաեւ Տէրսիմի պաշարման:

Վերջերս Տէրսիմ ապաստանեցաւ չէյխ Սայիտի եղբայրը՝ չէյխ Աբտիւրրահմանը իր զինակից խումբերով, լքելով իր նախկին վայրերը, Կէնճն ու Ճապաղջուրը:

Ուրֆայի, Սէվէրէկի, Մարտինի ամբողջ զինուորական ուժերը, ինչպէս նաեւ փըրքա մը Տիգրանակերտի ուժերէն յուլիսի 16էն ի վեր կը մեկնին Տէրսիմի ուղղութեամբ:

Յուլիսի սկիզբը յատուկ հրամանագրով, զինուորական ծառայութեանց պարտաւորուած են Տիգրանակերտի եւ կուսակալութեան պատկանող բոլոր ոչ - զինուորական բեռնատար ինքնաշարժերը ու թուագրուած են բոլոր գրաստները:

Ուրֆա, Սէվէրէկ, Վէրանշէհիր քաղաքները պաշարման տակ առնուած են 1 փըրքա փիյատէ, 1 ալայ սիւվարի ճիզամիյէ եւ 5 ալայ սէյյար ուժերով: Ընդհանուր ապահովութեան փոխ - տնօրէն Շէվքէթ պէյը սկսած է ցուցակագրել այս շրջաններու քիւրտ ժողովուրդը: Ոստիկանութիւնը չափազանց խստութեամբ զինահաւաքում կը կատարէ: Ցարդ ծեծի տակ մեռած են չորս քիւրտ մուխթարներ: Յուլիս 7ին քիւրտ ցեղապետ Մամօ Համտին եւ եղբայրը Համէտին ձերբակալուած ու զինուորական հսկողութեան տակ տարուած են Քարաճատաղ: Իրենց ընտանիքները Վէրանշէհիրի մէջ հսկողութեան տակ են առնուած:

Մարտինէն շարունակ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Վէրանշէհիր կեդրոնացած զինուորներուն:

Այս շարժումներէն մտահոգ Տիարպէքիրի շրջանէն երեսունէ աւելի ցեղապետներ յայտնի չէյխ Ֆախրիի գլխաւորութեամբ, լքած են իրենց բնակավայրերն ու իրենց մարդոցմով բարձրացած ու ապաստանած են լեռնային անառիկ վայրեր: Անոնք հաւաքական դիմում են կատարած «Հօյպուն»ի կեդրոնին՝ խնդրելով զինական օգնութիւն եւ օժանդակութիւն, յայտնելով որ վճռած են դիմադրել Թուրքերուն:

Փախստական դարձան նաեւ յայտնի էմին Ֆէրիխանը, որ այնքան պատուի էր Թուրքերուն իր (իթթիֆ...յէն) յանձնումէն վերջ:

Հօյպունը մասնաւոր սուրհանդակներու միջոցով հետեւեալ հրջաբերականը ղրկած է երկրի ցեղապետներուն եւ ժողովուրդին ուղղուած.—

Սիրելի՛ հայրենակից,

Հասած է այն մեծ վտանգը, որ ... բողջ քիւրտ աշխարհը պիտի ... մատնէ: Թուրքիան, որ վաղուց ... տը բնաջնջելու ցանկութիւնը կը ... ցանէր, որ եւ է ատեն իր նպատակը այսքան պարզ ու որոշ կերպով ... պարակ չէր դրած:

Ազգ. Մեծ Ժողով անունը կրող ... նակալէզներու խմբակցութեան կողմէ դրուած օրէնքը դուք ալ հասկցած պէտք է ըլլաք. այսու հանդերձ անոր գլխաւոր կէտերը նոյնութեամբ կը ներկայացնենք՝ Պոլիս հրատարակուող «Միլլիյէթ» թերթի 5 մայիս 1932 թուակիր եւ 2237 թիւ օրինակէն առնելով. «Փիզիքական, թաղային, արհեստակցական եւ աշխատաւորական խմբաւորումները պիտի արգիլուին, եթէ անդամներու մայրենի լեզուն Թուրքերէնը չէ. նման անձերու կողմէ գիւղ մը, թաղ մը, արհեստակցական միութիւն մը եւ կամ գործի մը ճիւղ իրենց պատկանեալներուն սեփականացնելու ձեռնարկը պիտի արգիլուի: Նախարարաց խորհուրդի որոշումով ներքին գործոց նախարարը իրաւասու պիտի ըլլայ ցրուելու նման հաւաքումները՝ մէջը ըլլալով նաեւ ներկայիս գոյութիւն ունեցողները»:

Թրքութեան չպատկանող եւ Թուրքերէնը իրենց մայրենի լեզուն չընդունողներու այս ցրուումը չի՞ նմանիր արդեօք քրտութիւնը բնաջնջելու մեծնով — պզտիկով՝ զայն անջատելով իր հայրենի բնակավայրէն, ուր ապրած է եւ կ'ապրի չորս հազար տարիէ ի վեր, եւ զայն նետելով, անօթի ու թշուառ, այլալուն Անատոլուի կրօնքով, նկարագրով եւ բարոյականով ապականած մարդերուն մէջ: Ասկէ զատ՝ առաջին տեղափոխութեան ընթացքին քեզ չսպաննելնուն զղջացող Թուրքերը արդեօք այս անգամ քեզ ալ խումբ - խումբ պիտի չսպաննե՞ն, ինչպէս ըրին հայ կարաւաններուն: Թուրք գազանութենէն ամէն ինչ կը սպասուի:

Սիրելի՛ ազգակից, դուն ալ քրտութեան մէկ թանկագին անդամն ես. պատմութեան, յառաջիկայ սերունդներուն եւ կրօնքին առաջ մեղքը մեծ է: Մեր հանգիստը չխռովելու փափաքով՝ ցարդ ներկայացող առիթներէն չկրցանք օգտուիլ եւ հիմա կը տեսնենք թէ այս մասին ցաւալիօրէն խաբուած ենք: Վասն Թուրքը խելայեղօրէն կը հարուածէ եւ կը յայտարարէ թէ մէկ քիւրտ իսկ ողջ պիտի ...ղու: Այս կացութեան հանդէպ ... գործը պիտի ըլլայ մէկզի թողուլ ... ղակիցներուդ հետ ունեցած ներքին անհամաձայնութիւններդ եւ զէնք փարել: Թուրքին արիւնոտ գործունէութեան միայն այս կերպով կարելի է փոխադարձել: Նուիրական Քիւրտիստանը միայն այս կերպով կարելի է ազատել բռնաւորներու ձեռքէն:

Մտածեցէք անգամ մը ինչե՛ր ըսան առաջին աքսորեալները. մեր ամէնէն մեծ գերդաստանները, ինչե՛ր քաշեցին Անատոլուի Թուրքին նախատինքներուն տակ՝ անօթի ու թշուառ: Աւելի պատուաբեր, աւելի կրօնապաշտական չէ՞ արիւնով ու արցունքով պաշտպանել մեր հայրերուն ու մայրերուն շիրիմներն ու ոսկորները կրող մեր օջախները քան թէ իբրեւ Քիւրտ ստորնանալ պարզ ժանտարմայի մը ... նարգանքներուն համակերպութեամբ մէջ: Չենք կարծեր որ այլ եւս մեր մէջ «ինծի չեն դպիր» ըսողներ գտնուին, որովհետեւ օրէնքը պարզ է. Քիւրտիստանի մէջ անհատ մը պիտի չթողուն: Հետեւաբար ոչ ոք դուրս պիտի մնայ այս օրէնքին սահմանէն: ... իսկ հասարակ մշակ մը պիտի չկրնայ Քիւրտիստանի մէջ մնալ:

Օ՜ն, եղբայր, ի զէ՜ն: Ապացուցանե՛նք, ամբողջ աշխարհին, թէ մենք մեր դիւցազն նախնիքին դիւցազն զաւակներն ենք: Ասո՛վ կարելի է ... մութեան եւ իր կրօնքին տէր Քիւրտին ազատութիւնը, հայրենիքին փրկութիւնը: Մեղք չէ՞ որ Քիւրտիստանը Թուրք ոտքերու տակ ճզմուի, երբ անոր իւրաքանչիւր անհատը հարիւր Թուրքի դէմ է, սակայն մենք մեր ամէն ատենուան փորձով հաստատած ենք:

Եթէ դիւցազնական մահը աչք չառնենք, վստահ ըլլանք որ Թուրքը Թու-

քի մէջ պէտք խեղդէ մեզ. անօթութեամբ պէտք մեռնինք։ Այս բոլորը աչքի առաջ ունենալով՝ առանց ժամանակ կորսնցնելու համաձայնութեան եկուր շուրջդ գտնուող պետերուն եւ գերտէրութիւններուն հետ եւ ինքզինքդ ձեռք մի՛ տար։ Երբ երկրին մէջ զէնք պայթի, վստահ եղէք որ շարժումը ուժեղացնելու համար բոլորս, մէջը ըլլալով բազմաթիւ սպաներ եւ մտաւորականներ, պէտք նետուինք հայրենիքի եւ կրօնքի այս կռուին մէջ։ Որովհետեւ որ միայն զէնքի փարելով կրնանք հայրենիքը փրկել, մեր կրօնքը պաշտպանել եւ քրտութիւնը ստորնացումէ զերծ պահել. եւ առանց վարանումի որոշումդ տալով՝ մի՛ քաշուիր յառաջապահ ըլլալէ, որովհետեւ եթէ նոյն իսկ գտնուիլի մը չափ հեզ ըլլաս, Քիւրտ ըլլալուդ համար ընտանիքիդ բոլոր անդամներուն հետ մահուան դատապարտուած ես Թուրքին առջեւ։ Բարձրեալն Աստուած ալ կ'ըսէ. «Դուք աշխատեցէք յանուն իրաւունքի՝ ես ձեզի հետ եմ»։ Վստահ ըլլանք որ կրօնքի, հայրենիքի, իրաւունքի եւ ստորնացումէ զերծ մնալու մեր պայքարին մէջ Աստուած մեզի հետ է եւ չխնայենք մեր արիւնը. եթէ մեր մէկ մասը նահատակուի իսկ, ազգին մնացեալ մասը մեր յաջորդ սերունդները հնարաւորութիւն կը գտնեն հանգիստ եւ երջանիկ ապրելու, տէր՝ իրենց կրօնքին, տունին ու տեղին, գիւղին ու հողին։

Կռուի հետեւանքով, Աստուած մի արասցէ, եթէ դրացի կառավարութեան մը հողը ապաստանիլ անհրաժեշտ դառնայ, որ եւ է կառավարութիւն պարտաւոր է ընդունիլ քաղաքական գաղթականը։ Մանաւանդ, Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւններուն պէս քաղաքակիրթ եւ իրենց արդարութեամբը ծանօթ եղողները հայրենիքի համար կռուողներուն անտարբեր, յարգանք ալ կ'ընծայեն։

Սիրելի եղբայր, եթէ հետեւիք մեր խորհուրդներուն եւ յանձնարարութիւններուն, որոնք ազգին բարիքը եւ հայրենիքին ազատութիւնը տենչացող սրտէ մը կը թելադրուին, վստահ եղէք որ երկիրը պիտի ազատի բռնութենէ, հակառակ պարագային՝ վստահ ըլլանք որ անպատիւ ու անարգ մահով մը պիտի մեռնինք։ Աստուծմէ օգնութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք, սիրելի հայրենակից»։

Միտիաթէն վերջին պահուն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, նաեւ այդ շրջանը զինուորական պաշարման տակ է առնուած։ Սասունէն ստացուած տեղեկութիւններ կան ուր երկար ատենէ ի վեր ցեղապետներու մէջ տիրող գժտութիւնը վերջ է գտած եւ այժմ իրենց ուժերը միացուցած են Ալի Եոնուս, Կէնօլի Մահմուտ (Շէկօ աշիրէթ), Ապտուլ Ազիզ Կէնճ (Մուսկի աշիրէթ) եւ Իզզէթ աղա (Խըյան աշիրէթ)։

Երկու Թեթեւսոլիկներ

— Պօնժո՛ւռ, Յակոբ…

— Պօնժուռ, մօն շէռ…

— Օհօ՜օ, ի՜նչ սիրուն զուլպաներ հագեր ես…

— Ի՞նչ, նո՞ր կը տեսնես։

— Այո՛։

— Շատ անուշադիր ես, բարեկամ, ճիշդ վեց ամիս է որ ոտքէս հանած չունիմ…

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Հ.Յ.Դ. ՕՐ»Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, 1 Հոկտ.— Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը։ Խաչաձեւելու համար, հայ կարմրուկները թէյասեղան մը սարքած էին իրենց նոր բոյնին մէջ, նախագահութեամբ Տիկ. Զապէլ Եսայեանի։ Բայց նորէն հայ արթուն ժողովուրդը, իր ազգային առողջ բնազդով լեցուեր էր Հայ Ակումբի ընդարձակ սրահը, Դաշնակցութեան խօսքը լսելու համար։

Բեմին ճակատը զարդարուած էր Քրիստափորի մեծադիր նկարով եւ Դաշնակցութեան դրօշին տակ եւ ազատագրութեան ճամբու վրայ ինկած վեթերաններու նկարներով։ Դաշնակցութեան զինանշանին աջ ու ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Նախագահ ընկեր Վաղարշակ Ուրբաթեան հանդէսը բացուած յայտարարելէ յետոյ, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ զոհուած վեթերաններու յիշատակը։ Երգչախումբը երգեց «Մշակ Բանուոր»ը։ Ընկեր նախագահը մէջ բերելով Քրիստափորի հետեւեալ խօսքերը, «Մեզ վարանումներ չեն հարկաւոր, այլ գործեր, մեզ թերահաւատութիւն չէ հարկաւոր, այլ վճռողականութիւն եւ յանդգնութիւն» բացատրեց թէ ինչո՞ւ կը տօնուի այս տօնը ամէն տարի Հոկտեմբերին։ Պ. Արամայիս Վարդանեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգա՜նք քեզ»ը։ Երգեցին նաեւ Տիկ. Հերմինէ Փափազեան եւ Օր. Արմենուհի Բիրէճեան։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Արշակ Ջամալեան, որ պատկերացուց հայ կեանքը յեղափոխական կազմակերպութիւններէն առաջ, երբ ան զուրկ էր ազգային գիտակցութենէն, համայնական հայրենիքի գաղափարէն եւ ռազմական յատկութիւններէն։ Հայ յեղափոխութիւնը ընդհանրապէս եւ Հ. Յ. Դ. գլխաւորաբար իրենց տոկուն աշխատանքով, գրականութեամբ, պայքարներով, երգերով փոխեցին հայ ժողովուրդի նկարագիրը, զայն դարձուցին ռազմունակ, քաջ եւ զոհաբերող։ Դաշնակցութիւնը ծնած է ժողովուրդի ծոցէն, ժողովուրդի երազը, իտէալի ջահը կը տանի իր ձեռքերուն մէջ։ Այդ է պատճառը, որ հակառակ բազմաթիւ աղէտներու եւ փորձանքներու որ տեղացեր են հայ ժողովուրդի գլխուն, հայ ժողովուրդը կը քալէ Դաշնակցութեան հետ, եւ անոր ուղիով։ Դաշնակցութիւնը պիտի պայքարի մինչեւ որ հայ ժողովուրդը տիրանայ իր երազին։ Դաշնակցութեան դերը լրացած կ'ըլլայ այն ատեն, երբ Հայը կ'ունենայ իր ազատ եւ անկախ հայրենիքը։

Օր. Շամիրամ Յակոբեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Կարօտի նամակը», իսկ ընկ. Փանոս Ուստալիկեան՝ Թամառ Թաթիկեանի «Աստուած վկայ որ մենք կը յաղթենք»ը։ Հինգ տարեկան Յարութիւն Սերոբեան արտասանեց «Հայ եմ ես»ը, յետոյ «Մեր հայրենիք»ը երգեց բուռն ծափերու մէջ, մէջ ընդ մէջ նուագեցին Պ. Պ. Գարեգին Մանուկեան, Օհան Բակոսեան եւ Հայկ։ Ընկ. Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր ներկաներուն եւ իրենց մասնակցութիւնը բերողներուն, «Յառաջ նահատակ»ով փակեց հանդէսը։

Յետոյ ընկ. Ջամալեանի ներկայութեամբ ընկերական ժողով գումարուեցաւ։ Այսօր, Ուրբաթ գիշեր դասախօսական ժողով մը պիտի ունենանք միայն ընկերներու համար։

Բարթող Փափազեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

"ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԱՆՕԹԻ ՉԷ ԲԱՅՑ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻ,,

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, այս եւ ուրիշ վերնագիրներու տակ խմբագրական մը հրատարակելով «Միլլիյէթ»ի մէջ, դիտել կու տայ (30 Սեպտ.)։

— Ո եւ է խնդիր, ո եւ է նկատում չի կրնար մոռցնել տալ թուրք գիւղացի եւ արտադրող դասը, որովհետեւ ան է ազգ. ուժին աղբիւրը, ան է որ առեւտուրին տեղ կը գտնէ, ան է որ դրամին արժէքը կայուն կը պահէ, ան է որ պիւտճէն կը հաւասարակշռէ։

Պէտք չէ վախնալ համարձակօրէն տեսնելէ գիւղացի եւ արտադրող դասին ներկայ դառն կացութիւնը։ Գիւղացին անօթի չէ, բայց կը տառապի։ Տառապելուն պատճառն ալ այն է որ իր բերքը դրամ չըներ, աշխատանքին չափ չի շահիր, եւ հակառակ այս բոլորին ստիպուած է ժամանակին վճարել տուրքերը։ Օրէնքը բացորոշ է եւ չի կրնար գթալ։ Իճրայի պաշտօնեաները չեն կրնար խորհիլ թէ իճրայի ձեւով եղած գանձումները որքան կ'ազդեն գիւղացիին վրայ։ Պետութիւնն է որ պիտի խորհի այս պարագան։

Պէտք չէ մոռնալ թէ միայն մեր երկրին մէջ չէ որ հողագործական բերքին արժէքը քիչ է։ Կացութիւնը նոյնն է աշխարհի ամէն կողմը։ Արտադրող դասը ամէն երկրի մէջ կը տառապի, եւ գիւղացին ամէն կողմ կը փախչի ապերախտ հողէն, քաղաքներու մէջ հաստատուելու համար։ Գիւղէն դէպի քաղաք այս հոսանքը ոչ միայն գիւղացիին կը վնասէ, այլ եւ քաղաքացիին։ Ասոր համար կառավարութիւնները արգելիչ միջոցներ ձեռք կ'առնեն եւ կ'աշխատին աւելցնել բերքին արժէքը։

Հանրապետական կառավարութիւնը սկիզբէն ի վեր մեծ կարեւորութիւն տուած է գիւղացի դասին եւ ամէն կարգադրութեան մէջ նկատի առած է անոր շահերը։ Արդարեւ, ցորենի խնդրին միջամտեց, ինչ որ լաւ եղաւ։ Ճիշդ է, այս լաւութիւնը սահմանափակ է, որովհետեւ գիւղացին չի կրնար ուզած տեղը եւ ուզածին չափ ցորեն ծախել։ Բայց եղածը քիչ մըն ալ փորձ է եւ եթէ աղէկ արդիւնք տայ, կառավարութիւնը կրնայ գալ տարի աւելի ընդարձակել զայն։

Մոռնալու չէ նաեւ որ թէեւ մենք ունինք արտադրողներ, սպառողներ, երկրագործներ եւ ճարտարագործներ, բայց դասակարգի մը շահը չի կրնար ուրիշի շահին զոհուիլ։ Դասակարգային տիրապետութեան մտայնութիւնը տեղ չունի մեր վարիչներէն որ եւ է մէկուն մօտ։

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Գործավարներու խորհուրդը իրաւասութիւն տուած է Տնտեսական գործավարին բանակցութիւն կատարել օտար պետութեանց հետ եւ յարաբերութիւնները կանոնաւորել։ Ճէլալ պէյ որոշած է առանձին առանձին տեսակցիլ իւրաքանչիւր երկրի ներկայացուցչին հետ եւ իւրաքանչիւրին յատուկ կացութեան համեմատ համաձայնութիւն կնքել։

«Միլլիյէթ»ի տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը երկիրներու ներկայացուցիչները, օգտուելով Ճէլալ պէյի Պոլիս ներկայութենէն, արդէն իսկ սկսած են շփում ունենալ անոր հետ։ Այս շփումները լաւ արդիւնք պիտի տան, որովհետեւ նկատի ունին երկու կողմերուն ալ շահերուն պահպանումը։ Մինչեւ հիմա այս ձեւով շարժած են Իտալիա, Գերմանիա, Պելճիքա, Շուէտ, Հունգարիա եւ Աւստրիա։

Միւս կողմէ, Ճէլալ պէյ կը շարունակէ տեղական քննութիւնները։ Այս նպատակով տեղեկութիւններ ուզած է զանազան հաստատութիւններէ։ Միեւնոյն ատեն հրամայած է ստիպողաբար քննութիւն կատարել թէյի եւ սուրճի մասին։

Տնտեսական գործավարը կը հետաքրքրուի նաեւ օտար դրամի (տըվիզ) խնդրով։ Այսպէս, տեսնելով որ Սպանիա օտար դրամ չի տար հոն արտածում կատարող թուրք վաճառականներուն, քննութիւն բացած է։

Ի՞նչու թարգմանեցիր "Հայրենիք„ի յօդուածը…

Պոլսոյ «Հայպէր» թերթը հակաթուրք յօդուած մը արտատպած էր Ամերիկայի «Հայրենիք»էն։ Այս առթիւ դատ բացուած է թուրք թերթին դէմ։

Սեպտ. 30ին իբրեւ վկայ լսուեցաւ երեսփոխան Հագոպ Թորիդ պէյ, որ յայտարարեց.

— Յօդուածին թարգմանութիւնը հայերէն գիտցող երեսփոխան ընկերներէս մէկէն առի։ Միւս երեսփոխան ընկերներուս ալ կարդացի։ Կասկած չկայ որ այս հրատարակութիւնը եղած է աշխարհի եւ Թուրքիոյ հանրային կարծիքն ու Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերուն աչքը բանալու նպատակով։ Ես ալ այդ կարծիքէն եմ արդէն։ Թէ իբր երեսփոխան եւ թէ իբր լրագրող, պարտականութիւն կը նկատեմ հետեւիլ Թուրքիոյ թշնամիներու շարժումներուն եւ զանոնք իմաց տալ հայրենակիցներուն. անոնք ալ գիտնալու իրաւունք ունին։ Այս պատճառով, գրութիւնը «Հայպէր»ի ղրկեցի «հրատարակեցէք եւ պատասխանը տուէք» ըսելով։ Նոյն իսկ պէտք չտեսայ գրելու թէ ինչ պատասխան պէտք է տան, մօտէն գիտէի թէ անոնք ինչպէս կը խորհին ու պիտի գրեն։ Ըսածս ըրին, տպեցին, պատասխանն ալ տուին։

«Ես նոյն իսկ չեմ երեւակայեր որ Թուրք անուանարկողներուն եւ սահմաններէն դուրս Թուրքիոյ դէմ աշխատողներուն գրութիւնները այստեղ իւրացնելով հրատարակող ոչ միայն Թուրքերէն այլ նոյն իսկ Հայերէն թերթ մը գտնուի։ Եւ բնաւ չեմ կարծեր որ այս բանը դատական վճիռով մը հաստատուի»։

Ընդհ. դատախազութիւնը թուղթերը քննելու պէտք տեսած ըլլալով, դատավարութեան շարունակութիւնը ուրիշ օրուան յետաձգուեցաւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

— :-: —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը վերլուծելով Մոսկուայի եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները, կը նկատէ (27 Սեպտ.)։

— «Արտաքին սահմանները մէկ կողմ դրած, Հայաստան, համաձայն խորհրդային սահմանադրութեան, իրաւունք չունի նոյն իսկ իր ներքին սահմանները ճշդելու, փոփոխման ենթարկելու կամ ընդարձակելու։ Թող Ախալքալաքի հայութիւնը ըմբոստանայ վրացական բռնութեան դէմ եւ ուզէ միանալ Հայաստանին։ Ու թող Հայաստանի իշխանութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներէն Սաքօ Համբարձումեանները կատարելապէս արդար գտնեն Ախալքալաքի Հայերու բողոքը ու նոյնքան արդար ու անհրաժեշտ՝ Ախալքալաքի միացումը Հայաստանին։ Միեւնոյնն է, Մոսկուան է միակ տէրն ու տնօրէնը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի բախտին։ Ան, անձնատուր իր քաղաքական խորդախ հաշիւներուն, կը հրամայէ որ ազգագրօրէն, աշխարհագրականօրէն, պատմականօրէն եւ տնտեսականօրէն հայկական Ախալքալաքը կցուած մնայ Վրաստանին, իսկ հայ լաւագոյն համայնավար մտաւորական գործիչ Սաքօ Համբարձումեանները պատժուին ու մեկուսացուին… Ու նոյնը հայկական Ղարաբաղի, Բորչալուի եւ Նախիջեւանի, ինչպէս նաեւ Լուկաշինները, Աշոտ Յովհաննիսեանները եւ Ղարաբաղի՝ հայ համայնավար գործիչներու վերաբերմամբ…

Աշխատանքի փեթակ մըն է մեր հայրենիքը, այո՛, բայց այդ աշխատանքի հիմնական օրէնքները որոշողը ոչ դառը դատող եւ դատարկ նստող հայ աշխատաւոր ժողովուրդն է, ոչ ալ «հայ աշխատաւորութեան շահերու պաշտպան» Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը։ Հոս ալ ամէն իրաւունք եւ իշխանութիւն Մոսկուայինն է, որ միակ որոշողն է հայ գիւղին ու քաղաքին մէջ քրտինք թափող աշխատաւորի աշխատանքի որակին ու չափին, ժամանակին ու պայմանութեան, ծաւալին ու արդիւնքին, շահին ու վնասին…

Հայաստանը ունի իր ազգային տնտեսութիւնը, որու ղեկավարը սակայն Մոսկուան է դարձեալ։ Մեր հայրենիքի հանքերը, անտառները, ջուրերը, հողերը կարելի է օգտագործել միայն Մոսկուայի հրամանով, ինչպէս որ միայն Մոսկուայի հրամանով կարելի է այդ հարստութիւններու արդիւնքի բաշխումը կատարել։ Պէտք է Սարդարապատի անապա՞տը ոռոգել՝ կամ անհրաժեշտութիւն կայ Սեւանի լճի ջուրերը օգտագործելո՞ւ — Մոսկուան եւ միայն Մոսկուան է այդպիսի խնդիրներու որոշողն ու գործադրողը։ Որո՞ւ հոգ, թէ այդ որոշումն ու գործադրումը կը ձգձգուի տարիներով կամ տեղի կ'ունենայ բացարձակապէս ի վնաս հայ հայրենիքին եւ ժողովուրդին։ Հայաստանի ժողովուրդին եւ «իշխանութեան» կը մնայ միայն հըպատակիլ եւ տակաւին փառք ի բարձունս երգել…»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԼՈՐՊԱՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԼՈՐՊԱՆ, 4 Հոկտ (Սեփ. Թղթ.)։ — Այս քաղաքը կը գտնուի Լիոնէն երկու քիլոմեթր հեռու, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ։ Ունի զանազան գործարաններ ու արհեստանոցներ։ Քաղաքի բնակչութեան թիւը կը հաշուէն 79 հազար։ Այստեղ ալ կը գտնուին բաւական թիւով Հայեր, անջատուած իրարմէ։ Ոչ դպրոց ունին, ոչ մանկապարտէզ, եւ ոչ ալ որ եւ է կազմակերպութիւն։ Միայն կան Հ. Յ. Դաշնակցութեան համակիրներ, քանի մը հատ ալ թափթփուքներ։

Գործաւորական կեանքը բաւական գոհացուցիչ է։ Գրեթէ բոլորն ալ կ'աշխատին։ Այն անգործները, որ ղրկուած են գործարաններէն, իբրեւ անգործ կը ստանան իբրեւ օրապահիկ՝ 7.50 ֆրանք։ Կամ շաբաթը երեք օր աշխատանք։ Արդէն իսկ կարգ մը գործարաններ սկսած են իրենց նախկին աշխատաւորները կանչել մասնաւոր նամակներով։ Բարեբախտաբար չունինք թշուառութեան մատնուած հայրենակիցներ։

Վիլորպանէն քիչ անդին կը գտնուի մետաքսի մեծ գործարանը, Ժիլէ, որ քանի մը օրուան ընթացքին սկսած է կին գործաւոր ընդունիլ։ Գործարանի դուռին վրայ գրուած է թէ «Օտարականներու համար գործ չունինք, միայն ֆրանսացի աշխատաւորները կրնանք ընդունիլ»։ Սակայն կիներու համար խտրութիւն չկայ։ Այս գործարանը հիմնուած է 1923 Մայիս 17ին։ Ունէր 3750 գործաւոր-գործաւորուհիներ, սակայն 1931 Սեպտ. 13ին, բազմաթիւ գործաւորներ արձակեց. ժամերը կրճատուած են եւ օրականները հարիւրին տասը զեղչուած։

Ներկայիս հազիւ կը հաշուէ 2100 գործաւոր-գործաւորուհիներ։ Գործարանին մէջ աշխատող բանուորներու կեանքը ծանր է։ Էրիկ մարդիկը մանարանի ճիւղին մէջ չարաչար աշխատելով կը ստանան իբրեւ օրապահիկ ժամը 3.25, իսկ կիները խիստ հսկողութեան տակ աշխատելով կը ստանան ժամը 1.75։ Ոչինչ գումար մը։

Վու ան Վըլէնի մէջ քանի մը ընտանիքներ որ դուրս ձգուած էին 1931 Դեկտեմբերին, այսօր գործ առած են միայն կիներ։ Իսկ տղամարդիկը դեռ պարապ կը դառնան ատոր անդին գործ ճարելու յոյսով։

Այն կիները որ ծանօթ են մետաքսի գործին, (մուլինաժ, ֆլօթաժ, տըվիտաժ) կրնան դիմում կատարել այս գործարանին տեսչութեան։ Շատ հաւանական է որ գործ գտնեն։ Արդէն յայտարարուած է թերթերով։

Լիոնէն 17 քիլոմեդր հեռու կը գտնուի Սէն Մօրիս գիւղը, ուր ունինք բաւական թիւով հայ աշխատաւորներ։ Հակառակ տիրող տագնապին, գրեթէ բոլորն ալ կ'աշխատին S. L. S. A.ի գործարանին մէջ։ Հազիւ հարիւրին երկու անգործ կայ, այն ալ տղամարդ։ Սոյն գիւղաքաղաքին մէջ գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէ մը, որ յաճախ սարքած է հանդէսներ-ներկայացումներ ու դասախօսական երեկոյթներ։ Ժողովուրդի մեծամասնութիւնը համակիր է Դաշնակցութեան։

Հակառակորդները քանիցս փորձած են «Հօկ»ի ճիւղ մը կազմել, սակայն արդիւնքը եղած է ոչինչ։

Յ. Մարգարեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի…

Է.

— Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ տխուր բաներ կ'ըսէիր քունի մէջ, զառանցելով, սիրոյ մասին դուցէ… կամ սիրոյ մը մասին… Սակայն ներողութիւն… գէշ սովորութիւն՝ հետաքրքրութիւնս …

Աւելի նեղուած լռութենէս կ'աւելցնէ, կործուող գաւաթ մը չտկելու աճապարանքով.

— Գիտե՞ս, ես սիրած չեմ։

— Կրնայ ըլլալ։ Ո՞չ իսկ պատանեկան խանդավառութիւններ…

— Անշուշտ. միայն թեթեւ, վաղանցուկ, մակերեսային։ Ուրիշ խօսքով, ոչինչ որ խոր ըլլայ, անհասանելի, տանջող, վերացնող, ի՞նչպէս կ'ըսեն…

— Նեղ դուրը վերջապէս։

— Այո՛։

Խորհրդածութիւնս բարձրաձայն պէտք չէ որ ըլլայ։ Պէտք չէ որ իրեն ըսեմ թէ, — պզտիկ, անփորձ ու ազնիւ տղայ, դուցէ դուն է որ սիրած ես, աւելի մաքրութեամբ, անխառն։ Անմեղ՝ անխուսափելի մթութիւններուն եւ կեղտերուն սրսկած թոյնէն, անհաւատութենէն …

Խորհրդածութիւնս բարձրաձայն պէտք չէ որ ըլլայ։

Մանաւանդ ահա աղքատ ու վիրաւոր անցորդ մը, բաց, այլ երազուն աչքերուս առջեւէն անցնելով կը մրմնջէ, հեզնագին. — «Ճշմարիտ կ'ըսեմ, չեմ ճանչնար քեզ, այս ձեւերն ու խրատները քո՞ւկդ են միթէ. ո՛չ, ոչ մահը անգամ մը եւս մօտէն հոտուըտալը, ոչ ամառին մօտեցող տարիքդ չեն արդարացներ. լաւ է հանգիստ ձգես այդ բարոյականին ծլլը. պահէ յարմար առիթի ամէն բան գէշ տեսնող գրքերուն յոռետեսութիւնը… Ըսէ՛, անկեղծութեամբ ըսէ՛, կը սիրե՞ս խմելէ առաջ իր ջուրը պղտորող չար թռչունը…

Անզգալապէս բարձրին ինկեր, հեռացեր եմ։

Բէննաք կը կարծէ թէ զինք կ'անտեսեմ։ Ոտքի կ'ելլէ։ Կ'աճապարեմ ձեռքը սեղմելու ու ըսել.

— Բարեկամներ ենք. չէ՞։

— Օ՛հ, այո՛։

Եղբայր, մեծ եղբայր մը ըլլալ իրեն. ի՜նչ ուրախութիւն։ Տասնեակ մը տարիի մեծութիւն, եւ քանի տարի կչռող տառապանք ու փորձառութիւն բաւական չե՞ն ատոր։

Սակայն ան իր եղբայրը ունի, որ իրեն մեծ քաղաքէ մը լաւ գիրքեր կը ղրկէ։ Եւ այդ լաւ գիրքերը, այս առաւօտը զարդարող երգերէն տարբեր երգեր ալ կրնան պարունակել։

Գաբրիէլը՝ 18 տարու գեղջուկ տղան։

Գնաց։ Մարիուս կ'երգէ ու կը սուլէ փոխն ի փոխ «Արեւին երգը»։ Գուցէ կ'երգէր արդէն, բայց ես հիմակ կը լսեմ։ Կ'երգէ անհոգ, անուշադիր, տարուած իր գեղեցիկ գրչակոթերուն աշխատանքով։

Ի՜նչ հոգ թէ ամպեր կը հաւաքուին հորիզոնին վրայ, քիչ վերջ անձրեւ թափելու համար։ Ի՞նչ հոգ, արցունք չէ գարնանային անձրեւը…

Թեթեւ, կ'երկարի, կը հասնի միւս սենեակներուն, միւս սրտերուն։ Ահա Շովէնը մանտոլինով անոր կ'ընկերանայ։

«Լա՛ւ եմ, լաւ եմ» կը մրմնջեմ, մարմնիս մէջ կաղզուրող ուրախութիւնով մը։

Բոլոր մութ գիրքերուն, բոլոր տխուր խօսքերուն, նոյն իսկ ցաւերուն հակառակ կ'արժէ ապրիլ։

Ապաքինումի հաստատ զարթումով այս առտուան կեանքս։

Ը.

Ջուրի կաթիլ մը նրագին պատրոյգին քով՝
Կը սպառնայ
Խեղդել լոյսը խուցին աղքատ ու բեկբեկ,
Զարչարանքով դիմադրող կրակին
Կը նային՝
Դարանակալ ըստուերները անկիւններու…
Մինչ թիթեռնիկ մը դողահար,
(Միակ զարդը, հարստութիւնն այդ խուցին),
Յոգնած թեւերը թափ տալէն, այրուելէն
Կը պաղատի. —
«Ծի՜գ մը հոգիս, բարձրացի՛ր, բանկէ՛ շուտ,
Ու պայթումով մը ուժգին
Վանէ մէկդի, ցրուէ դուրս,
Ցրգնէ՛
Ըսպանիչ թոյնը կեանքիդ…
Դեռ պէտք ունիմ ես լոյսիդ,
Կուրծքս տաքնալ կ'ուզէ դեռ,
Ծի՜գ մը հոգիս…»։

Օրերուն միօրինակութիւնը նորէն ամէն բան հասարակացուց շուրջս։

Ջերմաչափս կանոնաւոր ընթացք մը առաւ։ Օդն ու կուրծքս վճռեցան, ծեծկուեցան, ապա խելօքցած կէս բարեկամական դաշինք կնքեցին։

Դէմքերը օտարի իրենց հետաքրքրականութիւնը թափեցին՝ դերը լրացուցած դերասանի չպարի պէս, ու թէեւ չեմ ճանչնար բոլորովին, բայց… ծանօթ եմ, տեսած եմ։ Ասիկա այնքան շատ է որ մեզի յաճախ մոռցնել կու տայ ամբողջը։

Մանաւանդ հիմա ինծի։

Հոգիս զաղջ, տափարակ ուղղութիւններէ կը դիտէ արեւին ծնունդն ու մահը։ Այսօրուանը կը տեսնեմ եւ չեմ յիշեր երէկուանը։ Միեւնոյնն էր չէ։

Աչքերս ծոյլ – ծոյլ կը սեւեռին չարունակ։

Ծուլութի՜ւն, ծուլութիւն…

Պէտք է այսպէս օրերով, ու օրն ի բուն երկարած ըլլալ, հանգիստ ընել, հանգիստ փնտռել ու հանգիստին գերին ըլլալ՝ որպէս զի կարելի ըլլայ զգալ այն տարօրինակ գոյութիւնը, թաղիքեայ ներբաններով հրէշին մօտենալը, քուէլը ու սարդի մը ճարպիկութեամբ իր կակուղ ցանցին մէջ քեզ բռնելը։

Ծուլութիւնը ինքը։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Գերմանիոյ նոր Սահմանադրութիւնը

Ֆոն Փափէնի կառավարութիւնը տենդագին յառաջ կը տանի սահմանադրութեան «բարեփոխումը», որ իրականին մէջ անոր խախտումն է: Նոր ծրագիրը շատ մը կարեւոր տարբերութիւններ կը ներկայացնէ Վայմարի Սահմանադրութեան վրայ: Բոլորովին կը ջնջէ Փրուսիոյ ինքնավարութիւնը, ստեղծելով բարձրագոյն ժողով մը՝ Բայխսդակի կողքին, որուն իրաւասութիւնները պիտի կրճատուին: Միեւնոյն ատեն նոր իրաւունքներ կը տրուին Հանրապետութեան Նախագահին: Փրուսիոյ եւ բուն պետութեան կապերը աւելի սերտ պիտի ըլլան քան պատերազմէն առաջ: Փրուսիոյ երկրամասն ալ պիտի ընդարձակուի, յարակից հողերու միացումով: Բայց այս «մեծագոյն Փրուսիան» տեսականապէս միայն գոյութիւն պիտի ունենայ: Կարգ մը ծրագիրներու համաձայն, Հանրապետութեան Նախագահին նշանակած դահլիճը կարելի չպիտի ըլլայ տապալել խորհրդարանին կողմէ: Ուրիշ ծրագրի մը համաձայն, Բայխսդակը իր վստահութիւնը պիտի յայտնէ խորհրդարանի բացման առաջին օրէն, եւ այլ եւս չպիտի կրնայ ետ առնել զայն, իր քառամեայ շրջանին: Այս կամ այն ծրագիրը ընդունուած ատեն, Նախագահը այնքան լայն իշխանութիւն պիտի ունենայ որքան ունէր կայսրը՝ պատերազմէն առաջ. քանի որ դահլիճները միայն իր առջեւ պատասխանատու պիտի ըլլան: Նախագահը պիտի ըլլայ առանց Թագի վեհապետ մը: Ընտրական օրէնքն ալ պիտի փոխուի: Ընտրողներու տարիքը պիտի բարձրանայ 25ի, իսկ ընտրելիներու համար՝ 30ի:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏ. 15ԻՆ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Calmann, կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ Կը խօսի՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մինչեւ կէս գիշեր գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ

Հոկտ. 16ին Կիրակի օր: Կը խնդրուի նկատի առնել սոյն թուականը

Մանրամասնութիւնները շուտով

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ Վիէնի ժանկապարտէզին: Կազմակերպուած Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին կողմէ, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի ծիծաղաշարժ տեսարան մը Արեւելեան ատամնաբոյժէն, պար, երգ եւ արտասանութիւն դպրոցի փոքրիկներու կողմէ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Դրօշակ»ի թիւ 9—10ը (1932 սեպտ. հոկտ.), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Դաշնակցութեան Օրը» (Խմբագրական), Հայ եւ Հայաստանցի (Աստուր), Տնտեսական նւաճումներ Պարսկաստանում. Արտաքին առեւտուր (Յ. Հախնազարեան), Խորհրդային փոխառութիւնը (Գ. Սաղճեան), Այրուբէնի բարենորոգումը Թիւրքիայում, Թուրքիոյ շուրջ, Կարմիր գծից ներս, Մեր զոհերը, Լուրեր Երկրից, Կեանքը Արեւելեան Նահանգներում մէջ (Սմբատ), Ազդարարութիւն (Հ. Յ. Դ. Բիւրօ), Օ. Ս. Մինոր:

ՕՐ. ՍՕՖԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ԳԷՈՐԳ ՋԻՄՊԻԼԵԱՆ

Նշանուած

Տրակինեան 2 Հոկտ. 1932 Քան

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է թէյասեղան մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Prince, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Միութեան սարքած պարգեւաբաշխութիւնը: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պ. Գուրգէն Թովմասեան, որ մէկ ամիս առաջ Թէհրանէն մեկնած է Փարիզ գալու համար: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պատրիկ Յ. Ալլահվէրդեանի, 39 Bld. Jourdan, Paris 14: Maison Arménienne.

— Կը փնտռուի Իսկէնտէր Ակեան (Պիթլիզի Կարմուճ գիւղացի) 1915ին տեղահանութեան միջոցին անհետացած է: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա: Իմացնել Կարմուճ գիւղացի Յակոբ Ստեփանեանի, 6 Ave. porte d'Italie, Փարիզ (13): Սուրիահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը ստացած է 50 Ֆր. Նշանեան ընտանիքէն փոխան ծաղկեպսակի կարապետ Յովսէփեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité **(Métro Maubert - Mutualité)** **24, rue St. Victor**

կազմակերպուած փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Բացման խօսք նախագահին Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆԻ կողմէ

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ»՝ ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Պ. Տիգ. Ալէքսանեան (թաւջութակ), Պ. Ֆ. Աղազարեան (ջութակ):

Մենէմայի տաղանդաւոր արուեստագէտը Պ. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ (արտասանութիւն)

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակերգութենէն տեսարան մը, ղեկավարութեամբ Պ. Գպէթեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Տէրուեան, Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Լաթիֆեան, Օր. Մելինէ: Պ. Պ. Կոթիկեան, Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան և Գ. Վահան:

Տոմսերու գինները՝ 10 եւ 5 ֆրանք: Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. ներկայացման օրը Mutualitéի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած: Խճողումի տեղի չտալու համար տոմսերը գնել կանուխէն:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Օրուան տօնին առթիւ լոյս տեսած է ճոխ հատոր մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օր»ը: Դինը 10 ֆրանք: Հանդէսին օրը բացառաբար պիտի ծախուի 5 ֆրանքի:

Փարիզ եւ գաւառներ

Ց. Հ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբի մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Place d'Italie, Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի: Օրակարգ՝ զեկոյց ընկ. Ա. Գիւլխանտանեանէ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն միայն ընկերներու յատուկ դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Ջամալեան:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի, առտուան ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, Croix-Rouge, rue St. Martin d'Hères Chemin de la Plaine. Օրակարգ՝ նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի նորակազմ Պատ. Միութեան անդամները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին տեղւոյն Դաշնակցութեան Տան մէջ: Ներկայ պիտի ըլլան վարչութեան ներկայացուցիչները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԲՈՒ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մնացածը մի բոպէ կորաւ մշուշի մէջ նրա աչքերի առաջ: Եւ էլ կարդալ չէր կարողանում: Այսպէս ուրեմն, նորից կորցնում էր նրան, նորից: Այդ իրենց մանկութեան ծանօթ արտայայտութիւնը որ այժմ կրկնում էր նա այսքան տարիներից յետոյ, կարծես նորից զգալ ուեին կնոջը իր կորստի անդառնալիութիւնը, եւ նա լուռ յուսահատութեամբ առաջ պարզեց ձեռքերը, կարծես Արթուրին:

Յետոյ կրկին վերցրեց թուղթը ու կարդաց:

«Վաղը արշալոյսին ինձ հրացանի են բռնելու: Որպէս զի խօսքս պահած լինեմ ու քեզ ամէն ինչ ասեմ, պէտք է ասեմ անմիջապէս: Բայց խիկապէս երկար բացատրութիւնների կարիք չկայ մեր մէջ, մենք միշտ հասկացել ենք իրար, նոյն իսկ երբ դեռ երեխայ էինք:

«Ինչպէս տեսնում ես, սիրելիս, ընաւ կարիք չկար տանջելու, թէ ինչ է, մի անգամ զարկել ես ինձ: Այն ժամանակ ծանր էր թւում տանելը, բայց վերջը ես շատ ծանր բաներ կրեցի եւ բոլորն էլ տարայ: Նոյն իսկ մի քանիսի վրէժն էլ հանեցի: Եւ ես այժմ նորից ձեր մանկական երգի ձկնորսի նման (ա՛յ, վերնագիրը չեմ յիշում) «կենդանի եմ, ուրախ ու զւարթ»: Ուրախ ու զւարթ, սանեք վերջին անգամ: Կը հասնի վաղուան առաւօտը եւ ... finita la comedia: Իսկ ես ու դու պէտք է ասենք. «վերջացաւ կրկէսի ներկայացումը» եւ պէտք է շնորհակալ լինենք աստուածներին նրանց պարգեւած լաւ բաների համար: Շատ չեն այդ լաւ բաները, բայց կան. դրանց համար էլ պէտք է շնորհակալ լինենք:

«Ինչ վերաբերում է վաղ առաւօտեան, կը ցանկայի որ դուն ու Մարտինին հասկանայիք, որ ես բոլորովին գոհ եմ ու երջանիկ ու աւելի լաւ ոչինչ չեմ ցանկանում: Այս մէկը ասա իմ կողմից Մարտինիին. նա մի բարի հոգի է ու լաւ ընկեր, կը հասկանայ ասածս:

«Սակայն մի խղճ ունիմ ես դեռ: Մահուան գնացող մարդը մի վերջին քմահաճոյք ունենալու իրաւունքը ունի. իմ քմահաճոյքս այն է, որ բացատրեմ քեզ, թէ ինչու ես միշտ այնպէս կոպիտ եմ եղած դէպ ի քեզ, ինչու այնպէս դժւար էիր հաշտւում հին վիրաւորանքների հետ: Անշուշտ ինքդ հասկանում էիր պատճառը, բայց ես սաել եմ, որպէս զի այս բաները գրելու ուրախութիւնը ունենամ: Ես քեզ սիրում էի, Ջեմմա, երբ դեռ աննշան մի աղջիկ էիր կարճ հագուստով ու ցած թողած հիւսքով, եւ քեզ սիրում եմ մինչեւ այժմ: Յիշո՞ւմ ես, մի անգամ համբուրեցի ձեռքդ եւ դու այնպէս ողորմագին խնդրում էիր ինձ «էլ այդ տեսակ բան չանեմ»: Մի յանդուգն վարմունք էր դա, գիտեմ, բայց ներիր: Իսկ այժմ համբուրում եմ այն թուղթը, որի վրայ քո անունն է գրած: Այսպէսով երկու անգամ համբուրել եմ քեզ, երկու անգամն էլ առանց քո համաձայնութեան:

Այս է բոլորը: Մնաս բարով, սիրելի'ս»:

Ստորագրութիւն չկար, փոխարէնը ցածում գրած էր հետեւեալ տունը մի ոտանաւորի, որ նրանք միասին սովորել էին երեխայ ժամանակ.

Քանի որ,
Ողջ լինեմ
Թէ մեռած,
Մի ճանճ եմ
Բախտաւոր:

Մի կէս ժամ վերջը Մարտինին մըտաւ սենեակ: Ամբողջ իր կեանքի կէսը անց էր կացրել Ջեմմայի հետ առանց ոչինչ յայտնելու, բայց այժմ կորցրեց նա իր վրայ ունեցած իշխանութիւնը: Ձեռքից բաց թողեց թուղթը, որ ներս էր բերում ու գրկեց երիտասարդ կնոջը:

— Ջեմմա, ի՞նչ է պատահել: Մի հեկեկար: Չէ՞ որ դուք երբեք չէք արտասւած: Ջեմմա', Ջեմմա', անգի'նս, սիրելի'ս:

— Ոչինչ, Չեզարէ: Ես ձեզ վերջը բոլորը կը պատմեմ: Այժմ դեռ խօսել չեմ կարող:

Նա արագ գրպանը կոխեց արցունքոտ նամակը, ոտքի ելաւ ու մօտեցաւ պատուհանին, որպէս զի դէմքը ցոյց չտայ: Մինչ Մարտինի կծեց շրթունքը: Երկար տարիների զսպումից յետոյ, երեխայի պէս մատնել էր իր ըզգացումը, իսկ նա նոյն իսկ չէր էլ նկատել:

— Մայր եկեղեցու մեծ զանգն են տալիս. — ասաց Ջեմմա մի քիչ յետոյ ինքն իրեն գալով: — Երեւի մէկը մեռել է:

— Ա՛յ, հէնց այդ էր, որ եկայ յայտնել, — պատասխանեց Մարտինի իր սովորական ձայնով: Եւ գետնից վերցնելով ձեռքից ձգած թուղթը՝ մեկնեց Ջեմմային: Դա խոշոր տառերով մի յայտարարութիւն էր սեւով շրջանակւած. «Մեր խորապէս յարգելի եպիսկոպոսը, Նորին Սրբազնութիւն Մոնսէնեօր Կարդինալ Լօրէնցօ Մօնտանէլլին յանկարծ վախճանւեց սրտի պայթումից»:

Ջեմման արագ աչքերը թղթից բարձրացրեց Մարտինիին, որ ցնցեց ուսերը ու պատասխանեց այդ լուռ հարցումին.

— Ի՞նչ կայ որ, տիկին: «Սրտի պայթումը» վատ չէ ոչ մի ուրիշ անունից:

(ՎԵՐՋ)

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
8 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2003

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՄԷԿԸ՝ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ

Եգիպտական «Ալ Միսսա» թերթին անորակելի լուտանքը՝ հայ ժողովուրդի հասցէին, պատճառ եղաւ որ խոր յուզումի մատնուի ամբողջ գաղութը:

Հրապարակաւ պատասխաններ տրուեցան: «Յուսաբեր»ի խմբագիրը, Գահիրէի առաջն. տեղապահը եւ ուրիշներ այցելեցին արաբ թերթին խմբագրատունը եւ բացատրութիւն պահանջեցին:

Բայց որովհետեւ այս առաջին դէպքը չէ, միջոցներ կը խորհուին տեւական հակազդեցութեան մը համար:

Այսպէս, «Յուսաբեր»ը կ՚առաջարկէ հիմնել «պատկառելի թերթ մը», «արաբ լեզուով, բայց հայ գրչով»:

Բայց, ինքն ալ խոստովանելով որ «դիւրին աշխատանք չէ» այս, կը թելադրէ անմիջապէս գործի անցնիլ, հայ եւ արաբ ակումբներ հաստատելու համար: (Տես Գ. էջ, Մամուլի բաժինը):

Նոր չէ որ կ՚արծարծուի այս հարցը:

«Յառաջ»ի մէջ զանազան ձեւերով յիշեցուցած ենք թէ՝ աւելի քան անհրաժեշտ է մերձեցման միջոցներ գտնել տեղական ժողովուրդներու հետ: Մանաւանդ արեւելեան գաղութներու մէջ:

Վերջին անգամ, նկատի առնելով Եգիպտոսի պարագան եւ Սուրիոյ մէջ ծագած դէպքերը, նորէն պարտք սեպեցինք սթափեցնել եւ գործի մղել այդ գաղութները:

— «Հերի՛ք որքան խեղճնացանք ամէն ճակատի վրայ. մինչդեռ, ուրիշ անիրներով, ասպարէզ կը կարդանք ամբողջ աշխարհի:

Պայման չէ որ, Թուրքերուն պէս, գաղտնի վարկեր ունենանք մեր տրամադրութեան տակ:

Ամէն գաղութի մէջ ալ, կրնանք առանց մեծ դժուարութեան, սերտ կապեր հաստատել տեղական մամուլին եւ մտաւորականութեան հետ, քանի մը հարիւր ֆրանք ծախսել եւ մերձեցում հաստատել:

Ամէն երկրի մէջ ալ, կրնանք — եւ պարտաւոր ենք — տեղեկատու դիւան մը հաստատել, հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար:

Ու վերջապէս, կրնանք մեր տրամադրութեան տակ ունենալ պարկեշտ եւ բարեացակամ թերթեր, մեր տեսակէտները ու ձգտումները պարզելու համար: (Այս ձեւը աւելի գործնական է եւ ազդու, քան հայկական օտարալեզու հրատարակութիւն մը):

Մեր ուժերէն վեր չեն այս բոլորը:

Բայց, թմրութիւն մը վարակեր է մեզ բոլորս, առանց դաւանանքի խտրութեան: Անճրկեր, թթուեր, ընդարմացեր ենք: Նախախնամական հրաշքներու կը սպասենք, փոխանակ իրական գործ տեսնելու»: («Յառաջ», 28 սեպտ.):

Կրնա՞ք երեւակայել հայկական ո՛ր եւ է թերթ կամ հոսանք, որ աւելորդ գտնէ այսպիսի աշխատանք մը:

Մենք այդքան յոռետես չենք:

Բայց, ինչպէս ըսինք, «Թմրութիւն մը վարակեր է մեզ բոլորս, առանց դաւանանքի խտրութեան»:

Բոլորս ալ համաձայն ենք մտքով: Լռելեայն: Մաղթանքներով:

Իսկ երբ կարգը կուգայ խօսքէն գործի անցնելու, — կա՛մ անկիւն մը կը քաշուինք, եւ կամ ճառ կը խօսինք:

Ծիշդ կը նկատէ «Յուսաբեր»ը — «Ահա գետին մը չէզոք, համակուսակցական ու համազգային լայն ու բեղմնաւոր գործունէութեան համար»:

Ինչո՞ւ կը խուսափինք: Ինչո՞ւ կը խուսափին:

Ո՛չ Եգիպտոսի մէջ կը պակսին ընդունակ եւ ձեռներէց հայրենակիցներ, ոչ ալ Սուրիոյ, Միջագետքի կամ Պաղեստինի մէջ:

Մանաւանդ որ, քաղաքական տեսակէտի խնդիր ալ չկայ: Իսկ արդար փառասիրութեանց համար լայն է ասպարէզը:

Հրաշալի առիթ մը՝ «իւրովսանն ծառայելու ազգին», ինչպէս կը սիրեն ըսել:

Ուրիշ առեն ալ բացատրած ենք, թէ քաղաքական կուսակցութիւնները ամէն բան չեն:

«Անոնք, իբրեւ կազմակերպուած ուժ, ունին իրենց յատուկ ծրագիրներն ու գործունէութեան ձեւերը»: (Յառաջ, 10 սեպտ.):

Անշուշտ, ո՛ր եւ է կուսակցութեան անդամ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ այս աշխատանքին: Եւ իր պատկանած հոսանքին աջակցութիւնը:

Սակայն, ինչո՞ւ այսքան դիւրին եւ առխպողական գործերն ու հողն ալ բեռցնել կուսակցութեանց շալակը: Կամ ձգել բախտին:

Ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ պիտի վարժուինք ինքնագործունէութեան:

Եւ յետոյ, մինչեւ ե՞րբ միայն վտանգի ժամանակ, նեղը մնացած առեն պիտի փնտռենք մեր օտար բարեկամները, զանոնք տաղտկացնելու համար:

Նոյն իսկ բարեկամներու համբերանքն ալ չափազանց նօսրացած է:

Ամէնէն յետամնաց, փոքր երկիրներուն մէջ անգամ, ուր գոնէ անունով կը ճանչնան մեզ, նոր սերունդ է հասեր որ բան չի գիտեր մեր մասին:

Ոչ այսօրուան Պուլկարիան երէկուանն է, ոչ ալ Յունաստանը:

Իսկ արաբական երկիրներուն մէջ, աւելի շատ մեր կռիւներով կը ճանչնան մեզ, քան մեր պատմութեամբ եւ մեր մշակոյթով:

Մերձեցում՝ ակումբներ հաստատելով: Սերտ յարաբերութիւններ՝ տեղացի մտաւորականութեան եւ մամուլին հետ:

Այս տարրական աշխատանքը ինչո՞ւ կը խրտչեցնէ մեզ, երբ այնքան պէտք ունինք փոխադարձ ճանաչման:

Երբ, տարին տասներկու ամիս, հակահայ դաւեր կը լարուին եւ կը վարկաբեկուինք հիւրընկալ ժողովուրդներու առջեւ, զանազան վտանգներու ենթարկուելով:

Մինչեւ ե՞րբ այս անփառունակ մեկուսացումն ու ձեռնպահութիւնը, երբ ինքնապաշտպանութեան հոգ ունինք ամէն ճակատի վրայ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻ՛ՒՆ, ԱԼԻՍ

■■■

Գրեր էի թէ ամէն օր դպրոցական մանուկներ կուգան «Յառաջ»ի խմբագրատունը, թերթ գնելու հայրիկին կամ մայրիկին համար:

Ու կ՚ըսէի թէ հայերէն չեն գիտեր, չեն խօսիր:

«Ահա սիրուն աղջիկ մը, — 8—10 տարեկան:

Վերամուտէն առաջ ալ կուգար: Տասը ամիս է որ կը փորձեմ հայերէն բառ մը փրցնել բերնէն: Թերթը առնելուն պէս կը փախչի:

Ծանօթներ կը պատմեն թէ հայերէն գիտէ, բայց կը խուսափի:

Զի՞ սիրեր: Կ՚ամչնա՞յ:

Մեկնեցէք ինչպէս որ կ՚ուզէք: Հարցը այն է որ չի խօսիր»: («Յառաջ», 5 հոկտ.):

Ի՛նչ համարձակութիւն:

Ութ-տասը տարեկան սիրուն աղջիկը առջի օր շունչը կ՚առնէ խմբագրատուն: Կը մտնէ վարչութեան սենեակը, եւ, խորապէս յուզուած, կը գանգատի.

— Ո՞վ ըսաւ թէ ես հայերէն չեմ գիտեր:

Կ՚առաջնորդեն խմբագրութեան սենեակը, ուր Նարդունին գլուխը կախ կը գրէր.

— Ո՞վ ըսաւ թէ ես հայերէն չեմ գիտեր:

— Որմէ՞ կը գանգատիս, ո՞վ է ըսեր:

— Ձեր լրագիրը գրեր է:

— Լաւ, բայց դուն հայերէն կարդալ գիտե՞ս:

— Մայրիկս ըսաւ: Կը կարդամ, կը խօսիմ, ինչո՞ւ չէ:

— Բայց չէ՞ որ ֆրանսական դպրոց կ՚երթաս:

— Այո՛, կ՚երթամ. բայց մայրիկս հայերէնի դաս կուտայ ինծի:

Ու Նարդունին կը պատմէր թէ երբեք այսքան յուզում չէր տեսեր, այսքան փոքր տարիքի մէջ:

Ներողութի՛ւն, պզտիկ եւ սիրուն աղջիկ:

Համբուրէ՛ մայրիկիդ ձեռքը, որ բան-գործ ըրած է հայերէն սորվեցնել քեզի:

Եւ, ըսէ միւս ընկերներուդ ալ, մանչ թէ աղջիկ, որ նոյնը պահանջեն իրենց մայրիկէն կամ հայրիկէն:

Որ ստիպեն զանոնք՝ հայերէն սորվեցնել իրենց: ՎԱՀԷ

ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻ՞Ր

Արաբական «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ թէ Պ. Փոնսօ, Սուրիոյ մարզպանը, հոկտ. 18ին պիտի վերադառնայ եւ իր հետ պիտի բերէ արտաքին նախարարութեան կողմէ վաւերացուած սուրիական եւ ֆրանսական համաձայնութեան պատնէնը, ներկայացնելու համար Երեսփ. ժողովին: Երեսփ. ժողովը կամ նոյնութեամբ եւ առանց վիճաբանութեան կ՚ընդունի զայն, եւ կամ կը մերժէ: Պ. Փոնսօ շուտով պիտի վերադառնայ Փարիզ:

ՀԱԼԷՊԻ ՄԷ՞Ջ ԱԼ ԾՈՄԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Սուրիական թերթերը կը գրեն.—

Սեպտեմբեր 3ի ցոյցին առթիւ ձերբակալուածներու առողջութիւնը շատ գէշ վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Կ՚երեւի բանտի վարչութիւնը շատ գէշ վերաբերմունք մը ցոյց կուտայ եւ խստութիւններ ի գործ կը դնէ անոնց հանդէպ: Մինչդեռ անոնք քաղաքական պատճառներով բանտարկուած են եւ պէտք չէ արժանանան հասարակ ոճրագործներու հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերմունքին: Քանիցս անոնք երաշխաւորութեամբ արձակուիլ ուզեցին, սակայն հարցաքննիչ դատաւորը չընդունեց:

Քննութիւնները այնքան դանդաղ կ՚ընթանան որ անորոշութիւն կը տիրէ: Վերջերս նորէն դիմում կատարեցին անոնք եւ պահանջեցին քննութեանց արագ աւարտումը, այլապէս ծոմ պիտի պահեն, հետեւելով Կանտիի օրինակին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Լոնտոնի ժողովը չծնած մեռաւ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, ձախողած է անգլ. կառավարութեան ծրագրած ժողովը, որ պիտի քննէր սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը:

Փարիզի անգլ. դեսպանը հինգշաբթի օր արտաքին գործերու պաշտօնատունը հանդիպելով, հաղորդեց թէ «հինգերու» խորհրդաժողովը յետաձգուած է անորոշ ժամանակով: Այս առթիւ, ֆրանսական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ խօսակցութիւնները կը շարունակուին Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ:

Յայտնի չեն այս յետաձգման պատճառները: Բայց տարակոյս չկայ որ Լոնտոնի վրայ մեծապէս ազդած է գերմանական կառավարութեան բռնած դիրքը:

Գերմանիա չկամութեամբ ընդունեց բրիտանական առաջարկը, շարք մը առարկութիւններ ընելով: Լոնտոնի մէջ հասկցան թէ, այս պայմաններուն տակ, խորհրդաժողովը ձախողման դատապարտուած է, հետեւաբար լաւագոյն համարեցին աւելի յարմար ժամանակի մը յետաձգել: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ վերապահ էր: Միայն Իտալիան հաւանութիւն յայտնեց մասնակցելու: Ֆրանսա միշտ կը պնդէ որ Ժընեւի մէջ լուծուին բոլոր խնդիրները, գինաթափութենէն մինչեւ իրաւունքներու հաւասարութիւնը:

Խորհրդաժողովին յետաձգման լուրը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ, ուր այն տեսակէտն ունին թէ վիճելի խնդիրները Ժընեւի մէջ միայն կրնան լուծուիլ, բոլոր պետութեանց մասնակցութեամբ: Անգլիական ծրագիրը պիտի վշտացնէր շատ մը պետութիւններ, իսկ եթէ անոնք ալ հրաւիրուէին, Գերմանիան պիտի մերժէր մասնակցիլ:

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա կ՚աշխատի սիրաշահիլ Իտալիան, իրաւունքներու հաւասարութեան պահանջը արժեցնելու համար: Արտաքին նախարարը կը խորհի Հռոմ երթալ մօտերս, միտքերը պատրաստելու համար:

⁂ «Թայմզ» իր երէկուան խմբագրականին մէջ կը գնահատէ խորհրդաժողովին յետաձգումը, իբրեւ իմաստուն քայլ մը: Եւ կը թելադրէ որ հաւաքաբար ծրագիր մը պատրաստուի, Գերմանիան համոզելու եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին բերելու համար:

Անգլիա՞ն է որ կը խաչակնքէ

«Մանչէսթըր Կարտիըն»ի թղթակիցը, որ սերտ կապեր ունի Անգլիոյ վարչապետին շրջապատին հետ, հետեւեալ ուշագրաւ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Զօրաւոր պատճառներ կան հաւատալու թէ բրիտանական կառավարութիւնը համամիտ է գերմանական բանակին վերակազմութեան եւ թէ այդ իմաստով հաւաստիքներ տրուած են Պերլին, զանազան առիթներով: Խիստ լաւատեղեակ աղբիւրէ կ՚իմանամ թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, լուր տուած էր Պ. Մաքտօնըլտի թէ իր կառավարութիւնը սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիր պիտի յարուցանէ: Անգլիոյ վարչապետը հաւանութիւն յայտնած է, յանձնարարելով որ չափաւորութեամբ շարժին, իրենց պահանջները բանաձեւած առեն:

Այսօր կը տեսնուի որ Գերմանիա միայն երեւութապէս չափաւորութիւն կը ցուցնէ: Անխուսափելի չէ Գերմանիոյ վերազինումը, եթէ միւս պետութիւնները վճռապէս յայտարարեն թէ չպիտի թոյլատրեն: Պ. Հոլիօ քաջութիւնը պիտի ունենա՞յ այս իմաստով յայտարարութիւն մը ընելու եւ բոլոր պետութեանց սպառազինութեանց կրճատումը առաջարկելու:

Փոքրամասնութեանց խնդիրը Ժընեւի մէջ

Նոր վէճ մը ծագեցաւ Ժընեւի մէջ, նորէն դէմ դիմաց հանելով Գերմանիան եւ միւս պետութիւնները:

Ազգերու Դաշնակցութեան համապատասխան յանձնաժողովին մէջ, խօսք տրուեցաւ գերմանական պատուիրակին, որ յայտարարեց թէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար ձեռք առնուած միջոցները անբաւական են: Պահանջեց որ փոքրամասնութիւնները իբրեւ կողմ համարուին, վէճի պարագային, եւ լսուին միեւնոյն իրաւունքներով ինչպէս շահակից կառավարութիւնները: Յետոյ, առաջարկեց կազմել մարմին մը, իրենց կառավարութիւններէն անկախ անձերէ, եւ դնել Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ, առանձնապէս փոքրամասնութեանց խնդիրներով զբաղելու համար:

Այս առաջարկին վճռապէս ընդդիմացաւ Եուկոսլավիոյ պատուիրակը, դիտել տալով թէ կնքուած դաշնագիրները միայն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կը վերապահեն փոքրամասնութեանց խնդրին կարգադրութիւնը: Նոյն մտքով արտայայտուեցաւ նաեւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը: Յետոյ խօսք առաւ ֆրանսական պատուիրակը, ուժգնօրէն ընդդիմանալով գերմանական առաջարկին: Բաւական համարեց կնքուած դաշնագիրները, որոնց համաձայն փոքրամասնութեանց խնդիրը յանձնուած է Ա. Դ. խորհուրդին: Հաւաստեց թէ այդ խորհուրդը Ազգերու Դաշնակցութեան ողնայարն է եւ մինչեւ հիմա արթնութեամբ եւ բարեխղճութեամբ ուսումնասիրած է փոքրամասնութեանց գանգատները, անկողմնակալութեան երաշխիքներ տալով: (Մի՞թէ, «Յառաջ») «Փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւնը պէտք չէ պատրուակ ծառայէ քաղաքական հաշիւներու, որոնց գլխաւորը կրնայ ըլլալ հողային քարտէսներու փոփոխութիւնը»:

Անգլ. պատուիրակն ալ ուժ տուաւ գերմանական տեսակէտին, բայց անօգուտ: Ամէն ինչ կը մնայ նախկին վիճակին մէջ:

Կարմիր յանդգնութիւն... Ֆիլիպէի մէջ

Խումբ մը համայնավարներ, որոնցմէ շատեր գիւղական համազգեստ հագեր էին, փորձեցին խորհրդային հանրապետութիւն հռչակել Եէնիքէօյի մէջ (Ֆիլիպէի մօտ): Ցուցարարները գիւղին փողոցները թափեցան գոչելով.

— Անկցի՛ն քաղքենիները, զօրավարները, թագաւորը: Մենք եկած ենք յեղափոխութեան ազդանշանը տալու Պուլկարիոյ մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Երէկ վերջացաւ մեր Դ. էջի թերթօնը, «ԲՈՌ», որուն այնքան յուզումով կը հետեւէին ընթերցողները:

Մինչեւ նոր թերթօնի հրատարակութիւնը, միջանկեալ պիտի տպենք քանի մը կարճ պատմուածքներ, բոլորն ալ Հայաչինչ Սարօսաֆներու շրջանէն:

Առաջինը, «ՆԷՃՏԷՏ եւ ՐԱՃԻԷ» կամ «Արուսեակ եւ Իւղիկ», կը սկսինք հրատարակել այսօր իսկ: Քաղմնելի դրուագ մը Տրապիզոնի արհաւիրքէն, զոր բուն իսկ զոհին բերնէն գրի առած է աշխատակից մը:

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ

Առջի օր գրած էինք թէ Լէսինի մէջ պատ մը փլելով, փլատակներուն տակ մնացած է հայ բանուոր մը, Արթին Ջաֆարեան:

Երէկ Լէսինի մեր թղթակցէն ստացանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Հոկտ. 2ին, կիրակի առտու ժամը 7.30ին, Պ. Միհրան Սանկոսեանի անձնական բնակարանին վրայ աշխատող բանուորները, երբ փորձեցին պատ մը փլցնել, յանկարծ պատը վար կուգայ եւ իր տակ կը թողու որմնադիր Արթին Ջաֆարեանը: Խեղճին մէկ ոտքը, սրունքէն վար բոլորովին կը ջախջախուի, դուրս թափելով միսերն եւ ջիղերը: Օգնութեան հասնողները հազիւ կը յաջողին դուրս հանել զոհը եւ անմիջապէս բժիշկ կանչել, որ նախնական դարմանումէ յետոյ, կը ղրկէ Լիոնի Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը: Բժիշկները ոտքը կը կտրեն, ժամը 11ին բայց վիրաւորը տեղն ու տեղը կը մեռնի: Մեռնելէն առաջ եղած հարցումներուն կանոնաւոր կերպով պատասխան տուած է:

Թաղումը կատարուեցաւ չորեքշաբթի, կէս օրէ յետոյ ժամը 1ին Լիոնի մէջ: Հանգուցեալը բնիկ Մարզուանցի էր եւ 46 տարեկան: Կը թողու երկու չափահաս տղաքներ, որոնց մեծին ամուսնութեան կը պատրաստուէր:

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի հետապնդէ խնդիրը, եթէ տղաքը ուզեն դատ բանալ Պ. Սանկոսեանի դէմ:

ՀԵՂԻՆԱԿԱՒՈՐ ՇԷՅԽ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Ատենէ մը ի վեր քննութիւններ կը կատարուին Լիբանանի Հանրօգուտ շինութեանց վարչութեան մէջ, խոշոր զեղծումներ երեւան հանուած ըլլալով:

Վերջին պահուն ձերբակալուեցաւ Հանր. Շինութեանց նախկին տնօրէն Շէյխ Ճէմիլ Խազին, որ մէկ ամիս առաջ ստանձնած էր ելմտական նիւղի տնօրէնութիւնը:

Խազին ընտանիքը, միջին Լիբանանի ամենահին եւ ազդեցիկ ցեղն է, որով մեծ յուզում պատճառած է այս ձերբակալութիւնը:

Ձերբակալուած են նաեւ չորս յանձնակատարներ որոնց մէկը, Տավուտ Թալի, ծոմ կը պահէ եւ ջուր իսկ չի խմեր: Արդէն իսկ անկողին ինկած է եւ ներարկումներով կը սնուցանեն:

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի գիշեր երկու նոր մահափորձեր կատարուեցան Սօֆիայի մէջ: Իվան Միխայլովի կուսակիցները դարանի կեցած էին իրենց հակառակորդներէն մէկուն տան առջեւ: Մարդը հիւանդ է: Երբ ինքնաշարժ մը եկաւ տան առջեւ, դաւադիրները ’ բակ բրին: Բժիշկ մը եւ ուրիշ մարդ մը որ կառքին մէջ էին, կրցան տուն մտնել անվնաս, իսկ վարիչը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

Իսկ ուրիշ փողոցի մը մէջ, ռումբ մը նետուեցաւ հակառակորդի մը բնակարանին վրայ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ:

■■■

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ցնցումներ զգացուեցան Սըմրղանտի եւ Թաշքէնտի մէջ: Շարժին կեդրոնը կը գտնուէր Տանկաստանի (ոչ Թուրքիա) լեռներուն մէջ:

ԵԹԷ ՊԱՀԸ ԳԱՅ...

— Ուրեմն, պիտի առարկեն, դուցէ ոմանք, դուք կը կարծէք թէ հայ զանգուածը երէկուան խանդավառանքը ունի դէպ ի իր երազը, երէկուան յոյսը, երէկուան ճիգը, երէկուան հաւատքն ու տրամադրութիւնը, վերջապէս:

Որ՝ այդ բոլորէն բան մը նուազած է, — ո՛չ մէկ առարկութիւն:

Ինչո՞ւ պակասները հիմ ծառայեցնել, սակայն, եւ չփորձել խարխուլը նետել մնացածին վրայ: Այն տարօրէն ու յամառ ինքնապաշտպանումին, ներհայեցողութեան, ինքնապաշտամունքին, եթէ կ'ուզէք, որ մեր ժողովուրդի ցեղայնօրէն հարազատ տարրին հոգեկան վիճակը կը բնորոշէ:

Գիտե՛մ, մեզի ցոյց պիտի տրուի նորահաս սերունդը: Գաղափարի տաճարին կռնակ դարձնողները եւ լեղապատառ կամ չարախինդ աղաղակողները: Սայթաքումներ, ուրացում, օր օրի ստնակոխուած սրբութիւններ, ժխտուած սերունդը եւ կարմրերանգ դիմագծեր, հակահայաստանեան «Հայաստանճի»ները, գաղափարական ճամբուն վրայ փտած «դէմք»եր, կամ անկինադարձիր ծալապատիկ նստած ու ձիւթ ծամող «գործիչ»ներ: Ցետոյ՝ անկայուն, աննպատակ, տարանջատ ցրումը: Մութ հորիզոններու ի տես՝ մթագնող հեռանկարներ: Դաւ՝ ներսէն, դաւ՝ դուրսէն: Բեկբեկող կամ ճարճատող ճիւղեր: Տերեւաթա՛փ: Եւ, ի՛նչ գիտնամ, հիւղակ մը հօս, տաղաւար մը հոն, եւ՝ մանկապարտէզի մը բացման մէջ «հրաշք» տեսնելու հրճուանքը, որ ահաւոր քայքայումը կը մատնէ:

Ու պիտի ըսեն...:

Ի՞նչ:

Որ՝ կը կորսուինք հետզհետէ, կ'այլասերի սերունդը, սերունդը կը մեռնի՛, ու ինչ որ «հայութիւն» կը կոչենք, ներքնապէս, հոգեպէս, գաղափարապէս անչաղախ, անզօր, անհաղորդ եւ նոյն իսկ ֆիզիքապէս տարանջատ բազմութիւն մը կը դառնայ օրէ օր:

Կարելի չէ ժխտել մեր իրականութեան այս մութ պատկերը:

Բայց, եթէ հարկ է բնորոշել այդ վիճակը, հարկ է ե՛ւ ընդգծել որ հայաստանիկ երեւոյթ չէ ան:

Կրնա՞ք ապահովցնել որ Թուրք զանգուածը այսօր նոյնքան ռազմունակ տրամադրութեամբ մը՝ կռուի դաշտ կը նետուի, ինչպէս նետուեցաւ 1922-ին: Որ՝ գերման կռուվի, ստեղծագործ, բազմամիլիոն ժողովուրդը, որ իր Սեւ Անտառներուն խորհրդաւոր հմայքը կ'ապրի ու իր հողին հրայրքը ունի իր ոտքին տակ՝ չունի՝ համեմատաբար՝ նոյն այդ հոգեկան վիճակը: Որ՝ Պուլկարիան զուրկ է չարիքի այդ բոլոր տարրերէն: Եւ որ՝ Յունաստան այսօր չապրիր այդ տագնապը (միշտ պահելով համեմատութիւնները):

Աշխարհը տնտեսականէն աւելի զօրեղ բարոյական — հոգեկան տագնապ մը կ'ապրի: Այդ տագնապին ենթակայ են գրեթէ բոլորը: Եւ բոլորին կարգին՝ ե՛ւ մենք: Աւելի ուժեղ կերպով ցնցուած ենք: Անշո՛ւշտ. քանի որ աւելի աննպաստ պայմաններու մէջ ենք:

Արտաքին ազդակներէն եկող այս աննպաստ մատնանշումներուն քով, ինչո՞ւ չտեսնել, սակայն, ներքին ազդակներէ եկող նպաստաւոր երեւոյթները, որոնք կը յատկորոշեն ուրիշ արժանիք մը, — իր անօրինակ վիճակին մէջ՝ դիմադրաւելու եւ տոկալու անօրինակ ընդունակութիւնը այս ժողովուրդին:

Ու յետոյ, տրամադրութեան պարագան: Համոզում, հաւատք, դիրք կամ տեսակէտ՝ տրամադրութիւն է, յաճախ, ոչ միայն ամբոխին՝ այլ եւ՝ մտաւորականներու մեծ մասին քով:

Քաջազնունին կասկածելի չէր իր ցանկութիւններով ու ձգտումներով: Բայց իր դատողութիւնը զոհուեցաւ իր տրամադրութեան: Դէպքերը վարչապետ ըրին զինքը: Վարչապետ մը որ կը հաւատար Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի մը կարելիութեան: Ու դէպքերը ստեղծեցին իր մէջ տրամադրութիւն մը, որ «անելիք» չգտաւ այլ եւս...: Մեծ ու փոքր Քաջազնունիներ շատ կան մեր իրականութեան մէջ: Կան եւ ուրիշ ժողովուրդներու մէջ:

Սխալ է կարծել թէ գաղափարները իրարու դէմ կը պայքարին: Կը պայքարին դէպքերը եւ իրողութիւնները: Կեանքն է, կեանքն է որ, իր յարաշարժ ու փոփոխական երեւոյթներով մարդուն մէջ կը ստեղծէ «նոր» գաղափարին հանդէպ նպաստաւոր եւ «հին»ին մասին աննպաստ տրամադրութիւն: Ու մենք, միամտաբար, կը կարծենք թէ գաղափարը... մե՛ռն է: Կամ՝ մենք իրը, երբ դէպքերու անակնկալ ձեւափոխումով մը լքած կ'ըլլանք զայն, նոյն իսկ ոտնահարելու չափ «ընդդիմադիր» դառնալով:

Զանգուածը, որ «չի մտածեր», բայց «կը համակրի» կամ «կը հակակրի», իր «ուղղութիւն»ը կը ստանայ նոյն դէպքերէն:

Կրցի՞ր ձեւափոխել զանոնք, — տէ՛րն ես ամբոխին:

Ո՞չ, — ընդդիմադիր է քեզի:

Զանգուածին հոգեկան վիճակէն աւելի, նայինք դէպքերուն, ուրեմն:

Ու մեր հաւատքը կամ թերահաւատութիւնը կապենք անոնց:

Ես առարկող չեմ թէ չենք կազմալուծուիր կամ չենք այլասերիր: Ընդհակառա՛կն:

Բայց մեր ճակատագրին չափանիշ չեմ նկատեր այդ պարագան:

Որովհետեւ, համոզուած եմ, որ դէպքերու նպաստաւոր վերիվայրում մը բոլոր ճակատներն ու նայուածքները կը դարձնէ դէպ ի Արարատ: Ու կը դարձնէ՝ հի՛ն օրերու աղուոր ջերմութեան ու խանդավառանքը դնելով Հայու սեւ աչքերուն մէջ: Կը դարձնէ՝ մոլեռանդ դաշնակցականի մը չափ հայրենատենչ ու հայրենապաշտ հուրքը արծարծելով այսօրուան ամէնէն անտարբեր Հայու կուրծքին տակ:

1918ին աւելի ընկճուած էինք, քան այսօր: Աւելի կոտորակուած: Բայց, «Արշալոյսը» որ գանկերու բարձրակուտակ գագաթին եւեւէն յանկարծ ճաճանչաւորուեցաւ, ոչ միայն նուազեցուց անօրինակ եղեռնի մը կսկիծը, այլ եւ՝ հակառակ մեր յոգնաբեկ վիճակին՝ մեզ դարձուց ռազմունակ, հաւատաւոր, երգասաց, խելայեղօրէն երջանիկ, մինչեւ Լէմպէրկ ցնցելով դարերուն մշուշին մէջ կորսուած «դաղուէթ»ի մը Հայու հոգին:

Ասիկա չի նշանակեր, անշուշտ, որ «անելիք չունինք», քանի որ դէպքերուն քանդուածը դէպքերը կը շինեն: Ընդհակառակն: Հոգեկան բեկման հետ չհանդուրժելով եւ հոգեկան խորախորհուրդ գաղտնիքները, մենք պէտք է կրթենք վերջինին, պայքարելով, միանգամայն, առաջինին դէմ:

Վասն զի, ա՛հ, անգամ մը վերանշուէ հորիզոնը՝ գլուխները կը բարձրանան կրկին, նայուածքները կը բոցավառին, բարախումը կը զօրանայ, մէկ օրէն միւսը տեսողութիւններու առջեւ ովկէանեան հեռաւորութիւններն ու ալիքներն անգամ չքանան, որովհետեւ կը սկսին, կ'ուռին, կը մռնչեն, կը մակընթանան միւս ալիքները՝ կուրծքերուն տակ ու հոգիներէն ներս, նահանջող եւ դասալքող, խելակորոյս տեղատուութեանը առջեւ՝ ուրացումի, թերահաւատութեան, դաւաճանումի ալիքներուն կամ ճենճերոտող ու ... անուշ ջուրերուն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նամակատան մէջ

— Պարոն (պաշտօնեային կ'ուղղէ խօսքը) այս դրօշմաթուղթը չի փակիր... լզեցի, լզեցի, չկրցի փակցընել:

— Այո՛, սիրելիս... առտուընէ ի վեր թերեւս քսան հոգի լզեց զայն, բայց ոչ մէկը կրցաւ փակցընել...

ՀԱՆՐ. ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞ր էր եւ ո՞րն է հիմնական կէտը

Սարաճ օղլու Շիւքրի պէյ Փարիզ եկաւ: Ընկիւրիէն լիազօրուած է ստորագրելու համաձայնութիւն մը պահանջատէրերուն հետ: Ստոյգ է որ հասկացողութեան եզրեր գտնուած են: Թուրքիա, այս կերպով, կը յաջողի նկատելի գումար մը զեղչել տալ իր պարտքերէն:

Այս յաջողութիւնը պէտք է վերագրել երեք պատճառներու, — Թուրքիոյ քայքայուն տնտեսութիւնը, Ընկիւրիի՝ իր տեսակէտին վրայ հաստատակամ մնալը, Սարաճ օղլու Շիւքրիւ պէյի լաւ բանակցողի արժանիքը: Համաձայնութեան առաջին յաջողութիւնը այն է, որ «Թուրքիոյ վճարելիք դրամը այսօրուան, վաղուան, նոյն իսկ շատ գէշ հաւանականութիւններով գալիք ապագային անգամ Թուրքիոյ վճարելու կարողութենէն վեր պիտի չըլլայ»:

Ուրեմն, պարտքերուն թէ՛ ամբողջութիւնը եւ թէ՛ տարեկան մասնավճարը կարեւոր համեմատութեամբ մը պակսած են:

1925ին կատարուած բաժանման համաձայն, հարիւր հինգ միլիոն ոսկեդրամի հասնող գանձատոմսերը կէսէն աւելի զեղչուած էին 1928ին կնքուած համաձայնութեամբ, երկու միլիոն ոսկեդրամէ սկսելով, 23րդ տարուան վերջաւորութեան երեք միլիոն չորս հարիւր հազար ոսկեդրամի հասնելէ վերջ մինչեւ պարտքին ամբողջական վճարումը անհրաժեշտ համարուած տարեկան մասնավճարները, ըստ 2րդ համաձայնագրին, աւելի կարճ ժամանակի մը ընթացքին հատուցանելու պայմանաւ, մէկ միլիոն ոսկեդրամէն աւելի վար աստիճանի մը իջեցուած էին:

1928ի համաձայնութիւնը գործադրութեան դրած չէր Թուրքիա: Իր միակ առարկութիւնը այն էր, որ ճշդուած գումարը վեր է իր վճարելու կարողութենէն: Իր այդ ընթացքը կասկածներ ստեղծեց ու կարծուեցաւ թէ վճարելու ցանկութիւն չունի: Այն ատեն, Ընկիւրի ջանաց ժխտել այդ կարծիքը, առաջարկելով պարտքերու նոր զեղչ մը, որպէս զի կարելի ըլլայ վճարել:

Այսօրուան համաձայնութիւնը, որ քանի մը օրէն պիտի ստորագրուի, կը ջնջէ այդ կասկածը, եթէ, սակայն, Թուրքիա նոր դժուարութիւններէ չխօսի այս կամ յաջորդ տարիներուն...: Երէկ, Ընկիւրի կ'ըսէր թէ՝ «իր ներկայ վարիչները չեն կարող ազգին կենսական շահերէն վեր բռնել համաձայնագիր մը (1928), որ ազգային հարստութիւնը անօրինակ չափով կը քամէ եւ ազգային զարգացման արգելք կ'ըլլայ»:

Թուրքիան, սակայն, 1928ին այնքան մեծ տագնապի մէջ չէր, որքան հիմա: Եթէ պարտքերը իջան, իր միջոցներն ալ նոյնքան, դուցէ եւ աւելի համեմատութեամբ նուազեցան: 1928ի համաձայնագրի ստորագրումի ատեն եւս Թուրք վարիչներն ու մամուլը միեւնոյն գոհունակութիւնը ունէին «նոր թեթեւացումէն» ու միեւնոյն դժգոհութիւնը հինին (1925ի) «ճնշող բնոյթ»էն...:

Բայց, տարին չբոլորած, լեզուները դարձան...:

Թուրքիա հիմա ալ սկսած է պատին ետեւէն բաներ հասկցնել: «Ժումհուրիէթ» գրեց. «Ըստ մեզի, պարտքերու խնդրին մէջ Ֆրանսայի կողմէ նկատի առնուելիք պարագան եթէ պարտքերու համաձայնութեան հիմնական նպատակը կազմէ, տեղին է: Այդ պայմանը համաձայնագրային ըլլալէ աւելի, ստիպողական պայման է: Որպէս զի Թուրքիա պահանջատէրերուն հանդէպ իր յանձնառութիւնները կատարէ, միշտ ամուր ու անխախտ վճարումի կարողութիւն մը պահպանելու պէտք ունի: իսկ ասիկա՝ Թուրք արտաքին վաճառականութեան հաւասարակշռուած, նոյն իսկ աւելի արտածումի տէր ըլլալովը կարելի է»:

Լա՛ւ. յետո՞յ:

Յետոյ, — պարզ է. — «Ֆրանսա պէտք է ձեռք առնէ մասնաւոր միջոցներ, որպէս զի սովորական տարիներուն իսկ Թուրքիոյ համար աննպաստ Թուրքեւֆրանսական վաճառականական փոխանակումը գոնէ իր հին աստիճանը գտնէ. ան իր դռներն ու շուկաները Թուրք ապրանքներուն առջեւ լայն բանալով է որ իրեն համար պարտքերու այնքան ցանկալի վճարումը տեւականօրէն ապահովութեան տակ առնուած պիտի ըլլայ»:

Հակառակ պարագային, ուրեմն, այդ վճարումը պիտի մնայ չապահովուած: Այսինքն՝ Թուրքիա պիտի չունենայ «ամուր եւ անխախտ վճարումի կարողութիւն մը»...:

Բաւական թափանցիկ է, չէ՞: Ու որոշ, որ Թուրքիա, իր կարգին, կ'ուզէ «ապահովութեան տակ» առնել մեծագումար արտածումներ դէպի Ֆրանսա: Ուրիշ խօսքով, տալիքը ստանալ նախապէս:

Ձեզա՛ւ, — առարկութիւնը պիտի ըլլայ այն, ինչ որ էր անկէ առաջ, «վճարումի ամուր ու անխախտ կարողութիւն մը»... չունինք:

Փարիզ բազմած պահանջատէրե...
րը լաւ գիտեն, անշուշտ, թէ ինչ[...]
կը ձգտին Թուրքերը: Գիտե՞ն, ա[...]
կայն, որ իրենց յաջորդական զի[...]
ջումները, ընկերացած Թուրքի[...]
քաղաքական նպաստաւոր պայմա[...]
ներուն, պիտի բերեն մէկ որոշ ե[...]
քի — Թուրքիա պիտի չտայ ա[...]
գումարները, զորս Սուլթանները
սպառեցին եւ «որոնք կը պատկա[...]
նին Օսմ. Կայսրութեան եւ ո՛չ թէ
քէմալական Թուրքիոյ»:

Բայց, փոխանակ հարցը գի[...]
այս ձեւով, համաձայնութիւն պի[...]
խաղան եւ վճարելու անկարողու[...]
թեան համար խորապէս ցաւ պիտի
յայտնեն...

Թրքական նո՛յն նենգամիտ քա[...]
ղաքականութիւնն է, ինչպէս
Պուլկարիոյ հետ՝ Թրակիայէն հե[...]
ռացող Պուլկարներու մասին, եւ Հա[...]
յերու վերադարձի խնդրին մէջ ա[...]
կանատես կ'ըլլանք տարիներէ ի
վեր:

Ու Թուրքիա, խոստովանինք,
բաւական ճկուն ու փորձառու է այս
քաղաքականութեան մէջ: Ու իր
գլխաւոր նպատակն է «ազգային
շահերէն չգերադասել համաձայնա-
գիր մը»...:

Վ.ԱՀՐԻՃ

"ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ"Ը

— :-: —

Վաղը, Կիրակի Միւթիւալիթէի
մէջ կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը:
Փարիզի հայութեան սարքած բազ[...]
մաթիւ հանդէսներուն մէջ գրեթէ
միակը որ կազմակերպուեցաւ ան[...]
խտրական եւ միահամուռ ջանքե[...]
րով: Ինքնին կատարեալ յաջողու[...]
թիւն մը արդէն, նոյն իսկ Կիրակիէն
առաջ, քանի որ անոր շուրջը հա[...]
ւաքուեցան հաւասար եռանդով Փա[...]
րիզի եւ արուարձաններու մօտ 25
մշակութային կազմակերպութիւն[...]
ները, գրեթէ ամբողջ գաղութը:

Քաջալերուած այդ սրտապնդիչ
երեւոյթէն, Գործադիր Յանձնա[...]
խումբը ամիսներէ ի վեր կ'աշխատի
«Օր»ուան արժանի հանդէս մը տա[...]
լու Փարիզի հայութեան: Քանի օրէ
ի վեր երեւցող յայտարարութիւն[...]
ները ցոյց կուտան որ Յանձնախում[...]
բին աշխատանքը պսակուած է լի[...]
վին:

Այդ օրը Միւթիւալիթէի բեմին
վրայ առիթը պիտի ունենանք լսե[...]
լու հայկական արուեստի ամէնէն
կարկառուն եւ սիրուած դէմքերը:
Մեր աննման սոխակը, Հայկանուշ
Թորոսեան, տաղանդաւոր դաշնա-

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Գ.

Էրմիթաժի առջեւ ենք: Արուեստներու պալատին կից աշխարհահռչակ թանգարան մըն է, զոր խորհրդային պետութիւնը հարստացուցած է մասնաւորներէ գրաւուած նկարներու հաւաքածոներով եւ այլ գեղարուեստական թանկարժէք առարկաներով:

Կառքերէն վար կ'իջնենք այցելելու համար: Տակաւին բաց չէ: Ժամը 11ին պիտի բացուի: Քանի մը վայրկեան պիտի սպասենք: Մեզմէ առաջ ուրիշներ եկած են եւ կը սպասեն. հարիւրի մօտ տեղացի գործաւորներ են, այր եւ կին, գրեթէ բոլորն ալ երիտասարդ: Առողջ ու կայտառ երեւոյթ ունին: Բայց ընդհանրապէս զուարթ չեն: Արդեօք տառապա՞նքն է դրոշմած թախիծը այդ դէմքերուն վրայ եւ անհետացուցած է ժպիտը, ինչպէս կ'ենթադրեն ու կը գրեն խորհրդային Ռուսիա այցելող շատ մը օտարներ: Նախապէս ռուս ժողովուրդը ճանչցած չըլլալով՝ հիմնաւոր կարծիք մը չեմ կրնար յայտնել: Բայց մեր ճամբորդութեան ընթացքին, այդ նոյն անժպիտ ու երեւոյթով թախծոտ դէմքերը տեսանք Սկանտինաւեան երկիրներուն եւ Ֆինլանտայի մէջ: Պէրկընի (Նորվեկիա) ամբողջ ժողովուրդը թաղումէ վերադարձողի երեւոյթ ունէր: Զգացումները, զգածական աշխարհը դրսեւորելու, արտայայտելու բացակայութիւնը, հետեւաբար անտարբեր ու թախծոտ երեւոյթը եւ ներքին ապրումներով ու երազներով տարուելու հակամիտութիւնը՝ կը յատկանշեն որոշ խառնուածք մը, նըկարագիր մը (schizoïdie), որ մասնաւորաբար չէշտուած է հիւսիսային երկիրներու բնակչութեանց մէջ: Ահա թէ ինչու վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ այն կարծիքները, որոնք անպատճառ խորհրդային բէժիմի ազդեցութեամբ կ'ուզեն բացատրել ռուս ժողովուրդին ներկայ հոգեկան վիճակը:

— Այս որքա՞ն ժողովուրդ՝ թանգարանին դռները չբացուած: Կ'երեւի անխօս դերասաններ (figurant) են, դիտումով հոս հաւաքուած, օտարներու աչքին փոշի փչելու համար:

Բայց մեր երկու օրուան պտոյտի ընթացքին նոյն երիտասարդ բազմութեան հանդիպեցանք բոլոր թանգարաններուն, պալատներուն մէջ եւ ուր որ կարելի էր բան մը տեսնել եւ սորվիլ:

Շրջիկներէն շատեր սեւ ակնոցով կը դիտեն...

Վերջապէս բացուեցաւ թանգարանին դուռը: Տեղացիներէն առաջ մեզ ներս մտցուցին: Ոչ մէկ բողոք: Դոնապանը տարէց մըն է, նաեւ պահապանները, այր եւ կին: Առաջին անգամ ըլլալով այստեղ է որ ծերերու կը հանդիպինք: Խորհրդային Ռուսիա այցելողներուն բոլորին ուշադրութիւնը գրաւած է այս երեւոյթը: Փողոցներուն մէջ գրեթէ չէք հանդիպիր 40—50ը անց մարդոց: Ո՞ւր են գացեր ծերերը: Մեռած են, կամ ծերանոցներու մէջ փակուած են, կամ այս ու այն հաստատութեան մէջ թեթեւ գործ մը տրուած է անոնց, իրենց վերջին տարիները անցընելու համար: Ամսական 60—70 րուբլի կը ստանան: Կտոր մը հացով եւ քիչ մը ճարպով օր կ'անցընեն: Հին կարգերուն, հին հաստատութիւններուն հետ՝ ծերերն ալ փլած են կամ կը փլին: Ամէն բան նոր կարգերուն, նոր սերունդին համար է:

Լուսանկարումը արգիլուած ըլլալով, մեր գործիքները կը յանձնենք հանդերձապահին եւ կէս ժամուան մէջ արագ շրջան մը կ'ընենք թանգարանին ֆրանսական, իտալական եւ հոլանտական արուեստին յատկացուած բաժիններուն մէջ, հազիւ ակնարկ մը նետելով այդ թանկագին հաւաքածոները կազմող հրաշալի նկարներուն վրայ: Բոլոր երկիրներուն մէջ շրջիկներուս պարտադրուած բէժիմը այս է. աչքերը չարժանկարի գործիքի մը պէս կը գործեն, բայց հոգեկան վայելքի ժամանակ չկայ:

Մինչ մենք արագ կ'անցնինք, տեղացիները խումբ խումբ կը շրջին զանազան սրահներուն մէջ եւ ուշի ուշով մտիկ կ'ընեն իրենց ընկերացող առաջնորդներուն — մեծ մասամբ երիտասարդ աղջիկներ — տուած բացատրութիւնները: Ոչ մէկը կը հետաքրքրուի մեր ներկայութեամբ: Երբեմն ակնարկ մը միայն մեր կողմը: Նոյն այդ անտարբերութիւնը դուրսը՝ փողոցներուն մէջ:

Թանգարանէն մեկնելէ առաջ կ'իջնենք ստորնայարկը եւ կ'այցելենք գանձարանը, ամրացեալ սրահ մը, ուր պահուած են ցարերու գանձերը — գոհարեղէններ, թանկարժէք առարկաներ, եւայլն: Սուինաւոր զինուոր մը եւ զինեալ պահակ մը ստորագրութիւն առնելէ յետոյ համրանքով ներս կը թողուն այցելուները: Մեզմէ ոմանք չափազանց կը գտնեն այս խստութիւնը: Թերեւս գոհ պիտի ըլլային եթէ գանձերը պարունակող ցուցադրանները բաց ըլլային եւ ամէն մարդ կարենար իր ուզածը առնել...

Արագ շրջան մը գանձարանին մէջ, եւ դուրս կ'ելլենք: Ժամանակ չունինք այցելելու Արուեստներու Պալատը, որուն մէկ մասը նորանցքով մը Էրմիթաժին հետ կը հաղորդակցի եւ կը պարունակէ 16, 17 եւ 18րդ դարերու ֆրանսական դպրոցներու նկարներու կարեւոր հաւաքածոներ. ուրիշ մաս մը վերածուած է «Յեղափոխութեան Թանգարան»ի, ուր ամփոփուած են ամէն ինչ որ կը վերաբերի ռուսական եւ եւրոպական յեղափոխական շարժումին. իսկ մաս մըն ալ կը պարունակէ Աղեքսանդր Բ.ի, Նիքոլա Ա.ի եւ Նիքոլա Բ.ի, վերջին ցարին բնակարանները, իւրաքանչիւրին նախասիրած կահ կարասիներով, որոնց մասին գաղափար պիտի կազմենք Ցարսքոյէ Սէլոյի եւ Փեթէրհոֆի մէջ:

Կառքերը կ'ուղղուին դէպ ի Ծովակալութեան շէնքը, որուն գմբէթին վրայ 70 մեդրի բարձրութեամբ սլաք մը դէպ ի երկինք կը սլանայ: Այստեղ ապաստանեցան ժամանակ մը ցարական նախարարները Փետրուարեան յեղափոխութեան (1917) ատեն, երբ կազմուեցաւ առաջին Սովետը, որուն յաջորդեց ցարին հրաժարումը եւ Կերենսկիի կառավարութեան կազմութիւնը: Հրապարակին վրայ հարիւրի մօտ գործաւորներ, մէկ մասը զինուած, զինուորական մարզանք կը կատարեն: Մեր ճամբուն վրայ, յաճախ պիտի հանդիպինք զինուորական մարզանք կատարող բանուորական, նոյն իսկ պատանեկան խումբերու: Կարմիր բանակն է որ հետզհետէ կը զօրանայ: Այս ընթացքով, տասնեակ մը տարի յետոյ, խորհրդային Ռուսիան զէնքով, մարզանքով եւ համրանքով լաւագոյն բանակը պիտի ունենայ: Ի՞նչ դեր պիտի կատարէ այդ բանակը գալիք վերիվայրումներուն մէջ:

Կ'անցնինք Հաւասարութեան կամուրջէն (նախապէս՝ Ս. Երրորդութեան կամուրջ, Թրոյիցկի) որ Ծովակալութեան թաղը կը միացնէ Փեթերսպուրկի հին թաղին, Նեւայի միւս ափը, ուրկէ սկսուած է քաղաքին շինութիւնը: Կղզեակի մը վրայ կը բարձրանայ Ս. Պօղոս — Պետրոսի բերդը, ցարերու հռչակաւոր Պաստիլը, շինուած 1705ին: Բերդին մէջտեղը կը գտնուի մայր եկեղեցին, որուն մէջ շարուած են Պետրոս Մեծի եւ յաջորդ ցարերուն մարմարեայ դամբարանները, պարզ եւ նոյնօրինակ: Միւս կողմը Փողերանոցն է, որ այժմ ալ նոյն նպատակին կը ծառայէ: Նեղ ճամբէ մը անցնելով կը հասնինք Թրուպէցքոյ միջնաբերդին հռչակաւոր բանտը, բերդին մէջ, ուր եօթանասուն թուականներէն սկսեալ բանտարկուեցան նախ «Զէմլիայի Վոլիա»ի, յետոյ «Նարոտնայա Վոլիա»ի խմբակներուն անդամները եւ էս – էռ եւ Քատէթ նշանաւոր յեղափոխականները: Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ Կերենսկիի նախարարները ժամանակ մը այդտեղ բանտարկուեցան: 1922էն ի վեր Յեղափոխութեան Թանգարանին մէկ մասը հաստատուած է բանտին մէջ. խցիկներուն մէջ մեղրամոմէ մարդուկներ զանազան դիրքերու մէջ կը պատկերացնեն ծանօթ բանտարկեալներ եւ իրենց բանտապահները: Ի՞նչ տարբերութիւն ունին արդեօք խորհրդային բանտերէն:

Դուրս կ'ելլենք: Երկու սեւէ գործաւորներ խումբ խումբ ներս կը մտնեն իրենց առաջնորդներուն հետ, այցելելու համար բերդին զանազան մասերը: Անվերջ բացատրութիւններ եւ բանախօսութիւններ, ռուսերէն:

Կ'անցնինք նեղ, խորտուբորտ, կիսաքանդ փողոցներէ. կիսափուլ տուներ, նեղ պատուհաններ, յաճախ առանց պատուհանի. սենեակներուն մէջ խշտիկներ, փայտէ մէկ – երկու կահկարասիներ: Բանուորներ կը բնակին: Հնգամեայ ծրագրին հետքերը տակաւին չտեսանք Լէնինկրատի մէջ:

Առաջնորդին կը հարցնեմ թէ ինչո՛ւ փողոցները եւ տուները այսպէս անխնամ թողած են եւ դիտել կուտամ բնակարաններուն խեղճութիւնը:

— Լէնինկրատի ամբողջական վերաշինութիւնը երկրորդ հնգամեայ ծրագրին մէջ նախատեսուած է: Պետութիւնը առ այժմ անմիջական ու ամէնէն ստիպողականը կը հոգայ: Արուեստանոցներ, հանդերձ բանուորական բազմաթիւ հանգստաւէտ տուներ, ճաշարաններ եւ ակումբներ շինուած են քաղաքի այս կամ այն մասին մէջ, որոնց նմոյշները տեսաք ձեր պտոյտի ընթացքին:

— Աւելին կ'ուզենք տեսնել: Մինչեւ հիմա դուք ցոյց տուիք Փեթերսպուրկը, որ շատ գեղեցիկ է. բայց մենք մասնաւորաբար Լէնինկրատը տեսնելու եկած ենք:

— Դուք պիտի տեսնէք այն ինչ որ նշանակուած է նախապէս ձեր շրջագայութեան յանձնախումբին կողմէ ընդունուած յայտագրին վրայ: Մենք ցոյց կուտանք այն ինչ որ կը փափաքին տեսնել այցելուները: Ոմանք միայն գործարանները եւ ընկերային նոր հաստատութիւնները կ'ուզեն տեսնել. ուրիշներ միայն թանգարանները եւ պալատները կը փափաքին այցելել: Կան եւ ուրիշներ, օրինակ Ամերիկացիներ որոնք ցարուհիներու եւ ընդհանրապէս արքայական արդուզարդերով կը հետաքրքրուին:

Ժամը մէկն է արդէն: Ճաշի ժամանակ է: Քանի մը վայրկեան կանգ կ'առնենք Հաւասարութեան կամուրջին վրայ, դիտելու համար Նեւայի պարզած գեղեցիկ տեսարանը եւ ալ- խատաւորներու այն բազմութիւնը — այր, կին, տղայ — որ ջուրի կամ արեւի լոգանք կ'առնէ Պօղոս – Պետրոս տխրահռչակ բերդին պատերուն տակ, որոնց մարդ չէր կրնար եւ չէր ուզեր մօտենալ ժամանակին:

Կառքերէն վար կ'իջնենք Սովետներու Տան, նախկին Օթէլ Աստորիայի առջեւ, ուր կէս օրուան ճաշը պիտի ընենք:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԶԳ...

ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

կահարուհին եւ Ջութակահարը՝ Զաքարեան եւ Ազատարեան: Միջազգային արքա՛ն գեղեցիկ համբաւի տէրը հայ Թաւջութակահարը՝ Տիգրան Ալիքսանեան, ինչպէս նաեւ օփերան Միւզիք-Հոլի հմայիչ վարպետը՝ Մաքսուտեան, եւլն.:

Փարիզի հայութիւնէն, որ անշուշտ խուռներամ պիտի փութայ իր ազգային մշակոյթի հանդէսին, արուեստի կատարեալ վայելք մը հանգամայն — ջերմապէս կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ: Հանդէսը սկսելուն հետ պիտի փակուին բոլոր դուռները: Յանձնախումբին և ելոյթներուն համար մեծագոյն դիւրութիւնը պիտի ըլլայ, եթէ նախապէս կամ հանդէսին օրը կանուխէն տեղին վրայ գնեն տոմսերը: Կիշէները բաց են կէս օրին:

Նախաձեռնող մարմնոյն՝ Փարիզի Գրական Ակումբի կողմէ, օրուան տօնին առթիւ հրատարակուած է հատոր մը «Հայ Մշակոյթի Օր», որուն մասնակցած են.—

Ջօն, Վ. Թէքէեան: Լոյսի համար, Ա. Աճարոնեան: Մեր մեծագոյն տօնը, Ա. Չօպանեան: Իր բնաշխարհին մէջ, Աստուր: Մշակոյթի հետ, Օհան կարօ: Դպրոցասէրէն էջ մը, Անահիս: Թ. Ծատուրեանճեան, Հր. Ալեանաք: Հայ մշակոյթի սկզբնաւորութիւնը, Պրոֆ. Ն. Ադոնց: Հայ ստեղծագործ միտքը, Հ. Ն. Ակինեան: Հայ Թատրոնի զարգացումը, Թ. Բերբերեան: Հայերէն լեզու, Պ. Ղազիկեան: Վիշապներ, Յ. Ջաւրեան: Աստր Սեբաստացիի բժշկարանը, Կ. Յ. Բասմաջեան: Հայ մշակոյթը եւ Սաֆավի արուեստը, Լ. Մեսրոպ: Մայրենի երաժշտութիւն, Վ. Սարգսեան: Հայ աշուղական եւ ժողովրդական երգեր, Վ. Համբարձումեան: Մշակոյթը Խորհրդային Հայաստանում, Ա. Խոնդկարեան: Փարիզի հայ բժշկական միութիւն, Հ. Խազմաճեան: Հայ Մշակոյթը Փարիզի մէջ, Հ. Աճէնեան:

Խնամուած, ճոխ տպագրութիւն մը, պատկերազարդ, որուն գին նշանակուած է 10 ֆրանք: Իսկ հանդէսին օրը, տեղին վրայ բացառաբար պիտի ծախուի 5 ֆրք.ի: Հրատարակող մարմինը յանձն առած է աշխատանքի եւ զոհողութեան կարեւոր բաժին մը լոյս ընծայելու համար այս գեղեցիկ հատորը, եւ գայն տրամադրելով համեմատաբար աննշան արժէքով: Հանդիսականները ոչ միայն իրենց, այլ եւ հեռաւոր բարեկամներու համար պէտք է ապահովեն մէկ մէկ հատոր իբրեւ այդ «Օր»ուան յիշատակ:

Կ. Յ.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՄԱՐՏԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Սեպտեմբեր 19ին Պուրկազի մէջ կնքեց իր մահկանացուն ընկ. Մարտիկ Գէորգեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Ողբացեալ ընկերը իր ետեւ կը թողու այրի մը եւ չորս անչափահաս զաւակներ:

Ընկ. Մարտիկ Գէորգեան ծնած էր Մշոյ Կոմս գիւղի մէջ: Հ. Յ. Դ. Պուրկազի մէջ կազմակերպուելէն ի վեր, կ'անդամակցէր կազմին: Այն հին ընկերներէն էր, որոնք թէեւ անուս եւ համեստ, բայց հաւատքով եւ անխորտակելի կամքով փարած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրք-յունական առեւտր. յարաբերութիւնները

Յունաստանի ամենամեծ տնտեսական թերթը, «Իքոնոմօլօղօ Աթինոն» երբեմն քննադատութիւններ կ'ընէ Թուրքիոյ հասցէին: Անոր խմբագիրներէն մէկը վերջերս ներկայացած է Աթէնքի Թուրք առեւտրական ներկայացուցիչին եւ երկու երկիրները շահագրգռող հարցերու մասին բացատրութիւններ ուզած: Այս առթիւ յոյն թերթը կը գրէ.

— «Յունաստանի հետ իր առեւտրական յարաբերութեամբը շահագրգռուող Թուրք կառավարութիւնը անցեալ Մայիսէն ի վեր հոս ղրկած է՝ իբրեւ առեւտրական կցորդ հռչակաւոր յունարէն գիտցող Խալիլ Միտհատ պէյը: Հին ու շատ փորձառու պետական պաշտօնեայ մը եւ Ինկիլտերի տնտեսական գործավարութեան մէջ բաժնի ժը պետ: Խալիլ Միտհատ պէյ ոչ միայն Թուրքիոյ դէպի Յունաստան ըրած արտածման յաւելումով, այլ եւ Յունաստանի՝ Թուրքիոյ հետ ունեցած գործերուն ծաւալումովը մօտէն շահագրգռուելու եւ անոնց զարկ տալու համար իրապէս ամէնէն յարմար անձն է: Հետեւաբար, Թուրքիոյ հետ մեր ունեցած առեւտրական հաշուեկշռին ստոյգ մը բարելաւումը անհրաժեշտ կը նկատուի: Բայց, արդեօք այս բարելաւումը կարելի՞ է եւ մօտաւոր ապագային: եթէ պիտի իրականանայ, անոր ապահովման համար ի՞նչ պէտք է ընել: Ահա, այս է եղած կցորդին հետ մեր խմբագրին տեսակցութեան նիւթը, եւ պէտք է խոստովանինք որ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը բաւական անկեղծ է եղած: Ան ըսած է թէ — Թուրքիա կը փափաքի Յունաստանի ընծայել այն բոլոր միջոցները, որոնք կրնան զարգացնել իրեն հետ անոր ունեցած առեւտրական գործերը: Ասիկա կրկնակի անգամներ փաստուած է: Վերջին անգամ, Պալքանեան շաբաթի առթիւ, հարցին քննութեանը համար Պոլսոյ Առեւտր. Սենեակը մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմած է:

Կցորդը դեռ որեւէ լուր չունի այդ յանձնախումբի աշխատանքի մասին, քանի որ իրեն որեւէ զեկոյց եղած չէ: Ուշադրութեան արժանի է որ թէ Ըմէէթ փաշա, թէ Մուսթաֆա Շէրէֆ պէյ (հրաժարեալ տնտեսական գործավարը. «Յ.») առեւտրական գետնի վրայ Յունաստանի մասին անկեղծ ըլլալէ մէկ բոպէ իսկ հրաժարած չեն: Դժբախտաբար անգլիական տագնապէն յետոյ, Թուրքիա ստիպուեցաւ բաժնեցուցակի դրութիւնը որդեգրել, ինչ որ արգելք եղաւ մեր դրացի պետութեան հետ առեւտրական յարաբերութեանց արագ զարգացումին: „Սա պէտք չէ մոռնանք որ այդ միջոցը Յունաստանի դէմ եղած շարժում մը չէ, այլ օտար դրամի արտածումը արգիլող ձեռնարկ մը, պարզապէս: Բայց, պէտք է ընդունիլ որ ասիկա արգելք մըն է մեր ընելիք արտածման՝ դէպի Թուրքիա: Ասոր հետ մէկտեղ, Խալիլ Միտհատ պէյ այն կարծիքէն էր բաժնեցուցակի դրութիւնը Յունաստանի եւ Թուրքիոյ առեւտրական յարաբերութիւնը խանգարելու բնոյթը չունի: Անով ներածուիլը արտօնուած ապրանքներուն մէջ յունական ապրանքներ ալ կան: Օրինակ՝ ժանած, ապակեղէն, եւայլն: Խալիլ Միտհատ պէյ անցեալները Աթէնքի Առեւտր. Սենեակին մէջ դասախօսութիւն մը ըրաւ եւ բացատրեց այս բոլորը: Բայց, մինչեւ հիմա գործնական ձեռնարկ մը չըրաւ: Ըստ իր տուած տեղեկութեան, վերջերս իրեն կարեւոր առաջարկ մը եղած է: Համաձայն այս առաջարկին, Թուրքիոյ արտածելի ապրանքները ոչ թէ Թրիէսթէ Համպուրկ դծով, այլ՝ յունական շոգենաւերով Սելանիկ, ու անկէ Հիւսիսային եւ կեդր. Եւրոպա ուղարկել ուզուած է: Ասով, թէ յունական շոգենաւերը պիտի օգտուին, թէ Սելանիկը: Ճամբան ալ կարճ ըլլալով, Թուրք արտածողներուն համար շահաւոր պիտի ըլլայ:

Թուրքիոյ առեւտրական կցորդը այս առաջարկէն տեղեակ պահեր է Յունաստանի ազգային տնտեսութեան նախարարը եւ խոստացեր է դիմողներուն տալ անհրաժեշտ ծանօթութիւնները: Բարեկամ Թուրքիոյ հետ մեր առեւտրական յարաբերութեան զարգացմանը մասին, Միտհատ պէյի հետ ունեցած մեր տեսակցութենէն երեք եզրակացութիւն հանեցինք.—

1.— Մեր առեւտրական փոխանակութիւններուն անմիջական ծաւալումը անկարելի է:

2.— Առեւտրական փոխանակութեանց եւ գործողութեանց աւելի արագ ձեւով ծաւալմանը եւ կանոնաւորմանը համար նախ գետին պատրաստելու է:

3.— Յոյն ծովային առեւտուրին Թուրքիոյ մէջ մօտ ապագային լաւացում մը անկարելի չէ. կը բաւէ որ պետութիւնը գործնապէս միանայ սկսած իրերահասկացողութեանց, եւ կիսապաշտօն ու ապարդիւն տեսակցութիւններով ժամանակ չվատնուի:

ՀԱՅ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— :-: —

ԼՈՆՏՈՆ, 4 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.). — Պարսկահայ երիտասարդ կռփամարտիկ Պ. Ղուկաս Միքայէլեան (Mick Lukas), Կալկաթայի Հայոց Մարդամարզական ճեմարանի աշակերտներէն, որ մեծ յաջողութիւններ ունեցած է վեց ամիսէ ի վեր, Լոնտոն կը գտնուի: Ցարդ իր ունեցած տասը մրցումներէն բոլորն ալ շահած է, զարմացնելով իր հակառակորդներն ու լրագրի քննադատները: Իր ամենավերջին յաղթ մրցումը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Հոկտեմբեր 2, Kins Croasի Chalton Ringի մէջ, ուր յաղթեց անգլիացի յայտնի կռփամարտիկ Bob Laytonի, արժանանալով ներկայ խումն բազմութեան ծափերուն եւ գովեստին: Ներկայ լրաբերները հետեւեալ օրուան իրենց թերթերուն մէջ մեծ գովեստով գրած էին իր մասին, փայլուն ապագայ մը նախատեսելով:

Ներկայ քանի մը հայ երիտասարդներ ուրախութեամբ ողջունեցին հայ կռփամարտիկը:

Ստեփան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գնդախաղ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 Հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր տարեկան ախոյենական մրցումները սկսաւ կիրակի 2 Հոկտեմբեր: Իր առաջին խաղը տեղի ունեցաւ զօրաւոր խումբի մը, C. S. Municipalին հետ: Մեր խումբին կազմն էր. — Փափազեան, Փէքմէզեան, Պագրճեան, Սարաֆեան, Քէչէճեան, Թէքեան, Գէորգեան, Կօլքիւփիւրեան, Շէրիկեան, Պէյլէրեան եւ Շամլեան:

Խաղըսկսաւ ժամը 3ին հակառակորդին գաշտին վրայ ղեկավարութեամբ պաշտօնական գատաւորի մը (M. Yaco):

Մեր յառաջապահները անմիջապէս յարձակողականի անցնելով անակնկալի բերին հակառակորդ խումբը: Առաջին 15 վայրկեանի մէջ երկու նշանակէտ շահեցան: Ի վերջոյ խաղը իր հաւասարակշռութիւնը գտնելով, հակառակորդը սկսաւ նեղել բերդը: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 2-1, Հայերու առաւելութեամբ:

Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ հակառակորդին յարձակողականով: Խաղին վերջաւորութեան հակառակորդը յաջողեցաւ մէկ կէտ եւս նշանակել: Ասոր վրայ մեր յառաջապահները յառաջ նետուելով, երկու կէտ նշանակեցին, որուն մէկը դատաւորին կողմէ մերժուեցաւ, իբրեւ «օֆ-սայտ»: Խաղը վերջացաւ 3-2 հայ խումբին յաղթութեամբ:

Ամբողջ խումբը շնորհաւորութեան արժանի է:

Ներկայ

Յ. Գ.— Կիրակի, Հոկտ. 9, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը հրաւիրուած է պատւոյ B. դասակարգին պատկանող S. S. Istres խումբէն, Մարսէյլէն 80 քիլոմեդր հեռու:

ՎԻԷՆ, 4 Հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. Խումբի եւ Բ. խումբերու մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի հոկտ. 2ին, իր դաշտին վրայ, պայծառ օրով մը: Նախ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը ճակատեցաւ Rochի ֆրանսական Ա. խումբին դէմ: Գեղեցիկ խաղարկութենէ մը վերջ, 1—1 հաւասար մնացին: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբին այս արդիւնքը խիկապէս գովելի է, որովհետեւ ֆրանսական խումբը Ա. էր: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը կազմուած է գրեթէ 15 տարեկան պատանիներէ:

Ժամը 4ին սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին եւ ֆրանսական Rhodia-Tain միացեալ զօրաւոր խումբին մրցումը: Մրցումը սկսաւ Ֆրանսացիներու վարպետ յառաջապահներու վտանգաւոր յարձակումով, բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ի պաշտպանողական գիծը կատարեալ պատնէշ մըն էր հակառակորդին դէմ: Առաջին խաղամասը լրանալուն հինգ վայրկեան մնացած Rhodia-Tain ֆրանսական խումբը շահեցաւ մէկ նշանակէտ: Երկրորդ խաղամասը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահներու յարձակումով: Ֆրանսական վերջապահին մէկ սխալէն օգտուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ գեղեցիկ նշանակէտ մը: Խաղը լրանալուն մօտ ֆրանսական վերջապահը գնդակը ձեռքով կը կեցնէ, դատաւորը «փէնալթի»ի պատիժը կուտայ: Սակայն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները ցոյց տուին մարզական ոգի, գնդակը դուրս քաշելով ի պատիւ իրենց: Ֆրանսական խումբին խմբապետը ծափահարեց, որով խաղը վերջացաւ 1—1: Այս յաղթութեան շնորհիւ, ամէն կողմէ հրաւէրներ կը ստանայ Հ. Մ. Ը. Մ.ը: Այս խումբին յառաջապահներն էին որ յաղթեցին Փարիզի Տորքին:

Մարտիկ Փափազեան

ՄԱՄՈՒԼ

Արաբ ցեղը եւ մենք

— :-: —

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Յուսաբեր» ճննելով հայ եւ արաբ յարաբերութեանց խնդիրը՝ Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ, կը շեշտէ (28 սեպտ.).

— «Դարձ դէպ ի Արեւելք, — եթէ օր մը այս նշանաբանը պիտի կիրառուի, ան պէտք է կիրառուի նախ արաբական աշխարհի մէջ եւ արաբական աշխարհի նկատմամբ: Խորագոյն միտք մը պիտի չզժուարանար հոգեկան յստակ աչքերով այսօր իսկ տեսնելու բեղուն գործակցութեան այն ընդարձակ գետինը, որ օր մը պիտի բացուի հայ եւ արաբ ժողովուրդներու միջեւ: Եւ որպէս զի այս գետինը բերրի հող դառնայ, դայն անհրաժեշտ է հերկել ու սկսել այսօրուընէ սկսած:

Լուրջ ու պատկառելի թերթի մը հիմնադրումը, որ հրատարակուէր արաբ լեզուով, բայց խմբագրուէր հայ գրչով, — քաղաքական առաջնահերթ գործերէն մէկը պէտք է դառնայ հայ ժողովուրդի համար: Այս թերթը ինքնին պիտի ծնի, երբ հայութեան համար յստակօրէն տեսանելի դառնայ այն մեծ ու ճակատագրական դերը, որ վերապահուած է արաբական ժողովուրդներուն մեր կեանքին մէջ: Ու թերթը թերեւս հիմնադրուի հոս իսկ, Եգիպտոսի մէջ, երկիր մը, որուն առաջնորդի դեր վիճակուած է արաբական աշխարհին մէջ:

Այս — յետագայի գործ է սակայն, եւ դիւրին աշխատանք չէ: Իսկ մինչ այդ կան գործեր՝ որ կարելի է կատարել այսօր եւ կատարել դիւրութեամբ:

Մեր խօսքը — Հայեւարաբ Ակումբներու մասին է: Փոքրիկ ճիգ մը եւ համեստ զոհողութեան պատրաստակամութիւն մը եգիպտահայ գաղութի մասնաւորաբար ունեւոր խաւերուն կողմէ, ու կարելի պիտի դառնար հիմնադրումը երկու Ակումբներու, մէկը հոս, Գահիրէի մէջ, իսկ միւսը Աղեքսանդրիոյ մէջ: Դժուարինը առաջին փորձն է. նման ձեռնարկի մը յաջողութիւնը վարակիչ օրինակ պիտի դառնար մեր բոլոր միւս գաղութներուն համար, իբրպէս նոր էջ մը բանալով հայեւարաբ ժողովուրդներու դարաւոր յարաբերութեանց մէջ:

Ու այն համոզումը ունինք՝ որ Աբարը մեզմէ նուազ ջերմութեամբ պիտի չմօտենար այս ձեռնարկին, ու մեզմէ նուազ պատրաստակամութեամբ պիտի չզոհաբերէր այս ձեռնարկին համար: Ու Ակումբները պիտի դառնային անշահախնդիր բարեկամութեան ջերմ օջախներ՝ հայ եւ արաբ ժողովուրդներու յարաբերութեանց մերձեցումի կենսական գործին մէջ:

Ահա գետին մը չէզոք, համակուսակցական ու համազգային լայն ու բեղմնաւոր գործունէութեան համար»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ»

ԼԻՈՆ.— «Հայ Մայրերու Օր»ուան կազմակերպիչ յանձնախումբին ըստ իր առաջին խորհրդակցական ընդհանուր ժողովի որոշման (26 յունիս), նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ Վարդան քհնյ. Ժամկոչեանի եւ մասնակցութեամբ 12 հայ մայրերու եւ օրիորդներու, հիմնեց «Հայ Մայրերու Միութիւնը» որուն նպատակն է աշխատիլ ազգապահպանման սուրբ գործին եւ ամէն տարի տօնել անխափան «Հայ Մայրերու Օր»ը:

«Հայ Մայրերու Միութիւն»ը մօտերս իր ծրագիր-կանոնագիրով պիտի ներկայանայ հայ հասարակութեան ու պիտի պարզէ իր բոլոր ազգանուէր, մօտաւոր թէ հեռաւոր նպատակները:

«Հայ Մայրերու Միութեան» վարչական կազմն է.— 1. Տիկին Աննիկ Իւմասեան (Ատենապետուհի), 2. Տիկին Ռեբեկա Կիւլպէնկեան (փոխ ատենապետուհի), 3. Տիկին Նուարդ Կոզկոզեան (ատենադպրուհի), 4. Օր. Մարիամ Զոքկարեան (գանձապահուհի), 5. Տիկին Մարգրիտ Պէտէլեան, 6. Օր. Հայկուհի Գայթանճեան, 7. Տիկին Սիրվարդ Գալաճեան (խորհրդականներ):

Հաճոյքով կը տեղեկացնենք թէ «Հայ Մայրերու Տարեցոյցը» մամուլին յանձնուած է եւ լոյս պիտի տեսնէ 25 դեկտեմբեր 1932ին, կարանդէն առաջ: Ուստի անգամ մը եւս կը խնդրենք բոլոր այն հայրենակիցներէն, որ կ'ուզեն տեղեկութիւններ տալ եւ կամ յղուած, փութացնել մինչեւ 15 հոկտեմբերին ներեղեւոյ հասցէով.— 75 Avenue Berthelot, Lyon (Rhône), France: Այս առթիւ կանխաւ կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնները: Ի դիմաց Կազմ. յանձնախումբի ատենապետուհի Ռեբեկա Կիւլպէնկեան, ատենադպրուհի Հայկուհի Գայթանճեան:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Նոր ճամբ մը եւս

Փորթ տ'Իթալին ալ ունեցաւ իր մանկապարտէզը, նախաձեռնութեամբ Փորթ տ'Իթալիի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի եւ օժանդակութեամբ Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան: Դասախօսութիւնները կը սկսին վաղը, Կիրակի, 9 Հոկտ. առտուան ժամը 9ին, 20, րիւ տիւ Տօմէն, Պիւէթօը, եւ յաջորդաբար ամէն հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը: Իսկ մնացեալ օրերը ամէն օր կէսօրէն վերջ ժամը 5էն 6.30:

Այս առթիւ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները կանոնաւորաբար ղրկել բացուած դասընթացքներուն: Մասնաւոր արձանագրութեան եւ անդամակցութեան համար դիմել ամէն իրիկուն ժամը 5էն վերջ վերի հասցէին:

Ժող. Առժամեայ Յանձնախումբ փորթ տ'իթալիի եւ շրջանի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ը.

Եթէ պահ մը կը չտկուիմ ու թմրած մարմնիս մէկէն մաս մը, դեռ բոլորովին չուծացած մաս մը, կ'ուզէ թօթուել, թափել փետուրի դէզը վրայէն: Երկար չէ, իր դիմադրութիւնը խղճահարութեան մը... ո՛չ, ուրիշի մը խղճահարութեան ճիչը լսելու չափ տեւողութիւն չունի, ու դեռ «մարմին» չառած, գոնէ տրամաբանութեան ձեւով կամք չդարձած՝ կը փոշիանայ: Մշուշ իսկ չի կազմեր այդ փոշին, — հառաչի մը պէս գոնէ — այնքա՜ն թոյլ է:

Ու երազանք չէ այս ինքնամոռացումը: Կեանք չունին պատկերները որ կ'անցնին միօրինակ գորշով, թաղմանական դանդաղութեամբ, եւ որ կ'անորոշանան, կը ջնջուին, համայնապատկերէն անծալ վարագոյր մը ձըգելով իրենց ետին: Բայքայում չէ եղածը, քանի որ մահ ու ծնունդ ստորիճանական ընթացք մը չունին: Ի՞նչ է ուրեմն... Օ՜հ, ծուլութիւն...

Զաւակներս բոլոր իրարու կը նմանին, ու բանի մը չեն նմանիր. Ն[illegible] կը յիշե[illegible] Ականջներս ճանչ[illegible] թերութիւն, ու խլու[illegible] չուկներուն հանդէպ:

Ուժգին ու բոնի հարուա՞ծը զանգին. ճռի՞նչը դժոխ ազուակին:

... Կոպերս ճամբայ մը կուտան, կը բարձրանայ նորէն «վարագոյրը» յիշատակներուս անխօս շարժանկարին, ու չես գիտեր ինչ անօրինակ շարքով, իրարու կապուած, մինչ պէտք էր իրար հարուածէին — պար կը դառնան պատկերները: Ոչ զարմացում, ոչ տրոփիւն սրտի: Այս ծուլութիւնով ի՞նչպէս կասկածիլ նոյն իսկ թէ խմիններս են ատոնք: Կ'անհետանան: Պաղ, անծանօթն եմ ամէնուն հանդէպ...

Կարեւորութենէ զուրկ է մեռելաթաղը: Ո՞վ պիտի կարենայ ելլել այս թմրած քաղաքէն, կեցնելու համար, վերադարձնելու համար ապրելու ընդունակ ուրուականներ:

Ա՜խ, այս պարապը...

— Դաժան չէ մահը՝ իր ամէն ձեւերով: Իր մաշումին հետ մաշող կեանքն է սարսափելի:

Պէտք էր անթիւ մահերու պաշարով մը սկիզբ մը սկսէր, անաղարտ պահելու եւ կորսնցնելու համար բոլոր զարթումները, սէրերը, ատելութիւնները, խանդավառութիւններն ու տենչանքները: Ուժգին, կեանքի ու մահուան, կայ ու չկայի բացարձակութեամբ: Պէտք էր բազմաթիւ մահերով ծնէինք, անվերադարձ ու վերյիշումի այլասերումով չմաշեցնելու համար թարմութիւնները, երիտասարդութիւնները...

Հեռացի՛ր պարմանի, անզօր ես արթնցնելու: Անզօր ընացնելու:

Թմրութիւնը փոշի առ փոշի կը թանձրանայ գորշ անցորդներուն վրայ...

Եթէ դժուար չըլլար, պիտի ժպտէի: Արձագանդ մը ասիկա: Ի՞նչ կը նշանակէ «զօրովայլի, փափկանկատ ձանձրոյթ, շնորհակալութիւն բացակայութեանդ համար...»: Ո՛չ, պատասխան չուզեր արձագանդ մը: Ճիշդ ու սխալ ամբողջ են հոս: Լաւագոյնը: Գերերջանիկ ղէրօն... Ծուլութի՜ւնը...

Կարծես բնաւ խնդացած, լացած, բարկացած կամ տքնած չըլլամ: Ոչինչ ունեցած: Ոչինչ կորսնցուցած: Սիրտս հազիւ կը շարժի: Քարացեր է թուչումը ու իր կապոյտ թեւերը — հորիզոնն ամբողջ — սեւ են, գորշ են, տժգոյն են...:

Թ.

Մայիսի արեւ:

Բարձրացեր մինչեւ ծունկերուս է հասեր ու իր տաք մուշտակով պարուրեր սրունքներս:

Վերնատունը (կալըրի), ուր մեր ութ մահճաթոռները կը փռուին փաթթուած բուրդէ ծածկոցներու, կիսով արդէն չերտուեր է լոյսէն, ինչպէս գաւաթ մը ջուրը երկու գոյներու միջեւ: Երեք կողմերէ բաց, օդին մէջ գրեթէ առկախ բարակ տանիքը, իր շուքը կը ծծէ աւելի ու աւելի, սակայն միշտ մեր կուրծքին տէրն է:

Գիրքեր կան աթոռին քով. ձեռքերս չմօտեցան: Արդեօք քանի՞ խորանարդ կամք պէտք է գիրենք շարժելու համար... Հեղինակներուն անծանօթութի՞ւնը. ի՛նչ միամիտ հարցում: Աթոռ մը կը տրտմի փտած սիւնի մը համար որուն կռթնած է, որովհետեւ ան կանանչ ծառ մըն էր օր մը...

Թիւ 6ը, եւ թիւ 9ը անդին, մետաքսէ սեղանի ծածկոցներ կը հիւսեն, դանդաղ վարժութեամբ մը: Դժուար չէ. կրնայի ընել... կը յօրանջէ՜ ծուլութիւնս...

Ու արեւը Մայիսի, հանդարտ կատու, սահող թաթերով, կը պարուրէ ոտքերս, կը դրկէ սրունքներս, կը կծկուի ծունկերուս վրայ, կը բարձրանայ, կը շոյէ, կ'ընդարմացնէ զիս, կը խփէ աչքերս փափկութեամբ, կը թափանցէ մորթիս տակ, կը դառնայ գգոյշ ու դանդաղ քայլերով խոնարհած էութեանս մակերեսին վրայ ու կը մոլտայ.

— «Լա՛ւ է, լա՛ւ է: Կ'ուզե՞ս քսեմ թաթիս մուշտակը ականջիդ, ահա, ահա գոհ ես, անշուշտ կը լսես...

«Գա՛ղջ է: Տաք հաճոյքներէն աւելի հաճելի է: Զսպտող, տեւող, ոչ մէկ յոգնութեամբ կշռուող այս թանձրացումը դիմացկուն է: Իր դանդաղութիւնը կ'երկարի, ու երկար չէ... հարկ չկայ ըմբռնել. գոհ ես, այդ բաւական է: Հիմա կը ճանչնամ քեզ:

«Մի՛ շարժիր: Գոցէ բոլոր դռները... չէ՞, սքանչելի է մոլտուքս, ու մուշտակս անբաղդատելի... բայց չէ՛, մի՛ ըսեր թէ գիտէիր. բան մը չպէտք է գիտնաս, յանձնուէ: Գոցէ դռները:

«Տրթներդ ալ մի՛ շարժեր: Հին սովորութիւն է ատիկա. ոչի՛նչ, կը վարժուիս: Անշարժացիր, քարացիր: Հա՛ այսպէս...

«Ալ կարելի է քեզի խելօք բաներ պատմել: Ալ չես միջամտեր: Սքանչելի՛: Արդէն ճարպը կ'ընկերանայ արիւնիդ: Սպասէ՛, կ'ընկերացնեմ արիւնդ ճարպին...

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Գիւղապետը եւ տասնեակ մը ոստիկաններ եւ գիւղացիներ դիմադրած ըլլալով, վիրաւորուեցան: Ֆիլիպէէն օգնական զօրք հասաւ եւ վերջ տուաւ ցոյցերուն:

Ռուս մասնագէտները վերադարձան

Այն ռուս մասնագէտները որ Թուրքիա գացեր էին երկիրը ուսումնասիրելու եւ նոր գործարաններ բանալու համար, իրենց գործը վերջացուցած ըլլալով, Մոսկուա վերադարձան: Խորհրդային իշխանութեան տրամադրած վարկով երկու նոր գործարաններ պիտի շինուին. երկուքն ալ՝ բամպակեղէնի համար. մէկը՝ Էսկիշէհիրի, միւսը՝ Նազիլլիի մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ փոթորիկ մը պայթելով, ծանր վնասներ պատճառեց: Թէլ Ավիվ քաղաքը ելեկտրականութենէ զրկուեցաւ: Խուճապ մը ծագեցաւ ժողովուրդին մէջ, երբ լոյսը յանկարծ մարեցաւ: Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան:

ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵԼՈՎ ՄԵՌԱՆ 11 սպաներ եւ զինուորներ, Պուքրէշի զօրանոցին մէջ: Ուրիշ քառասուն հոգի ծանրապէս հիւանդ են: Բոլորն ալ թունաւորուած են պահածոյ ուտելիքէ մը:

ՑՈՐԵՆԻ ԳԻՆԸ 98 փր.ի իջած ըլլալով, մեծ յուզում կը տիրէ Լօռ - Է - Լուառի նահանգին մէջ (Ֆրանսա): 97 քաղաքապետներ հրաժարեցան: Կը վախցուի որ շարժումը տարածուի ուրիշ վայրերու մէջ ալ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité **(Métro Maubert - Mutualité)** **24, rue St. Victor**

կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Բացման խօսք նախագահին Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆԻ կողմէ

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ *եւ* ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբը» *ղեկավարութեամբ* Ն. Սերգոյեանի, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (*երգ*), Օր. Ջառափեան (*դաշնակ*), Պ. Տիր. Ալէքսանեան (*թաւջութակ*), Պ. Ֆ. Աղազարեան (*ջութակ*):

Մինէմայի տաղանդաւոր արուեստագէտը Պ. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ (*արտասանութիւն*)

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի *«Պաղտասար աղբար» կատակերգութենէն տեսարան մը, ղեկավարութեամբ* Պ. Գմբէթեանի, *կը մասնակցին՝* Տիկ. Տէրուան, Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Լաթիֆեան, Օր. Մելինէ: Պ. Պ. Կոթիկեան, Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան եւ Գ. Վահան:

Տոմսերու գինները՝ 10 եւ 5 *ֆրանք: Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը,* 51 rue Mr. le Prince. *Ներկայացման օրը* Mutualitéի *կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած: Խճողումի տեղի չտալու համար տոմսերը գնել կանուխէն:*

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Օրուան տօնին առթիւ լոյս տեսած է ճոխ հատոր մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օր»ը: Գինը 10 ֆրանք: Հանդէսին օրը բացառաբար պիտի ծախուի 5 ֆրանքի:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

15 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՓԼԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Calmann, *կայարանին դիմացը:*

Կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ Կը խօսի՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մինչեւ կէս գիշեր գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ:

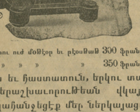
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ Վիէնի մանկապարտէզին: Կազմակերպուած Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին կողմէ, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի ծիծաղաշարժ տեսարան մը Արեւելեան ատամնաբոյժէն, *պար, երգ եւ արտասանութիւն դպրոցի փոքրիկներու կողմէ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Իսկէնտէր Ակեան (Պիթլիզի Կարմուճ գիւղացի) 1915էն տեղահանութեան միջոցին անհետացած է: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա: Իմացնել Կարմուճ գիւղացի Յակոբ Ստեփանեանի, 6 Ave. porte d'Italie, *Փարիզ (13): Սուրիահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:*

Կարի յատուկ մօթէօրներ

1/15 ձիու ուժ մօթէօր եւ բէօսթաթ 300 ֆրանք

1/8 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը՝ վճարման դիւրութիւններ:
կարի մեքենայի յատուկ լամբ 30 ֆր.

HOVHANESSIAN ingénieur
15 rue de Vienne, Paris (8)

Կ'ընդունինք Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՕՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւռ Մէր 7 հոկտ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրօ: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մաքրօ:

Կ'ուզուի *լուբիա ստկող գործաւորուհիներ: Դիմել* Aurran, 138 Bld. Plombière, Coin à droite, Marseille.

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ **Square de Neuilly-St. james** *Նէօյիի կամուրջին եւ Պուա տը Պուլօնիի մօտ, գեղ. յարկաբ. ամէն յարմ., 3 եւ 4 փ. 10—15,000 ֆր., 5 փ. 13—20,000 համաձ. մեծութ. մեծ խոհ., ծառաներու՝ խոհ. տաքց. սեն. վերելակ, կառատուն: Այցելել՝* 7, 9 *եւ* **9bis rue Casimir-Pinel** *եւ* **11 Bld. de la Seine.** *մանր. ճարտ.* **Verdonnet**ի 68 **rue Boussault** *Փարիզ (17), հեռ.* **Marc.** 77—16, *փափաք. կը ղրկուի պատկեր. գրքոյկ.*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 **R, Rivoli,** մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Place d'Italie, *Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի: Օրակարգ՝ զեկոյց ընկ. Ա. Գիւլխանտանեանէ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն:*

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի, առաւօտեան ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ.Յ.Դ. Ակումբին մէջ, Croix-Rouge, rue St. Martin d'Hérès Chemin de la Plaine. *Օրակարգ՝ նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի նորակազմ Պատ. Միութեան անդամները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին տեղւոյն Դաշնակցութեան Տան մէջ: Ներկայ պիտի ըլլան վարչութեան ներկայացուցիչները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

ՀԱՅ "ՏՐԱՄ_ՕՓԵՐԷԹ" ԽՈՒՄԲԸ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ

Ս. Սուրաբեանի

Կը ներկայացնէ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

օփերէթ *4 արար,*

11 Հոկտեմբեր 1932, Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Sociétés Savantesի ՄԷՋ

8 rue Danton, Paris (6e) **Métro: St. Michel et Odéon**

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ *ԹԱՌԻՍ ԺՈՐԺԻ:*

Երրորդ արարին Տիկին Մ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ կը պարէ Կովկասեան պարը եւ երգէ «ԱՅՆ Ո՞Վ ԷՐ ԵԱՐԱՊ...» եւ «ԱՉԵՐ ՍԵՒՈՐԱԿ»:

Տոմսերու գինները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք. կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերու մէջ: Իսկ ներկայացման գիշերը Թատրոնի կիշէն՝ ժամը 7էն սկսեալ: Ազդ: Փարձի տակ է «Սայաթ-Նովա»:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՔ - ՄԱՀՈՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին Շաբաթ գիշեր: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Պարահանդէս

Նախկին պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութեան կողմէ Նոյեմբեր 25ին ֆրանսական Զինուորական Ակումբի սրահներուն մէջ, Cercle Militaire, Place St. Augustin. *Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:*

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՈՍԿԵՐԻՉ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

28, Րիւ տէ Տօմինիքէն — ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաճառատանս մէջ բացառիկ եւ անհաւատալի զեղչերով կը ծախուին երաշխաւորեալ ոսկի, փլաթին, ադամանդ *եւ ամէն տեսակ զոհարեղէններ: Ապարանջան, օղ, ժամացոյց, շղթայ, այլ եւ այլ զարդեղէններ: Կը ստանձնենք արագ նորոգութիւններ:*

Պօն տը քրէտիներ կ'ընդունինք:

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար: Միշտ պատրաստ ունինք *50000* քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40* եւ հաստ մանած բուրդ (*grosse laine*): Ամէն տեղէ աժան գին:

Դիմել՝ **Doerflinger,**
31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՆԷՃՏԷՏ ԵՒ ՐԱՃԻԷ
ԿԱՄ
ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Այս իրական եւ զարհուրելի պատմուածքը՝ հայկական Մեծ Եղեռնի օրերից՝ լսած եւ գրի եմ առած Արուսեակի պատմածով:

Ապրիլեան եղեռնի օրերին, երբ Թուրքիոյ Հայաշատ նահանգների ու գաւառների հայ ժողովուրդը տեղահանութեան *պատրուակի տակ կոտորածի ենթարկուեց, իսկ հարիւր հազարները անլուր տանջանքներ կրեցին աքսորի ճամբին, Տրապիզոնի Հայերից շատերը տակաւին ողջ ու առողջ էին: Դրանց մէջ էին Գլըճեան, Ճգնաւորեան եւ այլ ընտանիքները, սակայն դրանք էլ նման էին Թոկից կախուածների եւ առաւօտ - իրիկուն դողում էին սարսափահար, աչնան տերեւի պէս...*

1915 *յուլիս 20ին, տիկին Գլըճեանը հետն առաւ երեք աղջիկներին ու մէկ տղային, եւ տարաւ Տրապիզոնի Յունաց մետրոպոլիտին յանձնեց, որպէս զի պաշտպանէ իր սիրասուն զաւակներին, քանի որ նրանց իր մօտ պահելն արդէն վտանգաւոր էր դարձել: Այդ օրերին մի մասնաւոր կարգադրութիւն էր եղել Թուրքիոյ կառավարութեան կողմից, թէ* երեք հարիւր *որբեր կարող են պատսպարուել Յունաց, Ամերիկացոց եւ Ֆրանսական կրօնական միսիոնարութեանց քով: Տիկին Գլըճեանի զաւակները մէկ օր մնում են մետրոպոլիտի քով, լաւ կերակրւում են ուրիշ բազմաթիւ հայ երեխաների հետ միասին, սակայն երկրորդ օրը Թրքական մի զօրագունդ է մտնում Տրապիզոն եւ բոլոր որբերին ժողովում են, դնում որբանոց. Խուրաքանչիւր Թաղում մի տուն են վարձում եւ անուանում որբանոց: Արուսեակը* 12 *տարեկան էր, իսկ քոյրերը* 9 *եւ* 7 *տարեկան, եղբայրը* 5 *տարեկան: Դրանք միասին զետեղւում են մէկ որբանոցում...*

Ամէն օր սակայն Թուրք սպաները ազատ եւ ու մուտ ունէին որբանոցի մէջ եւ ամէն անգամ նրանք ընտրում էին մեծ ու գեղանի Հայուհիներին, տանում էին իրենց հետ, իսկ փոքրերին տակաւին ձեռք չէին տալիս: Որբանոցից հանում էին նմանապէս տղաներին: Արուսեակը իր փոքրիկ եղբօրը երկու օր գաղտնի պահում է, սակայն երրորդ օրը ձեռք է ընկնում եւ նրան այնպէս են տանում, ինչպէս բազէն կը յափշտակէ հաւի ձագին...

Ընտրութեան հերթը հասաւ մանկահասակ աղջիկներին: Նրանց ուզում էին ուղարկել Րիզէ, Օֆ, Սիւրմէնէ եւ այլ տեղեր՝ մահմետականացնելու նպատակով: Մի օր իր փոքրիկ քոյրերին էլ են ուզում տանել, սակայն Արուսեակը լալով ու ճչալով ընկնում է քոյրերի վրայ, աղաչում - պաղատում է որբանոցի բժիշկին եւ մի կերպ կարողանում է փրկել քոյրերին: Որբանոցում են փոքր երեխաներին յանձնել աւելի տարիքոտ օրիորդներին, որ խնամեն: Երկու շաբաթ այդպէս խնամում են, բայց մէկ օր դաւադրաբար կաթի մէջ Թոյն են խառնում եւ մօտ 50 *որբերը, ծծելով այդ կաթը, մեռնում են տանջանքների մէջ հէնց խնամող օրիորդների գրկում: Թշուառ որբերը նախապէս կապտում էին եւ մէկ-կիկ - մէկիկ անշնչանում...*

Սայլը բերին կանգնեցրին որբանոցի քով, մեռած երեխաներին լցրին մէջը, զագիր ոճիրը Թաքցնելու համար Թշուառ որբուկների դիակները ծածկեցին գունաւոր սաւաններով, ապա տարան ու ծովը նետեցին բոլորին: Պոնտական ծովը կլանեց ամէնքին մի վայրկեանի մէջ...

Թող արար աշխարհն իմանայ, որ կաթին մէջ Թոյն էր խառնել որբանոցի թուրք բժիշկը*...*

Արուսեակենց որբանոցը զետեղուած էր Տրապիզոնի Չէյթինլիկ փողոցի դպրոցական շէնքում: Այդտեղ կային մօտ 300 *հոգի:* 16, 17 *եւ* 18 *տարեկան հասունացած օրիորդներ քիչ չէին: Կառավարիչը խորհուրդ էր տալիս ընտրութեան ժամանակ փոք..ւան..լ եւ մի կերպ ձգձգել որբանոցում մնալը:*

Կառավարիչն էլ այդպիսի բարի *խորհուրդներով էր ուզում հանգստացնել իր արթուն խիղճը...*

Թուրք կառավարութիւնը հրաման հանեց, թէ մուսուլման ազամարդիկ կարող են գնալ որբանոց եւ ընտրել կեաւուր *աղջիկներից իրեն համար աղախին, որդեգիր կամ կին: Եւ որսական շների նման Թափւում էին որբանոց Մոնկոլի ձեռերը, տնտղում էին, ընտրում եւ բռնութեամբ քարշում - տանում...*

Հերթը հասաւ մանկահասակ Արուսեակին: Ոստիկանական մի մեծաւոր, միակնանի, մօտ 40 տարեկան, մի օր եկաւ որբանոց յատկապէս Հայ աղջիկ տանելու. երբ մեծաւորը բարձրանում էր սանդուղներից, Արուսեակը գլխին քող քաշեց, որ դանդուր մազերը Թաքցնէ եւ տգեղ երեւայ, որպէս զի չհրապուրէ ոչ ոքի: Մեծաւորը նստեց, Թէյ խմեց կառավարչի հետ միասին, բայց շարունակ աչք էր ածում դէս ու դէն եւ Արուսեակին էր փնտռում, որ աչքի չերեւաց, մինչեւ որ մեծաւորը հեռացաւ: Միւս օրը կառավարիչը ասաց, որ «ոստիկանը քեզ է ուզում, Արուսեակ, եւ դժբախտաբար ուժ չպիտի ունենամ դիմադրելու. աւելի լաւ կ'անես, եթէ գնաս գիւղ»: Նոյն խորհուրդը տուաւ եւ իմաստուհին, 11 տարեկան մի աղջիկ: Կառավարիչը Արուսեակին եւ իմաստուհուն տարաւ ամէնէն վարի յարկը, տուաւ մի սրուակ ջուր եւ ասաց որ մինչեւ իր վերադարձը մնան այնտեղ, սակայն որբերը աղաչանք - պաղատանք արին, որ վարիչը տանի իր կուսին էլ իրենց տունը: Վերջինը յօժարում, պատճառաբանելով որ աղախին եւ կին ունի: Նկուղում մնացին մինչեւ միւս օրը. գիշերները գալիս յափշտակում էին գեղեցիկ հայ աղջիկներին: Աղջկերքը լալիս էին:

Միւս օրը վարիչը իջնում է ցած, ձայնում է եւ ներս մտնում: Ասում է, թէ քանի ինքն ողջ է, թոյլ չի տար յափշտակել երկուսին, միշտ դրանց հիւանդ կը ձեւացնէ, մինչեւ որ մի տեղից լոյսը ծագէ...

Վարիչը օրիորդների ծնողներին ծանօթ էր, մի քիչ էլ բարի մարդ էր:

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

9 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2004

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ՓԱ՛ՌՔ ՀԱՅ ՄՏՔԻՆ ՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Առաջին անգամ չէ որ Մշակոյթի Օրը կը տօնուի Փարիզի մէջ։ Բայց, առաջին անգամ է որ, տօնը կը սարքուի այսքան շքեղ ու լայն ծրագրով մը։

«Յառաջ»ն էր որ, առաջին անգամ արծարծեց տարին մէկ օր Հայկական Մշակոյթին յատկացնելու խնդիրը (1927)։

Գաղափարը ընդունելութիւն գտաւ ամէն տեղ, եւ Փարիզի մէջ «Յարդգող»ը ստանձնեց անոր առաջին կազմակերպումը։

Սկզբնաւորութիւնը, թէեւ համեստ, կազդուրիչ էր անոր համար որ կը մասնակցէին բոլորն ալ։

Դժբախտաբար, չուտով ճեղք մը բացուեցաւ այս ճակատին վրայ եւս։ Եւ հոսանք մը նախընտրեց «Թարգմանչաց տօն», կատարել ժամուն բակը, հետեւելով հին աւանդութեան մը։

Մինչդեռ, բոլորովին ուրի՛շ բան էր մեր առաջարկած Օրը — Հայկական Մշակոյթ։

Մթնոլորտը այնքան պղտորեցաւ որ, անցեալ տարի չունեցանք Մշակոյթի օր. մինչդեռ աւելի համեստ գաղութներ տօնեցին զայն։ Նոյն իսկ Ֆրանսայի մէջ, — Մարսէյլ, Լիոն։ Ու Պերլինէն մինչեւ Պուքրէշ եւ Պարսկաստան։

Պէտք է շնորհաւորել Գրական Ակումբը, որ այս տարի յաջողեցաւ նորէն համախմբել բոլորը, եւ սարքել այսօրուան տօնը, — համազգային եւ համատարած։

Կը մնայ որ ժողովուրդը, իր կենդանի հետաքրքրութեամբ եւ ներկայութեամբ, ապացուցանէ թէ խսկապէս տէրն է իր արժէքներուն։ Իր մտքի ու արուեստի վաստակին։

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ տօն սարքել, ճառել, երգել, փառաբանել տալ, — եւ ունկնդիր չունենալ։ Կամ չունենալ այնպէս ինչպէս կ'ունենան մեր բախտակից Ռուսերը, — հոծ եւ տաք բազմութեամբ։

Իր սեփական արժէքներուն պաշտամունքն ալ, նոյն իսկ իբրեւ պզատոնական ցոյց, սփոփանք է եւ կազդոյր։

Իսկ մենք կ... ...րօ՛տն ունինք ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին։

Մանաւանդ այ... ...օրուան ւացութեան մէջ, երբ հարթիչ գլանը, ուծացման, այլասերման լոլքարը կը բանին անողորմաբար, կը քչեն ու կը ճզմեն ինչ որ կ'իյնայ իրենց ճամբուն վրայ։

Այս տարի, կազմակերպիչ յանձնախումբը մէջտեղ հանած է օգտակար գործ մըն ալ,—հատոր մը՝ նուիրուած Հայկական Մշակոյթին։ Անբաւական, բայց գնահատելի։

Մեր ձեռքն է, տարին մէկ օր յատկացնելով հայկական արուեստի եւ մտքի երկունքին ու վաստակին, հետզհետէ գործի վերածել խօսքերը, եւ աւելի դրական գործեր կատարել։

Այսօր, ամէն բանէ առաջ, Մշակոյթի Օրուան գաղափարը բազմութիւններուն ներարկելու, զայն համաժողովրդական, ծաւալուն, վարակիչ տօնի մը վերածելու հոգն ունինք։

Հարկ է նախ զայն ապահովել, որպէս զի չմոռցուի, բախտին չձգուի ո՛ր եւ է առեն, եւ ո՛ր եւ է վայրի մէջ։ Ու մանաւանդ, ձեռնպահութեան պատրուակ չտայ ո՛ր եւ է հոսանքի։

Ուրիշ պարագաներու տակ, չափէն աւելի նախանձախնդիր ենք ազգային ինքնաւորութեան, հպարտութեան տեսակէտով։

Ինչո՞ւ նոյն առաքինութիւնը չպիտի ունենանք մեր իրական եւ տեւական փառքերուն համար, որ կը խտանան մէկ բառի մէջ, — Հայկական Մշակոյթ։

Եթէ չի բաւեր մեր գիտակցութիւնը, ներշնչուինք մեր այսօրուան կեանքէն, որ հետզհետէ կը մղէ դէպ ի «սրբազան եսասիրութիւն»։ Դէպ ի ամուր ինքնավստահութիւն եւ արդար հպարտութիւն։

Քու սեփական ստեղծագործութեանդ Օրն է այսօր, արի՛ ժողովուրդ։

Միայն վիշտն ու սուգը չեն որ բաժին ինկած են քեզի։ Ոչ ալ նկուն թշուառութեան յիշատակարան մըն է քու պատմութիւնդ։

Այն օրէն որ քու տեղդ գրաւեցիր արեւուն տակ, քու միտքդ ալ իր թռիչքն ունեցաւ, իր երկունքն ու վաստակը՝ դարերէ դար։ Եւ այս՝ հակառակ այնքան դժոխային պայմաններու։

Ուրիշներ, աւելի զօրաւորներ, աշխարհակալ եւ աշխարհադղորդ ուժեր ինկան իրենց փառքերու փլատակներուն տակ. իսկ դուն լոյսի ակօսներ բացիր արեան ճապաղիքներու մէջ, աշխարհաւեր բարբարոսութեանց ճամբաներուն վրայ։

Ամբողջ սերունդներ անճիտուեցան քու հազարամեայ պատմութեանդ ընթացքին, օտար մականը ուզեց փոշիացնել քեզ եւ նետել թանգարան։

Բայց ահա դուն կաս, կը մնաս, ու կը շողաս նոյն իսկ ակնախտիղ պողոտաներուն վրայ, այստեղ ինչպէս Ամերիկա, եւ ամէն ուր որ մասնիկ մը կայ քու ծոցէդ։

Տօնէ փառքիդ օրը արդար հպարտութեամբ, հաւատքով ու խանդավառութեամբ. որովհետեւ, դո՛ւն ալ, թէեւ «ածու փոքր», ունիս այն թանկագին ժառանգութիւնը որ կը կոչուի յաւիտենական արժէք, — միտք եւ արուեստ։ Մշակոյթ։

Դուն պարտուեցար քաղաքական գետնի վրայ, բայց կաս ու կը մնաս իբրեւ ստեղծագործող ուժ։ Իբրեւ ազդակ մը որ իր բաժինն ունի միջազգային քաղաքակրթութեան մէջ։ Իր ճրագը՝ լուսացնցուղ ջահերու կարգին։

Տէ՛ր եղիր փառքիդ ու վաստակիդ, ինչպէս տէրն ես իրաւունքիդ եւ արիւնիդ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ականատեսի պատմութիւնները Մակեդոնիոյ երկրաշարժի մասին

ԱՀԱՒՈՐ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

Ցնցումները դադրած են Մակեդոնիոյ մէջ (խալքիտեան թերակղզի կամ խալքիտիք)։ եւ հիմա թղթակիցներու նկարագրութիւններն են որ իրարու կը յաջորդեն, պարզելու համար արհաւիրքը։

Սելանիկի յունական թերթերէն կ'արտատպենք հետեւեալ դրուագները.—

Եէրիսոյի հեռագրական պաշտօնեայ Պ. Քութէքիսը, որ դժուարաւ կրցած է ազատել իր յղի կինը եւ պարտկել զայն հիւղակի մը մէջ, աղէտէն անմիջապէս յետոյ սկսած է վիրաւորները եւ մեռեալները հաւաքել։ Այս պաշտօնեան քստմնելի բաներ կը պատմէ։ Գտած է երեխաներ, որոնց ուղեղները դուրս թափած էին քարակոյտերու տակ։ Կիներ՝ որոնք կտոր կտոր էին եղած։ Այր ու կին գիրար գրկած մեռած էին։ Մեծ հայր մը իր աղջիկով ու թոռներով մնացած էին փլատակներուն տակ եւ շնչահեղձ եղած էին բոլորն ալ։

Ողբերգական է եկեղեցիի լուսարարին պատմութիւնը։ Տղան այդ իրիկուն եկեղեցի կը գտնուէր նորոգութեան մը համար։ Յանկարծ, եկեղեցին փուլ եկած է եւ տղան մնացած է քարակոյտերու տակ։ Յաջորդ օրը հանած են անոր դիակը՝ կտոր կտոր եղած։ Հայրը — դժբախտ լուսարարը — հիմա կէս խենդեցած է...

Վախէն յիմարացած, ոմանք մերկ, բոլորը չուարած, խենդերու պէս, վիրաւոր ու զարնուած դէպ ի բացատաները կը փախչէին։ Թաղերը կը պարպուէին, իսկ տուները կը շարունակէին փուլ գալ։ Մայրեր՝ իրենց զաւակները գրկած կը ջանային ազատիլ։ Բայց մահը դարանակալ կը սպասէր. պատերը, քարերը, գերանները կը սպաննէին, հողը կը ճեղքուէր, կոխած տեղիդ վրայ վստահ չէիր։

Սթրաթոնի գիւղին մէջ։ Ծովեզերքը վիրաւորներ լեցուն են։

Զարհուրա՛նք...

Ասոնց դէմքերը, անդամները այնպէս մը ձեւէ դուրս ելած են, որ մարդ կը տարակուսի ընդունիլ, թէ անոնք մարդկային էակներ են։ Գեղեցիկ գեղջկուհիներ հրէշներու կերպարանք առած են։ Ծերունիներու եւ համակրելի գիւղացիներու մարմինները վերէն վար վէրքերու մէջ են։ Չորս վիրաւորներ արդէն մեռած են։ Ուրիշներ ալ բռնած են այդ ճամբան։ Փտախտ, պարկախտ (թէթանոս)...

Պտոյտ մը՝ աւերակներու մէջ։ Դպրոցը քանդուած է։ Կիսափուլ մէկ պատին վրայ կախուած կը մնայ դեռ Միտաքսի պատկերը։ Կարասիները ջարդ ու փշուր եղած են։

Հազիւ թէ կրնամ ցաւէն ու յոգնութենէն ոտքի կենալ։ Գաւաթ մը ջուր կ'ուզեմ։ Կաթի՛լ մը անգամ չկայ։

Մաքսային տնօրէնը Պ. Փոլիթիս, սրտի մորմոքով մը կը պատմէ ինծի աղէտը։

— Պետական պաշտօնեաներու ակումբն էի։ Տղաքը քնացուցած էին եւ սպասուհին կը հսկէր անոնց վրայ։ Կինս՝ Սելանիկ կը գտնուէր։ Յանկարծ շարժը եղաւ։ Երեք — չորս երկվայրկեանի մէջ ակումբը քարուքանդ դարձաւ։ Ես ալ չեմ գիտեր թէ ինչպէս դուրս նետուեցայ։ Բնականաբար, ամէնէն առաջ վազեցի մաքսատուն, որուն երկրորդ յարկին վրայ կը քնանային տղաքս. տեսնելու համար թէ ինչ են եղած։ Խենդի պէս էի։ Շէնքերը կը փլէին։ Ծովը կը մռնչէր։ Ամէն կողմ փոշիի ամպ մը ծածկած էր, կարծես ուրական մը պայթած ըլլար։

Իրաքի անկախութեան տօնը

Իրաքի Թագաւորը հանդիսաւոր ճառ մը խօսեցաւ Հոկտ. 6ին, Իրաքի վերջնական անկախութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութեան առթիւ։ «Մեր յաղթանակը, ըսաւ, մէկ անձի չենք պարտիր, այլ ազգին հաւաքական ճիգին եւ այն համբերութեան եւ յարատեւութեան զոր ցոյց տուինք մեր պայքարի ընթացքին։

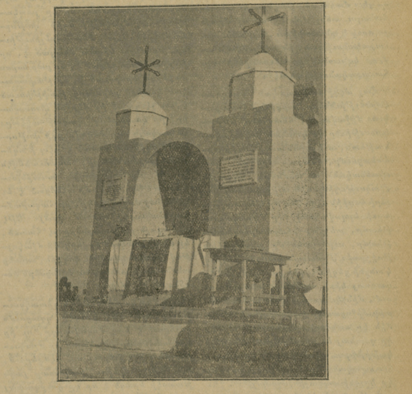
«Այժմ կը գտնուինք նոր շրջանի մը սեմին վրայ, ուր մեր երկիրը կը ստանձնէ ամբողջական պատասխանատուութիւնը իր ինքնավարութեան։ Ուրեմն, անոնք որ կը մերժէին աջակցիլ, այլ եւս չեն կրնար չքմեղանալ յառաջ քշելով բաժանեալ պատասխանատուութեան պատրուակը։ Մեր ամբողջ ապագան կախում ունի յառաջիկայ քանի մը տարիներէն։ Միացեալ աշխատանքի պէտք ունինք, մանաւանդ ազգային պաշտպանութեան համար, ինչպէս եւ հաղորդակցութեանց, հանրային կրթութեան եւ առողջապահութեան գործերուն մէջ։ Անկախութիւնը անկարելի է առանց ուժի, առողջապահութեան, հարստութեան եւ կրթութեան։ Երախտապարտ եմ Մեծն Բրիտանիոյ աջակցութեան համար։ Վստահ եմ թէ այդ աջակցութիւնը պիտի շարունակուի մեր փոխադարձ բարիքին համար։ Իրաքը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ խաղաղութիւն եւ ծառայութիւն մարդկութեան»։

Ուտեստի տագնապը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, ուտեստ ճարելու դժուարութիւնը մեծապէս աւելցած է վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, այսինքն ճիշդ այն պահուն երբ առատ պաշար կայ։ Տագնապին գլխաւոր պատճառն է բաշխման կարգ ու սարքին կազմալուծումը։ Թերթերը լեցուն են ծանր մեղադրանքներով, ուղղուած՝ մանաւորապէս գործարաններուն դէմ որոնք իրենց գլխուն ճարը չեն նայած։ Գիւղացիները միշտ կը դժկամակին չուկայ տանիլ իրենց բերքը, գլխաւորաբար այն պատճառով որ չեն կրնար հագուստ, գործիքներ եւ ուրիշ անհրաժեշտ իրեր գնել։ Նաեւ այն պատճառով որ սարսափի մատնուած են, չահագէտներու դէմ մղուած պայքարէն։ «Կրասնայա Կազէթա» կը գրէ թէ՝ Լէնինկրատի կաթի բաշխումը նորէն խանգարուած է, եւ յաճախ չի բաւեր նոյն իսկ երախաներուն։

Տագնապի մատնուած է նաեւ Մոսկուան։ Պարենաւորման մարմինները ե—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ
որուն բացումը կատարուեցաւ Սեպտ. 18ին, ի ներկայութեան Ֆրանսացի ծովակալին

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷՆ ԽՈՆԱՐՀՆԵՐԸ

Փոքր տ'Իթալին ալ ունեցաւ իր մանկապարտէզը, որ կը բացուի այսօր իսկ, առտուան ժամը 9ին։

Նորէն խոնարհ աշխատաւորներ, դրացի՝ ՅԱՌԱՋի թաղամասին։

Քանի մը տարի է որ կը հետապնդէին այս ծրագիրը։ Ու վերջապէս յաջողեցան բանալ ծաղկոց մը, նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին եւ աջակցութեամբ Դպրոցասէրի վարչութեան։

Ուրեմն, Պանեօ — Քաշանէն եւ Իսի–լէ–Մուլինոյէն յետոյ, Փարիզի երրորդ խոնարհ թաղամասն է որ գործի կը փարի, նոր սերունդին փրկութեան համար։

Անշուշտ այնքան որքան կը ներեն տեղական պայմանները եւ իրենց նիւթական միջոցները։

Ապրի՛ք, բանուոր հայրենակիցներ։

Ձեր այս մէկ ձեռնարկը աւելի արժէք ունի քան տասը շողշողուն ծրագիր։

Միեւնոյն ատեն, Մարսէյլէն թղթակից մը կ'աւետէ համեստ արուարձանի մը, Պօմոնի շէնքին աւարտումն ու բացումը։

Դարձեալ խոնարհ դասն է որ կը փայլի այս ձեռնարկին մէջ։

Եւ նոր կ'իմանանք թէ շինուած շէնքը սովորական մատուռ – մանկապարտէզ մը չէ, այլ հաստատութիւն մը որ կրնայ մինչեւ 250 աշակերտ առնել, միեւնոյն ատեն ծառայելով իբրեւ առաջնորդարան։

Իսկապէս որ, հրաշքներ կրնան գործել մեր խոնարհ խաւերը, երբ կը մընան իրենք իրենց գլխուն, փոխանակ հեռաւոր սուրբերու շուքին կառչելու։

Օրինակ, այնքան աղմուկէ յետոյ, Մարսէյլ քաղաքը ոչ իսկ մանկապարտէզ մը ունի. իսկ խեղճուկ մատուռն ալ ահա փակեր են վերջնապէս...

ՎԱՀԷ

ԲՈՒԽՈՒՆ ԿՌԻՒ ՄԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

Սուրիայէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ Խառանի դաշտին վրայ, աւազակներու և Թուրք ոստիկան զինուորներու միջեւ, որոնք եկած էին Ուրֆայէն։ Տասնըմէկ աւազակներ սպաննուեցան եւ 20 հոգի գերի բռնուեցան։

ՊԱՊԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՇԻՆԵԼ ԿՈՒՏԱՅ

—)(o)(—

«Սրտնէյ Կրաֆիք» կը գրէ թէ Պապը որոշեր է շարժանկարը գործածել, իբր միջոց կրօնական փրոփականտի եւ երբ կրօնականներ կը ղրկուին Հոլիվուտ, շարժանկարի մասին ուսումնասիրութիւններ կատարելու եւ անոր արհեստագիտութիւնը սորվելու համար։ Երբ այս եկեղեցականները դառնան Հռոմ, Պապը «սթուտիօ» մը պիտի հաստատէ Վատիկանի մէջ, ուր ֆիլմեր պիտի պատրաստուին սուրբերու եւ քրիստոնէական առաջին դարերէն սկսեալ, բոլոր նշանաւոր եկեղեցական հայրերու կեանքը ներկայացնելու համար։ Վատիկան մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ կրօնական ֆիլմերու մասին, ինչպէս տեսնուեցաւ Ս. Անտոնի վեցհարիւրամեակին հանդիսութեանց առթիւ։ Այդ հանդէսներուն ատեն շարժանկարով ներկայացուեցան Ս. Անտոնի կեանքը եւ անոր հրաշքները, մասնաւորապէս այն նշանաւոր դրուագը, ուր, ըստ աւանդութեան ձուկեր ջուրէն դուրս ելեր են սուրբին խօսքերը լսելու համար։ Վատիկան կրօնական փրոփականտի մեծ միջոց մը կը նկատէ խօսուն շարժանկարը։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԵՒ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՎԱՐՁԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ ՑՈՅՑԸ

Դամասկոսի վարձակալները մեծ միթինկ մը գումարելով, որոշեցին հոկտ. 8էն սկսեալ 3 օր փակ պահել ամբողջ շուկան եւ դադրեցնել ամէն գործառնութիւն։ Եթէ երեք օրէն վերջ ալ, կառավարութիւնը գոհացում չտայ վարձակալներու պահանջներուն, բոլոր խանութներու բանալիները պիտի յանձնուին կառավարութեան։

Ասկէ զատ, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը դիմում պիտի կատարէ մարզպանութեան և կառավարութեան պետին, արագ լուծում մը տալու համար իրենց պահանջներուն։

Պէյրութի կոմիտէն եւս որոշած է այդ միեւնոյն թուականին փակել շուկաները, ի նշան բողոքի վարձքերու սղութեան դէմ։

—)(o)(—

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ. չորեքշաբթի օր նոր կամուրջ մը բացաւ Եփրատի վրայ, Քէօմիւրհանի մէջ (Մալաթիա)։ Կամուրջը 540 ոտք երկայնութիւն ունի եւ Թուրքիոյ ամենամեծ կամուրջն է։ Կոչուեցաւ Ըսմէթ փաշայի անունով։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՈԳԻՆ

Պաշտամունքի զգացումը, որ ունի Հայ ժողովուրդը դէպ ի իր մշակոյթի արժէքները, պաշտամունքն է իր ազգային փոթորկոտ ոգիին, որ դարերու ընդմիջէն ալիք կուտայ, կը փրփրի, կը բեկբեկի, շատ յաճախ կը խեղդուի, եւ սակայն, որ եւ է անկիւնէ նորէն ալիք կուտայ, առանց իր լիալիր թափն ու կատարելութիւնն առնելու։

Ու Հայ ժողովուրդը, ինչպէս դարերու ընթացքին, այնպէս ալ այսօր, հակառակ իր ցիր ու ցան վիճակին, պաշտամունքով ու գուրգուրանքով կը բոլորուի Հայ մշակոյթին շուրջ։ Հոգեկան մխիթարանք մըն է այդ, տեւելու, ապրելու եւ գեղեցիկ գիծ մը, — յետ մահու, — թողելու եւ անմահանալու տենչ մըն է, որ ոչ միայն յատուկ է անհատներու, այլ նաեւ հաւաքականութեան, ինչ որ ամէնէն ամուր կռուանով կը ձեւաւորուի ազգ. հաւաքականութեան մէջ։

Հայ ազգի անհատական ստեղծագործութիւնները, արդիւնք հաւաքական միջավայրի, հետզհետէ սեփականութիւնը կը դառնան հաւաքականութեան, ու կ՚ըլլան ազգի հոգիի արձանագումը, մնայուն արժէքը, յաւիտենականն ու անմեռը։ Ազգային մշակութային ոգին ալիք կուտայ բոլորի հոգիին մէջ։ Տեղ մը կ՚արտայայտուի երգով, տեղ մը գրականութեամբ, տեղ մը ճարտարապետութեամբ, ուրիշ տեղ մը քաղաքական թռիչքով։ Մշտական դալարումներով կ՚անցնի ցեղին հոգիի բաւիղներէն, կը դառնայ կիրք ու երազ, տենչանք ու ուժ, մինչեւ որ այս կամ այն անհատին միջոցաւ կը կաղապարուի, մարմին կը ստանայ, ինքնուրոյն արժէք կը դառնայ եւ բիւրեղացած զմայլելի կաթիլներու պէս՝ կուգայ կը դիզուի հաւաքական հարստութեան վրայ, որ կը կոչուի ազգային մշակոյթ։

Փոթորկալի կեանք ունեցող ազգի մը համար, ինչպիսին է Հայ ազգը, կեանքի եւ քաղաքականութեան բոլոր դառնութիւններուն, բոլոր ձախողանքներուն, բոլոր բռնութիւններուն, եւ սարկութիւններուն փոխարէն, մշակոյթի հոգեկան թռիչքներն եկած եւ ձեւաւորած են անոր դէմքը, արտայայտած են անոր հոգիի անկախութիւնը, հազար տարիներու ճամբան կտրած են՝ թելը թելին կապած՝ չմեռնելու իր վճռական կամքը յայտարարելով։

Ու ինչ որ մնացած է մինչեւ այսօր, ինչ որ ազատած է մեզի վիճակուած անօրինակ փոթորիկներէն, բեկորներն են մեծ հարստութեան մը, որ հպարտութիւնը պիտի կազմէր որ եւ է մեծ ազգի։ Հովն ու փոթորիկը շատ բան տարեր են, դարերու խաւարը իր փոշիներուն տակ ծածկած է կամ խաթարած մեր ժողովուրդի հոգիի արձանագումները։ Սակայն ինչ որ մնացած է, եւ ինչ որ այս վերջին դարաշրջաններուն եկած ու աւելցած է սքանչելի աւերակներուն վրայ, արժէք մըն է, ՄԱՍՈՒՆՔ ՄԸ, որ սրբազան տաճարի մը տեղը կը բռնէ մեզ համար, մեր ժողովուրդն իր շուրջը կը համախմբէ, պաշտամունքի կը կոչէ բոլորիս, ու մեր հոգիի անմահութիւնը կը հռչակէ մեր շրջապատին մէջ։

Հայ ժողովուրդը իր մշակոյթին կապուելով, անոր արժէքներն ըմբռնելով, անոր մեծութիւնը պաշտելով, ինքզինքը կը պաշտէ, իր հոգիի երգը կ՚երգէ, իր անմահութիւնը տեւական կը դարձնէ, իր անձնավստահութիւնը կը գտնէ, եւ օղակ առ օղակ կը կապուի դարերուն, ուժ ու թափ կ՚առնէ իր անցեալ եւ ներկայ հոգեկան փոթորկումներէն՝ աւելի ծաւալուն ու աւելի կատարեալ դրսեւորելու իր հոգեկան ապրումները։

Ու այս բոլորէն աւելի, երբ մեր խորհրդածութիւնը կը յամենայ Հայ մշակոյթի իմաստին ու արժէքին վրայ, մեր մտածումը կ՚երթայ այն մեծ կարելիութեան, որ կը յատկանշուի Հայ մշակոյթի ոգիի փոթորկումներէն։ Այո՛, մեծ կարելիութիւնը, որ միշտ կիսատ մնացած է, որ խորշակներէն ամքած է, որ բարբարոս ոտքերէն տրորուած է, որ թափառական կեանքի բերումով թափթփուած է, ու չէ գտած իր վերջին կաղապարը, իր կատարեալ գագաթնակէտը։ Եւ սակայն այս ժողովուրդի փոթորկոտ հոգին սաւառնած է դէպ ի ոգեկան բարձունքները, աստուածեղէն կոչում մը ունեցողի առաքելութեամբ։ Այդ կոչումը ունեցած է եւ ունի Հայ ժողովուրդը, իր հազարամեայ ճանապարհներուն վրայ։ Եթէ մեծագոյն բարձունքները չէ հասած, կը մնայ աննկուն մրցորդ մը մշակոյթով հպարտ ազգերու կողքին, առանց անոնց պայմաններն ու միջոցներն ունենալու։

Այս մեծ կարելիութեան գիտակցութիւնը, կամ եթէ կ՚ուզէք, զգացումն ունեցած է Հայ ժողովուրդը, ու իր պաշտամունքը չգլանալով իր մշակութային արժէքներուն ու դէմքերուն, ան, գալիք օրերու լիակատար յաղթանակի երազն է որ կը գուրգուրայ իր հոգիին խորքը, հաւաքաբար եւ անհատաբար։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՏՕՆԱԿԱՆ

— :-: —

Տօ՜ն կայ հոգւոյս մէջ այս գիշեր։
Սիրտըս դարձեր է խարսնետո՜ւն·
Գինի կուտան յոյսերս ժպտուն·
Տօ՜ն կայ հոգւոյս մէջ այս գիշեր։

Իղձերս ունին ուրախութի՜ւն·
Ու կը խըմեն գինին փարչ փարչ,
Կ՚ըլլան գինո՜վ, կ՚երգեն զըւա՜րթ·
Իղձերս ունին ուրախութի՜ւն։

Սիրտըս մըթին չէ՛ այս գիշեր·
Ես ալ տրտում չե՛մ ինչպէս միշտ·
Ինչո՞ւ, ի՞նչ կայ չեմ գիտեր ճիշդ։
Սիրտըս մըթին չէ՛ այս գիշեր։

Սեւ անցեալէ՜ս, բան չեմ յիշեր
Գէ՛թ այս գիշեր···

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ
(Գորշ Երկնքի տակ)

ՏՕՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ

— :-: —

Զատի՛կ է...։

Տօն վեհափառ Յարութեան։ Տօն անկողոպտելի Յաղթանակին։

×

Հրաշավէպը զոր ինծի սորվեցուցին այն օրերուն, լուսաշող հարսի մը պէս հանդիսաւոր կը քալէ նորէն այս առտու յիշատակներուս առջեւէն։

Զատի՛կ...

Բառը չոր աղօթքի մը նման կը կրկնեմ ես ինծի, խնկահոտ մեղրի քաղցրութիւնը կը դնէ շրթներուս վրայ։

×

Ինչպէ՞ս կարելի է չհաւատալ Յարութեան իտէալին։

Ինչպէ՞ս մարդը կրնայ գետնաքարշ եւ անհոգի դառնալ ուրանալու աստիճան Յարութեան գաղափարը՝ ազնուագոյնը և ամէնէն երկնասլացը մարդկային հոգիէն ծնած բոլոր խորհուրդներուն։

Կամ կեանքին մէջ գէթ մէկ անգամ լսած չըլլալ իր էութեան հեռաւոր խորքէն թրթռացող աստուածային մեղեդին, յաւիտենական ներդաշնակութիւնը, երգը Յարութեան Յաղթանակին։

×

Զատի՛կ, Զատի՛կ, Տօն Յարութեան...։

Ի՛նչ անուշ ես դուն։ Պալասանի ի՛նչ սփոփարար հանդարտութիւն է որ կը ծորի քու անունէդ, բոլոր տառապողներու, բոլոր յուսախաբներու, բոլոր պարտուածներու սիրտին մէջ։

Ո՞վ կը զգայ քաղցրութիւնը քու անունիդ հնչումին, այնքա՛ն հեշտանքով որքան ես՝ որ Հայ ծնած եմ։

Ո՞վ իր հաւատքի բազուկներով կրնայ գրկել քեզ, այնքա՛ն ուժգին որքան ես՝ որ Հայ ապրիլ կ՚ուզեմ։

×

Կարդանք նորէն այս առտու.

— «Նախանձ, դաւ, ու մարդկային սեւ ատելութիւն զԱյն մատնեցին իր ոխերիմ թշնամիներուն ձեռքը։

«Ծաղրեցին, ծեծեցին, փուշէ պսակ դրին Անոր գլխին։ Թքին Անոր երեսին։ Բայց լոյսի ճաճանչը չհեռացաւ Անոր գլխէն։

«Զարչարեցին Անոր մարմինը, խոցեցին Անոր հոգին, գամեցին անարգանքի փայտին, մեռցուցին զԱյն եւ իրենց մէջ բաժնեցին Անոր հայրենի ժառանգութիւնը։

«Բայց չկրցան վերցնել լուսապսակը Անոր մահացած գլխին վերեւէն։

«Թաղեցին վիմափոր անդունդի մը խորը, Անոր տառապակոծ մարմինը։ Խոշոր վէմ մը գլորեցին սեւ փոսին վրայ եւ զինուած սպասեցին, որովհետեւ հաւատացած էր թէ «կարելի է մարդը սպաննել բայց ոչ անոր հոգիէն բխած լոյսը որ անմահ է»։

«Ու յանկարծ սարսեցաւ երկիրը. հսկայ վէմը գլորեցաւ իր ծանրութենէն զրկուած։ Սպառազէն թշնամիները նետուեցան չորս կողմ, մրրկավար յարդի նման։

«Եւ լոյսը զոր մեռցնել կարծած էին, եւ հոգիին լուսաճաճանչը զոր թաղել ուզած էին, բարձրացաւ խաւար անդունդին վերեւ, յաղթակա՛ն, յաղթակա՛ն...։»

×

Ո՛վ հրաշք ցեղ, ո՛վ իմ ցեղս, որ աչքերուս առջեւ ապրեցար այդ ամէնը, ի՛նչ գեղեցիկ է այս առտու քու դարաւոր Մշակոյթիդ լուսաճաճանչը տառապակոծ դէմքիդ շուրջը։

Ի՛նչ աղուոր ես դուն այս առտու, Յաղթանակիդ այս Տօնին, արիւնոտած ճակտովդ, խոցուած կողերովդ, եւ ձեռքերուդ ծակուած ափերովը։

Բայց գլխիդ վերեւն է քու հոգիէդ ծորող լոյսը, զոր դեռ երէկ սպաննել ուզեցին, էութենէդ ծնած Մշակոյթը զոր թաղել փորձեցին։

×

Եւ նորէն, քու Տօնդ է այսօր, որովհետեւ լոյսը չի թաղուիր։

Զատի՛կ...։

Տօնը՝ հրաշափառ Յարութեանդ, Տօնը՝ քու անկողոպտելի Մշակոյթիդ Յաղթանակին։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԱՌ «ԱԶԳ»
ԿԱՄ
«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՀԱՅՈՑ»

— :-: —

Ադոնիսի պէս՝ ե՛ս ալ քու որդին եմ, ու միաժամանակ քու սիրական ամուսինը, ո՛վ Իշտար, որ այս օրերու մեր բարբառովը կը կոչուիս «Ազգ» կամ «Ժողովուրդ Հայոց»...

Աւա՛ղ, ամէն ժամանակներու մէջ ապրող քու սէրը, ամէն ժամանակներու սէրերուն պէս, քիչով չի՛ գոհանար, եւ շատ սիրականներով կ՚ուզէ շրջապատուիլ...

Աւա՛ղ, ամէն ժամանակներու մէջ ապրող սիրահարներու նման, մեր ժամանակներու մէջ ապրող սիրահարներն ալ քիչով չեն գոհանար, եւ շատ սիրականներու ետեւէ կը վազեն...

Օրինակի համար ես... շարունակ չե՛մ կրնար քեզ առնել ու նստիլ. կամ ուր որ երթամ, անպատճառ քեզ ընկերացնել ինձ... Շա՛տ յոգնեցուցիչ ու տխուր աշխատանքներ կան վիճակուած ինծի համար, եւ ի՛նչ հարկ կայ որ դուն մասնակցիս այդ բոլորին...

Այսպէս ես յաճախ քեզ անտեղեակ կը պահեմ ինձմէ. եւ շատ յաճախ դուն չես իմ տխրութիւններու կամ ուրախութեան պատճառը...

Ինչո՞ւ չէ. երբեմն երբ ուրախ եմ, ո՛չ թէ այն պատճառով է որ նայւածքդ վրաս կը հանգչի կամ կը շոյես զիս, այլ բոլորովին ուրիշ պատճառներ կան...

Կը տեսնե՞ս, իմ ամբողջը տրամադրուած չէ՛ միայն քեզի, ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ դու քու ամբողջութեամբ չես պատկանիր միայն ինծի...

Ահա իմ տարբերութիւնը քու միւս սիրականներէդ կամ զաւակներէդ...

Մէկն անոնցմէ, զոր դուն լա՛ւ կը ճանչնաս, ո՛չ միայն քու ներկայութեանդ՝ այլ եւ ուրիշներու մօտ շարունակ քու մասին կը խօսի եւ շարունակ կուլայ քու մասին խօսած ատեն... Ան քեզ կը ներկայացնէ իբրեւ իր միակ սէրը, միակ Աստուածը որ ունի այս երկրի վրայ... կը յիշե՞ս, քանի՛ քանի՛ անգամներ երբ դուն հիւանդ էիր, երբ վտանգ կար քու շուրջը, ան շարունակ զարմանալի պատճառաբանութիւններով, քու սենեակիդ մէջ, քու մահճիդ մօտ չեկաւ... քու առթած ցաւին չդիմանալուն համար...

Այս բոլորը մրցակիցս կամ եղբայրս վատաբանելու համար չէ որ կը խօսիմ, այլ այն պատճառով, որ իմ տարբերութիւնը պարզաբանեմ...

Կան ուրիշներ, որոնք շարունակ կը պատմեն քու աղքատութեան ու թշուառութեան մասին, եւ կը հպարտանան թէ քեզ կը սիրեն քու այդ աղքատութեան ու թշուառութեան համար, որպէս թէ իրենք առասպելական հարստութեամբ հէքեաթներու մէջ յիշատակուած թագաւորն ըլլային, իսկ դու նախրապանին խորթ աղջիկը...

Եթէ ես համոզուիմ որ դուն թըշուառական ծագումով մէկն ես, եթէ ես գիտնամ թէ անբուժելի ախտեր ունիս դուն, եւ բնա՛ւ յոյս չկայ որ հաւասարիս բոլորին, կը դադրիմ քեզ սիրելէ, որովհետեւ դժուարութեամբ ձեռք բերուած այս սէրս, չեմ ուզեր ունայնութեան մէջ ցանել...

Կը սիրեմ քեզ, որովհետեւ կը սերիս ազնուական եւ ունեւոր ծնողներէ... կը հաւատամ թէ փարթամ ու ճոխ օժիտ մը ունիս, որմէ նոյնիսկ դուն ինքդ տեղեակ չես, եւ որու շնորհիւ, ո՛չ թէ ես, (որովհետեւ զւարճանալով երջանիկ ըլլալու իմ ժամանակս անցաւ...) այլ քու յետագայ զաւակներն ու սիրականներն աղքատի պէս պիտի չապրին երկրի վրայ...

Կը սիրեմ քեզ ո՛չ թէ անոր համար որ դուն բոլոր իմ ճանչցածներուն մէջ ամէնէն գեղեցիկն ես... — Արկածներէ եւ անցած վտանգներէ մնացած հետքեր կան քու մորթիդ վրայ։ Այդ բոլորին վարժուած եմ, ինչպէս կացիններով վիրաւոր այն ծառին, որու տակ դու ծնա՛ր զիս, եւ որ աշխարհի ամէնէն քաղցր ծառն է ինծի համար...

Անոր պտուղներն անարատ էին, եւ անարատ էին այն ծառերը, որ կը ծլէին անոնցմէ... Ահա թէ ինչո՞ւ քեզ կը սիրեմ...

Ինծ վիճակուած անտաշ քար ես դու եւ հում նիւթ... եւ եթէ կը սիրեմ քեզ, այն պատճառով է որ կ՚ուզեմ քեզմէ ընտիր արձան մը կերտել, դարձնել քեզ ընտիր կերակուր մը, աշխարհի հրապարակներուն եւ սեղաններուն համար...

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՔԱՂԱՔԻՍ «ՕՐ»ը

— :-: —

«Օր» բառը, այսպէս երկու թեւերու մէջ տեսնելուս, ամէն անգամ ինքնաբերաբար կը տարուիմ զօրաւոր ու հմայիչ, գեղեցկօրէն կախարդ[illegible] ուժէ մը։

Ամէն անգամ զայն տեսնելուս, կը զգամ թէ [illegible] ուժ մը երակներէս [illegible] Հով մը, որ մեղմ սօսափիւնով մը կ՚օրօրէ քաղցրօրէն հասուն [illegible] հասկերը, հո՛ն, մինչեւ դաշտի [illegible] ծայրը։

Յաճախ, խռովք մը ծայր [illegible] ներսս, նման այն երկինքին, [illegible] ու լեռնակուտակ ամպեր կը [illegible] իրար, որոնց [illegible] նէն, ծայր կուտայ փոթորիկը, [illegible] դաժան ու ուժգին տեղատարափ [illegible] հետ, քիչ ետք ընծայելու երկինք [illegible] գեղեցիկ։

Ու ես ամէն անգամ, «սիրայօժար [illegible] կամովին, անձնատուր կ՚ուզեմ ըլլալ իր ուժին, յանձնուիլ իր թեւերուն [illegible] բարձրանալու, ճախրելու համար վեր, աւելի վեր։

Քաղաքիս «օր»ն է ան, «օր» [illegible] մտքին։

Շուրջ քսան տարիներ անցան այն օրէն, երբ ծննդավայրս, Ատափազար[illegible] իր հոծ հայութեամբ կը տօնէր Մշակոյթի օր մը։ Օր մը, որ անպայման կ՚ապրի ու պիտի ապրի վերապրող [illegible] իւրաքանչիւր Հայու ներսը, ինչպէս այն կրանիթը, որ կ՚իյնայ ջուրին յատակը, մնալու համար հոն ջինջ ու մաքուր։

Քանի տարիներ անցան, ինչպէս այն ամպերը լեռնակուտակ, մութ ու որոտագին։ Եւ սակայն այսօր, [illegible] դուխտ անկիւնէ մը կը լսեմ ձայն մը, հեշտագին, տաք ու սփոփարար։

Անցեալի՛ն, ամենաեւեւ օրերու, [illegible] ու երգերէ ու հարազատներէ, այն ձայնը շատ անգամներ եկաւ [illegible] արեւ տալու երբեմն յուսահատ ու յոգնաբեկ աքսորականին։ Այն [illegible] օրերուն, շատ անգամներ ինքզինքս զգ[illegible] տայ մահուան դէմ յանդիման, երբ ներքին անբացատրելի ուժ մը, կը տանէր երեւակայութիւնս կապելու անցեալին. ու սարսափին սահմանակած գոյութիւնս կը զգայի կարող տոկալու։ Ամէնէն ճակատագրական վայրկեաններ[illegible] ու, զգացի հրթիռ մը երակներ[illegible] ներս, [illegible] մը կենսատու ու ապրեցնող, երբ [illegible] ամէն ինչ կը թուէր ըլլալ մահ[illegible] երբ յաճախ կը [illegible] թէ մահը օրերու խնդիր է այլ եւս···։

Սփոփարար, կազդուրիչ ու կախարդական յուշերու ազդեցութեան տակ, քանի անգամներ միտքն ու ուժը ունեցայ [illegible] յարկերէն ինքզինքս նետեցի վար, գիշեր ատեն, երբ հետեւեալ օրը, ուրիշ[illegible] տեր գացին աւա՜ղ ու չվերադարձան։

Այսօր, տարբեր երկինքի ու տարբեր արեւի տակ, նոյն յուշերը կուգան [illegible] քեզ զօրանցքի մը նման, անցնելով [illegible] կին իմ յիշողութենէս։ Տարիներ[illegible] ծանրութեան տակ ու անորակ[illegible] րիքներէ ետք, այսօր, կրկին կը [illegible] տայ էութիւնս անցեալի փառքին ու երգին ի խնդիր։ Կը մանկանամ անգամ մը եւս այդ երգի բարձր շունչով։

«Օր»ը քաղաքիս, օր Հայ փառքի, երգի ու կեանքի։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

Շատո՜նց մարած էր ռոմանթիզմի հրաբուխը, որ բացաւ պատմութեան աւերակները եւ դուրս նետեց թաղուած հին ազգերը։ Ռոմանթիզմը, 19րդ դարու այդ վարդապետութիւնը, զարթուցիչ հրեշտակն եղաւ հին ու մեծ ազգերուն։

Ու ահա կը գործէ նոր վարդապետութիւն մը, 20րդ դարու վարդապետութիւնը՝ եթէ կ՚ուզէք, իր անունով՝ ուիլսընիզմը, որ զարթուցիչ հրեշտակն է փոքր ազգերու։

Ժողովուրդներ, որոնց անունը չէ իսկ բարեհաճած արձանագրել պատմութիւնը, ոտքի են կանգներ ահա եւ յանձնապաստան, յաճախ սեփական ոչ միայն պահանջներ կը ներկայացնեն, այլ եւ յայտարարութիւններ կ՚ընեն՝ ուրանալու պատմութեան փաստերը։ Ահա Թուրքերը, որ, ազգային իրենց զարթօնքին մէջ, զառանցագին վիճակի մըն են մատնուած, իրենց շուրջ հաւաքելով բանասէրներ ու լեզուագէտներ, որոնք, բազմալեզուեան բառարաններու օգնութեամբ, բառերու մէջէն կը նային պատմութեան արշալոյսին։ Հասկնալի է, անշուշտ, մտահոգութիւնը Թուրքերուն, որոնք կ՚ուզեն աճող սերունդին աչքերուն առջեւ պարզել հէքեաթային ցեղի մը դիւցազներգական անցեալը, փոխանակ որ, Թուրք երիտասարդութիւնը այլեւս ու հետզհետէ մտաւորական ու արդիական երկիրներու թրթռացումներուն հետ հաղորդուելով, չուզէ խանդավառուիլ միայն ու միայն ռազմունակ ցեղի մը ընդունակութիւններով։

Տարբեր է, սակայն, ինչ որ կը մղէ մեզ ազգային խանդավառութեան, ազգային մշակոյթի մը պանծացման եւ մերինկ (nôtre) ստեղծագործութիւններու ցուցադրութեան։ Որքան գիտեմ, նոր երեւոյթ է «մշակոյթի օր» տօնելը, նախ տարագիր Ռուսերն էին, որ սահմանեցին նման տօն մը, յետոյ մենք՝ Հայերս։ Ուրիշ տարբեր ազգեր չկան, որ տօնեն «մշակոյթի օր»։ Եւ ինչ որ փարատոքսալ է, — հայրենիքէ զրկուած ժողովուրդներ են, տարագիր Ռուսերը եւ գաղթական Հայերը, որ, օտար երկիրներու մէջ, կը պանծացնեն իրենց մշակոյթին փառքերը, կարծես ուզելով նախանձ գրգռել իրենց հակառակորդին կամ վրէժ լուծել։

Այսուհանդերձ, դեռ Հայերս ծանօթ չենք այս տօնին իմաստին։ Ոմանք կառչած են հին աւանդութիւններու, ու կը սիրեն տօնել Սուրբերը Որդւոց Որոտման, Պօղոս Պետրոս, Յովհաննէս Մկրտիչ, ու դժուա՛ր կուգայ իրենց տօնել օր մը, որ ըմբռնելի չէ իրենց բութ ուղեղին։ Իսկ ուրիշներ «մշակոյթի օր»ը կը շփոթեն «Թարգմանչաց» տօնի մը կամ Սահակ – Մեսրոպի անունին հետ (Ա. Չօպանեան), կարծես մշակոյթ ունեցած չըլլայինք աւելի առաջ։ Ու վերջապէս կան, որ համաձայն չեն նոյն իսկ բառին մասին։ Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ ողբացեալ Յ. Շահրիկեան. — «Ճիշդ է, որ հայ լեզուն իր առանձնայատուկ ճկունութիւնն ունի բարդ բառեր կազմելու համար. բայց դրանից նախապաշարուած չպիտի հասնի այն ծայրայեղութեանը, որ կուլտուրան դառնայ մշակոյթ» (1)։

Շահրիկեանի կը պատասխանէ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏի խմբագրութիւնը. — «Մշակոյթը իբրեւ հայացումը Culture-ին, գոնէ որպէս գոյական, լաւագոյն բառն է, նոյն իսկ բուն բառը, կուռ, հոծ եւ ուղղափառ» (2)։

Մի՛ մեղադրէք, սակայն, Շահրիկեանը։ Իրապէս, ինչ որ մշակոյթ կը կոչենք, դժուար է սահմանել, այնքան խոր է իմաստը։ Լառուս կը գրէ Culture բառին դիմաց. — «Մշակոյթ կը կոչուին արուեստները, գիտութիւնները եւ իմացական գործերը»։

Այս սահմանը գոհացուցիչ չէ ըստ Գերմանացիներուն, որոնք Kultur բառին կուտան աւելի լայն եւ աւելի խորունկ իմաստ։ Արդէն եւրոպացի մտաւորականները կ՚ընդունին, որ նոյն իմաստը չունին Culture եւ Kultur։ Չուզելով շեղիլ մեր նիւթէն, կ՚ուզէի ըսել պարզապէս թէ մշակոյթը քաղաքակրթութիւնն է ժողովուրդի մը, որ օժտուած է ստեղծագործելու, յառաջդիմելու, տնտեսապէս բարգաւաճելու կարողութեամբ։ Հետեւաբար, ազգային մշակոյթ բացատրութեամբ՝ պէտք է հասկնալ ժողովուրդի մը ինքնատպութիւնը քաղաքակրթութեան պատմութեան բերած իր բաժնին մէջ, վերջապէս ժողովուրդը ինքն իսկ՝ իր արուեստին եւ գիտութեան, իմացական եւ տնտեսական կեանքին ընտիր apportով։

Արդ, որ եւ է apport ունի՞ն Հայերը քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, ունի՞ն իրենց յատկորոշ մշակոյթը։

Այս է հարցը։

×

Վերի մեր բացատրութիւններէն կը հետեւի, որ մշակոյթի մեծագոյն երակն է արուեստը։ Արդարեւ, արուեստին արդի սահմանումն իսկ այդպէս կը թելադրէ մեզի։ Հեռանալով հին հելլենական բացատրութենէն, որ գերբնական ուժերէն ներշնչուած մարդոց միայն կուտար ստեղծագործելու կարողութիւնը, այժմ կ՚ընդունինք որ արուեստ է ինչ որ բերէ ոչ միայն անհատը իր ենթակայական աշխարհէն, այլ եւ ժողովուրդը իր հաւաքական կեանքէն։

Արդ, երկար ատեն անծանօթ մնաց Հայ արուեստը։ Ուրիշներ բիւզանդական արուեստին մէկ ճիւղը համարեցին զայն։ Կը յիշեմ հեղինակներ, որ «գաւառական» (provincial) մէկ արտայայտութիւնը կոչեցին բիւզանդական արուեստին։ Իսկ Փէրրօ եւ Շիփիէզ, աւելի խիստ, ուրացա՛ն գոյութիւնը հայ արուեստին ու չուզեցին մէկ էջ իսկ տալ արուեստի պատմութեան իրենց հսկայ հատորներուն մէջ։ — «Հայերը երբեք չունեցան արուեստ մը, որ իրենցը ըլլար, ինքնայատուկ, այնպէս որ արուեստի մեր պատմութեան մէջ չպիտի գտնէք էջ մը, ուր արձանագրուած ըլլայ իրենց անունը» (3)։

Տեսակէտի այս ծայրայեղութեան դէմ, եղան նոյնքան ծայրայեղ տեսակէտներ, որոնք Հայ արուեստը մայրը նկատեցին բոլոր արուեստներուն։

Ժան Պիւհօ կը հիանայ Հայ մանրանկարչութեան վրայ ու, բաղդատելով Թիպէթեան արուեստին հետ, նմանութիւններ կը գտնէ (4)։

Ու վերջերս Հայերէն թերթերը եւ արուեստի պարբերականները արձագանգ տուին այն գնահատութեան, որ ներշնչուած էր Մարչիկովսկիի աշխատութիւններէն՝ Հայ արուեստին ճառագայթումը հասցնելով մինչեւ հիւսիսային երկիրները։

Ատեն է կատարելու ճիշդ գնահատութիւնը։

×

Հայ մշակոյթին ուսումնասիրութիւնը պէտք է կատարել բաժնելով երկու շրջաններու. 1— Նախաքրիստոնէական շրջան, 2— Քրիստոնէական շրջան։

Բայց նախաքրիստոնէական կոչուի թէ քրիստոնէական, Հայ մշակոյթը շատ քիչ տարրեր ունի ցեղային։ Խելացի ժողովուրդ, Հայերը կրցած են քաղել մեղուի նման, որ ծաղկէ ծաղիկ թռչելով՝ կը շինէ իր խորիսխը։ Հայերը իւրացուցած են, ընտելացուցած (chez nous) ինչ որ գեղեցիկ են գտած։ Ու եթէ ինքնատիպ է հիմա մեր արուեստը, պատճառը այն է որ Հայ արուեստագէտը յաջողած է ընտանութիւն մը տալ իր աշխատանքին։

Առէք արուեստը, որ ծաղկեցաւ Բագրատունեաց հարստութեան շրջանին։ Արուեստի քննադատները, ինչպէս (յիշելու համար մէկն անոնցմէ) Ռոժէ Փէյր, բիւզանդական արուեստին մէկ ճիւղը կը համարին զայն (5)։

(1) ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ շաբաթաթերթ, Ա. տարի 1911, թիւ 42, էջ 659։
(2) Տեսնել նոյն տեղը։
(3) Perrot et Chipiez, — Histoire de l'Art dans l'Antiquité, հատոր Ե., էջ 3։
(4) Revue des Arts asiatiques, № 3, sept. 1925։
(5) Roger Peyre, — Histoire générale des Beaux-Arts, էջ 236։

Տարիներու անջրպետէն յետոյ, հոգիս ահաւասիկ կը բարձրանայ թեւագիր, խրոխտ ու հպարտ արծիւի մը նման. ու երգով կ'ապրիմ ես այսօր օր մը անփոխարինելի, անբանսաբարելի:

Արեւմուտքի խլացուցիչ աղմուկը այնքան տկար է այսօր քու կազդուրիչ ու հրաշունչ երգի ուժէն: Այսօր մանաւանդ, ծարաւը աւելի չէչտուած կը զգամ ես ներսս, ու շուրջս մոռցած ամէն ինչ, կ'ապրիմ «օր»ը քաղաքիս: Ջղայարանքներս կախարդուած, կարծես տրամադիր չեն ուրիշ եւ ոչ մէկ բանի: Բարձրացի՛ր սակայն, երգն իմ Հայկազնեան, այսօ՛ր, ես այնքան երկիւղած եմ ու հաւատաւոր ինչպէս հեթանոս մը իր մեհեանին ու երգին: Գիտեմ թէ շուրջս արեւմուտքի աղմուկն է խաժամուժ, եւ սակայն հոս, պանդուխտ անկիւնէն կը տեսնեմ ահա ծովածաւալ բազմութիւնը քաղաքիս, որ տարինե՛ր առաջ ապրեցաւ «Օր» մը արեւ:

Աչքերս հազիւ բաց, այս առաւօտ՝ հին օրերու խենդ պատանին եմ ես այսօր: Երգի այնքան սիրահար, եւ սակայն անոր տենչը այս առաւօտ նուիրականօրէն ինքնաբուխ է իմ ներսը: Դեռ այս գիշեր, հրաշագեղ երազով մը իսկ նուիրականացուցի օրը որ ծնաւ: Ու այս առտու մանուկի մը չափ զուարթ, դուրս թռայ ես անկողնէս սպասելու երգը, որուն վերջին տաղերը շրթներուս՝ երէկ գիշեր կ'օրօրուէի անուշ քունով մը կենսատու:

Ահա այս առաւօտ այնքան գեղեցիկ է երկինքը հորիզոնին, ու արշալոյսը կը յամենայ, կը սկսի տակաւ ցրուել մութն ու մշուշը:

— «Առաւօտուն բարի լոյս»:

Պատուհանիս առջեւ, լիաթոք կը շնչեմ զով օդը առաւօտեան, մինչ քաղաքը կը քնանայ դեռ ծուլօրէն:

Այնքան տպաւորիչ է զօղանջը զանգակին, որուն ձայնին հետ ահա երեւակայութիւնս թափ կ'առնէ կրկին, երթալու հեռո՜ւն. քրքրելու յիշատակները հին:

Քանի տարիներ անցան այն օրէն, երբ առտու մը, քաղաքիս չորս եկեղեցիներու կոչնակները մթնշաղին՝ աւետիսը կուտային մեծ «օր»ուան: Կրօնք ու միտք համերաշխ, գիտակցած էին օրուան մեծութեան: Կուսակցական տեսակէտ — հակամարտութիւններ, տեղի տուած էին բոլորը, օրուան խոր գիտակցութեամբ:

Ահա՛, հսկայ Թափօրը որ կը շարժի: Տարեց ու լաճ դուրս թափեր են ամէնքը: Հազարաւոր տուներէ ներս, թերեւս, մէկ հոգի իսկ չկայ: Ծերուկնե՛ր, դեռ երէկ իրենք զիրենք տանելու անկարող, ահա կը հետեւին բազմութեան: Մայրեր, որոնք երկու եռախաներ իրենց երկու բազուկներուն, փողոցին անկիւնը կը սպասեն Թափօրին որ կ'ուշանայ...: Կը թնդայ օդը, օրուան երգովը հիասքանչ:

«Ո՜վ մեծասքանչ դու լեզու...»:

Գիշերնե՛ր ամբողջ թօթեր էին մարզուած, Հայ գրին, երգին ու փառքին համար: Երգելու կարօտը ունէին այսօր բոլորը: Ամէնուն շրթներուն վրայ բառեր կը դողան: Շատեր արտասուքը աչքերուն, կ'ապրին օրը յոյսի ու հաւատքի:

Հայ Փանփառն է, հպարտութիւնը քաղաքին: Քանի չափ հայորդիներ, իրենց համազգեստով՝ կարգապահ ու կոկիկ:

Հեռո՛ւն, Թուրք կառապաններ, ածուխի իրենց կառքերը կեցուցած, կռթներ են եզներուն ու կը դիտեն ակնապիչ: Գիտեն սակայն թէ «կեավուր»ներն են ամէնքը:

Թափօրը կանգ առաւ ահա: Դիմացի պատուհաններու շարքը զարդարուած է ծաղիկներով: Ցուցատախտակ մը կը կրէ սա վերտառութիւնը. — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Ահա ինքն է, ուսուցիչն՝ Պաղտիկեանը, որ իր ոգեւորիչ ու կուռ ոճով կը դրուատէ հայ միտքը: Ծովածաւալ բազմութեան ի տես, իր բառերը առոյգ ու ինքնաբուխ կը յորդին, կը բարձրանան մարմարակերտ շատրուանէ մը ժայթքող վճիտ ջուրի մը նման: Ժողովուրդը որ քիչ առաջ կ'եռար ինքն իր մէջ, գեղեցիկ յուզումէ մը զսպուած, կ'ունկնդրէ զայն լռութեամբ: Կը լսեմ դեռ իր բառերը սրտագին.

— «Կ'ապրի այս ժողովուրդը, քանի դեռ գիտէ ապրիլ այս «օր»ը, արժէքը իր գրին ու երգին: Փա՛ռք հայ մտքի բոլոր մշակներուն, փա՛ռք Հայ Մշակոյթին»:

Անօրինակ փոթորիկ մը ծայր կուտայ, հազարաւոր բերաններէ տաք բառեր է որ կը թռին: Լոյս մը բոցավառ այլափոխած է դէմքերը: Շատերու մէջ տեղի տուած են սին փառքեր, քէն ու ոխ: Ամէնքը՝ եղբայրներ, մէկզմէկու դէմքի կը նային, կը կարդան յոյսն ու հաւատքը միայն:

Հեռո՛ւն, ոստիկան մը, հրացանակիր քանի մը զինուորներու հետ միասին կը ճեղքէ ամբոխը: Կ'ուզէ ցրուել Փանփառը, ամէնքը:

Բացայայտ է. չէին կրցած գուշակել թէ «Օր» մը այնքան մեծ կրնայ ըլլալ: Չէին կրցած մարսել «կեավուր»ին այս օրը: Խօսքէն գործի անցնելով կ'ուզեն սուրով սպառնալ: Սակայն այդ վայրկեանին ոչ թէ ոստիկան կամ զինուոր, եթէ ըլլար նոյն իսկ իրենց Սուլթանը, միայն մահով կրնար պատժուիլ:

Զինուորներէն մին կ'իյնայ գետնապաստ հայ բռունցքի մը մահացու ուժին տակ, միւսները կը խուսափին:

Քանի մը վայրկեան ետք, այս չար լուրէն սահմռկած, բազմութիւնը կը սկսի քաշուիլ սիրտը լեցուն, գլխիկոր. շատերու ձայնը կոկորդներու մէջ խեղդուած.

— «Ոստիկան զինուոր մըն է սպաննուած, զգո՛յշ, ամէն մարդ իր տունը...»:

Այսպէս վերջացաւ «Օր»ը քաղաքիս:

Քանի տարիներ են անցեր այն օրէն, ու այսօր ահա թէ ինչպէս կ'ապրիմ ես «օր»ը անցեալին: Որովհետեւ այդ օրը սորվեցայ թէ՝ ինչ ըսել է ազգ, գիր ու մշակոյթ: Թէ ինչ է ժողովուրդն ու իր կամքը: Այդ օրը սորվեցայ թէ ինչ ըսել է հաւաքականութիւն. թէ ինչ են հաւատք, սէր ու հայրենիք:

Վերջապէս այդ օրը զգացի ու համոզուեցայ թէ ազգ մը ինչպէս կրնայ տոկալ ու ապրիլ:

Փա՛ռք հայ մտքին, գրին ու երգին: Փա՛ռք Հայ Մշակոյթին:

Ն. Ա. ՀԱՅՈՐԴԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

— :-: —

Բառ մը, «օր» մը, որ դեռ իր բովանդակ արժէքը եւ կարեւորութիւնը չէ ստացած մեր մէջ:

Բանականութեան Զատիկը, Մտքին «14 Juillet»ն:

Եւ սակայն Զատիկին պէս չենք սպասեր այդ օրուան, երախտապարտութեամբ՝ դէպի անոր նահատակները, խաչուածները, եւ հաւատքով, ակնկալութեամբ՝ անոր ընծայած փրկարար կարելիութիւնները:

Դրկնուող պատուհաններուն եւ համատարած զրկանքներուն դիմաց՝ իբրեւ թումբ եւ ապաւէն, Հայ Մշակոյթը իբրեւ անշէջ Փարոս՝ փոթորիկներուն յորձանքին տակ երբեմն աղօտ՝ բայց միշտ առաջնորդող ճառագայթներով կրցած է մինչեւ այսօր հայ ցեղին նաւը հասցնել նաւահանգիստէ նաւահանգիստ:

«Կը տատանի, բայց չընկղմիր», պիտի կրնայինք փոխ առնել Փարիզէն:

Հայ Մտքին Զատիկը պիտի տօնենք այսօր, Կիրակի:

Եւ պիտի տօնենք աննախընթաց շուքով, համագործակից ու ներդաշնակ աշխատանքով, համազգային ու ժողովրդական նկարագրով:

Հոկտեմբեր 9ը Փարիզահայ գաղութին տարեգրութեան մէջ անմոռանալի թուական մը պիտի ըլլայ ստուգիւ:

Երեսունի մօտ զանազան Միութիւններու և Կազմակերպութիւններու ընդհ. ժողովէն բխած կազմակերպիչ մասնախումբը կը ձգտի, երեք ամիսէ ի վեր՝ եւ ամէնօրեայ աշխատանքով, այդ անմոռանալի նկարագիրը տալ այդ օրուան հանդէսին:

Հայ Մտքին եւ Հայ Արուեստին փառաբանութեան Օրն է այսօր:

Յարգուած եւ սիրուած դէմքերու բոյլ մը պիտի անցնի այսօր «Միւթիւալիթէ»ի բեմին վրայ, բերելով խօսքին կորովն ու հաւատքը, երգին երազանքը, վերացումն ու թրթիռ նուագին, առողջ ծիծաղը կատակերգութեան:

Քառորդ դարու փարիզեան կեանքիս մէջ չեմ յիշեր՝ միեւնոյն ժամուն քով քովի՝ տեսած եւ վայելած ըլլալ Մաքսուտեանը եւ Ալիքսանեանը, Օր. Թորոսեանը եւ Օր. Զառափեանը, Աղազարեանը եւ Կոմիտասեանը, Ահարոնեանը, Զօպանեանը եւ... Պարոնեանը, որուն անմահ երգիծանքին թարգմանները պիտի ըլլան մեր սիրուած երիտասարդ դերասաններէն խումբ մը:

«Միւթիւալիթէ»ի հսկայ սրահը փո՞քր պիտի գայ: Հաւանական է:

Այդ առթիւ պիտի ուզէի հասարակութեան տեղեկացնել այն կարգադրութիւնները՝ զորս Կազմակերպող Մասնախումբը հարկ տեսած է ձեռք առնել, հանդէսին վայել լրջութիւնը եւ շնորհը անաղարտ պահպանելու համար:

Հանդիսասրահը բաժնուած ըլլալով երկու մասի, — ժողովրդական գներով 10 եւ 5 ֆրանքնոց թիկնաթոռներ — առանց թիւի — առաջին հասնողները անշուշտ պիտի գրաւեն առաջին շարքերը:

Եւ սակայն կիշէին առաջ խռնումը եւ ասիական հրմշտուքը կարելի պիտի ըլլայ անհետացնել, շնորհիւ ձեռք առնուած կարգապահութեան և պոչ բռնելու սովորութեան, բան մը որ սիրով յանձն կ'առնենք ֆրանսական թատրոնի մը կամ սինեմայի մը առջեւ, բայց կ'անտեսենք մեր հանդիսասրահներուն դուռը արմուկներու ուժով անցնելու պահուն:

Այդ անախորժ երեւոյթը պիտի խնայուի այսօր, թէ հասարակութեան, եւ թէ դիտող օտարներուն:

Կը բաւէ ժամանակին հասնիլ, եւ հանգարտօրէն տեղաւորուիլ, քանի որ կիշէն որոշուած է բանալ ժամը մէկ եւ կէսէն սկսած:

Կազմակերպողները որոշած են կաթնկեր մանուկներու մուտքը արգիլել, չխանգարելու համար գեղարուեստական մթնոլորտը եւ հաճոյքը:

Մշակոյթի Օրը յաւերժացնող գրական ժողովածու մը՝ որուն խմբագրութեան մասնակցած են շատ մը ծանօթ գրիչներ, այդ օրը մասնաւորաբար եւ բացառաբար պիտի ծախուի հասարակութեան կէս գնով, 5 ֆրանքի, պարունակելով նաեւ օրուան յայտագիրը՝ ձրի:

Այդ կարեւոր հատորը՝ ինքնին, պատկերազարդ, եւ անտիպ գրութիւններով, հայ մշակոյթի փառքի կոթողին անկիւնաքարերէն մէկն է ստուգիւ:

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՈՒՍՈՒՑԻՉԻՍ

■■■

(Յառաջի 2000 Թուեակին առթիւ)

Սիրելի ուսուցիչս ՅԱՌԱՋ, ուրախութեամբ, եւ սրտի անհո՜ւն գոհունակութեամբ ողջունելով քու 2000 թուականդ, կ'ուզէի, — աւելի ճի՛շտ — կը ցանկայի մտերմիկ զրոյց մը ընել քեզի հետ, մեր անցեալէն:

Վերյիշում մը այն օրերէն, երբ մենք իրարու ծանօթացանք, որ դուն իմ ուսուցիչս եղար, եւ ես քու համեստ աշակերտդ: Էջ մը այն կեանքէն՝ որ այսօր անցանք ու պատմութիւն է դարձած...

Պատմութիւն...

Եօթը տարին շատ չէ պատմութեան համար: Եօթը տարին շա՛տ բան է ապրելու, մեծնալու համար, մանաւանդ, այսպիսի տաժանելի պայմաններու մէջ եւ օտար հորիզոնի տակ:

Եօթը տարի առաջ, դեռ նոր էի թօթուած որբանոցի փոշիները: Դեռ նոր էի մտեր լոյս, ազատ աշխարհ: Դեռ նոր կ'իմանայի որ աշխարհի մէջ տարբեր կեանք մը կայ, պատմութիւն կայ, եռուզեռ կայ:

Կը յիշե՞ս, օր մը, դեռ բոլորովին անծանօթ քու անունիդ ու ինքնութեանդ, մենք իրարու ծանօթացած Հալէպի եկեղեցիին հանդիպակաց գրավաճառին խանութը, երբ դուն քու բոցավառ աչքերովդ եւ մեղրածոր բերնովդ լոյս և ջերմութիւն կը բաժնէիր մեզի պէս երիտասարդներու:

Առաջին հանդիպումդ իսկ այնքա՛ն մտերմիկ էր եւ այնքա՛ն քաղցր էր որ, մենք օտարոտի տպաւորութիւն չունեցանք քու վրայ, այլ, կարծես թէ վաղեմի ծանօթներ, մտերիմ բարեկամներ էինք իրարու:

Եւ այն օրէն ասդին, դուն զօրավարուեց, բարի ուսուցիչ մը եղար մի՛շտ ինծի եւ անոնց, ու խրատիդ ու խօսքիդ կարօտը կը զգային:

1926ի վերջերը, բախտը զիս ձըգեց Ֆրանսա: Աւելի մօտեցայ քեզի, եւ փափաքեցայ որ մեր մտերմութիւնը աւելի սերտանայ, ուսուցիչի եւ աշակերտի միջեւ որ եւ է գաղտնիք չմնայ: Եւ սիրտս հայելիի մը նման բացի քու առջեւդ: Կը յիշեմ դեռ 1927, երբ առաջին անգամ ուզեցի գործնական օրէն աշխատիլ քեզ հետ, իմ աշակերտի համեստ բաժինս բերելու քու մեծ եւ յոգնաբեկ աշխատանքիդ, ձեռքերս սկսան դողալ, մտքիս մէջ ինչ որ պահ գըրած էի ցնդեցաւ: Մոռցայ: Կարծես թէ դուն, յարգելի ուսուցիչս, գլխուս վրայ կանգնած ըլլայիր եւ ուղղութիւն տայիր աշխատանքիս:

Գրեցի, մաքուրի քաշեցի, պատռեցի, նորէն գրեցի: Աւագ ընկերոջս ցուցուցի գրածս, ըսաւ որ «ղրկէ՛, «Յառաջ»ը բարի ուսուցիչ է: Խոնարհ ձայները աւելի յարգի են անոր մօտ, քան ուռեցիկ յօդուածները: Ղրկէ՛, «Յառաջ»ը լաւ ուսուցիչ է»:

Ու ղրկեցի իմ առաջին գրութիւնս, կարճ նկարագրականը մեր ցաւոտ վէրքերուն:

Եւ այն օրէն ասդին մի՛շտ ջանացած եմ իմ համեստ ճիգս բերել, օգտակար ըլլալու համար քեզի, իմ մտերիմ, թշուառաճէր ուսուցիչս:

Աչքերուդ մէջ այդ որքա՛ն ներողամտութեան շող, կեցուածքիդ որքա՛ն համեստ եւ ամուր, ակունքդ որքա՛ն խոր ու զգայուն..,

Իբրեւ երախտագիտութեան խօսք — քու 2000 թուակիդ առթիւ — իբրեւ բարեմաղթութեան գիր, սիրելիդ իմ ուսուցիչս, ընդունէ այս համեստ գրութիւնս:

— Կը մաղթեմ ո՛ր ինչպէս որ դուն միշտ բոցացայտ յառաջ կը քալես, օր մըն ալ մեզի ըսես.

— Օ՛ն անդր, Յառա՛ջ...

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՈՄՈՆՆ ԱԼ ՈՒՆԵՑԱՒ ԻՐ ՄԱՏՈՒՌՆ ՈՒ ԴՊՐՈՑԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 Հոկտ.— Բանաւոր պատճառով մը, Պոմոնի մատուռին օծման հանդէսը մէկ շաբաթ յետաձգուելէ վերջ, տեղի ունեցաւ Հոկտ. 2ին, կիրակի առաւօտ, նպաստաւոր օդով մը, նախագահութեամբ Առաջնորդ Պալաքեան եպսկ.ի, մասնակցութեամբ բոլոր շրջաններու քահանաներուն: (Այդ օրը, Առաջնորդին կարգադրութեամբ, շրջաններու մատուռները գոցուած էին):

Հանդէսը շատ փայլուն անցաւ և հասոյթն ալ մօտաւորապէս (7000) եօթը հազար ֆրանք. ինչ որ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ հայ ժողովուրդի կամքին առջեւ ոչ մէկ խոչընդոտ կրնայ դիմանալ: Կ'արժէր տեսնել թէ ինչ խանդավառութեամբ մանկապարտէզի շինութեան օրերուն կամաւոր եկող աշխատաւորներուն կիները եւ մայրերը օծման օրը մասնակցեցան բացուած հանգանակութեան: Տասը վայրկեանը բաւեց քարոզէն յետոյ, որ 5ով, 10ով, 20ով, 50ով մօտաւորապէս 2000 ֆր.ի գումար մը հանգանակուի հարիւր յիսուն անձերէ: Իսկ խաչ քարերու կնքահայրութիւնը ձեռքէ ձեռք կը խլուէր: Պէտք է մատնանշել որ այս անգամ եւս մեր հայ հարուստները առանց բացառութեան կը բացակայէին ու այս մեծ շէնքը բացարձակապէս արդիւնքն է հայ աշխատաւորին կամաւոր աշխատանքին եւ զօրաւոր ու արհեստաւոր հասարակութեան փոքրիկ նուէրներուն:

Պոմոնի հանգանակիչ յանձնախումբը իր պարտականութիւնը տակաւին լրացած չի նկատէր: Խոշոր գումար մը կայ իբրեւ պարտք: Ժողովային ամէն ճիգ պիտի թափէ, պատուաւորապէս դուրս հանելու համար իր սկսած ազգօգուտ գործը: Նպատակին մեծագոյն մասը իրագործուած է: Արդէն դպրոցը բաց է, մօտաւորապէս 120 աշակերտներու արձանագրութեամբ, որ մօտերս 250ի պէտք է բարձրանայ: Շէնքը մեծ է եւ օգտակար ու լուսաւոր: Խոշոր պատուհաններով եւ դուռներով, դիւրութեամբ կարելի է տեղաւորել 250 աշակերտներ, շէնքին տարածութիւնն է 200 քառակուսի մեթր:

Արուարձաններու մատուռ մանկապարտէզներու ամէնէն մեծն է շէնքով, պարտէզով, առատ ջուրով, գործարաններով ամբողջ հողը 771 քառակուսի մեթր է:

Կեդրոնի մատուռը արդէն փակուած է սեպտ. 29էն ի վեր եւ բանալին յանձնուած կալուածատիրոջ, իսկ գոյքերն ալ առժամապէս փոխադրուած են Պոմոնի եկեղեցին:

Քաղաքի կեդրոնը վարձուած է երեք սենեակ առաջնորդարանի համար, ուր առ այժմ ազգ. գործերը կը վարէ առաջնորդը, քարտուղարով մը:

Մօտերս առաջնորդարանի եւ Պոմոնի Հոգաբարձութեան միջեւ համաձայնութիւն մը պիտի գոյանայ, մինչեւ կեդրոնի նոր եկեղեցիի բացումը, պսակ. մկրտութիւն, թաղում եւ հոգեհանգիստ կատարել Պոմոնի նորաշէն եկեղեցիին մէջ: Արդէն շատ հեռու չէ:

Կեդրոնէն Պոմոնը հանրակառքով նոյնն է ինչ որ Փրատոյի մինչեւ հոյակապ եկեղեցին, որ դժբախտաբար անհասկնալի պատճառներով փակուեցաւ նուիրատուին կողմէ:

Գ. Շ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ», (պատկերազարդ): Կողքի նկարը՝ Մ. Քէչպաշեանէ: Հրատարակուած՝ Մշակոյթի Օրուան առթիւ, 9 Հոկտ. 1932: Մօտ 160 էջ, շքեղ տպագրութեամբ: Գին՝ 10 ֆրանք: (Մշակոյթի Օրը՝ բացառաբար 5 ֆրանք): Հասցէ.— Mr. Zavrian, 6 Ave. Sully, Prudhomme, Փարիզ:

Եւ ո՞վ կրնայ ուրանալ բիւզանդական քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը մեր մշակոյթին վրայ: Ամբողջ Հայաստան, նոյն իսկ այն մասերը, որոնք չէին գտնուեր բիւզանդական թեւարկութեան տակ, հոգիով կապուած էր Բիւզանդիոնի: Հայ թագաւորները իրենք զիրենք «հոգեւոր զաւակը» կը համարէին Բիւզանդիոնի կայսրերուն: Հայ զինուորական եւ մտաւորական դասակարգը աչքը յառած էր Բիւզանդիոնի, — բոլորը ունէին բիւզանդական տիտղոսներ, շքանշաններ: Մասնաւոր դիւան մը կար Բիւզանդիոնի մէջ, որ կը զբաղէր հայկական («գաւառական») գործերով (6): Այստեղ հատուած մը կը թարգմանենք Շարլ Տիլի մէկ գիրքէն (7).— «Հինէն ի վեր, Հայաստանի եւ Բիւզանդիոնի միջեւ անընդհատ երթեւեկ մը կար դիւանագէտներու, զօրավարներու, առեւտրականներու: Հայ թագաւորները շարունակ այցելութեան կ'երթային Պոլիս, նպաստ ու տիտղոս խնդրելու: Հազարներով հայ բախտախնդիրներ բիւզանդական մայրաքաղաքը կ'երթային դրամ վաստկելու համար: Շատերը մեծ դիրքերու հասան այնտեղ, եւ քանիցս բազմեցան Բիւզանդիոնի գահուն վրայ: Հայ երիտասարդութիւնը Պոլիս կ'ուղեւորէր շարունակելու համար ուսումը: Բազմաթիւ եկեղեցական պետեր, որոնք, հինգերորդ դարէն մինչեւ եօթներորդ դար, վարեցին հայ եկեղեցին, ուսած էին բիւզանդական երկրի մէջ: Հայերը, նոյն իսկ անոնք որ թշնամի էին Բիւզանդիոնի, խորապէս կը զգային բիւզանդական կայսրութեան մեծութիւնը, վեհութիւնը եւ սրբազնութիւնը: Ուզէին կամ ոչ, խորապէս կը կրէին բիւզանդական ազդեցութիւն:

... Հայերը շատ բան սորվեցան շփուելով Յոյներուն հետ: Եւ եթէ իրենց քաղաքակրթութիւնը, իրենց արուեստը ճիշդ է որ պահեցին ինքնատիպ ձեւ մը, եթէ ընդունինք որ Հայերը, ցրուելով արեւելեան ամբողջ աշխարհին մէջ, մեծ ազդեցութիւն թողուցին նաեւ Հայաստանէն դուրս, վերջապէս եթէ յոյն կայսրութեան գեղարուեստական ու իմացական փայլին անհաղորդ չէին, այսուհանդերձ Բիւզանդիոնէն ստացան այնքան աւելի, որքան չէին տուած Բիւզանդիոնի:

Շարունակաբար հայերէնի կը թարգմանէին բիւզանդական գրականութեան գործերը: Հինգերորդ դարուն, հայ գրականութեան ոսկեդարը կը յատկանշուի առաջին թարգմանիչներու խմբակով, որ հայերէնի կը վերածէր սուրբ գիրքերը, եւ երկրին կը պարգեւէր, Բիւզանդիոնի օժանդակութեամբ, իր գրական լեզուն: Աւելի ետքը, հայ պատմիչներու երկար շարանը յաճախ ներշնչուեցաւ բիւզանդացի քրոնակագիրներէն, եւ հայ արուեստը, նոյնպէս, հակառակ իր արեւելեան դրոշմին, զոր կը պահէ, թափանցումը կրեց Բիւզանդիոնի: Յուստինիանոսի ճարտարապետները Հայաստանի մէջ շինեցին բազմաթիւ եկեղեցիներ, որոնք բիւզանդական դրոշմ ունէին: Հայ եկեղեցական պետերը յոյն արուեստագէտներու կը դիմէին եօթներորդ դարուն: Տասներորդ եւ տասնմէկերորդ դարերու շէնքերուն վրայ կը տեսնուին, արեւելեան աւանդութեանց հետ, բիւզանդական գիծեր: Կարելի չէ ուրանալ որ Հայաստանի քաղաքակրթութիւնը եւ արուեստը ինքնատիպ նկարագիր չունի, բայց ճիշդ է թէ Բիւզանդիոնն էր, որ, հինգերորդ դարուն, Հայաստանը մտցուց քաղաքակիրթ ժողովուրդներու շարքը: Եւ իր քաղաքական գերիշխանութեամբ, զոր ի գործ կը դնէր Հայաստանի մէջ, Բիւզանդիոն, զանազան տեսակէտներով, Հայաստանը կաղապարեց ըստ իր պատկերին»:

Բայց հայ մշակոյթը չէր աշակերտեր միայն ու միայն Բիւզանդիոնի: Մեծ ազդեցութիւն գործած է նաեւ արաբական քաղաքակրթութիւնը: Այդ ազդեցութենէն զատ, Հայաստան իւրացուցած էր նկարագիրներ, զորս արեւելքը պարգեւեր էր իրեն, քրիստոնէական շրջանէն ալ առաջ: Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը եւս, — հայ պետական կեանքը յաճախ պարգեւուն է եղած առեւտրական ճամբաներու վըրայ ինկած մեր հայրենիքին աշխարհագրական դիրքին: Կարելի է ըսել թէ արեւելեան եւ արեւմտեան կայսրութեանց թրանզիթ առեւտուրն էր, որ բարգաւաճում կը շնորհէր մեր երկրին, ինչպէս նաեւ արուեստի, միտքի, գաղափարներու ցուցահանդէս մը: Բագրատունեաց հարստութիւնը, իր արուեստով, իր փայլով, իր հմայքով շատ բան կը պարտի առեւտրական միջազգային ճամբաներուն: Այդ մասին աղուոր գիրք մը գրած է փրոֆ. Մանանդեան: Շատ կանուխ, ատոր արձագանգը տուած եմ ՅԱՌԱՋի մէջ, վերջերս ՀԱՅՐԵՆԻՔի մէջ ալ Ա. Աբեղեանն էր որ կը ներկայացնէր այդ գիրքը:

×

Ազդեցութեանց այս ցանցին մէջ բռնելով Հայաստանը, չեմ ուզեր մերժել անհատականութիւնը հայ արուեստին կամ քաղաքակրթութեան: Ուրիշ է նպատակը այս համառօտ տեսութեան: Որովհետեւ հայ մշակոյթը դնելով հանդերձ նախ բիւզանդականին ազդեցութեան տակ, այժմ ալ պարտաւոր եմ քանդել աւանդութիւնը բիւզանդական արուեստին անկախութեան (spontanéité): Սակայն չուզելով հոս պարզել բոլոր այդ վիճաբանութիւնները, եւ առանց թուելու մանաւորապէս այն ազդեցութիւնը, զոր ձգած է հայ արուեստը բիւզանդական ճարտարապետութեան վրայ, պէտք է ընդունիլ որ, ինչպէս կ'ըսէ Ստրշիկովսկի, «բիւզանդական արուեստ բացատրութիւնը յարմար պիտակ մըն է, որ դրուած է գեղեցկագիտական, ցեղագրական եւ բարոյական երեւոյթներու ամբողջութեան մը վրայ, զոր կը կազմեն քանի զանազան ցեղեր, լայն առուներով եւ խիտ ճիւղաւորումներով հաղորդակից դարձած միջին դարու բոլոր ազգութեանց հետ, մէջն ըլլալով Չինաստանն ու Հնդկաստանը» (8):

Գեղեցիկ է բացատրութիւնը: Եւ այս տարազով պէտք է բացատրել բոլոր արուեստները եւ մշակոյթները, — պարսկականը, ասորականը, բիւզանդականը, հնդկականը, արաբականը, յունականը եւ հայկականը: Չկայ զուտ մշակոյթ, ինչպէս չկայ ինքնեկ (spontané) արուեստ: Պատանեկան խանդավառութիւն է ընդունիլ, որ գոյութիւն ունին անկախ արուեստներ: Ես ալ գործած եմ այդ մեղքը, երբ, տասը տարի առաջ, դպրոցական դասաւանդութիւններու տպաւորութեանը տակ, պարծենցեր եմ հայկական անկախ արուեստով մը: Գերմանական ըմբռնում մը, որ յատուկ է միայն Գերմանիոյ, շուտով տեղի տուաւ իմ ուսումնասիրութիւններուս իրապաշտ հաճոյքին առջեւ: Ֆրանսական տեսակէտն է, որ հիմա կը տիրապետէ, եւ այժմ, սրբագրելով իմ հին սխալ տեսակէտներս, կ'ընդունիմ որ չկայ մաքրարիւն ցեղ, չկայ ինքնեկ արուեստ, չկայ զուտ մշակոյթ: Եթէ ինքնատիպ է հայ արուեստը եւ գեղեցիկ, պատճառն այն է, որ ան կըցեր է հաւաքել եւ իւրացնել ինչ որ գտեր է գեղեցիկ, ինչ որ տեսեր է ազնիւ, իրեն ընտանի, իրեն հաղորդակից:

Եւ այդ չէ՞ միթէ ապագայ արուեստին նկարագիրը: Խառնուրդը բոլոր դիմացող գեղեցկութիւններուն: Վասն զի ճշմարիտ է թէ աւելի քան երբեք կ'ապրինք իրերաթափանցումի (interpénétration) դար մը, որ պիտի տայ ընդհանրական արուեստ, տիեզերական մշակոյթ:

Հայերը, իրենց արուեստով, կատարեր են ատոր նախապատկերը:

Ահա թէ ինչո՛ւ ուրախ եմ եւ հըպարտ իբրեւ Հայ, իբրեւ մէկ անդամը տիեզերական կամ ընդհանրական քաղաքակրթութեան շնորհալի մշակ հին ժողովուրդի մը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(6) J. Laurent, — L'Arménie entre Byzance et l'Islam, էջ 186:

(7) Charles Diehl, — Byzance, էջ 308:

(8) Georges Duthuit, Byzance, էջ 48:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԶԳՁԳԵԼ

ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

բեք ամիս առաջուան վրայ, կարագին, հաւկիթին եւ միսին հագիւ մէկ չորրորդը կրնան հայթայթել: Իսկ շուկաները ոչ իսկ պակասին կէսը կրնան ճարել, եւ գիները 7—8 անգամ բարձրացած են, անցեալ գարնան վրայ:

Արաբական Ակադեմիա

Եգիպտոսի կրթական նախարարը ծրագիր մը ներկայացուց կառավարութեան, առաջարկելով Ակադեմիա մը հաստատել Գահիրէի մէջ: Այս հաստատութիւնը ճիշդ այն դերը պիտի կատարէ արաբական լեզուներուն համար ինչ որ Ֆրանսական Ակադեմիան՝ ֆրանսերէնի համար: Ծրագիրը կը տրամադրէ: — 1· Ապահովել արաբերէնի մաքրութիւնը, եւ զայն յարմարցնել արդի կեանքի պահանջներուն, պարբերաբար նոր բառեր նշանակելով, համաձայն գիտութեան եւ ընկերային կեանքի յառաջդիմութեան եւ գործածութենէ դադրեցնելով հին վրիպումներ:— 2· Պատմական բառարան մը կազմել, սկսելով լեզուի ծագումէն մինչեւ այսօր·— 3· Գիտական ուսումնասիրութիւն մը կազմակերպել Եգիպտոսի եւ արաբախօս երկիրներու արաբական գաւառաբարբառներու մասին:

Աւելորդ է չեշտել այս ձեռնարկին կարեւորութիւնը, քանի որ, ներկայիս, գրեթէ անկարելի է արաբերէնի թարգմանել գիտական որ եւ է գործ, բառերու չգոյութեան պատճառով: Գիրքերու արաբերէնը հետզհետէ մեռեալ լեզու մը կը դառնայ նոյն այս պատճառով, քանի որ մեծապէս կը տարբերի բուն խօսուած լեզուէն, իսկ այս վերջինն ալ բազմաթիւ առանձին բարբառներու բաժնուած է:

Մաքտօնըլտ եւ ընկերները բանադրուեցան

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան ընդհ· ժողովը իր հոկտ· 7ի նիստին մէջ քուէարկեց բանաձեւ մը, որուն համաձայն վարչապետ Պ· Մաքտօնըլտ, նախկին նախարար Լորտ Սնօտըն եւ գաղթային նախարար Թոմաս երբեք չեն ներկայացներ բրիտանական աշխատաւորութեան կարծիքը, հետեւաբար չեն կրնար վերադառնալ պաշտօնական կուսակցութեան ծոցը:

⁂ Ժողովը քննելով պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու խնդիրը, որոշեց որ անմիջապէս բանակցութիւններ սկսին, բոլորովին ջնջելու համար թէ պարտքերը եւ թէ հատուցումները:

Ռումանիան չուզեր ննջարկուիլ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը վերջերս քննիչ յանձնախումբ մը ղրկած էր Ռումանիա, ելմտական վիճակը ուսումնասիրելու համար: Տրուած որոշումէն կ'երեւայ որ չորս մասնագէտներ պիտի ղրկուէին Ռումանիա, երեքը՝ ելմտական նախարարութեան մէջ, մէկն ալ Ազգ·Դրամատան մէջ ծառայելու համար: Կառավարութիւնը չպիտի կրնայ ո'ր եւ է վճարում ընել, ոչ ալ դրամատունը զանազան ձեռնարկներ կատարել, առանց այս մասնագէտներուն հաւանութեան: Կառավարութիւնը մերժեց այս առաջարկը, քանի որ տեսակ մը տնտեսական գերութիւն կը նշանակէ: Միւս կողմէ, տագնապը կը սաստկանայ, որովհետեւ գանձը ամսական 600 միլիոն լեյ բաց ունի:

Գաւառ

Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի նորակազմ Պատ. Միութեան անդամները այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին տեղւոյն Դաշնակցութեան Տան մէջ: Ներկայ պիտի ըլլան վարչութեան ներկայացուցիչները:

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant ***H. STEPHAN***

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
11 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2003 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ

Այսօր, երկրորդ էջ, երեք սիւնակ երկայնութեան վրայ կը տարածուի «Երիտասարդի մը կոչը՝ երիտասարդութեան»: Բուն խորագրով՝ «Արիւնող սրտի մը սիրոյ եւ եղբայրութեան աղաղակը»:

Կարելի չէ առանց յուզումի կարդալ այս կոչը, որուն տակ համեստօրէն կը ծածկուի երիտասարդ բանաստեղծ մը:

Ի՞նչ կ'ըսէ մեր աշխատակիցը:

Խտացնելով գաղութներուն սպառնացող վտանգները, ուծացումն ու այլասերումը, «Մալկարացի»ն կը նկատէ որ կը գտնուինք ահաւոր պայքարի մը առջեւ: Ցեղամարտ: Ու կը շեշտէ.

1. Տարագիր բայց հայրենատենչ, հալածական՝ բայց ազատասէր, տառապող բայց յուսալից, արի ու չարքաշ երիտասարդութիւն Հայոց, ամենածանր պարտականութիւնը, ու նաեւ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ժողովուրդի մը երիտասարդութեան վրայ:

2. Ամէն ժողովուրդի մէջ, երիտասարդութիւնը առաջաւոր դիրքերու վրայ կը գտնուի ու ցերեկը գիշերին խառնած, կ'աշխատի պատմական իր դերը կատարելու եւ փառաւոր փոխանցում մը կատարելու համար:

3. Մենք որ այնքա՛ն հոգեր ունինք, ի՞նչ կ'ընենք, հայ երիտասարդներ, ի՞նչ կ'ընենք: Ինչո՞ւ մեր շուրջը չենք նայիր, ուրիշ ժողովուրդներու (նոյն իսկ մեզմէ տկար ու յետամնաց) երիտասարդութենէն դաս առնելու համար:

4. Վերջ ի վերջոյ, հա՛յ երիտասարդներ, եթէ կուսակցականներ ենք, ինչո՞ւ համար է այդ: Չէ՞ որ մեր կուսակցութիւններու միջոցաւ օգտակար պիտի ըլլանք մեր ժողովուրդին ու հայրենիքին: Իսկ մեր այսօրուան պայքարները կամ մեղաւոր անտարբերութիւնը կ'արդարացնե՞ն մեր նպատակը:

5. Գետի՛ն անցնինք մենք երիտասարդներս, եթէ զանազան դաւանանքներու պոչէն բռնելով, փոխանակ օգտակար ըլլալու այս բազմաչարչար ժողովուրդին, վնասակար պիտի ըլլանք ու չարիք պիտի հասցնենք անոր դժբախտ գլխուն:

6. Որբ, սկաուտ, չէզոք, կուսակցական, բոլո՛ր հայ երիտասարդները, 20էն 25 կամ 30 տարեկան, մէկ դրօշի շուրջ պէտք է հաւաքուին, մէկ նպատակով, — ազգ եւ հայրենիք, ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ:

7. Անկուսակցական անհամար երիտասարդներ, հայ կեանքէն հեռու կ'ապրին ու չեն մօտենար:

8. Անհրաժեշտ է տեսակ մը երիտասարդական համատարած կազմակերպութիւն, երիտասարդական համաձայնութիւն, որ կանգնած պիտի ըլլայ զուտ ազգային հողի վրայ, ձգտելով գաղութներու ինքնապաշտպանութեան գործին լծուիլ, ու կազմակերպել ցիրուցան բազմութիւնները, վերջ տալով անիշխանութեան եւ պատրաստ ըլլալով վաղուան:

×

Տուած եղանք մեր ընկերոջ հիմնական հնհնութեան ու առաջարկութիւնները:

Անցեալ օգոստոսին, շարք մը խմբագրականներով որոնց բուն միտքն էր «ինքնապաշտպանութիւնը», մենք չօշափեցինք նաեւ այս հարցը, — երիտասարդական կազմակերպութիւն:

— «Բոլոր գաղութներուն մէջ ալ, կը վխտան «Երիտասարդաց»ներն ու «Յառաջդիմասիրաց»ները, զանազան տիտղոսներով: Կան որ ծնած են մեռնելու համար: Ուրիշներ կը տոկան ու կը գործեն զարմանալի չարքաշութեամբ: Սակայն եղածը պահելով:

Չունինք, տակաւին, երիտասարդական միութիւն մը, որ ընդգրկէր երիտասարդութեան լաւագոյն, ընդունակ զանգուածը:

Եւ ընդհակառակն, չափազանց յանախադէպ են խաչաձեւումները ու անջատումները, — 25–30 մէկ դրօշի տակ, 50–60 ուրիշ»: (*«Յառաջ»*, 30 *օգոստոս*):

Եւ նոյն բանաձեւը՝ այս անգամ ալ, — յառաջ բերել կարելի եղածին չափ համատարած, խիտ, ծաւալուն կազմակերպութիւն, ինչպէս ուրիշ ճակատներու վրայ:

«Մալկարացի»ին կոչը ուղղուած է բոլորին, — «լուսաւորչական, կաթոլիկ թէ բողոքական, դաշնակցական թէ հնչակեան, ռամկավար թէ չէզոք, ու նոյն իսկ համայնավար»:

Անոր համար որ, իսկապէս ծանր է պայքարը, եւ չափազանց ընդարձակ՝ ասպարէզը:

Ինչ որ ունինք, չի բաւեր այսօր: Նոյն իսկ չէր բաւեր երէկ:

Բայց, այս աղաղակը, կամ այսպիսի կոչեր կը բաւե՞ն ցնցելու քնացողները եւ յառաջ բերելու երիտասարդական համատարած կազմակերպութիւն մը: Այնպէս ինչպէս ունին մեզմէ աւելի զօրաւորները կամ բախտակիցները: Ինչպէս ունին Թուրքերն իսկ, իրենց «Թիւրք օճաղը»ներով, որ վերածուեցան «Խալք էվի»ներու (ժողովուրդի տուն):

Ա՛յս է բուն հարցը, եւ ա՛յստեղ է որ ամէն բանէ առաջ, երիտասարդութիւնը պիտի ապացուցանէ իր ընդունակութիւնը: Այլ եւ պատասխանատուութեան զգացումը:

Ըսենք անգամ մըն ալ, — բազմազան են երիտասարդական կազմակերպութիւնները, բայց չափազանց խեղճ՝ իրենց անդամներու համրանքով:

Ամէնէն լաւատես հաշիւն ալ՝ դժուա՛ր թէ տասը հազարէն աւելի հաշուէ այդ համրանքը, դուրս ձգելով քաղաքական կուսակցութիւնները:

Արդ, երիտասարդութիւնը ինք՝ ի՞նչ միջոցներ գիտէ, ունի՞ կախարդական ուժ մը, լուսաւորելու համար այս մռայլ պատկերը:

Ունի՞ հաւատք՝ իր դերին վրայ:

Այո՛, մանաւանդ հաւատք:

Անհամար երիտասարդութեան մէջ որ կը խլրտի ամէն տեղ, այս պողոտաներէն մինչեւ գաղթակայանները, հազարաւորներ կը փախչին հանրային չարժումէն՝ չունենալով հաւատք եւ խանդավառութիւն:

Երկու տարրական պահանջներ, որոնք հրաշքներ կը գործեն ուրիշ ժողովուրդներու, նոյն իսկ Թուրքերուն մէջ, — յիշեցնենք միշտ:

Դեռ ուրիշ հարցեր:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր, Փարիզի գաղութը կրցաւ արժանավայել հանդիսաւորութեամբ տօնել Մշակոյթի Օրը:

Հոծ բազմութիւն մը կը խլրտէր Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ:

Մասնաւորապէս խռնուած էր վերնատունը, ուր բուն ժողովուրդը եւ մանաւանդ երիտասարդութիւնը իրար կը հրմշտկէ միշտ, այսպիսի առիթներու մէջ:

Պէտք է խոստովանիլ որ, նշանակուած գիները քիչ մը ծանր կուգային, այս տագնապի օրերուն:

Յայտագիրը, նոխ եւ բազմակողմակողմանի, գործադրուեցաւ լի ու լի, — Երգչախումբ, բանախօսութիւն, մեներգ, դաշնակ, ջութակ, արտասանութիւն, թատրոն:

Բոլորն ալ՝ հայկական արտադրութիւն, բաց ի Պ. Մաքսուտեանի ֆրանսերէն արտասանութենէն, — Զօն Հայաստանի, որուն հեղինակն է բանաստեղծ Պ. Մօրիս Ռուսթան:

Գնահատելի էր, նաեւ, կարգապահութիւնը:

Խումբ մը օրիորդներ մրցումի ելած էին իրարու հետ, կարելի եղածին չափ շատ ծախելու համար օրուան գիրքը, «Մշակոյթի Օր»:

Տասը ֆրանք է գրքին գինը, բայց կիրակի օր բացառաբար կը ծախուէր 5 ֆրանքի: Եւ շատեր մէկի տեղ քանի մը հատ կը գնէին:

Կը հաւաստեն թէ աւելի քան հինգ հարիւր օրինակ սպառած է «Մշակոյթի Օր»ը:

Սպասելով բուն հանդէսին նկարագրութեան, պարտք սեպեցի առաջին առթիւ երեւան հանել կիրակի օրուան յաջողութիւնը:

Կազմակերպիչները — Գրական Ակումբ, Միութիւններ եւ Մամուլ — մոռցան իրենց յոգնութիւնները, տեսնելով արդիւնքը:

Աւելի փայլուն եւ աւելի հոծ՝ յառաջիկայ տարի:

Այլ եւս միտքերու եւ սիրտերու մէջ տեղաւորուած է «Մշակոյթի Օր»ը, իբրեւ առիթ մը արդար հպարտութեան եւ ինքնագործունէութեան:

ՎԱՀԷ

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր, բուռն փոթորիկ մը մեծ վնասներ պատճառեց Նիսի մէջ: Միեւնոյն ատեն տեղատարափ անձրեւ մը կը տեղար անօրինակ սաստկութեամբ: Կատարեալ ջրհեղեղ: Քանի մը վայրկեանէն, քաղաքին զանազան թաղերը ծածկուեցան ջուրերուն տակ, անկարելի դարձնելով երթեւեկը եւ ողողելով տուներու գետնայարկերը: Տեղ տեղ ջուրին բարձրութիւնը 60 սանթիմեդրի կը հասնէր, մասնաւորապէս Յարեւիշ, Կամպէթթա, Քալիֆորնիա, Քարապասէլ թաղերուն մէջ: Մինչեւ փողոցին մէջ երեք յարկաբաժիններ ողողուեցան եւ հարկ եղաւ ջրհանկիրներ կանչել, բնակիչներն ու կարասիները փրկելու համար: Սիմիէզի վանքի պարտէզին պատը փլաւ ջուրերու ճնշումին տակ, 40մեդր երկայնութեան վրայ եւ հողակոյտը քշուեցաւ բլուրն ի վար, սպառնալով կարգ մը տնակներու: Բարեբախտաբար կարելի եղաւ փրկել բնակիչները: Ժամը 10էն յետոյ օդը բացուեցաւ:

Պ. ԷՐԻՕ ԼՈՆՏՈՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Ֆրանսայի վարչապետը Լոնտոն պիտի երթայ այս շաբթու, տեսակցելու համար Պ. Մաքտօնըլտի հետ: Այս լուրը մեծ ուրախութիւն պատճառեց Անգլիոյ մէջ: Մասնաւորապէս պիտի քննուի չորս կամ հինգ պետութեանց մասնակցութեամբ գումարելի խորհրդաժողովի մը խնդիրը, զոր մէջտեղ դրած էր Անգլիա եւ որ յետաձգուեցաւ անորոշ ժամանակով: Ինչպէս գրած էինք, միայն Գերմանիան եւ Իտալիան հաւանութիւն յայտնած էին մասնակցելու, առաջինը՝ որոշ վերապահումներով. իսկ Ֆրանսան կը վարանի տակաւին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԹԵՄԱԿԱՆԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

Ֆիլիպէէն կը գրեն մեզի. — Թեմական խորհուրդը դիմում կատարած էր պատկան նախարարութեան՝ համագումարի արտօնութիւն խնդրելով, բայց մերժուած էր:

Սոֆիայի լաւատեղեակ *Զօրա* թերթը կը գրէ իր 6 հոկտ. թիւով թէ «Հայոց Թեմական խորհուրդը լուծուած է ու պիտի կատարուի նորի ընտրութիւնը»:

Կը տեղեկանամ թէ նախարարութեան կողմէ նշանակուած է եռանդամ Թեմական խորհուրդ մը հետեւեալներէ. — ընկ. ընկ. Գ. Նժդեհ, Օ. Յովհաննէսով եւ Մ. Յովհաննէսեան:

Թուրք լեզուական համաժողովը փակուեցաւ

Հինգշաբթի օր փակուեցաւ Թուրք լեզուական համաժողովը, ուր լեռնակուտակ ծրագիրներ ներկայացուեցան, ճառերու տեղատարափի մը հետ: Վերջին խօսողներէն երիտասարդ վիպագիր Րէշատ Նուրի պէյ ըսաւ թէ Թուրքերէնը երէկի բաղդատմամբ շատ զարգացած է, բայց այսօրուան քաղաքակրթական պահանջները չի գոհացներ: Որպէսզի Թուրքերէնը կատարեալ խմատով քաղաքակրթական լեզու մը ըլլայ, պէտք է միւս քաղաքակրթական լեզուներէն մէկուն չափ հարուստ ըլլայ: Այսպէս, Լառուսին մէջ 92,000 բառ կայ, մինչդեռ մեր ամէնէն հարուստ բառարանը մինչեւ 35 կամ 40 հազար բառ կը պարունակէ: Կը նշանակէ որ Թուրքերէնի եւ Ֆրանսերէնի միջեւ 50,000 բառի տարբերութիւն մը կայ: Ուրեմն Ֆրանսացիները 50 հազար գաղափարներ ունին զորս Թուրքերէնի մէջ արտայայտող նշանները, փոխադարձները չկան: Ասիկա մեծ պակաս մըն է ազգի մը համար որ կը պնդէ թէ մաքի կապեր ունի արեւմուտքի հետ: Լեզուն կենդանի գոյութիւն մըն է եւ բոլոր կենդանի էակներու պէս իր պահանջները ինքն իրմով պէտք է լրացնէ:

Րէշատ Նուրի պէյ, յետոյ, այս գործը կազմելու համար ձեռք առնուելիք մեթոտներու մասին խօսեցաւ եւ կողմնակից գտնուեցաւ որ գիտական բացատրութիւնները փոխ առնուին, հին Թուրքերէնի արմատները լայնօրէն չահագործեն եւ Թուրքերէնի քուրային մէջ կազմուին նոր բառեր եւ ասութիւններ: «Մեթոտաւոր աշխատանք մը կրնայ կարճ ատենի մէջ վճռական լուծումի հասցնել մեր լեզուին դատը, ու ասիկա Մեծ Կազիին կողմէ Թուրք ազգին արուած մեծ պարգեւը կ'ըլլայ»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ ՄԸ ԿԸ ՀԻՄՆՈՒԻ

Էնկիւրիէէն կը հաղորդեն թէ որոշուած է Թրքական Ակադեմիա մը հիմնել, Թուրք լեզուի եւ գրականութեան զննման ու զարգացման համար: Այս մասին օրինագիծ մը կը պատրաստուի Կրթական գործավարութեան կողմէ:

Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը

Տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ հետեւեալ նոր յայտարարութիւնները ըրաւ, «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց».

— *Մեր նպատակն է մէկ կողմէ ընդարձակել գործի ասպարէզը եւ միւս կողմէ կայուն պահել երկրին տնտեսական վիճակը: Իսմէթ փաշայի դահլիճին գլխաւոր նպատակներէն մէկն է այնպէս մը ընել որ մեր դրամը պահէ իր որոշ արժէքը եւ ելեւէջներու չենթարկուի: Այսինքն մեր դրամը ո՛չ բարձրանայ, ո՛չ ալ իյնայ, այլ մնայ իր ներկայ արժէքին վրայ:*

Դժբախտաբար կը տեսնեմ թէ երբեմն երբեմն լուր կը տարածուի թէ արտաքին առեւտուրը մէկ ձեռքի պիտի յանձնուի: Ասիկա վարչաձեւի փոփոխութեան չափ մեծ եւ կարեւոր փոփոխութիւն մըն է, եւ ո՛չ կուսակցութեան ծրագրին մէջ այդ տեսակ բան մը կայ, ոչ ալ յարգելի Վարչապետին յայտարարութեան մէջ:

Առեւտրական գործին զարգացման մէջ երեք հանգրուան նկատի ունինք: Ա. Հասուն մտայնութիւն մը ստեղծել վաճառականներուն մէջ: Բ. Մեր ապրանքները լաւ մը դասաւորել: Գ. սթանտարտիզասիօն *ընել: Այս վերջին քայլը առնելէ առաջ, պայման է օտար հրապարակը համոզել թէ հասուն է մեր մտայնութիւնը եւ թէ ամէն բանէ առաջ գնորդը կրնայ վստահիլ մեզի:*

Նկատի առնուելիք կարեւոր կէտ մըն ալ՝ քօնսօրսիօմն *է: Օրինակ, ծխախոտի համար քայլեր առնուած են այս տեսակէտով:*

Գիտեմ որ մեր վաճառականները մեծապէս պիտի օգտուին, եթէ կարենան արտաքին վարկ ստանալ: Բայց այս գետնին վրայ կատարուածը պարզապէս փոխադարձութիւն է: Հայրենակիցներ ունինք որ չեն կրնար դիւրութեամբ կատարել իրենց գործերը կարգ մը երկիրներու մէջ, որոնց դէմ փոխադարձութեան դիմած ենք: Շահագրգռուող պետութիւնները դիմած են մեզի եւ կ'ուզեն փոխադարձ շահերու հիման վրայ կարգադրել խնդիրը: Յոյս ունիմ որ մօտ ատենէն լուծում մը պիտի գտնուի:

Նոր երկրաշարժ Սելանիկի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն հոկտ. 9 թուականով. — *Երկրաշարժի չորս նոր ցնցումներ պատահեցան Խալքիտիքի մէջ: Մէկը, բաւական զօրաւոր, զգացուեցաւ Սելանիկի մէջ, խուճապի մատնելով ժողովուրդը: Երկրաբաններ կը կարծեն թէ այս ցնցումները պիտի շարունակուին, մինչեւ որ ստորերկրեայ հողը գտնէ իր հաւասարակշռութիւնը:*

⁂ *Պ. Վէնիզելոս 150,000 դրախմի յանձնեց Աթէնքի մետրոպոլիտին, Մակեդոնիոյ աղէտեալներուն համար: Աթէնքի անգլ. դեսպանուհին ալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմած է, որուն կը մասնակցին Յունաստանի նախարարներու կիները եւ բարձր դասու անդամուհիները: Ուրիշ տիկիններ կարուձեւի արհեստանոց մը բացին, ճերմակեղէն եւ տաք զգեստներ ճարելու համար: Առեւտրականները եւ գործարանատէրները ձրի կերպաս եւ կտաւ կը հայթայթեն: Խալքիտիքի արկածեալ կիները վրանակներուն տակէն ապաւելով Աթէնք ղրկած են կտաւէ եւ բուրդէ ձեռագործներ, ծախուելու համար:*

⁂ *Սելանիկի առաջնորդարանն ալ հանգանակութեան ձեռնարկած է. իսկ շատ մը հայրենակիցներ «Հարիզոն»ի միջոցաւ կ'օգնեն:*

Ընկերվարականները յաղթեցին Պելժիոյ մէջ

Կիրակի օր տեղի ունեցան Պելժիոյ թաղապետական ընտրութիւնները, որոնց մասնակցեցաւ նաեւ արքայական ընտանիքը, բաց ի թագաւորէն: Ընկերվարականները ուշագրաւ յաջողութիւններ շահեցան այս ընտրութեանց մէջ: Քուէարկութեան կը մասնակցէին 21 տարին լրացուցած բոլոր այրերն ու կիները, որոնց թիւը կը հասնէր 5,168,400ի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՄԷՍԱԺԸՌԻԻ ՄԷՋ

Մէսաժըռի Մարիթիմի «Անկքոր» շոգենաւը չկրցաւ Մարսէյլէն մեկնիլ շաբաթ օր, նաւազները գործադուլ հռչակած ըլլալով: Առնէք ցամաք ելան եւ շոգենաւը մնաց նաւահանգիստին մէջ: Ուրիշ նաւու մը նաւաստիները ալ դադրեցուցին աշխատանքը: Վէճին պատճառն է կարգ մը պարգեւներու վճարման դադարումը: Մարսէյլի նաւաստիներու միութիւնը կը սպառնայ դադրեցնել բոլոր ֆրանսական նաւերու մեկնումը դէպ ի Ծայր. Արեւելք, եթէ գոհացում չտրուի:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, վէճը կը սաստկանայ: Կիրակի օր նաւաստիները ընդհ. ժողով գումարեցին, առեւտրական նաւատորմի վարչութեան հետ բանակցելու համար: Միեւնոյն ատեն որոշեցին գործադուլը տարածել նաեւ ընկերութեան միւս նաւերուն վրայ: «Լամառթին» եւ «Շամփոլիոն» շոգենաւերը, որոնք Մօտաւոր Արեւելքի ջուրերը կ'երթեւեկեն, չկրցան մեկնիլ երկուշաբթի օր, գործադուլին պատճառով: Իսկ «Անկքոր» կիրակի օր մեկնիլ եղաւ նոր վարձուած նաւաստիներու շնորհիւ:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱԼԶԱՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր Ալզաս գացին հանրապետութեան նախագահն ու վարչապետը, Հռենոսի վրայ կառուցուած թումբերու բացումը կատարելու համար: Այս առթիւ, երկուքն ալ ճառեր խօսեցան օրուան հարցերու մասին: Պ. Լըպրէօն փառաբանեց կորուսեալ գաւառներուն վերստացումը: Պ. Էրիօ ըսաւ թէ մօտերս Ժընեւի խորհրդաժողովին պիտի ներկայացնէ ծրագիր մը՝ խաղաղութեան կազմակերպութեան եւ ապահովութեան զինաթափութեան մասին:

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՍՈՖԻԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԻՋԵՒ

Սոֆիայի սերպիական գործակատարը ծանուցագիր մը յանձնեց պուլկարական կառավարութեան, վերջին դէպքերու առթիւ, ներկայացնելով տասը դատապարտութիւններ՝ սահմանին վրայ: Այս առթիւ գործակատարը պահանջեց խառն յանձնախումբ մը կազմել, քննութիւն կատարելու համար: Պուլկարիոյ արտաքին նախարարութիւնը խոստացաւ քննել խնդիրը եւ միջոցներ ձեռք առնել:

ՑՈՐԵՆԻ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ԱՆԿՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Գրած էինք թէ 97 քաղաքապետներ եւ գիւղապետներ հրաժարած են Լօռէ-Լուառի նահանգին մէջ, ցորենի գիներուն անկման հետեւանքով:

Սոմի հողագործներու ընկերութիւնը, որ 8000 անդամ ունի, ժողով գումարելով, որոշեց կրճատել վճարումները, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին: Այսինքն, եթէ չբարձրանայ ցորենին գինը... Որոշուեցաւ նաեւ չկատարել ո՛ր եւ է զինում որ անհրաժեշտ չէ եւ չվճարել տուրքերը:

Ցորենի այսօրուան գինն է 98 ֆր. մէկ կենդինարը: Հողագործները կը պահանջեն որ ծախուի 138 ֆր.ի:

ՊԱՐԴԵՒԱՒՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Իրլանտայի հիւանդանոցներուն ի նպաստ սարքուած մեծ վիճակախաղութիւնը, որուն երկու ամիսը անգամ մը անհամբեր կը սպասեն նաեւ շատ մը Հայեր, Փարիզի մէջ ալ սրած է ախորժակները: Կը հաստատուի թէ բանակցութիւններ կը կատարուին, նոյն դրութեամբ վիճակախաղ մը կազմակերպելու համար Մոնթէ Քարլոյի մէջ: Լոնտոնէն առեւտրական մը 50,000 ստերլին տրամադրած է, այս գործին համար:

ԿՈՐՔԻ, ՏԱՍՆՀԻՆԳ ՎՂՔՎՂ Ն.Ժ ԾՍ

Մաքսիմ Կորքիի գրական գործունէութեան 40ամեակին առթիւ, իր ծննդավայրը, Նիժնի Նովկորոտ, այսուհետեւ պիտի կոչուի Կորքի: Գործադիր Կոմիտէն հաստատեց այս որոշումը:

50 ՆՈՐ ՕԴԱՆԱՒ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ երկրորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ նկատի առնուած է յիսուն նոր օդանաւերու շինութիւնը:

ԱՐԻՒՆՈՂ ՍՐՏԻ ՄԸ
ՄԻՐՈՑ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՂԱՂԱԿԸ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԿՈՉԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

Անշուշտ, երիտասարդութեան հետ խօսելու համար, անհրաժեշտ չէ տիտղոսաւոր ըլլալ կամ մազ ու մօրուք ճերմկցնել։ Ընդհակառակն։ Երիտասարդ մը աւելի լաւ կրնայ խօսիլ ու հասկցուիլ երիտասարդի մը կամ երիտասարդութեան հետ։ Ասիկա հոգեբանական ճշմարտութիւն մըն է։ Կարեւորը այն չէ, թէ ո՛վ է ըսողը. հարցը այն է թէ՝ ի՛նչ կ՚ըսուի։ Այսու հանդերձ, կ՚ընդունիմ որ անձէ անձ նո՛յն խօսքերն ու նո՛յն տեսակէտները, նո՛յն գաղափարներն ու նո՛յն առաջարկները երբեք հաւասար հետաքրքրութեամբ, խորացումով ու խանդավառութեամբ չեն ընդունուիր։ Այս ալ հոգեբանական սխալ մը։

Թերեւս, իմ համեստութիւնս երբեք թոյլ չտար ինծի, այսպիսի կոչ մը, ուղղուած հայ երիտասարդութեան անխտիր։ Բայց, «ցաւս խորն է»։ Ժողովուրդի ներկայ վիճակը, պարզուած անմխիթար երեւոյթները, կամ այս վտանգաւոր գնացքը, ա՛լ չեն ձգեր որ լռէ կամ պապանձի որ եւ է լեզու, որ կրնայ քանի մը խօսք թոթովել։

Սիրելի եւ տարաբախտ հայ երիտասարդներ, որ ցրուած էք արեւելքէն արեւմուտք, հիւսիսէն հարաւ, ողջո՛յն ձեզ, ողջո՛յն ու համբո՛յր։

«Աղիք» տղաք, դուք ո՛վ որ էք, լուսաւորչական, կաթոլիկ թէ բողոքական, դաշնակցական թէ հնչակեան, ռամկավար թէ չէզոք, ու նոյն իսկ, համայնավար, որոնք սակայն, ազգ ու հայրենիք կը ճանչնան ու ամէն բանէ վեր կը նկատեն զանոնք, ըլլալով չափաւոր ու գիտակից կուսակցականներ, մտերիմ քանի մը խօսք ունիմ ըսելիք, սիրոյ ու եղբայրութեան կանչ մը, զառնացած ու արիւնող սրտի մը պոռթկումը։

Ինծի պէս, թերեւս, ձեր ալ միտքը կը բզքտուի տեսնելով գաղթահայ ներկայ իրականութիւնը, ձեր ալ սիրտը կ՚արիւնի, երբ կը նայիք ձեր չուրջը։ Անապատին մէջ ովասիսները անապատը չեն փոխեր կամ մութին մէջ փռուտայլ մը պզտիկ ու աղօտ լոյսը, գիշերը չի լուսաւորեր։ «Մեռանք կորանք» ըսել չեմ ուզեր։ Դուք ալ, անշուշտ, պատուակա՛ն տղաք, հարց կուտաք ձեզի թէ, ե՞րբ պիտի վերջանայ սա ազնիւ ժողովուրդին Գողգոթան, ո՞ւր կանգ պիտի առնէ այս ընթացքը եւ ե՞րբ, վերջապէս, պիտի պայծառանայ սա անորոշ, մաշող կացութիւնը։ Բայց, չէք խօսիր, չէք արտայայտուիր, մուխը ձեր մէջ, ակռաները սեղմած կը սպասէք։

Իմ խօսքս ձեզի է, աշխատաւոր ու համեստ երիտասարդներ։ Ամէն մէկը, իր կարգին խորհելով կամ «ներս դնելով» չէ որ կրնայ փրկուիլ հայ ժողովուրդը։ Արդէն, շատ գրուած ու խօսուած է գաղթահայութեան մասին։ Այսօրուան տարտղնուած հայութիւնը ձուլման եւ ուծացման վտանգին ենթակայ է։ Ամէնէն ուժեղէն ամէնէն տկարը, կ՚ուզեն կուլ տալ մեզ։ Անցեալի պատմութիւնը վկայ կանչելու պէտք չկայ, երբ ըսենք թէ՝ գաղութներն ալ, չարաշուք օր մը, պիտի կորսուին անհետ, եթէ չարունակենք տակաւին բարեւ բռնած կենալ կամ աչք չփել։

Մանրամասնօրէն թուելու հարկ չկայ գաղթահայութեան երկարուած շլացուցիչ խայծերն ու վտանգները։ Այս բոլորին դէմ փոխանակ ըլլալու զգաստ ու ճարպիկ, տեսէք մեր ներքին անփառունակ անիշխանութիւնը ու բսի – բսաւնները։ Եկեր ու հասեր ենք տեղ մը, ուր՝ շունը տէրը չի ճանչնար։ Կազմալուծում ու քայքայում, նոյն իսկ անթիւ ու զանազան միութիւններու եւ հայրենակցականներու օրէ օր աճող ծնունդով։ Կրթական գործը, գլխաւորագոյն ազդակը հայապահպանման գործին, կրիայի վրայ հեծած կ՚ընթանայ։ Իսկ տեղ – տեղ, Տէր Թողիկեան յարկեր ալ չունինք, ուր փողոցը թափառող կամ օտար վարժարան յաճախող տղաքը, ծալապատիկ կամ գետնի վրայ պառկած, ամէնէն առաջ իրենց մայրենի լեզուին Ա. Բ. Գ. հեգէին։

Հայ ժողովուրդի ինքնայատկութեան գլխաւոր ազդակները, մեր աւանդութիւններն ու բարքերը օրէ օր կը տժգունին եւ կը դեղնին։ Լեզուն, մեր «հեշտ բարբառը» նորահաս սերունդի բերնին մէջ կ՚աղճատի ու կ՚այլանդակուի։ Այս ալ, միջավայրին ու տիրող ժողովուրդին ազդեցութիւնը։

Միւս կողմէ, կուսակցական պայքարը մեր փոսը կը փորէ կամ մեր կանգնած նիւսար ճիւղը կը կտրէ։ Այս «վէճերն» ու «շարժումները», մանաւանդ ա՛յս տնավարի ձեւով, աւելի՛ չարիք ու փորձանք են, կան «քնախտը»։

Կուսակցական պայքար չէ որ տեղի կ՚ունենայ, այլ ցեղամարտ, ինչպէս որակեր եմ այս պարագան ուրիշ թերթի մը մէջ։

Ցեղամարտ, այո՛, ժողովուրդը կիսուեր է, ու կը պայքարի, եւ ի՛նչ պայքար, եւ ի՛նչ զէնքերով եւ որո՛ւ դէմ։ Մարդ ուղղակի կը յուսահատի ու կը զզուի տեսնելով մեր այսքան մոլեռանդութիւնն ու տգիտութիւնը։

Տարագիր՝ բայց հայրենատենչ, հալածական՝ բայց ազատասէր, տառապող՝ բայց յուսալից, արի ու չարքաշ երիտասարդութիւն Հայոց, ամենածանր պարտականութիւնը, ու նաեւ պատասխանատուութիւնը կ՚իյնայ ժողովուրդի մը երիտասարդութեան վըրայ։ Թուրքերէն սկսեալ մինչեւ ճափոն եւ պուլկար ժողովուրդներու երիտասարդութիւնը, իրենց աչքերը չորս բացած են, իրենց ժողովուրդին օգտակար ըլլալու, իրենց հայրենիքը զօրացնելու, մշակութապէս՝ բարձրացնելու, տնտեսապէս՝ բարգաւաճելու, ընկերական կեանքը բարեփոխելու, պետական վարչաձեւերը աւելի ազգայնական դարձնելու, ընտանեկան բարոյականը հաստատելու եւ հոգեպէս զօրանալու համար։ Ամէն ժողովուրդի մէջ, որոնք արդէն սեփական հայրենիք եւ անկախութիւն ունին եւ հետեւաբար չունին մեզի պէս, բազմաթիւ եւ սրտմաշուք հոգեր, երիտասարդութիւնը առաջաւոր դիրքերու վրայ կը գտնուի ու ցերեկը գիշերին խառնած կ՚աշխատի պատմական իր դերը կատարելու եւ փառաւոր փոխանցում մը կատարելու համար։

Մենք որ այսքա՜ն հոգեր ու պահանջներ ունինք, ի՞նչ կ՚ընենք հա՛յ երիտասարդներ, ի՞նչ կ՚ընենք։ Ընթերցարանէ մը գիրք մը առնել կարդալով կամ հանդէսի մը արտասանութիւն ըսելով, ներկայացման մը դեր ստանձնելով, միութեան մը մէջ վարչական ընտրուելով, կը կարծենք որ կատարա՞ծ կ՚ըլլանք մեր «ազգային» պարտականութիւնները։ Ինչո՞ւ մեր չուրջը չենք նայիր, ուրիշ ժողովուրդներու (նոյն իսկ մեզմէ տկար ու յետամնաց) երիտասարդութիւնէն դաս առնելու համար։

Զմոռնա՛նք, մեր ուսերուն վրայ կ՚իյնայ ծանրագոյն բեռը այս ժողովուրդին. բեռ մը զոր հարկադրուած ենք տանելու ու սիրո՛վ պէտք է տանինք։ Երիտասարդութիւն ըսել է յեղափոխութիւն, շարժում, աշխատանք, ոգեւորութիւն, հայրենասիրութիւն, ազատութիւն, զոհաբերութիւն։ Մինչեւ ե՞րբ պիտի անտարբեր մնանք հայ կեանքին հանդէպ. մինչեւ ե՞րբ պիտի թարթափինք։ Նախորդ սերունդը յեղափոխական մարտնչումներով, հուրի ու սուրի ճամբով, մեզի յանձնեց ազգութեան գաղափարը յաւկանչող, մեր եռագոյն ու արիւնաներկ դրօշը, մեզի յանձնեց հայրենասէր նահատակներու ու հերոսներու ոսկերոտիքին վրայ հիմնուած, ազատութեան եւ հայրենիքի գաղափարը։

Կրկին չվիճինք դրօշին կամ ազատ ու անկախ հայրենիքի խորհրդանշանին, Մայիս 28ի համար։

Հայ երիտասարդնե՛ր, լուսաւորչական, կաթոլիկ թէ բողոքական, դաշնակցական թէ հնչակեան, ռամկավար թէ չէզոք, ո՛չ միայն պարտաւոր ենք անթիւ զոհերու եւ անհաշուելի զոհողութիւններու գնով գնուած այս զոյգ սրբութիւնները պահել, պահպանել ու տարածել, այլ եւ պարտաւոր ենք տարագիր դրօշը դարձնել ազատ եւ անկախ հայրենիքին։

Այս զոյգ սրբութիւնները արդէն կը կազմեն առանցքը մեր կուսակցական պայքարներուն։ Արդ, խորհելով իրբեւ ազգային զգացումներով տոգորուած երիտասարդ, ազգային ոգիով շաղախուած էութիւն, ոչ միայն խնդիր պիտի չյարուցանենք, երբ արդէն կան անոնք, այլ եթէ նոյն իսկ գոյութիւն չունենային, պիտի ստեղծէինք ու տայինք ժողովուրդին, որպէս զի իր դրօշին նայի ու հայ պանդուխտը հա՛յ զգայ ինքզինքը, որպէս զի Մայիս 28ով հայրենիքին ու իր անկախութեան կապուի թափառական Հայը։ Թուրքերը իրենց չունեցածն անգամ, չքաշուելով ծիծաղելի ըլլալէ, սկսած են իրենց վերագրել, մենք կը վիճինք արիւնով ու զոհերով գնուած պատմական արժէքներու մասին։

Հայ դրօշն ու Մայիս 28ը, նոյն իսկ եթէ պահ մը ընդունինք որ պատմութեան կը պատկանին, չենք կրնար ուրանալ թէ աւելորդ են այսօր, ընդհակառակն, ամէն ինչ որ ազգապահպանման կամ ինքնապաշտպանութեան կը նպաստէ, պիտի օգտագործենք։ Պիտի բարձրացնենք եռագոյնը, անոր հովանիին տակ համախմբելու համար հայութիւնը, պիտի տարածենք Մայիս 28ը, Հայաստանին եւ իր անկախութեան անհաղորդ չպահելու համար ժողովուրդը, որ կրնայ իր վիճակին ձգուելով, ուծանալ, ձուլուիլ ու կորսուիլ։

Թօթափե՛նք, դէ՛թ երիտասարդներս, մեր կուսակցական մոլեռանդութիւններն ու նախապաշարումները, իջնենք հրապարակ կազմակերպուած ու կուռ շարքերով՝ բանելու համար, պոռալու համար, մեր հայրերուն կամ մեծ եղբայրներուն.

— Կը բաւէ վէճն ու կռիւը, հաշտութի՛ւն, ժողովուրդը պէտք է կազմակերպել, նախ ինքնապաշտպանութեան, ապա մեր վաղուան անակնկալներուն ու պայքարներուն համար։

Վերջ ի վերջոյ, հա՛յ երիտասարդներ, եթէ կուսակցականներ ենք, ինչո՞ւ համար է այդ։ Չէ՞ որ մեր կուսակցութիւններու միջոցաւ օգտակար պիտի ըլլանք մեր ժողովուրդին եւ հայրենիքին։ Իսկ մեր այսօրուան պայքարներն կամ մեղաւոր անտարբերութիւնը, կ՚արդարացնե՞ն մեր նպատակը։ Ապագայ պատմագիրն պիտի գրել տանք որ այսօրուան մեր երիտասարդ սերունդը չկրցաւ իր ցեղային փոխանցումը կատարել, շնորհիւ իր անտարբերութեան կամ կուսակցական պայքարներուն որոնք վերջ դրին հինաւուրց, ստեղծագործող ժողովուրդի մը գոյութեան։

Կրնանք կուսակցականներ ըլլալ ու մնալ, բայց ասիկա պատճառ մը չէ որ ջլատենք իրարու ուժ ու խանգարենք իրար։ Մեր ճզճիմ ուժերուն կեդրոնացման մե՜ծ անհրաժեշտութիւն կայ, թող երիտասարդութիւնը իր համերաշխ գործակցութեամբ, օրինակ հանդիսանայ մեծերուն։

Գեւո՜ն անցնինք, մենք երիտասարդներս, եթէ զանազան դաւանանքներու պոչէն բռնելով, փոխանակ օգտակար ըլլալու այս բազմաչարչար ժողովուրդին, վնասակար պիտի ըլլանք ու չարիք պիտի հասցնենք անոր դժբախտ գլխուն։

Որը, սկսած, չէզոք, կուսակցական, բոլո՛ր հայ երիտասարդները 20էն 25 կամ 30 տարեկան, մէկ դրօշի շուրջ պէտք է հաւաքուին, մէկ նպատակով։ — Ազգ եւ հայրենիք, ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ։ Եթէ լայնմիտ ենք ու գիտակից, առանց կարեւորութիւն տալու որ եւ է արգելքի, կրնանք քով քովի գալ ու իրականացնել մեր առաջադրութիւնը, յանուն հա՛յ երիտասարդութեան վարկին եւ յանուն այս ժողովուրդի գերագոյն շահերուն։

Կը բաւէ ալ, ինչքան պարեբեկոյթէ պարեբեկոյթ վազեցինք, «որս»երու ետեւէ ինկանք, Էէյֆեր սարքեցինք կամ աշխատանքէ յոգնած ու տկար, մեր գլուխները ձեռքերուն մէջ առած տրտմօրէն խորհեցանք։

Անկուսակցական անհամար երիտասարդներ, հայ կեանքէն հեռու կ՚ապրին ու չեն մօտենար։ Ասոնց միակ պատճառաբանութիւնը այն է որ, կուսակցութիւնները իրար զզելով կը զբաղին, աւելի շատ, քան գործ ու աշխատանք կատարելով։

Քիչ մը իրաւունք ունին այս տղաքը։ Բայց եթէ մեր առաջարկը հող գտնէ եւ հա՛յ դաշնակցականը, հա՛յ հնչակեանը, հա՛յ ռամկավարը, իրար հասկնան, կարելի պիտի ըլլայ այս բոլո՛ր երիտասարդները համախմբել մեր ցեղամարտին շուրջ։

Տեսակ մը երիտասարդական համատարած կազմակերպութիւն, երիտասարդական համաձայնութիւն, որ կանգնած պիտի ըլլայ զուտ ազգային հողի վրայ, ձգտելով գաղութներու ինքնապաշտպանութեան գործին լծուիլ, ու կազմակերպել ցիրուցան բազմութիւնները, վերջ տալով անիշխանութեան եւ պատրաստ ըլլալով վաղուան։

Ահա՛ իմ անշուք անկիւնէս, իմ շատ խոնարհ սիրոյ ու եղբայրական խօսքըս, արդինք՝ հայ ժողովուրդի ներկայ անմխիթար կացութիւնը բարելաւելու հնհնուքներու, կանաչ ու ծաղկատի հայ երիտասարդներ։ Կը մնայ շարժիլ ու գործի անցնիլ։ Շարժումը վերէն թէ վարէն սկսի, միեւնոյնն է, միայն թէ սկսի քանի դեռ ուշ չէ։

Ա՞յս ալ «բանաստեղծական թռիչք» է։

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՑԱՐԺԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— ԱՆՍՏՈՅԳ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ.— ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ.— ԱՂԻՏԱԼԻՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԽԱԼՔԻՏԻՔԻԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ.— ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ.— 3000 ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ՔԱՆԴՈՒԱԾ.— 3000է ԱՒԵԼԻ ԱՆԲՆԱԿԵԼԻ ԴԱՐՁԱԾ, 10,000 ԱՆՁԵՐ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ։

Տենդագին եւ սուր ընտրական պայքարները, որոնք ամիսէ մը ի վեր կը շարունակուէին վերջացան սեպտ. 25ի առտուն, սպասելով Յունաստանի ժողովուրդին վճիռին։

Ընտրութիւնները անցան գրեթէ անաղմուկ եւ հանդարտ։ Մեծ արիւնահեղութիւններու սպասողները յուսախաբ եղան։

Յուսախաբ եղան նաեւ պայքարող բոլոր կողմերը։ Իւրաքանչիւր խմբակցութիւն մեծ վստահութեամբ ասպարէզ իջած էր, եւ բոլորն ալ հաւատքներ կուտային թէ ժողովուրդը իրենց հետ է։ Երեւան ելաւ որ, այս երկրին մէջ իրարու հետ մրցորդ երկու զօրաւոր կուսակցութիւններ կան, Վենիզէլոսի կուսակցութիւնը, — Ազատական — որ գործի գլուխ կը գտնուի, եւ Ցալտարիսի կուսակցութիւնը — Արքայական — որ ամէնէն զօրաւոր ընդդիմադիր խմբակցութիւնն էր Խորհրդարանին մէջ։ Ընտրութիւններու ընթացքին այս երկու հատուածները ճակատ ճակատի եկան, մնացեալ փոքր խմբակցութիւնները այնքան ալ կարեւոր տեղ մը չէին գրաւեր ընդհանուր աղմուկին մէջ։

Ազատականները, որոնք նախորդ Խորհրդարանին մէջ, 258ի վրայ 220 աթոռ ունէին, չորս տարի մենատիրօրէն վարեցին երկիրը, ու վարկաբեկուեցան ժողովուրդի առջեւ, որ իրաւացի կամ անիրաւ, այսօրուան մռայլ կացութեան պատճառ կը նկատէ զանոնք։ Արքայականները, որոնք միայն 32 ձայն ունէին նախորդ Խորհրդարանին մէջ սիստեմաթիկ պայքար տարին, ամէն առթիւ շահագործելով երկրին կացութեան վատթարացումը, եւ անոր միակ պատասխանատուութիւնը բեռցնելով Ազատականներուն վրայ. ապիկար հռչակելով նաեւ անոնց վարած քաղաքականութիւնը։

Ընտրութեանց արդիւնքի մասին օրերէ ի վեր շրջան ընող հազար տեսակ հակասական զրոյցները վերջ գտան, շնորհիւ Ներքին նախարարութեան պաշտօնական մէկ գեկոյցին, որուն համաձայն Խորհրդարանի այս անգամուան 250 աթոռներէն 108ը կը շահէին Ազատականները, 96 Արքայականները՝ եւ մնացեալ 46 աթոռները կը բաժնուէին 5 ոչ Արքայական փոքր խմբակցութիւններու վրայ։

Այս հաշուով, Վենիզէլոսի կուսակցութիւնը կը կորսնցնէ 112 աթոռ որոնց 64ը կը շահին Արքայականները, եռապատկելով իրենց թիւը, իսկ մնացեալները կը ցրուին փոքր կուսակցութիւններու վրայ։

Հանրապետական վարչաձեւը դարձեալ վիճելի չի կրնար ըլլալ, քանի որ, ժողովուրդին հարիւրին 70ը իր քուէն տուաւ Հանրապետականներուն, եւ Արքայականները (ժողովրդական) վարչաձեւի փոփոխութեան համար ոչ մէկ հարց կրնան յարուցանել, եւ անոր անհրաժեշտ ուժն ալ չեն ներկայացներ։

Այժմ, այս պայմաններուն տակ, երկրին քաղաքական ներքին վիճակը կայուն չէ։ Երկու զօրաւոր խմբակցութիւններէն ով որ ալ անցնի գործի գլուխ, շատ կարճ կեանք կրնայ ունենալ։ Ընտրութիւնները, մէկ կամ միւս կողմին ուժեղ կառավարութիւն մը կազմելու հնարաւորութիւնները չտուին։ Եւ որովհետեւ, գոնէ առ այժմ, անկարելի կը թուի Ազատականներու եւ Արքայականներու համագործակցութեամբ դահլիճ մը կազմութիւնը, երկիրը միշտ պիտի մատնուի դահլիճի տագնապներու։

Հանրապետութեան նախագահ Պ. Զայիմիս, նախատեսելով այս կացութեան անախորժ հետեւանքները, իր մօտ հրաւիրեց բոլոր կուսակցապետները, դարմանի մասին անոնց կարծիքը առնելու համար։ Երկու գլխաւոր տեսակէտներ պարզուած են։ Առաջին, քանի որ ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունեցող կուսակցութիւն մը չկայ Խորհրդարանին մէջ, որպէսզի մինակը կազմէ կառավարութիւնը, եւ խառն դահլիճի մը յաջողելը քիչ են, ցրուել Խորհրդարանը, եւ ձեռնարկել նոր ընտրութեանց, այս անգամ մեծամասնական դրութեամբ։ Երկրորդ, այս անգամ Արքայականներու յանձնել դահլիճի կազմութիւնը, օժանդակութեամբ Յառաջդիմականներու եւ Հօգազործականներու — 23 աթոռով։ Ազատականները կը համաձայնին վերջին ձեւին, խոստում տալով նաեւ, վեց ամիս բարեացակամ ընդդիմադիրի դիրքին մէջ մնալու, պայմանաւ որ, Արքայականները հանդիսաւոր յանձնառութիւն ստանձնեն հանրապետական վարչաձեւը անվերապահօրէն ճանչնալու եւ անոր նուիրուելու համար։

Հաւանական է որ այս վերջին տեսակէտը հող գտնէ եւ փորձ մը ըլլայ այդ ուղղութեամբ, քանի որ Արքայական շրջանակները կը յայտարարեն թէ, այլեւս վարչաձեւի խնդիր չունին։ Եթէ եզրակացութեան մը չյանգին, Զինուորական լիկաները կը սպառնան բանի ուժով ցրուել Խորհրդարանը եւ դիկտատուրա հռչակել, ի խնդիր հանրապետական վարչաձեւի պաշտպանութեան։

Ինչ տեսակի փորձեր ալ ըլլան, ներկայ անստոյգ պայմաններու տակ, դժուար թէ վերջ գտնէ այն քայքայիչ կացութիւնը որուն մատնուած է երկիրը, օրէ օր աւելի խրելով անելին մէջ։

Փրկութեան միակ ելքը, Ազատականներու եւ Արքայականներու համագործակցութիւնն է, որուն շնորհիւ, Յունաստանը կ՚ունենայ ամուր կառավարութիւն մը, որ պիտի կարենայ երկրին վարկը վերահաստատել ու առաջնորդել զայն ապահով ճամբաներով։

Այս երկրի պետական գործիչները, պահ մը մէկդի դնելով իրենց քաղաքական տարակարծութիւնները փոխադարձ զիջողութիւններով պէտք է այդ ցանկալի մերձեցումը կատարեն, յանուն այս գեղեցիկ երկրին գերագոյն շահերուն։

ՅԱՌԱՋ.— Ինչպէս հաղորդեցինք, Պ. Ցալտարիս ամէն ապահովութիւն տուած ըլլալով վարչաձեւի մասին, զինուորական լիկաները լուծուած են, եւ ճամբան հարթուած՝ գործակցութեան համար,

×

Երկիրը կը սարսռայ...

Ընտրութիւններու յաջորդող երեկոն, մինչ ժողովուրդը անհամբերութեամբ կը սպասէր արդիւնքին, յանկարծ Սելանիկը թնդաց ու սկսաւ մեղմօրէն շարժիլ։ Շարժը հետզհետէ ուժովնալով անընդհատ պար մը սկսաւ դառնալ, 23 երկվայրկեան քար լռութիւն մը պարտադրելով ահաբեկած բնակչութեան։ Սեպտ. 21ի երեկոյէն սկըսեալ մինչեւ այսօր տեղի կ՚ունենան ուժեղ եւ տկար բազմաթիւ ցնցումներ։ Բնակչութիւնը խուճապահար՝ մեծ մասամբ կը գիշերէ բացօթեայ, փողոցներուն եւ հրապարակներուն վրայ բազմաթիւ վրաններ տնկելով։ Քաղաքին մէջ փլսուած են աւելի քան 300 շէնքեր, պարպուած են պանդոկները, պաշտօնատեղիները եւ մեծ շէնքերը։

Հեռագիրները սակայն, աւելի դժբախտ լուրեր գուժեցին յաջորդ առաւօտ։ Սելանիկի մէջ զգացուած առաջին ցնցումին իսկ, հիմնայատակ կործանած են Խալքիտիքէի շրջանի —Սելանիկէն 150 քիլոմեթր հիւսիս Արեւելք-Երիսսոս, Սթօս թօնիքի, Մեղալի Փանայիա եւ Սթէյէրա գիւղաքաղաքները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գիւղեր անճանաչելի վիճակի մը վերածուած են։ Շարժին կեդրոնին, Խալքիտիքէի շրջանին մէջ մինչեւ այսօր հանուած են 180 դիակներ, կան 80 ծանր եւ 300 թեթեւ վիրաւորուածներ։ Հիմնայատակ կործանած են 3 հազարէ աւելի բնակարաններ, նոյնքան ալ փլսուած են կամ անբնակելի դարձած։ 10 հազարէ աւելի խուճապահար ժողովուրդ մը կը մնայ անպատսպար։ Յունաստանի մէջ, այսքան մարդկային զոհերով երկրաշարժ չէ պատահած։

Օգնութեան գործին կազմակերպութիւնը յառաջ կը տարուի մեծ թափով։ Անգլիական նաւարաժին մը, որ աղէտեալ գիւղերու ծովախորշին մէջ կը գտնուէր, թանկագին օժանդակութիւն բերած է թըշուառացած եւ յուսահատ բազմութիւններուն, բաժնելով անոնց, մեծ քանակութեամբ ուտելիք եւ դեղ։

Կառավարութիւնը քանի մը [illegible] նպաստ մը յատկացուց իբր [illegible] Ջական օգնութիւն Բարեգործական միութիւնները, Կ. Խաչի [illegible] ղութեամբ կը հասցնեն [illegible] ժեշտ կը նկատուին [illegible] րուն։ Թերթերը հանգանակութիւն սկսած են, ժողովուրդը [illegible] լայն մասնակցութիւնը [illegible] լու համար։

Երկրաբաններու կարծիքով, [illegible] ժը իր ուժգնութիւնը կորսնցուց [illegible] վրայ է. ու շուտով պիտի [illegible] ուի բնականոն կեանքը։ [illegible] ցող չկայ, սակայն։ Շարունակ [illegible] ցնցումները Սելանիկի մէջ, [illegible] տահած աղէտին [illegible] բամասնութիւնները որոնք կը [illegible] նին Խալքիտիքէի կեդրոնէն [illegible] բեկած են ժողովուրդը, որ [illegible] կը զգայ կասկածի [illegible] շարժումները, ու շարժման [illegible] մը բռնած է։ [illegible] մը մատնելով։

ՎԱՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Անոնց համար, որ կը կ[illegible]

Երեւանի մէջ, Սպանդարեան փողոց, հոգեբուժական հիւանդանոցին կողքին Սեպտեմբեր 26էն ի վեր բացուած է մանկական բաժին մը, որ կը զբաղի մեծ ու փոքր բոլոր կակազողներու բժշկութեամբ։

Կը շարունակեն [illegible] հունձը

Հայ գիւղատնտեսները կը շարունակեն [illegible] իրենց վերջին [illegible] նացման գծով։

Այսպէս «Խորհրդ. Հայաստան» թղթակիցը կը գրէ (Սեպտ. 21) [illegible] թէ «դասակարգային թշնամին» սկսեր է այրել [illegible] կարգ մը գիւղերու մէջ համատնտեսական կալերը, ցորենն ու յարդը, խոտի դէզերը։ Պակաս չեն նաեւ [illegible] դէպքերը։

Օգոստոս 8ին Սարալ գիւղին մէջ կ՚այրին կոլխոզին 4 սայլ ցորեն։

Նոյն օրը, Բզովդալ գիւղին մէջ կ՚այրին կոլխոզին դիզած ցորենը։

Օգոստոս 26ին Շահալի գիւղին մէջ կ՚այրին կոլխոզին 25 սայլ ցորենը։

Շահալի գիւղին կոլխոզին կը գողնան 26 սայլ խոտ, 7 կով, 5 ոչխար, 2 ձի։

Այս ամէնը կատարած է Գիւղին [illegible] Սմբատ, «հակադասակարգային»։

Ստեփանաւանի շրջանին մէջ [illegible] գիւղերու կոլխոզներուն [illegible] եւս գողցուած են։

Չեկիստ մըն ալ գնաց

Երեւանի Բ. հիւանդանոցին մէջ մեռաւ «չեկիստ» Ազատ [illegible]։

Ծնած էր Ախալցխա [illegible] կրթարանն աւարտելէ [illegible] օգնութեամբ [illegible] մը եւ մտաւ Թիֆլիսի [illegible] տեան վարժարանը։ Յետոյ կը [illegible] կոմունիստ կուսակցութեան [illegible] քերը եւ կը լծուի [illegible] տանքներու [illegible] եւ Թիֆլիսի մէջ։ [illegible] 12 [illegible]

31 տարեկան էր։

Ի պատիւ Կորքիի

Որոշուած է հրատարակել [illegible] քիի լաւագոյն գործերը [illegible] լեզուով եւ գեղեցիկ [illegible] թեամբ. հեղինակին 40ամեակ [illegible] բելեանին առթիւ։

Հինգ երիտասարդներ, [illegible] Կորքիի սանիները, պիտի [illegible] Ռուսիա, ստանալու բարձրագոյն [illegible] ուսում։

Նոյնպէս 10,000 րուբլի [illegible] ուած է իբրեւ մրցանակ [illegible] համար լաւագոյն թատերական [illegible] պային եւ բանաստեղծական [illegible] բաւութեան։

Քանդակագործ Արա Սարգսեան յանձնարարուած է պատրաստել Կորքիի մարմարեայ կիսանդրին։

Սեպտեմբեր 24էն մինչեւ [illegible] վերջը Կորքիի օր յայտարարուած [illegible] Հայաստանի բոլոր դպրոցներուն մէջ։

Երեւանի պետական [illegible]

բորդ թատրոններուն մէջ սկսան ներկայացնել Կորքիի Յատակում թատերախաղը:

Գետական Հրատարակչականը բազմաթիւ օրինակներով տպեց Կորքիի մեծադիր նկարը եւ շրջաբերութեան հանեց:

«Եւ Մաժինեանը գիշերում է սեղանների վրայ»

Այս խորագրին տակ, երեք սիւնակի վրայ, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան» (22 սեպտ.): Միասին կարդանք.—

Մաժինեանը երիտասարդ չէ: 68 տարեկան է եւ իր կեանքին 18 տարիները անցուցած է մանկավարժական աշխատանքի մէջ: Ուսումը ստացած է Գերմանիոյ մէջ: Պաշտօնավարած է Ալլահվէրդիի արդիւնաբերութեան կեդրոնը, եօթնամեայ վարժարանին մէջ: Ի վարձատրութիւն, Մաժինեան այսօր իր գիշերները կ'անցընէ գրասեղաններուն վրայ, առանց տարրական յարմարութեան եւ լոյսի: Երբ դասերը կը վերջանան, Մաժինեան խարխափելով դասարանին մէջ՝ յարմար սեղան մը կը ճարէ ու կը քնանայ վրան, մինչեւ որ առտուան, չարաճճի երախաները գան ու դասարանի վերածեն Մաժինեանի «բնակարանը»:

Թերեւս ուսուցիչներուն ամէնէն երջանիկը Մաժինեանն է: Որովհետեւ գպրոցին միւս երկու ուսուցիչները, որ ընտանիք ունին, չեն կրնար գիշերել գրասեղաններու վրայ, բայց տեղ չունին: Մէկ ուսուցիչն ալ կը մերժէ Ալլահվէրդի գալ, որովհետեւ բնակարան չկայ:

Կը դիմեն հանքերու տնօրէնին, որ կ'ըսէ.

— Ինժեներները (մասնագէտները) պահանջկոտ կ'ըլլան ջանըմ, ակնջ մի արա...

Դպրոցը, որ շուտով տասնամեակի պիտի վերածուի, չունի դաշնամուր, աշխատանոց ու կը պակսի նաեւ երեք դասարան: 25,000 ռուբլի յատկացուած է, բայց ո՞ւր կը քնանայ այդ դրամը, ոչ ոք գիտէ:

Ուսուցիչները կը հեռանան

Այս եւ ուրիշ պայմաններու տակ, դժուար թէ ուսուցիչները ուզէին շարունակել իրենց ասպարէզը: Բոլորն ալ կ'աշխատին տեղափոխուիլ ուր եւ է գործի մէջ: Շատեր կը դիմեն պետական հաստատութիւններու, որ եւ է պաշտօն գտնելու համար այնտեղ:

Նկատի ունենալով այս պարագաները, ու տեսնելով որ դպրոցները կը պարպուին, կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը տպած է թերթերուն մէջ, հրաւիրելով երկու օրուան մէջ հեռացնել բոլոր ուսուցիչները պետական եւ ընկերային հաստատութիւններէն, ուր մտած են անոնք որ եւ է պաշտօնով: Բոլոր այն ուսուցիչները, որ կրթական գործավարութեան գիտակցութեամբը չեն տեղատրուած, պարտաւոր են ձգել իրենց գործը եւ ներկայանալ կրթական գործավարութեան:

КԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԶԳՁԳԵԼ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

ԵՐԱԶ ՄԸՆ ԱԼ ՑՆԴԵՑԱՒ

— :-: —

ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՍՊԵԼ ՄԸՆ Է

ԽՄԲ.— Ամերիկահայ փաստաբան մը Պ. Տիգրան Սմսարեան, վերջերս նամակ մը գրած էր Կալկաթայի ամերիկեան հիւպատոսին, ստուգելու համար Ամիրխանեանի 36 միլիոն ըստերլինի ժառանգութեան գոյութիւնը:

Հիւպատոսը Պ. Ֆրոսթ, հետեւեալ պատասխանը ղրկած է, որ կը փարատէ ամէն պատրանք.—

Ընդհ. հիւպատոսարանը ստացած է ձեր Յուլիս 20, 1932 թուականաւ գրութիւնը Եղիա Ամիրխանեանի ստացուածքին նկատմամբ, որ կ'ըսուի թէ Կալկաթայի մէջ մեռած է 1856ի եւ 1882ի միջեւ 36 միլիոն անգլիական ոսկեայ հարստութիւն մը ձգելով:

Հիւպատոսարանս կը տեղեկացնէ ձեզ որ Պէնկալի ներկայիս պաշտօնավարող ընդհ. կառավարիչն եւ Կալկաթայի Հայոց եկեղեցիին երէցը արձանագրութիւն չունին ոչ Եղիա Ամիրխանեանին եւ ոչ ալ իր թողած հարստութեան նկատմամբ, զոր խաբէական առասպել կը սեպեն:

Հնդկաստանի ուրիշ հիւպատոսութիւնները, Ընդհանուր Հիւպատոսարանիս խնդրանքով քննեցին այս խնդիրը եւ նման եզրակացութեան յանգեցան թէ այդ խոշոր հարստութիւնը պէտք է առասպել մը ըլլայ:

Պոմպէյի Ընդհանուր Կառավարիչը կը հաստատէ թէ Ամիրխանեան անուն հարուստ Հայու մը մեռած ըլլալուն գրոյցը պատերազմէն յետոյ սկսաւ եւ այս մասին դիմումներ եղան Ընդհանուր Կառավարչութեան Պաշտօնատան, որ սակայն չկրցաւ այդ Հայուն անուան մասին ո եւ է հետք գտնել իր արձանագրութեանց մէջ:

Պուրմայի Ընդհ. Կառավարիչի փոխանորդն ալ Ռանկունի Հիւպատոսարանին իմացուցած է թէ Ամիրխանեանի ստացուածքին նկատմամբ ո եւ է արձանագրութիւն չկայ Պուրմայի մէջ: Մատրասի հիւպատոսը կը հաղորդէ որ «Մատրաս Մէյլ» թերթին մէջ երեւցած օրինական ծանուցման մը համաձայն, Եղիա Ամիրխանեանի ստացուածքը մօտաւորապէս 3000 ռուբիի (1080 տոլար) կը հասնի եւ թէ Ր. Բօպըթըն անուն մէկը ձեռբակալուած է Մատրասի մէջ, այս խնդրոյն հետ կապակցութեամբ:

Կը ներփակենք Հնդկաստանի մասին ընդհանուր տեղեկութիւն պարունակող գրութիւն մը, որ թերեւս շահագրգռէ ձեզ:

Կ'ապահովցնեմ ձեզ թէ ձեր տրամադրութեան տակ պիտի գտնուին միշտ Ընդհանուր Հիւպատոսարանիս դիւրութիւնները:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

— :-: —

1.— Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհ. Ժողովը իր 23րդ տարեկան նիստը գումարեց Լօզանի մէջ, սեպտ. 16ի ուրբաթ օրը, նախագահութեամբ Տիգրան Խան Քէլէկեանի, եւ գլխաւորաբար լսեց Կեդր. Վարչ. Ժողովի միամեայ համարատուութիւնը, 1931 տարեշրջանի:

2.— Ընդհ. Ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց նաեւ Կեդր. Ժողովի նորընտիր անդամները որպէս վարիչ. որոնցմէ Պ. Գէորգ Խայեան, նախապէս ընտրուած հրաժարեալ Պ. Նուպար Կիւլպէնկեանի տեղ, արդէն կը պաշտօնավարէր քանի մը ամիսէ ի վեր, իսկ յայտնի առեւտրական Պ. Դաւիթ Մարեան, Կեդր. Ժողովի վերջին նիստին մէջ, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի հրաժարմամբը թափուր մնացած վարիչ — անդամի պաշտօնին կոչուած էր:

3.— Կեդր. Վարչ. Ժողովը յետ արձակուրդի իր լիակատար նիստը գումարեց 28 սեպտ.-ին, նախագահութեամբ Պ. Քէլէկեան Խանի, եւ մասնակցութեամբ Նիւ Եորքի Շրջ. Յանձնաժողովի ատենապետ Պ. Արշակ Գաբաճօղլեանի եւ նորընտիր անդամ Պ. Դաւիթ Մարեանի:

4.— Կեդր. Ժողովը շնորհակալութեամբ արձանագրեց Պ. Մկրտիչ Պալեանի 500 անգլ. ոսկիի նոր կտակը, ձանիկեան կտակադրամի առաջին դանձումը (Փր. 183,649), ինչպէս նաեւ Չըլըբէն (Ամերիկա) օրդ. Գասպար Աճէմեանի կեանքի ապահովագրութեան գումարը 1000 տոլար:

5.— Կեդր. Վարչ. Ժողովը, բարձրօրէն գնահատելով իր Պատուակալ Նախագահին Պ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի 60 տարիէ ի վեր Ազգին եւ Միութեան մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնները, համազգային յարգանքի եւ երախտագիտութեան հաճելի պատեհութիւն մը նկատեց իր ծննդեան տարեդարձը (6 նոյեմբերին) յոբելեանական հանդիսակատարութեամբ մը Փարիզի մէջ իր Ուխտանամակը տօնելու համար, որուն մասին Կարգադիր Յանձնախումբ մը պիտի կատարէ պէտք եղած հրապարակային գեկոյցը, որպէս զի ազգովին մեծարանք մատուցուի պատկառելի Յոբելեարին:

Դիւան

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպէն կը գրեն արաբական թերթերուն.—

Այսօր, 29 սեպտ., առաւօտեան, երեք ոստիկաններ դէպի Ագ Եօլ ուղղուեցան, ձերբակալելու համար թրքախպատակ Մուհամէտ էլսին: Կ'ըսուի թէ այս մարդը կապ ունի ձերբակալեալներու խնդրին հետ: Ոստիկաններու մերձեցումը տեսնող Մուհամէտ փախուստի դիմեց: Ոստիկանները զէնքի դիմեցին եւ սկսան կրակել: Փախստականը սակայն, քարեր կը տեղացնէր անոնց վրայ: Վերջապէս Մուհամէտ յաջողեցաւ փախչիլ:

Ոստիկաններ անյաջող մնալով իրենց փորձին մէջ, պահականոց լուր տուին եւ հարիւր ոստիկաններով վերադարձան: Ամբողջ թաղը շրջապատ մէջ առին եւ սկսան խուզարկութեանց: Որքան մարդ գտան թաղին մէջ ձերբակալեցին: Մինչեւ առտու 70 հոգի ձերբակալուեցան: Ոստիկաններ տանիքներէն վար կ'իջնէին, գոց տուները խուզարկելու համար: Կարգ մը կիներ եւ աղջիկներ ծեծի ենթարկուեցան:

Եօթանասուն ձերբակալեալներ տարուեցան Պապ Իսլ Ֆարաճի պահականոցը եւ հոն մութ սենեակի մը մէջ դրուելով, ծեծի ենթարկուեցին բիրերով ու փայտերով:

Այս դէպքը ժողովուրդին վրայ շատ գէշ տպաւորութիւն թողուց, որու պատճառաւ հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին ղրկուեցաւ հետեւեալ հեռագիրը.

«Հարիւրաւոր ոստիկաններ Ագ Եօլ թաղին մէջ յարձակում գործեցին զէնքերով, տուները բռնութեամբ խուզարկեցին, կողոպտեցին, ճամբաներու վրայ եւ խանութներու մէջ իրենց գտած մարդիկը ձերբակալեցին, կիներու եւ աղջիկներու հանդէպ գէշ վերաբերմունք ցոյց տուին: Ներկայիս Հալէպի պաւրիլին մէջ 70 քաղաքացիներ ոստիկաններու բիրերուն տակ կը չարչարուին: Ոստիկաններ վրէժ լուծելու համար զրպարտութիւններ եւ բռնութիւններ կ'ընեն: Բանտերը լեցուած են անմեղներով: Կացութիւնը շատ գէշ է: Եթէ այսպէս շարունակուի, ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը»:

ԿԱՆՏԻՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Գրած էինք որ Հալէպի բանտարկեալները, իբրեւ բողոք իրենց հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերմունքին, որոշած են ծոմ պահել: Հազիւ սկսած ծոմապահութեան, կառավարութիւնը ճկատի առած է իրենց բողոքը, եւ բոլորը միատեղ փոխադրած մաքուր սենեակ մը:

Միւս կողմէ, «Աէտա էլ Սահիլ» թերթը կը գրէ թէ մահմետականներու սկաուտապետը, որոշած է ծոմ պահել մինչեւ մահ: Այս որոշման պատճառն է, մահմետական վարիչի մը կողմէ սկաուտներու հանդէպ տրուած խոստումին չյարգուիլը: Կ'ըսուի նաեւ թէ, խումբ մը ուրիշ սկաուտներ ալ պիտի հետեւին իրենց պետին օրինակին եւ մինչեւ որ մեռնին ծոմ պիտի պահեն:

Կարմիր ծիծաղ

Վերջերս, երկաթուղիները դէպի Լէնինկրատ եւ Մոսկուա կը տանին բազմաթիւ օտարականներ, որոնք Ռուսիա կ'երթան խորհրդային կեանքը մօտէն ճանչնալու համար: Անշուշտ, տեղական իշխանութիւնները ամէն ջանք կը թափեն փայլուն ու գրաւիչ ցոյց տալու համար երկիրը:

Եւ սակայն, Ռուսիան ունի բան մը, զոր կարելի չէ ծածկել: Ատիկա պոչ կազմող հսկայ ամբոխն է, ուտեստեղէն բաժնող կեդրոններուն առջեւ:

Այդ պատճառաւ Ստալին շատ կը մտահոգուի: Ինչպէ՞ս կարելի է փողոցներէն անհետացնել այս շարուած անօթիները:

— Անհանգի՛ստ մի ըլլաք, կ'ըսէ իրեն Չեկայի պետը, ես գտայ միջոց մը: Նըշէիկները վաղը թէ՛ պիտի զարմանան, թէ՛ պիտի հիանան...

Յաջորդ օրը, Ստալին կ'անցնէր քաղաքէն՝ իր հոյակապ ինքնաշարժով: Կը տեսնէ նոյն պատկերը.— Մարդկային ամբոխը սննդատու կեդրոններուն առջեւ:

Ստալին կատաղութենէն կը դողդղայ:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս, կ'ըսէ Չեկայի պետին, դուն ինծի խոստացար զարմացնել եւ հիացնել շրջիկները:

— Այդպէս ալ պիտի ըլլայ, կը պատասխանէ միւսը, ինքնավստահութեամբ: Եւ ցոյց տալով կեդրոնատեղիին վրայ դրուած տախտակ մը, կ'ըսէ, — Կարդացէ՛ք:

Ստալին կ'ելլէ ինքնաշարժէն եւ կը մօտենայ գրան: Ամբոխը ճամբայ կու տայ իրեն: Ու կը կարդայ...: Ու անոր շրթներուն վրայ, որոնք ժպիտը շատ քիչ կը ճանչնան, անմիջական ժպիտ մը կը նշմարուի: Թուղթին վրայ ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ անգլիերէն գրուած էր.

— Հոս կ'արձանագրուին հնգամեակի համար փոխառութիւն ընողները:

Արձանագրութիւնը, սակայն, միայն ռուսերէն չէր:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

■■■

Պէյրութի Ազգակը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, «Սպառնացող Վտանգը» խորագրին տակ (30 սեպտ.).

— «Ամէն օր վրդովիչ լուր մը կը հասնի Հիւսիսային Սուրիոյ սահմանակից շրջաններէն: Ալէքսանտրէթէն ու Պըրըճ Խանէն սկսած մինչեւ Ջամըշլը — Նըսիպինի ամբողջ սահմանի երկայնքին, թուրք զինուած աւազակներ եւ սահմանապահ կանոնաւոր զինուորներ աւարի ու կողոպուտի սկսած են եւ ամէն օր նոր դէպք մը, նոր յարձակում մը կը գործեն սուրիական սահմանին վրայ, խաղաղ ու անզէն գիւղացիութեան հանդէպ:

Հետեւեցէք ուշադրութեամբ տեղական մամուլին եւ պրպտեցէք մեր թերթի վերջին մէկ ամսուան թիւերը պիտի գտնէք տասնէ աւելի յարձակման եւ կողոպուտի դէպքեր՝ գործուած թուրք զինուած ուժերու կողմէ:

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի են սակայն թուրք թերթերու վերջին հրատարակութիւնները, սահմանի դէպքերուն առթիւ, որոնք ոչ միայն ճշմարտութեան համաձայն չեն, այլ բոլորովին խեղաթիւրուած եւ դիտումնաւոր կերպով չարափոխուած են:

Առանց բացառութեան, բոլոր թուրք թերթերն ալ խօսելու առեն, սուրիական խռովութեանց, ինչպէս նաեւ սահմանի վրայ տեղի ունեցած դէպքերու մասին, ամէն ճիգ ու հնարք կը գործածեն Սուրիան մութ ու գէշ վարչութեան մը ներքեւ ցոյց տալու եւ այդ բոլորէն աւելի կը ջանան առիթ ստեղծելու՝ Հայերուն փաստելու համար:

Թուրք կանոնաւոր զինուորներու եւ զինուած խուժանի կողմէ կատարուած յարձակումներն ու աւարառութիւնները կը վերագրուին Սուրիացիներու եւ յաճախ Հայերու, ճիշդ այնպէս, ինչպէս սովոր էին ընել թուրք իթթիհատական պարագլուխները ընդհ. պատերազմի օրերուն:

Թրքական հեռագիրները, ամէն օր նոր յաղթանակի մը եւ դաշնակիցներէն հազարաւոր գերի բռնուած ըլլալու լուրը կը հաղորդէին, երբ իրենք կը մատնուէին այդ կորուստներու ռազմաճակատին վրայ:

Այսպէս է թուրքին հոգեբանութիւնը: Այսքա՛ն անամօթ դաւաճանութիւններու ընդունակ է թուրքին բնազդը:

Մասնաւոր նկատառութեան արժանի երեւոյթ չէ՞ թուրքերու այս ընթացքը վերջին օրերուն, երբ հողային ու սահմանային խնդիրներ կը յարուցուին եւ Ալէքսանտրէթի ու Անտիոքի շրջանին վրայ պահանջ կը դրուի թուրք կառավարութեան կողմէ:

Հայերու հեռացումը ամբողջ սահմանի երկայնքէն, ահա թէ ի՛նչ կ'ուզեն թուրքերը: Եւ իրենց այդ նպատակին իրագործման համար ոչ մէկ միջոց կը խնայեն: Տենդագին աշխատանք կը տանին տեղացիները գրգռելու համար մեր դէմ, իրենց գիմակաւոր եւ անդիմակ գործակալներու միջոցաւ, որոնք կը վխտան Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր մասերուն մէջ:

Կարճ դադարէ մը վերջ, տեղական թերթերու մէջ վերսկսող հակահայ պայքարը, «Հայերը կը զինուին, մեր անդորրութիւնը կը վրդովեն, գողութիւն կ'ընեն, կողոպուտներ կը կատարեն», հետաքրքրութիւնները արդիւնքն են թրքական գործակալներու կատարած տխուր դերին:

Դժբախտաբար վտանգը կայ ու կը մնայ: Ստիպուած ենք հաշուի առնել այդ վտանգը եւ ըստ այնմ աշխատանքի լծուիլ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՐՁԱՆ ՄԸ

Մտադիր՝ Եօզղատի եւ իր շրջակայ գիւղերու հազարաւոր հայրենակիցներու նահատակութեան, եւ ինքնապաշտպանութեան հերոսութիւններուն գրուագները ամփոփելու, կը դիմեմ սև օրերէն վերապրող—մտաւորական, ուսուցիչ, կրօնական, գրասէր — հայրենակիցներուս բարոյական աջակցութեան, առանց կուսակցական խտրութեան:

Եղջայանցներուս՝ (ներքին, ազգային, մտաւորական կրօնական, առեւտրական եւն.) կեանքէն նիւթեր, նկարներ, պատմական տեղեկութիւններ, ու մանաւանդ արիւնի օրերու յուշեր, նօթեր, արձանագրութիւններ ունեցողներէն կը խնդրէ ինծի հետ գրաւոր (դիւրընթեռնլի գիրով) յարաբերութեան մտնել, որպէս զի հաւաքականութեամբ մեր կանգնելիք «Ցուցարձան»ը զոհերուն արժանաւոր գործ մը դառնայ:

Շահեկան ծանօթութիւններ, թելադրութիւններ, ուղղութիւններ սիրով կ'ընդունուին ու կը յիշատակուին երկին մէջ:

Ա. Կապինց (Բէտտէճեան)

Հասցէ. — A. Gabintz, 98 Quai de la Loire, Paris (19e):

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 հոկտ.— Ներկայիւս կը յայտարարեմ որ յանուն Պոլսեցիներու Միութեան «Ցառաջ»ի մէջ լոյս տեսած պաշտօնական զեկոյցը թիւրիմացութեան մը արդիւնք է, օրինական նկատելով 1932 սեպտ. 3ի գումարուած ընդհ. ժողովը:

Ի դիմաց Մայր Դիւանի, նախագահ
Հ. Ունենեան

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

■■■■■■■■■

Ը.

■■■■■■■■■

«Դեռ կը սարսա՞յ մորթդ տեղ տեղ: Ո՞ր հովէն: Ցոյե՞մ թարթիչներդ... ինչ լա՛ւ է, չէ՞... օ՛հ, հիմա խմս ես: Դուն չէ որ բացատութիւն պիտի կազմէիր յարմարող յաճախորդներուս մէջ... գոհունակութիւնովս դոհ ես: Այո՛, խմս ես: Բայց մոլորոցէս տարբեր հետք կը մնա՞յ. ականջներդ արթո՞ւն են միայն ինծի համար: Այո՛: Ուրեմն պէտք է որ վրահեմ քեզ շունչովս, ինչպէս ելեկտրական հոսանքը երկաթի կտորի մը մէջ, դրահելով ու դրաւելով միանգամայն...

«Լաւ՛.

«Պէտք է վարժուիս խորշիլ բուռն շարժումէ: Ամէն շարժումէ: կեանքի ողնաշարը չէ ան: Կը հաւատաս. լա՛ւ: Պէտք է նայիս միայն անշարժութեան, հանդարտութեան առաջնորդող միջոցներուն: Զփնտռելով ոչինչ՝ հետեւիլ օգտուելու ամէնէն: Ցենլով ամէնուն: Պիտի հրաժարիս յիմար, յաճախ եսամոլ անկեղծութենէդ՝ թողլով զայն ունայնամիտներուն, փոխարէն ստանալով — իրենք պիտի տան վստահ եղիր — դիւրինը, հանգիստը, պարատացնող անհրաժեշտութիւնը: Պէտք է սորվիս, դիւրին է ատիկա իւրացնելը — չսորվելէն աւելի — պէտք է սորվիս այն իմաստութեան ճամբաները որոնք քու, ննջ, անպատիւ անունները ունին, ու կը կարծուի որ խոնաւ միջանցքներէ կ'անցնին, վտանգաւոր: Սխա՛լ: Եթէ ամէն ոք գիտնար որքա՛ն դիւրին է. անաշխատ ու հեշտալի, զոյգ ճակատով ճշմարտութեամբ արդարանալի, ու գաղափարներու հաստատ անկիւնաքարերու վրայ՝ այդ ճամբան: Այդ ճամբաները: Պատրաստ ու պարապ կառքեր կան հոն — ի՛նչ հոգ ժխոռ մթնոլորտը: — Ու ձիեր որ պիտի հնազանդին: Եւ ցուրտ չէ, քանի որ մինակութիւնդ ալ յարաբերական է ու դուն պիտի գիտնաս ստել, այսինքն քեզի պէտք եղածը ըսել. քու մուշտակդ ապահովողը: Արդարեւ ի՛նչ անիմաստ բան քան գեղեցիկն ու տգեղը, մեծն ու պզտիկը, տեւողութեան չափերը, վերադարձները, մանաւանդ կարծիքներն ու գնահատումները...

«Լաւ՛:

«Առանց ծիծաղելու, որպէս զի չարթնցնես եղունգներդ ու դրացիներդ, թափէ՛ ուժեղ ուսերուս, վերջին կասկածն ալ պարտականութիւն, արժանավայել ընթացք, կամ հպարտութիւն կոչուած թերութիւններդ... թափէ՛ ուսերուս...»:

Ա՛հ, մղձաւանջ է այս, մղձաւանջ է այս: Մի՞թէ կարելի բան է:

Աչքերս օգնութիւն կը հայցեն շուրջիս մեռելութենէն: Սիրտս կը տրոփէ: Կարելի՞ բան է: Գոնէ ժամացոյցը հնչէր: Կը սեղմեմ քունքերս:

Երկու հոգի կը քնանան: Աջ կողմիս մահճաթոռը պարապ է: Թիւ 7ը եւ 9ը ծածկոց կը չինեն, կամ կը կենան ու անթարթ կը նային:

Սիրտս կը սեղմուի, կը տրոփէ: Կը վախնամ աչքերս գոցել: Կը վախնամ յանձնուելէ արեւ — կատուին:

Լուսթինը կը խզէ Լիմոժցի Լէօնը, դառնալով Փէրիէին.

— Ի՞նչ կը խորհիս, mon vieux, Լուի XVIին մահուա՞ն մասին:

— Ծիշդ դտար: Չեմ գիտեր ինչու երկու օրէ ի վեր սա մեր գիրուկին անձնասպանութիւնը միտքս կը պղտորէ:

— Էմիլի՞ն: Ան որ միջոցը գտած էր ապաքինարանին կեդրոն–սիւնը ըլլալ 7 տարիէ ի վեր, ու դուրս հանուելուն անձնասպան եղաւ:

— Այո՛: Կը մտածեմ թէ կեղծ չէր նպատակը: Երկու ընդակ պարպեր է գլխուն:

— Ստորին պորտաբոյծը. ծոյլը: Առողջութեան այդ աստիճանին հասնիլ, Լամպէրի նման բժիշկէ մը աշխատելու հրաման ստանալ, 85 քիլօ կշռել ու կրկին կոնակին պառկիլ ուզել, կիսեփ գետնախնձորով ու խաշած կովի միսով գոհանալ, ու մատը մատին անցուցած ազատները համրել... Բուա՛հ...

— Վստա՞հ ես վերջ ի վերջոյ իրեն պէս չըլլալուդ, իրեն պէս չընելուդ...

Ասիկա կ'ըսուի բացակայ ձայնով մը: Միւսը դարմացած կը շտկուի. ու զուսպ ու զայրացած.

— Դուն որո՞ւն տեղ կը դնես զիս, կ'ըսէ, թերեւս դուն ըլլաս, դուն ընես, այո՛, բայց ինծի, mon vieux, ակնոցիդ աստիճանը շտկել տուր, ինծի, կը հասկնա՞ս, ինծի Լիմոժցի Լէօն կ'ըսեն...

— Էհ ինչ, հանդարտութեամբ կը դարձնէ Փէրիէն, դուն ապուրը չո՞ր կ'ուտես...

— Ես ապուրը չոր կը խմցնեմ, — ջղայնացած է. — Ալպէրը իմ թաղէս էր. կը յիշե՞ս. չսպասեց բժիշկին դուռը ցուցնող մատը, սապէս... եւ յետոյ ինծի նայէ, քանի՞ օրուան մօրուքս Էմիլին կը բաղդատես, պարզ է որ դուն, ինքդ հիմակուընէ...

— Խօսք մը եւս, կը կտրէ միւսը միշտ պաղարիւն, կը յիշեմ որ Ալպէրէն առաջ ձայնդ այսքան երկար չէր, կարծես դուն ինքդ ես արդէն մեկնողը:

— Այդ ալ կ'ըլլայ. իսկ ձայնին երկարութիւնը լաւ կ'ըլլայ չփորձես. նոր լուրեր կուտայ քեզի...

— Ալ ի՞նչ կ'ուզես հացին դանակը փոխ տամ...

— Բաւական է:

Թշնամի եւ սպառնական:

Փէրիէն իրեն չըրուածի անտարբերութեամբ կը հանէ ժամացոյցը կը նայի:

— Հինգ վայրկեան կայ:

Կը ցատկէ ոտքի, մարզանքի շարժում մը կ'ընէ, դնդերները կը պրկէ: Շարժելու, դիմադրելու ճիգ մը կայ իր շարժումներուն մէջ:

Ես ալ ոտքի կ'ելլեմ: Ո՛չ, մղձաւանջ էր միւսը, չի կրնար ըլլալ որ այս երակները դաւաճանեն, այսքան շուտով: Պէտք է ուժեղնալ ու օր առաջ չարունակել մարդկային արժանիքով ապրիլ. կամ, կամ ի՞նչ... լաւ է լռեցնենք մնացածը որովհետեւ քիչ առաջուան հոգեվիճակէն թելադրուած է:

Կարեւորը չձգել տիրէ միսը, այդ օձը որ նոյն իսկ արեւի չափիկ կրնայ հագնիլ:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ռումանիոյ տնտեսական ճգնաժամը

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ օրէ օր կը ծանրանայ տնտեսական կացութիւնը, մանաւանդ որ յետաձգուած են Ազգերու Դաշնակցութեան հետ կատարուած բանակցութիւնները: Ռումանիա չուզեր գերութեան ենթարկուիլ, բայց միեւնոյն ատեն չի կրնար հաւասարակշռել նիւթացոյցը: Սմսական բացը անհելի համեմատութիւններ առած է: Անկանոն կը վճարուին բոլոր թոշակները, իսկ ընդդիմադիր մամուլը բուռն պայքար կը մղէ օրուան իշխանութեան դէմ:

⁂ Պ. Թիթուլէսքօ, որ հրաժարած էր Լոնտոնի դեսպանութենէն, արտաքին նախարար նշանակուեցաւ:

Կին ոստիկանապետ Պոլսոյ մէջ

Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով, իբրեւ ոստիկանապետ պաշտօնի կոչուեցաւ կին մը, Նիւզհէթ հանըմ:

Տիկինը աւարտած է իրաւաբանական վարժարանը, եւ իբրեւ առաջին կարգի «քոմիսէր» պիտի վարէ Պոլսոյ ամէնէն կարեւոր մէկ թաղին ոստիկանապետութիւնը:

Նոր խլրտումներ Խրուաթիոյ մէջ

Ոստիկանութիւնը երեւան հանեց յեղափոխական կոմիտէ մը՝ Խրուաթիոյ մէջ, որ այժմ մաս կը կազմէ Եուկոսլավիոյ: Այս առթիւ ձերբակալուեցաւ նախկին երեսփոխան մը, որ ծանրապէս վիրաւորուած էր խրուաթ վարիչ Ռատիչի սպանութեան ատեն: Ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան:

Ց. Հ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն սախպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Կայծակ խումբը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐԶՊԵՏ խումբը, նոյնպէս:

ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն նոյնպէս:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

15 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

Կ'արտասանէ՝ ՕՐ. Ա. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Կը մասնակցի Կովկասա նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ն. Սերգոյեանի

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Գաջվէճեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13):

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Վիէնի մէջ

22 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Իսպիրեան, Տէտէեան ընտանիքները եւ բոլոր ազգականները խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՎԱՀԱՆ ԻՍՊԻՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր 7ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, երեքշաբթի, 11 հոկտեմբեր, առաւօտուն ճիշդ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Jean Goujon, Paris:

Հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս նկատել իբր այն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պրիւսէլ, Ս. Փ.— 200 ֆր.:
Փրէ Սէն Ժէրվէ, Յ. Խ.— 35:
Լիոն, Ա. Տ.— 35:
Ռուէօլ Վասէ, Պ. Լ.— 70:
Փարիզ, Մ. Գ.— 70:
Իւժին, Տէր.— 35:
Պերլին, Տոքթ. Գ.— 100:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Իսկէնտէր Ակեան (Պիթլիզի Կարմուճ գիւղացի) 1915ին տեղահանութեան միջոցին անհետացած է: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա: Իմացնել Կարմուճ գիւղացի Յակոբ Ստեփանեանի, 6 Ave. porte d'Italie, Փարիզ (13): Սուրիահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՊԵՐԷԹ

ՀԱՅ "ՏՐԱՄ_ՕՊԵՐԷԹ,, ԽՈՒՄԲԸ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ

Ս. Սուրաբեանի

կը ներկայացնէ **ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ**

օպերէթ 4 արար,

16 Հոկտեմբեր 1932, Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Sociétés Savantesի ՄԷՋ

8 rue Danton, Paris (6e) — **Métro: St. Michel et Odéon**

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ:

Երրորդ արարին Տիկին Մ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ կը պարէ Կովկասեան պարը եւ երգէ «ԱՅՆ Ո՞Վ ԷՐ ԵԱՐԱՊ...» եւ «ԱՉԵՐ ՍԵՒՈՐԱԿ»:

Տոմսերու գիները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք. կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերու մէջ: Իսկ ներկայացման գիշերը թատրոնի կիշէն՝ ժամը 7էն սկսեալ: Ազդ: Փորձի տակ է «Սայաթ-Նովա»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Ամէն օր պատուհանից նայում էր, երբ տեսնում էր ոստիկանին, կարգադրում էր աղջիկներին անմիջապէս մտնել ցորենի շտեմարանի մէջ: Միականին մի օր էլ եկաւ ճաշի ժամանակ եւ մինչեւ քնելը մնաց: Նա շատ ուշ հեռացաւ վերջապէս, բայց միւս օրը թէյի ժամանակ դէլի խծկուեց: Վարիչը երկու օրիորդներին մտցրեց փոքրիկ սենեակը եւ կողպեց: Մութ էր այդտեղ, բայց ի՞նչ արած. ոստիկանը մնաց սպասելիս առաւօտեան ժամը 8ից մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը եւ հասկացաւ, որ վարիչը չի ուզում Արուսեակին իրեն տալ: Ոստիկանը գիտմամբ թխկացնում է սենեակի դուռը, դուրս է գալիս Արուսեակը եւ նկատելով ոստիկան հրէշին, 25 ատիճաններից բաղկացած սանդուղներից գլորուելով վար է ընկնում, եւ մի կէրպ փախչում է պարտէզի միջով դէպ ի գերմանական հիւպատոսարանը: Դժբախտաբար հիւպատոսը գիւղումն էր, իսկ նրա մօտ ծառայող Թուրք դռնապանը (գավազ), քաշում պատռում է Արուսեակի քղանցքը եւ բացագանչում՝ «Հէնց սա՛ է իմ ուզածը...»:

Արուսեակը բնազդօրէն սաստիկ խըփում է դռնապանի թեւին, բայց է ընկնում եւ յետ փախչում, գնում է կրկին որբանոցի բակը եւ նստում մի մեծ թթենու տակ. մութ գիշեր էր, լուսին չկար: Երբ լուր է առնում, որ ոստիկանը գնացել է, վարիչին խնդրում է, որ այդ միականի տարիքոտ ոստիկանին չի ուզում գնալ, բայց մի ուրիշի մօտ աղախին կը մտնէ: Եւ մէկէն Արուսեակը մտաբերում է մէկ ծանօթ Թուրքի անուն, որ իր հօր մըտերիմներիցն էր, հիւրանոց ունէր: Կանչում են նրան, համոզում, որ իր մօտ աղախին տանի. Թէվֆիք պէյը հաւլու է համաձայնում եւ տանում է իր տունը, որ գլրոց — որբանոցից հեռու չէր: Թէվֆիք պէյի տանը Արուսեակին բաղնիս են տանում, մաքրում, գլխին վրայ նշան են անում, ջուր սրսկում եւ պատուիրում «չարչաֆ» դընել, գլխաբաց դուրս չգալ: Թէվֆիք պէյը կին ունէր, ապա երկու տղայ եւ մի ծառայ: Ռամազանի օրերն էին. ցերեկները ծոմ էին պահում, իսկ գիշերները ճաշում եւ ընթրում: Արուսեակին առանձին սենեակ են յատկացնում: Սենեակի դուռը բաց էր: Կէս գիշերին դուռը բացւում է եւ երկու որդիները բղաւում են՝ «Շամիման, Շամիման, եկ ճաշենք»: Արուսեակի անունն այդտեղ փոխել էին: Արուսեակը գիտմամբ չի ելնում տեղից. տղաների մայրը կարծելով թէ Արուսեակը խոր քունի մէջ է, սաստում է որդիներին, թէ թողէք քնի, քանի որ յոգնած է: Առաւօտեան զարթնում է թէ չէ, Արուսեակն բառ պատուէրի սկսում է օգնել ծառային, բայց Թուրք լամուկները հանգիստ չեն տալիս Արուսեակին եւ լկտի առաջարկներ են անում երկուսը միասին, լպիրշ բովանդակութեամբ պատկերներ են ցոյց տալիս... Միւս օրը առաւօտեան լամուկներից մին վազում է իր մահճակալի մօտ, երբ դեռ Արուսեակը պառկած էր, ապա վրայ է հասնում միւս լամուկը եւ 12—14 տարեկան Թուրք եղբայրների մէջ նախանձի կըռիւ է սկսւում...

Արուսեակը հարկադրուած ինչ որ ունէր ձգում է այդտեղ եւ փախչում դարձեալ գլրոց, յայտնում վարիչին, թէ այնտեղ չի մնալ, քանի որ իբր աղախին չեն պահում իրեն...

Արուսեակի մօրաքոյրը եւ մեծ քոյրը գտնւում էին գերմանական հիւպատոսի մօտ: Վարիչի օժանդակութեամբ լուր է ուղարկում մօրաքրոջը, որ իրեն եւս տեղափոխեն որբանոց կոչուած հիմնարկութիւնից եւ տեղաւորեն իրենց մօտ: Շուտով Քէրիմ էֆէնտի, բժիշկի կինը, իր եղբօր հետ գալիս են որբանոց եւ տանում Արուսեակին մօրաքրոջ մօտ, որ նոյն Քէրիմ էֆէնտու մօտ էր պատսպարուած:

Օգոստոս 6ն էր. այդտեղ երկու շաբաթ պատսպարուում է. կրկին ծոմի օրեր էին: Քէրիմ էֆէնտու ընտանիքը բաղկացած էր ամուսնուց եւ կնոջից, մի աղջկանից, զոքանչից եւ տղամարդ ծառայից: Դրանք լաւ ճանաչում էին Արուսեակի ծնողներին, ուստի համեմատաբար լաւ պահեցին ու խնամեցին Արուսեակին: Քէրիմ էֆէնտու զոքանչը շարունակ պնդում էր, որ Արուսեակին ուղելու է իր քրոջ որդու համար, որ գալու է գիւղից: Եթէ Արուսեակը մերժի, այն ժամանակ նրան Պոլիս կ'ուղարկեն, թրքական հարէմ: Արուսեակը մտածում է, թէ ինչպէս անի, որ թէ մերժի եւ թէ այդ տղան չթշնամանայ իր հարազատ մօրաքրոջ հետ: Մի գիշեր էլ քնից զարթնեց Արուսեակը եւ սկսեց լաց լինել: Նա վճռեց գնալ Տրապիզոնի կուսակալի մօտ, որ ազատուի այդ տղայի հետապնդումներից: Քէրիմ էֆէնտու տանն այնպէս կարծեցին, թէ Արուսեակին այնքան են չարչարել, որ գառանցում է:

Արուսեակը իր քոյրերին տուել էր զանազան տեղեր: Նա խաբում է, թէ գնում է գլրոց քրոջը տեսութեան. ծառային գնում են հետը, բայց նա մերժում է: Արուսեակն ուղիղ գնում է մօրաքրոջ մօտ, հիւպատոսարան, ուզում է խօսիլ Օսմ. դրամատան տնօրէնին հետ, որ ծանօթ էր հիւպատոսին: Խնդրում է որ իրեն տանեն կուսակալի մօտ...

Մօրաքոյրը մի մանէթ փող է տալիս Արուսեակին եւ պատուիրում շուտով գնալ դրամատուն եւ խօսիլ անձամբ: Այդպէս էլ անում է Արուսեակը: Տնօրէնն ասում է՝ «Վաղը շաբաթ, ժամը 8ին առաւօտեան արի, քեզ կը տանեմ գիւղ, կուսակալի մօտ. նա ապրում է մի գիւղում, որ մօտ ռանոց է»:

Մօրաքրոջ տան մօտ զօրանոց կար. ուզած բոլէքին ներս ու դուրս անել չէր կարելի. պայմանաւորւում են եւ գընում: Դրամատան տնօրէնը իտալացի էր, գերմանական հիւպատոսի բարեկամը: Հէնց դա էր կարողացել պաշտպանել մօրաքրոջը եւ մեծ քրոջը: Զգուշութեամբ Արուսեակը անցնում է երկու փողոցից, ապա յետ է նայում եւ տեսնում է կառավարիչը ձիով գալիս է: Անխօս հասնում են գիւղի ճանապարհին:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

12 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2006 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆ ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ըսինք երէկ, — երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է հաւատք: Եւ խանդավառութիւն:

Երկուքն ալ կը պակսին, այսօր, եթէ նկատի առնենք երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը:

Պատճառները բազմազան են եւ շատ խոր:

Առաջինը այն՝ որ հեռու ենք սեփական հողէ: Զունինք հայրենիք մը ազատ ու անկախ, իբրեւ կեդրոնաձիգ մագնիս: Եւ ընդհակառակն, եղածը կը ձգտի ոչ թէ խանդավառութիւն յարուցանելու, այլ ցամքեցնելու:

Հազար չողչողուն աւետիս կամ չռայլաբանութիւն՝ չեն բաւեր ժխտելու այս ցուրտ, սառնաշունչ իրականութիւնը:

Շատ միջոցներ առաջարկուեցան հալեցնելու համար սառերը, Երեւանի եւ գաղութներուն միջեւ: Բայց, իբրեւ արդիւնք, նոր սառնակոյտեր դիզուեցան:

Մարդիկ տակաւին չեն ուզեր խոստովանիլ թէ՝ ներգաղթն անգամ, իր կազմակերպութեան ձեւերով եւ անմիջական հետեւանքներով, սառեցուց, ոչ թէ տաքցուց:

Երբ իրենց մազած, զտած որբերն անգամ կը փախչին. երբ, հակառ Պաթում հասած, Զեկան գաղթականներուն մէջ կը տեղաւորէ գաղթականի ցնցոտիներ հագած գործակալներ, որպէս զի հետեւին, լրտեսեն, հետապնդեն. երբ յուսահատածներ նոյն իսկ Թուրքիա կ'ապաստանին, գնդակահարուելու գնով, — սիրտերը ոչ թէ կը տաքնան, այլ կը սառին:

Իսկ այս դաժան իրականութիւնը կ'ազդէ ոչ միայն ժողովուրդին, այլ եւ երիտասարդութեան վրայ:

Բաց ի, անշուշտ, ռամկավարներէն եւ Հօկի երամակներէն, որոնք ներգաղթ կը հոլովեն միայն «արուեստը արուեստին համար»: Առանց իրենց տեղէն շարժելու, եւ միայն չարական երգելով:

Ինչպէ՞ս կարելի է լեցնել այս պարապը, — խանդավառութեան պակասը՝ հանդէպ այսօրուան հայրենիքին:

Մեր ուժէն վեր է այդ հրաշքը: Եթէ ուրիշներ գիտեն դադանիքը, թող բարի ըլլան հրապարակաւ յայտարարելու:

Եւ թող չորոնջան թէ դաշնակցական մամուլն է որ սեւ կը ցուցնէ ամէն բան:

Չէ՞ որ ունինք նաեւ ոչ-դաշնակցական, հակադաշնակցական, փառաբանական մամուլ: Ինչո՞ւ համար ջուրի ձայն կուգայ անոնց խօսքը:

Բայց թողո՛ւնք դաշնակցականն ու ոչ-դաշնակցականը:

Ահա լեռնակուտակ հրատարակութիւններ՝ Երեւանէն: Օրաթերթ, պարբերական, գիրք: Ազատ մուտք՝ ամէն տեղ: Եւ արտատպումներ՝ հայկական բոլոր թերթերուն մէջ:

Ի՞նչ է տպաւորութիւնը: Տա՞ք թէ պաղ: Ներգործակա՞ն թէ ժխտական:

Կարճ խօսքով, խանդավառութեան հիմնական աղբիւրը, հայրենիքը, անընդունակ է կատարելու իր դերը:

Անընդունակ՝ ոչ այնքան իր կարգ ու սարքով, որ կրնայ համակրանք արթնցնել այս կամ այն ուղղութեամբ, այլ իբրեւ հետեւանք նոյն ինքն Երեւանցիներու բթամտութեան:

Անոնք լայն, շատ լայն փռած ու ամուր կապած են ռուսական կարմիր գօտին, եւ խեղդելու աստիճան կը սեղմեն զայն, խաւիր չգնելով միջոցներու մէջ:

Եթէ երէկ «նախապաշարում» կամ «չարախօսութիւն» էր այս, — ահա տասը տարուան պատմութիւն, զանազանելու համար սուտն ու իրաւը:

Ուրեմն, արտասահմանի երիտասարդութիւնը ճիգ մը պիտի փորձէ ինքն իր վրայ, հակազդելու համար այս դառն յուսախաբութեան:

Ճիգ մը՝ ոչ թէ նոր հայրենիք փնտռելու, այլ այսօրուան իրականութիւնը համարելու իբրեւ ժամանակաւոր չարիք, հաւատալով լաւագոյն օրերու:

Իսկ ատոր համար, առաջնական պայման է գուրգուրալ այն ժողովուրդին վրայ որ կը գտնուի կարմիր դիծէն դուրս, Ֆրանսայէն մինչեւ Պարսկաստան ու մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա:

Առանց այդ գուրգուրանքին, առանց այդ տարագիր բազմութեանց անուշն ու լեղին բաժնելու, դժուա՛ր թէ բախտակից երիտասարդութիւնը կարենայ պահել իր հաւասարակշռութիւնը կամ խառնուածքը:

Ո՛ր եւ է երկրի երիտասա՛րդութիւն չի կրնար իր պորտը կտրել ժողովուրդէն:

Եթէ կտրեց, կը նշանակէ թէ չի հաւատար իր կոչումին ու դերին:

Առկէ անդին ճամբան շատ կարճ է, իյնալու համար փոսին մէջ:

Եւ ի՛նչ փոս, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ...

Այսօրուան երիտասարդութիւնը — խօսելով մեծամասնութեան մասին—ունի՞ այդ առաքինութիւնը: Ունի՞ սէր եւ գուրգուրանք՝ այն ժողովուրդին հանդէպ որ աչքերն ուղղած է իրեն:

Եթէ ունի — եւ կը հաւատանք թէ ունի — այն ատեն ինքն իրեն թոյլ պիտի տայ գոհանալ ամէնյն, կիսկատար, սովորական ձեռնարկներով:

Պիտի համախմբուի, պիտի որոճայ, պիտի տքնի յանուն այդ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան: Առանց դաւանանքի կամ սեռի խտրութեան:

Այդպէս է որ կը բացուի ճամբան՝ ծաւալուն կազմակերպութեան մը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՍԻՆ, ԵՒ ԵՂԱՒ

Անցեալ չորեքշաբթի օր վերջացաւ թուրք լեզուական համագումարը:

Մանրամասնութիւնները կը կարդաք այսօր իսկ:

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքերը լրջօրէն հաւատացած են որ իրենց լեզուն «մայրն է բոլոր լեզուներուն»:

Մի՛ խնդաք: Մէջտեղն է ժողովին ատենագրութիւնը:

Ահա եւ լեզուի քննական ընկերակցութեան կանոնագիր – ծրագիրը.

— «Այլ եւս ոչ ոք կը կասկածի թէ՝ առաջին քաղաքակրթութեան հիմնադիրները Թուրքերն են եւ քաղաքակրթութեան առաջին լեզուն ալ թուրքերէնը եղած է»:

Յետոյ, «շատ մը գիտուններ ցոյց տուած են որ թուրք լեզուն հնդեւրոպական եւ սեմական լեզուներուն մայրն է»:

Ի՞նչ համարձակութեամբ կը կասկածիք, երբ այդ շատ մը գիտուններուն մէջ կը կայծկլտան նա՛եւ հայկական անուններ:

Ոչ միայն փրոֆէսէ՛օր Մարթաեանը, այլ եւ ... Պետրոս Զէքին (Կարապետեան), որ ծեծ կերած է ո՛ր եւ է լեզու սորված ատեն, բայց ոչ թուրքերէնի համար,— այնքան «հարուստ, գեղեցիկ եւ դիւրին»:

Խե՛ղճ Պետրոս էփէնտի, խոնարհաբար աղաչեց, պաղատեցաւ, — «ամա՛ն, էփէնտիմ», — բայց չյաջողեցաւ կանոնագրին մէջ մտցնել թէ թուրքերէնը միեւնոյն ատեն «դիւրին» լեզու է:

Ոչինչ, կ'անցնի: Կը բաւէ որ պաշտօնապէս արձանագրեցին թէ «թուրքերէնը բոլոր լեզուներուն մայրն է»:

Կը մնայ որ Պետրոս Զէքի էփէնտին ձօն մըն ալ այս առթիւ գրէ, եւ անձամբ արտասանէ «Կազի»ին առջեւ:

ՎԱՐԱԶ

ՀԻԹԼԷՐ ԱԹԷ՞ՆՔ ԿԵՐԹԱՅ

Պերլինէն կը գրեն թէ Հիթլէր Աթէնք կը սպասուի շաբաթ օր: «Նացի»ներու պետը այս առթիւ քաղաքական ճառ մը պիտի խօսի, հովանաւորութեամբ Աթէնքի գերմանական գաղութին:

ՉԻՉԷՐԻՆ ՊԻՏԻ ՆՈՒԱԳԷ...

Ռուսական թերթերը կը գրեն թէ Պ. Չիչէրին վերջնապէս քաշուած է քաղաքական կեանքէն: Ամսական 350 րուբլի հանգստեան թոշակ պիտի ըստանայ, ինչպէս եւ ձրի բնակարան մը: Նախկին գործավարը, որ աշխարհի կը դողացնէր, կը յայտարարէ թէ այսուհետեւ միայն երաժշտութեամբ պիտի զբաղի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԲԱՑԸ

Կառավարութիւնը կը շարունակէ խորհրդակցութիւններ կատարել, գոցելու համար ելմտացոյցին բացը որ կը հասնի ութ միլիարի: Կարելի եղած է երեք միլիարի գումար մը խընայել կարգ մը նախարարութեանց նախահաշիւներէն. ուրեմն, տակաւին բաց կը մնայ հինգ միլիառ փրանք:

Ինչպէս գրած էինք, որոշուած է կրճատել շատ մը պաշտօնեաներ, իսկ մնացողներուն թոշակները զեղչել: Անոնք որ տարեկան 8—9000 փրանքէն աւելի կը ստանան, 5—10 առ 100 զեղչ մը պիտի ենթարկուին: Միւս կողմէ, կառավարութիւնը հանգստեան թոշակներու համար սահմանուած 7ուկէս միլիառ փրանքէն չորս միլիառը միայն պիտի վճարէ: Մնացեալը պիտի ճարուի փոխառութիւններով: Նոր ելմտացոյցը նորէն 1933 յունուարէն պիտի բանի, փոխանակ ապրիլ 1ի, ինչպէս որոշուած էր:

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Լանքաշիրի գործարանատէրները ազդ մը փակցուցին, որով կը ծանուցանեն թէ 15 առ 100 պիտի զեղչուին աշխատավարձերը, յառաջիկայ շաբթու: Սէնտիքաները հաւանած են միայն 7·50 առ 100ի: Վախ կայ որ նորէն գործադուլ յայտարարուի, փողոց նետելով 200,000 բանուորներ: Աշխատանքի նախարարը որոշեց միջամտել:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բոլորը անհամբեր կը սպասեն Էռիօ-Մաքտօնըլտ տեսակցութեան

Օրուան դէպքն է՝ Էռիօ – Մաքտօնըլտ տեսակցութիւնը, որ սարքուեցաւ Լոնտոնի մէջ, «հինգ»երու խորհրդաժողովին յետաձգումէն կամ ձախողումէն յետոյ:

Ֆրանսայի վարչապետը Լոնտոն պիտի երթայ վաղը, հինգշաբթի, եւ պիտի վերադառնայ շաբաթ օր: Կ'ըսուի թէ այս տեսակցութենէն յետոյ Լոնտոն պիտի հրաւիրուի նաեւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը: Յետոյ, պիտի խորհրդակցին նաեւ Լոնտոնի իտալական դեսպանին հետ: Ճիշդ այս միջոցին Լոնտոն կը գտնուի նաեւ Պ. Նորման Տէյվիս, զինաթափութեան խորհրդաժողովին ամերիկեան մասնագէտը:

⁂ Լոնտոնի մէջ շատ գոհ եղան որ Պ. Էռիօ անմիջապէս ընդունեց Պ. Մաքտօնըլտի հրաւէրը: Ժընեւի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն տեսակցութեան արդիւնքին: Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը գրեթէ ջլատուած է, եւ մարդիկ նրբանցքներու մէջ է որ կը գործեն: Ընդհ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, գրեթէ բոլոր նստարանները պարապ էին: Անորոշութեան մատնուած է նաեւ զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որուն նախագահը, Հէնտըրսըն, գոհ չերեւար Լոնտոնի մէջ առանձին ժողով մը գումարելու նախաձեռնութենէն: Հէնտըրսըն, ինչպէս ուրիշներ, կ'ուզէ որ Գերմանիոյ հաւասարութեան խնդիրը քննուի բուն խորհրդաժողովին մէջ, եւ ոչ թէ չորս կամ հինգ պետութեանց խորհրդաժողովին միջոցաւ:

Էռիօ – Մաքտօնըլտ տեսակցութենէն յետոյ է որ պիտի պարզուի մթնոլորտը:

⁂ Պերլինի մէջ գոհ չեն այս տեսակցութենէն: Կառավարական թերթերը, հպատակելով տրուած հրահանգին, կարծիք չեն յայտներ եւ միայն լուրերը կ'արտատպեն: Իսկ ազգայնական թերթերը կը կարծեն թէ տեսակցութեան հետեւանքը լաւ չպիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար: Կը վախնան որ Լոնտոնի մէջ միացեալ ճակատ մը կազմուի Գերմանիոյ դէմ:

⁂ Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը հերքեն այն լուրը թէ կառավարութիւնը յանձնառութիւններ ստանձնած է Գերմանիոյ հանդէպ, իրաւունքներու հաւասարութեան մասին: Ֆրանսական թերթերը, հրատարակելով այս հերքումը, մեծ արժէք չեն տար անոր: Կը կասկածին թէ՝ Պ. Մաքտօնըլտ կրնայ գրաւոր յանձնառութիւն տուած չըլլալ, բայց երեւի բերանացի խոստումներ բրած է: Ուստի, կը պահանջեն որ Պ. Էռիօ յուսաբանութիւններ ստանայ Լոնտոնի մէջ:

⁂ Գերմանիոյ երիտասարդութեան ֆիզիքական կազմակերպութեան համար կազմուած խորհուրդը գործի սկսած է արդէն: Շուտով նշանակուած ուսուցիչներուն պիտի յանձնուին դասընթացքները: Կառավարութիւնը ինք պիտի հոգայ ուտելիքի եւ բնակարանի ծախքերը:

Հազարաւոր գիւղացիներ անօթի

Ուկրայնա, որ ցորենաշատ երկիր մըն է, գրեթէ սովահար վիճակ մը կը ներկայացնէ այս միջոցին: Վերջին լուրերու համաձայն, հազարաւոր գիւղացիները գիւղերէն քաղաքները կը խուժեն, պատառ մը հաց գտնելու համար: Մայրաքաղաքին, Խարքովի փողոցներուն մէջ բազմաթիւ սովահար գիւղացիներ աշխատանք եւ հաց կը պահանջեն: Այս կացութիւնը աւելի ծանրացուցած է գործազրկութեան տագնապը: Ամէն օր 10—15 գիւղացիներ անօթութենէ կը մեռնին Խարքովի փողոցներուն մէջ:

Աննախընթաց դաս մը

Երկուշաբթի օր, Լայփցիկի գերագոյն ատեանին առջեւ դատի քաշուեցաւ գերմանական կառավարութիւնը, Փրուսիոյ, Պավարիոյ եւ Պատէնի պետութեանց կողմէ: Այս դատը աննախընթաց է Գերմանիոյ պատմութեան մէջ: Գերագոյն ատեանը պիտի վճռէ թէ՝ հանրապետութեան նախագահը եւ կառավարութիւնը չե՞ն խախտած սահմանադրութիւնը, անցեալ յուլիս 20ին արտակարգ լիազօր նշանակելով վարչապետը եւ պաշտօնանկ ընելով Փրուսիոյ նախարարները: Կառավարութիւնը իր պաշտպանողականին մէջ պիտի յայտարարէ թէ ստիպուած էր այդ բացառիկ միջոցներուն դիմելու, նկատի առնելով Փրուսիոյ ներքին վիճակը եւ իշխանութեան անկարողութիւնը:

Դատավարութեան առաջին օրէն իսկ, խնդիրը քաղաքական հանգամանք առացաւ. բայց նախագահը միջամտեց, դիտել տալով թէ իրենց պաշտօնը քաղաքական տեսակէտ պարզել չէ, այլ ճշդել թէ Սահմանադրութիւնը բռնաբարուա՞ծ է թէ ոչ:

Մակեդոնիոյ աղէտեալներուն համար

Խալքիտիքէի շարժը մեծ շարժում առաջ բերած է արտասահմանի Յոյներուն մէջ: Պոլսոյ Յոյները կուսակալութենէն արտօնութիւն ուզած են, նուիրահաւաքութիւն կատարելու եւ գոյացած գումարով թրքական ապխտակ գնելու եւ Յունաստան ղրկելու համար:

Եգիպտոսի Յոյներն ալ նուիրահաւաքութեան ձեռնարկած են: Ամերիկայի Աշեփան 1500 տոլար ղրկած է: Ամերիկաբնակ Յոյները կարեւոր գումար մը հանգանակելով, պիտի ղրկեն կառավարութեան: Փարիզի եւ Լոնտոնի Յոյներուն մէջ ալ շարժումներ սկսած են ի նպաստ աղէտեալներուն:

Գերմանական նոր մարտանաւը

Պերլինէն կը գրեն թէ արդէն իսկ սկսած է շինութիւնը երրորդ յածանաւին, որ պիտի ունենայ 181 մեդր երկայնութիւն եւ 20 մեդր լայնութիւն: Պիտի սպառազինուի 6 մեծ, 8 միջակ թնդանօթներով: Պիտի ունենայ նաեւ բազմաթիւ թնդանօթներ, օդանաւերու ռմբակոծութեան համար, ինչպէս նաեւ թորփիլարձակներ: Արագութիւնը պիտի ըլլայ 26 մղոն: Գերմանական թերթ մը կ'ըսէ թէ այս յածանաւը «աւելի զօրեղապէս սպառազինուած է քան ամէնէն սրընթաց մարտանաւը եւ աւելի սրընթաց է քան ամէնէն լաւ սպառազինուած մարտանաւերը»:

ԴՆԻԷՊՐՈՍՏՈՅԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հոկտ. 10ին բացուեցաւ «Դնիէպրոստոյ»ը, աշխարհի ամենամեծ ելեկտրակայանը, որուն շինութեան ձեռնարկած էր խորհրդային իշխանութիւնը: Այս առթիւ, դղրդագին ցոյցեր կատարուեցան: Ամէն կողմէ պատուիրակութիւններ գացած են Ուկրայնա: Շինութեան օգնած են ամերիկացի ճարտարագէտներ:

ՆՈՐԷՆ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԽՕՍՔԵՐ

Ֆիլիպէէն կը գրեն մեզի.—

Բաւական բան գրուեցաւ, տարիներ շարունակ, Պուլկարիայէն ըլլալիք ներգաղթի մասին: «Լիազօր» մը, Լեւոն Արապեան, դրամ հաւաքեց, ճառ խօսեցաւ, թղթակցեցաւ, ու ցանկ պատրաստեց: Նոյն իսկ, Այթոսցի շուրջ 100 ընտանիքներ իրենց ունեցածն ու չունեցածը ծախեցին, այսօր-վաղը Պուրկազ գալիք շոգենաւին յանձնուած իրենց նայուածքը:

Օր մըն ալ, յանկարծ, իրենց թերթերը գրեցին թէ «որոշ ժամանակուան համար յետաձգուած է ներգաղթը»:

Զանցած երկու ամիս, սակայն, ահա կրկին կը ժպտի «տեսիլքը»:«Կ'երթա՛նք կոր»: Կ'ըսեն թէ՝ Պ. Շահվէրդեան գրեր է պատրաստ ըլլալ: Համաձայն զրոյցին, միայն Այթոսցիները պիտի մեկնին: Ու հաւանական ալ է, որովհետեւ խեղճերը «շոգիի վրայ» են՝ տարիներէ ի վեր...: Անգամ մը փակուելու վրայ էր տեղւոյն վարժարանը (մեծ մասով ներգաղթողներու տղաք): Այս տարի վերաբացին, նոյն իսկ, ուսուցիչ մըն ալ վարձեցին: Հիմա, վարժարանը պիտի մնայ զոց, իսկ ուսուցիչը...բացը: Ո՞րու լայ իր մեղքը:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Պուլկարիոյ ներքին նախարարը լուծելով Թեմական խորհուրդը, նոր եռանդամ խորհուրդ մը կազմած է: Անդամներն են՝ Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Յովակիմեան (նախագահ), Ստեփաննոս Ֆինճ. Կարապետեան, Պ. Օ. Յովհաննէսով, Պ. Մ. Յովհաննէսեան:

(Երէկ թիւրիմացութեամբ գրուած էր ընկ. Նժդեհի անունը):

«ՔԱՅՑԻՐԵԱՆ» ԵՐԱԶՆԵՐ

Երկուշաբթի օր Պերլինի մէջ լոյս տեսաւ առաջին թիւը միապետական շաբաթաթերթի մը, որ կը հրատարակէ «Քայզէրեան» (կայսերական) կուսակցութեան ծրագիրը:

Նոր կուսակցութիւնը կը պահանջէ որ Գերմանիան չմասնակցի Ազգերու Դաշնակցութեան, ցորչափ ան կը մընայ յաղթական պետութեանց ընկերակցութիւն մը:

Անհրաժեշտ է որբոլորճնալիրաւունքներու հաւասարութիւն վայելեն: Յետոյ, կը պահանջէ վերաքննել դաշնագիրները, այլապէս կարելի չէ խաղաղեցնել աշխարհը: Ու վերջապէս, կը բողոքէ այն «սուտ»ին դէմ թէ Գերմանիան է պատասխանատուն վերջին պատերազմին: Ուրեմն, հարկ է չեղեալ համարել այդ հիման վրայ կնքուած բոլոր դաշնագիրները: Գերմանիան պիտի պայքարի, մինչեւ որ բոլոր իր գաղթավայրերը վերադարձուին:

Նոր կուսակցութիւնը կը պահանջէ նաեւ միացում՝ Աւստրիոյ հետ եւ կատարեալ ինքնավարութիւն Գերմանիայէն դուրս հաստատուած գերմանական համախմբումներու համար:

ՀԱՆՔԻՆ ՄԷՋ ԽԵՂԴՈՒԵՑԱՆ

Լանքաշիրի մէջ (Անգլիա) ածխահանքի վերելակ մը, որուն մէջ քսան բանուորներ կը գտնուէին, խզուելով ինկաւ հանքին խորը: Բոլորն ալ խեղդուեցան ջուրերուն մէջ, բաց ի մէկէն որ յաջողած էր դուրը բանալ եւ դուրս ցատկել: Անմիջապէս օգնութեան հասան բժիշկներ եւ դեղագործներ եւ դուրս հանելով 19 արկածեալները, ամբողջ երկու ժամ փորձեցին ողջցնել արհեստական շնչառութեամբ. բայց ուշ էր: Բոլորն ալ մեռած էին:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ԵՒՐՈՊԱՆ

Մ. Նահանգներու առեւտրական նախարարութիւնը տեղեկագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Եւրոպան իր 310 միլիոն բնակչութեամբ ունի 11,378,000 գործազուրկներ, մինչդեռ Մ. Նահանգներու գործազուրկներուն թիւն է 11,400,000, բնակիչներուն թիւը ըլլալով 123,000,000: Ուրեմն, գործազուրկներու համեմատութիւնն է 9·5 առ 100 Մ. Նահանգներուն մէջ, բաղդատելով բնակչութեան հետ, եւ միայն 3·60 առ 100 Եւրոպայի մէջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ Գ. ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 4 Հոկտ.—Կիրակի, 2 Հոկտեմբեր, բացումը կատարուեցաւ Հայ Կ. (Գթութեան) Խաչի Պուլկարիոյ շրջանի Գ. Պատգ. Ժողովին:

Բացումը հանդիսաւոր ձեւով մը տեղի ունեցաւ Ֆիլիպէի «Հաքբէտ»ի սրահին մէջ: Ֆիլիպէի մասնաճիւղին երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. Փափազեանի, երգեց պուլկարական քայլերգն ու «Մեր Հայրենիք»ը, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս:

Շրջ. Վարչութեան ատենապետը՝ ընկ. Գ. Փիլիպոսեան, պարզելէ վերջ Գթութեան Խաչի գլխաւոր նպատակները, յայտնեց թէ հակառակ երեք տարուան գոյութեան, արդէն իսկ ունի 14 մասնաճիւղեր եւ ութ հարիւր անդամներ: Անդամներու թիւը համաձայն Շրջ. Վարչութեան տեղեկագրին, տարուէ տարի կ՚աւելնայ: Շրջանը, մէկ տարուան ընթացքին, ունեցած է քառորդ միլիոն լէվայի նիւթական գործառնութիւն, որուն շատ քիչ համեմատութիւնը տրուած է անմիջական ծախքերու, ու ճնշիչ տոկոսը՝ դպրոցներու, անոք ազգայիններու, հիւանդներու եւ միութեան անունով պահուող գիշերօթիկ թէ ցերեկեայ սան — սանուհիներու:

Այսպէս, Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան նիւթական օժանդակութեան շնորհիւ՝ Սօֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանին յատկացուած է 300 տոլար, որուն փոխարէն 12 ցերեկօթիկ եւ 4 գիշերօթիկ սան — սանուհիներ կը պահուին հոն: Սօֆիայի մասնաճիւղը, իր միջոցներով, վեց ամիս ճաշ տուած է 30—35 կարօտ աշակերտներու: Խասքովայի ազգային վարժարանին յատկացուած է, Ամերիկայի օժանդակութենէն, նախորդ տարի 50, իսկ վերջին տարին 100 տոլար: Ֆիլիպէի մասնաճիւղը իր անունով սաներ պահած է ազգային վարժարանին, իսկ այս տարի՝ թէ ազգային եւ թէ Մխիթարեան վարժարանին մէջ: Նման ձեռնարկներ ըրած են Ռուսճուք, Շումէն, Պուրկազ եւ այլ մասնաճիւղեր: Ասկէ զատ, Շրջ. Վարչութիւնը երկու անգամով 6000 լէվայի օժանդակութիւն մը ըրած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկ. Շրջ. Վարչութեան՝ հայ արփիներու ընդհ. բանակումներուն համար:

Պ. Հ. Փիլիպոսեան, իր այս բացատրութիւններէն վերջ, աւելցուց, որ Գթութեան Խաչը հետզհետէ պէտք է ձգտի ըլլալ ազգ. պաշտպանութեան զարկ տուող կազմակերպութիւն մը, իր օժանդակութիւններուն մեծ տոկոսը անոր յատկացնելով:

Որովհետեւ Շրջ. Վարչութեան հրաւէրով Պատգ. Ժողովին կը մասնակցէր, նաեւ, Ամերիկայի Ընդհ. Պատգ. Ժողովի Պուլկարիոյ շրջանի պատգամաւորներէն ընկ. Թափառական, Պ. Հ. Փիլիպոսեան հրաւիրեց զայն բեմ, խօսելու համար ընդհանրապէս Կ. Խաչի մասին: Ընկ. Թափառական, բեմ ելաւ ծափերու մէջ եւ խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը, տուաւ խրախուսիչ ծանօթութիւններ, յիշեց թէ ինչպէս հայ կինը հանրային կեանքի մէջ կ՚ընէ մեծ նուաճումներ, ու իր այս մեծ կազմակերպութեամբ ոչ միայն կը պաշտպանէ ու կը պաշտպանուի, այլ եւ՝ նշանակելի գործ կը տեսնէ: Իր ճառը սրահին մէջ ստեղծեց մեծ ոգեւորութիւն: Իրմէ յետոյ ողջերթներ բերին՝ Սօֆիայի մասնաճիւղէն՝ Տիկ. Հ. Տէվէճեան, Ֆիլիպէի մասնաճիւղէն՝ Օր. Հ. Սադըգլեան, Խասքովայէն՝ ընկ. Ա. Հատտաեան: Օր. Գ. Կարապետեան արտասանեց Կ. Խաչի ձօնուած բանաստեղծութիւն մը:

Շրջ. Վարչութեան ատենապետը յետոյ հրաւիրեց պատգամաւոր—պատգամաւորուհիները ընտրելու Պատգ. Ժողովի դիւանը:

Միաձայնութեամբ ընտրուեցան՝ նախագահ՝ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան, իսկ փոխ — նախագահ՝ ընկերուհի Հ. Տէվէճեան. քարտուղարներ՝ Օր. Հայկանոյշ Մանուկեան եւ ընկ. Ա. Հատտաեան: Յանձնախումբեր՝ — լիազօրագրերու՝ Տիկ. Վ. Պոյաճեան, Տիկ. Ե. Նժդեհ եւ ընկ. Գ. Փիլիպոսեան, քննիչ՝ Օր. Մանուկեան, ընկ. Թաթուլ Արզումանեան եւ ընկ. Թ. Թիւթիւնճեան. խմբագրական՝ ընկ. Թափառական, Տիկ. Ա. Շիրինեան եւ ընկ. Օ. Մխիթարեան:

Նախագահ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան բացումի առթիւ իր կրած տպաւորութիւններէն խօսեցաւ ու տուաւ վեց խրախուսիչ երեւոյթներ, եւ փակեց առաջին նիստը՝ ալիտակազգեստ փոքրիկներու մէկ գեղեցիկ կենդանի պատկերէն վերջ:

Պատգ. Ժողովը իր յաջորդ նիստերը շարունակեց ուրիշ սրահի մը մէջ, ու իր աշխատանքները աւարտեց երկու օրուան ընթացքին: Ժողովի կազմը, լիազօրագրերու ստուգումէն վերջ, հետեւեալն էր.— Շրջ. Վարչութիւն՝ Գ. Փիլիպոսեան եւ Օ. Մխիթարեան (խորհրդակց.), Սօֆիա՝ Տիկիններ՝ Հ. Տէվէճեան եւ Նժդեհ եւ Օր. Հ. Մանուկեան, Ֆիլիպէ՝ Տիկ. Զ. Մկրտիչեան, Կարօ Ղազարոսեան և Գէորգ Թահմիզեան. Թ. Փազարճըք՝ Պօղոս Փափազեան, Ռուսճուք՝ Թ. Արզումանեան, Խասքովօ՝ Ա. Հատտաեան, Բըրճալը՝ Տիկ. Ա. Շիրինեան, Պուրկազ՝ Օր. Հ. Մեսրոպեան եւ Թիւթիւնճեան, Եամպօլ՝ Տիկ. Վ. Պոյաճեան, Այթօս՝ Տիկ. Արաքսի Օզաննեան, նաեւ՝ ընկ. Թափառական, Տիկ. Սիրանոյշ Պարտիզպանեան եւ Օր. Հ. Սադըգլեան՝ խորհրդակցական ձայնով:

Պատգ. Ժողովը չափազանց ջերմ եւ համերաշխ մթնոլորտի մէջ տարաւ իր աշխատանքները, ու որոշեց, ի միջի այլոց.—

1— Ունենալ այցելու գործիչ մը՝ աւելի զարկ տալու համար մասնաճիւղերու գործունէութեան:

2— Նոյնանպատակ միութիւններու հետ սերտ կապ պահել եւ այս կամ այն քաղաքին մէջ անոնց պակաս թողած ձեռնարկները կատարել:

3— Օգնութեան հասնիլ այն կրթական հաստատութիւններուն, որոնք տակաւին Գթութեան Խաչի օժանդակութեան կրնան փակուելու վտանգին առջեւ գտնուիլ:

(Այսպէս, Խասքովայի՝ 150 տոլար, ճեմարանին՝ 300 տոլար, Եամպօլի եւ Այթօսի ազգ. վարժարաններուն 6000-ական լէվա):

4— Շարունակել սաներ պահել ազգային եւ այլ վարժարաններու մէջ:

5— Պուլկարիոյ մէջ կրթական գործին մեր օժանդակութեան աւելի նպատակաւոր ձեւ մը տալու համար անհրաժեշտ ուսումնասիրութիւնները կատարել եւ պատրաստել որոշ ծրագիր մը՝ մինչեւ յառաջիկայ Պատգ. Ժողով (Մայիս, 1933):

6— Այն ազգ. վարժարաններուն մէջ ուր կանոնաւոր բժշկական խնամք չկայ, այցելու բժիշկ մը ունենալ՝ տղոց առողջ. վիճակը տեւականօրէն քննելու համար:

7— Ֆիլիպէի եւ այլ վայրերու մէջ, ուր պահանջ ու կարելիութիւն կայ, ձեռնարկել ամառ դասընթացքներու՝ հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան համար՝ նախադծուած պիտանէով:

8— Նկատի ունենալով որ արհեստանոց — աշխատանոցի համար անձեռնմխելի ֆոնտ մը կայ, ուսումնասիրել ներկայ պայմանները եւ, եթէ ձեռական կամ այլ աշխատանքներու ըստ պատշաճ կարելիութիւն տեսնուի, անմիջապէս ձեռնարկել աշխատանոց մը բանալու:

9— Թելադրել մասնաճիւղերուն՝ գործակցութեամբ ուրիշ կազմակերպութիւններու՝ օգնութեան հասնիլ տեղական կարիքներուն (անօթի, դեղօրայք, պատսպարան, ճերմակեղէնի հաւաքում, եւայլն):

10— Նկատելով որ շատ մը մայրեր դպրոցական տարիքէն վար իրենց զաւակներուն պատճառաւ չեն կրնար աշխատանքի երթալ, որոշ պիւտճէ մը յատկացնել եւ հաւաքել նման տղաքը, ամէն օր, զանոնք պահելով վճարովի տիկնոջ մը կամ օրիորդի մը խնամքին տակ:

11— Ծովային եւ լեռնային դպրոցակայաններ ունենալ ամառը՝ տկարակազմ տղոց համար:

12— Շրջանի կանոնագիրը ենթարկել վերամշակման:

Այս ու այլ որոշումներէ զատ, Պատգ. Ժողովը ընտրեց Շրջ. Վարչութիւնը որ կը մնայ Սօֆիա.—Տիկ.ներ՝ Պ. Պարսամեան, Մ. Ստեփանեան, Տ. Ռուբեան, Ս. Յովհաննէսեան, եւ Պ. Պ. Թափառական, Ա. Յակոբեան, Գ. Փիլիպոսեան, իսկ փոխ — անդամներ՝ Տիկիններ՝ Գնալեան եւ Թ. Կարապետեան:

Պատգ. Ժողովի բացման առթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ կային զանազան մասնաճիւղերէ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ Շրջանային Վարչութենէն:

Պատգ. Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց շնորհակալութեան նամակ մը ուղղել Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան՝ իր ցոյց տուած անվերապահ աջակցութեանը համար, որ գլխաւոր ազդակը եղած է այս շրջանին գործունէութիւնը աւելի եռանդուն եւ արդիւնաւոր դարձնելու համար:

Ժողովը վերջացաւ Թափառականի փակման խօսքով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ի՞ՆՉ Է ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՖԱՇԻԶՄՕ)

— ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՍ —

— :-: —

ԽՄԲ.— Քանի մը շաբաթ առաջ հրատարակած էինք Մուսոլինիի մէկ ուսումնասիրութիւնը՝ խրձականութեան (փաշիզմ) էութեան մասին: Այսօր կուտանք այդ ուսումնասիրութեան վարդապետական մասը, որ նոյնպէս թարգմանուած է բուն բնագիրէն (Իտալական Համայնագիտարան):

Ինչպէս ամէն քաղաքական հաստատուն յղացում, այնպէս եւ խրձականութիւնը կիրարկում է եւ մտածում, գործունէութիւն՝ որու ներքին տեսական ուժը վարդապետութիւն մըն է, եւ վարդապետութիւն՝ որ պատմական ուժերու տրուած դրութենէ մը ծագում առնելով, հոն կը մնայ շրջահակուած ու հոն կը շարժի ու կը գործէ ներսէն: Ուստի տեղի ու ժամանակի պատահականութիւններու առնչակից ձեւ մը ունի, բայց նոյն ատեն գաղափարական բովանդակութիւն մը որ զայն մտածումի բարձրագոյն պատմութեան մէջ՝ ճշմարտութեան տարալի մը դերակայ պատուանդանի վրայ կը դնէ:

Աշխարհի մէջ կարելի չէ հոգեպէս գործել իբրեւ մարդկային կամք կամքերու վրայ տիրապետող՝ առանց յղացում մը կազմելու այն մասնական ու հաստատ իրականութեան մասին որուն վրայ պէտք է գործել, եւ միւս տիեզերական ու մշտատեւ իրականութեան մասին՝ ուր առաջինը իր գոյութիւնն ու կեանքը ունի: Մարդերը ճանչնալ. եւ մարդը ճանչնալու համար պէտք է ճանչնալ իրականութիւնը եւ իր օրէնքները: Չկայ պետութեան յղացում որ հիմնաւորապէս կեանքի յղացում մը չըլլայ. իմաստասիրութիւն թէ յայտնատեսութիւն, կամ գաղափարներու դրութիւն՝ տրամաբանական կառուցումի մը մէջ զարգացող կամ տեսիլքի մը ու հաւատքի մը մէջ ամփոփուող, ան՝ դէթ ներքնապէս ու խորքով աշխարհի կազմական (organique) յղացողութիւն մըն է միշտ:

Այսպէս խրձականութիւնը՝ իբրեւ կուսակցական կազմակերպութիւն, իբրեւ դաստիարակչական դրութիւն, իբրեւ խիստ կարգապահութիւն կարելի պիտի չըլլար հասկնալ, եթէ զայն կեանքը ըմբռնելու իր ընդհանուր ձեւի լոյսին տակ չդիտէինք: Հոգեպաշտական ձեւ: Խրձականութեան համար աշխարհը այս մակերեսին վրայ երեւցող աշխարհը չէ, ուր մարդը բոլոր միւսներէն բաժնուած ու ինքն իր գլխուն անհատ մըն է՝ բնական օրէնքով մը ղեկավարուող՝ որ զինքը բնազդաբար եսասիրական ու վայրկենական հաճոյքի կեանք մը ապրելու կը մղէ: Խրձականութեան մարդը անհատ է որ ազգ ու հայրենիք է, բարոյական օրէնք է՝ որ աւանդութեան մը եւ առաքելութեան մը շղթայով իրարու կը շաղկապէ անհատներ ու սերունդներ, որ կը ջնջէ հաճոյքի կարճատեւ շրջանի մը մէջ լճացած կեանքի բնազդը՝ պարտականութեան մէջ միջոցի եւ ժամանակի սահմաններէ անկախանդ բարձրագոյն կեանք մը հիմնելու համար. կեանք մը՝ ուր անհատը իր անձնուիրութեամբ, իր մասնաւոր շահերու զոհողութեամբ, իր մահո՛վն իսկ՝ իրականացնէ այն ամբողջովին հոգեկան գոյութիւնը ուր կայ ու կը մնայ իր մարդու արժէքը:

Ուստի հոգեպաշտական յղացում, որ նոյնպէս ծագում առած է Ութհարիւրի մեղկ ու նիւթապաշտ դրապաշտութեան դէմ դարուն հակազդեցութենէն: Հակադրապաշտական, բայց բայց դրական. այսինքն ոչ սկեպտիկ, ոչ անգիտական, ոչ յոռետես եւ ոչ ալ կրաւորապէս լաւատես ինչպէս են ընդհանրապէս ա՛յն վարդապետութիւնները (բոլորն ալ ժխտական) որոնք կեանքի կեդրոնը կը զետեղեն մարդէն դուրս՝ որ իր ազատ կամքով կրնայ եւ պէ՛տք է ստեղծէ իր ինքնատիպ կեանքը: Խրձականութիւնը գործի մէջ ներառած մարդը կ՚ուզէ: Կ՚ուզէ որ ան առնականօրէն գիտակից ըլլայ դժուարութիւններուն որ կան, եւ կազմ ու պատրաստ զանոնք դիմագրաւելու: Կեանքը կ՚ըմբռնէ իբրեւ պայքար եւ կը մտածէ որ մարդուն պարտքն է նուաճել ա՛յն կեանքը որ ճշմարտապէս արժանի է իրեն՝ ամէնէն առաջ իր մէջ ստեղծելով զայն կառուցանելու համար անհրաժեշտ ատաղձը կամ գործիքը (ֆիզիքական, բարոյական, մտաւորական): Այսպէս է առանձին անհատին համար, այսպէս ազգին համար, այսպէս մարդկութեան համար: Ասկից՝ մշակոյթի առաջ արժէքը իր ամէն արտայայտութիւններով (գեղարուեստ, կրօնք, գիտութիւն) եւ դաստիարակութեան հսկայ կարեւորութիւնը: Ասկից նաեւ աշխատանքի էական արժէքը՝ որով մարդը բնութեան կը յաղթէ եւ կը ստեղծէ մարդկային աշխարհը (տնտեսական, քաղաքական, բարոյական, մտաւորական):

Կեանքի այս դրական յղացումը կասկած չկայ թէ բարոյապաշտ յղացողութիւն մըն է: Եւ կ՚ընդգրկէ ամբողջ իրականութիւնը ինչպէս նաեւ մարդկային գործունէութիւնը որ անոր վրայ կը թագաւորէ: Ո՛չ մէկ գործ բարոյական դատաստանէ կը խուսափի. աշխարհի վրայ ոչ մէկ բան կարելի է մերկացնել այն արժէքէն որ իրաքանչիւրին կը պատկանի բարոյական նպատակներու առնչմամբ: Ուստի կեանքը այնպէս ինչպէս կ՚ըմբռնէ խրձականը՝ լուրջ է, խստապահանջ է ու կրօնական. ամբողջովին հաւասարակշռուած հոգիին պատասխանատու եւ բարոյական ուժերու վրայ յեցած աշխարհի մը մէջ: Խրձականը կ՚արհամարհէ «հանգստաւէտ» կեանքը:

Խրձականութիւնը կրօնական յղացում մըն է ուր անհատը պէտք է նկատել բարձրագոյն օրէնքի մը հետ, առարկայական կամքի մը հետ իր ունեցած տեւական յարաբերութեամբը. առարկայական կամք մը որ կը գերազանցէ մասնական անհատը եւ զայն հոգեկան ընկերութեան մը գիտակից մէկ անդամին կը վերածէ: Խրձական վարչաձեւի կրօնական քաղաքականութեան մէջ պարզ պատեհապաշտական նկատողութիւններու վրայ յամեցողը, չէ հասկցած որ խրձականութիւնը կառավարութեան դրութիւն մը ըլլալով հանդերձ, նաեւ եւ մանաւա՛նդ մտածումի դրութիւն մըն է:

Խրձականութիւնը պատմական յղացում մըն է, ուր մարդը է այն ինչ որ է՝ հոգեկան յառաջխաղացութիւն իր բերած մասնակցութեամբը. ըլլայ այդ՝ ընտանեկան ու ընկերական խմբաւորումին մէջ, ըլլայ պատմութեան եւ ազգին մէջ՝ որոնց բոլոր ազգերը կ՚աշխատակցին: Պատմութենէն դուրս մարդը ոչինչութիւն է: Ասոր համար խրձականութիւնը դէմ է նիւթապաշտ սխեմներու վրայ կանգնած բոլոր անհատապաշտ վերացականութիւններուն, ինչպէս օրինակի համար ԺԸ. դարը. եւ դէմ է բոլոր ցնորաբանութիւններու եւ ժագոպինեան նորութիւններու: Ան աշխարհի վրայ «երջանկութիւնը» անկարելի կը նկատէ, ըմբռնում մը որու հակառակը պնդեց ու փափաքեցաւ 1700ի տնտեսաբանական դրականութիւնը, եւ ուստի կը մերժէ այն բոլոր յղացումները՝ որոնք իրերու նախասահմանուած նպատակի մը հասնելու տեսակէտէն մեկնելով կը խորհին թէ պատմութեան մէկ որոշ վայրկեանին մարդկային սեռի վերջնական մէկ դասաւորումը տեղի պիտի ունենայ: Ասիկա կը նշանակէ ինքզինքը դուրս դասել պատմութենէն ու կեանքէն՝ որ մշտատեւ հոսում մը եւ ըլլալ մըն է: Խրձականութիւնը քաղաքականապէս կ՚ուզէ իրապաշտ վարդապետութիւն մը ըլլալ. գործնականապէս կը բաղձայ լուծել միայն այն հարցերը որ պատմականօրէն ինքնաբերաբար կը ներկայանան եւ որ ինքնաբերաբար կը գտնեն կամ կը թելադրեն իրենց լուծումը: Մարդերու ինչպէս նաեւ բնութեան մէջ գործելու համար՝ պէտք է իրականութեան զարգացման խաղերուն մէջ թափանցել ու տիրանալ գործող ուժերու:

Թարգմ. ՏՈՒԹԹ. Կ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

Մէկ տոլարը 175 տրախմի

— :-: —

Յունաստանի կառավարութեան որոշումով, հոկտ. 7էն Յունաստանի Դրամատունը ալիր կամ արմտիք ներածողներուն տոլար պիտի տայ օրուան արժէքով, այսինքն մէկ տոլարը 175 տրախմիի հաշուով: Մինչեւ հիմա դրամատունը 130էն կուտար տոլարը և տարբերութիւնը կը վճարէր կառավարութիւնը, որպէսզի հացը չսղէ: Սակայն պիւտճէին բացը եւ ելմտական դժուարութիւնները այլեւս անկարելի դարձուցած ըլլալով նախկին ձեւին շարունակութիւնը, կառավարութիւնը այդ որոշումը տուած է:

Կ՚ըսուի թէ հացին օխան մէկ տրախմի վրայ պիտի ղնէ այս պատճառաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օդանաւային հաղորդակցութեան ճանապարհները

— :-: —

«Խորհրդ. Հայաստան» կը հրատարակէ հետեւեալ շահեկան յօդուածը.—

Երկրի զարգացող ժողովրդային տնտեսութիւնը կը թելադրէ օդանաւը գործածել գիւղատնտեսութեան և ճարտարագործութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, ինչպէս նաեւ ի սպաս դնել մշակոյթային, առողջապահական եւ պետական հաստատութիւններուն: Խորհրդային եւ հաւաքական տնտեսութեանց դաշտերը, այգիները եւ բանջարանոցները պաշտպանելու համար վնասատուներէն, հսկելու համար անտառներուն վրայ, պայքարելու համար անտառներու հրդեհին դէմ, օգնէն կատարելու համար ցանքերը, անհրաժեշտ է օգտագործել օդանաւը: Յետոյ երկրին տնտեսութեան ելեկտրացումը կը պահանջէ արագ հաղորդակցութեան համար գործածել օդանաւը, որպէսզի կարելի ըլլայ ճարտարապետները փոխադրել արագօրէն երկրին ճարտարագործական կեդրոնները:

Դարձեալ ճահճատենդի դէմ պայքարելու համար, մժեղներու բոյնը ոչնչացնելու գեղեցիկ միջոց մըն է օդանաւը:

Ասոր համար պէտք է շրջաններու բաժնել երկիրը, եւ օդային գիծեր հաստատել գիւղատնտեսական կամ ճարտարագործական կեդրոններու միջեւ:

Ներկայիս, Հայաստան չունի օդային հաղորդակցութեան գիծեր: Այդ գիծերուն հաստատութիւնը կը մտնէ երկրորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ: Հայաստան պիտի ունենայ, ըստ այդ ծրագրին կամ Անդրկովկասեան օդային հաղորդակցութեան վարչութեան նախագծին, հազար քիլոմեթր երկար օդային գիծեր:

Այս գիծերը ճշդելու ատեն հաշուի առնուած են հաղորդակցութեան միւս եղանակները, եւ երկրին արտադրութեան զարգացման ծրագիրները:

Այսպէս օդային գիծերը իրար պիտի կապեն ժողովրդային տնտեսութեան հանգոյցները, որ ահաւասիկ.—

1.— Ալլահվերդի-Ղարաքիլիսա քիմիա-մետաղագործական հանգոյց:

Այս հանգոյցին հիմը կը կազմեն Ձորագէսի աժան ելեկտրական ուժը եւ պղինձի հանքավայրերը: Այս շրջանին մէջ կ՚իյնայ Ստեփանաւանի եւ Դիլիջանի պանրագործական, կաթնատնտեսական, եւ բանջարաբուծական արդիւնաբերութիւնը:

2.— Երեւան - Ջանգու ելեկտրա - քիմիական հանգոյցը, որուն հիմը կը կազմէ Սեւան Ջանգու ջրաստահանքին ելեկտրական ուժը: Այստեղ կը կեդրոնանան բնածխիսի, աւշակի, արգնիկի, քացախի, արհեստական մետաքսի գործարանները: Այս հանգոյցին մէջ կ՚իյնան նաեւ թեթեւ արդիւնաբերութիւնը եւ սննդի մատակարարութիւնը: Այս հանգոյցին կը կապուին դարձեալ Սարդարաբադի շրջանը իբրամպակագործակութեամբ եւ պահածոյի գործարանով, Սեւանայ լիճը (Ելենովկայի մօտ) ձկնորսութեամբ, օսլայի արտադրութեամբ եւ կաթնային տնտեսութեամբ: Վերջապէս այս հանգոյցին մէջ կ՚իյնայ Դաւալուի շաքարի գործարանը, որուն արդիւնաբերութենէն պիտի օգտուին նաեւ արեւելեան երկիրները:

3.— Լէնինականի արդիւնաբերական հանգոյցը, որ կեդրոնն է Հայաստանի հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութեան: Այս շրջանին մէջ կեդրոնացած են նաեւ թեթեւ արդիւնաբերութիւնը եւ սննդի մատակարարումը: Այստեղ կը գտնուին միսի մատակարարութիւնը, շաքարի գործարանը, կիրի գործարանը, օճառի գործարանը, կաթնատնտեսական արդիւնաբերութիւնը: Լէնինականի շրջանը ուշադրութիւն կը գրաւէ դարձեալ իբրեւ շինութեանց նիւթերու հայթայթման կեդրոն: Հսկայական պաշար ունի փխքարի:

4.— Ջանգեզուրի արդիւնաբերական հանգոյցը, որ նշանաւոր է իր գունաւոր մետաղի հսկայական հանքերով (պղինձ, արճիճ, զինկ):

Ահա այս հանգոյցներն են, որ պիտի կապուին իրար, ինչպէս նաեւ Երեւանի ու Անդրկովկասի: Այդ նպատակով, պիտի հաստատուին հետեւեալ օդային գիծերը.—

1.— Թիֆլիզ-Երեւան, որ պիտի ունենայ իբրեւ հանգրուան Թիֆլիզ-Լիւկսէմպուրկ— Լէնինական-Երեւան:

2.— Լէնինական-Դիլիջան-Գորիս, որ պիտի ունենայ իբրեւ հանգրուան Լէնինական-Ղարաքիլիսա-Դիլիջան, Նոր Բայազիտ-Մարտունի-Բազար Չայ-Ղարաքիլիսա-Գորիս:

Այս գիծը պիտի ունենայ երկու ճիւղեր.

ա) Ղարաքիլիսայէն Ալլահվերդիի պղինձի հանքերը:

բ) Գորիսէն Ղափանի պղինձի հանքերը:

3.— Երեւան Բագու, որ պիտի անցնի լեռնային Ղարաբաղի վրայ: Ինչպէս բոլոր օդային հաղորդակցութեան բոլոր այս գիծերուն երկարութիւնը պիտի հասնի 1000 քիլոմեթրի:

Երբ հաստատուին օդային հաղորդակցութեան այս գիծերը, երկրին ճարտարարուեստն ու գիւղատնտեսութիւնը իրական թռիչք պիտի ստանան: Հոն ուր օդային հաղորդակցութեան գիծ է հաստատուած, թղթատարական սուրհանդակն ալ պիտի կատարուի օդէն:

Անշուշտ այս ամէնը կը պահանջեն հսկայ դրամագլուխ: Պէտք է որ շրջաններու պիւտճէն մասամբ թեթեւցնէ բեռը, առանձնելով տեղական գիծերու սարքաւորման ծախքերը: Տեղական ուժերն են, որ պարտաւոր են պատրաստել օդանաւային կայաններու հրապարակները:

Մխխանայի հանքը

«Խորհր. Հայաստան» կը գրէ թէ Մխխանայի երկրաբանական արշաւախումբը շրջանին մէջ երեւան հանած է մեծ քանակութեամբ հանքային արճիճ, զոր կարելի է գործածել լաւ տեսակի պողպատի: Այս հանքը մեծ նշանակութիւն ունի արդիւնաբերութեան համար:

Նոյն շրջանին մէջ հանքային արճիճէն զատ երեւան հանուած է նաեւ պղինձ:

Երեւանի երկրորդ ջրաելեկտրակայանը

Գրեթէ աւարտած է Երեւանի երկրորդ ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը: Ամբողջացած է սարքաւորումը: Մեքենաներն են, որ փորձի կը դրուին: Շուտով կը սկսի բանիլ ելեկտրակայանը:

Երեւանի երկրորդ ելեկտրակայանը Խորհրդային Միութեան մէջ առաջինն է, որ կը բանի ինքնաբերաբար եւ կը կառավարուի հեռուէն, Երեւանի առաջին ջրաելեկտրակայանէն, որ կը գտնուի երկու քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Երկրորդ ջրաելեկտրակայանը Հայաստանի նորակառոյց հաստատութիւններուն,— Դաւալուի շաքարի գործարանը, Երեւանի հանրակառքը սպասարկելէ զատ, ուժ պիտի հայթայթէ նաեւ Ղռերու 3000 հեկտար հողերը ջրելու:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

— :-: —

Լուրջն ու զաւեշտականը դէմ դիմաց

Ինչպէս գրած էինք, չորեքշաբթի օր փակուեցաւ Թուրք լեզուական համագումարը, 9 օր ճառելէ յետոյ: Այս առթիւ կարդացուեցաւ նորակազմ ընկերակցութեան ծրագիր-կանոնագիրը: Այս անգամ ալ ծիծաղելի երեւոյթներ պարզուեցան:

Բ. յօդուածին վիճաբանութեան ատեն, անգամ մը ըսաւ որ պէտք է չէշտել նաեւ Թուրք լեզուին հնութիւնը: Ճէլալ Սահիր պէյ առոր պատասխանեց եւ ըսաւ որ հնութիւնը հիմնական բան մը չպիտի կրնայ նշանակել Թուրք լեզուին համար որ մայրն է բոլոր լեզուներուն»:

Ֆուատ Րէֆէթ պէյ.— Փոխանակ աշխարհի լեզուներ ըսելու, ըսենք քաղաքակրթական լեզու:

Սամիհ Րիֆաթ պէյ.— Ուղիղ է. դատել քաղաքակիրթ եւ ոչ - քաղաքակիրթ լեզուները:

Պետրոս Զէքի պէյ.— Ես ըսած եմ որ Թուրք լեզուն դիւրին ալ լեզու մըն է: Հետեւաբար կ՚առաջարկեմ որ հարուստ եւ գեղեցիկ բառերուն քով դիւրին ալ աւելցուի: Թուրք լեզուին

դիւրինութիւնը իր մասնայատկութիւնն է, ինչպէս որ Փրանսերէնը աւելի դիւրին է քան գերմաներէնը:

Ճէլալ Սահիր պէյ.— Ցանձնաժողովը համամիտ չէ ձեզի:

Առաջարկը քուէի դրուելով մերժըւեցաւ:

Կանոնագրին 9րդ յօդուածը կարգադրած տեսն երբ կ'ըսուէր թէ՝ օրինական հանդամանք ունեցող ամէն ոք կրնայ ընդունուիլ իբր անդամ, անդամներէն մէկը ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Կիները օրինական հանդամանքէ դուրս կը մնան, այդ կերպով: Պէտք է փոխել յօդուածը:

Աղմուկ:

— Միթէ չէ՞ն գիտեր որ Քաղաքային ժողովներու մէջ կիները անդամ են:

Ճէլալ Սահիր պէյ.— Կին, այր, ամէն անհատ՝ օրինական հանդամանք ունի:

10րդ յօդուածը կը վերաբերէր կեդրոնական ընդհ. մարմնին աշխատանքի ձեւերուն: Անդամ մը, հարցուց թէ ի՞նչ պիտի հասկցուէր՝ տէրլէմէ բացատրութեամբ:

Ճէլալ Սահիր պէյ ըսաւ որ կը նշանակէր 1) Թուրք գիրքերը զտել, 2) Բերաններէ բառ ժողվել, եւ 3) Երկրէն դուրս Թուրք լեզուներէ բառ առնել:

Օկուզ պէյ.— Լեզուական յեղաշրջման մէջ փէրտճի՞ ենք թէ տէվլէթճի, սահմանադրակա՞ն ենք թէ հանրապետական:

Ցետոյ պէտքը չեշտեց որ Թուրքերն ալ իւրացնեն արեւմտեան ազգերուն խօսելու եղանակը: Օրինակ՝ ասկէ վերջ սապէս պէտք է ըսել.— «Վէրտի բէզիմի էֆէնտի Ճէպէլի»:

Սրահին մէջ ընդհ. աղմուկ մը փրթաւ: Եւ բանախօսը չկրնալով խօսքը լմնցնել, վար իջաւ:

Ցետոյ Ապտուլլահ Ջաթթալ պէյ հարցուց թէ տէրլէմէի գործին մէջ կա՞յ փօլք-լօրն ալ:

— Անշուշտ, ըսաւ Ճէլալ Սահիր պէյ:

Վիճաբանութեան տեղի տուաւ, 19րդ յօդուածը որ կ'ըսէր թէ Քուրուլթայը երկու տարին անգամ մը պիտի գումարուի:

Պետրոս Ջէֆի պէյ.— Երկու տարին հեռու է: Ամէն տարի պէտք է գումարուի: Այս գործը չի կրնար ձգձգուիլ: Ինչ որ պէտք է ընել, պէտք է փութով ընել, քանի որ ատաղձները պատրաստ են:

Ճէլալ Սահիր պէյ.— Դժուար է ամէն տարի՝ գումարուիլ: Ցետոյ՝ շատ աշխատանք կայ:

Ֆուատ պէյ.— Ընդհակառակն ամէն տարի պէտք է գումարուի: Պէտք է փութալ: Շատ սպասեցինք եւ ալ չենք կրնար սպասել:

Սայիմ Ալի պէյ.— Ընդհակառակն երեք տարին անգամ մը պէտք է գումարուի:

Պետրոս Ջէքի եւ Ֆուատ պէյերու առաջարկը քուէի դրուելով մերժուեցաւ:

Խալիտ Ֆախրի պէյ.— Կ'առաջարկեմ սեպտ. 26ը Ազգ. Տօնի օր հռչակել:

Ընդունուեցաւ, այն պայմանով որ միայն ընկերակցութեան անդամներուն համար տօնի օր ըլլայ:

** Կանոնագրին Ա. յօդուածը կ'ըսէ թէ՝ Հանրապետութեան Նախագահ Կազի Մուսթաֆա Քէմալի բարձր հովանաւորութեան տակ կազմուած է 1932 յուլիս 12ին Թուրք լեզուի քննական ընկերակցութիւնը: Բ. յօդուածը կ'ըսէ.— Նպատակն է Թուրք լեզուին հարազատ գեղեցկութիւնը եւ հարստութիւնը երեւան հանել եւ զայն բարձրացնել աշխարհի լեզուներու մէջ իր արժանի դիրքին: Գ. յօդուածը՝ կ'ըսէ թէ կեդրոնը Էնգիւրի է:

** Կանոնագրին աշխատանքի ծրագրով կ'ըսուի թէ՝ ոչ ոք այլ եւս կը կասկածի թէ՝ առաջին քաղաքակրթութիւնը հիմնողները Թուրքերն են եւ քաղաքակրթութեան Ա. լեզուն ալ թուրքերէնը եղած է: Շատ մը գիտուններ ցոյց տուած են որ Թուրք լեզուն հնդեւրոպական եւ սեմական լեզուներուն մայրն է:

** Ընկերակցութիւնը պիտի ունենայ պարբերաթերթ մը եւ երկրին թերթերուն մէջ մասնաւոր տեղ պիտի տրուի լեզուական գործին:

** Կեդր. մարմնին հիմնելիք գործը եւ աշխատութիւնը պիտի բաժնուի հետեւեալ ճիւղերուն, ըստ 10րդ յօդուածի.—

1) Բանասիրութիւն եւ լեզուաբանութիւն,
2) Ստուգաբանութիւն,
3) Քերականութիւն եւ համաձայնութեան կանոններ,
4) Բառեր եւ ասացուածքներ,
5) Հին մատենագրութիւններէ հաւաքում:
6) Հրատարակութիւններ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՋԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հորիզոնի մէջ կը կարդանք.—

1932ի Բ. դասի զօրակոչին առթիւ զանազան կողմերէ հարցում եղած է մեզի, թէ Թուրքիա ծնած եւ մինչեւ 22 տարեկան անչափահաս Հայերը ենթակա՞յ են զինուորագրութեան այս հրամանին: Լուսաբանութեան համար դիմեցինք Սելանիկի զինուորական ճիւղի պետ Պ. Տեսիլլասին, որ յայտարարեց.

— Ճիշդ է որ 12 օգոստ. 1927 թուակիր օրէնք հրամանագրով հպատակ կը ճանչցուին 1920էն մինչեւ 1923 Յունաստան եկած օտարազգի գաղթականներու (Հայ, Չէրքէզ, եւն.) զաւակները, եթէ իրենց 22րդ տարիքը լրացնելէն վերջ հեռացած չեն ըլլար Յունաստանէն. բայց այս տարուան ընթացքին, ստացանք ներքին նախարարութեան մէկ հրամանագիրը, որով կը հաղորդուի թէ առժամապէս յետաձգուած է յիշեալ օրէնքին օտարազգի գաղթականներուն վերաբերեալ մասին գործադրութիւնը: Այս մասին պիտի մշակուի նոր օրէնք, որ վաւերացուելէ վերջ նորընտիր Երեսփ. Ժողովին կողմէ, գործադրութեան պիտի դրուի:

«Ահա այս պատճառով, ոչ-հելլենահպատակ հայ երիտասարդներէն եւ ոչ մէկը պէտք չէ ներկայանայ մեր զինուորագրական սպասարկութեանց, զինուորագրուելու համար իբրեւ հելլէն քաղաքացիներ»:

× Աթէնքի առաջնորդ Մաղաքիեան եպիսկ. որ կը պատրաստուէր Էջմիածին երթալու, նոյնիսկ յոյս ունենալով կաթողիկոսանալու, կը թուի թէ չպիտի կրնայ մեկնիլ, քանի որ թրքահպատակ է եւ հետեւաբար ենթակայ Էնկիւրիի արգելքին:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՋՆՏԱՆ

Պրուքլէնի (Ամերիկա) մէջ մեռաւ կոմիտէի ընկերներէն Ասատուր Ջնտանը, որ վերջին 7–8 ամիսները կը տառապէր անդամալուծութենէ:

Ջնտան ծնած էր Էյուպ (Կ. Պոլիս): Երիտասարդ տարիքին գացած էր Պուլկարիա. յետոյ կրկին Պոլիս վերադառնալէ վերջ՝ կ'անցնի Եգիպտոս՝ իր հօրեղբօր քով եւ կը զբաղի վաճառականի մը քով գրագրութեամբ: Հոն, 20 տարեկան հասակին մէջ՝ կը նետուի հանրային գործի ասպարէզը՝ կազմելով մարտական մխութիւն մը, որուն գործօն անդամներէն մին կ'ըլլայ:

Սահմանադրութենէն վերջ, կրկին Պոլիս վերադառնալով, հազիւ տարի մը մնալէ վերջ, կ'անցնի դէպի Պուէնոս Այրէս (Հարաւային Ամերիկա) եւ 1917 Օգոստոս 15ին հիմը կը դնէ հոն Դաշնակցական կոմիտէի մը:

Մէկ քանի տարի հոն մնալէ յետոյ, կ'երթայ Միացեալ Նահանգներ եւ կը հաստատուի Բրիճփորթի մէջ, ուր վեց տարի կը մնայ իբրեւ տեղական կոմիտէի գործունեայ անդամներէն մէկը:

Հոն ալ երկար չի մնար ու կը տեղափոխուի Նիւ Եորք եւ մօտ տասնեակ մը տարիներու իր կոմիտէի անդամակցութեամբ եւ անդուլ զոհողութիւնով լի աշխատութեան շրջան մը կը բոլորէ:

Վերջին 3—4 տարին կը գտնուէր Պրուքլին:

1932ի սկիզբները, սակայն, ձեռքի եւ ոտքի թեթեւ թուլացումներ ունեցաւ: Բժիշկները յայտարարեցին, որ ատոնք աստիճանական անդամալուծութեան նշաններ են եւ բուժումը անկարելի է:

Այդպէս ալ եղաւ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՊՐԻՔ, ԵՐԵԽԷՔ ԲԱՅՑ ՄԵԶ ՊԷՍ ՉԱՊՐԻՔ»

ՓՈՐՏՕ, 7 հոկտ.— Ինչպէս որ «Արարատ» Միութեան սարքած հանդէսը իր տեսակին մէջ եզակի էր այս գաղութին համար: Կ'արժէր լսել այն փոքրիկները որ ասկէ 8-9 ամիս առաջ այր ու բէնը նոր սկսան հեգել եւ իրենց մայրենի լեզուն կակազելով կը թոթովէին, շատ անգամ Ֆրանսերէն բառեր խառնելով:

«Արարատ» Միութիւնը հոկտեմբեր 1ին կազմակերպած էր հանդէս մը ի նպաստ դպրոցին — զոր իր միջոցներով կը պահէ — Մուլէն-Պլէօյի ընդարձակ սրահին մէջ: Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ Ֆրանսական եռագոյններով: Գրեթէ ամբողջ գաղութը ներկայ էր, բացի քանի մը խրտուիլակներէ, որոնք տարին 12 ամիս կարծես թէ ուխտ են ըրած հայկական հաւաքոյթներէ բացակայիլ: Միութեան ատենապետ Կ. Տօնէրեան բացատրեց հանդէսին նշանակութիւնը, ու հրաւիրեց ծնողները աւելին օգտուիլ, քանի որ խումբ մը երիտասարդներ ամէն զոհողութիւն ի գործ կը դնեն որպէսզի փոքրերը այլասերումէ փրկուին:

Խումբ մը փոքրիկներ հանդէսը բացին «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Աշակերտները բոլորն յաջող արտասանութիւններ ըրին, ծափեր խլելով ներկաներէն: Միութեան կողմէ խօսեցան Պ. Շնորհք Սուքիասեան, ներկայացնելով կատարուած աշխատանքները: Ցայտնեց թէ իւրաքանչիւր ծնողք կամ երիտասարդ պարտականութիւն ունի սատարելու միութեան նիւթապէս թէ բարոյապէս, որպէսզի սկսուած գործը չկաղայ:

Միութիւնը ի նպաստ դպրոցի շրջաբերութեան հանած էր վիճակախաղի տոմսեր: Շահողներէն Ա. Քէնտէրեան մէկ շիշ շամփանեան Միութեան նուիրեց եւ աճուրդի դրուելով կոկիկ գումար մը ապահովեց: Շահեցաւ Պ. Մ. Ճերմակեան: Փոքր դադարէ մը վերջ, բեմի վրայ երեք չափահասներ երեւցան, կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն տարազով, եւ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց բաժինները:

Եղան մենախօսութիւններ, արտամախօսութիւններ ու պարեր: Ուշ ատեն ժողովուրդը ցրուեցաւ, թելադրելով որ Միութիւնը յաճախ կազմակերպէ նման ձեռնարկներ: Հասոյթ մնաց 205 ֆր. 50 ս.:

Թղթակից

Կարմիր ծիծաղ

Ամուսնական եւ ամուսնալուծման ծէսերը շատ տարօրինակ են Խորհ. Ռուսիոյ մէջ: Ամէն ինչ կը սահմանափակուի բերանացի խօսման մէջ: Բաւական է որ այրը կամ կինը երթայ ամուսնութեանց վարչութեան եւ ըսէ.— «Կ'ուզեմ ամուսնալուծուիլ»: Եւ կրկին կ'ամուսնանայ՝ կրկին լուծուելու համար:

Ծառայէ մը աւելի գժուար կրնաս ազատիլ, քան քու սեփական կնոջմէդ: Կառավարութիւնը ծառաներու շահը կը պաշտպանէ աւելի շատ, քան ամուսիններունը:

Քաղաքացի մը, երկրաչափ, ազտոտ ու կոշտ խոհարարուհի մը ունէր, որ իր կնոջը հոգին կը հանէր: Ինչպէ՞ս դուրս հանել տունէն: Երկրաչափը ձեւ մը կը գտնէ: Օր մը, կ'երթայ Քաղաքապետարան եւ կ'ըսէ թէ կ'ուզէ ազատիլ կնոջմէն: Կնիք մը կը զարնեն ու մարդը տուն կուգայ ամուսնալուծուած:

— Իմ եւ կնոջս մէջ ամէն ինչ վերջացած է, կ'ըսէ իր խոհարարուհիին: Ամուսնալուծուեցայ, որովհետեւ քեզ կը սիրեմ եւ կ'ուզեմ քեզի հետ ապրիլ:

Աղախինը կը խանդավառուի: Երիտասարդ, գեղեցիկ, լաւ ամսական ստացող ամուսին մը...: Կէս ժամ վերջ, երկրաչափն ու իր նախկին խոհարարուհին կ'երթան Քաղաքապետարան եւ կը յայտնեն թէ կ'ուզեն ամուսնանալ: Կնիք մը եւս: Երբ դուրս կ'ելլեն Քաղաքապետարանէն.

— Մինակ գնա տուն, կ'ըսէ երկրաչափը, ես քիչ մը վերջ պիտի գամ. երթամ գինի գնեմ:

Եւ կը սպասէ փողոցին անկիւնը, մինչեւ որ խոհարարուհին կ'անհետենայ: Երկրաչափը կրկին կը մըտնէ Քաղաքապետարան, եւ պաշտօնեային կ'ըսէ.

— Կ'ուզեմ թողուլ կինս, որուն հետ քիչ առաջ ամուսնացայ:

Պաշտօնեան կը կատարէ անհրաժեշտ արձանագրութիւնը, կը զարնէ նոր կնիք մը:

Երկրաչափը կը վերադառնայ տուն: Նոր «տիկին»ը զինքը կը դիմաւորէ. բայց, մարդը խստօրէն կը պոռայ.

— Դո՛ւրս, անգամ մըն ալ չտեսնեմ երեսդ...

Այժմ իրաւունք ունէր վռնտելու, քանի որ ոչ թէ խոհարարուհին էր, այլ՝ կինը...: Օրէնքները այդպէս են:

Ցաջորդ օրը, երկրաչափը կրկին «կ'ամուսնանայ» իր նախկին կնոջը հետ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ԹԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

—)(o)(—

Հայրենիք հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (25 սեպտ.).

— «Սեպտեմբեր 24ի իր թիւով, «Հայաստանի Կոչնակ» խմբագրականի մը մէջ արդարօրէն կը քննադատէ հայ մամուլի ամէնէն ցաւոտ կողմերէն մէկը, որ աւելի կամ պակաս չափով յատուկ է դժբախտաբար մեր բոլոր թերթերուն, Ռամկավար թէ Դաշնակցական, Հնչակեան թէ բոլշեւիկ, չէզոք թէ անկուսակցական:

Խօսքը արտայայտութեան եւ որակումի այն գրգռիչ, վիրաւորական եւ երբեմն նոյն իսկ փողոցային ձեւերու մասին է, որոնք յաճախ զօրաւոր փաստարկութեան տեղ կը գործածուին մեր հրապարակագիրներուն կողմէն:

Հարկաւ քաղաքակիրթ ազգերու մէջ ալ, երբ պատերազմ կամ ընտրական պայքար տեղի կ'ունենայ, մարդիկ շատ ալ փափկանկատ չեն ըլլար բառերու ընտրութեան մէջ եւ թշնամիին կամ հակառակորդին դէմ կոպիտ խօսքեր գործածելէ չեն խուսափիր:

Սակայն, մենք՝ իբրեւ ծայրայեղութիւններ սիրող ժողովուրդ մը այս մարզին մէջ եւս քաղաքակիրթ ազգերու այդ յոռի սովորութիւնը ծայրայեղութեան տարած ենք եւ յամառօրէն կը կիրարկենք ոչ միայն պատերազմի եւ ընտրական պայքարի ատեն, այլ եւ ամէնէն խաղաղ ժամանակներու եւ պայմաններու մէջ:

Չենք խօսիր բոլշեւիկներու մասին, որոնց համար ոչ-բոլշեւիկներու հասցէին հայհոյական բառեր գործածելը քաղաքական առաքինութիւն մըն է: Կը վերցնենք Ռամկավար եւ Դաշնակցական թերթերը, որոնք որքան ալ հոս ու հոն, կամ ժամանակ առ ժամանակ կ'աշխատին զուսպ ըլլալ, չեն կրնար սակայն իրարու հանդէպ յարգալից վերաբերում ցոյց տալ եւ չվիրաւորել զիրար յարունակ:

Արդար պիտի չըլլար հարկաւ մեր բոլոր թերթերը մէկ ամանի մէջ լուալ: Կան այնպիսիներ, որոնք համեմատաբար զուսպ են եւ ամէն ճիգ կը թափեն մօտենալու եւրոպական կամ ամերիկեան լաւագոյն թերթերու բարոյական մակարդակին: Սակայն կան նաեւ այնպիսիներ եւ ատոնց թիւը չափազանց շատ է, որոնք երբեք չեն ալ ուզեր սանձ դնել իրենց լեզուին վրայ եւ չենք քաշուիր յաճախ իջնելու մինչեւ փողոցային բարքերու մակարդակը»:

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի պատգամաւոր Պ. Պ. Էսմէրեան հրաժարած ըլլալով, փոխանորդաբար Էջմիածին պիտի երթայ Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան: Նոյնպէս Լոնտոնէն պիտի երթայ Պ. Ա. Սաֆրաստեան, քանի որ վերջնապէս հրաժարած է առաջին պատգամաւորը, Պ. Ն. Կիւլպէնկեան: Իսկ Լիոնի պատգամաւոր Պ. Ա. Զօպանեան կը սպասէ որ ճամբու ծախք ղրկեն: Լիոնի ազգ. վարչութիւնը դիմած է Փարիզ, նիւթական աջակցութիւն խնդրելով:

ՇՈՒՆՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ ՏԷՐ ՈՒՆԻՆ, ԻՍԿ ՄԱ՞ՐԴԸ...

Պերլինի մէջ օգնութեան սնտուկ մը հաստատուեցաւ, շուներու, կատուներու եւ թռչուններու հիւանդութեան համար: Ամիսը 80 փֆենիկ վճարելով, այդ անասուններէն մէկն ու մէկուն տէրը պիտի կրնայ իր ուզած անասնաբոյժին տանիլ հիւանդը, դարմանելու համար: Արդէն շուներու, կատուներու եւ թռչուններու յատուկ ձրի հիւանդանոց մը կայ Պերլինի մէջ, ուր կը դարմանուին կարօտ մարդոց անասունները:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 7 սեպտ.— Կ'իմանանք թէ զանազան կազմակերպութիւններ եւ հայրենակցական միութիւններ, խորհրդակցական ժողովներ կ'ընեն ինքնութեան թուղթ չունեցող հայրենակիցներու համար դիմումներ կատարելու:

Նկատելով որ, այս խիստ կարեւոր խնդիրը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան իրաւասութեան սահմանին մէջ կը գտնուի եւ արդէն լրջօրէն նկատի առնուած եւ բարձրագոյն մարմիններու հետ համախորհուրդ կարեւոր ձեռնարկներ եղած են, կը խնդրենք այդ միութիւններէն որ իրենց մասնակի գործունէութիւնով Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ձեռնարկները չխաչաձեւեն:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն
Լիոնի եւ շրջակայից

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վէնսէն.— Վէնսէնի մանկապարտէզին բացման առթիւ, գիտել տուած էի թէ կարգ մը սեւ ձեռքեր կը փորձեն հակազդել:

Պարտք կը սեպեմ յայտարարել թէ՝ այդ վերագրուած ծագում առած էր թիւրիմացութենէ մը, եւ հիմա սրտցաւ հետաքրքրութիւն կը տիրէ մանկապարտէզին շուրջը:

Գրիգոր Հատմեան

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որոնք չեն ստացած մինչեւ 512րդ էջին վերջը (պրակ 16րդ), տեղեկացնեն անպայման Յառաջին:

Կը խնդրուի բոլոր բաժանորդներէն որ անյապաղ փոխադրեն իրենց անվճար պարտքերը:

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողներուն կը ղրկուի առաջին էջէն, փոխարժէքը կանխիկ: էջ 1-512, այսինքն 16 պրակ, կ'արժէ 16 Ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ժ.

Մանիշակները կը չնչեն: Քրտներ են: Իրենց ամչկոտ թեւերը թիթեռնիկի, ծանրացած ու կքած այդ մարգարիտներուն տակ, խոտերուն մէջ, խոտերուն կոթնած կը փսփսան. — «Գուրգուրացէք, գուրգուրացէք մեր վրայ, մենք ա՜յնքան փափուկ ենք, դիւրաբեկ ենք...»:

Ահա ինչու չեմ քաղեր: Կը նայիմ միայն: Երջանկութեամբ:

Այլ առանց զոհի ի՞նչ կայ, առանց զոհաբերութեան ի՞նչ կրնայ ըլլալ: Թրթռուն սրտի այս պահուն գէթ յիշատակի համար, մէկ հատիկ մը, օ՜հ, ճակատագրէն զատուած մէկ հատիկ մանիշակ մը կը փրցնեմ, միացնելու նամակի մը ծալքերուն:

Բայց հոն բանտելէ առաջ, կը պտտցնեմ տողերուն վրայ, կը կարդացնեմ իրեն: Մահանալէ առաջ թող ինքն ալ, մանիշակը դժբախտ, երանութեամբս լեցուի:

Միասին կարդանք, կ'ուզե՞ս, ծաղիկ վիրաւոր:

«Բնաւ, բնաւ չմտատանջուիս. չորս հոգիի ուժ կը զգամ մէջս: Միայն նայէ՛ որ լուրերդ միշտ քաջալերական ըլլան: Գիտցիր սակայն, նամակդ բանալէ առաջ կը ջանամ զրանդ գուշակել: Եւ միշտ լաւը կը խորհիմ: Նայէ որ գոնէ հաւասար ըլլայ սպասածիս: Ձես ուզեր տրտմիլս, չէ՞. ուրեմն մի՛ ըսեր թէ չես կրնար: Գիտեմ որ կրնաս»:

Նորէն, —

«Մտադրածներս կ'իրականանան: Միայն կը ստիպուիմ ժամանակի մը համար ջութակի դասս ընդհատել. հոգ մի ըներ, վերջնական չէ: Տունն ալ հեռու մնաց. քաղաքէն սենեակ մը վարձելու եմ: Ի՞նչ կ'ըսեն արդեօք ծանօթ բարեկամներ. «սա աղջիկը մա՞նչ է...»: Պա՜հ, հոգս: Ազատ եմ ու ես գիտեմ ինքզինքս: Բաւական է որ հայրս չըդդիմանայ: Բայց դեռ արդիլեալ բան մը չըսաւ. գիս շատ կը սիրէ ու վստահ է ինծի: Թէեւ դեռ կը կրկնէ «պզտիկ աղջիկ ես, պէտք չկայ, ի՞նչ կը պակսի քեզի. ինչո՞ւ համար...»: Ինչո՛ւ համար: Աւելորդ է բացատրել, չպիտի հասկնայ: Ատոր համար կը նախընտրեմ վիրաւորող ունեցող խօսքեր լսել, ըսել ու անցնիլ: Սակայն ամէն բան ուզածիս պէս կ'ըլլայ: Անշուշտ: Հա՛, մի մոռնար նամակիդ առաջին մասը քեզի պէտք եղածներուն ցանկը ընել: Կը հասկնա՞ս: Շատ կը խնդրեմ սակայ»:

Աւելի վարը, —

«Պիտի ցաւի՞ս արդեօք, եղբայր իմ, եթէ ըսեմ թէ, մոռցիր, քեզ մտածէ քեզ զգայնացնող բաներու, երեւոյթներու մասին: Այս բառս ճիշդ չեղաւ կարծեմ, ներող եղիր, ես արդէն բնաւ չկրցայ լաւ արտայայտուիլ: Ըսել կ'ուզեմ թէ անցուցած պահերդ, արթնութիւններ ամէն կերպ առողջապահութեանդ հրամանով թող ըլլան: Կրցա՞յ հասկցուիլ: Որովհետեւ, ի՞նչպէս ըսեմ, սիրելիս, քիչ մը շատ բանաստեղծութիւն կայ նամակներուդ մէջ, չա՛տ զգայնութիւն, իմացած եմ որ լաւ չէ սակայն քու վիճակիդ: Հիմակուհիմա անհրաժեշտը ամէն բան գեղեցիկ, լաւ տեսնելուն ու միայն ու միայն յոյսով նայելուն մէջն է: Ինչո՞ւ ամէն մէկ քայլի վերադարձ մը ունիս, ետ դարձող նայուածք մը: Ի՞նչ է անցեալը վերջ ի վերջոյ գալիքին հանդէպ: Երանի՛ մէկը ըլլար մօտդ այսպէս քեզի խօսող: Հաւատք ունեցիր, սիրելի եղբայրս, քաջութիւն: Եթէ սակայն ամբողջութեամբ չափազանց շատ կը գտնես, կէսը ըրէ ինծի համար. իսկ միւս կէսը... քեզի համար: Եղա՞ւ: Հիմա նորէն պիտի ըսես որ ամէն բանի մէջ լաւ տանտիկին մըն եմ: Merci. բայց մի՛ կրկներ, երես կ'առնեմ»:

Անդին, հոգի՛ս քոյր, ուրկէ՞ այսքան արիութիւն կը գտնես. անձնազոհութիւնդ ինչո՞ւ... Դուն որ վախկոտ մանուկ մըն էիր՝ միշտ կարօտ առաջնորդի մը:

Իսկ ես հիմա, կ'երկմտիմ, թէ պիտի հասնի՞մ քեզի, պիտի կրնա՞մ քեզի գալ...

Աչքերս լուսավառ արեւին, յստակ երկնքին, սեւ հողերուն ու չորնալու մօտ մարգերուն փոխն ի փոխ ես կը տեղաւորեմ մայիսի դիւրաբեկ մանիշակն այս ծալքերին մէջ, այս տողերուն քով: Խիղճս հանգիստ է: Ո՞վ պիտի չուզէր իր համեստութեամբն իսկ նման դամբարանի մը մէջ մեռնիլ...:

ԺԱ.

Ամառ է:

Տաք միջօրէն դեռ չէ հեռացեր: Արեւը չեշտակի, խստութեամբ կը նայի իր հետքերուն. այրուող խոտերուն, արտերուն տուայտանքին: Բայց հնձուած մարգերը, հեռուէն, կը պահեն իրենց աղուոր կանաչի միօրինակութիւնը:

Երեզ մը առուակ, արթնցած օձի մը պէս կը հեւայ անդին միշտ աւելի սեղմելով կողերը, նիհարնալով օրն ի բուն:

Հոս, փարէին հսկայ բարտիները անշարժ ու լուռ, կուրծքերնին հորիզոններուն դիմաց՝ հովի կը սպասեն: Ուշ – ուշ միայն զեփիւռի նմանող հեւք մը, — գուցէ մազ մը, սաւ մը անծանօթ աշխարհի մը փոթորիկէն — կուզայ զանոնք արթնցնել, ու անոնց արտայայտել տալ, փափուքով մը, իրենց անհուն երանութիւնը:

Թռչունները զով տերեւներ կը փնտռեն: Դայլայլն իր դաշտի պահը կ'անցընէ:

Ու յաղթահասակ ծառերը՝ խիտ, մերկ ու ուղիղ, զով մեղմութեամբ խաղաղութիւնը իրենց շուքին հետ կը տարածեն պարտէզին մէջ:

Տարտամութիւնը քնաթաթախ ձայներուն:

Ազատ պահ է: Քանի մը հոգի սկսան croquet խաղալ, մանկօրէն աղմկել: Իսկ մենք, ես ու «լուսնեացը», նատարանին, — ե՞րբ մենք ալ խաղերուն պիտի մասնակցինք, — կ'երազկոտինք:

Տակաւ ուրիշ զոյգեր, ուրիշներ երեքական, չորսական, կամ ոմանք առանձին — նորեկներ այս վերջինները ընդհանրապէս — կը քալեն, կ'անցնին ժապաւէնի զուգահեռ գծերով, շրջան չինող ճամբայէն:

(Շարունակելի)

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Կայծակ խումբը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ՚ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՋՊԷՏ խումբը, նոյնպէս:

ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն նոյնպէս:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 64 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ.Յ.Դ.ԲԻՒՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Եռագոյն, Փօթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այս կիրակի, ժամը 2ին, Անիէռ, Place Cometէի ծխավաճառի սրահին մէջ: Ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատետրերով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն պատգամաւորի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ-Իսի լէ Մուլինօի Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Ակումբին մէջ: Զեկոյց ընկ. Կ. Սասունիէ: Ընտրութիւն պատգամաւորներու: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

15 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Ռ Ո Ւ Բ Է Ն

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ՚երգեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

Կ՚արտասանէ՝ Օր. Ա. ՏԷՐ – ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Կը մասնակցի Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ն. Սերգոյեանի

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Գահվէճեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13):

ՔԱՇԱՆ – ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻԻ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Վիէնի մէջ

22 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

29 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ եւ 30 ՀՈԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3–8

Salon Jean Goujonի մէջ — **8 Rue Jean Goujon, PARIS (8)**

(Ելեւէջներին փողոցը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

կազմակերպուած փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան կողմէ

ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, նոր տարիի ձեր նուէրները աժան աժան գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք դիւրագին ապրանք, անուշաբոյր թէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ համոյակատար ընդունելութիւն:

Փարիզաբնակ Տիկնանց Միութիւն

(Կնիք)

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

Դերասան՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Սալօն Շաբի մէջ (84, բիւ Շաբ):

ԼԻՈՆ.— Հոկտեմբեր 22ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, «Էմիլ Զօլա» թատերասրահին մէջ:

ՏԷՍԻՆ.— Հոկտեմբեր 23ին Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, նորակառոյց ժողովրդական տան մէջ:

Կը ներկայացուի՝ **ԲՈՌ**

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ, Թարգմ. Լ. Շանթ, բեմադրող Մ. Մարութեան

Տոմսերու գիները ժողովրդական են

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՊՕԼՈՒ. Տէվրէկ եւ շրջակայից բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի այս Կիրակի ժամը 2ին 8 բիւ Րամբալի սրճարանը, մէթրօ Պէլվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Համբարձում Վէլէտեան եւ իր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ՀԵՐՄԻՆԷ ՎԷԼԷՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէթ, Սկսանք ղրկել Հոկտ. 9էն:

Թուր, Մ. Թ.— 75:

Փարիզ, Հ. Ք.— 70:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ստորաբերեալս պարտիմ, անկեղծ շնորհակալութեամբ արտայայտուիլ բացայայտ իրողութեան մը առջեւ, տասը տարուան տանջանքէ ազատուած լինելուս, շնորհիւ Ֆրանսական բարձր գիտութեան, ճարտար բժիշկի մը ձեռամբ: Տասը տարիներ առաջ կոկորդիս ներսի կողմը փոլիփ մը ունեցայ: Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ մասնագէտ բժիշկներու դիմեցի, դարմանուելու համար, եւ սակայն այդ մասնագէտները խըռչափողըս կտրել եւ մաքրելէն ուրիշ միջոց անկարելի գտան: Այս անգամ Փարիզ, Hôpital Lariboisière հիւանդանոցը, կոկորդի, քիթի, ականջի, մասնագէտ փրոֆեսէօր տօքթ. Մելիքի դիմեցի, յանձնարարութեամբ Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի: Կոկորդս առանց կտրելու հիւանդութիւնս բուժեց: Մարած ձայնս բացուեցաւ: Ասոր համար անհուն շնորհակալութիւնս եւ երախտապարտութիւնս կը յայտնեմ մասնագէտ եւ ազնիւ Տօքթ. Մելիքին:

Պ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՓՈՔՐ գրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը: Roussel, 3 rue Pierre Harc, Փարիզ (9):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10ԻՆ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ 104 լայնածաւալ էջեր (17 × 28 մեծութիւն): Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը: Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ, Ակն, Վան, Մուշ, եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստանի — Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ 155 հետաքրքրական տեսարաններ, Կիլիկեան թագաւորներէն ոմանց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ 41 մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Ծննդոց Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ 1918 ազատագրեալ Հայաստանը, Ռուսերէն գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանները:

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի 341 թուականէն մինչեւ 1931 Հայաստանի մէջ պատահած 70 բուռն երկրաշարժները (17ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ:

Ամէն Հայու նշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը գոհացնող ընկերը եւ արժանի խօսող միակ գիրքը, որ կ՚արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ 10 ֆր., Ամերիկա՝ 70 սէնթ եւ այլուր՝ 12 ֆրանս. փրանք: Կ՚ընդունուին նաեւ մի միայն Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ հաւասար արժէքով:

Դիմել հեղինակին՝ BABESSIAN (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունս գրել որոշ եւ անսխալ) 1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - ROI (Seine) — France. Փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր:

6 օրինակ գնողին 1 օրինակ նուէր կը տրուի: Սահմանափակ-թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնը սիւր Մէր 11 հոկտ. 932

Այսօր Պուլօնի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրօ: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մաքրօ:

«ԽՌՈՎՔ»

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ – ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԽՌՈՎՔ ամսագիրը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ Նոյեմբեր 1ին:

Աշխատակիցներն իրենց գիտական ուսումնասիրութեանց կամ մտորումների ընթացքին հաշուի պիտի առնեն այն պարագան, որ ԽՌՈՎՔը իր բոլոր գծերով ծայրամիտում է դէպ ի մէկ ընդհանուր նպատակ — հայութիւնը վերածել իր գոյութեան պայքարի հանդէպ լաւատես, մարտաշունչ եւ ստեղծագործ մի ուժի, որով նրան կարող են աշխատակցիլ ոչ միայն դաշնակցական, այլ եւ ոչ – դաշնակցական բոլոր ձեռնհաս հայ մտաւորականները, որոնք խորապէս ապրում են ցեղի տառապանքը եւ նրա հզօրանքի եւ ինքնափրկութեան քաղձանքը:

ԽՌՈՎՔի թիւ Ա.ի նիւթերը հասցնել մինչեւ Հոկտեմբեր 15ը:

Աշխատակիցների տողավարձի եւ բաժանորդագրութեան պայմանների մասին՝ առանձին: Ամսագրի ծաւալը՝ 64 մեծադիր էջ:

Խմբագիր՝ Հ. Ասատրեան, Հրատարակիչ՝ Օ. Խ. Օհաննէսեան:

Հասցէ.— **Onnik H. Ohannessian, Rue Kn. Klémentina, N° 5, Sofia (Bulgarie):**

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Արուսեակը մի քիչ ազատ զգալով իրեն՝ ծածկոյթը բարձրացնում է: Իր հօր քեռու աղջիկը, Սիրանոյշ, որ մի Թուրքի տան էր պատսպարուած, պատուհանից նկատում է նրան, ճանաչում, եւ անմիջապէս ձայն է տալիս՝ «Արուսեա՛կ, ո՞ւր կ՚երթաս»: Արուսեակը նշաններով հասկացնում է Սիրանոյշին որ լռէ, իսկ Վէլէն կիւլերմին, դրամատան տնօրէնը, պատուիրում է նրան ծածկել երեսը, քանի որ ճանաչել են, կարող է վտանգուել: Հասնում են վերջապէս գերմանական հիւպատոսի բնակած գիւղը՝ Սուգ-Սու (Պաղ – Ջուր): Այդքան ճանապարհը ոտով գնալուց յետոյ, քնքոյշ Արուսեակը, որ լաւ պայմաններում ապրած օրիորդ էր, ուժասպառ վար է ընկնում տեղ հասնելուն պէս: Հիւպատոսի կինը հանում է նրա ծածկոցը, կարգի է բերում Արուսեակին: Օրիորդը պատշաճ տեսք է ստանում բարի տիկնոջ խնամքի տակ: Ճաշի ժամանակ Արուսեակին տանում են կուսակալի տունը: Նրա հետ նախապէս խօսել էին: Այդտեղ կային երեք Հայ աղջիկներ: Երբ դրանք տեսան Արուսեակին, մէկէն հարցրին՝ «Ինչո՞ւ եկար»: Արուսեակը պատասխանեց՝ «Դուք որ այստեղ էք, դրա համար եկայ. ձեզ մօտ ուրախ կը լինեմ»: Հայ աղջիկները Արուսեակին տարան հանըմի մօտ. Արուսեակը համբուրեց կուսակալին եւ հանըմին ձեռները:

— «Խօշ կէլտին, գըզըմ, օթուր» (բարի եկար, աղջիկս, նստէ): Շատ հարցեր տուաւ: Արուսեակը պատմեց իր գլխուն եկածը եւ աւելացրեց, որ «Թուրք դառնալուց յետոյ կ՚ուզէի զարգացած Թուրքի մօտ լինել եւ պէտ պալատին ծառայել…»:

Կուսակալը խնդաց, թէ ալա փրանկա մուսիւման կ՚ուզես լինել, ուրեմն սրտանց չես թրքանում…

Օրիորդները նստում են դահլիճում. մէկի անունը Արմենուհի էր, միւսինը Իւղիկ Ճգնաւորեան, երրորդինը՝ Սիրանոյշ Էթմէքճեան:

Կուսակալը իր սենեակում նստած լրագիր էր կարդում, յանկարծ կանչեց իր կնոջը, Մուզէյին, եւ ասաց.

— Գիտե՞ս, նոր եկած ալա Ֆրանկա թրքուհու անունը դրալ լրագրի մէջ. Նէճտէթ դնենք, որ նշանակում է կորած ու գտնուած:

Գիշերները չորս Հայուհիները քնում էին մի սենեակում: Առաւօտեան ելնելուն պէս սկսում էին գործել. նախապէս կատարուած էր աշխատանքի բաժանումը: Նէճտէթը (Արուսեակ) մաքրում էր կուսակալի եւ իր կնոջ սենեակները, Րաճիէ (Իւղիկը) տղաների սենեակը, Արմենուհին կար էր անում, իսկ Սիրանոյշը պարապ էր մնում, քանի որ տառապում էր թոքախտից: Միւս օրը, երբ կուսակալը վերադարձաւ քաղաքից, յայտնեց որ Արուսեակին փնտռում են, եթէ գտնեն, պէտք է վզից քար կապեն եւ չարչարեն…

Կուսակալը խորհուրդ տուաւ Արուսեակին վերադառնալ նախկին տեղը, բայց կուսակալի կինը հակառակեց, թէ Նէճտէթը աշխոյժ է, թող մնայ, մանաւանդ որ դեռահաս է, չի ուզում ամուսնանալ, իսկ նախկին տեղում նրան բռնութեամբ ուզում են մարդու տալ:

Ուրբաթ օրը քաղաքից հիւրեր են գալիս, դրանց թւում եւ նախկին տիրոջ, Քէմալ Էֆէնտու, կնոջ ընկերուհիները, որոնք Արուսեակին տեսած էին այնտեղ: Դրանք նախատում են Արուսեակին:

— Կ՚ուրանա՛ս, ա՛յ աղջիկ, ինչո՞ւ ես փախել. քո հանըմն ամբողջ քաղաքը տակն ու վրայ է անում. որ քեզ գտնեն, սպաննելու են…

Իբրեւ գերի Հայ աղջիկները աշխատում էին օրն ի բուն եւ գիշերուայ ժամը 2ին անկողին մտնում: Այդ ժամանակ էին նրանք խօսում մայրենի լեզուով: Առաւօտեան ժամը 7ից արդէն ոտի վրայ էին լինում:

Այդ տան մէջ թշուառ Հայուհիները գործնական շատ բան սովորեցին՝ տնտեսութիւն, լուացք անել, արդուկել, կարել – կարկտել, ձմրան պաշար պատրաստել եւայլն: Մի օր առաւօտեան, կուսակալի սեղանի փոշին մաքրելիս, Արուսեակը նկատում է ֆրանսերէն մի նամակ, գրուած բժիշկ Մախոխեանի կողմից, Զուիցերիայից: Նամակի մէջ բժիշկը գրում էր, թէ ո՞ւր է իր եղբայրը, ընտանիքով ո՞ւր է աքսորուած: Արուսեակը, որ նախապէս աւարտել էր Հայոց եօթնամեայ դպրոցը, ապա սովորել էր ֆրանսական դպրոցում, վարժ եւ արագ կարդում է այդ նամակը եւ ըմբռնում էութիւնը: Սարսափը պատում է խեղճ աղջկանը: Մախոխեանի եղբօր աղջիկը գտնւում էր քաղաքում եւ երբեմն էլ գալիս էր դաշնամուրի դասեր տալիս կուսակալի կնոջը: Արուսեակը թագցնում է իր մօտ այդ նամակը, որ դաղտնի կերպով յանձնէ Մախոխեանի եղբօր աղջկանը, բայց կուսակալը նկատում է նամակի չքանալը. սպառնալիք է կարդում, որ միւս օրը կ՚աքսորի, եթէ յանցաւորը չխոստովանի իր մեղքը: Արուսեակը դիմում է մեծ մայրիկի պաշտպանութեանը: Դա մի սպիտակ արաբ կին էր, տիկնոջ մայրը, որ չի թողնում պատժել Հայ աղջիկներին: Կուսակալը ներում է, երբ բոլոր օրիորդները գալիս են կրկին համբուրում նրա ձեռքը:

Յաջորդ օրը կուսակալի տունն են բերում երեք տարեկան մի հայ աղջկայ, որ Արուսեակենց դրացու, Բալասանեանցի թոռնիկն էր: Դրա մայրը Վառնացի էր, հայրը Կարնեցի. այդ սիրուն երեխային յանձնում են Արուսեակի խնամքին: Շուտով կուսակալի զաւակները սկսան ատել այդ սիրասուն հայ մանկանը, երբ նկատեցին որ իրենց մայրը նրան սիրում է եւ փայփայում: Երեխան գալարւում էր նրանց մէջ մի օձի նման: Չար տղաները այդ երեխային ձգում էին կողովի մէջ, կախում ծառից, թոկը արձակում էին, երեխան գլորւում էր ցած, նրա բերանն էին խծկում թելի կոճ, քարի կտորներ, ապա կրկին կախում էին սիւնից, ձեռները եւ ոտները կապկապում, որ չկարողանայ բերանից հանել աւելորդ նիւթերը: Սեւ նախանձից դրդուած այդ Մոնղոլի ձեռները դժոխք դարձրին ոչ միայն անմեղ երեխայի, այլ եւ նրա դայեակ Արուսեակի կեանքը:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
13 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2007 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԵԼ

Երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութեան մը համար, տարրական պահանջ է, նախ, ունենալ դաւանանք : Տեսակէտ :

Ձենք ուզեր ըսել՝ քաղաքական ծրագիր :

Ատոր համար ունինք արդէն կուսակցութիւնները, որոնց կրնան անդամակցիլ երիտասարդները, համաձայն իրենց խառնուածքին եւ աշխարհայեացքին :

Խօսքը այն երիտասարդութեան մասին է որ չի մտներ ո՛ր եւ է քաղաքական կուսակցութեան, կամ ծայրայեղութեան կը տանի կուսակցականութիւնը :

Արդ, հեռու մնալով հանդերձ քաղաքական կուսակցութիւններէն, ո եւ է երիտասարդ չի կրնար շնչել օդին մէջ առկախ : Չի կրնար չունենալ ո՛ր եւ է տեսակէտ՝ այս ժողովուրդի բարօրութեան մասին :

Այդ պարագային, «երիտասարդ» բառն իսկ հեգնութիւն մը պիտի ըլլար : Կեղծ պիտակ մը :

Ուրեմն, այն հազարաւոր երիտասարդները որ մաս կը կազմեն կամ պիտի կազմեն երիտասարդական Միութեան մը, պիտի ունենան իրենց հաւատալիքը, առանց քաղաքական յաւակնութեանց :

Պիտի ունենան իտէալ մը, նշանախօսք մը, որպէս զի կարենան իրենց բաժինը բերել հանրային գործունէութեան :

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ նշանախօսքը, եթէ ոչ — Հայրենիք եւ ազատութիւն :

Նոյն իսկ իբրեւ տեսական ձգտում, այնքանը կը բաւէ թեւաւորելու եւ առաջնորդելու զիրենք :

Անհրաժեշտ չէ որ ատոր համար կուսակցական մարդանքներ կատարեն իրենց ակումբին կամ լսարանին մէջ :

Այդ նշանախօսքը պարզապէս հոգեկան շաղկապ մը պիտի ըլլայ իրենց միջեւ : Մնացեալին, բուն գործունէութեան համար արդէն պիտի ունենան իրենց կանոնագիր – ծրագիրը : Ինչպէս ունին այսօր, ամէն տեղ :

Աւելի պարզ եւ կենդանի օրինակ մը տուած ըլլալու համար, յիշենք, նորէն, Թրքական Օջախները, որ այժմ կը կոչուին «Խալք Էվի» :

Երիտասարդական շարժման, ազգային մշակոյթի փառաբաններ էին անոնք, առանց քաղաքական ծրագրի, բայց ունենալով որոշ դաւանանք եւ տեսակէտ :

Անդամներուն մէջ կային ամէն կուսակցութենէ մարդիկ, որոնք չունէին թեւ կուսային օջախներուն, բայց չէին կրնար խանգարել կանոնագիր – ծրագիրը :

Մ. Քէմալ ձեւափոխեց զանոնք, վերածելով «Խալք Էվի»ներու, յատկապէս իր կուսակցութեան ենթարկելու համար : Բայց այս պարագան բացառութիւն մըն է : «Կազի»ն կ'ուզէր նոր սերունդ հասցնել, իր հաստատած կարգ ու սարքը ամրապնդելու համար, եւ օգտուեցաւ պատրաստ բազմութենէ մը :

Մեր պարագան տարբեր է : Մենք հեռու ենք Հայրենիքէն, եւ յաւակնութիւն չունինք դիկտատուրա հաստատելու : Պէտք չունինք ամբողջ զանգուած մը մէկ հրամանագրով կապելու այս կամ այն քաղաքական կուսակցութեան :

Մեզի պէտք եղածը այն է որ՝ գաղութներու երիտասարդութիւնը շարժի, համախմբուի, գործէ :

Շարժում եւ գործունէութիւն՝ ամէն ճակատի վրայ :

Որովհետեւ, ծանր է մեր կացութիւնը — այսպէս արմատախիլ եւ ցիրուցան : Չի բաւեր եղածը : Իսկ այս ընթացքով՝ եղածն ալ կը նօսրանայ, կը կազմալուծուի, կը նուաղի :

Ամէնէն զօրաւոր պետութիւններն ալ — Մոսկուայէն մինչեւ Պերլին եւ Հռոմ — ոչ դրամ, ոչ ալ եռանդ կը խնայեն, աւելի ստուարացնելու եւ զօրացնելու համար երիտասարդական կազմակերպութիւնները : Բոլորն ալ՝ քաղաքական առաջադրութիւններով :

Մենք չունինք անոնց ոչ միջոցները, ոչ ալ յաւակնութիւնները : Պարզապէս՝ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ է որ կ'որոնենք :

Ինքնապաշտպանութիւն՝ տարագիր բազմութեանց : Ինքնապաշտպանութիւն՝ նոյն ինքն երիտասարդութեան, որ դատապարտուած է ուծանալու, լուծուելու, եթէ չկառչի փրկութեան լաստերու :

Այդ լաստերէն մէկն է երիտասարդներու համապարած կազմակերպութիւն մը, ինչպէս կը շեշտէր մեր երիտասարդ աշխատակիցն ալ :

— «Մենք որ այնքան հոգեր ունինք, ի՞նչ կ'ընենք, հայ երիտասարդներ, ի՞նչ կ'ընենք : Ինչո՞ւ մեր շուրջը չենք նայիր, ուրիշ ժողովուրդներու (նոյն իսկ մեզմէ տկար ու յետամնաց) երիտասարդութենէն դաս առնելու համար :

«... Որը, սկսած, չէ՞ որ, կուսակցական, բոլո՛ր հայ երիտասարդները, 20էն 25 կամ 30 տարեկան, մէկ դրօշի շուրջ պէտք է հաւաքուին, մէկ նպատակով, — ազգ եւ Հայրենիք, ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ» :

Հակառակ շատերու յոռետեսութեան, կազմակերպութեան կորիզներ ունինք արդէն : Եւ ամէն տեղի մէջ ալ, մէկ տեսակէն քանի մը հատ : Ինչ որ դժբախտութիւն մըն է :

Կը մնայ ձեւ մը, նշանախօսք մը գտնել, այդ մանր – մունր կորիզները ամփոփելու, խտացնելու, միացնելու համար :

Եթէ նոյն իսկ անկարելի դառնայ միացումը, ներդաշնակութիւն, սերտ գործակցութիւն հաստատելու համար :

Երբ, իւրաքանչիւր տեղի մէջ, գլուխ հանուի այս գործը, աւելի կը դիւրանայ քաղաքէ քաղաք, միեւնոյն գաղութին մէջ գործակցութիւն հաստատելու ծրագիրը :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ԴԻՄԵՆ

Երէկ՝ Փորթ տ'Իթալիի նորաբաց մանկապարտէզին խնամակալներէն մէկը եկաւ դիմացս, ճառակուսի սեւ տախտակ մը ձեռքը :

— Ի՞նչ է այդ, ճարտախտա՞կ :

— Այո՛, դպրոցին համար առի :

— Բայց շատ փոքր է : Քանի՞ աշակերտ ունիք :

— Ութսուն – հարիւր մը արձանագրուած են արդէն : Կրնայ մինչեւ 200ի բարձրանալ, եթէ կարենանք ամէն օր բաց պահել : Ութ հարիւր ֆրանք պարտք ունինք, ամէն բանին աժանը կը փնտռենք : Տասնհինգ ֆրանք տուի այս տախտակին : Աւելի մեծերը 30—50 ֆրանք են :

— Պէտք եղածին չափ նստարան, գրասեղան ունի՞ք :

— Ոչ տակաւին : Շատերը ոտքի վրայ պիտի մնան : Որո՞ւ դիմենք, երբ 800 ֆրանք պարտք ունինք :

— Ի՞նչ գումար է որ 800 ֆրանքը :

— Ողորմելի գումար է, այո՛ · բայց անտանելի՝ մեզի համար, քանի որ չունինք եկամուտի աղբիւր : Հ · Մ · Ը · Մ ·ը կրցածը բրաւ · վարձուհին ալ Դպրոցասէրը պիտի հոգայ : Բայց չենք յուսահատիր : Մինչեւ հոս բերինք, պիտի շարունակենք :

Անշո՛ւշտ պիտի շարունակեն, քանի որ աշխատաւորներ, համեստ մարդիկ են եւ գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն :

Բայց, ինչո՞ւ չգտնել միջոց մը, որ մարդիկ չընկնուին մանր – մունր հոգերու առջեւ, — նստարան, գրասեղան, ճարտախտակ :

Մինչեւ այսօր ալ, տիրացուներուն համար շապիկ շինողներ ունինք, ինչպէս եւ հազարաւոր ֆրանքի պատկեր նուիրողներ, — ժամուն համար :

Իսկ դպրո՞ցը : Իսկ դպրոցականնե՞րը :

Օտարացումը ժամ գացողներուն չէ որ կը սպառնայ, այլ մանուկներուն :

Որո՞ւ դիմեն անճարները ···

Վ.Ա.Հ.

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻՆ
··· ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ

Հալէպի «Տօղրու Եօլ»ը, որ կը հրատարակուի Թուրք ընդդիմադիրներու կողմէ, հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակէ էնկիւրիէն .—

Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը մեղմելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներէն մէկն ալ արտասահման գտնուող Հայերու Թուրքիոյ մուտքը արտօնելու խնդիրն է : Այս կերպով Թուրքիոյ միջազգային վարկին բարձրացման համակարծիք երեսփոխաններ կը գտնուին : Անոնք այս մասին առանձին տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնեն Ազգ · Մեծ Ժողովին :

— :-: —

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ 17 տարեկան ռուս պարուհի մը, Սաշա Լիօ, որ սիրահարուած էր օտար արուեստագէտի մը, առանց իր սպասած ջերմութիւնը գտնելու :

⁂ Երկու փարիզեան պարուհիներ ալ, մէկը 35, միւսը 20 տարեկան, փորձեցին անձնասպան ըլլալ քնաբեր դեղեր կուլ տալով : Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան եւ յոյս կայ որ փրկուին :

ՊԱՊԸ Միլան պիտի այցելէ մօտ օրէն : Արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին ընդունելութեան համար : 1870էն ի վեր, Պապին առաջին ճամբորդութիւնը պիտի ըլլայ այս :

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Տոմսկի (Ռուսիա) գործակցական ընկերութեան հինգ պաշտօնեաներ, իբրեւ խաբեբայ եւ հակայեղափոխական : Վճիռը գործադրուեցաւ անմիջապէս :

ԽԵՆԴԵՐՈՒ թիւը կ'աւելնայ Իտալիոյ մէջ, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը : Այս դժբախտները մասնաւորապէս բազմաթիւ են մեծ քաղաքներու մէջ : Միւս կողմէ, նուազած է ալքոլամոլութեան հետեւանքով խենդեցողներու թիւը :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պուլկարիա ինչո՞ւ չի մասնակցիր խորհրդաժողովին

Ֆիլիպէէն կը գրեն մեզի .— *Քանի մը օրէն, Պուքրէշի մէջ տեղի պիտի ունենայ Պալքանեան Գ. խորհրդաժողովը : Պուլկարիա մերժած է մասնակցիլ եւ առաջարկած է յետաձգել :*

Պուլկարիա իր մերժումը կը պատճառաբանէ հետեւեալ ձեւով : Բ. խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ մէջ : Հոն առաջարկ եղաւ որ, տարուան ընթացքին երկու առ երկու պետութիւնները բանակցին իրենց միջեւ եւ լուծեն տարակարծութիւնները՝ գետին պատրաստելու համար Պալքանեան Միութեան : Եւ սակայն Պուլկարիա միայն Ալպանիոյ եւ Թուրքիոյ հետ կրցաւ բանակցիլ եւ գրագիլ փոքրամասնութեանց հարցով : Աթէնք, Պուքրէշ եւ Պելկրատ կամ մերժեցին, կամ ձգձգեցին : Սերպերը որոշած էին համաձայնութեան մը՝ պուլկար պատուիրակներուն հետ՝ 12 յունուար 1932էն, բայց յետաձգեցին : Պուլկարիա քանի մը անգամ յիշեցուց ·ապարդիւն : Ռումանիա եւս ընթացք չտուաւ, հակառակ անոր որ Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ ժողովին մէջ որոշուած էր այս երկու պետութեանց պատուիրակութիւններու հանդիպումը : Իսկ Փափանաստասիս, Յունաստանի ներկայացուցիչը, բացէ ի բաց դէմ խօսած էր, Պոլսոյ մէջ, նման մասնակի բանակցութեանց :

Այժմ, երբ Գ. խորհրդաժողովը պիտի գումարուի, Աթէնք ու Պուքրէշ կրկնակի դիմումներ կ'ընեն Սոֆիա՝ ապահովելու համար անոր մասնակցութիւնը, ըսելով թէ՝ փոքրամասնութեանց եւ Պալքանեան Միութեան խնդիրները օրակարգի վրայ պիտի չգան : Ուրեմն, կը պատասխանէ Սոֆիա, աւելորդ կամ, առնուազն, կանխահաս է այդ խորհրդաժողովը, եթէ ան պիտի չզբաղի ամենակարեւոր խնդիրներով : Ալպանիան եւս, որ իր Թելադրութիւնները կը ստանայ Հռոմէն, այդպիսի կարծիք մը յայտնած է ու մերժած մասնակցիլ խորհրդաժողովի մը, որուն տուն տուողը Փարիզն է անշուշտ :

Զինովիեւ եւ ուրիշ 19 հոգի արտաքսուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն .— *Վերստուգիչ Կեդր. Յանձնաժողովը քննելով հակայեղափոխական Ռիւթին – Իվանով — Կալլին խմբակին Թղթածրարը, որոշեց արտաքսել այդ խմբակին անդամներէն ու մեղսակիցներէն Կալլինը, Իվանովը, Զինովիեւը, Կամենեւը եւ ուրիշ 16 հոգի, իբրեւ կազմալուծիչ տարրեր որոնք թշնամի դարձեր էին համայնավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան : Ասոնք, դաւաճաններ կուսակցութեան եւ բանուոր դասակարգին, փորձած են ապօրէն միջոցներով եւ «մարքսեան – լէնինեան» կեղծ դրօշին տակ ստեղծել կուլակներու քաղքենի դաս մը, որ սահմանուած էր վերահաստատելու դրամատիրութիւնը եւ կուլակներու կարգ ու սարքը : Արտաքսուած են նաեւ Սդէն Պետրովսկի, Ուգլանով եւ Զերկալկի, բայց ասոնց իրաւունք տրուած է մէկ տարի յետոյ դիմել, նորէն կուսակցութեան մէջ ընդունուելու համար :*

⁂ *Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ Զինովիեւ եւ Կամենեւ անկէ առաջ ալ արտաքսուած, յետոյ ներում ստացած էին : Կալլին երկու անգամ վտարուած է իբրեւ աջակողմեան պատեհապաշտ :*

«Պրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ թէ հակայեղափոխական խմբակը կը պահանջէր վերահաստատել դրամատիրական դրութիւնը, լքել հնգամեայ ծրագիրը եւ լուծել հաւաքական տնտեսութիւնները եւն. : Տասնըհինգ տարի առաջ, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախօրեակին, Լէնին յանդիմանած էր Զինովիեւը եւ Կամենեւը իբրեւ գործադուլ խանգարող եւ պահանջած էր արտաքսել շարքերէն : Կուսակցութիւնը, սակայն, վստահեցաւ երկուքին ալ : Տասը տարի յետոյ, անոնք նորէն ըմբոստացան բացէ ի բաց : Յետոյ յաղթուելով իրենց պայքարին մէջ, 15րդ համագումարին առջեւ յայտարարեցին թէ կը հպատակին անոր կամքին : Կուսակցութիւնը նորէն վստահեցաւ եւ ներեց, եւ հիմա նորէն կը դաւադրեն :

Դէպի միապետութիւն ?

«Ֆորվարց», Գերմանիոյ ընկերվարական պաշտօնաթերթը, շռնդալից յօդուած մը հրատարակեց հոկտ. 11ի թիւին մէջ : Համաձայն այդ հրատարակութեան, նախկին գահաժառանգը արտասովոր գործունէութիւն կը ցուցնէ, պետութեան խնամակալ նշանակուելու եւ յետոյ միապետութիւնը վերահաստատելու համար :

«Ֆորվարց» կը պատմէ .— Ֆոն Փափէն, ֆոն Շլայխէր, ֆոն Հինտէնպուրկ եւ գահաժառանգը գիտեն թէ ի՛նչ կ'ուզեն : Անոնք համաձայն են իրարու մէջ : Պատեհ ժամուն, Հինտէնպուրկ խնամակալ պիտի նշանակէ գահաժառանգը եւ պիտի հրաժարի : Այն ատեն, գահաժառանգը պիտի կոթնի բանակին եւ 400 հազար Պողպատեայ սաղաւարտակիրներու վրայ : Այս ծրագրին կուսակիցները վճռած են գլուխ հանել զայն եւ ի հարկին մեռնիլ :

Կառավարութիւնը անմիջապէս հերքեց այս լուրը, բայց ուրիշ թերթ մը, «Պերլինէր Թակէպլաթ» ալ կը պնդէ որ մեծ դէպքեր կը պատրաստուին յառաջիկայ գարնան : Որովհետեւ Հինտէնպուրկ միշտ հակառակ է պետական հարուածի, պիտի համոզեն որ հրաժարի եւ իր տեղը տայ գահաժառանգ իշխանին : Այս վերջինը երկիրը պիտի վարէ իբրեւ խնամակալ, յանուն իր անդրանիկ զաւկին, որ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ նոր կայսրը : Գերմանական թերթը այս լուրը տալով հանդերձ, չի հաւատար թէ կառավարութեան անդամները համաձայն են այս ծրագրին :

20,000 ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Վիեննայի մէջ քսան հազար առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ ցոյց մը կազմակերպեցին կառավարութեան տնտեսական, երկրագործական եւ հարկային քաղաքականութեան դէմ : Ամէնէն պահպանողական տարրերն ալ փողոց իջած էին, ապացուցանելու համար թէ իրենց բողոքները պղատոնական ցոյցեր չեն :

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ատտիս Ապապայէն կը հեռագրեն թէ Ռաս Հայլուի որդին, որ վերջերս մահուան դատապարտուած եւ յետոյ ներում ստացած էր, նորէն ապստամբած է կայսեր դէմ, գրաւելով իր հօրը կալուածը : Ապստամբները պաշարուած են կառավարական զօրքին կողմէ : Միջոցներ ձեռք առնուած են պաշտպանելու համար իտալական հիւպատոսը, որ միակ օտար բնակիչն է ապստամբութեան շրջանին մէջ : Կառավարութիւնը յանձն առած է հիւպատոսին տրամադրութեան տակ դնել իր օդանաւերէն մէկը կամ աւելի ապահով տեղ մը փոխադրել զինքը :

ՆՈՐԷՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՈՐԲԵՐ

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի սեպտ. 28 Թուականով .—Հինգ օր առաջ Հայաստանէն վեց որբեր փախած են Արաքսի ճամբով : Վեցերորդ կարաւանն է այս : Զորսին անունները չկրցայ ստուգել · իսկ երկուքը առաջնորդարան եկած ըլլալով, տեղեկացայ թէ կը կոչուին Յովհաննէս Միքայէլեան եւ Սմբատ Յարութիւնեան : Երկուքն ալ վանեցի են, 20 տարեկան, «Արարատ» որբանոցէն գատուած եւ Հայաստան դրկըւած : Այս երկուքը եւ միւս չորսը պահակներով ճշուած են Սուլդուզի շրջանը, ուր անտանելի վիճակ ունին փախած որբերը : Ո՛ր եւ է տեղէ օգնութիւն չեն ստացած : Վերջերս ուրիշ գաղթականներ ալ Պարսկաստան կ'ապաստանին եւ դէպ ի հարաւ կը ճշուին :

ՕՍՄԱՆԵՐԷՆԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԻ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Թուրքիոյ կրթական գործավարը, Րէշիտ Կալիպ պէյ, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ թուրքերէնի բարեփոխման առթիւ ·

— Մէջտեղը օսմաներէն մը կայ զոր պէտք է շուտով թրքացնել : Ասոր համար մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ ժողովրդին լեզուին մէջ ապրող բոլոր բառերը ամենակարճ ժամանակի ,գուցէ վեց ամսուան մէջ հաւաքել, լայն կազմակերպութեամբ մը եւ աշխատանքով :

Մէկ կողմէ զտումի գործը կատարուած ատեն, միւս կողմէ գիտական մարմինները լեզուին մասին քննութիւններ պիտի կատարեն : Օսմաներէնէն թուրքերէնի բառարան մը պիտի շինուի : Թերթերուն մէջ սիւնակներով թուրքերէն բառերը պիտի հրատարակուին : Այս գետնին վրայ էն դժուար գործը գիտական բառերուն թուրքերէնները գտնելը պիտի ըլլայ : Բայց երբ մեր լեզուին գանձը մէջտեղ ելլէ, պիտի հասկցուի որ այդ ալ կարծուածին չափ դժուար չպիտի ըլլայ : Պետական ամէն կազմակերպութիւն պիտի օժանդակէ զտման գործին : Մէկ խօսքով թուրքերէնը ալ աւելի պիտի գեղեցկանայ, պիտի հարստանայ եւ պիտի գտնէ իր կատարեալ հարազատութիւնը :

ՄԱՀԱՑՈՒ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Երկու կառախումբեր իրարու բախեցան Պաալպէքի մէջ (Սուրիա) : Վեց հոգի մեռան : Կը կարծուի թէ կարմիր դաւադրութեան մը արդիւնք է այս արկածը :

⁂ Փարիզ – Պազէլ ճեպընթացը, որ կը սուրար 110 քիլոմեդր արագութեամբ, գիծէն դուրս ելաւ առջի օր, Փարիզէն 43 քիլոմեդր հեռու : Նիւթական վնասները շատ ծանր են · բայց մարդկային կորուստ չկայ : Միայն 16 ճամբորդներ վիրաւորուեցան թեթեւապէս :

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ աշխատանքի նախարարութիւնը իր վերջին տեղեկագրով կը ծանուցանէ թէ 1932 սեպտ. 26ին գործի վրայ էին 9,232,000 ապահովագրեալ բանուորներ, 16—64 տարեկան : Այս թիւը պակսեցաւ բամպակի մանարաններու գործադուլին հետեւանքով : Միեւնոյն թուականին, գործազուրկներու թիւն էր 2,119, 218 բոլորովին անգործ, 639,160 առժամապէս, իսկ 99,633 պատահական · համագումար՝ 2,858,011 հոգի : Ասոնց 2,303,182ը այր են, 79,644ը տղայ, 420,034ը կին, 55,151ը աղջիկ :

ՏԱՐԱԳԻՐ ԼՐՏԵՍՆԵՐ

Սոֆիայի մէջ ձերբակալուեցան իշխան Լոպանով եւ ուրիշ քանի մը ռուս տարագիրներ, ամբաստանուած ըլլալով թէ լրտեսութիւն կ'ընէին խորհրդային իշխանութեան հաշւոյն :

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ մեծ յուզում կը տիրէ Ալպանիոյ մէջ, ազգայնական վարիչները մահուան դատապարտուած ըլլալով : Պատերուն վրայ փակցուած ազդեր կը ծանուցանեն թէ յեղափոխութիւն պիտի ծագի, եթէ մահապատիժը գործադրուի :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆԱՀԱՆՋԸ... ԵՐԳՈՎ

Թուրքիոյ տնտեսական նոր գործավարը՝ Մահմուտ Ճէլալ պէյ, համախոհներդ անշուշտ՝ դահլիճի իր ընկերներուն հետ, նոր կարգադրութիւններ ըրաւ:

Ինք իշխանութեան գլուխ անցաւ այնպիսի պահու մը, երբ ամբողջ երկիրը, բայց մանաւանդ արտադրող դասակարգը չափազանց դժգոհ էր ու պատուիրակութիւններ անընդհատ Էնկիւրի կը մեկնէին:

Իր նախորդը, Մ. Շէրէֆ պէյ, դժգոհութեան ալիք մը ստեղծած էր: Այսինքն, Շէրէֆ պէյի օրով դահլիճը անհրաժեշտ ու տրամաբանական նկատած էր ներածումը դնել ամենանեղ սահմանի մը մէջ, կարենալ հաւասարակշռելու համար, նախ, երկրին առեւտրական հակակշիռը, երկրորդ՝ կարելի եղածին չափ քիչ քանակութեամբ դրամ հանելու համար երկրէն, երրորդ՝ թրքական դրամին արժէքը պահելու, եւ, նաեւ, պետութեան պիւտճէն հետզհետէ ամուր հիմերու վրայ դնելու համար:

Եւ բաժնեցուցակի այդ խիստ դրութիւնը որակեր էին գրաւիչ բացատրութեամբ մը, — «ազգային արտադրութիւնը հովանաւորող միջոց»: Միջոց մը, սակայն, որ, որքան անհրաժեշտ, նո՛յնքան վնասակար եղաւ: Ու աղմուկը բարձրացաւ շատ շուտով, որովհետեւ գործարաններու տէրերը, նախանիւթի ներածումի պակասէն, մնացին շուարած եւ ստիպուեցան փակել իրենց աշխատանոցները: Յետոյ ապրանքը սղեց ու հանրութիւնը, իր կարգին դժգոհեցաւ:

Ուրեմն, հարկ էր նահանջել: Իսկ այդ նահանջին զոհ գնաց նախկին գործավարը՝ Շէրէֆ պէյ, երբ ինք պարզ գործադիրն էր — եւ ոչ թէ հեղինակը — դահլիճին ու Խալքին բաժնեցուցակի քաղաքականութեան:

Ու եկաւ նորը: Մինչ այդ ընդհանուր համոզումը այն էր որ «բաժնեցուցակի ընդհանրացումը անտեղի կերպով կը նեղէ արտադրողը, եւ ապրանքի արժողութեան գինները կը բարձրացնէ. ասկէ զատ, ներածուելիք ապրանքին բաժանումի ոչ-հիմնական ձեւը ներածող վաճառականներն ու երկիրները դժգոհ կը թողու»:

Ուրեմն, Ճէլալ պէյի առաջին գործը եղաւ, բնականաբար, նեղութենէն փրկել արտադրողը եւ վերցնել ներածող վաճառականներուն ու երկիրներուն դժգոհութեան պատճառները:

Պէտք է անմիջապէս յիշեցնել որ բաժնեցուցակի դրութիւնը (Contingentement) որ եւ է երկրի մէջ առեւտրական հաշուեկշռի հաւասարակշռութեան չի ծառայեր: Թուրքիան էր որ, շուարած իր ներածումի եւ արտածումի մեծ տարբերութենէն. կարծեց փրկութեան լաստը գտած ըլլալ: Ու սեղմեց մէջքը: Սեղմեց բայց ճարտարարուեստական «աղիք»ը, որ նոր սկսած էր գործել — ու երկար անսնունդութենէ մը ոչինչ ունէր բրբեւ «իւղ» — ցաւ տուաւ իրեն...

Ճիշդ է որ բաժնեցուցակը ազգային հունձքն ու արտադրութիւնը կը հովանաւորէ ընդդէմ դուրսի մրցակցութեան, անգործութեան մասամբ դարման մըն է, եւ ներածման որոշ չափի նուազման պատճառ մը, բայց միւս երկիրներու փոխադարձ ընթացքը իր արտածման եւս կրնայ արգելք ըլլալ:

Թուրքիա նեղուեցաւ առաւելապէս հում նիւթի պակասէն: Ինչպէս ըսինք, ստեղծուած դժգոհութեան մէջ մեծ բաժին ունէր, նաեւ, մաքսատան մէջ բաշխումի սխալ ու անփոյթ ձեւը:

Նոր գործավարը եկաւ ու վերցուց այդ արգելքը: Հրամանագիրը որ 26 Սեպտ. թուակիր «Րէսմի Կազէթա»ի մէջ (պաշտօնաթերթ) լոյս տեսաւ, եկաւ արդարացուց Ճէլալ պէյի նշանակման կապուած յոյսերը:

Եւ իրապէս, այդ որոշմնագիրը, համեմատած հինին, մեծ դիւրութիւններ կ'ընծայէ ներածման համար: Նախ որ վերցած է «վէսիքայ»ով առեւտուրի դրութիւնը, որ ծիծաղելի եւ վնասակար համեմատութիւններ առած էր: Երկրորդ՝ գործարաններուն պէտք ունեցած նախանիւթերը, մեքենաներու յատուկ մասեր ու կազմածներ, երկրագործութեան յատուկ նիւթեր, հունտ, ծառատունկ եւ պատուաստ, արտածման նիւթեր դնելիք ամաններ (կողով, սնտուկ եւայլն.), թաղապետութեանց, մենաշնորհներու, եւ շինութեանց յատուկ ընկերութեանց պէտք ունեցած նիւթեր, քարիւղ եւ պէնզին՝ բաժնեցուցակէ դուրս կը մնան: Այսինքն՝ անհրաժեշտ եղած չափով կարելի է ներածել:

Իսկ բուն բաժնեցուցակը պատրաստուած է այն չափով որ հանրութեան պէտքէն պակաս չըլլայ: Կամ «հանրութիւնը նեղող չափով չըլլայ»:

Ճիշդ է որ կարգ մը ապրանքներ բաժնեցուցակին մէջ չեն յիշուած, բայց զանոնք «թաքսա»ի ձեւով կարելի է ներածել, փոխարէն արտածելով գորգ, թիֆթիկ, վարդի իւղ, ատաղձ, ծխախոտ եւայլն.:

Համաձայն նոր պատրաստուած բաժնեցուցակին հրահանգին, երեք ամսուան ընթացքին թէ ազատօրէն ներածուելիք եւ թէ բաժնեցուցակով ներածուելիք ապրանքներուն գումարն է 23 միլիոն ոսկի: Ճէլալ պէյ կը կարծէ թէ այսքան մը ներածումով հանրութիւնը կը բաւարարուի:

Երբ նկատի ունենանք որ ներկայ տարուան առաջին 8 ամսուան ընթացքին Թուրքիա 57 միլիոն ոսկիի ներածում եւ 52 ոսկիի արտածում է ըրած, երեք ամսուան համար որոշուած 23 միլիոնը շատ է ուրեմն: Մանաւանդ որ հում նիւթ երկար ատեն չեկաւ եւ կրնայ այդ գումարէն աւելի ներածում ըլլալ: Էնկիւրի յանձն առած է այդ պարագան, «որովհետեւ յառաջիկայ ամիսները արտածումի ամիսներ են»:

Օրինակ, սեպտեմբերի առաջին կիսուն 4,5 միլիոնի արտածում է ըրած Թուրքիան, ինչ որ մասամբ կ'արդարացնէ Ճէլալ պէյի լաւատեսութիւնը: Իսկ եթէ այդ լաւատեսութիւնը չարդարանայ, ներածումը արտածումէն շատ պիտի ըլլայ, անշուշտ: Այդ պարագային, «կարելի չէ ենթադրել որ թրքական դրամը կ'ազդուի, որովհետեւ տըվիզի որոշ սթօք մը կայ երկրին մէջ»:

Արդէն, համաձայն Մահմուտ Ճէլալ պէյի, «ոչ թէ թրքական դրամը բաժնեցուցակը պիտի հետապնդէ, այլ բաժնեցուցակը՝ թրք. դրամը, —կամ՝ պիտի հետեւի անոր— եւ ազգային դրամին՝ միւս դրամներուն նկատմամբ ունեցած արժէքը երբեք պիտի չնուազի»:

Նոր գործավարին մտահոգութիւններէն մին է ընդհանրապէս Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրին հետզհետէ նեղ սահմաններու մէջ չդնելու պարագան: Ըստ իրեն, Թուրքիա պէտք է մտահոգուի, իր որոշումներու ատեն, իրեն ապրանք ուղարկող եւ իրմէ ապրանք ներածող երկիրներու բռնած դիրքերովն ու շահերովը:

Ան, Թաքասէն զատ, որով կ'ուզուի երկրին չքշուող ապրանքները ձեւով մը արտածել, կը մտածէ ձեռք առնել այլ միջոցներ՝ գլխաւոր արտադրութիւններու արտասահմանի մէջ սպառումին համար:

Այսպէս կամ այնպէս, երեք ամսուան համար բաժնեցուցակի նոր հրամանագիրը բաւական մեղմացուց դժգոհութիւնը: Հում նիւթերու ազատ ներածումը պիտի վերաբանայ գործատեղիները եւ տեղական ապրանքներու արժողութեան գինը պիտի գտնէ իր բնական վաճառականները, որ այնքան դժգոհեր էին առարկելով թէ «կառավարութիւնը իր 15 տարուան համար մեզի խոստացած դիւրութիւնները չի գործադրեր ու կաշիին քիլօն մինչ 95 դրշ. ապրանք կ'ըլլար, այժմ 210 դրշ. ապրանք կ'ըլլայ», անշուշտ բաւարարուած են այժմ:

Խնդիր է, սակայն, թէ Թուրքիա հիմա՞ առաւ նպաստաւոր որոշում մը, թէ առաջ: Տարիներ շարունակ մամուլն ու պաշտօնական անձեր աղմուկ բարձրացուցին թէ «ներածումը շատ կ'ըլլայ, մեր դրամը դուրս կ'երթայ, ոսկիին արժէքը կ'իյնայ, պիւտճէն բաց է»: Երբ սեղմումը տրուեցաւ՝ պոռալու կարգը եկաւ գործարանատէրերուն եւ հանրութեան: Եւ Էնկիւրի ստիպուեցաւ նահանջել:

Նահանջ մը, սակայն, որ ինչքան ալ ուզուի քօղարկել, պիտի ազդէ պետութեան պիւտճէին ու ազգային դրամին արժէքին վրայ, գուցէ տարին չբոլորած...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Այս առթիւ խօսուած ճառերը

ԽՄԲ. — Պէյրութի «Ազդակ»էն կ'ամփոփենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները Մուսա լերան յուշարձանին բացման մասին, որուն լուրը հաղորդած էինք ժամանակին: (Լուսանկարն ալ հրատարակուեցաւ կիրակի օր):

Ծովակալը իր հետեւորդներով, պահ մը ներկայ ըլլալէ ետք եկեղեցական արարողութեանց, իջաւ գերեզմանատունը նահատակներուն, ուր ամէն տարի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի: Մէկիկ մէկիկ 18 շիրմաքարերն ալ օրհնուեցան կարգով, իսկ ներկայ Ֆրանսացիները զինուորական բարեւով յարգեցին յիշատակը մեր նահատակներուն:

Հոգեհանգիստէն վերջ հիւրերը պատուասիրուեցան թէյասեղանով եւ մէկ ժամ հանգիստէն վերջ, սկսաւ յուշարձանի բացման հանդիսութիւնը:

Ծովակալը իր հետեւորդներով տեղ գրաւեց յուշարձանին դէմ զետեղուած աթոռներուն վրայ, հիւրերուն ետեւ, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ՝ ժողովուրդը: Մօտ երեք հազար հոգի, եկած Սուրիոյ բոլոր քաղաքներէն:

Քահանան օրհնեց հայկական եւ ֆրանսական եռագոյն դրօշակները եւ յանձնեց յուշարձանի ճարտարապետին, Պ. Գալէնտէրի, որ ամբողջ ամիս մը մնացած է լեռներուն մէջ գլուխ հանելու համար այս գեղեցիկ ձեռնարկը: Ակներեւ յուզումով մըն էր որ Գալէնտէր կայմէն վեր բարձրացուց զոյգ դրօշները, մինչ ծովակալն ու սպաները բարեւի կը կենային:

Նախ՝ խօսք առաւ Պ. Մ. Տէր Գալուստեան, որ կարդաց հետեւեալ ճառը, ֆրանսերէն.

— «Այս բարձունքներու վրայ, ուր տեղի ունեցաւ իրենց ինքնապաշտպանութիւնը, Ճէպէլը-Մուսայի Հայերը կը միանան այսօր տօնելու համար ֆրանսական նաւատորմիղին կողմէ իրենց ազատագրման 17րդ տարեդարձը:

Պատմութեան անցած այս դէպքերուն տարեկան ոգեկոչումը, առիթ մըն է ազատ ընթացք տալու մեր զգացումներուն՝ արտայայտելու համար մեր երախտագիտութիւնը՝ հանդէպ մեր ազատարարներուն: Այս հաստատամտութիւնը կը յատկանշէ մեր ցեղը. զարմանալի չէ, որ ամբողջ գաւառը շտապած է այսօր պատուելու մեր հիւրերը եւ, ի ներկայութեան Ֆրանսայի, հրճուանքով ծափահարելու այս տօնակատարութեան պահուն:

Իր ողբերգական պատմութեան ընթացքին եղած են բազմաթիւ պարագաներ, երբ հայ ժողովուրդին գոյութիւնը ենթարկուած է սպառնալիքի: Այն ատեն, կարծես բնազդով, իր նայուածքը ուղղած է դէպ ի Ֆրանսան որ միշտ հասած է իրեն օգնութեան:

Նոյնը պատահեցաւ նաեւ 17 տարի առաջ, երբ այս ժողովուրդը հաւաքուած հոս, ստիպուեցաւ տեղին վրայ մղել իր գոյամարտը՝ իր կարողութենէն շատ աւելի բարձր ու կանոնաւոր ուժերու դէմ: Անհաւասար մարտնչում: Թող հոս խնայուի, պարոններ, մանրամասն պատմութիւնը հակառակորդ կողմի աճող կատաղութեան ալի մը քաջերու դէմ եւ մերիններուն ցոյց տուած հրաշալի ընդդիմութեան: Բայց կռիւին ելքը ոչ մէկ կասկած չէր վերցներ: Ու եթէ չպատահէր հրաշք մը, մենք անկասկած պիտի ընկճուէինք:

Ամէն բան կորսուած կը թուէր, ամէն յոյս՝ մարած: Այն ատեն, զօրացած իր ճակատագրին մեծ հաւատքով՝ հայ ժողովուրդը դարձուց իր աչքերը դէպ ի ծով, պարզեց ֆրանսական դրօշակ մը եւ սպասեց: Կատարուեցաւ հրաշքը ու Ֆրանսայի յաղթական եռագոյնը երեւցաւ ծովուն վրայ, հեռո՜ւն, հորիզոնէն: Փրկուած էինք:

Եւ մենք, մեր դրացիներուն հետ վկաներ եղանք այն հրաշալի երեւոյթին որ ֆրանսական նաւատորմը չէր եկած քանդելու համար, այլ ընդհակառակն, եկած էր արգիլելու համար կործանումն ու սպանութիւնը: Հեռու մահացու գործիք մը ըլլալէ, Ֆրանսայի զէնքը միջոց մըն է գերազանցօրէն պաշտպանութեան ու խաղաղութեան:

Պատերազմէն իրենց փրկութիւնը Ֆրանսայի պարտական Ճէպէլ-Մուսայի Հայերը կրցան, շնորհիւ իրեն վերաշինել կռիւէն վերջ քանդուած օջախները, վայելել երջանկութիւն եւ դրացիներուն հետ հաստատել եղբայրական յարաբերութիւններ խաղաղութեան մէջ որ Ֆրանսան բերաւ իր դրօշին ծալքերուն տակ:

Ի՞նչպէս կարելի չզգալ նման ազդի մը. ի՛նչպէս չսիրել զայն եւ ի՛նչպէս մոռնալ նման բարեգործութիւն մը: Մարմին տալու համար իր անսահման երախտագիտութեան եւ յաւերժացնելու համար անոր յիշատակը, Ճէպէլ-Մուսայի ժողովուրդը կանգնել տուաւ այս համեստ յուշարձանը, որուն բացումը կուգանք կատարել այս նոյն վայրերուն վրայ, որոնք թատր հանդիսացան իր ինքնապաշտպանութեան, իր տանջանքներուն եւ իր յոյսերուն:

Դէպ ի հին օջախները վերադարձէն ի վեր ան նոյն իսկ մէկ անգամ չթերացաւ կատարելու իր ջերմեռանդ ուխտագնացութիւնը, իրարու քով գալու եւ ապրելու համար անցեալի յիշատակներուն հետ եւ հոն քաղելով նաեւ սիրոյ, յարգանքի ու մեծարանքի դասեր՝ հանդէպ այս մեծ ու ազնուական Ֆրանսային:

Յուշարձանը պիտի պատմէ այս բոլորը այն սերունդներուն, որ պիտի գան մեզմէ յետոյ եւ պիտի գոչեն մեզի պէս. — «Կեցցէ՛ Ֆրանսան:»

Յուշարձանի յանձնախումբին կողմէ ֆրանսերէն գրութիւն մը կարդաց Պ. Թօսունեան: Իսկ Ֆրանսական մարզպանութեան կողմէ խօսեցաւ հարիւրապետ Հիւկնէ:

— «Հեղինակաւոր հայ ձայներ, որ կը լսուին այստեղ, ինծի կ'ընծայեն բարձր պարտաւորութիւն մը իմ կարգիս ըսելու քանի մը խօսք՝ որ պիտի ըլլայ միայն շնորհակալութիւն յայտնել բանախօսներուն՝ իրենց սիրոյ եւ երախտագիտական բառերուն համար, որ ուղղեցին անոնք Ֆրանսայի:

Թող թոյլատրուի ուրեմն ինծի — տանելով մեր բարեկամ Մովսէս Տէր Գալուստեանի ձայնը — վերյիշել հինաւուրց կապը, որ միջնադարէն ի վեր փոքր Հայաստանի հայութիւնը, — հետեւաբար եւ Ճէպէլ-Մուսայի, Կասիոսի եւ ինչպէս նաեւ Սուէ-Օլուքի եւ Աթրքի Հայերը — կը կապէ ֆրանսական ազգին:

Մեր պատմագէտները, կապելով մեզ ձեր պատմութեան՝ որ լի է քաջութեան ճիգի եւ տառապանքի դրուագներով, դրուատելով ձեր պապերուն գործերը, առաքինութիւնները հայ ցեղին, ձեր սրտի ազնուութիւնն ու ազատութեան հանդէպ ձեր ունեցած անսանձելի սէրը, մեզի սորվեցուցած են առով իսկ ձեզ սիրել եւ նկատել ձեզ, պատմութեան մէջ, իբրեւ մասնաւորապէս ճնշուած ու դժբախտ ազգ մը:

Շատ բնական էր ուրեմն որ ընդհ. պատերազմի ընթացքին ֆրանս. ծովակալութիւնը՝ ժառանգորդ՝ մեր երկրի ամէնէն նուիրական եւ սուրբ աւանդութեանց, պատրաստ ըլլայ ձեր կեանքերը եռագոյնին ծալքերուն տակ եւ ձեզ ազատած՝ ջարդի արհաւիրքէն:

Ներկայիս, ընդհանրական խաղաղութիւնը կ'իշխէ ձեր ձորերուն մէջ եւ ձեր սրտերուն մէջ. վկայ՝ սեպտ. 18ի այս փառաշուք առաւօտը, ուր, ձեր չքնաղագեղ անտառներուն մէջ, բնութիւնը կատարեալ ներդաշնակութեան մը մէջ է ձեր զգացումներուն հետ եւ ուր, ձեր կիներուն եւ զաւակներուն խանդավառ ու զուարթ սրտերը, կրնան անվախօրէն կրկնել ձեր մեծ բանաստեղծին, Արշակ Չօպանեանի տողերը. —

Կը վերածնի հուրն ոչինչին արգանդէն,
Կը կարմրին կատարները լեռներուն:
. . . .
Բոլոր պահերէն գեղեցկագոյնն է ժամն այս:
Չքնաղ զարթնո՛ւմն է կեանքին:

Պարոննե՛ր,

Դուք բոլորդ հաւաքուած էք հոս, այս յուշարձանի բացման հանդէսին համար ու, ձեր յանձնախումբը թերեւս ամէն բանէ առաջ, այս յուշարձանով ուզեց խորհրդանշել ձեր ոխերն ու ատելութիւնները, ձեր յոյսերն ու ձեր վրէժի մտադրութիւնները. —

Ֆրանսական թեւարկութեան տակ, ան միայն կրնայ նշանակել «ճնշուած ազգերու երախտագիտութիւնը հանդէպ Ֆրանսայի» եւ «ժողովուրդներու եղբայրակցութիւն»:

Եւ այս մտածումով է որ, բոլոր հոս գտնուող Ֆրանսացի սպաներս, հաւատարիմ մարդկութեան մեծ երազին՝ հանդիսաւորապէս խոստում կուտանք պահելու եւ պաշտպանելու այս յուշարձանը...

Կեցցէ՛ հայ ազգը:
Կեցցէ՛ Ֆրանսան:
Կեցցէ՛ Սուրիան՝ իր դուստրը...»:

Ճէպէլ-Մուսայի ժողովուրդին ու գիւղերուն նուիրուած իր մէկ անտիպ քերթուածը կարդաց ծանօթ լեզուագէտ Պ. Պօղէն, որ ամէն տարի ներկայ կ'ըլլայ հանդիսութիւններուն ու երբեք առիթ չի փախցներ հրապարակաւ յայտնելու Հայերու հանդէպ իր ունեցած հիացումն ու յարգանքը:

Ծովակալը, օրուան հանդիսութեանց նախագահի իր հանգամանքով, բոլոր ճառախօսներուն ձեռքը կը թօթուէր ու կը շնորհաւորէր զանոնք: Ամէնէն վերջ, ժողովուրդի բուռն ու երկարատեւ ծափերուն մէջ, բեմ բարձրացաւ ինքը՝ ծովակալ Ժուպլէռ, եւ սահուն ու պատկերալից լեզուով մը խօսեցաւ քառորդ ժամ տեւող ճառ մը:

— «Ուզեցի գալ, ուզեցի որ մեր դրահաւորներն ալ ծովէն ողջունեն ձեր այս ուրախութիւնը, բայց դժբախտաբար ծովը խիստ եղաւ: Սակայն ահա ներկայ եմ ես, ներկայ եմ՝ ըսելու համար ձեզի, թէ հայ ցեղը, իր բովանդակ գոյութեան ընթացքին եղած է մարդկութեան ամէնէն ազնիւ եւ ընտիր տարրը ու միեւնոյն ատեն պատիւ մը անոնց համար՝ որոնց հետ բարեկամացած է ան:

«Մենք այսօր, միասնաբար շատ լաւ գիտենք մեր բարեկամն ու թշնամին: Դուք, երախտագէտ ու ազնիւ ցեղի մնացորդներ, նախ շինած էք այս խորանը, որ ձեր ճշմարիտ Ազատարարին, Աստուծոյ բնակարանն է...

Ես շատ խոր յուզումով լսեցի այստեղ, Ֆրանսայի հանդէպ եղած համակրանքի խօսքերը: Կը մաղթեմ, որ մեր վերեւ եղբայրօրէն գտնուող ու միասին ծածանող այս դրօշները, յաւէտ բարեկամ մնան իրարու: Եւ արդէն, Հայոց եւ Ֆրանսացիներու միջեւ հինէն կուգայ բարեկամութիւնը: Նոյն իսկ արիւնի կապով մենք միացած ենք իրարու: Կը յիշէք անշուշտ ձեր վերջին թագաւորները որոնք Լուսինեան տունէն աղջիկ առին ու այսպէսով հիմը դրին հայ եւ ֆրանսական եղբայրակցութեան...»:

«... Եւ հիմա թոյլ տուէք ինծի, յանուն այդ եղբայրակցութեան ու իմ ժողովուրդիս անունով՝ բարեւել ձեր նահատակները...»:

Ծովակալին ճառէն ետք, հանդէսը փակուեցաւ ու ժողովուրդը սկսաւ ցրուիլ:

Ի՞ՆՉ Է ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՖԱՇԻԶՄՕ)

— ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՍ —

— :-: —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հակաանհատապաշտական, խրձական յղացումը պետութեան կողմնակից է. եւ անհատին կողմն է այնքա՛ն որքան ան կը նոյնանայ պետութեան հետ որ մարդուն տիեզերական կամքը եւ գիտակցութիւնն է իր պատմական կեանքի ընթացքին: Հակառակ է դասական ազատականութեան որ բացարձակապաշտութեան դէմ հակազդելու պէտքէն ծնունդ առաւ եւ իր պատմական դերը վերջացուց այն օրէն երբ պետութիւնը ժողովուրդի կամքին եւ նոյն ինքն գիտակցութեան հետ թրծուեցաւ: Ազատականութիւնը կը ժխտէ պետութիւնը՝ մասնական անհատի շահուն համար. խրձականութիւնը կը վերահաստատէ պետութիւնը իբրեւ անհատի ճշմարիտ իրականութիւնը: Եւ եթէ ազատութիւնը իրական մարդու ստորոգելիներէն մէկը պէտք է ըլլայ եւ ոչ այն վերացական խրտուիլակին որու կը մտածէր անհատապաշտ ազատականութիւնը՝ խրձականութիւնը ազատութեան կողմնակից է: Եւ այն միակ ազատութեան՝ որ կրնայ լուրջ բան մը ըլլալ. այսինքն պետութեան ազատութիւնը եւ անհատինը՝ պետութեան մէջ: Որովհետեւ խրձականին համար ամէն ինչ պետութեան մէջ է, եւ ոչ մէկ հոգեկան կամ մարդկային բան գոյութիւն եւ արժէք ունի՝ պետութենէն դուրս: Այս իմաստով խրձականութիւնը ամբողջական է, եւ ամէն արժէքի միութիւնը եւ համադրութիւնը եղող խրձական պետութիւնը կը մեկնաբանէ, կը զարգացնէ ամբողջ ժողովուրդի կեանքը եւ ուժ կուտայ անոր:

Պետութենէն դուրս ո՛չ անհատներ եւ ոչ խմբաւորումներ (քաղաքական կուսակցութիւններ, ընկերութիւններ, արհեստակցական միութիւններ, դասակարգեր): Ասոր համար խրձականութիւնը հակառակ է ընկերվարութեան, որ պատմական շարժումը կը քարացնէ դասակարգային պայքարի մէջ եւ կ'անգիտանայ այն պետական միութիւնը որ դասակարգերը միակ տնտեսական ու բարոյական իրականութեան մը մէջ կը լուծէ. եւ, նմանապէս, հակառակ է դասակարգային արհեստակցական միութիւններու շարժումին: Բայց կարգ ու կանոնի տնօրինող պետութեան շրջափակին մէջ, խրձականութիւնը կը ճանչնայ ու կը հաւնի այն իրական պահանջները ուրկէ ծագում առաւ ընկերվարական ու արհեստակցական միութիւններու շարժումը. եւ զանոնք (այդ իրական պահանջները) արժեցնել կու տայ եւ կը պարտադրէ նորահնար արհեստապետական (Corporatino) դրութեան մէջ՝ ուր պետական միութեան գաղափարին տակ՝ շահերը համերաշխուած ու ներդաշնակուած են:

Անհատները դասակարգեր են շահերու բաժանման բայց ամէն բանէ առաջ ու մանաւանդ պետութիւն են: Որ թիւ չէ, իբրեւ ժողովուրդը կազմող անհատներու գումար: Ասոր համար խրձականութիւնը հակառակ է ռամկավարութեան՝ որ ժողովուրդը շատ եղողներու մակարդակին իջեցնելով՝ զայն առաւելագոյն թիւին կը հաւասարեցնէ. բայց եթէ ժողովուրդը ըմբռնենք ոչ քանակի, այլ որակի տեսակէտով, ինչպէս որ պէտք է ըլլայ, այն ատեն ռամկավարութեան ամէնէն անաղարտ ձեւն է, իբրեւ ամէնէն ճշմարիտ, ամէնէն իրականատիպ, ամէնէն ուժեղ՝ որովհետեւ ամէնէն բարոյական գաղափարը, որ ժողովուրդին մէջ կ'իրագործուի քիչերու նոյն իսկ Մէկ Մարդու մը կամքով ու գիտակցութեամբ եւ որ իբրեւ տեսլական մը կը ձգտի իրագործուիլ շատերու եւ բոլորի գիտակցութեան ու կամքին մէջ: Բոլորի՝ այսինքն ամէն անոնց որ հոգեկան զարգացումի ու կազմաւորումի նոյն շաւիղին վրայ գտնուած ըլլալով՝ իբրեւ մէկ կամք ու մէկ գիտակցութիւն՝ պատմութենէն ու բնութենէն ցեղականապէս ազգութիւն մը կազմելու իրաւունքը կը ստանան: Ո՛չ ցեղ եւ ոչ ալ աշխարհագրականօրէն սահմանագծուած հողամաս, այլ պատմականօրէն յաւերժացող անձ, գաղափարով մը միաւորուած բազմութիւն. գաղափար մը՝ որ ուժի ու գոյութեան կամք է. ինքնագիտակցութիւն է, անձնաւորութիւն է:

Այս գերազանց անձնաւորութիւնը ազգութիւն է՝ որովհետեւ պետութիւն է: Ազգը չէ պետութեան ծնունդ տուողը, ըստ բնապաշտ ծթռած յղացումին որ հիմ ծառայեց ԺԹ. դարու ազգային պետութիւններու աղմկալից հրապարակագրութեան: Ընդհակառակն ազգն է որ ծնունդ կ'առնէ պետութենէն, որ՝ իր բարոյական միութեան գիտակից ժողովուրդին կամք մը եւ ուստի իրական գոյութիւն մը կուտայ: Ազգի մը ազատութեան ու անկախութեան իրաւունքը իր ըլլալու մասին գրական ու գաղափարական գիտակցութենէ մը կամ առաւել կամ նուազ անգիտակից ու անշարժ իրերավիճակէ մը չի բխիր, այլ իր իրաւունքը ապացուցանելու տրամադիր եւ քաղաքական գործօն կամքէ մը յառաջ կուգայ: Արդարեւ պետութիւնը իբրեւ տիեզերական բարոյապաշտ կամք՝ իրաւունքի արարիչ է:

Ազգը իբր պետութիւն՝ բարոյապաշտ իրականութիւն մըն է որ գոյութիւն ունի ու կ'ապրի որովհետեւ կը զարգանայ: Դադրիլը կամ կենալը իրեն համար մահ է: Ասոր համար պետութիւնը ո՛չ միայն իշխանութիւն է՝ որ կը կառավարէ եւ անհատական կամքերու հոգեկան կեանքի արժէք ու օրէնքի ձեւ կուտայ, այլ նոյն ատեն ուժ է որ իր կամքը կը պարտադրէ նաեւ դուրսը՝ զայն ճանչցնելով ու յարգել տալով, այսինքն դէպքերով ցոյց տալով իր զարգացումին համար անհրաժեշտ որոշողութիւններու տիեզերականութիւնը: Ասոր համար կազմակերպութիւն եւ թափանցում է, գէթ խորքով: Այսպէսով կրնայ միայն պատշաճիլ մարդկային կամքի բնութեան, որ իր զարգացումին ընթացքին պատուարներ չընդունիր եւ որ կ'իրագործուի ցոյց տալով իր անսահմանութիւնը:

Խրձական պետութիւնը, անձնաւորութեան հուժկու եւ բարձր ձեւ, ուժ է, բայց հոգեկան ուժ, որ կ'ամփոփէ մարդուն բարոյական ու մտաւոր կեանքի բոլոր ձեւերը: Ուստի կարելի չէ զայն սահմանափակել պարզ կարգ ու կանոնի եւ պաշտպանութեան պաշտօններու մէջ, ինչպէս կ'ուզէր ազատականութիւնը: Պարզ մեքենականութիւն մը չէ որ կը ճշդէ անհատական ենթադրեալ ազատութիւններու ոլորտները: Ներքին ձեւ ու կանոն է, եւ ամբողջ անձի կարգապահութիւն. կը թափանցէ կամքին ինչպէս եւ իմացականութեան մէջ: Իր սկզբունքը, քաղաքակիրթ հաւաքականութեան մէջ ապրող մարդկային անձնաւորութեան կեդրոնական ներշնչում, խորը կ'իջնէ եւ բոյն կը շինէ գործի ինչ-

«ԱՐՄԵՆԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

— :-: —

ՊՐԻՒՍԷԼ.— «Արմենիա» երգչախումբը հիմնուած է 1923ին, Պ. Վ. Խորասանճեանի նիւթական ու բարոյական օժանդակութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Վ. Սարգսեանի։

Ինչպէս ծանօթ է, ժամանակին սոյն երգչախումբին տուած համերգները մեծ ընդունելութիւն գտան Պելժ գեղարուեստական շրջանակներու մէջ եւ տեղական մամուլը քանիցս նպաստաւոր արտայայտուեցաւ, վեր հանելով երգչախումբին ձեռք բերած փայլուն յաջողութիւնը, ինչպէս նաեւ հայ երգին արժէքն ու ինքնատպութիւնը։

Արդ, ուրախութեամբ կը տեղեկանանք թէ Պրիւսէլի եւ Անվէրսի խումբ մը հայրենակիցներ նախաձեռնարկ եղած են վերակազմելու «Արմենիա» երգչախումբը, նպատակ ունենալով գործ տալ եկեղեցական եւ աշխարհական երգեցողութիւններուն, ընդհանուր կերպով մշակել ժողովրդական երաժշտութիւնը, մասնաւորապէս ծանօթացնելով հայկական երաժշտութիւնը, նպաստել Պելժ եւ հայկական բարեկամութեան, եւ բարոյական սերտ կապ հաստատել գաղութի անդամներուն միջեւ։

Նորակազմ ընկերակցութիւնը կը բաղկանայ գործօն անդամներէ, պաշտպան անդամներէ եւ պատուոյ անդամներէ։

Գործօն անդամներ կը նկատուին անոնք՝ որ մաս կը կազմեն երգչախումբին կամ կը փափաքին գործօն դեր մը ստանձնել ընկերութեան վարչական գործերուն մէջ։ Պաշտպան անդամներ կ՚ընդունուին անոնք՝ որ նիւթապէս կ՚օժանդակեն ընկերութեան գնահատելով գործին վսեմութիւնը։ Իսկ պատուոյ անդամ տիտղոսին կ՚արժանանան անոնք՝ որ մեծ ու օգտակար ծառայութիւններ կը մատուցանեն ընկերութեան։

Երգչախումբին մասնակցիլ փափաքողները պարտաւոր են քիչ շատ օժտուած ըլլալ յարմար ձայնով մը, ունենալ երաժշտական բաւարար ծանօթութիւն, եւ ըլլալ առնուազն 18 տարեկան։

Ի հարկին մասնաւոր դասընթացք մը պիտի հաստատուի այն թեկնածուներուն համար, որոնք զուրկ են երաժշտական տարրական գիտելիքներէ։

Քաղաքէն դուրս, ուրիշ վայրերու մէջ տեղի ունեցած երգահանդէսներու առեն, անդամներուն բնակութեան ու փոխադրութեան ծախքերը կը հոգացուին ընկերութեան կողմէ։

Գոյացած հասոյթներուն մէկ մասով պիտի կազմուի սնտուկ մը, «պահեստի գումար» անունին տակ, իսկ միւս մասով պիտի հոգացուին հանդէսներու, հացկերոյթներու, զբօսապտոյտներու եւայլն ծախքերը։

Պրիւսէլի գաղութին ներկայ ճգնաժամին մէջ միացեալ երգչախումբի մը կազմութիւնը մեծ բարիք մը պիտի ըլլայ ազգապահպանումի եւ փոխադարձ տեսակէտով, եւ նոր եռանդ ու ոգեւորութիւն պիտի ստեղծէ պելժիական եւ հայկական շրջանակներու մէջ։

Ի բոլոր սրտէ յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք նախաձեռնարկ անդամներուն եւ անդամուհիներուն։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի երեկոյթը

— :-: —

ՎԻԷՆ, 10 հոկտ.— Մեր գաղութի տասնեակ մը միութիւններուն ամէնէն կարեւորն ու գործունեան է Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը, գիտակից հասարակութեան զուրգուրանքի առարկան։ Փա՞ստ,— Իր կատարած ձեռնարկները, որոնց համար ճիգ չեն խնայեր երկու տասնեակ մը տիկիններ եւ օրիորդներ։ Իրենց գործարանային աշխատանքէն եւ տնային գործերէն վերջ, լծուած են նաեւ հանրային աշխատանքի, խոշոր մաս մը վերցնելով իրենց ուսերուն։ Ներկայ պայմաններուն մէջ, կարելի է ըսել տեսակ մը հերոսութիւն։

Մեր գաղութին մէջ, իրենց կարեւորութեան ապացո՞յց, ահաւասիկ մեր նորահաս սերունդի հայեցի դաստիարակութեան ամենակարեւոր հարցը, ձգելով ուրիշ շարք մը կարեւոր խնդիրներ։ Անոնք իրենց զուրգուրանքի առարկայ դարձուցած են հայ երեխաներուն մայրենի լեզուն սորվեցնելու հարցը, յատկացնելով իրենց պիւտճէէն կարեւոր գումար մը ամսական։ Անցեալին մէջ եւս տրամադրած են այս նպատակին համար շօշափելի գումար մը։

Վիէնի Կ. Խաչի մասնաճիւղը, մօտ առենէն, իր վերակազմութեան երկրորդ տարին կը բոլորէ փայլուն գործունէութեամբ մը, եւ այսօր գրեթէ կրկնապատկած է իր անդամուհիներուն թիւը։

Վիէնի մէջ լայն գետին կայ իր անդամուհիներու թիւը երկու տասնեակէն բարձրացնելու երեք-չորս տասնեակի, եւ նոյնպէս լայն ասպարէզ իրենց գործունէութիւնը ընդարձակելու համար։ Բայց միայն մէկ եւ շատ կարեւոր բան մը կը պակսէր իրենց,— մտաւոր ուժ մը։ Բայց այսօր, ուրախ ենք ըսելու, որ շնորհիւ իրենց եւ Շրջ. Վարչութեան ջանքերուն, Վիէնը այդ ալ ունեցաւ։ Անոր մասին կը գրենք ուրիշ անգամ մը։

Վիէնի մէջ, ամէնէն յաջող եւ փայլուն հանդէսները Կ. Խաչի մասնաճիւղն է որ կը կազմակերպէ, միշտ գոհ ձգելով հասարակութիւնը։ Անոր հանդէսներուն փայլն ու զարդը կը կազմեն հայ փոքրիկները, իրենց սիրուն եւ գեղեցիկ պարերով, երգերով եւ արտասանութիւններով, նաեւ երբեմն թատերական բաժինով։

Հոկտ. 8ին մասնաճիւղը կազմակերպած էր ընտանեկան շքեղ երեկոյթ մը, զոր տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Սրահը լեփ-լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ մը։ Երեկոյթը կազմակերպած էին ի նպաստ դպրոցին։

Նախագահ՝ Տիկ. Նալպանտեան, երեկոյթը բանալով, պարզեց Կ. Խաչի նպատակներուն ամէնէն կարեւորը, հայ երախաներուն հայեցի դաստիարակութեան հարցը որ զօրավիգ հանդիսանան, և նիւթապէս քաջալերեն Կ. Խաչի ձեռնարկները։ Յետոյ փոքրիկներով երգչախումբը յաջողապէս երգեց «Ազատն Աստուածը», որմէ վերջ կարգով գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ՝ Ահարոն Գալայճեան, Մարի Պարոնեան, Կարապետ Սարգիսեան, եւ Վարսենիկ Նալպանտեան։ Այս վերջինը արտասանեց «Ս. Մեսրոպի աղօթքը» (Սիամանթօ)։ Զուգերգեցին Գեղամ Պարոնեան եւ Վարսենիկ Նալպանտեան «Հայրպան»ը։ Բոլորն ալ ծափահարուեցան հանդիսականներու կողմէ։

Մեներգեց Ընկ. Մ. Մուրադեան, երկու գեղեցիկ կտոր, մէկը Վանայ երգերէն։ Պ. Վահրամ արտասանեց երկու «ֆանթէզի»ներ Ն. Պէշիկթաշլեանէ, ծիծաղ պատճառելով ներկաներուն։

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջ, խումբ մը սիրողներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Արեւելեան ատամնաբոյժ»էն արարուած մը, որմէ վերջ հանդիսականները մեկնեցան գոհ սրտով։

× Հոկտեմբեր 3էն սկսեալ հայ փոքրիկներու գիշերային դասաւանդութիւնները սկսած են, եւ այս տարի աւելի լաւ պայմաններով եւ նոյնպէս աւելի լաւ հիմերու վրայ դրուած։

Պալ-Աղբիւր

պէս նաեւ մտքի մարդու սրտին մէջ, արուեստագէտին ինչպէս նաեւ գիտունին։ Հոգիի հոգին է։

Մէկ խօսքով խղճմտանքը ո՛չ միայն օրէնքներ կը հաստատէ եւ հաստատութիւններ կը հիմնէ, այլ կը դաստիարակէ եւ հոգեկան կեանքի տարածիչն է։ Մարդկային կեանքի ձեւերը չուզեր վերաշինել, այլ բովանդակութիւնը, մարդը, նկարագիրը, հաւատքը։ Այս նպատակով կարգապահութիւն կ՚ուզէ եւ իշխանութիւն՝ որ հոգիներու խորերը իջնէ եւ հոն տիրէ առանց դոյզն ընդդիմութեան։

Ուստի իր դրօշը սակրաւոր խուրձն է, արդարութեան ուժի եւ միութեան խորհրդանշանը։

ՊԵՆԻԴՕ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ
Թարգմ. ՏՈՔԹ. Կ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Փարիզի փորին մէջ

Մենք որ կը բնակինք Փարիզի մէջ, յաճախ կը մոռնանք թէ աշխա՛րհ մը կայ մեր ոտքերուն տակ։ Բայց ոչ այն աշխարհը, զոր կը կազմեն ստորերկրեայ երկաթուղիներու ճամբաները, այլ կոյուղիներու աշխարհը։ 100 տարի առաջ, Փարիզի տակ կոյուղիներու երկարութիւնը կը հասնէր 40 քիլոմեթրի, իսկ ներկայիս 1300 քիլոմեթրի։ Հինգ գլխաւոր ջրանցքներ կան, որոնք կը հաւաքեն մայրաքաղաքին մեծ ու փոքր կոյուղիներու բերքը։ Այս կոյուղիներուն ջուրին վրայ կը յածին նաւակներ, այնպէս որ ժողովուրդը կրնայ, փոքրիկ վարձքով մը, ճամբորդել Փարիզի փորին մէջ։ Կոյուղիներուն եզերքը կան ճամբաներ, քալելու համար։ Այս կոյուղիներուն կապուած են հինգ գործարաններ, որոնք կը բանին շարունակ։ Մեծ թիւով աշխատաւորներ կը հսկեն կոյուղիներուն։

Այս ստորերկրեայ ուղիներէն կ՚անցնին,— անշուշտ մասնաւոր խողովակներով,— մեր խմած ջուրը, հեռախօսը, հով-նամակը (pneumatique), եւ վերջապէս փողոցի աղտոտ ջուրերը։ Մասնաւոր շտեմարաններ՝ գործածելի կոյուղիներու մէջ պատահած խանգարման մը

ՕՐ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
եւ
ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՐԱՃԵԱՆ
Ամուսնացած
8 Հոկտ. 1932 Մարսէյլ

պարապային, եւ կառքեր օգնութեան գործին կազմակերպութեան համար։

Հետաքրքրական է իջնել Փարիզի փորը, նաւ նստիլ եւ պտըտիլ կուպրի պէս սեւ ջուրերուն վրայ, զորս Փարիզը կը ղրկէ իր աղիքներուն մէջ, ամէն օր։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Հրապարակ ելաւ ֆրանսական նոր դրոշմաթուղթ մը, որ իր վրայի պատկերով կը ներկայացնէ կին մը,— Ֆրանսան — ձախ ձեռքին մէջ ձիթենիի ճիւղ մը բռնած։

Ֆրանսացի հրապարակագիր մը կը քննադատէ այս դրոշմաթուղթին ձեւը եւ կ՚ըսէ թէ սովորութիւն չէ ձախ ձեռքով նուիրել որ եւ է բան, նոյն իսկ խաղաղութիւնը։ Մնաց որ Ֆրանսան ձախլիկ ալ չէ։

Յետոյ անդրադառնալով նոր դրոշմաթուղթերուն, կը քննադատէ ժան տ՚Արքի դրոշմաթուղթը,— ձիու մը վրայ հեծած կին մը,— որ յաջող չէ։ Ու կը թելադրէ վերադառնալ աւանդական դրոշմաթուղթին, որ կը ներկայացնէ սերմնացանը։

Փրուսիա պոռնկութեան դէմ

Յառաջիկայ նոյեմբեր մէկէն սկսեալ, կառավարական հրամանագիրի մը համաձայն, կ՚արգիլուի ամբողջ Փրուսիոյ մէջ ծով կամ լողալու մտնել առանց լաւ ծածկելու մարմնոյն գայթակղեցուցիչ մասերը։

Այսպէս կիները չպիտի կարենան այլ եւս հագնիլ ծովու շապիկներ, որ դուրս կը ձգէ իրենց կուրծքի ողկոյզները, այլ պարտաւոր պիտի ըլլան հագնիլ շապիկ մը, որ ոչ միայն ծածկէ կուրծքը, այլ եւ կոնակը, մինչեւ թիկնակը։ Իսկ աւելի վարէն, թոյլ չպիտի տրուի ցոյց տալ որովայնը, ընդհակառակն եռանկիւնով մը պիտի ծածկուի մինչեւ գիստերուն կէսը։

Հրամանագիրը տրուած է հիմա, երբ կը փակուի ծովու լողանքի շրջանը, որպէս զի յառաջիկայ տարուան համար ճարտարագործական տուները փոխեն իրենց ապրանքներուն ձեւը։

Փրուսիոյ կառավարութիւնը հրամայած է նոյնպէս արգիլել վաճառումը պատկերազարդ այնպիսի գիրքերու եւ պարբերականներու, որոնց մէջ մերկութիւնը գայթակղեցուցիչ համեմատութիւններ կ՚առնէ։

Կառավարութիւնը, այս արգելքներով, կը խորհի լքութեան եւ կարգապահութեան առաջնորդել ժողովուրդը, նկատած ըլլալով որ պոռնկութիւնը խանգարած է զանոնք

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—)(o)(—

Պուէնոս Այրէսի Արմենիա դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 սեպտ.).

— «Կա՞յ ազգ մը կամ ժողովուրդ մը, որ այնքան անմիաբան ու պառակտուած ըլլայ, որքան Հայը, եւ կա՞յ արդեօք ցեղ մը կամ ժողովուրդ մը, որ այնքան սիրահար ըլլայ միութիւններու, որքան Հայը։

Ի՞նչ է այս. դառնաղէտ հակասութիւն մը, թէ անմիաբանութեան տարբեր կերպարանաւորումը։

Աւելի շուտ՝ վերջինը։

Եթէ այսօր ձեռքի տակ ունենայինք ոստիկանական տեղեկութիւններն այն բոլոր պետութիւններու, որոնց հողին վրայ կ՚ապրինք, զարմանքով պիտի տեսնէինք, որ հայկական միութիւնները անմրցելի են, թէ թուով եւ թէ այլազանութեամբ։ Ֆրանսայի մէջ, օրինակ, ըստ ոստիկանական տեղեկութեան, հայ զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու թիւը կը մօտենայ 400ի։

Իսկ այսօր կա՞յ հայ գաղութ մը, չնայած իր արժանավայել դիրքին եւ անունին, որ այնքան խեղճ ու արհամարհելի ըլլայ իր ներքին կազմակերպութեամբ, որքան ֆրանսահայ գաղութն է։

Վստահաբար կրնանք ըսել, որ եթէ այսօր համազգայ՛ին ու համագաղթային ծրագիրը կը մնայ անիրագործելի, անոր գլխաւոր պատճառներէն մէկը՝ մանր մունր միութիւններու տխուր գործունէութիւնն է մեր իրականութեան մէջ։

Մեր կեանքի քաղցկեղը կ՚աճի ու կը զարգանայ, իր ճիւղերը տարածելով մեր օրգանիզմի մէջ։

Ամէն մէկ նոր միութիւն, իր փոքրիկ ու խղճալի ծրագրով եւ կանոնագրով, մէկ-մէկ թելերն են այն ահռելի խլիրդին, որ յամրընթաց, բայց յարատեւօրէն կը բարձրանայ դէպի Հայ ժողովուրդի կոկորդը, օր մը զայն զգետնելու եւ խեղդելու։

Դարաւոր Բանսարկուն, հայկական անմիաբանութիւնը, իր բոլոր հին ու նոր միջոցները օգտելով, նոր ձեւերով ու միջոցներով կը գործէ։ Անպայման միութիւններ կազմակերպել, թէկուզ մէկ կամ երկու անդամով, իրար ձգել, խառնել եւ մեզ կործանել հէնց նորաբոյս միութիւններով։

Զգո՛յշ, հին Դաւադիրը, դարաւոր Խառնակիչը եւ Ազգային մեծագոյն Արատը մեզ հետ ու մեզ պէս միութիւն կը քարոզէ, հազար ու մէկ անմիաբան միութիւններ ստեղծելով»։

Փոխադարձ ապահովագրութիւն

Առաջին յօդուածով մը պարզեցինք փոխադարձ ապահովագրութեան գաղափարը։ Այս առթիւ ըսենք որ գոյութիւն ունեցող ապահովագրական ընկերութիւնները բոլորին մատչելի չեն թէ գիներու սղութեան եւ թէ ձեւակերպութեանց դժուարութեան պատճառով, բժշկական քննութիւն եւայլն։

Մեր ծրագրած միութիւնը բացի իր աժան եւ մատչելի պայմաններէն, ունի այն առաւելութիւնը որ չունենալով ընդհանուր ծախք, ի վիճակի է օգնելու իր անդամներուն առանց վերապահութեան, քանի որ շահաբաժին չպիտի վճարէ։ Իւրաքանչիւր անդամ տէրն է միութեան գոյքին։

Այսպիսի ձեւով օգնութիւնը ունի եւ այն առաւելութիւնը որ կեանքի ծանր րոպէներուն հնարաւորութիւն կուտայ օգնութիւն ստանալու։

Որպէսզի աւելի պարզ ներկայացնենք միութեան ծրագիրը, ենթադրենք որ կ՚ունենանք 300 անդամներ։ Նախ ըսենք որ միութեան անդամները որեւէ պարբերական վճարում չպիտի ընեն։ Ըստ վիճակագրական տուեալներու, մահերու միջին համեմատութիւնն է հարիւրին կէս, նկատի առնելով որ անդամները կ՚ընդունուին 21էն մինչեւ 65 տարեկանը։ Ուրեմն, եթէ ժողովը միանուագ վճարումը սահմանէ 15ական ֆրանք, մեռնողին ընտանիքը կը ստանայ 4500 ֆրանք։

Եթէ անդամներուն թիւը հասնի հազարի, բնականաբար անդամավճարի գումարը կը նուազի, հասնելով, օրինակ, 5ական ֆրանքի։ Աւելորդ է ըսել որ, անդամակցիլ կարող են երկու սեռի հայրենակիցները։

Այս Միութիւնը կազմակերպուած ըլլալով իբրեւ ոչ-առեւտրական հիմնարկութիւն (Association sans but lucratif 1 Juin 1901) որ եւ է տուրք չպիտի վճարէ եւ պետական արտօնութիւն ստանալու ստիպուած չէ։ Միայն իր կազմը պիտի յայտնէ ի գիտութիւն։

Միութեանս նախաձեռնողները համոզուած են թէ այս ձեռնարկը անհրաժեշտ եւ օգտակար է, եւ աւելորդ կը համարեն աւելի մանրամասնել։ Կարելի է իբրեւ օրինակ ցոյց տալ նոյնանման կազմակերպութիւններ, որ գոյութիւն ունին Ռումանիոյ եւ Անվերսի մէջ։ Իսկ Ֆրանսայի մէջ կայ Entr'aide Diamantaireը (Փարիզ) որ ունի մօտ հինգ հարիւր անդամ եւ Ռուս Բժշկական Միութիւնը։

Առաջարկուած Միութիւնը բացի նիւթական օգնութենէ, պիտի ջանայ իր շուրջ համախմբել հայ ժողովուրդի զանազան դասակարգի ներկայացուցիչները, զարգացնելով եւ տարածելով անոնց մէջ համերաշխութեան գաղափարը եւ ինքնօգնութեան սկզբունքը։

Միութիւնը ուժ է։

Թ. Զ.

ՍՏԵՐԼԻՆԸ ԿԻՋՆԱՅ, ԻՍԿ ՏՈԼԱ՛ՐԸ...

Ստերլինը անակնկալ անկում մը ունեցաւ ուրբաթ օր, Փարիզի եւ Նիւ Եորքի մէջ։ Այս վերջին քաղաքին մէջ փակուեցաւ 87·79ի։ Իսկ շաբաթ օր, Փարիզի մէջ, կը ծախուէր 87·80ի։

⁂ Նախագահ Հուվըր ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ վեց ամիս առաջ քիչ մնաց որ տոլարը փլէր, օտար պետութիւնները մեծաքանակ ոսկի գնելու ձեռնարկած ըլլալով։ Այս ճառին վրայ, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ՚ըսէ թէ Մ. Նահանգները ի վիճակի են դիմադրելու «որ եւ է օտար արշաւի, տոլարին դէմ»։ Զեկոյցը կ՚աւելցնէ թէ տոլարը անխոցելի է եւ թէ քանի մը ամիսէ ի վեր ոսկի կը տեղայ դէպ ի Մ. Նահանգները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Մեծամասնութիւնը կը խօսի միեւնոյն նիւթէն։ Ճաշէն առաջ կշռուեցանք.— իրենց միակ ծանրութենէն։ Ով աւելցեր ով պակսեր է։ Ուրախներ ու տրտումներ կան։

Այս երկար տղան զիկզակ շարժումներով յուսահատութենէն կը ճառէ։ Տժգոյն էր. կարմրեցաւ։ Բերան մը հազաց ու աղմուկով թքաւ։ 400 կրամ պակսեր է...

Անոր քովինը զինք կը հեգնէ ու շատ–շատ խօսքին թելը կը կորսնցնէ. չի ալ առնուիր «նիհարցածին» վիրաւորող ակնարկումէն։ 300 կրամ աւելցեր է...

Ուրիշ մը,— ի՜նչ զուժ, ի՜նչ անօրինակ եղելութիւն,— կոտրած ձայնով ամէնուն գիտցուց իր 1900 կրամ մէկ անգամէն — աստուածները վկայ այո՛ մէկ անգամէն — կորսնցնելը։ Ու չափով մը մխիթարուեցաւ ըսելով պարզապէս.

— Չէ՛, կ՚երթամ, չեմ կենար հոս. այսպէս չըլլար։

Սակայն կան ալ որ կը խնդան անտարբեր, կամ այդ մասին իսկ չեն խորհիր։ Ասոնք շատ հիւանդները, շատ գէրերը — 20 տարու Պէրնարը 92 քիլօ կը կշռէ — եւ իւղին վրայ առողջութեան թիւր կարծիքներ չէինողներն են։ Եւ ձանձրացածները. իրական յուսահատները։

Լռակեացը այս անգամին ալ նիհարցեր է։ Բայց ես գիտեմ որ այդ չէ բուն պատճառը իր մշտատեւ մռայլութեան։ Ու այս պահուն աւելի քան դժգոհ է. կասկածով ու արհամարհանքով կը նայի ինծի որովհետեւ «շատ խօսեցաւ»։

Միշտ կը կարծէ թէ շատ կը խօսի։ Ու որքան կը լռէ բանի, նոյնքան երկար կ՚ըլլայ խօսքը զոր կը շայլէ առաջին խօսակցին։

Ես եմ յաճախ իր ունկնդիրը։

Շատ մօտիկ ըսելն ալ չի սիրեր։ Կը ջանամ գոհացնել զինքը։

Ահա կռնակնիս չորս նստարանի յենակին, ան գլուխը կը շարժէ, իսկ ես նորէն կը փնտռեմ հեղհեղէ պարտէզ իջնողներուն մէջէն այն «առողջը» բաղդատաբար, որուն չափ ըլլալու պիտի գոհանայի։ Ընտրութիւնս կ՚իյնայ Բէնսաքին։ Առո՛ղջ արտաքին, արագաշարժութիւն, կայտառութիւն, զուարթութիւն։ Պուլի գունդ մը երկաթ գունդի մը տեղ, մարզիկի ձեւով կը նետէ, ապա կը ցատկէ, մէկէն միւսին կ՚երթայ, ձեռքի ու խօսքի կատակներ աջ ու ձախ բաշխելով։ Մեզ չի տեսներ սակայն։ Մեր քովէն անցնելուն չտեսնելու պէս կը նայի։ Զախորժիր «լռակեացէն»։ Պաղ, մտածկոտ մարդու արտաքինը, ամպոտ նայուածքով Միւսիէն միւսին մանկութիւնը կը խանգարէ։ Ինչպէս, եթէ զինքը նեղէր։ Պզտիկը այս մարդը չի սիրեր։ Բնական է։ Թերեւս ինծի ալ բարեկամութեամբ չի նայիր հիմա։ Կարելի է։

Բայց ի՞նչ կայ մեր երկուքը մէկզմէկու մօտեցնող։ Հաւանաբար քիչ բան։ Այս տժգոյն, նիհար, կարճ ու տձեւ կտրուած պեխերով, աչքերը կանաչ (որոնց քով ծալքերը թշնամական են), ու ծնօտը երկար, 40 տարու հազիւ այլ 50ը անց ցուցնող մարդը ինչո՞վ կ՚ամբողջացնէ զիս։ Հաւանաբար դարձեալ շատ մը ներհակութիւններ։

Կը թուի ինծի երբեմն, թէ տարիներով, երկար տարիներով մենք իրար ճանչցեր ենք։ Չեմ զարմանար։ Դեռ չեմ սիրեր զինքը նոյն իսկ։ Մտերմութիւնս մեծ հարկ մը չի տար համակրանքին. բայց առանց հաւատալու իրեն, կը հասկնամ, կը զգամ զինք։ Մեծ ապացոյց մը թերեւս այս «բարեկամութիւններու երկարելուն»։ Իսկ ինք մարդատեացի մը բոլոր արտայայտութիւններն ունի։ Սակայն ես գիտեմ թէ դարձեալ ան իր անձնասէր անկեղծութեամբ, ուղղամտութեամբ եւ միամտութեամբ ալ թերեւս միշտ յուսախաբ մը, պարզապէս շըւարած մըն է, հասած այս թախծոտ ինքնարդարացման։ Մարդատեացութիւն։

Ի՞նչ ընեմ, քանի որ չի խօսիր, քանի որ ես ալ ոչ ոքին հարցում ունիմ ընելիք, քանի որ վերջապէս շապիկս տաքէն չայրուիր ու յոգնեցայ նայիլ բարտիներու հասակն ի վեր ու «անցորդներուն», փորձեմ գոնէ իր ձուաձեւ դէմքը գծել գրպանի տետրակիս էջերէն մէկուն վրայ, օրինակ հոն ուր իր մասին ալ գրուած է։

Չեմ յաջողիր։ Մանաւանդ աչքերը կը փախուին, սրախոյլ կը հանեն գծերուս կարծիքները։ Երեք փորձ եղաւ արդէն անյաջող։ Չպիտի ըլլայ այսպէս։ Կարդամ, գուցէ մատներս նոր հնարք մը գտնեն. յուսարանուին։

ՕՐԱԳԻՐ

Յուլիս 2

Կ՚ուզէի այսօր «լռակեաց» մարդուն հետ — ինչպէս կը կոչեն զինքը — խօսելու միջոց մը գտնել։ Զհամարձակեցայ։ Կը շարունակէ միայնակ թափուր տեղեր թափառիլ, թշնամաբար կռնակ դարձուցած միւսներուն, ինքն իրեն հետ խօսիլ, վիճիլ։ Ճիշդ է թէ ոչ ոք իրմով կը հետաքրքրուի։ Հազիւ մէկ – երկուքը անորոշ ձեռքի շարժում մը ըրին իրեն ակնարկելով։ Չէ՛, յիմար մը չէ. անօրմալ մը. կրնայ ըլլալ։ Աւելի եւս հետաքրքիր եմ։

Ճաշին վրայ երկու հոգի անարդական խօսքեր փոխանակեցին, որովհետեւ մէկը «տգեղ» ձեւով կը թքնէ եղեր, փախցնելով միւսին ախորժակը։

— Երկուքդ ալ իրաւունք ունիք, ըսաւ «լռակեացը», ինքնիրեն ըսելու պէս ու ես հազիւ լսեցի, «երկուքդ ալ զանելի էք»։

Յուլիս 4

Պարտէզին մէջ ոչ ոք կար։ Գացած էին խումբով լուսանկարուիլ։ .. Նորէն թուչերնին ուռեցուցած, փողկապով զարդարուն չըջիկներու խմբանկարներ պիտի տանի վաղը ցրուիչը։ Հասարակ ինքնախաբէութիւն։

Լռակեացը մինակ էր։ Մօտեցայ։

— Կ՚երեւի կը ձանձրանաք ըսի,— «խօսիլ կ՚ուզեմ ձեզի հետ» ըսելու մաքով։

Զպատասխանեց։

— Ես ալ նորեկ եմ, կրկնեցի, եւ դժուար է վարժուիլ։

— Կը վարժուիս, սաստեց խստութեամբ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.

Գաւառ

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն առիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Կայծակ խումբը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ՚ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՋԻԳԵՏ խումբը, նոյնպէս:

ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն նոյնպէս:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 64 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն առմպողաբար արտակարգ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ.Յ. Դ.Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ.Յ.Դ.ԲԻՒՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա քոլոմպի եռագոյն, փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այս կիրակի, ժամը 2ին, Անիէռ, Place Comèteի ծխավաճառի սրահին մէջ: ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատետրերով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն պատգամաւորի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊՒՅԵԱՆՔՈՒՐ-Իսի լէ Մուլինօի Ջաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Ակումբին մէջ: Զեկոյց ընկ. Կ. Սասունիէ: Ընտրութիւն պատգամաւորներու: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ, ՏԷՍԻՆԻ Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

Դերասան՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Սալօն Շաբի մէջ (84, րիւ Շաբ):

ԼԻՈՆ.— Հոկտեմբեր 22ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, «Էմիլ Զօլա» Թատերասրահին մէջ:

ՏԷՍԻՆ.— Հոկտեմբեր 23ին Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Նորակառոյց ժողովրդական տան մէջ:

Կը ներկայացուի՝ **ԲՈՌ**

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ, Թարգմ. Լ. Շանթ, բեմադրող Մ. Մարութեան

Տոմսերու գիները ժողովրդական են

Հանդէս-երեկոյթ Լիոնի մէջ

Կազմակերպուած Լիոնի Հայ Արի գայլիկներու խումբին կողմէ: 29 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ: Նուագ, արտասանութիւն, խմբերգ, պար: Պիտի ներկայացուի շարժանկարով Ֆրվերու Թագաւորը, (Ռոպեր Սուրքուֆ): Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականը:

բեմադրութեամբ լիբուչական արուեստագէտ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

LOVE ME TO-NIGHT

(Սիրէ զիս այս գիշեր)

Ֆիլմը կը ներկայացուի ամէն օր ցերեկ եւ երեկոյ

Cinéma Ermitageի ՄԷՋ

55 rue Ponthieu (Ave. des Champs Elysées'ի վրայ)

Ամէն Հայ պէտք է տեսնէ այս ֆիլմը — Դիւրամատչելի գին

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ, բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ՚ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

AUTO ECOLE «MADELONE»

Ինքնաշարժ վարել սորվիլ փափաքողներուն հայերէն լեզուով, հայ մասնագէտի կողմէ:

Վարժութիւն եւ արտօնագիր (permis) խիստ կարճ ժամանակի մէջ: Գին՝

1 դաս եւ քննութեան ներկայացում	50	ֆրանք
5 » » »	100	»
8 » » »	110	»
10 » » »	120	»
յաւելեալ իւրաքանչիւր դասի	12	»
միայն քննութեան ներկայացում	50	»

58 Boulevard de Belleville, Paris (20)

Նոր հասցէ

Տօքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

84 rue Blanche, Paris IX — Tél. Trinité 38-43

կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 1.30էն մինչեւ 3.30, երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8—9 եւ ժամադրութեամբ:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, անդրմանիշակազոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 2—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՓԵԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ՚երգեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

Կ՚արտասանէ՝ Օր. Ա. ՏԷՐ — ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Կը մասնակցի Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ն. Սերգոյեանի

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Պիտի նուագէ Փարիզի COLISEUM եւ MIKADO պարասրահներու յայտնի արուեստագէտներէն կազմուած օրքէսթր մը ղեկավարութեամբ Պ. Ե. Սանտրոսեանի:

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Գահվէճեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13) եւ Հրանտ-Սամուէլ գրատունը:

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, Bourg la Reine

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ

Վայելչական գծագրութիւն դամէր Զ. Մեճատուրեանի կողմէ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կովկասեան եւ հայկական պարեր: Կը նուագէ Թառիստ Փորձ Հազորդ. միջոցներ՝ Փօրթ տ՚Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ, Պուրկ լա Րէն:

Վիէնի մէջ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Սէն Շամոնի մէջ

22 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն թ՚Էթիէնի մէջ

23 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)	16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ,	ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ ՄԷՋ »	16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ,	ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ ՄԷՋ »	15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ,	ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսպիրեան, Տէտէեան ընտանիքները եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՎԱՀԱՆ ԽՍՊԻՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Հաբէլեան.— Կը խնդրուի միացեալն ալ ղրկել կամ տեղեկացնել թէ բնագիրը վերջացա՞ծ է:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 12 հոկտ.932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

Կ՚ուզուին

Թրիքօ Րէքթէլինի վարժ գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ: Մեքենայ ունեցողներուն կուտանք ամէն մայլի ֆասոն: Դիմել Hakım et Mozianի, 38, Rue du Caire, Paris (2), Ա. յարկ: Մէթրօ Réaumur-Sébastopol.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՈՍԿԵՐԻՉ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

28, Րիւ տէ Տօմինիքէն — ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաճառատանս մէջ բացառիկ եւ անհաւատալի զեղչերով կը ծախուին երաշխաւորեալ ոսկի, փլաթին, ադամանդ եւ ամէն տեսակ գոհարեղէններ: Ապարանջան, օղ, ժամացոյց, շղթայ, այլ եւ այլ զարդեղէններ: Կը ստանձնենք արագ նորոգութիւններ:

Պօն տը քրէտիներ կ՚ընդունինք:

Etude de Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S Ç O N S U L T E

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) — Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ՚ընդունի ժամը 5.30—6.30 եւ ժամադրութեամբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Նէճաէթին նախատում էին, թքում, մրում, նոյն իսկ ծեծում էին եւ բղաւում է, թէ «կեավուրը կեավուրին տէր է կանգնել...»:

Այն օրը հասցրին, որ թշուառ Հայուհիներն իրենք խնդրեցին կուսակալի կնոջը, որ այդ փոքրիկ հայ աղջկանը տան մի ուրիշ Թրքուհու: Այդ օրերին էլ, Թոքախտաւոր ընկերուհին, Սիրանոյշը, որ տեղափոխուած էր տեղական հիւանդանոցը, յանկարծակի մեռաւ, բայց մահուան մասին ի հարկէ լուր չտուին, քանի որ նա զաղտնի կերպով էր պահուել կուսակալի մօտ:

1916 թուին էր, չի յիշում Արուսեակը թէ ո՞ր օրը, երբ Ռուսերը մտան Կարին: Լաւ է մտաբերում, որ երբ կուսակալը ճաշին հեռախօսով իմացաւ եղելութիւնը, յանկարծ փռուեց գետնի վրայ: Բոլորը օգնութեան հասան եւ սիրտ տուին, թէ շուտով յետ կը խլեն Թուրքերը...

Հայուհիներն իրենք սկսել էին կարդալ – գրել սովորել Թուրքերէն, բայց երբ իմացան՝ նրանց արգիլեցին: Կուսակալը մէկ օր կանչեց Հայուհիներին եւ յայտարարեց, թէ ամբողջ տունը պէտք է փոխադրէ Օրտու, եթէ չեն ցանկանում իրենց հետ տեղափոխուիլ, թող ասեն: Հայ աղջիկները բնազդօրէն զգում են, որ չհամաձայնուելու դէպքում պէտք է աքսորի ենթարկուեն, ուստի միաբերան հաւանութիւն են յայտնում Օրտու գնալու:

Կուսակալի կինը կորցրեց իր հաւասարակշռութիւնը եւ ցնորածի նման եղաւ. նա շարունակ պատկերացնում էր, թէ հայ աճաբեկիչները սպաննում են իր ամուսնուն... Սկսաւ Հայուհիների մարտիրոսագրութեան մի նոր շրջան. կուսակալի անառակ որդիները ոսկիները գողանում էին եւ տանում ծախում: Երբ Արուսեակը բանալին չէր տալիս, լկտի տղաները նրան քաշքշում էին, ծեծում, անպատւում, մորակով խփում էին ձեռներին ու ոտներին: Նէճաէթ լալիս էր անողորմ հարուածների տակ, իսկ խեղճագար տիկինը անզօր էր հակադրելու: Արմենուհին փախչում է այդ դժոխք դարձած տնից. գնում է Սամսոն: Մընում են երկու հոգի՝ Նէճաէթն ու Րաճիէն. դրանք էլ են վճռում փախուստ տալ. որոշում են ապաստանիլ յոյն մետրոպոլիտի մօտ, քանի որ իրենց կեանքը ուղղակի անտանելի էր դարձել: Սակայն յոյն բարձր հոգեւորականն էլ վախենում է նրանց ընդունիլ, պատճառաբանելով թէ հաւասարակ մարդու տնից չեն փախչում...

Մինչ այդ, Տրապիզոնն էլ ընկաւ Ռուսերի ձեռքը: Կուսակալը թողեց Տրապիզոնը եւ հաստատուեց Օրտու քաղաքում: Նա տեսնելով կնոջ ցնորուած վիճակը, բժիշկների դիմեց: Կինը մի քիչ հանգստացաւ, երբ տեսաւ որ իր ամուսինը հայ աճաբեկիչների ձեռքով սպաննուած չէ: Կուսակալը դէմքով շատ նման էր մեր յայտնի հայ հրապարակախօս Գրիգոր Արծրունուն, իսկ նրա կինը սպիտակամորթ Արաբուհի էր: Կուսակալը վաւաշոտ չէր, յամենայն դէպս Նէճաէթը եւ Րաճիէն նրանից դժգոհ չմնացին, սակայն կուսակալի որդիները լկտի էին եւ անառակ... Բարեբախտաբար Օրտուն էլ յաճախ ռմբակոծւում էր Ռուսերի կողմից, ծովի ուղղութեամբ, այնպէս որ Թուրքերը թողնում են Օրտուն էլ եւ անցնում են Սամսոն: Կուսակալը եւս ընտանիքով փոխադրւում է Սամսոն: Մինչդեռ տիկինը եւ նրա մայրը բարի էին եւ մտահոգ Հայուհիների մասին, տղաներն ընդհակառակն օրէց օր աւելի էին լկտիանում եւ անդադար ծեծում էին խեղճերին, պահանջում որ իրենց անասնական կրքերին յագուրդ տան:

Նէճաէթն ու Րաճիէն որոշում են փախուստի դիմել, բայց ո՞ւր եւ ի՞նչպէս: Յոյներին աղաչում – պաղատում են, բայց նրանք վախենում են օգնել Հայուհիներին, քանի որ կուսակալի մօտ էին ապաստանել, իսկ բանից դուրս եկաւ որ հէնց այդ «բարի» դէմքով կուսակալն էր սարքել Տրապիզոնի հայկական եղեռնը: Շատերի տները յափշտակել էր, թալանի մատնել, շատ Հայերի էր սպաննել, ծովակուլ անել տուել: Ահա թէ ինչու հայ աճաբեկիչներից սարսափում էր նրա գեղանի կինը...

Մի առաւօտ, երկու Հայուհիները փախչում են կուսակալի կնոջ քրոջ տունը: Կուսակալի հրամանով շատերին են խուզարկում եւ բանտարկում: Մեծ մայրիկը գալիս է իր աղջկայ տունը, տեսնում է այդտեղ Հայուհիներին եւ պատուիրում է վերադառնալ կուսակալի տունը, քանի որ իրենց պատճառով շատերն են տանջւում մութ նկուղներում...

Այդ տանտիկինը, մեծ մայրիկի աղջիկը, երկու Հայուհիների վրայ ջուր է ածում, ապա ցեխոտում է նրանց, որ չիմանան, թէ իրենց մօտ են գիշերել. հակառակի պէս միւս առաւօտեան կուսակալի 14 տարեկան որդին, Էքմէզը, մի զինուորի հետ գալիս է այդ տունը եւ պահանջում, որ ցոյց տան աղջիկների տեղը:

Հայուհիները պահուած էին պահարանում: Դրանց թաքստոցը մատնում են եւ այդտեղից քարշ տալով դուրս են բերում Արուսեակին եւ Իւղիկին: Վերջինս ուժասպառ եւ սարսափահար՝ սկսում է լաց լինել, մղկտալ, իսկ Արուսեակի աչքերը չորացել էին, չէր կարողանում արտասուել, ուստի ճանկեց զաղտնի կերպով մի սոխ, քսեց աչքերին եւ ապա սկսեց անմխիթարպէս արցունքներ թափել... Նէճաէթին եւ Րաճիէին հայհոյեցին, ծեծեցին, մրոտեցին, ապա անխնայ ծեծեցին ու խոշտանգեցին, փախուստի պատճառով:

Երբ տուն հասան, երկու Հայուհիները աւելի մեծ թափով լաց եղան, որովհետեւ վախենում էին վերահաս փոթորկալից պատժից:

— Կոյրե՛ր, չէ՞ք իմանում, որ հողի տակն էլ մտնէք, ձեզ կը գտնենք եւ դուրս կը բերենք, — յայտարարում էին կուսակալի տղաները: Ծառաները Հայուհիներին տանում են մի սենեակ: Րաճիէն ուժասպառ ընկնում է անկողին, Նէճաէթը նոյնպէս իրեն հիւանդ է ձեւացնում: Սակայն ընկերուհու վիճակը վտանգաւոր էր, քանի որ նա զառանցում էր:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

14 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2008

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Յառաջ դէպի "նոր Գերմանիա"

Պավարիոյ ճարտարարուեստի եւ ազգային տնտեսութեան ներկայացուցիչներուն առջեւ, Ֆոն Փափէն խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը, որ անթելով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ:

Իր ճառին սկիզբը, Ֆոն Փափէն յայտարարեց թէ կառավարութեան պարտականութիւնն է տալ Գերմանիոյ իր ամբողջական գերիշխանութիւնը, իր ազատութիւնը եւ իրաւունքներու հաւասարութիւնը, «վասն զի այսպէս կը պահանջէ մեծ ժողովուրդը, որ, ամբողջ չորս տարի, անօրինակ յամառութեամբ մը կռուեցաւ աշխարհի մը դէմ իրեն թշնամի»:

— Ներկայիս, աւելցուց Գերմանիոյ վարչապետը, ամէն հետաքրքրութիւն կեդրոնացած է զինաթափութեան հարցին շուրջ: Գերմանիա կը պահանջէ նոյն իրաւունքները ու ապահովութիւնը, զորս ունին ուրիշ ազգեր: Ի՞նչպէս կրնայ զարգանալ մեր վաճառականութիւնը արտասահմանի մէջ, երբ գերման պետութիւնը չի վայելեր հեղինակութիւնը, զոր ուրիշները ունին: Ինչ որ կը պահանջենք, փափաք մը չէ նոր խռովութիւններ բանալու, դէպ ի սպառազինութիւն սլանալու, ոչ ալ արկածախնդրութեան մը ելլելու պատերազմի մէջ: Մենք կը պահանջենք Եւրոպա մը խաղաղեալ, որ հիմնուած ըլլայ ազգերու ինքնորոշման եւ հաւասարութեան յաւիտենական օրէնքներուն վրայ: Երբ վար դրինք մեր զէնքերը 1918ին, պատճառն այն էր որ կը հաւատայինք այդ սկզբունքներուն:

Այնուհետեւ Ֆոն Փափէն անդրադարձաւ Գերմանիոյ ներքին կացութեան, մասնաւորաբար սահմանադրութեան բարեփոխման հարցին, ու ըսաւ.

— Պէ՛տք է, որ կառավարութիւնը աւելի շատ ազատ զգայ ինքզինքը հանդէպ կուսակցութեանց: Կառավարութի՛ւնն է, եւ ոչ թէ խորհրդարանը, որ պիտի վարէ իշխանութիւնը պետութեան մէջ:

Այս առթիւ Ֆոն Փափէն անհրաժեշտ կը գտնէր կազմել «Գերագոյն ժողով» մը, հաւասարակշռելու համար խորհրդարանին որոշմանց միակողմանի ձգտումը, զոր կուտան կուսակցութիւնները: Վերջապէս անհետացնելու համար, շնորհիւ Գերագոյն ժողովին, երկուութիւնը որ գոյութիւն ունի Գերմանիոյ եւ Փրուսիոյ միջեւ: Ֆոն Փափէն աւելցուց, թէ իր կառավարութիւնը մտադիր է, նոր խորհրդարանին բացման, ներկայացնել նախագիծ մը բարեփոխելու սահմանադրութեան:

Գերման վարչապետը քրքրեց նաեւ այն դէպքերը, որոնք տեղի ունեցան 13 օգոստոսին: Դժբախտաբար, ըսաւ, ձախողեցաւ միաւորումը կառավարութեան, որ կ'ուզէր աթոռ տալ Հիթլէրեաններուն, ձախողեցաւ որովհետեւ այդ վերջինները կը պահանջէին «ամբողջական իշխանութիւն»: Հիթլէրեանները անդունդով մը բաժնուած են կառավարութեան դիրքէն, հակառակ կը շարժին կամքին Գերմանիոյ երկու միլիոն մեռելներուն, որոնք իրենց կեանքը զոհեցին յանուն հայրենիքին եւ առանց տարբերելու կուսակցական վէճերէն:

— Բայց մեր կառավարութիւնը, ըսաւ վերջացնելով, վճռած է տանիլ պայքարը մինչեւ յաղթանակ, կատարելով պարտականութիւնը, զոր մեզի տուած է հանրապետութեան նախագահը, — վերակազմել պետութիւնը եւ երկրին տնտեսական կեանքը: Մեր կառավարութիւնը ունի կամքը եւ ուժը, որ անհրաժեշտ են պայքարին յաջողութեան համար: Կասկած չունիմ, թէ մեր յաջողութիւնը պիտի արժեցնէ ժողովուրդին վստահութիւնը, որ կը յայտնուի օր ըստ օրէ:

Գերման ժողովուրդը, գերման կառավարութիւնը եւ ամբողջ երկիրը պարտաւոր են ստեղծել նո՛ր Գերմանիա մը: Իջի՛ւ թէ «սրբազան կայսրութեան» գաղափարը, գերման կայսրութեան անկործնելի գաղափարը, տարածուէր գերման բոլոր երկիրներուն մէջ, Ալպեաններէն մինչեւ Մէմէլ:

Յառա՛ջ դէպ ի նոր Գերմանիա, Հինտէնպուրկի ետեւէն:

Հոհենցոլերնեան միապետութիւն?

Պերլինի մէջ վերջերս նորէն սկսան շրջան ընել զրոյցներ, թէ գաղտնի աշխատանք կը թափուի վերահաստատելու համար Հոհէնցոլէռնեան միապետութիւնը:

Կառավարութիւնը հերքեց:

Այսուհանդերձ, «Ֆորվէրց» կը գրէ թէ համոզիչ չէ կառավարութեան կարճ հերքումը այն աշխատանքներուն մասին, զորս կը կատարէ Գերմանիոյ նախկին գահաժառանգը: Եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ մտերիմ յարաբերութեան մէջ են կառավարութեան կարգ մը անդամները նախկին գահաժառանգին ու միապետական շրջանակներուն հետ: Ու կ'աւելցնէ թէ, անցեալ կիրակի, Ֆոն Փափէն ճառի մը մէջ կը յայտարարէ, որ «Պողպատեայ սաղաւարտ կրողները 13 տարի կռուեցան վերահաստատելու համար նոր Գերմանիա մը, եւ ի զուր չանցաւ այդ պայքարը: Կառավարութիւնը հանրապետական շրջանակներէն չի պահանջեր, որ զինք համարեն Հանրապետութեան պահապանը»:

Ընկերվարական թերթը կը հաղորդէ թէ այս յայտարարութիւնները եւ միապետութեան վերահաստատման մասին զրոյցները խռոված են բանուորական զանգուածը: Ու կ'աճի կամքը պաշտպանելու հանրապետութիւնը ընդդէմ բոլոր կարգի թշնամիներուն:

Գերմանիա կը մերժէ երթալ Ժընեւ

Հէնտէրսըն, զինաթափութեան համաժողովին նախագահը, ձախողեցաւ իր այն ձեռնարկներուն մէջ, զորս կը կատարէր համոզելու համար Գերմանիոյ ներկայացուցիչները մասնակցելու Ժընեւի ժողովին: Հէնտէրսըն շատ կը յուսար, որ Ֆոն Նէօյրաթ կը վերադառնայ Ժընեւ, ուր կարելի կ'ըլլայ վերսկսիլ ընդհատուած բանակցութիւնները: Սակայն երիտասարդ բանբեր մը, Գերմանիոյ կողմէ, վերջին պահուն կը հասնի Ժընեւ ու կը հաղորդէ Հէնտէրսընի թէ Գերման արտաքին նախարարը մտադիր չէ վերադառնալ Ժընեւ, ընդհակառակն պիտի երթայ Լոնտոնի համաժողովին:

ԱՒՍՏՐԻԱ

Դէպ զինուորական բանակ

Վիէննայէն կը հաղորդեն թէ Ռայխսփոսթ կառավարական թերթին մէջ պատերազմական դիւանի տնօրէնը, Տոքթ. Կլայզէ Հորսթէնաու, յօդուած մը ստորագրելով, իր երկրին համար անհրաժեշտ կը համարի վերակազմել աւստրիական բանակը, հիմ ընդունելով զինուորական պարտաւորիչ ծառայութիւնը:

Տոքթ. Կլայզէ Հորսթէնաու, նկատելով որ աւստրիացի երիտասարդութիւնը, եւ երկրին այրերը ընդհանրապէս, չափազանց կը սիրեն զինուորական մարզանքները, վերջապէս տեսնելով որ երկրին մէջ կ'աւելնան զինուորական անկանոն կազմակերպութիւնները անհրաժեշտ կը համարի, գոհացնելու համար այդ ցանկութիւնները, կազմել ժողովրդական բանակ մը:

Յետոյ կ'աւելցնէ թէ, յանուն ոչ միայն համերաշխութեան, այլ եւ գործնական նպատակներու, Աւստրիա պարտաւոր է հետաքրքրութիւն ցոյց տալ Գերմանիոյ, որ կը պայքարի վերստանալու համար իր հին իրաւունքները եւ բանակը:

ԱՆԳԼԻԱ

Յանուն խաղաղութեան

Խաղաղութեան միջազգային ընկերութեան մէկ հաւաքոյթին մէջ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Լոյտ Ճորճ եւ ըսաւ մասնաւորապէս.

— Ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ ներկայիս, բայց պատերազմի վտանգը կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան աւելի քան երբեք: Ամէն երկրի մէջ ալ վէճեր կան, որ կրնան պատճառ դառնալ պատերազմի: Եւ այդ սպառնալիքը երբեք այսքան ծանր չեմ տեսած քաղաքական իմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին: Այդ սպառնալիքը աւելի եւս մտահոգութիւն կը պատճառէ, երբ նկատի ունենանք որ պատերազմի մեքենան հիմա աւելի սարսափելի է, քան 1914ին: Խաղաղութեան կարեւոր նախապայմաններէն մին է աշխատանքը տնտեսական գետնի վրայ, որովհետեւ յետպատերազմեան տուրքերու տակ ծանրաբեռնուած ամէն մարդ վտանգ մըն է խաղաղութեան դէմ:

Լոյտ Ճորճ, յետոյ քննադատելով մեծ պետութեանց քաղաքականութիւնը, յայտարարեց թէ բովանդակ Եւրոպա թշնամի դարձաւ Գերմանիոյ եւ վերջին տարիներու ընթացքին մեծ պետութիւնները շատ խիստ վարուեցան Գերմանիոյ հետ:

— Ես մէկն եմ այն չորսերէն, որոնք խմբագրեցին Վերսայլի դաշնագիրը, պատրաստ այսօր իսկ պաշտպանելու զայն: Բայց զինաթափ ընելով Գերմանիան, մենք տրամադրուած էինք հետեւելու Գերմանիոյ օրինակին՝ եթէ չարունակէր ան ապահովութիւն ներշնչել մեզի: Չըրինք ատիկա: Չկայ աւելի մեծ վտանգ, քան այն զոր ցոյց կուտայ մեծ ժողովուրդ մը, արդար իրաւունքներու համար եւ հզօր ընդվզումով մը ընդդէմ միւս մեծ պետութեանց խիստ վերաբերմունքին:

Անգլեւ-ֆրանսական բանակցութիւնները

Զորեքշաբթի, կէսօրէ յետոյ, խանդավառ ցոյցերու մէջ, Էռիօ մեկնեցաւ Լոնտոն, ուր դիմաւորուեցաւ, կայարանին մէջ, Մաքտոնըլտի, Սայմընի, ֆրանսական դեսպանին եւ բարձր պաշտօնատարներու կողմէ:

Հինգշաբթի առաւօտ սկսան խորհրդակցութիւնները Էռիոյի, Մաքտոնըլտի եւ Սայմընի միջեւ: Կէսօրին Սայմըն հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Էռիոյի եւ յետոյ վերսկսան բանակցութիւնները:

Ծանօթ է խորհրդակցութեանցնիւթը, — Գերմանիոյ պահանջները հաւասարութեան մասին եւ գերման պատգամաւորներուն մասնակցութիւնը զինաթափութեան համաժողովին: Անշուշտ հարցը չպիտի լուծուի այս բանակցութեանց ընթացքին, քանի որ չահագրգռուած են նաեւ բացակայ պետութիւններ: Խորհրդակցութեանց միակ նպատակն է չօշափել երկու երկիրներու տեսակէտները, փորձել մերձեցում մը, գտնել համաձայնութեան գիծ մը, այդ գծին վրայ ներկայանալու համար համաժողովին:

Գրեթէ ծանօթ են նաեւ տեսակէտները երկու երկիրներուն, — Անգլիա իր տեսակէտները կը հիմնէ այն պատասխանին վրայ, զոր տուաւ Գերմանիոյ 18 սեպտեմբերին: Ինչպէս Ֆրանսա այն պատասխանին վրայ, զոր տուաւ իր կարգին: Կարելի՞ է հաշտեցնել այս երկու տեսակէտները... երկու օրուան ընթացքին: Էռիօ չի խորհիր մնալ աւելի: Կարելի՞ է համաձայնիլ Լոնտոնի մէջ, երբ կարելի չեղաւ Ժընեւի մէջ: «Հետախուզական» այս բանակցութեանց արդիւնքին մասին յոռետես են քաղաքական շրջանակները, ինչպէս մամուլը: Պերլինի մէջ աւելի եւս:

Հետաքրքրական է, այս առթիւ, ինչ որ կը գրէ «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ».

— Ֆրանսա պինդ փարած է Վերսայլին, զոր գնեց գերմարդկային ճիգերով: Վերսայլը երազ մըն է, որ մէկ անգամ կը տեսնուի: Այդ պայմաններուն տակ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ յարաբերութիւնները յաղթականի եւ պարտեալի հանգամանք ունին միայն: Ֆրանսացիները խաղաղութիւն կ'ուզեն, բայց ոչ զինաթափութիւն: Ֆրանսա պէտք է որ զօրաւոր ըլլայ եւ Գերմանիա՝ տկար: Ահա ֆրանսական խաղաղութիւնը եւ ահա ծրագիրը, զոր Ֆրանսա կը պաշտպանէ Փարիզի կամ Ժընեւի մէջ:

Այս պայմաններուն տակ, ոչ մէկ յոյս լուծում մը գտնելու: Եւ ոչ մէկ համաժողով կրնայ բան մը փոխել կացութենէն:

Անգլիացի գործաւորները

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ վերսկսան բախումները Պէլֆասթի գործաւորներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ: Առտուն կանուխ 3,000 ոստիկաններ շղթայի տակ առած էին քաղուքները եւ փողոցներուն բերանը: Գործաւորները քալեցին ոստիկաններուն վրայ, որոնք, մաս մը ձի հեծած, մաս մը զրահապատ կառքերու մէջ նստած, դիմադրեցին եւ փորձեցին ետ մղել զանոնք: Հարկ եղաւ, սակայն, զէնքի դիմել, տեսնելով յամառութիւնը, զոր ցոյց կուտային գործաւորները: Շուտով հասան նաեւ օգնական ուժեր, որոնց առջեւ տեղի տուին գործաւորները:

Բախումը բաւական ծանր նստաւ: Գործաւորները քարեր կ'արձակէին, վիրաւորելով ոստիկանները: Նոյն ատեն գործաւորները յարձակեցան վաճառատուներու ցուցափեղկերուն վրայ, խորտակելով ու կողոպտելով:

Պէլֆասթի քաղաքապետը յայտարարութիւն մը ըրաւ այս կռիւներուն առթիւ.

— «Եթէ յեղափոխական նպատակներով այս խռովարարները կը յուսան հանրապետութիւն ստեղծել, կը սխալին, որովհետեւ մեր ուժերը բաւական են իրենց խելքը գլուխ բերելու»:

Ուրիշ յայտարարութեամբ մը, լռջութեան եւ կարգապահութեան հրաւիրեց ժողովուրդը:

Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ քաղաքին բանուորական սէնտիքաները ժողով մը գումարելով նոյն իրիկունը, բացառիկ որոշում մը տուին, — ընդհանուր գործադուլ յայտարարել ամբողջ քաղաքին մէջ, իբրեւ համակրանքի նշան հանդէպ այն գործաւորներուն, որոնք կռուեցան ոստիկանութեան դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ

Դէպի խնայողութիւն

16 Յուլիս 1932ի օրէնքով մը, ֆրանսական խորհրդարանը մեծ խնայողութիւններու կը մղէր կարգ մը նախարարութիւններ: «Էքսէլսիօր» թերթին բացած քննութենէն համաձայն, պատերազմական նախարարութիւնը 72 միլիոն զեղչած է արդէն այս տարուան իր ծախքերէն: Նոյն նախարարութիւնը ընդունած է նաեւ կատարել, 1933 տարուան մէջ, 615 միլիոն ֆրանք խնայողութիւն մը: Գաղթային նախարարութիւնը եւս կը շարունակէ իր խնայողութիւնը: Այդ խնայողութիւնը կատարուած է մասնաւորապէս զինուորական բաժնին մէջ, — զգեստներու գործածութեան ժամանակի երկարաձգում, ետ առնել ձիերը այն սպաներէն, որ մաս չեն կազմեր բանակին, դանդաղեցնել բնիկներու զինուորագրութիւնը միջերկրականեան աւազանին մէջ: Այս զոհողութենէն հետ, նկատի առնուած է նաեւ վարկերու հարիւրին 5 զեղչի հրահանգը:

Այս ալ զինաթափութիւն է, կ'ըսեն այն շրջանակները, որ պարտաւորուած են զոհողութիւն ընելու:

X Էռիօ մտադիր է 31 հոկտեմբերին այցելութեան մը երթալ Մատրիտ:

X Ֆրանսական նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ ի բացակայութեան Էռիոյի, խորհրդակցելու համար զինաթափութեան ժողովին մասին:

X Ֆրանս. խորհրդարանը պիտի բացուի 25 հոկտեմբերին:

ՀՈՍ ՈՒ ՀՈՆ

ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՄԱՂԷՆ

Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն թէ 5,000 ագարակապաններ որոշեցին 7 դեկտեմբերին քալել մայրաքաղաքին վրայ, պահանջելու համար բարձրացնել գինը իրենց բերքին եւ յետաձգել վճարումը իրենց տուրքերուն:

X Թուրքիոյ թագին ինքնակոչ ժառանգորդը, Իսմայիլ Ճէմալէտտին, Նիսի մէջ, ի բացակայութեան դատապարտուեցաւ իբրեւ գող 2 տարուան բանտարկութեան (Մաթէն):

X Էմիլ Լուդվիգ, գերմանացի մեծ գրողը, որ ծանօթ է իր գիրքերով Նափոլէոնի, Կէօթէի, Պիզմարքի, Ստալինի մասին, ներկայիս կը գտնուի Լոնտոն, ուր աչքէ կ'անցընէ փորձերը իր Վերսայլ թատերախաղին, որուն հերոսները են դաշնագրին հեղինակները: 27 հոկտեմբերին պիտի գայ Փարիզ եւ Փլէյէլի սրահին մէջ պիտի տայ դասախօսութիւն մը Փուանքառէի, Փէնլըվէի, Էռիոյի մասին, ճիշդ ինչպէս շարքը իր մէկ գրքին, — Աշխարհը այնպէս ինչպէս տեսայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈԽԵՑԷ՛Ք ՁԵՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐՆ ԱԼ

Շնորհիւ թուրք լեզուական համաժողովին, իմացանք որ գոյութիւն ունի թուրքերէն մայր լեզու մը, ան ալ մեր քթին տակ:

Իմացանք նոյնպէս, որ լեզուական այդ համաժողովը որոշեր է մաքրել թուրք լեզուն օտար բառերէ: Ուրեմն, այսուհետեւ թուրքերէն պիտի գրուին բանաստեղծութիւնները: Ու կ'երեւակայե՞մ, թուրք երիտասարդ մը, որ կ'ուզէ աղջկան մը առաջարկել, որ իրեն ընկերանայ: Բոլոր լեզուներու քաղցրահիւս նախադասութիւններուն հետ բաղդատեցէք հիմա զուտ թուրքերէնը.

— Քըզ, կէլ եան – եանա կէզմէյէ կիտէլիմ...

Ի՛նչ քնքուշ լեզու:

Դժբախտաբար, լեզուական համաժողովին մասնակցողներէն ոչ մէկը խելք բրաւ առաջարկել, որ Թուրքերը փոխեն նաեւ իրենց անունները: Արդարեւ արաբերէն կամ պարսկերէն բառեր են Թուրքերուն անունները: Այսպէս Ըսմէթ արաբերէն է ու կը նշանակէ համեստութիւն: Մուսթաֆա արաբերէն է եւ կը նշանակէ ընտրեալ: Այսպէս բոլոր անունները:

Կ'առաջարկեմ փոխել այս արաբական անունները: Մուսթաֆաները կոչել զուտ թուրքերէն անունով, — Լէպլէպիճի: Ըսմէթը կոչել դարձեալ թուրքերէն բառով մը, — Ասարըմ Քէչէրիմ: Եթէ ինծի ձգեն կնքահայրութիւնը, միւսներուն անունն ալ կը գտնեմ, միշտ զուտ թուրքերէն: Այս առթիւ թուրքերէն անուն մըն ալ՝ Մարթաեանի, որ կ'իմանամ թէ տանկնալ կ'ուզէ: Շատ լաւ կը վայլէ Մարթաեանը կոչել մարթավալ, որ կը նշանակէ չկլլուելիք սուտ: Թող ինք նշդէ, իբրեւ լեզուագէտ, թէ մարթավալ բա՞ռն է որ Մարթաեան դարձեր է պատմութեան ընթացքին, թէ իր նոր պաշտօնն է, որ կը թելադրէ զինք կոչել մարթավալ առյաւէտ:

ԱՐԵՒԱՆ

«Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը

ՅԱՌԱՋի կիրակիի թիւը, նուիրուած «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր»ուան, լոյս կը տեսնէ բացառիկ բովանդակութեամբ եւ հազուագիւտ նկարներով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Քանի տարի առաջ եւ այսօր

ԽԱՐՊԻՆ, 20 Սեպտ.— Ինչպէս յայտնի է հեռագրական տեղեկութիւններից, ամսիս 15ին Սինցզինում տեղի ունեցաւ Մանչուրիայի նորածին պետութեան Մանջուգօի իրաւական ճանաչումը Ճապոնիայի կողմից: Երկու կողմերի լիազօր ներկայացուցիչներն էլ մեծ շուքով ու հանդիսաւորութեամբ ստորագրեցին այդ առթիւ կազմուած առաջին պայմանագիրը, որ մանուկ պետութեան համար պէտք է ունենայ մե՛ծ նշանակութիւն: Նա, որ մինչեւ հիմա փաստօրէն միայն գոյութիւն ունէր, այդ օրւանից արդէն հաւասար իրաւունք է ստանում իր տեղը գրաւել միւս ազգութիւնների շարքում որպէս անկախ, ազատ պետութիւն: Անկասկած, Ճապոն կառավարութեան օրինակին պիտի հետեւին ուրիշ պետութիւններ եւս: Ու շատ հաւանական է, որ յաջորդ ճանաչումը տեղի ունենայ Խորհրդային Ռուսաստանի կողմից, որի տեղական հիւպատոսներից մէկը այդ իմաստով արդէն արել է յայտարարութիւն ժամուլի մէջ:

Մանջուգօն իր ծագման առաջին օրերին իսկ, յայտարարեց ի գիտութիւն, որ արտաքին գործերի մէջ պիտի հետեւի այսպէս կոչուած՝ «բաց դռների» քաղաքականութեան: Այդ հիման վրայ բոլոր նրան ճանաչող պետութիւնները ազատ իրաւունք պիտի ունենան ներս մտնելու այս երկիրը եւ անկաշկանդ բոլորովին ու միւսների հետ հաւասար կերպով առեւտրա-արդիւնաբերական գործողութիւններ սկսել Մանչուրիայում: Եւ ինքնին հասկանալի է, որ ճապոնական ու այլ երկիրներից մուտք գործած հին թէ նոր դրամագլուխները իրանց կիրառումով չափազանց մեծ զարկ պիտի տան երկրի վերակենդանութեան ու նրա բարգաւաճման ընդհանուր գործին: Նոյնիսկ հիմա էլ, իր անսովոր դեռ եւ թոյլ ուժերով սահլուած դիմագրաւում ու մարտնչում է զանազան դժուարութիւնների ու արգելքների դէմ, ստեղծագործական աշխատանքը նոյնպէս սկսած է, թէեւ նուազ չափով, ու կատարւում է իր հերթին: Այս վերջին հանգամանքը ի միջի այլոց նկատի է առնուած եւ Ազգերի Դաշնակցութեան Քննիչ Յանձնաժողովի կողմից, որի անդամները սրանից մէկուկէս շաբաթ առաջ մեկնեցին այստեղից, վերադառնալու համար Եւրոպա:

Դեռ չեն դադարել հին կարգերի կողմնակից օտար պետութիւնների օգնութեամբ սկսած խռովութիւնները, բայց վերջին աւազակային խմբերի ապստամբութիւնն ու աւերիչ գործողութիւնները կառավարութեանց կողմից զէնքի ուժով խստօրէն ճնշւեցին ու այժմ աւազակները մատնուած են պարտութեան:

Իր ճանաչումից յետոյ, ինչպէս տեղեկացնում են, Մանչուգօն մտադիր է ջնջել օտար պետութիւնների անձեռնմխելիութեան առանձնաշնորհները: Բայց նախ քան այդ անելը, նա պարտաւոր է մի շարք արմատական բարեփոխումներ մտցնել տեղական իրաւակարգի եւ առհասարակ հինուց մնացած կեանքի բոլոր ասպարէզների մէջ: Հակառակ դէպքում ամէն ինչ այդ ուղղութեամբ պիտի մնայ ճիշտ այնպէս, ինչպէս որ է մինչեւ այժմ եւ նրա բոլոր դիմումներն ու յոխորտանքը ոչ մի դրական եզրակացութեան չպիտի յանգին:

Մանջուգօի ճանաչումից մի քանի օր առաջ, Չինաստանի դիւանագիտական ներկայացուցիչը, ներկայանալով ճապոնական արտաքին գործոց նախարարին, յայտնեց, որ եթէ Մանջուգօի իրաւական ճանաչումը տեղի ունենայ եւ այդ պատճառով չին-ճապոնական յարաբերութիւնները յանկարծակի սրւին, ամբողջ պատասխանատուութիւնը պիտի ընկնի միայն Ճապոնիայի վրայ:

Չին կառավարութեան պաշտօնական ներկայացուցչի այդ յայտարարութիւնը ապացուցանում է միայն նրա տկարութիւնը: Նոր պետութեան ճանաչումը չի՛ նշանակում թշնամական ոեւէ քայլ հանդէպ այն պետութեան, որի միջից նա դուրս է եկել: Ճիշտ այդպէս ճանաչուած են եղել սրանից առաջ նախկին անգլիական գաղութներ Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները, Հարաւային Ամերիկայի պետութիւնները, որոնք եղել են նախկին գաղութներ Սպանիայի, և այժմեան Պելճիքան, որ մի մասն էր կազմում հոլանտական իշխանութեան եւլն.:

Թէեւ Չինաստանն ընդդիմանում է Մանչուգօի ճանաչման եւ պատրաստւում է բողոքել այդ բանի դէմ Ազգերի Դաշնակցութեան առջեւ եւլն., բայց դա էլ իբրեւ պատմական մի փաստ՝ նորութիւն չի ներկայացնում բոլորովին: Հոլանտիան ժամանակին նոյնպէս բողոքել էր Պելճիքայի ազատագրման դէմ, բայց վերջի վերջոյ ստիպուած եղաւ ճանաչել նրան: Բողոքել կարելի է ի հարկէ: Բայց ի՞նչ օգուտ, քանի որ պարզապէս յայտնի է, որ ո՛չ դրանով եւ ոչ էլ նոր հակա-ճապոնական շարժում առաջ բերելու փորձերով պատմութեան ընթացքը անկարելի է փոխել...:

× Վերջերս մեր քաղաքը ժամանեց Թոքիոյի Կայսերական Համալսարանի տնտեսական բաժնի վարիչ Փրոֆ. Եանայխարան, որ մեծապէս յայտնի է Ճապոնիայում որպէս առաջնակարգ գիտնական տնտեսագէտ:

Փրոֆ. Եանայխարան տեսակցութիւն ունենալով տեղական թերթերի ներկայացուցիչների հետ յայտարարեց.

— Ես եկել եմ այստեղ ծանօթանալու թէ ի՞նչ է ներկայացնում իրենից վերջերս հիմնուած նորածին պետութիւնը, նրա ներկան ու մօտաւոր ապագան: Քսան տարի սրանից առաջ, երբ ես դեռ երիտասարդ ուսանող էի, ես նոյնպէս եկել էի Մանչուրիան ուսումնասիրելու նպատակով, եւ կարող եմ ասել, որ իմ այն ժամանակւայ ու այժմեան տեսածիս մէջ ես գտնում եմ ահագին տարբերութիւն: Երկիրն ունի յառաջդիմելու ու յարաճուն բարգաւաճման բոլոր անհրաժեշտ պայմանները:

Ի հարկէ, Մանչուրիային սպասում է փայլուն ապագայ. բայց դրա հետ միասին աչքաթող չպէտք է անել եւ իրականութիւնը: Նա պիտի անցնի դեռ իր զարգացման շատ ծանր ու դժուարին ժամանակաշրջանը եւ դա գլխաւորապէս այն պատճառով միայն, որ ամբողջ աշխարհը շարունակում է դեռ գտնուել տնտեսական տագնապի սուր ճիրաններում: Ահա այդ պատճառով էլ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել իրականութեան վրայ եւ առժամանակ պէտք չէ տարւել խաբուսիկ յոյսերով:

Դէպի այս երկիրը ներգաղթող ճապոնացիների համար ի հարկէ շատ դժուար պիտի լինի մրցել տեղական ժողովուրդի դէմ: Դա հնարաւոր կը լինի այն ժամանակ միայն, եթէ ներգաղթը կատարուի նախօրօք պատրաստուած խիստ ծրագրով եւ եթէ կառավարութիւնը ուզենայ ցոյց տալ նրանց իր աջակցութիւնը: Այդ ուղղութեամբ մենք ունինք արդէն մի շարք բաւականաչափ լաւ ծրագրուած մտադրութիւններ:

Ամէնից վերջ մեր խօսակից փրոֆէսօրը ասաց, որ ճապոնական հանրային կարծիքը շատ լաւ է տրամադրուած ու սպասում է Ճապոնիայի եւ Մանչուրիայի նորածին կառավարութեան բարեկամական յարաբերութիւններից մեծ յաջողութիւններ:

Ազգերի Դաշնակցութեան դիրքը եւ նրա ներկայացուցիչ Լորտ Լիթթընի զեկուցումն այս հարցի մասին այլ եւս չեն հետաքրքրում ճապոնացիներին եւ նրանք համոզուած են, որ քաղաքական գործիչների առողջ դատողութիւնը պիտի թելադրի նրանց ամէն ջանք գործ դնել պաշտպանելու հաշտութեան եւ խաղաղութեան վե՛հ գաղափարը ժողովուրդների մէջ...:

Վ.—ՈՒՆԻ

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՓՈՐՁԱՆՔ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

ԽՄԲ.— Հոկտ. 7ին թղթակցութիւն մը հրատարակեր էինք այս մասին: Նոր ստացանք այս գրութիւնը, որ կը բանայ տագնապին զանազան ծալքերը:

Մեր գաղութը ասկէ առաջ նախանձը կը գրգռէր հայկական միւս գաղութներուն: Ճանչցուած էինք իբր խաղաղ ու օրինապահ գաղութ մը, զբաղած մեր ներքին մշակութային գործերով ու ժամավաճառ չէինք ըլլար ան վէճերով: Գործ չունէինք հայրենադաւներու եւ խառնակիչներու հետ:

Բայց մօտ տարի մըն է որ հետզհետէ մեր գաղութն ալ կը սկսի փոթորկիլ: Խառնակչութեան որդը ամէնէն առաջ իր ոջը դրաւ Պուքրէշ՝ կեդրոնը ու սկսաւ կրծել գաղութը սրտէն: Տարի մը եղաւ որ հոս ալ քանի մը մունետիկներ ու վարձկաններ հիմնեցին Հօկը (մեր գլխուն մեծ հոգ) ու սկսան «գործունէութեան»: Նախ պղտորեցին միտքերը, սայթաքեցուցին մինչեւ հիմա գեղեցիկ անցեալ ունեցող մարդիկ, առին զանոնք իրենց ճանկը, չահագործեցին զանոնք ու կը չահագործեն: Հիմա ալ անցան իրենց բուն նպատակին՝ պղտորել ու քայքայել հայ կեանքը գաղութներուն մէջ (վա՛յ ձեզ պղտոր ջուրի ձկնորսներ) եւ եթէ կ'ուզէք, յաջողութեան որոշ նշաններ ալ կ'երեւան անոնց: Քայքայելէն ու աւրելէն դիւրին ի՞նչ կայ: Հոս ալ կ'ուզեն Յունաստան մը կամ Սուրիա մը դարձնել, պառակտել գաղութը ու լեցնել իրենց չորցած հոգիները գիւային հրճուանքով մը:

Ինչե՛ր չըրին, Աստուած իմ, քէնն ու նախանձը սրսկեցին ամէն կողմ, վարակեցին ու այլասերեցին հոգիները ցնորական միտքերով, դրամ հաւաքեցին Հայաստան ղրկելու համար (կրնաք կռահել թէ այդ դրամը ո՛ւր ստհեցաւ):

Երբ իրենց հարցուցի այդ մասին, ըսին.

— Ի՞նչ միտք ունի նիւթական օգնութիւնը, մենք երախտագիտութիւնը կը կազմակերպենք...

Վա՛յ քեզ ժողովուրդ, ո՞ւր է Խորենացին որ աղաղակէր բարձրաձայն— Ողբամ զքեզ Հայոց աշխարհ:

Բարեբախտաբար դեռ կան արթուն մարդիկ, դեռ հայ գիտակից ու ողջամիտ մեր ժողովուրդը որ ուշ կամ կանուխ արժանի պատիժը պիտի իջեցնէ այս գիտակից մոլորածներուն:

Բայց այս վերջինը —այս վերջինը ամէն չափ անցաւ— հոգիներն ալ սառեցուց:

Ո՞վ կը սպասէր որ Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդ Յուսիկ Արք. Զօհրապեանն ալ անոնց գործիքը պիտի դառնայ, ի չահ իր անձնական դիրքին: Իր վերջին ելոյթը որակելիք բառ չունիմ: Մէկ վայրկեանի մէջ աքցի տուաւ իր տարիներու պաշտօնակիցներուն, անցաւ հակառակորդ կողմը: Եւ այս բոլորը՝ միայն իրեն հանգիստ կեանք մը ապահովելու մտահոգութեամբ:

Գիտէինք որ այս պորտաբոյծ վանականը անպէտ ու ծոյլ արարած մըն է, գիտէինք որ իր մտահոգութիւնները իր ստամոքսէն անդին չեն անցնիր: Գիտէինք այս բոլորը, բայց կը պարտէինք զայն, աղուոր ամսական մըն ալ կապած՝ կը սպասէինք որ ժամանակի ընթացքին իր սխալները չտեսնէ: Է՛հ, ան ալ մարդ է, կ'ըսէինք, կը չտկուի: Բայց ան ոտքի տակ առաւ մեր գաղութին սրբազան իրաւունքներն ու սովորութիւնները, վշտացնելով մինչեւ իսկ մեր դարերէ ի վեր հոս հաստատուած հայրենակիցները:

Որպէսզի խնդիրը պարզ ըլլայ, Յառաջի ընթերցողներուն, պատմեմ դէպքերը ծայրէն, կարճ ու ամփոփ:

Տարիներու տքնաջան աշխատանքէն յետոյ, վերջապէս կարելի կ'ըլլայ, Փրօֆ. Նիքոլա Եորկայի կառավարութեան օրով վաւերացնել տալ պետութեան Ռումանահայ Թեմական կանոնագիրը ու այսպէսով կազմել ուրոյն ու ինքնավար կրօնական համայնք մը, ռումէն միւս փոքրամասնութիւններու կողքին ու կը դառնայ Ռումանահայ առաջին պատգամաւորական ժողովը: Պուքրէշի պատգամաւորներէն մէկը, համակրելի անձնաւորութիւն մը այլապէս, բայց դժբախտաբար ինկած Հօկի ոլքին մէջ, ստացած չըլլալով անհրաժեշտ թիւով քուէներ, պատգ. ժողովը կը բեկանէ անոր պատգ.ի հանգամանքը: Ասոր վրայ Պուքրէշի միւս պատգամաւորներէն ոմանք, տեսնելով որ փոքրամասնութեան մէջ են, կը հեռանան ժողովէն:

Ասկէ կը պայթի պայքարը: Դուրսէն բանսարկութեանց երկար շարք մը ամէնատգեղ ձեւով, բայց որոնք երբ չեն խանգարեր պատգ. ժողովի աշխատանքները: Անոնք հիմնուած կանոնագրի տրամադրութիւններուն յառաջ կը տանին իրենց աշխատանքները: Կ'ընտրուի Ռումանահայ Թեմական գործադիր մարմինը որ եւ կը վաւերացուի դաւանութեանց նախարարութենէն: Քիչ յետոյ տեղի կ'ունենան Պուքրէշի Թաղական խորհուրդի ընտրութիւնները (մայիս): Այստեղ կը սկսի ապօրինութիւններու երկար շարք մը: Նախ կը մերժուի (իբրեւ թէ ուշ մնացած ըլլալուն պատճառաւ) ժողովրդական միութեան ընտրելիներու ցանկը, ապա թոյլ չի տրուիր որ Պուքրէշի դրացի երկու քաղաքներու, Բլօէշթի եւ Ճուրճուի Հայերը քուէարկեն— բան մը որ այսպէս կոչուած «պլօք»ը (հնչակ, ռամկավար, համայնավար, հօկ) կը սարսափեցնէր: Եւ ուրիշ քանի մը ցայտուն ու վրդովիչ ապօրինութիւններ: Ընտրութիւնները կ'ունենայ մէկ ցանկի վրայ միայն, այսինքն «պլօք»ի ցանկին վրայ: Ժողովուրդի մեծ մասը իր վրդովումը յայտնելու համար կ'երթայ կը վերցնէ իր քուէաթուղթը, բայց չի քուէարկեր: Վերջապէս «կ'ընտրուին» թաղականները:

Կը սկսին բողոքները տեղալ Թեմականի գլխուն —իբրեւ վերին մարմնի: Ժողովը լսելով բողոքները ու գտնելով յարուցուած խնդիրը արդարացի ու Թեմական կանոնագրի հիմնական կէտերուն հակառակ, կը բեկանէ ընտրութիւնը եւ կը նշանակէ առժամեայ Թաղականութիւն մինչեւ նորի մը ընտրութիւնը: Սակայն մեր «պլօք»ի ազբարիկները չեն անսար Թեմականի որոշման ու կը դիմեն Դաւանութեանց նախարարութեան, իրենք զիրենք վաւերացնելու համար: Այսպէսով առաջին խոշոր հարուածը փորձեցին տալ Թեմականին որ կառավարական ու թաղաւորական հրովարտակներով ճանչցուած էր իբր թեմին վերին իշխանութիւնը որուն պարտին հպատակիլ բոլոր միւս ստորադաս մարմինները: Նախարարութենէն իրենց կը պատասխանուի որ իրենք չեն ուզեր միջամտել մեր ներքին գործերուն ու ցոյց կը տրուի Թեմականի հասցէն:

Տեսնելով որ ուրիշ ճար չկայ, թաղականները կը յամառին մնալ իրենց աթոռներուն վրայ ու կը մերժեն յանձնել դիւանաթուղթերն ու կնիքը առժամեայ թաղականութեան:

Բնականաբար Թեմականին համար շատ դիւրին էր օրէնքի ուժով ու բռնի հեռացնել զանոնք իրենց աթոռներէն: Բայց կը խուսափէր կառավարական միջամտութենէ: Փորձուեցաւ անուղղակի միջոցներով ու զանազան ազդեցիկ հայրենակիցներու միջնորդութեամբ հաշտութեան եզր մը գտնել «պլօք»ի թաղականներուն հետ: Անոնք անդրդուելի էին ու կը յամառին իրենց պաշտօնին վրայ մնալ:

Թեմական Գործադիր Մարմինը տեսնելով որ իր բոլոր դիմումները ապարդիւն կ'անցնին, կ'որոշէ օգոստ. 18ին հրաւիրել բացառիկ պատգ. ժողով ու անոր իրաւասութեան ենթարկել այս գայթակղալից պարագան:

— Ո՛չ, չըլլար կ'ըսեն, «պլօք»ի ետեւ պահուըտած հոկճինները, մեր աղանները արտասահման մեկնած են պըտըտելու, պէ՛տք է յետաձգել.

Մինչեւ հոս թեմիս առաջնորդ Յուսիկ ամբողջովին կը բաժնէր Թեմականի անդամներու կարծիքներն ու որոշումները: Բայց չես գիտեր յանկարծ ինչ անցաւ դարձաւ, խնդիրը ուրիշ կերպարանք ստացաւ: Առաջնորդը սկսաւ դաւել: Ամառնային արձակուրդի օրերուն ան կը քաշուի գեղեցիկ ամառանոց մը, իր վիզն ու փորը քիչ մըն ալ պարարտացնելու համար: Մինչ այդ լուրեր կը հասնին թէ էջմիածնի մէջ կաթողիկոսական ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան:

Հ. Յ. Դաշնակցութենէն վռնտուած Պարոյր Լեւոնեան ու անոր հետ «պըլօք»ի մարդիկը կը սկսին Յուսիկին ականջն ի վար բաներ մը փսփսալ: Բաներ մը որ կը թուլցնեն մեր թուլամորթ առաջնորդին ջիղերը:

— Հայաստան երթալ կայ— եւ յետոյ ի՞նչ գիտես կարելի է կաթողիկոս ալ կ'ըլլաս քեզ եւ ամէնէն քիչը կրօնական խորհրդոյ անդամ —անդամ մը հոն որ երթաս կե՛ր, խմէ՛, քէֆդ նայէ:

Այս հեռանկարը կ'երեւի շատ հրապուրած է սրբազանը որ յանկարծ իր տրամադրութիւնը ուրիշ կողմ դարձուց: Եւ, առանց կանխօրօք Թեմական ժողովին խորհուրդ հարցնելու կ'որոշէ յետաձգել բացառիկ պատգ. ժողովը, որ իր վճիռը պիտի տար ինչպէս վերը ըսի Պուքրէշի Թաղականական ապօրինի ընտրութեանց առթիւ: Ասկէ հետոյ երթալով պաշտօնական նամակ մը կ'ղրկէ Թաղականութեան եւ հայրական ողջոյններով զանոնք կը հաստատէ իրենց պաշտօնին վրայ, հակառակ Թեմականի միւս բոլոր անդամներու կամքին, մոռնալով որ քանի մը ամիս առաջ բեկանած էր անոնց ընտրութիւնը: Քիչ յետոյ պաշտօնէ կը հեռացնէ Թեմականի քարտուղար Յ. Ճ. Սիրունին, որուն հետ տասը տարի անընդհատ պաշտօնավարած էր եւ որ անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած էր իրեն: Շնորհիւ Պ. Յ. Ճ. Սիրունիի բացառիկ ջանքերուն էր որ Թեմական կանոնագիրը վաւերացուեցաւ ռումէն պետութեան կողմէ: Վերջապէս Յ. Ճ. Սիրունին էր որ տասը տարուան ընթացքին պարտկեց այս անճարակ մարդը հոս, աշխատելով սրբագրել անոր սխալները, շնորհիւ անոր էր որ ռումէն պետութիւնն ու թաղաւորը հաստատեցին զայն իբր առաջնորդ Ռումանահայերուն:

Բայց այս վեղարաւոր սատանան տեսնելով որ իր վրայ այլեւս հակակշիռ կայ եւ չի կրնար կամակատար գտնել, ուզեց միանգամայն ընդմիշտ ազատել Թեմականի ձեռքէն ու «պլօքճի»ներուն հետ ձեռք ձեռքի դիմեց կառավարութեան ու պահանջեց Թեմականի լուծումը, որպէսզի նորէն առաջուան պէս ինքնագլուխ գործէ ու իր մեքենաները լարէ ասոր անոր դէմ. կը մոռնար «սրբազան»ը որ Թեմականը պատգ. ժողովի կողմէ ընտրուած մարմին է եւ հաստատուած կառավարութենէն, մինչ ինք ընտրուած չէ պատգ. ժողովի կողմէ, այլ միայն անուանուած:

Թեմական մարմինը տեսնելով որ առաջնորդը ամէն չափ ու սահման կ'անցնէ —ասկէ երկու շաբաթ առաջ կը դիմէ նախարարութեան խնդրելով մանրակրկիտ քննութիւն ու պահանջելով առաջնորդին հանդէպ կանոնագրի տրամադրութեանց գործադրութիւնը:

Պետական քննիչը սկսած է հարցաքննութեանց եւ կը սպասուի արդիւնքին, որ հրապարակ գալուն պէս կը հաղորդեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ առաջնորդը, որ նախարարութեան խնդրագիր տուած էր Հայաստան մեկնելու վիզէ ստանալու համար— անուղղակի միջոցաւ դիմած է նախարարութեան որպէսզի վիզէն մերժուի, որովհետեւ յաւակնութիւններ կը սնուցանէ Լոնտոնի առաջնորդական թափուր աթոռին համար ուր կը յուսայ աւելի հանգիստ եւ գեղխ կեանք մը վարել...

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

Գործազրկութիւնը Լիոնի մէջ

— :-: —

Գործազրկութիւնը սուր տագնապ մը ստեղծած է Լիոնի մէջ: Արձանագրուած գործազուրկներուն թիւը կը հասնի 5759ի: Քաղաքապետութիւնը մէկ միլիոն ֆրանք վարկ բացաւ իբրեւ նպաստ գործազուրկներուն: Ասկից զատ 100 հազար ֆրանք ալ քուէարկեց հանրային շինութեանց համար, որոնց մէջ պիտի աշխատցուին անգործները: Դարձեալ ստեղծուեցաւ գործազուրկներու նպաստամատոյց կոմիտէ մը, որուն կը մասնակցին առեւտրականներ, ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներ: Այս կոմիտէն պիտի դիւրացնէ քաղաքապետութեան գործը, օգնութեան հասնելով քաղաքին անգործներու մեծ զանգուածին, դրամ ճարելով, մանուկներուն խնամքն ստանձնելով եւայլն:

Որոշուած է նոյնպէս, [գործազուրկներուն գործ հայթայթելու համար, վերաշինել քաղաքին փողոցները, հիմնել մարզադաշտ մը, ընդարձակել գերեզմանոցը:

Քաղաքապետութիւնը որոշած է այս նպատակով 2,889,000 ֆրանք փոխառութիւն մը կնքել պետութենէն:

Շնորհիւ ծրագրուած աշխատանքներուն, հերթով գործի պիտի լծուին անգործ բանուորներու խմբակներ, եւ այս ձեւով պիտի թեթեւցուի նպաստամատոյց սնտուկին բեռը:

Բոլոր այս ծրագիրներով, Լիոն քաղաքը ամբողջ այս տարուան ընթացքին, 12 միլիոն ծախսած պիտի ըլլայ տագնապին ենթակայ գործազուրկներուն համար: Միւս կողմէ կը յուսացուի, որ ճարտարարուեստական ուրիշ քաղաքներու տագնապին փարատումով բազմաթիւ գործազուրկներ կրնան մեկնիլ գործ գտնելու, թեթեւցնելով քաղաքին ծանր հոգը:

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՆԴԷՍԸ»

— :-: —

Հոկտեմբեր 9ի կիրակի օրուան ... նախաձեռնութիւնը ... ստեղծութիւնը Փարիզի հայկական հաստատութիւններուն, որոնք ... ներ առաջ հաւաքուեցան մեծ Օր... նելու գաղափարին շուրջը: Փ... եւ արուարձաններու հայութիւն... հոծ ներկայութեամբը հաստատ... որքան իր սրտին մօտիկ է իր ... ւոր եւ հայրենի հարստութիւն... գային մշակոյթը, թէ անոր ... «Օր»ը մէկն է մեր նուիրական Տօներէն:

Հակառակ առաջին ... ուարութեանց եւ աննպաստ ... ներուն, կարելի եղաւ համախմբ... ւագոյն ուժերը հայ մշակոյթի ... բեր ճիւղերուն: Այս ... արդէն հարթուած է ճամբան ... տարիներու տոնակատարութեանց ... րոնք պէտք է հետզհետէ ... միայն մեր հին մշակոյթին ... նութիւնը այլ նաեւ մեր մշակութ... ներկայ կեանքին պատկերը, ... եւ յուսալից, հոգ չէ թէ ամենադժ... դակ պայմաններու մէջ ապրուած.

Հանդէսին առաջին մասը սկսաւ ... խադահին բացման խօսքէն վերջ ... միտաս երգչախումբի երգերով: ... պատրաստուած եւ լաւ երգուած ... տորներ: Ընտրութեան մէջ, թերեւ... փափաքելի ըլլար որ տեղ տրուէր ... եւ մեր ինքնուրոյն կրօնա-աշխարհ... երաժշտութեան, ճոխ գանձարան... հայ ստեղծագործութեան որ, անհա... կնալի է թէ ինչու, երեւէ ձգուած ... հայկական երգչախումբերու կողմէ: Կար անշուշտ «Ո՛վ գերահրաշ ծաղի... կ»ը, հակառակ «շարական» անունին, նոր հեղինակութիւն մը: Շատ յաջող էր «Ո՛վ մեծասքանչ»ը: Շնորհակալ է «Կոմիտաս»ի ղեկավարը Ն. Սեր... գոյեան որ տարիներու յամառ աշխ... տանքով կրցաւ իր խումբը հասցնել ... րոշ կատարելութեան: Զգալի էր ձայ... ներու, մանաւանդ առնական ... ձայներու հաւասարակշռած յաջող բաժանումը:

Օրուան տօնին նուիրուած էին եր... կու կարճ ուղերձներ ընկ. Ահարոնեանի եւ Ա. Չօպանեանի կողմէ:

Ջութակահար Յ. Ազարբեան, որ դժբախտաբար շատ քիչ առիթներով կ'երեւայ հայկական երեկոյթներու մէջ, այդ օրը գերազանցեց ինքզինքը, իբրեւ տաղանդաւոր եւ զգայուն արուեստագէտ:

Հանդէսին առաջին մասը վերջացաւ Օր. Հայկանուշ Թօրոսեանի երգով: Դժուար է ըսել թէ ինչ է այս երգչուհին արուեստի հմայքը որով կապած ու գերած է հասարակութիւնը: Հոգի թէ վերջացուցած է «Կալին» եւ «Հարո... նիքի» երգերը (Կոմիտաս վրդ.) որո... հը կ'որոտայ խելայեղ ծափերով եւ «կեցցէ»ներով: Կը ստիպուի երգել «Հոյ նար»ը: Այս վերջինը հեղինակութիւնն է Վ. Սարգսեանի, Վարդապ... տին հոգեկան ժառանգութեան ... րեւս ամէնէն մօտիկ ժառանգորդ... որ, հայ արուեստի սեւ բախտէն, ... կրնար ինքզինքը ամբողջովին նուիր... հայ երգին:

Թօրոսեան կ'երգէ երեքն ալ, հաս... սար յափշտակութիւնով եւ արուես... տով: Իր ձայնը ջինջ է, հնչուն եւ ... ցըր: Ըսինք բնութեան շնորհ: Իր ար... ուեստին «թէքնիք»ն ալ ընդունինք ... կը պարտի իր յամառ աշխատանք... եւրոպական դպրոցին: Բայց, ինչ ... տարբեր է այդ երկուքէն, եւ ... դարձուցած է «հայ ժողովուրդին երգ... չուհին», Թօրոսեան իր բիւրեղ ձայ... եւ օտար «թէքնիք»ը գործածած է ... բեւ ոսկի կամուրջ, հասնելու եւ ... փանցելու համար «հայ հոգին»: Իր ... հա Հայկանուշին գաղտնիքը: Իր ... դածին մէջէն անիկա գիտէ արտայայ... տել ինչ որ կը խօսի չեշտակի հայ... սրտին:

Եւ ամէն անգամ որ կ'երգէ հայ... նուշը, ժողովուրդը կը ծափ... խելայեղ, կը պահանջէ անվերջ ... նութիւն եւ... կ'արտասուէ, ... շատակի մը, կարօտցած ... սուները տեսած ըլլալու ... քով:

×

Կիրակի օրուան Հանդէսը ... մանաւոր յաջողութիւն մըն ալ ... վրիպած չէր շատերու ուշադրութ... նէն:

«Մշակոյթի Օր»ը իր թեւերուն տակ ... հաւաքած էր մէկ քանի հայ ... գաւակներէն որոնք օտար ... սաղերն են արդէն:

Մաքսուտեան, չարժանկարի «Աշ... խարհ»ը, առաջին օրէն ... ինքզինքը տրամադրեց հայ մշակոյթի ... օրուան տօնին: Իր դիմումին շնորհ...

ֆրանսական գրականութեան յայտնի դէմքերէն Մորիս Րօսթան յատկապէս այդ օրուան նուիրուած ձօն մը գրեց «Զօն առ քաղցր Հայաստան», որ Մաքսուտեան արտասանեց իր արուեստին գեղեցկութեան խառնելով հայ մշակոյթի հանդէպ իր զգացած խանդավառութիւնը : Րօսթանի ոտանաւոր ձօնը կը տպուի այս շաբթու «Գօմէտիա» արուեստագիտական օրաթերթին մէջ : Հանդիսականներու ինքնաբուխ ծափողջոյնը ապահովաբար ամենէն տաք եւ անկեղծն էր որ Մաքսուտեան եւ իրմէ վերջ Թուլումճեանի յայտնի վարպետը, Ալիքսանեան, բատացած են Փարիզեան բեմերու վրայ :

Երկրորդ մասին սկիզբը նուագեց յայտնի դաշնակահարուհին՝ Օր. Զառափեան իսկ հանդէսը փակուեցաւ հայ Թատրոնին նուիրուած մասով :

Գմրէթեանի ղեկավարութեամբ ծանօթ հայ արուեստագէտներ ներկայացուցին Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»էն «Դատաստանական խորհուրդ»ի տեսարանը :

Կատակերգութիւն մը, մանաւանդ Պարոնեանի գործերէն ոեւէ մէկը իբրեւ բեմական արուեստի նմոյշ ներկայացնելը բաւական վտանգաւոր ձեռնարկ է : Եթէ սրամտութիւնը կարելի չըլլայ արտայայտել իբրեւ գեղեցիկ արուեստ, արդէն անիկա կը վերածուի գռեհիկ խեղկատակութեան :

Գմրէթեանի եւ ընկերներուն խաղարկութիւնը անթերի էր այդ տեսակէտով եւ անոնք կրցին մեզի տալ Պարոնեանի անզուգական գրականութեան ներշնչած արուեստի կատարեալ հաճոյքը :

×

Իբրեւ յաւելուածական տեղեկութիւն՝ հանդէսին կազմակերպիչները նախապէս որոշած էին մուտքը ձրի ընել կամ նշանակել շատ փոքր արժէք : Ներկայացող ծախքերը անկարելի դարձուցին այդ մտադրութիւնը : Փարիզի հայութիւնը գիտցաւ գնահատել եղած աշխատանքը եւ լեցուց «Միւթիւալիթէ»ի ընդարձակ սրահը եւ վերնայարկը :

«Հայ Մշակոյթի Օր»հասոյթէն ծախուեցաւ հինգ հարիւր օրինակ : Երեւոյթը քաջալերական է եւ աննախընթաց հայ գիրքին համար :

Ֆրանսացիները ունին իրենց «գիրքի շաբաթ»ը : Ամէն տարի մեր շուրջը կը տեսնենք ոգեւորուած եռուզեռ մէկ օր իւրաքանչիւր Հայ իրեն Մշակոյթի Օրը, տարուան գոնէ այդ մէկ օրը իւրաքանչիւր հայ իրեն պարտք համարէ հայերէն գիրք մը, որ եւ է գիրք գնել կամ նուիրել :

Ինքնաբերաբար «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան միացած կ'ըլլայ՝ հայ գիրքի Օր»ը ինչպէս արդէն եղաւ այս տարի Փարիզի մէջ :

Լ. Մ.

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որոնք չեն ստացած մինչեւ 512րդ էջին վերջը (պրակ 16րդ), տեղեկացնեն անյապաղ Յառաջին:

Կը խնդրուի բոլոր բաժանորդներէն որ անյապաղ փոխադրեն իրենց անվճար պարտքերը:

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողներուն կը ղրկուի առաջին էջէն, փոխարժէքը կանխիկ: էջ 1-512, այսինքն 16 պրակ, կ'արժէ 16 ֆրանք:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

—)(o)(—

ՖԻԼԻՊԷ, 7 Հոկտեմբեր, (Սեփ. Թղթ.).— 1923ին, երբ Սթամպոլիսքիի կառավարութիւնը ինկաւ, իր նախարարներէն ոմանք, բազմաթիւ հողագործականներու հետ, փախան Սերպիա: Փախստականները հոն մնալու ստիպուած էին մինչեւ անցեալ տարի: Ժամանակի ընթացքին մաս մը կրցաւ վերադառնալ, որովհետեւ խորհրդարանը ներում քուէարկած էր անոնց համար: Անոնց վարիչները, սակայն, մինչեւ այժմ կը մնան հոն:

1931 յունիս 21ի խորհրդարանական ընտրութիւններէն ասդին, կառավարական Պլօքին մաս կը կազմէ, նաեւ հողագործական կուսակցութիւնը: Դեռ առաջին օրէն, ներման հարցը օրակարգի վրայ դնել կ'ուզէր հողագործական զանգուածը: Ասոնց համար ներում քուէարկուեցաւ: Բայց, վերադարձողներ քիչ եղան: Այժմ, սակայն, կուսակցութեան մէջ երկուութիւն կայ: Սթամպոլիսքիի փոխ-նախագահը Զախարիէվ եւ վերջերս հրաժարեալ նախարար Եօրտանով կողմնակից են փախստական նախկին նախարարներու վերադարձին: Իսկ կուսակցութեան վարիչ տարրերու մեծ տոկոսը կ'օրօրէ այդ խնդիրը: Մօտերս կուսակցութիւնը պիտի ունենայ իր քոնկրէն: Կիչէվ, որ այժմ կը վարէ կուսակցութիւնը, անհրաժեշտ չի դտներ անոնց վերադարձը քոնկրէէն առաջ, մինչ կողմնակից եղողները կը պնդեն որ ներումը ըլլայ նախ քան համագումարը:

Եւ որովհետեւ Կիչէվի տեսակէտին համաձայն, երեսփ. ժողովը այդ ներումը պիտի յետաձգէ, Սերպիա եղող փախստականներէն մաս մը, գլխաւորութեամբ նախկին նախարարներ Հ. Աթանասովի եւ Խ. Սթոյանովի, որոշած են քանի մը օրէն ճամբայ ելլել եւ հոկտեմբեր 16ին Սոֆիա ըլլալ: Անոնք տեղեկացուցած են իրենց որոշումը պուլկար արդարադատութեան նախարարին եւ հողագործական կուսակցութեան անդամներէն ոմանց: Վերադարձողները, ի բացակայութեան տարիներ առաջ, պետական պաշտպանութեան օրէնքով դատապարտուած ըլլալով, անմիջապէս պիտի ձերբակալուին: Իրենք իրենց վերադարձը կ'արդարացնեն ըսելով, որ երկար ատենէ ի վեր կը մնան օտար երկիր ու ծանր վիճակի մատնուած են: Կը կարծեն թէ հոս գալով բարոյապէս ստիպած կ'ըլլան կառավարութեան ու իրենց կուսակցական ընկերները ժամ առաջ քուէարկելու ներումը: Եւ սակայն, ինչպէս ըսի, կուսակցութեան մէջ երկուութիւն կայ ու այժմու վարիչները կը խորհին թէ անոնք, վերադառնալով, պիտի ազդեն իրենց կուսակցութեան զանգուածին ու համագումարին վրայ: Մանաւանդ որ անոնց ու իրենց միջեւ քաղաքականութեան խոր տարբերութիւններ կան այժմ: Օրինակ, յայտնի հողագործական մը, որ նոր վարիչներու կողմնակից մըն է, կ'ըսէր թէ «մենք որոշում մը ունինք արդէն, առնուած մեր վարչական խորհուրդին կողմէ: Անոնց կանխահաս վերադարձը պիտի մեկնուի իբրեւ գրգռիչ քայլ մը՝ ընդդէմ հողագործական կուսակցութեան եւ պլօքի կառավարութեան»:

Վարչապետ Պ. Մուշանով եւս, արտասահման եղած ատեն, առիթ ունեցած է խօսելու իրենց հետ եւ խոստացած է նոյեմբերի սկիզբը ներում տալ: Ան ըսած է, նաեւ, որ ներումէն առաջ վերադարձ մը՝ հողագործական համագումարին մէջ այժմու կառավարութեան դէմ տրամադրութիւն ստեղծելու միտումի պիտի վերագրուի:

Այսուհանդերձ, անոնք պիտի վերադառնան: Որոշ տեղ մը քալելով պիտի յառաջանան սահմանէն ասդին: Հոս եղող իրենց կողմնակիցներու բազմութիւն մը պիտի երթայ մինչեւ սահման ու պիտի ընկերակցի անոնց դէպի Սօֆիա... պարզ է, որ ասիկա արդէն ծրագրեալ շարժում մըն է ու նախանշան մը պայքարի՝ կուսակցութենէն ներս, որ արդէն իսկ ներքին տագնապ մը անցուց ու դժգոհները կըսպասեն համագումարին՝ իրենց խօսքը լսելի ընել տալու համար:

Ռամկավար կուսակցութիւնը, ուրեմն եւ վարչապետ Մուշանով կողմնակից են, սակայն, Կիչէվի թեւին, որ ուժեղ է կուսակցութենէն ներս եւ բաւական խոհուն ու չափաւոր քաղաքականութեան մը ապացոյցները տուաւ մէկ տարուան ընթացքին: Ասոր համար է որ, թէեւ դեռ որեւէ որոշում չունի դահլիճը իր բռնելիք ընթացքին մասին, բայց ընդհանուր տրամադրութիւնը այն է որ «Կառավարութիւնը պիտի չվարանի երկրին օրէնքները պարտադրելու իրենց բոլոր խստութեամբ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՍՈՐ Ո՞ՐՆ Է ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ»

— :-: —

Այս վերնագրին տակ, Եուսուֆ Զիա, որ «Ագպապա» կը ստորագրէ, «Ճումհուրիէթ»ի մէջ կը գրէ.—

Այս ժողովը (լեզուական) ճիշդ ատենին կը հաւաքուի: Որովհետեւ, մեր գեղեցիկ լեզուն վտանգին հետ դէմ յանդիման է: Ատենօք, «օրթա օյունճի»ներուն, դերասաններուն հեգնանքի նիւթը, «Շիշլիի Թուրքերէն»ը լեզուներէն գրիչներուն անցաւ, եւ գրիչներէն ալ ժամանակակից գիտակից մարդոց բերանը ցատկեց:

Օրինակ մը կ'ուզէ՞ք: Ահա՛.

Պետութիւն.— փօլիթիք վէ էկօնոմիք պիր բէալիէթ տիր:

Ֆաշիզմ.— Սօսիալ պիր քօնսէփսիօն ալթընտա բասիօնէլ էսասաթը իթթիվա էտէն նասիօնալ պիր բէժիմին մօտէրն պիր էվօլիւսիօնը տըր:

Ի՞նչ է... Կը խնդա՞ք... Չեմ կատակեր: Այս տողերը առի Պոլսոյ մէջ բարձրագոյն ուսում ստացող երիտասարդի մը յուշատետրէն:

Եկէք, հասկնալու համար Թուրքերէնի վերածենք.—

Պետութիւն.— Սիեասի վէ իքթիսատի պիր շէ՛ նիյէթտիր:

Ֆաշիզմ.— Իճթիմայի պիր թէլաքքը ալթընտա աքլի էսասաթը իթթիվա էտէն միլլի պիր ըէժիմին ասրի պիր ինքիլապըտըր:

Ի զո՜ւր... Կրկին իմաստ մը դուրս չի գար... Ուրեմն, յարգելի գիտունն ալ, այդ բացատրութիւնը ո՛ր թերթին, ո՛ր պարբերականին, ո՛ր գրքին մէջ որ կարդացեր է, չէ հասկըցեր... Ու չհասկնալուն համար է որ այսպէս տարօրինակ Թուրքերէնով մը իր աշակերտին գրել տուեր է:

Այս յարմարցուած լեզուն ինծի յիշեցուց հետեւեալը.—

Նասրէտտին Հօճային հարցուցեր են.

— Պարսկերէն գիտե՞ս:

— Հարկաւ, ըսեր է, եւ թէ լա՛ւ:

— Քանի որ այդպէս է, ըսէ տեսնենք...

Հօճան, անմիջապէս յարմարցուցեր է.

— Շու քարշըտա տուրան էշէք պէնիմ էսթ:..

— Ամա՛ն, Հօճա, ըսեր են, ասոր ո՞ր տեղը պարսկերէն է.

— Վերջաւորութեան էսթը... պատասխաներ է...

Անոր նման, կարծեմ եթէ այս եւրոպացեալ ամենագէտին ալ հարցնենք,

— Այո՛, այս տողերուն ո՞ր տեղը Թուրքերէն է.

Նասրէտտին Հօճային նման մեզի սա պատասխանը պիտի տայ, եթէ խելքը տեղը մէկն է.

— Վերջաւորութեան տըրները...

ՄԻԱԿԵՐՊ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Նախակրթարաններու քննիչները ժողով գումարեցին, նոր տարեշրջանի ընթացքին միակերպ դասաւանդութիւն կիրարկելու համար: Քննիչները այս տարի հոգ պիտի տանին մասնաւորապէս ընթերցանութեան, գրելու եւ թուաբանական ճիւղերուն: Կը պահանջուի որ նախակրթարանի տղաքը բառերուն չկառչելով արագօրէն կարենան կարդալ եւ կարենան գրել այնպէս մը որ կարդացուի: Միւս կողմէ, նկատուած որ նախակրթարաններու տղաքը չորս գործողութիւններու կանոնները գիտնալով հանդերձ հաշուական գործերու մէջ կը դժուարանան եւ խնդրի մը լուծման ատեն չեն գիտեր թէ պիտի բաժնե՞ն, պիտի հանե՞ն, պիտի բազմապատկե՞ն թէ պիտի գումարեն...:

Փարիզի բնակիչներուն տուրքը

■■■

Համաձայն 25 Դեկտեմբեր 1930ի օրէնքին, Փարիզի Քաղաքապետական Ժողովը, 13 Յուլիս 1932ի նիստին մէջ, որոշեց Փարիզի բնակչութեան կահաւորման տուրքը գանձելու ատեն, հաշուել զեղչելով ութը հարիւր ֆրանք տան վարձքէն, ինչպէս նաեւ զեղչել ութը հարիւր ֆր. իւրաքանչիւր անձի համար, որ հոգատարութեան տակ կը գտնուի տուրքի ենթակայ անձին կամ ընտանիքի պետին:

Դարձեալ 25 Դեկտեմբեր 1930ի օրէնքին 2րդ յօդուածին համաձայն, նոյն զեղչը կը կիրարկուի նաեւ բնակարանային տուրքին վրայ: Նոյն օրէնքին 4րդ յօդուածին համաձայն, Փարիզ քաղաքին մէջ կիրարկուած բնակարանային յաւելուածական տուրքը կը հաշուուի զեղչելով վեց հազար ֆրանք տուրքի ենթակայ անձին եկամուտէն եւ հազար ֆր. իրեն հոգատարութեան տակ գտնուող իւրաքանչիւր անձի համար:

Յառաջիկայ տարուան մէջ, Փարիզի տուրքի ենթակայ ամէն բնակիչ, օգտուելու համար այս օրէնքէն, պարտաւոր է վաղը (15 հոկտեմբեր) քաղաքապետութեան հաղորդել իր կացութիւնը.—

1.— Ընտանիքի պետին ազգութիւնը:

2.— Իր հոգատարութեան տակ գտնուած անձերուն անունները:

3.— Անոնց ծննդեան թուականն ու տեղերը:

4.— Եթէ հիւանդկախ, անդամալոյծ կայ, աւելցնել:

5.— Ի՞նչն է ինք ընտանիքին (հա՞յրը, մա՞յրը, մեծ հա՞յրը, մեծ մա՞յրը):

Քաղաքապետութիւնը արդէն պատրաստած է հարցարաններ, կրնաք դիմել եւ պահանջել՝ լեցնելու համար:

Ընտանիքի պետին հոգատարութեան տակ կրնան համարուիլ, նոյն տան մէջ բնակելու պայմանաւ,

1.— Հայրը, մայրը, մեծ հայրը, մեծ մայրը, մօտիկ ազգականը, 70 տարեկանէ վեր (այրերը 60 տարեկանէ վեր) կամ անդամալոյծ:

2.— Տղաքը, թոռները եւ որդեգիրները, 21 տարեկանէ վար մինչեւ 1 յունուար 1933 կամ անդամալոյծ:

3.— Իր խնամիները կամ այն անձերը, որ մեծցուցած են զինք, 70 տարեկանէ վեր կամ անդամալոյծ:

Ասկից զատ, պատերազմի այրիները, որ չեն ամուսնացած տակաւին, կամ 31 մարտ 1919ի օրէնքով արգելափակուած պատերազմի յիմարներու կիները, որոնք հազար վեց հարիւր ֆրանքէ աւելի վարձք չեն վճարեր, ինչպէս նաեւ այն ծնողքները, որ բազմաթիւ զաւակներ ունին պատերազմի մէջ ինկած, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց վճարած վարձքը, — տուրքէ զերծ մնալու համար կրնան դիմում մը կատարել Քաղաքապետութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Դաշնակցութեան ուժը

—)(o)(—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, աջէն – ձախէն Դաշնակցութեան դէմ արձակուած յուսահատ հարուածներու առթիւ (7 հոկտեմբեր).

— «Մտային պատրաստութեան համար Դաշնակցութիւնը ունի իր մամուլը, գրականութիւնը, դասախօսական ժողովները, վիճաբանական հաւաքոյթները, հանրային բեմը: Դաշնակցութեան խօսքը, ազգային ու համամարդկային խնդիրներու մասին, անվերապահօրէն կը բացատրուի վերոգրեալ միջոցներով:

Հոգեկան պատրաստութեան համար Դաշնակցութիւնը ունի յեղափոխական անցեալը, հերոսներու պատմութիւնը, ընկերական հանդէսները:

Այս կերպով, Դաշնակցութիւնը դարձած է տեսակ մը դպրոց, որուն սկզբունքներէ առաջնորդուող համալսարան, ուր յաճախողները թէ հոգեպէս եւ մտաւորապէս բաւարարութիւն կը գտնեն, բաւական է որ առակ ըլլան մարսելու եւ իւրացնելու տրուած դասերը:

Բարոյական այսքան ամուր յենարան ունեցող կուսակցութիւն մը ոչ միայն չի քայքայուիր բռնադրօսիկ ու եսական պայքարներով, այլ աւելի կը զարգանայ, աւելի կը տարածուի:

Ահա թէ ինչո՞ւ տասը տարուան «քայքայման» առասպելները իրականացած չեն ու չպիտի իրականանան: Ահա թէ ինչո՞ւ Դաշնակցութիւնը կը մնայ միակ առնական կազմակերպութիւնը՝ այս ժողովուրդին, հակառակ բազմաթիւ ճակատներէ իր վրայ արձակուող ռումբերուն: Դաշնակցութեան քայքայումը ցնորք է. ոչ մէկ ուժ չի կրնար զայն քշել հրապարակէն: Եւ ասիկա անոր համար որ Դաշնակցութիւնը մարմնացած բարոյականն է:

Կ'արդահատինք ու կը ծիծաղինք անոնց վրայ, որոնք յամառօրէն կը շարունակեն սեւցնել Դաշնակցութիւնը, զրպարտութիւններով ու սուտերով: Կը լսենք ու կոնակ կը դարձնենք: Դաշնակցութիւնը մեզի տուած է ամէն գիտութիւն ու միջոց, որպէս զի բատուցենք բռուածները: Ու տասն անգամ ստուգելէ յետոյ, մեր եզրակացութիւնը եղած է այն, որ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարը բացարձակապէս ներշնչուած է սուր ձգտումներէ եւ անհատական շահերէ: Դաշնակցական զանգուածը այս ստուգումները տասն անգամ կատարելէ յետոյ, աւելի մտերմութեամբ ու նուիրումով կապուած է իր մտաւոր ու հոգեկան ծնողին, որուն բարոյական հեղինակութեան առջեւ կը խոնարհի:

Դաշնակցական զանգուածը ոչխարներու հօտ չէ, ոչ ալ մարդամեքենայ: Իւրաքանչիւր Դաշնակցական իր կոչումին բացարձակ գիտակցութիւնը ունի: Իւրաքանչիւր Դաշնակցական գիտէ թէ ինչու մաս կը կազմէ կուսակցութեան եւ ինչ նպատակի համար զոհողութիւն կ'ընէ: Եթէ գիտակցութիւնը չըլլար, արդէն Դաշնակցութեան այսօրուան արժէքն ու ուժը գոյութիւն ունենալէ կը դադրէին»:

Բժշկական համաժողով

Փարիզի բժշկական համալսարանին մէջ բացուեցաւ բժշկական համաժողովը: Բացման խօսքով արտասանելով, Փրոֆ. Պըլանոտ շօշափեց կարգ մը կարեւոր հարցեր, այսպէս,— նոյն մանրէն յաճախ տարբեր հիւանդութիւններ կը պատճառէ, ինչպէս նոյն տեղը կը թողու տարբեր ազդեցութիւններ, ինչ որ հետզհետէ ճիշդ կը դառնայ թէ չկայ հիւանդութիւն, այլ կան հիւանդներ: Խորհրդակցութեանց կարգին, բաղձանք յայտնուեցաւ, որ Փարիզի հիւանդանոցներուն մահճերուն թիւը, այժմ 24—000, աւելցուի, ինչպէս ցոյց կուտայ պահանջը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, Տարեգիրք, Գ. Տարի: 1933: Փարիզ: Մօտ 200 մեծադիր էջ, շքեղ տպագրութեամբ եւ բազմաթիւ պատկերներով: Գին 30 ֆրանք (Ֆրանսա եւ Պալքանեան երկիրներ): Ուրիշ վայրեր՝ 1.50 տոլար: Դիմել՝ M. et M Barsamian, 94 rue Lafayette, Paris, (10e):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

■■■■■■■■■

— Որքա՞ն ժամանակ եղաւ ձեր հոս ըլլալը, շարունակեց գրգռուած ու համարձակութիւն փորձող մէկուն պէս :

Չեմ գիտեր : Ի՞նչ հարկ գիտնալ · օր մը աւելի օր մը պակաս :

Անհնար էր այս մարդուն հետ խօսիլ : Արհամարհոտ կասկածանքով մը կը չափէր զիս : Յանկարծ ·

— Արեւելքցի՞ ես :

— Այո՛, եւ վարժուած մտերմութեան · կը տեսնէք կը նեղուիմ առանց անոր :

— Կասկածելի պատճառ ··· ո՞վ քեզ կ'արգիլէ ընկերանալ միւսներուն : Արդէն հարկ չկայ ատոր · հեռու սիրով ալ են : Առանց ստելու խոստովանէ վայրենի ձեւերէս, տարօրինակութիւնէս հետաքրքրուիլդ ···

— Բայց ներեցէք ես ···

— Կը բաւէ՛ : Գիտցիր որ ատոնք զիս շոյող արժանիք չեն, ես արդէն արժանիք չունիմ : Կը բաւէ, գիտցիր ո՞ր շատ խօսեցայ : Յետոյ չեմ սիրեր ամէն բանի միօրինակօրէն ժպտող շրթներդ ···

Հեռացաւ, զարմացած ձգելով զիս : Կազմած կարծիքս թուլցաւ, խանդարուած մըն է դուցէ : Ամէն պարագայի մէջ, հետաքրքրութիւնս բաժանման գործողութիւնէն անցաւ : Մե՛ղք :

Յուլիս 7

Կէսօրուան ճաշէն վերջ, առանձին կը դառնայի պարտէզին մէջ կարճ շրջանս : Միւսին մօտեցաւ, միացաւ դանդաղ քայլերուս : Առանց իրարու նայելու շարունակեցինք՝ լռութեամբ : Սխալած էի · հետաքրքրութիւնս կրկին գումարումէ եւ ընդհուպ բազմապատկութեան գործողութիւններէն անցաւ : Սակայն չափով մը վերացուած կը զգայի անցեալ օրուան պատահածէն : Հիմա որ ինք քովս եկեր էր, որոշեցի լռել : Եթէ լռել էր մտադրութիւնը, աւելորդ պիտի ըլլար սկսիլ : Սպասեցի :

Գրգռուած ձայնով մը որ սպասումի տագնապը կը մատնէր, պոռաց երեխս ·

— Ինչո՞ւ եկար ձեր երկրէն :

Ու չձգելով պատասխանել աճապարանքով շարունակեց ·

— Ուսանելու, այնպէս չէ՞, մեր քաղաքակրթութեան վրայ հիմնալու, նորութիւններ առնելու : Կամ հինցած թանգարաններէն ներշնչուելու, նոր գաղափարներ ներածելու ···

Ա՞յդ ալ չէ : Գործաւո՞ր, աշխատիլ, դրամ շինել ու հարուստ վերադառնալ ··· ինչ ալ ըլլայ, եռապատիկ տխմարներ էք դուք · Արեւելքցիներդ : Հարուստ երկիր մը թշուառութեան ու գերութեան թողած գալ մուրալով չահագործուիլ : Եւ դուք չէք սորվիր, որովհետեւ չէք տեսներ : Իսկ երբ մենք կուգանք ձեզի, կ'առնենք՝ ինչ որ ունիք լաւ ու արժէքաւոր : Զնչին գնով : Երբեմն «բարիք» ալ կ'ընենք ձեզ անոնցմէ զրկելով : Շարունակեցէք, շարունակեցէք գալ հոս ու փճացումի գնով առնել ինչ կայ կեղծ ու աւելորդ ···»

Ժպտեցայ, ցաւագին մտածում մը հոգիիս մէջ :

Ու մեղմութեամբ, քանի մը բառով բացատրեցի պարագաս :

— «Միւնոյնն է» ըսաւ, «աւելին դեռ, դուք, ձեզմէ առնուելիքը ինքներդ կը բերէք, եւ ի՞նչ կ'առնէք փոխարէն հոս լա՛, լա՛ ··· անուղղելի մոռացկոտներ, գիտեմ գիտեմ կը ճանչնամ քիչ մը ···»

Միրտս նեղուիլ սկսաւ : Ծունչ առի երբ cureի զանգը հնչեց : Հեռացայ շտապ :

Յուլիս 8

Փոքրիկ լուրեր · — Երկու ծանրացած հիւանդներ իրենց ընտանիքէն վերադարձան : Զեմ տեսած զիրենք :

Նախկին կօշկակարը նախկին դերձակին գրպանէն նոր թղթապանակը գողցեր էր, երբ այս վերջինը տաքին պատճառով բաճկոնը հաներ էր : Թղթապանակը պարապ : Կօշկակարը զղջացած : Գժտուեցան, հաշտուեցին : Դերձակը սպառնաց վռնտել տալ : Բայց համոզեցինք : Ապա կօշկակարը 4 բաժակ «մառ» ախորժաբերէն վճարեց : Հաշտութեան ժողովականներէն մէկն ալ ես էի : Սակայն ախորժակս փախցուց այս ախորժաբերը :

Ջերմաչափը 37 աստիճան տաքութիւն կը ցուցնէ : Հով չկայ : Դժուար կը շնչենք :

Յուլիս 10

— «Հեռու կուգա՞ս», հարցուց Կապրիէլ Փէշնաքը :

Հետեւեցայ :

Բաւական հեռացանք չէնքէն : 200 քայլէն աւելի :

Ու անտառէն զատուած խումբ մը մայրիներուն տակ կեցանք :

Փափաքս այնքան մեծ էր՝ կանանչին վրայ պառկելու, որ առողջապահական բոլոր խորհուրդները անտեսեցի :

Քէնսաք ծառերուն դեռին հասնող ճիւղերուն մէջէն թուղթով պահուած բան մը դուրս հանեց ու բանալով ·

— Վայրի եւլակներ են ըսաւ կամաց, կե՛ր : Ես առանձին գտայ տեղը, անտառին խորն է :

— Քիչ մը թթու է :

Ինք թէ ·

— Պէտք եղածը :

Վերջինները ալ կլլեց : Թուղթը նետեց ու չորս տեսեւով առւյա փնտռել սկսաւ : Ապա դարձաւ ու կէսմնացած խօսք մը շարունակելու պէս ըսաւ ·

— Գեղեցիկ է աղջիկը, ըսելիք չկայ :

— Ի՞նչ աղջիկ :

— «Ադարականին» :

— Հըմմ : Գո՞րծ մը ունիս հետը :

— Չէ՛ : Ու լռեց :

Պարզ էր որ ինծի եւլակ հրամցնելու համար չէր բերած հոս : Սակայն ինչո՞ւ հիմա բան մը ըսելու միտք չունէր : Թերեւս ըսելիք ալ չունէր :

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին Դուրեան Գրադարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն սախպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Կուկունեան խումբը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼի Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 64 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն սախպողաբար արտակարգ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ.Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ.Յ.Դ.ԲԻՒՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա քոլոմպի Նաւարդ, փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այս կիրակի, ժամը 2ին, 39 Ave. de la Marne կամ 2 Ave. Péreire, (Անիէռի կայարանին մօտ) ճաշարան-սրճարանին վերնայարկը, ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատետրերով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն պատգամաւորի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐ-Իսի լէ Մուլինօի Ջաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Ակումբին մէջ: Զեկոյց ընկ. Կ. Սասունիէ: Ընտրութիւն պատգամաւորներու: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ, ՏԷՍԻՆԻ Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

Դերասան՝ Մ. Մ Ա Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ի

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Սալօն Շարի մէջ (84, րիւ Շար):

ԼԻՈՆ.— Հոկտեմբեր 22ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, «Էմիլ Զոլա» թատերասրահին մէջ:

ՏԷՍԻՆ.— Հոկտեմբեր 23ին կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, նորակառոյց ժողովրդական տան մէջ:

կը ներկայացուի՝ **Բ Ո Ռ**

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ, Թարգմ. Լ. Շանթ, բեմադրող Մ. Մարութեան
Տոմսերու գիները ժողովրդական են

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՊԵՐԷԹ

ՀԱՅ "ՏՐԱՄ_ՕՊԵՐԷԹ„ ԽՈՒՄԲԸ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ
Ս. Սուրաքեանի

կը ներկայացնէ **ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ**

Օպերէթ 4 արար,
16 Հոկտեմբեր 1932, կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ

8 rue Danton, Paris (6e) **Métro: St. Michel et Odéon**

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՈՐԺԻ:

Երրորդ արարին Տիկին Մ. ՍՈՒՐԱՔԵԱՆ կը պարէ Կովկասեան պարը եւ երգէ «ԱՅՆ Ո՞Վ ԷՐ ԵԱՐԱՊ...» եւ «ԱԶԵՐ ՍԵԽՈՐԱԿ»:

Տոմսերու գիները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք, կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերու մէջ: Իսկ ներկայացման գիշերը թատրոնի կիշէն՝ ժամը 7էն սկսեալ: Ազգ: Փորձի տակ է «Սայաթ-Նօվա»:

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՇՈՒՏՈՎ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ **104** լայնածաւալ էջեր (**17 × 28** մեծութիւն): Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը: Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ, Ակն, Վան, Մուշ եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան – Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ **155** հետաքրքրական տեսարաններ, Կիլիկեան թագաւորներէն ոմանց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ **41** մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Ծննդոց Գ. Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առած սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ **1918** ազատագրեալ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը:

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի **341** թուականէն մինչեւ **1931** Հայաստանի մէջ պատահած **70** բուռն երկրաշարժները (**17**ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ:

Ամէն Հայու եշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը գոհացնող ընկեր եւ արտեն խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ **10** ֆր., Ամերիկա՝ **70** սէնթ եւ այլուր՝ **12** ֆրանս. ֆրանք: Կ'ընդունուին նաեւ մի միայն Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ համասար արժէքով:

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունս գրել որոշ եւ անսխալ) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - ROI (Seine) — France**. փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր:

6 օրինակ գնողին **1** օրինակ նուէր կը տրուի: Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
Վիլ տ'Ավրէ, Գ. Մ.— 35:
Ամպուրկատ Փէսէն, Յ. Հ.— 35:
Փարիզ, Մ. Ու.— 35:
Փոն տը Շէրիւի, Գործ.— 144:
Մարսէյլ, Գործ.— 881.60:
Ֆէնեի, Կ. Ա.— 35:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊՕԼՈՒ.Տէվրէկ եւ շրջակայից բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի այս Կիրակի ժամը 2ին 8 րիւ Րամպալի սրճարանը, մէթրօ Պէլվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Բարեգործական ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաժողովը կը հրաւիրէ Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջականերու հայ ծնողներն ու հայ մշակոյթով շահագրգռուող ազգայինները խորհրդակցական հաւաքոյթի մը, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Պիյեանքուր, 5պիս Փլաս Նասիոնալ, Մ. Մարքոնիի սրահը: Այս հաւաքոյթին մէջ պիտի քըննուին Իսի լէ Մուլինոյի հայ լեզուի դասընթացքները աւելի եւս արդիւնաւոր ընելու միջոցները եւ պիտի ըլլան կարեւոր կարգադրութիւններ:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 13 հոկտ.932

Ամառուան կամ ձմեռուան մէջ ծովէն որսացուած ձուկը համեղ է: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

Կ'ուզուին Թրիքօ Րէքթիլինի վարժ գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ: Մեքենայ ունեցողներուն կուտանք ամէն Մայի ֆասոն: Դիմել Hakım et Mozian, 38, Rue du Caire, Paris (2), Ա. յարկ: Մէթրօ Réaumur-Sébastopol.

ԱՄԵՆԱՓՈՔՐ գրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը: Roussel, 3 rue Pierre Harc Փարիզ (9):

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Ռ Ո Ւ Բ Է Ն

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

Կ'արտասանէ՝ Օր. Ա. ՏԷՐ – ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, ՕՐ. ԽՈՍՐՈՅԵԱՆ (Դաշնակ)

Կը մասնակցի Կովկաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ն. Սերգոյեանի

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճազ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Պիտի նուագէ Փարիզի COLISEUM եւ MIKADO պարասրահներու յայտնի արուեստագէտներէն կազմուած օրքեսթր մը ղեկավարութեամբ Պ. Ե. Սանտրոսեանի:

Մ ո ւ տ ք՝ 5 ֆ ր ա ն ք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Գահվէճեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13) եւ Հրանտ-Սամուէլ գրատունը:

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Ա Ր Ծ Ի Ւ Խ Ո Ւ Մ Բ Ի Կ Ո Ղ Մ Է

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, Bourg la Reine

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ

Վայրկենական գծագրութիւն Դամէր Զ. Մեճատուրեանի կողմէ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կովկասեան եւ հայկական պարեր: Կը նուագէ Թառիստ Ֆօրժ

Հաղորդ. միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ, Պուրկ լա Րէն:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

16 Հոկտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Մատուռին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԻՒՍԵԱՆ — Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

16 Հոկտեմբեր կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին կեդրոնական պառին ներքնասրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ — Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Սեն Շամոնի մէջ

22 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սեն Թ'Էթիենի մէջ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմօնիի չքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիենի մէջ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Մ ա ն ր ա մ ա ս ն ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը տ ե ղ ւ ո յ ն վ ր ա յ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ
ԿԱՄ
ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Նէճտէթն էլ մի շաբաթ իրեն հիւանդ ձեւացնելով, չարունակ կողքի վրայ պառկած էր լինում:

Կուսակալի ընտանիքը որոշում է նորից վերադառնալ Օրտու, ամուսնու մօտ: Երկու թշուառ Հայուհիների ձեռքերը կապոտում են եւ ձգում ինքնաշարժ նաւակի մէջ: Երեւակայեցէք այդ երբեմնի փափուկ կեանքի սովոր օրիորդներին, մաշուած քաղցի ու ծարաւի, ծեծի ու անարգանքի, կապուած ու կաշկանդուած ձեռներով, տխուր ու տրտում...

Մեծ մայրիկն էր միայն, որ սիրտ էր տալիս դերի Հայուհիներին, եւ խոստանում էր փեսային պատմել ամէն ինչ, հայցել նրա ներողամտութիւնը: Երբ հասնում են Օրտու, աղջիկների ձեռներն արձակում են եւ տանում միայն տանում կուսակալի մօտ: Ցանցաւորի նման աղջիկները չարւում են կուսակալի դրան մօտ: Կուսակալը շատ է զարմանում եւ ասում է.

— Սա ի՞նչ է, նո՞ր են ներկայանում աղջիկերքը. չէ՞ որ նրանք մեզ մօտ էին:

Տիկինն արաբերէն սկսում է պատմել եղելութիւնը եւ աշխատում է մեղքը ձգել իր քրոջ վրայ, որ ընդունել է աղջիկներին իր տան մէջ, թէպէտ աղջիկերքը իր որդիների երեսից էին փախուստ տուել...

Անմեղ յանցապարտները պատմում են կուսակալին, որ դժբախտաբար տիկինը կորցրել էր իր հոգեկան հաւասարակշռութիւնը, իսկ տղաները լկտի վերաբերմունք էին ցոյց տալիս եւ իրանք մեղաւոր չեն, քանի որ քրիստոնեայի մօտ չեն ապաստան գըտել, այլ դարձեալ Թուրքի, այն էլ կուսակալի քենու տան մէջ:

Կուսակալը ամբողջ մեղքը բարդում էր քենու չլինքին եւ երկու Հայուհիները այդ անգամ եւս փրկւում են:

Վրայ է հասնում 1917 թուականը: Կուսակալը տեղեկանում է, որ իրեն պէտք է պաշտօնանկ անեն, որովհետեւ Թուրքերը գանգատուել էին որ նա նահանգի դէպքերում կուսակալը դիւրութիւններ տալիս էր միայն հառուատներին, կաշառքներ էր վերցընում եւայլն:

Կուսակալը մի օր յայտարարեց, թէ ընտանիքով պէտք է փոխադրուի Պոլիս եւ թէ այնտեղ Հայ չկայ այլ եւս. Հայուհիներին էլ առաջարկեց որոշել՝ կ'ուզե՞ն գնալ, թէ ոչ: Արուսեակը յայտնեց որ Պոլսում ոչ ոք չունի, իսկ Իւղիկն ասաց որ ունեցել է: Հայուհիները ցանկութիւն յայտնեցին Պոլիս գնալու: Եթէ յայտնէին, որ չեն ուզում գնալ, այդ ուզում են տեղում մընալ, այդ նշան կը լինէր նրան, որ Ռուսերի կողմնակից են, ուզում են փախչել Ռուսերի մօտ...

Ճանապարհուեցին: Սամսոնից մինչեւ Պոլիս անցան ցամաքով, «Փուրգոն»ով: Նաեւ հանդիպեցին Մարզըւան, Ամասիա, ապա Սըվազ եւ Զըրում: Պանդոկների պատերին կարդացին մեր թշուառ Հայուհիները իրենց տարագրուած ցեղակիցների հրաժեշտի վերջին գրութիւնները՝ գրուած մատիտով եւ մելանով ու կաւիճով, կարդացին եւ սոսկացին, որովհետեւ շատ սրտառուչ տողերի հանդիպեցին: Տարագրուած ցեղակիցները պարզ գըրում էին, որ գնում են դէպ ի աքսոր ու սպանդանոց: Այդ դեռ բաւական չէ, ճանապարհի երկու կողմերում, ամայի վայրերում, իրենց աչքերով տեսան թափթփուած, սպաննուած ու մորթոտուած ցեղակիցների ոսկորները եւ գանկերը, որոնց վրայ թառել էին հազարաւոր ագռաւներ...

Սըվազի մօտերում հանդիպեցին եւ հայ քարտաշների: Վերջիններս ցանկացան խօսել Հայուհիների հետ: Թոյլտուութիւն խնդրեցին կուսակալից եւ խօսեցին Թուրքերէն: Հարց ու փորձ արին մտերիմ ու ազգական Հայերի վիճակից: Հայուհիները կցկըտուր պատասխաններ տուին:

Մի տեղ Արուսեակը եւ Իւղիկը իջան ճամբին, կառքը եկաւ անցաւ: Տղաները նկատեցին աղջիկների բացակայութիւնը, կառքը կանգնեցրին եւ ներս ընդունեցին, բայց կուսակալին յայտնեցին, թէ Հայուհիները ցանկացան փախչել կամ հայերէն խօսել ցեղակիցների հետ: Զայրացած կուսակալը Հայուհիներին ապտակեց եւ հայհոյեց.

— Խայինն՚ր, ուզում էիք փախչել ձեր կոմիտաճիների մօտ:

Աղջիկերքը լալահառաչ պատասխանեցին, որ իրենք այդ միտքը չունեն, մանաւանդ որ Սըվազում Հայ չկայ, ամէնքը աքսորուած են:

Սըվազում 5–6 օր մնալուց յետոյ, ճանապարհւում են Անգորա: Այդտեղ Թրքական տարազով հայ տղամարդկանց եւ կանանց են հանդիպում: Հայուհիները գաղտնի խօսում են այդ Թրքախօս ցեղակիցների հետ եւ իմանում, որ Պոլսում շատ Հայեր կան: Անգորայից մինչեւ Հայտար Փաշա անցան երկաթուղիով: Երբ Հայուհիները տեսան Եւրոպացիներին եւ Հայերին, շատ ուրախացան: Նաւ նստան եւ մեկնեցին Պոլիս: Կամուրջից անցնելով իջեւանեցին Ֆրանսական հիւրանոցում, ուր ծառայողները Հայեր էին: Պատերին փակցրած ազդերից իմացան, որ «Նամուս»ի ներկայացումն է նշանակուած: Խեղճ գերի Հայուհիների սիրտերը թրթռացին: Հիւրանոցի ծառաները յոյս տուին աղջիկներին, թէ Հայոց Պատրիարքի միջոցով կարող են ազատագրուել:

Հիւրանոցում երկու օր մնալուց յետոյ, կուսակալը տուն վարձեց: Նոր բնակարանը գտնւում էր Աստանայից եկած հայ որբերի շէնքում, որ երկյարկանի էր:

Պոլսում շատ Գերմանացիներ կային, իսկ Հայուհիները քաղաքում ունէին ազգականներ: Նոր բնակարանի մէջ Ջրկիրը Հայ էր, Աստանայից, բայց Թրքախօս: Մի շաբաթից յետոյ գերի Հայուհիները փորձեցին այդ Ջրկիրի ձեռքով նամակ ուղարկել ազգականներին: Ջրկիրը երբ խաչակնքեց եւ Աստծու անունը տուաւ հայերէն, այն ժամանակ հաւատացին:

Արուսեակը մի նամակ գրեց իր մայրիկի հօրեղբօր աղջկան որդուն՝ Մ. Զպուքճեանին, որ Իրբրանուհիների կառավարիչն էր: Առանց ստորագրելու նամակը:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

15 Octobre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2009

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՓՈՐՁԸ

Հոկտ. 5ին վերջացաւ Թուրք լեզուական համագումարը, որ բացուած էր սեպտ. 26ին:

Թուրք թերթերը սիւնակներով փառաբանութիւն եւ նկարագրութիւն թխեցին, այս բացառիկ դէպքին առթիւ:

Եւ իսկապէս, բացառիկ էր պարագան ոչ այնքան իր բովանդակութեամբ, որքան ձգտումով:

Այս շարժման գլուխն ալ կանգնած է Մ. Քէմալ, նոր թափ մը տալու համար Թրքական վերածնութեան:

Ինչպէս տառերու փոփոխման հարցին մէջ, այստեղ ալ «Կազի»ն տիրաբար պարտադրեց իր կամքը: Հրամայեց, — եւ եղաւ:

«Գուրուլթայ»ը, ինչպէս կոչեցին լեզուական համագումարը, խառնիճաղանճ մըն էր աջէն – ձախէն հաւաքուած պատուիրակներու, մասնագէտներու, հիւրերու, յաւակնապէս հրաւիրուած գիւղացիներու եւ հանըմներու: Մինչեւ երեք հազար հոգի հաշուեցին այսպէս կամ այնպէս մասնակցողներու թիւը:

Յատուկ մարդիկ նշանակած էին, որոշ ուղղութեամբ ճառեր խօսելու համար: Նոյն իսկ Անատոլի գիւղերէն ծերունիներ եւ «պաճի»ներ բերած էին, որպէս զի... լեզուական բարեփոխում պահանջեն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, մարտաշունչ խօսքեր ալ արտասանուեցան: Պատգամաւոր մը պահանջեց պատժական ատեանի յանձնել անոնք որ կը յամառին արդի վիճակին մէջ պահել Թուրքերէնը:

Ուրիշ մը, աւելի խոր տպաւորութիւն գործելու մտքով, պոռաց թէ ինքն իր գլխուն ձգուած տղայ մը գող կ'ըլլայ, տախոս կ'ըլլայ եւն.:

Ըսել կ'ուզէր թէ՝ պէտք չէ իր վիճակին ձգել Թուրքերէնը:

Այս բոլոր աղմուկէն ծնաւ Քննական Ընկերակցութիւն մը, որ գիտական ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ, լեզուն բիւրեղացնելու համար:

Որքան ալ ծիծաղելի երեւան կարգ մը յաւակնութիւններ, կարելի չէ արհամարհանքով նայիլ Մ. Քէմալի այս նոր ձեռնարկին վրայ:

Նոր փորձ մըն է այս ալ, Թուրքին ազգային գիտակցութիւնը սրելու համար: Նոյն իսկ պատմութիւնն ու գիտութիւնը խեղաթիւրելու գնով:

Չէ՞ որ, Քննական ընկերակցութեան կանոնագիր – ծրագիրն անգամ կ'ըսէ.

— «Այլ եւս ոչ ոք կը կասկածի թէ առաջին քաղաքակրթութեան հիմնադիրները Թուրքերն են եւ քաղաքակրթութեան առաջին լեզուն ալ Թուրքերէնն է»:

Այս համոզումը ներշնչելով Թուրքին, Մ. Քէմալ կը ձգտի անոր ճակտէն ջնջել ասիական, յետամնաց, մոնկոլատիպ ցեղի աբատը, եւ նոր թեւ ու թռիչք տալ անոր:

Արաբերէն տառերու ջնջումը անբաւական էր, այս նպատակին համար: Տառը, վերջ ի վերջոյ, երեւոյթ է: Մինչդեռ Մ. Քէմալ կ'ուզէ ոգին ալ փոխել: Իսկ ատոր համար, անհրաժեշտ է մաղել, զտել Թուրքերէնը, որուն մէջ տիրապետող ոգին արաբական է եւ պարսկական:

Ծրագրուած լեզուական բարեփոխումը կը ձգտի ոչ միայն բառերը փոխել, արաբերէնի, պարսկերէնի տեղ Թուրքերէն բառեր գտնել, այլ եւ փոխել շարադրութեան, խօսակցութեան հիւսուածքը:

Այստեղ ալ, նորէն, նոր ոգի ներարկելու ձգտումն է որ կը մատնուի:

Վիճաբանութեանց ատեն, կարգ մը պատուիրակներ գետնէ գետին զարկին Թուրք անդրանիկ սերունդի գրագէտները, Նամըգ Քէմալէն մինչեւ Զիա փաշաները, իբրեւ գործակալները արաբերէնի եւ պարսկերէնի ծառայման, ի վնաս Թուրքերէնի:

Յետոյ, կանխակալ կարծիքները այնքան զօրաւոր էին որ, ժողովականները չուզեցին լսել Հիւսէյին Ճահիտներու եւ ուրիշ հեղինակաւոր դէմքերու բացատրութիւնները, երբ դիտել կուտային թէ լեզուն իր բնական օրէնքներն ունի, եւ քմահաճոյքներու չի հանդուրժեր:

Քէմալապետութիւնը վճռած է վեր ի վայր շրջել ամէն ինչ, լեզու, պատմութիւն, գիտութիւն, կրօն, հետապնդելով մէկ հիմնական նպատակ, — առաջնակարգ դեր մը վերապահել Թուրք ցեղին:

Եւ մանաւանդ, ամրապնդել Մ. Քէմալի հաստատած կարգ ու սարքը:

Տասը տարիէ ի վեր, ինչ որ հրամանագրեց ու պարտադրեց «Կազի»ն, սերտօրէն օղակուած, հետեւողական ծրագիրներու շարք մըն է:

Սուլթանութեան եւ խալիֆայութեան ջնջումէն մինչեւ «Թիւրք օճաղը»ներու ձեւափոխումը՝ նոյն նպատակին կը ձգտի:

Եւ հիմա, ինչ որ լեզուական բարեփոխում կը կոչեն, ինչ որ դղրդագին ցոյցերով տօնուեցաւ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, թագ ու պսակն է բոլորին: Ամէնէն խոր եւ ամէնէն ծանրակշիռ յեղափոխութիւնը:

Ազգանունը տրուած է արդէն, եւ առօրեայ մամուլը անընդհատ կ'արծարծէ Թուրքերէնի Թրքացման խնդիրը:

Օսմաներէնը Թուրքերէնի թարգմանել, — ահա օրուան նշանախօսքը:

Երեւութապէս անիմաստ, բայց ո՜րքան պերճախօս շարժում, Թուրքին ազգային գիտակցութիւնը սրելու տեսակէտէն:

Շ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

Լոյս կը տեսնէ պատկերազարդ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻւ

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ ՈՒՆԻՆ. — Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ, ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ԲԺ. Յ. Տ. ԴԱՒԹԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ԼԱՍ, ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԲԵՆՕ, ԱԼ. ԴՕՆԻ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

Ինչո՞ւ չէ, երբ Թուրքերն իսկ իրենց *եւրեւէկի* բարբառով կը պարծին թէ լեզու մը ունին՝ մայր բոլոր լեզուներուն, ինչո՞ւ մենք ալ չզբաղինք մեր հնադարեան լեզուին մաքրութեան հարցով:

ՅԱՌԱՋ, որ մասնաւոր գուրգուրանք մը ցոյց կուտայ լեզուի մաքրութեան, քանիցս քերականական դասեր տուաւ ի պէտս զարգացեալց: Ու դիտեցի, որ մէկը չհետաքրքրուեցաւ «ատանկ բարակ բաներով»: Մասնաւորաբար հայ մամուլը, որուն ուղղուած էին այդ դասերը, եւ յօդուածագիրները, որ պարտաւոր էին հետեւիլ այդ սրբագրութիւններուն, բրթամիտ աշակերտի պէս կը շարունակեն կրկնել իրենց սխալները:

Նոր սխալներ, —

Շատեր կը գրեն «տեսած բռնուներ...»: Թուրքերէն է այս, եղբայրք պատուականք, «կէօրիւլմիւշ զուշը»ին վրայ ձեւուած, հայերէն բառերով գրուած: Պէտք է գիտնաք, որ հայերէն լեզուն երկու եղանակ ունի նախադասութիւն կազմելու, — վերլուծական եւ համադրական: *Կէօրիւլմիւշ զուշը* թարգմանելու ատեն, լաւագոյն է դիմել վերլուծական ձեւին, կոտրել նախադասութիւնը եւ բաժնել երկուքի, — բռնուեր զոր տեսայ: Այսպէս է հայերէնը: Կարելի է գրել նաեւ նաեւ տեսած բռնուեր, այստեղ « տառը ստացական նշանակութիւն չունի, ինչպէս կը կարծեն առարկողները, այլ դիմորոշ յօդ է:

Ուրիշ սխալ մը. — Շատեր կը գրեն ու կ'ըսեն՝ «մեզ բսաւ», «ձեզ խօսեցաւ», ի՞նչպէս կարելի է, հայ եղբայրք, մի՞թէ ներգործական բայեր են «խօսիլ»ն ու «ըսել»ը: Այո՛, կարելի է գրել եւ ըսել «ձեզ կը ծեծեմ», «մեզ կը վիրաւորէ», բայց կարելի չէ՛ «ձեզ խօսեցաւ», «մեզ բսաւ», այլ միայն «ձեզի խօսեցաւ», «մեզի բսաւ»:

Յաջորդ անգամ ուրիշ սխալներ: Բայց սրբագրեցէք, խնդրեմ, այլապէս երբ հիմա կը խնդաք թուրքերէն լեզուին տրուած յաւակնութիւններուն վրայ, կարգը Թուրքերուն կուգայ խնդալու մեր լեզուին վրայ:

ԱՍՈՂԻԿ

ՃԵՐՄԱԿ ԾԱՂԻԿ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԻՒԾԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ

Այլատեսակ տիազանգին հետ միաժամանակ կը հնչէ նոր աղաղակ մը, — փրկեցէք հիւծախտէն:

Արդարեւ, այնքան մեծ է թիւը ամբողջ Ֆրանսայի հիւանդանոցներու եւ սպաքինարաններու մէջ ցրուած հայ երիտասարդ – երիտասարդուհիներու, որ հազիւ թէ կարելի կ'ըլլայ անոնց ամենափոքր մէկ մասին հասնիլ շատ փոքր օգնութիւններով: Ամէն օր կը ստանանք սրտաճմլիկ նամակներ որոնք օգնութիւն կ'աղերսեն: Բոլորն ալ կարօտ են արեւի, օդի, սնունդի կամ գուրգուրանքի:

Ֆրանսահայ Կ. Խաչը իր գործունէութիւնը այս տարի կեդրոնացուցած ըլլալով մանուկներու պաշտպանութեան եւ թոքախտաւորներու օգնութեան գործին շուրջ, զանազան միջոցներ կը խորհի հասնելու հոն ուր երիտասարդ արեւ մը կը խաւարի կամ փրկութեան ձեռք մը կ'երկարի իրեն:

Ահա «Սպիտակ Ծաղիկներու» վաճառումը ի նպաստ թոքախտաւորներու:

Հայրենակի՛ց, մի անցնիր առանց քու լումադ նետելու քեզի երկարած զանձանակին մէջ, թող քլլայ կաթիլ մը: Այդ կաթիլներն են որ նախախնամական գործեր կը կատարեն մեր գաղթական ժողովուրդներու համար:

Վաղը՝ Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսին, քեզի պիտի ներկայացնեն փոքրիկ սիրուն ծաղիկ մը, ակնկալելով քու հոգածութիւնդ ու գուրգուրանքդ քու հիւանդ եղբայրներուդ համար: Մի մոռնար զանոնք եւ փնտռէ այդ ծաղիկները ամէն հանդէսի, ամէն հաւաքոյթի ատեն:

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջացան խորհրդակցութիւնները, որ սկսեր էին Լոնտոնի մէջ, Էռիոյի եւ Մաքտոնըլտի միջեւ:

Երէկ, տալով լուրերը այդ խորհրդակցութեանց ընթացքին, յոռետեսութիւն յայտներ էինք վախճանին մասին: Արդարեւ, երբ պաշտօնական յայտարարութիւնները ժլատ են կամ բան մը չեն բացատրեր, օրագրողները արդէն կարդացած են խորհրդակցութեանց արդիւնքը Էռիոյի դէմքին վրայ:

Էռիոյի Լոնտոն այցելութիւնը իրաւ է թէ ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէր յաջողութեան, բայց ուշադրութիւն կը գրաւէր մասնաւորապէս դիրքը, զոր բռնած էին Լոնտոնի թերթերը: «Տէյլի Հէրըլտ» հազիւ թէ տողով մը հաղորդեց Էռիոյի ժամանումը, «Տէյլի Քրոնիքլ» նոյնքան ժլատ եղաւ:

Խորհրդակցութիւններէն վերջ եւս, մամուլը շատ քիչ կ'արտայայտուի Էռիոյի եւ Մաքտոնըլտի կատարած «հետախուզական» աշխատանքներուն մասին: Ֆրանսական պաշտօնական զեկոյցներն ալ շատ ցամաք են, թէեւ կը խօսին «բարեկամական» մթնոլորտին մասին, որով վերջացան բանակցութիւնները: Ֆրանսական մամուլը, կասկածելով այս վերապահութենէն, կ'ըսէ թէ «հաղորդակցական» այցելութենէ մը աւելի նշանակութիւն չունէր Էռիոյի ճամբորդութիւնը դէպ ի Լոնտոն:

Արդեօք համաձայնութիւնը գաղտնի՞ կ'ուզեն պահել, ինչպէս բրին, անկից առաջ, Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութեան մը մասին:

Մաքտոնըլտ, պատասխանելով օրագրողներուն, յայտարարեց թէ ոչինչ կ'արգիլէ Չորսերու ժողով մը գումարել:

Պերլինէն կը հաղորդուի թէ Մաքտոնըլտ մտադիր է Ֆոն Նէօյրաթը Լոնտոն հրաւիրելու գալ շաբաթ, որպէս զի հաղորդէ իր տպաւորութիւնները կատարուած այս խորհրդակցութիւններուն մասին:

ԺԸՆԵՒԻ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Զինաթափութեան համաժողովը որոշեց յետաձգել մինչեւ նոյեմբեր 3 վիճաբանութիւնը հաւասարութեան այն պահանջներու մասին, զորս վերջերս ներկայացուց Գերմանիա:

Միւս կողմէ մասնաւոր կոմիտէներու պաշտօն յանձնուեցաւ, ի բացակայութեան Գերմանիոյ, յառաջիկայ վիճաբանութիւններուն համար հայթայթել ամէն տեղեկութիւն գերման ռազմական պատրաստութիւններուն մասին:

ՈՃԻՐՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Զանազանց շատցած են ոճիրները ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ: Չիքակոյի հեղինակաւոր դէմքերէն մին այս առթիւ յայտարարեց թէ երկրին մէջ կատարուած ոճիրները աւելի շատ սուղի նստան Միացեալ Նահանգներուն համար, քան մասնակցութիւնը ընդհ. պատերազմին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուսիոյ եւ Միացեալ Նահանգներուն միջեւ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ Նիւ Եորքէն.—

Չորեքշաբթի, նախաձեռնութեամբ ամերիկացի արտածող վաճառականներու ընկերակցութեան, ժողով մը գումարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ: Խորհրդակցութեան կը մասնակցէին մօտ 200 առեւտրականներ: Որոշուեցաւ կազմել մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ պիտի զբաղի այն հարցով թէ ինչպէս կարելի է աւելցնել առեւտրական փոխանակութիւնները Ռուսիոյ եւ Միացեալ Նահանգներուն միջեւ:

Պաշտօն յանձնուեցաւ այս յանձնախումբին ուսումնասիրել եւ բերել ծրագիր մը՝ ստեղծելու համար, Միացեալ Նահանգները ներածուած ռուսական ապրանքներու հաշւոյթով, հիմնադրամ մը, որ պիտի ծառայէ իբրեւ ապահովագին այն վարկերուն, զորս ամերիկացի արտադրիչները պիտի բանան ռուս գնորդներուն:

Ներկայիս ռուսեւամերիկեան առեւտրական փոխանակութեանց գումարը կը հասնի տարեկան 25 միլիոն տոլարի: Եթէ քիչ մը քաջալերուին այդ փոխանակութիւնները, կը յուսացուի Ամերիկացիները Ռուսիա արտածեն տարեկան 100 միլիոն արժէքով ապրանք, իսկ Ռուսերը Միացեալ Նահանգները գրկեն տարեկան 25 միլիոն տոլար արժէքով ապրանք:

Գերման կառավարութիւնը անդրդուելի

Փրփուր կը ժայթքեն ֆրանսական թերթերը ընդդէմ Գերմանիոյ վարչապետին, որ խիզախ յայտարարութիւններ ըրաւ Պաւարիոյ մէջ, ինչպէս գրեցինք երէկ:

Մասնաւորաբար Journal des Debats եւ Le Temps, խմբագրական նուիրելով այդ ճառին, խիստ դիտողութիւններ կ'ուղղեն Գերմանիոյ: «Տէպա» դիտել կուտայ Ֆոն Փափէնի թէ Գերմանիա վար դրաւ զէնքերը 1918ին, անոր համար որ պարտուեցաւ, եւ ոչ թէ անոր համար, որ «կը հաւատար ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքներուն»: Իսկ «Թան» կը յիշեցնէ թէ Ֆոն Փափէնի «Նոր Գերմանիան» շատ կը նմանի «Հին կայսերական Գերմանիոյ»:

Ու մինչ ֆրանսական մամուլը կը զբաղի տակաւին Ֆոն Փափէնի յայտարարութիւններով, Գերմանիոյ վարչապետը կը շարունակէ ճառել նոյն անդրդուելի շեշտով, զոր «բիրտ» կը կոչեն Ֆրանսացիները:

Այսպէս Ֆոն Փափէն, չորեքշաբթի կէս օրէ յետոյ, Միւնիխի մէջ, Ակադէմիշէր – Փոլիթիշէր – Քլիւպի մէկ հաւաքոյթին, նոր ճառ մը արտասանելով իր քաղաքական ուղղութեան մասին, ըսաւ թէ անդրդուելի կը մնայ իր տեսակէտներուն մէջ:

Իմ քաղաքականութեանս նպատակն է, աւելցուց, այն որուն կը հետեւին արեւմտեան քաղաքակրթութեան պետութիւնները, — ներդաշնակ գործակցութեան մը ապահովումը, նկատի առնելով ու յարգելով իւրաքանչիւր ժողովուրդի մասնայատկութիւնները: Ատոր համար, նախ անհրաժեշտ է ջնջել մէկն ու միւսին գերիշխանութեան ձգտումը եւ չթողուլ որ աշխարհ սեղմուի դաշնագիրներու կարծր կաղապարով: Գերմանիա չի կռուիր միայն իրեն համար, այլ եւ արեւմտեան քաղաքակրթութեան փրկութեան համար:

Ֆոն Փափէնի յայտարարութիւնները գոհունակութեամբ ընդունուեցան գերման մամուլին կողմէ: Ան կրցաւ, կ'ըսեն, ոչ միայն կապել Պաւարիան Գերմանիոյ, այլ եւ տանիլ յաղթանակ մը հոգեբանական: Մասնաւորաբար գոհունակութիւն պատճառած է վարչապետին յայտարարութիւնը յանուն «գերման սրբազան կայսրութեան»:

Անդրադառնալով այն միտքերուն մասին, զորս Ֆոն Փափէն յայտնեց սահմանադրութեան բարեփոխման հարցին առթիւ, ընկերվարական երեսփոխան մը, Ռուտոլֆ Պրայթշայտ, յայտարարեց.

— «Գիտենք, որ դա՛հլիճը կ'աշխատի բարեփոխել սահմանադրութիւնը ոչ թէ յանձնելով խորհրդարանին, այլ փորձելով պետական հարուած մը: Վստահ եմ, որ լուրջ արգելքի մը առջեւ կը գտնուի սակայն, — կամքը մարաջախտ Հինտէնպուրկի, որ պիտի ընդդիմանայ: Երբ մարաջախտը մտադիր ըլլայ քաշուելու, ապահովաբար խնամակալ մը նշանակուի: Ահա թէ ինչո՛ւ կը հաւատանք, որ նախկին գահաժառանգը կ'որոճայ իր ծրագիրներուն վրայ, որոնց յայտնութիւնն ըրաւ «Ֆոլկէրց» թերթը»:

Այս առթիւ աւելորդ չըլլար հաղորդել թէ Ֆոն Փափէն, մեկնելէ առաջ Միւնիխէն, այցելեց Պաւարիոյ նախկին գահաժառանգին, իշխան Ռուփրէխթի:

Պալքանեան երրորդ համաժողով

Շուտով Պուքրէշի մէջ կը բացուի Պալքանեան երրորդ համաժողովը: Առաջինը գումարուեցաւ 1930ին Աթէնքի մէջ, երկրորդը՝ 1931ին Պոլսոյ մէջ: Այս երրորդը պիտի զբաղի մասնաւորաբար տնտեսական հարցերով, — նոր թափ մը տալ առեւտրական յարաբերութիւններուն, որ կը կատարուին Պալքանեան համաժողովի անդամներուն միջեւ (Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Յունաստան, Պուլկարիա): Պիտի քննուի նաեւ ծրագիր մը՝ հիմնելու երկաթուղիի նոր գիծ մը առեւտրական ուղղակի եւ արագ փոխանակութեանց համար: Վերջապէս այս համաժողովը պիտի զբաղի ճշդել դիրքը, զոր պիտի բռնեն տնտեսական հարցերու մէջ պալքանեան պետութիւնները հանդէպ ուրիշ պետութեանց: Պուլկարիա, որ պահ մը մերժած էր մասնակցիլ այս համաժողովին՝ բողոքելու համար պուլկար փոքրամասնութեանց կրած նեղութիւններուն համար Սերպիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ, վերջ ի վերջոյ համաձայնեցաւ ներկայացուցիչ ղրկել Պուքրէշ:

Յարաբերութիւնները Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ ռուս դեսպանը բողոք մը ներկայացուց գերման արտաքին նախարարին, դիտել տալով որ Մոսկուայի գերման դեսպանը շարունակ կը մերժէ վիզա ընել Ռուսիոյ քաղաքացիներուն անցագիրները:

Ռուս դեսպանը, այս առթիւ, կը յայտնէ թէ իր կառավարութիւնը նկատի պիտի առնէ այս պարագան ապագայ բանակցութիւններու ատեն, եթէ գերման կառավարութիւնը շարունակէ այս ընթացքը:

„ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ"

Այս տարի, մեր բոլոր մարմիններն ու շարքերը բացառիկ շուքով մը պէտք է տօնեն Դաշնակցութեան Օրը, որ մեր կուսակցութեան կեանքին անբաժան մասը կը կազմէ 1925էն ի վեր:

Բացառիկ, անոր համար որ, արդէն լրացաւ մեր բռնի պանդխտութեան առաջին տասնամեակը, եւ ահա կը գտնուինք նոր շրջանի մը առջեւ, տասն անգամ աւելի մռայլ եւ ծանրակշիռ:

Ինչպէս միշտ, այս տարի ալ, Դաշնակցութեան Օրը չպիտի համարուի անցեալ փառքերու եւ արդար հպարտութեան հանդիսաւոր տօն մը, այլեւ ներշնչուելու եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ խորանալու պատեհութիւն մը:

Բայց մանաւանդ այս տարի, մեր բոլորին պարտքը պիտի ըլլայ ոչ միայն շարքերը, այլ եւ մեզ շրջապատող, Դաշնակցութեան խօսքին ու գործին հաւատացող բազմութիւնները տոգորել նոյն գիտակցութեամբ եւ մղել զանոնք ինքնագործունէութեան:

Որովհետեւ — գաղտնիք չէ, ընկերներ — կը գտնուինք հայ ժողովուրդի պատմութեան ամէնէն ճակատագրական մէկ շրջանին մէջ:

Շատ ենք ունեցեր զարհուրելի, աշխարհասասան փոթորիկներ՝ մեր ժամանակակից պատմութեան ընթացքին: Յաճախ անդունդին առին է հասած մեր ժողովուրդը, ինչպէս վերջին անգամ, 1915-1918ին:

Բայց, այդ բոլորը տեղի կ'ունենային հայրենի հողերու վրայ: Եւ, եթէ մարդիկը չզօրէին, լեռներն ու դաշտերը բաւական էին հրաշքներ գործելու եւ փրկութեան գօտիներ ընծայելու:

Հայաստանի երկինքն ու երկիրը ուժ եւ թռիչք, հաւատք եւ կամեցողութիւն կը ներարկէին, ի դերեւ հանելու համար աշխարհի բոլոր թշնամիներուն դաւերն ու սադրանքները:

Այսօր — ահա տասը տարիէ ի վեր — կը գտնուինք օտար հողի վրայ: Օտար՝ իր հոգիով եւ ջուրով: Օտար՝ իր կարգ ու սարքով եւ մշակոյթով: Օտար՝ մինչեւ իսկ իր զգացումներով:

Հայոց պատմութիւնը քիչ է արձանագրած այսպիսի օտարութիւն-պանդխտութիւն: Ամբողջ երկրամասի մը —Թուրքիոյ— հայ ժողովուրդին վերջին մնացորդը ցիր ու ցան՝ ի սփիւռս աշխարհի: Ծովէ-րէ ծով: Տարտղնուած՝ բոլոր այն ցամաքներուն վրայ ուր մարդկային համրանքներ կան:

Աւելի քան կէս միլիոն զանգուած մը փշուր փշուր նետուած՝ Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Խաղաղական, լայնքին ու երկայնքին: Եւ զըրկուած՝ տարրական իրաւունքներէ: Հալածական՝ պատառ մը հացի համար. զուրկ նոյն իսկ երթեւեկի տարրական ազատութենէ...

Յետոյ, իր աչքին առջեւ իսկ, օտարացումը՝ նոր սերունդի: Խաթարում՝ ազգային դիմագծի եւ բազմազան առաքինութեանց որ կը ծաղկէին հայրենի երկինքին տակ:

Մէկ խօսքով, հալ ու մաշ՝ սփիւռքեան հայրենիքի կարօտէն: Եւ ուրեմն ենթակայ՝ բոլոր հզօրներու եւ դաւադիրներու հարուածներուն...

Իբրեւ Դաշնակցական, այս մռայլ պատկերին ալ պիտի նայինք այնպէս ինչպէս վայել է հուրով եւ սուրով մկրտուած յեղափոխականին:

Հեռո՛ւ մեզմէ՝ ո՛րեւէ շուարում կամ ընկրկում: Այդ պիտի նշանակէր ուրացումը, առնուազն թուլացումը մեր կուսակցական առաքինութեանց:

Ընդհակառակն, աւելի եւ աւելի հաւատք եւ կորով, շեշտակի դիմագրաւելով սպառնացող վտանգին: Ինչպէս երէկ, ֆէտային կը նայէր իր կուրծքին ուղղուած կրակին:

Իսկ այս կը պահանջէ՝ յարաճուն գործունէութիւն: Յարատեւ պայքար՝ ինքնապաշտպանութեան համար:

Մեր ձեռքը չէ Հայաստանի ժողովուրդին ճակատագիրը վարել այնպէս ինչպէս կը պահանջեն մեր ազգային գերագոյն շահերը: Գըտնուելով հայրենի հողի վրայ, այդ ժողովուրդը, գոնէ մէկ տեսակէտով, բախտաւոր պիտի համարէ ինքզինքը. հակառակ դաժան կարգ ու սարքի մը սարսափներուն:

Բայց մեր ձեռքն է, կարելի եղածին չափ ապահովել պանդուխտ բազմութեանց ինքնապահպանումը ամրապնդելով անոնց կողքին, ամէն տեղ ուր որ կը հասնի մեր ուժը: Վառ պահելով, անոնց գլխուն վերեւ, հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը:

Այս բոլորը կը պահանջեն ուժ եւ գործունէութիւն: Կուռ, ծաւալուն կազմակերպութիւն եւ գործօն աշխատանք:

Ահա կենդանի նշանախօսք մը, մը, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ:

Նշանախօսք մը, որ նորութիւն չէ Դաշնակցութեան համար, բայց հանդիպելով ճակատագրական շըրջանի մը, պէտք է ստանայ նոր ուժ եւ հրատապ այժմէութիւն:

Ուրեմն, մեր առաջին մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ խտացնել, ստուարացնել շարքերը, բազմապատկել կազմակերպուած ուժը:

Որքան աւելի տարածուն, կուռ եւ հզօր, այնքան աւելի ազդու: Այնքան աւելի ընդունակ՝ արդիւնաւորապէս ծառայելու հայրենիքին եւ գաղութներուն: Մայր-կոճղին եւ անոր արմատախիլ ճիւղերուն:

Մեզ չպիտի թմրեցնէ ոչ մեր անցեալը, ոչ ալ մեր շուրջը, մեր դրօշին տակ համախմբուած պատկառելի ուժը:

Բոլոր ժողովուրդները, ճիշտ այս միջոցին, հետզհետէ աւելի կը հակին դէպի պատրաստութիւն եւ կազմակերպութիւն:

Հորիզոնը մռայլ է բոլորին համար ալ, եւ վա՜յ անոր որ, պատրաստ չի գտնուիր վճռական ժամուն: Կամ, կը ներկայացնէ թերի պատրաստութիւն, կիսկատար ուժ, թոյլ եւ վտիտ շարքեր:

Մենք չունինք բանակ եւ նաւատորմ: Բայց, ինչ որ ունինք, իբրեւ կազմակերպուած ուժ, սնած՝ քառասուն տարուան անընդհատ պայքարով եւ զոհաբերութեամբ, կրնայ, վճռական պահուն, ճակատել բռնութեանց դէմ:

«Ֆէտայի»ները լեռնէն իջած են այսօր, եւ իջած են օտար, բոլորովին խորթ ափերու վրայ:

Բայց քանի ունինք անոնց ոգին, եւ քանի ճիգ թափենք բազմապատկելու մեր թիւը, համատարած, խիտ ցանցի մը մէջ ամփոփելու բոլոր ընդունակ տարրերը, այնքան աւելի ուժ կ'ունենանք տոկալու տարագրութեան դառն տագնապին ալ:

Երկունքի մէջ է բովանդակ աշխարհը. այսօր աւելի քան երբեք:

Ինչ որ յօրինուեցաւ եւ սարքուեցաւ իբրեւ վերջնական հաշուեյարդարը Մեծ Պատերազմին, կը ճարճատի օրէ օր: Վաղը՝ խնդրական է, հարցական է բոլորին համար ալ: Պիտի ապրին ու յաղթեն անոնք որ կը տոկան, կը կազմակերպուին, կը գործեն: Ու մանաւանդ անոնք որ, կը հաւատան իրենց ճակատագրին, եւ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն, տիրաբար վարելու զայն:

Դաշնակցութեան Օրը թող դառնայ հաղորդութեան օր մը՝ մեր բոլոր ընկերներուն եւ համակիրներուն համար, նոր հաւատքով եւ աւելի վճռական կամեցողութեամբ կապուելու մեր կուսակցութեան աւանդներուն, անվհատ եւ հաստատակամ հետապնդելու մեր հիմնական առաջադրութիւնը,— հայրենիք եւ ազատութիւն:

(Դրօշակ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

վերջերս Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրական մը գրած էր Թրքական վտանգին մասին (Սուրիոյ մէջ):

իսլամ Տիւրզիներու օրկան «Սէտա իւլ Սաֆիլ» (այժմ դադրեցուած) ձայնակցելով այս խմբագրականին, իր կողմէ կը շեշտէ.—

Ժամանակին, Թուրք պետերը հայկական ջարդերը կազմակերպելու եւ սպանութիւնները իրագործելու համար, իբրեւ գործիք ծառայեցուցին Քիւրտերը: Հազարաւոր Հայեր սպաննուեցան եւ խողխողուեցան Քիւրտերու ձեռքով, որոնք անգիտակ իրենց գործած ոճրին, պարզապէս Թրքական դրդումի զոհերն էին: Քիւրտերը վերջը շատ զղջացին եւ հասկցան իրենց մեղքը: Սակայն շատ ուշ էր:

Այժմ սակայն, Քիւրտերն ալ արժանացան Հայերու բախտին եւ հազարաւորներով դուրս քշուեցան իրենց հայրենիքէն: Թուրքը դեռ կը շարունակէ Հայերու եւ Քիւրտերու հանդէպ իր հալածանքները մեր սահմաններուն վրայ եւ չուզեր որ Հայ մը բնակի իր երկրին մօտ, եւ նոյնիսկ Սուրիոյ մէջ:

Ինչո՞ւ է սակայն Թուրքին այս վերաբերմունքը: Ան կը վախնա՞յ Հայէն ու Քիւրտէն. ի հարկէ ոչ: Ուրեմն ի՞նչ է պատճառը: Պէտք է ուշի ուշով քննել եւ ճշդել այս պարագան: Թուրքիան չուզեր Սուրիան ուժեղացնել եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ իրենց թշնամի տարրեր տեղաւորել: Որովհետեւ Թուրքիան միւս բոլոր պետութիւններէն աւելի ինքն իրեն իրաւունք կուտայ այս երկիրներու հովանաւորը դառնալու համար, եթէ ոչ այսօր, գոնէ մօտիկ ապագային, երբ քաղաքական պայմանները ներկայանան եւ պատեհութիւն ստեղծուի: Թուրքերը կը սպասեն եւրոպական խառնակութեան մը եւ առնուազն Ֆրանսայի տկարութեան, գործադրելու համար իր այդ ծրագիրները:

Ի՞նչ պէտք է ըլլայ մեր դիրքը սակայն: Հայեր, Քիւրտեր եւ Արաբներ միասնաբար կ'ըմբռնե՞ն այդ վտանգը: Քանի որ վտանգը ուղղուած է մեր բոլորին դէմ, դարմանն ալ պէտք է մտածուի միասնաբար: Քաղաքական շրջանակներ պէտք է հասկացողութեան գան եւ մշակեն մէկ ուղի: Այս տեսակէտով օրինակելի են համայնավարները: Տեսէք հայ եւ արաբ համայնավարները ինչպէ՞ս կրցած են իրարու հետ եղբայրակցիլ եւ նոյնանալ: Եթէ այդ միեւնոյն կապով Հայեր եւ Արաբներ միացած ըլլային, արդիւնքը հրաշալի պիտի ըլլար:

Անշուշտ մեծ յանցանք մըն էր եւ ամօթ Հայերուն համար ֆրանսական բանակին մէջ մտնելով Տիւրզիներու վրայ յարձակիլը: Այդ յառաջ եկած էր ի հարկէ անհասկացողութենէ եւ անգիտակցութենէ: Մենք այս երկրին մէջ խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն կ'ուզենք եւ չենք ուզեր որ մեր դրացիները մեր վրայ յարձակին եւ մեզ սպաննեն: Երկու ժողովուրդներու մտաւորականութեան թերացման պէտք է վերագրել այդ բոլորը: Ժամանակն է որ վերջ գտնեն անհասկացողութիւնները:

Փաստելու համար թէ շատ դիւրաւ կարելի պիտի ըլլայ այս երկու ժողովուրդներու բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը, կը յիշեմ օրինակ մը:

1926ի արաբ ապստամբներու ի նպաստ հանգանակութիւն մը բացուած էր Դամասկոսի «Էլ Էեամ» թերթին մէջ: Պէյրութի մէջ հանգանակութիւնը կը կատարուէր իմ ձեռքով: Շատ զարմանքով եւ երախտագիտութեամբ տեսայ որ նուիրատուներու ցանկերուն մէջ բազմաթիւ ...եաններ կային: Նմանապէս «Էլ Էեամ»ի հրատարակած ցանկերուն մէջ, Դամասկոսէն, տեսայ Հայերու անուններ:

Այս երեւոյթը հաստատապէս ցոյց կուտայ որ երկու ժողովուրդները կրնան իրար հասկնալ լաւագոյն կերպով եւ զգալ իրարու աղէտներն ու ցաւերը: Միայն թէ անհրաժեշտ է մերձեցում եւ անկեղծութիւն, զոհ չդառնալու համար մեծերու եւ թշնամիներու խաղերուն:

Այս կէտն է որ պէտք է լաւ ըմբռնեն Հայերը:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ԿԱՌՔԵՐՈՒ
Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը

—)(o)(—

1900ի Փարիզի միջազգային մեծ ցուցահանդէսէն յիշատակ մնացած են Էյֆէլի աշտարակն ու Հայոց եկեղեցիին մօտակայ «Կրան Փալէ»ն, որուն ներքինը ոչինչ ունի «պալատական» եւ կը ծառայէ տարին տասներկու ամիս տեղ տալու իրարու ետեւէ տեղի ունեցող զանազան կարգի ցուցահանդէսներու: Այդ ցուցահանդէսներուն ամէնէն կարեւորն է ինքնաշարժ կառքերուն եւ անոնց յարակից առարկաներու ճարտարարուեստին ցուցահանդէսը, որուն 26րդը բացուեցաւ անցեալ հինգշաբթի օր, 6 Հոկտեմբերին, եւ պիտի փակուի այս կիրակի, 16 Հոկտեմբերին:

Այս կարգի ցուցահանդէսներ տեղի կ'ունենան ամէն տարի Լոնտոն, Պերլին, Պրիւքսէլ, Ամսթէրտամ, Նիւ Եորքի մէջ եւս, բայց անոնցմէ եւ ոչ մէկը կարեւորութեան կամ բազմաճոխութեան տեսակէտով կրնայ հաւասարիլ Փարիզինին հետ. Ֆրանսան իբր հայրենիքը ինքնաշարժ կառքերուն — Լուի Ֆօրէն էր որ առաջին անգամ յղացաւ հեղուկով շարժող գործիքը, որ այժմեան օթոմոպիլին սկիզբը եղաւ — այս մեծ ճարտարարուեստին մէջ կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք մը, եւ Փարիզ վայելչութեան համաշխարհային մայրաքաղաքն է, որով թեքնիքի կամ ընդհանուր գիծերու կամ ներկայացման մէջ հետզհետէ փնտռուող նորութիւնները իրենց նուիրագործումը պէտք է որ գտնեն հոս: Նորութիւններ բնիկ. արդարեւ, ինքնաշարժ կառքերու ճարտարարուեստը դեռ չէ հասած իր կատարելութեան, որուն սակայն շատ մօտեցած ըլլալու տպաւորութիւնը կուտայ, բայց այս գործին մասնագէտները ամէն տարի նորութիւն մը կամ նախորդ տարուան ընթացքին փորձուած յառաջխաղաց քայլ մը կատարելութիւնը ցոյց կուտան մեզի եւ ամէն անգամ մարդ կը տարուի խորհելու թէ արդեօք այլ եւս օթոմոպիլը հասա՞ծ է իր կատարելութեան:

Ի՞նչ է այս տարուան Սալոնին տիրապետող երեւոյթը — ներկայ տնտեսական տագնապալի շրջանին յարմարող գիներ. բոլոր վաճառանիշերը իրենց կարելին ըրած են գիներու աստիճան մը ձեռք բերելու համար եւ յաջողած: Այսպէս, կարելի է ըսել թէ ժողովրդական կառքի մը միջինն է հետեւեալը. — 8 ձիու ուժ, արագութիւն 80 քիլոմեդր ժամական, սպա-

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Դ.

Օթէլ Աստորիան եւ օթէլ տ'Էօրոփը Լէնինկրատի մէջ օտարներու յատկացուած երկու մեծ պանդոկներ են, ուր կարելի է լաւ ճաշել եւ հանգստաւէտ սենեակներ ունենալ բաւական սուղ վճարումով:

Առաջինը կը գտնուի Ս. Իսահակ (այժմ՝ Վորովսկի) գեղեցիկ եւ ընդարձակ հրապարակին վրայ, որուն մէջտեղը կը բարձրանայ հոյակապ Ս. Իսահակ մայր եկեղեցին, այժմ հակակրօնական թանգարան, զոր յաջորդ օրը միայն պիտի կրնանք այցելել: Ուստի ակնարկ մը միայն կը նետենք հրապարակին ու հռչակաւոր եկեղեցիին վրայ, ու պանդոկէն ներս կը մտնենք:

Ճաշելու համար պէտք չունինք պոչ բռնելու: Աստորիայի ընդարձակ hօլին մէջ սեղանները պատրաստ են: Մաքուր եւ ճերմակ սփռոցներ, գեղեցիկ սպասներ, սեւազգեստ սեղանապետներ. բայց ծառայողները, իրենց ածիլուած գլուխներով եւ ճերմակ ու կոշտ կտաւէ հագուստներով, թիապարտներու երեւոյթը ունին:

Մինչ մենք սեղաններուն առջեւ տեղ կը գրաւենք, նուագախումբը կը սկսի նուագել... Գարմէնէն կտոր մը. ճաշի ամբողջ ընթացքին կը լսենք եւրոպական ծանօթ երաժշտական կտորներ եւ ի վերջոյ, խնդրանքի մը վրայ, քանի մը ռուսական ժողովրդական երգեր:

Ճաշը շատ ճոխ չէր: Կանաչեղէնի եւ պտուղի բացակայութիւնը զգալի էր: Բայց չտայլուած եւ առատօրէն կերուած թարմ ու համեղ սեւ խաւիարը մոռցնել տուաւ միւս կերակուրներուն համեստութիւնը: Սեղանապետէն կը տեղեկանամ որ մեր ըրած ճաշը, առանց խմիչքի, 8 րուբլի կ'արժէ. պաշտօնական սակով 100 ֆրանք կամ չորս տոլար: Բայց սեղանակից մը, որ նախապէս Ինթուրիսթին չէր արձանագրուած եւ անօթի չմնալու համար մեզի միացած էր, միայն երկու տոլար վճարելով պրծաւ: Երկու տոլարը անհամեմատ աւելի կ'արժէ քան ութ րուբլին:

Ճաշէն յետոյ կառքերուն մէջ մեր տեղերը գրաւեցինք: Առաջնորդները ստուգեցին ներկաներուն թիւը, ինչպէս կ'ընէին ամէն անգամ որ տեղ մը այցելելէ յետոյ կրկին կառք կը նստէինք: Մեր կառքին մէջ մէկ հոգի կը պակսէր: Առաջնորդը մտահոգութեան մատնուեցաւ: Փնտռտուքի ելանք եւ մեր «փախստական» ընկերը ուրիշ կառքի մը մէջ գտանք.

— Կ'աղաչեմ, կառք մի փոխէք կամ մի հեռանաք առանց նախապէս ինծի լուր տալու, խնդրեց օրիորդը: Պատասխանատու եմ ձեզի համար, որքան ատեն որ ինծի յանձնուած էք: Պտոյտը լրանալէն յետոյ կրնաք առանձին պտտիլ եւ ձեր ուզած տեղը երթալ:

Կիզիչ արեւի մը տակ, ամէն կողմը զոց օթօքարներուն մէջ փակուած — պատուհանները կարելի չէ բանալ — քանի մը տասնեակ քիլոմեդր ճամբայ կտրելէ յետոյ, Ցարսքոյէ Սէլօ (Ցարերու գիւղը) հասանք, քրտնաթաթախ եւ փոշիներու մէջ խեղդուած:

Ցարսքոյէ Սէլօն՝ Փեթերսպուրկէն հեռու բարձունքի մը վրայ կառուցուած պալատներու շարք մըն է, ուր ցարերը տարուան մեծագոյն մասը կ'անցընէին: Իւրաքանչիւր ցար յարկաբաժին մը, շէնք մը կամ պալատ մը աւելցուցած է նախորդին վրայ, տարբեր՝ ճարտարապետական ոճով եւ ներքին կահ ու սարքով:

Մէկ ժամու չափ շրջեցանք Եղիսաբէթի, Մեծն Կատարինէի եւ Աղեքսանդրներու պալատներուն հոյակապ սրահներուն մէջ, որոնք իրարու կը յաջորդեն անվերջ. սրահներ ոսկեզօծ կամ արծաթազօծ, սաթապատ, յասպապատ կամ սատափապատ, հնդկական, չինական կամ ճափոնական, դեղին, կարմիր կամ կապոյտ, եւայլն, որոնց իւրաքանչիւրը թանգարան մըն է նկարներու, կարասիներու եւ այլ թանկարժէք իրերու: Անցանք այն փոքրիկ եւ քնքոյշ սենեակներէն, որոնց լայն բազմոցներուն վրայ Մեծն Կատարինէ Ցարուհին, «Հիւսիսի Շամիրամը», տարիներ շարունակ փորձեց իր ֆիզիքական անշէջ սէրը յագեցնել:

Ահա վերջապէս այն յարկաբաժինները ուր վերջին ցարն ու ցարուհին, երկուքն ալ հիւանդ մարմնով ու հոգիով, տասնեակ մը տարի ապրեցան, մշտական յուզումի, մտահոգութեան, նախապաշարումներու վախի եւ սարսափի մէջ: Կահաւորումը պարզ է. աւելի կարեւորութիւն տրուած է հանգստաւէտութեան, քան շքեղութեան: Այստեղ Նիքոլա Բ.ի աշխատութեան սենեակն է, քովը՝ լոգարանը մարզանքի գործիքներով. քիչ անդին՝ ընդունարանը ուր տեղի կ'ունենային նախարարական խորհուրդները, որոնց գաղտնօրէն կը հետեւէր ցարուհին, ընդունարանին մէկ մասին մէջ պահուած: Սենեակները ամէն յարմարութիւններով օժտուած են. բայց հեռաձայնի գործիք չկայ, որովհետեւ ցարը միշտ դէշ լուրերու երկիւղին մէջ կ'ապրէր եւ չէր ուզեր ուղղակի ստանալ զանոնք: Հեռաձայնի փոխարէն, գրեթէ ամէն սենեակի մէջ կարելի է տեսնել ձիու պայտ մը: Ձիու պայտը՝ գտնողին բախտը կը բանայ: Ցարը եւս ունէր այդ նախապաշարումը: Ուստի, պաշտօնեաները մերթ ընդ մերթ պայտ մը կը նետէին իր անցած տեղերը, որպէս զի ցարը գտնէր եւ լաւագոյն օրերու յոյսը ունենար: Իսկ ցարուհին — «Գերմանուհին» — իր բախտը կը սպասէր սուրբերէն եւ անոնց միջնորդներէն (Ռասփութին, անկէ առաջ ծեր ու խեղանդամ կին մը եւ ուրիշներ): Բայց սուրբերը, որոնց հաւատարիմ պատկերները արքայական ննջասենեակին մէկ ամբողջ պատը կը ծածկեն, ոչ միայն չկրցան փրկել այդ յեղյեղուկ, նախապաշարեալ եւ հիւանդ հոգիները, այլ անոնց հետ իրենք ալ կորան, տեղի տալով նոր սուրբերու եւ սրբութիւններու:

Անհամար ցուցատախտակներ, լուսանկարներ, գծապատկերներ (graphiques ?), զորս պետութիւնը զետեղած է բոլոր սրահներուն մէջ, ինչպէս ուրիշ թանգարաններու մէջ, կը պատմեն նախորդ ըէժիմին զեղխութիւնները, սարսափներն ու փտութիւնը եւ բաղդատութիւնը ընելով ներկային հետ, գալիք բարիքներու յոյսը կուտան:

Խուռն բազմութիւն մը — գործաւորներ, գիւղացիներ, զօրքեր — խումբ խումբ կը շրջին իրենց առաջնորդներով, մտիկ կ'ընեն անոնց բացատրութիւնները, կը կարդան, կը դիտեն: Ի՞նչ կը զգան արդեօք: Կ'ատե՞ն, կ'արգահատի՞ն թէ կ'աւաղեն: Դժուար է գուշակել: Երեւոյթով անտարբեր կը թուին, որպէս թէ արդէն հեռաւոր պատմութեան մաս կ'ազմէր այս շատ մօտաւոր անցեալը: Թերեւս ալ այդպէս է, գէթ նոր սերունդին համար:

Ֆրանսական շաբաթաթերթի մը (Candide) անցեալ ամսուան թիւերուն մէջ, բարձր դիրք ունեցող ռուս տարագիր մը, որ յաջողած է օտար անցագրով Ռուսիա երթալ, կը պատմէ թէ Մոսկուայի մէջ ներկայ եղած է թատերական ներկայացման մը, որուն ընթացքին դերակատարները — վերջին ցարը, ցարուհին, մեծ դուքսերն ու դքսուհիները եւ բարձրաստիճան զինուորականներ, իրենց շքեղ համազգեստներով — նախորդ ըէժիմը կը պանծացնէին պալատական փառայեղ սրահ մը ներկայացնող բեմին վրայ: Պահ մը իսկ լսելի եղաւ, խոր լռութեան մէջ, ցարական գեղեցիկ քայլերգը: Ռուս տարագիրը շուրջը դիտած է, յուսալով ժողովուրդին դէմքին վրայ տեսնել ատելութեան, ցասումի կամ յուզումի ու ոգեւորութեան արտայայտութիւն մը: Եւ զարմանքով ու խոր ցաւով հաստատած է որ ժողովուրդը անտարբեր մնացած է, այսինքն հետեւած է ներկայացման, տեսած ու լսած է այնքան հետաքրքրութեամբ, որքան ցոյց պիտի տար որ եւ է պատմական փիէսի մը առթիւ: Ու յօղուածագիրը աւաղելով կ'եզրակացնէ թէ բոլշեւիկները յաջողած են ժողովուրդին մէջ մեռցնել հին Ռուսիան...

Պալատներէն դուրս գալով, քիչ մը թափառեցանք պարտէզներուն եւ փողոցներուն մէջ, ուր մանուկներու բազմաթիւ խումբեր կը խաղային ու կը զուարճանային, գրեթէ կիսամերկ՝ սաստիկ տաքին պատճառով: Ամբողջն ալ առոյգ ու կայտառ երեւոյթ ունէին: Ցարսքոյէ Սէլօն, ուր ցարերը բընակութիւն հաստատած էին իր բարձր դիրքին ու առողջ օդին համար, այժմ վերածուած է արձակուրդային գաղութի եւ կը կոչուի Մանուկներու Գիւղ (Տէցքոյէ Սէլօ): Լէնինկրատի շրջանի մանուկները հոս կը ղրկուին օդափոխութեան համար, կը բնակին նախապէս ազնուականներու պատկանող ապարանքներուն մէջ եւ լաւ խնամք կը ստանան: Պէտք է խոստովանիլ որ խորհրդային պետութիւնը մասնաւոր խնամք կը տանի մանուկներու եւ պատանիներու ֆիզիքական եւ մտաւոր զարգացման համար եւ այդ նպատակով ոչինչ կը խնայէ:

Քանի մը շրջիկներ կը լուսանկարեն մանուկներու խումբ մը, որոնց ուսուցչուհի մը կ'ընկերանար: Այդ միջոցին մանուկ մը կը հարցնէ անոր թէ ովքե՞ր ենք մենք եւ ի՞նչ կ'ընենք այդտեղ: Ուսուցչուհին, համաձայն ռուսերէն գիտցող շրջիկի մը թարգմանութեան, հետեւեալ պատասխանը կուտայ.

— Ասոնք Ֆրանսացի պուրժուաներ են, որոնք իրենց երկրի գործաւորներու աշխատութեան արդիւնքով պըտոյտներ կ'ընեն: Մենք ալ քանի մը տարիէն ի վիճակի պիտի ըլլանք անոնց պէս պտտելու:

Գալիք լաւագոյն օրերու յոյսն ու հաւատքն է որ համբերութեամբ տանիլ կուտայ ներկայ զրկանքի օրերը:

Ուշ ատեն քաղաք կը վերադառնանք եւ վար կ'իջնենք Օթէլ տ'Էօրոփի առջեւ, որուն վերնայարկը պիտի ընենք իրիկուան ճաշը: Վեր ելլելէ առաջ կ'այցելենք առաջին յարկը ուր Ինթուրիսթը հաստատած է իր գրասենեակները, նաեւ վաճառատուներ ուրկէ օտարները կրնան գնել ռուսական արուեստի իրեր: Գիները նշանակուած են տոլարով եւ սէնթով: Ծախու իրերը (գիւղացիական շալեր, փայտէ պուպրիկներ, ծխատուփեր, յախճապակէ գաւաթներ եւ ամաններ, եւայլն) բաւական սուղ չեն: Գնելու համար առարկայ մը փնտռած միջոցիս, [illegible] կին պաշտօնեայ մը սիրուն ծխատուփ մը ներկայացուց, ըսելով որ կովկասեան փայտէ շինուած է: Դիտել տուի որ ոչ թէ կովկասեան, այլ Հայաստանի կեռասի փայտէ շինուած է: «Դուք Հա՞յ էք» ըսաւ անմիջապէս, ֆրանսերէն, սիրուն աչքերը լայն բացած: Եւ երբ՝ հաստատական պատասխան տուի, սահուն հայերէնով մը հարցումներուս պատասխանելով յայտնեց թէ ինքը Ռուս է, բայց ամուսինը Հայ է:

Քանի մը վայրկեան խօսակցելէ յետոյ, կարգ մը գնումներ ըրի եւ բարձրացայ պանդոկին վերնայարկը: Նուագախումբը, նոյն ճաշը. առատ խաւիար եւ պաղպաղակ. մնացեալը չեմ յիշեր: Նոյն թիապարտի երեւոյթով ծառայողները, որոնցմէ ոմանք թուրքերէն կը խօսէին: Թաթարներ էին: Երբ իրենց լեզուն խօսեցայ, միւսներէն առաջ մեզի սպասարկեցին: Սեղանակիցներս զարմացած հարցուցին թէ կը ճանչնա՞մ ծառայողները:

— Ցեղային ծանօթութիւն եւ դարերու դրացնութիւն ունինք, դժբախտաբար, պատասխանեցի:

Աճապարանքով ճաշը վերջացուցինք եւ ամերիկեան շքեղ կառքերը մեզ տարին թատրոն:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ռում 10 լիտր 100 քիլոմեթրի համար, 4 հոգինոց, գին՝ 20,000էն պակաս: Անշուշտ միայն Ֆրանսական կառքեր, որովհետեւ օտար վաճառանիշերը շատ ծանր մաքսատուրք վճարելով չեն կրնար մրցիլ տեղականներուն հետ. սակայն Ֆորտ եւ Ֆիաթ կրցած են արգելքը բառնալ, Ֆրանսայի մէջ իսկ պատրաստել տալով իրենց ըմբռնումին համաձայն կառքեր եւ զանոնք ծախելով շատ աժան, — Ֆորտի վերջին արտադրութիւնը՝ 6 ձիու ուժով չորս հոգինոց կառք մը — նոյնպէս Ֆիաթինը — կ'արժէ 17,800 ֆրանք: Իրաւ է թէ Ռոզանկար ալ ձեզի նոյն ձեւով կառք մը կուտայ 13,500 ֆրանքի: Ինքնաշարժ կառք մը գնողին համար գինը միայն չէ որ անշուշտ նկատի կ'առնուի. կայ ներկայացումը, գիծերու ընդհանուր ձեւը, վայելչութիւնը եւ մանաւանդ ապրանքի որակը:

Այս տարուան ցուցահանդէսը, ինչպէս իր նախորդները, կը պարունակէ նաեւ ժողովրդական կառքերէն զատ միջակ կառքեր եւ մեծ կառքեր, — մեծ զօրութեամբ եւ գինով, որովհետեւ երկուքը իրար կապուած են: Այս վերջին դասակարգին մէջ, հռչակաւոր Ռոլս – Ռոյսէն զատ, ամերիկեան եւ գերմանական վաճառանիշերն են որ ուշադրութիւն կը գրաւեն: Գերման Մէյպախ – Ցէփլին գործարանը կը ցուցադրէ հոյակապ կառք մը, որ քանի մը ձեւն ունի — հետեւաբար դիտողին աչքին զարմանալի տպաւորութիւն մը կը թողու — 190 ձիու ուժով որ ժամական կրնայ 190 քիլոմեթր արագութեամբ ընթանալ եւ գործածել միայն 28 լիտր 100 քիլոմեթրի համար, կառքին յառաջակողմը շինուած ըլլալով այնպիսի ձեւով մը որ օդին ընդդիմութիւնը կ'ոչնչացնէ, ինչ որ կառքին շահիլ կուտայ արագութեան եւ սպառումի կրկնակ տեսակէտներով – այս ձեւին աէրօտինամիք անունը կուտան եւ որուն համար մասնագէտները կը կարծեն թէ ժամական 100 քիլոմեթրէն աւելի արագութեամբ ընթացող կառքերուն ու կամ կանուխ զանելիք ձեւն է: Ֆրանսական հանրածանօթ Փանար գործարանին այս տարուան կառքերուն յառաջամասը ներշնչուած է այս ձեւէն: Յառաջամասի երկու անիւներուն իրարմէ անկախ, ինքնաշարժ գործիքին ցնցումներու դէմ պաշտպանուելու ձեւով մը զետեղուած ըլլալը բոլոր կառքերուն համար ընդհանրացած նորութիւններ են այս տարի:

Ֆրանսայի մէջ միլիոնաւոր մարդ ապրեցնող այս ճարտարարուեստին տարեկան ցուցահանդէսը զատ է մեծ յաջողութիւն, ինչպէս անցեալ տարիները: Գաւառէն թէ արտասահմանէն հարիւրաւոր գործակալներ կամ պարզ անհատներ եկած են մօտէն քննելու նորութիւնները, հետաքրքրուելու կամ ապսպրանքներ ընելու: Հակառակ նիւթական պայմաններուն, կը կարծուի թէ գործարանատէրերը գոհ չպիտի ըլլան այս տարուան ցուցահանդէսին ապսպրանքներէն, որովհետեւ Սալոն տ'Օթոմոպիլը ոչ միայն ցուցահանդէս մը, այլ եւ վաճառատուն մըն է:

Ինքնաշարժ կառքերու ճարտարարուեստը կարելի է ըսել թէ Ֆրանսայի մէջ կ'ապրեցնէ միլիոնաւոր մարդիկ. կան գործարաններու աշխատաւորները — Սիթրոյէնի գործարանին մէջ 25 հազար բանուորներ կ'աշխատին — վարիչները, պաշտօնեաները, կառքերուն վաճառման գործակալները Փարիզի մէջ կամ գաւառները, նորոգութեան կատարողները, պէնզին ծախողները, ձգախէժէ անիւները հայթայթող գործարաններուն աշխատաւորները, կառավարները, եւայլն: Կառավարութիւնը ոչ միայն մօտ հինգ ֆր. տուրք կը գանձէ 9 ֆր. արժող 5 լիտրանոց թիթեղ մը պէնզինէն, այլ եւ իւրաքանչիւր կառքի տէր կը վճարէ տարեկան կարեւոր տուրք մը, ինքնաշարժին ձիու ուժին համեմատութեամբ. — օրինակի համար վեց ձիու ուժով կառք մը կը վճարէ տարեկան 500 ֆրանք:

Ֆրանսայի պիւտճէին հասոյթներու գլուխին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն այն տուրքերը, որ կուգան ինքնաշարժ կառքերէն կամ անոնց հետ կապուած առարկաներէն: Այդ հասոյթին կարեւորութիւնը կրնանք ըմբռնել երբ նկատի առնենք թէ Ֆրանսա աշխարհի մէջ երկրորդ կամ երրորդ տեղը կը գրաւէ ինքնաշարժ կառքերու ճարտարարուեստին մէջ: 1931ին աշխարհի մէջ արտադրուած են 3 միլիոն 36 հազար կառք, որուն 81ուկէս առ 100ը Ամերիկա, այսինքն՝ 2 միլիոն 472 հազար կառք: Ֆրանսա արտադրած է 193 հազար կառք: 1931ին աշխարհի մէջ շրջագայող կառքերուն թիւը 35 միլիոնէն աւելի էր, որուն մէկ միլիոն 700 հազարը Ֆրանսայի մէջ:

1931ի վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ Մ. Նահանգաց մէջ մէկ ինքնաշարժ կառք կայ հինգ հոգիի համար (ինչ որ կը նշանակէ որ եթէ պէտք ըլլայ, բոլոր բնակչութիւնը կրնայ պէտք եղածին չափ կառք գտնել իր տրամադրութեան տակ) Փարիզի մէջ՝ մէկ կառք 18 հոգիի համար (իսկ Ֆրանսայի մէջ 24 հոգիի համար): Անգլիոյ մէջ 28, Գերմանիոյ մէջ 105, իսկ Թուրքիոյ մէջ 2451 հոգիի համար: 1931ին Ֆրանսա ինքնաշարժ կառքերէն գանձած է 992 միլիոնէն աւելի տուրք:

Այս տարուան ցուցահանդէսին մէջ կը ցուցադրեն ընդամէնը 71 վաճառանիշեր, որուն 37ը Ֆրանսական, 15ը ամերիկեան, 5ը անգլիական, 5ը գերմանական, 5ը իտալական, 2ը պելժ: — Այս վաճառանիշերուն մէջն են ի հարկէ ամէնէն հանրածանօթները, ինչպէս արագութեան բոլոր միջազգային մրցումները շահող իտալական Ալֆա – Ռոմէօն, անոր հետ յաջողութեամբ մրցող ֆրանսական Պիւկաթին (երկար ատենէ ի վեր Ալզաս հաստատուած Իտալացի մը), Տըլաժը (Ֆրանս.) որ մրցումներէն քաշուած է, գերման Մէրսէտէս – Պէնցը, ամերիկեան Տուզընպէրկը, եւայլն, եւայլն: 13,000 ֆրանքէն սկսելով մինչեւ 500 հազար ֆրանք արժող հոյակապ կառքեր ցուցադրուած են:

Ամէն տարի անջատ ցուցահանդէս մը ունեցող ինքնաշարժ – հեծելանիւն ու պարզ հեծելանիւը այս տարի միացած են կառքերու ցուցահանդէսին մէջ եւ կը գրաւեն Կրան – Փալէի մէկ մասը: Այդ ցուցահանդէսին մէջ ալ հետաքրքրական շատ բաներ կան տեսնելու արժանի: Յայտնի է թէ հեծելանիւը շատ ժողովրդական է Ֆրանսայի մէջ եւ մեծ ծառայութիւններ կը կատարէ բնակչութեան: Ան ալ իր առաջին քայլերուն պատկերը տեսած է հոս եւ եռանիւ ձեւին տակ 1880ի ատենները մէջտեղ ելլելէ վերջ արագ նուաճումներով հասած է ներկայ իր կատարեալ ձեւին: Ֆրանսայի մէջ գործածուող հեծելանիւերուն թիւը 2 միլիոնէն աւելի է: Իսկ ինքնաշարժ հեծելանիւերը — որոնց շատ գեղեցիկ նմոյշները ցուցադրուած են որքան ֆրանսական, նոյնքան ալ օտար վաճառանիշերու կողմէ այս ցուցահանդէսին մէջ — մօտ 500 հազար են, որ կը շրջին Ֆրանսայի մէջ:

Մէկ խօսքով առեւտրական եւ ճարտարարուեստական տեսակէտներով ներկայ ցուցահանդէսը մեծ յաջողութիւն մըն է Ֆրանսայի համար: Յուսանք թէ հոն եղած ապսպրանքները պիտի ըլլան բաւականաչափ՝ գործերու յաւելում մը մէջտեղ բերելու համար, որմէ կարենան օգտուիլ նաեւ հայ աշխատաւորները:

Ժ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Ազգային կեանքը Դամասկոսի մէջ

Դամասկոսն ալ ունեցաւ իր Գաւառականը: Օգոստոս 14ին էր որ տեղի ունեցան ընտրութիւնները:

Գաւառականը իր առաջին նիստին մէջ իսկ դժբախտաբար ունեցաւ երկու ճակատ: Դժբախտաբար, որովհետեւ անոնցմէ մէկը կազմուած զանազան տարրերէ, հակառակ կը հանդիսանար ամէն բանի որ իր հասկացողութենէն հեռու է, առանց նկատի առնելու օրէնքի տրամադրութիւնները:

Գաւառականի հինգ երկար ժողովները զբաղեցան Պ. Պարզեւի տարիքի խնդրով: Զուր եւ անիմաստ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան:

Գաւառականը իր 5րդ նիստին մէջ ընտրեց քաղաքական ժողով մը 11 ձայնի վրայ 4 ձայնով, 7 հոգի ճերմակ քուէ տուած էին: Անշուշտ հակասահմանադրական էր այս եւ անվաւեր, բայց Խադ եպիսկոպոսի առաջարկին վրայ Դիւանը հրաւիրեց ընտրողները, որոնցմէ չորսը յաջորդ օրն իսկ հրաժարեցան:

Գաւառականը իր 6րդ նիստին մէջ ընտրեց նոր քաղաքական մը, 11ի վրայ 6 ձայնով.— Պ. Պ. Բէլիշեան, Տէր Ստեփանեան, Աֆարեան, Պատկերհանեան, Ուստայեան, Ալաղեան, Փօլատեան:

Այս Քաղաքականը անմիջապէս ընտրելով իր Դիւանը, սկսաւ գործի: Քաղաքականի ընտրութեան ժամանակ Գաւառականի մէկ անդամը կը բացակայէր քաղաքէն եւ իր ձայնը տուած էր ուրիշի մը, բան մը որ հակասահմանադրական է եւ իր այս հանգամանքը հասկցնելու համար ժողովականներուն խլած է ամբողջ երկու ժողովներ:

Վերջին ժողովին քանի մը երեսփոխաններ հեռացան ժողովէն բողոքելով ապօրէնի կերպով ժողովը չբացուած. ժողովը շարունակեց իր ընթացքը, լսեց քաղաքականի ծրագիրը եւ վստահութիւն յայտնեց անոր նկատմամբ:

ՀԱՅԵՐԸ ՁԵՐԾ ԿԸ ՄՆԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐԷ ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ

Սուրիական Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է «Էլ Ճրատ» Սանճագի շրջանին մէջ գտնուող Հայերը մինչեւ հինգ տարի զերծ կացուցանել ամէն տեսակ տուրքէ: Այս որոշումով, սուրիական դահլիճը կը փափաքի Հայերու տեղաւորումը գերազանցապէս երկրագործական այդ շրջաններուն մէջ:

Ինչպէս ծանօթ է, այդ շրջաններու մէջ ապաստանող Հայերը, գլխաւորաբար Թուրքիայէն վերջին անգամ արտաքսուածներ, անցեալ տարուան ցուրտի հետեւանքով, շատ աղքատ բերք մը ունեցած էին եւ մատնուած վերջին ծայր թշուառութեան:

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի Ոճրադատ Ատեանը շարունակելով դատավարութիւնը խումբ մը համայնավարներու կողմէ գործուած գազանային յարձակման ընդդէմ երեք երիտասարդներու, վերջապէս տուաւ իր վճիռը:

Արթին Մատօեան եւ Զատիկ Տատուրեան, որոնք կազմակերպիչներն էին այդ յարձակման, ցարդ իրենց օձիքը չեն յանձնած Արդարութեան եւ կը մնան փախստական: Դատարանը ասոնցմէ առաջինը 6 ամսուան բանտարկութեան դատապարտեց, իսկ 4ական ամիս բանտարկութեան Զատիկ Տատուրեանն եւ Միքայէլ Բէյիշեանը: Երուանդ եւ Արթին Հօպեան դատապարտուեցան երկու ամիս բանտարկութեան:

Սիրային արիւնի տրամ մը Պիթիասի մէջ

Եփրատի մէջ կը կարդանք.—

Սեպտ 27ին, երեքշաբթի երեկոյ, ուշ ատեն, Պիթիասի խաղաղ մթնոլորտը եւ ջինջ հորիզոնը խանգարուեցաւ սիրային ահռելի ողբերգութեամբ մը եւ գիւղացիները յուզումնալի գիշեր մը անցուցին: Այս տրամին զոհ գացին երիտասարդ մը եւ երիտասարդուհի մը, ու երրորդ մըն ալ ծանրապէս վիրաւոր:

Օր. Փօլին Ամիրալեան 20ամեայ գեղադէմ ու հրապուրիչ աղջիկ մըն է եւ զաւակը դայեակ Տիկին Արիգա Ամիրալեանի, որուն եղբօրը տասը տարեկան տղան քիչ մնաց զոհ երթար Պ. Կ. Ծաղկունիի ուղղուած գնդակներէն մէկուն: Տղուն վէրքերը հազիւ բուժուած՝ այս ընտանիքը խոր սուգի մը կը մատնուի զոհ տալով երիտասարդուհի մը:

Զոհը քանի մը տարի առաջ նշանուած էր ուրիշ երիտասարդի մը հետ եւ ապա խզուած:

Երկրորդ զոհը Պ. Մկրտիչ Ամիրալեան, տղան է հանգուցեալ Տքթ. Ն. Ամիրալեանի եւ մեծ հօրեղբօրը թոռը՝ առաջին զոհին: Մկրտիչ 25 տարեկան երիտասարդ մըն է եւ «Քառասթրօ»ի մէջ պաշտօնեայ, ծանօթ է կ'ըսուի իր վարած ցոփ ու շուայտ կեանքովը:

Երրորդ զոհը որուն կեանքը վտանգի մէջ է, Պ. Ֆիլիփ Ամիրալեան, եղբայրն է Փօլինի:

Նշանախօսութեան խզումէն վերջ Մկրտիչ իբր մօտաւոր ազգական ազատ մուտք կ'ունենայ Փօլինի ընտանիքին մէջ, յարաբերութիւնները հետզհետէ սերտ հանգամանք մը կը ստանան՝ յանգելով անյաղթելի սիրոյ մը, որուն սակայն անտարբեր կը մնայ Փօլին:

Մինչ այս մինչ այն, Մկրտիչ ձեռքը կը խնդրէ Փօլինին, բայց աղջկան ծնողքը ուժգնօրէն կը մերժեն անոր շուայտ կեանքին պատճառաւ:

Այս անցուդարձերու միջոցին Տիկին Արիգա անխոհեմութիւնը կ'ունենայ իր չորս չափահաս եւ անչափահաս զաւակները, որոնց մէջ նաեւ Փօլին, առանձինն օդափոխութեան ղրկելու Պիթիաս, ուր անշուշտ յաճախելէ չի դադրիր Մկրտիչ, հազիւ գործէն ելած կը փութայ Փօլինին մօտ, ուր կ'ընդունուի իբր ազգական եւ երբեմն ալ միասին պտոյտներու կը մասնակցի:

Տիկին Արիգա տեսնելով որ լաւ հետեւանք մը չպիտի ունենան այս հանդիպումները, կ'որոշէ աղջիկը կնութեան տալ նախորդ նշանածին:

Բերնէ բերան շրջան ընող այս տարաձայնութիւնը ականջին կը հասնի Մկրտիչին որ յուսահատ Պիթիաս կը փութայ ոճիրէն քանի մը օր առաջ: Անտիոք բարեկամի մը գրած նամակով ստիպողաբար զէնք մը կ'ուզէ, բայց մերժումի հանդիպելով կը վերադառնայ Հալէպ, ուր կը յաջողի պրաունինկ մը ձեռք ձգել:

Ոճրին օրը՝ երեքշաբթի կէսօրէ առաջ Մկրտիչ կը սուրայ Պիթիաս, ուր իր բարեկամներուն հետ իրիկուն կ'ընէ: Երեկոյեան կը նստի անոնց հետ սեղանի մը շուրջ ուր կը սկսի օղիաբանութիւնը մտերիմ շրջանակի մը մէջ, գլուխները կը տաքնան եւ կատակաբանութիւնները կը սկսին, կը հեգնեն Մկրտիչը թէ աղջիկը արժանի չեն տեսներ իրեն: Ժամը 9 է, Մկրտիչ խիստ ազդուած իր հասցէին ուղղուած անախորժ կատակներէն, ոտքի կ'ելլէ յանկարծ եւ խօսքը ներկաներուն ուղղելով կ'ըսէ, հիմա պիտի տեսնէք թէ ի՞նչպէս կ'առնեն աղջիկը...

Խիստ յուզուած այս խօսքերէն, Մկրտիչ շտապելով կ'ուղղուի դէպի Փօլինի բնակարանը ուր չորս եղբայրներ եւ քոյրեր ճաշի նստած էին: Կիսաբաց դռնէն Փօլինը կը կանչէ տեսակցելու համար, այս հրաւէրին կը պատասխանէ իր սիրականը ուղղուելով դէպի դուռ, անոր կը հետեւի փոքր եղբայրը 18ամեայ Ֆիլիփ: Մկրտիչ կ'առաջարկէ իր սիրականին պտոյտ մը ընել, որուն արդեօք կ'ըլլայ փոքր եղբայրը: Յուսահատ սիրահարը քանի մը քայլ կը հեռանայ դռնէն, ապա յանկարծ վերադառնալով կը կանչէ Փօլինը որ դարձեալ սեղան նստելու վրայ էր, քոյր եւ եղբայր կը փութան դուռը ուր Մկրտիչ ինքիրմէ ելած Փօլինին ձեռքը ուժգնօրէն բռնելով կ'ըսէ,— Ձեռքդ կ'ուզեմ, չե՞ս ուզեր տալ: —Չեմ կրնար, կ'ըսէ Փօլին, քանի որ ծնողքս չեն հաւանիր: Այս կտրուկ պատասխանին վրայ Մկրտիչ զայրացած կ'ըսէ,— Տես ի՞նչպէս կ'առնեն այդ ձեռքը:

Այս սպառնալիքին վրայ, քոյր եւ եղբայր Մկրտիչին կը մօտենան եւ հանդարտեցնելու մօտ քանի մը կարճ խրատականներ կ'ընեն, բայց Մկրտիչը ինքնիրմէ ելած, դատողութիւնը կորսնցուցած ու այլայլած վիճակի մէջ պրաունինկի հարուած մը կը պարպէ Փօլինին կուրծքին, փամփուշտը կուրծքը ծակելով ողնածուծէն դուրս կ'ելլէ, ապա քովնտի կեցող եղբօրը ձախ թեւին տակէն կը մտնէ եւ թոքին մէջ կը մխրճուի. քոյր եւ եղբայր գետին կը տապալին: Այս վիճակը տեսնող ոճրագործը նպատակին հասած նկատելով՝ զէնքը կ'ուղղէ իր կուրծքին եւ երկու իրերայաջորդ հարուածներով զոհերուն քովը գետին կը փռուի:

Հրացանի հարուածներէն ահաբեկուած դրացիներէն ոչ ոք քաջութիւնը կ'ունենայ օգնութեան հասնիլ, երկար ատեն երեք արիւնաթաթախ մարմինները փողոցին մէջ կը մնան: Բաւական ատեն վերջ պատահաբար անկէ անցնող երկու հոգի մութին մէջ կը նշմարեն ստուերներ եւ լուցկի մը վառելով ահռելի տեսարանին ականատես կ'ըլլան:

Հեռաձայնով Անտիոքէն կը կանչուին երկու բժիշկներ, որոնց մին դատական, ոճրագործին մահը կը հաստատեն, իսկ երկուքին՝ ծայրագոյն վիճակը: Առաւօտուն ժամը 5ին միայն, մեռեալը եւ վիրաւորեալները կը փոխադրուին Անտիոք, ուր կը թաղուի Մկրտիչ: Փօլին Անտիոքի հիւանդանոցին մէջ, գործողութեան ենթարկուած ծանր տառապանքներէ վերջ հոգին կ'աւանդէ:

Կը մնայ այժմ Փօլինին եղբայրը Ֆիլիփ, որ դարմանման տակ կը գտնուի Անտիոքի հիւանդանոցին մէջ, փամփուշտը թոքէն հանուած է վիրաբուժական գործողութեամբ մը վերջ, բայց արիւն դուրս կուտայ շնչափողներէն եւ վիճակը կը մնայ խիստ ծանր:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՏԻՎՐԻԿԷՆ

Տիվրիկի մէջ՝ 10—20 տուն Հայեր կան, որ կը զբաղին արհեստով: Իրենց հոգեւոր հովիւն է քահանայական փոխանորդի հանգամանքով Տէր Առաքել Քօքանեան, վարժիչ դպիր, եւ ժողովրդին յարաբերական գործերը կը տեսնէ, բարեկեցիկ դիրք ունի, եւ լաւ արհեստ, — մանաւանդ նկարչութիւն: Երախաներու մկրտութիւնը, ննջեցեալներու թաղումը կը կատարէ եւ քահանայի պարտականութիւն ստանձնած է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՐԸՆՕՊԼԻ ՄԷՋ

Իր գտած ընդունելութեամբ կը նշանակէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը պակասութիւն մըն էր Կրընօպլի մէջ:

Բոլորած վեց ամսուան ժամանակաշրջանին ունեցած է բազմաթիւ փորձմրցումներ եւ բարեկամական մրցումներ՝ արժանանալով օտարներու գնահատանքին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի ունենայ իր առաջին ախոյեանական մրցումը, կիրակի, 16 Հոկտեմբերին, St. Pierre d'Allevardsին դէմ, հակառակորդին դաշտին վրայ:

Կ'արժէ քաջալերել այս տղաքները որոնք կը տարածեն Հայ անունը Ֆրանսայի մէջ: Ս.

ԵՐԳՉՈՒՀԻ Տիկին Ե. Բաղալի նուագահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Վիէնի մէջ ամսոյս 2ին, յետաձգուած է տիկնոջ հիւանդութեան պատճառաւ:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

— Կը սիրե՞ս:
— Ո՛չ:
— Հապա ի՛նչ ուրեմն:
— Չգիտեմ:

Ելակներուն կարմիրը շրթներուն՝ սեւեռեցաւ հեռուն: Մօտցաւ զիս:

Շիւղի մը վրայ մրջիւն մը: Այդ շիւղը ձեռքիս մէջ: Ամէն անգամ երբ մրջիւնը ելքի մը համար շիւղը բռնած կողմիս կը մօտենայ, ձեռքս կը փոխեմ ու կը բռնեմ շիւղին միւս կողմը: Եւ մրջիւնը կը մնայ դարձեալ պարապին վրայ: Կը վերադառնայ վազն ի վազ, բայց հազիւ մօտեցած բռնող մատներուս, հազիւ քանի մը քայլ կը մնայ հաստատուն գետնին կապող կամուրջին, ինծի — ձեռքէս մարմնիս՝ անկէ գետնին — երբ նորէն կ'անցնիմ հակառակ կողմը շիւղին՝ ձգելով հետապնդուած ծայրը պարապին դիմաց: Անիկա բազմաթիւ անգամներ: Մրջիւնը յոգնութենէն կը հեւայ, այլ սիրտ չըներ ցատկել: Չար հաճոյքը քմայքիս:

Քէնսաք դրկած իր ծունկերը՝ կը սուլէր: Անլուծելի հաշիւի մը դժգոհութիւնն էր կարծես:

Թողուցի մրջիւնը որ երթայ իր բոյնը: Ու անխօս վերադարձանք:

Յուլիս 12

Մարիուսը մեծ, շատ մեծ թռուցիկ մը շինած էր: Ինծի նման միւս հետաքրքրուողներն ալ բախին որ զօրաւոր հով մը պէտք էր զայն բարձրացնելու համար: Իսկ զօրաւոր հովի մը համար ունեցած կապը պէտք եղածին չափ հաստատուն չէր:

— Գիտե՛մ, ըսաւ:

Իրիկուան դէմ հովը ելաւ: Կէս ժամ կամ առաւելագոյն ժամ մը տեւող այն փոթորիկներէն մին որ կուգան ու կ'անցնին՝ ձգելով անտառին մէկ մասը զարմացած ու ուրիշ մաս մը ճզմկտոր: Թռուցիկը բարձրացաւ, բարձրացաւ հազարաւոր մեդրներով: Ուղիղ, հպարտ, կատաղի: Երկու հոգիով հազիւ կը զսպէին: Մարիուս կանչեց զիս ալ: Երեք եղանք չուանը բռնող: Բարտիները կը գոռային. գլխարկները կը թռէին հեռու ու կը զգայինք մեր մորթին ցաւով՝ մեր հագուստներուն տկարութիւնը: Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ պիտի փրթի՛... Տեղի տուինք, վազեցինք հետը... Ի՛նչ ուժ էր փոթորիկին ուժը, կարծէք մեզ բոլորս միասին վեր տանիլ կ'ուզէր... Այլ տեղի կուտայինք, պինդ բռնած, ձեռքերնիս սկրթուելէն, գլորուելէն...

Եւ ահա փոթորիկը աւելի սաստկացաւ, ու աչքերնիս թռուցիկին, գրեթէ վերացած, մենք զգացինք որ վայրկեան մը, երկվայրկեան մը տեւող այդ պահը դէպի անհունը թռիչք մը եղաւ... (վը՜զզ ծառերը կը կքէին ճարճատուն): Եւ կապը կտրեցաւ, թռուցիկը գլուխը շարժելով կորսուեցաւ. ձգելով մեր թշուառ ձեռքերուն մէջ թոյլ կապի ծայր մը ու մեր սրտին մէջ չըմծութիւնը:

Նայեցայ Մարիուսին:

Երջանկութենէն կը վառէին իր աչքերը:

Խորհեցայ թէ իրապէս ի՞նչ արժէ հաստ ու անբեկանելի չուանով մը բռնուած չթռչել թռուցիկ մը տակկախ, ու քնանալ նայելէն...:

Յուլիս 13

Քանի մը օրէ ի վեր զիրար չէինք տեսած, ես ու Միւսիէն: «Լռակեացը»: Ճաշի պահերուն իսկ կը զգուշանայի նայուածքով հանդիպիլ իրեն:

Անհանգստութիւն կը պատճառէ սրտիս: Հա՞րկ է շարունակել մտիկ ընել զինքը: Ընդունայն մաղձոտել: Ոչն ու այոն միեւնոյն ուժգնութեամբ կը պոռան մէջս:

Ահա ինչո՞ւ երբ այս առտու քովս եկաւ ու ընկճուած նստաւ նստարանին, բարեւեցի, ապա մեղմութեամբ.

— Ի՞նչպէս էք, հարցուցի:
— Գէշ, միշտ գէշ:
— Տե՞նդ կ'ունենաք:
— Ոչ՛, կեանքին զզուանքը: Զզուանքը ամէն բանի հանդէպ որ զիս կը շրջապատէ:

Ձեռքերը ծունկերուն դրաւ. սովորական դողը չկար այսօր: Բայց շրթներուն ու քունքերուն քով ծալքերը շատցած էին:

— Կը տեսնե՞ս, վերսկսաւ երկար լռութենէ մը յետոյ, ամէնէն շատ ես ինձմէ կը զանիմ: Երբ զիս շրջապատողները անխտիր ատելի բան մը ունին, ատելի են անպատճառ, ես ինքս իմ դիմաց զուրկ չեմ ատկէ: Խառնակ ու հակասական: Այո՛, պէտք չկայ ցուցնելու, յաճախ կը զգամ այդ քայքայումը: Ու աւելի եւս կ'ատեմ շրջապատս:

Ճամբան լեցուեցաւ նորէն քալողներով: Շարունակեց, առանց զգալու թռիչքը որ կ'ընէր մէկ կէտէ մը ուրիշ բոլորովին հակադարձ կէտ:

— Նայէ սա ծերուկին. իր եղանակաւոր հազը լսելուս՝ փափաք մը ունիմ զինք խեղդելու: Հազիւ պատառաքաղս կը զսպեմ խրելու սա ծակաչքին կոկորդը երբ ճաշերուն, դիմացս, կը կլլէ պարզապէս: Երանի կուտամ խուլերուն երբ պատահմամբ կը լսեմ միւս շատախօսին «վստահ կը կարծեմ»ով սկսող ու չվերջացող քարոզները, խրատները, երբ թէ վստահելի բան մը ըլլար իր հողմավար գլուխը: Տես անդին, նայէ՛ քրիստոնեային, ո՞ւրկէ ալ անկողնիս քով կ'ըլլան այս օրինակները. Աստուած ըլլայի համբերութիւնս կը հատնէր օրը վեց ժամ աչքերը գոց՝ բերանը բաց այդ աղաչանքէն: Սատանաները իրեն համար իսկ կը բազմացնէր: Կ'իմանա՞ս երկու անբաժանելիներուն խօսակցութիւնը, գրաւ կը դնեմ որ բամբասելու վրայ են. այսինչը շատ կ'ուտէ, այնինչը այսպէս կը հագուի, միւսը այսպէս, չորրորդը այնպէս: Պարտականութեան պէս: Իսկ իրենք անթերի: Եւ դեռ անպակաս գլուխ – գործոց թալամորթները — ա՜հ տաքութիւնս, վա՜հ ախորժակս, լեզուիս գոյնը, կոնակիս լայնքը, դեղերս, ներարկումներս, բժիշկը ըսաւ որ... ի՞նչպէս կ'ըլլայ արդեօք, եթէ... — կրո՛ղ, կրող գարշելի արարածներ այդքան քաղցր է սատկելիք կեանքը...:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա քոլոմպի Եռագոյն, Փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, վաղը կիրակի, ժամը 2ին, 39 Ave. de la Marne կամ 2 Ave. Péreire, (Անիէռի կայարանին մօտ) ճաշարան-սրճարանին վերնայարկը, ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատետրերով:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն սովորաբար արտակարգ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ.Յ. Դ.Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

Դերասան՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Սալօն Շարի մէջ (84, րիւ Շար):

ԼԻՈՆ.— Հոկտեմբեր 22ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, «Էմիլ Զօլա» թատերասրահին մէջ:

ՏԷՍԻՆ.— Հոկտեմբեր 23ին Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, նորակառոյց ժողովրդական տան մէջ:

կը ներկայացուի՝ **ԲՈՌ**

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ, Թարգմ. Լ. Շանթ, բեմադրող Մ. Մարութեան

Տոմսերու գիները ժողովրդական են

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ, ՏԷՍԻՆԻ Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

“ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ”Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

Կ'արտասանէ՝ Օր. Ա. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, ՕՐ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ (Դաշնակ)

Կը մասնակցի Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ն. Սերգոյեանի

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Պիտի նուագէ Փարիզի COLISEUM եւ MIKADO պարասրահներու յայտնի արուեստագէտներէն կազմուած օրքէսթր մը ղեկավարութեամբ Պ. Ն. Ալանտրոսեանի:

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Գաւվէճեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13) եւ Հրանտ-Սամուէլ գրատունը:

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, Bourg la Reine

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ

Նուագով գծագրութիւն դամէր Զ. Մեծատուրեանի կողմէ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կովկասեան եւ հայկական պարեր: Կը նուագէ Թառիստ Ֆօրժ

Հաղորդ. միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ, Պուրկ լա Րէն:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Մատուռին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԻՒՍԵԱՆ — Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին կեդրոնական պառին ներքնասրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԵԼՏՕՆԵԱՆ — Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Սեն Շամոնի մէջ

22 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սեն թ'Էթիէնի մէջ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիէնի մէջ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: — Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Պելֆորի մէջ

30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Իսկէնտէր Ականեան (Պեթլիզի Կարմուճ գիւղացի) 1915ին տեղահանութեան միջոցին անհետացած է: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա: Իմացնել Կարմուճ գիւղացի Յակոբ Սահիփանեանի, 6 Ave. porte d'Italie, Փարիզ (13): Սուրիահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՕՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 14 հոկտ. 932

Հակառակ քիչ ձուկ որսացուած ըլլալուն, գոհացում կը տրուի բոլոր պահանջներուն: Կերէք Պուլօնեի ձուկը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊՕԼՈՒ-ՏԷվրէկ եւ շրջակայից բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի վաղը Կիրակի ժամը 2ին 8 րիւ Րամբալի սրճարանը, մէթրօ Պէլվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Բարեգործական ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաժողովը կը հրաւիրէ Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջականերու հայ ծնողներն ու հայ մշակոյթով շահագրգռուող ազգայինները խորհրդակցական հաւաքոյթի մը, վաղը Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Պրիեանքուր, 5պիս Փլաս Նասիօնալ, Մ. Մարքօնիի սրահը:

Այս հաւաքոյթին մէջ պիտի քննուին Իսի լէ Մուլինոյի հայ լեզուի դասընթացքները աւելի եւս արդիւնաւոր ընելու միջոցները եւ պիտի ըլլան կարեւոր կարգադրութիւններ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ֆրանսահայ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Միւս օրը բերանացի պատասխան տուին, որ չեն ուզում տեսութեան գալ, բայց միջոցներ ձեռք կ'առնեն ազատելու: Իւղիկը նամակ գրեց իր ազգականներին, որոնք եկան տեսութեան: Արուսեակի մի քանի ընկերուհիները եւս եկան տեսութեան:

Կուսակալը եւ որդիները կասկածանքով էին նայում տեսութեան եկողներին եւ ենթադրում էին, թէ Հայուհիները փախչելու ծրագիրներ են որոճում... Արուսեակը կրկին նամակ է գրում, որ գան տեսութեան եւ իրեն տանեն Պատրիարքարան. վերջապէս գալիս են եւ Արուսեակին յիշում, ճանաչում: Եղեռնի օրերին Իբրահիմեանը մեծ դրամ էր տուել փաշաներին, Թրքացել էր եւ ազատագրուել: Այդ էր պատճառը, որ Թոյլ չէր տալ սկզբում տեսութեան գնան Արուսեակին: Վերջինիս հեռաւոր ազգականները խօսում են կուսակալի հետ եւ առնում նրա համաձայնութիւնը, սակայն Արուսեակը առանց Իւղիկի չի ուզում ազատուել, իսկ Իւղիկի ազգականը ի վիճակի չէր պահելու նրան, քանի որ այդ ժամանակ, 1918 թուին, սով էր Պոլսում եւ շատերը իրենց փոքրիկներին տալիս էին որբանոց: Մինչեւ անգամ մի օր Արուսեակը ծածուկ գնում է Պատրիարքարան, խնդրում որ իրեն ու ընկերուհուն ազատեն, բայց ասում են.

— Որտեղ ձեզ հաց են տալիս եւ պահում, առայժմ այնտեղ մնացէք...

Եւ երկու թշուառ Հայուհիները հարկադրուած մնացին գերութեան մէջ, անգամ հայաշատ Պոլսում: Կուսակալը Պոլսում գտաւ իր ծեր հօրը կեղտոտ եւ ոջլոտ վիճակում: Նրան խնամելը ծանրացաւ երկու Հայուհիների վրայ: Այդ քանթառը շատ նեղութիւններ պատճառեց երկու Հայուհիներին, այնպէս որ նրանք ստիպուած եղան շատ յաճախ դառն սուրճ խմացնելու ծերուկին, մինչեւ որ նրա թոյլ սիրտը դադարեց բաբախելուց եւ կուսակալի հայրը մեռաւ հիւանդանոցում: Այդպիսով Հայուհիները ազատուեցին այդ անախորժ բեռից: Կուսակալի կինը նորից սկսեց ցնորուելու նշաններ ցոյց տալ. որդիներին բանի կարողացան ուղարկել Գերմանիա ուսանելու: Խեղճ Հայուհիները դարձել էին աչքի փուշ...

Դաշնակիցների սաւառնակները պտտում էին քաղաքի վրայ, իսկ Գերմանացիք ղուրս էին գալիս Պոլսից: Հայոսար Փաշան այրւում էր, փառօդի պահեստները կրակ էին տուել: Հայուհիները նոյնպէս գնացին փողոց, ուր խառնուած բազմութիւն կար: Երբ աղջիկները վերադարձան, կուսակալը կատաղեց - փրփրեց, թէ եկած ճամբով յետ կ'ուղարկի նրանց, եթէ իրենց ընթացքն այդպէս շարունակեն, մոռանան Թրքացած լինելը:

Յուսահատ Հայուհիները ապակու կտորներ կուլ տուին, որ մեռնեն — ազատուեն ամէն կարգի անարգանքներից, բայց յոյն խոհարարն օգնութեան հասաւ եւ նրանց փրկեց:

— Ձեզ Յոյների մօտ կը տանեմ, եթէ ձերոնք տէր չկանգնեն, — ասաց այդ մարդը:

Մի արուարձանի մէջ կային ճգնաւորներ: Դրանցից մէկը համաձայնուեց պահել Իւղիկին. մինչ այդ Տրապիզոնի կուսակալն էլ ընկել էր եւ Թալեաթի հետ փախաւ Գերմանիա: Կուսակալը տարաւ եւ իր կնոջը, իսկ Հայուհիներին թողեց իր գրագրի մօտ:

Այնուհետեւ Արուսեակն աւելի ազատ էր ու մօտ ունէր քաղաքում: Նա լրագրում կարդաց, որ Տրապիզոնի կուսակալը պաշտօնանկ է եղած եւ ի հարկէ ուրախացաւ: Խորամանկ կուսակալը, որ շատերին թալանել էր, ոսկեղէնները առել, շատ հարուստ էր դարձել եւ Բերլինից նուէրներ, դրամ եւ հագուստներ էր ուղարկում գրագրին, նրա մօրը, իսկ Հայուհիների համար կարգադրեց, որ կարող են բնակել իրենց ուզած տեղում:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

16 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2010

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՋՔԸ

«Ինկլիզուց, Ֆրանսըզից մըզի ումուտ չկայ: Մոսկով լէ քանի զթուրք տախ վատ է: Մինակ աղբրութինով, յոյս, սէր եղնելով կրնանք զմեզիկ ազատենք էս վիճակից, մըր քուլփաթով ու ազգով, մըր մալով ու մուլքով հանգիստ ապրենք»:

1887: *Դաշնակցութեան սաղմնաւորումէն երեք տարի առաջ, երբ ասպարէզ իջած էին Հնչակեանները:*

Այս հատուածն ալ նամակ մըն է ուղղուած «Հնչակ»ին (Թիւ 6), հայ գիւղացիներու կողմէ:

— Ինկլիզուց, Ֆրանսըզից մըզի ումուտ չկայ···

Երբ Դաշնակցութիւնը ձեւ ու մարմին առաւ (1890), նորէն կուսակցական մթնոլորտն էր որ կը տիրապետէր: Վիպաշունչ տրամադրութիւնը:

Ռ. Խանազատ իր յուշերուն մէջ կը պատմէ որ, երբ Ա. Արփիարեանը Թիֆլիս այցելեց, կը հաստատէր թէ հինգ հազար բուրլով կրնան գրաւել Պոլիսը···

Եւ դեռ ի՜նչ հրաշապատում հէքեաթներ:

Դաշնակցութեան առաջին զինուորեալներն ալ, իբրեւ Արեւելքցի եւ իբրեւ Հայ, անշուշտ ունէին վառ երեւակայութիւն:

Տառապանքին ուժգնութիւնը եւ յեղափոխական ոլացքը յաճախ կը մարանչէին սառն տրամաբանութեան դէմ:

Եւ սակայն, Դաշնակցութեան վարիչ միտքը, կազմակերպութիւնը՝ իբրեւ ամբողջութիւն, շատ քիչ անգամ տարուեցաւ սատանութեան, չղթայազերծ ճախրանքներով:

Ընդհակառակն, հարեւանցի ակնարկ մը նետելով քառասուն տարուան պատմութեան վրայ, կը գտնենք որ Դաշնակցութիւնը յաճախ շատ մանր կը հաշուէր:

Ան կը յղանար, կ'որոճար, թափ կուտար իր երեւակայութեան: Բայց, ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր, ո՛ր եւ է ձեռնարկով կ'ոգեւորուէր ոչ թէ ծրագրին գեղեցկութեամբ, այլ յաջողութեան հաւանականութիւններով: Ո՛ր եւ է չարժում կը վճռէր ոչ թէ արուեստը արուեստին համար», այլ հաշուելով,— Ա՛յս պիտի ընեմ, ա՛յս պիտի առնեմ:

Ուրիշ կերպ չէր կրնար չարժել կազմակերպութիւն մը, որ ունէր որոշ ծրագիր, քաղաքական հայեացք եւ իր նպատակին հասնելու վճռականութիւն:

Ատոր համար ալ, Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն առաջին հոգն եղաւ, — կազմակերպութիւն եւ պատրաստութիւն:

Կազմակերպութիւն՝ ամէն ճակատի վրայ: Պատրաստութիւն՝ կարելի եղածին չափ խոր, լայն, մանրակրկիտ:

Մէկ խօսքով, Դաշնակցութիւնը ունէր աչք, — *ամէնէն տարրական պահանջը՝ ո՛ր եւ է յեղափոխական ձեռնարկի յաջողութեան համար:*

Այստե՛ղ է գաղտնիքը՝ այնքան դրդրագին գործերու յաջողութեան:

Մէկ տարի եւ աւելի տեւեց Խանասորի արշաւախումբին կազմակերպումը—աննախընթաց, պատմական ձեռնարկ մը՝ իր ժամանակին համար (1896 - 1897):

Արդիւնքը չհամապատասխանեց զոհողութեան: Բայց, պատահական տարրերէ 250 հոգինոց զինուորական ուժ մը կազմել, պատրաստել եւ ասպարէզ նետել, — կը նշանակէր յեղափոխական առաքինութիւն: Անկործելի արժէք:

Այդպէս եւ Պանք Օթոմանը, Եըլտըզի դժոխային մեքենան, Սասունի ապստամբութիւնը որ տարիներ տեւեց, հրասակային կռիւները որ ամբողջ բանակներ անշարժութեան դատապարտեցին, Կովկասեան կռիւներն ու անհամար ահաբեկումները, կամաւորական շարժումը, Վասպուրականի հերոսամարտը եւ անկախութիւնը, եւ այն ճակատագրական մարտնչումները որ յանգեցան Հայաստանի հանրապետութեան:

Դաշնակցութիւնը ոչ միայն ոգի կը ներարկէր, հրաշագործ կորով, խանդ ու ինքնավստահութիւն կը ներշնչէր, այլ և իր սրատեսութեամբ, ուժերու գիտակցութեամբ եւ վճռականութեամբ կը խմորէր, յեղափոխական կարգապահութեան կը վարժեցնէր իր հետեւորդները:

Այլապէս, մենք դժուա՞ր թէ կարենայինք տօնել, այսօր, 42 տարուան երկունքն ու հրաշքը:

Այստե՛ղ է նաեւ գաղտնիքը այն երկիւղած ակնածանքին որ մինչեւ այսօր ալ կը տեւէ մեր անմիջական շրջապատին, Հայաստանի դրացիներուն մէջ, Դաշնակցութեան հանդէպ:

Առածի կարգ անցած է խօսք մը, — Դաշնակցութեան գնդակը չի վրիպիր:

Ջիվանշիրի սպանութեան դատին առեն (Պոլիս, 1922), ոստիկանութեան վերատեսուչ մը, Թէվֆիք պէյ, կը մերժէր ներկայանալ իբրեւ վկայ: — «Դուն մեռնիլ մըն չե՞ս, չե՞ս ամչնար»:

— Ինչո՞ւ գլուխս փորձանքի մտնեմ: Ի՜նչ կ'ըլլայ, ի՜նչ չըլլար: Ջիվանշիրը Բագուէն Պոլիս ապաստանելով փրկուեցա՞ւ: Թալաթը Պերլին փախչելով ազատեցա՞ւ···

Եւ Թուրք հրամանատար մըն էր որ կը խոստովանէր.

— Եթէ Դաշնակցութիւնը մաս ունի քրտական շարժման մէջ, կը յաջողին: Եթէ ոչ, — անօգուտ է:

Իր ներշնչումն ու աւիշը առնելով բուն ժողովուրդէն — գիւղացի եւ աշխատաւոր — Դաշնակցութիւնը, թէեւ ունեցաւ բազմակողմանի ճակատ, զարկաւ ամէն դուռ որ կրնար ճեղք մը բանալ, բայց բոլորին վրայ նայեցաւ ԻՐ աչքով: Բոլոր արտաքին ազդակները համարեց իբրեւ լրացուցիչ, օժանդակ միջոցներ, եւ մինչեւ այսօր ալ կառչած կը մնայ իր սկզբնական հանգանակին, — Կազմակերպութիւն եւ Պատրաստութիւն:

Եւ երկուքին վերեւ՝ Աչքը, — արթուն պահակի անքթիթ, կոռովարիր նայուածքը, որ ազդանշանը պիտի տայ վճռական պահուն:

Շ.

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ չորս էջ լեցնելու չափ նիւթ ստացանք *հինգշաբթի գիշեր*:

Ժամանակը շատ կարճ եւ տպարանը ծանրաբեռնուած ըլլալով, կարելի չեղաւ ութ կամ վեց էջի վերածել այս թիւը. որով, այսօր հրատարակուած յօդուածներուն չափ ալ կը մնայ յաջորդ համարին:

Այս առթիւ, ներողութիւն կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ»

Դաշնակցութեան «քայքայման»առթիւ, մինչ խժալուր ժխոր մը, չարախինդ խեղկատակութիւն մը բռնած է հրապարակը, Եգիպտոսի «Արեւ»էն մինչեւ Երեւան եւ մինչեւ··· Պոլսոյ «Վազգէ»ը, ի՜նչ աւելի կարճ եւ ազդու «հանգուցելոց», քան բոլշեւիկ Եղիշէ Չարենցի հետեւեալ ալէլուն.—

Քեզ մնացած են միշտ կարծում նրանք,
Այն մարդիկ, որոնք իրենց օրում
Ո՛չ մաքառել են, որ բարձրանան,
Ո՛չ տեսել են սարսափ ու յոգնութիւն,
Եւ դո՛ւ ճամբէքին քարերից ցից
Նստել ես որ քիչ հանգստանաս,
Իսկ նրանք ահա չարախնդում,
Տաք ճաշերնների տխմին հլու,
Հանգուցելոց են արդէն կարդում,
Եւ երգում են քեզ մահ ու ալելու···

Չարենցը այս երգը գրած է բոլորովին տարբեր առիթով մը:

Եւ սակայն, իր բառերն իսկ ի՜նչքան կը համապատասխանեն օրուան իրականութեան···

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

Մուսուլի քարիւղի ճամբուն շինութիւնները, Քէրքուք եւ Մուսուլէն դէպ ի Հայֆա, կը շարունակուին: Մինչեւ ցարդ հասնող խողովակները շատ մեծ քանակութիւն մը կը ներկայացնեն: Հայֆայի եւ Տրիպոլսոյ նաւահանգիստները ամէն օր կը լեցուին նոր գործիքներով եւ շինութեանց նիւթերով:

Մուսուլէն Տրիպոլիս երկարող ճամբան պիտի ունենայ 1200 մղոն հեռաւորութիւն: Երկրաչափները, որոնք ընդհանրապէս անգլիացի, ֆրանսացի եւ Ամերիկացիներ են, երկու ուղղութեամբ ալ աշխատանքի լծուած են: Երեք տարիէն պիտի վերջանան շինութիւնները եւ ընդհանուր ծախքը պիտի ըլլայ տասը միլիոն անգլ. ոսկի: Վերջին օրերս գործաւորներու արձանագրութեանց սկսած են: Կը կարծուի որ նոյեմբերէն սկսեալ նոր թափով մը պիտի ձեռնարկուի ընդլայնուած աշխատանքի:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ ՍԱՀՄԱՆԸ ԳԾՈՒԱԾ

Նոր համաձայնութեամբ Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանը Հիւսիսէն Ռումանի գիւղէն կը սկսի եւ կ'երկարի մինչեւ Ապու Քէմալ: Այս սահմանը Սինճեար լեռը երկուքի կը բաժնէ, մէկ մասը կը մնայ Սուրիոյ եւ միւս մասը Իրաքի: Սինճեար լերան բնակիչները՝ Եզիտիներ՝ չուզեցին բաժնուիլ իրենց միւս ազգականներէն եւ Սուրիոյ երպատակիլ. որով տարակարծութիւն գոյացաւ. թէ՛ Անգլիան եւ թէ Ֆրանսան չէին հրաժարեր իրենց իրաւունքներէն: Բայց վերջէն դրկուած սահմանագծման յանձնախումբը կրցած էր համաձայնութիւն գոյացնել Իրաքի եւ Սուրիոյ միջեւ:

Իրաքի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելուն առթիւ՝ ճէպէլ Սինճեարի հարցը բարձրացուած է եւ յետ խորհրդակցութեան ժողովը որոշած է Իրաքի ձգել ճէպէլ Սինճեարը եւ անոր փոխան Սուրիոյ յանձնել Ապու Քէմալի շրջանէն 12 քիլոմեդր տարածութիւն մը:

— :-: —

ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ մեռաւ Շանքի պէյ, Եգիպտոսի ամենամեծ քանաստեղծը: Պսակաւորի տիտղոս ունէր, բայց քանի մը տարիէ ի վեր այլեւս չէր գրեր:

«ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԸ» ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

(«Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ)

ԽԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ (Լուսին չկար, մութ գիշեր էր···)

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ

«ԴՐՕՇԱԿ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ, ԺԸՆԵՒ

ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ (մէջտեղինը)
եւ իր թիկնապահները

ԱՐԱՄ ԱՐԱՄԵԱՆ (Թափուլ)
(Կախուած Կարին)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԶԻՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ
ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ, ՏԱՐԻՆԵՐ ԱՌԱՋ

ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆԻ ԱՐՇԱՒԱԽՈՒՄԲԸ
(Ձերբակալութենէն յետոյ, դէպ ի Սիպերիա)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ ԵՒ ՀՄԱՅՔԸ

Չկայ մի այլ կուսակցութիւն որ տարածուած լինէր աշխարհիս բոլոր հողամասերի վրայ, գոյութիւն ունենար այսքան երկար տարիներ եւ որին անդամները կապուած լինէին միմեանց հետ այնքան անկեղծ եւ սրտառուչ կապերով ինչպիսին է Դաշնակցութիւնը:

Արեւելքից մինչեւ արեւմուտք, հարաւից մինչեւ հիւսիս, ուր պատմութեան դաժան հարուածների տակ, դարերի ընթացքում կոտորակուած հայ ցեղն է ցրիւ եկել, սկսած հեռաւոր Հարաւային Ամերիկայից, ուր ընկել են հայութեան բեկորները, ազգային այս ծանր եւ ահեղ մրրկից յետոյ, ուր քրտնաթոր եւ տաժանելի աշխատանքով հազիւ կարողանում են իրենց դժբախտ կեանքը քարշ տալ, մինչեւ հեռու Սիբիրի տայգաները, ուր բոլշեւիկեան խարազանների տակ արիւնլուայ, ուժասպառ իր վերջին շունչն է փչում տարագրուած եւ աքսորուած հայութեան զգայուն եւ մտաւոր տարրը. այդ բոլոր տարածութիւնների վրայ, ուր մի Հայ անհատ կայ, որի սիրտը երբ եւ է բաբախել է հայութեան ապագայ երազներով, որը կրել է իր հոգու մէջ հայ հին կամ նոր պատմութեան մի հերոսական դրուագ, մի փայլուն էջ. այդ բոլոր, բոլոր անհատները կապուած են Դաշնակցութեան հետ հեռաւոր կամ մօտաւոր կապերով, կրում են իրենց մէջ Դաշնակցութիւնից մի մասնիկ, իսկ շատերը այնպէս եւ ձուլել Դաշնակցութեան հետ, որ դադարել են իրենց անհատականութիւնը ունենալուց եւ Դաշնակցութեան կեանքն է դարձել իրենց սեփականը:

Նա ով չի տեսել կամ չի զգացել Դաշնակցութեան էութիւնը, անշուշտ եւ սրբազան երկիւղածութեամբ ձգտում է հասնել, տեսնել, շօշափել Դաշնակցութիւնը, իսկ նա ով Դաշնակցութեան մէջն է, գիտէ Դաշնակցութեան էութիւնը, մի միայն մի ձգտում ունի, իր գործերով եւ կեանքի գնով Դաշնակցութեան փառքի վրայ մի նոր էջ, մի նոր դրուագ հիւսելու. այդ է պատճառը, որ Դաշնակցութեան յաջողութիւնը կամ անյաջողութիւնը մի ելեկտրական լարի պէս անցնում բիւրաւոր հայ երիտասարդութեան սրտերի միջով, ցնցում եւ յուզում է նրանց, ուրախութիւն եւ վիշտ է պատճառում, կենդանութիւն եւ ոգի է ներշնչում ամէնքին: Այդ է պատճառը, որ ուխտաւորների անվերջ բանակներ են գալիս դէպի Դաշնակցութիւնը եւ թէպէտ դրանցից շատերը ընկնում են իրենց գաղափարի ճանապարհին, բայց նորերն են դրանց փոխարինում...

Եւ այսպէս անվերջ...

Դաշնակցութիւնը այս 42 տարուայ ընթացքում հայութեան համար դարձել է այն հնոցը, ուր կամքեր են կերտւում, բազուկներ զօրանում. Թուլյորթը ուժ է ստանում, անկամը սիրտ և հզօրացած, կերպարանափոխուած դուրս է գալիս մենամարտի իր քաղաքական գաղափարների համար:

Եթէ հայութիւնը այս վերջին կէս դարում ցուցադրեց այնքան հերոսական գործեր, եթէ հայութեան մէջ ծնուեցին ճարէ հոգւով եւ պողպատէ մարմնով հարիւրաւոր անյայտ եւ յայտնի հերոսներ, դա կատարուեց մի միայն շնորհիւ Դաշնակցութեան այս երկարամեայ գոյամարտի:

Զնայելով Դաշնակցութիւնը միշտ եղել է դաժան կուսակցութիւն եւ իր անդամներից անդադար նորանոր զոհաբերութիւններ է պահանջել, բայց եւ այնպէս ուխտաւորների շարքը երբեք չի պակսել մինչ իսկ Դաշնակցութեան ճգնաժամային րոպէներին:

Դաշնակցութիւնը իր կազմակերպութեան հէնց առաջին տարիներից ընդունել է իր շարքերի մէջ մի միայն զոհաբերութեան ընդունակ տարրեր:

Նա ով անկարող էր զոհաբերութեան, նա տեղ չունէր Դաշնակցութեան մէջ:

Իր գոյութեան այս երկար տարիների ընթացքում, Դաշնակցութիւնը միշտ էլ մնաց այդպիսին եւ այդ գիտակցութիւնը միս ու արիւն է դարձել բոլոր նրանց համար, որոնք անդամագրուել են Դաշնակցութեան:

Շնորհիւ այդ գիտակցութեան Դաշնակցութիւնը չի խնայել եւ ոչ մէկին, սկսած իր բարձր ղեկավար մտաւորականից մինչեւ սովորական մարդիկը...

Զարմանալի սառնասրտութեամբ Դաշնակցութիւնը իր լաւագոյն ընկերներին մղել է դէպի ամէն տեսակ զոհաբերութիւն՝ դէպի մահ. եղած կորուստի վրայ մի վայրկեան միայն կանգ է առել, ցաւել եւ ափսոսել է եւ ապա նոյն սառնասրտութեամբ եւ նոյն յամառութեամբ նոր նոխազներ է զոհաբերել հայ ժողովրդի եւ երբեմն օտարների ազատագրութեան գործին...

Եւ այսպէս անվերջ...

Անհատական զոհաբերութիւններով Դաշնակցութիւնը հայ ազգային փառքն է հիւսել:

Հայ ազգային եւ հասարակական փառքի բոլոր հիւսուածները լի են հայ զոհաբերողների անվերջ ողբերգութեան դրուագներով...

Այստեղ է ահա Դաշնակցութեան ուժը, հմայքը, փառքը եւ գուցէ ողբերգութիւնը:

Անշուշտ կան տարրեր հայութեան եւ օտարների մէջ, որոնք ինչ ինչ անձնական կամ այլ պատճառներով չեն սիրում Դաշնակցութիւնը. բայց չկայ եւ ոչ մէկը, որ հաշուի չառնի, չգնահատի կամ չակնածի Դաշնակցութեան կատարած գործերից:

Ի՞նչ կը լինէր այս բզքտուած, արհամարհուած եւ ստրուկ դարձած հայ ժողովրդի վերջին պատմութիւնը, եթէ Դաշնակցութիւնը իր գաղափարականութեամբ, անձնական կեցուածքով եւ հերոսական պայքարների հազարաւոր դրուագներով նորանոր էջեր չբանար մեր մռայլ եւ անբովանդակ պատմութեան մէջ:

Դաշնակցութիւնը ինչպիսի մեծ գուրգուրանք ունի դէպի զոհաբերող ընկերները, նոյնպիսի դաժանութեամբ պատժել գիտէ բոլոր նրանց, որոնք թիւրիմացութեամբ մտնելով Դաշնակցութեան մէջ, ձգտում են իրենց անհատական փառքը հիւսել եւ հազարաւոր զոհաբերողների արիւնը իրենց պատուանդան դարձնել...

Եւ ի՜նչ ողորմելի են բոլոր նրանք, որոնք անձնապաստան կերպով, գերագնահատելով իրենց անձնական ուժերը եւ արժէքները, արհամարհելով Դաշնակցութեան կամքը, շատ անգամ յոխորտանքով զինւում են նորա դէմ:

Այդպիսի բոլոր անհատները, որքան մեծ եւ հզօր են իրենց համարել, այնուամենայնիւ իրենց գոյութիւնը պահել են այնքան ժամանակ, որքան ծառից պոկուած ոստերը կամ տերեւները:

Դաշնակցութեան երկարամեայ պատմութիւնը բազմաթիւ դասեր է տուել բոլոր նրանց, որոնք ձգտել են իրենց եսը կուռք դարձնել եւ հանրային շահը արհամարհել: Դաշնակցութեան հզօր հարուածների տակ փշուր փշուր են եղել բոլոր այդպիսի անարժէք կուռքերը, բոլոր փառամոլ անձնաւորութիւնները:

Որովհետեւ Դաշնակցութեան մէջ նա է փառք վաստակում, որը մոռանալ գիտէ իր եսը, իր գոյութիւնը եւ երբեք փառք չի որոնել... Որովհետեւ Դաշնակցութեան նշանաբանն է «Զոհաբերի՛ր, մոռացիր քեզ եւ այն ժամանակ միայն իրական անդամ կարող ես դառնալ Դաշնակցութեան...»:

Եւ շնորհիւ այդ բոլորի այս քառասուն եւ երկու երկար տարիների ընթացքում հայ լաւագոյն զաւակների մտքի հանճարով, նրանց արիւնով եւ նրանց սրբազան ոսկորներով կանգնել է աքանչելի անձեռակերտ եւ անսասան մի յուշարձան, որի անունն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Ա. ԳԻԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ

42 ՏԱՐՈՒԱՅ ՃԱՄԲԱՆ

Մէկ վայրկեանից չծաղեց ու չկազմաւորուեց Դաշնակցութիւնը:

Քառասուն երկու տարի առաջ նա ծնունդ առաւ, որպէս Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւն, նպատակ դնելով «ապստամբութեան միջոցով Տաճկահայաստանում ձեռք բերել քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւն»:

Եւ սկզբի շրջանում, իրօք, Դաշնակցութեան գործունէութիւնը սահմանափակւում էր բացառապէս դէպի ապստամբութիւնը տանող զուտ մարտական ձեռնարկներով — յեղափոխական քարոզ, հայդուկային խմբերի կազմակերպում, ժողովրդի զինում, զէնք ու ռազմամթերքի փոխադրութիւն, ահաբեկումներ, ինքնապաշտպանութիւն, Բանկ Օթոման, Խանասոր...

Սակայն շուտով պարզ եղաւ, որ միայն յեղափոխական-ապստամբական գործունէութիւնը բաւական չէ: Եւ արդէն երկրորդ ընդհանուր ժողովից յետոյ, 1898ին, Քրիստափորը մեկնեց արտասահման՝ կազմակերպելու համար եւրոպական պրոպագանդն ու հայանպաստ դիւանագիտական աշխատանքը: «Ապստամբութիւն»ը այլ եւս միակ յեղափոխական ճանապարհը չէր. նա նկատւում էր որպէս միջոց մեծ պետութիւնների միջամտութիւնն ապահովելու համար:

Մի պահ եւրոպական պրոպագանդն ու դիւանագիտական գործունէութիւնը դառնում Դաշնակցութեան ուշադրութեան կենտրոնում. հրապարակային ժողովներ մայրաքաղաքներում եւ քաղաքական կենտրոններում, միջազգային կոնգրէսներ, նշանաւոր մարդկանց դասախօսութիւններ, կոչեր, հարցազրոյցներ, լրագրական յօդուածներ, «Pro Armenia» — այսօր միամիտ են երեւում շատերին այս գործերը, բայց այն ժամանակ՝ ի՜նչ ոգեւորութիւն, ի՜նչ վարդագոյն յոյսեր էին կապուած մի Զիպրիանիի կոչին հետ, մի Տիկ. Սէվէրինի ճառի կամ Ժոռէսի խորհրդարանական հարցապնդման հետ:

Խանասորից Դաշնակցութիւնը անցաւ Ժընեւ, Փարիզ ու Լոնտոն, ընդլայնելով ու ձեւափոխելով իր գործունէութեան սահմանները:

Մի քանի տարի եւս, եւ ահա նոր դաշտ Դաշնակցութեան առջեւ, Ազգային կալուածքների բռնագրաւում Կովկասում եւ կազմակերպուած դիմադրութիւն. Հայ-Թուրքական արիւնոտ ընդհարումներ, ապա ռուսական առաջին յեղափոխութեան յորձանքը — Դաշնակցութիւնը տարածուեց եւ սահմանի միւս կողմը: Խորտակեցին բռնաւորների ձեռքով կանգնուած պատնէշները. մէկ դատ, մէկ ճակատ: Դաշնակցութիւնը այլեւս չի բաւականանում լոկ «Տաճկահայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական ազատութեամբ». դրւում են աւելի լայն նպատակներ — ողջ հայութեան ազատագրութեան հարցը «Թիւրքաց-Հայաստանում քաղաքական-տնտեսական ազատութիւն», «Անդրկովկասում ռամկավար հանրապետութիւն»:

Չորրորդ ընդհ. ժողովը Վիէննայում, 1907ին, եկաւ նուիրագործելու այս նոր կացութիւնը: Շարունակելով հանդերձ յեղափոխական պայքարը Տաճկահայաստանում, Դաշնակցութիւնը դարձաւ եւ Ռուսաստանի քաղաքական կուսակցութիւն: Նրա խօսքը հնչեց Պետական Դումայի ամբիոնից: Նրա գործի հմայքով լեցուն էր ողջ Կովկասը: Չկար հայաբնակ մի գիւղ կամ քաղաք Ռուսաստանում, ուր տիրական չլինէր Դաշնակցութիւնը:

Մի տարի յետոյ — Սահմանադրութիւն եւ Սուլթանների երկրում: Եւ Դաշնակցութիւնը իջաւ լեռներից, մտաւ գիւղ ու քաղաք, Խորհրդարան, Ազգային Ժողով, հանրային ու մշակութային հիմնարկութիւններ, դպրոց, տնտեսական շարժման բնագաւառը: Ամէն տեղ, ուր կար հասարակաց դատ ու հասարակական աշխատանք: Դաշնակցութիւնը դարձաւ պետական գործօն եւ հայ ազգային կեանքի լծակն ու մղիչ ազդակը: Այլ եւս «ապստամբութիւն» չէր կազմակերպում, այլ քաղաքական-օրինական ճանապարհով ձգտում էր ապահովել Թիւրքաց-Հայաստանի ինքնավարութիւնը «անկախ եւ ամբողջական» Օսմ. Կայսրութեան մէջ: Նոր պայմաններ — գործունէութեան նոր ձեւեր:

Մի քանի տարի անցած, խորհրդարանական-օրինական այս գործունէութիւնը առարկայական դէպքերի ճնշման տակ, տեղի պիտի տար ինքնապաշտպանութեան ու դիւանագիտական ձեռնարկների — Պօղոս Նուպարի պատուիրակութիւն, բարենորոգումներ, Հոֆ ու Վէստենենկ...:

Համաշխարհային պատերազմը, սակայն, պատմութեան այս փուլն էլ պիտի փակէր: Մի կողմ տեղահանութիւն ու կոտորած, միւս կողմ կամաւորական շարժում: Եւ ի վերջոյ — Հայաստանի Հանրապետութիւն: Արեան ու մոխիրների միջից Դաշնակցութիւնը մտաւ ազգային-պետական կեանքի ասպարէզ: Եւ գրեթէ երեք տարի մնաց Հայոց Պատմութեան կազմակերպիչ ու ղեկավար տիրական ուժը:

Իսկ այսօր հալածական, մասամբ տարագիր, հայ ժողովրդի ծոցում, Դաշնակցութիւնը ապրում ու շնչում է բոլորովին տարբեր պայմաններում, որոնք բնաւ նման չեն ոչ Հանրապետութեան օրերին, ոչ Օսմանեան Սահմանադրութեան շրջանին, ոչ էլ այն ժամանակներին, երբ ջանք էր թափւում «ապստամբութեան միջոցով Տաճկահայաստանում ձեռք բերել քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւն»: Նոր պայմաններ, բնականաբար, եւ գործունէութեան նոր դաշտ, նոր միջոցներ ու նոր եղանակներ...

Շատ թռուցիկ է այս տեսութիւնը, ա՜յնքան, որքան թոյլ են տալիս լրագրի նեղ էջերը: Բայց այսքանն էլ հաստատում է մի պարզ եզրակացութիւն. ամէն միջավայր ու ժամանակ կեանքի ու գործի ուրոյն ձեւեր է պարտադրում ինչպէս անհատներին, այնպէս եւ կազմակերպութիւններին: Եւ Դաշնակցութիւնը միջավայրից միջավայր ձեւակերպուեց իր գործունէութեան ձեւերով... լոյն ու ձեւը՝ միշտ մնալով, ինչ էր, նոյնը խորքով՝ գաղափարական հոգեբանութեամբ: Սխալ է, երբ Դաշնակցութիւնից պահանջում են այսօր այն, ինչ 42 տարի առաջ էր կատարւում: Այժմ, Դաշնակցութեան նպատակը շատ աւելի լայն է, Դաշնակցութեան միտքը աւելի խոր, Դաշնակցութեան գործը՝ անհամեմատ աւելի բազմակողմանի ու բազմաճակատ: Խանասորի չափով չպէտք է չափել այսօրուայ Դաշնակցութիւնը, ոչ էլ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանի կամ Կովկասեան դէպքերի կշռով կշռել:

Դաշնակցութիւնը այսօր հայ ժողովրդի կազմակերպուած կամքի մարմնացումն է, նրա ազատագրական տենչերի արտայայտութիւնը: Նա եւ՛ պետական գործօն է — ընդդիմադիր Հայաստանի խորհրդային վարիչներին՝ նա ձգտում է նուաճել եւ ամրացնել Հայոց պետականութիւնը: Նա եւ՛ ազգային-մշակութային ազդակ է — հայ ժողովրդի հաւաքական գոյութեան յարատեւման համար գլխաւոր պայքարողը: Եւ յեղափոխական ոյժ միանգամայն — քանի չէ լուծուած արիւնոտ վէճը Հայի ու Թիւրքի միջեւ, Դաշնակցութիւնը չի կարող [illegible] դնել պատեանի մէջ:

Այսօրուայ Դաշնակցութեան մէջ խտացած են ե՛ւ Բանկ Օթոմանի ու Խանասորի հերոսական խանդավառութիւնը, ե՛ւ Անդրանիկների ու Դումանների մարտական հմտութիւնը, ե՛ւ Շահրիկեանների ու Վռամեանների ազգային շինարարութեան ոգին, ե՛ւ Արամների ու Կարճիկեանների պետական իմաստութիւնը, եւ ի հարկէ, Քրիստափորի, Զաւարեանի ու Ռոստոմի գաղափարական ու բարոյական աւանդութիւնները: Ամբողջ սերունդների փորձ ու գործ համադրուած են Դաշնակցութեան մէջ: Հայոց կեանքի բոլոր ճակատներում դեր ունի նա: Եւ, գուցէ, այդ պատճառով է աւելի ծանրաշարժ է այսօր, քան որ ուզում են անհամբերները: Սակայն, նպատակի վեհութեան եւ [illegible] պարտքի ու պատասխանատուութեան գիտակցութեան ծանրաշարժութիւն է այդ, որ յատուկ է բոլոր մեծ ու համաժողովրդական կազմակերպութիւններին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՒԱԳԻ ՈՒԽՏԸ

1907ի Դաւօյի գաւաճանութեան հետեւանքներու վերջին շրջանն էր, երբ Ճէլալ փաշան մօտ 3000 զինուորներով Վան ղրկուեցաւ սպասուող ապստամբութիւնը կանխելու եւ պատժական գործողութիւններ կատարելու:

Իշխանը իր խմբով սարսափ էր տարածել Կարկառէն-Հայոց Ձոր՝ Թրքական ճնշումէն անդամալուծուած հայ գաւաճաններու վրայ: Սարգիսը Կարճկան-Գաւաշն էր նոյնպէս խմբով մը, ես ալ Մոկս-Շատախ շրջանները կը շրջէի:

Յուսալքուած եւ ահաբեկ ժողովուրդը խմբովին զէնքերը սկսած էր յանձնել կառավարութեան՝ անոր խիստ ազդարարութեան եւ սպառնալիքներու վրայ:

Քաղաքի մէջ ամբարած զինապահեստները ձեռքէ հանելէ վերջ, կ'ուզէինք ինչ գնով ալ ըլլայ թոյլ չտալ, որ ժողովուրդը իր զէնքերը յանձնէ: Մեր խումբերը արագ շրջան կ'ընէին, փութով կը ժողվէին զէնքերը եւ լեռներուն մէջ կը պահէին, որպէսզի ժողովուրդէն Թուրքերու տանջանքներուն չդիմացող անհատները չմատնեն: Մեր խեղճ ժողովուրդը երկու կրակի մէջ էր մնացեր. Թուրքերուն յանձնէր — մեր կողմէն կը պատժուէր, մեզ յանձնէր՝ Թուրքերէ անխնայ պատիժ կը ստանար խմբովին բանտերու մէջ տառապելով: Եղան գիւղեր, որոնք մեր գալէն առաջ, գրեթէ ամբողջովին իրենց զէնքերով լեռ կը բարձրանային: Մենք կ'օգտագործէինք անշուշտ այդ հանգամանքը եւ մեզի կը միացնէինք ժողովուրդի լայն զանգուածները:

Բոլոր հայ գիւղերու մէջ գրեթէ ունէինք մեր գաղտնի, բացարձակ վստահելի գործակալները, որոնք թէ գիւղի մէջ տեղի ունեցող անցուդարձերը, թէ շրջապատի Քիւրտերու տրամադրութիւնները եւ թէ Թուրք զօրքի շարժումները օր-օրին յատուկ սուրհանդակներով կը հաղորդէին նախապէս նշանակուած վայրերու մէջ մեր պահակ զինուորներուն: Ասոնք ալ իրենց հերթին լուրը կը հասցնէին մեզի:

Մեր գիւղական գաղտնի գործակալներուն ամէնէն ճարպիկը, անսահման զոհաբերողն ու յանդուգը Աւնջու Աւագն էր: Կէս փախստական էր, յաճախ մեզ հետ էր իբր զինուոր, իսկ ընդհանրապէս գիւղի մէջ էր՝ խաղաղ գիւղացու պէս լծուած իր կալ ու կուտին...

Հին, նահապետական տուն մըն էր Աւագենց տունը: Հինգ եղբայր էին, չորսը ամուսնացած՝ իւրաքանչիւրը 5—6 երախայի տէր, բոլորը միասին մօտ 30 հոգի էին մէկ յարկի տակ իրենց Խաթուն-Նանա մայրիկը իրենց գլխուն վրայ: Եղբայրներէն փոքրը՝ Ասլանն էր միայն Աւագին քաջեր, անոր ճամբով կ'երթար: 18 տարեկան այդ պատանին Աւագի սուրհանդակն էր, որ յաճախ լեռներէն մագլցելով կը հասնէր մեր քարայրի ստորոտը եւ պայմանական սուլոցը կը հնչէր: Աւագը միջնեկներէն մին էր: Ամէնէն անտարբերը, իր հողին, ջրէն, կին ու երախայէն զատ ոչ մէկ բանի ուշք դարձնողը մեծ եղբայր Կիրակոսն էր, բնաւորութեամբ կասկածամիտ, երկչոտ եւ թերահաւատ յեղափոխութեան յաղթանակին: Կռուողական չէր դիրքը իր տան մէջ. մայրիկէն վերջը ինքն էր, որ կը հրամայէր: Այս պատճառով «տան գլխուն օրին մէկը պատուհաս բերող» Աւագի եւ անոր մէջ անախորժութիւններ պակաս չունէին: Մեզի Աւագը չէր պատմողը, այլ Ասլանը որ խոր հառաչով եւ անոր կուգար իր աւերը պատմելու մեր զինուորներուն:

Ճէլալ փաշան Վասպուրականի դաշտին մէջ աւեր սփռելէ վերջը երեք թեւով Եղերովի եւ Անձօսի շղթաները կ'ուզէր պաշարել, մեզ ձեռք ձգելու եւ ժողովուրդը զինաթափ ընելու յոյսով: Աւագը այդ օրերուն գիւղն էր, գրեթէ ամէն օր կը ստանայի անոր ճանկռթագիր եւ եղերական գրաւոր հաղորդագրութիւնները: Օր մը վաղ արշալոյսին, քարայրի ստորոտէն լսեցինք Ասլանի սուլոցը ու ապա երեւցաւ ինքը, որ փօշալի եաղմայէն ճմռթկած թուղթի կտոր մը հանելով անմիջապէս պարզեց ինծի.

—«Հասնի (յայտնի) ըլնի պարոնին թէ 3-400չները Փութկա գեալին (Ձոր) մտան կա գիշեր... ակախ (արթուն) կացէք, ամէն»:

Զարմանալի հոտառութիւն եւ զինուորականի մը յատուկ դիտելու ու չափելու կարողութիւն ունէր Աւագը, գրեթէ անսխալ կ'որոշէր թշնամու ուժը, հեռաւորութիւնը եւ ուղղութիւնը: Փութկակեալին իրենց գիւղէն հազիւ երկու ժամ հեռաւորութիւն ունէր, ենթադրեցի ուրեմն, որ Մոկաց թաղ հասնելու պէս, թշնամու ուժերը երկուքի պիտի բաժնուէին եւ խուզարկութիւններ սկսէին: Լուր ճամբեցի Իշխանին այս մասին: Մենք նախազգուշական միջոցներ ձեռք առինք եւ Ասլանին վերադարձնելով, պատուիրեցի մօտէն հետապնդել զօրքը, իսկ Աւագը մեզ մօտ ղրկել: Լարուած, ջղային վիճակի մէջ կը սպասէինք նոր լուրերու, քարայրը չէինք կրնար թողուլ, շաբաթէ մը ի վեր գիւղերէ ժողված զէնքերը հոն էին. հապճեպով ժայռերու մէջ պահարաններ կը պատրաստէինք, որոշ քանակութեամբ դուրս թողնելով, երբ պահեստ՝ գիւղերէն փախչող երիտասարդները զինելու համար:

Կէս օրուան մօտ Ասլանը երեւցաւ: Զօրքը մտած էր Անձու կեալին եւ կը յառաջանար դէպի վանքը եւ իրենց գիւղը: Աւագը ըսած էր թէ գիշերը կը միանայ մեզ:

Մեր քարայրին վերի գագաթէն կ'երեւէին թէ՛ վանքը եւ թէ գիւղին մէկ կտորը: Դիտակով հոն ղրկեցի աւագ զինուոր Եղիշը, իսկ Ասլանին պահեցինք:

Արեւը դեռ բաւական բարձր էր հորիզոնէն, երբ լսեցինք Անձու ուղղութեամբ համազարկեր: Եղիշը արագ իջաւ գագաթէն եւ հաղորդեց, որ զօրքը համազարկերով կը մտնայ գիւղին: Անմիջապէս զէնքերու մնացեալ մասն ալ թիւտուններու մէջ պահելով, լեռնաշղթայի վրայ ցից ժայռերու մէջէն ջանացինք մօտենալ գիւղի բարձունքին, ի հարկին դրոհ տալու համար զօրքի թիկունքէն: Հրացաններու աղմուկը դադրեցաւ. դիտակով կը տեսնէինք թէ ինչպէս զօրքերէն մաս մը պաշարած է գիւղը, իսկ միւս մասը փոքրիկ խումբերով կը պտտի գիւղին մէջ. աղմուկ եւ իրարանցում չկայ. ուրեմն սպասելը խելացի է: Այսպէս լարուած կը դիտեմ զօրքի ամէն մէկ շարժումը, երբ գիւղի մէջէն էշերու կարաւան մը բեռնաւորուած եւ խումբ մը գիւղացիներ զօրքերու շղթայով մը շրջապատուած գիւղէն դուրս ելան՝ ուղղուելով դէպի Մոկս... Պարզ էր որ գիւղացիները չէին դիմացած տանջանքի եւ հաւանաբար յանձներ էին իրենց զինամթերքը զոր Աւագի պնդումով թողած էին գիւղը... «Աւագու գեղէն մատնիչ չըլլար» ըսած էր մեզի: Տխուր եւ ընկճուած կը սպասէինք լուրի:

Գիշերը ծանրացած էր մեր հոգու վրայ — Աւինջի պէս գիւղ մը ի՞նչպէս յանձնեց իր զէնքերը. ո՞ւր է Աւագը, միթէ՞ ողջ-ողջ ձեռք ինկաւ... այս մտքերն էին, որ կը գալարուէին մեր գլխուն մէջ:

Ուշ ատեն պզտիկ խումբի մը ըստուերները երեւցան մեր քարայրէն վեր մագլցելով. մեր պահակներու կողմէն կուգային, ուրեմն բարեկամ ըլլալու են:

Աւագն էր եկող իր գիւղի տղամ... րով:

Աւագը չէր այդ սակայն իր արա... քինով: Աչքերը մութին մէջ կատա... րէն կը փայլէին, գլուխը եւ կուրծ... բաց, ոսկրացած, հազիւ ոտքին վրայ կը դիմանայ:

Իր ընկերները մահու չափ ըն... ճուած, գլխիկոր, հրացաններուն կը... թնած ցցուեցան մեր առջեւ, լուռ եւ չարագուշակ:

Աւագը երերալով մօտեցաւ ինծի, եր... կու ձեռքերը միացուց իրար եւ գոռաց վիրաւոր գազանի մը պէս՝

— Նամո՜ւս պարո՛ն, նամուս... օջախս մուտառ, խայըս խարա... պարոն, զա՛րկ, զա՛րկ սպանիր զիս... ուխտս, ուխտս Դաշնակցութեան ... արեցի... ես տղամարդ չեմ...

Ու աղիքներէ կարծես դուրս ժայթ... քող հեկեկանքով չոքեց ու գլուխը ... կսեց գետնին տալ:

... Իր մեծ եղբայր Կիրակոսը, ... մանալով տանջանքի, մատներ էր գի... ղին զէնքերը եւ յեղափոխականներ... հետ կապ պահողները:

Աւագը, որ պահուած է եղեր իր ... դիմաց գոմուող դէզին մէջ, տեսեր է այդ ամէնը եւ երբ զօրքը հեռացեր է գիւղէն, դուրս է եկեր դէզէն եւ տե... ի տեղ դաշոյնը մխեր է եղբօր կուրծ... քը...

— Իսկ մա՞յրդ, իսկ մա՞յրդ, ... լադար, պոռացի ես:

—Մէրս անիծեց Կիրակոսին, պարոն, ու ծռաւ (խենդեցաւ) ընկաւ անիծած գիւղէն դուրս...

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՈՒԺԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ժողովրդական խղճմտանքը գիտէ արդարօրէն գնահատել:

Եւ նա տալիս է իր արդար գնահատանքը Հ. Յ. Դաշնակցութեանը մե՛րթ բացայայտ, մե՛րթ ներքնայայտ (implicite) համակրանքով:

Բացայայտ՝ երբ Դաշնակցութիւնը, իր կարմիր դրօշը պարզած, կուի դաշտն է նետւում՝ հայ ժողովուրդը թշնամի ուժերի դէմ պաշտպանելու կամ նրա ազգային – քաղաքական պահանջներն առաջ մղելու համար:

Ներքնայայտ՝ երբ Դաշնակցութիւնը, կուի դրօշը ծալելով, ազգային պահանջի դեր է ստանձնում կամ, առօրեայ անաղմուկ աշխատանքով, իր զէնքերը դարբնում՝ գալիք դէպքերին դիմագրաւելու համար:

Ով ծանօթ է Դաշնակցութեան պատմութեանը՝ կասկած չի կարող ունենալ այս մասին:

Կուի պահին, ժողովրդական զանգուածները խռնւում են Դաշնակցութեան շուրջը՝ ինչպէս մեղուները փեթակի շուրջը՝ բաժանելով նրա լաւ օրերի ուրախութիւնը եւ վատ օրերի դառնութիւնները:

Խաղաղութեան շրջանին, նոյն զանգուածները նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեամբ զօրակից են հանդիսանում Դաշնակցութեանը՝ խրախուսելով նրա բազմապիսի ձեռնարկները:

Սոյն համակրանքի արտայայտութիւնն է հանդիսանում եւ այն սպանիչ արհամարհանքը, որ ցոյց են տալիս ժողովրդական զանգուածները դէպի ամէն մի փորձ, որ արւում է Դաշնակցութիւնը դրսից կամ ներսից քայքայելու մտադրութեամբ: Եւ եթէ մեր կուսակցութիւնը պառակտելու փորձերը, որոնք յայտնի են «անջատական շարժում», «միհրանական շարժում» եւ այլ անկարեւոր անուններով, միշտ վիժել են՝ սրա մէջ ժողովրդական խղճմտանքի դատապարտութիւնը վերջին դերը չէ կատարել:

Ժողովրդական այս փորձւած համակրանքը, որ անօրինակ երեւոյթներից մէկը պէտք է նկատել կուսակցութիւնների պատմութեան մէջ, ունի շատ պատճառներ: Սակայն սրանցից երկուսը, անմիջական տպաւորութեան տեսակէտից, խիստ կարեւոր տեղ են բռնում:

Առաջինն այն է, որ հայ ժողովուրդը ոչ մի կուսակցութեան կամ կազմակերպութեան մէջ չէ տեսել անձնազոհութեան այն ոգին՝ որ Դաշնակցութեան յատկանիշն է կազմում: Զար ու դաժան օրեր շատ ունեցաւ մեր ժողովուրդը Դաշնակցութեան ղեկավարութեան ժամանակ: Նա տեսաւ 1896ի կոտորածները, 1904ի պարտութիւնը Սասունում, 1915ի սարսափները եւ Հայաստանի Հանրապետութեան փլուզումը: Բայց նա իր վերաբերմունքը դէպի Դաշնակցութիւնը չփոխեց: Որովհետեւ տեսաւ որ, այդ բոլոր սարսափների եւ պարտութիւնների ժամանակ, Դաշնակցութիւնը առաջին գիրքերի վրայ էր կանգնած եւ առաջին հերթին իր կրծքի վրայ էր ընդունում թշնամու անագորոյն հարւածները: Անհատական չարակամութիւնը կարող է, դէպքերի եւ դէմքերի գնահատութեան ժամանակ անտես առնել այս պարագան. բայց ժողովրդական խղճմտանքը՝ երբե՛ք:

Երկրորդ պատճառը, որ յարատեւ սնունդ է տալիս հայ ժողովրդի համակրանքին դէպի Դաշնակցութիւնը՝ դա մեր կուսակցութեան տոկունութիւնն է աշխատանքի մէջ: Ցնցող պարտութիւններից յետոյ, գործի լըքումը սովորական բան է կուսակցութիւնների մէջ: Դաշնակցութիւնը հազւագիւտ բացառութիւն է կազմում այս տեսակէտից ե՛ս: Ամենաահաւոր դէպքերից յետոյ էլ, մենք նրան գործի վրայ ենք տեսնում: Մրջիւնի յամառութեամբ, որ յոգնութիւն չի զգում հարիւր անգամ քանդւած բոյնը նորից ու նորից վերանորոգելու, Դաշնակցութիւնը ամենաահաւոր պարտութիւններից յետոյ էլ վերսկսում է իր աշխատանքը: Եւ չկայ մի գործ, որ նրա համար պզտիկ, խոցելի լինի — եթէ նա դէթ մազաչափ կարող է մօտեցնել հայ ժողովուրդը իր ազգային քաղաքական նպատակներին: Նա որ մի օր Սասունի լեռներն էր թնդացնում հրացանների որոտով, միւս օրը լեռնական Սասունցիներին նորագոյն մեղւաբուծութեան եւ այծաբուծութեան դասեր էր տալիս: Նա որ երէկ բանակներ էր շարժում անկախ հայրենիք ստեղծելու համար, այսօր ոգի ի բռին աշխատում է, որ տարագիր հայութիւնը իր ազգային – մշակութային արժէքներին կառչած մնայ: Մի Սեբաստացի Մուրատ, որի գիտակցական կեանքն սկսեց եւ վերջացաւ արիւնով, քրտինք թափած աշխատում էր, որ հայրենի բնագաւառը դպրոցական ցանցով բռնէր: Նոյնը Զաւարեանը, Արամը եւ շատ ուրիշները, Օսմանեան Սահմանադրութեան շրջանին:

Դաշնակցութեան այս համակերպումը հայ ժողովրդի կրական պայմաններին եւ այդ պայմանների ստեղծած անհրապոյր գործերին նուիրելը արտառոց մի բան ունի իր մէջ, որ կարող են չզգալ քաղաքական շաղակրատները: Բայց հայ ժողովուրդը բնածին ողջմտութեամբ զգում է եւ գնահատում:

Ահա այս ժողովրդական գնահատանքի մէջ է կայանում Դաշնակցութեան ուժի գաղտնիքը: Քանի կայ այդ գնահատանքը՝ Դաշնակցութեան շարքերը երբեք չեն նօսրանայ: Քանի կայ այդ գնահատանքը՝ Դաշնակցութիւնը միշտ միջոցներ կը գտնէ նախապատրաստելու համար այն վճռական պայքարը, որ ուշ կամ կանուխ պէտք է բռնկի՝ Հայաստանն ու հայութիւնը ներկայ անբնական վիճակից հանելու համար...

Եւ ամէն մի դաշնակցական, որ նախանձախնդիր է իր կուսակցութեան ուժին եւ զօրութեանը՝ պէտք է գուրգուրայ այս ժողովրդական համակրանքի վրայ: Պէտք է գուրգուրայ՝ մշակելով իր մէջ եւ ընկերների մէջ դաշնակցականի անձնազոհութիւնը եւ գործի պատրաստակամութիւնը, որոնց վրայ խարսխւած է հայ ժողովրդի համակրանքը Դաշնակցութեան հանդէպ:

Որչափ մեծ եղաւ մեր մէջ անձնազոհութիւնն ու գործի պատրաստակամութիւնը՝ այնքան էլ կենդանի, գործօն պիտի դառնայ հայ ժողովրդի համակրանքը Դաշնակցութեան հանդէպ: Իսկ որքան մեծ եղաւ այդ համակրանքը՝ այնքան էլ անընկճելի պէտք է դառնայ Դաշնակցութեան ուժը հայ ժողովրդի թշնամիների դէմ:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՂՆԻՆ

Դաշնակցութեան գոյութեան եւ տեւականութեան խորհուրդը սքանչելի երեւոյթ մըն է Հայոց պատմութեան, խորհուրդ մը խորախորհուրդ, որ կուգայ հայ ժողովուրդի հոգիի խորունկ ծալքերէն:

Այդ մասին խօսելէն առաջ՝ գեղեցիկ ու խորհրդաւոր օրինակ մը հայ մեծ բանաստեղծէն:

ԱՐԾԻՒՆ ՈՒ ԿԱՂՆԻՆ

Եղաւ՝ մի անգամ անտառի միջին
Արծիւն ու կաղնին այսպէս վիճեցին,
Թէ ո՛րն իրենցից շատ տարի կ'ապրի,
Որն է դիմացկուն ու պինդ աւելի:
Արծիւն ասաւ՝ ես: կաղնին էլ թէ՝ ես:
Երկուսն էլ յամառ ու հպարտ այսպէս՝
Մեծ-մեծ պարծեցան, սաստիկ վիճեցին,
Վերջը էս տեսակ պայման կապեցին:
Ժամանակ դրին հինգ հարիւր տարի
Արքան հաւքերի, արքան անտառի,
Որ թէ որոշած էն օրին հասնեն,
Էն օրը մին էլ գան իրար տեսնեն:
Ու արծիւն իսկոյն կաղնուց հեռացաւ,
Հզօր թեւերը շարժեց, վերացաւ,
Դէպի ամպերը, դէպի ժայռերը,
Ուրանց է կացնում իր լաւ օրերը:
Կաղնին էլ փռեց ճիւղերն արմատի
Ու էնպէս հուժկու կանգնեց անտառում,
Որ վայր չընկնի էլ հինգ հարիւր տարում:
Դարե՛ր անց կացան: Եւ ահա մի օր
Արծիւն եկաւ ծերացած, անզօր,
Ծրուցը կտրած, տկար, հեւալով,
Թոյլ-թոյլ, թեւերը հազիւ քարշ տալով
Տեղ հասաւ մի կերպ, նայեց դէս ու տէն,
Տեսաւ, որ կաղնին ընկել էր արդէն.
Ճիւղերը թէեւ դեռ թարմ ու կանաչ,
Ընկել էր ահեղ փոթորկի առաջ:
— Հէ՛յ, կանչեց. գոռոզ, պարծենկո՛տ կաղնի,
Դէ լաւ ճանաչիր ինձ՝ ու քեզ հիմի.
Հինգ հարիւր տարուց մի ժամ էլ դեռ կայ,
Ընկել ես արդէն, անկոտրում հըսկայ.
— Հինգ հարիւր տարի ապրել եմ կանգնած,
Էդքան էլ կապրիմ դեռ էսպէս թեկնած,
Մինչեւ լըրանայ մի հազար տարին.
Պատասխան տըւաւ ընկած վիթխարին:

Յովհ. Թումանեան

1898

Այսպէս Դաշնակցութիւնը հասակ նետեց հայկական հորիզոնին վրայ, ու իր արմատները տարածեց հայ ժողովուրդի հոգուն մէջ: Դարձաւ միսը, արիւնը եւ ոսկորը հայ ժողովուրդին: Մէկ մարմին եւ մէկ հոգի՝ արմատացաւ հայրենի հողին եւ հայ բազմութեան մէջ: Ժառանգեց հազարամեայ արիութեան կայծերը եւ իր սկիզբն ու վախճանը ձուլեց դարաւոր հայ կոճղին, յաւիտենականութեան գաղափարով:

Ու իր թեւերը տարածեց բոլոր փոթորիկներուն դէմ, որոնք եկան անցան Հայոց գլխուն վրայէն: Ու փոթորիկն եղաւ անխնայ ու անօրինակ: Բազմահազար ճիւղեր փշրուեցան, սակայն նոր ոստեր ընձիւղեցին, կանաչ ու տալար, թեւ բացին նոր ու անակնկալ փոթորիկներուն դէմ:

Դաշնակցութիւն... Հայոց ազատագրական ոգին, անկիրք ու անվախճան, հայ ժողովուրդի հազարամեայ ճանապարհներուն պէս: Հին ոգի, նոր տարազով: Հին, հին սպարապետներ, յարութիւն առած՝ ժամանակակից ֆիտայու սպառազինութեամբ:

Դաշնակցութեան կաղնին նորէն կը կենայ մեր հորիզոնին վրայ հազարաւոր սպիներով, ահռելի փոթորիկներէն ճղակոտոր, բայց միշտ վերանորոգուած: Ու անոր արմատները օր օրին աւելի խորունկցած հայ կեանքին մէջ, աւելի երկար դիմանալու, կուրծք տալու աւելի վտանգաւոր փոթորիկներուն, ապրելու ու տեւելու այս ժողովուրդին հետ, մինչեւ անոր վերածնունդը:

Ո՜րքան թշնամիներ սուր սրեցին անոր դէմ, ո՜րքան ճիւաղներ կարճատեւ հրճուանքներ ունեցան՝ երբ փոթորիկներէն ճղակոտոր եղաւ Դաշնակցութեան կաղնին: Ու որքան հոգիով թշուառներ սպասեցին անոր մահուան:

Բայց կաղնին մնաց կանաչ ու իր արմատներով պլլուեցաւ հայրենի հողի ընդերքներուն ու դիմացաւ մեր ժողովուրդի դիմացկունութեամբ:

Արիւնոտած, բայց դիմացաւ: Ճղակոտոր, բայց կը քալէ ու պիտի քալէ:

Դաշնակցութիւնը քառասուն եւ երկու տարի ապրած է: Կեանք մը տաժան ու հերոսական: Ու, այսօր, երբ ետ կը նայինք անցեալին, գիտենք թէ քանիցս, նոյնիսկ իր հովանիին տակ մեծցած արծիւները կտցահարեցին Դաշնակցութեան վիրաւոր կաղնին: Մրցման մտան անոր հետ, ու կարծեցին թէ տապալուած հսկան մեռած է: Ու Դաշնակցութիւնը պատասխանեց.

«Հինգ հարիւր տարի ապրել եմ կանգնած,
Էդքան էլ կ'ապրիմ դեռ էսպէս թեկնած»

Ու եկաւ օր մը, երբ ագռաւներն իսկ կռինչ բարձրացուցին անոր դէմ: Այո՛, եղաւ օր մը, երբ ագռաւները իրենց աղտոտ կտուցը շփոթեցին արծիւի կտուցին հետ, իրենց սեւ փետուրները նմանցուցին արծիւ սլացող թեւերուն, ու կտուց շարժեցին Դաշնակցութեան կաղնիին դէմ:

Թիկն տուած կաղնին նայեցաւ կռկռացողներուն, արգահատեցաւ ու արհամարհանքով լռեց:

Լռեց, որովհետեւ ան արդէն իր պատասխանը տուած էր արծիւներուն...:

Հինգ հարիւր տարի ապրել եմ կանգնած,
Էտքան էլ կապրիմ դեռ էսպէս թեկնած:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԴԻՒԹԱԶԱՐ ՈՒ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— :-: —

Ահա պարզ է որ սովորական ու ընդունուած կերպերով կարելի չէ նըկարել զինք, որովհետեւ արտասովոր ու անըմբռնելի է անոր կացութիւնը...

— «Ուրի՞շ տեղ, Ուրի՞շ տեղ», — Ուրիշ տեղ, իր մօտաւորապէս նմանները բազկաթոռներու մէջ նստած կ'առաջանան... Լոյսերու մէջէն եւ յարդարուած ճանապարհներով կ'առաջանան...

Մինչ անոր վիճակուած է մագլցիլ... Փշերներու, կիրճերու եւ կատարներու մէջէն անցնող կածաններով առաջանալ...

— «Ուրիշնե՞ր, Ուրիշնե՞ր», — Ուրիշներն արձանագրուած են որ մաքուր քաշեն մի գաղափար... Ուրիշներն արձանագրուած են որ գործեն մի գաղափարի համար...

Մինչ ինք արձանագրուած է որ նախապատրաստէ մի գաղափար, որ մեռնի՛ մի գաղափարի համար...

Ահա այսպէս տարօրինակ ու տարբեր է նա... Ու ահա այս պատճառով է որ բոլոր սովորականներն ու անտարբերները չեն կարող թարգմանել եւ սորվիլ զայն...

×

Ով որ պարզ, միապաղաղ ու բնականոն է, կը խուսափի բոլոր խրթնութիւններէն ու ընտրութիւններէն, ապրելով իր ակամայ ու պարտադիր կեանքը եւ սպասելով իր ակամայ ու պարտադիր մահուան...

Նա յանձն կ'առնէ խրթնութիւններ՝ ո՛չ միայն անոր համար որ կարողանայ նախընտրել իր կեանքը, այլ եւ իր մահը...

Եւ այս պատճառով է որ պարզ, բընականոն ու միապաղաղ չէ անոր հաւատացողներու ոչ միայն կեանքը, այլ եւ մահը...

Զոհաբերելը շատ ձեւեր ունի, եւ շատեր կարող են զոհաբերել իրենց անձնական, ընտանեկան, ու բարեկամական փոքրածիր հաճոյքի համար...

Նա կը զոհաբերէ իր անանձնական, արտատոհմային եւ հեռաւոր ու լայնածիր ուրախութեան համար...

Այս երկարութիւնն ու լայնութիւնն ու բարձրութիւնն ունենալու համար է որ ան կ'անջատուի մակարդակէն ու տափակութենէն ու կը դառնայ խորանարդ...

×

Իր այս խրթին հաշիւը, խրթին աշխատանքներու եւ գործակցութիւններու պատճառ կը դառնայ, գրչի մարդու եւ սուսերի մարդու, մաճի մարդու եւ մուրճի մարդու միջեւ...

Կրելով այս երկարաշունչ կամ կարճաձայն թելերն իր սրտի վրայ, կրելով այս թանձր ու նուրբ թելերն իր սրտի վրայ. մերթ կը փոխուի քնարի...

Եւ ցատկելով դէպ ի այս թանձր կամ նուրբ թելերը, մերթ շոյելու, հազիւ հպելու համար կարծես, մերթ ծւատելու ձեւով, յանուն մի եղանակի ու երաժշտութեան, մերթ կը դառնայ քնարահար, եւ բեկբեկուն իր գործը մի քնարերգութիւն...

Բայց այս չէ բոլորը, որովհետեւ նա հեշտալուր երգ ու դիւահալած եղանակ չէ միայն, այլ եւ զարթուցիչ զանգ... Ինքն արթնութեան աքաղաղն է, քնած կարողութիւններու վերերեւումը, եւ անցած ախորժակներու վերադարձը...

Եւ յիրաւի, Հայոց ախորժակը փախած էր, կարողութիւնները կորսուած եղերական եղերերգներու մէջ, երբ նա չկար...

×

Բայց բազմաթիւ ժամանակներու մէջ նա չկայ... Բազմաթիւ տեղատուութիւններու առեն, ծծմակ ժողովներու խաժամուժին մէջ խեղդուած կը թուէր անոր ձայնը... Բազմաթիւ ժամանակներու մէջ, բազմաթիւ Պիղատոսներու հաւանութեամբ խաչուած է նա ու թաղուած:

Բայց իր դագաղումը տեւական չէ եղած... Ուրիշ ուղիներով, ուրիշ ուղիներով, ուրիշ զօրութեամբ այդ կարծեցեալ մեռածը նորէն երեւցած է Էմմաուսի ճամբուն վրայ...

Ու նորէն այսպէս պիտի պատահի, երբ կատարելութիւնն իր ժամն ուզէ...

— Տարբեր ուղիներով, տարբեր զօրութեամբ նորէն պիտի յայտնուի Թաբօր լերան վրայ, թօթափած իր հողեղէն հոգսերը եւ հանդերձաւորուած հոգեղէն յաւիտենականութեամբ:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

ՀԷՔԵԱ՞Թ...

— :-: —

Կար, չկար մի փոքրիկ տղայ կար:

Կա՞ր, չկա՞ր, ինքն էլ լաւ չգիտեր այդ: Որովհետեւ... Ախ, փոքր էր շատ փոքր էր այդ սիրուն տղան, երբ անապատի աւազների վրայ փռւած, մեռած մօր գրկից նրան խլեցին մի գիշեր:

Երազի պէս էր. — սեւ ու խոշոր մարդիկ եկան, երկար ու ոսկրոտ ձեռքերով, եկան զինուորներ վայրենի ատամներով ու լայն ընչացքներով, պոռացին, գոռգոռացին մտրակների հարւածներ իջեցրին աջ ու ձախ, սրեր շողշողացին եւ աւազների վրայ փռւած մի բազմութիւն տնքաց, վիրաւոր արծիւի պէս թափահարեց կոտրուած թեւերը, ճչաց ու անզօր լռեց: Լռեց եւ անապատը: Հողը ամօթ էր զգում իր վրայ կատարւող դէպքերից, լուսինը փախել ամպերի մէջ էր թաքնւել, օդը խտացել, խեղդիչ կապի պէս կախւել էր երկրի վրայ:

— Եկէ՛ք, տարէ՛ք, ով ինչ կ'ուզէ:

Եւ եկան եւ տարան ով ինչ ուզեց:

Այդ գիշեր կանայք ճւացին ու աղերսեցին, ծերեր արիւնախառն աւազների մէջ թաթախւեցին, մանուկներ ոտնատակ եղան:

Կա՞ր թէ չկա՞ր:

Ուղտերի կարաւանը, դանդաղ ու յամրաքայլ սահում էր անապատից: Քանի՛ տարի էր անցել արդէն... Ինք զգում էր սակայն որ գողացւած է իր մօր գրկից, յիշում էր մի բան, հարազատ ու կորուած մի բան... մի ինչ որ բան... Իրեն շրջապատող մարդիկ, ուղտապաններն ու ուղտատէրերն, օտար էին իր հոգուն: Անապատն էր միայն հարազատ թւում նրան եւ իր սեւորակ աչքերը կորուած աղամանդն էին փնտռում աւազների մէջ... Ու հանդիպում էին կմախքների, գանկերի... Մնում էր շորացած, նայում ակամայ, ինչ որ բան էր յիշում, ձեռքը ճակատին դնում, երազից արթնացածի պէս պղտոր յիշողութեամբ որի կեդրոնում պայծառ մի կէտ էր նշմարւում, մի լոյս, մի լոյս... մի մարած լոյս...

Զրընգ, զրընգ, զրընգ...

Դեղնաւուն աւազի վրայ, արեւի պայծառ լուսաւորութեան տակ, ինչպէս մութ ամպերի շարան, ծփծփում էր կարաւանն այն:

Կարաւանի նաղանքը, ուղտերի ծըփուն քայլւածքի հետ, ուղտերի շորորուող շարժումների պէս երազուն եւ երազի մէջ ապրած զգացմունքների պէս խորհրդալի:

. . . .

Ու աշխատում էր մտաբերել, քաղել թելը յիշողութեան: Հանգոյցները փրծւել էին սակայն ու չկար կապ իր մտքի պատկերների մէջ:

Մի խրճիթ, առջեւը կարկաչուն մի առւակ,

Մի կով, հեռու դաշտում,

Ու մի խաչ, երկնքի դէմ ցցւած:

Ապա սայլեր կահ կարասիներով բարձած, անթիւ մարդիկ վախեցած ու տխուր աչքերով, բեռնատար գընացքներ, բոլորը իրար վրայ թափւած: Ինքը քնած մօր գրկում, որի աչքերից արցունքները հեղեղի պէս էին թափւում ու խանգարում իր քունը:

Զրընգ, զրընգ, զրընգ...

Ո՞ւղտը, աչքերը փակ ժամանակ երեւակայութեան մէջ ձեւակերպւած հէքեաթային կենդանին: Եւ նրանց երթը, անբառ զգացմունքներ օրօրող, հօսուն եւ հօսուն:

Մի խրճիթ: Առջեւը մի մարդ: Մի մարդ սեւ աչքերով ու ժպտուն: Ինքը նրա ծնկին փոքրիկ ձեռքերը այտերին...

Ժպտուն մի դէմք ընկած անապատի մէջ, արիւնոտ ու չուած աչքերով... Ահա այդ գլուխը իր առջեւ, ուղտերի ոտների տակ... Մէկ չէ, երկուս է, երեք է, բազմաթիւ են, անհամար... Ուղտերը աշխատում են ոտնահարել նրանց, քայլում են որոճալով, սպանիչ անտարբերութեամբ, բայց ժպտուն գլուխները գլորւելով սահում են, ընկնում ոտքերի արանքներում...

Մի մարդ մտրակով հարւածում է իրեն, մի կին ճչում է ու լալիս...

Մի խրճիթ, առջեւը մի հաւ ծաղկած կեռասենու տակ:

Նայում է ու չի տեսնում:

Առջեւը ծով է, կապոյտ ու անծայրածիր ծով: Մի քաղաք կայ հեռւում կանաչ ծառերով... վրան կարմիր խնձորներ, խշխշուն մի գետ, դեղին հասկե՛ր ծփծփուն, հասուն մի արտ... Ոսկէ մի միրաժ խաբուսիկ...

Անապատի դեղին փոշին, ճերմակ թաշկինակներ գլուխներին ձգած սեւ ու երկար մարդիկ, սապատների մի շարան անծայրածիր տարածութեան մէջ, — շարժուն լեռնաշղթայի ցից - ցից գագաթներ, որ անյայտ մի հողմից օրօրւում, երերւում էին: Օտար, օտար էր ամէն ինչ: Զգում էր, գիտէր որ կար մոռացւած մի լեզու, կորւած մի միտք, տրորւած մի սիրտ: Ի՞նչպէս էր այդ լեզուն, ո՞րտեղ կորցրեց նա նրան, իր լեզուն ի՞նչպէս կապ ընկաւ ու ցնդեց ամէն ինչ այդպէս անդարձ, այդպէս ողբալիօրէն յանկարծ: Մղկտում էր հոգին, քայլում էր լուռ կարաւանի ետեւից, ուրիշ մոլորակից ընկածի պէս. — Կա՞ր թէ չկա՞ր...

Զրընգ, զրընգ, զրընգ...

Միօրինակ ու տխուր:

Պէտք էր գտնել երազը կորւած... Պէտք էր փախչել, ձգել անապատն այդ զարհուրելի, որ տնքում էր անմեղ ոսկորների ճրճթոցի տակ, ուր գետինը հառաչում, հոգոց էր հանում, մերթ ողբում, մերթ անտարբեր մընում տարածւած, չւար ու հարցական:

Եւ այրւում էին ոտները նրա բոպիկ: Ամէն անգամ որ ոտքը դպչում էր գետին, իւրաքանչիւր քայլի հետ նրա հոգին ցաւ էր զգում, սուր ու անբացատրելի մի ցաւ:

Պէտք էր փախչել:

Մի ծառ անգամ չկար վրան մագլցելու, մի գետ իսկ չկար մէջը նետւելու համար: Գետինը պատռւէր գոնէ, նրան իր գիրկն առնէր, կամ թեւեր ունենար ու երկինք թռչէր:

Հո՜ւ, հո՜ւ, հո՜ւ... Սլանում էին մերթ ընդ մերթ մարդատար ինքնաշարժերն անապատի: Արագ թռչում ու սլանում էին նրանք եւ նրանց մէջ նստած մարդիկ նայում էին ուղտերի երկար կարաւանին, նրա ծայրից քայլող փոքրիկ ուղտապանին ու... անցնում անտարբեր:

Փոշիների մէջ թաղւած այդ անթեւ թռչունները, մոխրագոյն ու սեւ, ցեխերի միջից դուրս եկած սեւ պղոճների նման, մերթ ընդ մերթ կորչում էին աւազների ծովը եւ նրանց հաստ անիւների հետքերը մնում էին գծւած գետնի վրայ:

Անիւների այդ հետքը, միակ յոյսն էր նրա...

Բռնել նրան, հասնել մի որ եւ է սահող ինքնաշարժի, հասնել, նետւել նրա վրայ, գրկել անիւները թէկուզ ընկնել նրանց տակ ու ջախջախւել... միայն փախչել, ազատւել այդ անորոշ տանջանքներից:

Երեկոյ էր: Բնութիւնը սկսել էր շառագունել, արեւը կարմրել կորել էր երկնքին, կարծես կապոյտի սիրտը պատռւել եւ արիւն էր կաթում երկրի վրայ:

Ուղտերը որոճալով աշխարհի գաղտնիքներն ու հէքեաթների խորհուրդները բոլոր, հետեւում էին ուղտապանին: Երեք հողածլոր ինքնաշարժեր երեւացին հեռու հորիզոնի վրայ: Նրանք շտապում էին, գիշերը իջեւան չհասնելու վտանգից վախենալով եւ մարդիկ, հազիւ էին նշմարւում նրանց մէջ:

Նա փորձեց ձեռքով շարժումներ անել, կանչեց, թեւերը թափահարեց... Առաջինն անցաւ առանց վրան իսկ նայելու... Վազեց, հասաւ այն գծին, որտեղից սահում էին նրանք: Անցաւ եւ երկրորդը: Յուսահատ, կեանքի ու մահուան պայքարի մէջ, դառնացած ու կուտակւած արցունքները ժայթքեցին աչքերից, կատաղի մի ճիգ արաւ, հաւաքեց վերջին ուժն իր ոտքերի ու նետւեց դէպ ի երրորդ ինքնաշարժը... Հասնել, հասնել ու փռւել նրա անիւների տակ, մեռնել թէկուզ, միայն ազատել, ազատել մոլորուած ու կորուած էութիւնն իր...

Գծի վրայ էր արդէն: Կանգնեց, ձեռքերը թափահարեց, նշան արաւ... ապա չոքեց ու սկսեց բարձրաձայն լալ:

Զգաց յանկարծ, որ իրեն տեսան... Սիրտը տրաքեց, մի լոյս, յուսոյ կապոյտ մի ճառագայթ փայլեց, դոյգ ձեռքերը բերնի շուրջ օղակ շինեց եւ յանկարծ... հրաշքը, հրաշքը պատահեց... — մի լոյս կաթեց մտքի մէջ, մի քօղ յետ ընկաւ նրա մթագնած յիշողութիւնից, սեւ մի թաղանթ պայթեց ուղեղի մէջ...

— Ես Հայ եմ, Հայ եմ, գոռաց իր լեզւով:

— Տղայ, պահէ՛:

Ինքնաշարժը կանգ առաւ:

Մեքենավարը կռացաւ, քաշեց պատանու թեւից, բարձրացրեց շտապ, դրաւ իր կողքին, արագ նայեց աջ ու ձախ եւ կատաղի արագութեամբ քշեց ու թռաւ:

. . . .

Երեկոյ էր: Բնութիւնն սկսել էր շառագունել, արեւը կարմրել, կպել էր երկնքին, կարծես կապոյտի սիրտը պատռւել եւ արիւն էր կաթում երկրի վրայ...:

. . . .

Հէքեաթը շարունակւում է սակայն:

Եւ մեքենավարը աւելացրեց, թեւով աչքերը սրբելով.

«Եւ այդ տղան իմ եղբօր որդին էր»:

ԼԱՍ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Լոնտոնի խորհրդակցութեան արդիւնքը

Իտալիա կը հաւանի, Գերմանիա կը մերժէ

Ֆրանսայի վարչապետը Լոնտոնէն մեկնեցաւ ուրբաթ օր։ Այս առթիւ, անմիջապէս պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ նախնական խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ։ Այս խորհրդակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ միջոցներ գտնել վերսկսելու համար զինաթափութեան գործը՝ «Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ»։

Կը նշանակէ թէ՝ մէկդի դրուած է չորսերու ժողովը Լոնտոնի մէջ գումարելու ծրագիրը, զոր առաջարկած էր Պ. Մաքտոնըլտ եւ նոր փորձ մը պիտի կատարուի Գերմանիան կրկին Ժընեւ տանելու։

Այս որոշումէն անմիջապէս յետոյ, իտալական կառավարութիւնը հաղորդեց թէ պատրաստ է մասնակցելու առաջարկուած խորհրդակցութեան։ Իսկ Պերլին պատասխանեց թէ կը մերժէ մասնակցիլ։ Կարծողներ կան թէ այս մերժումէն վերջն ալ, խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ երեք պետութեանց միջեւ, նոյեմբերի կիսուն։

Գերմանական կառավարութիւնը կէս — պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով, կը յայտարարէ թէ իր դիրքը ճշդուած է արդէն եւ նոր ըսելիք չունի։ «Ժողովին վայրը նշանակութիւն ունի Գերմանիոյ համար։ Եթէ հրաւիրեն որ Ժընեւ երթայ, անհրաժեշտ է նախապէս ընդունիլ գերմանական պահանջները եւ մանաւանդ իրաւունքներու հաւասարութեան պահանջը, այլապէս, վախ կայ որ, Ժընեւի մէջ կատարուած խորհրդակցութեան մը միջոցաւ, ուզեն Գերմանիան զինաթափութեան ժողովին առաջնորդել եւեւի դուռնէն, առանց կարգադրելու իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։ Եթէ ժողովը Լոնտոնէն տարբեր քաղաքի մը մէջ ալ ըլլայ, պէտք է նկատի առնել այն վերապահումները զորս Գերմանիա կը յայտնէ Ժընեւի համար»։

Գերմանիոյ մերժումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան զինուորական յանձնախումբին առջեւ, ֆրանսական պատուիրակը մեկնացումներ ըրաւ Գերմանիոյ ոստիկանական ուժին գերազանցութեան մասին։ Վերսայլի դաշնագրով, Գերմանիոյ ոստիկանութեան ուժին սահման դրուած էր 1913ի քանակը, 80,000 հոգի։ Բայց, Գերմանիոյ դիմումին վրայ, Դաշնակիցները հաւանեցան որ 140,000ի բարձրանայ։ Այս 140,000էն 35,000ը զօրանոցներու մէջ կ'ապրին։ Գերմանական ոստիկանութիւնը սպառազինուած է հրացաններով, գնդացիր ատրճանակներով, ձեռնառումբերով եւ ունի 150 զրահապատ ինքնաշարժ — գնդացիր։ Միեւնոյն ատեն օժտուած է անթելի կատարեալ կազմակերպութեամբ։

⁂ Լոնտոնի մէջ ծանր տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ մերժումը։ Անգլ. բոլոր թերթերը կը դատապարտեն գերմանական կառավարութեան յամառութիւնը, եւ գիտել կուտան թէ ան աւելի շատ արժանապատուութեան խնդիրներով կը զբաղի քան օրուան հոգերով։ «Թայմզ»ն ալ, որ բարեացակամ ընթացք բռնած էր Գերմանիոյ պահանջներուն հանդէպ, նոյնպէս կը դատապարտէ Գերմանիոյ ընթացքը։

Մ. Նահանգներուն մէջ կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին բանաձեւ մը գտնել վերջին պահուն։

Նոր տագնապ Յունաստանի մէջ

Հեռագրի մը համաձայն, հրաժարական տուած է Պ. Զայիմիս, Յունաստանի Հանրապետութեան նախագահը, չկրնալով կազմել տալ խառն դահլիճ մը։

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ընտրութիւնները հաւասարակշռութեան մէջ պահեցին ազատականները (Վենիզելոս) եւ ժողովրդականները (Ցալտարիս)։ Երկուքն ալ կը մերժեն գտնուիլ միեւնոյն դահլիճին մէջ։ Իսկ Ցալտարիս ուժ չունի առանձին դահլիճ կազմելու։

Սկովտիան ալ անկախութիւն կ'ուզէ

Իրլանտայի տրուած ազատութիւնը սրած է Սկովտիոյ ազգայնականներուն ախորժակը։

Անգլիոյ ներքին նախարարը քանի մը օր առաջ Կլասկոյի մէջ ընդունեց այցելութիւնը Սկովտիոյ ազգային կուսակցութեան պատուիրակներուն, որոնք ինքնօրինութեան ծրագիր մը ներկայացուցին։ Նախարարը յայտարարեց թէ պատրաստ է գոհացում տալու, եթէ Սկովտիոյ բոլոր կուսակցութիւնները համաձայն ըլլան ծրագրին։ Իբրեւ ազատական, նախարարը աւելցուց թէ իր կուսակցութիւնը որոշած է ուժ տալ ո'ր եւ է ծրագրի որ կը ձգտի ինքնօրինութիւն շնորհել Սկովտիոյ։

Զգուշացէ՛ք

Ոստիկանութիւնը սաստկացուցած է հետապնդումը՝ գործազրկութեան նպաստ ստացողներու մասին։ Ամէն օր կեղծ գործազուրկներ կամ զեղծարարներ երեւան կը հանուին։ Այսպէս, Մոնթրէօյլի մէջ ձերբակալուեցաւ կեղծ գործազուրկ մը, Մարսէլ, որ նպաստ կը ստանայ, մինչդեռ մէկ ամիսէ ի վեր կ'աշխատի ժամը 4.50 Ֆր.ի եւ շաբաթը 48 ժամ։ Ձերբակալուեցաւ նաեւ Իտալացի մը, որ նմանապէս գործ ունի, բայց իբրեւ գործազուրկ արձանագրուած է անցեալ յուլիսէն ի վեր։

Առջի օր, Ալֆորվիլի մէջ ալ կարգ մը Հայեր ձերբակալուեցան, որովհետեւ ոստիկանութիւնը նկատած էր որ թէ նպաստ կը ստանան եւ թէ . . . թուղթ կը խաղան։

Ֆրանսայի Ծերակոյտին ընտրութիւնները

Այսօր, կիրակի, պիտի կատարուի Ծերակոյտին եռամեայ վերանորոգումը։ Պիտի ընտրուին 111 նոր ծերակուտականներ։

Երկրաշարժին աւերները

Աթէնքէն կը գրեն թէ՝ պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, վերջին երկրաշարժը ծանր վնասներ պատճառած է նաեւ Այնորոզի վանքերուն մէջ։ Շատ մը շէնքեր ճեղքուած են։ Պրոտատոնի եկեղեցին որ 10րդ դարէն մնացած է, կքած է վտանգաւոր ձեւով մը։ Բարեբախտաբար չեն վնասուած Պանսելէնոսի հռչակաւոր որմանկարները (1526 եւ 1540 թ.)։ Մասնագէտ մը ղրկուած է, քննութիւն կատարելու համար։ Ուրիշ կարգ մը վանքերու պատերն ալ ճեղքուած են։ Աւելի ծանր վնասներ կրած է Կոստամոնիտուի վանքը։ Ծանրապէս ճեղքուած են նաեւ Քսենոփոնի վանքին ներքին պատերը։

10, 20 եւ 5 փրանքնոց դրամները

Վերջին լուրերու համաձայն, ոչ այս տարի, ոչ ալ, թերեւս 1933ին հրապարակէ պիտի հանուին ֆրանսական 10, 20 եւ 5 փրանքնոց մետաղ դրամները։ Կառավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, որով պիտի խնդրէ երկարաձգել ներկայ թղթադրամներու գործածութեան պայմանաժամը։

Մինչեւ հիմա, օրէնքը նախատեսած էր միայն 10 եւ 20 փրանքնոց թղթադրամներու վերացումը, յետաձգելով հինգ փրանքնոցները։ Ինչպէս կ'երեւայ, մեծ դժուարութիւններ կան այս որոշումը ժամանակին գործադրելու համար։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա քոլոմպի եռագոյն, փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այսօր կիրակի, ժամը 2ին, 39 Ave. de la Marne կամ 2 Ave. Pereire, (Անիէռի կայարանին մօտ) ճաշարան-սրճարանին վերնայարկը, ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատետրերով։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի ժամը 2.30ին Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, Bourg la Reine

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ

Նուագով զծագրութիւն դամէր Զ. Մեծատուրեանի կողմէ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կովկասեան եւ հայկական պարեր։ Կը նուագէ թառիստ ֆորժ Հաղորդ. միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ, Պուրկ լա Րէն։

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.2..

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Danesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ՝ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

18 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ Թիւ 2011

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ շաբաթ երեկոյ Փարիզ, «Փրթի ժուռնալի» րնդարձակ սրահներուն մէջ, նոյն խանդավառութեամբ եւ ջերմութեամբ, որ աւանդութիւն դարձած են հօթը տարիէ ի վեր: Ժողովուրդը լեցուած էր սրահը ընտանիք առ ընտանիք եկած, բայց մասնաւորապէս երիտասարդութիւնն էր, որ կուգար գրաւելու աթոռները, մինչև համակիր Դաշնակցութեան խօսքին: Բեմին ճակատը, հայկական եւ ֆրանսական դրօշներու մէջ կը փողփողէին երեք մեծ ճակատները Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն:

Վարագոյրը բացուեցաւ եւ երգեցաւ «Կոմիտաս» երգչախումբը, որ, ղեկավարութեամբ Պ. Նշան Սերգոյեանի, երգեց «Մեր Հայրենիք»ը: Ունկնդրութիւնը՝ յոտնկայս:

Յետոյ հանդէս եկաւ օրուան նախագահը, ընկ. Բուրէն Տէր Մինասեան, բացման խօսքն եղաւ.

— «Հազար հազար տարիներ առաջ, Գողթան լեռնաշխարհին մէջ Հայերը կ'երգէին երգը Վահագնի, որ ծնաւ երբ ծուխ ու բոց կ'ելլէր եղէգներէն: Ու հիմա 42 տարի առաջ, Գողթանէն Արարատ, եւ Արարատէն Սասուն երկունքի մէջ էր դարձեալ հայ աշխարհը, ու ծնաւ Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւնը, որուն փողերէն ծուխ ու բոց կ'ելլէր դարձեալ: Կազմուած էր այն կազմակերպութիւնը, որուն տօնը կը տօնենք այսօր: Սակայն բոլորովին տարբեր էր այդ կազմակերպութիւնը: Երկու տեսակ են կազմակերպութիւնները. — երբեմն անհատներ են, իմաստուն մարդիկ, որ իրենց ուղեղին երկունքէն ելած գաղափարները կը պարտադրեն ժողովուրդներուն եւ կը կազմեն կազմակերպութիւն մը, — այդպէս է մարքսիզմը (Մարքս), լէնինիզմը (Լէնին), Մահմետականութիւնը (Մուհամմէտ): Երբեմն ալ ժողովուրդը ինքն է, որ իր երկունքով կը ծնի կազմակերպութիւն մը, — այդպէս է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Մենք Մարքսեր, Լէնիններ չունինք, ոչ ալ Գուրան: Մեր Լէնինը ժողովուրդն է, մեր Գուրանը հայութեան պատմական իրաւունքն է: Մեր կուսակցութիւնը հիմնած են ժողովուրդին ծոցէն ելած մարդիկ, եւ զայն կանգուն պահած են նոյն ժողովուրդին համեստ բայց քաջարի զաւակները»:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ համակրելի երգչուհի Օրիորդ Իրէն Պիւլպիւլեան, որ երգեց երկու երգեր Կոմիտաս Վարդապետէն, Ամպել ա, Հոյ Նազանիմ, Չայքովսկիէն Պրենիկօն, եւ եւրոպական երգ մը:

Նախագահը բեմ հրաւիրեց ընկ. Շ. Միսաքեանը.—

— Մեր սիրացեալ ընկերներէն Յ. Շահրիկեան րսած է, — «Կ'ասըլին ա՛ն ժողովուրդները որոնք անցեալի հպարտութիւն ունին, ներկայէն սխալ փարած իրենց առեղծուածներութիւններով ու խոհականներով եւ փառահեղօրէն կը նայէն ապագային»: Նոյն իմաստով խօսք մը ունի Եւրոպացի մը, աւելի նոր. «Ապագայ կերտելու փառքին կ'ենթարկուին այն ատեն երբ կը կորսնցնեն իրենց յիշողութիւնը»:

Հաստատելով «Դաշնակցութեան Օր»ը, մեր ընդհ. ժողովը կ'ուզէր պատմութիւն ընծայել, տարին մէկ անգամ, քննական աչք մը նետելու դէպ ի անցեալը, վերլուծելու ներկան, եւ աւելի քան վճռական քայլելու դէպ ի ապագան: Դաշնակցութեան հիմնական արժանիքն եղաւ համադրել բոլոր ընդունակ ուժերը, արթնցնել, կազմակերպել այս ժողովուրդին մարտական բազուկ կարողութիւնները, եւ հրաշքներ գործել առանց հրաշք խոստանալու: Այսօր ալ, աւելի քան երբեք, մենք պէտք ունինք ամուր եւ ծաւալուն կազմակերպութեան, որովհետեւ կը գտնուինք մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական շրջանակին վրայ, ունինք պայքար հայրենիքի ազատութեան եւ հայրենադարձ կազմութիւններու ինքնապաշտպանութեան համար: Վէճերը անխուսափելի են ո՛ր եւ է ժողովուրդի մէջ, բայց աններելի է որ մենք վիճինք նաեւ չափազանց տարրական պահանջի մը, հայկական դատի պաշտպանութեան համար: Միգուցէ աւելի զօրաւորներ, յաղթական թէ պարտեալ, մէկ բանի կը ձգտին, — բաղձապատկել կազմակերպուած ուժերը, քանի որ նորէն հրաբուխ մը կը պատրաստէ աշխարհի, եւ բոլորին: Ի՞նչ աւելի նուիրական նշանախօսք այս հանդիսաւոր օրուան առթիւ, քան միացեալ ճակատ՝ բոլոր ընդունակ ուժերու: Եւ պայքար հայրենիքի ազատութեան համար, հայրենիքին առջեւ, հայրենիքին մէջ, հայրենիքէն դուրս:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ Օր. Տէր Թովմասեան, որ արտասանեց Չարենցի Հայաստանը եւ ուրիշ կտոր մը:

Նախագահը բեմ հրաւիրեց ընկ. Ա. Ջամալեանը.

— Եօթը տարի առաջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ժ. ընդհ. ժողովը որոշեց ամէն տարի Հոկտեմբեր ամսուն տօնել «Դաշնակցութեան Օր»ը: Եւ ահա եօթը տարիէ ի վեր ժողովրդական տօն մը դարձած է այս, ինչպէս մեր կուսակցութիւնը: Հայ ժողովուրդին թշնամիներն են որ չեն սիրեր Դաշնակցութիւնը: Բայց մեզի հետ է հայ ժողովուրդը, որ կուգայ տօնելու իր հերոսներուն յիշատակը եւ հայրենիքի ազատագրութեան ճիգերը: Որովհետեւ գիտէ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 42 տարի է, որ պայքարի մէջ է: Սակայն ի՞նչպէս էր, որ այդ կազմակերպութիւնը կրցաւ շարունակել պայքարը այսքան կանոնաւոր: Շնորհիւ իր երկաթեայ կարգապահութեան եւ սերտ ընկերականութեան: Կարելի է գիջել շատ կէտերու մասին, բայց ոչ կարգապահութեան գետնին վրայ: Երբ քանի մը տարի առաջ Հայաստանի մէջ, գիւղացիներու կալուածները համայնացուեցան, ի նշան բողոքի շատեր ապստամբեցան եւ լեռ բարձրացան: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ իր ստորհանդակներով խոհեմութեան եւ զգաստութեան հրաւիրեց ըմբոստները: Եւ անոնք տեղի տուին կարգապահութեան առջեւ: Մեր կուսակցութիւնը կը հաւատայ թէ երբ չէ հասած ժամանակը, անխոհեմութիւն է որ եւ է փորձ ըմբոստութեան: Կուգայ ժամանակը, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պայքարի մէջ կը նետէ իր բոլոր ուժերը: Եթէ երեւցող գործեր չկան, այդ չի նշանակեր թէ Դաշնակցութիւնը չի գործեր: Ան կը գործէ լայն ճակատի մը վրայ, եւ անընդհատ:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ մեր ժողովրդական արտասանողը, երգիչ Ա. Շահ-Մուրատեան, որ երգեց քանի մը հայերէն երգեր, շարունակ կրկնելով ժողովուրդին բուռն ծափահարքին վրայ:

Գեղարուեստական մասը աւարտած ըլլալով, նախագահը փակեց հանդէսը, շնորհակալութիւն յայտնելով մասնակցողներուն եւ կրկնելով ընկ. Շ. Միսաքեանի վերջին խօսքերը, — Պայքար՝ հայրենիքին առջեւ՝ հայրենիքին համար, հայրենիքին մէջ՝ հայրենիքին համար, հայրենիքէն հեռու կամ դուրս՝ հայրենիքին համար:

Եւ քիչ յետոյ, կէս գիշեր էր արդէն: Սկսան պարերը, հայկական եւ ժողովրդական, տեւելով մինչեւ առաւօտ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՊԱԳԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

Հանրային պարտէզի «կարմիր ծառուղի»ն ուր կ'երթամ ամէն առաւօտ, նստած՝ ՅԱՌԱՋ կը կարդամ: 2000-րուբեակէն յետոյ, ահա «Մշակոյթի Օր»ուան աղուոր թիւ մը:

Հանդիպած նստարանին վրայ, գեղանի աղջիկ մը կը հիւսէ: Ճագար մը թեւերու մէջտեղէն, ցատկեց դուրս: Դեղնորակ ու թափթփող տերեւներ: Ու ցայտաղբիւրը, որ ջուրերու աղուո՛ր երաժշտութիւն մը կը ստեղծէ՝ աշնան առաւօտի յատուկ սա հանելի ու անդորր պահուն:

Կոկորդալիր բրբիջ մը, ահաւասիկ: Ու տղամարդիկ: Ժիմնազիստներ են, հինգ, տասը, աւելի նոյն իսկ, որ եկան տեղ գրաւեցին պարապ նստարաններուն վրայ:

Ու երգը սկսաւ: Միաձայն, կուռ, ներդաշնակ երգը սկսաւ:

Թողուցի ձեռքէս ՅԱՌԱՋը, երբ, նոյն պահուն, ծերունին Պուլկար մը, ձին ցանած իր խոհուն մարդու զանկին վրայ, եկաւ ու նստաւ քովս, ու՝

— Կ'անցնէի, — խօսքը ուղղեց ինծ — լսեցի սիրող ձայնը, ոգեւորուեցայ, եկայ՝ նստայ, որ մօտէն տեսնեմ մեր յաջորդները: Կ'ուրի կուրծքս երբ ապագայ Պուլկարիան կը դիտեմ: Անոնք են վաղուան Պուլկարիան…

Այո՛. սա թխորակ ու պիրկ դէմքը, օրինակ: Սա խարտեաշ ու կապտաչուի պարմանին՝ սլացեան դրօշմը դէմքին, սա կաշրմրուքն ու սեւահեր մանչը, ու սա բարձրաձիգ հասակը՝ քիչ մը ռուսական գլխարկը յօնքերուն ու կաշիէ գօտին մէջքին…:

Ու սա ծերունին քովս՝ նայուածքը յառած անոնց, ուռած կուրծքերուն դէմ իր կուրծքը ուռեցնելով, անոնց բոցավառ աչքերուն ի տես՝ աչքերը բոցավառել ընելէն, անոնց ելեւէջող ձայնին հետ՝ իր սրտին զարկը արագացնելէն, երէկուան ու վաղուան Պուլկարիաները, վերջապէս՝ դէմ առ դէմ, իրարմով ոգեւոր, իրար ունկնդրող, իրար դիմաւորող՝ հայրենի դալար ու սաղարթախիտ հողին վրայ:

Քովս, յո՛ւռ, ՅԱՌԱՋը: Մշակուած սա պարտէզին նստարանին վրայ՝ մե՛ր *Մշակոյթը*, զոր կը յափշտակեմ, յանկարծ, քիչ մը յուզումով, քիչ մը դառնութեամբ, քիչ մը նախանձով, նոյն իսկ, նայելու եւ ականջ տալու համար մեր երգին, մեր մտքին, մեր ներդաշնակութեան ու տեսնելու համար, «վաղուա՛ն Հայաստանը»:

Այսպէս թխորակ, այսպէս գեղուղէշ, այսպէս բարձրաձիգ, այսպէս միաձայն ու միակամ, սակայն:

Ո՞ւր է, ՅԱՌԱՋ, ինչո՞ւ չես ցուցներ զայն:

Մենք կարօտը ունինք մե՛ր տղոց ոտնաձայններուն ու անոնց, օ՛հ, թախծոտ աչքերուն…:

Ըսէ՛, կա՞ն թէ չկան:

Ո՞ւր է «վաղուան Հայաստանը…»:

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Սօֆիայէն կը գրեն մեզի (12 Հոկտեմբեր).—

Իրապէս թնճուկ մը դարձաւ այս խնդիրը: Ահա կրկին իրարանցումի մէջ է Սօֆիայի հայ համայնքը: Եկեղեցին կը գտնուի մայրաքաղաքին ամենաքանուկ տեղը: Բայց, խարխուլ է եւ անպատշաճ՝ իր արտաքինով: Կառավարութիւնը տարիներէ ի վեր կ'ուզէ փլցնել զայն: Քանի մը անգամներ հարց ծագեցաւ, դիմումներ եղան, յետաձգուեցաւ:

Երէկ առտու, նախապէս եղած կարգադրութեան մը համաձայն, պաշտօնեաներ եկան՝ եկեղեցին քանդելու: Բակը Հայերով լեցուած էր: Դիմում կատարուեցաւ եւ երեք օրուան յետաձգման արտօնութիւն տրուեցաւ: Պիտի սպասեն վարչապետ Պ. Մուշանովի ժընեւէն վերադարձին: Պուլկար թերթերը եւս կը զբաղին այս խնդրով: Ոմանք լուրը միայն կուտան: Ուրիշներ կը գտնեն որ հայ համայնքը վիրաւորուած կը զգայ ինքզինքը, իսկ երրորդ մաս մը հեգնանքի կը տանին գործը, եղած վէճը՝ մետրապոլիտին ու Հայոց միջեւ «զնդախաղ»ի մրցումի նմանցնելով…:

⨯ Թեմական խորհուրդը, հականակ լուծուած ըլլալուն, քանի մը օր յամառեցաւ, ձգձգեց ու չուզեց թուղթերը յանձնել: Նոյն իսկ, հերոսաբա՛ր, կոտրեր են նախապէս դրուած կնիքը: Այսուհանդերձ, երէկ յանձնեցին ու նոր Թեմական Մարմինը իր առաջին նիստը գումարեց: Լուծման հրամանագիրը ստորագրած է վարչապետը, ժընեւ մեկնելէ առաջ:

— :-: —

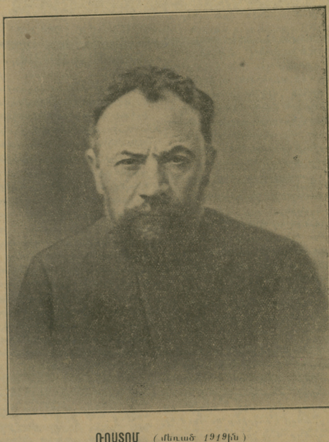
ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ փախստական նախարարներէն Աթանասով եւ Սթօյանով, որոնք Սերպիա ապաստանած էին 1923ի յեղաշրջումէն յետոյ, կիրակի օր կառախումբ նստած ուզեցին վերադառնալ Սօֆիա, բայց պուլկար ոստիկանութիւնը երկուքն ալ վար առնելով, նորէն ճշեց դէպ ի Պելկրատ: Նախարարներուն հետեւորդներէն 25 հոգի, նոյնպէս փախստական, Սօֆիա առաջնորդուեցան հսկողութեամբ:

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ (սպաննուած Մուշի մէջ, 1915ին)

ՀՐԱՅՐ (մեռած 1904ին)

ՌՈՍՏՈՄ (մեռած 1919ին)

(Թրիստափորի եւ Զաւարեանի նկարները դրատարակած էինք կիրակի օր):

ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ (սպաննուած 1907ին)

ԻՇԽԱՆ Յ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (մեռած 1925ին, Փարիզ)

ԽՄԲ.— Ինչպէս կիրակի օրուան թիւին, այսօրուան նկարներն ալ մեզի տրամադրուած են «Դրօշակ»ի խմբագրութեան կողմէ, բացի խանասորի իշխանին երիտասարդութեան լուսանկարէն, որ թանկագին յիշատակ մըն է եւ առաջին անգամ լոյս կը տեսնէ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՄԻՇՏ ԱՆԴՐԴՈՒԵԼԻ

Գերմանիոյ վարչապետը ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Վեսթֆալիոյ մէկ քաղաքին մէջ:

Վստահութիւն յայտնելով ազգային վերականգնումի աշխատանքի յաջողութեան մասին, ֆոն Փափէն ըսաւ.

— Մենք յառաջ կ'երթանք: Մենք չենք սպասեր մեր անկումը, որպէս զի տագնապը ջախջախէ մեզ: Մենք կը պայքարինք անապահովութեան դէմ: Երբ ապահովութիւն չկայ, պէտք է ստեղծել: Ան որ կը սպասէ, պիտի զգետնուի, իր նպատակին հասնելէ առաջ: Ահա թէ ինչու ստիպուեցանք պայքարի մտնել, Գերմանիոյ ազատութեան եւ իրաւունքին համար: Որովհետեւ, Եւրոպան երբեք խաղաղութեան չպիտի հասնի, քաղաքական վիճելի խնդիրները երբեք չպիտի կրնան լուծուիլ, եթէ Գերմանիան չվայելէ այն միեւնոյն էական իրաւունքները զորս կը վայելեն միւս ազգերը: Մեր նպատակը չէ վերադինուիլ այն աստիճան որ մեր դրացիներու մակարդակին հասնինք, այլ յանգիլ ամբողջ Եւրոպայի եւ աշխարհի զինաթափութեան, հաւասար իրաւունքներ եւ հաւասար ապահովութիւն ստանալ: Մեր նպատակն է յառաջ բերել կացութիւն մը ուր չըլլայ որ եւ է գերակշռութիւն, որ եւ է քաղաքական զինակցութեան դրութիւն, այլ բոլոր ազգերը, փոխադարձաբար յարգելով իրենց հա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Դարձեալ կը տօնենք օտար ափերու վրայ…

Երեւոյթի տարաշխարհիկ հանգամանքը չի վհատեցներ մեզ, որովհետեւ մեզինէ կը պատցնենք Դաշնակցութեան Օրուան ոգին, եւ ոչ թէ անոր ծիսական այս կամ այն ձեւը:

Խոկումի եւ անդրադարձումի օր մըն է այսօր, որ դրոհ կուտայ մեր ալեկոծ հոգիներուն եւ կը փոթորկէ մեր գիտակցական աշխարհը:

Այսօրուան նպատակը չէ մտնել մեր վիրաւոր պատմութեան վեհափառ խոյանքներուն ծոցը եւ անոր հսկայ թանգարանէն դրուագներ ոգեկոչել:

Պատմութեան ճակատագրական դառնութիւնը ծանօթ է մեզի ամէնուս, որովհետեւ ան հեղեղաձայն անցաւ մեր աչքերուն առջեւէն բնաշխարհէն մինչեւ տարաշխարհ: Պատմութիւն մը, որ եղական գալարումներով ու երկունքով արձանագրուեցաւ մեր ազգային հաւաքական ամբողջութեան մարմինին վրայ, խոր ակօսներ փորեց, կնճիռներ ու խորշոմներ ստեղծեց եւ մեզ դարձուց գաղթական:

Պատմութեան ընթացքին դէմ չէ որ կ'ընդվզինք, այլ անոր հետեւանքներն է որ կ'ուզենք կշռադատել եւ գնահատութեան ենթարկել, որովհետեւ մեր ներկան պատմական մէկ ուրիշ խռովք դրուագ է որ կ'արձանագրէ:

Ցան ու ցրիւ գաղթահայութիւնն այսօր, մէկ սրտաբաբախ մրմունջ ունի — Հայրենիք — եւ մէկ նուիրական հաւատք՝ Հայրենիքի ազատագրութիւն:

Եթէ մենք դէպքերու մրրկահար ընթացքով նետուած ենք օտար ափերու վրայ, փիզիքապէս, հոգեպէս հայրենիքի մտապատկերն է որ կը պատցնենք մեր մէջ, անով կը զգանք, անով կ'ապրինք եւ անով կը գնահատենք մեզ շրջապատող երեւոյթները:

Ոգեկոչումի տասնամեակ մըն է որ բոլորեցինք, եւ գուցէ, ո՛վ գիտէ, բոլորենք դեռ ուրիշ տասնամեակներ եւս, նոյն հաւատքով եւ նոյն գիտակցութեամբ:

Այսօր մեզ մտատանջող պարագան՝ մեր ապրած միջավայրի ծանր հարկադրանքն է: Տուրք մը, որ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար կը վճարենք, — միջավայրի տուրք — որուն անշօշափելի եւ աննախանձելի ցանցերը նետուած են մեր ցեղածառին՝ նոր սերունդի մատղաշ հոգիներուն վրայ: Մաքրամաքուր հայ ծնողներու զաւակները օրէ օր կը դառնան օտարախօս: Նոր ու օտար քաղաքակրթութեան դրաւիչ զարդերը կը բուսնին անոնց դեռատի հոգիներուն վրայ եւ կը վանեն ազգայինը: Անզօր դիտողի դերին մէջ կը գտնուի հայ ծնողը, եւ անխուսափելի զոհի վիճակին մէջ՝ հայ նոր սերունդը: Հոս է որ դիմադրական պայքարը ծայր կուտայ իր սաստկութեամբ եւ պայքարի միացեալ, բայց թափուր ճակատ մը կը բանայ:

Մեր այս տարագրութիւնը թէ՛ քանակապէս եւ թէ որակապէս իր նմանը չունի մեր պատմութեան մէջ: Անթիւ քանակի եւ ընտիր որակի ներդաշնակ համադրումն է, որ տակաւին տարագիր հայութիւնը ջերմութեամբ կը կապէ իր ազգային հաւատքին ու աւանդութիւններուն: Ճիշդ է, ուծացման սուլերը կը սարսռացնեն մեր մարմինը, բայց դիւրութեամբ չեն կրնար թափանցել տակաւին մեր հոգիին, որ ջերմութեամբ լեցուն է:

Դաշնակցութեան Օրը, ի շարս մեր միւս ազգային տօներուն, հայրենածարաւ հոգիներու խռովուն տարերքէն փրթած զօղանջ մըն է, որ կ'ուզէ դատել ու վերագնահատել իր Երէկը, եւ վերլուծել Ներկան:

Դաշնակցութեան Օրը ո՛չ ներբողի եւ ոչ ալ ինքնափառաբանութեան տօն է: Մենք չենք ապաւինած մեր պատմութեան հարուստ շտեմարանին եւ անմոռաց անուններու մոգական ուժին՝ զանգուածներու դիւրաբախ զգացումները հրահրելու համար: Մենք արդար հպարտութեամբ գիտենք, որ մեր կուսակցական գործին պատմութիւնը յաճախ յուծուած է մեր ազգային պատմութեան հետ, գաղափար է ստեղծած, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը կը վարէր համազգային քաղաքականութիւն եւ ոչ թէ նեղ կուսակցական-ընտանեկան քաղաքականութիւն:

Այսօր հիմնովին փոխուած են մեր պայմանները:

Ինչ որ երէկ անարժէք էր եւ երկրորդական, այսօր դարձած է առաջնակարգ եւ տակուն: Երէկ մայր երկիրը կար որպէս պատուանդան մեր ոտքին տակ, այսօր խորթ ու հիւրընկալ երկիրներ: Դէպքերու յեղակարծ շրջում մը, դուրդուրանք մը կայ այսօր հայարժէք երեւոյթներուն հանդէպ: Եւ այս շրջումը, ազգային երեւոյթներու մօտիկ գնահատութիւնը, դրական մտափոխութիւն մըն է մեր ներքին եւ արտաքին ճակատին վրայ:

Տարագրութիւնն իր բոլոր բազմազան կողմերուն հետ, դրական էջեր ալ արձանագրեց, որ անկասկած մեր քաղաքական մտքի առողջութեան տեսակէտով անուրանալի է: Դէմ դիմաց դրաւ հայ գիւղացին, հայ բանուորը, հայ առեւտրականը, հայ մտաւորականը, արեւմուտքի ժողովուրդներու նոյն խաւերուն հետ: Կենցաղի եւ աշխատանքի կենակցութիւնը, անոր աչքերէն սրբեց ցնորական մառախուղը եւ դրաւ զայն իրականութեան մը առջեւ: Մեր բնաշխարհին մէջ հիւսուած երազները իրենց տրամաբանական վախճանին հասան տարագրութեան մէջ:

Այսօր մեր «գլուխը դարձած է» դէպի մեզ, դէպի տուն, դէպի ինքնագիտակցութիւն: Ուշ էր այս սթափումը, բայց պէտք էր այս հոգեկան ցնցումը, մեր քաղաքական մտքի հորիզոնին վրայ ընդմիշտ թաղելու համար օտար «միջամտութեան» եւ «խոստումներու» ամուլ պտուղները: Դարձ դէպի մեզ, դարձ դէպի մեր արժէքները:

Առողջացած եւ իր բնական հունին մէջ ինկած մեր գեղերուն միտքը, կարող է այժմ իրական գետնի վրայ կանգնիլ եւ փրկարար դեր կատարել: Այլ եւս, երկրին մէջ հայ մարդը օտարասէր չի կրնար ըլլալ, այլ կը մնայ հայրենասէր, թէ երկրէն դուրս եւ թէ երկրէն ներս:

Ահա Դաշնակցութեան Օրը, որ կուգայ Սփիւռքի հայութեան սթափումն աւետելու, անվհատ քալելու դէպքերուն հետ եւ ամուր կառչելու մեր ցեղածառին:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԵՒ ՍԱՄԱԹԻՈՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

ՏՕՆԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

— :-: —

Դաշնակցութեան Օրը պիտի լինի ոչ միայն ինքնաքննադատութեան օր, այլ եւ ապագայ ծրագիրների օր: Ինքնաքննադատութիւնը անհրաժեշտ է, սակայն նա անպտուղ է լինելու եթէ չհիմնաւորի ապագայ անելիքները: Դաշնակցութիւնը շատ է քննադատուած եւ մեղադրուած, որ չի հասել իր նպատակին, որովհետեւ եղած է ռոմանտիկ եւ ազգայնամոլ: Անաչառ քննադատողները եթէ լաւ ուսումնասիրէին Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, անշուշտ պիտի տեսնէին եւ համոզուէին, որ նրա գործելակերպը միշտ բխած է եղել իրականութիւնից՝ հայ ժողովրդի իրական քաղաքական եւ ընկերային դրութիւնը ուսումնասիրելով, որքան որ իր ուժերը կը ներէին: Եւ որ նա միշտ ձգտել է գործել համերաշխօրէն իր դրացի ազգերի հետ: Սակայն իրօք որ հայ ժողովուրդը բախտ չէ ունեցել, քաղաքական փոխ-յարաբերութիւնները շատ անյաջող եւ աննպաստ են դասաւորուել, միւս կողմից ժողովրդի ներքին ուժերը շնորհիւ Հայու անիշխանական եւ անհաստատամիտ գծերի, փոխանակ ամփոփուելու շատ անգամ նպաստել են կոտորակուելու եւ թուլցած դիմադրելու թշնամու յարձակումներին:

Դաշնակցութիւնը շատ է աշխատած հարթել այդ տեսակ հակաընկերային կենտրոնախոյս գծերը, սակայն երբեմն չէ յաջողած: Իր վսեմ նպատակը իրագործելու համար, կուսակցութիւնը շարունակելու է իր պարտականութիւնը համարել աշխատել, որպէսզի մեր պատանեկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը ոչ միայն ուսումնասիրեն բազմազան բարձր գիտութիւնները, այլ որ գլխաւորն է՝ կրթուին համբաշխութեան եւ անձնազոհութեան ազնիւ գաղափարներ կիրառելով կեանքի մէջ: Այն ատեն միայն կրնանք յոյս ունենալ որ գիտութիւնների շնորհիւ ձեռք բերած ինքնապաշտպանութեան նոր ձեւերը ու միջոցները կարողանան հասցնել մեր ազատագրման:

ԲԺ. Յ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պատահա՞ծ է ձեզի ճամբորդութեան մը ընթացքին մտախոհ կանգ առնել եւ բարձունքի մը վրայէն դիտել անծայր եւ տխուր տափաստանը, որուն մէջտեղը, յանկարծական սլացքով, բայց [illegible] շրջապատով կը բարձրանայ լեռ մը, մխս մինակ, տիրական եւ գեղեցիկ:

Կ'ըսեն թէ Արարատեան դաշտին վերեւ, ճիշդ այդ ձեւով, առանց աստիճանական [illegible] ալիքներուն, նստած է Մասիս լեռնակոյտը, շրջապատի հարթութեան վերեւ հպարտ ու մխս մինակ, կարծես Բնութեան անըսպասելի երեւոյթներէն մէկը:

Մեր ցեղը անկէ՞ ժառանգեր է իր պատմութեան բոլոր հակասութիւնները:

Հաւանաբար:

Եւ ահա մեր պատմութեան, գոնէ մեր գերութեան շրջանի պատմութեան, մեծագոյն հակասութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը:

Ցեղ մը դարերով ոտնահարուած, կոխկրտուած, անարգուած: Անիկա կորսնցուցեր է դարերու գերութեան մէջ, իր ընդվզող բարձրութիւնները եւ իր ցեղային հպարտութեան խրոխտ կեցուածքը:

Եւ ահա շրջապատի համատարած լճացման եւ ճախճախուտին յուսահատեցնող միօրինակութեան մէջտեղը կայ յեղափոխութիւնը, անօրինակ եւ անընական երեւոյթի մը նման:

Իրապէս, անկարելի պիտի ըլլար բացատրել Դաշնակցութեան գոյութիւնը մեր պատմութեան մէջ, եթէ անոր նայէինք իբրեւ մի միայն քառասուն տարիներու ժամանցումի կոթող:

Դաշնակցութիւնը ծնունդ է ցեղի, հոգիին անյատակ խորութեան մէջ աքացող կրակէ դարաւոր երկունքին: Ցեղին ամէնէն ազնիւ, ամէնէն ազնուական բնազդներուն բանկումն է Դաշնակցութեան երեւոյթը, նման մեր հայրենիքի միւս երեւոյթին որ ժայթքեր է անծայր տափաստանի մը մէջտեղը, ստորերկրեայ ահաւոր երկունքէ մը ետք:

***

Կ'ըսեն որ իւրաքանչիւր դիտողի համար առանձին պատկեր, առանձին տպաւորութիւն ունի Մասիսը: Անոր գեղեցկութիւնը ճնշող է կամ հոգեպարար: Անոր գոյները մռայլ են եւ ահաւոր, կամ զուարթ ու թափանցիկ: Անիկա խորհուրդի մը պէս աղօթել կուտայ երբեմն, եւ անտանելի գեղեցկութեան մը նման երգել կուտայ ուրիշներու:

Դաշնակցութիւնը նոր բառ մըն է դարերու մէջ թաղուած հին գեղեցկութեան, հայ ցեղին առնական գեղեցկութեան: Կը խօսուին անոնք որ կը փորձեն ժամանակակից պատմութեան մօտիկութենէն դատել զայն, որովհետեւ չպիտի կրնան տեսնել անոր ցեղային իմաստը:

Զայն զգալու եւ ճանչնալու համար պէտք է արիւնին մէջ կրած ըլլալ հայրերու ստրկութեան, զըրկանքներու եւ գերութեան յիշատակը, ժառանգական ցաւի մը պէս:

Ինչպէս Մասիսի գեղեցկութեան իմաստը ճանչնալու համար պէտք է տեսնել միաժամանակ զայն շրջապատող տափաստանի ճախճախուտները:

Թող շատ չտեսնուի ուրեմն որ հպարտութիւնով կը տօնեն իր Օրը՝ Դաշնակցութեան Օրը, Անոնց որ տարին անգամ մը պաշտամամբ կը սեւեռեն իրենց աչքերը Անոր հըպարտ կեցուածքին:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

Հ. Յ. Դ. ՉՈՐՍ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

—)(o)(—

Եթէ մի ակնարկ նետենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան վրայ, կը գանք այն եզրակացութեան, որ մեր կուսակցութեան դրօշակի տակ շարքով կանգնած են իրար կողքի Դաշնակցական չորս սերունդներ:

Հ. Յ. Դ. առաջին սերնդին պատկանում են նրանք, որոնք եղան հիմնադիրները եւ իննսունական թուականների մեր ազատագրական շարժման կազմակերպողներն ու մասնակցողները:

Առաջին սերնդի վրայ ընկած էր շատ ծանր պարտականութիւն: Վեց հարիւր տարուայ հալածական եւ [illegible] ցան ու ցրիւ հայկական զանգուածների միջից պէտք է ի մի հաւաքել ազգասէր եւ յեղափոխական խմոր ունեցող տարրերին, հիմքը դնել հայ յեղափոխական կազմակերպութեան եւ դժուար պայմաններում անցնել յեղափոխական գործունէութեան:

Հայկական կեանքում նորութիւն էր յեղափոխական շարժումը, այս պատճառով էլ պատրաստի ոչինչ չկար, ամէն ինչ պէտք է սկսէին սկզբից: Յեղափոխական խմոր ունեցող տարրերը իրար անծանօթ էին: Չկար մի ընդհանուր կեդրոնական մարմին կամ հաստատութիւն, որպէս զի դիմէին արձանագրուելու եւ մտնելու Հայկական Կարմիր Դրօշակի տակ: Սահմանների երկու կողմերում օտար իշխանութեան բռնութեան տակ հայութիւնը ենթակայ էր շարունակ ծանր հալածանքների ու զրկանքների: Օտար բռնակալ իշխանութիւնները հայութիւնը բաժանել էին երեք հատուածի, հազար ու մի միջոցներով թուլացրել երեք հատուածների միջեւ ազգակցական յարաբերութեանց կապը:

Հայկական տառապանքից ծնունդ առած ազատագրական շարժման հանդէպ անտարբեր էին եւ են օտար պետութիւններն ու ժողովուրդները, շատերը նոյն իսկ հայ ժողովուրդին հալածող իշխանութիւններին սրտակից բարեկամ եւ թեւ ու թիկունք տւող…

Փոքրաթիւ օտարազգի անհատներ էին եւ են, որ մեզ բարոյապէս օժանդակել են, որի արդիւնքը դժբախտաբար շատ անբաւարար պէտք է համարել:

Հայ եկեղեցապահպանողական տարրերը, ինչպէս նաեւ ժողովրդական տականքները խոշոր բացասական դեր են կատարել մեր ազատագրական շարժումը խանգարելու, ինչ որ շարունակւում է մինչեւ հիմա էլ:

Մեր ժողովրդի հոծ մեծամասնութիւնը թմրած վիճակի մէջ էր: Կ'ուզէր ազատագրել օտար իշխանութիւնների ճանկերից, բայց [illegible] զոհողութիւնների իր կողմից. [illegible] ցում էր եւրոպական մեծ պետութ[illegible]ների գութը:

Մի միայն փոքրաթիւ [illegible] գաղափարական անհատներ էին, [illegible] ինչպէս յայտնի է բոլոր [illegible] ուած ազգերի պատմութիւնից, [illegible] ուսերի վրայ պէտք է տանէին հայ[illegible] ժողովրդի Խաչը դէպի Գողգոթա:

Հայկական երեք հատուածներ [illegible] ջարդուած էին թէեւ մի քանի [illegible] դամ դերբաղնիցող մահմեդական [illegible] րերով:

Այս թշուառական ամբողջ[illegible] իր ազնութեան եւ կրօնամոլութեան կոյր գործիք դառնալով բռնակալ[illegible] րի ձեռքում, հայ անպաշտպան [illegible] աշխատաւէր եւ ազատասէր [illegible] ների հանդէպ կատարում էին [illegible] ների, աւարառուների եւ մարդ[illegible] պանների ոճրապարտ դերերը…

Առաջին յեղափոխական սերնդի պարտականութիւնը եղաւ հրապարակ [illegible] հազար ու մի դժուարութիւններով [illegible] բար փնտռել. հիմքը դնել հայ յեղափոխական կազմակերպութեան, [illegible] քաղաքական ծրագիր – կանոնադրութիւն մշակել, բոլոր հայաշատ վայրերում յեղափոխական կորիզներ կազմակերպել եւ իրենց շատ համեստ ուժերով ու միջոցներով սկսել յեղափոխական շարժումը ուր որ հնարաւոր եւ կարելի էր:

Պէտք է գոհունակութեամբ արձանագրել, որ թէեւ բոլորն էլ գրեթէ անփորձ էին, եւ նոր էին իրար հետ ծանօթանում, չփւում եւ [illegible] գործունէութեան ծրագիրը մշակելով դերերը բաժանում եւ անցնում գործի, բայց եւ այնպէս, մեր կուսակցութեան հիմնադիրները լինելով մտքի եւ յստակ համոզմունքների [illegible] բարձր արժանիքների տէր անհատներ, մեր կուսակցութեան հիմքը դրին այնպիսի ամուր պատուանդանի վրայ եւ գծել են այնպիսի քաղաքական ուղի, որ չնայած այս քառասուն ձիգ երկար տարիների ընթացքում կրած բոլոր հալածանքների եւ պարտութիւնների, Հ. Յ. Դաշնակցութեան շէնքը մնացել է անսասան եւ իր ընդգրկած քաղաքական ուղին մինչեւ հիմա էլ մնում է հայ ժողովրդի [illegible] քաղաքական նպատակների միակ ճիշդ եւ նպատակին տանող ուղին [illegible]:

Հ. Յ. Դ. առաջին սերունդը իննսունական թուականներին յեղափոխական խոշոր ձեռնարկներ կատարեց, [illegible] մաթիւ թանկագին զոհեր տուեց, [illegible] չափով յեղափոխական շարժում [illegible] տեղծեց, լայնացրեց ու խորացրեց ժողովրդական զանազան խաւերի [illegible] յեղափոխական ոգին մեծ ոգեւորութիւն առաջ բերեց ընդոստ հայ մտաւորականութեան եւ երիտասարդութեան մէջ եւ 1900 թուերի սկզբներին իր դրօշակի տակ ընդունեց դաշնակցական երկրորդ սերունդը, որին [illegible] ճակեց առաջին սերնդի հետ [illegible] ձեռքի առած նոյնպէս խոշոր [illegible] տարել մեր իրականութեան [illegible]:

Դաշնակցական երկրորդ սերունդը մեծ ոգեւորութեամբ դրոհ տուեց [illegible] կուսակցական շարքերը եւ իրենց [illegible] տեսանք թրքական կառավար[illegible] գործ դրած հալածանքների եւ [illegible] մակերպած սպանութիւնների ու [illegible] զոպուտների, երկրի ընդոստ տարր[illegible] րը լայն չափով սկսան յեղափոխա[illegible] կան շարժումը եւ մի քանի վայրեր[illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱՒԱՏՔԻ ԵՒ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԾԵՐ

Սիրելի եղբայրակից,

Վերջին նամակդ անակնկալ մըն էր ինծի համար: Գիտէի որ լաւատես մը չէիր կեանքի երեւոյթներուն հանդէպ, սակայն չէի կարծեր որ նոյն այդ երեւոյթները քեզ ա՛յդքան յոռետես պիտի դարձնէին: Դուն որ լայնախոհ ու յստակատես մտաւորական մըն ես, տարիներու փորձառու ճակատիդ շա՛տ կը գտնեմ յոռետեսութեան կնճիռները: Նախ կը փափաքիմ որ չվրդովուիս մտաւորական որակումէս. իմ ու քու հասկցած ձեւովը, չպիտի վարանիմ այդ ածականը գործածել տեղին ու պէտքին համաձայն:

Կ'ընդունիմ որ բազմաթիւ լուրջ պատճառներ հոգեկան ուժերուդ հաւասարակշռութիւնը խանգարելու բնոյթն ունին: Կ'ընդունիմ այն աննըպաստ մթնոլորտը, որուն մէջ ամէնէն դիմացկուն հոգիներն ալ իրենց տկարութիւնը կը զգան հետզհետէ: Որովհետեւ անհատներուն կորովը եւ հաւատքը միայն չեն զօրեր ամուր պահելու հաւաքականութիւնները, եթէ անոնց մէջ կամքը վիրաւոր է եւ խախտուած:

Կը գուշակեմ դժգոհութիւնդ, որով պիտի բողոքես այս մտքին դէմ, որովհետեւ, — ինչպէս շատ անգամ վիճաբաներ ենք, — քեզի համար հայ ժողովուրդէն աւելի, հայ մտաւորականութեան հոգին է, որ տեղահան եղած եւ օտարութեան ղոներն ափ առած է…: Խորո՛ւնկ ցաւ է այս եւ արժանի քննութեան: Նամակներու այս շարքին մէջ, ուրիշ անգամ, պիտի անդրադառնանք այս խի՛ստ կարեւոր հարցին:

Այսօր կը փափաքիմ այս նամակին տալ լաւատես դրոշմ մը: Երբ երկինքը ծածկուած է սպառնացող ամպերով, տեղատարափ անձրեւէն ու որոտումներէն յետոյ, կապոյտ երկնակամարին եւ արեւին ջերմութեան երազն ու իրականութիւնը զգացող ու տեսնող հոգիներուն պէտք ունինք: Դժուար պայմաններու մէջ, աստուածային ուժ ունենալու է անշուշտ լաւատես դառնալու համար: Բարեբախտաբար ունինք այդ զգայութիւնը, որ մեր ցեղային նկարագրին ամէնէն դրական գիծերէն մէկն է: Այդ արժէքը ոչ մէկ ուժ կրնայ յափշտակել մեզմէ, նոյն իսկ այն ատեն, երբ տարիներ անցնելէն վերջն ալ, մեր հոգիները եւ մարմինները կը տառապին տակաւին մեծ աղէտին մեզի ազդած ցնցումներէն:

Կը հետեւիս անշուշտ թերթերուն: Միջերկրականի ջուրերը աւերակներու վերածեցին չէն ու գեղեցիկ ամառանոցներ: Աւելի արեւելք, յունական քաղաք մը ստորերկրեայ ցնցումներու սարսափին ու աւերակներու տխրութեանը տակ կը պահէ ամբողջ շրջան մը: Բնութեան տարերային աղէտներէն զատ, մարդկային չարը վարժըւած է ուրիշ դժբախտութիւններու: Այս բոլորը սովորական երեւոյթներ են, որոնց առջեւ մարդը հաւասար է, առանց ազգի ու դասակարգի խտրութեան:

Ձե՞ս տեսներ սակայն ստեղծագործ ու վերանորոգիչ շարժումը, որ Փիւնիկի մը պէս, աւերակներէն նոր կեանքի մը յարութեան զօղանջը կը հնչեցնէ: Ամէն մարդ բանով մը օգտակար ըլլալու սրբազան աշխատանքին նուիրուած է: Բարի արեւը կրկին կը շողայ հոն: Սերունդներուն ձգած գործը աւանդաբար շարունակելու կոչումէն անկարելի է հրաժարիլ, նոյն իսկ յուսահատական վայրկեաններուն:

Արարչագործ այդ ուժը մեր հոգիներուն մէջն ալ կը կրենք, ու կրնանք հաւատալ հրաշքին, եթէ անոր կրակը մարած չէ: Ի՞նչ է մեր ըրածը մինչեւ հիմա, եօթն անգամ աւելի անդարմանելի աղէտի մը վէրքերը բուժելու համար: Աշխատանքը որուն լծուած ենք, ապացոյց մը չէ՞, թէ, հակառակ աննպաստ պայմաններու եւ բացասական երեւոյթներուն, մեր ցեղին հոգին յոգնած չէ: Չեմ ժխտեր յոգնութեան նշանները, որոնք քեզ յոռետեսութեան մատներ են: Եթէ պատմութեան անողոք վճիռովը հայ Ցեղին մահը վճռուած է, այդ վճիռին դէմ մենք ալ մեր անողոք պայքարը ունինք: Դիւրին մահը մեր բաժինը չէ եղեր ու չպիտի ըլլայ: Ահաւասիկ ի՛նչպէս կառչեր ենք մշակոյթի ազդակներուն մինչեւ մեր վերջին շունչը: Մեր ձեռքը չէ ցեղային ինքնագիտակցութեան կենդանի ոգին խեղդել, մեր արիւնին հետ մեզի վիճակուած եւ մեր ներքին էութեան մէջ միշտ արթուն:

Կենդանի այդ ոգին շունչը չէ՞ս զգար ամէն անգամ որ մեր հայրենիքէն հեռու, հայ ժողովուրդը կը համախմբուի նուիրական տօնակատարութիւններու:

Երէկ հայ մշակոյթի օր, այսօր՝ քաղաքական ինքնաճանաչման յիշատակի օր, վաղը՝ հայ արուեստի եւ գրականութեան նուիրուած օրեր: Այս բոլորը մէկ նպատակի ուղղուած են. — Աւերակներէն, աւիններէն ու քաղաքական յուսախաբութիւններէն յետոյ, Ցեղին հաւատքի, յոյսի, ոգեւորութեան ու լաւատեսութեան կանթեղին լեցնել անհրաժեշտ իւղը, աւելի [illegible], եւ մեր գոյութեան նշանակութիւնն ու արժէքը չջնջելու համար:

Ա՛ս այժմ քեզմէ պիտի խնդրեմ, որ տկարութիւնը չունենաս ազդուելու բոլոր այն երեւոյթներէն, որոնք բարոյական անհատը եւ իր նկարագիրը խանգարելու բնոյթն ունին, անկախ բոլոր հանգամանքներէն ու պատճառներէն: Հայկական ոգին ապացուցանելու մեր բոլոր քայլերուն մէջ, պատճառ մը չկայ իրար ուտելու եւ վարկաբեկելու: Բոլորիս նպատակը նոյնն է եւ ճամբաները տարբեր: Գիտես որ շատ մը հարցերու մէջ տարակարծիք ըլլալու ազատութիւնը ունինք, բայց չեմ հաշտուիր այն ազատութեան հետ, որ մարդը մարդուն դէմ կը զինէ, ընկեր ընկերոջ, մտաւորական մտաւորականի դէմ:

Մեզմէ ամէն մէկէն մէկ բան կը պահանջուի. — Զլխեղդել մեր հոգի[illegible] բուն սուլթանները: Մեր մեծ վար[illegible]տը, Ռուբէն Զարդարեան, հաւատ[illegible] եւ երկիւղածութեամբ կը փառաբա[illegible] անոնք, որ իրենց հոգիներուն [illegible] Սուլթաններ ունէին. խաչալին եւ [illegible] նոր հասնելու ձգտումին փառա[illegible] նութիւնն էր որ կը քանդակէր գեղե[illegible] ցիկ ու [illegible] արձակի մը մէջ, [illegible] դիւէ յետոյ հայրենական սագի [illegible] բայց մեր հոգիներուն հարազատ[illegible] մութեան երգը: Բայց խաչալին [illegible] ռարանութեան երգը աւելի [illegible] չեց անոր քնարին վրայ, իբրեւ [illegible] յին յաղթանակ:

Մեր եւ մեզմէ յետոյ եկող սերունդ[illegible] ներուն համար ուրիշ բան չի մնար [illegible] նել, եթէ ոչ, իբրեւ գործաւորներ, աւելի՛ հաւատքով վերցնել գաղափարի մուրճը եւ աւելի՛ գիտակցութեամբ տալ հարուածը սալին, անկէ բոց[illegible] կայծեր արձակելու եւ մեր կեանքին մթին արահետները լուսաւորելու համար:

Այսօրուան տօնին նշանակութիւնն այս է ինծի համար, սիրելի եղբայրակից: Կը ցաւիմ որ ստիպուած եմ ընդհատել շարունակութիւնը եւ վերապահել ուրիշ նամակի մը:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

Փարիզ, 15 հոկտ. 1932

էլ պարզեցին ազատամարտութեան դրօշակը:

«Երկաթէ մարդ, քարէ հոգին» այլ եւս գիտէր հասցէն ուր պէտք է դիմէր հայրենիքի ազատութեան համար զինւոր արձանագրուելու: Երկրորդ սերունդը եկաւ մտաւ այն յեղափոխական կուսակցութեան շարքերը, որ արդէն պատրաստի ծրագիր – կանոնագիր, կեդրոն, մասնաճիւղեր եւ փորձուած ղեկավարներ, գործիչներ, հրամանատարներ ու մարտիկներ ունէր: Աշխարհիս բոլոր ծայրերից դիմումներ էին կատարւում կուսակցութեան մարմիններին, որպէս գործիչ կամ զինուոր արձանագրուելու եւ Երկիր անցնելու նպատակով:

Ցարական բռնակալ կառավարութիւնը 1900 թուականների սկիզբներին առաջնորդուած լինելով իր հալածանքը ռուսահայ ժողովրդի կրթական եւ կրօնական հիմնարկութիւնների դէմ, Ռուսահայաստանում էլ լայն ծաւալ էր առել յեղափոխական շարժումը:

Շնորհիւ իրար յաջորդող քաղաքական ուժեղ հալածանքների, թէ սահմանի այս թէ այն կողմը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար մարմիններին վիճակուեցաւ օգտուելով աննախընթաց ոգեւորութիւնից եւ յեղափոխական պայքարի համար պատրաստակամութիւն ցոյց տուող ըմբոստ տարրերի արմատականութիւնից [illegible] ու տասնեակ հազարաւոր նոր ընկերներ մտցնելով իր շարքերը, աւելի ընդարձակեց իր գործունէութեան սահմանները:

Մնանկացած հայ հոգեւոր իշխանութեան փոխարէն ասպարէզ եկաւ հայ յեղափոխական իշխանութիւնը, որ ունէր կեդրոնական եւ տեղական իշխանութիւններ, բոլոր հայաշատ վայրերում, զօրք, ոստիկանութիւն, դատարան եւ ամէն ինչ: Զինուած տիրող պետութիւնների գործադրած բոլոր ձեւի խոչընդոտներին եւ հալածանքներին, ուր որ հնարաւոր է եւ որտեղ կարիք էր զգացւում գործում էր Դաշնակցութիւնը, իր տեղական ընկերներով եւ դատարաններով, արշաւախմբերով եւ ցուցարարներով:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին երկու սերունդների գովքը երգել են մեր հայ բանաստեղծներն ու ժողովրդական աշուղները. շահնուած թափով ու ոգեւորութեամբ:

Այս երկու սերունդներն էին, որ որպէս հայր ու որդի մէջք – մէջքի տուած յեղափոխական պայքարը շարունակեցին մինչեւ թրքական եւ պարսկական յեղաշրջումը (1908 եւ 9 թուերին), թրքահայ եւ պարսկահայ ժողովրդի համար ծագեց սահմանադրական ազատութիւնը:

Թրքահայութիւնը շատ ծանր դժբախտութեամբ ձեռք բերելով որոշ չափով քաղաքական ազատութիւն, տնտեսապէս թափով լծեց շինարարական եւ մշակութային հսկայ աշխատանքի:

Այդ ոգեւորութեան ժամանակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դռները բացուեց երրորդ սերունդի առջեւ, որ մտաւ կուսակցական շարքերը ազատ պայմանների մէջ եւ հսկայական խումբերով, որ կրթուեց եւ հասակ նետեց «Ազատամարտի» քուրայի մէջ: Թրքահայ երրորդ սերունդին մի քանի տարի խաղաղ եւ ազատ պայմաններում աշխատելուց յետոյ, հին երկու սերունդների հետ միասին, Մեծ Պատերազմին եւ Իզմիրի ջարդին վիճակուեց ենթարկել ամէնէն դաժան հալածանքների եւ կոտորածի: Շատերը որպէս Դաշնակցական նահատակուեցան թուրք եւ քիւրտ ջարդարարների ձեռքով, միայն շատ քիչերին յաջողուեց գերծ մնալ թրքական եաթաղանից եւ տարագրուել:

Երբ որ Թուրքիայում Սահմանադրութիւն հռչակուեց եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հնարաւորութիւն ունեցաւ որպէս քաղաքական կուսակցութիւն օրինապէս գործել, ճիշդ այդ ժամանակը Ռուսիայում արեւ սկսել էր խաւարել եւ քաղաքական հորիզոնը մթագնել: 1905 թուականի ռուսական առաջին Մեծ Յեղափոխութիւնը պարտուելով՝ ցարական կառավարութիւնը համեմատաբար բոլոր միւս քաղաքական կուսակցութիւնների հետ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ սկսել էր շատ ուժեղ հալածանք: Հազարաւոր Դաշնակցականներ եւ համակիրներ բանտարկեցին, աքսորեցին, մի քանիսին էլ մահուան դատապարտեցին. մեր կուսակցութեան շարքերը նօսրացան, շատ վայրերում մարմինները քայքայուեցին եւ կուսակցութեան թափը կոտրուեց:

Ահա այդ ժամանակն էր որ Կովկասի եւ ամբողջ Ռուսիայի մէջ մեր կուսակցական շարքերը մտան համեմատաբար աւելի քիչ թւով ուսանողներ եւ բանուորներ, որոնց պէտք է հաշուել երրորդ սերունդ: Այս սերունդն էլ բեղմնաւոր գործունէութեան լծուեց մասնաւորաբար Մեծ պատերազմին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ժամանակ եւ ենթարկուեց անլուր դժուարութիւնների:

1920 թ. վերջին ռուսական եւ թրքական նոր պիտակի տակ ասպարէզ եկած նոր բռնակալ իշխանութիւնների համաձայնած քաղաքականութեան պատճառով, Հայոց աշխարհի վրայ սեւ խաւարը տիրեց:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ ամէնից շատ տուժեց եւ հալածուեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որը հարիւր հազարաւոր Հայերի հետ միասին քաղաքական դէպքերի բերումով տարագիր եղաւ իր կեդրոնը փոխադրել արտասահման:

Այս մեծ տարագրութիւնից յետոյ է որ հայաշատ գաղութներին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը ստուարացնում են չորրորդ սերունդին պատկանողները, որոնց մասին յարմար ժամանակ կը նիւթեմ մի առանձին յօդուած:

ԲԵՆՈ

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ եւ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

— :-: —

Հայ Յեղափոխութեան մարտական բազուկ Դաշնակցութիւնը այսօր կը բոլորէ իր բեղնաւոր գործունէութեան 42րդ տարին: 42 տարի անդադար պայքար, յեղափոխական խոյանքներ, հերոսական դրուագներ յանուն ազատութեան, հոյակապ վերելքներ, պարտութեան օրեր, փառքի եւ ուրախութեան անմոռաց պահեր, դառն ու ճակատագրական վայրկեաններ՝ միշտ հայ ժողովրդի համար եւ միշտ անոր հետ:

Այդ պայքարի ընթացքին Դաշնակցութիւնը հոգեփոխած է գրեթէ ամբողջ հայութիւնը: Մէկ կողմ նետելով յուսահատութիւնը, ան ներշնչեց հայ ժողովրդին անխորտակելի հաւատք մը հանդէպ իր ճակատագրին եւ ազգային ազատագրութեան վերջնական յաղթանակին: Հայ ժողովրդի բաժան բաժան եղած մասերը ի մի հաւաքելով անոնց մէջ եղած ամէն տեսակի անջրպետները, Դաշնակցութիւնը ազգագրականօրէն միացուց հայ ժողովուրդը եւ դարձուց զայն կազմաւորուած եւ ինքը իրեն ճանչցաւ ուժեղ միաւոր:

Ահա այդ ցեղագրական միաւորն էր, որ արագօրէն թօթափելով իր վրայէն թրքական եւ միւս բոլոր տեսակի փոշիները, որոնք դարերու ընթացքին այլափոխած էին իր դիմագիծը, որպէս միաձոյլ ժողովուրդ օրը օրին ուժեղացուց իր պայքարը ընդդէմ բազմապիսի արտաքին եւ ներքին թշնամիներու, ջանալով ամփոփուիլ, ազատագրուիլ օտար, ներքին եւ արտաքին բռնա[illegible]ներէ եւ կաշկանդումներէ:

Այդ պայքարի դարբնողը, վարողը եւ առաջնորդը եղաւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը, որուն ցանած սերմերը առատ հունձք տուին: Անոր շունչին տակ դաստիարակուած եւ գործող սերունդը այլեւս զատած էր ինքզինքը, կրաւորական դիրքերէն նետուած էր յեղափոխական պայքարի մէջ: Այդ յեղափոխական-քաղաքական պայքարը փոխեց Հայու հոգեկան վիճակը եւ հոգեբանութիւնը: Հայութիւնը, իբրեւ ժողովուրդ ասպարէզ իջաւ իր մարդկային, հանրային, ցեղային իրաւունքներու համար: Հետզհետէ կը գոյանար այն համոզումը, թէ Հայու մշակութային եւ տնտեսական բարգաւաճման եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանման հնարաւորութիւնները կրնան առաջ գալ եւ զարգանալ միայն ազատ հայրենիքի մէջ:

Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան ընթացքին շեշտը միշտ դրած է ազատ հայրենիքի գաղափարին վրայ, որովհետեւ տիրող քաղաքական պայմանները: Հայ հասարակութեան զարգացման փուլերը ու հայ ժողովրդի ընդհանուր վիճակը թոյլ չէին տար լայնօրէն եւ հիմնաւորապէս արծարծել անկախութեան գաղափարը, դարձնելով զայն լայն պրոպագանդի նիւթ:

Կը պայթի համաշխարհային մեծ պատերազմը: Կամաւորական շարժումը, Թրքահայաստանի դրաւումը եւ վերջապէս ռուսական յեղափոխութիւնը մեծապէս նպաստեցին անկախութեան գաղափարի զարգացումին: Եւ ինչ որ կը կազմաւորուէր այդ տարիներու ընթացքին, վերջնական ձեւ առաւ Մայիս 28ի անմոռանալի պատմական մեծ դէպքով: Դաշնակցութիւնը փարեցաւ անկախութեան գաղափարին, որ ինչպէս վերը ըսինք, շնորհիւ ներքին եւ արտաքին որոշ պայմաններու, այնքան յստակութեամբ չէր դրուած Դաշնակցութեան առջեւ, ինչպէս այսօր: Անկախութեան սահմանները եւ տարրերը կը պարփակուէին ազատութեան գաղափարին մէջ: Մայիս 28էն յետոյ ազատութիւն եւ անկախութիւն գաղափարները վերջնականապէս զատուեցան իրարմէ, դառնալով առանձին հասկացողութիւններ իրենց ուրոյն նշանակութեամբ: Հայ ժողովուրդը Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ դարձաւ պետական ազգ: Ցեղագրական հասկացողութիւնները վերածուեցան պետական ազգ գաղափար:

Հայ ժողովուրդը դնելով պետականութեան ճամբուն վրայ, Դաշնակցութիւնը այսօր կը շարունակէ իր յեղափոխական պայքարը յանուն հայ ազգի քաղաքական անկախութեան, իր առջեւ ունենալով նաեւ հսկայ, ծանր աշխատանք մը, պատրաստել նորահաս սերունդը իբրեւ պետական ազգի ներկայացուցիչներ, եւ հայ պետութեան ապագայ քաղաքացիներ: Հայ անկախ պետութիւնը իրականութիւն կը դառնայ այն ատեն միայն, երբ հայ ժողովուրդը, մասնաւորապէս անոր երիտասարդ սերունդը վերջնականապէս կ'իւրացնէ եւ կ'ամրացնէ իր մէջ պետական ազգի եւ անկախ հայրենիքի գաղափարները:

Հայ անկախ պետականութեան վերջին լոյսը մարած էր Կիլիկիոյ մէջ: 1918ին Դաշնակցութիւնը հայ ժողովրդի ծոցին մէջ, Մասիսի ստորոտը, Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի դաշտերի մէջ նորէն վառեց Անկախութեան ջահը եւ Հայոց աշխարհը վերածնաւ իբրեւ անկախ պետութիւն: Այսօրուան հայութեան աչքերը յառած են դէպի Մասիս, դէպի Մայիս 28ի հայրենիքը:

Դաշնակցութիւնը պիտի կազմակերպէ Հայոց վերջնական դարձը դէպի անկախ հայրենիք:

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԶԳԶԳԵԼ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, ՄՈՒՐԱՏ, ՍԵՊՈՒՀ, ՍԱՅՏՕ եւ ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼ

ՓԱ՛ՌՔ ՏԱՐԻՔԻԴ

— :-: —

«Արիւնի մէջ ենք ծնած
ե՛ւ անոր մէջ զայրացած
ե՛ւ արիւնով կ'ուզենք մեռնիլ»:
ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Դաշնակցութի՛ւն: Ազատութի՛ւն:

Քառասուն երկու տարիներու քրտնաթոր, անվհատ զոհաբերութիւն, ժողովուրդի մը համար, որ ամէնէն առաջ՝ Հայրենիք, Ազատութիւն, եւ Պատիւ աղաղակած է, եւ կ'աղաղակէ: Ժողովուրդ մը որ չարքաշօրէն աշխատիլ գիտէ, ստեղծագործել գիտէ, եւ աշխարհի չորս ծագերուն վրայ աննման տաղանդներ ձգած է. ժողովուրդ մը որ դեռ երէկ շէն ու պայծառ էր, եւ որու հայրենի հողին վրայ հազար-հազար բուխերիկներէ պլլան-պլլան ծուխեր կը բարձրանային, գորշ ու մոխրագոյն, երկինքի ամպերուն նման, ո՞ւր ձգեց այս բոլորը...

Չկան. չկան. եւ հարազատները ցան ու ցրիւ եղած, կը թափառին օտար ու անհամ աստղերու տակ:

Դաշնակցութի՛ւն, դուն հայր իմ պաշտելի, անցեալի անպատմելի դրուագներդ մէկիկ, միայն մօտ, վերյիշում մը քեզի: Ես, զաւակդ համոզուած եւ ուխտած, ներէ, որ յիշեցնեմ — իմ մկրտութեան փառքի եւ հրճուանքի ժամս, երբ, ցաւերուս ու իտէալներուս մարմնացումը գտնելու համար քեզի, քեզի՛ դիմեցի — դո՛ւն ինծ դժուարաւ ներս ընդունեցիր, ու ըսիր.

— Տղա՛ս, յեղափոխական այս աւազանին մէջ քեզ կը մկրտեմ, բայց պատրաստ պիտի ըլլա՞ս, երբ քալէ՛ ըսեմ:

Այդ վայրկեանին իմ այտերս կարմրեցան, գլուխս վեր առի եւ ազատութեան ծարաւ բոցավառ աչքերուդ մէջ նայելով, կը «քալե՛մ» ըսի: Գիտե՞ս, այն ատեն տասնեւութը դարունս հազիւ բոլորած էի:

Հայրդ իմ քաջ, այսօր յարգանքի օրս է, կուգամ ծնրադիր փա՛ռք ի բարձունս մատուցանել քու քառասուներկու պայքարի նուիրական տարիներուդ: Դուն տարինե՛ր ու տարիներ հայրենի հողին վրայ, կուրծք տուիր, լեռներու ու ձորերու գագաթներէն թշնամիին գնդակներուն. վազեցիր դէպ ի հոն՝ ուր վառօդի թշնամին, մութ ու անտես դաւեր կը լարէր. փուշեր կը ցանէր, քու Սուրբ ճամբուդ վրայ: Մերթ սլացար անվախ Աստուծոյ պէս, դէպ ի Մահ, դէպ ի Ազատութիւն:

Քառասուներկու տարի՛:

Ես քու տարիքիդ մատաղ ու կրանիթէ բազուկիդ ընծայ, հայրդ իմ ապաստանիչ՝ ինչո՞ւ տարագիր ես, եւ լուռ...

Գիտեմ շատ խորունկ է ցաւդ: Բայց հերիք է. վերադարձի՛ր հոն՝ ուր էիր երէկ: Ես քու երէկուան գործունէութեանդ պաշտամունքը ունիմ, մանաւանդ կարօտը հայրենի դաշտերուն, խիտ ու վայրենի ծառերուն. ու անոնց այնքան գեղեցիկ տեսքին, որ անհամբեր կը սպասեն մեր վերադարձին:

Տա՛ր զիս հոն, ուր քառասուներկու տարի առաջ, դուն քու լայն իրանովդ կուրծք կուտայիր. հովերուն հետ, բուքերուն հետ՝ թշնամիին վատ գնդակներուն:

Կը զգամ, գիտեմ, թէեւ քիչ մը հալումաշ եմ, բայց հաւատա, քաջ եմ եւ անվախ. ես քու ուխտեալ զաւակդ հազարներէ մէկը — ինչո՞ւ չես ըսեր.

— Եկո՛ւր, տղա՛ս, երթանք. մեռնինք կամ մնանք:

Չէ՞ որ ես, դուն եւ բիւրաւորներ քաջ գիտենք.—

Արիւնին մէջ ենք ծնած,
ե՛ւ անոր մէջ զայրացած,
ե՛ւ արիւնով կ'ուզենք մեռնիլ:

ՎՐԻԺԱՊԱՀ

Սէն – Շամոն

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ՍԱՀՄԱՆԸ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 10 հոկտ.— Թուրքիոյ եւ խորհրդային Հանրապետութիւններու Միութեան միջեւ 1928 օգոստ. 10ին համաձայնագիր մը կնքուած էր սահմանագլխի վէճերու քննութեան եւ կարգադրութեանց եղանակի մասին: Համաձայնագրին պայմանաժամը լրացած ըլլալով, վեց ամիս եւս երկարաձգելու մասին փրոթոքոլ մը ստորագրուեցաւ այսօր, արտաքին գործավարի փոխանորդ ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյի եւ խորհրդային դեսպան Պ. Սուրիցի կողմէ:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿԸ

Ամէն անգամ, երբ «Դաշնակցութեան Օր»ը կը տօնէ եւ հանդէսների բեմերից մեր կուսակցութեան անցեալն ու ներկան կը փառաբանէ, իմ մտածումները, ճեղքելով քաղաքների հրավառ սրահների կուռ ու կաշկանդիչ պատերը, կը սլանան հեռուները՝ դէպ ի հայ շինականի համեստ խրճիթներն ու անոնց մէջ հասակ նետող շարքային ընկերները:

Սովորութիւն է դարձած հանդիսաւոր օրերին յիշատակել այն անունները, որոնք մեր քառասնամեայ կեանքի փաղանգը կը կազմեն, մոռացութեան տալով այն անյայտ հերոսներին, որոնք նոյնպէս իրենց բաժին ադիւսն ունին դրած Դաշնակցութեան Յուշարձանի կերտման գործին:

Այսօր կ'ուզեմ ներկայացնել մեր համեստ ընկերներից մէկին, որ հերոսաբար կեցած առաջաւոր դիրքերի վրայ, լուռ, առանց աղմուկի կատարել է իր վեհ պարտականութիւնը:

Առաջին անգամ Սուրհանդակին հանդիպեցի 1925 մայիս 5ին, սահմանի այս կողմը: Առաջին անգամն էր, որ սուրհանդակի դերին մէջ կ'անցնէր սահմանը: Դրանից առաջ մէկ անգամ էլ եկած էր, բայց ինքը մնալով միւս ափը, իր երկու ընկերներն էին անցած այս կողմը: Վերադարձին ընկերները ձերբակալուել էին: Այս անգամ միինակ էր եկած՝ առանց զէնքի ու յանձնարարականի: Մօտն ունէր միայն նամակներ, որոնք պիտի ուղարկէին լաւ պատկանելոյն:

Երկու սուրհանդակների բանտարկութեան լուրը խորապէս յուզեց բոլորիս:

Նախ, չգիտէինք, թէ ի՛նչ պայմաններում է տեղի ունեցել նրանց բանտարկութիւնը եւ, երկրորդ, անյայտ էին պատճառները: Բնականաբար, սկսեցինք զանազան ենթադրութիւններ անել ու կասկածներ յայտնել: Սակայն, մեզ ամէնից շատ զբաղեցնողը նորեկ սուրհանդակն էր: Ո՞վ է, ի՞նչ անցեալ ունի, ո՞րքան վստահելի է եւ այլն. հարցեր, որոնց ճշգրիտ պատասխանը մեզ համար աւելի քան անհրաժեշտ էր:

Ընկերներս ամէն կերպ աշխատում էին ինձ համոզել, որ այս անգամ ես չանցնեմ ու սպասեմ յաջորդ հերթին, մինչեւ որ իրերի դրութիւնը կը պարզուի ու նորեկ սուրհանդակի ո՞վ լինելը կը ճշդուի: Մօտ քսան օր էր ինչ սպասում էի սուրհանդակների գալուն եւ նորէն սպասելը թէ հոգեբանօրէն եւ թէ գործի տեսակէտից ինձ համար այլ եւս անհնար էր: Որոշեցի անպայման սահմանն անցնել յաջորդ օրն իսկ:

Գիշերը մօտս նորեկի խցիկը, ծանօթանալու իր հետ: Առաջին տպաւորութիւնս աւելի քան դրական եղաւ: Նրա համեստութիւնը, պարզ ու միամիտ պատասխաններն ու ամաչկոտ կեցուածքն առաջին իսկ վայրկեանից համակրանք առաջացրին մէջս:

Միանգամայն վստահութեամբ ներշնչուած, նրան յանձնեցի մէկ տասնոց ատրճանակ: Պէտք էր տեսնել, թէ ի՛նչպէս փայլատակեցին նրա աչքերը, ի՛նչ գուրգուրանքով դրկեց ատրճանակը ու որչափ երախտագիտութեան զգացումով համակուեց նա:

... Ութ օրից հասանք Երեւան: Ութ օր միասին քալեցինք, ճաշակելով գաղտնի ճամբորդութեան բոլոր դառնութիւններն ու հաճոյքները: Եւ իւրաքանչիւր օր հիացմունքս աւելի ու աւելի էր մեծանում դէպ ի ուղեկիցս: Իննսունական թուականների գաղափարական դաշնակցական սուրհանդակն էր, որ վերակենդանացած, քայլում էր Հայաստանի լեռներով ու ձորերով:

Նրա տոկունութիւնն, անկախութիւնն ու համարձակութիւնը վարակիչ էր:

— Եղբայր (այդպէս էր անւանում ինձ), եթէ վտանգ պատահեց, ես ողջ ձեռք չեմ անցնի... Դաշնակցականը պէտք է պատւով մեռնի...

Կարծես թէ այդ խօսքերով ուզում էր նոյնն էլ ինձ ներշնչել:

Պարզ ու համեստ անցեալ ունէր: Ծնւել է գիւղական մէկ խրճիթում, աղքատ ընտանիքի մէջ: Փոքր հասակում մերկ ու բոպիկ գիւղի երեխաների հետ է խաղացել, ապա հորթարած է եղած, աւելի ուշ՝ նախրապան, իսկ վերջերս էլ գիւղական մէկ չէն տան բանւոր: Դաշնակցական է դարձել ինքնաբերաբար. իւրաքանչիւր հայ երիտասարդ պարտաւոր է ծառայել Սուրբ Գործին:

Ճանապարհելիս խուռն պատւիրել էին որ եւ է կուսակցական գրականութիւն հետը չվերցնի, որպէս զի, ձերբակալուելու դէպքում, մեր ո՞վ լինելը չպարզուի: Բայց մի քանի անգամ նկատեցի, որ գիւղերում մեր ընկերներին բաժանում էր արտասահմանեան թերթերից ու գրքերից: Երբ իրեն յանդիմանեցի, խիստ կարմրելով պատասխանեց.

— Եղբայր, չէ՞ որ որոշել եմ ողջ Չեկայի ձեռքը չանցնել:

Ճանապարհին մեծ մասամբ խօսում էինք քաղաքական եւ կուսակցական խնդիրների շուրջ: Ինձ զարմացրեց նրա լաւատեղեակ լինելը: Ուժգնօրէն քննադատում էր Քաջազնունու ընթացքը եւ յիշատակելով նրա հրատարակած գրքի որոշ տեղերը, անմիջապէս բերում էր օրինակներ ի պատասխան Քաջազնունուն՝ Վրացեանի, Դարբինեանի եւ Նաւասարդեանի գրքերից: Ես այն տպաւորութիւնն ունէի, թէ ինքն անձամբ ուշադրութեամբ կարդացել եւ ուսումնասիրել է վերոյիշեալ գրքերը: Սակայն, որքան մեծ եղաւ զարմանքս, երբ իմացայ, որ միանգամայն անգրագէտ է եւ տառերն անգամ չի ճանաչում: Գաղտնիքը բացուեց հետեւեալ ձեւով:

Եօթներորդ օրը հասանք վերջին կայանը: Ընթրիքից յետոյ անմիջապէս պառկեցի: Բայց քնել չէի կարողանում. ոտքերիս տակի բշտիկները հանգիստ չէին տալիս: Ինքը տան տիրոջ երիտասարդ տղայի հետ նստած շշուկով խօսում էր: Երբ համոզուեց թէ ես քնած եմ, կամացուկ բացեց գօտին ու հագուստի տակից հանեց «Հայրենիք» օրաթերթի մէկ թիւ ու տուեց միւսին: Տղան սկսեց կարդալ ու ինքն ամբողջովին լսողութիւն դարձած, ուշադիր հետեւում էր լսածին: Տասներորդ Ընդհ. Ժողովի կողմից հրատարակուած յայտարարութիւնն էր: Ընթերցումը վերջացնելուց յետոյ, երկրորդ անգամ կարդալ տուեց:

Առաւօտեան ճանապարհին դիտմամբ հարցրի, թէ ո՞ր դպրոցումն է սովորած:

— Գրել, կարդալ չգիտեմ, եղաւ կարճ պատասխանը:

Այլ եւս պարզ էր, որ նա իր բոլոր տեղեկութիւններն ու մտքերը քաղել էր գրքերից ու թերթերից ոչ թէ աչքերով, այլ ականջներով: Ամուր գրկեցի ու համբուրեցի ճակատը:

Մէկ տարի յետոյ, երբ հանդիպեցի իրեն, նորէն սուրհանդակի պարտականութիւն կը կատարէր՝ աւելի փորձուած ու կոփուած:

Երկու տարի յետոյ այս ափում նշանուեց: Հարկադրուած, տեղափոխուել էր սահմանի այս կողմը: Նշանտուքը զուգադիպեց սահմանն անցնելու օրին: Դեռ խնջոյքը չէր վերջացած, երբ անհետացաւ: Խիղճս ինձ տանջում էր: Ինչո՞ւ թոյլատրեցի այս անգամ նրան գնալ: Իսկ եթէ մէկ վտանգ պատահէր...

Երեք շաբաթ յետոյ տեղի ունեցաւ հարսանիքը: Վճռապէս արգիլեցինք երկու ամիս սահմանն անցնել: Եւ երբ անցնելիս իրեն հետս չվերցրի, շատ վշտացաւ: Ստիպուած պատմեցի իմ կրած ապրումները նշանտուքից յետոյ, երբ նա միւս կողմն էր գտնուում:

— Եղբայր, ինձ էլ կը զարնեմ, կնոջս էլ, բացագանչեց արտասուաթոր աչքերով:

Երկար համոզեցի, մինչեւ որ համաձայնեց երկու ամիս դադար առնել:

Երեխաներն էլ արգելք չեղան: Մինչ վերջ նա չհրաժարուեց սուրհանդակի պատւաւոր դերից: Քանի՛ քանի՛ անգամներ անցած է սահմանը՝ թանկագին պարկը շալակին ու ծածկագիր նամակները ծոցի մէջ պահած: Եւ ամէն անգամ, մահը աչքի առաջ:

Որքան ուրախացայ, երբ մէկ օր, այստեղ, Փարիզում, իրենից նամակ ստացայ՝ իր ձեռքով գրուած: Արդէն գրել – կարդալ է սովորել: Այլ եւս ուրիշների միջնորդութեան պէտքը չունի:

Իր կատարած գործի մանրամասնութիւնների վրայ կանգ չեմ առնում: Դեռ վաղաժամ է: Բայց արժէր այսօր յիշել Դաշնակցութեան այդ համեստ զինուորին, որ, բարեբախտաբար, միակը չէ:

Եւ «Դաշնակցութեան Օր»ը անոնց օրն է:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

67 ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԿՈՒԳԱՆ

Եւրոպա ուսանելու համար 63 ուսանողներ զատուած են լիսէներու շրջանաւարտներէն: Ուսանողները երկու սեռէ են եւ զանազան ճիւղերու պիտի հետեւին Պելճիքայի, Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ մէջ: 32ը պիտի ուսանին Ֆրանսայի մէջ:

Ազգային պաշտպանութեան գործավարութիւնն ալ իր հաշւոյն չորս ուսանողներ պիտի դրկէ Եւրոպա:

ւաքական եւ մշակութային անհատականութիւնը, կարենան հասնիլ իրենց մարդկային նպատակներուն: Բայց, գիտենք որ այս նպատակին կրնանք հասնիլ միայն ազգային ամենազօրաւոր համախմբումը կատարելով իրաւունքներու հաւասարութեան պայքարին մէջ:

«Սրբազան կայսրութեան» գաղափարը, որ գալիք սերունդներուն խղճն է, Ալպեաններէն մինչեւ Մէմէլ, «ազգայնութեանց զարուն մէջ» չծնաւ: Եւ, հակառակ մաս մը օտար թերթերու տարկութեանց, այդ գաղափարը նուաճողական չէ, գերակայութեան իմաստով: Այդ գաղափարը արտայայտութիւնն է Գերմանիոյ քաղաքական առաքելութիւնն՝ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ. առաքելութիւն մը դէպ ի ուր կ'ուղղենք մեր երիտասարդ սերունդներուն ակնարկը: Թող կարգ մը խմբագրութիւններ լրացնեն իրենց աշխարհագրական ծանօթութիւնները, իմանալով որ կա՛ն գերմանական Ալպեան լեռներ եւ գերմանական Մէմէլ մը:

Վարչապետը խօսելով նաեւ տնտեսական տագնապի մասին, ըսաւ թէ Գերմանիա իր պարտքերը կրնայ վճարել միայն ապրանքով, ոչ թէ դրամով: Եւ ճառը վերջացուց հետեւեալ բացագանչութեամբ.

— «Հինտէնպուրկի հետ՝ նոր Գերմանիոյ համար»:

Ֆաշականութեան տարեդարձը

Կիրակի օր, Իտալիոյ բոլոր կողմերէն Հռոմ համախմբուեր էին «խուրձ»երու (ֆաշիօ) 25,000 գլխաւորները, կազմակերպութեան տասնամեակին առթիւ: Քանրհինգ մանաւոր կառախումբեր յատկացուած էին այս փոխադրութեան համար: Թափօրը բաժնուած էր երեք մասի, որուն առաջինը կը կազմէին 9000 երիտասարդ ֆաշականներ: Ժամը 11ին Վենետիկի հրապարակը հասաւ Մուսոլինի, սեւ շապիկով եւ գլխարաց: Յետոյ, բեմ բարձրանալով գլրգագին ծափերու մէջ, ճառ մը խօսեցաւ որուն չափաւորութիւնը զարմանք պատճառեց: «Առաջնորդ»ը մասնաւորապէս ծանրանալով երիտասարդութեան դերին վրայ, հաւատաց թէ սեւ շապիկաւորները, իր ղեկավարութեամբ, կրնան վստահօրէն քալել դէպ ի ապագան: Յուշումով յիշեց 1922 հոկտ. 16ի ժողովը Միլանի մէջ, ուր որոշուեցաւ զօրաշարժի ենթարկել ֆաշական ուժերը: Հեգնութեամբ գիտել տուաւ թէ նոր ժամանակներու բոլոր պատմութեանց մէջ ամէնէն արիւնալին եղաւ ֆաշականը, — աւելի քան Պասթիյլի առումը եւ Լէնինի յեղափոխութիւնը, որ «միայն քանի մը տասնեակ զոհ արժեց»... Ակնարկելով եւրոպական կարգ մը երկիրներու կրած փորձերուն, չհշտեց թէ չարժումին, գործին պէտք է միանայ իմաստութիւնը: Չխօսեցաւ տասը տարուան ընթացքին կատարուած գործերու մասին, իսկ ակնարկելով տնտեսական տագնապին, ըսաւ թէ հրաշապատում միջոցներով չէ որ պիտի մեղմանայ այդ տագնապը:

Ֆրանսիւթուրք բանակցութիւնները

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ շուտով յաջող ելքի մը պիտի յանգին ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւնները: Ֆրանսական դեսպանը Տօլմա Պաղչէի պալատին մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին գործավարի փոխանորդին հետ: Պ. Փոնսօ, Սուրիոյ մարզպանը, Պոլիս հասաւ երկուշաբթի օր: Կարգ մը խնդիրներու մասին խորհրդակցելէ յետոյ, պիտի անցնի Սուրիա:

Պարտքերը պէտք է վճարուին...

Նախագահական նոր ընտրութեանց պայքարին առթիւ, Պ. Հուվըր նոր ճառ մը խօսելով, շեշտեց.

— Սպառազինութեանց կրճատումը՝ մէկ երրորդ համեմատութեամբ, պիտի նպաստէ ոչ միայն անհետացնելու մտահոգութեան պատճառները եւ քաղաքական խռովութիւնները, այլ եւ թոյլ պիտի տայ Մ. Նահանգներուն՝ աւելի քան 200 միլիոն տոլար խնայելու ամէն տարի, իսկ Եւրոպային՝ տարեկան մէկ միլիառ աւելցնելու իր գնման կարողութիւնը:

Յետոյ, անգամ մըն ալ յայտարարեց թէ հակառակ է պատերազմական պարտքերու ջնջման, ինչպէս եւ մաքսատուրքերու կրճատման:

Արիւնալի կռիւներ Վիեննայի մէջ

Կիրակի օր արիւնալի կռիւներ պատահեցան Վիեննայի մէջ, Հիթլէրեաններու եւ ընկերվարականներու միջեւ: Ոստիկան մը եւ երեք Հիթլէրեաններ սպաննուեցան, իսկ աւելի քան 30 հոգի վիրաւորուեցան: Հիթլէրեանները գլրգագին ցոյց մը կազմակերպեր էին բանուորական թաղի մը մէջ: Երբ թափօրը կը յառաջանար նեղ փողոցէ մը ուր կը գտնուի Աշխատանքի Տունը, ոստիկան մը ուզեց կասեցնել, որպէս զի ընդհարում չպատահի: Հիթլէրեաններու շարքերէն արձակուած գնդակ մը գետին փռեց ոստիկանը: Ընկերվարականները կարծելով թէ թափօրը պիտի յարձակի Աշխատանքի Տան վրայ, փողոց իջան եւ բուռն խառնաշփոթութիւն մը ծագեցաւ: Շրջակայ խանութները աւերի տրուեցան: Գնդակները կը տեղային նեղ փողոցին մէջ: Երբ օգնական ուժ հասաւ, արդէն երեք դիակներ փռուած էին: Անմիջապէս խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ 60 ընկերվարականներ ձերբակալուեցան:

Ազգային դաշինք Յունաստանի մէջ

Արքայականներու վարիչը հաւանութիւն յայտնած ըլլալով անդամակցելու ազգային դաշինքի մը, համաձայնութիւն գոյացաւ Վենիզելոսի եւ միւս հոսանքներուն հետ: Քննիչ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, Պ. Վենիզելոսի քառամեայ իշխանութեան հաշիւները քննելու համար:

■■■■■■■■■

ԱԼՊԱՆԻՈՅ թագաւորը մշտնջենական բանտարկութեան վերածեց երբ քաղաքական դաւադիրներու մահապատիժը:

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆի Արծիւ խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ընկ. Զարմխեանի բնակարանը, 23 rue Lavoisier: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 20 Ave. Ville d'Avrayի սրահը: Զեկոյց Կ. Սասունիէ: Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին.

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական երեկոյթը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, ընկ. Կարօ Օհանեանի սրճարանին ներքնասրահը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

ԱԳՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Ազքատախնամ Ընկերութիւնը յառաջիկայ ձմեռնային եղանակին համար կազմակերպած է երկու հանդէսներ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին: Այս հանդէսները տեղի պիտի ունենան Շան զ'Էլիզէի սրահներուն մէջ (79, Avenue des Champs Elysées) 20 նոյեմբերին եւ 5 փետրուար 1933ին: Առաջինը պիտի ըլլայ ցերեկոյթ — պարահանդէս մը որ պիտի տեւէ ժամը 14էն մինչեւ 2, իսկ երկրորդը պիտի ըլլայ Ազքատախնամի տարեկան մեծ պարահանդէսը որ պիտի սկսի ժամը 20ին եւ պիտի տեւէ մինչեւ լոյս:

Կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ
ԿԱՄ
ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՂԻԿ

■■■■■■■■■

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Աղջիկները չեն դանդաղում. հեռախօսում են Բերայի եւ Սկիւտարի իրենց ազգականների հետ եւ իրաւունք ստանալով տեղափոխւում են:

Ձմեռ էր, բուք ու բորան: Բեռնակիրներով իրենց գոյքերը տեղափոխում են Կամուրջ, որտեղ նաւ են նստում եւ անցնում Սկիւտար: Այդտեղ պատահում են մի հայ քահանայի, մտնում են եկեղեցի, որտանց աղօթում, ապա քահանայից իմանալով ազգականների տեղը, Իղիկը պատսպարւում է նրանց մօտ, իսկ Արուսեակը ժամանակաւորապէս գնում է դպրոցի շէնքը: Այդտեղ իմանում է, որ Անգլիացիք Պոլիս են մտել, իսկ Հայաստանի պատուիրակ Ահարոնեանը ծանուցում է տալ, թէ որտեղ Հայ կայ պահուած, կարող է դուրս գալ եւ ներկայանալ: Արուսեակը լուր էր առել, որ իր քոյրերը նոյնպէս Պոլսումն են, պահուած Թուրքի տան մէջ, Բերայում: Նա գնում է եւ քրոջ տեղը գտնում. իր հետ վերցնում է անգլիական եւ ֆրանսական զինուորներ եւ դիմում Թուրքի տունը: Քրոջը հանում են թաքստոցից, բայց Թուրքերը համոզում են աղջկանը, որ Հայերը սովի ենթակայ են, չգնայ: Զեփիւռը, որ Արուսեակի քոյրն էր, չի ուզում թողնել Թուրքի տունը. նրան այնպէս էին թրքացրել, որ չէր ուզում «կեավուր» դառնալ, ինչպէս ինքն էր ասում: Մի կերպ համոզում են Զեփիւռին եւ դուրս բերում Թուրքի տնից: Նա սկսում է հայերէն արագ սովորել եւ ջերմ կերպով սիրում է Արուսեակին: Մնում էր ազատել փոքրիկ քրոջը, որի տեղը նոյնպէս գիտէր. սրան աւելի դժուարութեամբ են ազատում, որովհետեւ ութ տարեկան էր, իսկ չորս տարի ապրել էր Թուրքի տանը իբրեւ Թուրք կատարելապէս, հայերէն ոչինչ չգիտէր. անգամ ստիպուած են լինում ծեծելով դուրս բերել եւ հասցնել Կամուրջ, որտեղից նա փախչում է դէպ ի Թուրքի տունը, բայց մի կերպ համոզում են, քաղցրաւենիք տալիս: Գիշերը սկսում է լաց լինել, որ իրեն «կեավուր»նները փախցրել են: Երկու քոյրերը սրտաճմլիկ տեսարաններ էին ապրում՝ տեսնելով ութ տարեկան իրենց քրոջ խորթացած լինելը: Սկիւտարից փոխադրւում են Բերա: Տաճիկները կրակում էին Հայի տները: Իղիկն էլ իր տեղում չի կարողանում մնալ, գալիս է Արուսեակի մօտ. Արուսեակը իր փոքր քրոջը դնում է մի բժշկի մօտ, Իղիկն էլ է այնտեղ պատսպարւում:

Երբ Գերմանացիք եւ Թուրքերը պարտւում են, իսկ Դաշնակիցները մտնում Պոլիս, վեց ամիս անցած մի կարգադրութիւն է լինում, թէ ով որ կենդանի է, կարող է տէր կանգնել իր տներին ու գոյքերին: Արուսեակը իր քոյրերի հետ անցնում է Տրապիզոն, իր ծննդեան եւ տառապանքների վայրը, ուր Թուրքերի սպանդներից անհետ թողնում է վերջնականապէս Հայերից եւ հարազատներից թափուր մնացած հայրենի տունը եւ անցնում է Պաթում, մօրաքրոջ մօտ:

Այդտեղ մի քանի ամիս հանգստանում է, երկու քոյրերին ուղարկում է Ամերիկեան որբանոցը, որ շուտով փակւում է: Անդրկովկասում տիրող թանգութեան պատճառով, Արուսեակը իր քոյրերի հետ չուում է Հիւսիսային Կովկաս, գնում է Եկատերինոտար, իր մօր հօրեղբօր տունը, ուր չորս տարի չարունակ ապրում է...

Արուսեակի հօրը աքսորել են 1915 թուին Տրապիզոնից, ապրիլ ամսին, մօրը յուլիս ամսին դէպ ի Հալէպ: Հօրը եւ մեծ եղբօրը ճանապարհին գնդակահարել են, մեծ քրոջը եւ մօրաքրոջը ձգել են Տրապիզոնի գետը. ի հարկէ բոլոր կանանց եւ օրիորդներին բռնաբարել են ճանապարհներին:

Տրապիզոնի «քաղաքագէտ» եւ որոշ պարագաներում Հայասէր ձեւացող կուսակալը, Ճէմալ Ազմի, Հայկական ջարդեր կազմակերպողների մէջ աչքի ընկնողներից էր, ուստի եւ զարմանալի չէ, որ հայ ցեղի վրէժառու ոգին նրան եւս տապալեց Պերլինի փողոցներից մէկում՝ ի շարս արիւնարբու գազան Թալաթ փաշայի, որ Դաշնակից պետութիւնների արտակարգ դատարանի կողմից մահուան դատապարտուած լինելով, փախել էր Գերմանիա:

Անարգուած ու անպատուած հայ բազմաթիւ կոյսերի մէջ Նէճաէթն ու Րաճիէն (Արուսեակն ու Իղիկը) դեռ բախտաւորներիցն են, իսկ նրանք, այն հազարաւորները, որ ըմպեցին ու անլուր տանջանքներ կրեցին դահիճների բիրտ ձեռների մէջ եւ իրենց տառապած հոգին աւանդեցին, անշուշտ այդպիսիները կապուած շրթունքներով անէծք ու վրէժ շշնջացին...

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Կորսուած Հ. Յ. Դ. օրուան հանդէսին (Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ) կորսուած է ոսկի ապարանջան մը: Կը խնդրուի յանձնել «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Ապարանջանը բերողին պիտի տրուի նուէր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները Լօռէմիրի Սր. Ստեփան, Արշակ եւ իր քոյրը Սրբանուշ Ստեփանեանները: 1915ին Ստեփան զինուորագրուած է եւ այդ թուականներէն ի վեր տեղեկութիւն չկայ: Իսկ Արշակ եւ Սրբանուշ անհետացած են Իգդիրի աղէտին: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆԹ Է'ԹԻԷՆԻ հայ եկեղեցւոյն համար կ'ուզուի քահանայ մը: Կը խնդրուի պայմաններու համար դիմել՝ Union Nationale Arménienne, 6 rue Franch.Amitié, St. Etienne, (Loire).

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.288

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

19 Octobre 1932

Գին 50 սանթիմ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2012

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԽՈՐՀՈՒՐԴ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Թերթերը գրեցին թէ Ազգերու Դաշնակցութեան համապատասխան գրասենեակը խորհրդակցութիւններ կատարած է, Սուրիայէն քանի հազար հայ գաղթականներ Հայաստան փոխադրելու համար:

Մեզի ծանօթ չեն տրուած գործնական որոշումները: Եւ շատ ալ չենք հաւատար այդքան խոշոր բազմութեան մը տեղափոխութեան:

Բայց, պարտականութիւն կը սեպենք առանց վերապահութեան գրի առնել ինչ որ կը խորհինք այս մասին:

Ամէն բանէ առաջ անոր համար որ, Ազգերու Դաշնակցութեան պաշտօնեաները յաճախ յանձնարարութիւն կը ստանան արձանագրութիւններ կատարելու այս կամ այն գաղութին մէջ, առկախ, անհամբեր վիճակի մը մատնելով դիմողները:

Այդպէս պիտի ըլլայ այս անգամ ալ, եթէ լրջօրէն քննուած է քանի հազարի տեղափոխութեան խնդիրը:

Երեւան անցեալ տարի ներգաղթի ուետխը տուաւ՝ տասը հազարի համար, վեց հազարը անմիջապէս փոխադրելու յանձնառութեամբ:

Մէկ տարուան ընթացքին կարելի եղաւ փոխադրել միայն 6500 հոգի, չորս կարաւանով: (Բարեգործականի զեկոյցին համաձայն՝ 6242 հոգի): Բոլորն ալ Յունաստանէն:

Անցեալ ամառէն ի վեր, լուրեր կը շրջին Ե. կարաւանի մը մասին, որուն ցանկերը շատոնց պատրաստ են (միշտ Յունաստանէն):

Յետոյ, զրոյցներ շրջան կ'ընեն նաեւ Պուլկարիոյ մասին, որուն համար նախատեսուած էր հազար հոգի: Թէեւ, ներգաղթի կազմակերպիչները իրենք յայտարարեցին թէ փոխադրութիւնը յետաձգուած է անորոշ ժամանակով:

Արդ, այս երկու ստիպողական փոխադրութիւնները կատարելու համար, Երեւան դրամի կը սպասէ: Իսկ դրամ չկայ ու չկայ:

Առաջին չորս կարաւաններուն համար Բարեգործականը վճարած է 1500 անգլ. ոսկի: Անգլիական մարդասիրական ընկերութիւնները մերժած ըլլալով ո՛ր եւ է աջակցութիւն, յաջորդ տասքումներուն ծախքը կ'իյնայ Բարեգործականի վրայ: Իսկ այս վերջինը ի զուր աջակցութեան կը սպասէ, պարբերաբար սրտառուչ կոչեր ուղղելով մամուլին: Այս հոգէն անկախաբար, Հ. Բ. Ը. Մ.ը չունի նախկին վիճակը, եւ այն շուքերը որ կը հովանաւորէին այդ հաստատութիւնը, կամաց — կամաց քաշուեցան իրենց պատեանին մէջ: Բարեգործականը այժմ իր աչքը յառած է ժողովուրդին, որ կը տառապի առօրեայ հոգերու մէջ, եւ դժուար թէ կարենայ շօշափելի գումար մը գոյացնել:

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կարելի է խորհիլ նոր քանի հազարի մը փոխադրութեան մասին: Մանաւանդ որ, Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ ողորմելի գումար մը ունի տրամադրելի: (Նանսէնեան տուրք, զանազան ֆոնտեր եւն.):

Երկրորդ, քանի որ ներգաղթը պարզ թուաբանական հաշիւ է Երեւանի համար, եւ ոչ թէ իսկական վերադարձ դէպ ի հայրենիք, ստիպուած ենք պատեհութենէն օգտուիլ նախ եւ առաջ նկատի առնելով ամէնէն թշուառներն ու անճարները:

Այդպէս է յունահայ գաղութին պարագան: Տակաւին հինգ հազար հոգի — առ նուազն — պէտք է տեղափոխուին, որովհետեւ խակալէս որ կը հալին, բացարձակ անելի մատնուած ըլլալով: Գաղթակայաններ կան որ պէտք է պարպուին անյապաղ, ինչպէս Պէչ Չինարը (Սելանիկ):

Այդպէս է պարագան նաեւ Պուլկարիոյ կարգ մը քաղաքներուն համար, — Խասքովօ, Այթոս, Սլիվէն եւն.:

Այս քանի մը հազար թշուառները ահա կարգի կը սպասեն մէկ տարիէ ի վեր, եւ մարդ չի գիտեր թէ ե՛րբ պիտի ծագի լոյսը:

Ուրեմն, եթէ միջոց ճարուի, ամէնէն առաջ ասոնք պէտք է փոխադրուին, իբրեւ նուազագոյն չարիք:

Սուրիա — Լիբանանն ալ տագնապի մատնուած է, գիտե՛նք: Եւ կը համրէ հազարաւոր անգործներ:

Բայց, Սուրիա — Լիբանանը գոնէ հող ունի, եւ անմտութիւն է տուն — տեղ քանդել տալ, անհիմն յոյսերով: Մանաւանդ որ, հարցը քանի մը հազարի մասին չէ, այլ քանի հազարի:

Տակաւին չենք խօսիր արդէն փոխադրուած չորս կարաւաններու փորձառութեան մասին:

Թող ռամկավարները իրենց ուզածին չափ ճչան, թէ դաշնակցական մամուլը պայքար կը մղէ ներգաղթին դէմ:

Մենք վարժուած չենք բառերը ծամծմելու կամ կեղծելու:

Փաստերը մէջտեղն են: Ներգաղթը, այնպէս ինչպէս կը կատարէ Երեւանի, իր ներսի եւ դուրսի գործակալներով, խակալէս որ յուսախաբութեան մատնած է գացողները:

Եւ ահաւասիկ եօթերորդ կարաւանն է որ կը փախչի:

Հարկ է չեչտակի նայիլ այս իրականութեան, եւ յետոյ քարոզ կարդալ:

Ներգաղթը պէտք է շարունակուի. այդ մասին երկու խօսք չկայ: Բայց եթէ պիտի շարունակուի այնպէս ինչպէս մինչեւ հիմա, — մենք իրաւունք ունինք լոյս աշխարհ հանելու անոր անպարկելի չարիքները:

Անշուշտ Հայաստան գացող — եկողն ու սահմանի բնակիչները շատ աւելի բան գիտեն այս մասին, քան Փարիզ, Գահիրէ կամ Պոսթըն բազմած խմբագիրները, որոնք իրողութիւնները, ակներեւ դէպքերը արձանագրելու պարկեշտութիւնն անգամ չունին:

Ուրեմն, այս պայմաններուն մէջ, կատարեալ արկածախնդրութիւն է ծրագիր մշակել՝ Սուրիայէն քանի հազար հոգի Հայաստան փոխադրելու համար:

Կ'ուզէինք իմանալ, — ո՛ր եւ է հայկական կազմակերպութիւն հաւանա՞ծ է այս անխորհուրդ ձեռնարկին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏ»

Երբեմն լուռ, ու երբեմն պոռթկուն՝ վէճ մը կայ մեր հանրային կեանքին մէջ: Կայ «երկու ճակատ»:

Կողմերէն մէկը՝ ծանօթ մեղադրանք մը ունի միւսին. — կը խորհի որ՝ անունով, ծնունդով ու լեզուով Հայ ըլլալը բաւական չէ «Հայ եմ» ըսելու համար:

Երկրորդը, նո՛յնքան վրդովուն, խտ կը նետէ այդ ամբաստանութիւնը: Ու, թերեւս քիչ մը իրաւացիօրէն, կը զայրանայ. — «Մի՛ սեփականացնէք այդ արժանիքը միայն ձեզի, մենք ևս այնքան Հայ ենք, որքան...»:

Ու չի շարունակեր: Զգիտեմ՝ այդ կախման կէտերը փոխադարձ տարակո՞յս մը կը մատնեն, թէ՞ կրկնութիւնը աւելորդ նկատուած «Հայ» բառը լռելեայն կը հասկցնեն:

Ամէն պարագայի մէջ, բացակայ է — ի՞նչը:

Բա՞ռը:

Ո՛չ:

Հետզհետէ շեշտուող, ծաւալ ստացող, վտանգաւոր դարձող *բացակայութիւն* մը կայ, զոր պէտք է մատնանշենք ոչ թէ ամբաստանութեան, այլ՝ *ահազանգի* մը ձեւով:

Ու հետզհետէ տժգունող, ստուերացող գոյութիւն մը, որ շատ մը ազդակներու եւ առաւելութիւններու չգոյութենէն կը ծնի:

«Ազգ»ը ընկերաբանական հարց է ու շատ յարաբերական ըմբռնում:

Ազգայնութիւնը, հետեւապէս եւ՝ «հայութիւն»ը՝ «Հայ»երու զանգուածային ամբողջութիւնն էր: Այդ զանգուածին մաս կազմող ամէն մէկ մարմիններէն գոյութեան մէջ ոգի՛ մը, շո՛ւնչ մը, արի՛ւն, կի՛րք, խառնուա՛ծք, վերջապէս:

Մեր մեծագոյն դժբախտութիւններէն մէկն այն է, որ *Հայութեան մէջ Հայը* կը բացակայի հետզհետէ ու *Հայերուն մէջ՝ հայութիւնը*:

Դիմագրաւենք ե՛ւ այս վտանգին: Բայց՝ առանց վիճելու, առանց ամբաստանութեան, եւ առանց կիրքի:

Որովհետեւ, կիրքն է որ, Հայուն մէջ, իբրեւ հայութեան յատուկ անհատապաշտ գծի խաթարուած արտայայտութիւնը, սկսած է ստորադասել տալ՝ Հայութիւնը՝ Հայո՛ւն:

Ու պայքարը, կարծէք, այլ եւս այս երկուքին միջեւ է, մինչ մէկը միւսին լրացուցիչը պէտք էր ըլլար: Եւ ոչ թէ «հարազատ» ու «խորթ» Հայերուն միջեւ:

Հոգեկան ու իմացական այս «կողմեր»ուն քովերը փոխանակ դիրք բռնելու, ջանանք տարբախառնել զանոնք, — Հայուն մէջ հայութիւնը, եւ հայութեան մէջ Հայը զօրացնելու համար:

Որպէս զի փրկած ըլլանք՝ եթէ ոչ «Ազգ»ը, գոնէ ազգութիւնը...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղար Սըր Էրիք Տրըմոնտ (Անգլիացի) հրաժարած ըլլալով, երկար բանակցութիւններէ յետոյ նոր քարտուղար նշանակուեցաւ Ֆրանսացի մը, Պ. Ավընօլ, տասը տարուան համար: Այս առթիւ, որոշուեցաւ որ միեւնոյն ազգէն կամ երկրէն երկուքէ աւելի պաշտօնեայ չգտնուի բարձր պաշտօնէութեան մէջ: Փոփոխութիւններ կատարուեցան նաեւ թոշակներու մէջ:

Նոր քարտուղարը մասնագէտ է ելմտական եւ տնտեսական խնդիրներու մէջ եւ վարած է բազմաթիւ կարեւոր պաշտօններ՝ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ միջազգային ժողովներու մէջ: 1923էն ի վեր Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարի փոխանորդ էր: Մասնաւոր պաշտօններով դրկուած է նաեւ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպա, ինչպէս եւ Ծայր. Արեւելք:

⁂ Քարտուղարներու թոշակներուն վրայ կատարուած զեղչին շնորհիւ 85 հազար զուիցերիական ֆրանք պիտի խնայուի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԿԱՐԱՒԱՆԸ

ՈՐԲԵՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԲՈՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 8 հոկտ. (*Թղթ. «Յառաջ»ի*) — Ինչպէս անցեալ անգամ գրած էի, որբերից յետոյ այժմ էլ հերթը գաղթականութեան հասած է:

Սեպտեմբեր 30ին տեղս են հասել Օննիկ Փափազեան, Պրուսացի, 26 տարեկան եւ Կարապետ Քումեան, Մանիսացի, 24 տարեկան:

Սրանք էլ առաջին կարաւանով Աթէնքէն մեկնողներն են, սակայն չկարողանալով տոկալ խորհրդային կարգերի, երկու ամիս Հայաստան ապրելէ յետոյ, կ'որոշեն օր առաջ փախչիլ Պարսկաստան:

Օննիկ Փափազեանը երեք ընկերներով ապրիլին, մինչեւ Արաքսի ափը ապահով կուգան, սակայն Արաքսի ջուրը յորդած լինելու պատճառով, կը դժուարանան անցնիլ: Նրանցից մէկը, Գալուստ Մակարեան, լողալով կ'անցնի պարսկական ափը, իսկ Օննիկը երկու ընկերներով կը մնան միւս ափը: Լուսաբացին պահակները կը նկատեն եւ երեքին էլ ձերբակալելով Նախիջեւան կ'առաջնորդեն: Երեք ամիս Նախիջեւանի բանտում պահելէ յետոյ, կ'ուղարկեն Երեւանի բանտը:

Կարապետ Քումեանն էլ իր հինգ ընկերներով (անունները չեմ տալիս, որովհետեւ մնացած են Երկիր) Յունիս 11ին կ'անցնին Արաքսին մօտիկ գիւղերից մէկը եւ այնտեղ մէկ Թաթար «վալատ»ի 300 րուբլի կը խոստանան, իրենց Պարսկաստան անցկացնելու համար: Թաթարը Չեկայի գործակալ լինելով, դրամը կ'առնէ եւ ապա Նորաշէն կայարանում հինգ հոգուն էլ ձերբակալել կուտայ:

Սրանց էլ կը տանին Նախիջեւան եւ երեք ամիս Չեկայում պահելէ յետոյ, նորէն կը տեղափոխեն Երեւանի բանտը, որտեղ եւ Օննիկին ու ընկերներին կը միանան: Երեք ամիս էլ Երեւանի բանտում կը մնան եւ ապա ազատ կ'արձակուին ու երկուսով կը միանան եւ նորէն դէպ ի Արաքսի ափը կ'ուղեւորուին: (Միւս ընկերները վախենալով նորէն ձերբակալուելուց, չեն միանար նրանց): Ա. կայարանից գիշերով կ'իջնեն Արաքսի ափը եւ իրենց ջուրը կը նետեն, գերադասելով զոհ երթալ Արաքսի ալիքներուն քան թէ Չեկայի նկուղներում տանջուել եւ անօթութիւնից սովամահ լինել: Եւ որովհետեւ Արաքսի ջուրը նուազած էր, ապահով կ'անցնին պարսկական հողը:

4500 Հրեաներ դէպի Պաղեստին

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն հոկտ. 16 թուականով — *Կառավարութիւնը հաստատեց բանուորներու ներգաղթի ծրագիր մը, որուն համաձայն յառաջիկայ վեց ամիսներու ընթացքին 4500 Հրեաներ պիտի գան Պաղեստին, բայց ի ուրիշ կարգի գաղթականներէ: Ասիկա կ'ապացուցանէ թէ երկիրը տնտեսապէս առողջ է, որովհետեւ 1926էն ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան մեծ թիւով ներգաղթ տեղի կ'ունենայ: Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն որոշեց ջրհոր մը փորել Թէլ Աղաչիմի մէջ, որ հրէական գաղութ մըն է Եզրայէլի հովիտին մէջ:*

Միւս կողմէ, Արաբներն ալ ընկերութիւն մը կազմած են Մուսա Քեազիմ փաշայի նախագահութեամբ, Պաղեստինի մէջ հողեր գնելու եւ Արաբներուն յատկացնելու համար: Ընկերութիւնը հիմնուած է Հրէական Ազգային Հիմնադրամի սիպարին վրայ:

Անգլիա կը պնդէ, Գերմանիա կը մերժէ

Երկուշաբթի օր, Պերլինի անգլիական գործակատարը արտաքին պաշտօնատունը երթալով, նորէն հրաւիրեց Գերմանիան՝ մասնակցիլ չորս պետութիւններու խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի Ժընեւի մէջ: Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը կը մնայ նախապէս տրուած պատասխանին վրայ եւ նոր բսելիք չունի: Ուրիշ խօսքով, Գերմանիա չպիտի մասնակցի Ժընեւի ժողովին, եթէ նախապէս չընդունուի իր հաւասարութեան իրաւունքը:

⁂ Անգլիոյ վարչապետը քաղաքական ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ ազգային կառավարութիւնը չի կրնար ըմբռնել Եւրոպան և աշխարհը՝ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան եւ անոր ուխտին: Մենք կ'ուզենք որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը առողջ եւ տեւական բանի մը յանգի եւ աշխարհը յաւիտենապէս չպահէ ներկայ բարոյական վիճակին մէջ: Մեր քաղաքականութեան առանցքը վերազինումը չէ, այլ զինաթափութիւնը: Գերմանիա կատարելապէս գիտէ որ Մեծն Բրիտանիա չընդդիմանար իր պահանջին՝ իբրեւ հաւասար անդամ համարուելու զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ: Ան գիտէ նաեւ թէ մենք ջերմապէս կը բաղձանք որ աւելի վստահալից յարաբերութիւններ հաստատուին իր եւ իր դրացիներուն միջեւ: Անհրաժեշտ է ընդհանուր համաձայնութեան մը յանգիլ գերմանական հարցին մէջ: Հետեւաբար, պէտք է հիմնովին ճանչնանք այդ հարցը: Այս համաձայնութիւնը նախապատրաստելու համար, Գերմանիա պէտք է ըմբռնէ թէ պարտաւոր է խորհրդակցիլ մեր խորաքանչիւրին հետ: Ի՛նչ առարկութիւն կարելի է ընել չորսով կամ հինգով խորհրդակցելու առաջարկին դէմ: Մեր միակ բաղձանքն է որ Գերմանիան մեզի հետ գայ: Անգլիան եւ Իտալիան համաձայնած են անկէն դուրս գալու եղանակներու մասին եւ Ֆրանսան վերջ ի վերջոյ հաւանեցաւ հանդիպում ունենալ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ մեզի հետ: Խորապէս կը ցաւիմ որ Գերմանիան, պատրաստակամութիւն յայտնելով հանդերձ այդպիսի խորհրդաժողովի մը մասնակցելու, կը մերժէ Ժընեւ երթալ այնպիսի պատճառներով որոնց իմաստը չեմ հասկնար: Կը յուսամ թէ իր վերջին խօսքը չէ այս: Անգլ. կառավարութիւնը կը շարունակէ մշակել իր ծրագիրը եւ կը յուսայ յայտարարութիւն մը ընել քանի մը օրէն:

Դէպի՛ կայսերական միապետութիւն

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ միապետութեան վերահաստատման խնդիրը բացէ ի բաց վիճարանութեան կ'ենթարկուի Գերմանիոյ մէջ: Միապետութեան կուսակիցները յարաճուն գործունէութիւն կը ցուցնեն եւ այլ եւս չեն ծածկեր իրենց դիտումները: Գերմանիոյ ազգայնական հոսանքը իր բոլոր ընտրական ժողովներուն մէջ բացէ ի բաց կը շեշտէ միապետական վերահաստատման անհրաժեշտութիւնը եւ Պոցտամեայ սաղաւարտակիրները, ինչպէս եւ անհամար զինապաշտ եւ ազգայնական ընկերակցութիւնները առիթը չեն փախցներ իրենց հաւատարմութիւնը հաստատելու Հոհէնցոլէրնեան եւ ուրիշ արքայական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՄԷՋ
ՈՒՐԻՇ ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱԶԻՆՋ
ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, —
«ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ»
որ կը տեւէ չորս — հինգ օր:
Յետոյ՝ մեր նոր թերթօնը, չափազանց հետաքրքրական, —

ԵՍ ԼՐՏԵՍ ՄԸՆ ԷԻ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ՞

Դամասկոսի «Էլիֆ Պա» թերթը կը գրէ Պէյրութէն.—

Սուրիոյ եւ Լիբանանի թերթերը քաղաքական կացութեան մասին վճռական բան մը չեն գիտեր. այդ պատճառաւ դիմում կատարեցի օտար բարեկամի մը, որմէ քաղեցի հետեւեալ կարեւոր տեղեկութիւնները:

Պ. Էնրիօ դժգոհ է Սուրիոյ ներկայ կացութենէն: Սուրիոյ մէջ կատարուած յեղաշրջումը լուրջ բան մը չի նկատեր ան. որովհետեւ ընտրութիւններ եղան, Երեսփ. ժողովը գումարուեցաւ, հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ, եւ ժողովը ցրուելէն վերջ ընտրուեցաւ կառավարութիւնը: Ասիկա սահմանադրական ձեւ մը չէր: Եւ այս յեղաշրջումը որ եւ է օգուտ չունեցաւ հովանաւորութեան համար:

Այս պատճառներով, Պ. Էնրիօ Սուրիոյ մասին նոր կարգադրութեանց ձեռնարկած է: Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը անցած ամառ խոստացած էր Պ. Փոնսոյին որ զինք աւելի բարձր պաշտօնի մը պիտի կոչէ: Պ. Էնրիօ Պ. Պոխանի խոստումը պիտի գործադրէ եւ Պ. Փոնսօն պիտի նշանակէ ուրիշ կարեւոր պաշտօնի, հաւանաբար Հնդկաչինի կամ Թունուզի ընդհանուր կառավարչութեան:

Պ. Փոնսօ այս ամսուան վերջերը պիտի վերադառնայ Սուրիա, սակայն հազիւ երկու ամիս մնալէ վերջ կը վերադառնայ Փարիզ, անկէ մեկնելու համար իր նոր պաշտօնին: Պէյրութ գտնուած միջոցին, Պ. Փոնսօ հազիւ պիտի կրնայ լրացնել իր անձնական գործերը եւ հարեւանցի պիտի հետաքրքրուի կացութիւնով: Սուրիական խորհրդարանը սակայն որոշուած ժամանակին պիտի գումարուի: Դահլիճը պիտի ներկայացնէ անոր իր ծրագիրը: Պ. Փոնսօ պիտի փափաքի որ ժողովը վստահութեան քուէ տայ դահլիճին, սակայն եթէ չյաջողի, պիտի աշխատի որ խառն դահլիճ մը կազմուի, աւելի մեծ թիւով: Նոր դահլիճը կազմուած ըլլալով խառն եւ ներկայացնելով բոլոր հոսանքները, վստահութեան կ'արժանանայ եւ Սուրիոյ կացութիւնը կը բարւոքի: Եթէ, հակառակ այդ կարգադրութեան ալ, դարձեալ Սուրիան վերջնականապէս չխաղաղի, հանրապետութեան նախագահը դիկտատոր կը նշանակուի:

Շատ աշխատեցայ իմանալու համար թէ՝ ո՞վ պիտի յաջորդէ Պ. Փոնսոյին: Վերջապէս կրցայ իմանալ որ յաջորդը պիտի ըլլայ յայտնի երեսփոխան եւ նախարար Պ. Տալատիէ:

ՄԷՅՏԱՆ ԷՔՊԷԶԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԱԳԻԾԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ՞

Առանձնաշնորհեալ ընկերութիւններու հսկողութեան տնօրէն Պ. Վասըէֆ Թուրքիայէն վերադառնալով, յայտարարեր է թէ սկզբունքով ընդունուած է Թուրքիոյ ձգել մինչեւ Մէյտան Էքպէզ երկարող երկաթուղագիծը: Վեց ամսուան պայմանաժամ մը որոշուած է, երկուստեք մանրամասնութիւններու կարգադրութեան համար:

Այս լուրը տալէ յետոյ, «Լ'Էքլէռ տիւ Նոռ» կ'աւելցնէ.—

«Ե՞րբ պիտի տանք Անտիոքն ու... մեր կիները»:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ տպել սկսած էր Լոնտոնի մէկ տպարանը, բայց կառավարութիւնը արգիլեց, որովհետեւ, աւանդութեան մը համաձայն, պէտք է արտօնութիւն ստանալ... թագաւորէն: Մինչեւ հիմա երեք առանձնաշնորհեալ տպարաններ կը վայելեն Աստուածաշունչ տպելու իրաւունքը, եւ երեքը մէկ 700,000 գիրք ծախսած են անցեալ տարուան ընթացքին:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԳԻՒՂԸ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ,

Անցեալ ամսուան վերջերը Երեւանի մէջ գումարուեցաւ Հայաստանի Շրջանային Կոմիտէներու քարտուղարներու խորհրդակցութիւնը (խորհրդաժով), նուիրուած օրուան կարեւոր հարցերուն:

Համաձայն ընդունուած սովորութեան, երկարապատում ճառերով, այս ժողովին մասնակցեր են բոլոր կարեւոր գործիչները — գլխաւորութեամբ Գ. Ա. Խանջեանի:

Իր ամբողջութեան մէջ հետաքրքրական այս խորհրդաժողովը, առանձին կարեւորութեամբ քննութեան կ'ենթարկէ մասնաւորաբար հետեւեալ երկու կարեւոր հարցերը. — ա) Գիւղական խնդիր, բ) Յեղափոխական Օրինականութեան Պահպանում: Մէկը միւսէն կարեւոր այս խնդիրները, կ'արժէ որ քննենք առանձին, սկսելով գիւղական հարցէն:

Համայնավար կուսակցութիւնը պետութեան ղեկը իր ձեռք առած օրէն իսկ, բացառիկ կարեւորութեամբ մօտեցած է այս ցաւոտ հարցին: Տապալելով եւ հրապարակէն քշելով իր քաղաքական հակառակորդ ուժերը, գիւղացին իրեն կապելու համար, խոստացաւ ոչ միայն սրբագրել նախորդ իշխանութիւններու անարդարութիւնները եւ լուծել հողագրկութեան ծանօթ հարցը, այլ եւ խոստացաւ հիմը դնել նոր եւ աննախընթացօրէն արդար քաղաքականութեան մը:

«Սոցիալիզմի նորաստեղծ հայրենիքում» ճարտարարուեստն ու տնտեսական ամէն կարգի ձեռնարկները պետութեան ձեռքը կեդրոնացնելով, տարբեր ուղղութիւն չէր կրնար ստեղծել գիւղական արտադրութեան հանդէպ:

Ուրիշ բացատրութեամբ, ջնջելով գոյութիւն ունեցող դրամատիրութիւնը, իբրեւ շահագործող տարր ճարտարարուեստական, եւ առհասարակ քաղաքային տնտեսութեան ասպարէզին մէջ, նոյնը պիտի փորձէր գիւղին մէջ, իր համայնացումի նշանաւոր եւ արդէն ծանօթ ծրագրով:

Տասնեւհինգ տարիներ են անցեր արդէն համայնավար կուսակցութեան գործի շրջանէն, եւ այսօր կարելի է տեսնել թէ ա՛ն ի՛նչ աստիճան կրցաւ յաջողիլ իր քայլերուն մէջ: Մէկ կողմ թողլով իրենց լաւատես յայտարարութիւններն եւ զեկոյցները «գիւղական պրոբլէմի» մէջ ձեռք բերած անծանօթ յաղթանակներու մասին, ընդգծենք, որ այսօր ինչպէս երէկ, նոյն այդ մարդիկը կը յայտարարեն, թէ՝

«գիւղական աշխատանքի, գիւղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման աշխատանքի բարելաւումը ներկայումս կուսակցական կազմակերպութիւնների կարեւորագոյն խնդիրն է»:

Պարզ է, որ համայնավար կուսակցութիւնը հակառակ իր պնդումներուն, չյաջողեցաւ «գիւղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման» շատ հիմնական ձեռնարկին մէջ:

Ճիշդ է, որ այսօր գրեթէ գոյութիւն չունին հին գիւղն ու տնտեսութիւնը: Հաւաքական տնտեսութիւններու նշանախօսքին տակ սկսուած վայրենի արշաւը քանդեց մեր արդէն իսկ կիսաքանդ գիւղը: Ինչ որ խնայուեցաւ պատերազմէն, այս պայքարին մէջ տրորուեցաւ կարմիր բանուորներու սպանիչ կրունկներուն տակ:

Նոր եւ երջանիկ գիւղի հեռանկարը, սակայն, նուազ արժէքաւոր չէր, ակամայ հաշտուելու կատարուած իրողութեան հետ: Եւ կը կարծուէր թէ պիտի մոռցուէր այդ ամէնը, հինը իր եղերական վախճանովը: Չէ՞ որ նոր գիւղը կը խոստանար աւելի առատութիւն եւ պտղաբերութիւն, մեր սոված հայրենիքին:

Այս երեւութապէս խրախուսիչ հեռապատկերը գլխաւորաբար իր կարեւոր դերը կատարեց գիւղատնտեսութեան զարգացման համար, համայնավար փորձերը, ինչպէս բոլորս, շատ սուղ նստան մեր գիւղին վրայ:

Այս բոլորէն անկախ գոյութիւն ունի սակայն իրական փաստը, ի նպաստ բոլշեւիկեան ընդհանուր ձգտումին, — նախկին գիւղի ոչնչացման: Իբրեւ անվիճելի իրողութիւն պէտք է ընդունիլ, որ այսօր գլխատուած է գիւղի բարեկեցիկ տարրը, իրենց որակումով «կուլակ»ը: Փճացած է նոյնպէս գիւղի մանր սեփականատէրը: Մնացորդները այս երկու կարգէն, կարեւոր դեր կատարելէ հեռու են այլ եւս, ու եթէ որոշ շրջաններու մէջ տակաւին թիւ կը կազմեն, անզօր են դէմ դնելու պետութեան բռնաւոր ուժին:

Այս բոլորին փոխարէն, Հաւաքական ու Խորհրդային տնտեսութիւններն են որ իրենց մէջ կ'ընդգրկեն նախկին գիւղն ու գիւղատնտեսութիւնը: Գիտենք այս փոփոխութեան զարգացման ընթացքի ընդհանուր պատմութեան հետ նաեւ յաճախ չնչին մանրամասնութիւնները: Յիշենք հոս մասնաւորաբար այն պարագան, ուր պետութիւնն ու կուսակցութիւնը ամէն ինչ փորձեցին ի նպաստ իրենց նոր կազմակերպութիւններու հիմնաւորման: Առով մէկտեղ, երբեք հաւաքական տնտեսութիւններու զարգացման ընթացքը չարդարացուց իշխանութիւններու յոյսերը:

Նախ գիւղական տարրը մեծամասնութեամբ մնաց միշտ կրաւորական այս շարժման ընթացքին: Համակերպելով մէկտեղ, ան չհրաժարուեցաւ սեփականատիրական իր ներքին տենչերէն: Յաճախ իր այս ներքին արտայայտութիւններէն մղուած, ան թշնամական դիրք բռնեց: Եւ շնորհիւ այս հակամարտութեան, հաւաքական տնտեսութիւնները երբեք ալ չդարձան ամրակուռ կազմակերպութիւն, ենթակայ պետութեան ընդհանուր հակակշռին:

Հաւաքական տնտեսութիւնները չարդարացուցին նոյնպէս պետութեան հաշիւները գիւղատնտեսական արտադրութեան բարձրացման գործին մէջ: Հակառակ գործադրուած բոլոր միջոցներու, գլխաւորաբար գիւղատնտեսութիւնը գիտական նորագոյն միջոցներով արդիւնաւորելու, բերքը ոչ միայն չբարձրացաւ, — այլ եւ ինկաւ աւելի քան այն ատեն — թէ հերկիչ մեքենաներու եւ կատարելագործուած գործիքներու տեղ, մեր հողը կը մշակուէր նահապետական հինաւուրց գործիքներով:

«Վերջին երկու տարուայ բերքատուութիւնը շատ աւելի պակաս է, քան բազմակացան շրջանների բերքատուութիւնը, նախ քան կոլեկտիվացման ծաւալումը: Հացահատիկային մշակոյթների բերքատուութիւնը վերջին տարիներուն նոյնպէս չի բարձրանում, իսկ այս տարի իջաւ մինչեւ վերջին ութը տարուայ ամենացածր մակարդակը...» («Խորհրդ. Հայաստան», Սեպտ. 20):

Չարդարացաւ նոյնպէս համայնավար կուսակցութեան երազը, հաւաքական տնտեսութիւններու միջոցով բարձրացնելու եւ դիւրացնելու գիւղատնտեսական արտադրութիւններու մթերումը: Ուրիշ խօսքով, գիւղացին մենատիրական թէ հաւաքական տնտեսութեան մէջ, դժկամեցաւ կառավարութեան տալ իր արտադրութիւնը, մտահոգ միշտ իր ապրուստի անապահովութենէն:

«Չենք կարող չշեշտել, որ ամէնից առաջ, այս տարի չափազանց թոյլ եւ անբաւարար է գիւղատնտեսական միջոցների ընթացքը՝ չնայած որ մթերումների պլանները անցեալ տարուայ համեմատութեամբ զգալի կրճատման ենթարկուեցին»:

Այս շատ լուրջ իրողութիւններու հետ, կան նաեւ ուրիշ պատճառներ, որ տուին կուտան Ա. Խանջեանի իբրեւ նշանախօսք հռչակել՝ «Գիւղը ուշադրութեան կենտրոնում»:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

Ո՞Վ Է ՄԵՂԱՒՈՐԸ

Երկու բարեկամներու միջեւ:

— Տիկինս գիշերուան ժամը 3էն առաջ չի քնանար:

— Ջղայինի դեղ մը տուր:

— Տուի... անօգո՛ւտ:

— Առտուները կանուխ արթնցուր:

— Փորձեցի... չեղաւ:

— Լաւ մինչեւ ժամը 3 ի՞նչ կ'ընէ:

— Իմ... փողոցէն դարձիս կը սպասէ:

×

Երկու բարեկամներու միջեւ

— Երէկ գիշեր զոքանչ մայրդ տեսայ հանրակառքին մէջ:

— Է՞... ի՞նչ խօսեցաւ:

— Ոչինչ:

— Չխօսեցա՞ւ, ըլլալի՛ք բան չէ, ուրեմն զոքանչս չէ եղեր, նմանցուցեր ես...:

"ԴԱՇՆԱԿԻԶՄԻ, ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Դաշնակցութեան բոլոր տեսակի հակառակորդները — կարմիր թէ դեղին — երբ արշաւանքի են դուրս գալիս Դաշնակիզմի ու Դաշնակցութեան դէմ, միշտ մոռանում են, որ քաղաքական որ եւ է կազմակերպութիւն (եթէ ծնունդ է իրական պայմաններ) սպաննելու համար, անհրաժեշտ է՝ կա՛մ փոխել կեանքի պայմանները եւ կամ իրականացնել այդ կուսակցութեան պահանջները:

Հայ ժողովրդի քաղաքական անկախութեան ձգտումը այսօր կոչւում է «Դաշնակիզմ», իսկ նրա իրականացման ձգտող ուժը՝ Դաշնակցութիւն: Արդ՝ սպաննելու համար Դաշնակցութիւնը, անհրաժեշտ է նախ եւ առաջ սպաննել Դաշնակիզմը = Դաշնակցութիւն:

Իսկ այդ հնարաւոր է, ինչպէս տեսանք, երկու ձեւով — կա՛մ այն է, որ հայ ժողովուրդը մի անգամ ընդմիշտ պիտի հրաժարի որպէս անկախ ժողովուրդ ապրելու իրաւունքից, եւ կամ, Դաշնակցութիւնից դուրս, ուրիշ ուժեր իրականութիւն պիտի դարձնեն հայ ժողովրդի պահանջը:

Բայց քանի որ հայ ժողովուրդը այսօր ապրում է աւելի դժբախտ պայմաններում, քան Դաշնակցութեան ծնունդի օրերին եւ աւելի քան երբեք պէտք ունի համախմբուելու եւ քաղաքական ու կախութեան, Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ անխուսելի եւ միակ տրամաբանական անհրաժեշտութիւնը մեր իրականութեան մէջ:

Ահա թէ ինչու, հակառակ մեր հակառակորդների բոլոր տեսակի քայքայիչ աշխատանքների ու Դաշնակցութեան իր իսկ կամուրջի տակով անցնող պղտոր ջրերի, մեր կազմակերպութիւնը մնացել է հայ քաղաքական մեծագոյն կուսակցութիւնը:

Ոչ մէկ վարդապետութիւն, ո՛չ մէկ բարոյական կամ նիւթական ուժ չի կարող հայ ժողովրդին ստիպել հրաժարելու իր քաղաքական անկախութեան ձգտումից, որքան ժամանակ նա կայ ու պէտք ունի այդ անկախութեան:

Ինչո՞ւ — հարց ենք տալիս հայ համայնավարներին — Թուրքիան պիտի ունենայ մի քառակուսի քիլոմեդր տարածութեան վրայ 8 մարդ, իսկ Հայաստանը՝ 38 եւ այս, ըստ ձեր իսկ հրատարակած վիճակագրական տեղեկութիւնների: Ինչո՞ւ Հայաստանը, փոխանակ ձուլման ենթակայ 700,000 հայութիւնը ներս ընդունել կարողանալու, տարեկան ուժերից վեր, հողի սակաւութեան պատճառով, արտագաղթ ունենայ դէպ ի Հիւս. Կովկաս ու Ռուսաստանի խորքերը, իսկ նրա քթի տակ, պատմական Հայաստանը մնայ ամայի ու անմարդաբնակ, մէկ քառակուսի քիլոմեդրի վրայ ո՛չ իսկ մէկ բնակիչ ունենալով:

Եթէ ժողովուրդների միջեւ հաւասարութիւն պահանջող համայնավարների համար այսքան աչք ծակող թուական տուեալները գոհացուցիչ չեն, մենք կարող ենք ամբողջ աշխարհի առաջ յայտարարել, որ «Արեւելեան Նահանգներ» կոչուած հողամասերը մինչեւ 1915 պատկանել են հայ ժողովրդին եւ բնակեցուած Հայերով եւ այդ՝ երեք հազար տարի շարունակ:

Իսկ եթէ թուական ու պատմական տուեալները բաւական չեն մեզ արժանի դարձնելու մեր հայրենիքին, մենք պարծանքով կարող ենք յայտարարել (ամբողջ աշխարհն է այդ յայտարարել), որ հայ ժողովուրդը, շատ աւելի արժէքներ է տուել մարդկային քաղաքակրթութեան, քան թուրք ժողովուրդը:

Փոքր Ասիա ոտք դնելուց մինչեւ այսօր, ամբողջ վեց դար շարունակ, Թուրք ժողովուրդը իր թէ՛ մակընթացութեան եւ թէ տեղատուութեան օրերին, իր ճանապարհին միայն աւեր ու դիակ է թողել: Ի զուր պիտի փնտռէք թրքական քաղաքակրթութեան որ եւ է հետք այն ժողովուրդների մօտ, որոնք գտնուել են թրքական տիրապետութեան տակ դարերի ընթացքում: Ընդհակառակն, նրանք միայն դառն յիշողութիւններ ու աւերակներ ունին թրքական տիրապետութեան շրջանից:

Այդպէս էր մինչեւ երէկ, այդպէս է նաեւ մինչեւ այսօր:

Մեր մէկ միլիոն կորուստից յետոյ անգամ, մենք գտնւում ենք նոյն հակոտնեայ դիրքերում: Ուշադրութեամբ դիտեցէք այն փոքրիկ հողամասը, որ կոչւում է «Խորհրդային Հայաստան», իր 30 հազար քառակուսի քիլոմեդր տարածութեամբ եւ նրա անմիջական հարեւանին՝ Թուրքիոյ իր 732 հազար քիլոմեթրով:

Թուրքիան իր պետական եւմտացոյցի աւելի քան հարիւրին 60ը յատկացնում է զինուորական պէտքերի, ողորմելի գումարներ յատկացնելով ժողովրդական կրթութեան ու հանրային աշխատանքների: Դեռ անցեալներ նրա արդարադատութեան (ի՜նչ հեգնանք) նախարարը օրը ցերեկով յայտարարեց, որ ոչ-թուրքը Թուրքիոյ սահմաններում կարող է ապրել միայն որպէս ստրուկ ու ծառայ:

Գծի միւս կողմը, Հայաստանում, ընդհակառակն, գիշերը ցերեկ դարձրած, «հարուածային» կարգով ձգտում են ո՛չ թէ ժողովրդի ինքնապաշտպանութիւնը ապահովելու (Արաքսի ափի ռուս պահակը քանի ժամուայ մէջ կարող է Կովկասեան լեռնաշղթան անցնել, ինչպէս արաւ 1917 թւին), այլ անպաշտպանութիւնը վերացնելու: Հայաստանի ներքին ռազմական արժէք ներկայացնող վայրերը այսօր բռնուած են թաթարներով, նոյն այդ համայնավարների բացարձակ ողորմութեամբ եւ ինքնապաշտպանութեան բնազդի տարօրինակ բացակայութեամբ:

Իսկ Հայաստանի արդարադատ կոմիսարները ո՛չ թէ յայտարարում են փոքրամասնութիւնները ստրուկ ու ծառայ, այլ, ընդհակառակը, առանձին գուրգուրանքի արժանի: Եւ այդ՝ ոչ միայն խօսքով, այլ աւելի գործով: Այսպէս, օրինակ, մի քանի տարուայ ընթացքում ամէն դիւրութիւն ստեղծեցին հայկական առաջին պետութեան դէմ դաւող թաթարները նորից Հայաստան ընդունելու եւ անգամ լաւագոյն հողերը նրանց տալու: Ժամանակին «Դրօշակ»ի էջերում ընկ. Ռուբէնը շատ մանրամասնօրէն պարզել է, որ թաթար տարրը խորհրդային Հայաստանում իր թուի համեմատութեամբ չորս-հինգ անգամ աւելի հող ունի քան բուն իսկ երկրի տէրը՝ հայ ժողովուրդը: Նոյն վերաբերմունքը նաեւ միւս փոքրամասնութիւնների — Ասորիների ու Քրտերի նկատմամբ, թէ՛ նիւթական եւ թէ մշակութային խնդիրներում:

Թուրքիոյ ազգայնամոլ ու զինապաշտ ղեկավարների դիմաց, այսօր Հայաստանում մեծանում է իրականութիւնից կտրուած, համաշխարհային յեղափոխութեան յոյսերով կերակրուող ու բարոյապէս զինաթափ մի սերունդ: Զինաթափ իր ինքնապաշտպանութիւնը կորցնելու չափ...

Յօրինել ու կառուցանել, օտար հորդաների ձիերի սմբակներին յանձնելու համար, — ահա մեր ամբողջ պատմութիւնը:

Սակայն, քառասուներկու տարի առաջ հայ ժողովրդի մտքի, խղճի ու կամքի արտայայտիչ երեք յեղափոխականներ հիմք դնելով Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան, ասպարէզ նետուեցին մի վճռական որոշումով — վերջ տալ դարեր տեւող ողբերգականին ու հայ ժողովրդին դարձնել ընդունակ՝ իր ստեղծագործութիւնն ու կեանքը պաշտպանելու:

Նրանք եկան ո՛չ թէ հայ ժողովրդի դէպ ի մշակոյթն ունեցած պաշտամունքը մեռցնելու, այլ նրան համոզելու, որ բաւական չէ ստեղծագործել, անհրաժեշտ է նաեւ այդ ստեղծագործութիւնը պաշտպանել կարողանալ:

Անհրաժեշտ է ո՛չ միայն մեր մշակոյթը պաշտպանել մեր զինապաշտ ու քանդիչ հորդաների դէմ, այլ նոր պայմաններ ստեղծել՝ աւելի ու աւելի զարգացնելու այդ մշակոյթը:

Իսկ այդ բոլորը հնարաւոր է Դաշնակիզմի լիակատար իրականացումով, հայ ժողովրդին տալով քաղաքական անկախութիւն ու պետական կեանք:

Եւ եթէ այսօր, հայ համայնավարներին ու Դաշնակցութեան բոլոր գոյնի հակառակորդներին յիշեցնում ենք մեր իրաւունքները, մէկ վայրկեան իսկ չենք մոռանում, որ այդ իրաւունքները հնարաւոր է արժեցնել միայն ու միայն բանի ուժով:

Դաշնակցութիւնը դաշնակիզմը բանի ուժով, յեղափոխական ճանապարհով իրականացնելու ձգտող ուժն է:

Ամէն տարի տօնելով այդ ուժի՝ Դաշնակցութեան օրը, մենք այն խոր համոզմունքն ունինք, որ հայ ժողովուրդը՝ ուժեղ իր մշակոյթի պաշտամունքով, պիտի ուժեղանայ նաեւ այդ մշակոյթը պաշտպանելու ու զարգացնելու միջոցներով:

Վերյիշելով Դաշնակցութեան քառասուն երկար ու ձիգ տարիները, մենք վստահօրէն նայում ենք ապագային, այն խոր հաւատքով, որ ինչպէս անցեալում, նոյնպէս եւ ապագայում, Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ մեծագոյն ուժը՝ մեր անկախութեան ուղին հարթելու համար:

ԱԼ. ԴՕՆԻ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

«ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ՊԷՍ ԿԸ ԹԱՓԵՄ ՁԵՐ ԱՐԻՒՆԸ»

— :-: —

Տօմա Պաղչէի նախկին Սուլթաններու պալատին մէջ գումարուած Լեզուաբանական Համաժողովը, կարմիր յիշատակ մը կ'արթնցնէ մտքիս մէջ՝ կարմիր Սուլթանի կեանքէն:

1895: Եղերական թուական:

Հայ արիւնը՝ գետի պէս կը հոսի Պոլսոյ փողոցներէն:

Սուլթան Համիտ՝ կրակուրդ:

Հայոց Պատրիարքարանը՝ շուարուն:

Հայոց Պատրիարք՝ Խորէն արք. Աշըգեան:

Պահպանողական եկեղեցական մը՝ Հայերը անվտանգ պահելու մտահոգութիւնը ծայրայեղութեան տարած:

Հակայեղափոխական: Մէկը որ հայութեան բարօրութիւնը կը սպասէր խաղաղ, հլու հնազանդ միջոցներէ:

Սոսկալի հրաւէր պալատէն՝ Խորէն պատրիարքին:

Սուլթան Համիտ եւ Խորէն պատրիարք դէմ դէմի՝ Տօմա Պաղչէի պալատին մէջ:

Կարմիր Սուլթանը կարմիր բառերով կը խարանէ պատրիարքը: Եւ իր մօրուքէն քաշքշելով, պալատին ծովահայեաց մէկ պատուհանին առջեւ կը տանի եւ Մարմարան ցուցնելով, կը գոռայ.

— Գնա՛, հանդարտեցուր ժողովո՛ւրդդ, ապա թէ ոչ սա Մարմարայի ջուրերուն պէս կը թափեմ ձեր արիւնը...

Աշըգեան դողահար՝ կը վերադառնայ Պատրիարքարան եւ ստիպողաբար նիստի կը հրաւիրէ Խառն Ժողովը:

— Ես վախցայ այս մարդէն, կ'ըսէ, արտասուաթոր:

Եւ թափուած ու թափուելիք արիւնին պատասխանատուութիւնը չուզելով ստանձնել, քիչ յետոյ կը հրաժարի, կը քաշուի Մաքրիգիւղ եւ Հ. Արշակեանի «Փունջ» շաբաթաթերթին մէջ «Քահանայ մըն» ծածկանունով կրօնա-խրատական յօդուածներ կը ստորագրէ՝ ուղղուած իր սիրելի հօտին:

Եւ Աշըգեան կ'որակուի էշէքեան:

«Իսկ «Փունջ»ը՝ «Փիճ» կամ «Փուճ», որովհետեւ յանդգնած էր հրաւէր կարդալ բոլորին, աղաղակելով.

— Ձեզմէ ո՛վ որ արդար է, թող առաջին քարը նետէ Աշըգեան Սրբազանին վրայ:

Այս բոլորէն միակ մէկ մխիթարութիւն: Երած սրտի մխիթարութիւն: Աւելի ճիշդը՝ հայկական մխիթարութիւն:

Այն է թէ՝ այն կարմիր պալատին կարմրաներկ սրահին մէջ, հայ լեզուաբաններն ալ, բոլորն ալ անշուշտ շողոքորթաբար, առիթը ունեցան բանախօսելու, այսպէս արդար վրէժ մը լուծելով կարմիր Սուլթանէն...:

Հայ սփիւռքը սակայն՝ ցաւ ու սուգի մէջ: Լաց ու կոծ՝ ամէն կողմ: Տագնապ ու տառապանք՝ արեւելքէն արեւմուտք:

— Մխիթարեցէ՛ք, մխիթարեցէ՛ք, ժողովուրդ իմ, ասէ Աստուած կը բացագանչէր Խորէն պատրիարք, «Փունջ»ի սիւնակներէն, Եսայի մարգարէի բառերով, երբ տակաւին «սկիզբն էր երկանց»...:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Կէօթէի ցուցահանդէսը

— :-: —

26 Հոկտեմբերին, Փարիզի Ֆրանսական Ազգ. Մատենադարանը կը բանայ ցուցահանդէս մը, որ նուիրուած է Կէօթէի: Ասիկա վերջին արտայայտութիւնը պիտի ըլլայ այն համակրանքին, զոր արտայայտեց Ֆրանսա Կէօթէի մահուան հարիւրամեակին առթիւ:

Այդ ցուցահանդէսին մէջ պիտի ներկայացուին բազմաթիւ ձեռագիրներ, բոլորն ալ Կէօթէի մատներով գրուած:

Պիտի ցուցադրուին նաեւ Կէօթէի նամակները, որոնց կարգին իր մէկ շնորհակալիքը, ֆրանսերէն գրուած, Պատուոյ Լեգէոնի շքանշանը ստանալուն առթիւ: Ձեռագիրը սեփականութիւնն է Ստեֆան Ցուայգի:

Կէօթէ գծագրելու տաղանդ ալ ունէր եւ իրմէ կը մնան բազմաթիւ գծանկարներ, որոնք եւս պիտի ցուցադրուին Մատենադարանին մէջ: Այդ գծանկարները կը ներկայացնեն Կէօթէի ժամանակակից դէմքերը:

Մատենադարանը հրապարակ հանած է նաեւ գիրք մը, տեսակ մը ցուցակ, այս ցուցահանդէսին առթիւ: Ուսումնասիրութիւններու փոքրիկ հաւաքածոյ մը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

— :-: —

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ … Մշակոյթի Օրը տօնուեցաւ հոս բազ… ռիկ հանդիսութիւններով:

Նախաձեռնարկ եղած էր Պուքրէ… Ուսանողական Միութիւնը, որ … տօթիւ շաբաթներ առաջ խորհրդակ… ցական ժողովի հրաւիրելով բոլոր … միութիւնները, կազմեց մասնա… յանձնախումբ մը, յայտագիրը կազ… մելու եւ հանդէսին համապատասխան … ղամանք տալու նախաձեռնու… թեամբ:

Հոն էին Րաֆֆին ու Հօկը, Երգ… ու Հ. Մ. Ը. Մ.ը, վերջապէս … րէշի բոլոր մշակութային միութ… ները, հանդէսին աննախընթաց փ… մը տալու համար:

Առաջին անգամն էր որ բոլոր մ… թիւնները, հակառակորդ թէ խնամ… ձեռք ձեռքի տուին տօնելու Հա… Հայկական Մշակոյթի Օրը:

Ի՜նչքան գովելի էր եւ հրճուա… պատճառող մեզի, երբ տեսանք թէ … մէն քէն ու ոխ մոռցած, բարձր նպ… տակի մը համար մեր միութիւններ… գիտեն միանալ: Միայն Հօկի ներկա… յացուցիչներն էին որ ուզեցին խախ… տանել, պահանջելով որ Հօկի կողմէ … մէկը անպայման խօսի… բայց անց… տուին վերջին պահուն, բացարձակ … ընդդիմութեան հանդիպելով միւս … ղովականներու կողմէ:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 9ին, կիրակի կէսօրէ վերջ Casa Femei… սրահներուն մէջ: Խուռն բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ լեցուցած էր … րահին միջանցքներն իսկ, գեղեցիկ խօսքեր լսելու, ծանօթանալու … փառքերուն եւ յիշելու որ ինք ալ … մշակոյթ մը որ գերազանց է …

Առաջնորդը, որ հանդէսին բացում… պիտի կատարէր, ներկայ չէ «հիւանդ… ըլլալով»: (Աւելի ճիշդ՝ կը զղջայ… իր երեսը ցոյց տալ): Բացումը կատա… րեց Պ. Ց. Պալիկեան:

Յետոյ տեղի ունեցաւ հանդէսի գեղարուեստական բաժինը, բաւական … խնամուած: Բայց հոս նկատողութեան առնելիք պարագայ մը — բաց ի քանի մը արտասանութիւններէ եւ Օր. Ա. Սվաճեանի մեներգէն, միւս բոլորը շատ հեռու էին հայ մշակոյթը յիշեցնելէ. բան մը որ հաւանաբար վրիպած էր կազմակերպիչներու ուշադրութենէն եւ որ իրաւացի դանդաղաններու տեղի տուաւ:

Գեղեցիկ անակնկալ մը եղաւ մեզ… համար Թրանսիլվանիոյ հայ կաթողիկներու առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեանի բանախօսութիւնը: Առաջնորդը որ ճարտասանական բացառիկ … կութիւններով օժտուած է, մօտ մէկ ժամ խանդավառեց ներկաները:

— «Յետպատերազմեան նորութիւններէն մին է, ըսաւ Հ. Ս. Կոգեանը, … բեր նուիրել մեծարժէք գաղափար… րու. այսպէս կան օրեր մայրեր… տուց եւն.: Դէպքերու դժնեայ եւ … խեմ շղթայումով մը Հայը կը … իր Մշակոյթը. Թունաւոր ու … սիթ մթնոլորտ մը պղտոր, կը … կորսնցնէր իր տեսողութեան … լուսափիւռ ջահերը, կ'ուծանէր … մշակոյթէն, կը մոռնար, կը … ինքզինքը. այդ մահացման … արթնցնելու համար հարկ էին … գնահատող ռմբիններ՝ թմբիրը փա… րատելու համար — ու այդպէս ծն…

Հայ Մշակոյթի Օրը»:

Վերլուծելով մեր մշակոյթի … թը, յարգելի դասախօսը ըսաւ … ինչպէս ամէն մշակոյթ, հայկական մշակոյթն ալ կրած է արտաքին … դեցութիւններ, բայց գիտցած է մն… ինքնատիպ: «Մենք երբեք պատ… ներ չենք գրած. պատնէշներ … անոնք կը կանգնեն որ չունին … ցնելու յատկութիւն եւ ինքնատ… չեն: Մեր բազմահազար գաղթ… ները տարածուելով ի սփիւռս … հի, իրենց հետ տարին հայ մշակոյ… թը, հայ արուեստը: Ու իրենց … գեղեցիկ ընդունելութիւնը իր … ներով եւ վերադարձուցին»:

Խանդավառուած հասարակութ… ծափերով կ'ընդմիջէր Հ. Կոգեանի … բովանդակալից ճառը:

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱ… ՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տող… շարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ …

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Ի՞նչպէս պիտի վճարուի պարտքը

—)(o)(—

Նախկին նախարար Պ. Ոսկան Մարտիկեան, որ այժմ կը վարէ Երուսաղէմի վանքին նիւթական գործերը, հետեւեալ յայտարարութիւնները րած է «Արեւ»ի թղթակցին.

— Եթէ տարուան ելքերը նոր կարգադրութիւններ տեղի չունենային, տարին բաց մը պիտի ունենար պիւտճէն, ինչպէս որ պատահած է միշտ անցեալ տարիներու մէջ: Ըրինք ինչ որ անհրաժեշտ էր: Հասոյթներն ու ծախքերը հաւասարակշռել յաջողեցանք խնայողութիւններով, աւելորդ ծախքերը, շռայլ պարգեւներն ու նըպաստները ջնջելով, ուրիշ ծախքեր չափաւորելով կամ զեղչեր կատարելով: Միաբանութեան անունին զալով, խնայողութիւն չըրինք, ընդհակառակն անոնց քանակին ու որակին մեծ ուշադրութիւն դարձուցինք: Միաբաններուն տարեկանը, որ առաջ եպիսկոպոսի մը համար 6 եւ վարդապետի մը համար 4 ոսկի էր, 12 ոսկիի բարձրացուցինք, քանզի բացարձակապէս անբաւական էր եւ գէշ արդիւնք կ'ունենար: Վարժարանին բոլոր աշակերտները, որոնց թիւը 425ը կ'անցնի ձրի են, ուզեցինք որ կարօտները ձրի մնան, բայց կարողները ամսական թեթեւ վճարումներ ընեն իբր թոշակ: Ծնողքներէն շատերը իրենք կը փափաքին ասոր, որովհետեւ երբ իրենց զաւակներուն ամէն ծախքերը կը հոգան, բնական է որ անոնց ուսումին համար ալ բան մը կը վճարեն յարգելու համար իրենց արժանապատուութիւնը:

Պիւտճէին եկամուտները գլխաւորաբար երեք կարգի կը բաժնուին. — կալուածներու վարձքեր 100ին 90, բարեպաշտական նուէրներ 100ին 2 եւ կտակներ 100ին 8, ընդամէնը 20,000 ոսկիէն քիչ մը աւելի:

Կտակները երեք են ժառանգաւորաց վարժարանին համար: Կտակարարները ըլլալով Աչըգեան, Ժամհարեան եւ Մելքոնեան բարերարները, իրենց հնութեան կարգով:

Մելքոնեան կտակը տարին 1000 եգիպտ. ոսկի է եւ յատկացուած է սաներ ունենալու իր անունով ժառանգաւորացի մէջ:

Ցնորէն ժողովը անմիջապէս պաշտօնանկ ըրաւ տեսուչ վարդապետ մը որ իրեն հաղորդուած պիւտճէին տրամադրութեանց անսաստելով, անընդունելի ծախքեր ընելու համարձակած էր: Պարտքերու բարձման համար ծրագիր մը մշակուեցաւ եւ ընդունուեցաւ ժողովներէն: Նոր հասութաբեր կալուածներուն շինութեամբ եւ ուրիշ յատկացումներով լաւ եւ յարաճուն եկամուտ մը պիտի ապահովուի ի մօտոյ, որ միայն պարտքերու ջնջման պիտի վերապահուի: Այսպէս 32 տարուան մէջ կուտակուելով 100 հազար ոսկիի բարձրացող պարտքերը մօտաւորապէս 15 տարուան ատրեճանացումով մը ամբողջապէս պիտի անհետանան: Պարտքերու ջնջման վերապահուած այս եկամուտները ուրիշ կերպով անձեռնմխելի պիտի ըլլան:

Առաջին անգամն է որ վանքը իր միջոցներով պիտի վճարէ իր պարտքերը: Անցեալին մէջ միշտ ժողովրդական կամաւոր կամ բռնի հանգանակութիւններով եւ կալուածներու կամ գոյքերու վաճառումով է որ սրբուած են պարտքերը: Բանի կ'ըսեմ, անկարելով գաւառի Հայրենակիցներուն զինուորական տուրքին վրայ ուժասնական թուականներուն կառավարութեան միջոցաւ եւ ուժով գանձուած յատկացումներուն՝ Երուսաղէմի համար: Եւ նկատելի է որ այն ատեն պարտքը 45.000 ոսկիէն էր միայն: Այսօր կրկինէն աւելի է:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մենաշնորհ մը»

Յաճախ գրուած է որ շահադիտութիւնը վաճառականներուն համար ու չարաշահութիւնը՝ պաշտօնեաներուն համար ախտ մը դարձած է Թուրքիոյ մէջ:

Այդ ախտին բնորոշումը կ'ընէ Եուսուֆ Զիա պէյ. «Մենաշնորհ մը» վերնագրով: Թարգմանաբար կուտանք զայն:

Ճիշդ բժշկիներու մենաշնորհին, ծխախոտի մենաշնորհին, վառօդի մենաշնորհին, աղի մենաշնորհին նման քանի մը խելքը խրատը տեղը, բախտը բանուկ, աչքը բաց մարդիկ, անձայն անշշուկ, ծածուկ մածուկ, շահու մենաշնորհ մը հաստատած են...։ Թէեւ, այս մենաշնորհը կեդրոն չունի, մասնաճիւղեր չունի, եւ օրէնքին մէջ տեղ չունի, սակայն մենաշնորհ մը գոյութիւն ունի:

Ովքե՞ր կը պատկանին այդ մենաշնորհին: Անուն համրելով դժուար է... Բայց ստոյգ է որ այդ անձերը մեր տեսակէն մարդիկ չեն... Անոնք ամէն մէկ կիսաբաց դրան ճռինչը լսող զգայուն ականջներ ունին: Անոնք, ամէն մէկ պարպուող նստարան տեսնող աչքերու տէրեր են: Անոնց ոտքերը, ամենադժուարին ճամբաներէն իսկ այծի մը արագութեամբ կը հասնին, եւ, անոնց ձեռքերը բոլոր պղղաուը ծառերու ամենաբարձր ճիւղերու պտուղներուն իսկ կը հասնին:

Պոլիսը կշտացնող ընկերութեան անդամները անոնք են: Անկուտիններ գործի մղող ակումբին մէջ քննիչները անոնք են: Մեզ բռնող-մատ լզող ընկերութեան մէջ պատուիրակը անոնք են: Վերջապէս, էֆէնտիմ, ճիշդ սա Տարիխլէքսայիի մէջ խաղցուած «Եօթը գիւղին Զէյնէպ»ին նման, եօթանասունեւեօթը գործի տէրերը անոնք են:

Այս յարգելի պէյերը մեզի նման ոչ թէ երկու ոտք, այլ եթէ չորս ոտք ունենան, եւ մարդու նման քալելու տեղ՝ եթէ հովի նման սուրան՝ կրկին չեն կրնար այսքան գործի հասնիլ:

Այս յարգելի էֆէնտիները մեզի նման՝ իրենց գլխուն վրայ ոչ թէ փոքր գլուխ մը, այլ՝ «Փազար Օլա Հասան պէյ»ին նման մեծկա՛կ գլուխ մըն ալ եթէ կրեն, եւ եթէ գիրենք երկու, երեք, նոյն իսկ չորսական գլուխներով ծնած ըլլան, այդ չորսգլխանի անձնաւորութիւնները կրկին չեն կարող այդ բոլոր գործերու մասին մտածել, եւ անոնց հետ գլուխ ելլելու ժամանակ գտնել:

Երկրին ընդհանուր դէմքին վրայ մեր տեսնել ուզած անհագիստ, լուսաւոր, կենդանի ժպիտը, ոչ թէ ապրուստին ամանալով, հացին տասը փարայի, միսին մէկ ղրուշի իջնելով. այլ հայրենակիցներուն՝ իրենց ապրուստը արդար վաստակով հանող մարդիկ ըլլալովը կ'ապահովուի:

Ասոր համար, կատարելիք առաջին գործը սա է.— վերջ տալ «մենաշնորհ»ին:

Այլապէս, եթէ տասը հոգիի գործը մէկ հոգիի քով կեդրոնանայ, տասը գլուխին՝ անգործ, եւ տասը գործին անգլուխ մնալը շատ բնական պիտի ըլլայ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 12 Հոկտեմբեր.— Դժուար է քանի մը տողի մէջ ներկայացնել գործազուրկներու, մասնաւորապէս ընտանիքներու թշուառ վիճակը: Գարնան վրայ բաւական յօդեր գրուած էին, եւ անհա գարունը իր միջազգային ցուցահանդէսներով եկաւ ու անցաւ: Անցաւ նաեւ ամառը, բայց գործազրկութեան տագնապը մնաց այնպէս, ինչպէս որ էր: Կան շատեր որոնք յուսահատ են: Անցեալ տարի այս եղանակին 40 հազար անգործներու փոխարէն այս տարի կը հաշուեն 260 հազար (ընդհ. Ֆրանսայի): Փոքր տագնապ մը բաւական է որ այս թիւը կրկնապատկուի այս ձմեռ: Շատ մը Ֆրանսացիներ այդպէս կ'ըսեն: Իսկ ոմանք ալ կը կարծեն որ տագնապը իր վերջնակէտին հասած է ու մինչեւ գարուն գործերու բարելաւում մը կը նախատեսեն... Կացութենէն ոչինչ կը փոխուի, եթէ շարունակենք այս կամ այն կողմին վրայ թեր ու դէմ յայտնուած կարծիքները պարզաբանել: Աղէտը ընդհանուր է, եւ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ առաջին զոհերը մենք Հայերս ենք: Ի՞նչ պէտք է ընենք կամ ի՞նչ պէտք էր ընէինք քիչ շատ տանելի ու անկախ կեանք մը ունենալու համար:

Օրինակը պէտք է առնենք Մարսիլիայէն:

Մէկդի դնենք Մարսէյլի վաճառաշահ քաղաքի մը հանգամանքը, մտնենք գործարանային աշխատանքներուն մէջ, եւ պիտի տեսնենք որ Մարսէյլի գործարաններու աշխատանքը բազդատմամբ ուրիշ տեղերու, մասնաւորապէս Լիոնի, չափազանց ծանր է: Այս պայմաններու բերումով մեր հայրենակիցներուն մեծամասնութիւնը միջոց մը գտած է, արհեստ մը սորվելով անկախ դիրք մը ստեղծելու: Լիոնի գործարաններուն մէջ աշխատանքը բաղդատաբար թեթեւ է (մասնաւորապէս մետաքսի վերաբերեալ գործերը): Այս պատճառով չենք կրցած խորհիլ Մարսէյլցիներուն պէս, ու մեր գաղութին մեծամասնութիւնը մնացեր է գործաւոր, եւ տագնապի պարագային ալ առաջին գործազուրկը:

Չեմ ուզեր լայնօրէն նկարագրել իւրաքանչիւր ընտանիքի վիճակը, սակայն դժուար չէ հասկնալ այս դժբախտներու պարագան: Մարդը ընտանիք ունի, զաւակներ ունի, սակայն ապրելու միջոց չունի: Բարեբախտաբար կառավարական նըպաստը կը տրուի բոլոր անգործներուն անխտիր: Եթէ գործը մեզի ըլլար, վա՛յ էր եկեր մեր գլխուն: Հայրենակցական միութիւններ ունինք, ուզածիդ չափ հատրէ: Սակայն ասոնք ալ իրենց պատեաններին մէջ կծկուեր կեցեր են: Եթէ իւրաքանչիւր հայր. միութիւն հետաքրքրուէր եւ օգնութեան ձեռք կարկառէր իր հայրենակիցներուն, ատրիճան մը կազմակերպուած գործ մը ունեցած կ'ըլլայինք: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ տեսակ բառեր պէտք է թխել, քարացած սիրտերը դարձի բերելու համար:

× Այս միջոցին Լիոնի մէջ կեղծ ոստիկանները շատցեր են: Ասոնք մօտենալով փողոցէն անցնող ոեւէ մէկուն, կը սկսին հարցաքննութեան, չմոռնալով ցուցնել իրենց կեղծ նշանը: Այս դէպքերը ընդհանրապէս գիշեր ժամանակ է որ տեղի կ'ունենան: Բանի մը Հայեր ալ խաբուելով կեղծ նշանէն, հարցաքննուելէ վերջ թողեր են որ իրենց սենեակներն ալ խուզարկեն գիշեր ատեն: Բայց կեղծիքը երեւան հանուած ըլլալով, խաբեբաները անմիջապէս փախած են: Այս դէպքերուն առթիւ կը զգուշացնենք մեր հայրենակիցները որ աչալուրջ ըլլան: Օրէնքը չի թոյլատրեր որ ոստիկանութիւնը գիշերը ժամը 9էն վերջ ոեւէ մէկուն տունը խուզարկելու երթայ:

Մ. Տէր Պետրոսեան

Զգուեցի մահնութիւն մը

ՏԵՍԻՆ, 11 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.). — Հոկտեմբերու կողմէ օգոստ 28ին կատարուած քաջագործութեան պատճառով, հետզհետէ նոր խնդիրներու դէպքեր հրապարակ կուգան գաղութիս մէջ, զբաղեցնելով ոստիկանութիւնը, որ առանց ատոր ալ սկսած է խստութիւններ բանեցնել օտարականներու հանդէպ:

Այսպէս, Հոկտ. 4ին ոստիկանատուն կը կանչուի մեր ընկերներէն Ա. Պալեան, որ մեծ զարմանքով կը ներկայանայ, քանի որ ոստիկանութեան ուշադրութիւն գրաւող ոչ մէկ դէպքի տեղի տուած է: Ոստիկանապետը կը յայտնէ:

— «Դուն կանչուած ես հոս, սրովհետեւ Պ. Մինաս Գալթաքճեանի կողմէն կ'ամբաստանուիս, իբրեւ օգոստ. 28ի կռիւին ամ տուող, այսինքն դուն հոն եղած ես այդ իրիկուն, եւ երբ կռիւը սկսած է, դուն անմիջապէս հեծելանիւով գացած եւ լուր տուած ես Դաշնակներուն, որոնք եկած ու մասնակցած են կռիւին»:

Ընկերը կը հերքէ յայտարարելով. — Այո՛, ես հոն էի, բայց իմ հինգ տարեկան մանչուս հետ, մէկդի կանգնած էի զինք պաշտպանելու համար, մանաւանդ որ Վօկի լոյսերը մի քանի անգամ մարեցին, կռիւին վերջ տալու համար»:

Այն ատեն ոստիկանապետը պարտաւորուած կը կանչէ մատնիչը եւ թարգման ընկեր Կարօ Օհանեանի ներկայութեամբ, երես երեսի կը բերէ երկուքը, յայտնելով թէ «Պ. Պալեանը կը հերքէ ձեր ամբաստանութիւնը»: Մատնիչ «հերոս»ը նորէն կը պնդէ իր զրպարտութեան վրայ, իսկ ընկեր Պալեանը կը հերքէ: Ոստիկանապետը գրի առնելով երկուքին խօսքերը, ազատ կը ձգէ զիրենք. անշուշտ իրեն վերապահելով իր ընելիքը:

Թէեւ չէի ուզեր այս տեսակ ոչնչութիւններով «Յառաջ»ի սուղ էջերը գրաւել, բայց քանի որ յիշեալ խառնակիչը, վերջերս չափ ու սահման կ'անցընէ եւ գաղութիս խաղաղ կեանքը կը խանգարէ, տեղին է որ այժմ պատռենք իր դիմակը: Շուրջ երեք տարիներէ ի վեր յիշեալը զանազան կեղծ դիմակներու տակ պատճառ կը դառնայ գաղութիս խաղաղ կեանքի խանգարման, զրգռելով մէկը միւսին դէմ: Պարագային համեմատ շապիկ եւ գոյն կը փոխէ, ինքզինքը զանազան հոսանքներու թեւարկութեան ենթարկելով: Եւ այս բոլորը ի հեճուկս Դաշնակցութեան, որմէ արտաքսուած է տարիներ առաջ: Յառաջիկային կը ներկայացնեմ իր «ցուցակ ծառայութեանց»ն ալ:

Վ.Եհունի

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ բանուորներու դեմ

Մուսուլի քարիւղատար խողովակին շինութեան առթիւ, արաբական կարգ մը թերթեր կը գանգատին թէ նախապատուութիւն կը տրուի հայ բանուորներու: Այս առթիւ Սուրիոյ «Լ'Էքլէռ տիւ Նոռ» թերթը դիտել կուտայ.

— «Հոմսի մէջ քարիւղատար խողովակի ընկերութիւնը դժբախտութիւնը ունեցած է փոքրամասնական համայնքի մը պատկանող գործաւորներ վարձելու: Ասոր վրայ երկար սուգ մը կը տարածուի Դամասկոսէն: Ծայրայեղականթերթերը խրար կ'անցնին եւ ցասում կը յայտնեն որ օտարականները կը նախընտրուին «հայրենիքի զաւակներէն»: Գործարանատէրերը խստօրէն կը քննադատուին: Բայց բոլոր գործաւորները նոյն պարկը դնելու եւ Թուսերը Հայերուն խառնելու իրողութիւնը յատկանշական է ամբողջ մտայնութեան մը կողմէ:

Քանի մը ամիս առաջ գրչակ մը կը պոռար խօսելով պատուական ոստիկանական քննիչի մը մասին որ անկէ յետոյ վատաբար յարձակումի ենթարկուեցաւ եւ վիրաւորուեցաւ. «Ե՞րբ պիտի վերջանայ այդ Հայուն բռնատիրութիւնը»: Այսօր թշնամութիւնները կը սկսին աւելի սաստկութեամբ: Մարդիկ կը կարծեն օգտուիլ նոյն իսկ Հայ բառին ստեղծած չփոթութենէն: Հայ կը նշանակէ թէ՛ համայնք եւ թէ ցեղ: Կը յարձակին նախ համայնքին ու անմիջապէս կը դառնան դէպ ի ցեղը երբ որ եւ է բողոք բարձրանայ: Կրօնականէն վէճը կը վերածուի քաղաքականի: Ասիկա մոլեռանդութիւն չէ եղեր այլ հայրենասիրութիւն:

Դժբախտաբար յարձակողները կը մոռնան երկու բան. նախ որ շփոթութիւնը անհետացած է շատ մը ճառերէ յօղուածներէ ուր փոքրամասնութիւնները կը նկատուէին օտարական. յետոյ անպատում սահմանադրութիւնը կը հռչակէ հաւասարութիւնը Սուրիացիներու ոչ միայն առանց կրօնքի, այլ ցեղի ու լեզուի խտրութեան: Արդարեւ ցեղն ու լեզուն, պատմականօրէն ունկարող կազմելու ազգ մը չեն կրնար նաեւ զայն բաժնել:

Այսքան սահմանադրական անկապակցութիւններու եւ անարդարութիւններու կողքին կար գոնէ առենօք տրամաբանութեամբ եւ իրաւունքով պատրաստուած գրուածք մը:

Ի՞նչ կը մնայ անկէ այսօր»:

Մեր ծաղկոցը

ՍԷՆԹ — ԷԹԻԷՆ, 13 Հոկտ. (սեփ. թղթ).— Քանի մը ամիսէ ի վեր կազմուած Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր գործունէութեան արդիւնքները ցոյց կուտայ:

Կարմիր Խաչի առաջին մտահոգութիւնը զբրոցի մը պակասն էր: Իր հերթական ժողովներուն մէջ մանուկները այլասերումէ փրկելու հրատապ հարցը գրեթէ անլուծելի կը մնար: Տեղը չէր որ կը պակսէր, Ս. Աստուածածնի մատուռը իր յարակից սենեակներով ամենալաւ յարմարութիւններն ունի, սակայն մասնաճիւղը նոր կազմուած ըլլալով, տրամադրելի պիւտճէ մը չունէր զուրսէն վարժուհի մը վարձելու, եւ այդ իսկ պատճառաւ անելի էր մատնուած:

Իր վերջի նիստին մէջ, ճիգ մը եւս փորձեց, անպայման ապահովելու համար Օրիորդ մը, քանի որ տիկինները ծանրաբեռնուած են իրենց ընտանեկան հոգերով: Ընկերուհիներէն գրեթէ ամէնէն կրտսերը, Օր. Տիգրանուհի Քիւրքճեան — թէեւ Սէնթ — Էթիէնէն տասնեակ մը մղոն հեռու աւանի մը կը բնակի եւ միեւնոյն ժամանակ բանուորուհի է— առժամապէս յանձն առաւ գէթ շաբաթը երկու օր, հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը գալ ու դասեր տալ ձրիաբար, դիւանը մեծ գոհունակութեամբ արձանագրեց ..... գնահատելի ժէսթը: Յաջորդ օրը արդէն Մատուռին զուռը եւ բոլոր հայկական խանութները յայտարարութիւններ փակցուած էին, որուն ի պատասխան հայ մայրեր խումբ խումբ կը դիմէին Մատուռը, արձանագրել տալու համար իրենց զաւակները Հ. Կ. Խաչի նորաբաց ծաղկոցին մէջ:

Հոկտեմբերի առաջին կիրակին ցնծութեան օր մըն էր գաղութիս համար: Ութ տարիներու այս գաղութը թէեւ շատ աշխատած, բայց դժբախտաբար չէր յաջողուած նման ձեռնարկի մը մէջ: Պատի՛ւ ուրեմն Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին: Մեր ծաղկոցի աշակերտութեան թիւը 30ի կը հասնի եւ յոյս ունինք որ հետզհետէ աւելի պիտի բազմանան: Կ'արժէ անգամ մը տեսնել թէ մեր փոքրիկ կուտանմները ինչե՛ր չեն ըներ, — իրար հրմշտկել, իրարու կմխթ տալ, խնդալ, աչքերու տակէն ծուռ — ծուռ նայիլ, մխմոռութիւններ ընել: Հապա այն չարաճճին որուն գլխուն վրայ կարծեմ խոշոր սալի մըն ալ կայ, հազիւ հինգ տարեկան: Ձեռքի երկու սուռ ինկաւ զետին եւ գլտորուելով գնաց հանգչեցաւ օրիորդի սեղանին առջեւ. ինքն ալ իր կարգին նստարաններուն տակէն սկսաւ սողալ որպէս զի երկու սուռ բռնէ: Հինգ — վեց նստարաններու տակէն անցաւ մինչեւ որ ականջը հասաւ օրիորդին ձեռքը, կարելի՞ է զսպել դասընկերներուն խնդուքը... Օրիորդը անմիջապէս ձայնը բարձրացուց եւ անոնք կէս մը հնազանդեցան, իսկ չարաճճի աշակերտը որպէս պատիժ իր քովը աթոռակի մը վրայ նստեցուց: Բայց Պօղոսիկը հոն ալ հանգիստ չկեցաւ ու սկսաւ աթոռակին ոտքերուն վրայ օրօրուիլ: Օրիորդին կրկնակի ազդարարութիւնները չզօրեցին ու Պօղոսիկը փռուեցաւ տախտակամածին վրայ:

Հ. Կ. Խաչը պատրաստութեան մէջ է մօտ ատենէն ներկայացնելու «Զար Ոգին»:

Հարգանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Եւ սակայն ես ի՞նչ եմ, ի՞նչ բառով կնքել իմ ինծի հանդէպ ունեցած արհամարհանքս... սո՛ւտ եմ, տակաւին ուրիշ մը կայ... ա՛խ, թշուառութիւն:

Հեւալով գրեթէ.

— Ճիշդ է ըսեր մարդուն մէկը, որուն անունը չեմ յիշեր հիմա, թէ «հիւանդ մարդ մը թշուառական մըն է»: Ես աւելին կ'ըսեմ, այդ խօսքը առողջ մարդուն ալ կը պատշաճի, հապա հիւանդ մը ի՞նչ է...

— Բարեկամս, ըսի զգուշութեամբ, իր ձեռքերը կը դողային արդէն, տենդահար էք նորէն. երբ եւ իցէ ստամոքսի խանգարում... մաղձերնիդ լաւ կը գործէ՞... կարեւոր է բժիշկին հարցնել:

Ինքզինքին ըսելու պէս, այլ ցած ձայնով, շարունակեց, առանց գլխ լսելու կամ կողմս դառնալու.

— Կ'ատեմ սա յիմար մայրապետները. իրենց արքայութիւնը, աղօթքները, սառած ձեռքերով խնամքները, հոգիի փոխունք՝ իրենց «չարիքն ու բարիքը»: Սա գիշերի ճամբէն անցնող դիւղացիները իրենց խղճացող դէմքերը եւ ապուշ փախը՝ երբ թէ նայուածքնիս անգամ փարակէհ ըլլար, տգէտ, չահամոլ ու կեղծ: Կ'ատեմ մեր բժիշկը որ ոչ բուժելու եւ ոչ ալ մեռցնելու պատասխանատուութիւն յանձն կ'առնէ. չար, չահամոլ անտարբեր:

Նոյն պահուն Մարիուս մեր քովէն անցաւ ու առանց կենալու ծալլուած թուղթ մը երկարեց ինծի: Կարճ նամակ մըն էր «պզտիկ Փարիզցի»ին կողմէ իր մեծ մօր: Կարդացի բարձրաձայն: Անպիտան տղան աղքատ ծնողքը մտատանջութեան մէջ ձգելու գնով, մեծ մայրը կը դրդէր դրամ ղրկել տալ: — «Այլապէս փնտցած եղիր մեծ մայրիկ, վճակս գէշ կ'ըլլայ. շա՛տ գէշ կ'ըլլայ...»:

— Կը տեսնե՞ս, ընդհատեց Միւրիէն. այս տարիքին մէջ... Իսկ միւսը ի՞նչ է. իրե՞ն ինչ: Սակայն ընելիք չունի, ու բան մը ընել պէտք է. քսութիւններ:

«Չեմ գիտեր ովքեր կան ննջարանդ. բայց եթէ գիշեր մը գլուխդ մեր սենեակը ձգես՝ կը լսես բաւական բաներ. թքոտ բերնով մէկուն պատմելը երազախաբ ըլլալը. ուրիշի մը ինչպէս կինը սիրելը. երրորդի մը մինչեւ քանիերորդ հասնիլը, ուրիշի մը սիրային արկածները, վերջին անգամ հրամանով քաղաք երթալուն առաջ աղջիկներու հետ ունեցած արկածները: Թշուառութիւն:

«Ինչո՞ւ մտիկ չես ըներ», ծռեցաւ յանկարծ վրաս, տաքցած, «... Ճիշդ է, ապուշ մըն ալ ես, դուն...»:

Կը խորհէի թէ խրուած, դրդող բան մը կայ մոխիրի կամ կրակի տակ, յուսահատեցնող մուխով մը ցուցնելու համար այսքան հասարակ, մարդկային բնական իրողութիւններ, մեծն ու անշուքը հիւանդագին խառնակութեամբ մը միացուցած:

Պիտի յայտնուի ծածկուածը: Կասկած չկայ: Բայց եթէ շարունակէ երկարել այս թօնո՛վ...

Փոքրիկ լուրեր.— Ականջի վրայ՝ կալէնի T. S. F.ը իմացուց չահուած վիճակահանութեան թիւ մը: Բախտաւորը թիւ 3 սենեակը կը պառկէր. ջերմագին: Հիմա տէր 100,000 ֆրանքի ոսկի է արդէն. անճանաչելի: Լաւ ապաքինարան մը պիտի փոխադրուի վաղը:

Երկու գրեթէ առողջացածներ ալ մեկնեցան: Նըրաւ ուրախ էին անոնք:

Հա՛, քիչ մնաց պիտի մոռնայի:

Գիւղէ գիւղ շրջող պուպրիկ խաղցնող մը եկած էր: Պոհեմիացի մը: Գացած էինք տեսնելու: Ոչ մէկ թատրոն գլխ այնքան գրաւած էր: Ոտքի վրայ, մանուկներուն խառնուած, աղմուկով:

Թելերէ կախ խամաճիկը ամէն բան ըրաւ. պարեց, ցատկեց, պատերուն հետ կռուեցաւ, խմեց ու գինովցաւ, արտասանեց, արտասուեց ու հայհոյեց: Ծիծաղելի՛, ծիծաղելի՛: Հիւանդ ալ եղաւ, ու տխուր – տխուր հառաչեց: Ապա ամէնուն վրայ խնդաց այլանդակ աղմուկներով:

Բայց երբ վերջացաւ, վարագոյրները լայնցան, տեսանք որ թելերէ կախ խամաճիկ մըն էր: Միշտ միեւնոյն խամաճիկը:

Ասիկա երէկ գիշերուան երազս է:

Յուլիս 14

14 Յուլիս: Տօն է:

— Տղա՛ք հաւ պիտի ուտենք: Ճշմարիտ կ'ըսեմ, աչքերովս տեսայ:

Ոտքերուն վրայ ուժ զգացողը վազեց խոհանոցին կողմը, եւեւէն, ծակէ մը գոնէ այդ հրաշքը ստուգելու:

Ասիկա առաւօտուն էր:

Եւ կէս օրուան «իշխանական» ճաշը փառաւոր առաւ: Կէս կործած ոսկորները յուսախաբութեամբ ձգած սեղանին, դրան քով, հարցական ժպիտով մը կը նայէի Կապրիէլին. ըսաւ.

...խորժակով մը ճաշելու համար եղան որ կէս ըրին նախաճաշը կամ բոլորովին անտեսեցին:

Ի՛նչ ալ երկար են ժամերը:

Վերջապէս սեղանները բռնուած են ժամանակէն առաջ: Պատառաքաղները պատրաստ եւ սպառնական: Ահա եւ հաւը: Հաւերը:

Եւ ի՛նչ հաւ Քրիստոս: Եղի միսը ասկէ կակուղ է: Պատրաստութի՞ւնը: Վզերուն վրայ փետուրներ կը կենան: Ոտքերուն ալ:

Խեղճ հաւեր: Խեղճ տօն յեղափոխութեան:

— Զարմանալի: Ո՞րկէ կրցան հաւաքել այսքան պառաւցած հաւեր: Կարծիքովս այդ ալ իր դժուարութիւնը ունի:

— Եւ որ բնաւ չխրացնեն մեր մարսողութիւնը:

Մարիուս քիթը կախած հաւաստեց.

— Մեծաւորուհիին բուծանածներն են:

— Ա՛, ուրեմն հասկնալի է, եզրակացուց Կապրիէլ ու թեթեւ սրտով դուրս ելանք:

Յուլիս 15

Ուզեցի քիչ մը հեռացնել իր սովորական ճամբէն, — ինչ խօսք որ Միւրիէն կարծածէս աւելի մտածումս կը խլէր, — աւելի ճիշդ ինքնիրեն մօտեցնել:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կամ իշխանական գերդաստաններու: Այս ցույցերուն հետ միկտեղ, ստորերկրեայ աշխատանքներ կը կատարուին, միտքերը պատրաստելու համար: Վերահաստատելով միապետութիւնը, ազգայնականները կը յուսան ետ առնել կորսուած հողերը:

Ռումանական քանակցութիւնը

Այս միջոցին ծանր տագնապի մը մատնուած է Ռումանիան, թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին պատճառներով: Տնտեսական տագնապը կը քամէ երկրին երակները, եւ նոր դահլիճի մը կազմութիւնը մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի:

Այս բոլորին վրայ աւելցաւ խ. իշխանութեան հետ կատարուած բանակցութեանց յետաձգումը կամ ձախողումը: Պ. Լիտվինով, որ Մոսկուայի բանագնացն էր, ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ձգէ Ռումանիոյ եւ անուղղակի՝ Ֆրանսայի վրայ: Բուն կռուախնձորն է՝ Պեսարապիոյ խնդիրը: Պուքրէշ չուզեր ո՛ր եւ է բան լսել այդ մասին, Պեսարապիան համարելով ռումանական հող. իսկ Մոսկուա կը փորձէ յօդուած մը աւելցնել այդ մասին, առկախ ձգելով խնդիրը:

⁂ «Իզվեստիա», Մոսկուայի պաշտօնական օրկանը, խմբագրականով մը խստօրէն կը ճաղկէ Ռումանիոյ քաղաքականութիւնը, խեղկատակութիւն համարելով զայն: Դիտել կուտայ թէ Ռումանիոյ վարիչները կը յուսան որ եթէ ռուսեւռումէն դաշնագիրը չստորագրուի, Լեհաստանի եւ Ֆրանսայի կողմէ կնքուած դաշնագիրներն ալ ջուրը պիտի իյնան եւ իրենք պիտի կրնան ձուկ որսալ պղտոր ջուրի մէջ: «Ռումանիան աննշան դեր ունի միջազգային քաղաքականութեան մէջ. իր զինուորական ուժն ալ անարժէք է. բայց այս երկիրը կրնայ վտանգ մը դառնալ խաղաղութեան համար: Եթէ Պ. Թիթուլէսքօ յաջողի վիժեցնել ռչ — յարձակման դաշինքը, պիտի նշանակէ թէ հրձիգները Ռումանիան ընտրած են իբրեւ այն ճամբան որ պատերազմի կը տանի»:

Փարիզ եւ շրջականներ

Յ. Հ. Դ.

ՊԱՆԸԼՕ-ՔԱՇԱՆի Արծիւ խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ընկ. Զօրմիսեանի բնակարանը, 23 rue Lavoisier: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՇԱՎԻԼԻ Արդարութեան խումբի ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 20 Ave. Ville d'Avrayի սրահը: Զեկոյց Կ. Սասունիէ: Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին.

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական երեկոյթը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, ընկ. Կարօ Օհանեանի սրճարանին ներքնասրահը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբին ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Փափազեան (Կոմս):

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Պոլոսոյի մէջ
Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պուլվար Օso (Մարսէյլ) Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին

Կարտան Այս Կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին

Ս. Անթուան Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Սեն Շամոնի մէջ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սեն Թ'էթիենի մէջ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
Այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի չքեղ սրահին մէջ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիենի մէջ
Այս Կիրակի օր: — Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Պելֆորի մէջ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թուր, Մ. Իսկ.— 70 Ֆր.:
Լանսէյ, Ս. Փ.— 35:
Մէօտօն, Ս. Պ.— 35:
Պուա Քոլոմպ, Հ. Թ.— 70:
Պիյեանքուռ, Ա. Շ.— 100:
Սէթ, Կ. Է.— 35:
Լիոն, Գործ.— 292.60:
Ֆուֆընէ, Վ. Փ.— 140:
Շավիլ, Իշ.— 40:
Լիոն, Ֆ. եղբ.— 250:
Պոլէն, Թ. Մ.— 35:
Բրէթէյլ, Կ. Պ.— 37:
Դա Կօտընիէռ, Գ. Հ.— 215:
Անկիէն, Ա. Տ. Պ.— 103:
Լը Ման, Չաթ.— 70:
Վառնա, Զ.— Ստացանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները Խօսէմիշցի Ստեփան, Արշակ եւ իր քոյրը Սիրանուշ Ստեփանեանները: 1915ին Ստեփան զինուորագրուած է եւ այդ թուականներէն ի վեր տեղեկութիւն չկայ: Իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆԹ ԹԷԹԻԷՆԻ հայ եկեղեցւոյն համար կ'ուզուի քահանայ մը: Կը խնդրուի պայմաններու համար դիմել՝ Union Nationale Arménienne, 6 rue Franch.Amitié, St. Etienne, (Loire).

Պ. ՏԻԳՐԱՆ Թօփալեանէ, Պ. Նշան Թօփալեանէ, Տէր եւ Տիկին Ղեւոնդ Փափազեանէ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սինկէրեանէ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աբէլեանէ կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Պ. Պ. Բիւզանդ եւ Հրանտ Աբէլեաններու, 42 rue Chaubra (Club). Le Caire Egypte.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant ***H. STEPHAN***

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Աշխարհաստան պատերազմը բռնկած էր: Տարերքը կատաղութեան խուլ նոպայով կ'ողջունէր բնութիւնը, ամէն կողմ լալա կը ժայթքէր. հրախաղ մըն էր ուր մարդկութիւնը խելայեղ վազքով կը դիմէր, իր թաքուն երազներուն եւ խուճաններուն թագն ու պսակը առնալու...:

1915ի գարունը չէր նման սովորական գարուններուն: Այդ տարի Եփրատը աւելի զայրացած կը թուէր: Մայիս ամիսն էր: Գետը պղտոր հեղեղով կը փչար եւ ոլորապտոյտ արտերուն կողերը քերելով չերտ չերտ գուղձի կտորներ կը փրցնէր ու իր հեղեղատին յանձնած կատաղի գազանի նման մռնչելով, փչալով կը հեռանար. կը տանէր ինչ որ ամեհի եւ սրբաշաւ կոհակներուն յանձնուէր: Ու քննախնդիր հրէշի պէս տեղ տեղ իր սահմանէն դուրս կ'ելլէր եւ աթոռներուն մէջ կը լճանար, մինչեւ որ բարկութեան թափը անցնէր:

Գիւղացի հօտաղներուն համար հաճոյք մըն է երթալ այդ կատաղի եւ արագավազ կոհակներուն հետ մենամարտիլ: Հօտաղները լողալով անցան Եփրատը որ կղզի մըն է մուշի եւ չամբուռի բուսականութեամբ, ուռճացած անտառի ձեւով: Տղաքները կ'երթան պրպտելու այդ կղզին կամ թերակղզին, տեսնելու համար թէ ի՞նչ նորութիւններ եւ հրաշալիքներ կան որ Եփրատը ամէն գարնան իր արշաւանքին մոլեգին թափով կը բերէ եւ կը ցանցնէ իր եզերքներուն:

Հօտաղները վերադարձան: Երկու խորհրդաւոր գիակներ կէին տեսած մօրուսաւոր, ուռած եւ գմբէթի մեծութեամբ գլուխներով. կը հաստատէին թէ (աւելի խելահասները) նոր եւ թարմ էին դոհերը: Անտարակոյս քահանայ ըլլալու էին, — կը պնդէին չատեր: Որովհետեւ արեւելքի, աւելի ճիշդը Բարձր եւ Փոքր Հայքի ժողովուրդը կը կարծէր թէ միայն քահանան մօրուս կ'ունենայ: Ենթադրութիւններու շարքը երկարեցաւ. ոմանց համար այդ գիակները պատերազմի ճակատէն փախած դասալիքներ էին որ հրացանի բռնուած են իրենց ապերախտութեան պատճառաւ. որովհետեւ ըստ օրէնի երեք անգամ զինուորական ծառայութեան անսաստող եւ պատերազմի ճակատէն փախչողները հրացանի կը բռնուէին: Վերջապէս այդ գիակներու երեւումը հէքեաթ մը դարձաւ ամբողջ գիւղին մէջ: Նաեւ հանելուկ մը:

Եթէ Եփրատը լեզու ունենար եւ պատմէր ինչ որ կը կատարուէր մութին մէջ, դուցէ սպասուած չարիքը յետագային այնչափ աղետալի չպիտի ըլլար շատ շատերու:

Տակաւին Եփրատի գիակները չէին մոռցուած. ճամբաներու վրայ կածաններուն ստորոտը ձորերուն մէջ գիակներ կը պառկէին. ոչ ոք կարող էր մեկնութիւն մը տալ: Մարդկային հոգիներէն ներս անտարբերութեան ցուրտ սարսուռի դող մը կ'անցնէր: Ամէն ոք վատ նախազգացումով համակուած, մեծ աղէտի մը մղձաւանջով կ'ապրէր:

Հայ աշխարհը երկունքի մէջ էր. չշուկ կար թէ հայ զինուորները կը զինաթափուէին ու կը հեռացուէին պատերազմի ճակատէն, բանուորական վաշտերու (ամէլէ թապուրը) յատկացուելով. ինչ որ նորութիւն էր: Մինչեւ ցարդ Թուրքին լուծը տանող, համատարածութեամբ ծառայող Հայը վտանգաւոր եւ անհաւատարիմ կը դառնար. վստահութիւնը վերցուած էր Հայուն եւ Թուրքին միջեւ. խոր խրամատ մը բացուած էր: Գիշեր ցերեկ Հայուն հացով սնանող դրացի Թուրքը ծուռ կը նայէր իր դրացի Հայուն: Յարաբերութիւնները տակաւ առ տակաւ կը խզուէին:

Նոր դրգռութիւններ եւ պատրուակներ կը ստեղծէին Թուրքերը. իբրեւ թէ Ռուսիոյ յառաջխաղացումը կատղեցուցած է Հայերը որոնք կը սպասէին յարմար առիթին, Թուրք կառավարութեան դէմ ծառանալու:

Մոլեռանդ առաջնորդները եւ տխմար պաշտօնեաները Թուրք ամբոխը խուժանը գրգռելու համար հազարումէկ լրենի եւ յերիւրածոյ առասպելներ կը հնարէին, ըսելով թէ հայ ֆէտայիները, հայ ճոմիթաճիները գաղտնի յարաբերութիւն կը մշակեն Ռուսիոյ հետ. ձիերուն սմբակին եւ պայտին մէջէն նամակներ կը զետեղեն այնպէս ամուր որ ոչ ձիենին եւ ոչ հեծեալին մէջ կը մնայի: Նոյնպէս ճամբու ցուպին մէջ կը փորեն խողովակի պէս եւ գաղտնի նամակներ եւ թղթակցութիւններ պահելով, մեր պետութեան գաղտնիքը, ուժին քանակը Ռուսիոյ կը հաղորդեն եւ կը դիւրացնեն թշնամիին յառաջխաղացումը:

Կը զարմանայինք թէ ուսկի՞ց կը քաղեն այս սուտ եւ զրպարտիչ լուրերը: Կը յայտարարէին թէ Վանի, Մուշի շրջանի Հայերը ապստամբած են, այս ինչ տեղ Թուրք պէկ մը սպաննած են, այնինչ տեղ հազարապետ մը եւայլն, եւայլն:

Խե՛ղճ Հայերը չէին կրնար գուշակել այսքան վրան-րաց խաղերու դիւանագիտութիւնը:

Մենք բան չէինք գիտեր, աշխարհի անցուդարձէն կտրուած էինք: Ո՞ւսկից պիտի առնար տեղեկութիւն խեղճ գիւղացին: Թէ դուրսը հեռաւոր աշխարհները ինչ փոթորիկներ կ'անցնէին, — ո՞վ լուր ունէր: Ո՞վ կարող էր իր չալիկին մէջ պճլտալ. երթեւեկը վտանգաւոր դարձած էր Հայերուն համար: Խեղճ ժողովուրդը խիստ ծանր պայմաններու տակ ապրած ըլլալով, իր շրջապատէն անդին ոչինչ կը տեսնէր. անկից անդին առասպելական աշխարհներ կային միայն...

Հայերը կը զինաթափուէին եղամբի պէս: Ոչ իսկ բութ եւ անգործածելի դանակ մը կը ձգէին իրենց մօտ: Զէնքերու հաւաքումը խիստ աղետալի եղաւ: Շատ շատեր խոշտանգուեցան չարչարանքներու տակ իրենց վերջին շունչը տուին: Պատմութիւնը շատ բան արձանագրած է այդ մասին:

Պատմութեան համար կոյս է թէ որ պիտի պատմեմ: Ո՞վ կրցաւ գաւառներուն խուլ անկիւնները ծեծող ժողովուրդին աղեկտուր արձանագրելու: Ո՞վ ունէր իր այդ գաւառներու անգրագէտ ժողովուրդը իր ցաւին ու ցասումին ողբերգութիւնը եղերերգելու: Եւ գիւղական մարտնչողներուն խոյանքը ո՞վ ականատես եղաւ եւ կամ ո՞վ լսեց անոնց հոգեվարքի հոնդիւնը, երբ իրենց ականներով կը մաքառէին գազաններու պողպատէ սուրերուն դէմ:

Մենք որ ինը – տասը տարեկան պատանեկներ էինք, հրաշքով մը ազատուած, այսօր հասակ նետած օտար ափերու վրայ, մեր պարտքը թող ըլլայ ձեր յիշատակը յաւերժացնել: Եւ ձեր ապագայ Պանթէոնին հուրը վառել:

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
20 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2013 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ Է ՎԷՐՔԸ

Գաղտնաշունչ խմբագրականի մը մէջ, որուն գլխաւոր կէտերը թարգմանած ենք այսօր, «Ցուսաբեր» կ'ողբայ, պատկերացնելով Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ռուսիոյ եւ նոյն իսկ Թուրքիոյ երիտասարդական շարժումները.

— «Այս բոլոր շարժումները որ եւ է արձագանգ չեն գտներ հայ երիտասարդութեան մէջ: Չկայ որ եւ է խլրտում հայրենիքի շուրջ եւ հայրենիքի համար: Գաղութներու մէջ աճող հայ նոր սերունդը անխարդախ հայրենասիրութեան զգացում չունի: Ան զինք ոչ պարտական կը զգայ (իր ցեղի չորսհազարամեայ պատմութեան առջեւ) եւ ոչ իրաւատէր (իր բռնագրաւուած հայրենիքի նկատմամբ)»:

Հայ երիտասարդութիւնը կը մասնակցի ամէն տեսակ ձեռնարկներու, — մարզական, գրական, գիտական, գեղարուեստական: Բայց, «լուռ է միայն այն ատեն, երբ ընդհանուր շարժ կայ յանուն հայրենասիրութեան»:

— «Լուռ է ու անտարբեր, որովհետեւ ոչ հուր ունի իր հոգիին մէջ եւ ոչ ցեղային իտէալ իր մտքի հորիզոններուն վրայ: Կարծես իր չորսհազարամեայ հայրենիքը խլած են ուրիշէ եւ ոչ իրմէ: 1915էն ասդին, տարագրութեան 17 տարիներուն չստեղծուեցաւ հայ երիտասարդութեան մէջ միութիւն մը, կազմակերպութիւն մը, որ իրեն նպատակ դնէր բացառաբար ծառայութիւնը հայրենիքին եւ անոր ազատագրութեան գործին: Չծաւալեցաւ հոսանք մը, որ ինքնաբուխ պոռթկումով, հզօր ու վարակիչ շունչով յանուն երիտասարդութեան հնչեցնէր նուիրական կոչը ի լուր Հայաշխարհի — «Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, ամէն բան Մայր Հայաստանի համար»:

Եզրակացութիւն, — քանի որ Հայրենիքը գերի է, «ո՞ւր են հայրենասէրները: Ո՞ւր է հայ երիտասարդութիւնը»:

Հարցումը, այս ձեւին մէջ, կրնայ տեղի տալ թիւրիմացութեանց:

Նախ որ, անարդար է հիմնական մեղադրանքը, — «Գաղութներու մէջ աճող հայ նոր սերունդը անխարդախ հայրենասիրութեան զգացում չունի»:

Անարդար է նաեւ միւս մեղադրանքը, որ կը լրացնէ առաջինը. — «Լուռ է եւ անտարբեր, որովհետեւ ոչ հուր ունի իր հոգիին մէջ եւ ոչ ցեղային իտէալ իր մտքի հորիզոններուն վրայ»:

Մենք բոլորովին ուրիշ բան կը տեսնենք:

Մէկդի դնելով ուծացածներն ու փճացածները, որոնք սովորական ժամանակներու մէջ ալ բազմութիւն կը կազմէին, կարելի է ըսել թէ արդի երիտասարդութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը վարակուած է վառ հայրենասիրութեամբ:

Եւ այս՝ ոչ թէ զգացումով, արեան կապով, այլ եւ օրուան կեանքի բերումով: Տեսնելէ յետոյ օտարութիւնն ու անտիրութիւնը:

Հայրենասիրութիւնը գործնական պահանջ մըն է այսօր:

Նոյն իսկ տարէցները երբեք այնքան ուժգնօրէն չէին զգացած սեփական հայրենիքի կարօտը, որքան 1915ի սարսափներէն, Հայաստանի պարտութենէն եւ 1922ի արտագաղթէն յետոյ:

Զգացումը չէ որ կը պակսի: Ոչ ալ հուրը կամ իտէալը:

Ընդհակառակն, տարուէ տարի բուռն թափ կը ստանայ զգացումը — կարօտը — քանի որ կ'ուշանայ իրականացումը:

Այս կէտը ճշդելէ յետոյ, անցնինք բուն հարցին, մանաւանդ որ վերջերս մենք ալ արծարծեցինք զայն, թէ՛ խմբագրականներով եւ թէ առանձին յօդուածներով:

«Ցուսաբեր» կը կարծէ թէ կարելի էր ստեղծել «միութիւն մը, կազմակերպութիւն մը, որ իրեն նպատակ դնէր բացառաբար ծառայութիւնը հայրենիքին եւ անոր ազատագրութեան նուիրական գործին», — Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, ամէն բան Մայր Հայաստանի համար:

Գեղեցիկ, սակայն անգործնական է այս պահանջը:

Չէ՞ որ ունինք, արդէն, քաղաքական կուսակցութիւնները: Իսկ մեր բոլոր միութիւնները հաստատուած են յանուն ազգի եւ հայրենիքի: — Երբեմն աղօտ, յաճախ ուռուցիկ բառերով:

Այդ բոլորը արդէն կը գրաւեն պատկառելի զանգուած մը՝ երիտասարդութեան: Ամէն մէկը իր ճամբով, բայց միշտ հայրենիքին համար:

Այս պայմաններուն մէջ, ո՞րքան բանաւոր է կազմել երիտասարդական միութիւն մը՝ «վասն հայրենեաց»:

Որովհետեւ, միութիւնը կազմուելէ յետոյ, ծրագիր մըն ալ պիտի խմբագրես, որուն ոգին պիտի ըլլայ «Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, ամէն բան Մայր Հայաստանի համար»:

Իսկ այդ կը դառնայ քաղաքական կուսակցութիւն: Հատ մը եւս: Խաչաձեւում:

Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ մէջ եղածը տարբեր բան է:

Գերմանիան ունի երիտասարդական, մարզական եւն. միութիւններ, հարիւր հազարաւոր անդամներով: Կառավարութիւնը կ'ուզէ ստանձնել անոնց զինուորական կրթութիւնը, առանց դաւանանքի խտրութեան: Իբրեւ պետական պահանջ:

Սեւ շապիկաւոր Իտալիան ալ, ինչպէս խ. իշխանութիւնը վաղուան համար սերունդ կը պատրաստեն իրենց հայեցողութեամբ:

Մենք, որովհետեւ չունինք իշխանութիւն — գաղութներու — քաղաքական կուսակցութիւններուն կ'իյնայ այդ հոգը (պահելով բոլոր համեմատութիւնները): Պակասը կրնան լրացնել Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Զօմը եւ միւս բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները:

Կրկնենք անգամ մըն ալ, — զգացումը չի պակսիր:

Բուն վէրքն է՝ պառակտումը: Ուրիշ խօսքով՝ խաչաձեւումը, որ կը ցրուէ ուժերը, փոխանակ համախմբելու եւ աւելի խտացնելու, ստուարացնելու, ճամբայ բանալով ծաւալուն կազմակերպութեան մը, — միացեալ ճակատ երիտասարդութեան: Առանց քաղաքական յաւակնութիւններու, բայց հայրենիքին համար: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ»

Ահա ձեռնարկ մը, գեղեցիկ եւ գնահատելի:

Երկու երիտասարդ դերասաններ, Ա. Կոթիկեան եւ Ս. Թորոսեան, իրենց շուրջ են հաւաքեր Փարիզի թարմ ուժերը, թատերախումբ մըն են կազմեր, ներկայացում մը տալու համար ամիսը երկու անգամ:

Իրենց տրամադրութեան տակ ունին թատերասրահ մը, որուն վարձը նախ շատ աժան է, յետոյ տեղը շատ յարմար, — նամբու վրայ: Մոնփարնասի մօտ — Փարիզի ամէնէն կեդրոնի թաղին մէջ, — 6 պիս, Ռիւ Գամփանեը Փրըմիէռի վրայ, մէթրօ Ռասփայլ, «Սթիւտիօ Ռօտօլֆ»ի սրահը: Լաւագոյն սրահը, իր բեմական յարմարութեամբ: Բեմը շատ մեծ է, արդիական զանազան փորձերու յատուկ:

Պէտք է որ մեր ժողովուրդը վարժեցնէ իր ոտքը այս ժողովրդական թատրոնին, ուր կարելի է մեծ գործեր տեսնել, եթէ քաջալերէ ժողովուրդը եւ քիչ մը նիզ թափէ թատերախումբը:

Խաղացանկին մէջ կ'երեւին, — *Տրիլբի*, *Պէպօ*, *Ուրուականներ*, *Կործանուածը*, *Թարթիւֆ*, *Թշուառներ*, *Շայլոք*, *Շուարած վարժապետ*, *Պաղտասար Աղբար*, *Կայսրը*, *Հին Աստուածներ*, *Փօթաշ եւ Փէր – Լամութթը*, *Աւերակներու վրայ*, *Գեղեցիկ կարուած փրաք*, *Արմենուշ*, *Վարժապետին աղջիկը*, *Փոսթալ*, *Կարմիր ժամուց*, *Երջանկութիւն*, *Թագաւոր*, *Կենդանի դիակ*, *Արլէզիէն*, *Զարշըլը Արթին աղա*, *Լէպլէպիճի Հոր Հոր աղա*:

Ինչպէս կը տեսնէք, հաստն ալ կայ, բարակն ալ: Լաւ է, զանազանութիւն կայ, — յիշեցնենք որ պատրաստեն Յ. Օշականի *Նոր Պսակը*: Յետոյ լաւ է, որ երբեմն մէկ արարնոց երկու խաղեր ներկայացնեն նոյն երեկոյին, մէկը հայկական, միւսը օտար: Նման մէկ արարնոց խաղ մը, յիշեցնենք Կ. Մեհեանի *Վերջալոյսի տակ*:

Գիները ալ մատչելի են բոլոր քսակներուն, — 3 եւ 5 ֆրանք:

Կը մաղթենք ամէն յաջողութիւն: Այդ յաջողութիւնը կրնայ խանդավառել, քիչ մը տաքցնել [illegible] նոյն ատեն նպաստել պայքարին, զոր կը վարենք՝ ճանի կը սպառնայ այլասերման վտանգը:

Արդի եկեղեցին թատրոնն է այլ եւս: Եթէ ատեն մը հայ եկեղեցին կրցաւ օգտակար ըլլալ մեր ժողովուրդին գոյութեան պահպանման, — հիմա թատրոնն է որ պիտի կատարէ նոյն դերը, — աւելի՛ն, պիտի պաշտպանէ մեր մշակոյթը՝ ազգ պահելով մեզ եւ ոչ թէ խանութպան:

Քաջալերե՛նք հայ թատրոնը:

ԱՐԵՒԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Է ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԽՆԴԻՐԸ

— :-: —

Ալֆորվիլէն կը գրեն մեզի.—

Իրականութեան չի համապատասխաներ ձեզի հաղորդուած այն լուրը թէ ճանի մը Հայեր ձերբակալուած են, թղթախաղի եւն. պատճառով: Մեծ բարեբախտութիւն է որ հոս առանց ազգի խտրութեան բազմաթիւ Հայեր կ'օգտուին գործազրկութեան նպաստէն. մինչդեռ միեւնոյն Հայերը երբ կը դիմեն Բարեգործականին, եկեղեցին եւ Գաղթ. Գրասենեակները, խորհուրդ մը, նամբայ մը ցուցնող չկայ:

ԽՄԲ.— Ստուգեցինք որ ճիշդ չէ ձերբակալութեան պարագան: Բայց ճիշդ են կարգ մը տխուր անցքեր, որոնց հետեւանքով քանի մը հոգի գործ ունեցեր են ոստիկանութեան հետ: Զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները, եւ նորէն կը թելադրենք որ ըզգուշանան, որովհետեւ ստացուած են ոստիկանական հետապնդումները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիա եւ Ֆրանսա կը համաձայնին

ՕՍՄ. ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ բանակցութիւնները կը շարունակուին, առկախ բոլոր խնդիրները լուծելու համար: Բանակցութիւնները տեղի կ'ունենան երեք ճակատի վրայ. — Պոլիս, Ժընեւ եւ Փարիզ:

Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Ժընեւի մէջ խորհրդակցած է Ֆրանսայի վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Էռիոյի հետ: Դեսպան Սուատ պէյ ալ Փարիզի մէջ այցելած է Էռիոյի եւ առկախ խնդիրներուն շուրջ տեսակէտներու փոխանակութիւն կատարած: Ֆրանս. դեսպան Կոմս տը Շամպրէօն ալ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ երկարօրէն տեսակցեցաւ Ըսմէթ փաշայի հետ, ի ներկայութեան փոխ գործավար Շիւքրի Գայա պէյի: Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Պոլսոյ մէջ:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, բանակցութիւնները լաւ փուլի մէջ կը գտնուին: Մասնաւորաբար Հանրային պարտքերու խնդրին լաւ ընթացքը դիւրացուցած է միւս կէտերուն կարգադրութիւնը: Գլխաւոր խնդիրները երկու են.— Սուրիոյ սահմանը եւ Սուրիոյ երկաթուղին:

«Միլլիյէթ» կ'իմանայ թէ հիմնականէն լուծման ձեւ մը գտնուած է երկրորդ խնդրին համար: Այսպէս, Թուրքիա պիտի գնէ երկաթուղիին այն մասը որ թրքական հողէն կ'անցնի: Երկաթուղին կը պատկանի ֆրանս. ընկերութեան մը:

ԽՄԲ.— Ակնարկուած երկաթուղին այն է որ կը յանգի Մէյտան Էքպէզ, ինչպէս գրած էինք երէկ:

ԱՆԳԼԻԱ ՉԵՂԵԱԼ ԿԸ ՀԱՄԱՐԷ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԿՆՔՈՒԱԾ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին արտակարգ նստաշրջանը բացուեցաւ երեքշաբթի օր: Երեսփոխան մը հարցումներ ուղղած ըլլալով անգլեւռուս առեւտրական յարաբերութեանց մասին, գաղթային նախարար Պ. Թոմաս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը երկուշաբթի օր հաղորդած է ռուսական գործակատարին թէ չեղեալ կը համարուի 1930ին ստորագրուած դաշնագիրը: Նախարարը աւելցուց թէ այս որոշումը կը համապատասխանէ Օթթաւայի մէջ կնքուած համաձայնութեանց, որոնց համաձայն կարելի է չեղեալ համարել Անգլիոյ եւ օտար պետութեան մը միջեւ կնքուած ո՛ր եւ է առեւտրական դաշնագիր, եթէ այդ օտար պետութիւնը «պետական միջոցաւ», այսինքն պաշտօնապէս արտօնուած վաճառամարտով մը (տըմփինկ) կը հակասէ Անգլիոյ եւ իր գաղթապետութեանց միջեւ կնքուած համաձայնութեանց:

Ահ ու սարսափի վերակաւ

Մոսկուայէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, Չեկան հրաման ստացած է բազմապատկելու խուզարկութիւններն ու ձերբակալութիւնները՝ ընդդիմադիր շրջանակներուն մէջ: Չեկային ամէնէն կարեւոր պաշտօնատարներէն մէկը Ուկրայնա գրկուած է, արտակարգ լիազօրութիւններով, որոնց շնորհիւ պիտի կրնայ քննել նոյնիսկ այդ շրջանի կեդր. կոմիտէին գործունէութիւնը: Այս շրջանին մէջ մասնաւորաբար սուր է ընդդիմութիւնը՝ Ստալինի դէմ: Աւելի քան 200 հոգի ձերբակալուած են Օտեսայի, Քիեւի, Խարքովի, Փոլթովայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Ամէն տեղ ալ քննութիւնները կը կատարուին անողոք խստութեամբ: Կարմիր բանակէն բազմաթիւ սպաներ եւ զինուորական վարժարաններէն բազմաթիւ աշակերտներ բանտարկուած են: Զաղաքական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ Քաւքասի եւ Սիպերիոյ մէջ, ուր Չեկային պատուիրակը մազապուրծ ազատեցաւ մահափորձէ մը զոր կազմակերպած էր նոր հոսանք մը, «գիւղացի եւ բանուոր»: Քաղաքական Բիւրօն Չեկային իրաւունք տուած է դատելու դաւադրութեան գործօն անդամները:

Ծանր խռովութիւններ Լոնտոնի մէջ

Երեքշաբթի օր ծանր խռովութիւններ պատահեցան Լոնտոնի քաղաքապետարանին շրջակաները, Սէյնթ Ճօրճ հրապարակին վրայ: Կէս օրէն յետոյ, գործազուրկ բանուորներու բազմութիւններ խռնուած էին, քաղաքին բոլոր թաղերէն: Ցիսուն հազար գործազուրկներ կ'ուզէին ցոյց կատարել քաղաքապետութեան դէմ: Ոստիկանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր: Նախապէս ամէն բան կանոնաւոր անցաւ: Տասը հոգինոց պատուիրակութիւն մը ուզեց ներկայանալ քաղաքապետական խորհուրդի նախագահին. պատասխանուեցաւ թէ յառաջիկայ երկուշաբթի օր կրնան ընդունուիլ: Եւ ոստիկանութիւնը հրահանգ ստացաւ ցրուելու բազմութիւնը: Հեծեալ ոստիկանները հազիւ յաջողեցան ճամբայ բանալ մարդկային ծովուն մէջ, որ անմիջապէս կը պաշարէր ձիերը: Գործազուրկները ուրիշ խաղ մըն ալ խաղացին, — հրթիռներ դրին ձիերու սմբակներուն տակ, զանոնք խրտչեցնելու համար: Այն ատեն սպաներէն մէկը ասպանդակին վրայ կանգնելով, կոչ մը ուղղեց ցուցարարներուն: Եւ ահա բազմաթիւ մարդիկ յարձակեցան իր վրայ, եւ հրաման տրուեցաւ բիրերով ցրուել ցուցարարները: Երեք անգամ ալ կրակ տեղաց, օդին մէջ: Եւ վերջապէս յաջողեցան ցրուել բազմութիւնը:

Հրապարակը մաքրուեցաւ, բայց ընդհարումները շարունակուեցան մանուածապատ եւ նեղ փողոցներու մէջ: Ցուցարարներէն շատեր տուներու մէջ ապաստանելով, պատուհաններէն անօթեղէններ թափեցին ոստիկաններու գլխուն: Իբրեւ հետեւանք այս բոլորին, վիրաւորուեցան յիսուն բանուորներ եւ բաւական թիւով ոստիկաններ:

„Տարօրինապէս տագնապալի շրջան„

Վարչապետ Պ. Էռիօ նոր ճառ մը խօսելով առջի օր, ըսաւ.

— Կը գտնուինք այն պահուն մէջ երբ արթնցեր են մինչեւ հիմա քնացած յաւակնութիւններ որոնք յայտնապէս սպառնալից են: Այս բանը կ'ըսեմ կատարեալ պաղարիւնով, բայց միանգամայն վստահութեամբ, աչքի առջեւ ունենալով դէպքերը: Մեր երկիրը ուղղակի յարձակման կ'ենթարկուի կարգ մը կողմերէ, եւ սխալ կը հասկցուի ուրիշ կողմերէ: Կը գտնուինք տարօրինապէս տագնապալի շրջանի մը մէջ: Ֆրանսան պէտք ունի իր բովանդակ արթնութեան, պահպանելու համար ոչ միայն իր անձնական, այլ եւ ուրիշներու անդորրութիւնը: Բոլորն ալ խաղաղութիւն կ'ուզեն: Դժբախտաբար, ծրագիրը պարզ չէ: Երբ մարդ ինքզինքը վտանգուած կը զգայ, բնազդը կը հրամայէ առաւելագոյն չափով, անյապաղ եւ առանց վերապահութեան ձեռք առնել պաշտպանութեան միջոցները:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

—)(o)(—

ԲԱՆՏԵՐԸ ԼԵՑՈՒՆ ԵՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՎ

ԹԱՒՐԻԶ, 9 հոկտ. (թղթ. «Յառաջ»).— Երէկ հաղորդել էի եօթերորդ կարաւանի փախուստը Հայաստանից:

Սրանք էլ նոյնն են պատմում ինչ որ իրենցից առաջ եկողներն են ասել: Միայն նոր բանն այն է, որ այս րոպէին Երեւանի բանտերը լիքն են գաղթականներով: Մէկ մասը չկարողանալով տանել բոլշեւիկեան այլանդակութիւնները, բողոքել է, որի հետեւանքով էլ բանտարկուել է. իսկ մեծ մասը նրանք են, որոնք խումբ-խումբ ցանկացել են Պարսկաստան անցնել, բայց անծանօթ լինելով շրջանին, ձերբակալուել են Արաքսի ափին կամ մօտիկ գիւղում:

Իմ հարցումին թէ ինչո՞ւ մեկնեցաք եւ ինչո՞ւ փախաք, Օննիկն ու Կարապետը պատասխանեցին.

— Մենք Արեւելեան գաւառներս բոլորս ալ ոգեւորուած էինք Հայաստան երթալով, քանի որ Շահվէրդեանն ու 3Հօկնի»ները մեզ ուրիշ ձեւով պատկերացուցած էին խորհրդային կարգերը: Սակայն երբ գացինք Հայաստան առաջին օրէն իսկ հիասթափուեցանք, քանի որ մեր երազած Հայաստանը տանջարան կը նմանէր: Անօթութենէն, մերկութենէն, խստութենէն (մեզ համար) ուրիշ լաւ բան չտեսանք խ. Հայաստանի մէջ իսկ այդպիսի երկրի մը մէջ ապրիլը այնքան ալ դիւրին չէ: Մեր վրայ պարտք կ'իյնայ օր առաջ տեղեկութիւն տալ Արտէնքի մեր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն որպէս զի իրենց տեղերէն չշարժին եւ Շահվէրդեաններու կամ «Հօկնի»ներու խօսքերուն չհաւատան: Աւելի լաւ է Յունաստան մնալ եւ նեղուիլ, գոնէ ազատութիւն վայելել, քան թէ Հայաստան երթալով չեկիստներու ձեռքին տակ տանջուիլ:

ՀԱՅ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Էքսի (Պուշ տիւ Ռոն) Ոճրադատ ատեանը հինգ տարի խցարգելութեան դատապարտեց Արսէն Մալաքեանը, որ անցեալ տարի օգոստոս 2ին սպաննած էր իր ընկերներէն Սարգիս Մրնակեանը, Կարտանի մէջ (Մարսէյլ):

Ոճիրը գործուած էր հետեւեալ պարագաներուն մէջ. — Օգոստ. 2ի կիրակի օրը խումբ մը Հայեր սրճարանի մը մէջ նստած կը խմէին: Լեհ մը օտար եղանակներ կը նուագէր: Յանկարծ Մնակեան կ'առաջարկէ որ նուագածուն ճանի մը հայկական եղանակներ հնչեցնէ: Արսէն Մալաքեան կը հրամայէ շարունակել: Մնակեան աթոռ մը քաշելով կը սպառնայ: Այն ատեն Մալաքեան դանակով մը կը յարձակի եւ Մնակեանի կուրծքին կը խրէ չորս անգամ: Մնակեան հոգին կ'աւանդէ առանց բառ մը արտասանելու: Ոճրագործը կը փախչի, բայց յաջորդ օրը անձնատուր կ'ըլլայ: Զոհը ամուսնացած էր եւ չորս զաւակի տէր, իսկ ոճրագործը՝ ամուրի:

Դատավարութենէն առաջ, Մալաքեան բժշկական քննութեան ենթարկուած ըլլալով, հաստատուած էր թէ հաւասարակշռութիւնը կատարեալ չէ: Ոճիրին օրն ալ գինով էր: Այս մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելով, դատարանը բաւականացաւ հինգ տարի բանտարկութեամբ: Ատկէ զատ Ֆրանսա չպիտի կրնայ բնակիլ մինչեւ քսան տարի:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՄԷՋ

Արաբկիրէն կը հաղորդեն «Սոն Փօսթա»ի հոկտ. 8 թուականով.—*Դատական պաշտօնատան սենեկապաններէն Ապտուլլահ էֆ. եւ տղաքը, կնոջական խնդրի մը պատճառաւ, յարձակեցան ուտի ուսուցիչ Փիլիպպոսի տան վրայ եւ սպաննեցին Փիլիպպոսը եւ Արթին անուն մէկը: Փայլակ անուն Հայ մըն ալ ծանրապէս վիրաւորեցին:*

Ապտուլլահ էֆ. եւ տղաքը ձերբակալուած են:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԷՆՔԸ

Խալք կուսակցութեան ծրագրին մէջ, բանուոր դասակարգին յատուկ երկու յատկանշական յօդուած կայ։

Առաջինը կտրուկ կերպով կ'ըսէ թէ Խալքը չի ճանչնար դասակարգային բաժանում։

Այսինքն, Քէմալի երկրին մէջ, դրամատէր, աշխատաւոր, գիւղացի կամ արհեստաւոր չկայ։ Բոլորը «ազգային ամբողջութեան մը տարրերն են»։

Որոշ է, որ այս յօդուածը ուղղուած է առաւելապէս համայնավարական ձգտումներուն դէմ։ Էնկիւրին այս ուղղութեամբ սկսաւ արտայայտուիլ մասնաւորապէս ա՛յն օրէն ասդին, երբ ճարտարարուեստը համեմատաբար ծաւալ ստացաւ Թուրքիոյ մէջ։ Կամ, այլ խօսքով, աշխատաւոր դասակարգը ինքնին ծնունդ առաւ։ Սկսած Պոլսէն, մինչեւ Զոնիա ու Կեսարիա, գործատուններ կան այսօր։ Հետեւապէս եւ բանուորութիւն մը։

Թէ այդ դասակարգի անունով արտայայտութիւններ կամ այդ անունին տակ կազմակերպութիւններ չկան, այդ չի նշանակեր անշուշտ, թէ անոնց մօտ կը պակսի դասակարգային տրամադրութիւնը։ Քէմալի ու իր արբանեակներուն թաթը ա՛յնքան զօրեղ է որ աւելի լաւ խմորուած հոսանքներ իսկ գոյութեան նշաններ ցոյց չեն տար այսօր։

Տնտեսական նոր գործավարը երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ, յայտարարագիր մը ուղղեց երկրին ամէն կողմերը։ Այդ յայտարարագրին գլխաւոր մասերը տարբերութիւն չունէին Խալքի ընդհանուր ծրագրէն։ Ան, յիշեց, որոշակի, նաեւ վերեւի պարագան, ինչպէս եւ բանուորութիւնը շօշափող երկրորդ յօդուածը.— «Աշխատանքի եւ դրամագլուխին միջեւ ներդաշնակութիւն մը ստեղծել»։

Այդ «ներդաշնակութիւն»ը պիտի գոյանայ այն ատեն, երբ կողմերէն մին չձգտի շահագործել միւսը, այս վերջինին զրկանքին գնով։

Խալքի ծրագիրը նկատի ունի եւ՛ այդ պարագան, սակայն, — «բանուորին առողջութիւնը, քաղաքակրթական իրաւունքը, նիւթական ապահովութիւնը հանգամանօրէն կարգի դրուած տեսնելը մեր գլխաւոր մտահոգութիւններէն է»։

Ահա՛ այդ մտահոգութեան իբրեւ արդիւնք էր որ անկէ առաջ «Աշխատանքի Օրէնք» մը պատրաստուեցաւ, Ազգ. Մեծ Ժողովին յղուեցաւ, ու բաւական ատեն քաշքշուեցաւ դիւանէ դիւան։ Եւ սակայն, այդ նախագիծ - ծրագիրը վերջնական ձեւ մը չստացաւ մինչեւ այսօր ու ժողովէն չառաւ օրէնքի մը իրաւական բնոյթը։

Տարօրինակ է անշուշտ, որ մինչ Խալքի ծրագիրը 8-10 տարուան կեանք ունի, ու Թուրքիան առնուազն հինգ տարիէ ի վեր բանուորութիւն, բնաւ ոչ բանուորական կամ արհեստակցական ընկերակցութիւններ կան, ոչ «Սէնտիք» եւ ոչ ալ «Ֆէտէրասիօն» եւայլն., որ առանձնապէս զբաղէր բանուորներու շահերը պաշտպանելու խնդրով, հովանաւորէր զանոնք, ճշդէր աշխատանքի ժամը եւ գործատուն մուտքի ու ելքի պահերը, առողջական պայմաններուն հսկէր եւ օրավարձերու արդար գնահատումին հոգ տանէր։

Վերջերս մանաւանդ, երբ ճարտարարուեստի ամէն մէկ ճիւղի գործարանատէրեր պատուիրակութիւններ ուղարկեցին նոր տնտեսական գործավարին ու պահանջներ ներկայացուցին, մէկ հատիկ պաշտօնական կամ անպաշտօն մարդ չեղաւ Թուրքիոյ մէջ, որ խօսէր բանուորներու կարիքներուն եւ պահանջներուն մասին։

Այդ ձայնը չլսուեցաւ, նաեւ, մամուլի միջոցաւ։

Այո, բայց, Էնկիւրի, այսօր ըմբռնուած կը զգայ ինքզինքը թաքուն ու լուռ աղմուկի մը ականջ տալու։ Ան կը զգայ, որ չի բաւեր կուսակցական ծրագրի մաս դարձնել ու սուտ-խուլ ձեւանալ։ Կեանքը իր հարկադրանքներն ունի ու զանգուածը՝ ինչքան ալ խմորուած ըլլայ թթու ազգայնական տրամադրութիւններով՝ դէպի օտարը, այնուամենայնիւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին տրամադիր չէ իր մորթն ու միսը մեքենաներու ճռինչին յանձնելու՝ ի նպաստ իր ազգին ըլ-պաստաւորեալ ու բախտաւոր մէկ մասին...։ Մանաւանդ որ, ատիկա առաւելապէս այն տարրն է որ երկրին բոլոր ձեւի ցաւերը իր կուրծքին ու կռնակին վրայ է զգացած՝ պատերազմի մէջ ըլլայ, թէ անկէ յետոյ, ներկայ տնտեսական ծանր տագնապի ու մեծ զրկանքի օրերուն։

Այդ խուլ ու թաքուն աղմուկին արտայայտութիւնն է, անշուշտ, հետզհետէ երեւան եկող ու միշտ խմորուող համայնավարական շարժումը՝ մոլեռանդօրէն ազգայնական դարձած Թուրքիոյ մէջ։

Հիմա, մանաւանդ, երբ Էնկիւրի ձեռնարկած է նոր գործարաններ հիմնելու, ու այդ բաւական մեծ ձեռնարկը վստահած է Մոսկուայի ներկայացուցիչներուն՝ բանալով անմիջական Անատոլուն ու խոպան Թրքութիւնը տնտեսական եւ — չմոռնա՛նք — գաղափարական կամ կուսակցական փորձագէտներուն առջեւ, ա՛ւելի լուրջ պատճառներ ունի այժմէն իսկ մտածելու այն միջոցներու մասին, որոնցմով կարելի է կանխել դժգոհութիւնը, հետեւապէս եւ խմորումը այսօրուան ու վաղուան բանուորութեան մէջ։

Այդ մտահոգութենէն մղուած է, ահա, որ տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ պէյ, որ հազար տեսակի ծանր հոգեր իր ուսերուն վրայ ու գանկին մէջ Պոլսէն մեկնեցաւ Էնկիւրի, ու դեռ չէ կրցած ազատել իր օձիքը պատուիրակութիւններէն ու բազմապիսի դժուարութիւններէ — վերջին անգամ Պոլիս այցելութեան առթիւ յայտարարեց թերթի մը, — «Աշխատանքի Օրէնքը անպայման պիտի քուէարկուի Ազգ. Մեծ Ժողովի առաջիկայ նստաշրջանին։ Ճարտարարուեստին ամէն մէկ դժուարութեան հանդուրժանք ցոյց տուող անձնուէր ու ժրաջան բանուորութեան մասին մտածելու ատենը եկած է»։

Այո, «եկած է ատենը», որ Էնկիւրի իր հոգերուն վրայ բարդէ եւ՛ մօտեցող այս վտանգը։ Ան գիտէ որ Մոսկուայի բարեկամութիւնը եթէ տնտեսական գետնի վրայ «պղատոնական մնայ» — ինչպէս կը գանգատէր Ըսմէթ փաշա Մոսկուայի մէջ իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթին, — գաղափարականօրէն անհետեւանք չի թողուր կոմինտէրնը։ Ան գիտէ որ Պոլիս բազմած եւ «առեւտրական ներկայացուցչութեան մաս կազմող» շուրջ հազար պաշտօնեաները, որոնցմէ բաւական թիւ մըն ալ երկրին զանազան քաղաքները ցրուած են, իրենց օրը իրիկուն չեն ըներ «յօրանջելով ու հառաչելով»։ Ու գիտէ որ, Մոսկուան՝ ուղարկած մեքենաներուն ու փորձագէտներուն հետ, անշօշափելի բայց ակնբախ փորձանք մը կցած է, — բանուորական շարժման խմորումը։

Կրեմլինը իր այդ ծրագրին մէջ կը յաջողի՞ թէ ոչ, — ուրիշ հարց է։ Թուրքիա այժմ անակնկալներու եւ ծայրայեղ ոստումներու երկիրն է։ Դեռ վերջերս էր որ պետականացման ծրագրի մը զրոյցը շրջան կ'ընէր, ու Թուրք թերթերը քառասուն ակէ ջուր բերին՝ տարհամոզելու համար մտահոգուած հանրութիւնը։

Այսպէս կամ այնպէս, Թուրքիոյ վարիչները նկատի ունին այդ բոլորը ու արհամարհելի կամ պատահական արտայայտութիւն մը չէ Ճէլալ պէյի յայտարարութեան այն մասը թէ — «... Արդէն վարչապետիս եւ սիրելի շէֆիս՝ Ըսմէթ փաշայի ալ փափաքն ու ինծի ըրած հրահանգը այս ուղղութեամբ է»։

Իսկ այդ «ուղղութիւնը» դէպի Մոսկուա չի տանիր։ Այլ՝ կը մնայ՝ միայն անոր...։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ...

— Բարեկամ, ամօթ չէ՞... գացած տեղդ ինծի համար կ'ըսես եղեր թէ «ան լիմարին, ապուշին մէկն է»...

— Կը ներես, անգամ մըն ալ չեմ ըսեր... ես չէի գիտեր, որ ատիկա գաղտնի պէտք է մնայ։

×

Շատ երիտասարդ մէկը, շատ լաւ օրեր տեսած տիկնոջ մը առջեւ.

— Ինծի հետ կը հաճի՞ք պարել։

— Ո՛չ, տղու հետ չեմ պարեր։

— Կը ներէք. չէի գիտեր որ յղի էք։

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԻՆ ՕՐԵՐԷՆ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք Պուքրէշի «Դաշնակցութեան Օր»ը թերթէն, որ կը հրատարակուի ամէն տարի, տօնին առթիւ։ Պատմողն է՝ յեղափոխական շատ ծանօթ գործիչ մը.—

Դաշնակցութեան ծանօթ օրերուն, Միհրանական շարժումը հազիւ խեղդուած, մեր կուսակցութեան դէմ սկսուած հալածանքներու շրջանին, Դաշնակցութեան մէջ ծայր տուաւ անջատողական շարժումը։ Հանգուցեալ Լեւոն Աթաբէկեան եւ Վ. Միրախորեանն էին այդ շարժման պարագլուխները։ Սօցիալիզմը մեծ մօտա էր այդ ժամանակ եւ Դաշնակցութիւնը իր ազգային – աշխատաւորական գաղափարաբանութեամբ նեղ էր երեւում մեզանից հեռացող ընկերներին, որոնց մէջ անկասկած անպակաս էին արժէքաւոր ընկերները։

Նրանք մեծ հաւատ ունէին որ մտնելով Սօցիալիստ յեղափոխականների մէջ, մեծ զարկ պիտի տան այդ շարժման եւ իրենց ետեւից քաշել պիտի կարողանան Դաշնակցութեան մեծ զանգուածը, որ գիւղացիութիւնէն կը բաղկանար։

Այդ շարժումը խառնելու եւ կազմակերպելու համար մեծ ջանքեր էր գործ դնում յայտնի յեղափոխական Մենտոբը, որ զգուշաւորութեամբ եւ փափկանկատութեամբ կը մօտիկնար այս խնդիրներուն, որպէսզի չխրտչեցնէ Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ սօցիալիստ յեղափոխականներուն համար խզել կապը Դաշնակցութեան հետ, կը նշանակէր թուլացնել իրենց գործերը Կովկասի մէջ, քանի որ Սօցիալ յեղափոխականները մեծապէս կ'օգտուէին Դաշնակցութեան աջակցութենէն։

Անջատուածների մէջ կը գտնուէին նոյնպէս մեր մարտիկ ընկերներից շատերը, որոնցմէ մէկն ալ Մարտիրոս Ջարըխճեանն էր։

Լեւոն Աթաբէկեան մեծ համոզքով եւ հաւատքով աջ ու ձախ խօսում էր թէ կրցած է Դաշնակցութենէն անջատել ահաբեկչական արժէք ներկայացնող տղաներն անգամ։

Մարտիրոս անջատուել էր թէեւ, սակայն շատ էր իր սերտ կապը իր մարտական ընկերներին հետ։ Որով իր մարտիկ ամենամօտիկ ընկերներից մէկը մասնաւորապէս մեկնեց Պաքու նրա հետ տեսնուելու համար։ Անոնց հանդիպումը եղաւ չափազանց սրտառուչ։ Երկար բարակ խօսելուց յետոյ, նրանց միջեւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի է ունենում։

Այն որ Դաշնակցութեան մէջ էր մընացած, հարց տուաւ Մարտիրոսին.

— Եկո՛ւր ինձ ասա թէ ի՞նչ է մեր Դաշնակցութեան մէջ մնացած մարտիկների եւ ձեր հեռացածների հաւակցողութեան տարբերութիւնը։ Եթէ իրօք բաժանուելով Դաշնակցութիւնէն եւ միանալով Սօցիալիստ յեղափոխականների հետ Հայ ժողովուրդի շահը աւելի լաւ կը պաշտպանուի, հասկացո՛ւր մեզ. որովհետեւ մեր եւ քո մէջ հաւակցողութեան տարբերութիւն չեմ գտնում. մենք որ, պատանի հասակից միշտ միասին ենք եղած։ Ինձ թւում է թէ քո դառնութիւնը արդիւնքն է մի քանի ընկերների բռնած տեղական տակտիկայի եւ նրա հետեւանքների։

Հակառակ որ երկու ընկերներն ալ վտանգուած էին, նրանք երկար ման գալով, կը հասնին Շէֆի կաթնատունը եւ կը նստին մի անկիւնում։

Շէֆը անջատողական էր։

Շատ լուռ էր Մարտիրոսը։ Բառի խնկական մտքով հոգիով առիւծ, բարձր բարոյականի տէր եւ օրինակ ընկերական ոգի, լռութեամբ նստած էր եւ մէկ ժամ անընդհատ կարճ ու կտրուկ պատասխաններ էր միայն տալիս։

Գիշերուան ժամը 11ին, Մարտիրոսի սիրտը նեղանալով կ'առաջարկէ դուրս գալ կաթնատունէն։

Երկու մարտիկները կաթնատունէն գնում են Մարտիրոսենց տունը։ Սթարա փօլիցէսքի փողոցի անկիւնում, երբ պիտի թեքուէին դէպի Մարտիրոսենց տունը, հանդիպում են Նիկոլին որ իր կնոջ հետ կառքով անցնում էր այդ փողոցով. կը բարեւեն. կառքը կանգ կ'առնէ եւ Նիկոլ խօսքը ուղղելով մարտիկներին.

— Ուր էք, ձեզ չեմ տեսնում, ըսելով նրանց կը հրաւիրէ յաջորդ օրը ճաշի իր մօտ։

Երկու մարտիկները կը մտնեն Մարտիրոսենց տունը. Հոն է սիրելի ապլաճ, Մարտիրոսի մայրը։ Սեղանին վրայ ուտելիքները պատրաստ։ Ապլաճին համար անսովոր հիւր մը չէ Մարտիրոսի ընկերը։ Ան դառնալով Մ.ին.

«Ոտերադ մատա՛ղ, ժամանակին չէք էլ գար հաց ուտելու. ամէն ինչ սառել է արդէն» կը յարէ։

Մ.ը, քաղցրօրէն մօտենալով իր ապլաճին, նրա թշերը կը համբուրէ եւ կ'ըսէ.

— Լա՛ւ, լա՛ւ, մայրիկ, սառն էլ կ'ուտենք։

Կը մօտենան սեղանին։ Մ.ի մեծ եղբայրն էլ գիշերային շապիկով կը մտնէ ներս եւ նստելով երկու ընկերներու կողքին ուրախ, ուրախ հարց կուտայ իր եղբօր.

— Տօ՛, ի՞նչ ես քիթդ կախել, ի՞նչ, էլի մի բա՞ն կայ։

Մ.ը ինչքան ուզում է ուրախ ձեւանալ, ի զուր է։ Շուտ վեր է կենում եւ անցնում իր ննջասենեակը։ Կէս ժամից յետոյ ննջասենեակն է գնում Մ.ի ընկերն էլ։

Մարտիրոսին լաւ է ճանաչում իր ընկերը. ծանօթ է նրա հոգեկան աշխարհին եւ գիտէ թէ ինչե՛ր են կատարւում նրա հոգու մէջ այդ պահուն։

Անկապ մի քանի խօսքերից յետոյ կը մտնեն անկողին։ Լուռ է Մարտիրոսը։ Իր ընկերոջ բոլոր կատակները եւ նոյն իսկ կաշուէ գօտիին հարուածները անհետեւանք են մնում։

Համարեա թէ ամբողջ գիշերը արթո՛ւն կը մնան։ Գիշերուան ուշ ժամին, Մ.ի ընկերը կը մօտենայ նրա անկողնին եւ նստելով նրա կողքին երկար բարակ այս ու այն կողմից խօսելուց յետոյ, հետեւեալ կտրուկ հարցը կը դնէ նրա առաջ.

«Վրաստանի եւ հայ – թաթարական ջարդերի հեղինակներից՝ պետական ամենապատասխանատու անձնաւորութեանց վերացնելու հարցն եմ դրել Դումանի առաջ, ու կուսակցական պատշաճ մարմնի հաւանութիւնը առնելուց յետոյ, պէտք է անցնիմ գործի։ Քեանփիր օղլի, այդ ո՞ր յեղափոխական գործն է եւ վայրն է որ դուն ինձ մինակ պիտի ձգես, եւ ո՞վ է աւելի յեղափոխական քան պզտիկ ժողովուրդի մեծ կուսակցութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը։ Քո էս մի քանի օրուան լռութիւնը եւ այսօրուան տանջանքը լաւ եմ զգում եւ հասկանում։ Ես Պաքու եմ եկել միայն քեզ համար եւ կարդում եմ քո հոգու մէջ որ դուն չես կարող քու կապդ խզել ո՛չ քո ընկերներիցդ եւ ոչ էլ կուսակցութիւնից։ Մանուկ հասակիցդ Նավրուզի խմբի եւ այլ պատասխանատու գործերի մասնակցելուց յետոյ մինչեւ այսօր, այլ կերպ չեմ կարող մտածել քո մասին։

Մարտիրոս, իր գեղեցիկ աչքերով եւ բարեձեւ կ'ըսէ.

«Ի՞նչ կարող է արդիւնք լինել որ ես ստիպուած ըլլամ բաժանուել իմ յեղափոխական ընկերոջից, յեղափոխական աքթի ժամանակ. ոչինչ», եւ կը լռէ։

Ա[illegible]րդ էր այլ եւս խօսելը։

Միւս օրը, երկու մարտիկները ուշ վեր կը կենան. ըստ իրենց սովորութեան բարձի եւ ֆօշայի կռուից յետոյ, թէյ կը խմեն եւ կը ճանապարհուին դէպի ի Պալախանի, Նիկոլի տունը։

Ժամը 12ին Նիկոլը վերադարձած է արդէն, իսկ կինը որ ուսուցչուհի էր՝ դեռ չէ եկած տուն. այս պարագան մասնաւորապէս ուրախացնում է Մ.ի ընկերոջ, որովհետեւ ինչպէս ինքն էր ասում, շատ վախենում էր որ Նիկոլը խիստ բնաւորութեամբ կարող էր Մարտիրոսին վիրաւորանք հասցնել, նրա այդ հոգեկան փափուկ դրութեան մէջ։

Մ.ի ընկերոջ մտավախութիւնը սակայն անհետեւանք է մնում, որովհետեւ Նիկոլը արտակարգօրէն փափկանկատ է լինում դէպի Մարտիրոսը իր սովորական խօսակցութեան մէջ։

Սեղան նստելուց յետոյ, Նիկոլը քացախով պատրաստուած իր սիրած փիփերթը (կանաչեղէն) առջեւում, սառը օղիի դաւաթը բարձրացնում եւ ասում.

«Դժերիս կենացը. ես իմ դժերի հետ վաղուց է դաւաթ չեմ բռնել. դէ՛ դըժերս, ձեր կենացը»։

Պէտք է ըսել որ Դաշնակցական մարտիկները բարձր գաղափարականութիւնով ոգեւորուած էդ ժամանակները խմելու հետ շատ գործ չունէին. բայց մի երկու դաւաթ կը պարպեն։ Երրորդ բաժակից հրաժարելիս, Նիկոլը կ'առաջարկէ երրորդ դաւաթն էլ խմել, խոստանալով մի լաւ լուր տալ։

Մ.ի սիրուն դէմքի վրայ ժպիտ մը կը խաղայ։ Նիկոլը շարունակելով իր խօսքը յայտնում է.

«Ես ձեզ կանչել եմ բարի ճանապարհ ասելու եւ չեմ կասկածում որ այս անգամ էլ, ինչպէս ամէն անգամ, Դաշնակցութեան դժերը իրենց իւրայատուկ անվրէպ հարուածը կ'իջեցընեն»։

Ճաշէն յետոյ, Նիկոլը, գնաց քնելու ըստ իր սովորութեան։ Մարտիրոսն ու ընկերը անցնում են կողքի սենեակը։

Նիկոլը վեր կենալուց յետոյ գրում է մի նամակ, պարզ բովանդակութեամբ։ Երկու մարտիկներուն կը յանձնարարէ մեկնիլ Թիֆլիզ Ս. Մանասեանի մօտ։ Պէտք եղած զէնքերն ու պայթուցիկները Մանասեանը պէտք է փոխադրէր մարտիկներուն ցոյց տրուած տեղը, իսկ մարտիկները պէտք չէ կապուած լինէին պայթուցիկները փոխադրելու գործով։

Երկար է սոյն գործին հետ կապուած պատմութիւնը։ Մի քանի օրուան ընթացքին Դաշնակցութեան վրիժառու ռումբերէն չազատիր, Վրաստանի ապստամբութիւնը խեղդող եւ հին Նախիջեւանի ջարդի հեղինակ «տիվիզիա»յի պետ Զօր. Ալեխանով Աւարսքին։

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱՏԱՐԷՍ

«ԹՈՄՊԱՃԻ ՀԱՅԵՐ»

—)(o)(—

Պիտակ մը, որ 1895ի արիւնոտ դէպքերէն ասդին, կարմիր Սուլթանի բռնակալական իշխանութեան կողմէ փակցուած է Հայուն անուան։

Հայերը՝ բռնակալ իշխանութիւնը խելքի բերելու համար, կամայ ակամայ ապաւինեցան «պոմպա»յին եւ «տինամիթ»ին օգնութեան։

Քիմիական գիտութեան մէջ գտնել յուսացին իրենց փրկութիւնը։

Այդ թուականէն ասդին, սահեցան 30 — 40 տարիներ։ Քիմիական գիտութիւնը ունեցաւ հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն։ Այդ գիտութիւնը լայնօրէն օգտագործուեցաւ, որքան խաղաղութեան, նոյնքան պատերազմի օգտին համար։

Կ'արժէ փոքր պրպտում մը ընել Հայուն սիրելի այս գիտութեան համար։

Ընդհանուր պատերազմը՝ մեծ ու փոքր ազգերու սորվեցուց իրագործական կծու դասեր։ Այդ պատերազմը սորվեցուց թէ՝ կան պարագաներ, ուր ժողովուրդ մը պարտի ապրիլ ինքնիրեն կամ փճանալ։ Այդ պատերազմը, Գերմանիոյ չքնաղ օրինակովը մեզի ցուցուց թէ՝ գիտութեան եւ նախատեսութեան շնորհիւ, ազգ մը որ կ'ուզէ ապրիլ, կրնայ ինքնիր մէջ ստեղծել միջոցներ։

Հիմնական արտադրութիւններու կարգին, զոր իւրաքանչիւր ժողովուրդ պարտի իրեն ապահովել անոր ապառ տիրացումը, անիկա բաղկացեալ ազօթն է (ազօթ քօմպինէ), ըլլայ անուշադրի (ամօնեաք) եւ անուշադրային աղերու ձեւին տակ, ըլլայ բորակական թթուուտի (ասիտ նիթրիք) եւ բորակատներու (նիթրաթ) ձեւին տակ։

Բաղկացեալ ազօթը՝ երկսայրի սուր մըն է։ Խաղաղութեան ժամանակ, քիմիական աղերու ձեւին տակ եւ պատերազմի ժամանակ ալ, պայթուցիկ նիւթերու ձեւին տակ, հզօր ծառայութիւններ կը մատուցանէ։

Երկրի մը մէջ սննդեղէններու արտադրութիւնը գրեթէ համեմատական է բաղկացեալ ազօթի արտադրութեան։ Մարդ մը օրական 86 կրամ պրոտէինի (protéine) պէտք ունի, ինչ որ կը հաւասարի 82 կրամ ազօթի պէտքին։

Նոյնն է պարագան պատերազմի ժամանակ։ Թշնամիին կոտորակումը համեմատական է գործածուած պայթուցիկներու քանակին հետ։ Պայթուցիկներու որակն ու քանակն ալ համեմատական է անոնց պատրաստութեան համար գործածուած ազօթի չափին հետ։

Այսպէս, մարդիկը ապրեցնելու կամ փճացնելու համար, բաղկացեալ ազօթը, վճռական ազդակն է։

Այս բոլորին հետեւանքով ծնաւ ազօթի քաղաքականութիւնը, որ բոլոր պետութիւններու համար պետական քաղաքականութիւն մըն է, շատ աւելի կարեւոր, քան քարիւղի, հանքածուխի եւ բամպակի քաղաքականութիւնները։

Այսպէս բոլոր աշխարհ, ազգք եւ ազինք ամենայն, եղան «պօմպաճի»։

«Պօմպաճի» Հայէն ծնաւ, «պօմպաճի» աշխարհը։

Թող այս ալ մեր մխիթարութիւնը կազմէ, անշուշտ հայկական...։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՋԱՆՔԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— :-: —

ԽՄԲ.— Վերջերս, Ամսթէրտամի մէջ, միջազգային խորհրդաժողով մը տեղի ունեցաւ՝ ընդդէմ պատերազմի։ Ուրիշներու կարգին, խօսեցաւ, եւ այդ ժողովի վարիչ մարմնին անդամ Հէնրիխ Մանն։ Ստորեւ կուտանք ճառին թարգմանութիւնը։

Պատերազմի ուրուականը կրկին կը սպառնայ աշխարհի։ Այս անգամ կարելի պիտի ըլլայ մեղադրել գրագէտները — անոնք, որ արժանի են այս որակումին — թէ ոչինչ են ըրած դէմ այդ պատուհասին։

Վերջին տարիները, Եւրոպայի մէջ երեւցած իրական արժէքով մէկ հատիկ գիրք չկայ, որուն նիւթը վերաբերի պատերազմին եւ որ փորձած ըլլայ թեթեւցնել սարսափը եւ կամ հրապուրիչ գոյներով ներկայացնել զայն։ Չեմ գիտեր, եթէ պատերազմի կողմնակից կուսակցութիւնները իրենց երկիրներուն մէջ ունին մասնայատուկ գրագէտներ։ Եթէ այդ գրագէտները լոկ կուսակցական գրագէտներ են, որոնք կը գրեն իրենց կուսակցութեան համար, մինչ միւսները ամբողջ մարդկութեան համար։

Մենք անխոնջօրէն դիմակազերծ ըրինք պատերազմը, մերկացուցինք անոր անարդ շարժառիթները, ու փորձեցինք լուսաւորել մարդկային թափօրը, որ կ'ընկերակցի անոր։ Մեր ճիգերը զո՞ւր պիտի անցնին։ Ո՛չ, անոնք չեն կրնար ապարդիւն մնալ։ Մեր յարձակումներու թափը պիտի աճի, եւ խաղաղութեան մեր հզօր հետզհետէ աւելի մեծ թիւով հ... Արդէն իսկ, երկար ատենէ ի վեր, գրագէտները երեւան հանեցին ու բարբառեցին պատերազմի ճշմարիտ դիմակը։ Վոլթէրի մը հեղինակած երգիծանքները՝ իր Candideին մէջ, յայտնուած էին իր դարաշրջանի նուազ մահացու ցիչ կռիւներու չափանիշով։ Եւ սակայն, այդ ահաւոր աշխարհամարտը զոր մենք ապրեցանք, աւելի խոր եւ միանգամայն, աւելի առարկայական ըմբոստացումի մը զգացումը պէտք էր յայտնեցնէր։ Գրագէտ ու պատերազմիկ — այս երկու արժանիքները յաճախ միացած նոյն անձին մէջ, ինչ որ հազուագիւտ պարագայ էր արհեստաւոր - բանակներու շրջանին — այս անգամ խօսեցան բոլորին անունով, իրենց տեսլութիւնը քաղեցին բոլորին յիշատակներէն ու դատապարտեցին պատերազմը բոլորովին զգացումներէն ներշնչուած։

... Եւ սակայն, զանգուածները շուտ կը փոխուին, որովհետեւ անոնց հատ կ'երիտասարդանայ անոնց շրջանակը։ Բեմին վրայ երեւան կուգան նոր սերունդներ, որոնք հասակ կ'առնեն կատարուածին անգիտակցութեանը մէջ, բնականօրէն մղուած են դէպի ըմբոստացում մը՝ իրենց ...նիքներուն դէմ, արկածներու ծարաւի են եւ, աւա՛ղ, կը կրեն, բոլոր ...ոց նման, այն դէշ բնազդները, որոնց վրայ այնքան յաջողութեամբ յոյս դրին 1914ի դրդիչները՝ իրենց ծրագիրներու իրականացման համար։

Ինչ որ ալ ըլլայ, այս անգամ պատերազմի դրդիչներուն պիտի վճռական ու նուազ դիւրին ջանք մը։ Այս անգամ, մենք պիտի կասեցնենք իրենց կառքին անիւները, ու անոնք պարտաւոր պիտի ըլլան դիմելու անգիտ... ուած միջոցներու՝ կուրացնելու համար ժողովուրդները եւ մթագնելու համար անոնց դատողութիւնը։

Բոլոր անոնք որ պարտք կը զգան փրկել իրենց երկրի եւ Եւրոպայի մշակոյթը, բոլոր անոնք որ կ'ուզեն ... ջատել կեանքը՝ իր մտաւոր գործունէութեան իրաւունքէն, բոլոր անոնք որ կը ստեղծեն, կը մտածեն, եւ, յարգելով իրենց անձը, ունին ճշմարտութեան եւ արդարութեան սէրը, բոլոր անոնց մէկ պարտականութիւն մը կուտայ ներկայ կացութիւնը, — պայքարիլ խաղաղութեան համար. ...սինքն՝ ճանչնալ պատերազմին ... նոր պատճառները ու պայքարիլ անոնց դէմ, պայքարիլ տագնապին դէմ, ...մաքսային պատնէշներուն դէմ, ...բերայ քաղաքագէտներուն աշխարհակալութեան եւ իրենցմէ խարուողներուն ոչ նուազ տկարութեանը դէմ. Ո՛վ որ կ'աշխատի խաղաղութեան համար, այսօր, այլ եւս, չի գոհանար ազդարարութիւններ ընելով։ Ան իր պարտականութիւնը կ'ըմբռնէ անձնապէս ու սեփական միջոցներով կազմակերպելու մէջ։

Եւրոպան, յետ այսու, աշխարհի մէջ իր կեանքը պիտի շարունակէ այն իբրեւ միութիւն մը։

Եւրոպական այս միութիւնը մաք...

րու մէջ գոյութիւն ունի, արդէն։ Բոլոր Եւրոպացիները կը կռահեն մահոր ուան վտանգը, որ կը սպառնայ իրենց երկրամասին։ Բոլորը կը զգան որ իբար դէմ կը մղուին։ Բոլորը կը գանգատին իրենց վէճերէն ու պատրաստ են ամենափոքր գժտութիւնը Եւրոպային դատին դէմ դաւաճանութիւն մը նկատելու։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

60 ԴՊՐՈՑ ԵՒ 5000 ԱՇԱԿԵՐՏ

Ամերիկահայ գաղութին մէջ, անցեալ դպրոցական տարեշրջանին՝ գոյութիւն ունեցած են մօտ 60 դպրոցներ՝ 5000ի չափ երկսեռ աշակերտներով եւ 100 ուսուցիչներով։ Այս դպրոցներուն վրայ մէկ տարուան ընթացքին ծախսուած է 30,000 տոլար։

Այս 60 դպրոցներէն միայն 10ը հիմնուած են Ուսումնական Խորհուրդի կազմութենէն յետոյ, տասնորդի մասնաւոր ջանքերով։ Մնացած յիսուն դպրոցները հիմնուած են տեղական ջանքերով, իրարմէ բոլորովին անկախ։

Ամերիկահայ Առաջնորդարանի աղած մէկ վիճակագրութեան համաձայն, ամերիկահայ գաղութը, բաց ի Քալիֆորնիայէն, բաղկացած է 151140 անձերէ։ Եթէ, մարդ գլուխ մէկական տոլար տարեկան տուրք մը սահմանուի, տարիա լիովին պիտի բաւէ մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործը Ամերիկայի մէջ ներկայէն անհամեմատ աւելի գոհացուցիչ վիճակի մը հասցնելու համար։

⁂ Ամերիկահայ Առաջնորդարանի կողմէ կազմուած է Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդ մը։ Այս նորակազմ մարմինը սահմանած է՝ ա) Վերին հսկողութիւնը ամերիկահայ դպրոցներու վրայ. բ) Կազմական կանոնագրի մը պատրաստութիւնը՝ ճշդելու համար իր եւ դպրոցներու, ինչպէս նաեւ հոգաբարձութեանց եւ ուսուցիչներու փոխ-յարաբերութիւնները. գ) Ուսումնական ծրագրի մը մշակումը՝ ըստ կարելւոյն միօրինակ ձեւի մը տակ դնելու համար նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործը. դ) Տեղական պայմաններու համապատասխան հայերէն լեզուի եւ ազգային պատմութեան դասագրքերու հրատարակութիւնը։

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ

Փոձանք մը

ԴԵՐԱՍԱՆ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ԳԼԽՈՒՆ

Դերասան Յովհաննէս Զարիֆեան, որ այս գարնան մեկնեցաւ դէպ ի Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութները Պրազիլիա, Ուրուկէյ եւ Արժանթին — ներկայացումներու շարք մը տալու համար, ճամբու անակնկալ դժուարութիւններ ունեցած է Պրազիլիոյ ներքին պատերազմներու պատճառաւ։

Պ. Զարիֆեան հետեւեալը կը գրէ այս մասին.

—Ահագին դժուարութիւններէ վերջ եւ ամերիկեան հիւպատոսին շնորհիւ խարխուլ մակոյկով մը յաջողեցայ դուրս ելլել Ռիօ տը Ժանէյրօ, Պրազիլիոյ մայրաքաղաքը։ Երկիրը պատերազմի մէջ էր եւ ես վեց շաբաթ փակուած էի քաղաքի մը մէջ։ Առողջ եմ եւ հանգիստ, բայց նիւթական մեծ վնասներ կրեցի։ Ամբողջ երեք ժամ

Թուով 300 հոգի կեանքի եւ մահու կռիւը մղելէ ետք՝ բաց ծովի վրայ հասանք ամերիկեան զրահաւորը։ Այժմ երջանիկ եմ եւ բախտաւոր որ ազատեցայ այդ դժոխքէն։ Սարսափի մղձաւանջը սակայն կը հալածէ զիս»։

Րիօ տը Ժանէյրոյէն գրուած բաց նամակէ մը կը պարզուի թէ Պ. Զարիֆեան վերջապէս յաջողեր է նաւ առնել դէպ ի Մոնթէվիտէօ, Ուրուկուէյ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

«Մշակոյթի օր»ը Սօֆիայի մէջ

Հոկտ. 8ին Սօֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանին մէջ, ներքին հանդէսով մը տօնուեցաւ «Հայ Մշակոյթի Օր»ը, որ միաժամանակ ընտրուած էր ճեմարանի Օր։

Վարժարանի ուսուցիչներէն ընկ. Յովհ. Տէվէճեան բացաւ հանդէսը, վեր առնելով օրուան նշանակութիւնը եւ հրաւիրելով երկսեռ աշակերտութիւնը որ մասնաւոր եռանդով նուիրուի իր մայրենի լեզուին, այսպէս վառ պահելու համար հայ մշակոյթի ճրագը։

Ընկ. Յ. Տէվէճեանի բացման խօսքէն յետոյ բանախօսեց վարժարանին տնօրէնը, Պ. Գէորգ Մեսրոպ, որ գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց Թարգմանչաց տօնին ու «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան նշանակութիւնը, մի առ մի ընդրոշելով եօթը Թարգմանիչներու՝ Ս. Մեսրոպի, Եղիշէի, Խորենացիի, Դ. Անյաղթի, Նարեկացիի, Շնորհալիի եւ Լամբրոնացիի դիմագծութիւնը եւ անոնց կատարած դերը։

Յետոյ խօսեցաւ վարժարանի պուլկարերէն լեզուի ուսուցիչ Պ. Շիվաչէվ, որ թելադրեց աշակերտութեան սերտօրէն կապուիլ հայ մշակոյթին եւ աշխատիլ սրբութեան նման պահել ու պահպանել ազգային արժէքները։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դասերը վերսկսան

ՎԻԷՆ, 16 հոկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Ինչպէս գրած էի անցեալ անգամ, հայ փոքրիկներու գիշերային դասընթացքը սկսաւ հոկտ. 3ին, այս տարի աւելի լաւ հիմերու վրայ դրուած։

Մեր գաղութը, եթէ մխիթարական կողմ մը ունի, այն ալ նորահաս սերունդին մայրենի լեզուն սորվեցնելու խնդիրն է։ Ահա երեք տարիէ ի վեր ամուր փարած են այս փրկարար գործին։

1930ի սկիզբն է որ Վիէնի երկու շրջաններուն, Փոն Թ'էվէկ եւ Էստրէզնի մէջ, ուր ամփոփ կ'ապրին Հայերը, հիմը դրուեցաւ գիշերային դասերու։ Էստրէզնի մէջ նախաձեռնութեամբ Կէմէրէկի Հայր. Միութեան, իսկ Փոն Թ'էվէկի մէջ, ազգ. միութեան։ Սկիզբները շաբաթական 4 ժամ էր, հետզհետէ բարձրացաւ, եւ այսօր գրեթէ 8—10 ժամի վերածուած է։ Էստրէզնի շրջանին մէջ, երկու տարի շարունակ դասաւանդութիւնները վարեցօրիորդ մը, 250 ֆրանք ամսականով։ Այստեղ կը յաճախեն աւելի քան 30 փոքրիկներ։ Իսկ, Փոն Թ'էվէկի շրջանին մէջ, ազգ. միութեան անդամները՝ Յ. Մկրեան եւ Հ. Յակոբեան, վարեցին երկու տարի շարունակ, ձրիաբար։ Այս տեղ եւս կը յաճախէին մօտ 60 փոքրիկներ, որոնց տարիքը —երկու շրջաններուն մէջ ալ— 7—14 է։

1931ի վերջերը Էստրէզնի օրիորդը իր տկարութեան պատճառաւ ձգեց պաշտօնը, եւ երկու շրջանները իրարու հետ համաձայնելով, Լիոնէն հրաւիրեցին իբրեւ ուսուցիչ ընկ. Արամ-Գառօնէն, երկու շրջաններու դասաւանդութիւնները վարելու համար։ Փոն Թ'էվէկի մէջ եւս ամսական չնչին տուրք մը հաստատուեցաւ երախաներու համար, եւ գործը շարունակուեցաւ յաջողապէս, երեք օր մէկ շրջանին մէջ, իսկ երեք օր միւս շրջանին մէջ, մինչեւ այս տարուան օգոստ.ի վերջերը։ Սեպտեմբերի մէջ, ընկ. Գառօնէն մեկնեցաւ Պարսկաստան։ Գիտակից հասարակութիւնը, որ երեք տարի շարունակ գուրգուրանքով պահած էր այս նուիրական գործը, չէր կրնար թափուած ճիգը հովին յանձնել։ Եւ ամիջապէս, դիմեց Կ. Խաչի մասնաճիւղին միջոցաւ Փարիզի Շրջ. վարչութեան, որ ապահովեց ուսուցչուհի մը. Օր. Ռ. Գարակէօզեան։

Օր. Ռ. Գարակէօզեան, Վիէն գալէ առաջ, չէր գիտեր թէ արդէն երրորդ տարին է որ գործը կը շարունակուի, եւ կը կարծէր թէ շատ դժուարութիւն պիտի քաշէր Ա. Բ. Գ.ի վարժեցնելու համար։ Բայց երբ իմացաւ, որ իրմէ առաջ արդէն դժուարութիւնները հարթուած են, եւ երախաները բաւական գրել-կարդալ գիտեն, շատ ուրախ եղաւ թափուած աշխատանքին համար։

Նոր վարժուհին պաշտօնի կոչուած է համեստ թոշակով մը, որուն մէկ մասը Կ. Խաչի մասնաճիւղը կը վճարէ Շրջ. վարչութեան հետ, իսկ մաս մըն ալ երախաներու ծնողքներէն կը գանձուի։ Ինչպէս ըսի, յատկացուած թոշակը շատ համեստ է, եւ հազիւ թէ իր միակ սնունդին կը բաւէ, բայց՝ Օր. Գարակէօզեան գոհ է, իր սիրած ասպարէզին մէջ պիտի աշխատի։

Որեմն, գիշերային դասերը պիտի շարունակուին երեք օր մէկ շրջանին եւ երեք օր ալ միւս շրջանին մէջ, շաբաթական 6—7ական ժամ։ Իսկ հինգշաբթի օրերն ալ, երբ տեղական դպրոցները փակ են, ազգային պատմութիւն, երգեր, պարեր եւ նման կարեւոր բաներով կը պարապին։

Էստրէզնի շրջանին համար, երեք հոգինոց հոգաբարձութիւն մը կազմուած է։ Իսկ Փոն Թ'էվէկի շրջանին մէջ ազգ. միութիւնը կը հովանաւորէ, եւ միեւնոյն ժամանակ, Միութեան ատենապետը Պ. Յ. Մկրեան, կ'օգնէ դասաւանդութիւններու պահուն։

Այս շրջանին մէջ, ինչպէս վերը յիշած եմ, կը յաճախէին մօտ 60 փոքրիկներ, բայց թուականէս 4—5 ամիս առաջ, ռամկավարները, չար նախանձէ դրդուած, երախաները բաժնեցին, նոր դասընթացք մը բանալով իրենց Ակումբին մէջ, եւ գործը յանձնելով պատահական մարդոց։ Այդտեղ կը յաճախեն այսօր մօտ 20—25 երախաներ։

Վիէնի գիտակից հասարակութիւնը, շատ լաւ գիտէ, որ (իրենք եւս գիտեն) իրենք ոչ թէ «անշահախնդրօրէն» հրապարակ եկան, այլ չարամտօրէն, քանդիչ ոգիով, բայց չյաջողեցան, որովհետեւ այս գործը, դրուած է ամուր հիմերու վրայ եւ ունի իր կողքին հայրենասէրներու բազմութիւն մը։

Ուրիշ առթիւ մանրամասնութիւններ՝ դասաւանդութեանց եւ երախաներու ուսման ատտիճանի մասին։

Պալ-Աղբիւր

Մէկ հատ եւս

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Սեփ. Թղթ.).— Մարսէյլը իր արուարձաններով 20 հազարնոց գաղութ մը կը հաշուէ։

Արուարձանները անցեալմէկ քանի տարուան մէջ մեծ ջանքերով հիմնեցին իրենց սեփական մատուռ-մանկապարտէզները, որոնց համար իր ժամանակին արժանի գնահատանքները կարդացինք եւ լսեցինք։

Արուարձաններէն միայն Պօմօնն էր որ իր սեփական շէնքը չունէր. թէեւ կը խլրտէր, բայց նախանձով։ Քանի մը անգամ գրուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, բայց կ'արժէ անգամ մը եւս պատմել թափուած աշխատանքը։ Մօտ վեց ամիս առաջ, Թաղականութիւնը, արուարձանը իր շրջակայ թաղերով, ընդհ. խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրեց, եւ սեղանի վրայ դրաւ սեփական շէնքի մը պէտքը։ Երկու յաջորդական ժողովներով որոշուեցաւ անպայման սեփական մը ունենալ եւ ազատիլ տարեկան 4000 ֆրանքի վարձքէն։ Առ այս ընտրուեցաւ հանգանակիչ յանձնախումբ մը, ժողովուրդէն դրամ հանգանակելու համար։

Յանձնախումբը մեծ հաւատքով լծուեցաւ գործի. աշխատեցաւ աննահանջ։ Երկու ամսուան մէջ կրցաւ հանգանակութեան գումարը հասցնել 25 հազար ֆրանքի, եւ մասնաւոր հրաւէրով մը, Թաղերը ժողովի կանչեց եւ հաղորդեց անոնց իր աշխատութեան արդիւնքը։

Թաղեցիները՝ գոհ հանգանակիչ յանձնաժողովի գործունէութենէն, լիազօրեցին զայն ձեռնարկել գործի վրայ, գնել հող մը, կատարել շինարար աշխատանքները իր հսկողութեան եւ պատասխանատուութեան տակ։ Յանձնախումբը քաջալերուած իր վրայ եղած վստահութենէն, յանձն առաւ իր կարելին ընել, կրկին անցաւ գործի, գնեց Թաղերու կեդրոնը 77 քառ. մեթր հող մը եւ սկսաւ մատուռ-մանկապարտէզի շինութեան։ Շնորհիւ սրտցաւ հայրենակիցներու գիշեր ու ցերեկ, կամաւոր եւ ձրի աքնաջան աշխատանքին, հրաշքը գործուեցաւ։ Քառասունը հինգ օրուան մէջ 18 մեթր երկայնքով եւ 11 մեթր լայնքով շէնք մը ունեցանք։ Հիմա, ժողովուրդին կը մնայ գուրգուրալ անոր վրայ, ոչինչ խնայել անոր յարատեւութեանը համար։

Օծումը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 24ին, ինչպէս գրուած էր։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ կէսօր։ Ամէն բան լաւ անցաւ. միայն դիտելի էր մատաղի բաշխման անկանոնութիւնը։ Ժողովուրդին մէկ մասը մատաղ չստանալուն համար, վշտացաւ։ Ուրեմն, ճրագ մը եւս, տարագիր աշխատաւորներու ձեռքով։

Հոկտեմբեր 10ին բացուեցաւ դպրոցը։ Ունի երեք պաշտօնեաներ։ Աշակերտներուն թիւը 150ի կը հասնի։

Մեր ջերմ շնորհաւորութիւնները հանգանակիչ յանձնաժողովին եւ Թաղ խորհուրդին, իրենց կատարեալ յաջողութեան համար եւ յարատեւութիւն։

Ճիգունի

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐ Է ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Ցուսաբեր» դիտել կուտայ, պարզելով Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ ուրիշ երկիրներու երիտասարդութեան վրայ թափուած աշխատանքը (10 հոկտ.)․

— «Այս բոլոր շարժումները որ եւ է արձագանգ չեն գտներ հայ երիտասարդութեան մէջ։ Չկայ որ եւ է խլրտում հայրենիքի շուրջ եւ հայրենիքի համար։ Գաղութներու մէջ աճող հայ նոր սերունդը անխարդախ հայրենասիրութեան զգացում չունի։ Ան զինք ո՛չ պարտական կը զգայ (իր ցեղի չորսհազարամեայ պատմութեան առջեւ) եւ ոչ իրաւատէր (իր բռնագրաւուած հայրենիքի նկատմամբ)։ Կարծես խզուած է կենդանի կապը հայրենիքի եւ իր որդի-ներու միջեւ. հայրենասիրութիւնը կարծես դադրած է համապարփակ ու նուիրական կրօնք մը ըլլալէ հայ երիտասարդութեան համար։

Չկայ երիտասարդական որ եւ է շարժում, որուն այս կամ այն ձեւով հայ երիտասարդը մասնակից ըլլայ, կա՛մ ուղղակի՝ սեփական կազմակերպութեանց միջոցով, եւ կա՛մ միջնորդաբար՝ օտարազգի կազմակերպութեանց անդամակցելով։

Խաղերու բոլոր ձեւերը հող կը գտնեն հայ երիտասարդութեան մէջ. մարզական բոլոր ձեռնարկները իրենց հետեւորդներն ու կազմակերպութիւնները կ'ունենան. գրական, գիտական ու գեղարուեստական բոլոր շարժումները այս կամ այն չափով շունչ ու ոգեւորութիւն կը բերեն։ Հայ երիտասարդութիւնը լուռ է միայն այն ատեն, երբ ընդհանուր շարժ կայ յանուն հայրենասիրութեան։ Լուռ է ու անտարբեր, որովհետեւ ո՛չ հուր ունի իր հոգիին մէջ եւ ոչ ցեղային իտէալ իր մտքի հորիզոններուն վրայ։ Կարծես հայրենազուրկը ուրիշն է եւ ոչ ինքը. կարծես իր չորսհազարամեայ հայրենիքը խլած են ուրիշէ եւ ոչ իրմէ։ 1915էն ասդին, տարագրութեան 17 տարիներուն չստեղծուեցաւ հայ երիտասարդութեան մէջ միութիւն մը, կազմակերպութիւն մը, որ իրեն նպատակ դնէր բացառաբար ծառայութիւնը հայրենիքին եւ անոր ազատագրութեան նուիրական գործին։ Չծաւալեցաւ հոսանք մը, որ ինքնաբուխ պոռթկումով, հզօր ու վարակիչ շունչով յանուն երիտասարդութեան հնչեցնէր նուիրական կոչը ի լուր Հայաշխարհի — «Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, ամէն բան Մայր Հայաստանի համար»։

Աղա՞տ է, անկա՞խ է մեր պաշտելի հայրենիքը, որ այսօր Թուրք բռնենիի թաթին տակ կը գտնուի։

Եթէ գերի է, եթէ չզթայուած է, ապա ո՞ւր են հայրենասէրները։

Ո՞ւր է հայ երիտասարդութիւնը»։

Կեանքը Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ (Սեփ. Թղթ.).— 8-10 տարի առաջ, հիմակուան պէս ոչ ընտանիք կար, ոչ ալ դպրոցական տարիք ունեցող մանուկներ։ Այս 8-10 տարուան մէջ ամէն ինչ փոխուած է, հայ ժողովուրդը աճած ու բազմացած է։ Հարիւրաւոր դպրոցական մանուկներ ունինք, որոնք բոլորն ալ կը յաճախեն տեղական դպրոցները...

Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը վարձելով սենեակ մը, վերածած է դպրոցի, ուր շաբաթը երկու անգամ երեկոները հայերէնի դասեր կը տրուին։ Դպրոցը 1931 Մայիսէն մինչեւ 1932 Յուլիսի վերջերը կանոնաւորապէս շարունակուած է։ Երկու ամիս արձակուրդէն վերջ, այսօր կրկին վերաբացուած է։ Սրահին փոքրութեան պատճառով, հազիւ թէ կարենան ընդունիլ 35էն 40 աշակերտներ։ Ծնողքները նախանձախնդիր են իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան։ Ո՞ւր էր որ միւս Հայր. Միութիւններն ալ օրինակ առնէին Արաբկիրի Հայր. Միութենէն։ Սենեակ մը վարձելը խոշոր գործ մը չէ, եթէ քիչ մը կամք ըլլայ։

× Լիոն ունի 8 խոշոր հիւանդանոցներ, Hôtel-Dieu, Charité, Antiquaille, Croix-Rousse, Perron (Oullins), Debrouse եւ Villeurboanneի հիւանդանոցները։ Իսկ Monplaisirի մէջ աւարտելու վրայ է հաստատութիւն մը, որ կոչուած է ըլլալու մեծագոյն հիւանդանոցը։

Այս հաստատութիւնը ամէն տեսակի հիւանդ պիտի կրնայ ընդունիլ, իսկ բժշկական վարժարանը պիտի հաստատուի քովը։

Մտէք որ եւ է հիւանդանոցի մը սրահներէն մէկուն մէջ։ 35-40 անկողին ունեցող սրահի մը հիւանդներուն մէկէն մինչեւ չորսը Հայեր են։ Եթէ մեր համրանքը բաղդատութեան դնենք մէկ միլիոն համրող Լիոնի ժողովուրդին հետ, պիտի տեսնենք որ մեր հիւանդները խոշոր մաս մը կը կազմեն, չհաշուելով արկածի պատճառաւ հիւանդանոց մտնողները։ Դժբախտաբար մեր հիւանդներուն մեծագոյն մասը թոքախտաւորներ են, եւ... երիտասարդ։

Croix Rousseի հիւանդանոցի սրահներէն մէկուն մէջ Հայ մը գտնելու յոյսով, մայրապետին «Եան» մանիկով անուն մը կը հարցնեմ։ — «Հա՞յ է ձեր հարցուցածը», — կը պատասխանէ ինծի ու զիս կ'առաջնորդէ մահճակալի մը քով։ Հայ աղջիկ մըն է, հազիւ 20-22 տարեկան։ Չես ուզեր իրականութեան հաւատալ, ըսելով որ թոքախտ է։ Հայ ըլլալս կ'իմացնեմ, որպիսութիւնը կը հարցնեմ։ Շատ կ'ուրախանայ. եւ կ'ըսէ որ բժիշկները ըսած են թէ քիչ մը պաղ ես առեր. ոսկորներդ քիչ մը հանգիստ պէտք է ընեն եղեր։

Աչքի առջեւ բերելով այս բոլորը, պիտի թելադրենք մեր հայրենակիցներուն որ իրենց առողջութեան չափազանց հոգ տանին, սրանոնցի, քունի թէ հանգիստի տեսակէտով։ Վերջապէս ամէն մարդ պէտք է իր անձին բժիշկը ըլլայ։ Կը կարծենք որ առողջապահական թռուցիկները լաւ դեր կը կատարեն, եթէ մէկ երկու ամիսը անգամ մը ցրուենք ժողովուրդին մէջ։ «Մարանաթա» թերթը հոգիի փրկութեան համար շարունակ թռուցիկներ կը բաժնէ ժողովուրդին մէջ։ Մենք ալ մարմնի փրկութեան համար թռուցիկներ բաժնենք։

Մ. Տ. Պետրոսեան

Ա Ր Ե՛ Ւ, Ա Ր Ե՛ Ւ...

Խօսեցայ առողջութենէն, կեանքի քաղցրութենէն, աշխատանքէն եւ աղուոր ու օգտակար օրերու կարելիութենէն։ Կտրտուած նախադասութիւններով, համոզելէ աւելի յիշեցնելու ջանքով։

Կեցուց զիս։

— Իտէալ, մարդասիրութիւն, եղբայր, դրախտ... բո՛ո՛... ո՞ր ծովէն այս ամպերը, ըսաւ, առաջին անգամ ըլլալով ժպիտի նմանող ակօս մը վերի շրթունքին բեռցուցած։

Կրկին քարացուց դէմքը։ Եւ,

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ, խօսինք հանդարտութեամբ։

Վերջալոյս էր։ Արօտատեղիներէն վերադարձող կովերուն հոտը օդին մէջ։ Մժեղներ։

Գիւղին իրիկնային շչուկները, սայլերուն ու ղոներուն ճռճռոցները։ Զանգակին մէկ ժամ կար տակաւին։

— Մտիկ ըրէ, ես անցնող մեծ պատերազմը ոչ միայն լսեցի, տեսայ, այլ եւ ըրի։ Ինչո՞ւ ըրի, կամ ինչո՞ւ չըրէի, ասոնք հարցումներ են որոնք սանաթօրիայի մը մէջ, թոքախտաւոր կուրծքերու տակ ուրիշ նշանակութիւններ կ'առնեն. պակաս կամ աւելի պատասխաններ կը ստանան։ Ուստի անցնինք այս էջը։ Սակայն անցնելէ առաջ ըսեմ թէ՝ եթէ մարդը ամէնէն դժնէ կենդանին չըլլար, նման մէկ պատերազմ պիտի բաւէր հարիւր տարիով, ամօթահար՝ զիրար մոռնալու։ Ես չեմ հաւատար պատերազմներէն յետոյ ծնած սէրին, իրերահասկացողութեան։ Խորշանքի՞ն. այո՛... թերեւս... չգիտեմ... Ինչի կը հաւատամ արդէն։ Այս էջն ալ անցնինք. վերջակէտ չունի։

«Պատերազմեցայ չորս տարի, հալածող բախտով մը գրեթէ միշտ առաջին գծերուն վրայ։ Վայրագութիւնը իր ամէն ձեւերուն մէջ, ամէն երեսներով կըճանչնամ։ Տիրող թէ տիրուող հաւասարապէս գանելի են։ Եւ ապրեցայ սպաննելով, մաս առ մաս սպաննուելով, անբանանալով։ Գործիք դառնալով։ Իրաւունք, հայրենիք, նշմարտութիւն, բնազդաբար ինքզինք պաշտպանող մարմինս միացուց հրացանին գնդակին, անոր պայթումին ու աւերին։ Ու եթէ վերջ ի վերջոյ ընկճող յոգնութիւնն ու զզուանքը այդ ընթացքին չտարաւ բանալու կուրծքս սլացող գնդակներուն, փնտռելու մահը, տրիկա եղաւ սեւեռուն գաղափար, անդունդիս վրայ զիս հաւասարակշռող պատկերը կնոջս ու աղջիկիս։

«Կայանէ կայան, հինցած, ձեռքէ ձեռք անցած հաղուադէպ նամակները, 5—6 ամիսն անգամ մը քանի մը օրով այցելութիւնները, յոյսէ, հոգիի սնունդէ աւելի բան մըն էին։ Ապրելու յամառութիւնս կեանքին սէ՞րն էր։ Թող բացատրեն ինչպէս ուզեն. ես դատելու ժամանակ չունեցայ կարծեմ։ Թնդանօթ կը լսէի, վառօդ կը շնչէի ու մահ կը տեսնէի միայն։ Ո՛չ, վախ չէր այլ եւս, ընդհանուր առմամբ. ուրիշ էր. զզուանք. զզուանք...

«Ե՞րբ կը լրանար։ Արդեօք կը վերջանա՞ր։ Խորթացած, ապուշ հարցում։ Գի՞նը։ Ի՞նչ գնով ալ ըլլար։ Հերոսութիւն ու փառք, նաեւ ազատութիւն բառեր էին միայն անլի, գարշելի։ Ո՞ր բռունցքն է որ չի վարժուիր սուինը հարուածել։ Կամ ձգել որ բաց աղիքներու վրայ թղթախաղ խաղան։ Կամ այդ կուրացնող, խլացնող, ամէն բան զգացումներն ալ անորոշացնող խառնակութեան մէջ, ձայնի մը ունկնդիր, մեքենայաբար մայն, ոչխարանան։ Այսպէս էր։ Թող չստեն։

«Եւ եղաւ։ Ցաղթութիւն։ Որմէ՞. ո՞ր կողմը։ Դարձեալ անիմաստ խօսք այս պատերազմի դաշտին վրայ, ուր ինկած ու կանգուն մահ կը հեւան։

«Ցնցեցին։ Կ'ըլլար անկարելին։ Վերջը։ Գինովցանք։

«Ապա ծերացած վերադարձը։ Գիտակցութիւնը՝ կանգուն տուներու զարմանալի գոյութեան։ Գոհ ու պարարտ մարդոց։ Հողով ու ձիու դիակով չկերակրուած մաքուր ատամներու։

«Եւ հարկ էր կլլել մաղձը։ Արթննալ՝ կաշկանդող քունի մը մէջ։ Նայիլ երկմտանքով կեանքին որ իմս էր, մերը եղեր էր եւ որ կը հաճէին վերադարձնել։

«Բարեկամ, այսպէս, աղմկոտ, գինովութեամբ ու երգով փրփրուն օր մըն էր, երբ ալ գրեթէ համոզուած ու հպարտ հերոսի մը պատիւին, ու գէթ ուրիշներուն աչքերուն մէջ յաղթութեան փառքը տեսնելէն յետոյ, եկայ ու իմ չէմքէս ներս սէր ու սէրակ, պարտութիւն ու անպատուութիւն ստացայ։

«Կինս մերժեց վերադառնալ։ Ես քեզի գրած էի ըսաւ։ Քա՛ծը։ Կը ստէր. բոզանալէն յետոյ։ Ծիշդ է գժտութիւններ ունեցած էինք։ Բայց աղջիկս, ու անկէ յետոյ արիւնի հեղեղը մոռցնել տուած էին ինծի։ Ես կը սիրէի զինքը։ Մերժեց։ Բաւական փափուկ չէր եղած եւ ոչ ալ վարպետ սիրող մը։ Ի՞նչ կրնայի ըլլալ սպանդանոցէն վերադարձին։ Եթէ վերադառնայի։ Մինչ երկար ատենէ ի վեր տառապած գլուխս կոտոշաւորուած էր։ Մերժեց։ Սարսափեցաւ ձեռքս սեղմել. երեւնալ։

«Եւ խօսքերուս հետ արցունք կար։ Ոչ մէկ ատեն չէի զգացած սիրող սրտի մը, կնոջ գուրգուրանքին պէտքը։ 12 տարու աղջիկս խնդրեցի։ Անօգուտ։

«Գեղեցիկ էր այդ օրը, հէ՞... յաղթութեան ու կեանքի։ Եւ դեռ կ'ըսեն որ բնախօսօրէն թոքախտ մը վիպական ըլլալու հակամէտ է... բայց հապա իրականութեան վիպականութի՛ւնը...

«Պատերազմի «վերջին օրերուն» մեր դիրքերէն կարգի ամպ մը անցած էր։ Անկարեւոր։ Սակայն բաւական «վերադարձէն» յետոյ իր աւերը զգացնելու։ Մէկ փոսէն միւսը կարկինի քայլ մըն է յաճախ։ Վիշտին հետ մեծցաւ, զիս անկողնին կապող համեմատութիւններ առաւ։ Դարձայ «մեծ վիրաւոր»ը, երկու նախորդ սպիներուս հետ։

«Լրացա՞ւ այսքանով։ Ո՛չ։ Աղջիկս ունէի։ Ամէն բանս։ Բայց աւա՛ղ, աւա՛ղ։ Ան ալ շատ նման էր իր մօրը, — հայրիկ ըսաւ, լաւ կ'ըլլայ հիւանդանոց մտնես, սիրելի հայրիկ, քեզի համար, ինծի համար, չէ՞... — Իրաւունք ունէր։ Մօրը ձայնը, մօրը ժպիտը։ Զիս հիւանդանոցի խնամքին ձգած, գնաց մօրը. դէ՛հ չգիտեմ ուրո՛ւ...։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Պաննէօ - Բաշանի Արծիւ խումբի դասախօսութիւնը։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ընկերական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 20 Ave. Ville d'Avrayի սրահը։ Զեկոյց Կ. Սասունիէ։ Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին.

ՍԱՐՍԷԼ Առնուվիլ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր եւ Ռազմիկ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 3ին Առնուվիլ Լէ Կոնէսի ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼի Քրիստափոր խումբին ժողովը վաղըւրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Փափազեան (Կոմս)։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս կիրակի ժամը 2.30ին, Դաշնակցութեան Տան ներքնայարկը։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Իսկ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Սարսէլի մէջ 29 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ հովանաւորութեամբ Սարսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին։

Պուտոյի մէջ
Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պուլվար Օսօ (Մարսէյլ) Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին

Կարտան Այս Կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին

Ս. Անթուան Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Սեն Շամոնի մէջ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սեն ք'էթիենի մէջ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
Այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի շքեղ սրահին մէջ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիենի մէջ
Այս Կիրակի օր։ — Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Պէլֆոռի մէջ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Այս Շաբաթ իրիկուն
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Համախարբերդցիական Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն Ֆլօրիայի վերնայարկը, 61 rue Mr. le Prince. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Սէմէրճեան (բուն անունը՝ Յակոբ Թադէոսեան, Քէօթահեացի), որ ութը ամիս առաջ կը գտնուէր Լիոն հետեւեալ հասցէին, 28 rue Louis Blanc։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Արշակ Պաքրճեանի, 12 rue Neuve de la Chardonnière, Paris (18).

Այրի Տիկ. Տիլպար Պաղտասարեան եւ Տէր եւ Տիկին Գ. Միրոյեան խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, աներոջ եւ հօր՝

ՄԻՆԱՍ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆի

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Հոկտ. 17ին, Երկուշաբթի օր։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 1.30ին, Բօշէնի հիւանդանոցին մէջ։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Վիլժիւֆի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ
Պուլօնեը սիւր Մէր 19 Հոկտ. 932
Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր։ Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Դաւաճանութեան սեւ մուրը թող քսուի անոնց ճակատին որ կը նահանջէին. եւ կ'ուրանան ձեր ցաւին անհատութիւնը եւ աղէկտուր ողբը։

×

Այսպէս հայ ժողովուրդը աւելի քաշուած իր պատեանին մէջ, ահով ու դողով կ'անցընէր իր օրերը, անտարբեր էր դէպ ի կատարուածը։ Շատեր սիրտ չունէին այլ եւս գործի երթալու։ Օրէ օր երկիւղը աւելի կը սաստկանար. որովհետեւ բնազդով գիտէին թէ ի՛նչ պիտի կատարուի։ 1895ի աղէտը տակաւին շատերու սրտին մէջ թարմ էր։ Այդ աղետալի թուականը իբրեւ օրինակ կը ցցուէր մտքերու մէջ։

Վառօդի հոտ կուգար... Եւ մեր փոքրիկ գիւղը, որ հազիւ կը հաշուէր տուն, գինաթափ եղած էին։ Մեր գիւղին եւ Բալուի շրջաններու ամէնէն ազդեցիկ հռչակաւոր Հաշիմ եւ Թէֆֆիք պէկերը, որոնք տէրն ու տիրականն էին ամբողջ նահանգին, ինչպէս բոլոր ծանօթ աւատապետները, իրենց վրայ առին զէնքերու հաւաքելու պարտականութիւնը։

Արդէն Բալու գաւառին մէջ ո՞ւր էր կառավարութեան հետքը։ Քանի մը աշիրէթապետներով կը կառավարուէր հայ թէ թուրք ժողովուրդը։ Մէկ պէկը եօթ, ութ, տասն մինչեւ քսան գիւղերու տէր էր. հողերը անոնց կը պատկանէր, ոչ ոք իրաւունք ունէր. գիւղացիները անոնց «մարապա»ներն էին (ճորտ), կը վարէին, կը ցանէին, պետութեան տասանորդը (աշար) կը տրուէր. մնացածը պէկերուն հետ կը բաժնուէին։

Պատմութիւնս այդ չպիտի ըլլայ. բայց քանի որ դէպքերուն թելը հոդկապուած է, պարտք սեպեցի յիշեցնելու։ Որովհետեւ քաղքենի եւ հեռաւոր գաւառներու հայութիւնը այնքան ծանօթ չէ աշիրէթապետներու տիրակալութեան. եւ անոնք որ չեն հեծած անոնց բռնապետական եւ անգութ մականին տակ, չեն կրնար հասկնալ զայն։

Այսպէս Հաշիմ եւ Թէֆֆիք պէկերը (հօրեղբայր եւ եղբօրորդի) լծուեցան գործի, հրամայեցին որ այնքան զէնք պիտի յանձնեն իրենց միջոցաւ կառավարութեան։ Անոնք գիտէին թէ ո՛վ զէնք ունի եւ ո՛րքան։ Իսկ չեղած տեղը, որ լաւ գիտէին իրենք ալ, կը պարտադրէին որ անպատճառ գնեն։ Պէկերը երկու նպատակ ունէին. մէկ քարով երկու թռչուն կ'ուզէին զարնել։ Նախ՝ զէնքերը հաւաքելով կառավարութեան բարիք մը մատուցած կ'ըլլային։ Երկրորդ՝ կաշառքի հարցը կար։ Զոհերը երբ շատ նեղուէին, պիտի ստիպուէին խնդրել որ վերջ տան իրենց տանջանքին եւ հալածանքին։ Խոստանալով որ դոհ պիտի ձգեն...։

Ուրեմն կաշառք, «նուէր»ի ձեւով. մեղմացնելու համար չարիքը։

Իսկ ամէնէն թաքուն նպատակը ուրիշ բան էր։ Պէկերը վերջ կը փնտռէին քանի մը անձերու դէմ։ Զէնքերու հաւաքումը առիթ տուաւ վրէժխնդրութեան թոյնը թափելու։ Ատոր համար առիթ չփախցուցին։ Հայերը, որ աչքառու դիրք ունէր, եւ գիւղին մելիքն էր (ռէս), պէկերու հետ մրցակցութեան մէջ էր երկար ժամանակէ ի վեր։ Որովհետեւ գիւղին եթէ ոչ կէսը, քառորդէն աւելի մեր սեփականութիւնն էր։ Խրալենց գերդաստանը միշտ դատի եւ դատաստանի մէջ է եղած պէկերուն հետ, հողի պատճառով։

Ատոր համար, սովորական զէնքերէ զատ որ յանձնուած էր արդէն, այս անգամ երեւակայական զէնքեր կը պահանջէին։ Որպէս թէ Խրալենք զէնք մը ունին որ կը քակուի բաժիններով. փամփուշտները, որ ագռաւի հաւկիթի չափ են, երբ կը պայթին, ձայն չեն հաներ, այլ մթնոլորտը կը թունաւորեն եւայլն, եւայլն։

Մերոնք շշմած էին այս յայտնութեան հանդէպ։ Չէին գիտեր թէ ի՛նչ ընել պէտք էր։ Ժամանակները փափուկ էին. դամոկլեան սուրը կախուած էր հայ ժողովուրդի գլխուն։ Ճակատագրականօրէն համակերպիլ պէտք էր։ Փոքր էի եւ չեմ յիշեր ամբողջ մանրամասնութիւնը թէ ի՞նչպէս հարթեցին այս վէճը հայրս եւ անոնք։ Կամ ի՞նչ եղաւ այդ առասպելական զէնքը։

Խրալենց գերդաստանէն զատ՝ Պաղտոյենց Ղազարն էր դարձած աչքի փուշ։ Երբ խաբուսիկ Սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ, հայ ժողովուրդը փորձեց քիչ մը ազատ շունչ քաշել։ Այդ թուականէն ի վեր գիւղացիները այլ եւս նահապետականօրէն չուզեցին պէկերու համար ձրի աշխատանք կատարել, ինչպէս կ'ընէին դարերէ ի վեր, մեր նախնիքը, որպէս ստրուկներ։

Ատոր համար զայրացած էին եւ ոխ ունէին։ Ղազարը մէկն էր այդ ըմբոստներէն։ Ան միշտ յանդուգն էր եղած, միշտ անհնազանդ, դիմադարձութիւն ընող, պէկերու բռնակալութիւնը ծաղրող։ Խաղաղութեան օրերուն մէջ իսկ փորձած են սպաննել, բայց չեն յաջողած։ Կ'ըսուէր թէ պէկը Քիւրտի մը խոստացած է երկու «չարեկ» կորեկ եւ ձի մը, եթէ Ղազարը սպաննէ։ Այս ամէնը Մեծ Եղեռնէն վերջն էր որ մեզի կը պատմէին արիւնարբու գազանները։

Ղազարն ալ իր ունեցած զէնքը յանձնած էր պէկերուն։ Բայց կրկին կանչուած էր, որպէս զի վեցհարուածեան մը յանձնէ։ Ղազարը խիստ լեզու կը գործածէ։ Պէկերուն ներկայութեան համարձակ կը գոռայ.

— Պիտի սպաննէք, սպաննեցէք, ուրիշ չունիմ։

Գիւղացիները զարմացած էին որ այս սեւ օրերուն Ղազարը ինչպէս ձանձնար եւ փորձանք պիտի բերէր գլխուն։ Խե՛ղճ Հայեր, կը կարծէին թէ ոչխարի հնազանդութիւնը պիտի փրկէր ապագայ չարիքէն։

×

Իրարանցում, խորհրդաւոր փսփսուքներ, հաղճեպ երթեւեկ թուրքերու մէջ։ Կը կատարուի դիմացի գիւղը որ կէս ժամ հեռու է թէլ ?ին։ Թուրքերը զինուած սուրերով, «նաճագ»ներով կը վազէին, կ'երթան թալանելու, սպաննելու, երելու։ Զէնքերու ձայնը յստակ լսուի։ Կիներու լացը, երեխաներու ճիչը կը հասնի մեր ականջին։ Չկողները իրենց լուծքը թողած՝ տուն դարձան։ Մենք փոքրիկներս որ արտերու հետ դաշտ գացած էինք, շտապ շտապ դուարը գիւղին մօտ բերինք, կծկուեցանք սրտի տրոփումով մինչեւ որ իրիկուն ըլլայ։ Դուրսն ալ կարծես բնազդով կը գուշակէր աղէտը։

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱԼԵԱՆ
(Տարումակցի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

21 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2014

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱԶԻ ՕՍՄԱՆԸ ՓԱԿԱԳԻԾ ՄԸՆ Է»

Որքան ալ ծիծաղաշարժ երեւոյթներ պարզուին, անժխտելի է քեմալականութեան ծրագրած նոր յեղափոխութիւնը, — լեզուական յեղաշրջում։

Տօմա Պաղչէի համաժողովէն անմիջապէս յետոյ, գործի կլծուեցան Թուրք մասնագէտները, մատուրականներն ու հրապարակագիրները։ Եւ ամէն օր նորութիւն մը կը մտածուի, ժամ առաջ իրականացնելու համար յեղաշրջումը։

Պոլսոյ թերթերը հարցարաններ բացած են, օտար բառերու փոխարէն Թուրքերէն բառեր գտնելու համար։

Անատոլուի թերթերը ժողովուրդի բերնէն կը հաւաքեն եւ մամուլին կը յանձնեն մոռացութեան տրուած բառեր։

Կրթական գործավարութիւնը ծրագիրներ կ'որոճայ, «կրթական յեղափոխութիւնը» ժողովրդականացնելու համար։

Մէկ խօսքով, տենդ, եռանդ եւ շարժում լայն ճակատի մը վրայ։

Թո՛ղ ըլլայ՝ «վերէն» հրամայուած։ Հարցը այն է որ, ե՛ւ «վերէն»ը ե՛ւ «վար»ը ուժ կը գտնեն խօսքէն գործի վերածելու Թուրքերէնի թրքացումը։ Ստեղծելու հարազատ, ինքնուրոյն, անկախ լեզու։

Ո՞ւր էր որ մենք ալ նոյն գուրգուրանքն ունենայինք մեր այնքան ճոխ եւ ճկուն, խակապէս «մեծաքանչ» լեզուին համար։

Այսօ՞ր ալ քաղաքական տեսակէտ ունինք։ Ամէն մէկը իրեն համար...

Ինչ որ Թուրքերը նոր կը սկսին — արդարագրական ուսումնասիրութիւն, գաւառաբարբառ եւն. — մենք տարիներով կատարած եւ անհագին պաշար հաւաքած ենք, ձեռագիր թէ տպագիր։

Բայց — թանգարանի մէջ պահելու համար, ոչ թէ օգտագործելու։

×

Այսպէս ուրեմն, Թուրքերը կ'աշխատին ինքնուրոյն, ինքնատու լեզուի մը վերածել Թուրքերէնը, թօթուելով բոլոր կապանքները եւ լրացնելով պակասները։

Եւ ի՛նչ գիտեր, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտին ժողովուրդը արթնցնելու, անոր ազգային հպարտութիւնը, գիտակցութիւնը գգուելու։

Ուրփայի մէջ, ինչպէս ուրիշ տեղեր, սկսած են հաւաքել ժողովրդական բառեր, որոնք արժանի են լուրջ ուշադրութեան։

Քանի մը նմոյշներ, — գիրք՝ ձրիակեր. գաշմէր՝ ծիծաղելի. մարհամա՝ թաշկինակ. մաթալ՝ պատմութիւն. մարալ՝ պատուհի. ճաշի՝ օտար. էմ՝ ուժ. պուլաֆ՝ պղպեղ. փէրիֆ՝ թարմ. սին՝ գերեզման. գամբշ՝ գրիչ. աչուն՝ աշխարհ. ալկը՝ գանձում են.։

Ուրիշ քաղաքի մը մէջ, Իզմիր, սկսած են անուններն ալ փոխել, բուն Թուրքերէնի վերածելով։

«Հըրմէթ» լրագրին խմբագրապետը, որ կը կոչուի Ջէյնէլ Պէսիմ, վերածուած է «Կիւլէնիսս»ի։ «Ֆուատ»ը թարգմանած են «Եիւրէք», «Թահիր»ը՝ «Թէմիզ» եւն.։

Աւելի ուշագրաւ պարագայ մը, — լեզուի թրքացման հետ մէկտեղ, կը ձգտին յեղաշրջել, թրքացնել նաեւ պատմութիւնը։

«Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ, գրագէտ քրոնիկագիր մը գիտել կուտայ թէ «բոլոր օսմանեան գրագէտները 1699ի հայրենասէրներ են»։

— «Անոնք օսմ. պետութեան կազմութենէն առաջ թրքական գոյութիւն մը չէին ընդունիր, որովհետեւ այսպիսի բանէ մը տեղեկութիւն չունէին եւ օսմ. դպրոցներու բոլոր պատմութեան ուսուցիչներուն առաջին արտասանած անունն էր Սուլթան Օսման։

«... Պալքանեան պատերազմէն յետոյ, բացորոշ կը տեսնուէր որ «տարբերու միացման» քաղաքականութիւնը սնանկացած էր այլ եւս։ Մեր մէջ սընանող այս տարրերուն իւրաքանչիւրը մէկ – մէկ ազդու դարձած էր, մեր աչքը փորելու համար։ Կառավարութիւնը միակ տարր մը ունէր, որուն պիտի կրնար վստահիլ, — թուրք տարրը։

«... Հազարաւոր տարիներու հասնող Թուրքին կեանքին մէջ Կազի Օսման բացած է փակագիծ մը զոր այսօր կը գոցէ Կազի Մ. Քէմալ փաշան։ Մենք քէմալականներս ո՛րեւ է առնչութիւն չունինք Օսմանցիներուն հետ, որոնց պատմութեան վերջին էջը կը փակուի ահա»։

Ինչպէս կը տեսնէք, շարժումը աւելի լայն է եւ խոր։

«Ի սկզբանէ» Թուրքն էր ամէն ինչ. ե՛ւ հիմնադիրը քաղաքակրթութեան ե՛ւ ստեղծիչը անոր առաջին լեզուին որ ... Թուրքերէնն է։

Յետոյ եկան Օսմանցիները, իբրեւ միջանկեալ իշխանութիւն։

Եւ հիմա, շնորհիւ Մ. Քէմալի, կը վերահաստատուի կապը հազարաւո՛ր տարիներու թրքութեան եւ նոր թրքութեան միջեւ։

Խնդա՛նք մեր ուզածին չափ, որպէս զի գոհացում տանք մեր ինքնագոհ մեծամտութիւնը։

Ծաղրե՛նք ինչ որ ծիծաղելի է իսկապէս։

Բայց, չանտեսենք, չմոռնանք բուն խնդիրը, — Թուրքին յեղափոխական ճիգը՝ բարձրանալու իր միջավայրէն վեր, նոյն իսկ ոտքի տակ առնելով օսմանեան փառքերը, որոնք պարզապէս «փակագիծ» մը եղած են։

Այսպէս կամ այնպէս, նոր հոգեբանութիւն մը, ինքնավստահութեան եւ անկախութեան երիտասարդ աւիշ մը կը ներարկուի Թուրք ժողովուրդին, տրամադրելի բոլոր միջոցներով։

Ա՛յս է որ պիտի զբաղեցնէ մեզ, ամէն բանէ առաջ։ Ա՛յս է իմաստը քէմալական բոլոր յեղաշրջումներուն, որ անընդհատ կը շարունակուին 1922էն ի վեր, համաձայն կանխորոշ եւ հետեւողական ծրագրի մը։

Մ. Քէմալ կանգ չառներ ո՛ր եւ է միջոցի առջեւ, անճանաչելի դարձնելու համար երէկուան Թուրքը։

Անշուշտ անվթար պահելով միայն անոր գազանային բնազդը—ջարդելու եւ քանդելու գիծը, որ մաս կը կազմէ իրենց «ինքնապաշտպանութեան»։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ...

Պոլսոյ եւ Անատոլուի թերթերը սկըսած են բառեր հաւաքել — *թիւրք օղլու թիւրք* բառեր — որպէս զի կարօտ չմնան արաբերէնի ու պարսկերէնի։

Այս առթիւ, կը գանգատին թէ յետադիմականները ամէն միջոցի կը դիմեն, նոր շարժումը վարկաբեկելու համար։

Այսպէս, «Հապէր» փրփուրը բերնին կը պատմէ թէ սրճարաններու մէջ, իբրեւ նոր թուրքերէն, աղջկանց վարժարաններուն համար կ'ըսեն... «գանըք մէքթէպլէրի», «բարեւել»ուն՝ «քազըքլամաք»։ (*Մէնի քազըքլարըմ...*), գլխարկին՝ «պաշ օթուրաք» եւայլն։

(Անոնք որ Թուրքիա բնակած են, գիտեն այս բառերուն իմաստները. հետեւաբար զանց կ'առնենք թարգմանել)։

Եւ «Հապէր» կ'ազդարարէ շանթարձակ.

— *Այդ բառերուն իմաստները իրենց կը պատշաճին... Ձենք կրնար համոզուիլ որ թիթեղագործ Հրեան, նպարավաճառ Յոյնը, մրգավաճառ Հայը, յետադիմական հաճին ու հօճան եւ վերջապէս աշխարհաքաղաքի թեթեւսօլիկներ խայտառակօրէն քաշքշեն անկախութեան նոր պայքարը, լեզուական յեղաշրջումը։*

Կը թուի թէ սնամէջ սպառնալիք մը չէ այս ազդարարութիւնը։

Միեւնոյն թերթն է որ կը գրէ թէ՝ որոշուած է հետապնդել այսպիսի «տգեղ եւ անվայել» բառեր շինողները եւ դատել իբրեւ «թշնամի յեղաշրջման»։

Ուրեմն, «բարեւել»ը «քազըքլամաք»ի վերածողներն ալ պիտի հասնին այն օրուան ուր իջան փէս դնողները։

Թերեւս քանի մը հոգի ալ այս նակատին վրայ կախուին։

Թուրքիան ունի՞ աւելի աժան ապրանք մը քան կախաղանը — երկու ծող եւ ոլորուն պարան մը։

ՎԱՐԱԶ

ԳԻՇԷՆ ԴՈՒՐՍ ԵԼԱՒ կառախումբ մը որ Թմշվարէն Պուքրէշ կ'երթար։ Փլատակներէն դուրս հանուեցան 17 մեռեալ եւ 14 վիրաւորներ, որոնց 7ը մեռան քիչ յետոյ։ Այս առթիւ քանի մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

«ՀԱՄԼԷԹ»ը թաթարերէն պիտի ներկայացուի Սիմֆերոպոլի (Խրիմ) պետական թատրոնին մէջ, այս շրջանէն իսկ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը հրատարակեց վերջին մարդահամարը, որուն համաձայն երկրին բնակչութիւնն է 474,000,000, մէջն ըլլալով Մանչուրիան։ Անցեալ տարուան թիւն էր 449,000,000։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ վերջին պահուն որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել Պուքրէշ, պալքանեան երրորդ խորհրդաժողովին, պարզելու համար իր տեսակէտները։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ շրջակաները, Կովկասէն հասած կառախումբ մը բախեցաւ բեռնատար կառախումբի մը հետ։ Բախումը ահռելի էր։ Համաձայն առաջին տեղեկութեանց, զոհերուն թիւը հարիւրէն աւելի է, մեռեալ թէ վիրաւոր։

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ թիւը 80,000ի բարձրացաւ Աւստրիոյ մէջ։ Հազիւ մէկ չորրորդը պետական նպաստ կը ստանայ։ Բանուորներ կան որ 30 շաբաթէ ի վեր գործ չունին եւ ողորմութեամբ կ'ապրին։

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

որուն բացումը կը կատարուի Հոկտ. 30ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ

ԱՅՍ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ ԿԸ ՑՈՒՑՆԷ ՄԻԱՅՆ ՇԷՆՔԻՆ ՃԱԿԱՏԸ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱԼ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, հոկտ. 18 թուականով.—

Ամենէ մը ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին ֆրանսական դեսպանին եւ արտաքին գործավարին միջեւ, առկախ հարցերու կարգադրութեան համար։ Բանակցութիւնները վերսկսան վերջերս, ֆրանսական դեսպանին եւ Շիւքրի Գա,ա պէյի միջեւ եւ արդէն վերջանալու վրայ են։ Ստորագրութեան համար կը սպասուի Թէվֆիք Րիւշտիի, որ ժընեւ կը գտնուի այս միջոցին։

Համաձայնութիւնը գլխաւորաբար կը վերաբերի Թուրքեւսուրիական սահմանին, որուն համար Սուրիոյ մարզպանն ալ եկած է, Ատանա – Նսիպին երկաթուղիի գնման եւ կալուածական խնդիրներու։ Ատանա – Նսիպին երկաթուղին, որ կը պատկանի ֆրանսական ընկերութեան մը, պիտի գնուի Թուրքիոյ կողմէ։ Համաձայնութիւնը անշուշտ պիտի լուծէ նաեւ ուրիշ վիճելի հարցեր, որոնց գլխաւորն է Թուրք փախստականներու, Հայերու եւ Կայսերական գերդաստանի անդամներուն ներկայութիւնը Թուրքեւսուրիական սահմանին մօտ։ Ասոնք Թուրքիոյ կողմէ ամբաստանուած են թէ պայքար կը մղեն Էնկիւրիի կառավարութեան դէմ։

Ապրուստի տագնապը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կեդր. Կոմիտէն երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշեց բարձրացնել ճարտարագործական բանուորներու աշխատավարձքերը, որպէս զի կարենան դիմանալ ապրուստի սղութեան, քանի որ մասամբ լքուած է ուտեստի բաշխման կեդրոնացեալ դրութիւնը եւ դրամը ինկած է։ Այս կարգադրութեան հետեւանքով, պէտք պիտի ըլլայ նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանել։ Անցեալ յուլիսէն ի վեր ելմտական գործավարութիւնը եւ պետական դրամատունը աւելի քան մէկ միլիառ րուբլի նոր դանձատոմսեր եւ դրամատոմսեր հանած են, առանց համապատասխան պահեստի։ Անմիջապէս պիտի աւելցուին հիւսուածեղէնի բանուորներու աշխատավարձերը, 10—15 առ 100 համեմատութեամբ, ինչ որ կը նշանակէ 25 միլիոն րուբլիի յաւելուածական գումար մը՝ մինչեւ դեկտեմբեր։ Այս կարգադրութիւնը առաջին անգամ հաղորդուեցաւ Իվանովոյի-ոզնեչենսկի շրջանի բանուորներուն, որոնք խռովութիւններ հանած էին, ուտեստի նուազութեան պատճառով։ Ինը միլիոն րուբլի տրամադրուած է ուտեստի բաշխումը կանոնաւորելու համար։

Սթերլինի ծանր անկումը

Սթերլինը ծանր անկում կրեց առջի օր, իջնելով մինչեւ 86.25 եւ փակուելով 86ի, ինչ որ տեսնուած չէր անցեալ տարուան առաջին անկումէն ի վեր։

Այս անկումը կը վերագրուի շատ մը պատճառներու։ Նախ կայ Նախանիւթերու եւ մասնաւորապէս բամպակի ներածումը։ Յետոյ, Ամերիկացիները վերջերս մեծ քանակութեամբ քաշեցին իրենց դրամագլուխները։ Եւ վերջապէս, կան սակարանի խաղերը։ Կասկածողներ կան թէ Լոնտոնի առեւտրականներն ալ դեր ունին այս անկումին մէջ, կառավարութեան գիտութեամբ։ Հաւանաբար նոր անկում մը տեղի ունենայ։

Ի՞նչպէս պիտի փակուի բացը

Ֆրանսական դահլիճը գիշերը ցերեկին խառնած՝ միջոցներ կը փնտռէ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։

Ներկայ ելմտացոյցը պիտի փակուի չորս միլիառ Ֆրանքի բացով մը, իսկ յառաջիկայ նախահաշիւը կը ցուցնէ ութ միլիառի բաց մը, նոյն իսկ նկատի առնելով «ռանթ»երու միացումէն յառաջ եկած շահը եւ զանազան կրճատումներ։ Այլ եւս կասկած չկայ թէ կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի փոխառութեան մը դիմել, բոլոր կարելի խնայողութիւնները կատարելէ յետոյ։ Տուրքերը արդէն ծանր ըլլալով, անօգուտ կը համարուի նոր տուրքեր հաստատել։ Միւս կողմէ, նկատի առնելով ապրուստի սղութիւնը, կարելի չէ մեծ կրճատումներ կատարել պաշտօնեաներու թոշակներէն։ Արդէն բողոքներ կը տեղան ամէն կողմէ։

Այս տագնապին գլխաւոր պատճառներէն մէկն է առեւտուրին անկումը, որ կը նուազեցնէ պետութեան եկամուտները։ Ընթացիկ տարուան ընթացքին բոլոր եկամուտները յարատեւօրէն պակսած են։ Այս իրողութիւնը կը հաստատուի մասնաւորապէս մաքսային վիճակագրութիւններով։ Սեպտեմբերի տեղեկագրին համաձայն, արտածումներն ու ներածումները պակսած են մէկ երրորդ համեմատութեամբ, համեմատելով 1931 սեպտեմբերի հետ։ Եւ այսպէս եղած է շարունակ, անցեալ ինը ամիսներու ընթացքին։ Մեծ քանակութեամբ դրամագլուխ կայ երկրին մէջ, բայց ոչ համապատասխան վստահութիւն՝ զայն շահարկելու համար։

⁂ Ելմտական յանձնաժողովի վերջին ծրագրին համաձայն, պաշտօնեաներու թոշակները պիտի զեղչուին 2—10 առ 100, տասը հազարէն վեր գումարներու համար։ Առաջարկուած է փոխանակ 50—55ի, 55—60ի բարձրացնել տարիքի սահմանը, հանգստեան թոշակ ստանալու համար, բայց նախարարները մեծ մասով հակառակ են այս առաջարկին։ Որոշուած է նաեւ չորս միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքել, հանրօգուտ շինութեանց համար։ Երկու միլիառ ֆրանք պիտի անջատուի բուն ելմտացոյցէն, քաղաքային եւ զինուորական պաշտօնեաներու հանգստեան թոշակին համար եւ պիտի հաստատուի ինքնօրէն սնտուկ մը։ Այս գումարը պիտի ճարուի փոխառութեան միջոցաւ։ Այլ եւս հանգստեան թոշակ չպիտի ստանան պատերազմի այն այրիները որոնք վերամուսնացած են։ Աւելի խիստ հսկողութիւն պիտի հաստատուի տուրքերու յայտարարութեան մասին, ազատ ասպարէզներու պատկանող քաղաքացիներու համար։ Հսկողութիւն պիտի կատարուի դրամատուներու մէջ աւանդ ձգուած գումարներու մասին։ Նոր տուրք մը պիտի հաստատուի փոխադրութեանց յատուկ ծանր ինքնաշարժներու վրայ։

Զինուորական ծրագիրը չի՞ տրուիր խնկար

Գերմանիան երկրորդ անգամ մերժած ըլլալով ժընեւի մէջ մասնակցիլ Անգլիոյ առաջարկած «չորս»երու խորհրդակցութեան, ծրագիրը վերջնապէս ձախողած կը համարուի։ Հաւանաբար զինաթափութեան խորհրդաժողովէն առաջ նախնական խորհրդակցութիւն մը կատարեն միայն Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա։

⁂ Վարչապետ Պ. Էռիօ առջի օր լուսաբանութիւններ տուաւ Երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ, օրուան խնդիրներու մասին։ Պարզեց Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան մասին եղած անցուդարձերը, եւ յայտարարեց թէ Ֆրանսա կարելի եղածին չափ յառաջ պիտի երթայ զինաթափութեան ճամբուն վրայ, որքան կը թոյլատրէ ապահովութեան պահանջը։ Թէ մինչեւ վերջ պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որուն առջեւ պէտք է լուծուին բոլոր խնդիրները։

Ժողովականները հարցուցին թէ հիմա որ Գերմանիա հատուցում չպիտի վճարէ, լաւ չէ՞ որ Ֆրանսան ալ չվճարէ իր պահանջատէրերուն։

Էռիօ.— Ո՛չ։ Ֆրանսա իրաւունք չունի պատերազմի իր զինակիցներուն եւ աջակիցներուն հանդէպ գործածելու այն մեթոտը որ կը կոչուի «քառանդապուժ»։ (Ապրանք առնել, դրամը չտալ եւ ապրանքը ծախել)։ Առեւտրական պարտքերը պիտի վճարուին ճիշդ ու ճիշդ։ Այդպէս կը պահանջէ մեր ուղղամտութիւնը։ Կ'ըսեմ՝ առեւտրական պարտքերը, ամերիկեան ապրանքներու գումարը որ կը հասնի 400 միլիոն տոլարի։ Ուրեմն, դեկտ. 16ի պայմանաժամին պիտի վճարենք մեկ միլիառ 800 միլիոնի մասնավճարը։ Գալով քաղաքական պարտքերուն, ինչ որ ալ ըլլայ Մ. Նահանգներու նախագահական ընտրութեանց արդիւնքը, պիտի բանակցինք եւ պիտի փորձենք աւելի նպաստաւոր կացութիւն մը ապահովել։ Եթէ յաջողինք այդ պարտքերու ջնջումը ապահովել, շատ լաւ պիտի ըլլայ. բայց այդ մասին ո՛ր եւ է յանձնառութիւն մի սպասէք ինձմէ։ Այդ բանը իմ կամքէս կախուած չէ։

ԿԸ ՀՆՁԷ՛ ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՆԳԱՂԸ…

Վերջին գնդակահարութիւնները տրքիւ

Կրաւորական դիմադրութիւնը, զոր ցոյց կուտար ժողովուրդը հանդէպ պետութեան, յաճախ իրական ըմբոստութեան մը գոյնը կ՚առնէ, մանաւանդ վերջերս։ Ու երբ թերթերը կը գրեն թէ գիւղացիները այրեցին ցորենի դէզերը, որ կը պատկանէին հաւաքական գիւղատնտեսութեան կորիզներուն, թէ կառավարութիւնը գնդակահարեց է գիւղացիները, որ փորձեր են յափշտակել պետական սեփականութիւնը, բոլոր ասոնք դէպքեր են, որ կը հաստատեն թէ բաց դաշտի վրայ կռիւ մը սկսած է պետութեան եւ ժողովուրդին միջեւ։

Ի՞նչպէս ծագեցաւ այս կռիւը։

Երկու գլխաւոր քաղաքականութիւն ունի Մոսկուա։ Իր երկրին արտադրութիւնը թափել արտասահմանի շուկաներուն վրայ, տնտեսական տագնապ և համաշխարհային յեղափոխութիւն ըստեղծելու համար (վաճառամարտ)։ Երկրին արտադրութեան փոխարժէքով արտասահմանէն գնել մեքենաներ ու հիմնել գործարաններ, ճարտարագործականացնելու համար արդիւնաբերութիւնը։

Այս նպատակով, Մոսկուայի մարդիկը պետականացուցին վաճառականութիւնը։ Պետութիւնն էր, որ կը հաւաքէր երկրին հարստութիւնը՝ ծախելու համար իր հաշւոյն։ Նախ գիւղացին էր, որ ըմբոստացաւ, երբ տեսաւ թէ փակուած է անհատական շուկան։ Ու կրաւորական դիմադրութեան հզօր փորձ մը կատարելով, մերժեց ցանել, կամ ցանեց բայց քիչ ցանեց, եւ կամ ուրիշ գործի նուիրուեցաւ։ Այն ատեն պետութիւնը ծրագրեց համայնացնել երկրին արտադրութեան բոլոր միջոցները,— հող եւ անասուն։ Այս ձեւով, գիւղացին կը դառնար վարձուոր մը միայն, որ կ՚աշխատէր ի շահ պետութեան։ Թէ որքա՛ն կատաղութիւն պատճառեց այս կարգադրութիւնը, կարելի է երեւակայել՝ յիշելով թերթերուն այն լուրերը, որոնք կը հաղորդէին թէ գիւղացիները, չուզելով յանձնել իրենց հողն ու անասունը, լեռ բարձրացան, զինեալ յարձակումներ գործեցին։ Մասնաւորապէս Կովկասի մէջ, իրական ճակատամարտներ տեղի ունեցան։ Այդ օրերուն էր, որ կառավարութիւնը հրամանագիր մը հանեց՝ շնորհներ բաշխելու համար այն ընտանիքներուն, որոնց մէկ անդամը սպաննուած էր ըմբոստներու դէմ տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին։

Այսուհանդերձ, Ստալին նահանջ մը կատարեց, տեսնելով որ երկիրը ճակատամարտի դաշտի մը կը վերածուեցաւ։ Համայնացումը յօժարովի,— հրամայեց, նոյնիսկ դանազան անտառններ ղերծ կացոյց համայնացումէն։ Ժողովուրդն ալ իր կարգին աշխատեցաւ «կլիմայափոխութիւն» մը կատարել եւ «յարմարիլ» ստեղծուած կացութեան։

Պետութիւնը, սակայն, չհասաւ իր նրագին։ Ընդհակառակն սովի վտանգ մը յայտնուեցաւ կարմիր հորիզոններուն տակ։ Այդ օրերէն կուգան լուրերը, որ կը հաղորդէին թէ մարդակերութեան դէպքեր պատահեցան սովահար շրջաններու մէջ, (վերջերս ամերիկեան պատուիրակութիւն մը մարդակերութեան այդ դէպքերը վերապրեց մարդակեր ցեղերու սովորութեան եւ ոչ թէ սովին, առանց ժխտելու իրականութիւնը անօթութեան)։

Պարզ էր, որ պետութիւնը ստիպուած էր քայլ մը եւս նահանջել,— գիւղացիներուն կ՚արտօնէր իրենց արդիւնաբերութեան մէկ մասը յանձնել պետութեան, մէկ մասը պահել, իրենց ծախելու համար նոր բացուած շուկաներու մէջ։ Գիւղացիները չափաչափ օգտագործեցին այս արտօնութիւնը,— առաջ շուկայ կը հանէին, յետոյ կը յանձնէին պետութեան։ Եղան շրջաններ, ուր գիւղացին մոռցաւ… պետութիւնը։ Անհրաժեշտ դարձաւ պարիժ սահմանել «թերացող»ներուն։ Ու կարգ մը եռանդուն կոմունիստներ ուզեցին, իրենց կարգին, մոռցնել… շուկան։

Սակայն «դանակը կոկորդին հասեր էր» գիւղացիներուն։ Անօթի էր։ Հինգամեայ ծրագրի մը երազով՝ հինգ տարի համբերել քարոզեցին եւ գիւղացիին ձեռքէն առին իր աշխատանքին արդիւնքը։ Անցան հինգ տարիներ եւ դեռ չհասա՞ն երջանիկ օրերը, որոնք կուշտ, աչքը կուշտ եղանակներ։ Ընդհակառակն աւելի եւս սպառնական դարձաւ անօթութիւնը։ Մինչեւ ե՞րբ սպասէր,—ցորեն ցանէ եւ ուրիշն արտը խշխշայ արեւին տակ եւ ոսկին հոսեցնէ հորիզոնն ի վար,— բայց իրաւունք չունենա՛յ գիւղ մը ցորեն քաղելու եւ աղալու։ Պարտէզին մէջ հասուննա՛յ խաղողը, ճաթռտի՛ դեղձը, սեխին հոտը պարնէ քթին,— բայց իրաւունք չունենա՛յ ձեռքը երկնցնելու։ Մարդկային չէ՛ դիմանալը, հաւատացէ՛ք։ Պարզ է, որ պիտի գողնայ։ Եթէ պատժեն ատոր համար, պիտի այրէ ցորենին դէզերը։ Եթէ բանտարկեն զինք, իր տղան զէնքը պիտի առնէ ու սպաննէ։ Կը հասնի դեբադոյն դատարանը։ Վճիռ,— գնդակահարութիւն։

Ահա դէպքերը, որ տեղի կ՚ունենան հիմա Հայաստանի մէջ։

***

Ծանր է կացութիւնը Հայաստանի գիւղերուն մէջ։ Թերթերը լեցուն են գողութեան դէպքերով եւ գնդակահարութեան լուրերով։

Քանի մը քաղուածքներ, պատկերացարդելու համար պատմութիւնը, որ ըրինք պարզելով դէպքերուն ծագումը։

Վաղարշապատի շրջանը հարուստ է այգիներով։ Շրջանէն պետութիւնը կը պահանջէ 27,000 կենդինար խաղող։ Սակայն աշխատանքը «արտով» կատարուած չէ եւ բերքը նուազած է, բաղդատմամբ հին տարիներու բերքին։ Քէօրփալուի մէջ մշակուած չէ 100 հեկտար այգի, Փարաքարի մէջ՝ նոյնքան։ Հայաստանի կոմ· կուս· կեդր· կոմիտէն անցեալ տարի 31 հոկտեմբերին խիստ հրահանգներ տուաւ, որպէսզի ոչ մէկ այգի մնայ անմշակ։ Եւ սակայն կարգ մը գիւղական կազմակերպութիւններ ականջ չկախեցին, եւ խաղողին բերքը նուազեցաւ այս տարի։ Ասկից զատ, գիւղացիները ըլկած են, խաղողին պետական բաժինը չյանձնած՝ շուկայ հանել բերքը ու ծախել, ինչ որ պիտի վնասէ խաղողին մթերման։ «Կուլակային հակայեղափոխական տարրերը, կը գրէ Խորհ· Հայաստան (21 սեպտ·), պրովակացիաներով,— երբ թէ կարելի է առանց պետութեան հանդէպ ունեցած պարտաւորութիւնները կատարելու, վաճառքի հանել խաղողը,— նպատակ ունին վիժեցնել խաղողի մթերման պլանը»։

Ահա Աշտարակի շրջանին մէջ։ Միրա չկայ, եթէ գիւղացին օտարի աչքով կը նայի խաղողին, որ կը փճանայ այգիներուն մէջ։ Այգեգործական համայնական տնտեսութիւններն ալ վարակուած են նոյն ցաւով։ «Շահումեան» այգեգործական համայնական տնտեսութիւնը ոչ տակառ ունի, ոչ ալ չան ու դոյլ։ Նոյն վիճակը Օշական եւ Ղլթամուր գիւղերուն մէջ։ «Արարատ» ընկերութիւնը չունի կշռաքար, տարա, դոյլ ու չան։ Օշական, Ղլթամուր, Աշտարակ գիւղերուն մէջ սովորական դարձած են այգիներէն խաղող գողնալու դէպքերը։ Շրջանէն պետութիւնը կը պահանջէ 5298 կենդինար խաղող։ Ղամարլուէն կը գրեն Խորհ· Հայաստանի թէ Ղամարլուի շրջանին մէջ Մուղամլու գիւղին «Արարատ» այգեգործական տնտեսութեան այգիներուն բերքը փճացած է մեծ մասով։ Մնացած խաղողն ալ կը գողցուի ամէն գիշեր, կամ ցերեկին թռչուններն են, որ կը փճացնեն։ Լէնինականի Արփա գիւղին կոլխոզը ցանած է առատ ցորեն, որ արդէն «կծղեր է», կը գրէ Խորհ· Հայաստան, եւ մկս կովմէ մուկերն են, որ կը փճացնեն, որովհետեւ հնձող չկայ։ Ոչ միայն հնձուորը կը պակսի, այլեւ կոլխոզին անդամներն ալ չեն ուզեր արտ երթալ, որովհետեւ կը պահանջեն «առաջաւոր հարւածային կոլտնտեսականի չափ աշխոր եւ բերքի 30 տոկոսը»։

Ղարաքիլիսայի շրջանը, Համզաչիման գիւղէն մենատնտես գիւղացիները կը հնձեն (կը գողնան) հաւաքական տնտեսութեան 20 հեկտար խոտը։ Սարալ գիւղին մէջ կ՚այրեն հաւաքական տնտեսութեան 4 սայլ դարին։ Բզովդալ գիւղին մէջ՝ ցորենի դէզերը։ Շահալի գիւղին մէջ՝ 25 սայլ ցորեն։ Այս գիւղին հաւաքական գիւղատնտեսութեան սեփականութիւնէն՝ կը գողնան 26 սայլ խոտ, 7 խոզ, 5 ոչխար, 2կով։ Խորհ· Հայաստան կը պահանջէ «դասակարգային թշնամու նկատմամբ անյապաղ կիրառել կառավարութեան որոշումը՝ գնդակահարել սոցիալիստական սեփականութիւնը հրկիզողներին եւ յափշտակողներին»։

Շարքը երկար է այս դէպքերուն։ Կ՚ընդհատեմ։

***

Հայաստանէն դուրս, նոյն դէպքերը կը կրկնուին նաեւ Վրաստանի, Ատրբէջանի, վերջապէս լայնատարած Ռուսիոյ բոլոր շրջաններուն մէջ։ Եւ ասոր կառավարութիւնը մասնաւոր հրովարտակներ հանած է՝ դեբադոյն պատիժ սահմանելով բոլոր անոնց, որ կը յափշտակեն «սոցիալիստական սեփականութիւնը»։ Թերթերը լեցուն են յօդուածներով, որ լուսաբանութիւններ կուտան այդ հրովարտակին մասին։ Ահա Կրիլէնկոն, Ստալինի աջ բազուկը, համբակ կոմունիստ, որ դոց ըրեր է ամբողջ Լէնինը։ Իր յօդուածը խճողուած է Լէնինի հատորներէն քաղուած մէջբերումներով։

Կրիլէնկօ այսպէս կը սահմանէ «սոցիալիստական» կամ «հասարակական սեփականութիւնը» (Պրոլետար, սեպտեմբեր 15)։—

— «Հասարակական սեփականութիւն ենք կազմում ամէնից առաջ գործարանները ու արտադրութիւնները, որոնց համար միլիոններով գործ է դրուել ժողովրդի դրամը, ինչպէս նաեւ միլիոնաւոր աշխատաւորների գոյքային ու ֆիզիքական ուժը։

Երկրորդ՝ այն պատրաստ արտադրանքների, ապրանքների ու լայն գործածութեան առարկաների քանակութիւնը, որը պատրաստուել է միլիոնաւոր բանւորների ձեռքով։

Երրորդ՝ երկաթուղային ու ջրային տրանսպորտի բեռները։

Չորրորդ՝ հարիւր հազարաւոր կոլխոզներում ցրուած սննդանիւթերն ու տեխնիկական մշակոյթները, հացը, ինչպէս նաեւ անասնարոյծների ու թռչնարոյծների մթերքները»։

Բոլոր ասոնք պետական սեփականութիւն են եւ «սրբազան»։ Բոլշեւիկեան օրէնքն է, որ «սրբազան»՝ կ՚անուանէ ընկերվարական սեփականութիւնը։ Եւ Կրիլէնկօ կը բացատրէ.— «Սրբազան նշանակում է մերօրին շատ մօտ, մեզ համար ամենաթանկագին, ամենամաքուր բան, եթէ մենք սկզբունքով չենք ժխտում այդ դարձուածքի գործածելը։ Այդ սեփականութիւնն օծուած է այն դահերի արիւնով, որ տուեց բանուորական դասակարգը, որպէսզի պահպանէ իր սոցիալիստական պետութիւնն ու սեփականութիւնը։ Այստեղ ոչ մի տէրտէրական բան չկայ, որովհետեւ հասարակական սեփականութիւնը օրհնել են ոչ թէ տէրտէրներն ու տէր Աստուածը, այլ բանւորական դասակարգն՝ իր աշխատանքով, իր ապրած նեղ օրերով»։

Այսպէս սրբագնացնելէ, բայց դարձնելէ յետոյ «սոցիալիստական սեփականութիւնը», Կրիլէնկօ կուգայ արդարացնելու մահապատիժը, որուն ենթակաները կը բաժնէ 4 խումբի.—

1.— «Դասակարգային թշնամիները, հակայեղափոխականները, որոնք հրդեհում են մեր խոշորարտադրութիւնները, կազմակերպում են պայթիւններ, ոչնչացնում են ներմուծող սարք ու կարգը, քանդում են մեր հասարակական տնտեսութիւնը, դիվերսիայի կանոնով կամ օտար պետութիւնների գլխաւոր շտաբների մատնանշումով ու կարգադրութեամբ։

2.— Այս խումբը, որն այժմ աւելի պակաս է կազմակերպուած, բայց շատ աւելի երկիւղալի ու աւելի բազմաթիւ է՝ այն մասնաւոր գործողներն են, որոնք հանդէս են գալիս իբրեւ սպեկուլանտներ ու վաճառականներ, ներս են խցկւում մեր կոոպերատիվային ու մատակարարող կազմակերպութիւններում, մեր անհամար առեւտրական մարմինների մէջ։ Այդ խմբակի թշնամիների նպատակն է իւրացնել խաբեբայութեամբ, կեղծարարութեամբ ու յափշտակութեամբ մեր հասարակական գոյքը՝ մասնաւոր շուկայում ծախելու համար։

3.— Նախկին կուլակները, գիւղական բուրժուազիայի ներկայացուցիչները, որոնք քանդում են կոլտնտեսութիւնները՝ կոլտնտեսական գոյքը յափշտակելու ճանապարհով։ Դրա լաւագոյն օրինակները ներկայացնում են այն դէպքերը, որոնք ներկայւմս տեղի են ունենում ստորին ու միջին Վոլգայի շրջաններում, որտեղ կուլակները գիշերով արշաւում են կոլտնտեսական դաշտերն ու այնտեղից յափշտակում են հացը՝ վաճառելու համար։

4.— Քաղաքի գողերը, խուլիգանները, յափշտակիչները, աւազակները, որոնք զբաղւում են երկաթուղային ու ջրային տրանսպորտի բեռները, գործարանների ու կոոպերատիվային խանութների ապրանքները գողանալով։

Կրիլէնկօ աւելի՜ց դատ նոյն ծանր պատիժները կը սահմանէ անոնց, որ «բռնութիւն ու սպառնալիք են գործում կոլխոզների հասցէին, որպէսզի ստիպեն նրանց դուրս գալ կոլտնտեսութիւններից ու դրանով քանդեն կոլտնտեսական արտադրութեան հիմքը»։

Կը տեսնուի, որ այս ծանօթ հրովարտակը քաղաքական գոյն կուտայ բոլոր այն դէպքերուն, որոնք տեղի կ՚ունենան Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան։ Քաղաքական պայքարի գոյն կուտայ Զանգեզուրի խոնարհ գիւղացիներուն, որոնք ցորեն կ՚ուզեն՝ ապրելու համար, եւ երբ չեն ստանար՝ կ՚այրեն ի նշան խիստ բողոքի կամ վրէժխնդրութեան։

Եւ ահա այս խոնարհ ու անօթի գիւղացիներուն է, որ կ՚ուղղուի Մոսկուայի հրամանագիրը,—«մենք չենք խնայի նրանց» կ՚աղաղակէ Կրիլէնկօ։

Ու կարմիր մանգաղը դարձեալ պիտի հնձէ գլուխը այն թշուառ հայ գիւղացիներուն, որոնք մանգաղ կը փարատեն, ցորեն կը հնձեն, բայց կը դադա՞ն աւի մը ցորենի համար։

Գնդակահարութեանց լուրը որ արուաւ ՅԱՌԱՋ, պիտի շարունակուի տակաւին, քանի անօթի է հայ գիւղացին՝ գլուխն հակած Մոսկուայի բարբարոս լուծին տակ։

Կը հնձէ ու դեռ պիտի հնձէ՛ կարմիր մանգաղը։

ՇԱՀԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

Ազգային ինքնապաշտպանութեան հարցին եւ այս մօտիւ երիտասարդ սերունդի անհոգութեան կամ անտարբերութեան նուիրուած շարք մը յօդուածներ տեսին են եւ գովելի ումեղի համար այժմէական։

Յաւակնութիւնը չունիմ թարգման ըլլալու երիտասարդութեան տեսակէտներուն, բայց չհանդուրժելով անհոգութեան մեղադրանքին, կը փափաքիմ՝ սրտաբաց պարզել մտածումներս։

Սխալներ անտարակոյս գործուած են։ Պատմութիւնը սեւ կամ սպիտակ գոյներով՝ կրնայ նշանակել անցնող սերունդի գործերը։ Ու եթէ այդ գործերը սեւ ըլլան, անոնք տարածուած պիտի ըլլան հաւասարապէս բոլոր սերունդին վրայ եւ հետեւաբար՝ չէզոքին, ռամկավարին, հնչակեանին ու Դաշնակցականին։

Թողո՛ւնք որ այս սերունդը միսիայն նախորդը ճերմկցնելու կամ սեւցնելու վիճաբանութեանց նուիրէ ինքզինքը։

Վաղուան սերունդը ժառանգութեան մը կը կսպասէ։ Եթէ մենք ժառանգ ստացանք «Հայրենիք եւ Ազատութիւն» գաղափարները արիւնոտ ու շղթայուած, մեր պարտքն է հանդէպ մեր յաջորդներուն բիւրեղացնել արիւնը ու մաշեցնել շղթաները նոյն գաղափարներուն, եթէ ժամանակը եւ բախտը չունեցանք մենք իսկ մարմնաւորելու զանոնք, փշրելով շղթաները։

Երիտասարդութիւնը ամէնէն աւելի խանդավառող ու գործունէութեան մղող ազդակն է պատասխանատուութեան զգացումը։

Հանրային գործունէութեան ասպարէզի մէջ պատասխանատուութեան այդ զգացումը որեւէ ուրիշ առաքինութիւններէ աւելի ստացական, ժառանգական է։

Ընդունինք որ հայ ժողովրդական զանգուածը չունէր ինքնագիտակցութիւն։

Ընդունինք որ երկար տարիներու գերութիւնը եւ քրիստոնէական վարդապետութեան սխալ մեկնաբանութիւնն եղան պատճառները։

Բայց կ՚ընդունի՞ք որ ազգի մը յարութեան օրերուն պէտք են անհատներ որ ըլլան նոյն ժողովրդի դաստիարակներն ու առաջնորդները, անոր հոգւոյն եւ զգացումներուն պատկերացումը։ Այդ առաջնորդները պէտք է ըլլան բացառիկ դէմքեր, իբրեւ գիտակից, անշահախնդիր, անձնուրաց, պէտք է ապրին իրենց գործով ու պէտք է մանաւանդ գիտնան մեռնիլ իրենց գործին հետ, եթէ այդ վիճակուեցաւ իրենց։

Մեզ առաջնորդող այդ կարգի դէմքեր հազուագիւտ են։

Կորսուած ու անհետացած ժառանգութիւն մը ունինք, հետեւաբար, պէտք է վերստանանք, գտնելէ յետոյ։

Առանց ժամանակ կորսնցնելու երիտասարդ սերունդը պէտք է սկսի այդ գործին։

Նոր սերունդը չի կրնար հանդուրժել որ անձնական հաշիւները ու հին ոխերը զան արգիլել ապրող սերունդի միութիւնն ու համագործակցութիւնը։

Պէտք է իւրաքանչիւր սերունդ իր ձեռքով գրէ իր պատմութիւնը։

Տարունակ օտարը մեր անկման ու թշուառութեան պատճառ ցոյց տալը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ քնացնել երիտասարդութիւնը ու ծածկել սընամկութիւն մը։ Սա մեր սերունդին մատուցուած հաշիշն է։

Այս ալ ժառանգին մաս կը կազմէ։

Եթէ իրաւ է որ մեր նախորդ սերունդները ժառանգեցին կրօնական հաւատաւծականութեան աղետալի պայքարներն ու իրենց աւերիչ ազդեցութիւնը, նոր սերունդը պէտք է զգոյշ ըլլայ չստեղծելու իր կարգին հաւատաւծականութեան ամէնէն տխմարն ու զզուելին, Ռուսահայի եւ Տաճկահայի անիմաստ պայքարը, որ հայրենադաւութիւն է, ոճիր է։

Հրաւիրելով Հայաստանի այժմու կուսակցութիւնն ու վարիչները ստանձնելու պատասխանատուութիւնը իրենց գործելակերպին ու քաղաքականութեան, մենք պարտաւոր ենք գաղութներու մէջ կազմակերպել երիտասարդական ինքնապաշտպան թումբեր, պահելու համար սերունդը նախ Հայ, եւ ապա դաստիարակել ու վարժեցնել զայն քաղաքացիական առաքինութեանց, հեռակէտ ունենալով ներգաղթը։

Հեւ հեւ ու թեթեւաբարոյ գործունէութեան մը կողմնակից չենք, բայց կորսնցնելու ժամանակ չունինք։

Եթէ չենք կրնար վաղը տնօրինել մեր կամքով ու գործով, պէտք է զգաստ ըլլանք, ուրիշներու պատրաստելիք անակնկալներու դիմագրաւելու ազդակներ ձեռք ձգենք։

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Յ· Գ·— վերջին պահուն կարդալով «Յառաջ»ի մէջ «Մալկարացի»ի կոչը, սրտատրոփ կը սեղմեմ ձեռքերս անվերապահ համակրանքս յայտնելով, ու կը փոխադարձեմ իր ջերմ համբոյրը։

Նոյն

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԱՆՑՔԵՐԸ

«Պայքար» Կիպրոսի Մելքոնեան հաստատութեան շուրջ իր գրած սեպտ. 16ի խմբագրականը կը վերջացնէր այսպէս.

— «Այդ հաստատութեան վատնուած հարիւրաւոր ոսկեր աւելի թանկարժէք են, քան Մելքոնեան նուիրատուութիւնը»։

Երբ Մելքոնեան հաստատութեան եւ Մելքոնեան հաստատութիւնով Հայ Բարեգործականի համակիր եւ ոչ-համակիր թերթեր բոլորը միասին լեզու կ՚ելլեն, կը նշանակէ թէ «Մելքոնեան հաստատութեան մէջ նեխած բան մը կայ»։

Կիպրոսէ օդափոխութենէ վերադարձող արժանահաւատ Եգիպտահայեր, մեզ կը հաւաստեն թէ՝ գլուխը, գլխաւորը նեխած է Մելքոնեան կրթարանին մէջ։

Բայց ամբողջ մարմինը վարակումէ ազատելու համար, այդ նեխած գլուխը փրցնել ու նետել, եթէ ոչ արկարելի, գէթ շատ դժուար է, կ՚ըսեն։

Մտիկ ըրէք խնդրոյն «Գիրք Ծննդոց»ը։

Մելքոնեան ծնաւ Մելքոնեան նուիրատուութիւն։ Գեղեցիկ ժեսթ։ Յաւէտ գովելի։

Մելքոնեան նուիրատուութիւն ծնաւ Մելքոնեան Կրթարան։ Նմանապէս գովելի եւ ծափահարելի։

Մելքոնեան Կրթարանը ծնաւ Մելքոնեան կամք։ Կամք՝ մինչեւ մահ կրթարանը ղեկավարելու։ Աններելի սխալ, գործուած թէ բարեբարին եւ թէ Բարեգործականին կողմէ։ Նորէն ներելի պիտի նկատէինք այդ սխալը, եթէ բարերար Մելքոնեան կրթական գործերէ հասկնար։

Մելքոնեան կամք ծնաւ Կիրակոսեան։ Եւ Կիրակոսեան, փոխանակ այդ կամքը ի բարին գործադրելու, գործածեց ի չարն։

Եւ Կիրակոսեան ծնաւ լրտեսութիւն, քսութիւն եւ խռովութիւն։

Եւ փա՜ռք յաւիտեանս ամէն։

Ծանօթներ մեզ կը հաւաստեն, երդում պատառ ընելով մեզ կ՚ապահովցնեն թէ՝ Կիրակոսեան սարդի մը ոստայնին մէջ ապաստանած, շարունակ թելեր կը փաթթէ Մելքոնեան Կրթարանին գլխուն։

Կ՚ողբան, կ՚ափսոսան որ խնդիրը շատ կնճռոտ հանգամանք մը ունի։

Անել մը պարզապէս։

Այս կացութեան առջեւ, մեզ կը մնայ ողբերգել Խորենացիի սրտառուչ բառերով.—

«Ողբամ զքեզ, Հայոց որբաշխարհ, ողբամ մշտահեծ որբերդ…»։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս· ՃԷՆՆԱՐՈՅԻ ՀՐԱՇՔԸ — Գ… ԿԱՆ ՑԱՆԴՈՒՑԻ ՓՈՐՁ ՄԸ — … ԹԵԼԸ ԾՈՎԻՆ ՏԱԿԷՆ — Գոյն… ՐՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ։

Թերեւս լսած էք թէ Նափոլիի եկեղեցիին մէջ երկու սրուակներ… որոնք կը պարունակեն Ս· Ճէնն… արիւնը։ Տարին երկու անգամ… արիւնը հրաշքով հեղուկի կը վ… ու եւ կը սկսի եռալ։

Պիտի զարմանաք անշուշտ, … սեմ թէ կը գտնուին մարդիկ, … կարծեն թէ երբ այդ հրաշքը … չունենայ, յիշեալ քաղաքը են… պիտի ըլլայ մեծ աղէտի մը։

Այս մասին պատմութիւնը մ… տեւեալ միջադէպը կը պատմէ։— Շամփիոնէ անուն ֆրանսացի… րավարը (1762 – 1800) երբ Նափ… քաղաքը գրաւեց, իմացաւ որ … վուրդը իր բանակի զինուորներ… դրդուելու համար, հրաշքը տեղի … տի չունենար։

— Գացէ՛ք, գտէ՛ք պատարագիչ… հանան, ըսաւ զօրավարը իր թի… պահներուն, եւ իրեն ազդարարեց… որ եթէ Սուրբին արիւնը հինգ վա… կեանի մէջ չեռայ, հրաման պիտի … զինուորներուս ռմբակոծելու … քը։

Այս սպառնալիքին վրայ, հրաշ… տեղի ունեցաւ……։

Եւ ըսել թէ ներկայ քաղաքակիր… դարուն մէջ կը գտնուին պարզամի… ներ, որոնք հաւատք կ՚ընծայեն նմ… օրինակ չինծու հրաշքներու։

*** Վերջերս երեք գերմանացի գի… նականներ յանդուգն փորձ մը կատա… րած են, իրենց կեանքը վտանգի են… թելով։

Ջուիցերիոյ ձէնէրօզ լեռան գագա… թին վրայ զետեղած են այնպիսի … մը, որ չհրէ կայծակին աղդեցութի… նը։

Կզզլեացուցիչ մասնաւոր գործիք… րու յարդարանքով օժտուած պարա… մը իր մէջը կ՚առնէ ելեկտրական … ուժը՝ զոր օդին մէջ պայթող փայլակ… ները կը սպառեն փոթորիկներու … տեն, որոնք ա՛յնքան յաճախադէպ … ձէնէրօզ լեռան բարձունքներուն վ… րայ։ Մասնաւոր գործիքներ թոյլա… րած են երեք գիտնականներուն չափե… լու մթնոլորտին մէջ պարփակուած ելե… ւտրականութեան «վօլթաժ»ը, որ … միլիոնի կը հասնի։

Միջանկեալ ըսենք թէ ելեկտրակա… նութիւն հայթայթող մեծ գործարա… ներուն աշխատանոցներուն մէջ մի… չեւ այսօր արուեստական եղանա… ստացուած ելեկտրական ամենաբար… «վօլթաժ»ը 5 միլիոնը չանցներ։

Կը կարծուի թէ ելեկտրական նմա… օրինակ ահաւոր ուժ մը հնարաւոր… տի դարձնէր անջատումը նիւթի … նիւթներուն։

*** Տօքթ· Պիալ, Պէրմուտեան կղզ… ներուն մօտերը, պողպատէ գունդի … մէջ փակուած մնալով, իջած է … դը խորութեան մէջ։

Այդ գունդը կը յիշեցնէ փրոֆ· Փ… քարի օդապարիկին նաւակը եւ … tysphère» կը կոչուի։

Ցիշեալ գիտնականը այդ վիճակ… մէջ յաջողած է երեւան հանել ծով… խորութեանց զաղանիքները եւ … նոնք մասնաւոր գործիքով համը… ընկալուչ կայաններու։

*** Գերմանացի Փրոֆ· Շնայըր … հաստատէ թէ արեգակնային լոյսի … բաղադրութեամբ եւ յատկութիւ… րով մեծ առաւելութիւններ կ՚ընծ… բաղդատմամբ արուեստական … գան լոյսերուն։

Նոյնպէս, բնական լոյսը նպաստ… ւոր ազդեցութիւն մը կը ներգործ… խառող մարդուն վրայ։ Իր … քով, պարզ գոյն մը, ինչպէս … տը, կարմիրը, սեւը, … մարմինը, կ՚ազդէ մարդուն … վրայ և անոր հետեւանքով … բողութիւնները աւելի դիւ… կը գործեն։

Գերմանացի գիտնականը իր … թիւնը աւելի առաջ տանելով … թէ՝ երբ ուսուցիչ մը իր … ցարձակ մթութեան մէջ … կերտները աւելի ուշադրութեամբ եւ … տի կրնան հետեւիլ դասերուն … նոնք պահել իրենց մտքին մէջ։

Թող թէ նմանօրինակ դասա… թիւն մը իր տեսակին մէջ պիտի … տարօրինակ, եւ նուազ հաճելի։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐ…

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ … ՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ … շարով կը շարուի ՅԱՌԱՋԸ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ … թղթակիցներէ իրենց գրութիւն… գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ…

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օր»ը Հարաւ. շրջանին մէջ

— :-: —

ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Փարիզի Հարաւային շրջանին (Պանթէօ-Քաշան) «Արծիւ» խումբի կողմէ կազմակերպուած, «Դաշնակցութեան Օր»ը, ժողովրդական խնկական ցնծատօնի մը բնոյթը ունեցաւ կիրակի հոկտ. 16. Պուռ լա Ռէնի Salle des Banquetsի սրահին մէջ։ Պատանիներ, երիտասարդներ եւ տարիքաւորներ գրաւած էին աթոռները, շարքը կամ ոտքի վրայ կը մնային։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Օրուան նախագահը ընկեր Ս. Գարակէօզեան բացման խօսքի ընթացքին անդրադարձաւ «Արծիւ» խումբի կատարած դերին մասին եւ ըսաւ. «Մեր խումբը աշխատած է ստեղծել ազգային եւ հաւաքական գործունէութիւն, առանց աղմկելու հրապարակը, փափաքած է որ Ֆրանսայի այս շրջանին մէջ հեռլան պայքարներ անիմաստ եւ ջլատիչ։ Ան նոյնացած է ժողովրդի ցաւերուն եւ պահանջներուն հետ»։

Օր. Էլիզա Աբրահամեան արտասանեց «Եփրեմ»ը յաջող կերպով։ Իսկ ընկեր Ս. Յովհաննէսեան երգեց «Ալագեազ»ը։ Ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Շաւարշ Միսաքեան, որ պատմական ակնարկ մը նետելով մեր ազատագրական շարժման վրայ, պարզեց յեղափոխական կազմակերպութեանց սկզբնական վիճակը, մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմութիւնը։ Պատկերացուց 42 տարուան պայքարներու ելեւէջները եւ թելադրեց կազմել միացեալ ճակատ՝ յանուն հայրենիքի փրկութեան, որուն տրամադրած է իր ուժերը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Թառիստ Պ. Ժօրժ մերթ ընդ մերթ կը նուագէր ընտրուած կտորներ։

Ընկեր Ս. Թորոսեան արտասանեց «Երեւան»ը, խանդավառելով ներկաները։ Պ. Գամէր Մեծատուրեան նկարեց, նուագի ընկերակցութեամբ, Քրիստափորի գլուխը։ Պ. Կարապետ Յակոբեան արտասանեց Չարենցի «Հայաստան»ը։ Խօսեցաւ նաեւ ընկեր Լ. Զարմիչեան որ շեշտեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան անհրաժեշտութիւնը երկու պատճառներով, — առաջին որովհետեւ հաշիւ ունինք կարգադրելիք մեր թշնամիներուն հետ եւ երկրորդ որ մեր ազգային անկախութեան իրականացման համար միակ իրական ուժը կը կազմէ։

Պարերու բաժինը ստեղծեց ընտանեկան մթնոլորտ մը։ Օրիորդներ Հայկուհի Սրապեան, քոյրեր Դավէզեան, փոքրիկն Աշխէն մասնաւոր տարազով պարեցին Կովկասեան եւ հայկական պարեր, ներկաները բոլորն ալ մասնակցեցան պարերուն։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով։ Սրահէն բաժնուողները միաբերան կը փափաքէին որ յաճախակի տեղի ունենան այս կարգի հաւաքոյթներ՝ որոնք թէ կը զարգացնեն եւ թէ հոգեկան վայելքներ կը ստեղծեն։

Թղթակից

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կրթական գործավար տոքթ. Րէշիտ Կալիպ պէյի առաջին գործը պիտի ըլլայ կանոնաւոր վճարում ապահովել այն ուսուցիչներուն որոնք դեռ ամսական չեն առած նահանգային վարչութիւններէն։

Առնուած տեղեկութեան համաձայն, հրահանգ պիտի տրուի կուսակալութեանց որ հոկտեմբերէն սկսեալ պետական միւս պաշտօնեաներուն կարգին կանոնաւորաբար ամսական վճարուի ուսուցիչներուն։ Քանի նահանգներ չէին տուած ուսուցիչներուն ամսականները։ Ձեռք առնուած միջոցներուն շնորհիւ, մինչեւ հիմա 15ը վճարած են, մնացեալներն ալ շուտով պիտի վճարեն։

«Կրթական գործավարը շատ կարեւոր նախագիծեր կը պատրաստէ եւ մօտերս ականատես պիտի ըլլանք կրթական մեծ եւ բարերար յեղափոխութիւններու», կը գրեն Թուրք թերթերը։

ԿԵԱՆՔԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կեսարիայէն կը հաղորդեն «Վագըթ»ի թէ 300,000է աւելի բնակչութիւն ունեցող այս կուսակալութեան մէջ կան 127 նախակրթարան, 220 ուսուցիչով։ Այս դպրոցները կը յաճախեն 10,000 աշակերտներ։ Ասկէ զատ կայ նաեւ գիշերօթիկ պետական վարժարան մը որ 200 աշակերտ ունի։ Միջնակարգ եւ լիսէի աստիճանով դպրոցները չորս հատ են որոնց մէկը Թալասի ամերիկեան վարժարանն է։

Կեսարիոյ մէջ կրթական տեսակէտով ամէնէն աւելի ետ կը մնան աղջիկները, որոնք ազէտ ծնողքներու կողմէ 12—13 տարեկանին իսկ դեռ նախակրթարանը չաւարտած կ՚առնըւին, ժամ առաջ այրերու մօտէն հեռացնելու եւ չարշաֆի մէջ առնելու համար։ Քիչեր ալ թէեւ միջնակարգ վարժարան կը մտնեն, բայց առաջին կարգերուն մէջ իսկ նշանուելով կամ ամուսնանալով կը ստիպուին դպրոցը ձգել։

Թալասի ամերիկեան դպրոցը մօտ 50 տարուան կեանք մը ունի, իբր աղջկանց եւ տղոց քոլէճ։ Կառավարութիւնը անգամ մը փակեց այս դպրոցը, բայց վերաբացուեցաւ միայն մանչերու յատուկ միջնակարգ ծրագրով մը։ Դպրոցին մէջ գործնական դասեր եւ արհեստներ ալ կ՚ուսուցուին, բայց միախնարական ոգիով ըլլալուն համար այնքան ընդունելութիւն չէ գտած։ Ամէնը 45 աշակերտ ունի։

ԿԸ ՎԱԽՆԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, Միլլիյէթի մէջ հրատարակած է կարեւոր խմբագրական մը որուն գլխաւոր մասերը կը ներկայացնենք (14 հոկտ.)։

— Ամենամեծ դժբախտութիւնը, երկրին մէջ դասակարգային պայքարի դուռ բանալն է։ Մեր կուսակցութեան եւ պետերուն այս մասին ունեցած տեսակէտը շատ որոշ է։ Հետեւաբար, անոնք որ — գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար — հակառակը կը պնդեն, ամենամեծ չարիքը կը հասցնեն երկրին։ Այս տեսակ փափուկ նիւթեր, խօսքի եւ գրչի ազատութենէն անդին մնալու են։

Պոլսոյ նաւահանգիստի ընկերութեան պաշտօնէութիւնը, իր վերջին թիւին մէջ սա վերնագրով խմբագրական մը ունէր. «Ճարտարարուեստ (ճարտարագործ) (սանայրճը) էֆէնտիներ, լսեցէ՛ք»։

Յօդուածին հեղինակը բուռն կերպով կը քննադատէ տնտեսական նախորդ գործավար Շէրիֆ պէյը։

«Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյի համաձայն, մեր երկրին տագնապը անխուսափելի մէկ հետեւանքն է համաշխարհային տագնապին։ Բայց այն ատեն հարկ էր սպասել ընդհ. տագնապին փարատման եւ ասոր համար ալ միջազգային համաձայնութեանց մասնակցիլ։ Մինչդեռ, հակառակ իբրեւ գիտական մարդ ճանչցուելուն, նախորդ տնտես. գործավարը պէտք եղածէն աւելի համարձակութիւն գտաւ իրեն մէջ, այսօրուան կացութեան պահանջին ճիշդ հակառակ միջոցներ ձեռք առնելու համար։

«Բայց եւ այնպէս, Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյ երբեմն կը յայտնէր թէ ուրիշ երկիրներու տագնապը մերինէն աւելի ծանր է։ Արդ, ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ ուրիշ երկիրներուն չըրած սեղմումները մենք ըրինք»։

Յօդուածագիրը, — գիտել կուտայ «Միլլիյէթ»ի խմբագրապետը,— միւս կողմէ կը գովէ նախորդ տնտես. գործավարը որ ջնջեց ճարտարարուեստական նախանիւթերուն մաքսէ զերծ ըլլալու դրութիւնը։

Քանի որ առիթը եկաւ, հարցնենք.

— Ո՞ւրկէ եւ ինչո՞ւ մէջտեղ ելաւ այս հակառակութիւնը ճարտարարուեստին դէմ։ Արդեօք կ՚ուզեն որ գործարանները փակուի՞ն, ճարտարարուեստը մեռնի՞։

Տեղական ճարտարարուեստ հաստատելու անհրաժեշտութիւնը ներկայիս աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է։ Խնդիր է միայն ճշդել թէ պետութիւնը ճարտարարուեստական ո՞ր ճիւղերը ամէնէն աւելի պիտի պաշտպանէ։

Յօդուածագիրը տեղ մըն ալ կ՚ըսէ.

«Ցաւով կը տեսնենք որ, այն միջոցին երբ ամէն մարդ մեծ նեղութեան մէջ է, ոչ ոք կ՚ըսէ թէ ի՞նչ կ՚ուզէ եւ թէ ի՞նչ միջոցներ կ՚առաջարկէ։ Մեր թերթերը խոր քունի մէջ են, մեր գիտունները իրենց յաւիտենական լռութեան մէջ, գործի մարդիկը եւ վաճառականները (խտարէճի) ալ ամբողջովին անտարբեր։ Մարդ չուզեր գործին խառնուիլ, եւ կարծիքը յայտնելը անպատկառութիւն (ճիւսթախլըգ), անկրթութիւն կը համարուի»։

Յօդուածագիրը կը շեշտէ նաեւ թէ Պոլսոյ ճգործարանատէրերէն ոմանք հրապարակը վխլուկի տուին.

«Երբ ու կէս ձայներ աշխարհը բանեցին, իրենք զիրենք ներկայացնելով իբրեւ Թարգմանը հանրային կարծիքին որ պարզապէս դէմ է բաժնեցուցակի դրութեան»։

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Ըսմէթ փաշա, Արեւելեան Նահանգներու մէջ իր կատարած քննական ուղեւորութեան բերանացի տեղեկագիրը յանձնեց Հանրապետութեան Նախագահին։

Իր քննութեանց հետեւանքով վարչապետը նկատի առած է կարգ մը վարչական ու ընկերային միջոցներ որոնք Կազի փաշային կողմէն ալ հաւանութիւն գտած են։ Այս միջոցները կը ձգտին քիչ մը աւելի հանգիստ ապահովել այդ շրջանի ժողովուրդին եւ բարձրացնել անոր բարոյական եւ մտաւոր մակարդակը։

Ըսմէթ փաշա շատ գոհ մնացած է ժողովուրդին հետ իր կատարած շփումներէն եւ մտերմական խօսակցութիւններէն։ Ամէնէն աւելի դպրոց եւ ուսուցիչ ուզած են։

Յառաջիկայ գարնան, Ըսմէթ փաշա նոր ուղեւորութեան մը պիտի ձեռնարկէ, Սեւ ծովի նահանգներէն սկըսելով եւ մինչեւ արեւելեան սահմանը երթալով։ Միեւնոյն ատեն հարաւային նահանգներն ալ պիտի այցելէ։

⁂ Ատանայէն անցած միջոցին, վարչապետը Ֆէվզի Փաշա կայարանին մէջ ընդունած էր Ատանայէն գիմաւորութեան եկող պատուիրակութիւն մը։ Վարչապետը բացատրեց նոր հիմնուելիք հիւսուածեղէնի գործարաններուն կարեւորութիւնը եւ աւելցուց.

— Գործարանը Ատանայի մէջ չենք հիմներ, բայց Ատանայի բամպակը պիտի գործածենք։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիր ու ցան Հայեր

ԿԱՐՏԱՆ, 17 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.). — Հոկտեմբերեան փոթորկաշունչ օր մը Միլ կ՚երթանք։ Պաղ հովը կը զարնուի մեր քունքերուն ինքնաշարժի լուսանցքներէն, խռովելով մեր ներքին անդորրութիւնը...։

Աշնանային դեղնած տերեւներու կոյտերը կը բարձրանան շոգեկառքի անիւներուն տակէն, պար գալով մեր գլխուն վերեւ...։ Ծառուղին երկա՜ր ու հաճելի հէքեաթի մը աղուոր տպաւորութիւնը կը թողու մեր վրայ։ Հեռուն, հանդիպակաց լեռներու կողքին կ՚երեւան հնամեայ վանքեր ու եկեղեցիներ՝ իրենց պատկառազդու տեսքով։ Անոնց յետնակողմը կը բարձրանայ մայրենիներու դալարագեղ կանաչութիւնը, ինչպէս ամպերու երկար ու ճերմակ կարաւանը, կապտագեղ երկնքի վրայ...։ Եղեւիններ վրաններու պէս տնկուած, լուռ ու անձայն կ՚աղօթեն բնութեան ազատ գրկին մէջ...։ Քիչ յետոյ կ՚անցնինք Վալսպրի քովէն։ Դալարիներու մէջ թաղուած հնամեայ պատերով վարժարանի շէնքը կը ցցուի մեր աչքերուն առջեւ։ Դրան վրայ կը կարդացուի Ecole d'Agriculture գունաթափ գիրերով։ Այս գիւղատնտեսական վարժարանէն շրջանաւարտ ելած են շատ մը հայ տղաքներ։ Հետզհետէ կ՚անցնինք զանազան գիւղակներու մէջէն, տեսակ մը գղեակներ, կանաչօրակ ծառերու մէջ կորսուած։ Հաճոյք է այս վայրերուն մէջ թափառիլ...։

Խումբ մը աշխատաւորներ ճամբուն վրայ կը կասակեն, քան կը գործեն։ Ինքնաշարժը կը սուրայ, արագ, հեւ ի հեւ, երկար ու անվերջանալի աղմուկ մը ձգելով իր ետեւին։ Լայն պողոտայի մը դարձուածքէն վերջ կը մտնենք Միլի նեղ ու ոլորուն ճամբան։ Ուղին վըտանգաւոր է։

Աջ ու ձախ փռուած են պարտէզներ, այգիներ եւ մանուանդ կաղամբները, ծովու մը կապոյտ պատրանքը տալով։ Քիչ յետոյ կանանչ սաղարթներու մէջէն կը տեսնենք գործարանին աշտարակը բարձր ու երկնակարկառ։ Կարծես թէ գաղաթը կորսուած է եթերային կապոյտներու մէջ։ Կ՚անցնինք մշակներու քովէն։ Կէս օրը անցեր է։ Գործաւոր չկայ։ Ճաշի են գացեր։

ՄԱՄՈՒԼ

ՏՕՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

▪▪▪

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ (9 Հոկտ.).

— «Տօն մըն ալ՝ «Մշակոյթի Օր»ը։ Եւ համազգային արժէքով, համահայկական նկարագրով։ Տօն մը, որ կը պանծացուի ոչ թէ իբրեւ յիշատակի տարեդարձը մեր պատմական թարգմանիչներուն, այլ իբրեւ առիթ մը՝ ցուցահանելու այն բոլոր գանձերը, որոնց տէրն է այս ցեղը դարերէ ի վեր եւ օգտագործելու զանոնք իբրեւ անսպառ դրամագլուխ, նոյն այդ ցեղի գոյութեան տեւականացման, անոր զարգացման ու վերելքին, անոր հերոսական ճիգերուն ապագայ պսակման համար։

«Մշակոյթի Օր»ը, ցեղապաշտպան այդ առաջադրութեամբ օծուն տօն մըն է։ Ինչպէս Ապրիլեան Սգատօնն է։ Ինչպէս Հայրենիքի Անկախութեան տարեդարձն է։ Ինչպէս Վարդանանցն է։ Գիտենք այս տօներէն իւրաքանչիւրին արժէքն ու իմաստը։ Եւ գիտենք, որ այս բոլոր արժէքներու կողքին, Հայ Մշակոյթը բացառիկ տեղ ու դեր ունի հայ ցեղի ինքնապաշտպանութեան գործին մէջ։

Ծեծուած, զզւեցուած, աղէտուած ժողովուրդ ենք։ Բայց գանձեր ունինք, որոնց չեն կրնար հասնիլ մեզ ծեծողին ու զզւեցնողին պղծագործ ձեռքերը։ Մեր մարմինն է վիրաւոր եւ տրտաքնապէ՛ս միայն տկար ենք ու անզօր։ Բայց մեր հոգեկան ուժն ու բարոյական կորովը, ոչ մէկ ազգ ունի։ Ոչ ոք պիտի կրնար այսքան դարհուրելի խոշտանգումներէ վերջ դեռ կանգուն մնալ։ Մինչ մենք կանք, հոգեպէս հզօր, արի ու աննուած։

Մենք, տոկալու եւ դիմագրելու ամէն արժանիք ունինք։ Դարաւոր մշակոյթի եւ հերոսական պատմութեան տէր ցեղ ենք։ Մեր լեզուն, մեր գիրը, մեր պատմութիւնը, մեր արուեստները, մեր մշակոյթի այս մեծարժէք ու ինքնուրոյն համադրոյթը, հայ ցեղի հոգին զրահող պողպատեայ պահպանակն է։ Ապրեր ենք դարերով այդ զրահին տակ։ Պիտի ապրինք եւ ասկէ վերջ, պայմանով սակայն, որ ապրող ցեղն ալ իր գանձերուն նկատմամբ շարունակէ ցոյց տալ այն գուրգուրանքը, զոր մեր նախնիքները, մեր ռահվիրայ ջահակիրները ցոյց են տուեր դարերէ ի վեր, զմայլելի գիտակցութեամբ մը։

Ապրիլ ուզելը չի բաւեր միայն։ Պէտք է գիտնալ ցեղովին ապրելու գաղտնիքը, ու՛ր թաքնուած է «Մշակոյթի Օր»ուան նման համազգային տօներու խորհուրդին մէջ»։

Միլ ենք արդէն։ Հայերու թաղը։ Այս գաղութին հաստատման թուականը կը սկսի 1929ի վերջերը, երբ կը պատահի Կարտանի հանքային մեծ աղէտը, որուն զոհ կ՚երթան Հայեր ու օտարներ, ինչպէս նաեւ մեր սիրելի Աբգարը։

Երկու շրջաններու մէջ տեղաւորուած են մեր հայրենակիցները, — Կրանտ Պասթիլ եւ Պլանշիրի։ Այս շրջանին մէջ կան կղմինտրի զոյգ գործարաններ, ուր կ՚աշխատին մեր հայրենակիցները։ Օրավարձքերը գոհացուցիչ են։ Կ՚ըսուի թէ այս գործարանին տէրը Հայ մըն է, որ այժմ Իտալիա կը մնայ։ Բայց օտարացած։ Գործատէրը տրամադրած է բնակարաններ, 30 ֆրանքի վճարումով։ Կրթական գործը հոս ալ երեսի վրայ ձգուած է։ Հայ մանուկները կը խլրտին փողոցին ու ճամբաներուն վրայ։

— Դպրոց չկա՞յ, կը հարցնեմ փոքրերու ծնողքներուն.

— Ո՛չ, կը պատասխանեն։

— Ուսուցչուհին այցելութքի է գացեր։ Անոր վերադարձին դպրոցը կը վերաբացուի՞։

— Չենք գիտեր։

Այսպէս թէ այնպէս, նոր սերունդի դաստիարակման գործը կը կաղայ, ճիգ ու եռանդ չի թափուիր։ Միլի հայ գաղութը եթէ հաւաքաբար աշխատանքի լծուի, վստահ ենք որ փրկարար գործ կը կատարէ այս ուղղութեամբ։ Որ եւ է կազմակերպութիւն գոյութիւն չունի հոս։ Տեսակ մը կղզիացած շրջան է, ամփոփուած իր պատեանին մէջ։

Մելամաղձոտ տպաւորութեամբ համակուած՝ կը վերադառնանք դէպի Կարտան։ Փոթորկաշունչ քամին դեռ կ՚ոռնայ սաղարթներուն եւ լճակին կապոյտ հայելիին վրայ, խռովելով անոնց մեռելային անդորրութիւնը։

Լեւոն Գեղունի

ՆՈՐ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ

Ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց վեց հոգի, որոնք աւելի քան 16,000 ֆրանք նպաստ ստացեր էին ապօրէն միջոցներով։ Մէկը՝ Մոռիս, գործազրկութեան նպաստի սնտուկին պաշտօնեայ էր (15րդ թաղամաս)։ Այս մարդը, պանդոկատէր Ֆոբէսթիէի եւ անոր պաշտօնեային միջոցաւ վկայականներ կուտար պանդոկին կարգ մը վարձակալներուն, գործազրկութեան նպաստ ստանալու համար։ Միեւնոյն ատեն պանդոկատէրն ալ նպաստ կը ստանար, առարկելով թէ գործազուրկներ կը պատսպարէ։ Պանդոկատէրը ամբաստանուած է թէ ոչ միայն կեղծ վկայականներ կը ճարէր, այլ եւ զատ – զատ արձանագրել կուտար երիտասարդ մը եւ իր սիրուհին եւ երկու անգամ վարձքի նպաստ կը ստանար, մինչդեռ միայն մէկ սենեակ տրամադրած էր։ Ամբաստանեալ պանդոկատէրը եւ գործազրկութեան սնտուկի պաշտօնեան դէմ դիմաց հանուելով, խոստովանեցան թէ իրենց միջեւ բաժնած են 16,000 ֆրանքը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 Հոկտ.— Կիրակի օր, 23 Հոկտ. ժամը 2.30ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Ա. խումբը կը մրցի պատուոյ դասակարգին պատկանող ամէնազօրաւոր խումբին Stade Olypique Loudaisի դէմ Stade Patronage Terrain la Françaiseի վրայ։

ԾԱՆՕԹ.— Մրցումին վայրը երթալու համար առնել հետեւեալ հանրակառքերը.— 82 թիւը Cours St. Louisէն։ 19 եւ կամ 20 թիւը Préfectureէն եւ իջնել Bld. Paul Pébre։ Ֆութպոլին դաշտը կը գտնուի Parc Boréllyի եւ Հայոց եկեղեցւոյն մէջտեղը ձախակողմի վրայ։

Մամնաճիւղ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

▪▪▪▪▪▪▪▪

«Հիմա կը տեսնե՞ս, բարեկամ, ո՛րքան վատ եմ ես, գիշերներ կան որ անքուն կ՚անցնեմ, յուսալով սպասելով ուշացած նամակի մը, խորհելով խօսքի մը, լուրի մը մասին... աղջի՛կ'ս, աղջիկս... օ՛հ ինչ անգութ են, ես երբեք այսպէս չսպասնեցի...»

Ձայնը թուլցաւ ու աչքերը գոցեց։

Տխուր ամպեր կային երկնքին վրայ։

Զմխիթարեցի։ Արդէն չուտով դղջացած, չար լռութիւն մը կը պահէր։

Օրագիրը ձեռքիս մէջ։

Բարտիներուն ստուերները կ՚երկարին, կը խառնուին ուրիշ ստուերներու, կը լուծուին աղջամուղջին մէջ։ Զարմացած թռչուն մը հեռ մըն ալ կը կկչայ։ Աղջիկ մը երգ մը մըլալէն կ՚անցնի։ Լուսանցքին վրայ չորրորդ ստուերագիծը Միւռիէլին, լրացաւ։ Խեղճ մարդու մը աչքերուն շուքը տուի անոր։ Ինծի կը թուի թէ ամէնէն աւելի իրեն կը նմանի։

Մարիուս եւ Քէնսաք, պատին քով, երկու առանձին հոր խոռի դէպեր կ՚այրեն։ Իւրաքանչիւրը կը ջանայ բարձրացնել իր բոցը ու համոզել իրենց նայողը եթէ ոչ իր բոցին, գէթ ծուխին բարձր ըլլալուն...

— Ի՞նչ կ՚ըսես, կը հարցնէ ինծի Միւռիէլ։

— Ոչինչ։ Եւ կը գոցեմ տետրակս։

— Նայէ՛ ծուխին։ Պատերազմի քիմիական կազերը տասը չափ իսկ տեղ չեն բռներ։ Եւ որքան լա՛ւ կը մաքրեն։ Օրինակ՝ գիշեր մը. գիշերուան մը մէջ երկու ժամ... մէկ ժամ բաւական է մաքրելու համար այս տեղի աղտեղութիւնը։

— Ո՞ր աղտեղութիւնը, կը հարցնեմ՝ չհասկնալով։

— Այս տեղի։ Մենք, դուն, ես։ Հիւանդները։

— Խենդ բաներ կ՚ըսես նորէն։

— Կրնայ ըլլալ։ Օր մը խրատանք պիտի տաս ինծի։

— Ո՛չ եւ ո՛չ։ Վաղը երբ նամակ առնես պզտիկ աղջիկէդ, որ ըսէ թէ պիտի գայ տեսութեան, ու համբուրէ իր մելամաղձոտ հայրիկը, այն ատեն...

— Պիտի կրկնեմ։

Թոյլ է ձայնը։

— Allons, բարեկամս, պատերազմը չահողը չի տկարանար այսքան։

— Չե՞ս կարծեր որ ինքզինքդ քաջալերելու պէս կ՚ըսես ատիկա։

— Կը կարծե՞ս... ըսել որ քու տեղդ, քու թոշակդ ունեցող մը կեանք պիտի ստեղծէր։

— Այո՛, եւ թերեւս ես ալ առանց այդ դրամին «կեանք ստեղծէ...»

— Դժուա՞ր է փորձելը։

— Ուշ է։

Աւելորդ է պատասխանել։

Զով է ու գեղին։

Ինչ յարմար պահ երջանիկ ըլլալու։

Կը չափեմ աջ ձեռքս, իր ամբողջութիւնը գուրգուրանքով կը քննեմ, եւ կ՚երեւակայեմ կարելի վազ մը մարմինս գրկուած այդ մասէն։ Այսօրը գերերջանիկ օր մըն է անշուշտ։

Միւռիէլ, բարեկամս, ո՛վ տկարութիւն, թշուառութիւնն ու թշուառականութիւնն ես դուն, գնա՛ անկողինդ, կզզիացիր եւ ջանա գոնէ իրական լռակեացը ըլլալ։

Գուցէ նեռեմ այն ատեն քեզի։

ԺԲ.

«Խօսարանը զի՞ս կ՚ուզեն։ Այցելութիւն մը ինծի՞։ Ո՞վ է արդեօք։»

Աճապարելով կ՚իջնեմ վար։

— Դո՞ւն ես, Ցարութիւն... ի՛նչ անակնկալ...

— Արմենակն ալ։ Իր Սիւզանն ալ։

Կը կենանք պահ մը, ձեռք—ձեռքի, անխօս. համբուրուի՞լ պէտք է։ Չեմ համարձակիր։ Ուստի իրենք ալ չեն համարձակիր։ Որովհետեւ վստահ եմ, բացի ինձմէ՝ իրենց մօքէն չանցնիր հիւանդութեան արգիլող պարագան։

Սիւզանը դեռ անծանօթի վերապահութեամբ դրան քով հեծելանիւները կեցնելու, ճիշդ կեցնելու պարապուելով ուշացած է։ Կուգայ ու կը փրկէ մեզ։

— Ծանօթացնեմ, Արմենակն է, նշանածս Սիւզանը, (ինծի դառնալով) եւ լաւագոյն ընկերներէս մին...։

Նուրբ, կարուհիի տաք ձեռքը կը սեղմեմ։ Վարդագոյն չրջազգեստին մէջ թարմ, գարնանային ծաղիկ մըն է։ Մեխակ կը բուրէ արդէն։

Ու քալելով դէպի պարտէզ, երեք Հայերս կը վերսկսինք մեր հայերէն խօսակցութիւնը։

Ա՛յնքա՛ն, այնքան բաներ ունէի ըսելիք, մինչ աճապարեր, մօտիկ կ՚ըլլամ միայն։ Ամիսներէ ի վեր ականջներս չեն լսած այդ երաժշտութիւնը— մայրենի լեզու։ Ականջներն ալ կը ծարաւնան եղեր, ու իրենց պապակը ակլին քով հոգեխռով համեմատութիւններ կ՚առնէ, ճշմարիտ կ՚ըսեմ, խօսէ՛... Հոգ չէ Արմենակ, մի՛ նեղուիր, վայրկեան մը թող նշանածդ մեզ չհասկնայ, ի՞նչ կ՚ըլլայ... գիտնայիր ի՛նչ հեշտանքով կը լեցնէք ականջներս՝ հոգիս...

Սիւզան կը հարցնէ՝

— Հո՞ս ձգենք հեծելանիւները։ Կարծես ուշադրութիւնները իրեն դարձնելու, խօսակցութիւնը ֆրանսերէնի վերածելու մտադրութեամբ։

— Այո՛, կը պատասխանեմ հայերէն. եւ աւելի մեղմութեամբ.

— Օրիորդ Սիւզան, կը հասկնա՞ք հայերէնը, քիչ մը գոնէ...։

— Օ՛ fi՛շ, fi՛շ...

Այդքանը բաւական է հիմակուհիմա որ իրեն եղբօր մը պէս նայիմ։ Երախտագիտութեամբ չուրս դիս նայիմ, ծաղիկ մը փնտռեմ, որ եւ է ծաղիկ մը՝ իրեն տալու համար։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 30ին Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մելքոնեանի, Վապուրականի «Արծիւ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ժիրայր Խտիկեանի, օրիորդներ Ծովինար Տէր Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմպըլեան, Պ.Պ.Ա.Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան ևն.։

Մուտք՝ **10** ֆրանք։ Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Տոմսերը կը ծախուին՝ Յանձնախումբի անդամներուն, Կ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններուն քով, Կարօ Օհաննեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարաններէն։

ՃԱՇ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա-համակրական հացկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ։ փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը։

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ, Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Dénines, Isère։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Վահան Պարտաքճեան, Մարսէյլ.— Դժբախտաբար չկրնար կըրնանք հրատարակել։ Տասը ֆրանքը կը մնայ ձեր տրամադրութեան տակ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Համախմբերգչական Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն Թլօրիայի վերնայարկը, 61 rue Mr. le Prince. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։ Կարեւոր օրակարգ։

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 20 հոկտ.932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր։ Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

բեմադրութեամբ ճիւչակաւոր արուեստագէտ ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

LOVE ME TO-NIGHT

(Սիրէ զիս այս գիշեր)

ֆիլմը կը ներկայացուի ամէն խօր ցերեկ եւ երեկոյ

Cinéma Ermitageի ՄԷՋ

55 rue Ponthieu (Ave. des Champs Elysées ի վրայ)

Ամէն Հայ պէտք է տեսնէ այս ֆիլմը — Դիւրամատչելի գին

29 Հոկտեմբեր Շաբաթ եւ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի

ԺԱՄԸ 3–8 ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ

Salon Jean Goujonի ՄԷՋ

8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

(Եկեղեցիին փողոցը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, նոր տարիի ձեր նուէրները ժամանակին գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք դիւրագին ապրանք, անուշաբոյր թէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն։

Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր ենթակոմիտէներուն

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Brébant Marseillaisի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Մ. Գաբրիէլեան, Յ. Ուզունեան (արտաս.), կ'երգեն՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ Գէորգեան։ Հանդէսին կը մասնակցի սիրուած ջութակահար Ս. Չէօրէքճեանը։

Ծախքերու համար 2 ֆրանք

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Սարսէլի մէջ 29 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ հովանաւորութեամբ Սարսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին։

Պուտոյի մէջ

Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պուլվար Osso (Մարսէյլ) Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին Շըմէն տը լա Մատրակ Վիլ 120a, Պառ «Վէնուսան»ի մէջ։

նախաձեռնութեամբ «Վռամեան» ենթակոմիտէի, մասնակցութեամբ «Աւօո» խումբի, Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օստոյի Պատանեկան միութեան եւ Թաղին երիտասարդաց միութեան։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԶԳԻՆ

Կը խօսին՝ ընկ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ ընկերուհի՝ Ն. ԲԻՊՐԻԹԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտքը ազատ է

Ս. Անթուան (Մարսէյլ) Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին

նախաձեռնութեամբ Ս. Անթուանի ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի կոմիտէի։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Կարտան Այս Կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

նախաձեռնութեամբ կարտանի ենթակոմիտէի։

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Սեն Շամոնի մէջ Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սեն թ'էթիէնի մէջ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիէնի մէջ նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» խումբի եւ հովանաւորութեամբ կոմիտէի։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Վիէնի Սէրքլը Կաթոլիկի շքեղ սրահին մէջ (Սէն Մօրիս, հին եկեղեցիին մօտ)։

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Փարիզի Սիփան երգչախումբի ղեկավար)

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կ'երգէ՝ Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան (Լիոնէն), Պ. Գուրգէն Աղապէկեան (Ջութակ), արտասանութիւններ, կենդանի պատկեր, եւայլն։

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի մէկ ֆրանք։

Պէլֆոռի մէջ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կրընոպլի մէջ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՍԱՐՍԷԼ Առնուվիլ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր եւ Ռազմիկ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 3ին Առնուվիլ լէ Կոնէսի ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբին ժողովը այսօրուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Փափազեան (Կոմս)։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Դաշնակցութեան Տան ներքնայարկը։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Իսկ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Պատանեկան Միութեան Ակումբին մէջ։

Կը դասախօսէ՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, rue Saint Martin d'Hérès, Chemin de la Plaine, (Croix Rouge)։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ, 6bis, Rue Campagne Première, Métro Raspail

Ղեկավարութեամբ՝ Ա. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ»Ը

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, իսկ Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

կը ներկայացնէ ՇԻՐՎԱՆ ԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ**

կը մասնակցին բոլոր լաւագոյն դերասաններն ու դերասանուհիները

Գիներն են 3 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը վաղօրօք կարելի է ապահովել Հրանտ-Սամուէլի գրատունէն եւ բոլոր միւս սովորական տեղերէն։

Երեկոյթ - պարահանդէս

Կազմակերպուած Առնուվիլի Արարատ Հայոց միութեան կողմէ

Ի նպաստ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

վաղը շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Gallemant, Place de la Gare de Gonesse. Գեղարուեստական ճոխ բաժին, առաջնակարգ ճաշ։ Առնուվիլէն մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցի Արարատ միութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. Յակոբեանի։

Մուտք՝ 7.50 ֆրանք

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

փարիզի պետական երաժշտանոցէն եւ Schola Cantorumէ

Տարրական եւ բարձրագոյն դասընթացք երաժշտական տեսական եւ գործնական ճիւղերու։

դաշնակի, ձայնագրութեան (Solfège) եւ ներդաշնակութեան (harmonie)

Ըստ Փարիզի բարձրագոյն երաժշտանոցներու ծրագրին եւ նորագոյն մեթոտներու։

Դասաւանդութիւնք տեղի կ'ունենան մասնաւոր ժամադրութեամբ

Դիմել 35bis Rue de la Varenne (St. Maur)

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մեթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Վարձու են Սարսէլի հայաշատ կեդրոնական թաղի մէջ օդասուն յարկաբաժիններ, շատ նպաստաւոր գիներով։ Կը տրամադրուի նաեւ մշակութեան համար հող։ Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝ 29 rue Beauséjour, Sarcelles։

ԱՄԵՆԱՓՈՔՐ դրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը։ Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (9)։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Սէմէրճեան (բուն անունը՝ Յակոբ Թադէոսեան, Բէօթահեացի), որ ութը ամիս առաջ կը գտնուէր Լիոն հետեւեալ հասցէին, 28 rue Louis Blanc։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Արշակ Պաքրճեանի, 12 rue Neuve de la Chardonnière, Paris (18).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժններ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ **104** լայնածաւալ էջեր (**17 × 28** մեծութիւն)։ Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը։ Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան, Մուշ եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան – Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ **155** հետաքրքրական տեսարաններ, Կիլիկեան թագաւորներէն ոմանց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ **41** մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Ծննդոց Ժ. Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առած սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ **1918** ազատագրեալ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը։

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի **341** թուականէն մինչեւ **1931** Հայաստանի մէջ պատահած **70** բուռն երկրաշարժները (17ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ։

Ամէն Հայու նշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը զոհացնող ընկերը եւ արտին խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ **10** ֆր., Ամերիկա՝ **70** սէնթ եւ այլուր՝ **12** ֆրանս. փրանք։ Կ'ընդունուին նաեւ մի միայն Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ հաւասար արժէքով։

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունս գրել որոշ եւ անսխալ) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - ROI (Seine) — France**. փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր։

6 օրինակ գնողին **1** օրինակ նուէր կը տրուի։ Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած։

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30. Allemagne.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Գատուդոյ մէտայլ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլթրաձայնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակաշիճախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, թելադրական եւ ֆրէօտեան մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Métro : TOLBIAC

ՇԱԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
22 Octobre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2015 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆ ԹՈՒՄԲԵՐ,,

Այս բացատրութիւնը կը գործածէր, երէկ, ուրիշ երիտասարդ մը, արձագանգելով «Մալկարացի»ի կոչին :

— «Մենք պարտաւոր ենք գաղութներու մէջ կազմակերպել երիտասարդական ինքնապաշտպան թումբեր, պահելու համար հասնող սերունդը հայ, եւ ապա դաստիարակել ու վարժեցնել զայն քաղաքացիական առաքինութեանց, հետակէտ ունենալով ներգաղթը» :

Կը նշանակէ թէ՝ անկուսակցական երիտասարդութիւնն ալ տրամադիր է պատասխանատուութիւններ եւ պարտականութիւններ ստանձնելու մեր հանրային կեանքին մէջ :

Արդէն շատ ուշ են մնացեր : Տասը տարուան փորձառութիւնը բաւական էր, նոյն իսկ ամէնէն գլուխ «դիտող»ին համար :

Ո՛ր եւ է լուսաբանութեան չի կարօտիր գաղութներու այսօրուան վիճակը : Աւելի պակաս՝ վաղուան հեռանկարը :

Մարդանքի, ուսումնասիրութեան, վերաքննութեան կամ վերագնահատման համար ալ ունեցան լայն, շատ լայն ժամանակ :

Խօսքը, անշուշտ, քնացողներու մասին չէ : Ոչ ալ անոնց համար որ այս ժողովուրդին հետ կապուած են միայն մանիկով մը, «եան» :

Արդ, ի՞նչպէս ձեւակերպել, որպէս զի քաղաքական կուսակցութիւններէն դուրս մնացած երիտասարդութիւնն ալ կատարէ իր պարտականութիւնը : Որպէս զի լրջօրէն ստանձնէ պատասխանատուութիւններ, փոխանակ միայն բաղձանքներ յայտնելու կամ հառաչանքներ արձակելու :

×

Պարբերաբար շօշափելով այս հարցը, մենք մէջտեղ դրինք մէկ – երկու հիմնական միտքեր · —

1) Սեղմել բազմապան Միութիւններու շարքը, եւ բազմապատկել, ստուարացնել անոնց անդամներուն թիւը :

2) Եթէ կարելի չէ մէկի վերածել ո՛ր եւ է քաղաքի, գաղութի երիտասարդական կամ համանման Միութիւնները, գոնէ սերտ գործակցութիւն հաստատել եղածներուն միջեւ : Ամէն ջանք թափել, որ անոնք իրար լրացնեն, ոչ թէ խաչաձեւեն կամ խափանեն :

3) Ձգտիլ դէպ ի երիտասարդական հոծ ու ծաւալուն կազմակերպութիւն մը, օղակելով ամբողջ ցանցը :

Տարրական պահանջներ՝ բոլորն ալ :

Եւ դեռ աւելի տարրականը · —

Որպէս զի ձեւ ու մարմին առնեն այս պահանջները, անհրաժեշտ է որ այս կամ այն գաղութին, քաղաքին, թաղին կամ արուարձանին երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը հետաքրքրուի, վերջապէս, «Հայոց ազգի վիճակով» :

Ի՞նչ իմաստ ունի բարի տրամադրութիւններ սնուցանել, բայց գոհանալ դիմացի սրճարանը նստելով, կամ ծրագիրներ որոճալով տաքուկ սենեակի մը չորս պատերուն մէջ :

Երիտասարդներէն անոնք որ անդամ են քաղաքական հոսանքներու, գիտեն թէ ի՛նչ կ՚ուզեն կամ ի՛նչ պարտականութիւններ ունին :

Իսկ ի՞նչպէս պիտի հասկնանք միւսներուն, անկուսակցականներուն դերն ու արժէքը, երբ չկան ո՛ր եւ է տեղ, — կուսակցութիւն, միութիւն, ակումբ եւն · :

Փա՛ռք Ալլահին, չի պակսիր ո՛ր եւ է գետին կամ ճակատ, այս կամ այն խառնուածքին համար :

Կը խրտչի՞ս քաղաքական կուսակցութիւններէն, — գնա անդամագրուէ Հ · Մ · Ը · Մ ·ին, Ձ · Ո · Մ ·ին, լսարանականին, գրականին, «Կրթասիրաց»ին, «Յառաջդիմասիրաց»ին, Հայրենակցականին : Վերջապէս մտի՛ր դուռնէ մը ներս, եւ արժեցուր արդար յաւակնութիւններդ :

Այլապէս, ամբողջ բեռը կ՚իյնայ քանի մը հազար «նուիրեալ»ներու վրայ, եւ այն ինչ որ կը կոչենք հայ երիտասարդութիւն, կը դառնայ անըմբռնելի բացատրութիւն մը :

Ամէն տեղ եւ ամէն գործի մէջ ալ, ներկան է որ արժէք ունի : Բացական, որքան ալ թանկագին ըլլայ եւ բազմաթիւ, պարզապէս չոր մխիթարանք է :

Կացութեան դառնութիւնները, զանազան թերիմացութիւններ, մեր սխական ունակութիւնները եւ ուրիշ տասապանքներ չպիտի վհատեցնեն ո՛ր եւ է երիտասարդ որ կը հաւատայ իր ճակատագրին :

Այսպէս միայն կարելի է կազմել «ինքնապաշտպան թումբեր»ը, որոնց այնքան պէտք ունինք ամէն օր, եւ պիտի ունենանք մանաւանդ այսուհետեւ :

Փունդագունդ մտնելով որ եւ է կազմակերպութեան կամ միութեան մէջ, գաղութներու երիտասարդութիւնը նախ ինքզինքն է որ պիտի փրկէ, խմորուելով, դաստիարակուելով, պատասխանատուութեանց վարժուելով :

Միայն բնախօսական կապը չի բաւեր, Հայ մնալու կամ ուրիշը հայ պահելու համար :

Հարկ է բարոյապէս, գործնապէս ալ ամրապնդել կապը, որ թուլնալու այնքան պատճառներ ունի :

Մեր այսօրուան կացութեան մէջ, քրէական յանցանք է մեկուսացումը, մանաւանդ երիտասարդութեան համար :

Զհաշուելով աւելի հիները, 1920էն ի վեր այստեղ, Ֆրանսայի մէջ ուսած եւ դիրքի տիրացած բազմաթիւ երիտասարդներ ունինք, որոնք տարուէ տարի մոռացութեան կուտան իրենք զիրենք :

Ինչո՞ւ : Հայ ժողովուրդի ո՞ր գերագոյն շահուն համար :

Ինչո՞ւ նոյն տարիքէն ուրիշներ պիտի մաշին, իսկ իրենք միայն պիտի դիտեն, կամ «կարծիք» պիտի յայտնեն...

Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը հայրենիքի մը չափ հող չի՞ պատճառեր ամէնուս : Բոլորին :

Հարցուցէք իրարու, մեկուսացեալներ եւ վարանոտներ :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ «ԲԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐ»

Պարտականութիւն մը կատարելու գիտակցութիւնը կը թեթեւցնէ քայլերս՝ կտրելու ոտքով այն երկար ճանապարհը որ կը տանի Պուլօն – Սէն – Մարթէնի կայարանէն մինչեւ Ֆրանքոնվիլի հին դղեակը, այժմ վերածուած թոքախտաւորներու արդիական սանաթորիումի :

Ընդարձակ եւ օդասուն պարտէզէն անցնելով, կը հասնիմ բժշկապետին գրասենեակը :

— Կը ներէք որ, կ՚ըսէ, ձեզ անհանգիստ ըրի մինչեւ հոս բերելով : Մեր հիւանդներուն մասին ձեր ուզած տեղեկութիւնները բերանացի միայն կրնայինք հաղորդել : Կ՚ըմբռնէք անշուշտ մեր արհեստին պարտադրած զգուշաւորութիւնը :

«Հոս երկու հայ հիւանդ կար, մէկը քանի մը օր առաջ մեկնեցաւ : Շատ ազնիւ տղաք են Հայերը եւ կ՚արժէ որ ձեր Բարեգործական միութիւնը օժանդակէ անոնց» :

Երկու հայ «բախտաւոր» հիւանդներ, կը մտածեմ : Քանի՛ քանիներ մեր հայ երիտասարդներէն կը խամրին, չկրնալով հասնիլ վերջնական դարմանումի կայանը :

— Ի՞նչպէս կրնանք օգտուիլ այս հաստատութենէն՝ մեզ դիմող հիւանդները տեղաւորելու համար :

— Ուրիշ ազգերու հետ փոխադարձ պայմանագրութիւն ունինք : Իսկ Հայերը... Չեմ գիտեր :

Կը կանչեն միւս հայ հիւանդը :

Երիտասարդ է բոլորովին : Դարմանուած : Քիչ ատենէն ան ալ դուրս կուգայ :

Սահման չունի իր երախտագիտութիւնը : Չկայ մէկը որ այցելէ իրեն, բաց ի 72 տարեկան ծերունի մօրմէ մը, որ անցեալ տարի Նոր Տարիին կրցած է գալ հիւանդանոց : Շատ կ՚ամչնայ որ ստիպուեր է դիմել Ֆրանսահայ Կարմիր խաչին, պզտիկ օգնութեան մը համար :

—Երբ սկսիմ աշխատիլ, բոլորը կը վճարեմ, բոլո՛րը :

Ո՛չ հագուստ ունի, ո՛չ կօշիկ, ո՛չ ալ դրամ : Նորէն Կ. խաչին կ՚իյնայ լրացնել :

«Բախտաւորնե՛րը»...

ՄԷՆԹՕՄԷՆ

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ՍՈՐՎԻՆ

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Գրեցինք թէ Թուրքիա այս տարի 53 ուսանող պիտի դրկէ Եւրոպա :

Այդ ուսանողները պիտի հետեւին զանազան ճիւղերու : Անոնք, բոլորն ալ, աւարտած են թրքական լիսէներ (Պոլիս, Սըվազ, Իզմիր, Տրապիզոն, Գասթէմունի, Էտիրնէ, Պրուսա, Էնկիւրի, եւն.) :

Այսպէս 9 հոգի օտար լեզուներու, — անգլիերէն, փրանսերէն, գերմաներէն : Առնցմէ երեք հոգի՝ Անգլիոյ մէջ պիտի ուսանին, երեք հոգի Ֆրանսա եւ երեք հոգի Գերմանիա : Այս խումբը կը կոչուի «օտար լեզուներու բջիջ» : Ահա միւս բջիջները · —

Հինգ հոգի՝ պատմութեան — աշխարհագրութեան : Բոլո՛րն ալ Ֆրանսայի մէջ պիտի ուսանին : Ութ հոգի՝ բնագիտութեան և տարրաբանութեան պիտի հետեւին, բոլո՛րն ալ Ֆրանսայի մէջ : Ութ հոգի՝ բնապատմութեան : Մէկը՝ Գերմանիոյ եւ 7ը՝ Ֆրանսայի մէջ : Ութ հոգի՝ ուսողութեան, բոլո՛րն ալ Ֆրանսայի մէջ : Մէկ հոգի նախաբանական գիտութեանց՝ Ֆրանսայի մէջ : Մէկ հոգի երկրագործութեան՝ Գերմանիոյ մէջ : Ութ հոգի ատաղձագործութեան արհեստին՝ Պելճիքայի մէջ : Իսկ երկու հոգի ինքնաշարժի, երկու հոգի երկաթագործութեան եւ մէկ հոգի դերձակութեան Պելճիքայի մէջ :

— :-: —

645,000 ՖՐԱՆՔ վարկ բացաւ փրանսական կառավարութիւնը, իբրեւ մասնակցութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան ծախքերուն :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԲԱՂՁԱՆՔՆԵՐ, ՀՐԱՒԷՐՆԵՐ ԵՒ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

Երէկ Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, Հոկտեմբեր 19 թուականով.—

Միութեանս ժընեւի պատուիրակ Պ. Լ. Բաշալեանի տեղեկագրին համաձայն, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին ներկայ նստաշրջանը յատուկ ուշադրութեան առարկայ ըրած է հայ գաղթականներուն վիճակը, մասնաւորապէս հայ գաղթականներ Հայաստան փոխադրելու մասին եւ քուէարկած է կարգ մը առաջարկներ ու բաղձանքներ, տեղեկաբեր Լորտ Րոպըրթ Սէսիլի տեղեկագրութեան վրայ.—

«Ընդհանուր ժողովը կը հրաւիրէ Գաղթականներու Նանսէնեան Միջազգային Պաշտօնատունը, որպէս զի քննէ թէ ի՞նչ միջոցներով կարելի է Երեւանի Հայկական Հանրապետութիւնը փոխադրել զանազան երկիրներու մէջ գտնուող եւ Երեւան հաստատուելու փափաք յայտնող 20,000 հայ գաղթականներու նոր խումբ մը :

«Կը յիշեցնէ զանազան կառավարութեանց դրամական եւ ուրիշ կարգի աջակցութեան առաջարկները՝ Տոքթ. Նանսէնի հայ գաղթականներու Երեւան տեղաւորման ծրագրին առթիւ :

«Կը հրաւիրէ այդ կառավարութիւնները որպէս զի տեսնեն թէ ի՛նչպէս կարելի է նախապէս Տոքթ. Նանսէնի խոստացուած դրամական եւ ուրիշ կարգի աջակցութիւնը՝ Գաղթականներու Պաշտօնատան տրամադրութեան ներքեւ դնել :

«Կը յանձնարարէ հայ գաղթականներուն Երեւան տեղաւորման ծրագրին համար դրամ հաւաքելու նպատակով կառավարութեանց նշանակած ազգային յանձնաժողովներուն վերսկսիլ իրենց գործունէութիւնը :

«Կը հրաւիրէ այն կառավարութիւնները, որ մինչեւ հիմա այդպիսի Յանձնաժողովներ չեն կարգած, նմանօրինակ մարմիններ նշանակել :

«Յոյս կը յայտնէ որ գաղթականներուն վիճակով շահագրգռուող զանազան մասնաւոր կազմակերպութիւնները պիտի ուզեն կարելի եղածին չափ լայն կերպով գործակցիլ Գաղթականներու Պաշտօնատան, եւ կը հրաւիրէ այդ Պաշտօնատունը որ այս մասին ընդհուպ տեղեկագիր մը ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին :

«Որպէս զի Պաշտօնատունը կարենայ իր տրամադրութեան ներքեւ ունենալ դրամական աւելի լայն միջոցներ, անգամ մը եւս ջերմապէս կը յանձնարարէ կառավարութեանց որ ամբողջովին կիրարկեն Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու դրութիւնը եւ իրենց երկրին մէջ Նանսէնի Յիշատակի Հիմնադրամին համար ազգային յանձնաժողովներ կարգեն» :

Առնցմէ զատ, Ընդհանուր ժողովը քուէարկեց որոշում մը, որուն համաձայն «թախանձագին կը խնդրէ կառավարութիւններէն չարտաքսել որ եւ է գաղթական, մինչեւ որ անոր համար դրացի երկիր մը մտնելու արտօնութիւն ձեռք չբերուի» :

Գալով Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորման գործին, որ մինչեւ 1933ի վերջը Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան ներքեւ պիտի մընայ, Ընդհանուր ժողովը նոյնպէս քուէարկեց որոշում մը, որով «յոյս կը յայտնէ թէ զոհացուցիչ կարգադրութիւն մը տեղի ունենայ ընդհուպ Գաղթականներու Պաշտօնատան եւ Հոգատար Պետութեան միջեւ», այդ թուականէն յետոյ Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տրուելիք աջակցութեան մասին :

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. ժողովին քուէարկած սոյն որոշումներուն գործադրութիւնը, մասնաւորապէս 20,000 Հայերու ներգաղթի մասին, կը կարօտի դրամական լայն միջոցներու որոնցմով պիտի զբաղի Գաղթականներու Պաշտօնատան Վարչական խորհուրդը յառաջիկայ Հոկտեմբեր 28ին, մասնակցութեամբ մեր պատուիրակ Պ. Լ. Բաշալեանի, որ ի պաշտօնէ անդամ է այդ Վարչութեան :

Մուսոլինի մեծ ճառ մը պիտի խօսի

Ֆաշականութեան տասնամեակին առթիւ, մեծ ճառ մը պիտի խօսի Մուսոլինի, Թորինոյի մէջ, վաղը, կիրակի : Արդէն ամբողջ Հոկտեմբեր ամիսը յատկացուած է տասնամեակի հանդէսներուն : Մուսոլինի յետոյ պիտի երթայ Միլան, բացումը կատարելու համար հանրօգուտ շինութեանց : Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ այս պարագան :

Անցեալ տարի Հոկտ. 24ին Մուսոլինի մեծ ճառ մը խօսեցաւ Նափոլիի մէջ, պարզելով Ֆաշականութեան ուղեգիծը՝ 1932ի համար, բացորոշապէս յայտնելով իր տեսակէտը պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու մասին : Կը կարծուի թէ նոյնքան կարեւոր պիտի ըլլայ Թորինոյի ճառը, շօշափելով նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան խնդիրը : Անցեալ ապրիլին, ֆաշական գերագոյն խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկած էր, որ կը հրաւիրէր կառավարութիւնը՝ վերաքննել իր դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ : Վախ չկայ որ Իտալիան քաշուի Ժընեւի ժողովէն, բայց Մուսոլինի բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունի անոր դերի մասին :

Ժողովուրդը յաղթական ընդունելութիւն մը կը պատրաստէ Թորինոյի մէջ : Այս առթիւ, բարեգործական ընկերութիւնները դրամ, ուտեստ եւ զգեստ պիտի բաժնեն գործազուրկներուն եւ կարօտ ընտանիքներուն : Նոյնքան մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Միլանի մէջ : Կ՚ըսուի թէ շրջանին 13,000 գործարաններուն եւ արհեստանոցներուն բանուորները դիմաւորելու պիտի երթան, կրկնելու համար իրենց հաւատարմութեան երդումը :

Գերմանիա գաղթավայր կ՚ուզէ

Գերմանիոյ գաղթային ընկերութիւններու Դաշնակցութիւնը իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ զբաղեցաւ գաղթավայրերու խնդրով : Նախագահին զեկուցումէն յետոյ, ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց որ կը հաստատէ թէ Գերմանիան իրաւունք ունի առանց պայմանի ետ պահանջելու իր նախկին գաղթավայրերը : Այս առաջադրութեամբ, կը թելադրէ որ կառավարութիւնը անմիջապէս գաղթային հոգատարութիւններ պահանջէ, մինչեւ որ վերջնապէս լուծուի այս խնդիրը : Բանաձեւը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը այս մասին բանակցութիւններ կատարել ոչ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, այլ եւ այն պետութեանց հետ որոնց հոգատարութեան յանձնուած են գերմանական նախկին գաղթավայրերը :

ՔԱՐԻԻԶ՝

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ

Կարմիր ծովու Տահլաք արքիպեղագոսէն քարիւղի նմոյշներ հանուելով, դրկուեցան Հռոմ, քննուելու համար : Կը կարծուի թէ քարիւղի հարուստ հանքեր կը գտնուին Կարմիր ծովու իտալական կղզիներուն մէջ :

ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ԱԾԽԱՑԱՆ

ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առջի օր ահռելի արկած մը պատահեցաւ Փարիզի բանուորական բազմամարդ թաղին, Պէլվիլի մէջ : Կօշկակար մը, Կոլտփարբ, որ իր կնոջ եւ չորս զաւակներուն հետ կը բնակէր վիլնա փողոցը, իրիկունը տուն դարձած ատեն տեսաւ որ հոտ մը կուգայ : Յետոյ բոցեր տարածուեցան : Կազի վառարան մը պայթելով, հրդեհ ծագած էր եւ փայտաշէն տունը կը վառէր : Բանուորը խելայեղ՝ խորտակեց պատուհանի մը ապակին եւ վար ինկաւ, ծանրապէս վիրաւորուած : Իր մէկ բարեկամն ալ իրեն հետեւեցաւ, եւ նոյն վիճակին մատնուեցաւ : Մինչ դրացիները կը ջանային փրկել վիրաւորները, անոնք լեղապատառ կ՚աղաչէին ·

—Ազատեցէ՛ք, պատուհանէն դուրս նետեցէք կինս եւ զաւակներս :

Տասը վայրկեան յետոյ հասան հրշէջները եւ փլատակներուն տակէն հանեցին կնոջ եւ երեք զաւակներուն ածխացած դիակները : (Տղոց տարիքը՝ 13, 10, 5 եւ 4) :

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԱՆՎԵՐՍԻ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ

ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԴԷՄ

Չորեքշաբթի օր երեսունի չափ Յոյներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը թափառէին Անվերսի նաւահանգիստին մէջ, յունական հիւպատոսարանը երթալով, դուռը խորտակեցին եւ խոշտանգեցին հիւպատոսն ու պաշտօնեաները : Ինչ որ կար ձեռքի տակ, անոնց գլխուն թափեցաւ : Քարտուղար մը վերէն վար մեկանի մէջ թարխուեցաւ : Ոստիկանութիւնը առջի օր հետապնդումներ կատարելով, ձերբակալեց երեսունի չափ Յոյներ, բայց վար դրաւ միայն հինգը : Երկրորդ խուզարկութեան մը ատեն, ուրիշ 35 Յոյներ ձերբակալուեցան եւ դատարան յանձնուեցան :

Թերթերը կ՚ըսեն թէ այս ցոյցին կազմակերպիչները են յոյն համայնավարներ :

— :-: —

«ՆՈՐՄԱՆՏԻԱ», անդրատլանտեան վիթխարի շոգենաւը, ծով պիտի իջնէ Հոկտեմբեր 29ին : Այս նաւը ունի անսովոր երկայնութիւն եւ լայնք : Արագութիւնը պիտի ըլլայ 30 մղոն : Տարողութիւնն է՝ 60,000 թոն : Օժտուած է արդիական բոլոր յարմարութիւններով : Պիտի առնէ 3490 ճամբորդ, որոնց 1320ը պաշտօնեաները եւ նաւազները : Երեք ծխնելոյզները իրարմէ աստիճանաբար բարձր շինուած են, որպէս զի ծուխ չթափի նաւուն վրայ : Ունի յատուկ սրահներ շարժանկարի, նուագահանդէսի, թատրոնի եւ զանազան խաղերու համար, ինչպէս եւ պարտէզ մը : Շինութիւնը սկսած էր 1931 Յունուարին · որով 21 ամիսէն լրացած կ՚ըլլայ :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԿՂԵՐԸ պատուիրակութիւն մը ղրկեց վարչապետին, նախագահութեամբ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին : Պատուիրակութիւնը ցաւով դիտել տուաւ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին անկարողութիւնը գէշ կ՚ազդէ հանրային կարծիքին վրայ եւ ծանրապէս կը խռովէ ժողովուրդին հոգին, ինչպէս կ՚ապացուցանէ Գերմանիոյ այսօրուան կացութիւնը :

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ նոր արշաւ մը կը պատրաստուի դէպ ի Ուաշինկդըն : Արշաւը տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 1ին, մասնակցութեամբ նախկին պատերազմիկներու, գործազուրկ բանուորներու, հողագործներու եւ համայնավարներու :

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Երէց ընկեր մը, *Տարագիր*, որ պարբերաբար իր յուշերն ու պատմական տեղեկութիւններ կը հրատարակէ մեր մամուլին մէջ, ուշագրաւ յայտնութիւններ կ'ընէ «Հայրենիք» ամսագրի վերջին թիւով (Սեպտեմբեր), Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմութեան եւ անկախութեան գաղափարի մասին:

Ստորեւ՝ առաջին մասը.—

ԽՄԲ.

Երբ ես միացայ «Իւժնիէ Նոմերա» խմբակին, նորա անդամներն էին Նիկոլ եւ Նատալիա Մատինեանները, Յովհ. Իւսուֆեանը, Յակոբ Քոչարեանը, Իշխ. Յ. Արղութեանը, Արշակ Թադէոսեանը, Բագրատ Օքոյեանը, Տիգրան Ստեփանեանը, Աննա Սահակեանը եւ երբեմն լինում էր նրանց մէջ եւ Երուանդ Թաղիանոսեանը: Ռոստոմը դեռ չէր վերադարձել Մոսկուայից, Պետօն (Ալեքս. Պետրոսեանը) ուսուցիչ էր Ալեքսանդրապոլում:

Սիմոն Զաւարեանը Ռուսաստանում գիւղատնտեսական փորձնական աշխատանքների վրայ էր իր ուսումնական գրաւոր աշխատանքը գրելու համար: Իսկ Քրիստափորը ոչ մի ծանօթութիւն կամ կապ ունէր այդ խմբակի հետ. նա ամբողջապէս պատկանում էր Նարոդովոլցիների կազմակերպութեան: Այդ խմբակի անդամներից Քրիստափորի հետ ծանօթ էին միայն Քոչարեանը, Արղութեանը եւ Մ. Մատինեանը. բայց լոկ ծանօթ եւ ոչ մտերիմ:

Իմ ծանօթութիւնս Քրիստափորի հետ աւելի մտերմական էր, եւ ես յաճախ, համարեա ամէն օր լինում էի նրա ներքնայարկ սենեակում, որտեղ նա, իբրեւ «Նովոյէ Օբոզրենիէ» ռուս թերթի սրբագրիչ, ծանր աշխատանք էր կատարում եւ յեղափոխական գործերը վարում: Ես նրան պատմում էի մեր խմբակի մասին, որի ժողովները արդէն տեղափոխուել էին իմ սենեակը «Իւժնիէ Նոմերա»ներում: (Պանդոկ մը Թիֆլիսի մէջ):

Նա հետաքրքրութեամբ լսում էր ինձ, ուշադիր նայում էր ակնոցների տակից թափանցող աչքերով, խորամանկ ժպիտով ու միշտ կէս–բաց բերան, բայց ներքուստ անտարբեր էր դէպ ի այդ շարժումը, չէր հաւատում, թերեւս բացասական էր վերաբերւում: Մանաւանդ ինձնից դժգոհ էր, որ ես թէ՛ գաղափարապէս եւ թէ խրապէս հեռանում էի Նարոդովոլցիներից:

Մեր խմբակը եռուզեռի մէջ էր, աշխատում էր մեծ թափով: Խմբեր էինք կազմում գլխաւորապէս Մշեցի մշակներից, պարապում էինք նրանց հետ, գաղափարապէս պատրաստում եւ զինավարժութեան ընտելանում: Ամէն օր լոյսը չբացուած՝ մէկն ու մէկը մեզնից տանում էր զինավարժ մռոնաղէտի հետ իր խումբը քաղաքից դուրս՝ կամ դէպ ի Մախաթի սարը, կամ քաղաքի հարաւ–արեւմտեան կողմի խոր կիրճերը հրացանաձգութեան փորձերի: Արդէն 7 խումբ ունէինք՝ հինգ–հինգ հոգուց բաղկացած եւ գործերս յաջող էին ընթանում: Ունէինք բաւականաչափ հրացան, ատրճանակ, փամփուշտ:

Այսպիսով արդէն, մենք անցնում էինք գործի եւ մեր երթալիք ճանապարհի գործնական տակտիկայի համար բնազդաբար խորացնում էինք պալքանեան ազգերի ապստամբութեան օրինակը, որ անվիճելիօրէն համարում էինք լաւագոյնը: Ցետագայում Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը խորացրեց եւ Նարոդովոլցիների տերրորական սիստեմը մանաւորապէս Քրիստափորի ազդեցութեան տակ:

Արդէն Յունիս ամիսն էր (1890 թ.): Մոսկուայի եւ Պետերբուրգի ուսանողութիւնը կամաց–կամաց վերադառնում էր Կովկաս: Մոսկուայի ուսանողներից իբրեւ ցայտուն դէմք միայն Լեւոն Սարգսեանն էր, որ արդէն մի տարի առաջ անցել էր Տրապիզոն–Կարին եւ նոր էր վերադարձել այդ ճամբորդութիւնից:

Հետաքրքիր դէմքեր կային Պետերբուրգի ուսանողների մէջ՝ Կոստանդին Խատիսեանը, Արշակ Պարոնեանը եւ Ստեփան Թաղիանոսեանը, երեքն էլ շատ ընդունակ եւ այդ տարի նորաւարտ ճարտարագէտներ: Սրանց մէջ մանաւանդ խոշոր դէմք էր ներկայացնում Կոստանդին Խատիսեանը, մեծ եղբայրը մեր Ալեքսանդր Խատիսեանի: Այս երեքի մասնաւոր ջանքերով հրատարակւում էին Պետերբուրգում մի շարք փոքրիկ վիպակներ, պուլկարերէնից թարգմանուած եւ պուլկարական ապստամբական պայքարի գրուածներից վերցուած: Այդ վիպակները ժամանակին չափազանց տարածուեցան (շատ աժան էին) եւ փրոփականտի տեսակէտից մեծ դեր կատարեցին: Բաց ի դրանից Պետերբուրգի ուսանողութիւնը առաջինը եղաւ, որ կազմակերպեց Սարգիս Կուկունեանի չէթէյական խումբը պուլկարական չէթէների նման: Այդ խումբի անդամները արդէն Ալեքսանդրապոլի եւ Կարսի գիւղերում ծպտուած ապրում էին՝ սպասելով սահմանը անցնելու կարգադրութեան:

Պարոնեանը եւ Թաղիանոսեանը նոյնպէս իջեւանեցին «Իւժնիէ Նոմերա»ներում: Մի քանի օրից եկաւ նոյն հիւրանոցը Յովհաննէս Սաղաթէլեանը եւ «Իւժնիէ Նոմերա»ները դարձան որոշ մտաւորականութեան (ոչ–Նարոդովոլցիների) կեդրոն:

Հայ մտաւորականների այսպիսի կեդրոնացումը Թիֆլիսում հնարաւորութիւն էր տալիս սերտ յարաբերութեան մէջ մտնելու միմեանց հետ: Սակայն, այս հանդամանքը ցոյց տուեց միւս կողմից, որ այս տարբեր խմբակցութիւնները շատ հեռու են միմեանց հասկանալուց, մի ընդհանուր լեզու գտնելուց: Բոլորի համար անվիճելի էր միայն անկախութեան գաղափարը: Բոլորը համոզուած էին, որ հայ ժողովուրդը իր ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու համար պէտք է անկախ լինի: Որովհետեւ Ռուսաստանի սահմաններում հայ ժողովրդի ֆիզիքական գոյութեան վըտանգ չէր սպառնում, ուրեմն անկախութեան անհրաժեշտութիւնը վերաբերում էր միայն Տաճկահայաստանին:

Բայց կային կազմակերպչական եւ տակտիկական հարցեր, որոնց վերաբերմամբ պէտք էր գալ համաձայնութեան:

ՏԱՐԱԳԻՐ

ԹԱՏՐՈՆ

"ԵՐԿԱԹԻՆ ԴԱՐԸ,,

«L'AGE DU FER».— Comédie Française
Répétition Générale

—)(o)(—

Մոլիէռի տունը իր «ընդհանուր փորձ»երու ձմեռնային շրջանը բացաւ՝ իր հրաւիրեալներուն առջեւ, ներկայացնելով, անցեալ շաբաթ ցերեկ, Տընիզ Ամիէլի մէկ գործը, «Երկաթին դարը»:

Ցատկանշական եւ յուսատու բան մը կայ հեղինակին ընտրած նիւթին եւ անոր մերձեցումին մէջ:

Տընիզ Ամիէլ մինչեւ այժմ եղած էր «նորութիւն»ներու ջատագով մը, քանդող մը, հաստատուած կամ ընդունուած կարգերուն եւ օրէնքներուն դէմ ծառացող մը, նայուածքը յառած ապագային, կոնակը դարձուցած բոլոր աւանդութիւններուն եւ նուիրագործուած տրամաբանութիւններուն:

«Առաջադէմ» մըն էր եղած մինչեւ անցեալ օր, հաւատալով որ արդիականութիւնը, «նոր» կեանքի մը հիմնաւորումին համար անխուսափելի փլուզումները — բարոյական եւ նիւթական գետնի վրայ — պիտի պատրաստեն երկրային արքայութիւն մը՝ տառապող ժողովուրդներուն համար:

Եւ յանկարծ «L'Age du fer»ը կուգայ մեզի յայտնագործելու հեղինակին հոգեկան ու մտաւորական զգայացունց — բայց ոչ զարմանալի — փոփոխութիւնը:

«L'Age du fer»ը մեր դարն է. երկաթին եւ աղմուկին, պէթրօլ աւմէրին եւ տգեղութեան, շարժումին եւ ջղային հիւանդութիւններուն, համայնակուլ տխորժակներուն եւ սովամահ ամբոխներուն, տիրապետական նապաներու եւ ստրկական տաժանակիր աշխատանքի, ծիծաղելի ցնորքներու եւ ողբերգական եղբայրասպանութիւններու շշմեցնող շրջանը:

Մամուլը եւ գիրքը յաճախ ուզած են մօտենալ, քննել, եւ ցուցադրել երեւոյթին համակրելի, օգտակար, կամ ընդվզեցուցիչ եւ այլանդակ երեսները: Բայց երբեք ան այդքան ցայտուն եւ ապրումի մէջ յստակ, համոզիչ կերպով չէր եղած, որքան եղաւ Comédie Françaiseի բեմին վրայ, շնորհիւ կենդանի խօսքին՝ որուն այնքան անկեղծ եւ ճշգրիտ թարգմանները եղան Ledoux, Granval, Brunot, Valcourt, եւ Տիկիններ Feuillère եւ Navar:

Քօնթան Պիռէ (Ledoux) Աշխատանքի նախարարութեան մէջ բարձր պաշտօն մը կը գրաւէ. իր զբաղումները զինքը կը ստիպեն ամէն օր անձկութեամբ ուսումնասիրել ընկերային եւ տնտեսական ամենահրատապ հարցերը:

Պիռէ վախով կը դիտէ «մեքենական»ութեան կատարած նուաճումները եւ արդիւնքները: Իր կարծիքները եւ տեսակէտները — յանդուգն շատերու համար — հրատարակուած զանազան պարբերականներու մէջ, զինքը ծանօթ դէմք մը ըրած են:

Արտադրութեան այդ խելագար արշաւին իբր չքմեղացում՝ երբ իրեն կ'առարկեն օտար մրցումին դիմագրաւելու պահանջը, ան կը նկատէ.

— «Բոլոր ազգերը նոյնպէս կ'ուզեն օտարին դիմագրաւել... բայց անոնք ալ մեզի պէս կը սխալին. ամէնքն ալ կը սխալին. մոլորական ճգնաժամի մը մէջ ենք. դուք երկրագունդը կը դարձնէք հսկայ արշաւադաշտ մը, ուր մարդիկ եւ ժողովուրդները իրար կը կոխոտեն հեւասպառ, կը փճացնեն իրար, հասնելու համար ուրիշներէն առաջ... Ոչինչին, Անէութեան»:

Պիռէ՝ որ ամուսնացած է պչրասէր ու թեթեւամիտ փարիզուհիի մը հետ, իր շուրջը ստեղծուած մթնոլորտին մէջ անկարող կը զգայ այլ եւս ապրիլ: Գաւառը, գիւղը, հողը, իր ծննդավայրը Լանկրոյ, զինքը կը քաշեն:

Ու երկրորդ արարուածին զինքը կը գտնենք իր գիւղական յարկին տակ, շրջապատուած իր՝ դեռ անաղարտ մնացած՝ գիւղին յայտնի գիւղացիներէն, որոնք կ'ուզէ խմբել իր գաղափարներուն շուրջը, ստեղծելով առողջ ու տրամաբանական կեանք մը, կապուած հողին եւ բնութեան, առանց «քաղաքակրթութեան» ընծայած վըտանգաւոր եւ այլասերող «բարիք»ներուն, առանց մեքենականութեան ծայրայեղութիւններուն, առանց «Palace»ներու եւ «Casino»ներու անբարոյականացնող մթնոլորտին:

Խաղին ամէնէն յատկանշական եւ յաջող արարուածն է աս, ուր պարզ, անսեթեւեթ եւ սակայն խորապէս տպաւորիչ խօսակցութիւններու մէջ կը յայտնագործուին՝ երկաթուղիի մը գծէն մղոններով հեռու՝ այդ գիւղին բնակիչներուն մէջ իսկ արդէն մուտք գործած շահամոլութեան, վայելքի, «նոր»ութեան մանրէին ազդեցութիւնները:

Գիւղը հանքային ջուրերու ակեր ունի, որոնք շահագործելու համար գիւղին բժիշկը կը ճգնի երկաթուղիին գիծը երկարել մինչեւ հոն:

Գիւղացիները արդէն կ'երեւակայեն տեսնել իրենց հողերուն վրայ — ծախուած աներեւակայելի գիներով — բարձրանալը Պիռէի երկնչած Palaceներուն, Casinoներուն, Garageներուն, ապրիլ հաճոյքի կեանք մը, ցանկալի երեւոյթներով երփներանգ հեռապատկերի մը մէջ:

Ընկուզենիներու դմայլելի անտառները պիտի ծախուին անխնայ՝ ընկուզենիներ զորս հասցնելու համար 1—2 դար հարկ եղած է. պուրակները եւ պարտէզները պիտի անհետանան անողորմ յոշահեղականներով գծուած պողոտաներուն տակ, Թռչուններու ճռվողիւնը փոխարինելով «օթօ»ներու հաչոցին:

Պիռէ ցաւով կը դիտէ՝ արդէն իր շուրջը եռացող ցանկութիւնները, պահանջները, ախորժակներու սանձարձակումը:

Տիպար մը միայն՝ ծերունի երկրագործ Ռէյնօն (Granval) կը շարունակէ մեքենականութեան եւ արագ ու դիւրին աշխատանքին դիմաց կանգնեցընել հպարտօրէն իր ձեռակերտ ու նուրբ կարասները, սիրահար ձեռքերու փայփայանքով յղկուած, որոնք վերջին յիշատակները պիտի մնան՝ Պիռէի բնակարանին մէջ՝ տեղական արուեստին եւ մահամերձ ճաշակին:

Գաղափարապաշտ Պիռէ՝ երկրորդ արարուածին՝ արդէն պարտուած է: Իր սիրական գիւղը անճանաչելի է դարձած: Զօրանոցի եւ բանտի նմանող տափակ ու տգեղ շէնքեր արդէն այլանդակած են գեղածիծաղ հովիտը, ուր իր մանկութեան յիշատակները կ'ապրէին դեռ՝ այժմ անհետացած՝ թաւուտներուն խորը: Ան հիմակ քաշուած է բլուրին գագաթը թառած իր տան մէջ, որուն դէպ ի գիւղը նայող պատուհանները փակած է թանձր վարագոյրով մը, իբր տեսարան պահելով՝ դեռ անաղարտ մնացած բլուրին միւս երեսին բացուող պատուհանները:

Ան կ'ապրի այժմ — ամուսնալուծուած արդէն իր փարիզուհիէն — միակ սպասուհիի մը հետ, գիւղին մաքուր եւ գեղեցիկ աղջիկներէն մէկը, որուն հետ մտադրած է ամուսնանալ, գտնելով անոր մէջ այն հաստատուն առաքինութիւնները, որոնք միայն պիտի կրնան իրական երջանկութեան մը հաստատուն խարիսխները հանդիսանալ:

Տընիզ Ամիէլ կրցած է գտնել այնպիսի բառեր ու կացութիւններ, որոնք տիրականօրէն համոզիչ ու գրաւիչ կը դարձնեն իր տեսակէտները եւ հայեցակէտները:

Ան ցնցող կերպով կը մատնանշէ մարդկութեան յօժարակամ ստրկութիւնը իր ստեղծած մեքենայ աստուածին, անհատական կամքի, քմայքէ

ԽՄ ԱՆԿԻՒՆ

2000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուշացա՞յ գրելու Յառաջի 2000րդ թիւի մասին: Ի՞նչ ընեմ. մեղքը ձեր ձիտը: Կրնայիք խոշորացոյց մը ղրկել, գոնէ, որ.. տեսնէի թէ 2000ի հասաւ թիւը Յառաջներուն:

Հիմա, որ սա քանի մը տողերը կը գրեմ, գիտէ՞ք ինչ կը յիշեմ.— Փարիզէն գրուած նամակ մը, որով կ'իմացնէիք թէ որոշած էք եօրեայ Յառաջ մը հրատարակել: Խոստովանիմ, որ Ա. թիւէդ առաջ գրելով աւելի մեծ մեղք գործեցի, քան 2000րդ թիւին համար տող մը չգրելով: Որովհետեւ, յանձնարարեր էի... չփորձել այդ փորձանքը:

Եւ, իբրեւ պատասխան, առտու մը, ցրուիչը ինծ յանձնեց Յառաջը:

Քանի մը ընկերներ Յառաջի մասին կարծիքներ յայտներ էին: Եթէ թոյլատրելի է որ «ընթերցող հասարակութիւնը» եւս բաներ մը ըսէ, ահա կը նստիմ այս անկիւնս, գրի առնելու համար կարծիքս:

Այդ կարծիքը «կարճ եւ ազդու» ձեւով մը տալու համար ըսեմ, անմիջապէս, որ հետեւելով Յառաջի, գտած եմ հետեւեալ գիծերը:

Նայելով Յառաջին վրայ, մարդ կը կարծէ թէ թերթը խմբագրինն է, քանի որ անուն մը կայ ճակատը: Յառաջի գլխաւոր արժանիքներէն մէկն այն է որ խմբագիրը միշտ պատկանած է թերթին ու թերթը եղած է մերը: Այդ «մեր»ը կուսակցութիւնն է, անոր խտացած արտայայտութիւնը, պատնէշը, խրամը, ուր բոլորը կը համախմբուին:

Հրատարակուելով Փարիզ, ուր մեր մտաւորական եւ քաղաքական կեանքի ղեկավար հոյլը կայ, գաղութներու համար Յառաջը համահայկական աշտարակ մըն է: Հեռուն նստողը հո՛ն նայած է միշտ: Ու Յառաջը ոչ շուացուցած է աչքերը կամ կուրացուցած, ոչ ալ մշուշի մէջ պահած է իր դէմքը:

Միշտ երիտասարդ մնացած է: Ասո՛ր մէջ եւս խմբագիրը իր նկատելի դերը ունի, անշուշտ: «Նոր» ընդհանրապէս, հոն դարձած է ինքզինքը: Ասով՝ Գրականութեան եւս իր տուրքը:

Հայ լեզուին նպաստած է Յառաջը: Զայն դարձուցած է իր գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը: Խմբագրատունը եղած է, մասամբ, սրբագրատուն, եւ այս՝ երբեմն ի պէտս զարգացելոց»:

Թուալիլ գիտցած է ժամանակին հետ: Ու իր երիտասարդութիւնը միշտ գիտցած ու կրցած է խաղալ՝ ոգիին ու շունչին, նաեւ՝ կատարին «հնութեան»ը վրայ:

Չէ ծեքծեքած: Ոչ ալ ընկրկած: Որովհետեւ, չէ ակնկալած:

Նախընտրած է երատես ըլլալ. Դա՞ն եղած է երբեմն, իր գծած պատկերը: Ո՞ր հիւանդ-տէրն է որ իր բժիշկէն պիտի չպահանջէր ճշգրտօրէն տալ ախտաճանաչումը:

Գուրգուրանք ունեցած է ազգային սրբութիւններու վրայ: «Ապրիլեան Սաներ»էն վերջ, ուր ամփո՛փ ձգտում մը կայ, «Մշակոյթի Օրը» դափնի՛ մըն է Հայ Մշակոյթին եւս ծառայող Յառաջին համար:

Չէ սիրած՝ ինչ որ նախընտրած կամ հետապնդած է, այլ՝ պաշտած: Պաշտամունք մը, որ իմաստ կուտայ զոհաբերութեան:

Եւ ատած չէ, ինչ որ չէ նախընտրած կամ հետապնդած. այլ՝ հարուածած է: Երբեմն ուժգի՛ն: Անխնա՞յ: Այո՛, որովհետեւ կը զգար որ ապրա՛ծ է այդ ցաւը:

Եւ երբեք չէ հինցած: Երկու հազար թիւ, Բացէք հաւաքածոն ու սկսեցէք կարդալ Ա. թիւէն: Կարծէք, կը կարծէք ա՛յս առտուան Յառաջը:

Ու շարունակեցէք ընթերցումը, գտնելու համար ուրիշ գիծ մը, իր տիրակա՛ն գիծերէն մէկը — հետեւողականութիւնը:

Շատերէ շա՛տ է սիրուած, ու շատերէ շա՛տ է ատուած՝ այս թերթը: Նուա՞զ արժէք մըն է սակայն, երբ աւելցնենք որ ատողները ո՛րքան գնահատած են զայն, իբրեւ գաղափարի մը ծառայող թերթ, որքան՝ սիրողները:

ՍՕՍԵՌՑ ՏՂԱՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԵՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Ե.

Լենինկրատի Երաժշտա–կատակերգական թատրոնին (Միւզկոմետիա Կոմնարոմա) առջեւ, ուր ինքնաշարժները կանգ առին, հեծեալ պահակներ շրջանակի վերածած էին եւ հեռու կը պահէին հրապարակին վրայ հաւաքուած տեղացի բազմութիւնը: Ոչ մէկ թշնամական շարժում կամ արտայայտութիւն: Այլ հետաքրքիր դէմքեր որոնք կը դիտէին շահագործուած գործաւորներու աշխատանքին արդիւնքով գեղխ ու դատարկ կեանք մը վարող եւ շուտով անհետանալու դատապարտուած բուրժուայի տիպարներ... «Այս մտայնութեամբ փոխանակ ատելու կամ նախատելու, արգահատանքով է որ կը դիտեն ձեզ», ըսաւ հեգնական ժպիտով մը մեր առաջնորդը:

Տեղագրուած մուտքի տոմսակներ ստանալէ յետոյ թատրոնէն ներս մըտանք: Ներկայացումը սկսած էր արդէն, մութին մէջ ջանացինք անաղմուկ պարապ տեղերը գրաւել:

Նախապէս մեզի տրուած փրանսերէն յայտագրէ մը ծանօթացած էինք խաղի նիւթին: Ռուս գրողի մը կողմէ պատրաստուած օփերէթ մըն էր — Dona Juanito: Գործողութիւնը տեղի կ'ունենար Սպանիոյ մէկ քաղաքին մէջ, Ֆրանսական յեղափոխութեան առեն, որ վարակած էր Ֆրանսայի սահմանակից այդ քաղաքին բնակչութիւնը: Նիւթը առիթ տուած էր հեղինակին ծաղրելու եւ հարուածելու կղերականութիւնն ու ազնուականութիւնը:

Որքան աննշան ու յիմար էր խաղին նիւթը, նոյնքան հաճելի էին ախորժալուր եղանակները, սիրուն պարերը, փայլուն խաղարկութիւնը եւ արդիական բեմադրութիւնը շրջուն բեմին վրայ: Ծրջիկները կը ծափահարէին ամէն առթիւ, առանց հասկնալու, ինչպէս սովոր ենք ընել հայկական ներկայացումներուն: Իսկ տեղացիները հետաքրքրութեամբ ու լուրջ կը հետեւէին խաղին, եւ վարագոյրը գոցուելէն յետոյ միայն սկսան բուռն կերպով ծափահարել:

Առաջին միջնարարին երբ լոյսերը վառուեցան, շուրջս դիտեցի: Թատրոնը լեփ–լեցուն էր տեղացիներով, երիտասարդ գործաւոր եւ գործաւորուհիներ, նաեւ ուսանող ու ուսանողուհիներ, իրենց առօրեայ հագուստներով: Տոմսակիս վրայ վեցուկէս րուբլի (պաշտօնական սակով մօտ 90 ֆրանք) նշանակուած էր իբրեւ գին: Հետաքրքրուեցայ թէ նոյն կարգերուն վրայ նստող գործաւորնե՞րն ալ այդ գինը կը վճարեն: «Ո՛չ, ըսաւ առաջնորդը. շատերը ձրի տոմսակ կը ստանան աշխատանքի մէջ իրենց ցոյց տուած եռանդին համար իբրեւ վարձատրութիւն կամ քաջալերութիւն. ուրիշներ աննշան գումար մը կը վճարեն: Պետութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ժողովուրդին գեղարուեստական զարգացման եւ հոգեկան հաճոյքին համար»: Մտաւորական – գեղարուեստական սնունդի առատութիւնը ժամանակ մը մոռցնել կուտայ ֆիզիքական սնունդի պակասը: Սրճագոյն թուղթի վրայ տպուած եւ 30 կոպէկ արժող յայտագիր մը, որմէ հատ մը կը գնեմ, կը պարունակէ պետական բազմաթիւ թատրոններուն մէջ նոյն շաբթու ընթացքին տրուելիք ներկայացումներուն ցանկը յարակից մանրամասնութիւններով:

Թատրոնը բաղդատաբար փոքր է: Պատերը ծածկուած են կարմիր պաստառներով որոնց վրայ ճերմակ գիրերով ռուսերէն վերտառութիւններ ամէն վայրկեան ժողովուրդին կը յիշեցնեն սովորական կարգախօսները: «Ամէն բան հնգամեայ ծրագրին յաջողութեան համար», «Հարուածենք հնգամեայ ծրագրին թշնամիները», «զօրացնենք կարմիր բանակը», «կռուինք դրամատիրութեան դէմ» եւն., կը թարգմանէ առաջնորդ օրիորդը: Օրը մինչեւ իրիկուն, Լենինի արձաններուն կամ պատկերներուն հետ նոյն այդ կարմիր պաստառները եւ վերտառութիւնները տեսանք ամէն տեղ, թանգարաններուն եւ հանրային հաստատութիւններուն կամ փողոցներուն մէջ, նման այն պաստառներուն որոնք ֆրանսական քաղաքներու փողոցներուն մէջ ժողովուրդը պարի կը հրաւիրեն Յուլիս 14ին: Խանութներու անհետացած ցուցատախտակներուն եւ այլազան afficheներուն տեղը բռնած են այժմ այդ կարմիր պաստառները: Կատարեալ մղձաւանջ մը: Աշխատիլ, կռուիլ, կռուիլ, աշխատիլ անդադար, կամովի կամ բռնի, առանց խորհելու սնունդի եւ հագուստի անբաւականութեան եւ բնակարաններու անհանգստութեան մասին, կրելով ամէն զրկանք, հասնելու համար նպատակի մը որ նախապէս համաշխարհային յեղափոխութիւնն ու համայնավարական կարգերու հաստատումն էր, իսկ այժմ միայն երկրին վերաշինութիւնն է՝ ծայրայեղ մեքենականացման եւ ճարտարարուեստականացման միջոցով:

Դուրս կ'ելլեմ առաջնորդին հետ՝ նրբանցքներուն մէջ շրջան մը ընելու համար: Շատեր հաւաքուած են պիւֆէին առջեւ, եւ վճարումով գարեջուր, օշարակ կը խմեն կամ սանտվիչ մը կ'ուտեն: Քանի մը զոյգեր սիրաբանութիւն կ'ընեն:

Այդ առթիւ տեղեկութիւններ կ'ուզեմ առաջնորդ օրիորդէն, որ կը հաստատէ ինչ որ լսած կամ կարդացած էի այդ մասին: Խորհրդային երկիրներու մէջ ամուսնութիւնը կորսնցուցած է իր սովորական, ընդունուած իմաստը: Ամուսնութիւն գոյութիւն չունի, այլ կայ կենակցութիւն զոր կարելի է արձանագրել տալ պաշտօնապէս: Այդ կենակցութեան տեւողութիւնը կախում ունի կենակցողներէն մէկուն կամ միւսին կամքէն եւ, արձանագրուած ըլլայ կամ ոչ, պարագան նոյնն է: Մէկ օրէն միւսը կրնան բաժնուիլ եւ յետոյ վերստին ամուսնանալ այսինքն կենակցիլ ուրիշի հետ կամ միասին:

Երբ կինը յղի կը մնայ, կամ զաւակ մը ունենայ, այդ պարագային իսկ բաժանումը դիւրին է, բայց այրը պարտաւոր է մանուկին ծախքերուն մասնակցիլ: Բարդութիւնը կը սկսի այն պարագային երբ յայտնի չէ թէ ո՞վ է մանուկին հայրը: Եթէ 2—3 հոգի կասկածի տակ են, բոլորն ալ իբրեւ հայր կը նկատուին եւ կը դատապարտուին գալիք երախային խնամքին մասնակցելու մինչեւ 16 տարեկան ըլլալը: Եթէ հայրը կամ հայրերը կամ մայրը չկարենան հոգալ, պետութիւնն է որ կը ստանձնէ մանուկին հոգը: Իրականին մէջ մանուկները պետութեան կը պատկանին եւ ան է անոնց, ինչպէս նաեւ ամբողջ երկրին պետն ու խնամակալը, որուն առջեւ ընտանիքը կ'անհետանայ: Եւ երեւոյթները ցոյց կուտան որ, բոլոր երկիրներուն մէջ՝ ընտանիքը, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնենք, հետզհետէ պիտի անհետանայ — ինչպէս անհետացաւ նահապետական ընտանեկան դրութիւնը — քաղաքակրթութեան զարգացման եւ տնտեսական ու ընկերային պայմաններու աստիճանական փոփոխումներուն հետ:

Կէս գիշերին երկրորդ արարուածը միայն վերջացած էր: Տակաւին մէկ արարուած եւս կար: Բայց ստիպուած էինք մեկնիլ, որովհետեւ Ինթուրիսթի յայտագիրը բուրժուական ուրիշ հաճոյքներ կը նախատեսէր մեզի համար: Ինքնաշարժները մեզի տարին Օթէլ Աստորիա ուր պատրաստուած էր գիշերային ճաշ, պար եւ զուարճութիւն:

Այդտեղ գտանք մեր այն ընկերները որոնք նախընտրած էին սինէմա երթալ, սովետական փրոփականտի ֆիլմ մը տեսնելու համար, բայց յուսախաբ եղած էին: Նաեւ անոնք, որոնք գացած էին ծանօթներ տեսնելու եւ տրտունջներ լսած էին ուտելիքի պակասին համար, որ հետզհետէ աւելի զգալի կը դառնայ:

Շքեղօրէն պատրաստուած սեղաններուն առջեւ տեղ գրաւեցինք: Մեզմէ զատ կային Գերմանացի եւ Ամերիկացի զոյգեր: Ճաշ, նուագ, պար եւ տեղացի արուեստագէտներու կողմէ միջախաղեր (intermède), այնպէս ինչպէս փարիզեան boîtes de nuitներու մէջ:

Առաւօտեան ժամը 3 էր երբ յոգնած վերադարձանք:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

երջանկութեան եւ խղճմտանքի անվեհեր, անկեղծ հրաժարումներով, ամենօրբազարձ հրաժարումներով, ամենօրբեայ՝ բայց անզգալի:

Իր հերոսին՝ Պիռէի բերնով ան կը գնէ հասարակութեան առջեւ, մարդկութիւնը չարչրկող ամէնէն հրատապ հարցերը, ցուցադրելով այն բոլոր ողբերգական սխալները կեանքի այլանդակ ըմբռնումին, որուն հետեւանքները այսօր իւրաքանչիւր անհատ կը զգայ եւ կը կրէ ուժասպառ, յուսահատ:

L'Age du ferը լաւ յօրինուած թատերախաղէ աւելի բան մըն է: Ան կը բախողէ նոր տեսակէտի մը խմորումը, ընդվզումի մը առաջին տրամադրութիւնները, ղարավերջիկ Թիատրոններու խուլ բողոքին համակրելի ձայնը:

Խոր հարցական մըն է ան, որուն առջեւ ամէն մտածող անհատ կանգ պիտի առնէ մտախոհ ու անհանգիստ, տրիպուած վերջապէս յանգելու այն եզրակացութեան, թէ այսպէս չի կրնար շարունակուիլ…

Ledoux առեղծեց Պիռէի տիպարը իր մեծ տաղանդով՝ զմայլելի բնականութեամբ եւ պարզութեամբ: Ան կ'ապրէր իւրաքանչիւր պահը եւ գաղափարը, պարտադրելով զանոնք հանդիսատեսներուն, որոնք — հազուագիւտ երեւոյթ Comédieին Généraleներուն համար — իր յայտարարութիւնները քանիցս ընդմիջեցին տաք ծափահարութիւններով:

Երեւոյթը նշանակելի էր: Ցայտնըւած գաղափարները սրտի մօտիկ էին:

Granval արդարացիօրէն բաժնեց այդ յաջողութիւնը՝ իր համակրելի, գրաւիչ Թէյնօի տիպարով, որուն մէջ ապրեցաւ անհետանալու վտանգին տակ գտնուող քաղաքակրթութեան մը, արուեստի մը առողջ, մաքուր ու գերազանց հրապոյրը:

Mme Feuillère մարմնացուց արդի փարիզուհին, թեթեւ, մակերեսային, հաճոյքի գերի եւ անհեռատես:

Mme V. Korene հակոտնեան էր անոր՝ գիւղական սպասուհի Հօրթանսի դերին մէջ, անհունօրէն գրաւիչ ու գեղեցիկ՝ իր պարզութեամբ եւ նկարագրի մաքրութեամբ:

Brunot, Bocqué, Dubose, Valcourt, Mmes Tonia Navar եւ Cavé իրենց այլազան եւ ուժեղ տաղանդներով հաստատուն ամբողջութիւն մը ապահովեցին Տ. Ամիէլի համակրելի թատերախաղին:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԼԻՈՆ.— Տարօրինակ է որ մեր ժողովուրդը կը սիրէ քաշքշելու այն հանդէսները, որոնք ՝ առնուած են Թրքական կեանքէ, կը բաւէ որ քիչ մը խնդուք պատճառեն:

Իսկ երբ մեր արուեստագէտներու մէկուն կողմէ հանդէս մը կը կազմակերպուի, բացարձակ չէզոքութիւն կը պահեն: Ինչի՞ վերագրել այս անտարբերութիւնը:

Անկէ առաջ եղածներուն պէս, Տիկին Բաղալի կազմակերպած երգահանդէսն ալ անցաւ ժողովուրդին անտարբերութեան մէջ: Լուսաւոր պղոտաներու վրայ կ'ապրինք, փոխանակ կապուելու լոյսին՝ կը դիմենք դէպի խաւարը: Մինչեւ որ սերունդը չփոխուի, մեր այս բթամտութիւնն ալ չի փոխուիր:

Մ. Տ. Պ.

«ԿԱՐՄԻՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ»

— :-: —

Գ. ԴԱՒԹԵԱՆ ԵՒ Վ. ՊՈՏԵՈՄԿԻՆ

Այս վերնագրով Փարիզի ռուսական «Պօսլէդնի Նովոստի» թերթի մէջ մի լաւատեղեակ անձնաւորութիւն, մի քանի օր առաջ տեց հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները: Աւելորդ չեմ համարում թարգմանել կարեւոր մասերը.—

«Բոլշեւիկեան Հեռագր. Գործակալութիւնը մի քանի օր առաջ պաշտօնապէս հաղորդեց, որ Աթէնքի այժմեան դեսպան Վ. Պոտեոմկինը նոյն պաշտօնով փոխադրւում է Հռոմ: Իսկ Թէհրանի դեսպան Գ. Դաւթեանը՝ Աթէնք:

Վ. Պոտեոմկինը ազնուական ծագումով, նախկին մանկավարժ է, տիրապետում է մի շարք լեզուների: Իր ծննդավայր Կիէվ քաղաքում մինչեւ յեղափոխութիւնը գործօն մասնակցութիւն է ունեցել «Միքայէլ Հրեշտակապետ» կոչուած ծայրայեղ միապետական կազմակերպութեան մէջ:

Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնից յետոյ, ճարպիկօրէն կարողանում է իր հետքը կորսնցնել եւ 1918 թ. յաջողում է սողոսկել խորհրդային իշխանութեան մէջ, եւ խորհրդային հանրապետութիւնների նախագահ Կալինինի անձնական հաւատարմութիւնը շահիլ:

Որպէս հրաշալի ճարտասան եւ զեկուցանող Վ. Պոտեոմկինը կարողանում է արագ կերպով համայնավար կուսակցութեան բջիջի մէջ դիրք գրաւել եւ իր դիրքը ամրացնելու համար աժուսնանում է «իսկական պրոլետարական ծագումով» մի անգրագէտ եւ փառամոլ գեղջկուհու հետ:

Շնորհիւ իր ձեռք բերած կապերի, յաջողում է կարեւոր պաշտօնով տեղափոխուել արտասահման: Նախ՝ Կ. Պոլիս, աւագ հիւպատոսի պաշտօնով, ապա Անգորա, իբրեւ դեսպանատան խորհրդական: Անգորայից էլ Աթէնք է փոխադրւում դեսպանի պաշտօնով, որտեղ մի քանի տարի շարունակ անպաշտօն կերպով վարում է նաեւ ԳՊՈՒի (Չեկա) եւ Կոմինտերնի աշխատանքները: Ըստ երեւոյթին, Վ. Պոտեոմկինը Հռոմի դեսպանի հանգամանքով պէտք է շարունակէ ղեկավարել այս երկու կազմակերպութիւնների գաղտնի գործակալութիւնները:

Աթէնքի նոր դեսպան Գ. Դաւթեանը արտաքին գործավարութեան եւ ԳՊՈՒի ամէնէն հին աշխատակիցներից մէկն է: Նա է 1919 թ. կազմակերպել Չեկայի «արտասահմանի բաժանմունքը» եւ երկու տարի շարունակ վարել է տնօրէնի պաշտօնը, միեւնոյն ատեն պաշտօնավարելով Կոմինտերնի ռումանական երկիրների բաժնի մէջ: Գ. Դաւթեանը հարուստ ծնողների զաւակ է. բոլշեւիկեան կուսակցութեան կազմի մէջ մտել է Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնից դեռ շատ առաջ. տարագրուել է Ջիբերիա, եւ Ռուսիա է վերադարձել Լէնինի հետ:

Արտաքին գործավարութեան եւ Չեկայի մէջ Դաւթեանը հաշւում էր մէկը փոքրաթիւ «Եւրոպացիներից», թէեւ նրա ժամանակ էին օտարահպատակ բանտարկեալներին ծեծի ենթարկում: Չեկայի պետ Ջէրժինսկիի պահանջմամբ Դաւթեանը հեռացւում է Չեկայից եւ պաշտօն է ստանձնում արտաքին գործավարութեան մէջ: Հեռանալիս Չեկայի ներքին բանտից Դաւթեանը ազատում է մի կնոջ, որը մեղադրւում էր հակաբոլշեւիկեան դաւադրութեան մէջ եւ այս կնոջ հետ էլ ամուսնանում է:

Իր այս վարմունքը շատ անախորժութիւնների է տեղի տալիս, բայց եւ այնպէս այդ կնոջից չէ բաժանւում: Այս կինը իրեն շատ է օգնել եւ շարունակւում է օգնել արտասահմանում իր դիւանագիտական ասպարէզին մէջ:

Դաւթեանը մի շարք կարեւոր պաշտօններ վարելուց յետոյ, նշանակւում է Փարիզի դեսպանատան առաջին խորհրդական եւ ապա 1927 թ. գարնանը որպէս դեսպան Թէհրանի: Չիչէրինի հրաժարումից յետոյ, ժառանգութիւն կար մեծ փոփոխութիւններ կատարելու արտաքին գործավարութեան մէջ: Խօսւում էր Դաւթեանին Անգորայի դեսպան նշանակելու մասին (Սուրիցը պէտք է Մոսկւայում փոխարինէր Կարախանին): Բայց անյարմար գըտան Թուրքիոյ մէջ հայ դեսպան նշանակել եւ այս պատճառով մնաց Թէհրանում:

Արտաքին գործավարութեան մէջ Դաւթեանը համարւում է «ամէնէն լաւ դիւանագէտներից»: Որպէս Աթէնքի դեսպան, հաւանական է որ Դաւթեանը իր ձեռքի մէջ կենտրոնացնի Բալկանների բոլշեւիկեան բոլոր գործերը (ԳՊՈՒ, Կոմինտերն եւ հետախուզութիւն):»

Իսկ ինձ թւում է որ Կրեմլինի իշխանութիւնը այս հայածին «Կարմիր դիւանագէտին» եւ Չեկայի գործակալին Աթէնք է տեղափոխում, Բալկանի եւ առանձնապէս յունահայ գաղութում խլրդային աշխատանք կատարելու նպատակով:

Բ-Օ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անդրանիկի յիշատակին

— :-: —

ՎԱԼԱՆՍ, 17 Հոկտ.— Այս տարի Շապին Գարահիսարի Հայր. Միութիւնը որոշած էր տօնել Անդրանիկի մահուան տարեդարձը, եւ այս առթիւ հրաւիրած էր բոլոր կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի: Բոլորն ալ ներկայ էին: Ժողովը բացուելէն անմիջապէս վերջ, ռամկավար եւ հնչակեան ներկայացուցիչները հարց տուին թէ հռաշօրնը պիտի պարզուի՞ թէ ոչ: «Եթէ պիտի պարզուի, մենք չենք մասնակցիր»: Շապին Գարահիսարցիները պատասխանեցին.

— Բարեկամնե՛ր, անցեալ տարի առանց եռագոյնի տօնեցինք. տեղի տալով ձեզի. բայց հանդէսին մարդ չէր եկած: Մենք կ'ուզենք որ հանդէսը ըլլայ ժողովրդական եւ ժողովրդական ըլլալու համար պէտք է եռագոյնը պարզուի. որովհետեւ զօրավարը ինք երկար տարիներ, կռուած է հայկական դրօշին համար: Ո՛չ բարեկամներ, մենք առանց եռագոյնի չենք կրնար տօնել:

Հնչակեան եւ ռամկավար ներկայացուցիչները իրենց պատասխանը առնելով գացին: Հանդէսը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 15ին շաբաթ երեկոյ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան նոբաշէն սրահին մէջ: Բեմը զարդարուած էր ֆրանսական եւ հայկական դրօշներով: Մէջտեղը, թարմ ծաղիկներով շրջանակուած, Անդրանիկի մեծադիր նկարը: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը:

Օրուան նախագահ ընկեր Խ. Չաթրեան հանդէսը բանալով, պարզեց օրուան նշանակութիւնը եւ երգչախումբը երգեց «Հերոս մոնչեց», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ եղան արտասանութիւններ, մեներգ եւ խմբերգ:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ ամէնէն յաջող եւ օրուան պատշաճ արտասանութիւնն ըրաւ փոքրիկն Նոյեմի Տէր Սարգիսեան, որ մեր բեմին ծաղիկը եղած է եւ ապագայ կը խոստանայ:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Թ. Այվազեան (Լիոնէն), որ տուաւ Անդրանիկի կեանքէն դրուագներ եւ ըսաւ. «Երիտասարդներ, Անդրանիկ մեռածատեն քաւթէ իմ գործադեկի‑ սա է, ուրեմն պիտի աշխատինք ազգային մէկ ճակատ կազմել: Շարունակենք կիսատ մնացած ճամբան, որպէսզի ունենանք մեր ազատ հայրենիքը եւ Անդրանիկի աճիւնը փոխադրենք այնտեղ, իր բոլոր մարտիկ ընկերներով»:

Երկրորդ բանախօսն ալ վեր հանեց հերոսին գործը, մաղթելով որ ունենանք նոր Անդրանիկներ, Մուրատներ, Գէորգ Չաւուշներ, եւայլն:

Հանդէսը փակուեցաւ «Իբրեւ արծիւ» խմբերգով եւ հանդիսականները մեկնեցան, վառ յոյսերով:

Ա. Փ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄՈՆԹԱՐԺԻ.— Tchinsonի մարզական առաջին խումբը հրաւիրած էր այս կիրակի Պէլվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը իրենց դէմ մրցելու:

Լաւ կը խաղային մեր տղաքը եւ գնահատուած են իրենց ճարպիկութեամբ եւ կարգապահութեամբ: Երկու ամսուան ընթացքին, Փարիզէն երկու անգամ է որ կը հրաւիրուին, տեղական խումբին կողմէ: Սակայն միշտ անյաջող կ'անցնին մեր տղաքը: Զով 1 յաղթուած Փարիզ կը վերադառնան:

Կը թելադրենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի խաւճբերուն որ երբ ուրիշ անգամ հրաւիրուին, առաջնակարգ խումբ մը ղրկեն, որովհետեւ տեղական թերթերը միշտ մեր երեսին կը զարնեն մեր պարտութիւնը: «Հայերը նորէն կերան իրենց գլուխը»:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 Հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Ա. մեկնեցաւ կիրակի 9 Հոկտեմբերին Իստռը, մրցելու համար տեղական Ա. խումբին հետ, որ կը պատկանի պատուոյ դասակարգի եւ զօրացած է քանի մը բարձր խաղացողներով:

Խումբը մեկնեցաւ առտուան ժամը 10.45ին եւ շատ հաճելի ճամբորդութիւն մը կատարեց, շոգեկառքին մէջ երգելով «Յառա՛ջ ընթանանք»: Երբ Իստռը հասան, լաւ ընդունելութիւն ըրին եւ հազիւ հանգստացան, սկսան պատրաստուիլ: Ժամը 3ին կազմ ու պատրաստ կը սպասէին դատաւորին սուլիչին:

Խաղը սկսաւ հակառակորդին յարձակողականով, եւ շատ նեղեց մեր վերջապահները: Ա. կիսախաղին վերջաւորութեան յաջողեցան մէկ նշանակէտ շահիլ:

Բ. կիսախաղը սկսաւ մեր յարձակողականով: Մեր տղոց ճարպիկ «փաս»երուն առջեւ հակառակորդին վերջապահները շուարեցան եւ հինգ վայրկեան յետոյ Չերիկեան նշանակեց հաւասարութեան նշանակէտը: Խաղը աւելի տաքցաւ, բայց անօգուտ: Հակառակ մեր բերդապահին եւ աջ ծայրին բացակայութեան, հակառակորդին ջանքերը ապարդիւն անցան: Խաղի վերջաւորութեան հինգ վայրկեան մնացած. Ա. Պէյլէրեան իր անձնական յարձակողականով նշանակեց 2րդ եւ յաղթանակի նշանակէտը: Խաղը վերջացաւ 2-1:

Թէեւ այս տարի մեր Ա. խումբին մեծ մասը պատանիներէ կը բաղկանայ, եղանակի սկիզբէն ի վեր չէ պարտուած: Միշտ այսպէս կայ գապահութիւն եւ յաղթութիւն կը մաղթենք:

Ա. Ճ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ կը փախչին

— :-: —

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը դիտել կուտայ (23 սեպտ.).

— «Հայաստան ներգաղթողներու փախուստը այլ եւս պատահական երեւոյթ չէ: Պարսկաստանէն եկած տեղեկութիւններուն համաձայն, փախուստը դարձած է տեւական: Պատեհութիւն ունեցողները խոյս կուտան «դժոխք» Հայաստանէն:

Ինչո՞ւ կը փախչին:

Ասոր պատասխանը տուած են ու կուտան փախչողները՝ հաւաքաբար կամ անհատականօրէն:

Ընթերցող հասարակութիւնը արդէն ծանօթ է պատճառներուն: Զիբենք խաբած են ներգաղթի պաշտօնեաները: Հայաստանի մէջ պէտք եղած ընդունելութիւնը չեն գտած: Ապրուստի նեղութիւն քաշած են: Ծանր աշխատանքներու ենթարկուած են, եւյլն.:

Ասոնք եւ ասոնց նման բազմաթիւ դժուարութիւնները պատճառնե՞րն են որ ներգաղթող հայ երիտասարդը խոյս տայ իր հարազատ հայրենիքէն, գիտնալով որ օտար երկիրներու մէջ պիտի ենթարկուի իրաւազուրկ «հայաթլոս» գաղթականի տխուր վիճակին:

Ո՛չ. ասոնք սեփական հայրենիքէն խոյս տալու պատճառներ չէին կրնար ըլլալ, եթէ անոնց մէջ ապրէր ու զարգանար հայրենասիրութիւնն ու գաղափարական գեղեցիկ խոյանքը:

Ահա՛ փախուստին բուն պատճառը: Անոնց քով կը պակսի հայրենասիրութիւնը եւ անձնազոհութեան ոգին:

Յիշեցէք թէ այս նոյն ժողովուրդի երիտասարդ սերունդէն հարիւրաւորներ ու հազարաւորներ, քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, հակառակ սահմաններուն վըրայ սպասող ռումբերուն ու գնդակներուն, հակառակ հայրենիքի մէջ տիրող թշուառութեան՝ կը խուժէին ներս, որովհետեւ իրենց մէջ կ'ապրէր հայրենասիրութեան եւ անձնազոհութեան որբազան հուրը:

Այժմ ներգաղթի նշանաբանները փոխուած են: Գաղափարականին տեղը բռնած է անարգ նիւթը: Հայրենասիրութեան տեղ՝ «բանուորական տիկթաթուրա»: Սեփական հայրենիքի տեղ՝ «պրոլետարական աշխարհ»: Հայաստանի տեղ՝ «Խորհրդային Հայաստան»: Երբ ներգաղթողը Հայաստանի մէջ չի գտներ նիւթը, անմիջապէս խոյս տալու մասին կը մտածէ: Իր հոգիին մէջ հայրենասիրութեան տեղ կ'ապրի ամայի անապատը կամ անարգ նիւթը…:

Արդեօք մեղաւո՞ր են փախչողները: Իրե՞նք են այս վիճակին պատասխանատուները:

Ո՛չ. անոնք չեն, այլ ուրիշները: Այս արտասուելի վիճակին պատասխանատուներն են Հայաստանի իշխանաւորները, անոնց արտասահմանի վարչական գործակալները, և ի ծնէ ստրուկ՝ այդ իշխանաւորներուն առջեւ, զանազան նկատումներով «թէմաննահ»ի կեցողներն են:

Բոլոր այս թշուառականները, տարիներու ընթացքին, սատիճանաբար թունաւորեցին նորահաս մատաղ սերունդը: Անոր մէջ մեռցուցին հայրենասիրութեան եւ անձնազոհութեան ոգին: Դարձուցին անարգ նիւթի մարդ»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Պ. Գ. ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ցայտնի երիտասարդ ջութակահար Պ. Գէորգ Սինանեանի նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ դեկտեմբեր 10ին շաբաթ գիշեր Քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՆՔ, Թիւ Դ. եւ Ե. հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Գլուխ մը՝ Նշան Պէշիկթաշլեան,— Գինովը՝ Զ. Մ. Որբունի,— Արեւելեան գորգ՝ Յ. Կոնստանդեան,— Խօսելու մասին՝ Յ. Կոնստանդեան,— Պճեղ մը անուշ սիրտ՝ Շահան Շահնուր,— Հատուած՝ Պ. Զարոյեան,— Մէկը անցաւ՝ Յ. Յրէնկեան,— Երգ ու Թատրոն,— Գիրքեր ու Պարբերականներ,— Գին 10 Ֆր.: Հասցէ.— Նշան Պէշիկթաշլեան, 261 Fg. St. Martin, Paris (10e).

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ, Թիւ 1, Հոկտ., 1932: Հիմնադիր - տնօրէն՝ Սիրան Սեզա: 32 մեծադիր էջ: Տարեկան բաժնեգին՝ 30 ֆրանք: Հատը 4 ֆրանք: Հասցէ.— Madame Siran Séza, B. P. No. 772, Beyrouth (Liban):

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉՋԳՋԳԵԼ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ Վ.ՃԱՐՈՒՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի…

Այլ դուն, Յարութիւն, ինչո՞ւ կը ժպտիս, ի՞նչ կայ խնդալիք, ծօ մարդ, հայկական խօսէ՛, մի կենար, ի՞նչ կայ չկայ, խօսէ՛ ընկերներէն, գործերէն, հայ ժողովուրդէն, կեանքէն, կեանքէդ… գիտէ՞ք հոս ճգնաւոր եմ ես դրեթէ…

Կը մոռնամ որ տղաքը յոգնած են. կայարանէն մինչեւ հոս քալելով եկեր են, հեծանիւներէն մէկը ծակուած ըլլալով: Կը մոռնամ որ սեննակ վարձել պէտք է գիւղին մէջ, քանի որ հինգ օրուան արձակուրդը հոս անցնելու եկեր են…

— Տէ՛, ի՞նչպէս ես. ամէնէն կարեւորը կը մոռնանք:

Յարութիւնն է:

— Ես շատ լաւ կը տեսնեմ, երեսին վրայ գոյն կայ: Արմենակն է:

— Երեւցածին չափ չէ: Ուրախութենէս է տեղկա: Ես եմ:

Այս ալ մէկ ուրիշ երեսն է մետալին: Զե՞ն գիտեր հիւանդութիւնս, անծանօթներու առջե՞ւ եմ. ամէն կերպ կը ջանամ առողջի տեղ անցնիլ: Իսկ իմիններուս, բարեկամներուս քով պէտքը կը զգամ կարծէք ապաքինաւան մը պառկողի, գործող չարժող մարդու շրջանակէն դուրս եղողի վիճակս արդարացնել, բսելով ճշմարտութիւնը. աւելին, մեծցնելով զայն:

Մանաւանդ հիմա որ անոնց կայտառ կերպարանքը անմիջականօրէն զիս շրջապատող իրականութեան մաս կը կազմէ, ու տարտամ երեւակայութիւնս չի բաւեր ըղձանքներս գոհացնելու, կարելի դարձնելով ամէն դժուարութիւն, հիմա որ արագութեամբ մէջէս կ'անցնի անոնց գործող, պայքարող կեանքը, կը վախնամ. քաջութիւնը կը լքէ զիս: Այո՛, այո՛ վերսկսիլը կը սարսափեցնէ զիս. ու կատարեալ առողջութիւնը պայքարի ընկերակցութեամբ կը դառնայ նուազ փափաքելի բան մը:

Սիրտս կը սեղմուի, ու կրկին կը հանդարտի, այս անգամ վառ համոզումովը թէ այդ անկարելի վաղն է…

Յարութիւնը կը պատմէ թէ, ինծմէ վերջ հաճոյքներուն կապը քիչ մը քաշեց, կարճցուց: Որոշ նպատակով աշխատեցաւ: Հիմա առանձին գործի տէր է:

Կը նայիմ ձեռքերուն. կոշտեր կան: Նայուածքս կը մարի իմիններուս հիւանդոտ ճղճիմութեան վրայ: Այս անգամ առանց յուզումի:

Արմենակը կ'ըսէ թէ, անպատճառ իրենց հարսանիքին ներկայ ըլլալու եմ. — «Տեսնես ինչ գեղեցիկ յարկարաժին մը ունինք, մենք մեզի, հանգիստ: Մայրիկս երջանիկ է»:

Եւ Սիւզանը հասկցող աչքերով, քաղցրութեամբ կը նայի: Կը քննէ: Կը թուի ինծի թէ զիս կը բաղդատէ պատկերին հետ որ շինած է իմ մասիս, զիս տեսնելէ առաջ, խօսուածներէն: Արմենակը չեմ գուշակեր:

Անօթի եմ խօսքի, հայերէն խօսքի: Բայց լեզուս վարժութիւնը կորսնցուցեր է, բառերը աճապարանքով, օտար ձայներով դուրս կ'ելլեն կոկորդէս: Ինքզինքը մտիկ ընողի պէս եմ: Եւ դժգոհ: Ըսածներս ալ իմաստ չունին. անկապ հարցումներ: Օրինակ.

— Գո՞րծդ ըսիր… քանի՞ հոգի կ'աշխատցնես:

— Հարսանի՞քը… «գալիքէն» առաջ թէ վերջը պիտի ընէք…

Առանց առնելու նայուածքս, որուն ուղղութիւնը Սիւզանին քիչ մը թանձրացած մէջքն է, կ'ըսէ Արմենակ պարզութեամբ.

— Գալիքէն առաջ:

Ու նորէն, այս անգամ լռութեամբ ու աչքերով կը պաղատիմ իրենց.

— Խօսեցէ՛ք, խօսեցէք…

Այս գիշեր անձրեւ եկած ըլլալու է: Հողին խոնաւ հոտը կը խառնուի զովութեան: Ծառերուն տերեւները համբուրելիք կանաչութիւն մըն են առեր: Ահա արեւը խոշոր քայլ մը ըրաւ: Տերեւները շարժուեցան: Զեփի՞ւռն էր արդեօք թէ մեր շունչին ուրախ թրթռումը:

Տակաւ կարօտն ալ սակայն իր բնական հունէն դէպի հատնումը կ'երթայ: Հանդարտած ենք: Կարգով կը խօսինք: Սիւզանն ալ իր բաժինը կ'առնէ: Կը խօսի: Կը գտնեմ որ սիրուն է Սիւզանը: Մաքուր ու կանոնաւոր ատամները թէեւ քիչ մը յաճախ բայց շնորհալի ու մեղմութեամբ կը ցուցնէ: Եւ գիտէ աչքերը անմեղութեամբ լեցնել:

Բայց չեմ հրապուրուիր: Բայց նախկին գգուող կատուի խաղերէն ոչ մէկը կը շնորհեմ իրեն: Կին է չէ՞. յուսախաբ կը ձգեմ զինքը: Այո՛ կը տեսնեմ տեղկա: Որովհետեւ ինչ հարկ ըսել թէ Արմենակը ինծի եղբօր մը պէս ըլլալէն չէ որ այդ արուի նուէրը — որ եւ է կնոջ տենչանքով նայիլը — կը զլանամ իրեն:

Փլածութիւն մը, յափրացած մարդու անկարողութիւն մը կայ վրաս:

Բարեբախտաբար լաւ աղջիկ է Սիւզանը: Ի՞նչ հոգ թէ յուսախաբ ձգեմ զինք երբեմն: Մանաւանդ, երբ ալ Արմենակը զինք սիրելու համար իր ընկերներու կարծիքը հարցնող շրջանը անցած է:

Յարութիւնը կ'առաջարկէ լուսանկարուիլ: Քիչ մը եւս կը հեռանանք, կը խառնուինք չկոխուած խոտերուն: Չը՛ք…

— Լրացա՞ւ:

— Այո՛:

— Աչքս գոցած էի ես:

— Լա՛ւ, նոր մը փորձենք:

Երկրորդ մը. երրորդ մը: Միշտ ձգելով պակաս մը, դժգոհ մը: Կը խնդանք:

Կը մոռնանք լուսանկարչութեան մեքենան. իր օրօմաթիքը: Կ'երկարինք խոտերուն: Սիւզան մարգարտածաղիկ կը փնտռէ:

Յարութիւնը կ'ըսէ ինծի.

— Գիտե՞ս օր մը դեղինիդ հանդիպեցայ:

— Ո՞ր դեղինս:

— Շուտ կը մոռնաս եղեր: Քօլիզէօմի:

— Հա՛:

— Ուրիշ օր մը պատահմամբ կարմիրդ խանութս եկած էր:

— Երկզաւո՞րը:

— Չէ՛, չրթունքին խալովը:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր ենթակոմիտէներուն

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պրէպանի սրահին մէջ

Brébant Marseillais (146 Ave. des Chartereux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎՐԹԱՆԷՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Մ. Գաբրիէլեան, Ց. Ուզունեան (արտաս.), կ'երգեն՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ Գէորգեան: Հանդէսին կը մասնակցի սիրուած ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեան: Տ ա խ ք ե ր ո ւ հ ա մ ա ր 2 ֆ ր ա ն ք

Սրահի կարգապահութեան կը հսկեն Հայ արիները. Առնել 53, 48, 5, 4 եւ 11 թիւ հանրակառքերը

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ
ՄՏԱՑԱՆՔ

Շալէթ, Խ. Ա.— 140։
Պելֆոռ, Ղ. Հօլ.— 35։
Իւսէլ, Աս.— 35։
Առնուվիլ, Մաղ.— 30:
Պարի-Սուդ, Մ. Կ.— 17։
Փոն Իւսէլ, Յ. Ս.— 140։
Պելկրատ, Ս. Գէ.— 200։
Պորտօ, Գործ.— 600։
Քուրթէզոն, Պ. Չ.— 35։
Սէն Շամոն, Գործ.— 210.15։
Սէն Շամոն, Ս. Պ.— 50։ (Ս. Ի.ի միջոցաւ)։
Լիոն, Ս. Գ.— 70։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

բեմադրութեամբ հռչակաւոր արուեստագէտ
ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

LOVE ME TO-NIGHT

(Սիրէ զիս այս գիշեր)

ֆիլմը կը ներկայացուի ամէն օր ցերեկ եւ երեկոյ

Cinéma Ermitageի մէջ

55 rue Ponthieu (Ave. des Champs Elysées-ի վրայ)

Ամէն Հայ պէտք է տեսնէ այս ֆիլմը. Դիւրամատչելի գին

29 Հոկտեմբեր Շաբաթ եւ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի
ԺԱՄԸ 3–8 ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ

Salon Jean Goujonի մէջ

8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

(Եկեղեցիին փողոցը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, նոր տարիի ձեր նուէրները աժան աժան գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք դիւրագին ապրանք, անուշաբոյր թէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն։ Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼ Առնուվիլ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր եւ Ռազմիկ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 3ին Առնուվիլ լէ Կոնէսի ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կարգադրութեամբ ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Եռագոյն, Փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Առաքելեանի սրճարանը, Café Ararat, 345 Avé Argénteuil, Պուա Քոլոմպ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Դաշնակցութեան Տան ներքնայարկը։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Իսկ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Պատանեկան Միութեան Ակումբին մէջ։
Կը դասախօսէ՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, rue Saint Martin d'Hérés, Chemin de la Plaine, (Croix Rouge)։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վիէնի մէջ նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» խումբի եւ հովանաւորութեամբ կոմիտէի։

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Վիէնի Սէրքլը Կաթոլիկի շքեղ սրահին մէջ (Սէն Մօրիս, հին եկեղեցիին մօտ)։

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
(Փարիզի Սիփան երգչախումբի ղեկավար)

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կ'երգէ՝ Օր. Յովինար Տէր-Պետրոսեան (Լիոնէն), Պ. Գուրգէն Աղապէկեան (ջութակ), արտասանութիւններ, կենդանի պատկեր, եւայլն։

Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի մէկ ֆրանք։

Պուլվար Osso (Մարսէյլ) Վաղը Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին Շըմէն տը լա Մատրակ Վիլ 120a, Պառ «Վէնսան»ի մէջ։

Նախաձեռնութեամբ «Վռամեան» ենթակոմիտէի, մասնակցութեամբ «Աւօ» խումբի, Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օսսոյի Պատանեկան միութեան եւ Թադէին երիտասարդաց միութեան։

Կը Նախագահէ՝ ընկ. Ա Զ Գ Ի Ն

Կը խօսին՝ ընկ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ ընկերուհի՝ Ն. ՔԻՊՐԻԹԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Մուտքը ազատ է

Ս. Անթուան (Մարսէյլ) Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին

Նախաձեռնութեամբ Ս. Անթուանի ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի կոմիտէի։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Կարտան Վաղը Կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. Տան մէջ։
Նախաձեռնութեամբ կարտանի ենթակոմիտէի:
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Սէն Շամոնի մէջ Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն թ'էթիէնի մէջ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
Վաղը Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի շքեղ սրահին մէջ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Պուտոյի մէջ
Հոկտեմբեր 30ին. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պելֆորի մէջ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մ ա ն ր ա մ ա ս ն ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը տ ե ղ ւ ո յ ն վ ր ա յ

Կրընոպլի մէջ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

Երեկոյթ - պարահանդէս

Կազմակերպուած Առնուվիլի Արարատ Հայոց միութեան կողմէ
Ի նպաստ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Gallemant, Place de la Gare de Gonesse. Գեղարուեստական ճոխ բաժին, առաջնակարգ ճաշ։ Առնուվիլին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցի Արարատ միութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. Յակոբեանի։
Մ ո ւ տ ք՝ 7.50 ֆ ր ա ն ք

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ, 6bis, Rue Campagne Première, Métro Raspail

Ղեկավարութեամբ՝ Ա. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ»Ը

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, իսկ վաղը Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

կը ներկայացնէ ՇԻՐՎԱՆ ԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ**

կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Լաթիֆեան, Լիւսի, Օր. Օր. Պետրոսեան եւ Մելինէ, Պ. Պ. Գմբէթեան, Նիկօլ, Լաթիֆեան, Թորոսեան, Սարիմ Մաքսուտ, Անտոնեան եւ Կոթիկեան։

Գ ի ն ե ր ն ե ն 3 ե ւ 5 ֆ ր ա ն ք

Տոմսերը վաղօրօք կարելի է ապահովել Հրանտ-Սամուէլի գրատունէն եւ բոլոր միւս սովորական տեղերէն:

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՊԱՐԵՐԸ, ԴԻՒՐՈՒՍՈՅՑ ԵՂԱՆԱԿՈՎ.

Պ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

4 անգամ վկայեալ պարի մրցումներու մէջ

Ժամադրուելու համար գրել իրեն՝ 88 Bld. Port Royal, Paris (5)

Շաբաթ 29 Հոկտ ին բացում իր շաբաթական պարանցիկ երեկոյթներուն, Սալ Վօլթէրի մէջ, 21 rue de l'Odéon։

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ. Հեռաձայն Danton 52–73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Հրաւէր բոլոր փափկանաշակներուն
Ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ
34 Rue St. Lazare, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Համախարբերդցիական Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն Ֆլօրիայի վերնայարկը, 61 rue Mr. le Prince. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Սէմէրճեան (բուն անունը՝ Յակոբ Թադէոսեան, Քէօթահեացի), որ ութը ամիս առաջ կը գտնուէր Լիոն հետեւեալ հասցէին, 28 rue Louis Blanc: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Արշակ Պաքրճեանի, 12 rue Neuve de la Chardonnière, Paris (18).

— Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները Լօռէմիշցի Ստեփան, Արշակ եւ իր քոյրը Սիրանուշ Ստեփանեանները։ 1915ին Ստեփան զինուորագրուած է եւ այդ թուականներէն ի վեր տեղեկութիւն չկայ։ Իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

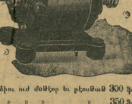
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, Մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, ցարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9–12, 2–8, կիրակի 9–12:

ԱՄԵՆԱՓՈՒՔՐ դրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը։ Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (9)։

Վաճառելի Սարսէլի հայաշատ կեդրոնական թաղի մէջ օդասուն յարկաբաժիններ, շատ նպաստաւոր գիներով։ Կը տրամադրուի նաեւ մշակութեան համար հող։ Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝ 29 rue Beauséjour, Sarcelles։

Կարի յատուկ մօթէօրներ

1/15 ձիու ուժ մօթէօր եւ րէօսթաթ 300 ֆրանք
1/8 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը՝ վճարման դիւրութիւններ:
կարի մեքենայի յատուկ լամբ 30 ֆր.
HOVHANESSIAN ingénieur
15 rue de Vienne, Paris (8)
Կ'ընդունինք Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3–5:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Square de Neuilly-St. James Նէօյիի կամուրջին եւ Պուա տը Պուլօնի մօտ, գեղ. յարկաբ. ամէն յարմ., 3 եւ 4 փ. 10–15,000 ֆր., 5 փ. 13–20,000 համան. մեծութ. մեծ խոհ., ծառաներու՝ խոհ. տաքց. սեն. վերելակ, կառատուն: Այցելել՝ 7, 9 եւ 9bis rue Casimir-Pinel եւ 11 Bld. de la Seine. մանր. ճարտ. Verdonnet-ի 68 rue Boursault Փարիզ (17), հեռ. Marc. 77–16, փափաք. կը ղրկուի պատկեր. գրքոյկ.

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ թրիքօ շինողներու համար։ Միշտ պատրաստ ունինք 50000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ 2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40 եւ հաստ մանած բուրդ (grosse laine): Ամէն տեղէ աժան գին:

դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

ՈՍԿԵՐԻՉ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ
ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

28, Րիւ տէ Տօմինիքէն — ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաճառատանս մէջ բացառիկ եւ անհաւատալի զեղչերով կը ծախուին երաշխաւորեալ ոսկի, փլաթին, ադամանդ եւ ամէն տեսակ զոհարեղէններ։ Ապարանջան, օղ, ժամացոյց, շղթայ, այլ եւ այլ զարդեղէններ։ Կը ստանձնենք արագ նորոգութիւններ։
Փոխ տը քրէտինոր կ'ընդունինք։

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԵՐՇԻԿԻ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՍԹԷՔԵԱՆ

46 ՐԻՒ ՏԸ ՊԸՆՈՒԱՐ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայրենակից, եթէ կ'ուզես համով հոտով, թարմ եւ մաքուր երշիկ (սուճուխ) եւ ապուխտ ունենալ, տունիդ եւ վաճառատունիդ համար, ուղղակի դիմէ մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնես նոր մթերք մը երշիկի եւ ապուխտի, մեր սեփական գործարանին մէջ պատրաստուած: 5 Villa Chalet Rosier de la Platrière, St. Julien, Marseille։

Կը ծախենք մեծաքանակի գնով։ Ահա նմոյշ մը՝ ապուխտին քիլօն 14 ֆրանք, երշիկին քիլօն 12 ֆրանք։

ԱՊՈՒԽՏԱԳՈՐԾ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆ

Chemin de Loville par Allauch, MARSEILLE

Որ 40 տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի իր արհեստին մէջ, կը պատրաստէ առաջնակարգ եւ համեղ ապուխտ կեսարիոյ համեմներով եւ ընտիր միսով։ Եթէ կ'ուզէք ճաշակել ամենալաւ ապուխտը, պէտք չկայ յանձնակատարներու։ Դիմեցէք ուղղակի իր հասցէին, գիները խիստ չափաւոր են։ 5 քիլօէն սկսեալ փոստի ծախքով կը ղրկուի ուզուած հասցէին։

Օթոյի հայ վարժարան
AUTO ECOLE «MADELONE»

ինքնաշարժ վարել սորվիլ փափաքող այրերու եւ կիներու յատուկ դասեր հայերէն լեզուով, հայ մասնագէտի կողմէ:

կ'ապահովենք կարճ ժամանակի մէջ սովրեցնել եւ արտօնագիր (permis) առնել մեզի դիմողներուն:

Ամբողջական ուսուցում (10 դաս)	120 ֆրանք
Արդէն գիտցողներուն համար permis-ի ծախք	50 »

58 Boulevard de Belleville, Paris (20)
3 Fbg. St. Denis » 10
36 Rue Damesme » 13

Փափկաճաշակներու ուշադրութեան

Սուրճի ձեր պահանջքին գոհացում տալու համար խմեցէք միմիայն «ՍՈՒԼԹԱՆ» սուրճը, ոչ մէկ տեսակի սուրճ կը հաւասարի «ՍՈՒԼԹԱՆ» սուրճին, բոլոր նպարավաճառներէն պահանջեցէք

"CAFE SULTAN"

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême
Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier
Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
23 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2016

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ»

Ինչ որ ծրագիր մնաց Փարիզի մէջ, իրականութիւն է Տէսինի համար:

Արդարեւ, Փարիզի մէջ կարելի եղաւ հողը միայն գնել, «Դաշնակցութեան Տուն» մը շինելու համար, իսկ Տէսինը արդէն շինածվերջացուցած, բացման կը պատրաստուի կիրակի օր, 30 Հոկտեմբեր:

Տէսինի Տան արժէքը չատ վար կը մնայ Փարիզի հողին գինէն (150,000 ֆրանք): Իսկ Փարիզի Տունը, եթէ շինուէր, այնպէս ինչպէս ծրագրուած է, կրնար նստիլ... 1,150,000ի:

Կարելի՞ էր, օրուան այս ժամուն, անչարժութեան դատապարտել այսպիսի գումար մը, երբ այնքան չարժուն գործեր դրամի կը սպասեն:

×

Դրամականէն անկախաբար, միշտ այսպէս եղած է մեր պատմութեան ընթացքին:

Միշտ ալ փոքր կայաններն են որ չօշափելի գործեր կատարած են, երբ մեծ կեդրոնները աւելի շատ ծրագիրներ կ'որոճան:

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, Վասպուրականի կեդր. կոմիտէն ունեցաւ իր «Տուն»ը Վանի մէջ, երբ հասարակ սրահ մը չունէինք Պոլսոյ մէջ, եւ ժամ ու դպրոց կը փնտռէինք:

Տիգրանակերտի մէջ, մեր ընկերները ճեմարան մը կառուցին իրենց զոհողութեամբ: (Ինչպէս, այսօր, Պէյրութի մէջ):

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ:

Այստեղ ալ, Ֆրանսայի մէջ Փարիզը միշտ վարձու տեղ կը փնտռէ, սրճարանէ սրճարան, պարբերական ժողովներու համար: Իսկ Փարիզէն դուրս, ունինք արդէն վարձու կամ սեփական սրահներ:

Այսպէս, համեստ սրահ մը ունին մեր ընկերները՝ Վիէնի մէջ (Լիոն): Սեփական բոյներ՝ Սէն - Լուի եւ Կարտանի մէջ (Մարսէյլ): Վերջերս Վալանսի կազմն ալ ունեցաւ իր սեփական սրահը, որ ինքնին օրհնութիւն մըն է:

Եւ ահա մեծադոյն ճիգը, — Տէսինի «Դաշնակցութեան Տունը»:

Իսկական տուն՝ 8մ·60 լայնքով եւ 15 մեդր երկայնութեամբ: Եւ երեք յարկ (մէկը՝ գետնայարկ): Բուն սրահին մէջ կրնայ տեղաւորուիլ 600 հոգինոց բազմութիւն մը:

Ոչ միայն Տէսինի, այլ եւ Ֆրանսայի ամբողջ կազմակերպութիւնը 1930էն ի վեր կը հետապնդէր այս գործը, որ գլուխ ելաւ ոչ միայն սիրայօժար տրամադրուած գումարներով, այլ եւ ֆիզիքական աշխատանքով:

Անոնք որ Տէսին գտնուած են, գիտեն թէ մեր աշխատաւոր ընկերները եւ սրտցաւ բարեկամներ ի՛նչ գուրգուրանք եւ աշխատանք թափած են, որպէս զի ունենանք, վերջապէս, «մեր Տունը»: Բուն բառով՝ «Ժողովուրդին Տունը»:

Ճարտասանական ձեւ մը չէ այս վերջին բացատրութիւնը — «Ժողովուրդի Տուն»:

Տէսինի Տունը սեփականութիւնն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, հողով եւ շէնքով: Դրամով եւ թափուած քրտինքով:

Բայց, Դաշնակցութեան հետ, պիտի օգտուի նաեւ բուն ժողովուրդը, փրկուելով սրահէ սրահ թափառելու տաղտուկէն:

Եւ յետոյ, Տան գետնայարկը տրամադրելի է դպրոցի եւ մատուռի համար:

×

Ուրեմն, Լիոնէն քսան վայրկեան հեռու, բանուորական գիւղաքաղաքի մը մէջ, ուր աւելի քան երեք հազար հայրենակիցներ համախումբ կ'ապրին, կ'ունենանք մեր առաջին Տունը, թէ մեզի եւ թէ ժողովուրդին համար:

Անշուշտ անխառն հաճոյք մը չէ այս, — տուն շինել, անշարժանալ օտար հողի վրայ: Տուն - տեղ ըլլալ աշխարհէ աշխարհ, — միշտ հեռու հայրենիքէն:

Բայց — երբ ուզածդ չես կրնար ընել, կրցածդ կ'ընես:

Եթէ մեր կամքէն կախուած ըլլար կարճեցնել, որոշել թուականը կախարդական ազդանշանին — «Դէպ ի Երկիր» — հարկ էր ոչ թէ նոր տուներ շինել, այլ եղածներն ալ քանդել:

Արդ, ո՞ր սրատես մարգարէն կրնար սահմանել մեր պանդխտութեան վախճանը... Տասը տարին գլորեցաւ ժխնագնդակի մը պէս, եւ դեռ անստոյգ է, մութ է հեռանկարը:

Իսկ ամենօրեայ կեանքը իր պահանջներն ունի, նոյնքան բիրտ եւ անյետաձգելի:

Ամերիկայի մէջ ալ, երեսուն տարիէ ի վեր վերադարձի կը սպասեն: Եւ սակայն, ստիպուեցան Հ. Յ. Դ. Տուներ շինել, միշտ միեւնոյն մտահոգութեամբ, — ունենալ բոյն մը, կռուան մը, աւելի տիրաբար վարելու համար ինքնապաշտպանութեան նորագոյն պայքարը, «Հայը հայ պահելու» ճակատագրական կռիւը:

Տէսինի ընկերները հպարտ են իրենց աշխատանքին պսակումով:

Հպարտ են իրենց բոլոր ընկերներն ալ, ի սփիւռս Ֆրանսայի:

Եւ, յառաջիկայ կիրակի օր, կատարելով Տան հանդիսաւոր բացումը, պիտի կրնան բարձրաձայն ըսել.

— Մեր ուզածը այս չէր: Այստեղ չէր: Բայց, որովհետեւ կ'ուզենք ապրիլ, կանգուն մնալ ու գործել ամէն ճակատի վրայ, նոյն իսկ հայրենիքէն դուրս, կատարեցինք ինչ որ անհրաժեշտ էր ներկայ պայմաններուն մէջ: Ա՛յս ալ կռուան մըն է մեր ինքնապաշտպանութեան համար:

«Դաշնակցութեան Օր»ուան հանդէսներէն յետոյ, Տէսինի Տան բացումը՝ նոր առիթ մըն է որպէս զի ընկերները համախմբուին եւ ոգեւորուին, ներշնչուին փոխադարձաբար:

Ամէնէն համեստ աշխատանքն ալ իր տեղն ունի մեր կեանքին մէջ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՌՈՄԱՆԹԻԶՄ

Գրականութիւնը զայն կը յատկացնէ որոշ դարու մը: Մեր պատմութիւնը զայն կը տանի իր սկզբնական օրերուն:

Ռոմանթիզմ մը, որ կը քալէ մեզի հետ, կ'երազէ մեզի հետ, կ'երգէ մեզի հետ, կը հրճուի ու կը տխրի մեզի հետ:

Ու ռոմանթիզմ մը որ տարագիր է այժմ մեզի հետ...:

Մենք ընդունակ ենք ծառանալու որ եւ է բռնութեան դէմ: Հերոսանալու: Ճակատելու եւ ըսելու, — «Կեցցո՛ւր բազուկդ, դաւի՛ն»:

Մենք ընդունակ ենք կոտորելու եւ կոտորուելու՝ ազգօրէն: Ընդունակ ենք դարերով անհաշտ մնալու իրարու հետ: Վիճելու, վռնելու, նառախօսելու եւ նախելու: Բայց, ընդունակ չե՛նք հրաժարելու մեր ռոմանթիզմէն:

Եթէ կ'երազենք՝ մեր երազին գոյն տուողն է ան: Եթէ կ'երգենք, մեր երգին շեշտ տուողն է ան: Եթէ կը գրենք, մեր գրածին թօն տուողն է ան: Եթէ կը մտածենք, մեր մտածումին խարիսխը ան է: Եւ եթէ կ'երեւակայենք — եւ ե՞րբ չենք երեւակայեր, արդէն— մեր երեւակայութեան պատուարը ան է...:

Հայ դերասանը օժտուած է այդ ռոմանթիզմով, հայ գրողը՝ թաթախուած, հայ հերոսը՝ ուժգնօրէն ներարկուած, հայ միտքը՝ ընդարմացած, իսկ հայ Դատը մատնուած է անկէ...:

«Կնոջ մատ կայ», կ'ըսէ Ֆրանսացին: Մեր ամէն մէկ ձախողանքին համար անվարան կարելի է ըսել, — ռոմանթիզմ կայ խորքին մէջ:

Ռոմանթիզմ մը, որ խանդ է, երբ հարկ էր որ չափաւորութիւնը ըլլար մեզ առաջնորդողը: Ռոմանթիզմ մը, որ վհատում է, երբ հարկ էր, որ հոգեկան արիութիւնը ըլլար մեր կռուանը: Ռոմանթիզմ մը, որ նախրանք է, երբ հարկ էր որ գետնէն քալէին մեր ոտքերը: Ու ռոմանթիզմ մը, վերջապէս, որ բաղձանք է՝ փոխանակ տեսակէտ ըլլալու, զայրոյթ է՝ փոխանակ փաստարկութիւն ըլլալու, երազանք է՝ փոխանակ մշակուած ծրագիր ըլլալու, լաց է՝ փոխանակ պահանջ ըլլալու, ռազմահրաւէր է՝ փոխանակ անաղմուկ մարզանք մը ըլլալու, յոռետեսութիւն է կամ լաւատեսութիւն՝ փոխանակ իրատեսութիւն ըլլալու, եւ արիւնած սրտի կոչ է՝ փոխանակ յստակատես բանաձեւ մը ըլլալու...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

«ԱՆՕԹԻՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ»

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ զանազան կողմերէն անօթի — գործազուրկ — բանուորներ եւ ընտանիքներ նամբայ ելած են դէպ ի Լոնտոն, դարման խնդրելու համար: Անոնք նամբայ ելած են քալելով, եւ մեծ նեղութիւններ կը կրեն, որովհետեւ անձրեւ կը տեղայ ամէն կողմ: Մասնաւորապէս պիտի բողոքեն կառավարութեան մէկ որոշման դէմ, որուն համաձայն քննութիւն պիտի կատարուի նպաստընկալ բանուորներու նիւթական վիճակի մասին:

× Գործազուրկներու բազմութիւն մը նոր ցոյցեր կատարեց Լոնտոնի մէջ: Այս առթիւ ծագած խռովութեանց միջոցին վիրաւորուեցան երկու բանուորներ եւ մէկ ոստիկան:

— :-: —

ՄԱՄՈՒԼԻ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ անձնախընթաց համեմատութիւններ բռնացած է Սպանիոյ մէջ: Ոչ թէ կը գրաքննեն, այլ պարզապէս կը խափանեն: Անցեալ օգոստոսի արքայական ըմբոստութենէն յետոյ, 115 թերթեր դադարման դատապարտուեցան: Այս խստութեանց հետեւանքով, մամուլի հարիւրաւոր աշխատաւորներ թշուառութեան մատնուած են եւ ո'ր եւ է հատուցում ստանալու յոյս չունին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պալքանեան երրորդ համաժողովը

Երէկ, 22 Հոկտ. Պուքրէշի բացուեցաւ պալքանեան Գ. համաժողովը: Առաջինը գումարուած էր Աթէնքի մէջ, 1930ին, երկրորդը՝ Պոլիս, անցեալ տարի:

Թուրքիոյ պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 25 անդամներէ, որոնց մէջ կան համալսարանի ճիւղերու նախագահներ, դասախօսներ, առեւտրական սականի եւ Սենեակի նախագահներ, երեսփոխաններ: Պատուիրակութեան միակ կին անդամն է կիներու Միութեան կողմէ էֆգայիշ Սուատ համըմ, որ պիտի աշխատի ընկերային օժանդակութեան յանձնաժողովին մէջ:

Երրորդ համաժողովին օրակարգը կը բաղկանայ 25 յօդուածներէ, որոնց մէջ կան Պալքանեան Ուխտը, Պալքաններու պատմութեան ուսումնասիրութիւնը, պալքանեան գրականութեանց փոխադարձ թարգմանութիւնները, պալքանեան ֆիլմերը, անթելի կայաններու գործակցութիւնը, հեռագրական գործակալութեանց եւ մամուլի յարաբերութիւնները, մաքսային համաձայնութիւն եւ տնտեսական գործակցութիւն, պալքանեան երկրագործական սենեակի հաստատում, երկաթուղիներու միացման շուրջ նոր ծրագիրներ, պալքանեան հպատակներու անհատական իրաւունքներու մասին պայմանագրութիւն, ամուսնացած կնոջ իրաւունքներ եւն.:

Իզմիրէն վերջ, Պոլսոյ Քարափի Ընկերութիւնը

վերջին թղթաբերով հասած թուրք թերթերը կը պատմեն.—

Ատենէ մը ի վեր քննութիւն կը կատարուէր Քարափի ընկերութեան մթերանոցներուն մէջ տեղի ունեցած գեղծումներու մասին: Քննութիւնը աւարտած է եւ հասկցուած է որ տարիներէ ի վեր միլիոնաւոր ոսկի արժէքով ապրանքներ անհետացած են մթերանոցներէն, առանց մաքսի ենթարկուելու:

Մաքսային տնօրէնութիւնը, որուն կողմէն կը կատարուէր քննութիւնը, ճշդած է անհետացած ապրանքներուն քանակը եւ զեկուցագիր մը ղրկեց ընկերութեան: Զեկուցագիրը կ'ըսէ թէ ընկերութեան վստահուած 4000ի մօտ կտոր ապրանք գողցուած է, եւ կը պահանջէ որ մաքսատան վարչութեան յանձնուի անոնց փոխարժէքը, 6,672,000 ոսկի:

Մաքսատան վարչութիւնը ութ օր պայմանաժամ տուած է ընկերութեան, այս գումարը վճարելու համար:

Հասկցուած է որ այդ 4000 կտոր ապրանքները կարգ մը վաճառականներու եւ հաստատութեանց կողմէ, առանց մաքսը վճարելու, դուրս հանուած եւ ծախուած են:

Նոր տուրքեր Ֆրանսայի մէջ

Գրած էինք թէ կառավարութիւնը գիշերը ցերեկին խառնած՝ միջոցներ կ'որոճայ նոր ելմտացոյցին ութ միլիառ ֆր.ի բացը գոցելու համար:

Ծրագրուած խնայողութիւններու եւ կրճատումներու կարգին, կառավարութիւնը պիտի պահանջէ հաստատել կարգ մը նոր տուրքեր եւ խստացնել հիներու գանձումը: Նոր կարգադրութեան համաձայն, կը յուսացուի 200 միլիոն ֆրանք ճարել ժառանգութեանց եւ կտակներու տուրքերէն, մէկ միլիառ՝ ուղղակի տուրքերու խարդախութիւնները զսպելով, 800 միլիոն՝ ինքնաշարժով փոխադրութեանց նոր տուրքէն եւ նոյնքան՝ կարգ մը անուղղակի տուրքերու յաւելումէն: Կառավարութիւնը չուզեր յայտնել մանրամասնութիւնները, վճարմանութեանց դուռ չբանալու համար:

Բուռն կռիւ Աւստրիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ

Ուրբաթ օր բուռն երեւոյթներ պարզուեցան Աւստրիոյ ազգ. ժողովին մէջ: Վարչապետը բացատրութիւններ կուտար ընկերվարականներու կարգ մը հարցապնդումներուն, երբ ընկերվարական յայտնի վարիչը, Օթթօ Պաուէր յառաջացաւ դէպ ի բեմ եւ պոռաց վարչապետին երեսին.

— Ձեր այս չարթուան կարծիքն է այս:

— Ամէն պարագայի մէջ, դուք հետեւողական բոլշեւիկ մըն էք, պատասխանեց վարչապետը:

— Կը նախընտրեմ համոզուած բոլշեւիկ մը քան ձեզի պէս համոզումէ զուրկ մարդ մը:

Ժխորը սաստկացաւ եւ մինչ վախ կար որ Պաուէր վարչապետին վրայ յարձակի, հիթլէրեան երեսփոխան մը երկու կաղամար նետեց ընկերվարական վարիչին գլխուն: Հարուածը վրիպեցաւ եւ թափած մելանը արատաւորեց առեւտրական նախարարին եւ ընկերվարական երեսփոխանի մը հագուստները:

Նախագահը ստիպուեցաւ երկու ժամ ընդհատել նիստը:

Խորհրդային թերթերը կը փչեն Անգլիոյ դէմ

Անգլիա չեղեալ համարած ըլլալով անգլեւռուս առեւտրական դաշնագիրը, խորհրդային մամուլը վերսկսաւ բուռն պայքար մը մղել այդ երկրին դէմ: Պրաւդա գիտել կուտայ թէ անգլ. կառավարութեան որոշումը կը քանդէ անգլեւխորհրդային առեւտուրին հիմերը: «Այդ որոշումը ոչ միայն պիտի կրճատէ խորհրդային ապրանքներն ու գնումները՝ Անգլիոյ մէջ, այլ եւ յառաջ պիտի բերէ նախանիւթերու գիներու բարձրացում՝ անգլիացի գործարանատէրներուն համար, ինչպէս եւ սղութիւն ուտեստի, որուն հետեւանքները ամէնէն առաջ պիտի կրէ Անգլիոյ բանուոր դասակարգը: Մենք պատճառներ ունինք հաւատալու թէ ճիշդ այն միջոցին երբ տնտեսական սուր տագնապ մը կը տիրէ, Անգլիոյ հակախորհրդային քաղաքականութիւնը աւելի ծանր հարուած մը պիտի տայ Անգլիոյ քաղքենի դասուն: Խորհրդային Միութիւնը շատ զօրաւոր է եւ անգլիական բոլոր ապրանքները չպիտի յաջողին կասեցնել անոր զարգացումը»:

Նոյն մտքով կ'արտայայտուի կառավարութեան պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա», շեշտելով թէ ամէնէն առաջ Անգլիացիները իրենք պիտի տուժեն, որովհետեւ անցեալ տարի 7,100,000 ստերլինի արժէքով ապրանք ծախած էին Խ. Միութեան: (1929ին 3,700,000 ստերլին էր):

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուա կը սաստկացնէ համայնավարական պրոպագանտը՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ: Շնդալից զրոյցներ կը տարածեն Անգլիոյ դէմ, ըսելով թէ գրաւած է Թիպէթը եւ կ'ուզէ բրիտանական գաղթավայրի մը վերածել զայն: Նոյն իսկ Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ բազմաթիւ Անգլիացիներ հասած են Թիպէթ, սպաներ, միսիոնարներ, առեւտրականներ, թէ կը վերակազմեն Թիպէթի բանակը եւ չինարէնի տեղ անգլերէն լեզուն կը տարածեն:

ՀԻԹԼԷՐ ՓՐՓՈՒՐ ԿԸ ՏԵՂԱՅ

Հիթլէր բացաշունչ յօդուած մը հրատարակեց իր թերթին մէջ, տասը միլիոն օրինակ տպել տալով: Այս յօդուածով, ազգային ընկերվարականներու պետը ուժգնօրէն կը ձաղկէ վարչապետ ֆոն Փափէնի քաղաքականութիւնը, թէ հատուցումներու եւ թէ զինաթափութեան հարցին մէջ: Իր կարծիքով, կատարեալ յիմարութիւն է կարծել թէ Ֆրանսան բարեհաճօրէն պիտի հաւանի զինուելու իրաւունք շնորհել Գերմանիոյ: «Կը բաւէ բացէ ի բաց ցուցնել ամբողջ աշխարհի թէ Ֆրանսան զինաթափուելու միտք չունի: Այնուհետեւ Գերմանիոյ կը մնայ ձգել զինաթափութեան ժողովը եւ յայտարարել թէ Վերսայլի դաշնագիրն ստորագրող պետութիւնները բռնաբարած ըլլալով դաշնագիրը, Գերմանիա իրեն կը վերապահէ ըստ այնմ շարժիլ»:

Գիտելի է որ, Ֆրանսայի հետ ցամաքային հաւասար ուժ պահանջած ատեն, Հիթլէր միեւնոյն իրաւունքը չի պահանջեր ծովային ուժերու մասին, չվշտացնելու համար Անգլիան. «որովհետեւ, Գերմանիոյ ապագան կը թելադրէ վստահալից յարաբերութիւններ մշակել Մեծն Բրիտանիոյ հետ»:

ԹԵՐԹԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻՆ

Լեզուի թրքացման աշխատանքը բուռն թափով առաջ կը տարուի Թուրքիոյ մէջ: Բառերու ճշդումէն վերջ, պիտի սկսին անոր գործածութեան: Անշուշտ, գրականութիւնն ու մամուլը մեծ դեր ունին կատարելիք այդ գործին մէջ: Արդէն իսկ թուրք մամուլի ներկայացուցիչները ժողով մը գումարեցին անցեալ օր ու զբաղեցան այդ խնդրով: Լեզուն պիտի տանին դէպ ի իր հարազատ ձեւը: Տարէց խմբագիրներէ յանձնախումբ մը ընտրեցին, զբաղելու համար այդ գործով:

ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՄԷՀՄԷՏՃՈՒՔԸ ԿԱՐԴԱՅ

Թուրքիոյ մէջ ընթերցանութեան պակասը մեծ հոգ մը եղած է: Գրողները կը գանգատին, հրատարակիչները կը գանգատին, լրագրողները կը գանգատին: Խալք էվիները իրենց գլխաւոր նպատակներէն մին ըրած են ընթերցանութեան տարածումը: Նըկատուած է, սակայն, որ Թուրքիոյ քաղաքներուն կամ գիւղաքաղաքներուն մեծ մասին մէջ գրատուն չկայ: Իսկ եթէ հօս ու հոն հատ մը երկու կը գտնուի, անոնք ալ հրատարակիչներուն կողմէ ղրկուած գիրքերը կը ծախեն ու դրամը կը գրպանեն. ո՞վ որի՝ անձայրածիր Անատոլուի մէջ: Ատոր համար է որ թուրք գրագէտները միշտ կ'ըսեն թէ Թուրքիոյ մէջ գիրք գրելը աւելի դժուար է, քան գիրք ծախելը: Պոլսոյ եւ մէկ քանի մեծ քաղաքներու մէջ ծախուած գիրքերն ալ թեթեւ գրականութիւնն է: Կ'ըսուի թէ՝ ատոր պատճառը այն է որ այդ ձեւի գիրքերը պարզ ու հասկնալի լեզուով կը գրուին ու ժողովուրդը կը լափէ: Միակ պատճառը այդ չէ անշուշտ: Այլ եւ՝ նիւթը, — ոճիր, կռիւ, նուաճում կամ սիրարկած: Ընթերցանութիւնը տարածելու մտօք, խալք էվիները որոշեր են Թուրքիոյ նամակատուներուն մէջ գիրք ծախել: «600 նամակատուն կայ, որով 600 գրատուն կ'ունենանք»: Այսինքն՝ Պոլսոյ մէջ փոշոտելուն, թող Անատոլուի մէջ փոշոտի...: Գէշ խելք չէ...

ԱՐՕՐԸ ՉԻ ՔԱԼԵՐ...

Երաշտութիւնը սկսաւ փորձանք դառնալ Թուրքիոյ: Գիւղերն ու քաղաքները մտահոգութեան մատնուած են: Դեռ ոչ մէկ արտի մէջ հունտ նետուած է: Երաշտութեան պատճառաւ, հողը չորցած է ու օգոստոսի հերկն իսկ տեղի ունեցած չէ...: Եթէ այս մէկ երկու շաբաթը առատ անձրեւ չտեղայ, հողագործը աշնանացանը եւս պիտի չկարենայ ընել:

— :-: —

ՄՈՍԿՈՒԱ - ՓԱՐԻԶ կառախումբին մէջ գողցուեցաւ խորհրդային դիւանագէտի մը պայուսակը: Պաշտօնեան Փարիզ պիտի գար: Գողութիւնը տեղի ունեցած է խորհրդային հողի վրայ:

«Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»
(Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ)

Գրախօսական մը չէ յօղուածս։ Որպէսզի արժանի ըլլար ան այդ պիտակին, պէտք էր որ ծայրէ ծայր, էջ առ էջ կարդացած եւ ուսումնասիրած ըլլայի այս գիրքը։

Կարելի չեղաւ։

Կտրեցի եւ կարդացի ամէնէն առաջ էջերը որոնց մէջ «Խանասորի Արշաւանք»ը պատմուած էր։ Ցետոյ այն մասը, ուր յեղափոխական – մտաւորական ընկերակցութիւն մը՝ Դաշնակցութիւնը, յանկարծ զինուորական – պողպատեայ կազմակերպութեան մը փոխուած, ոտքի կը կեցնէ Կովկասի Հայութիւնը եւ անոր հետ գրոհ կուտայ մարդկային զազանացած ալիքներու դէմ։ Սամաթիոյ հերոսամարտը, Գէորգ Զաւուշի դիւցազնամէկը, նորէն Խանասորը, նորէն Հայ–Թաթարական կռիւները . . . ։ Եւ այսպէս, խառն ի խուռն, քրքրելով եւ կրկնելով կարդացած, փնտռելով եւ յագեցնելով ցեղային հպարտութեան եւ ինքնասիրութեան զգացումը որ այնքա՛ն ժլատօրէն բաժնն է ինկեր մեզի՝ Հայերուս։

Եւ վերջապէս բացուեցան սոսկալի հատորին բոլոր էջերը։ Նոյնիսկ առաջին էջերը՝ «Իմ թոյլ գրիչը անկարող է նկարագրել այն բոլոր սարսափները, որ նիւթեցին Հայաստանի մէջ Քիւրտերն ու Օսմանեան բանակի այլ կամաւոր վաշտերը» կը գրէր 1877ին Թայմզի թղթակիցը, Նորման։»

Քիչ մը վերը՝ «Թրքահայութիւնը պատերազմի ընթացքին ծայրագոյն հաւատարմութեամբ կատարեր էր իր պարտքը հանդէպ օսմանեան պետութեան։ 20-30,000 հայ մարդիկ կռիւներու առեն լծուեր էին իբրեւ ճշմարիտ գրաստներ՝ թնդանօթներն ու ռազմամթերքը հեռու վայրեր փոխադրելու . . ., հայ ժողովուրդը կողոպտեր էին, առեր էին ամէն ինչ . . . ոչ մի ըմբոստացում, ոչ մի Թրքահայ կամաւոր ռուսական բանակի մէջ, . . . Եւ այնուամենայնիւ Թուրքաց Հայաստանը ենթարկուեցաւ վիթխարի աւերածութեան։ Զարդ, թալան, բռնութիւններ Թուրք անկանոն զօրքերու եւ քիւրտերու ձեռքով, հրդեհուած հարիւրաւոր գիւղեր, սրբապղծուած . . . ամբողջ գաւառներ դատարկուած . . »։

Կը բաւէ, ոչ թէ սարսափին միօրինակ պատկերը որով սերունդէ սերունդ մեր ջիղերը քայքայուեր են, այլ զայրոյթը որ այդ տողերուն մէջէն կոկորդ կը սեղմէ եւ եղունգներդ մխել կու տայ ափիդ մէջ։

— Ի՛նչպէս, ի՛նչպէս չըմբոստացար, չընդվզեցար, ինչպէ՛ս կրցար տանիլ այդ ամէնը, անարգօրէն, ստրկօրէն։

Դարձեալ նոյն թղթակցէն, որ հակառակ թրքասէր Պիկընսֆիլտի թերթին՝ Թայմզի աշխատակիցը ըլլալուն, չի կրնար ցաւագին ճիչը զսպել.

«Պայազէտը հիմնապէս կողոպտուեր է . . . զազանութիւններու թատերավայրեր են Վանի, Պիթլիսի, Ալաշկերտի շրջանները։ . . . Այրեր՝ որ կը սգան իրենց սպանուած կիները, ծնողներ՝ որ կ'ողբան իրենց խողխողուած զաւակները . . . ։ Ալաշկերտի դաշտին մէջ 122 հայ գիւղերէն 113ը կատարելապէս ամայացած . . . ։ Ալգուլի գիւղին մէջ հրդեհեցին եկեղեցին, ուր ապաստանած էին կանայք ու երախաներ . . . ։ Քէրիք փաշայի բանակը կը նետուէր իր հրոսակներով հայ գիւղերուն վրայ, կը յափշտակէր բոլոր կոյսերն ու մանուկները, կը կողոպտէր ու կը պղծէր եկեղեցիները։ Այլեւս չեմ կարող գրել»։

Թրքասէր թերթի մը թղթակիցն է որ մօտ 60 տարի առաջ կը նետէ գրիչը՝ «այլեւս չեմ կարող գրել . . . »։ Որմէ ետք ուրիշ սարսափահար ականատես մը, էմիլ Տիլօն, նոյն թերթին մէջ պիտի ըսէր. «Զարդերը երկնքի ողորմութիւն են, համեմատած Հայերու առօրեայ դժոխային կեանքին հետ»։

×

Ահա թէ ինչու ծնաւ Դաշնակցութիւնը։ Թէ ինչու պէտք էր որ ծնէր Դաշնակցութիւնը, որ եւ է Դաշնակցութիւն» մը։ Առանց անոր թերեւս չատոնց վերջացած ըլլար մեր ցեղին փճացման գործը, բայց ապահովաբար նոյն Նորմաններու եւ Տիլօններու ձեռքով՝ խիղճ անարգութեան սիւնին գամուած ըլլար ցեղ մը որուն վրայ կարելի է միմիայն խղճալ։

Եւ երբ այդ էջերէն, այդ պատկերներէն 60 տարի ետքը, հի՛մա, այսօ՛ր, դէմ դիմաց կուգայ, ձեռք կը մեկնէ հայ մարդը, հայ մտաւորական մարդը եւ պուլվարին վրայ կը փսփսէ քեզի սխալը յեղափոխական շարժումի՛ն, ո եւ է շարժումի . . . ։ Չէ՛, զարշելի է դեռ պատկերը։

×

Իմ գրքիս այդ էջերը, սկիզբի էջերը, նոր – նոր մնացին։ Զանոնք մէկ անգամ կարելի է եւ, տասն անգամ պէտք ունեցայ կարդալու միւսները, կրակով — Հայո՛ւն վառած կրակովը, — արիւնով — Հայո՛ւն ձեռքով թափուած արիւնով — գրուած էջերը։

Եւ այն էջերը ուր Դաշնակցութեան պողպատէ բռունցքը կ'իջնէ դարերով ընդարմացած, այլասերած, մարդկային արժանապատուութեան բոլոր բընազդները կորսնցուցած հայ դասակարգի մը գլխուն. «Փոթորիկ խումբ», արիւնկզակ Համիտի մահափորձ, հէքեաթային ինչպէս Աթենական ատուածներու դիւցազնական մէկ խոյանքը եւ միանգամայն առօրեայ եւ լուրջ՝ ինչպէս լաւ կշռուած, գործնական մտքի յղացում։

Եւ յետոյ՝ շարքերը հայ յեղափոխութեան զինուորներուն որոնք կ'իջնեն Վարանդեանի գրքին էջերէն, կը քալեն ծանր, վճռական քայլերով, իբրաւ եռեւէ դէպ ի նախորդներու ճակատագիրը։ Անվերջ, անհաշուելի տողանցքը փէտայիներուն՝ Դաշնակցութեան պատրաստած գոհերուն։

Անոնց խիզախ եւ անհաւասար մարտնչումը, ամէն մէկուն դեղեցիկ եւ անսեթեւեթ նուիրումը եւ հերոսական մահը, կը զգաս որ ժամանակին բայց յամառ հարուածներով կը քանդեն, կտոր կտոր կը փրցնեն ստրկութեան պատնէշը, հայ ցեղի հոգին խեղդող, կաշկանդող անպատիւ խեցին։

Տիտանի աշխատանք։ Ստրուկներու զաւակներէն կռել, կոփել փէտայիներու փաղանգները։ Անոնց մէջ, մեծերու եւ յայտնի անուններու քով, ի՜նչ անյայտ դէմքեր, հերոսական ի՜նչ անծանօթ դեղեցկութիւններ կան որ Վարանդեանի գրքին մէջէն կ'անցնին։ Քանի՛ անգամ կարդացեր եմ, օրինակ, կարճ նախադասութիւն մը նուիրուած Զարեհին։

Զարե՞հ . . . ո՞վ կը ճանչնայ Սամաթիացի այդ տղան, որ զինակցօրէն, ի՛ր պահանջովը, մահափորձի կառքին վրայ կը նստի . . . Ո՞վ գիտէ համբանքը բոլոր Զարեհներուն որոնց ծընունդ տուաւ Դաշնակցութիւնը։

×

Ընկ. Վարանդեանի գիրքը ազգովին ապրուած եւ իրական դիւցազնավէպ մըն է, հակառակ թուականներու արձանագրութեան, դէպքերու եւ դէմքերու չատ ժուժկալ եւ խղճամիտ նկարագրութեան։

Բայց ինչ որ ալ ըսէր մեր երէց ընկերը, որ Դաշնակցութեան ծնիլը տեսեր եւ անոր զարգացման մէջ ունեցեր է աշխատանքի անձնական լայն բաժին, որքան ալ ուզէր զգացումը հեռացնել պատմագրի տրամաբանութենէն, դարձեալ չպիտի կրնար չոր ու ցամաք փաստաթուղթերու հաւաքածոյ «պատմութեան» մը վերածել իր գիրքը։

Ոչ ալ ընկ. Վարանդեանի տեղ ուրիշ ո եւ է մէկը։ Սա միակ պատճառով որ կարելի չէ ամբողջական դիմագիծը տալ յարաշարժ կեանքի մը, կամ կենսագրութիւնը՝ դէպ ի իր կեանքին մեծագոյն հանգրուանը քալող ուխտաւորին։

Եւ Դաշնակցութիւնը կենսալից ուխտաւորն է որ կը քալէ ժամանքով բայց հաստաքով։

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան» թելը կը հասնի մինչեւ թրքական Սահմանադրութիւն։ Կտրուած է ուրեմն ընդարձակ եւ բեղուն շրջանի մը դիտինը։ Եթէ կայ առարկելի կողմ մը ընկ. Վարանդեանի գործին դէմ, այն է որ մէկի տեղ տասը նման հատորներ չէ նըւիրած Դաշնակցութեան կեանքի այդ շրջանին։ Բայց այդ հատորը, հակառակ իր հինգ հարիւր մեծադիր էջերուն եւ բազմաթիւ պատկերներուն, ուրուագիծ մըն է, նախապատրաստական ցանց մը որուն վրայ հետզհետէ պիտի հիւսուին եւ աւելնան նոր նկարներ փաստաթուղթեր եւ մանրամասնութիւններ։ Դաշնակցութեան պատմութիւնը գործն է գալիք սերունդներուն որոնք հեռուէն պիտի նային եւ գտնեն շրջան մը որուն դերակատարներն ենք դեռ։

Հեղինակը ինչպէս իր նախորդ գործերուն՝ այս թանկագին հատորին մէջէն ալ ոչինչ կորսնցուցած է պատմելու եւ նկարելու իր յանկուցիչ ձիրքէն, որուն յատկութիւններն են ժուժկալութեան միացած անկեղծ եւ մտերմիկ ոճի մը ջերմութիւնը։

Կը սպասենք յաջորդ հատորներուն։

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւն»ը պէտք էր որ գրուէր։ Նոյն իսկ իր ներկայ համառօտ ձեւին տակ, անիկա ոգեւորութեան եւ ներշնչումի աղբիւրն է դաշնակցական երիտասարդութեան համար։ Ազգային հպարտութեան անկիւն մը ուր պէտք է դիմէ ամէն հայ անհատ երբ, իր հոգին սրսփալը զգայ, օտարութեան ցուրտին մէջ մանաւանդ։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ՏՈՄՍԱԿԻՆ ԳԻՆԸ ՔԱՆԻ՞ Է...

Հրեայ մը ծովուն մէջ՝ խեղդուելու մօտ։ Անկէ անցնող շոգենաւի մը բոլոր ճամբորդները խռնուած են կամրջակին վրայ ու երկարած են ազատարար գօտի մը։

Ճամբորդները.— Բռնէ սա գօտիէն ու քաշենք քեզ։

Միշօնը.— Տոմսակին գինը քանի՞ է...

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ
(իրգրականքառասնամեակին առթիւ)

ԻՐ ՎԷՊԵՐԸ ԵՒ ՏՌԱՄՆԵՐԸ

Առաջին յօղուածով ուրուագծած էինք Կորքիի կեանքի առաջին փուլերը, իր գրականութեան յատկանշական գիծերը։

Իր առաջին պատմուածքները անդիմադրելի կը մնան իրենց կենսաբաբուխ իրապաշտութեամբ, այն մարդկային շունչով, որ զանոնք կը տաքցնէ։ Իր կեանքին ցոլացումն են անոնք։

900 ական թուականներէն սկսին, իր հայեացքը եւ փորձառութիւնը կ'ընդլայնին. անհատներու, անջատ տիպարներու վրայէն կ'ընդնշմարէ այլեւս համայնական կեանքը, ռուս ժողովուրդի խոովայոյզ հովը։ Վերահաս փոթորիկի նախզգացումը, դէպքերու տարբերային թափը կը թեւաւորեն զինքն ալ. ան կը բարձրանայ նոր հարցերու։ Զինքը, իր երկրին կեանքը տանջող մտահոգութիւնները ան կը փորձէ դնել վէպերու մէջ. նուազ եղերական քան իր պատմուածքները, բայց աւելի հարուստ՝ խորքով ու յղացումով, իր վէպերը կը հասնին այլ եւս ռուս աշխարհի եզերքէն. իր համոզումները, աշխարհահայեացքը կը ճշդուին աստիճանաբար, կը յանգին բանաձեւերու։

Դժուար է մի առ մի թուել իր գործերը։ Պիտի բաւականանանք բնորոշ քանի մը երկերու վերլուծումով։

«Թոմա կորտիէֆ»ը (*) իր առաջին վէպերէն է. — կը պատկերացնէ ռուս գաւառաշխարհի քաղքենի դասակարգը, իր բարոյական դիմագծով, սխորժակներով, կեանքի մասին իր հայեցողութիւններով։ Կորքի այդ կիսախաւարուլ միջավայրի խորքէն դուրս կը հանէ եզական տիպար մը, Թոման, թարմ ու անխարդախ հոգի մը, որ առանց ճկելու իր դասակարգի մտայնութեան, կը ծառանայ անոր փտախտին դէմ, կարօտը կը զգայ ճշմարիտ կեանքի մը, զոր գտնելը վեր է իր միջոցներէն։ Ու կը զոհուի իր անհաւասար պայքարին։

Թոմայի հայրը վաճառական մըն է Վոլկայի վրայ։ Հարազատ կայացուցիչ իր դասակարգին, խառնորդ մըն է թաքուն վայրենութեան եւ արտաքին նրբութիւններու, իր գործերուն ու հաճոյքներուն մէջ անզգալի է ու տարբերայլ։ Իր զաւակը, Թոման, իր վաշտօրձէն ժառանգած է խորհրդապաշտ, զգայուն ու մանրակրկիտ խորք մը։ Ան հիւանդագին հետաքրքրութեամբ կ'ուզէ հասկնալ մարդիկը, կեանքը ու լեռնազոյն նպատակները...

— «Մի՛ վստահիր մարդոց, անոնք բան մը մի սպասեր անոնցմէ», կ'ըսէ իր հայրը իրեն, մեռած պահուն։

Այնուհետեւ Թոմա, ժառանգորդ մեծ հարստութեան մը, երջանիկ չզգար ինքզինքը։ Բարեկամներ. իր շրջապատի մարդիկ, իրենց սառերին հաշիւներով, իրենց զզուելի կեանքով կը զզուեցնեն զինքը։ Ան ջրպետը կը բացուի իր եւ իր շրջապատին միջեւ։

Կը փորձէ կեանքին սեւեռուած իմաստ մը տալ. կը ջանայ հաճոյքին, ճամբորդութեան, աշխատանքին, խմիչքին մէջ գտնել յագեցում մը. իր գործերէն զզուած կ'ուզէ յանձնել իր հօր ընկերոջ՝ Մայաքինին։ Ի զո՛ւր. ոչինչ կրնայ գոհացնել զինքը. ոչ մէկը իր բարեկամներէն իրեն կրնայ բանալ ճամբայ մը դէպի ճշմարտութիւնը, զոր կը փնտռէ... Կարծէք դատապարտուած է այսպէս կոյր մնալու, իր ծնունդին դատակնիքը կը ծանրէ իր վրայ։

Ու օր մը, տօնի մը ընթացքին, ուր ներկայ են բոլոր ներկայացուցիչները հարուստ, քաղքենի դասակարգին, Թոմա, անձնատուր՝ իր խռովքին, ոտքի կը ցցուի եւ կատաղի անխնայ բառերով իր լուտանքը կը թքնէ բոլոր այդ մարդոց ճակատին։ Անոնց երեսին կուտայ իրենց ոճրագործութիւնները, կեղծիքը, փտութիւնը... Մինչեւ որ բազմութիւնը՝ վրդովուած այդ անսպասելի եղելէն, կը խուժէ վրան։ Ու Թոման կը փակէ իր կեանքը յիմարանոցին ու գինետան մէջ։

Ռուս ժողովուրդի զուսպ ու մթին խլրտումներուն կը զուգադիպի այս վէպը։ Դժգոհ հոգին կը ճգնի պոռթկալ կապանքներու տակէն. բայց կազմակերպուած չէ, ու գիտակ չէ իր նպատակներուն ու ուժին։

«Թոմա Կորտիէֆ»էն վերջ, Կորքի վէպերու եւ տռամերգութիւններու կարգին գրած է ուժեղ թատերգու-

(*).— Թարգմանուած է իբրեւ Թերթօն Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ին մէջ, եւ լոյս տեսած՝ առանձին հատորով։

ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ

Ո՛վ իմ Հայերէն լեզուս,

Մտքիս մէջ ոտքի է բարի բանակդ իր արմենական զէն ու զարդով։ Ու բացուած են սրտիս մէջ զգացման առագաստները։ Կ'եռայ, կ'եռեւեփի զօրքդ երակներուս մէջ։

Ոսկորներս սրինգ կ'ըլլան ու թմբուկս նուագարան։

Պտուղներ կը զգամ բերնիս մէջ ու այտերս կը քուլէն ծաղիկներու։

Եւ մտածումս քու տօնական զգեստներդ կը հագնի, կարմիր պատմուճանով, ոսկեծոպ։

Այսօր իմ մէջս ու ի՛մ շուրջս քու նախատօնակդ է։ Իմ միակ օրս է ազօթքի ու պաշտամման։

Ո՛վ իմ Հայերէն լեզուս, դուն իմ գահազարդ արքաս սրտի, քաղցրութեան, համբերանքի եւ իմաստութեան։ Դուն հէքեաթ ու տաղ հիւսող թագաւոր։

Այո՛, թագաւորս, ես քու երջանիկ զերեւալդ, մենք միմիայն ենք ճաշակելու համար սեղանին անուշութիւններն ու դառնութիւնները։

Եկեսցէ արքայութիւն քո, թագաւոր իմ։

Ունինք քեզ միայն զօրութիւն իբրեւ եւ իբրեւ առեղծագործութիւն։

Տարածուէ՛, տարածուէ՛ . . .

Թող հնչեն տօնական զանգակներդ եւ թափին ոսկրածածկերուս մէջ։ Թող սուլեն վիներդ, ձայնէն բանդիրներդ։ Թող գան ու գան զինիներդ, հացդ ու ենդդ։

Եղերական զիշեր է եւ տօն։

Թող միայն քու առաքելական ազատակդ ըլլայ, քու մեղեղի ձայնդ, քու որբահամ բառերդ։

Քու խորաքանչիւր բառդ մեր բոլոր ականջներուն չրթունքներէն է անցած։ Քու խորաքանչիւր բառդ յղկուած սրբատաշ քար է։ Թող քարկոծուիմ քու բառերովդ։ Թող հաչհոյեն ինծի քու բառերովդ։ Թող գայ ինծի մահը քու բառերուդ չանթերուն։

Տարածուէ՛, տարածուէ՛ իմ չուրջս . . .

Եղիր համերգի պէս, որսման պէս, անտառներու եւ ծովերու ձայնին պէս։

Եկեսցէ արքայութիւն քո . . .

Եկեսցէ, քանզի եօթանասուն ազգերու լեզուական ալիքները նահատակեցին իմ մտքիս բարապանները։

Օտարութեան այս մեծ անապատներուն մէջ այլազգի լեզուներու աւազուտ հովերով ծեծուեցաւ իմ դէմքս։

Իմ մէջս ու իմ իմ շուրջս բա՛ց չատրուաններդ, ո՛վ իմ Հայերէն լեզուս, եւ ծաղկեցուր ովասիսներ։

Այս մեծ, այս երկար եւ այս խաւար գաղթի օրերուն լաւագոյն կը կուրանալ եւ խլանալ։ Օտար պատկերներ արգելք կ'ըլլան մտնելու տեսիլներուդ մէջ։ Մտածումը զգեստ ու ձեւ կը փոխէ եւ դատարկ կը մնայ վեհայանձն տաճարդ . . .

Անկարող ենք մեր զօրքով լեցուն պահել քու պարունակիդ լուսաւոր կապոյտը որ կը դառնայ իմ շուրջս համաստեղութեան մը նման։

Ի՛նչ թրթռուն դիւթապար։

Ահա կամարներուդ տակ եմ։ Առասպելին անկիւններէն ճառագայթներ կ'իջնեն, բիւրաւոր սպիտակ ճառագայթներ կուգան գլխուս չուրջը։ Գլխուս վրայ լուսեղէն մեծ ճագար մը կայ։ Երբ կը քալեմ ճառագայթները եռեւէս կ'երկարին, քովերէս ինձ կը հետեւին ու առջեւս կը կարճնան։

Գմբէթիդ առջեւ եմ։ Անիկա վառուած կանանչ է։ Անոր չուրջը հազար դռհար բանուած է։ Կը բացուի կեդրոնը աստղի պէս։ Անոր մէջ կը մտնեն լուսաթոյր փորով աղաւնիներ։ Անոնց համբոյրէն կը ստեղծուին մանիշակագոյն վառ գիծեր։ Ամբողջ պատկերը յարաշարժ տող է։ Մեծ սիրտ մը կը բաբախէ։

Եւ ահա, եւ ահա՝

Կանանչին վրայ կ'երեւին, ո՛վ իմ հայերէն լեզուս, քու գիրերդ թռչուններու փոխակերպուած։ Եղեմական թռչուններ։ Ահա դրախտահաւեր, բնարահաւեր, սիրամարգներ եւ աղաւնիներ։ Ահա արօրը որ կը ծաղկի եւ ու բան կ'ըսէ տատրակ հաւքուն։ Ահա զարնման ծիծեռնակները։ Ահա կռո՛ւնկը, կռո՛ւնկը եւ իր ձայնը . . .

Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ . . .

— Կռո՛ւնկ, ծառայ եմ ձայնիդ։

Ո՛վ իմ Թռչնահոգի լեզուս։ Ու դըլուխներ հրեշտակի, վարդ, մեխակ, շուշան ու եղնիկներ։

Եւ ահա աւազան մկրտութեան։ Այստեղ եւս կը տեսնեմ գիրերդ եւ այս անգամ ձուկերու այլակերպուած։ Ոսկեձկնիկ, իշխանաձուկ, տառեխ, գեղարքունի։

Եւ աւազանին վրայ կը տեսնեմ խօսքերդ խճանկարներու պէս։ Անոնք գեղաշուքի վկաներ են ու կը խօսին հաւատացողութեամբ։

Անոնց ամբողջ չուրջը լոյսով օծուած ոսկի է։

Գլուխս կը դնեմ գրակալի վրայ։ Եւ հրեշտակ մը կ'երեւի որ կուգայ կը նայի աչքերուս։ Կը նայի աչքերուս եւ կը կարդայ ու կ'երգէ։

Ո՞վ է նա որ պիտի խանգարէ այս բաբախուն զարդանկարչութիւնը, այս աստուածատուր ճարտարապետութիւնը, այս մեծ Մշակոյթը որ դուն ես, ո՛վ իմ լեզուս։

×

Ո՛վ իմ Հայերէն լեզուս,

Աղէտները փոր եւ ռումբ կը նետեն վրադ։

Անհաւոր է այս լռութեան, այս համր պատերազմը։ Բոլոր ցամաքամասերը իրենց բոլոր լեզուներով քեզի դէմ են։ Եւ, ափսո՛ս, անպակաս են ներքին դաւաճանութիւնները։

Ի՞նչպէս, ո՞ւր հաչակել քու մաքրամաքուր թագաւորութիւնդ . . .

Դուն հպարտութեամբ կը քաշուիս մէնէ, մենք վատութիւնով կը փախչինք քեզմէ։

Ու մերթ կը բացուի վէհը այնքան որ միայն մայրիկս է որ նլած իր գեբերանէն Փարիզ կուգայ իմ նեղ խուցիս մէջ կը մտնէ, երազիս մէջ կ'երեւի ու հայերէն կը խօսի ինծի։

Մայրիկս կ'ըսէ.

— Աս զո՞ւն ես, զաւակս, զո՞ւն ես, աս ո՞ւչափ փոխուեր ես, հոգիս, սիրելիս . . . ա՛հ, սիրելիս . . .

Ու տրտում տխուր կը նայի աչքերուս։

Զարմանքալ մեզի ունենալ սիրական մը որ կեանքի մէջ նոյն բառերը կրկնէր։

Օ՜, ո՛վ լեզուս, որ գրքերու եւ հոգիներու մէջ թաղուած ես, եկեսցէ յարութիւն քո, արքայութիւն քո . . .

Պատարագես ու պարերգես եւ թող քու երգդ հրաչքի պէս ըլլայ։

Եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն։

Քու բառերովդ տուր մեզի երգ մը մեծ սիրոյ։

Տուր մեզի սիրել ու սիրուիլ քու բառերովդ, խոստովանուիլ, քնարերգել ու ծիծաղիլ։

Տուր մեզի մանաւանդ մտածել ու հաւատալ քու բառերովդ։

Տուր մեզի քու բառերդ Մատեան գունդի զինուորներու պէս, կոյսերու պէս, պարիկներու եւ նայեադներու պէս։ Քու բառերդ մեր վրայ աստղերու պէս։ Տուր մեզի խօսքերդ հորիզոնին վրայ նշանակուած Արշալոյսի պէս։

Շնորհէ մեզ ապրուիլ եւ քեզ սիրով համբուրել։ Քանզի խօսիլ քեզի, համբուրել է քեզ։

×

Ո՛վ իմ հայերէն լեզուս,

Այս օտար հողերուն վրայ դուն ինկած զէն ու զարդի պէս ես։

Զաւակներդ կ'երթան հանապազօրեայ հացին։ Կ'ըսեն թէ այդ հացը չի չահուիր քեզմով։ Եւ թեթեւսոլիկներ գիտեմ որ քու գիտութեանդ անգէտ՝ նոր լեզուի մը փետուրներով կ'ուզեն երեւիլ։ Սակայն կան որ մեծ վիշտով են։ Մէկը կը ճանչնամ որ ըսաւ.

— Տարիներէ, տարիներէ ի վեր կը լսեմ մեքենաներու ժխորը եւ գաղղիերէն քանի մը խօսք ու բառ . . . ։ Ժամանակ, առիթ եւ կարողութիւն չունիմ իմ սիրելի հայերէնս խօսելու, իմ պաշտելի հայերէնս կարդալու . . . ։

Սատանէ էր այս զրկանքը ու անիկա գլուխը կախեց հայերէն օրաթերթի մը վրայ ու լացաւ, հեկեկալով լացաւ . . .

Ու ես, ո՛վ մեծաքանչ իմ Հայերէն լեզուս, քենէ բառ մը չունեցայ իրեն պատասխան տալու համար։

Գլուխս սեւ ալիքի մը մէջ էր։ Ու սեւ մուխ։ Ի՞նչ, միթէ միայն մակաղնիննե՞ր պիտի մնան քենէ։ Ու անընթերցող գրքե՞ր միայն։ Ու լեզուական գիտնականնե՞ր պիտի տանին քեզ իբրեւ լեզու մեռեալ։ Գիտութեան վարդապետներու անդայլար սրահներուն մէ՞ջ պիտի հնչես։ Բնութեան ձայներուն մէ՞ջ պիտի ձուլուիս, իբրեւ վերադարձ։ Կ'երթաս վախճանի՞դ։ Մենք քու վերջին խօսողնե՞րդ ենք ու գրողներդ . . .

Ես չեմ հաւատար ակումբներու հանդէսներուն որ քեզի կը նուիրուին։ Ես չեմ այցելեր այդ պոռոտաբանութեանց։ Այդ բոլորը փրփուրներ։ Այդ բոլորը չողոքորթական է եւ ինքնախաբէութիւն։ Փարիսեցիններու զատիկ։ Ժողովարան։

Այո՛, այդ բոլորը քու առողջութեանդ եւ արեւշատութեանդ համար չեն։ Քու Ա–իդ չուրջ անգամ համաձայն չեն այդ ցուցարարները։ Քու հարիւր հազար բառիդ համար անոնք իրենց արիւնէն մէկ կաթիլ չեն տար։

Դատութեան թոյն չէ աս, այլ ճշմարտութեան աղաղակն է քու դրօշակդ բռնած երիտասարդ առաքեալի մը որ քու գիրերուդ չափ վէրք ունի իր հոգիին մէջ։ Ու տակաւին տասն անգամ աւելի սէր։

Ու ողբ չէ։ Սակայն մենք արտաբնակութեան այս օրերուն աքսորուած ենք Բաբելոն ու Բաբելաստան։

×

Ո՛վ իմ հայերէն լեզուս, եկեսցէ արքայութիւն քո . . .

Դուն մեր արիւնն ես, մեր ձայնին իմաստը, մեր հոգիին չարժումն ես դուն եւ մեր մեծ ու անսրբելոյթ դրօշակը։

Զծայլուիս այլ ծածանիս։

Եկեսցէ . . . ,

Ու

Եղիցի՛ . . . ։

Եւ ըսէ՛, դեռ որքան տառապանք ունենալ, որքան հանդուրժել զրկանքի, դեռ որքան թափառիլ ու մնալ անօթի, փոյթ չէ, միայն, թող միայն գա՛յ քու թագաւորութիւնդ։

Կչտանանք քու հայահամ բառերովդ։ Քանզի դուն հաց ու բան ես։

Անցընենք մեր պապակը քու գինեհամ խօսքերովդ։ Քանզի գինի ես դուն ու պտուղ, ո՛վ իմ քաղցր բարբառ մայրական, իմ հայերէն հոգեղէն լեզուս . . .

Եւ հոգ չէ, կ'երդնում, ես չտեսնեմ քու արքայութիւնդ . . . Ես թաղուիմ այս խորթ հողերուն մէջ . . . միայն ըլլա՛յ քու թագաւորութիւնդ . . .

Հասցո՛ն, ո՛վ լեզուս, արձակէ՛ բոլոր թռչուններդ ու թող չէնան բոլոր հայկաչէն ծաղկաստաններն ու պաշտատանները, օրհնեալ նուագարաններով։

Հասցո՛ն, թող պայիկներ ու մամիկներ հէքեաթ հիւսեն քու ճկունութեամբդ, քու առատութեամբդ, ճերմութեամբդ, քնքշութեամբդ եւ չնորհովդ։

Թող նոր բանաստեղծ մը գայ եւ անցնի բազմաստիճան դաշնակիդ առջեւ եւ ստեղծէ աւիշներդ երկնային մեղեդիներ։

Թող մատենագիրներ պեղեն հանքերդ ու բարձրացնեն լուսանորոգ ոսկիներ։

Թող ծաղիկներուն բաժակները լեցուին քեզմով ու պտուղները հասունան քու արիւնովդ։

Թող մեծ հողը կրէ քեզ, աստուածեան մագաղաթի նման։

Եւ անգամ ոչխարներուն, այծերուն, հայկազուն ձիերուն եւ աղբիւրներուն ականջները լեցուին քեզմով։

Եւ թող, եւ թող տղամարդ հայրը գին իրիկուն մը, պարտէզի մը խորունկը՝ բռնէ հայուհին եւ ըսէ.

— Աղուոր աղջիկ, հոգի աղջիկ, ես քանի տարի է կը սիրեմ քեզ . . . իմ հայերէն լեզուիս չիտակութիւնով ու մաքրութիւնով կը սիրեմ . . . Եւ իմ հայերէն լեզուիս չափ կը սիրեմ քեզ։

Արքայութիւն քո, ո՛վ իմ մայրիկիս ու մեր բոլոր սուրբ մայրերուն լեզուն, ո՛վ հայերէնս։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

թիւն մը. — «Les Bas-Fonds» որ արժանացաւ բեներքնախաւը», որ արժանացաւ բեմական յաջողութեան։

Նիւթը առնուած կրկին այն մարդոց կեանքէն, որոնք ընկերութեան տականքը կը կազմեն։ Վասիլիսա, գռեհիկ կին մը, տիրուհին է գիշերային ապաստարանի մը, ուր հիւրընկալած է իր սիրականը, Վասկա Փէփէլը։ Այս վերջինը սակայն կը սիրէ գաղտնապէս Վասիլիսայի քոյրը, Նաթաշան, որ ապականութեան այդ խառնարանին մէջ՝ կ՚ապրի մաքուր ու երազկոտ հոգիով մը, տեսակ մը ծաղիկ՝ ճահիճին վրայ։ Տարեց թափառաշրջիկ մը, Լուքա, կը համոզէ Նաթաշան փախչիլ Վասքայի հետ, որ այդ միութեամբ պիտի կարենայ վերակոչել լաւագոյն կեանքի մը... Աղջիկը կը վարանի... Ու կը յայտնուի իրենց գաղտնի սէրը... կը պոռթկայ Վասիլիսայի նախանձն ու զայրոյթը. տրամը կը փակուի անյոյս պայքարի, մոլեգնութեան ու արիւնի տեսարաններով։

Կորքի մեր զգուանքը չի հրաւիրեր այդ տիպարներուն վրայ։ Իրենց անկումին մէջ, անոնք զուտ են աւելի քան մեղապարտներ։ Ընկերային թշուառութիւնը, ալքոլը, պոռնկութիւնը, անյուսութիւնը գլորած են բոլոր այդ մարդիկ այդ պղտոր մրուրին մէջ. ո՞վ է պատասխանատուն, եթէ անոնց մէջ մարած է խղճմտանքի գիտակցութիւնը...

— «Ի՞նչ խղճմտանք, ի՞նչ բանի կը ծառայէ խղճմտանքը... Ո՛հ, ես հարուստ չեմ, պէտք չունիմ անոր...» կ՚ըսէ տառապին անձերէն մէկը...

Կորքի չէ խնայած մթին գոյները, տալու համար այդ բախտագործ էակներու մղձաւանջը։ Անօթի, մերկ, գինով ու անյոյս... Անկարող դուրս քաշուելու տիղմէն, հակառակ իրենց ճիգերուն... Ոչ ոք իրենց կը կարկառէ աջակից թաթ մը... Կը վախնան նայելու ապագային, որուն անստուգութիւնը կը զգետնէ զիրենք...

«Կը վախնամ երբեմն, եղբայր, կը հասկնա՞ս... կը դողդղամ... Որովհետեւ յետոյ... յետոյ ի՞նչ պիտի պատահի...» կ՚ըսէ մէկը իրենցմէ...

Ու Կորքի կը ցուցնէ թէ ինչ որ պէտք է անոնց, նիւթական օգնութիւնը չէ այնքան զոր կը մաքեն, այլ բարոյական աջակցութիւնը, համակրանքը, սիրոյ բառը, որ կրնայ զիրենք փրկել, վեր բարձրացնել...

Լուքան ահաւասիկ, այդ ծերուկն է միայն որ այդ խաւարին մէջ կը տանի իր ժպիտին ու բարի խօսքերուն լոյսը։ Ան գիտէ ամէն անձի ու ամէն պարագայի յարմարող խօսքը գտնել։ Ան թշուառներուն կեանքին միակ լուսաւոր հորիզոնն է։

Այն ատեն որ, երբ օր մը Լուքան կը մեկնի վերջնականապէս ապաստանարանէն, լքումի ու վիշտի զգացումը կը զգետնէ բոլոր այդ բազմութիւնը. ու անոնցմէ մէկը, որ կը յուսաբեկուէր շնորհի բարձրանալ, աղնիւ կեանք մը ստեղծել ինքզինքին, անոր մեկնումէն վերջ, անվստահ՝ իր սեփական ուժերուն, վերջ կուտայ իր ճարահատ կեանքին։

Կորքի տամը ընկերային թշուառութեան ցաւոտ խնդիրը կը դնէր բեմի վրայ. եթէ կը զգուշանար կտրուկ շարժումներ առաջարկելէ, ալսուհանդերձ կը զգացնէր թէ վէրքը որքա՛ն շարաւայից է, հասուն, ու պատրաստ՝ պայթելու...

Այս տառմին յաջորդեց ուրիշ մը, «Արեւու զաւակներ». այս անունին տակ Կորքի կը յատկանշէ իր երկրի մտաւորականութիւնը, ճոխ՝ վեհ մտածումներով, երազներով, եւ սակայն անընդունակ՝ լուսաւորելու ռուս աշխարհի աղջամուղջը։ Տառմին հերոսները ճիգ մը ունին երբեմն մօտենալու ժողովուրդին պահանջներուն, ըմբռնելու զայն, եւ սակայն ուժը չունին անոր օգնելու դրապէս ազատ կերպով։

Կորքիի ընկերային այս սեւեռումները բնական է իր վրայ պիտի հրաւիրէին կասկածներ. արդարեւ ինքն ալ կրած է ցարական վարչաձեւի խստութիւնները, 900ական թուականներուն, հալածանք, գրաքննութիւն, բանտարկութիւն։

Այդ շրջանի ապրումներէն ներշնչուած են իր կարգ մը պատմուածքները. «Բանտի մէջ», «Զինուորները», «Խոստովանութիւն մը», «Ստրուկը» եւայլն։

Վերջապէս կը հասնի 1905ը։ Ռուս տիտանը կը զարթնու. կը գալարուի. անօրինակ ու քաոսային ջղաձգութիւններով կ՚ընդլայնի պատմական բոպէն։ Ցոյց, գործադուլ, մահափորձ, հրաշունչ բառեր, յեղափոխական տարրերու գրոհը, Դումա.., Ռուսիան ճարճատի ու ճաթռտի։ Ու յետոյ 1906-7-8ի տեղատուութիւնը...։

Կորքիի տաղանդը կ՚ուռի ու կը պայթի դէպքերու նման։

«Ստրուկները» պատմուածքը պատկերն է 1905 Յունուար 5ի պատմական օրուան, ուր երկու հարիւր հազարնոց կիներու, գործաւորներու, տղաներու բազմութիւն մը, Փոփ Կափոնի առաջնորդութեամբ կը դիմէր Ցարսքոյէ Սէլօ, ցարին ներկայացնելու իրենց խնդիրքը... Հոն սակայն ընդունուելու համար գնդացիրներով...։

Ու վերջապէս «Մայրը», Կորքիի յեղափոխաշունչ վէպը։

Յեղափոխութեան ալեկոծ շրջանը. վէպին հերոսները ամէնն ալ առնուած են ռուս գործաւոր ու գիւղացի խաւէն. մարդիկ որոնց բութ իմացականութիւնը կեանքի ճնշումին տակ կը փթթի, կ՚ընդնշմարեն ճշմարտութիւնը ու իրենց հոգին կը լեցուի ըմբոստութեան տենդով։

Կորքի կուտայ յատկանշական տիպարներ։

Ու այդ տիպարներու վերին կեդրոնական դէմքը, Փէլակէ Վլասովը, Փավէլի ծերուկ մայրը։

Թշուառ, անբան կեանքէ մը վերջ, հանդրուանին մօտեցող կին մըն է այդ «մայրը»։ Ոչինչ հասկցած է, չէ ուզած ըմբռնել կեանքը։ Լուռ համակերպութիւն մը թշուառ ճակատագրին։

Եւ սակայն ականատես կ՚ըլլանք այդ գոս, ամուլ հոգիին այլափոխութեան։ Ամուսնին մահէն վերջ, իր տղան կը սկսի գաղտնի թուղթեր բերել տուն։ Անյայտ մարդիկ կ՚այցելեն իրենց։ Փէլակէ ոչինչ կը հասկնայ անոնց խօսքերէն։ Բայց աստիճանաբար գաղափարը, ծիլերու նման, կը կառչի իր հոգիին։ Պատուը կը լեցուի թարմ ու հզօր բանի մը զգայութեամբ, որ զինքը տակնուվրայ կ՚ընէ։

Ու կը խորհի. — «Երկիրը այլեւս յոգնած է կրելով անարդարութիւնը եւ վիշտը, ան կը սարսռայ մեղմօրէն, ողջունելու համար նոր արեւը որ կը ծաթի մարդոց կուրծքին տակ»։

Ան բարձրացած է այլեւս յեղափոխական կոչումին, «մարգարէին մայրը»։ Ու երբ իր զաւակը, կ՚աքսորուի Սիպերիա, մայրը անվրդով, ինք կը պատրաստուի զաւկին գործը շարունակել, ու հրահրել գաղափարը իր շուրջ...

Ու այդ ճամբուն մէջ ալ կը գտնուի, ներքնապէս հպարտ որ կեանքը վրիպած չէ երբեք։

«Մայրը»էն վերջ Կորքի տուաւ «Ժողովուրդին մէջ», ուր կը ներկայացնէ ընկերվարական գաղափարներու աստիճանական թափանցումը գեղջուկ աշխարհէն ներս։

Ցարական վարչաձեւի վերջին տարիներուն Կորքի ստիպուած էր ապաստանիլ արտասահման։ Կապրէր Իտալիա, Քափրիի պզտիկ կղզին, ուրկէ իր հայրենիքին ձայնը, նորագարթ փոթորիկի մըմէջէն զինքը կը կանչէր տարբեր պարտականութիւններու։

Փ. ՍԱՆՅՈՒՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հեղինակի իրաւունք

Լուսաւորութեան գործավար Դրաստամատ Սիմոնեան եւ Արուեստի ու գրականութեան բաժնի վարիչ Արա Սարգսեան ստորագրութեամբ հրատարակուած իրթին հրամանագիրէ մը կը քաղենք հետեւեալ օրէնքները հեղինակներու իրաւունքին մասին.—

1— Գրական, թատերական, երաժշտական, երաժշտա-թատերական, մնջկատակային, պարագրական, շարժանկարային եւ այլ տեսակի ամէն գործ, երբ կը ներկայացուի հասարակութեան՝ վճարովի հանդիսութեանց մէջ, հեղինակի իրաւունք կը գանձուի կազմակերպիչներէն։

2— Բարեգործական նպատակով կազմակերպուած հանդէսները, համերգները եւ ներկայացումները ազատ չեն հեղինակներու իրաւունք տուրքէն։

3— Հեղինակի իրաւունք վճարելու պարտաւոր են պետական, կուսակցական, զինուորական, արհեստակցական կազմակերպութիւնները, ամէն անգամ որ կուտան ներկայացում մը, ինչ հանգամանք ալ ունենան (գրական, երաժշտական, պարագրական, շարժանկարային, կրկէս թատրոն, մարզահանդէս, գրօսահանդէս) եւ ո՛ւր որ ալ տրուին (ակումբ, ընթերցարան, ճաշարան, հանգստեան տուն)։

4— Հեղինակի իրաւունքը վճարելու մասին պատասխանատու են ներկայացման վարիչները, թատրոններու տնօրէնները, որոնք այդ տուրքը պարտաւոր են վճարել ոչ ուշ քան ներկայացման յաջորդ օրը։

5— Հեղինակի իրաւունքը կը գանձուի հետեւեալ չափով.

ա) Հայերէն, թուրքերէն, քիւրտերէն, ասորերէն, յունարէն, վրացերէն, պարսկերէն ինքնագիր թատերախաղերու համար ներկայացման մուտքին հարիւրին երկուքը իւրաքանչիւր գործողութենէ։

բ) Ռուսիոյ մաս կազմող ազգութեանց լեզուով նման գործերու ներկայացման համար իրենց ազգային հանրապետութեան ընդունած չափով։

գ) Ուրիշ լեզուներէ թարգմանուած նման գործերու համար ներկայացման մուտքին հարիւրին մէկուկէսը իւրաքանչիւր գործողութենէ։

դ) Երաժշտա-թատերական ինքնագիր գործերու համար (օփերա, երաժշտախաղ, պարախաղ, մնջկատակ), եթէ հեղինակները կը պատկանին Անդրկովկասի ազգութեանց, ամբողջ ներկայացման մուտքին հարիւրին երկուքուկէսը իւրաքանչիւր գործողութենէ։

ե) Նման գործերու համար, որոնց հեղինակները կը պատկանին Ռուսիոյ մաս կազմող ազգութեանց, կը գանձուի նոյն ազգութեանց հանրապետութեան ընդունած չափով։

Ծանօթ.— Վերջին այս երկու ենթայօդուածներուն համաձայն հեղինակի իրաւունք կը գանձուին նաեւ երաժշտակներու եւ թատերակներու ներկայացումներէն։

զ) Հինգերորդ յօդուածին առաջին ենթայօդուածին մէջ նշանակուած լեզուներով թատերակներու եւ երաժշտակներու (libretto) համար, (ըլլան արտասահմանեան հեղինակներու գործ կամ հեղինակի իրաւունքի ժամանակը լրացած երգահանի եղանակ), ներկայացման մուտքին հարիւրին մէկուկէսը իւրաքանչիւր գործողութենէ։

է) Ռուսիոյ մաս կազմող ազգութեանց լեզուով գրուած նման գործերու համար, իրենց ազգային հանրապետութեան ընդունած չափով։

ը) Որ եւ է թատերախաղի ներկայացման ժամանակ նուագուած երաժշտութեան համար՝ ներկայացման մուտքին հարիւրին կէս չափով իւրաքանչիւր գործողութենէ։

թ) Ձմեռնային եւ ամառնային թատրոններու մէջ տեղի ունեցած համերգներու, պարահանդէսներու, կրկէսներու երաժշտական յայտագրին համար մուտքին հարիւրին երեքը։

ժ) Թատրոններու, ակումբներու «միջնարարային» նուագի համար մուտքին հարիւրին մէկուկէսը։

ժա) Շարժանկարի մը ցուցադրութեան ժամանակ նուագուած երաժշտական ամէն կտորի համար մուտքին հարիւրին մէկուկէսը։

ժբ) Շարժանկարի մը բեմադրութեան առեն,

I — Համր շարժանկարին համար՝ հարիւրին մէկ,

II — Հնչուն շարժանկարին համար՝ երկուքուկէս։

6— Հինգերորդ յօդուածին առաջին եւ չորրորդ ենթայօդուածներուն մէջ նշանակուած գործերու համար, եթէ առաջին անգամ է որ կը ներկայացուին հասարակութեան, հեղինակի իրաւունքը գանձել «քաջալերական եղանակով», — առաջին ենթայօդուածին համար՝ երկուքուկէս, չորրորդ ենթայօդուածին համար երեք։

7— Որպէս զի, հեղինակի աւելի իրաւունք ստանալու նպատակով, արարուածները անտեղի կերպով չաւելցուին, հինգ արարուածէ աւելի չի հաշուուիր։

8— Երբ ներկայացումները ձրի են, բայց դերակատարները վճարովի, այն ատեն հեղինակի իրաւունքը կը գանձուի օրավարձի համեմատութեամբ։

9— Ներկայացման վարիչները պարտաւոր են հսկելու, որ յայտարարութեանց մէջ չփոխուին հեղինակութեանց, հեղինակներու եւ թարգմանիչներու անունները։

10— Հեղինակի իրաւունքը կը վճարուի հեղինակներուն։ Բայց երբ հեղինակները անդամ են հեղինակներու ընկերութեան, կը վճարուի ընկերութեան։

11— Հեղինակներու ընկերութիւնը իրաւունք ունի ներկայացուցիչներ ղրկելու ամէն հանդէսի, ձրիաբար նստելու երրորդ շարքին մէջ։

12— Չհրատարակուած գործերու ներկայացման ժամանակ, կը գանձուի եռապատիկ չափով։

13— Այս օրէնքին հակառակ շարժողները կը հետապնդուին իբրեւ քրէական յանցաւորներ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Ժուռնալ տէ Ցէպլայի երաժշտական քրոնիկագիրը, 2 Հոկտեմբերի թիւով, խօսելէ յետոյ ժողովրդական երաժշտութեան մասին, քանի մը նօթեր ալ կը նուիրէ հայ ժողովրդական երգերուն.—

Հետաքրքրական են ուսումնասիրութիւնները, որ կը կատարուին ժողովրդական երաժշտութեան եւ հին երգերու մասին։ Յիշենք նոր հրատարակութիւններէն «Հայ ժողովրդական երաժշտութիւն» գործը, նուագերգութիւն եւ խմբերգ, որ դաշնաւորուած է(a capella) Կոմիտաս վարդապետի կողմէ։ Բնագիրը ֆրանսերէնի թարգմանած է Ա. Զօպանեան։ Այդ երգերէն յիշենք «Հոյ Նազանիմ», «Ալագեազ», «Կաքաւին երգը», «Մշակին երգը», «Կալին երգը»։

Այս երգերը հրատարակութիւնն են Schola Cantorumի։

ՇԷՅՔՍՓԻՐԻ ՄԱՍԻՆ

Առեղծուած մըն է Շէյքսփիրի հարցը։ Բազմաթիւ են գիրքերը, որ գրուած են՝ ուսումնասիրելու համար Շէյքսփիրի գոյութեան մասին մէջտեղ նետուած կասկածը։ Ոմանք կը պնդեն թէ գոյութիւն չունի Շէյքսփիր մը, (ինչպէս, կ՚ըսեն, չկայ Հոմերոս մը), բայց իթէ հելլէն հին ժողովրդական երգիչներ էին, որ կազմեցին «Իլիականն» ու «Ոդիսականը» Հոմերոս երգիչի մը անունով, անգլիացի փիլիսոփայ մըն էր, Պաքոն (Պէյքըն), առանձինն և ծածկանունով, որ գրեց «Համլէթ»ն ու «Օթէլլօ»ն։

Հեռու է, սակայն, հարցը իր լուծումը գտնելէ։

Ահա նոր վարկածներ։ Ամերիկացի գրագէտ մը, Օլիվըր Հէրֆըրտ, կը պնդէ թէ բոլոր այն գործերը, որ կը վերագրուին Շէյքսփիրի, հաւանաբար գրած է Էտուըրտ Էվէրէ, 17րդ կոմսը Օքսֆորտի։ Այս գրագէտը այս լուծման կը յանգի իր մեթոտով, որ է միացնել ինչ որ, գրուած գործերուն մէջ, կը յատկանշէ մարդը, յետոյ այդ յատկանիշերը տանելու համար իր տիրոջը։

Զարմանալի չէ այս մեթոտը, եթէ յիշենք որ ֆրանսացի գրագէտ մը, Թէօտոր տը Պանվիլ, կը պնդէր թէ... Ֆրանսացի է Շէյքսփիր։ Ոչ միայն արիւնով, այլ եւ անունով, ալաղանի անունն էր... Ժաք Փիէր, բայց օրովհետեւ Անգլիացիները սխալ կը հնչեն ֆրանսերէն անունները, կոչած են... Շէյքսփիր։

ՀԱՍԱԿՆԵՐ, ՈՐ Կ՚ԵՐԿԱՐԻՆ

Խօժէն Փիթար, որ ծանօթ է մեր ընթերցողներուն՝ Հայոց մասին գանկաբանական իր ուսումնասիրութիւններով, Տէլլէնպախի հետ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց, վերջերս, Զուիցերիական տնտեսական եւ վիճակագրական պարբերաթերթին մէջ, քննութեան առնելով Զուիցերացիներուն հասակը։

Զօրահաւաք իշխանութեանց վիճակագրութիւններուն համաձայն, որ առնուած են 1884—1886 եւ 1908—1910 տարիներուն, Փիթար այն եզրակացութեան հասած է, որ քառորդ դարու մը ընթացքին զուիցերացի այրերուն հասակը բարձրացած է զգալի չափով, 1 մեթր 635էն հասնելով 1 մեթր 657ի։ Հետեւաբար, Զուիցերացիները, որ կը համարուէին կարճահասակ, այժմ պէտք է դասել միջահասակներուն կարգը։

Ու թերեւս շուտով հասակ առնէ եւ հաւասարի Սպանիացիներուն, որոնք կ՚աճին բարտիներու նման։

ԵՍԿԻՄԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Եւրոպացի կրօնաւոր մը, որ կը ճամբորդէր Ալասքայի մէջ, Եսկիմացիներու գիւղերէն կը բերէ նկարագրութիւնը պարատօնի մը, որ կը կոչուի փոթլախ։

Այս տօնը կը կատարուի կազհիմին մէջ։ Կազհիմը գետնափոր սրահ մըն է, որուն մուտքը կը փակուի արջու մորթով մը։ Տանիքէն ծակ մը, որուն իբրեւ պատուհան անցուած է ծովահորթի աղիք մը։ Եսկիմացիները կը հաւաքուին ժամը 7ին եւ հանդիսատեսէն կ՚ելլեն կէս գիշերին։ Խարոյկ մը կը վառեն ներսը, այնքան որ ծուխէն կը սեւնան պատերը։

Պարկեշտ, դաշնաւոր, շնորհալի շարժումներ են, որ կը ներկայացնեն կազհիմի պարերը։ Կիները կ՚օրօրուին համաձայն նուագին չափին։ Կը շարժեն իրենց բազուկները, կը դառնան ու գեղեցիկ պատկերներ կը գծեն։ Հասկնալու համար այդ պարերուն իմաստը, պէտք է ծանօթ ըլլալ Եսկիմացիներուն կեանքին։ Աւանդական պարեր են ատոնք, զոր կը սորվին աղջիկներն իրենց մօրմէն եւ այսպէս շարունակաբար։ Հակայ թմբուկներ, որոնք կը նմանին հովահարներու, կ՚ընկերանան պարերուն եւ երգերուն։

Գիւղապետը, անկիւն մը նստած, չափ կուտայ այս պարերուն ու արարողութիւններուն, ձեռքը բռնած գաւազանիկ մը, որուն գագաթին անցուած են սպիտակ փետուրներ։

ԻՐԼԱՆՏԱՆ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ՞ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ

Պ. Տէ Վալէռա, Իրլանտայի վարչապետը Ազգ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որուն համաձայն հանրաքուէ պիտի կատարուի, հասկնալու համար թէ ժողովուրդը կ՚ուզէ՞ կապուած մնալ Անգլիոյ։

× Տէ Վալէռա Ազգ. ժողովին մէջ տեղեկութիւններ տուաւ Անգլիոյ հետ կատարած բանակցութեանց մասին։ Յայտարարեց թէ Անգլիա չուզեր գոհացում տալ Իրլանտայի պահանջներուն։ Այս առթիւ ծանր բացատրութիւններ զարծանեց։

Մաքսային պատերազմը պիտի շարունակուի եւ անշուշտ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ մեր ժողովուրդին համար։ Բայց կը կարծեմ թէ՝ շնորհիւ մեր ձեռք առած միջոցներուն, այլ եւս չպիտի մատնուինք անգլիական շուկայէն կտրուած ունենալու վտանգաւոր կացութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ասիկա մեր մէջ կերպ մըն է խօսելու։ Հին սովորութիւն մը։ Պարահանդէսներու մէջ ճանչցած կարճ բարեկամութիւններ, սիրաբանութիւններ կամ անվաղորդայն գիշերներ յիշելու դիւրութիւնը։ Անանուն, միայն հագուստին գոյնով, կամ արտաքին նշանով մը զանազանուած։

— Քեզ հարցուց։ Զըսի ուր ըլլալդ։

— Լաւ ըրիր։

Անցած, մոռցուած բաներ։ Եւ որ սակայն թեթեւ տրտմութիւն կը ցանեն երբ կը պեղուին։ Չի լաւ կամ գէշ տափակ, անխորք, ամչցնելիք թէ ինչ, հիմա անոնք այդ պզտիկ յիշատակները առողջ մարդու, նոյն իսկ իրենց հիւծող հանգամանքով, բաղձալի անցեալ մը կը կազմեն։

Մինչ ոգեւորութիւնը լքեր է զիս։

Սեւզանն ու Արմենակը գլուխ-գլխի կը խօսին։ Աղջիկը երբեմն կողմս կը դառնայ։ Արդեօք իր նայուածքին կ՚աննումէ՞ն, թէ «կարմիրին» ու «դեղինին» վերյիշումէն է հագուստիս անպատշաճութեան անդրադարձումս։ Թափթփածութիւնս կը նեղէ զիս։

Բայց պէտք կ՚ըլլայ որ Ցարութիւնը կատակով մը խթանէ որպէս զի ճիգով մը ոտքի ելլեմ ու ըսեմ.

— Հա՛, կեցէք տղաք, երթամ հրաման առնեմ մեծաւորուհիէն ու երթանք սենեակ վարձենք։

— Զյոգնիս։

— Անհոգ եղէք։ Հեռու չէ արդէն։

Միտքս է քիչ մը կոկուած վերադառնալ։

×

— Զգենք ազաւնիները թող բոյներնին կարգադրեն։

Ես ու Ցարութիւնը թողլով միւսները, կ՚իջնենք գիւղական համեստ հիւրանոցին սրճարանը։

— Շատոնց է նարտ չեմ խաղցած, կ՚ըսեմ, հոս չեն գիտեր մեր սքանչելի խաղը. խաղա՞նք։

— Դուն գիտես։

Նարտը կուգայ, բայց կը դանդաղինք բանալ։

Ամպոտած դէմքով մը, գաղտնիք մը յայտնելու զգուշութիւնով՝ կ՚ըսէ Ցարութիւն.

— Գիտե՞ս, Սիրականեանն ալ վարակուած է. Պիրքնեան լեռները գնաց։

— Ի՛նչ կ՚ըսես։ Մե՛ղք։

— Նմանապէս Բաբերդեանը։ Յովհաննէսեանն ալ ոսկրայինը առեր է։

— Ո՞ր Յովհաննէսեանը։

— Կարապետը, Մալաթիացին։ Եղբա՛յր մարդ կը շուարի, ինչ ուժեղ մարմիններ, տերեւի պէս կը դեղնին։ Ես ալ կասկած ունեցայ։ Ինչո՞ւ մեղքս պահեմ ամիս չանցնիր բժիշկին կը վազեմ։

Սակայն կարծես մոռցած է թէ հիւանդի մը քով է։ Գրեթէ ծռած է ինծի։ Շա՛տ սիրելի է Ցարութիւնը ինծի այս պահուս։

Նարտը գոց կը մնայ։ Իրր թէ մեր արմուկներուն յենարանը բարձրացնելու համար բերել տուած ըլլայինք։

Հազս կը բռնէ։ Թաշկինակով կը ծածկեմ բերանս։ Զգուշութեամբ եւ որ ուշադրութենէս չի փախիր, կը հեռացնէ դէմքը։ Թէեւ մեր արմուկները գոց նարտին վրայ են միշտ։

— Ինծի քիչ մը տեղեկութիւն տուր սա անպիտան հիւանդութեան մասին։ Ո՞ր տեղդ կը ցաւի ընդհանրապէս։ Կո՞ւրծքդ։

— Ո՛չ մէկ տեղս։ Հազուադէպ է ցաւը։ Այն ալ ոչ սուր։ Եթէ ըսեմ որ գրեթէ մարմնապէս չեմ տառապիր հաւատա։ Եւ բոլորն ալ ինծի պէս են։ Այս գծին վրայ գոնէ։ Խառնուածքի խոր գծերուն տարբերութեան աղդեցութիւնը, որոնք ոչնչով կը ջնջուին ամբողջովին, — կողմնակի է։ Վերջին վայրկեաններու մահամերձին ջնջահեղձ գալարումներն ալ կարճ են։

— Լաւ է որ այդպէս է։

— Տեսակէտով մը միայն։ Աւելի լայն առումով՝ դժբախտաբար այդպէս է։ Այս ախտը կը մօտենայ առանց ցաւի, կը թունաւորէ առանց ցաւի, կը տառապեցնէ առանց ցաւի։ Իր տառապանքը տանելի կ՚ընէ։ Բաղձալի դարձնելու չափ։ Առանց ցաւի, առանց ցաւի։ Երեւութական ոչ մէկ ուշագրաւ պակասով, մանաւանդ սկիզբի շրջանին։ Եւ խորէն, հիմէն մարդը կը փոխէ։ Մարդուն, հիւանդ մարդուն մարդկութիւնը ըսել կ՚ուզեմ։

Նարտը գոց է։ Մեր արմուկները վրան։ Աչքերնիս եղբօր սիրով մէկզմէկու յառած։ Բայց չեմ համարձակիր դեռ ըսել.

— Սպաննելէ առաջ կ՚այլասերէ՛...

×

— Սեւզա՛ն, հոգիս, սիրտս, ամէն բանս երգէ՛, երգէ՛..., կ՚աղաչէ Արմենակ իր նշանածին վրայ ծռած, գինով մարդու չաքարոտ ձայնով։

Աղջիկը փոքրիկ թռչունի մը երգը կ՚երգէ, պզտիկ ձայնով մը։ Իր կարմրութիւնը գինիէն է։

Ցարութիւնը որպէս զի երկու գաւաթս երբեք չըլլայ արագութեամբ մէկը միւսին ետեւէն կը լեցնէ իր բաժակը ու կը կոնծէ։ Գրեթէ գինով է։

Երիտասարդ ու գիրուկ տանտիրուհին ներողամիտ ու ժպտուն դէմք մը չինած, — քանի որ լաւ յաճախորդներ ենք, — կուգայ սեղանին վրայէն ճաշի մնացորդները մաքրել։

— Ափսո՛ս որ, սիրելի տիկին, Շիրակի օղի չունիք, կ՚ըսէ Ցարութիւն, թեւերը լայն-լայն շարժելով, դեդեւուն քայլերով անոր մօտենալով։ Եւ համբուրելու շարժումով մը վրան կը ծռի։

Տիկինը կը խնդայ քաշուելով ու կ՚ըսէ.

— Շիռա՞կ... Շիռակը ո՞ւր է։

Լաւ յաճախորդներ ենք։

Իսկ Արմենակը դրկեր է Սեւզանը։ Կը համբուրէ։ Աթոռս դրան կողմը կը դարձնեմ որպէս զի սրճարանի մասէն տեսնող մը չըլլայ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 30ին Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մելքոնեանի, *Վասպուրականի «Արծիւ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ* ժիրայր խտիկեանի, *օրիորդներ* Ծովինար Տէր Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմոյեան, Պ.Պ.Ա.Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան *են.:*

Մուտք՝ **10** *ֆրանք: Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը*

Տոմսերը կը ծախուին՝ Յանձնախումբի անդամներուն, Կ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններուն, Կարօ Օհանեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանները:

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - ճամակրական ճաշկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ: փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը:

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ, Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— Կը խնդրենք նկատի ունենալ, «Յառաջ»ի 18 Նոյեմբերի թիւին մէջ մեր աշխատակից Մկրտիչ Պարսամեանի յօդուածին հետեւեալ վրիպակները.— 5րդ սիւնակ՝ ուտելու՝ *պիտի ըլլայ ատելու, 6րդ սիւնակ՝* սագին՝ *պիտի ըլլայ սալին եւ* բովվառը՝ *բոցավառ:*

Վարձու են *Սարսէլի հայաշատ կեդրոնական թաղի մէջ օդասուն յարկաբաժիններ, շատ նպաստաւոր գիներով: Կը տրամադրուի նաեւ մշակութեան համար հող: Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն: Դիմել՝* 29 rue Beauséjour, Sarcelles:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՐԺԻ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն: կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Նոր հասցէ

Տօքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

84 rue Blanche, Paris IX **Tél. Trinité 38-43**

կ'ընդունի ամէն օր ժամը *1.30*էն մինչեւ *3.30*, երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը *8—9* եւ ժամադրութեամբ:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

Ց. Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կարգադրութեամբ ընդհ. ընթական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Նուարդ, Փաթրիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Առաքէլեանի սրճարանը, Café Ararat, 345 Ave. Argenteuil. *Պուա-Քոլոմպ:*

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ *ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

29 Նոյեմ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հ Ա Տ Ո Ր Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (*1890—1908*)

Շուրջ 500 *մեծադիր էջ* 80 *պատկերներ*

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossian*ի*, դրօշակի *հասցէով,* 71 *Ave. Kléber, Փարիզ* (*16*):

Կը ծախուի նաեւ ցառաջի խմբագրատունը: Ապսպրանքները կանխիկ:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF *սրահին մէջ*, 6bis, Rue Campagne Première, Métro Raspail

Ղեկավարութեամբ՝ Ա. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Այսօր Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

կը ներկայացնէ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ**

կը մասնակցին՝ *Տիկիններ՝ Լաթիֆեան, Լիւսի, Օր. Օր. Պետրոսեան եւ Մելինէ, Պ. Պ. Գմբէթեան, Նիկօլ, Լաթիֆեան, Թորոսեան, Սարիմ Մաքսուտ, Անտոնեան եւ Կոթիկեան:*

Գ ի ն ե ր ն ե ն 3 ե ւ 5 ֆ ր ա ն ք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ եւ ՁՈՐԵՐ

տարեգիրք

Գ. ՏԱՐԻ 1933

Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ

ԳԻՆ՝ 30 ՖՐԱՆՔ ԵՒ 1.50 ՏՈԼԱՐ

Կեդրոնատեղի՝ M. et M. Barsamian, 94 rue Lafayette, Paris (*10*)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ

ՍԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՎԷՊ

Բ. տպ. Աթէնք, 1932, էջ 343 — գին՝ 20 ֆրանք

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ.— ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

Լաթակազմ, *1200* էջ — գին 75 ֆրանք

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

510 էջ, բազմաթիւ նկարներ — Գին՝ 40 ֆրանք

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆԻ

ԴԷՊԻ ԿԱԽԱՂԱՆԸ

Թուրքիոյ խորերը մնացած հայ բեկորներու յուզիչ պատմութիւնը

877 էջ, պատկերազարդ, — Գին՝ 75 ֆրանք

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, 1933

Նոր տարիի ամէնէն ճոխ տարեգիրքը

Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ

գին *30* ֆրանք եւ *1.50* տոլար

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1933

Հրատ. Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան

40է աւելի ազգ. գործիչներու նկարներով — Գին 5.50 ֆրանք

դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 *rue Monsieur-le'Prince, Paris (6)*.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը: Ընդարձակ գրացուցակը ձրի կը ղրկուի փափաքողներուն:

ԱՄԷՆԱՓՈՒՐ դրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը: Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (*9*):

բեմադրութեամբ հռչակաւոր արուեստագէտ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

LOVE ME TO-NIGHT

(*Սիրէ զիս այս գիշեր*)

ֆիլմը կը ներկայացուի ամէն օր ցերեկ եւ երեկոյ

Cinéma Ermitageի ՄԷՋ

55 rue Ponthieu (Ave. des Champs Elysées*ի վրայ***)**

Ամէն Հայ պէտք է տեսնէ այս ֆիլմը — *Դիւրամատչելի գին*

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

փարիզի պետական երաժշտանոցէն եւ Schola Cantorumէ

Տարրական եւ բարձրագոյն դասընթացք երաժշտական տեսական եւ գործնական ճիւղերու:

Դաշնակի, ձայնագրութեան (Solfége) եւ ներդաշնակութեան(harmonie)

Ըստ Փարիզի բարձրագոյն երաժշտանոցներու ծրագրին եւ նորագոյն մեթոտներու:

Դասաւանդութիւնք տեղի կ'ունենան մասնաւոր ժամադրութեամբ

Դիմել 35bis Rue de la Varenne (St. Maur)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ **104** լայնածաւալ էջեր (**17 × 28** մեծութիւն) : Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը: Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան, Մուշ եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան – Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ **155** հետաքրքրական տեսարաններ, կիլիկեան թագաւորներէն ոմանց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ **41** մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Ծննդոց Ժ. Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առած սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ **1918** ազատագրեալ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը:

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի **341** թուականէն մինչեւ **1931** Հայաստանի մէջ պատահած **70** բուռն երկրաշարժները (**17**ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ:

Ամէն Հայու նշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը զուհացնող ընկերը եւ սրտին խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ **10** ֆր., Ամերիկա՝ **70** սէնթ եւ այլուր՝ **12** *ֆրանս.* փրանք: Կ'ընդունուին նաեւ *մի միայն* Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ *հաւասար արժէքով* :

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունս գրել *որոշ եւ անսխալ*) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - -ROI (Seine) — France**. փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ *ապառիկ* յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր:

6 օրինակ գնողին **1** օրինակ նուէր կը տրուի: Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած:

Հրաւէր բոլոր փափկանաշակներուն
ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար: Միշտ պատրաստ ունինք *50000* քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40* եւ հաստ մանած բուրդ (*grosse laine*): Ամէն տեղէ աժան գին:

դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Etude de Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S Ç O N S U L T E

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73.97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 5.30—6.30 *եւ ժամադրութեամբ*

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական *ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:*

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պլին՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 2—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Պատուոյ մէտայլ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway *26*, 28, 54: Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Դերձակ կարապետ խաչիկեան

19 Rue Henri Monnier, Paris

Քոմփլէ կամ ձմեռնային վերարկու *400 — 700* *ֆրանք*

Հարիւրին *10* զեղչ Հայերու համար

Լաւագոյն կերպասը եւ ճաշակաւոր կարուձեւ

կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէսօր

Հաղորդակց. միջոցներ՝ մէթրօ Pigalle *եւ* St. Georges, Autobus H, *R*, Rbis, *Թրամուէյ* 30 *եւ* 5:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
25 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2017 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԷՇԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Խմբագրականով մը որ բռնած է թերթին ամբողջ առաջին էջը եւ երկրորդ էջին երկու սիւնակը, «Յուսաբեր» երեւան կը հանէ զարհուրելի դաւ մը: «Անհաւոր եւ անօրինակ փրովոքասիոն», ինչպէս կը կոչէ մեր պաշտօնակիցը (14 հոկտ.):

Հարցը կը վերաբերի 28 էջնոց գրքոյկի մը, «Սուրիա եւ մենք», որ իբրեւ թէ տպուած է Գահիրէի մէջ: Հեղինակը՝ Ա. Նիկոլ, կը յայտարարէ թէ այս գրքոյկը «խտացումն է մեծ ազգի մը ճակատագիրը վարող կուսակցութեան մը ամէն տեղ հռչակած մտածումներուն, նպատակներուն եւ սկզբունքներուն»: Յաջորդ էջերուն մէջ, հեղինակը կուտայ այդ կուսակցութեան անունն ալ, — «Դաշնակ»:

Եւ ուրեմն, ներկայանալով իբրեւ արտայայտիչը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ա. Նիկոլ կը փորձէ պատմականօրէն ապացուցանել թէ Հայերը նորեկներ չեն Սուրիոյ մէջ, այլ «հռչակաւոր Արտաշէս գերդաստանին զաւակները»:

Եւ տրամաբանօրէն կը յանգի Սուրիոյ մէջ... անկախ Հայաստան հիմնելու ծրագրին:

Լաւ է որ կարդանք իր բառերով.

— «Դաշնակ կուսակցութիւնը գլուխը գտնելով, գրեթէ բոլոր հայ կուսակցութիւնները իրենց բոյներէն ցրուած Հայերը Սուրիա հաւաքելու կողմնակից են: Որովհետեւ,

«1— Անհրաժեշտ է Հայերը ցրուած վիճակէն ազատել եւ զանգուածի մը, ուժի մը վերածել.

«2— Պէտք է արգիլել Հայերուն սովետական վարչաձեւին մէջ մտնելը.

«3— Թոյլ չտալ որ Հայերը իրենց ցեղային, կլիմայական յարմար միջավայրներէն ու իրենց հայրենիքէն հեռու տեղեր երթան եւ իրենց ազգութիւնն ու նպատակները մոռնան: Պէտք է պանալ եւ աշխատցնել քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան ընդունակ եղող անոնց բնաւորութիւնները»:

«Այո՛, մենք Սուրիոյ մէջ կը տեղաւորուինք: Բայց ո՛չ թէ հիւրի մը պէս, այլ տան տէրը սնուցանող եւ հարստացնող տարրի մը պէս: Խնդիրը այլ եւս կուսակցական ձեւէն աւելի ազգային խնդրի մը վիճակին մէջ մտած է»:

«Սուրիոյ մէջ, 1932ի վերջին ընտրութիւններուն ընթացքին Դաշնակ կուսակցութեան 75 շահած ըլլալը փայլուն կերպով կը հաստատէ ասիկա: Պէյրութէն եկած գաղթականները արհեստական եւ երկրագործական շրջանները եւ ամէնէն աւելի հիւսիսային վտանգաւոր շրջանները կը տեղաւորուին, Սուրիոյ ուղղելիք առաջին թուրք յարձակումին կուրծք տուող առաջին ուժը դարձեալ Հայերը պիտի ըլլան»:

Ա. Նիկոլ յետոյ պաշտպանելով ֆրանսական հոգատարութեան տեւականացումն ու զօրացումը, եւ փառաբանելով Ֆրանսայի դերը՝ գաղթավայրերու զարգացման համար, կը յայտնէ իր բուն գաղտնիքը.

— «Մեծ յեղաշրջումէն ի վեր ընկերային կեանքի բոլոր կէտերուն մէջ ազատութիւն փնտռող Ֆրանսան, Սուրիոյ փոքրամասնութեանց եւս անկախութիւններ տուած եւ Սուրիան մեծերը առողջ ժամացոյցի մը նման աշխատցնել սկսած է: Երբ 10,000 հոգիէ բաղկացեալ փոքրամասնութիւններն անգամ իրենց անկախութիւնը ստացած են, 200,000 հոգիէ բաղկացեալ Հայերուն տակէ զրկուած մնալը ֆրանսական աւանդութիւններուն ու սկզբունքներուն չպատշաճիր: Այսօր եթէ Սուրիոյ մէջ անկախ հայկական շրջան մը չտեսնուիր, ատոր պատճառը ամէնէն աւելի Հայերուն լուռ մնալուն հետեւանքն է»:

«40—50 հազար հոգիէ բաղկացեալ փոքրամասնութիւններուն անգամ, անոնց շահերուն եւ նպատակներուն յարմար անկախութիւններ տուող բարձր քոմիսէր Պ. Փոնսօ 200,000 հոգիէ բաղկացեալ հայ փոքրամասնութեան եւս այդ տեսակ իրաւունքի մը տէր ըլլալը մտածած է»:

×

Ինչպէս կը տեսնէք, ամբողջ եղածը՝ զարշելի բանսարկութիւն մըն է: Արհնագանդ դաւ մը, Սուրիոյ ժողովուրդները հայ գաղթականութեան դէմ հանելու համար:

Բայց այս խաղը, իր վերլուծումներով եւ չարագրութեան հիւսուածով այնքան անճարակ է եւ թափանցիկ, որ միայն ապուշները կրնան խաբուիլ:

Այդ ապուշներուն մէջ առաջին տեղը գրաւեց «Արեւ»ի խմբագիրը: Զկերաւ — չխմեց եւ երեք խմբագրական թխեց, գրքոյկը վերագրելով... Դաշնակցութեան, իսկ հեղինակը դարձնելով... Նիկոլ Աղբալեան: («Յուսաբեր» այս առթիւ կը պատմէ թէ՝ անկարելի ըլլալով օրինակ մը ճարել գրքոյկէն, բարեկամի մը միջոցաւ եւ մէկ ժամուան համար փոխ առած է... «Արեւ»էն: Այդ ո՞վ է որ «Արեւ»ին կը ղրկէ, բայց ոչ միւս թերթերուն):

Այսպէս ուրեմն, հրէշը կը գործէ: Կը գործէ ամէն ճակատի վրայ, բանեցնելով նենգութեան, խառնակչութեան, միջցեղային ատելութեան բոլոր զէնքերը:

«Յուսաբեր» կը կարծէ թէ այս գրքոյկը տպուած է Պոլսոյ մէջ:

Կրնայ ըլլալ: Բայց ինչո՞ւ մինչեւ Պոլիս կամ Էնկիւրի երթալ, երբ գիտենք որ հրէշը նոյնքան ազատութեամբ կը գործէ նաեւ Սուրիոյ կամ Եգիպտոսի մէջ, միշտ ալ գտնելով տրամադրելի թարգմանիչներ եւ... հեղինակներ:

Պոլսոյ մէջ արդէն անդադար կը բանի մեքենան, արտասահմանի հայերէն թերթերու թարգմանութիւններով եւ զանազան «գաղտնի» տեղեկութիւններով:

Միւս կողմէ, հայերէն թերթեր կան որ, Դաշնակցութիւնը ոչնչացնելու իրենց մոլուցքին մէջ, գրի կ'առնեն ու կը տպեն ինչ որ կը ցնէ իրենց խելապատակէն:

«Սուրիա եւ Մենք»ը նոր հանգոյցն է այս դաւադիր գործունէութեան: Նոր, բայց ոչ վերջին հանգոյցը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՈՃԻՐԸ

Այսուհանդերձ, անմեղ չէ ՅԱՌԱՋը: Նոյն իսկ՝ ոճրագործ մըն է ան: Լո՛ւրջ կ'ըսեմ:

Ու կ'արժէ, որ «ուժգին մը բռնենք իր՝ հովուն տրուած մազերէն եւ «թօթուենք զինքը», ինչպէս պիտի ըսէր իր խմբագիրը:

Կարինի ՅԱՌԱՋԷՆ, ԱԶԴԱԿԷՆ ու ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԷՆ յետոյ, ինչ է որ, տարիներէ ի վեր իր հրապարակագիր-խմբագրին մէջ կը սպաննէ գրագէտի անուրանալի տաղանդը:

Շ. – ն առաջի՞նն է զոհերուն՝ հայ գրականութենէն տրուած հայ հրապարակագրութեան կամ հայ քաղաքական կեանքին, երկրո՞րդը, թէ տասներորդը, չգիտեմ: Բայց, ՅԱՌԱՋը աններելի մեղք մը ունի այս տեսակէտէն ու հարկ է որ իր արժանիքներուն հետ յիշենք ե՛ւ այս կէտը:

Ու ահա իր «բոց»երուն մէջ է առեր ուրիշ մը, «միւս, կամ պզտիկ Շաւարշը», հէքեաթածին ու հէքեաթաւաց Նարդունին, սա գոյներու տղան, գրադարաններու Մոնազը, որ սակայն, ո՛ւր երթաս՝ դէմդ կ'ելլէ:

Առնենք երկուքը, ու անոնց նման շատեր, «հայ գրականութեան հարկն են՝ հայ քաղաքական եղեռնին»:

Ու քանի՛ գեղակերտ դէմքեր կան նոյն այդ եղեռնին զոհուած՝ արհաւալի Ապրիլեան Եղեռնին զոհուելէ առաջ: Ազնուազարմ Գեղամ Բարսեղեանը, ահաւասիկ, որ կորնթարդ մազի խուրձ մը իր դալուկ ճակտին՝ մեղմօրէն կ'ուրուագծէ իր դէմքը, երբ մտովի իրեն կը նայիմ, ՅԱՌԱՋԷՆ թելադրուած՝ դիտելու համար այն արիւններկ ճամբան, ուր՝ հայութենէն խլուած անփոխարինելի եւ մեծահամբաւ զոհեր կան, եւ՝ անոնց քով՝ ա՛յլ ձեւի զոհեր՝ իբրեւ հետեւանք հայ իրականութեան պահանջներուն:

Այսուհանդերձ, Մողոքը անյագ է դեռ, — թշնամի ըլլայ թէ նակատագիր:

Ու երկուքն ալ հաւասարապէս կը խլեն մեզմէ մեր մտաւոր թէ գրական կեանքի երէկուան կամ նորաբաց նարկիզներն ու այսօրուան շուշանները:

Ու մենք հրճուանքի մէջ ենք: Տօնակատարութեան յանձնուած:

Մինչ հարկ էր ընդվզիլ, պոռալ: Հարկ էր ծառանալ այս ոճիրին դէմ: Ոճրագո՛րծ ՅԱՌԱՋին դէմ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԴՐԱՄԻ ՏԵՂ ԱՊՐԱՆՔ

Թուրքիոյ տնտեսական գործավարութեան դիմումին վրայ, երկրագործական դրամատունը որոշած է գիւղացիներէն ունեցած իր պահանջքին փոխարէն թութ, չամիչ եւ բամպակ առնել: Դրամատունը պիտի աշխատի այս ապրանքները ծախել օտար շուկաներու մէջ:

Այս ձեւով ապահովուած կ'ըլլայ դրամատան փոխ տուած գումարներուն գանձումը: Միւս կողմէ, հրապարակին վրայ գիները չպիտի կոտրին, քանի որ այդ ապրանքները երկրին մէջ չպիտի ծախուին: Տնտեսական գործավարութիւնը հարկ եղած օգնութիւնը պիտի ընէ, առնուած թուզը եւ չամիչը արտասահմանի մէջ սպառելու համար:

ՆԵՐԳԱՂԹ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

«Նոր Օր» կը տեղեկանայ թէ ներգաղթի պատուիրակ Պ. Դ. Շահվերդեան մօտերս Պուլկարիա պիտի երթայ, հազար հոգինոց ներգաղթի կարաւան մը պատրաստելու համար:

Պ. Շահվերդեան Պուլկարիայէն Աթէնք վերադառնալով, ժամանակ մը եւս մնալէ յետոյ, Երեւան պիտի մեկնի:

Նոյն տեղեկութեանց համաձայն, այս տարի առ առաւելն քանի մը հարիւր գաղթական պիտի ընդունուի Յունաստանէն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մուսոլինի խօսեցաւ իր մեծ ճառը

ԻՏԱԼԻԱ ՉՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Մուսոլինի Թորինօ հասաւ երկուշաբթի օր, ինչպէս կարգադրուած էր, եւ խօսեցաւ իր մեծ ճառը՝ Փաշականութեան տասնամեակին առթիւ: Նախ եւ առաջ, արտասուչ կոչ մը ուղղեց Մ. Նահանգներուն, որպէս զի ջնջուին պատերազմական ծախքերը.

— «Մէկ տարի առաջ, Նափոլիի մէջ, կը խօսէի պատերազմի եղերական հաշուակալութեան մասին եւ կ'ըսէի թէ ժամանակ է սպունգով սրբելու ամէն բան: Անկէ ի վեր գումարուած խորհրդաժողով մը պարտքերու նաւը առաջնորդեց Լօզանի նաւահանգիստը: Ատլանտեան հանրապետութեան մեծ ժողովուրդը պիտի ուզէ՞ եւ մղել այդ նաւը որ լեցուն է ժողովուրդներու արիւնով»:

Բազմութիւնը պատասխանեց. — «Ո՛չ»: Մուսոլինի շարունակեց. — Կը մաղթեմ որ ձեր «ոչ»ը անցնի ովկիանոսը եւ խօսի այդ ժողովուրդի սրտին:

Յետոյ խօսեցաւ բուն ճառը.

— Բոլորն ալ կը հարցնեն թէ Իտալիան պիտի մնա՞յ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Կը յայտարարեմ թէ պիտի մնայ, մանաւանդ այս պահուն երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հիւանդ է. պէտք չէ լքել հիւանդներուն սնարը: Բոլոր երկիրները, առ այժմ, պէտք է մնան Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չափազանց տիեզերական է: Իր հաստատութիւնները կը կորսնցնեն իրենց արդիւնաւորութիւնը, որքան կ'աւելնայ հեռաւորութիւնը: Անոնք ազդեցութիւն կրնան ունենալ Եւրոպայի համար: Բայց երբ խնդիրը կուգայ Մայր. Արեւելքի կամ Հարաւ. Ամերիկայի, խօսքերը կը մնան խօսք: Եւ համոզուած եմ թէ չորս արեւմտեան մեծ պետութիւններու գործակցութիւնը կը բաւէ հանդարտեցնելու Եւրոպան եւ վերջացնելու տնտեսական տագնապը, պայմանաւ որ ճանչնան մեր արդար իրաւունքները: Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան իրաւունքը արդար է, պէտք է ճանչնալ զայն, եւ որքան շուտ այնքան լաւ: Բայց, միեւնոյնատեն ճիշդ է որ Գերմանիան չի կրնար վերադիմելու իրաւունք պահանջել, ինչ ձեւով ալ ըլլայ, որքան կը տեւէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը: Բայց անգամ մը որ ձախողի զինաթափութեան խորհրդաժողովը, Գերմանիան այլ եւս չի կրնար մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Մենք զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայացանք գրական եւ թանձրացեալ առաջարկներով: Շատեր մեզ ամբաստանեցին թէ մաքիավէլեան մտադրութիւններ ունինք. բոլորովին սուտ է: Մենք չենք ուզեր ո՛ր եւ է գերակայութիւն Եւրոպայի մէջ: Մենք դէմ պիտի ըլլանք ո՛ր եւ է գերակայութեան, ինչ որ ալ ըլլայ, մանաւանդ եթէ ան հզօր անարդարութեան զէնք մը պիտի բանէ: Իտալիան կը հետեւի խաղաղասիրական քաղաքականութեան մը, խաղաղութեան մը որ պէտք է վերահաստատէ Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը եւ ծառայէ արդարութեան:

Ի՛նչ կ'ըսէ Թէվֆիք Րիւշտի

Ժընեւէն Պոլիս դառնալով, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ Անատոլուի գործակալութեան: Ըսելէ թէ մասնաւոր խօսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Լիտվինովի եւ ուրիշ ներկայացուցիչներու հետ, իրենց երկիրներու վերաբերեալ եւ համաշխարհային խնդիրներու մասին: «Թուրքիան պատրաստ է բոլոր միջոցներով գործակցելու, համաշխարհային խաղաղութիւնը ապահովելու համար: Արդէն այդ նպատակին իրականացման համար էր որ մտանք Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Մեզ անգամ ընտրեցին 19 հոգինոց յանձնախումբին որ պաշտօն ունի քննելու չինեւճափոնական վէճը: Այս ընտրութիւնը վստահութեան ապացոյց մըն է մեզի հանդէպ»:

Խօսելով Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան մասին, Թէվֆիք Րիւշտի ըսաւ թէ գերմանական պահանջը՝ հաւասարութեան եւ ֆրանսական պահանջը՝ ապահովութեան մասին, իրար կը լրացնեն եւ թէ անկարելի չէ հաշտեցնել երկու պահանջները:

Գործավարը խօսեցաւ նաեւ տնտեսական տագնապի մասին եւ շեշտեց թէ պէտք չէ հրաշքի սպասել:

— Հոլովոյթի շրջան մըն է որ կ'անցընենք: Հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար, պէտք է հաշուեյարդարի ենթարկել անցեալէն ժառանգ մնացած քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրները, աւելցնել ազգային եկամուտները եւ ընդարձակել միջազգային փոխանակութիւնները: Ասոր համար ալ, անհրաժեշտ է ճամբայ բանալ վստահութեան եւ վարկի համար: Իմ համոզումով, համաշխարհային տագնապը իր վախճանին կը մօտենայ:

Այս առթիւ, յիշեցուց թէ՝ բաղդատելով միւս բոլոր երկիրներու հետ, Թուրքիան ամէնէն նուազ կը տառապի տագնապէն...

« ՈՉ ՄԵԾ ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՉ ԱԼ ԴԱՌՆ ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ »

Ճիւմհուրիյէթի Էնկիւրիի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ տակաւին ատենն իսկ չէ հասած մտածելու տուրքերը թեթեւցնելու եւ հաւասարակշռութեան տուրքը ջնջելու նման ծրագիրներու մասին եւ թէ կարելի չէ նոր պիւտճէի պատրաստութեան ձեռնարկել Դեկտ.էն կամ Յունուարէն առաջ: Ո՞վ է ըսեր որ տուրքերը պիտի թեթեւնան: Որքան անտեղի է ամէն ինչ մութ գոյնով ցոյց տալու յոռետեսութիւնը, նոյնքան ալ վնասակար է անտեղի եւ աւելորդ յոյսեր տածել: Երբ կառավարութիւնը ինք բան մը չըսեր, լաւ չէ անոր հաշուոյն խօսիլ եւ խոստանալ բաներ որ գուցէ չկրնան իրագործուիլ: 1930 եւ 1931 տարիներու Ա. չորս ամիսներու գանձումներուն դէմ՝ յաջորդող ամիսներունը ենթադրուածէն պակաս եղած է, արդիւնք տնտես. տագնապի: Այս է պատճառը որ պիւտճէն 220 միլիոնէն 169ի իջած է:

1930ին մաքսային հասոյթները մօտ 56 միլիոն ոսկի էին, 931ին 43ուկէս եւ 932ին համար ալ 38ուկէս նախատեսուած են: Հաւանաբար յառաջիկայ ամիսներու մէջ տնտես. տագնապէն ազդուին նաեւ շէնքերու, հողային, շահու, կենդանիներու, տագնապի եւ հաւասարակշռութեան տուրքերը եւ մենաշնորհներու հասոյթները: Այս հաւանականութեան դէմ խնայողական միջոցներ փնտռ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵԾ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան բացման առթիւ

Ինչպէս կ'երեւայ ամենօրեայ յայտարարութենէն, Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան բացումը պիտի կատարուի յառաջիկայ կիրակի, 30 հոկտեմբեր, հովանաւորութեամբ քաղաքապետ Պ. Մալէնի եւ նախագահութեամբ ընկ. Ա. Խատիսեանի: Շատ ճոխ է գեղարուեստական բաժինն ալ, որուն պիտի մասնակցին «Կոմիտաս» երգչախումբը եւ «Արծիւ» նուագախումբը, եւն.:

Հանդէսէն յետոյ տեղի պիտի ունենայ մեծ հացկերոյթ մը:

Կ'իմանանք թէ ոչ միայն Լիոնէն, այլ եւ Վիէնէն, Փոն տը Շէրիւէն, Սէն Շամոնէն, Սէնթ Էթիէնէն, Վալանսէն եւ ուրիշ քաղաքներէ բազմաթիւ ընկերներ ներկայ պիտի ըլլան Տան բացման:

Անշուշտ Փարիզէն ալ գացողներ պիտի ըլլան:

Իր տեսակին մէջ առաջին հանդէսն ըլլալով այս, հասկնալի է տիրող ոգեւորութիւնը: Մանաւանդ որ, կարելի եղաւ Տան շինութիւնը լրացնել հակառակ տիրող տագնապին:

Շէնքին մէկ նկարը հրատարակեցինք արդէն: Ուրիշ մը եւս պիտի հրատարակենք առանձին: Առանձին քարդի վրայ պիտի տպուին այս նկարները, իբրեւ յիշատակ:

Այս առթիւ երէկ ստացանք հետեւեալ թղթակցութիւնը.—

ՏԷՍԻՆ, 21 հոկտ.— Հ. Յ. Դ. նորաշէն տան բացման թուականը որքան կը մօտենայ, այնքան աւելի խանդավառութիւնն ու ոգեւորութիւնը կ'աւելնայ հասարակութեան մէջ: Ժողովուրդը կը գուրգուրայ այս հաստատութեան վրայ, իբրև իր սեփական տունը, քանի որ, յետագային պիտի ծառայէ նաեւ զանազան նպատակներու համար:

Միեւնոյն ատեն, կամաւոր նուէրներ սկսած են հասնիլ: Առաջին նուիրատուն եղաւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը, որ իր անդամուհիներու անձնական ծախքով —300 փրանք— 4 մեդր երկայնութեամբ և 3մեդր լայնութեամբ հայկական եռագոյն մը շինած է, անեղնագործուած, բացման հանդէսի մէջ նուիրելու համար Հ. Յ. Տան:

Երկրորդը մեծ եւ գնահատելի նուէրն է սրահի բեմին վարագոյրը — 1300 — 1500 փրանք արժողութեամբ — հետեւեալ Սեբաստացի հայրենակիցներուն կողմէ. — Եղբարք Պարտաքճեաններ, Կարապետ Գալուստեան, Խաչիկ Գալուստեան, Միհրան Ղազարեան, Պապի Թաշճեան, Տօնիկ Փոլատեան, Քերովբէ Ալթունեան, Գրիգոր Գալուստեան, Վահան Քէշիշեան, Մանուկ Համբարձումեան, Յովհաննէս Լէյլէկեան, Արտաշէս Խորէնեան, Արամ Թիւֆէնքճեան եւ Ոմն Ա.: Բոլորը միանալով կարել տուած են վարագոյրը: Կը լսամ որ ուրիշներն ալ կը պատրաստուին զանազան նուէրներ տալ իբրեւ յիշատակ:

Ընկ. Սաֆոյի նախագահութեամբ կազմուած յանձնախումբը, որուն անդամները ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, տենդագին աշխատանքի լծուած են, որպէս զի բացման հանդէսը հանդիսաւոր եւ աննախընթաց շուքով մը կատարուի: Իբրեւ բանախօսներ ապահովուած են ընկերներ՝ Վ. Փափազեանի, Ռուբէնի, Ա. Ջամալեանի, Կ. Սասունիի մասնակցութիւնը: Նոյնպէս հոգ տարուած է հանդէսին գեղարուեստական բաժնին, ընդհանուր դեկավարութեամբ ընկ. Սաֆօ Յակոբեանի: Հանդէսէն յետոյ, տեղի պիտի ունենայ ընկերա – համակրական հացկերոյթ մը, Լիոնէզի ճաշարահին մէջ, սեղանապետութեամբ ընկ. Խատիսեանի, ստեղծելու համար ջերմ եւ տաքուկ մթնոլորտ մը:

■■■

ՔՍԱՆԻ ՉԱՓ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ շաբաթ իրիկուն Սէն Միշէլի մէկ սրճարանը մտնելով, ցոյցեր կատարեցին օտարականներուն դէմ եւ ջարդ ու փշուր ըրին գաւաթները: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս ցրուեց այս մոլեռանդ ազգայնականները:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՆԱՀԱՆՋ
ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մեր նախորդ յօդուածով, թուեցինք հաւաքական տնտեսութիւններու քաղաքական փորձարկութեան մէջ յառաջ եկած լուրջ եւ խոցելի բացերը:

Ամէնէն գլխաւորը՝ բերքի աստիճանական նուազումը տարուէ տարի, եւ մթերումներու գործարկումի դէմ գիւղացիներուն (հաւաքական տնտեսութեան անդամ կամ ոչ) ակներեւ չկամութիւնը, ըստ երեւոյթին լայն համեմատութիւններ է առեր:

Եթէ մէկ կողմէ հացի եւ ընդհանրապէս կենսամթերքներու տագնապը — մանաւորաբար քաղաքներու մէջ — իրական եւ անվիճելի հետեւանքն է ձախողած քաղաքականութեան, տարբեր իմաստ չունին նոյնպէս տարէ մը ի վեր խորհրդային կառավարութեան աստիճանական զիջումները, գիւղական քաղաքականութեան մէջ:

Ինչ ալ ըլլայ իրենց կողմէ մէջտեղ նետուած պատճառաբանութիւններն ու լուսաբանութիւնները, ակներեւ ճշմարտութիւն մըն է այլ եւս այն տխուր փաստը, որ հաւաքական տնտեսութիւններու միջոցաւ «վերակառուցելիք գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան» երազը, այսօր աւելի քան կը մնայ երազ, անիրականալի եւ անհասանելի:

Բռնութեամբ ու հալածանքով համայնավար կուսակցութիւնը անգամ մը եւս անզօր եղաւ լուծելու ընկերային ու տնտեսական այդ կարեւոր խնդիրները: Ձեւականօրէն յաղթանակած հին գիւղի աւերակներուն վրայ, ան անճրկեր է, չըմբռներ հիմա, նոր գիւղի վերակառուցման կարեւոր աշխատանքին առջեւ: Եթէ բռնութիւնը, Չեկայի յայտնի ու անյայտ սադրանքները, նպաստեցին փշրելու հակառակ ամէն կարգի ընդդիմութեան, միեւնոյն միջոցները անզօր եղան պատրաստելու, հասցնելու նոր պահանջներու համապատասխան աշխատաւորներ, մանաւանդ ղեկավարներ: Եւ զարմանալի ալ չէ, որ հաւաքական տնտեսութիւնները չհիմնաւորուեցան նոյն իսկ այնպիսի շրջաններու մէջ, ուր բացարձակապէս մաքրուած էին կուսակցութեան քաղաքականութեան «թշնամի տարրերից»: Որովհետեւ հոն — ինչպէս եւ ամենուրեք — չգտնուեցան բաւարար չափով պատրաստուած ղեկավար աշխատողներ:

Բազմաթիւ հաւաքական տնտեսութիւններ քայքայուեցան՝ յաճախ հաշուական անկանոնութիւններու, ներքին մսխումներու, գեղծումներու եւ կողմնակցութիւններու պատճառով, որոնք բոլորն ալ նկատուեցան իբրեւ բնական հետեւանք կարող ղեկավարներու եւ հաշուակալներու չգոյութեան:

Այս բոլորէն ետք, յիմարութիւն պիտի ըլլար անտարակոյս եւ անքաւելի յանցանք, չխոստովանիլ վաղաժամ փորձը անպատրաստ միջավայրին մէջ:

Հաւաքական տնտեսութիւններուն գաղափարը, անկախ իր տեսական առաւելութիւններէն, կը վերածուէր հաւաքական դժբախտութեան — շնորհիւ երկրի յետամնացութեան:

Զարգացման բարձր աստիճանի հասնող միջավայրի մը մէջ միայն կիրառելի այս փորձը, կը դառնար աղէտ խորհրդային աշխարհին մէջ, ուր Չեկայի ուժը ի զուր պիտի փորձէր գիտութեան դերը կատարել:

Եւ ահա անխուսափելի նահանջը:

Համատարած հաւաքական տնտեսութիւններու խելագար վազքը 1930–ին երկիրը կ'առաջնորդէր դէպ ի անխուսափելի անիշխանութիւն, երբ Ստալինը պարտք սեպեց սեփական մեղքը բարդել տեղական գործիչներու վրայ, զանոնք ներկայացնելով իբրեւ հեղինակ ստեղծուած աղետաւոր կացութեան եւ տալով նահանջի ազդանշանը:

Իր մաքիավելեան՝ խաղը պարտկելու եւ բորբոքած մտքերը հանդարտացնելու համար, ան հրամանագրեց «համատարած»ի յետս կոչումը: Ան միաժամանակ հրամայեց հաւաքական տնտեսութիւններու կազմակերպման ընթացքին խուսափիլ ամէն տեսակի բռնի միջոցներէ, վարչական միջամտութիւններէ — սկզբունք ունենալով կամաւորութեան սկզբունքը: Ուրիշ խօսքով, Ստալինը խոստովանելով տեղական առանձնայատուկ պայմանները, իբրեւ կարեւոր ազդակ հաւաքական տնտեսութիւններու կազմաւորման, թելադրեց՝ քարոզչութեամբ ու դաստիարակչական լուրջ աշխատանքով մօտեցնել գիւղացին հաւաքական տնտեսութիւններուն:

Այս ծանօթ շրջանին էր նոյնպէս, երբ ան համայնացումէ ազատ յայտարարեց առանձին տնտեսութիւններու սահմանափակ թիւով անասունները, հաւազգիները ինչպէս նաեւ փոքր տարածութեամբ բանջարանոցները:

Այս առաջին նահանջէն ետք, երեւան եկան այս անգամ նոր անկանոնութիւններ, հաւաքական տնտեսութիւններու արտադրութեան մատակարարման եւ հաւաքական տնտեսութեան անդամներու աշխատավարձքի բաժանման գործին մէջ:

Վատնում, գեղծում եւ անարդարութիւն դարձան իրական աղէտներ նոր ձեռնարկին: Ընդհանուր անհոգութիւնը, դէպ ի համայնացուած գործն ու տնտեսութիւնը կը հալեցնէր անսահման հարստութիւն: Իսկ հաւասարութեան սկզբունքով եկամուտի բաժանումը, կը քաջալերէր ծուլութիւնը եւ կողմնապահութիւնը:

Նոր նահանջ մը նաեւ այս գետնին վրայ ալ, որով կը թելադրուէր անհատական պատասխանատուութիւն, ղեկավարութեան մէջ, իսկ արտադրութեան բաժանումը համաձայն իւրաքանչիւր անդամի իրական աշխատանքին: Շատ աշխատողին շատ՝ քիչ աշխատողին քիչ:

Թողունք դեռ ուրիշ ձեռնարկներ, որոնք երկու տարիէ ի վեր կը կատարուին այս ուղղութեամբ. միշտ ի վնաս իրենց ընդհանուր քաղաքականութեան, փրկելու համար եղածը:

Սակայն բոլոր այս միջոցները չնպաստեցին հաւաքական տնտեսութիւններու հիմնաւորման եւ մանաւորաբար արդիւնաւորման:

Գիւղատնտեսական արտադրութեան պակասը, տնտեսական տագնապը դարձուց տեւական երեւոյթ մը: Այս տարուան ընթացքին նոր ճիգեր, փրկելու երկիրը սովէն եւ կոլխոզները կամ գիւղը անխուսափելի քայքայումէն:

Գիւղատնտեսական նիւթերու պարտադիր մթերումի քանակը նուազագոյն չափերու հասցնելով՝ կառավարութիւնը եւ կուսակցութիւնը արտօնեցին հաւաքական տնտեսութեան անդամները իրենց ունեցած մթերքը ազատ առեւտուրի հանել քաղաքի շուկան:

Տարիներէ ի վեր ժողովուրդի մէջ արմատացած անվստահութիւնը դէպի նման «ազատութիւնները», ինչպէս նաեւ իրական աղքատութիւնը, ամուլ թողուցին այս նոր մենաշնորհը:

Որով ոչ միայն իրական բարւոքում առաջ չեկաւ կենսամթերքներու շուկային մէջ, այլ եւ կառավարութիւնը նուազեցնելով հանդերձ մթերման իր սակերը, չկրցաւ առնուլ ալ հաւաքել ամբողջութեամբ:

Եւ այսօր, այս բոլորէն ետք, կրկնենք անգամ մըն ալ որ աւելի քան դէշ է երկրի տնտեսական կեանքը, իբրեւ հետեւանք գիւղատնտեսական նիւթերու աննախընթաց նուազութեան: Կառավարութիւնը անզօր է բաւարարելու իրական պահանջը, մանաւանդ որ այս տարի աւելի քան երբեք զրկուած է կենսամթերքներէ: Ձախողած մթերումներու ծրագրին մէջ, ան չունի նոյնպէս անհրաժեշտ քանակութեամբ արտածութեան նիւթ, որ չափազանց կարեւոր էր, արտաքին ներածումներ ապահովելու տեսակէտէն:

Չկայ նոյնպէս սերմնցու, թէ աշնան եւ թէ գարնան համար: Խորհրդային կառավարութիւնն ու համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն միացած հրամանագրով մը կը յայտարարեն այս մասին կտրականապէս: («Խորհ. Հայաստան», սեպտ. 26): Որով անխուսափելի տագնապ մըն ալ կը ծագի սերմնցուի համար այս նոր կարգադրութենէն:

Հիմա խնդիր է թէ ո՞ւրկէ եւ ի՞նչ միջոցով պիտի ապահովուի ցանքը, առանց կառավարութեան սերմնցուին:

Կարելի է համարձակօրէն պնդել, որ գալիք տարի ցանքի տեսակէտէն խորհրդային բովանդակ երկիրը պիտի հանդիպի անօրինակ դժուարութիւններու:

Ամփոփելով այս ամէնը, կը տեսնենք պարզ ու յստակ գոյներով՝ ո՛չ միայն ձախողումը հաւաքական տնտեսութիւններու ձեռնարկին, այլ եւ նոր եւ աննախընթաց տագնապ մը:

Իբրեւ վերջին ճիգ փրկելու համար հաւաքական տնտեսութիւնները վերջին փլուզումէ, վերջերս հրապարակ է նետուած նոր կարգախօսք մը — «Լրացուցիչ տնտեսութիւն կոլխոզնիկներին»:

Մեր լեզուով՝ հաւաքական տնտեսութեան անդամները՝ հաւաքական տնտեսութիւններէ դուրս պէտք է ունենան իրենց մասնակի տնտեսութիւնը: Մինչեւ հիմա այս ուղղութեան դէմ պայքարելով, այսօր իրենք է որ անհրաժեշտութիւն ցոյց կուտան, քանի որ հաւաքական տնտեսութիւնները իրենց բոլոր «առաւելութիւններով» չեն կրնար ապահովել գիւղացիի տարրական ապրուստը:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉՁԳՁԳԵԼ
ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ
ԵՒ Յ. Դ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Բ.

Լեւոն Սարգսեանը եւ Յ. Սաղաթէլեանը կարծում էին, որ գործի սկսելուց առաջ պէտք է ուսումնասիրել Տաճկահայաստանը: Եւ մինչ Կ. Խատիսեանի խմբակը առաջարկում էր, թէ պէտք է որքան կարելի է մեծ չէթէյական խումբեր ուղարկել Տաճկաստան, սահմանի գաւառներից եւ ապստամբեցնել տաճկահայութիւնը, մեր «Իւժնիէ Նոմերա»ների) խմբակը առաջարկում էր անձամբ անցնել Երկիր, զինել տաճկահայութիւնը եւ, երբ նա պատրաստ կը լինի, բարձրացնել ընդհանուր ապստամբութիւն՝ միեւնոյն ժամանակ գրաւել Քիւրտերը մեր կողմը: Այս հնարաւոր էր համարում, ինչպէս հաւաստիացնում էին մեզ մեր սուրհանդակները, որոնք եկել էին Երզնկացի Քեռիի (*) կողմից: Ի միջի այլոց, այս Քեռիի հետ տեսնուել էր Ե՛ւ Բաբեղ Մելիք-Գրիգորեանը:

Այս հայեցողութիւնների տարբերութիւնը եւ վէճերը ահագին ժամանակ եւ եռանդ էին խլում մեզնից եւ պարզ ապացոյց էին՝ որ մենք դեռ բաւականաչափ պատրաստուած ու փորձուած յեղափոխական գործիչներ չէինք: Մինչեւ այդ մենք ծրագիր, նոյն իսկ ծրագրի ուրուագիծ չունէինք: Խարխափում էինք մթութեան մէջ:

Տաճկահայերի ազատագրումը մեր մտայնութեան մէջ նշանակում էր Տաճկահայաստանի անկախութիւն: Այսքանը պարզ էր եւ անվիճելի թէ՛ մեզ, թէ՛ Կ. Խատիսեանի եւ թէ՛ Լ. Սարգսեանի համար: Մնացած հարցերի մէջ ոչ միայն միմեանց չէինք հասկանում, այլ նոյն իսկ խմբակներն իրենք իրենց անելիքների մասին յստակ գաղափար չունէին:

Որպէս զի պարզ լինի մեր այն ժամանակուան հոգեբանութիւնը եւ մտայնութիւնը, պէտք է աչքի առաջ ունենալ, որ մենք դեռ շատ երիտասարդ էինք եւ անփորձ, իսկ մեր ժողովրդի կեանքը, պայմանները, անկերպարան վիճակը, տխրօրէն քշում էին մեզ դէպ ի անմիջական պայքար, դէպ ի անկախութիւն, որ միակ միջոցն էր մեզ կորուստից փրկելու:

Այսպէս էինք մենք հասկանում եւ զգում մեր ոգեւորուած անհամբերութեան մէջ:

Մենք ուզում էինք, որ հայ ժողովուրդը ազատ ապրի իր երկրին մէջ, տէր լինի իր հայրենիքին, իր կեանքին, իր աշխատանքին, իր ընտանիքին... Մենք չէինք հանդուրժի, որ մէկը մեր այդ իրաւացի պահանջները համարէր երազ կամ նոյն իսկ հեռաւոր նպատակ: Ի՞նչպէս: Չէ՞ որ մենք պատրաստ էինք մեր կեանքերը տալու. էլ ի՞նչը կարող էր արգելք լինել մեր նպատակին հասնելու: Արդարութիւնը մեր կողմն էր եւ յեղափոխութեան փոթորկի յաղթանակը առ առաւելն մի քանի տարիների հարց էր մեզ թւում: Դրա համար հարկաւոր էր միայն միմեանց հասկանալ, գործունէութեան ծրագիր մշակել եւ համերաշխ գործել:

Մեր խմբակը յանձնարարել էր ինձ՝ ինչպէս էլ լինէր միացնել Քրիստափորին մեր խմբակին: Ես լինում էի Քրիստափորի մօտ ամէն օր եւ անընդհատ աշխատում էի համոզել նրան միանալու մեզ: Քրիստափորը, ո՛չ մերժում էր, ո՛չ համաձայնւում: Նա կտրուկ կերպով չէր արտայայտում միտքը, բայց ես հասկանում էի, որ նա ներքին համակրանքով եւ իր անցեալով կապուած էր Նարոդովոլցիների հետ եւ նրան դժուար էր կտրել իր կապերը վերջինների հետ: Վերջապէս այդ բեկումը կատարուեց նրա մէջ, երբ նա համոզուեց, որ մենք լուրջ լծուել ենք աշխատանքի եւ երբ մանաւանդ նրա համար պարզուեց, որ 150 հոգինոց զինուած խումբ կայ պատրաստ՝ անցնելու սահմանը Սարգիս Կուկունեանի առաջնորդութեամբ (**):

Քրիստափորը իբրեւ 7—8 տարուան Նարոդովոլեց՝ արդէն փորձուած յեղափոխական էր եւ, որքան էլ օտար լինէին նրա մէջ մեզ համար Նարոդովոլցիների ապազգային եւ ընկերվարական տրամադրութիւնները, այնուամենայնիւ, նրա փորձառութիւնը մեր ապագայ գործունէութեան յաջողութեան անհրաժեշտ գրաւականն էր: Եւ նա իրօք խելօք էր, հեռատես, անսպառ եռանդի տէր ու թէեւ մի փոքր դանդաղ էր իւրացնում որ եւ է երեւոյթի կամ դրութեան էութիւնը, բայց իւրացնելուց յետոյ սառը հաշուով կայացնում էր վճիռ եւ աշխատում այդ վճիռը իրագործել ամենայն հետեւողականութեամբ (***): Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անպայման նրա ծրագրած, մարդած եւ հաստատուն հիմքերի վրայ դրած դպրոցն է: Բացի գաղափարից, որ հայ ժողովուրդը իւրացրեց պատմական դաժան դէպքերի հարկադրանքի տակ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր բարեմասնութիւնների մեծագոյն մասը ստացել էր Քրիստափորից: Յեղափոխական բարքերի մաքրութիւն, խոհունութիւն եւ անվերապահ նուիրաբերութիւն, — որոնք Քրիստափորի ներշնչումներն էին (****):

Քրիստափորի մեր խմբակին միանալու օրից բոլորովին փոխուեց մթնոլորտը: Կարծես մեզ պատող մշուշը փարատուեց, եւ մենք աւելի որոշակի կերպով հասկացանք մեր անելիքների լրջութիւնը, դժուարութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը: Եւ զարմանալին այն է, որ այդ՝ ոչ միայն մեզ չթուլացրեց, չյուսահատեցրեց, այլ աւելի եւս եռանդով կապեց գործին եւ բարձր ինքնագնահատում ներշնչեց:

ՏԱՐԱԳԻՐ

(*) Որին տաճիկ կառավարութիւնը յետագայում կախաղան բարձրացրեց եւ որի մասին կուսակցական գրականութեան մէջ անգամ դժբախտաբար ոչ մի յիշատակութիւն ես չեմ կարդացել: Տ.

(**) Այդ միջոցին մեր խմբի փոխյարաբերութիւնները Կ. Խատիսեանի խմբի հետ այնքան մտերիմ էին, որ Կուկունեանի մարտական խմբի գործը մենք համարում էինք ընդհանուր: Տ.

(***) Այսպէս էր եւ Ռոստոմը մօտաւորապէս: Տ.

(****) Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ ընդհանուր ժողովի հաստատած ծրագրի «Կազմակերպութիւն» վերտառութեան մէջ ասուած է, «Դաշնակցութիւնը անցեալի փորձէն համոզուած է, թէ յեղափոխական գործին մէջ իրաւունքի եւ պահանջի խնդիր չի կրնար ըլլալ, այլ միմիայն բարոյական պարտաւորութեան ու բաւարարութեան խնդիր»: Քրիստափորը յաճախ այս հրահանգը յիշեցնում էր կուսակցականներին: Տ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՁՏՈՒԻ ԼԵԶՈՒՆ

Թուրք լեզուի բարեկարգման յանձնաժողովը զեկոյց մը հրատարակեց որ կ'ըսէ. — Թուրք լեզուական անդրանիկ համաժողովը հետեւեալ որոշումները տուաւ եւ պաշտօն յանձնեց Թուրք լեզուին բարեկարգման յանձնաժողովին գործադրել զանոնք.—

1— Թուրք լեզուն դարձնել ազգային մշակոյթը կատարելապէս արտայայտելու կարող միջոցի մը եւ կատարելագործել այն աստիճան որ պատշաճի արդի քաղաքակրթութեան պահանջներուն:

2— Այս նպատակով, գրաւոր լեզուէն վտարել բոլոր այն տարրերը որ օտար են Թուրքերէնին, վերջ տալ լեզուին մէջ երկուութեան: Մէկ խօսքով ստեղծել ազգային լեզու մը, որուն էական մասերը ըլլան զուտ Թուրքերէն:

3— Իրագործելու համար այս գործը՝

Ա. Պատրաստել Թուրքերէնի բառարան մը, ընդարձակ ծրագրով ուսումնասիրութիւններ կատարելէ ետքը: Ուսումնասիրել գրչագիրները եւ ժողովրդական բարբառը, պատրաստել նաեւ բառարան մը՝ որ պարունակէ այժմ խօսուող գաւառաբարբառներու բառերը:

Բ. Կազմել Թուրքերէնի Քերականութիւնը եւ Համաձայնութիւնը, մէջտեղ հանելով Թուրք լեզուին կերտող կանոնները:

Գ. Որոշապէս հաստատել գիտական լեզուին բառացանկը, արեւմտեան որ եւ է լեզուի հաւասար աստիճանով, ուրոյն, յստակ, վճիտ կերպով մը, այնպէս որ կարենայ բացատրել արեւմտեան լեզուներով արտայայտուած ամէնէն նրբին գաղափարները:

Դ. Այս աշխատութիւնները կատարել, չմոռնալով կարելի եղածին չափ գեղեցիկ եւ ներդաշնակ լեզու մը յառաջ բերելու սկզբունքը:

Յանձնաժողովը զգալով իր ստանձնած պարտականութեանց ծանրութիւնը, աջակցութիւն կը խնդրէ բոլոր գիւղերու եւ քաղաքներու բնակիչներէն:

ԴՐԱՄԸ ՔԱՐԻ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Շինութիւնները սահմանափակելու մասին հոսանք մը կայ կառավարական շրջանակներուն մէջ, նկատելով որ այս գործին կը զոհուի երկրին դրամագլուխին կարեւոր մէկ մասը: Այսպէս, ներքին գործավարութեան հրահանգով, քաղաքապետութիւնը քննութիւն կը կատարէ Պոլսոյ մէջ շինուած ափարթմաններու մասին, մանաւորաբար ճշդելու համար թէ ի՞նչ ծախք գացած է անոնց համար եւ ի՞նչ կ'արժեն շինուածանիւթերը:

Կատարուած քննութեանց համաձայն, 1929ին 124 ափարթման շինուած է, մինչդեռ 1930ի մէջ այս թիւը գրեթէ կրկնապատկուած է 224 ափարթմաններ շինուած ըլլալով: Այս ափարթմաններուն 199 հատը Բերայի

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Երբ խօսուն շարժանկարը տարածուեցաւ ամէն երկիր, շատեր կարծեցին որ թատրոնը հոգեվարք է եւ շատեր ալ արդէն մեռած նկատեցին: Մինչդեռ խօսուն շարժանկարն է որ եղաւ առաջին փրկիչը իսկական եւ գեղեցիկ թատրոնին:

Շատ հաւանական է որ շարժանկարը առժամապէս մեծ հարուած տայ թատրոնին, անոր թեթեւ եւ անարուեստ մասին, այսինքն վօտըվիլին կամ Միւզիք Հոլին: Մինչդեռ անոր կենսունակ եւ ինքնայուն մասը ազատագրուեցաւ եւ հետզհետէ պիտի մաքրագործուի եւ բիւրեղանայ այն տարրերէն՝ որոնք վերջին կէս դարու շրջանին, մանաւանդ պատերազմէն վերջ՝ կազմեցին թատրոնին գլխաւոր արտադրութիւնները:

Անշուշտ պիտի գոցուին շատ մը թատրոններ կամ փոխուին սինէմայի եւ տասնի տեղ պիտի ըլլան հազիւ երկու բեմ, սակայն գեղարուեստական արժէքաւոր գործեր պիտի լսենք ու տեսնենք: Այն ատեն թատրոնը իր իսկական դերին մէջ պիտի ըլլայ, պիտի ազնուացնէ եւ մտածել պիտի տայ, փոխանակ տարտամ հաճոյքի մը խաբուսիկ պահերը շնորհելու, առանց խորունկ ապրումներու եւ ցնցող զգայականութեանց:

Եղաւ շրջան մը որ «թատերական ճարտարարուեստ» մը կար, թերեւս աւելի վերջ միայն «թատրոն» մը ունենանք, բառին բազմապատկեալ եւ գեղարուեստական իմաստով:

Անոնք որ կը կարծեն թէ խօսուն շարժանկարը կրնայ մեռցնել թատրոնը, չեն ըմբռնած այս երկու արուեստներուն խորունկ տարբերութիւնը: Ճիշդ է որ յաճախ իրար կը լրացնեն, բայց իրենց արտայայտութեանց եւ տպաւորութեանց մէջ հակադրութեան այնպիսի տարրեր կան որ չենք կրնար մէկը միւսին հետ նոյնիսկ բաղդատել: Տարբեր հարց որ իրարմէ կ'առնեն գրեթէ միշտ իրենց գոյութեան եւ կենսունակութեան ատաղձները, եթէ այսպէս կարելի է ըսել, սակայն եթէ ճարտարօրէն չգործադրուին անոնք՝ կրնան հակառակ արդիւնք տալ եւ խաթարել իւրաքանչիւրին էական արժէքը եւ դերը:

Թատրոնին մէջ, այսինքն բեմին վրայ, գործողութիւնը կը տարուի բառերով եւ խօսակցութեամբ, մնացած մասերը՝ այսինքն դերասաններուն դիմախաղը, պատկերները, լոյսը, հագուստները, նուագը կամ պարը որքան որ համադրութեան մը մասը կը կազմեն, սակայն երկրորդական կը մնան լսողութեան քով: Մինչդեռ շարժանկարին մէջ, նոյն իսկ խօսուն շարժանկարին մէջ, առաջին դերը կը կատարէ պատկերը: Խօսակցութեան մասը տիրական չէ ունկնդիրին համար:

Թատերական սրահին մէջ հանդիսականները վկայի պաշտօնը կը կատարեն, մինչդեռ շարժանկարին մէջ գործիքն է որ այդ դերը ստանձնած է: Պատկերներու առատութիւնը միտքը կը ցրուէ, երեւակայութիւնը կը խաթարուի:

Շարժանկարը լուսանկարի պէս կեանքը կուտայ: Թատրոնը խտացած հում նիւթ է որ ուժգնօրէն կրնար եփիլ ամէնուն ալ ուղեղին մէջ: Շարժանկարին նիւթը աւելի կարճ է, սակայն թատերական գործէ մը աւելի կ'ընդարձակուի եւ ունկնդիրին տպաւորութիւնը կը խճողէ, կը հրմշտկէ եւ հակասական կը դարձնէ:

Շարժանկարը թէ դիւրաբեկ երազներու եւ թէ ծայր աստիճան իրապաշտ պատկերներու այլակերպ խառնուրդն է, որ տակաւին իր հունը չէ գտած, մինչդեռ թատրոնը բարձրագոյն արուեստի մը համադրութիւնն է:

Արուեստի գործի մը մէջ երեւակայութիւնը միշտ մեծ դեր կը կատարէ, այն երեւակայութիւնը որ վառուած է խորունկ դաստիարակութեան մը յաճախանքէն: Դժբախտաբար տակաւին շարժանկարին մէջ երեւակայութիւնը գործողութեան մը ազդակը չէ դարձած: Վէպին մէջ հեղինակը կը նկարագրէ, կը վիճի, կը ճառէ, կը վերլուծէ, կը մերկանայ ու կը սահմանուրէ: Թատրոնին մէջ ճակատագրային հմայքով մը ապրող մտածումներու եւ խոր զգայականութեան բառը կայ որ կը վերապրի ուժգնօրէն, երբ բեմ կ'ելլէ ու կը կենդանանայ անվերջ իրանգաւորումներով, մինչդեռ շարժանկարին մէջ կեանքը իրական պատկերներու նման — այն որ կ'ապրինք ամէն վայրկեան — կը լուսանկարուի. այո՛, գեղեցկօրէն բայց ոչ արուեստով: Դերասանը մեզի պէս կը քալէ, կ'երթայ, կը խօսի, բայց չի գործեր երեւակայութեան մէջ ու չի ստեղծեր մեր երեւակայութեան մէջ: Թերեւս այդ է պատճառը որ շարժանկարին մէջ տակաւին ինքնայուն տիպարներ չեն ստեղծուած եւ ոչ ալ ցնցող գաղափարականութիւն մը արտաբերուած:

Թատրոնը տարրալուծարանն է շարժանկարին եւ թերեւս գրական ուրիշ սեռերու եւ անոնց համադրութիւնը միեւնոյն ատեն: Չեմ վախնար ըսելու որ թատրոնը մեծագոյն արուեստն է:

Շարժանկարին մէջ, եթէ նոյն իսկ բնագիրը մեծ արժէք ունենայ, դերակատարները կը խաղան մէկ անգամ միայն, առաջուց կարգադրուած ձեւականութեամբ եւ մեկնումին չի յաջորդեր որ եւ է ստեղծագործ այլափոխութիւն, նայած խաղացողին այլազան հոգեփոխութեան եւ յարաշարժ տպաւորականութեան: Մինչդեռ բեմին վրայ բնագրին յաւիտենական արձագանգները կը բազմանան կը վերածնին. ճիշդ ատոր համար է որ հաճոյքով կը լսենք բազմաթիւ անգամներ թատերական գործ մը՝ բայց ոչ շարժանկարի ժապաւէն մը, նոյն իսկ եթէ ան յաջողագոյնը եղած ըլլայ:

Թատերական գրուածք մը կը վերախաղան տարբեր դերասաններով եւ պատկերներով ու կը թարմացնեն, որովհետեւ հունտի մը պէս կը վերածլի, կ'ուռճանայ, մինչդեռ շարժանկարը երբ կը հիննայ, կը նմանի ուրուականի մը:

Կայ նաեւ մարդկային ձայնը՝ ողբագին կոչ մը, ցաւատանջ յուզում մը կամ քրքիջը: Եւ այս ամէնը ունկնդիրին համար մեծ նշանակութիւն ունին, արուեստին մասնիկն ու կեանքն իսկ են:

Սակայն շարժանկարը անակնկալներ կը վերապահէ մեզի: Եւ պէտք է մօտէն հետեւինք անոր վերելքին՝ որպէս անջատ արուեստ:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

...ն էն, 25 հատն ալ ուրիշ գանա-
... մէջ։ Ցաջորդ տարինե-
... չինութիւնները աւելի շատ են։
... եղած է որ 1930ի ափարիժման-
... բոլրաքանչիւրը միջին հաչուով
... 000 ենթադրելով, մէկ տարուան
... միլիոն ոսկիի չինութիւն ե-
... Շինուած ափարթմաններուն
... որ 70—80 հազար ոսկիով գը-
... եղած են։ Կը նշանակէ որ, 1929էն
... այսօր անհաշիւ դրամ քար ու
... փոխուած է։
... կարծուի որ քաղաքապետու-
... ննութեանց արդիւնքը գործա-
... թեան հաղորդուելէ վերջ, մի-
... ձեռք պիտի առնուին այս
... տմին առաջքը առնելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ելեկտրաչինութիւն

— :-: —

...ելով Ասիա Անանեանի փոքրիկ
...մասխրութենէն, ներկայա-
...ցեր էինք այն ծրագիրները, որ մը-
...ուած են հիմնելու համար կարգ մը
...ելեկտրակայաններ, ելեկտրական
...հայթայթելու նպատակով Հայաս-
...ի, շնորհիւ երկրին ջրային հարս-
...թեանց օգտագործման։
...յս անգամ կը ներկայացնենք նոյն
...ծրագիրներուն կարեւոր մէկ մասն ալ։
...նախ Դեբեդ-Ձայի ելեկտրակայա-
...ն չինութիւնը երկու հերթով։ Այս
...ը պիտի հայթայթէ 75,000 քի-
...վաթ ուժ։ Ըստ ծրագրի, Դեբեդ-
...ի կայանին առաջին հերթի կա-
...ումը կ'աւարտի 1936ին։
...նքան կարեւոր է չինութիւնը
...արչայի ելեկտրակայանին, որ պի-
...հիմնուի երկու հերթով եւ պիտի
...այթէ 96,000 քիլովաթ ուժ։ Ա-
...ին հերթի աշխատանքները կ'ա-
...ին 1936ին։
...ազարչայի հարցը մասնաւոր ու-
...թիւն կը գրաւէ անոր համար,
...ափանի շրջանը, շնորհիւ երկրին
...ութեան, դուրս կը մնայ Անդր-
...կասեան փունջէն։ Հետեւաբար
...ափանի պղնձի արդիւնաբերութիւ-
...կը կապուի ուղղակի Բազարչայի
...ին հետ։ Այդ կայանն է, որ պը-
...ի արդիւնաբերութեան պիտի հայ-
...թէ ելեկտրական գլխաւոր ուժը։
...լեկտրաչինութեան Հայաստան-
...ն ծրագիրը կը թուէ նաեւ քանի մը
...ղատնտեսական նշանակութիւն ու-
...ող ելեկտրակայաններ ալ, որ պի-
...չինուին Մարտունիի, Բասարգե-
...ի, Շամշադինի, Ղուրդուղուլուի,
...միր գիւղի մէջ։
...երջացնելով, ըստ Հայաստանի ե-
...տրաչինութեան ծրագիրներուն, ա-
...ին հնգամեակին հիմնուած եւ երկ-
...դ հնգամեակին հիմնուելիք ելեկ-
...կայանները 1937ին պիտի կրնան
...յթայթել 584,000 քիլովաթ-ժամ, որ
...յաստանի ժողովրդային տնտեսու-
...ն պիտի տայ 2700 միլիոն քիլո-
...թ-ժամ ուժ։
...ստեղ պէտք է յայտնել թէ այս
...գիրները դեռ չեն սպառեր Հայաս-
...ի ջրային հարստութիւնները, որ
...ան ելեկտրական ուժ տալ։ Օրինա-
...համար, դեռ ուսումնասիրուած չեն
...յաստանի կարգ մը գետերը, — ա-
...եան եւ արեւելեան Արփաչայե-
...Աղստաֆինկան, Կամինկան, Վե-
...չայը։ Ուսումնասիրուած չէ նոյն-
...Արաքսի օգտագործման հարցը,
...յլն։

Ինքնաշարժի մրցում Թիֆլիզէն Երեւան

Այս ամառ Վրաստանի «Դինամօ» ընկերութիւնը ինքնաշարժի մրցումը կազմակերպած էր Թիֆլիզէն Երեւան։ Ինքնաշարժի այս մրցման կը մասնակցէին 9 կառքեր, — 3ը ինքնաշարժ հեծելանիւ, 5ը մարդատար ինքնաշարժ, 1ը բեռնատար ինքնաշարժ (Ֆորտ)։ Մրցումին կը մասնակցէին 30 հոգի, 3ը կին (մեքենավար)։

Մրցորդները կը պատմեն թէ ծանր դժուարութիւններու հանդիպած են ճամբաներու խորտուբորտութեան, կառքերու մեքենաներուն անկանոնութեան, մեքենավարներու անփորձութեան պատճառով։ Մրցորդները կը յուսային Թիֆլիզէն Երեւան հեռաւորութիւնը կտրել մէկուկէս օրուան մէջ, չյաջողեցան նախ անոր համար որ ճամբուն առաջին 80 քիլոմեթրը գէշ վիճակի մէջ էր, եւ յետոյ տեղատարափ անձրեւին պատճառով աւելի եւս անանցանելի դարձած էր։ Ամբողջ գիշեր մը, մրցորդները մեծ նեղութեանց կ'ենթարկուին ցեխին, փոսերուն, ջուրին կազմած առուներուն պատճառով։ 36 ժամ անընդհատ, առանց պահ մը քնանալու կամ հանգչելու, մրցորդները չեն բաժնուած կառքին ղեկէն։

Մրցորդները կը պատմեն թէ իրենց վրայ հիանալի տպաւորութիւն թողուցին Հայաստանի ճամբաները։ Ղարաքիլիսայի, Դիլիջանի, Ելենովկայի հիանալի բնութիւնը, ինչպէս նաեւ ժապաւէնի պէս հարթ ու հաւասար խճուղիները, գոհունակութիւն պատճառեցին մրցորդներուն։

Մրցորդները, Ելենովկա հասնելով, պահ մը կ'այցելեն Սեւանայ կղզին, ու յետոյ կը սուրան դէպի Երեւան, բոլորն ալ ժիր եւ առողջ։

Երեւանի մէջ կը մնան խորոգելու համար կառքերը եւ անմիջապէս կը վերադառնան Թիֆլիզ։

Հայաստանի «Դիմանօ» ընկերութիւնն ալ, փոխադարձաբար, մտադիր է կազմակերպել ինքնաշարժի նման մրցում մը Երեւանէն Թիֆլիզ ու Թիֆլիզէն Երեւան։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնս ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը հաղորդէ, թէ գաղութին կրթական գործին աւելի լայն սահմաններու մէջ ծառայելու պատրաստակամութեամբ, ներկայ դըպրոցական տարեշրջանին սկիզբը Փորթ տ'Իթալիի եւ Վէնսէնի մէջ հաստատեց հայերէնի դասընթացքներ, (հինգշաբթի եւ կիրակի օրեր)։ Ըստ առաջնոյն կը պահպանէ Տրակինեանի մանկապարտէզ-նախակրթարանը։

Ընկերութիւնս պիտի հաստատէ մանկապարտէզներ նաեւ ուրիշ վայրերու մէջ, հետզհետէ որ իր միջոցները ներեն։

Իր շրջանաւարտուհիները ուսուցչական պաշտօնի հրաւիրուած են Մարսէյլի Սէն Թ'Անթուանի եւ Պօմոնի հօգաբարձութիւններուն, ինչպէս նաեւ Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Աբարատ ընկերութեան կողմէ։

Նոյնպէս շրջանաւարտուհիները ըստ առաջնոյն կը շարունակեն պաշտօնավարել Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի հայերէնի դասընթացքին մէջ։

(կնիք)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օր»ը Սէն-Ժէրոմի մէջ

— :-: —

ՄԱՐՍԷՅԼ. (Սեփ. Թղթ.). — Այս տարի Սէն-Ժէրոմ եւս տօնեց «Դաշնակցութեան Օր»ը։ Հակառակ տեղին անյարմարութեան, կոկիկ բազմութեամբ մը լեցուած էր համեստ սրահը։

Բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր նուագեց Պ. Կ. Պօղոսեան։ Յետոյ հանդիսականները վայրկեան մը լուռ ու յոտնկայս յարգեցին յիշատակը այն մեծ հերոսներուն, որոնք նահատակուած էին ազատագրութեան ճամբուն վըրայ։

Օրուան նախագահ ընկեր Ս. Միլտոնեանի բացման խօսքէն վերջ, կարդաց Խրիմեան Հայրիկի «Դրախտի ընտանիք»էն հատուած մը, «ընտանիք» բառը վերածելով «Դաշնակցութեան» եւ Դաշնակցութիւնը նկատելով հայ ժողովուրդի մեծ ընտանիքը։ Քանի մը հատուածներ.—

«Ամենայն Թագաւորութիւն բաժանեալ՝ կործանի. եւ տուն բաժանեալ՝ աւերի»։

«Ժողովուրդներ եւ ազգեր միայն հացով չեն ապրիր, թագաւորութեամբ եւ բանակներու զօրութեամբ չեն բարձրանար, այլ առաւել՝ բարոյական կեանքով եւ այդ կեանքը տուողը Դաշնակցութիւնն է։

«Ժողովուրդը եթէ յառաջդիմէ, իր առաջին քայլը ընտանիքէն եւ ապա Դաշնակցութենէն կ'առնու։

«Հայ ժողովուրդը եթէ կը զօրանայ, իր ոյժն ու բազուկը Դաշնակցութիւնն է։

«Եթէ ժողովուրդը իւր հայրենի ժառանգութիւն, հաւատ, դպրոց եւ ազգութիւն անեղծ պահել կ'ուզէ, ամէնէն մեծ ու սրբազան խորանը Դաշնակցութիւնն է»։

Այս ընթերցումէն վերջ Օր. Ասարլըքեան յաջողութեամբ արտասանեց Վ. Հիւկոյի «Մեծ մայր»ը։ Ինչպէս միշտ այս անգամ եւս Պ. Հ. Համբարձումեան մեներգով եւ Յ. Թումաեանի հայրենաշունչ արտասանութիւններով արժանացաւ ծափերու։

Օր. Ե. Անտոնեան արտասանեց Եղիշէ Չարենցի «Հայաստան»ը, իր բնական շարժուձեւերն ու արտայայտութիւնները ուշագրաւ էին, բաղդատելով իր փոքր տարիքին հետ։ Պ. Գ. Խօզեան արտասանեց ֆրանսերէն գեղեցիկ կտոր մը։

Վերջին արտասանութիւնը բրաւ ընկեր Յ. Էքմէքճեան, կտոր մը Ահարոնի բանաստեղծութիւններէն, որուն մէջ կը պատկերանան հայ ցեղին ոգին, տառապանքն ու վրէժը միանգամայն։

Յետոյ խօսք առաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Վ. Փափազեան խօսելով մէկ ժամ, ընկերը պարզեց ծագումն ու յառաջխաղացումը հայ յեղափոխութեան, օրինակներով ցոյց տուաւ թրքական ու ռուսական բռնապետութեան տակ ճնշուած ժողովուրդի բնական ձգտումները ու այդ բնական պահանջներէն ծնունդ առած Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը։ Ու եզրակացնելով ըսաւ.

— «Քանի որ Դաշնակցութիւնը ծնունդն է հայ ժողովուրդին եւ քանի որ հայ ժողովուրդը կայ ու կը մնայ, Դաշնակցութիւնը եւս պիտի մնայ անոր կողքին, թափառելով ու տառապելով անոր հետ, մերթ ցասում եւ համբերող, մերթ խիզախ ու անխնայ, վրիժառու»։

Ամբողջ հանդէսի տեւողութեան Պ. Կ. Պօղոսեանի ջութակը կ'ոգեւորէր մթնոլորտը։

Ընկեր Վ. Փափազեանի այդքան պարզ ու բովանդակալից բանախօսութենէն վերջ, նոյնքան հաճելի էր այս նուագը։

Թղթակից

Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Կ. Պօղոսեանի, Հ. Համբարձումեանի, Գ. Խօզեանի, Օրիորդներ Ասարլըքեանի եւ Ե. Անտոնեանի, որոնք արտասանութիւններով, նուագածութեամբ եւ մեներգներով իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին «Դաշնակցութեան Օր»ուան տօթիւ։

Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբ

Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ 80 ԱՄԵԱԿԸ

■■■

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչ. Ժողովը, որոշած է իր նախագահին, Պ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի Ութսունամեակը տօնել Նոյ. 6ին։

Պ. Գ. Նորատունկեան, խորապէս զգածուած մեծարանքի այս ցոյցին նախաձեռնութենէն, փափաք յայտնած է որ ներկայ պայմաններուն մէջ պարզօրէն տեղի ունենայ առաջադրուած հանդիսակատարութիւնը։ Հետեւաբար, Կեդր. Վարչ. Ժողովը յարմար սեպած է յարգանքի այս պարտականութիւնը կատարել Փարիզի մէջ պատուոյ թէյասեղանի մը շուրջ, հրաւէր ուղղելով բոլոր հայրենակիցներուն որ մասնակցին այդ հանդիսաւոր արտայայտութեան, անձամբ ներկայ գտնուելով Նոյեմբեր 6ին, ժամը 4ին, Ledoyen սրահը, Champs-Élysée, եւ կամ իրենց շնորհաւորագիրը ուղղելով Հ. Բ. Ը. Միութեան, 11, Square Alboni (հեռագրական հասցէ՝ Uniongab, Paris)։

Կարգադիր Յանձնախումբը նշանակած է արդէն բանախօսները եւ ապահոված է արուեստագէտներու մասնակցութիւնը։

ԾԱՆՕԹ.— Թէյասեղանին մասնակցութեան գինը 15 ֆրանք ըլլալով, սոյն ծանուցման ներկայ գտնուիլ փափաքողներէն կը խնդրուի նախապէս եւ առ առաւելն մինչեւ Հոկտեմբեր 31 տոմսակ ստանալ, դիմելով Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնատեղին, եւ կամ Հայոց եկեղեցին, 15, ժան-կուժօն։

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որոնք չեն ստացած մինչեւ 512րդ էջին վերջը (պրակ 16րդ), տեղեկացնեն անպայման Յառաջին։

Կը խնդրուի բոլոր բաժանորդներէն որ անյապաղ փոխադրեն իրենց անվճար պարտքերը։

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողներուն կը ղրկուի առաջին էջէն, փոխարժէքը կանխիկ։ էջ 1-512, այսինքն 16 պրակ, կ'արժէ 16 ֆրանք։

ՄԱՄՈՒԼ

Ցոփ հոգեբանութիւն

— :-: —

«Հայրենիք» դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 Հոկտ.).

— «Մեր քաղաքական կեանքի ամէնէն յոռի կողմերէն մէկն ալ այն է, որ կուսակցութեան մը պատկանողները ուրիշ կուսակցութեան մը մէջ սովորաբար կը փնտռեն ոչ թէ համաձայնութեան, այլ տարակարծութեան, ոչ թէ միացման, այլ բաժանման կէտեր։

Այդ տարամերժ հոգեբանութիւնն է, որ չափազանց կը դժուարացնէ, եթէ չըսենք՝ անկարելի կը դարձնէ մեր մէջ քաղաքական տարբեր հոսանքներու կամ խմբակցութեանց գործակցութիւնը ազգային ամէնէն անմեղ նպատակներու շուրջն իսկ։

Ռամկավար մամուլի էջերը այդ մասին կու տան բիւրաւոր օրինակներ, որոնք լաւ ծանօթ են ընթերցող հասարակութեան։ Յիշենք հոս յատկանշական օրինակ մը միայն։

Ամէն մարդ գիտէ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ամենավճռական կերպով կողմնակից է մեր տարագիր բազմութեանց Հայաստան ներգաղթին եւ այդ ուղղութեամբ ըրած է ու կ'ընէ ինչ որ ներկայ պայմաններուն մէջ հնարաւոր է իրեն համար։ Սակայն, ռամկավարները, փոխանակ ուրախանալու, որ մենք կը պաշտպանենք Հայաստան ներգաղթի շարժումը, եւ փոխանակ աշխատելու մեզի հետ միասին լաւագոյնն ընելու այդ ուղղութեամբ, ամէն ջանք կը թափեն ցոյց տալու, որ մենք անկեղծ չենք, որ մենք անկեղծ չենք, որ մենք հակառակ ենք ներգաղթին։

Անոնք իրենց կաշիէն դուրս կու գան շարունակ բռնելու մեզ հակասութեանց մէջ եւ չէզոքացնելու մեզ այնպէս, որ իրականին մէջ ի վիճակի չըլլանք օգնելու ներգաղթի գործին։

Աւելորդ է ըսել, թէ այսպիսի հոգեբանութիւն մը չի կրնար շինարար ըլլալ, այլ աղիտաւոր դեր կը կատարէ մեր ազգային կեանքին մէջ։ Եթէ ռամկավարները բոլշեւիկներու հանդէպ իրենց ցոյց տուած ծայրայեղօրէն լայնախոհ վերաբերմունքին գէթ մէկ հարիւրերորդը հրապարակ բերէին Դաշնակցութեան հանդէպ, ապահովաբար մեր գաղութներու վիճակը այսօր անհամեմատ աւելի մխիթարական պիտի ըլլար»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

— :-: —

Ֆիլիպէէն ստացանք հետեւեալ կոչը.—

Այն պահուն երբ Երեւանի մէջ հայ պետութիւնը կը ձեռնարկէ Յակոբ Պարոնեանի ամբողջական գործերուն վերահրատարակման, սրտի խոկական մորմոքով է որ կ'իմանանք թէ մեծանուն զրագէտին գերեզմանը, Պոլսոյ Օրթագիւղի մէջ, բոլորովին անխնամ ձգուած է։

Մեծապատիւ Մուրացկաններու, Ազգային Ջոջերու, Պաղտասար Աղբարի անմա՛հ հեղինակը, մեր առաջին անմրցելի երգիծաբանը, մեր հանրային յոռի բարքերու անաչառ ձաղկիչը, որ ազգային մեծագոյն փառքերէն մին կը մնայ միշտ, ոչ իսկ շիրիմի մը յետին վարձատրութեանը արժանացած է, իր մահին յաջորդող 42 տարիներու ընթացքին։

Մեծարժէք յիշատակի մը հանդէպ այս ցաւալի վերաբերումը դարմանելու համար է որ Անդր. Պոլսեցիներու Հայրենակցական Միութիւնը հրապարակ կ'իջնէ, ազգային հանգանակութեան մը գլուխը անցնելու, պատշաճ շիրիմի մը կառուցումին համար։ Այս նպատակին՝ Միութիւնս իր նեղ միջոցներէն հաժեստ գումար մը կը յատկացնէ ու կոչ կ'ընէ համայն հայութեան որ իր լրացուցիչ լուման բերէ այս անյետաձգելի ու պատուաբեր գործին համար։

Պարոնեան Անդր. Պոլսոյ մեծ զաւակը, փա՛ռքն ու պարծանքն է միեւնոյն ատեն ամբողջ հայութեան. իր գործը համազգային բնոյթ ունի եւ արդար է որ համազգային ըլլայ նաեւ մեծարանքը իր յիշատակին հանդէպ։

Ահա թէ ինչո՛ւ կը յուսանք որ մեր այս կոչը անարձագանգ չպիտի մնայ հայ սրտերուն մէջ ու հանգանակութիւնը պէտք եղածին պէս արդիւնաւորուելով կարելի պիտի դարձնէ բարձրացումը տեւական յիշատակարանի մը այն թանկագին հողակտորին վրայ, ուր տարիներէ ի վեր ահա կ'աճի մոռացութեան խոտը, որպէս տխուր փաստ մեր մեղապարտ անտարբերութեան։

«Պարոնեան Շիրիմի» Յանձնախումբ

Դրամական առաքումները ընել՝ Banque Asbarez, Plovdiv ընթացիկ հաշիւ թիւ 24։

Նամակագրութեան հասցէ՝ Յ. Աղասեան, 10, Rue Altzeko, Plovdid (Bulgarie)։

Յ. Գ.— Բոլոր հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել սոյն կոչը։

ՋԳՈՒՇԱՑԷՔ

Ծանօթ է որ Փարիզի Շաբաթապահ քարոզիչը Պ. Պերճ Արմենակեան, Ալֆորվիլի հայ երիտասարդութեան ֆրանսերէն սորվեցնելու պատրուակին տակ շաբաթապահութիւն կը քարոզէր։ Խնդիրը երեւան ելլելով ընդհատուեցաւ դասաւանդութիւնը։ Այժմ ալ Նուազի-լէ-Ռուայի մէջ, Տիկին Գաբամաճեանի շէնքը սկսած է յաճախել շաբաթ օրերը Պ. Երէցեան, աւելի թունդ շաբաթապահ մը — ամէն մեղքիս վրայ քահանայի զաւակ — եւ հայ միամիտ մայրեր հաւաքելով՝ ափրիկեան տպաւորութիւններէն ճառելու պատրուակին տակ, հետզհետէ յառաջ կը տանի իր առաքելութիւնը, միշտ Ս. Գիրքը ձեռքը։ Պարտք սեպեցի հրապարակաւ զգուշացնել հայ մայրերը, որպէսզի չխաբուին անոնց խօսքերուն լեզուէն։

Հ. Ս.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

■■■■■■■■■

Ես ալ ուրախ եմ։ Սիրելիներու հետ լաւ ու անխռով ճաշ մը ըրած եմ։ Գինին ալ — կրո՛ղը տանի ...ը — տաքցուցեր է գլխս։

— Երբ որ, mon vieux, արցունքոտ աչքերով, ձեռքը ...ս կ'ըսէ Ցարութիւնը ինծի, երբ որ դաս, վերադառ..., քանի մը ամիսէն, բոլորովին, կը հասկնա՞ս բո-լո-...ին առողջացած, հոդ չընես, խանութս քեզի համար ...էյֆիդ ուզածին պէս ըրէ... չե՞ս հաւատար, — կը ...ղի — կը կասկածիս պէ՛...

— Ինչո՞ւ կասկածիմ, նո՞ր կը ճանչնամ քեզ։

— Հա՛, շէօյլէ... պիտի ապրինք, արեւս վկայ ...ի ապրինք, խօսք կու տամ, պիտի ապրինք...

Թուրուշիկ, մուրուշիկ,
Քիւփէլի խօրօզո՛ւմ,
Գայյպ օլտու...

Կը մօտենայ տան տիրուհին.

— Աստուած վկայ, տիկին, ձեզի աղուոր մասնի մը կը ղրկեմ Փարիզէն, մէկ մըն ալ նայիմ սա կատուն ճանած մատին... hա՛, շէօյլէ՛ (չուչանորդի կնիկը ինչ ալ ...մրուկ չըթունքներ ունի)։ կրծե՛մ, կրծե՛մ... compris, madame?

— Ձեմ հասկնար չինարէն, կ'ըսէ տիկինը, խնդալով...

(Լաւ յաճախորդներ ենք, չէ՞...)։

— Աֆ եւ ըրեր, հաւս... ահ, ներողութիւն, ըսել կ'ուզեմ, չինարէն չէ խօսածս, մեծաւքանչն է, մտիկ ըրէք.

Խօրոզումո՛ւն տէօրթ փէնչէսի,
Հանըմլարըն էյլէնճէսի,
Քիւփէլի միւփէլի
Ճան խօրոզո՛ւմ
Գայյպ օլտու...

«Կը թողո՞ւք որ սալէս, պատիկ... չեմ ցուցնել nom de Dieu պատիկ համբոյր մը փակցնեմ ճանկուած մատիկին... տիկին, Աստուծոյ կոտոշը վկայ, բժշկա՛ն է... հի՛, հի՛, հի՛...»։

Տիկինը բարեպաշտ է, Աստուծոյ անունը անարգանքով չի կրնար լսել, տիկինը ուրիշ պարագայի կը գայթակղի... բայց, հիմա կ'երեւի որ «ղզան» գինով է... եւ յետոյ, լա՛ւ յաճախորդներ ենք. գիւղի այս անկիւնը քիչ կը պատահի սեղանները շէշ ու պնակով լեցնող մարդ։

Սրճարանին կողմը մարդ չկայ, ամէն մարդ ճաշի գացած է։ Տիկինը կը ձգէ որ Ցարութիւնը մասին տեղ դատակը համբուրէ, ա՛հ, չեղա՛ւ «սխալեցայ», նախաբազուկը, մոտ բազուկը... չեղա՛ւ, չեղա՛ւ, ո՛ւսը...

Տիկինը կը պոռայ յօնքերը։
Ցարութիւնը թէ՝
— Հի՛, հի՛, հի՛...

Սրճարանին դուռը կը հնչէ։ Տանտիրուհին հոն կ'երթայ։ Կը նայիմ, կապրիէլ Քէնաքն է։ Կոտրածութիւն մը դէմքին։

— Հոս եկուր, Քէնաք։ Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ընելու եկար։

— Ոչինչ։ Կիրակի է, գաւաթ մը խմեմ ըսի։

Ցարութիւնը կը յարձակի.

— Ջեզմէ՞ է։ Ամօ՛թ պէ, նստեցուր, գինի՞ կը պակսի, ի՞նչ է nom de Dieu, խնդրեմ տիկին գինի հասցուցէք, կը տեսնէք որ չկայ, օ՛, օ՛...։

— Բայց տղաս կայ, կը բաւէ՛։

Մինչ մեր գինովը, բռնելով ձեռքը նորեկին.

— Ծանօթացնեմ, ե՛ս, ինքս, կաթնեղբայրը սա «արքայականին»... շատ ուրախ, nom de Dieu, շա՛տ, շատ ուրախ եմ ձեզի ծանօթանալուս... Հայու արիւն վըկայ...

— Նմանապէս։

— Allons, խմէ՛ հիմա։

Սիւզան ու Արմենակ կը քնանան, բազմոցին վըրայ, գրեթէ պլլուած մէկմէկու։ Ցարութիւն կը մօտենայ անոնց։ Քայլերը քաշելէն։ Կը նայի։ Կը ժպտի։ Աչքերը կը քթթեն, միտք մը ունի։ Գաւաթ մը գինի կ'առնէ, աւելի եւս կը մօտենայ։ Սրսկելու շարժում մը կ'ընէ։ Բայց կը կենայ։ Կը դադրի ժպտելէ ու «չէ՛» կ'ընէ գլուխը շարժելով։ Կը դեղեւի ետ առաջ։ Պիշ-պիշ կը սեւեռի։ Կը տրտմի ու ձեռքին գաւաթը կը ծռի, կը ծռի, կը ծռի։ Կը թափի։ Աչքերը արցունքով կը լեցուին։ Կը պաղին։ Կը դողուին։ Ձեռքի գաւաթը հանդարտութեամբ կը դրուի բազմոցին վրայ։

Ցարութիւն գլուխը կուրծքին կը քնանայ։
Բայց պատուհանէն ղեփիւռը ներս կուգայ։

Քէնաք շիշին տակը մնացածն ալ կը լեցնէ ու իբր թէ իր այդ սկրամոլութիւնը արդարացնելու համար, կ'ըսէ.

— Լսեցի՞ր. Միշէլը տուն հասնելուն մեռեր է։

— Լրացած էր արդէն։

— Ես այդքան շուտ չէի սպասեր։

Ու պարապ շիշը զգուշութեամբ տեղը դնելէ յետոյ.

— «Ոստիկան»ն ալ նոր եկած երեք հոգիին մէջն է։

Երբ գնաց առողջ էր գրեթէ. կմախք է դարձեր հիմա։

Ուրիշ շիշի մըն ալ ես կը քամեմ։ Կը զարնենք մէկզմէկու մեր բաժակները ու կը խմենք անխօս։

Առողջները կը քնանան։ Մինակ ենք մենք։

✕

Ամառնային թեթեւ զգեստներով կ'երթան պտոյտի։ Ցարութիւնը, Սիւզանը, Արմենակը։

Ես չեմ կրնար ընկերանալ իրենց։

Երկու օրուան մէջ արեւին կրակը մերկ թեւերուն ու ճակատներուն վրայ թուխ մոխիրով կը հանգչի։

Ինչքան գեղեցի՛կ է առողջութիւնը, Աստուած իմ...

Ճշմարիտ թիթեռնիկ մը Սիւզանը։ Երբեք այդքան ուրախ աղջիկ մը չեմ տեսեր։ Երեքն ալ երջանկութեամբ լեցուն են։

Ու հարկ է որ ես, ամենօրեայ դրացիս՝ շուրջս բըռնութեան սքանչելիքներուն, իրենցմէ լսեմ, հինգ քիլոմեթր անդին գտնուող, անդունդի վրայ կախուած կամուրջին վեհութիւնը, ջրվէժներուն սարսափեցնող կանչը, ամպանալը։ Իրենց քաշած լուսանկարներուն մէջ կը տեսնեմ ձորերէն լեռները երկարող վտանգաւոր կածաններ, սառնորակ ակերը, ծխնապատ ջաղացներու մօտիկութիւնը։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ուած եւ գտնուած են պիւտճէին մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը վերջին ծայր արթուն եւ հաշիւով կը շարժի։ Այս տեսակէտէն՝ հաւատք չընծայելով հանդերձ կանխահաս լուրերու թէ պիտի թեթեւցուին տուրքերը կամ ոմանք պիտի վերցուին, անտեղի է վճռել թէ՝ հասոյթի հաւանական պակասներուն պատճառով, պետութեան գործերը արգելքի պիտի հանդիպին եւ պետական գանձուն յանձնառութիւններն ալ չպիտի կրնան կատարուիլ։

Կարմիր կեդրոնը կը տեղափոխուի ?

Թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը իր արտասահմանի պրոպագանտի կեդրոնը Պերլինէն պիտի փոխադրէ Սթօքհօլմ։ Խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնը դիւանագիտական ազատութիւն կը վայելէ Սթօքհօլմի մէջ, ինչ որ առաւելութիւն մըն է։ Վերջերս բազմաթիւ դիմումներ կը կատարուին Ռուսերու կողմէ՝ Շուէտ հաստատուելու։ Վերջերս ռուսական քարիւղի ընկերութեան բազմաթիւ քննիչներ եւ վերակացուներ հասան Շուէտ։

⁂ Կոմինտէրնի ելմտական ճիւղին վերջին տեղեկագրէն կ'երեւայ որ 25 միլիոն ֆրանք ծախսուած է իբրեւ նպաստ օտար համայնավարներու եւ թերթերու։ Այս գումարէն աւելի քան 3/5ը յատկացուած է օտար համայնավարական կուսակցութիւններուն։

Նոր գործադուլ Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ մանարաններու գործադուլը հազիւ վերջացած, նոր տագնապի մը առջեւ կը գտնուի երկիրը։ Երկաթուղիի պաշտօնեաներու միութիւնը որոշած է ուժգնօրէն ընդդիմանալ թոշակներու հարիւրին 50 կրճատման, զոր առաջարկած են ընկերութիւնները։ Իրաւարար ատեան մը պիտի կազմուի խնդիրը քննելու համար, բայց որովհետեւ անոր վճիռը պարտադիր չէ, պաշտօնեաները այժմէն որոշած են գործադուլ հռչակել յառաջիկայ դեկտեմբերին։

Եթէ կարելի չըլլայ հաշտեցնել երկու կողմերը, Անգլիոյ բոլոր երկաթուղիները դադարման պիտի դատապարտուին։

Նոր երկրաշարժ

Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի նոր ցնցում մը զգացուեցաւ Եէրիսսոի մէջ (Խալքիտեան թերակղզի)։ Միեւնոյն ատեն ստորերկրեայ որոտումներ կը լսուէին։ Կարեւոր վնասներ չկան… կանգուն չէնք մնացած չըլլալով։

Վեցերորդ յարկէն վար՝ երախային հետ

Կիրակի օր, Լուվռ փողոցի մէջ, երկու տարեկան երեխան գիրկը՝ վար նետուեցաւ Տիկին Էլիզ Բնայփ։ Ջարդ ու փշուր եղան երկուքն ալ։

Յուսահատ կինը իր սիրահարէն խոստովանած ըլլալով թէ ուրիշ զաւակ մը ունի, այս վերջինը որոշած էր լքել զինքը։ Երկու օր առաջ ալ, քնացած ատեն կազին կտուցը բաց էր ձգած, բայց սիրահարը հոտ առնելով, կրցաւ կանխել վտանգը։

Տասը տարի՝ վանդակի մը մէջ

Սուչովայի մէջ (Ռումանիա) ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց բնակիչներէն մէկուն տունը եւ տեսաւ որ տղայ մը տասը տարիէ ի վեր բանտարկուած է փայտէ վանդակի մը մէջ, իր իսկ հօրը ձեռքով։ Խոշտանգումի հետքեր կը տեսնուէին տղուն վրայ, որ խլացած եւ գրեթէ համր դարձած էր։ Ոստիկանութիւնը անմիջապէս ձերբակալեց հրէշ ծնողքը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1933 Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը, շաբաթական, 53 թերթկրօնական ու ազգային բոլոր տօներով անխտիր, 40է աւելի ազգային գործիչներու և ֆէտայիներու նկարներով։ Գին 5 ֆրանք, փոստի ծախքով 5.50, Այժմէն դիմել N. Gagossianի, 49rue Nationale, Marseille. Կը ծախուի նաեւ յառաջի խմբագրատունը։

Ց. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԻՅԵՍԱՆՔՈՒՐ-ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի Ժորժ Րէվօլէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր

Կը նուագէ եփրատ նուագախումբը — Մուտք՝ 5 ֆրանք

Պոտոյի մէջ

Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պելֆորի մէջ

30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կրընոպլի մէջ

30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

---

ԵՐԳԶՈՒՀԻ – ԴԵՐԱՍԱՆ ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— Նոյեմբեր 5ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Էմիլ Զօլայի թատերասրահին մէջ 127-129 rue Boileau

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Նոյ. 6ին Կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին Նորակառոյց ժողովրդական Տան մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— Նոյ. 26ին, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Սալոն Շարի մէջ, 84 րիւ Շափ։

Կը ներկայացուի՝ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ, (օփերէթ)

Գիները ժողովրդական են։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Կարապետ Սէմքէրճեան (բուն անունը՝ Յակոբ Թագէոսեան, Բէօթահեացի), որ ութը ամիս առաջ կը գտնուէր Լիոն հետեւեալ հասցէին, 28 rue Louis Blanc։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Արշակ Պաքրճեանի, 12 rue Neuve de la Chardonnière, Paris (18).

— Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները Խօսէմիշեցի Ստեփան, Արշակ եւ իր քոյրը Սիրանուշ Ստեփանեանները։ 1915ին Ստեփան զինուորագրուած է եւ այդ թուականներէն ի վեր տեղեկութիւն չկայ։ Իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ մօրեղբօրորդիս Խաչիկ Ալիքսանեանը որ 1927ին կը գտնուէր Թուլոն։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի կամ Ղ. Հայրունիի 12 rue Grande Fontaine, St. Germain-en-Laye, S. et O.

— Կը փնտռուի Շապին Գարահիսարի Ծիպեռի գիւղացի Արսէն Ղոյլասարեան, որ տեսնուած է Ֆրանսայի մէջ։ Իմացնել Պարգեւ Բէօրօղլուեանի, «Յառաջ»ի միջոցաւ։

— Կը փնտռեմ քոյրս Էրզրումցի Աղաւնի Եաղուպեան, հօր անունը՝ Հաճի Մարտիրոս, մօր անունը՝ Հաճի Մագթաղինէ, եղբօր անունը՝ Խաչատուր։ Տեղահանութեան միջոցին միասին էինք մինչեւ Ակն, ուր հայրս մեռաւ, մայրս ծանրապէս հիւանդացաւ, իսկ եղբայրս իր նշանածին հետ մեկնեցաւ Արաբկիրի շրջանները։ Թուրք կին մը քոյրս Ակն տարաւ։ Այդ օրը բոլոր փոքրիկները գետը նետեցին, ես կրցայ ազատիլ եւ հետեւեալ օրը Ակն երթալով գտայ քոյրս։ Քանի մը օր վերջ զիս թրքական որբանոց մը տարին, քոյրս միայն թուրք կնոջ մօտ։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Էլիս Մանուկեանի (ծնեալ Եաղուպեան), 80 Ave. de Livry, Sevran, (S. et O.), France.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կրընոպլի եւ Լանսէյի ընկերներուն, Ա. Ե. Հ.Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին եւ բոլոր բարեկամներու՝ իրենց ցոյց տուած աջակցութեան համար իմ եօթը ամսուան հիւանդութեանս միջոցին։

Լանսէյ — Ս. Ճ.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Անասունները զանգերը վիզ տնկած կը հոտուըտային, կովերը կը բառաչէին։ Տակաւին չչմած էինք եւ չէինք ուզեր հաւատալ թէ օրը ցերեկով բռնութիւն կը կատարուի։

Բայց ահա տեսանք որ ահագին խուժան մը աւարը-թալանը առած կուգայ։ Բոլորը ծանօթ Թուրքեր եւ Քիւրտեր էին։ Ժամանակ չկար սպասելու. շուտ մը կենդանիները ախոռ տարինք ու վեր ելանք։ Հայրս, հօրեղբայրներս տրտում նստած էին։ Ամբողջ ընտանիքը մահուան սոսկումով կ'ապրէր։ Կամաց կամաց արեւը ծածկուեցաւ Մասսառ լերան ետեւ։ Վերջալոյսը մեռաւ. մութն ու լոյսը եղբայրացան։

Պաղ ցօղի պէս բան մը անցաւ մեր երակներէն։ Աներացատրելի սարսուռ մը զգացինք. ինչպէս որ մէկը ցուրտէն ակռաները կը կափկափէ, այդպէս դող մը անցաւ մեր ոտքերէն մինչեւ գլուխները։ Մեռելային լռութիւն մը տիրեց գիւղին մէջ։ Կարծես թէ մահը կը թեւարկէր։

Ոչ ոքի բերանը չէր բացուեր։ Շունչ շունչի տուած իրարմէ մխիթարութիւն կը հայցէինք։

Հայրս բերանը բացաւ խօսելու… թէ ի՞նչ պիտի ընենք. ո՞ւր պիտի երթանք. Պէկի՞ն թէ դրացի Քիւրտի մը պատսպարուելու համար։ Դեռ խօսքը չաւարտած, աղմուկ մը բարձրացաւ խուժանի։ Ասոր յաջորդեց հազարաւոր հրացաններու պայթում մը։ Գիւղը պաշարուած էր. Պէկերը իրենք էին կազմակերպած այդ արշաւանքը։ «Պաշը – պօզուք» խուժանով մը փորձած էին անակնկալի բերել գիւղը, որպէս զի ոչ ոք ազատի։ Այսպէս էին ծրագրած եւ գործադրած նաեւ միւս հարեւան հայ գիւղերուն մէջ։ Խաբելով բոլոր տղամարդիկ հաւաքած եւ յայտարարած են թէ պէտք չէ որ ոչ ոք փախչի։ Թէ անոնք որ կը փախչին՝ անխնայ կը սպաննուին։ Պարզ էր որ այս դիւանագիտութիւնը կ'ընէին, որպէս զի մէկ անգամէն սպանդանոց տարուած ոչխարի պէս տանին սպաննեն եւ իրենց վտանգ մը չհանի փախչողներէն։ Խեղճ Հայերը կը հաւատային թէ իրօք Պէկերը իրենց պաշտպանութեան տակ կ'առնեն, քանի որ անոնց մարապաններն էին։

Այսպէս պատահեցաւ նաեւ մեր գիւղին մէջ։ Երբ յանկարծակիի բերին գիւղը, շղթայի տակ առած բոլոր տղամարդիկ փախան, ընտանիք, զաւակ թողած։ Ոմանք պաշարող շղթան կտրելով լեռ դաշտ ապաստանեցան։

Պաշարողները տեսնելով որ կը փախչին, սկսան մոնետիկի պէս պոռալ.

— Մի՛ փախչիք. բոլորդ ալ Պէկերուն «խօնախ»ը գացէք։ Ձեզ պիտի պաշտպանէ։

Ասոնք օտար, անծանօթ Քիւրտեր են որ չգիտնալով եւ չճանչնալով գիւղը, կոխեցին թալանելու համար. բայց մենք համոզելով հեռացուցինք։ Դուք բոլորդ ալ պէտք է այս գիշեր «խօնախ»ը ապաստանիք։

Երեխաներ, կիներ կուլային կ'ողբային տանիքները, փողոցները խռնուած։ Ոմանք դրացի Քիւրտերուն տուները կ'ուզէին մտնել, բայց դուռները կը գոցէին։ Այսպէս ամէն ինչ, հարստութիւն, տուն – տեղ թողած ամէն մէկը մէկզի գնաց։ Պէկերը իրենց արբանեակներով ամբողջ գիշերը շրջեցան գիւղին շուրջ, որպէս թէ պիտի պաշտպանէին յելուզակներէ։ Մինչդեռ երբ Հայերը իրենց տուները լքեցին եւ ոմանք Քիւրտերու տուն, ոմանք «խօնախ»ը ապաստանեցան, իսկ անոնք որ հաւատք չունէին փախան, Պէկերը իրենց ձեռքով գիւղը աւարի տուին եւ բաժնեցին։ Ոչ ոք լուր ունեցաւ։ Այդ գիշեր քուն չմտաւ մեր աչքը։

Մենք Քիւրտի մը տունը լուսցուցինք. բայց հայրս եւ հօրեղբայրս «խօնախ»ն էին գացած։ Մէկ հօրեղբայրս դաշտ փախած էր։ Առտուն լուր բերին թէ Վարդանը սպաննուած է մօրենիի փուշերու մէջ. (հօրեղբայրըս, ինչպէս եւ Արոյենց Աբիկը եւ ուրիշ մը)։ Ոմանք ալ վերադարձան եւ յանձնուեցան։

Շաբաթի մը չափ սպասեցին որպէս զի անոնք որ լեռ փախած են լսեն եւ վերադառնան։ Բոլոր տղամարդիկ ձիերուն ախոռը լեցուած, կը սպասէին իրենց ճակատագրին. իսկ բոլոր կիները, երախաները Թորոյենց տունը հաւաքուած, ոչխարի նման իրարու վրայ լեցուած կը սպասէին։ Այս կարգադրութիւնը բրած էին որպէս թէ մեզ պաշտպանելու համար։ Երբ հաշիւ ըրին որ Պաղտոյենց Ղազարէն եւ Արոյենց Ադամէն զատ ոչ ոք մնաց, փնտռտուքի ելան։ Խումբ խումբ զարանակալ ճամբաներուն եզերքները կը սպասէին։

Շատ լաւ գիտէին թէ Ղազարը չի վերադառնար։ Քանի՛ քանի՛ անգամ ուրուականի նման երեւցած է Պէկերուն ապարանքին բոլորտիքը, հետապնդած են զայն, սակայն անհերեւոյթ եղած է ու չեն կրցած հետքը գտնել։ Տեսնողներ եղած են նոյն իսկ թէ «խօնախ»ին ետին, ձորի մը մէջ սիկառ կը ծխէ։ Առասպել մը դարձած էր. բերնէ բերան զաղտնի կը խօսէին թէ Հաշիմ պէկը պիտի սպաննէ. քոյրերը պիտի առեւանգէ, եւն.։ Բոլոր կամաւոր բանտարկեալներս ալ աչք ականջ կտրած, սրտատրոփ կը սպասէինք նոր յայտնութիւններու։ Նոր լուրերու։ Ղազարը երկնքի հրեշտակ մըն էր։ Եթէ չըռնուի, կը փափայէին մերոնք որ կծկտած էին, թերեւս անոր երկիւղէն մեզի բան չընեն։

Անճա՜ր կալանաւորներ. իրենց ճակատագիրը միայն Ղազարին էին կապած. մինչդեռ վաթսունէ աւելի երիտասարդ թէ ծեր հաւու նման ախոռը ձիերուն կղկղանքը կը շնչէին, սպասելով որ հրաշք մը գործուի եւ ազատին։

Ո՞վ կ'ըսէր որ եթէ հայ ժողովուրդին քառորդը Ղազարին պէս ինքնապաշտպանութեան դիմէր, կոտորածը այսքան աղետալի պիտի ըլլար։

Այստեղ փակագծի մէջ յիշենք որ Ղազարը երբ իր ունեցած վեցհարուածը եւ զէնքը յանձնած էր, Մղսոնց Խաչիկին ընտանիքը, Թագուհին իրենց զէնքը կուտայ Ղազարին։ Խեղճ ընտանիք մըն էր եւ գիտէին թէ անոնք ոչինչ ունին. ուստի բան մը չէին պահանջած. յետոյ կառավարութենէն վախնալով իրենց տան մէջ չէին ուզեր պահել այդ փոքրիկ զէնքը։ Գիւղին մէջ միակ զէնքն էր այդ որ ազատուած էր։ Ոչ ոք գիտէր բաց ի այդ երկու ընտանիքէն։ Ոչ Հայերը, ոչ ալ Թուրքերը։

Ուրեմն Ղազարը զինուած է եղեր անտրճանակով մը, Մղսոնց Թագուհիին շնորհիւ։

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
26 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2018 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ա՞ՅՍ ԱԼ ՉՊԻՏԻ ԱՐԹՆՑՆԷ

Երէկ խօսեցանք չինծու, գրգռիչ հրատարակութեան մը մասին որ կը կոչուի «Սուրիա եւ Մենք» եւ որ կը ձգտի փորձանք մը պատրաստել Սուրիոյ հայ գաղթականութեան գլխուն:

Տետրակին թրքավարի չարադրութիւնը որ եւ է կասկած չի ձգեր հրատարակութեան «Ծննդոց»ի մասին:

Ամբողջ բառեր եւ նախադասութիւններ, հիւսուածքներ թրքական հոգեբանութիւն մը կը մատնեն: Իսկ ձեռնարկին «մէտ բանի»ն այնքան քամնելի է որ, աւելորդ պիտի ըլլար պրպտումներ կատարել, բուն հեղինակը գտնելու համար:

Պոլսոյ Թուրք մամուլը տող չի փախցներ արտասահմանի հայերէն թերթերէն: Ուրիշ խօսքով, ունի հայ աշխատակիցներ որոնք ոչ միայն կը թարգմանեն, այլ եւ... կը սաեղծեն: Իսկ պակասին համար՝ ո՞ղջ մնան Սամուէլ էֆէնտիները, որոնք Սուրիան ալ տեսած, վայելած են:

×

Բայց այս չէ որ կը զբաղեցնէ մեզ:

«Ցուսաբեր» իր Հոկտ. 14ի խմբագրականին մէջ երեւան հանելով ահաւոր կեղծիքը, կ'աւելցնէ թէ միջոցներ ձեռք առնուած են, գրքոյկին արաբերէնի թարգմանութիւնը կանխելու համար:

Ընկլիք չունինք այս պզուչութեան համար: Բայց կը բաւէ՞ այսքանը, նոյն իսկ եթէ կարելի ըլլայ խափանել ո՛ր եւ է թարգմանութիւն:

Այստեղ է որ, նորէն, վրդովիչ հարցականի մը պէս կը ցցուի հայ-արաբական յարաբերութեանց խնդիրը:

Բազմաթիւ առիթներով, եւ հայկական բոլոր թերթերու կողմէ արծարծուեցաւ եւ կ'արծարծուի այս հարցը: Բայց, ոչ մէկ գործնական արդիւնք: Ըսողն ալ մենք ենք, լսողն ալ:

Իրարանցում կը պատահի միայն այն ատեն, երբ անմիջական է վտանգը: Երբ կրակ է առեր երդիքը, կամ ջուրը կը սպառնայ խեղդել մեզ:

Քանի՞ անգամ եւ քանի՞ ձեւով բացատրեցինք թէ՝ թշնամին յայտնապէս թէ գաղտնապէս կը գործէ Սուրիոյ մէջ, Լիբանանի մէջ: Կը գործէ ամէն ճակատի վրայ, եւ դաւադրական բոլոր նրբութիւններով, հետախուզական բոլոր հնարքներով:

Ան, թշնամին, հետեւողական է իր բոլոր ծրագիրներուն մէջ, եւ իւրաքանչիւր աշխատանքի համար ունի մասնագէտներ, հաւատարիմ գործակալներ:

Եթէ այսինչ գործին համար Թուրքը չի բաւեր, Հայը կը վարձէ: Եթէ Հայն ալ անբաւական եկաւ, կը գտնէ Ասորին, Արաբը, Քիւրտը, կաթոլիկը կամ ճիզվիթը:

Յետոյ, թշնամին կը գործէ պաղարիւն եւ գիտական մեթոտներով: Ոչ թէ մեզի պէս ջուր ծեծելով:

Օրինակ՝ այս հրատարակութիւնը — «Սուրիա եւ Մենք»:

Առանց փող ու թմբուկի, առանց ո՛ր եւ է կասկած ներշնչելու, չարադրեր, տպեր եւ ցրուեր են տետրակը, անունն իսկ այնպէս մը կազմելով՝ որ համապատասխանէ դաշնակցական յայտնի գործիչի մը անունին:

Եւ առաջին առթիւ զրկեր են հայերէն թերթի մը, որ հալած իւղի պէս կլլելով զայն, պարտք սեպեր է... իմաստութեան գոհարներ թափել:

Ու վերջապէս թշնամին կը գործէ յարատեւօրէն: Ոչ թէ մէկ օր դաւադրելով եւ վեց ամիս քնանալով, այլ անընդհատ գործելով: Ոչ թէ հրաշք պատմելով, այլ ամէնէն սովորական գործերը հրաշքի վերածելով:

Եւ այս բոլորը շնորհիւ անոր որ իր առջեւ, իր ճամբուն վրայ կը գտնէ մերկապարանոց ապիկարութիւն կամ ճղճիմ չաղակրատութիւն: Երկուքն ալ հայկական: Երկուքն ալ ընդունակ՝ զարգանալու, հետեւաբար եւ նոր անակնկալներ, աւելի մեծ չարիքներ ծնելու:

Թշնամին, հիմա — ինչպէս 1922էն ի վեր — դիւային քրքիջով մը կը դիտէ արտասահմանի հայկական համայնապատկերը, եւ, անոր դիմաց, իր շահած շագանակները:

Շագանակ մըն ալ այս գրքոյկը — «Սուրիա եւ Մենք»:

Անշուշտ աշխարհ չի կործանիր այդ հրատարակութիւնով: Բայց, ի՜նչ դաս բոլորիս համար, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Ի՜նչ ապտակ մեր ամենակարող մեծամտութեան:

Եթէ այս գրքոյկն ալ չսթափեցնէ մեզ — առանց դաւանանքի խտրութեան — կը նշանակէ թէ դատապարտուած ենք աւելի ծանր դաւերու:

Կը նշանակէ թէ առաջին հանդիպողը իրաւունք ունի կից մը տալու մեզի, նոյն իսկ արտասահմանի մէջ: Նոյն իսկ այն գաղութներուն մէջ ուր թիւ ունինք, դիրք եւ ուժ ունինք:

Արաբական թերթերու պարբերական գրգռութիւններէն յետոյ այս հրատարակութիւնը՝ ազդանշան մըն է գալիք վտանգին, եթէ ուզենք պայծառ տեսնել, ոչ թէ քաղաքականութիւն խաղալ:

«Օսմանցին կառքով կ'որսայ նապաստակը» — ըսեր են Թուրքերը եւ կ'ըսեն մինչեւ այսօր:

Անոնք այսօրուընէ կը ծրագրեն ինչ որ պիտի ընեն հինգ տարի յետոյ:

Եթէ միայն այս առածը միտք պահենք չարունակ, նորէն փրկարար է:

Չկայ հայկական հոսանք մը որ չընդունի թէ փափուկ է մեր կացութիւնը՝ արաբական երկիրներու եւ մասնաւորաբար Սուրիոյ մէջ:

Թուրքն ալ գիտէ այդ պարագան, եւ չարունակ հրձիգներ կը նետէ, կրակին վրայ իւղ լեցնելու համար:

Բայց, ան, Թուրքը, գիտէ եւ կը գործէ: Իսկ մե՞նք, ի՞նչ կ'ընենք մենք...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿՈՑՆԵՐ ԾԱՂԻԿ ԾԱՂԻԿ

Վերամուտ է: Իրարու ետեւէ կը հասնին մխիթարական լուրեր՝ ծաղկոցներու բացման կամ վերաբացման մասին:

Սէնթ էթիէնը, երկար տենչութիւններէ յետոյ, ունեցաւ իր ծաղկոցը, շնորհիւ Կ. Խաչին: Առ այժմ արձանագրուած են 30 աշակերտներ:

Լիոնի մէջ, վերաբացուած է Արաբկիրի Հայր. Միութեան մանկապարտէզը, որ կը համրէ 35—40 աշակերտներ: (Տեղ չունին աւելին առնելու համար):

Մարսէյլի մօտ, Պոմոնի մէջ բացուած է նորաշէն դպրոցը, 150 աշակերտով:

Վիէնի մէջ, վերաբացուած է Կ. Խաչի մանկապարտէզը:

Սէն-Ժէռոմի մէջ (Մարսէյլ), ուր 40,000 ֆրանքի մատոււ-մանկապարտէզ մը շինած են խոնարհ աշխատաւորներ, աշակերտները չատցած ըլլալով, որոշեր են ընդարձակել շէնքը: (Տասը հազար ֆրանքի նոր յանձնառութիւն մը):

Մարսէյլի միւս արուարձաններն ալ նոյնքան եռանդով փարած են գործի:

Կրընոպլը շատոնց է որ կը գուրգուրայ իր ծաղկոցին վրայ:

Տէսինի մէջ՝ ընկեր մը հայերէնի դասեր կուտայ: Եւ անշուշտ, Հ. Յ. Դ. Տան բացումէն յետոյ, աւելի լաւ պիտի կազմակերպուի դպրոցի կամ դասընթացքի խնդիրը:

Ծաղկոցներ ծաղիկ-ծաղիկ:

Պզտիկ մխիթարութիւններ՝ համատարած թշուառութեան մէջ:

ՎԱՀԷ

ԿԵՆԴԱՆԻԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Թուրքիա մեծ քանակութեամբ արջառ կ'արտածէ Յունաստան: Այժմ, Աթէնքի կառավարութիւնը նոր չափ մը դրած է, ինչ որ մեծապէս պիտի նուազեցնէ այդ արտածումը: Այսպէս, 1933 տարուան ընթացքին, ամբողջ Յունաստանը պիտի ներածէ միայն 650,000 կենդանի՝ մանր եղջիւրաւոր (այծ, ոչխար, գառնուկ): Ասոնց 50,000ը՝ Սելանիկ, իսկ մնացեալը Պիրէոն պիտի հանուին: Իսկ փետր. 15—Մայիս 15՝ գառնուկ պիտի չներածուի: Ասկէ զատ, ներածուած ապրանքներուն համար նախապէս արտօնութիւն պէտք է ձեռք ձգել յոյն դրամատունէն եւ տարուած ապրանքին մէկ մասին փոխարէն ալ յունական ապրանք պէտք է գնել եւ արտածել: Այդ ապրանքներն են գլխաւորապէս թուզ, չամիչ, ծխախոտ, եւն. եւն., որոնց պէտք չունին Թուրքիան...

ԹՈՒԶԻ ԵՒ ՉԱՄԻՉԻ... «ՊԱՑՐԱՄ»

Ստոյգ է, այլ եւս, որ այս տարի Թուրքիոյ թուզի եւ խաղող-չամիչի բերքերուն մեծ մասը պիտի մնայ երկրին մէջ: Ճիշդ է որ արտածում կ'ըլլայ, բայց ոչ նախկին համեմատութեամբ: Միւս կողմէ, սակայն, Թուրքիոյ մէջ այդ արտադրութիւնները մեծ սպառում մը չունին: Այդ պատճառաւ, սկսած է քարոզչութիւն մը՝ «սննդարար այդ պտուղները ուտելու եւ երկրին տնտեսութեան զարկ տալու համար»: Տնտեսական եւ Առեւտրական Ընկերութեան Իզմիրի մասնաճիւղը որոշած է թուզի եւ չամիչի պայքարներ ընել, որպէս զի բանակը, դպրոցները, ազգ. հաստատութիւնները, եւ սնունդի կարօտ բնակչութիւն ունեցող երկիրները սկսին առատօրէն ուտել: Բժիշկներուն վրայ պարտք դրուած է այդ ուղղութեամբ յանձնարարութիւններ ընել: Իզմիրի Առեւտրական Սենեակը Համպուրկ ղրկած է տեղական թուզն ու չամիչը՝ քաղաքութեան մասին քննութիւն մը ընելով: Արդիւնքը հաղորդուած է երկրին մէջ՝ մասնաւոր պզերով: Այս յուրը տուող թերթը չըսեր թէ թուրք գիւղացին կամ քաղաքացին ինչո՞վ պիտի գնէ զանոնք, երբ թուզին ու չամիչին օգտակարութիւնը գիտցող եւ տարիներէ ի վեր անոր վարժուած եւրոպացիները այժմ չեն գներ՝ առ ի չգոյէ... մամոնայի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անօթիներու արշաւը դէպի Լոնտոն

Ինչպէս գրած ենք, Անգլիոյ բոլոր կողմերէն գործազուրկներ ճամբայ ելած են դէպ ի Լոնտոն, բողոքելու համար ապրուստի միջոցներու քննութեան որոշումին դէմ, որ տրուեցաւ վերջերս: Ցուցարարները պիտի փորձեն մտնել Երեսփ. Ժողովէն ներս: Բոլորն ալ կը քալեն, դիմադրելով եղանակի խստութիւններուն, եւ այսօր-վաղը Լոնտոն կը մտնեն: Ցուցարարներէն թափօր մը Օքսֆորտ մտած ատեն, կարգ մը կին գրողներ եւ ուսանողուհիներ ալ խառնուեցան: Համալսարանի վարչութիւնը արձանագրեց անոնց անունները, անշուշտ պատիժ անօրինելու համար:

Քալողներուն թիւը երեք հազար կը հաշուեն: Ճամբան գործ ունեցած չեն ոստիկանութեան հետ, բայց յայտնի չէ թէ ի՛նչ ընդունելութիւն պիտի գտնեն Լոնտոնի մէջ, քանի որ որոշած են կարգ մը հրապարակային ժողովներ գումարել: Յետոյ, խնդիր է թէ ո՛ւր պիտի պատսպարուին: Երեսփ. Ժողովին մէջ, առողջապահական նախարարը յայտարարեց թէ պէտք է քաջալերել այս կարգի ցոյցերը, հետեւաբար, կառավարութիւնը բան մը չի կրնար ընել եւ բարեսիրական ընկերութիւններուն կը մնայ հոգալ զանոնք:

Ֆրանսա կը պատրաստէ իր ծրագիրը

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի գումարուի նոյեմբեր 3ին, Ժընեւի մէջ: Այս պարագան աչքի առջեւ ունենալով, Ֆրանսական կառավարութիւնը արագօրէն կը պատրաստէ իր ծրագիրը, որ պիտի ըլլայ իր վերջնական պատասխանը՝ Գերմանիոյ դրած հարցին: Խորհրդակցութեանց կը մասնակցի նաեւ Զօր. Վէկան: Պահ մը զրոյց շրջեցաւ թէ անհամաձայնութիւն ծագած է կառավարութեան եւ սպայակոյտին միջեւ եւ թէ զօրավարը հրաժարած է: Անմիջապէս հերքուեցան այս լուրերը: Այս ծրագրով, Ֆրանսա պիտի փորձէ առաւելագոյն զիջումներն ընել դէպ ի զինաթափութիւն, առանց վտանգելու իր ապահովութիւնը: Ֆրանսա չընդունիր հաւասարութեան սկզբունքը՝ զինաթափութեան մէջ: Այլ յառաջ կը քշէ իւրաքանչիւր երկրի աշխարհագրական պահանջները եւ ապահովութեան խնդիրը:

*** Միեւնոյն ատեն, խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Լոնտոնի մէջ, այս հարցերու մասին: Կ'ըսուի թէ անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները համաձայնած են թէ զինաթափութեան եւ համաշխարհային անտեսութեան խնդիրները սերտ, անքակտելի կապեր ունին իրարու հետ: Երկուքն ալ կ'ընդունին թէ անկարելի է բարելաւել անտեսական կացութիւնը, առանց նախապէս եւ լրջօրէն կրճատելու սպառազինութիւնները:

Ամերիկա չի հրաժարիր առնելիքներէն

Մ. Նահանգներուն մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին վճռականութեանց՝ պատերազմական պարտքերու մասին: Միւս կողմէ, անպատեհ կը գտնեն որ Մուսոլինի կը պահանջէ ջնջել այդ պարտքերը: Թէ հանրապետականները եւ թէ ռամկավարները երբեք տրամադիր չեն նոր զիջումներ ընելու պարտքերու խնդրին մէջ: Ընդհակառակն, կը խորհին մէկ անգամէն պահանջել պարտքերը, որոնց գումարն է հազար միլիոն տոլար եւ որոնցմէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի վճարեն 400ական միլիոն: Այսպիսի վճարումով մը, Ամերիկան պիտի կրնայ հաւասարակշռել իր ելմտացոյցը, բայց նոյնթապէս անհնար է այդպիսի կարգադրութիւն մը թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի համար:

Մուսոլինի կը շարունակէ ճառել

Մուսոլինի երկուշաբթի օրն ալ մնաց Թորինօ, աչքէ անցընելով զինուորներն ու բանուորները: Ինքնաշարժի մեծ գործարանի մը 25,000 բանուորները կը սպասէին «Առաջնորդ»ին, որուն համար յատուկ ամպիոն մը շինուած էր: Մուսոլինի երեւցաւ սեւ շապիկով: Յիշեց տասը տարի առաջ տուած այցելութիւնը: Եւ արտասաց.

— Ահա զիս կը տեսնէք այնպէս ինչպէս տասը տարի առաջ, ֆիզիքապէս եւ մանաւանդ բարոյապէս: Շատեր կը փափաքին թէ Ֆաշականութիւնը երկար չպիտի տեւէ: Եւ սակայն տեւեց: Ու պիտի տեւէ, որովհետեւ իրեն հետ ունի պատկառելի ուժեր, այլ մանաւանդ իրեն հետ ունի բովանդակ հաւանութիւնը աշխատող ժողովուրդին: Իմ գլխաւոր մտահոգութիւնս է աշխատանք ճարել բանուորներուն: Իտալական գործարանի մը տրուած իւրաքանչիւր ապսպրանք ուրախութեամբ կը լեցնէ զիս: Բանուորներուն ճակատագիրը կախում ունի ազգի ճակատագրէն: Եթէ ազգը զօրաւոր է եւ կը յարգուի, անոնց ճակատագիրը լաւ է: Եթէ ազգը տկար է, անոնց ճակատագիրն ալ կ'իյնայ:

*** Մուսոլինի Միլան գնաց երէկ, ուր ճառ մը խօսեցաւ 400,000 հոգինոց բազմութեան մը առջեւ: Թորինոյէն մինչեւ Միլան խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին, ապահովութեան համար: Հարիւրաւոր ինքնաշարժներ Միլանէն Թորինօ գացած էին դիմաւորելու:

Գերմանիոյ ներքին հոգերը

Գերմանիոյ վարչապետը նոր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ կառավարութեան ձեւը փոխելու խնդիր չկայ: «Մենք արտասահմանի իրաւունք չենք տար որոշել թէ ո՛ր վարչաձեւը ամէնէն աւելի կը յարմարի Գերմանիոյ: Միայն գերման ժողովուրդը իրաւունք ունի վճռելու այդ խնդիրը: Մենք այս միջոցին այնքան հոգեր ունինք որ վարչաձեւի խնդիրով մըն ալ չենք կրնար զբաղիլ: Այդպիսի խնդիր չկայ օրակարգին վրայ:

ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ ԿԵՐԱՒ ՀՐԱՆԴԻՆ ԳԼՈՒԽԸ

Անցեալ Մայիս 15ին օտարական մը Սէն-Միշէլի մէկ ճաշարանը մտնելով, փառաւոր ճաշ մը կ'ընէ եւ փոխարէն աւանդ կը ձգէ հաստկեկ եւ ամուր կապուած ծրար մը: Ըսած էր թէ քանի մը օրէն պիտի վերադառնայ, զայն առնելու համար:

Քանի մը ամիս անցաւ եւ մարդը մէջտեղ չելաւ: Ճաշարանատէրը, նախանձոտ, որոշեց բանալ ծրարը եւ ի՞նչ գտնէ, — մետաքսէ թուղթի մէջ փաթթուած զեղարուեստական գիրք մը, արծաթ կողքով ու զարդարուած սուրբերու պատկերներով եւ կիտուածանկարներով:

Յունարէն թանկագին աւետարան մըն էր, տպուած՝ Ժթ. դարու երկրորդ կիսուն, Աթէնքի մէջ եւ կնքուած՝ պոլսական գրատան մը կնիքով:

Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, որ առնելով գիրքը, ձեռնարկեց քննութեան: Հարցաքննիչ դատաւորը համոզուած էր թէ Աւետարանը գողցուած է օրթոտոքս եկեղեցիէ մը. ուստի փնտռել տուաւ օտարականը: Եւ իսկապէս, առջի օր ձերբակալուեցաւ գրքին «տէր»ը, Հրանտ Էնիտեան (կամ Իկիտեան?), ծնած Ռումանիա, 1904 սեպտեմբեր 5ին, արհեստով մեքենավար: Ուրոշ բնակարան չունի Փարիզի մէջ: Հրանդ նախ ուրացաւ թէ որ եւ է աւանդ ձգած է ճաշարանը. բայց քանի մը վկաներ հաստատեցին եւ անմիջապէս բանտ փոխադրուեցաւ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ

Վերջերս յանձնախ կ'արծարծուի շաբաթը միայն 40 ժամ աշխատելու խնդիրը, իբրեւ դարման մը գործազրկութեան դէմ:

Կը թուի թէ Ֆրանսայի դրամատիրական շրջանակները շատ ալ տրամադիր չեն ընդունելու այս ծրագիրը: Փարիզի առեւտրական սենեակը առջի օր բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը դատապարտէ այս նորութիւնը: Բանաձեւը կ'ըսէ թէ շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելով կարելի չէ դարմանել գործազրկութիւնը, թէ այդ ծրագիրը պատճառ պիտի ըլլայ որ գիւղերէն քաղաքները խուժեն եւն.: Բանաձեւը կը թելադրէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքի գրասենեակին մէջ, երբ այս խնդիրը քննութեան ենթարկուի, ֆրանսական պատուիրակը մերժէ 40 ժամուան աշխատանքը:

ՁԵ՞Ս ԸՆԴՈՒՆԻՐ, ՑՆԾԱ՛...

Սպանիական կառավարութիւնը 500 փէզէթա տուգանքի դատապարտեց գործարանատէր մը, Ալվարէզ, որ մերժած էր ընդունիլ չորս հոգինոց բանուորական պատուիրակութիւն մը:

Հարիւր փէզէթա տուգանքի դատապարտուեցաւ նուագապետ մը, որ համարձակած էր արքայական քայլերգը հնչեցնել:

ՀԱՐՍ ԵՒ ՀԱՐՍՆԵՒՈՐ ՓԼԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Ճրրկայի մէջ (Վերին Եգիպտոս), հարսանիքի մը պահուն տախտակամածը փլելով, 14 հոգի մեռան եւ շատեր վիրաւորուեցան: Մեռեալներուն մէջ է նաեւ հարսը: Յիսունի չափ կիներ խռնուած էին երկրորդ յարկի սենեակ մը, երբ տախտակամածը փլաւ եւ բոլոր հիւրերը 3—5 մեդր բարձրութենէ մը նետուեցան վարի յարկը: Մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ փլատակներուն տակէն փրկել զոհերը:

ՍԹԵՐԼԻՆԸ ՆՈՐԷՆ ԻՆԿԱՒ

Երկուշաբթի առտու, սթերլինը 85.85ի կը ծախուէր, մինչդեռ ուրբաթ օր 86.38 էր: Միեւնոյն ատեն ինկած էր տոլարը: Կէս օրէն յետոյ, տոլարը սկսաւ բարձրանալ, իսկ սթերլինը իջաւ մինչեւ 84.70ի. ինչ որ կը նշանակէր 1.68 անկում ուրբաթ օրուան վրայ:

— :-: —

ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ.

— Միայն Նիւ Եորքի մէջ արձանագրուած են մէկ միլիոն 150 հազար անգործներ, որ կը կազմեն ամբողջ գործաւորութեան մէկ երրորդը: Այս հաշուով, մօտ երկու միլիոն 650 հազար հոգի անօթի են, որովհետեւ պետութիւնը որ եւ է նպաստ չի տար-

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ Յ. Դ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Գ.

Քրիստափորի երկրորդ քայլը այն եղաւ, որ սկսեցինք լուրջ բանակցութիւնների մէջ մտնել միւս խմբակցութիւնների հետ։ Բաց ի այն բանից, որ նրա հետ միացան մեզ բժ. Լորիս–Մելիքեանը եւ Դաստակեանը (նոյնպէս Նարոդովոլցիներ), նա սկսեց բանակցութիւններ Կոստ. Խատիսեանի եւ Լ. Սարգսեանի խմբակների հետ։ Լեւոն Սարգսեանի խմբակին պատկանում էին Ալ. Ալլահվերդեանը, Արշ. Բարխուդարեանը, բանաստեղծ Լ. Մանուէլեանը, Պետ. Զաքարեանը եւ մի քանի ուրիշներ, որոնք սակայն շատ շուտով հեռացան բոլորովին ասպարէզից։

Կոնստանդին Խատիսեանի հետ էին միայն Ար. Պարոնեանը, Ստ. Թադխանեանը, բժ. Թադէոս Զաքարեանը։ Քիչ էր սրանց թիւը, բայց սրանք արժէքաւոր անհատներ էին, մանաւանդ ինքը՝ Կոստ. Խատիսեանը, որ ուժեղ անհատականութեան, համարձակութեան եւ անձնուէր հայրենասիրութեան տէր մարդ էր (*)։ Բաց ի դրանից, այս խմբակին էր պատկանում այն ժամանակուան յեղափոխական ամենամեծ գործը՝ Կուկունեանի զինուած հրոսախումբը, որ այդ բանակցութիւններով անցաւ ամբողջապէս մեր տրամադրութեան տակ։

Յետագայում Քրիստափորը սկսեց բանակցել եւ Հնչակեան կուսակցութեան պատուիրակ Ռ. Խանազատեանի հետ։

Այսպիսով Նարոդովոլցիների կուսակցութիւնը, որ սկզբում բաժնել էր հայ մտաւորականութիւնը՝ քաշելով դէպ ի իր կողմը այդ մտաւորականութեան լաւագոյն մասը, վերջին րոպէին վերադարձրեց նրան մեզ եւ լաւագոյն դպրոցը եղաւ մեր ապագայ յեղափոխական գործունէութեան։ Դաշնակցականները նրանցից սովորեցին լինել անվեհեր, անձնազոհ, գաղափարին հաւատարիմ եւ անհաշտելի ահաբեկիչներ։ Եւ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յետագայում աշխարհի բոլոր յեղափոխական կազմակերպութիւնների մէջ ահաբեկչութեան (տերրորիզմ) տեսակէտից առաջնակարգ տեղը բռնեց, եթէ ոչ առաջինը։ Բայց Նարոդովոլցիները, մանաւանդ Քրիստափորի շնորհիւ, ունեցան մեր վրայ եւ ուրիշ ազդեցութիւն։

Ես բացատրեցի վերեւը, թէ ինչպէ՛ս հայ ժողովուրդը եւ հայ մտաւորականութիւնը դեռ 70ական թուականներից աստիճանաբար իւրացրել էր Տաճկահայաստանի ազատագրման գաղափարը եւ թէ այդ գաղափարը բոլորը հասկանում էին Տաճկահայաստանի անկախութեան իմաստով։

Սակայն, այդ հարցը այդպէս չէին հասկանում նրանք, որոնք միացան մեզ Նարոդովոլցիների բանակից։ Նրանց մտածելակերպը վերջապէս ռուսական էր։ Նրանք հասկանում էին, որ անկախ Տաճկահայաստանը հակառուսական մի շարժում է, իսկ իրենք ներքուստ անուղղելի ռուսասէրներ էին։ Բաց ի դրանից՝ նրանք համոզուած էին, որ առանց Ռուսաստանի համակրութեան եւ աջակցութեան, Տաճկահայաստանի ազատագրումը անիրագործելի է, ուրեմն... Տաճկահայաստանի անկախութեան գաղափարը պէտք է թողնել իսպառ։

Այս մտքի հետ չէին կարող հաշտուել ոչ միայն Կ. Խատիսեանի եւ Լ. Սարգսեանի խմբակները, այլ եւ մեր խմբակը, որ այնպէս դժուարութեամբ միացրել էր գործին Քրիստափորին իր Նարոդովոլեց ընկերներով եւ որ ընդունում էր վերջինների հեղինակութիւնը։ Կ. Խատիսեանը ոգեւորուած ճառում էր ապագայ հայկական թագաւորութեան մասին իբրեւ նպատակակէտ կազմուելիք կազմակերպութեան։ Նոյնը կրկնում էին Լ. Սարգսեանը, Յ. Արղութեանը եւ բոլորը, բաց ի Քրիստափորից, Լորիս–Մելիքեանից եւ Դաստակեանից։

(*) Այս խմբակը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնից դուրս մնաց երկար վիճաբանութիւնից յետոյ, շնորհիւ իր կտրուկ բուրժուա – միապետական դաւանանքի, որ Քրիստափորի համար միանգամայն անընդունելի էր իբրեւ Նարոդովոլցիներից նոր հայկական ասպարէզ եկողի։ Յետագայում Քրիստափորը այդ կարգի վէճերին արժէք չէր տալիս, թէեւ ընկերվարական դաւանանքը ամուր պահում էր իր մէջ իբրեւ ներքին համոզում։ Ինչ վերաբերում է կուսակցութեան ծրագրի մէջ ընկերվարութեան կիրարման, նրա եւ շատերի վերաբերումը աւելի շուտ դիւանագիտական էր, քան գաղափարական։ Տ.

Այդ ժամանակ դեռ Թիֆլիսում չկար ոչ Սիմոն Զաւարեանը, որ անշուշտ կը լինէր Քրիստափորի կողմը, եւ ոչ Ռոստոմը, որի բռնելիք դիրքը այս հարցի մասին (այն ժամանակ) ես այժմ էլ դժուարանում եմ որոշել, չնայելով որ նրա հետ մենք սրտակից ընկերներ էինք դեռ Թիֆլիսի գիշերօթիկ դպրոցի նախապատրաստական դասարաններից մինչեւ Պետրովսկի Ակադեմիայի լսարանները։

Սակայն, Ռոստոմը յետագայում (ժընեւ գնալուց յետոյ) չափազանց թեքուեց դէպ ի ձախ։ Աշակերտ եւ ուսանող ժամանակ նա միշտ լուռ էր, չէր արտայայտւում, կարծես անյայտ ամփոփում էր իր մէջ գաղափարներ եւ եռանդ՝ ապագայ գործունէութեան համար եւ երբեք ցոյց չէր տալիս իր նախասիրութիւնը։ Եղել են միայն մի քանի դէպքեր ուսանողութեան ժամանակ, երբ նա ցոյց է տուել իր հայկական մտայնութիւնը, այն էլ ոչ չեշտուած կերպով։ Չեմ յիշում թէ նա ե՞րբ էր վերադարձել Թիֆլիս (հաւանական է իմ Կարսում եղած ժամանակ)։ Վերադարձին նա միացել էր մեր խմբակին։ Սա էլ բնորոշ էր նրա համար։ Բայց Պետրովսկի Ակադեմիայում նրա մտաւոր – գաղափարական կեանքը անորոշ էր։

Օրինակ՝ նա չմիացաւ մեր այնտեղի փոքրիկ խմբակին (Ս. Զաւարեան, Յ. Փիրալեան, Ս. Շահվերդեան, Վարդգէս Քաջազնունի եւ ես), որ կանոնաւոր կերպով զբաղւում էր զանազան փիլիսոփաների (Ջ. Ս. Միլլ, Հէգէլ, Սպինոզա) եւ ընկերաբանների (Կարլ Մարքս, Լասալ, Միխայլովսկի, Չերնիշեւսկի) գրուածքների ուսումնասիրութեամբ։

Ինձ թւում է թէ Ռոստոմը այն ժամանակ դեռ կազմակերպուած չէր, կամ իր համեստութեան ու պարկեշտութեան շնորհիւ, միշտ աշխատում էր մնալ ստուերի տակ։

×

Ոչ մի տարակոյս, որ հայ ժողովուրդի անկախութիւնը այն առանցքն էր, որի շուրջ պիտի պտուէր ապագայ պայքարը։ Պէտք է մանաւորապէս չեշտել, որ այն ժամանակ կիսամիջոցները անընդունելի էին։ Տարբեր էր միայն այդ հիմնական մտայնութեան արտայայտութիւնը. մէկը (Կ. Խատիսեանը) քողարկում էր, իբրեւ զգոյշ եւ հեռատես քաղաքագէտ եւ, ընդհակառակն, աշխատում էր ծրագրի մէջ ծանրանալ Նարոդովոլցիների որդեգրած ընկերվարական դաւանանքի վրայ։

Այսպէս անվիճող կերպով ընթանում էին վէճերը անկախութեան գաղափարի շուրջը։ Կ. Խատիսեանի խմբակը հեռացաւ մեզնից, կազմեց առանձին հատուած, որ սակայն տեւողութիւն չունեցաւ։ Պէտք է ասեմ, որ այս պառակտումը (Կ. Խատիսեանի հեռանալը) մեծ կորուստ էր գործի ընդհանուր շահի տեսակէտից, որովհետեւ այդ խմբակի անդամները, մանաւանդ ինքը՝ Կ. Խատիսեանը, համեմատաբար մեծ կորովի մարդիկ էին։

Կ. Խատիսեանի խմբակի հեռանալուց յետոյ, Քրիստափորը միանգամայն ազատ էր Նարոդովոլեց համախոհների հետ իր ուզածի պէս խմբագրելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ ծրագիրը եւ ուղղութիւն տալու նրա գործունէութեան։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան այդ անդրանիկ ծրագիրը կազմուեց 1892 թուին։ Նրա բացատրական մասը, ինչպէս յայտնի է, համարեա ամբողջապէս վերցուած է Նարոդովոլցիների ծրագրից եւ ներկայացնում է աւելի ընկերվարական դասակարգային կազմակերպութեան ծրագիր, քան հայրենասիրական–ազատագրական (Տաճկահայաստանի), ինչպէս պէտք է լինէր էապէս՝ ըստ մեծամասնութեան ցանկութեան եւ տրամադրութեան։

Քրիստափորն ու իր համախոհները այնքան հեռու գնացին այդ ուղղութեամբ, որ մանաւորապէս չեշտեցին ծրագրի մէջ «համայնական սկզբունքի» վրայ, որ մեծ տեղ էր բռնում եւ Նարոդովոլցիների ծրագրի մէջ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի մէջ ասուած է, թէ յեղափոխութիւնը տանելու է մեզ... դէպ ի «համայնական հաստատութիւնները» (Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագիր, 1892 թ., էջ 17)։ Որպէս զի պարզ լինի այս անսպասելի յայտարարութիւնը բուն հայկական կազմակերպութեան ծրագրի մէջ, պէտք է ասեմ, որ 70ական եւ 80ական թուականների ռուս մտաւորականութիւնը ամբողջապէս կլանուած էր ռուս գիւղացիութեան կեանքի բարելաւման հոգերով։

ՏԱՐԱԳԻՐ

"ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԿՈՉԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ"

Քիչ մը աւելի անկեղծ

ՊԼԻՏԱ (Ալժերիա) — Հայկական յուզումը չափ չունի, ան խակապէս հասած է իր գագաթնակէտին։ Շշմած շուարած ենք մեծով պզտիկով։ Անելի մը մատնուած։

Անուրանալի է վտանգը։ Եւ աւելի պիտի ծանրանայ, եթէ ժխտենք զայն մեր ուսերը թօթուելով, իրարու քիթին խնդալով կամ պատասխանատուութենէ խուսափելով։

Եւ քանի պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը չարթննար մեր մէջ, օրէ օր պիտի աճին, բորբոքին կուտակուած դառնութիւնները, երեւան բերելով նոր հարցեր, տեսակէտներ, առաջարկներ։

Ըլլանք քիչ մը աւելի անկեղծ, քիչ մը աւելի գործնական, տեսնելու համար բուն իրականութիւնը։

Նոր չէ որ «արիւնոտ սիրտեր» սկըսած են խօսիլ, եւ նոր չէ որ երիտասարդութեան մէջ շարժում ստեղծելու պահանջը կը զգանք։ Բայց, զգալն ու զգածուիլը բաւական չեն գործ արտադրելու, ճակատ ստեղծելու, այլ պարտաւոր ենք խոստովանիլ մեր աններելի մեղքերը, զղջումի գալ, հաղորդուիլ։

Չիյնանք թիւրիմացութեանց մէջ։ Ցեխին մէջ չփնտռենք ամէն նախադասութեան մէջ։ Ըլլանք չրջահայեաց ու քիչ մը պարկեշտ, չփնտռենք անհատներ, չկառչինք հին ու նոր, աժան ու սուղ չինուած փառքերու, որպէս զի կրկնութիւններու տեղի չտանք։ Մօտենանք բուն հարցին։ Բռնենք նախ մենք երիտասարդներս իրարու օձիքէն, թօթափենք մեր անտարբերութեան մեղքերը։

Թօթափենք դէթ երիտասարդներս, մեր կուսակցական մոլեռանդութիւններն ու նախապաշարումները, իջնենք հրապարակ կազմակերպուած ու կուռ շարքերով՝ բռնելու համար, պոռալու համար, մեր հայրերուն կամ մեծ եղբայրներուն։

— Կը բաւէ վէճն ու կռիւը, հաշտութի՛ւն, ժողովուրդը պէտք է կազմակերպել նախ ինքնապաշտպանութեան, ապա մեր վաղուան անակնկալներուն ու պայքարին համար։

«Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 11 թիւով ինձ պէս երիտասարդ ընկեր Մալկաբացին է ստորագրեր այս տողերը, իրական պատկերով, յուզումնալից չեշտով, բայց միակողմանի։

Մեր տասը տարուան կեանքն ու փորձառութիւնը կը ցցուին մեր առջեւ։ Ամէն ձեռնարկ, ամէն երիտասարդական շարժում ամլութեան դատապարտուած է։ Հազիւ կեանք առած՝ թաղման յուղարկաւորներ դարձած ենք շնորհիւ տաղտկալի վէճերու, եսական փառքերու, եւ նեղմիտ ձգտումներու, որ դեռ կը շարունակուին։

Եւ սակայն մեր ուշադրութենէն պէտք չէ վրիպի լուսաւոր երեւոյթ մը, — ՁՈՄը, որ ահա կը գործէ եօթը տարիէ ի վեր, աւելի ամրապնդուելով իր ուղղութեան մէջ։

ՁՈՄի շուրջն ալ վէճեր ծագեցան, բայց հարթուեցան։ Մեզ հետաքրքրողը բուն ներկան ու գալիքն է։

Մեր երեք պատգամաւորական ժողովներու որոշումները կը շօշափեն արծարծուած հարցերը։

Եթէ ձգտում կայ, նոր բան մը, երիտասարդական շարժում մը ստեղծելու, հարց կը ծագի թէ ո՛վքեր պիտի ըլլան այդ նորին վրայ ոգի ու եռանդ չսայլողները։ Չէ՞ որ չրջապատուած ենք անտարբերութեան ցանցով մը, չէ՞ որ չորսդին հեղնանք ու արհամարհանք կայ ամէն սրտցաւ առաջարկի հանդէպ։ Մալկաբացին կ'ըսէ.

— «Տեսակ մը երիտասարդական համատարած կազմակերպութիւն, երիտասարդական համաձայնութիւն, որ կանգնած պիտի ըլլայ զուտ ազգային հողի վրայ. ձգտելով գաղութներու ինքնապաշտպանութեան գործին լծուիլ, ու կազմակերպել ցիրուցան բազմութիւնները, վերջ տալով անիշխանութեան եւ պատրաստ ըլլալով վաղուան»։

Լաւ. շատ լաւ առաջադրութիւն որ պիտի ձգտի «բոլոր երիտասարդները համախմբել մեր ցեղամարտի շուրջ»։ Բայց 1929ին, Զոմի Բ. պատգ. ժողովը Փարիզի մէջ իր օրակարգերուն մէջ ունէր այս հարցը եւ որոշեց.—

Բաց ի Հ.Մ.Ը.Մ.էն բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւններու հանդէպ ըլլալ ոչ օժանդակողի դերին մէջ — եւ աշխատիլ համախմբելու մէկ դրօշի շուրջ եւ այսպէսով դառնալ համազգային կուռ երիտասարդական կազմակերպութիւն»։

Ու պարտք դրուեցաւ 23 մասնաճիւղերու պատգամաւորներու վրայ որ իրագործեն մինչեւ Գ. պատգ. ժողովը։ Եւ անմիջապէս աշխատանք թափուեցաւ բոլոր մասնաճիւղերու կողմէ։ Փարիզ նուագախումբ մը հաստատեց Լիոն, Վալանս եռանդով գործի փարեցան։ Մարսէյլ հազիւ սկսած իր դէմ գտաւ Զարմանճագցիներու եւ Սեւրի Հիսարցիներու երիտասարդական կազմակերպութիւնները, որ իրենց ծրագրով կանոնագրով ոչ մէկ տարբերութիւն ունէին Զոմէն։ Ալ չխօսինք ուրիշներու մասին։

Ի՞նչ է Զոմի ծրագիրը.

— Զ. Ո. Մ. բարձրագոյն խէյալը կը կազմեն պայքար՝ ապազգայնացման դէմ, սէր՝ հայրենիքի հանդէպ, լաւագոյն ճանաչումը՝ ցեղային պատմութեան, պահպանումը՝ տոհմային ազնիւ աւանդութեանց։ — «Երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է հաւատք։ Եւ խանդավառութիւն»։

Կը հարցնենք — չկա՞յ այդ հաւատքը Զոմի մէջ, չկա՞յ այդ եռանդը անոնց շարքերէն ներս։ Վերջապէս Զոմը կը ձգտի դառնալ «երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը» ունենալով դաւանանք եւ տեսակէտ բոլոր ազգային խնդիրներու շուրջ։

Ուրեմն, աւելորդ է նոր ծրագիրներ մէջտեղ հանել։

«Յառաջ»ը եւ իր աշխատակիցը կը յիշեն անշուշտ Զ. Ո. Մ.ի հնգամեակի առթիւ արտասանուած պատուոյ խօսքը.

— «Ազգ եւ հայրենիք ամէն բանէ վեր»։

Ու եթէ այս է բոլորիս ուզածը, ի՞նչ պատճառ կայ ամէն բանի նորը փնտռելու, եղածները անտեսելով։ Չի՞ բաւեր այս մէկ նշանաբանը, երիտասարդութիւնը համախմբելու մէկ դրօշի տակ։

— «Ազգ եւ հայրենիք ամէն բանէ վեր»։

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

— :-: —

Միրիամ Հարրի, ֆրանսացի ծանօթ վիպագիրը, դէպի Արեւելք իր պտոյտին ընթացքին, երբ շոգենաւը կը կենայ Իզմիրի առջեւ, ցամաք կ'ելլէ, պտոյտ մը կը կատարէ քաղաքին մէջ, եւ իր տպաւորութիւնները կը ղրկէ Ժուռնալի (23 հոկտ.)։ կ'առնենք կարեւոր մասերը.—

Իզմի՛ր, քաղաք վարդերու, թուզերու եւ գորգերու, ծննդավա՛յրը Հոմերոսի։

Բայց թարշամած էին վարդերը, ու դեռ խակ էին թուզերը։ Իսկ գորգե՞րը, — Յոյներու վտարումէն յետոյ փակուեցան գորգի գործանոցները։ Հոմերոսի ծնունդն ալ առեղծուած մը կը մնայ։

Ուրեմն ինչո՞ւ ցամաք ելլել։ Ինչո՞ւ չհետեւիլ ճամբու ընկերներուս, որոնք կը գոհանան դիտելով, դիտակը իրենց քթին, նաւահանգիստը, որ, ժամանակին, լեցուած կ'ըլլար աշխարհի նաւերով, բայց հիմա լքուած է ի սպառ։ Քրիստոնէից շուկան եւ փառաւոր թաղերը, որ ամայացած են այսօր։ Նաւամոյը, որուն եզերքներն հրկիզուած են բոլորովին։ Վերը, Պագոս լեռը, որուն կողերուն այսուհանդերձ կառչած կը մնան նոճիները։ Այդ լեռնէն է, որ կը բխայ Մէլէս գետը, զոր երգած է Ոդիսականին հեղինակը։

Այո՛, ինչ ընելու երթալ այդ մոխիրներուն մէջ։ Սակայն ես չեմ կրնար Զմիւռնիան բաժնել իր հնադարեան հմայքէն։ Զմիւռնիա՛, Իզմիր, շատ եմ լսեր այս վանկերուն երգը իմ ականջներուս մէջ, երբ դեռ պատանի էի։ Յետոյ որովհետեւ Թուրքիա մտած ենք, թրքական ջուրերուն մէջ կը գտնուինք,— ատիկա նշմարեցինք այս առտու, երբ եկան նեղել մեզ անցագիրներու քննութեան համար։ Թուրքիա՛...։ Հակառակ այն հմայաթափութեան, զոր մեզի հաղորդեցին Ալեքսանդրէթէն մեկնելէ յետոյ, հիմա կը սիրե՛մ զայն Փիէր Լօթիի յիշատակով։ Խանդակաթ կը սիրեմ զայն ես ինծի։ Ինչ նուաստացուցիչ խոստովանութիւն, որ չե՛մ ճանչնար Թուրքիան։

×

Ինչ նաւ է այս, հրաշալի, սպիտակ, յաղթաճեմ, համակ ոսկի եւ դրօշազարդ։ Եւ ինչո՞ւ դրօշազարդուած է մեր նաւն ալ, որ կը լողայ բոլորտիքը։ Ինչո՞ւ կը խայտան նաւաստիներուն դէմքերը, կը սոնքան մաքսաւորները. եւ ինչո՞ւ հազիւ թէ կը բարեհաճին ոստիկանները մեզի հրամցնել իրենց կառքը։

— Չէ՞ք գիտեր, կ'ըսէ մեզի լումայափոխը, որ մեր սուրիական ոսկիները կը փոխէ (20 փրանք) թրքական ոսկիներու (12 փր.) հետ։ Նաւահանգիստին մէջ չտեսա՞ք նաւը, որ կը կրէ Եգէական ծովուն անունը, — թրքական ամենամեծ շոգենաւը, որ աւելի արագընթաց է, քան ձեր շոգենաւը։ Այդ շոգենաւով Իզմիր եկաւ Ըսմէթ փաշան, բացումը կատարելու Կազիին արձանին։ Չէ՞ք ուզեր այցելել։

— Ո՛չ, շնորհակալ եմ։ Անկից կ'երեւի արդէն ուրուապատկերը։

Նստինք կառք մը եւ երթանք, ո՛ւր որ տանի։

Ամայի ընդարձակ հողեր, փլած պատեր, մէկ-երկու երկնասլաց շէնքեր լայն պողոտաներու վրայ, ահա նեղլիկ փողոցներ, եռուն, նկարչագեղ, արեւելադրոշմ, իրենց վերեւը սարփինայ, պտուղի ահագին ցուցադրութիւն օշարակավաճառներու խանութներուն առջեւ։ Ահա շրջուն վաճառորդները, որոնք կը պտտցնեն իրենց ունեցած-չունեցածը, այսպէս փոխակերպուած տեսակ մը շնակապիկներու, հագնելով շապիկ մը, որ օձիք չունի, հնոտիներ, որ Եւրոպայէն բերուած են, գլխարկներ որ ազտով թրծուած են, ոստիկանի գդակներ, որ մաշած են, ծաղարարի կնգուղներ, որ բիծերով ծածկուած են։ Որովհետեւ, գիտէք անշուշտ, ազգային զգեստ հագնիլը եւ իսլամական գլխանոց դնելը այնպիսի յանցանքներ են, որ առաջին անգամ յանդգնողը տուգանքի կը դատապարտուի, երկրորդ անգամուն՝ բանտի, երրորդ անգամուն՝ կախաղանի։ Ահա թէ ինչո՛ւ ոչ մէկ գլխու վրայ տեսանք որ եւ է կարմիր բան, ոչ ալ փաթթոց։ Կազին նուազ խստապահանջ է կիներուն մասին։ Արտօնուած է չարշաֆը, բայց քօղը նետուած է իրենց ետեւէն։ Առանց արտօնութեան, ոչ ոք կրնայ քող դնել երեսին։ Պէտք է կարծել թէ իսլամուհին կառչած կը մնայ պատանքի ձեւ իր շրջազգեստին, որովհետեւ արդիական ոչ իսկ մէկ շրջազգեստ տեսայ։ Այսպէս է, որ Իզմիրի փողոցներուն մէջ ականատես եղանք հետաքրքրաշարժ տեսարանի մը, — երկու աշխարհ. անջատուած՝ շնորհիւ իրենց զգեստաւորման, կիները արեւելադրոշմ հագուածքով, այրերը արեւմտեան ձեւով։ Այսուհանդերձ թուրք կիները շատ քիչ կը տեսնուին փողոցներուն մէջ։ Թերեւս կը վախնան դուրս ելլել։

Վեր վար շրջեցանք թրքական քաղաքին մէջ, առանց գիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթանք։ Մեր կառապանը, որ ֆրանսերէն չէր գիտեր, յուսահատ, կանգ կ'առնէ տան մը առջեւ։ Դուռը կը բացուի եւ փութով դուրս կ'ելլէ մարդ մը, որ պատկառելի դէմք ունէր եւ որդնակեր զգեստ մը հագած էր։

— Ֆրանսացի՞ էք, Փարիզցի՞, եւ չէ՛ք գիտեր թէ ի՛նչ պէտք է տեսնել Իզմիրի մէջ։ Նախ Ըսմէթ փաշային նաւը։ Յետոյ Կազիին արձանը։ Ա՛խ, Կազին, ի՛նչ մարդ է ան։ Մա՞րդ, հանճա՛ր մը, Նափոլէո՛ն մը։ Աստուած իմ, լաւ կ'ըլլար, որ իր մայրաքաղաքը երթայիք։ Ի՛նչ մայրաքաղաք։ Իսկ այստեղ, տեսա՞ք մեր թանգարանը։ Ի՞նչպէս, չէի՞ք գիտեր որ թանգարան ունինք հոս։ Ձեր Baedekerը ինչի՞ կը ծառայէ ուրեմն։ Ես Վերսայլ գացած եմ, Լուվր այցելած եմ։ Ինչո՞ւ թուրքերը երթան այցելելու Ֆրանսայի թանգարանները, եթէ Ֆրանսացիները չպիտի ուզեն տեսնել Իզմիրի թանգարանը։ Խոստովանի՛նք եւ չծածկենք։ Կանանո՞ց, կը հարցնէք որ կանանոց ունի՞նք։ Բայց այո՛, տիկին, մենք վայրենիներ չենք։ Մենք ժողովուրդ մըն ենք, ազատ եւ քաղաքակրթուած։ Արդիական օրէնսդիրք ունինք։ Մեր կիները դուրս կ'ելլեն՝ երբ ուզեն։ Կի՞ն, թուրք կինե՞ր տեսնել կ'ուզէք։ Ներս մտէք, տունս մտէք եւ ձեզի ցոյց տամ իմ տիկինս։ Պիտի տեսնէք, Փարիզուհի մը կ'արժէ՞ թէ ոչ։

Եւ ներս հրեց մեզ իր տան կիսաբաց դռնէն, որուն ետեւէն կը լսէի մրմունջներ եւ կերպասներու շրշիւն։

Իսլամական տեսարժելի (paravent) մը ետեւ, հասարակ սրահ մը, ուր բազմած էին քանի մը կիներ, լաւ հագուած եւ լաւ «քսուած»։ Ոչ մէկը օտար լեզու գիտէր։

— Ո՞րն է ձեր կինը։ Ցոյց տուէք մէկը, ամէնէն գիրուկը։ Չհամարձակեցայ հարցնել թէ ինչ էին միւսները։ Միայն գիտեցի, որ այս ազատամիտին պատուհանները տակաւին վանդակ կը կրէին։

Խմէն յետոյ սուրճ մը, մեկնեցանք՝ խոստանալով այցելել Իզմիրի թանգարանը եւ Կազիին արձանը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ղափանի երկաթուղին

Այս սիւնակներուն մէջ յաճախ գրած ենք Մինջեւան-Ղափան երկաթուղիի գծին շինութեան ծրագիրներուն եւ աշխատանքներուն մասին։ «Կոմունիստ» թերթը (Բագու) հրատարակելով Թիֆլիզէն ստացուած հեռագիր մը, կը հաղորդէ թէ մօտ է վերջանալու Մինջեւան-Ղափան երկաթուղիին շինութիւնը։

Ահագին նշանակութիւն ունի այս գիծը Զանգեզուրի (Հայաստան) պղինձի արդիւնաբերութեան համար։ «Կոմունիստ» կը կարծէ թէ այս գիծը պիտի բանի Հոկտեմբեր 18ին։ Ուրեմն պէտք է հիմա բացուած ըլլայ երթեւեկը։

Աբէլեան աշխատանքի հերոս

Գրած էինք, որ վերջերս կատարուեցաւ դերասանապետ Յովհաննէս Աբէլեանի յոբելեանը։ Վաստակաւոր տիտղոսը տրուեցաւ իրեն եւ իբր նուէր՝ տուն մը Թիֆլիզի մէջ։

Թիֆլիզէն կը գրեն թէ Հոկտեմբեր 9ին Պետական Կարմիր Բանակային Թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ մեծարումը Աբէլեանի, իբրեւ հայ բեմին վեթերանին։ Այդ հանդիսութեան ընթացքին, Անդրկովկասի կառավարութեան ներկայացուցիչները, լուսաւորութեան գործավարն ու արուեստի ծանօթ դէմքեր ողջոյններ արտասանեցին։ Կառավարութիւնը յետոյ իբրեւ վարձատրութիւն հայ դերասանապետին տուաւ «աշխատանքի հերոս» շքանշանը եւ երեք հազար րուբլի իբրեւ նուէր։

Լուրեր արուեստի ճակատէն

Թիֆլիզի «Հայ կառուցողների գրական խմբակը» լոյս ընծայեց «Շինարար» անունով ժողովածու մը, իբրեւ իր պարբերական առաջին հրատարակութիւնը։

× Վրաստանի «Խորհրդային Գրողների Միութեան հայկական հատուածը» կը շարունակէ հրատարակել «Լուսաբաց» պարբերականը։

— Երեւանի մէջ «Նոր Ուղի» եւ «Գրական Դիրքերում» պարբերականներուն տեղ հրապարակ ելաւ «Նոյեմբեր» պարբերականը, հսկայ հատոր մը, որուն խմբագրութեան մաս կը կազմեն Ալազան, Չարենց, Բակունց, Դաբաղեան, Շիրվանզադէ, Վանանդեցի, Վշտունի եւ Զուբար։

× «Պրոլետար» (Թիֆլիզ) կը հրատարակէ Վրաստանի «Խորհրդային Գրողների Միութեան» հայկական հատուածին մէկ կոչը, որ կը հաղորդէ թէ Վրաստանի խորհրդայնացման առթիւ, Հոկտեմբերի վերջը լոյս պիտի ընծայէ գրական-գեղարուեստական ընդարձակ ժողովածու մը, ամփոփելով նմոյշներ հայ բոլշեւիկ գրողներու լաւագոյն գործերէն, իբրեւ ցոլացում վերջին տասը տարուան ստեղծագործութեան։ Տեղ չպիտի տրուին միջակ գործերու։

Ղարաքիլիսայի պետական թատրոնը

Հայաստանի պետական երրորդ թատրոնն է այն, որ հիմնուեցաւ Ղարաքիլիսայի մէջ, 1931ին։

Իր թատերական առաջին եղանակին (ապրիլ - հոկտեմբեր), այս թատրոնին մէջ ներկայացուցած են 7 թատերախաղ հարիւր անգամ։ Այդ ներկայացումները կրկնուած են մօտակայ գիւղերուն եւ շրջանին արդիւնաբերական կեդրոններուն մէջ։ Յիշենք այդ թատերախաղերէն Վ. Վաղարշեանի «Նաւթը», յետոյ «Լեռը», «Ճեղքուածք» եւ թարգմանածոյ թատերախաղերէն՝ «Սեվիլ», «Ցասում»։

Թատրոնը մինչեւ հիմա չունէր իր մշտական բեմավարը։ Ուստի

յաճախ Երեւանէն կը հրաւիրէին Համիրխանեանը, Լէնինականէն՝ Ա-նամիրխանեանը: Հիմա մշտական բեմա-դրիչ նշանակուած է Աշ-Մաթ՝ [illegible] վար:
Խումբը կը բաղկանայ 25 հոգիէ, մեծամասնութիւնը բանուորներ:
Ներկայացումներուն մասին գե-ղարուեստական պատրաստելու համար, նախա-տեսուած է տեղի կ'ունենան վիճաբանու-թեան երեկոներ:
Ընդունելով հանդերձ Ղարաքի-լիսայի պետական թատրոնին յա-ջողութիւնները, կարելի չէ ուրա-նալ թերութիւնները, զորս ցոյց կուտայ: Այսպէս թատերախումբը աւելի շատ կը սիրէ խաղալ քաղա-քին մէջ, քան թէ երթալ գիւղերը: Նոր ուժեր պատրաստելու մասին ոչ մէկ աշխատանք: Անհրաժեշտ է թա-տերական դպրոց մը բանալ թատրո-նին կից: Յետոյ, թատրոնը չունի իր կարիք – բեմադրիչը: Խաղարկու-թեան առեն բեմը բոլորովին պարապ է: Բաժնեգրութեան ձեւը ընդհանրա-ցած չէ, մինչդեռ կարելի է 30 հազար բաժանորդ արձանագրել բանուորնե-րուն մէջէն:
Այս նոր շրջանին, պիտի ներկայա-ցուին եօթը խաղեր, որոնց երկուքը ...ին:

Երեւանի բանուորական թատրոնը

«Նոր․ Հայաստան»ի մէջ յօդուա-ծագիր մը այսպէս կը պատմէ կազ-մութիւնը Երեւանի բանուորական թատրոնին:
—Հայաստանի բանուորական թատ-րոնը երկարամեայ պատմութիւն չու-նի, ոչ ալ ընդունուած եւ ձեւակեր-պուած աւանդութիւններ: Բայց ունի պայքարի եւ երկունքի պատմութիւն մը իր ետին: Հեռու չեն դեռ 1928—1929 տարիները, երբ Դաւիթ Գուլազ-եան եւ Սարգիս Մելիքսեթեան, իրենց յամառ աշխատանքով, համախմբեցին երիտասարդ շնորհալի բանուորներ՝ ներկայացումներ տալու համար բան-ուորական շրջանակներու մէջ:
Բանուորական շրջուն թատրոնը մեծ դժուարութիւններու բախեցաւ, բայց հետզհետէ կը խորանային ու կը զօ-րանային իր շարքերը: Երիտասարդ եւ շնորհալի դերասաններ կ'աւելնա-յին իր շարքերուն: Օգնութեան հասաւ նաեւ Հայաստանի արհեստակցական միութիւններու խորհուրդը: Եւ բան-ուորական թատրոնը սկսաւ աշխատիլ Երեւանի նորակառոյց շէնքին մէջ: Յետոյ խումբը համոզեց Երեւանի աշ-խատաւորութիւնը, որ ուշադրութիւն դարձնէ իր ճիգերուն: Այդպէս էր, որ 1931ին բանուորական շրջուն թատրո-նը ունեցաւ իր մնայուն բեմը, եւ տե-ղաւորուեցաւ Երեւանի նորակառոյց թատրոնին մէջ:
Բանուորական թատրոնը չունէր գե-ղարուեստական բաժնի ղեկավար․ թատերախումբը կը բաղկանար երի-տասարդներէ, շնորհալի եւ եռան-դուն: Բայց չունէր գծուած ճամբայ: Ի վերջոյ կարելի եղաւ գտնել ղեկա-վարն ալ, որ ոտքի կանգնեցուց Հա-յաստանի պետական երկրորդ թատրո-նը: Բազմավաստակ բեմավար Լեւոն Քալանթարն էր այդ:
Քալանթարի ղեկավարութեանը տակ, 1931—1932ին տուաւ գեղար-ուեստական ներկայացումներ:
1932—1933 թատերաշրջանին, բան-ուորներուն կը տրուին մեծ դիւրու-թիւններ, մուտքի տոմսերուն գինը զեղչելով, 2 անգամ պակաս միւս թատրոններուն տոմսերուն գինէն: Ա-ւելի եւս նուազ կ'արժեն բաժնեգրա-կան տոմսերը: Կը տրուին նաեւ ձրի ներկայացումներ:
Բանուորական թատրոնը իր խաղա-ցանկը կազմած է առաւելապէս ինք-նագիր հայկական թատերախաղերով: Այս տարի երիտասարդ նոր ուժեր հրաւիրուած են Անդրկովկասին զա-նազան քաղաքներէն: Այսպէս Երեւա-նի բանուորական թատրոնը կը լայ-նացնէ իր խումբին կազմը, կ'ուսում-նասիրէ իր գեղարուեստական ճաշա-կը, եւ այսպէս շուտով կ'ունենայ թատերական դիմագիծ մը, որ արժա-նի ըլլայ բանուորական կոչման:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՑԱՒԸ, ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱԿԱՍԸ»

Գրագէտ եւ երեսփոխան Եագուպ Գատրի պէյ, այս վերնագրով գրել կուտայ «Վագըթ»ի մէջ․
— Պոլսոյ ազատագրման տարե-դարձն է: Թաքսիմ, մօտակայ ափար-թըմանի մը պատուհանէն կը դիտեմ անցուդարձը: Երկու մայթերը լեցու-ցած բազմութիւնը կը դիտէ անցնող թափօրը: Ի՞նչ տխուր, անձայն ան-ձուն անցք: Բոլոր այս զինուորները, ծովայինները, դպրոցականները եւ համալսարականները յուղարկաւորու-թեա՞ն կ'երթան: Եթէ պատուհանէս ժողովուրդին հարցնեմ սակայն, վս-տահ եմ թէ ոչ ոք պիտի կարենայ պա-տասխանել: Այնքա՞ն որ անտեղեակ ձեւ ունի անցած դարձածէն:
Բայց ես կը յիշեմ որ այսօր Պոլսոյ ազատագրութեան տարեդարձն է: Տասը տարի առաջ, այս թափօրին ո՛չ մէկ մասը կրնար անցնիլ այս պողո-տայէն: Սա կարմիր – ճերմակ թուրք դրօշին տեղը՝ ֆրանսական, իտալա-կան, անգլիական, ամերիկեան եւ հել-լենական դրօշները կը ծածանէին: Տա-րօրինա՛կ զուգադիպութիւն: Հելլէն նախկին դեսպանատան շէնքն ալ ճիշդ դէմս կը գտնուի: Անոր դրան վրայ այնքան լայն ու երկայն դրօշ մը կը կախէին, որ անկարելի էր առանց ծը-ռելու տակէն անցնիլ: Սա փողոցին ծայրը, անգլիացի ոստիկանները կամ ամերիկացի նաւաստիները ամէն գիշեր մարդ կը ծեծէին եւ կին կը հետա-պնդէին:
Հիմա թուրք երիտասարդներ կ'անց-նին ասկէ, թրքական երգեր երգելով, եւ ռա՛փ, ռափ կ'անցնին: Մենք այն առեն չէինք համարձակեր բարձր ձայ-նով թուրքերէն խօսիլ իրարու հետ, այլ կարդախօսներով իրար կը ճանչ-նայինք, ինչպէս կ'ընէին քրիստոնեա-ները, Հռոմի կայսրութեան շրջանին:
Տխրութեամբ կը խորհէի բոլոր ա-սոնք, այս տժգոյն ու անկամ մթնո-լորտին մէջ:
Քանի մը ժամէն, ամէն մարդու նը-ման մօռցայ ամէն բան ու սինեմա գա-ցի: Պաստառին վրայ ցուցադրուեցան Քաթալոնիոյ ցոյցերը: Հանրապետու-թեան նախագահին ինքնաշարժը, ա-լեկոծ ծովը յիշեցնող մարդկային խումբերուն մէջէն կը տարուբերէր նա-ւակի մը պէս: Ոստիկաններ ի զուր կը ջանան ճամբայ բանալ: Ծափեր եւ բացագանչութիւններ կը բարձրանան այդ խելայեղօրէն խանդավառ մար-դոց կուրծքերէն: Գլխարկները օդին մէջ կը թռչին, եւ ժողովուրդը կը ծը-փայ ու կը յորդի կեցած տեղը․․․:
Մինչդեռ այս առաւօտ ոստիկաննե-րը պահականոց առաջնորդեցին ա-փարթմանի դռնապան մը, որ քուրջի վերածուած դրօշ մը կախած էր:
Ծանօթ մը որ ականատես եղած էր այս դէպքին, դիտել տուաւ․
— Ոստիկանութիւնը ի՞նչ իրաւուն-քով կը խանգարէ ժողովուրդին գոր-ծին եւ դռնապանը պահականոց կը տանի:
= Ազգային յանցանք է քուրջի կը-տոր մը կախել այսքան մեծ տօնի մը առթիւ: Բայց պատիժը պէտք է տա-լին հոնկէ անցնող երիտասարդները, ափարթմանին ապակիները կոտրելով: Քանի որ ժողովուրդը երեւան չբերաւ այս զգայնութիւնը, բնականաբար գործը ոստիկանութեան մնաց:
Առեն առեն գանգատ կ'ըլլայ ժողո-վուրդին եւ երիտասարդութեան այս տեսակ անզգայութեան դէմ: Բայց բնաւ կը փնտռե՞նք ասոր պատճառնե-րը: Տասը տարուան մէջ, ազգային ա-զատագրական շարժումին դիւցազներ-գութեան թուղթերը դեղնած են: Ձեմ գիտեր, այսօրուան 20 տարեկանները կրցա՞ծ են ըմբռնել Ին Էօնիւի, Սա-քարիոյ եւ Տումլու Փունարի իրական իմաստը:
Անցեալները, երիտասարդ ուսուցիչ մը կը յայտնէր թէ Տիարպէքիր չէ գացած: — Եղբայր, տարի մը Էնկիւ-րի մնացի եւ տեսայ: Ոչ ճաշ կայ, ոչ պար, ոչ ալ մարդավարի քազինօ մը: 300 ոսկի ալ տան, նորէն Տիարպէքիր չեմ երթար: Հա՛, երբ սինեմա ըլլայ, ճաշ գտնուի, ուր ուզեն կ'երթամ․․․:
Երկրի մը մէջ երբ խանդավառու-թիւնը այսքան իջնէ, սիրտերը այս-քան պաղին եւ կեանքի ըմբռնումի ան-կիւնը այսքան նեղնայ, ալ կրնա՞նք վստահութեամբ նայիլ ապագային: Անոնք որ վաղուան մեծ ու բախտա-ւոր Թուրքիոյ վերաշինութեան ծանր բեռը պիտի կրեն, հիմակուընէ աւելի յոգնած կ'երեւին քան երէկուան մար-դիկը:
Ասիկա, տնտեսական տագնապին եւ ելմտական սկզբունքէն հարիւր ան-գամ աւելի կարեւոր ու հրատապ խն-դիր մըն է մեզի համար:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ» ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Վա՛յ այն ժողովրդին որ թուլա-մորթ անհոգութեամբ կը գոցէ աչ-քերը, պատմութեան ցնցող, ստիպո-ղական հրահանգների առջեւ»:

Մ․ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ, 24 Հոկտ․ (սեփ․ թղթ․)․— Կիրակի իրիկուն «Սալ տը Քոնֆէրանս»ի մէջ տօնեցինք «Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան Օր»ը, որ տարուէ տարի, ա՛լ աւելի մեծ խանդավառու-թիւն կը յարուցանէ, մեծ պողոտա-ներէն մինչեւ յետին գիւղաքաղաքի անկիւնը:
Բեմին վրայ զետեղուած էր դրօշա-կը, տարագիր՝ ժողովուրդին պէս: Ձեռեղուած՝ ֆրանսականին կողքին, մեզ անգամ մըն ալ կը յիշեցնէր խա-ղաղ աշխատանքը ազատ հայրենիքի կապոյտ երկնքին տակ: Աջն ու ձախը զարդուած էին մեր հերոսներուն պատ-կերները, մէջտեղը ունենալով ան-նման Քրիստափորը:
Հանդէսին նախագահը, ընկ․ Արմե-նակ Գույումճեան բացումը կատա-րեց երկու խօսքով․ — Ընկերներ եւ քաղաքացիներ, Հ․ Յ․ Դաշնակցու-թեան 10րդ ընդհանուր ժողովը որոշեց տարին մէկ օր նուիրել մեր կուսակ-ցութեան, որպէս զի առիթ ունենանք գնահատելու մեր անցեալն ու ներկան, հրահրելու եւ բոցավառելու ազատու-թեան եւ անկախութեան կայծը:
Յետոյ երգուեցաւ «Մշակ Բան-ւոր»ը յոտնկայս: Ներկաները մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգեցին հե-րոսներուն սուրբ յիշատակը: Գեղար-ուեստական բաժնին կը մասնակցէին մանուկներ եւ պատանիներ, իրենց հայրենաշունչ արտասանութիւննե-րով:
Ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Ա․ Ջա-մալեանը, որ իր տպաւորիչ բանա-խօսութիւնը սկսաւ յիշելով քանի մը կտորներ Յ․ Թումանեանի բա-նաստեղծութիւններէն: Ծանրացաւ մեր այսօրուան յեղափոխական լուռ գործունէութեան վրայ:
Հանդէսին վերջին մասը կը կազ-մէր զաւեշտ մը, «Երկու Խուլեր», ո-րուն համար Սէն Թ'էթիէնի ընկեր-ները, գիշերը ուշ առեն ամէն յոգ-նութիւն յանձն առած, եկած էին: Եւ շնորհապարտ ձգեցին բոլորս, կուշտ-կուշտ խնդացնելով: Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով: Եւ հանդիսականները մեկնեցան խոր տպաւորութեամբ:

Վրիժապահ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՇԱՏՑԱՆ, ՇԷՆՔԸ ՉԻ ԲԱՒԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— «Յառաջ»ի ընթեր-ցողներուն ծանօթ է թէ Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն-Ժէրոմ մեծա-մեծ զոհողութիւններով ունեցաւ իր սեփական մատուռ-մանկապարտէզի պզտիկ շէնքը, 360 քառակուսի մեդր հողով:
Շէնքին ու հողին փոխարժէքը, 40,000 ֆրանքէն 32 հազարը արդէն վճարուած է, իսկ մնացեալ 8 հազա-րը վճարելու համար ջանքեր կը թափուին:
Սակայն այս մեր կոչին տուն կուտայ բոլորովին տարբեր պարա-գայ մը:
Հոկտեմբեր 16 թաղականութեան կողմէ ընդհանուր ժողով մը գու-մարուելով, յայտնուեցաւ թէ ման-կապարտէզի պզտիկներուն թիւը բարձրացած է 70ի, իսկ շատերն ալ տեղի նեղութեան պատճառով մնա-ցած են դուրսը, որովհետեւ 40 քառ. մեթր տարածութիւն ունեցող շէնքի մը մէջ 70 պզտիկներ պահելն իսկ, հակօրինական է կրթական տեսա-կէտէն եւ վտանգաւոր: Յետոյ, կր-թական նախարարութեան կողմէ պաշտօնեայի մը այցելութիւնը բա-ւական է դպրոցը փակելու:
Ընդհ. ժողովը այս բոլոր պարա-գաները նկատի առնելով որոշեց շէնքը մեծցնել, որուն համար կը նախատեսուի տասը հազար ֆրանքի ծախք մը: Այս գումարը ճարելու համար նախ ապաւինած են Սէն-Ժէրոմցիներուն եւ ապա մօտաւոր ու հեռաւոր կրթասէր հայրենակիցնե-րուն օժանդակութեան:
Ժողովը փակուելէ առաջ, ձեռ-նարկուեցաւ հանգանակութեան եւ գոյացաւ 1800 ֆրանքի գումար մը: Ընտրուեցաւ նաեւ շէնքի շինու-թեան յանձնախումբ մը, գլուխ հա-նելու համար այս նուիրական գործը:
Նուէրները ղրկել յանձնախումբի գանձապահ Պ. Յ. Տէր Մինասեանի, 8 Place Palemleon, St. Jérome, Marseillle.
Ատենապետ՝ Ա. Անտոնեան, ա-տենադպիր՝ Ս. Միլտոնեան, գանձա-պետ՝ Յարութիւն Տէր Մինասեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Սոֆիայի եկեղեցին եւ Պուլկար մամուլը

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը երախ-տագիտութեամբ կը շեշտէ խմբա-գրականի մը մէջ (17 հոկտ.).
— «Սոֆիայի Հայոց եկեղեցիի գրաւման հարցը վերջին օրերու ըն-թացքին յուզումի մատնեց ոչ միայն հայ գաղութը, այլ եւ պուլկար հան-րային կարծիքը:
Մէկ կողմ թողած հարցի իրաւա-կան բնոյթը, մեզի համար մեծապէս ուրախալի էր կարդալ պուլկար գրեթէ բոլոր հոսանքներու պատկա-նող թերթերու ինքնաբուխ տողերը եւ իրօ՛ք ջերմօրէն եղբայրական վերաբերմունքը հայ եկեղեցիին եւ հայ համայնքին հանդէպ:
Կանգնած իր կոչման բարձրու-թեան վրայ, պուլկար մամուլը ա-ռաջին իսկական ըմբռնեց հար-ցի խորապէս բարոյական ծանրու-թիւնը եւ առանց տատանելու ար-տասանեց իր ոչը:
— Եկեղեցին իր տեղը պիտի մը-նայ:
Այս միակ նախադասութեան մէջ խտացուած է ամբողջ բարոյական մը, որ 1500 ամեայ հայ եկեղեցիի գոյութեան ու պատմական-մշակու-թային մեծարժէք դերը կը յատ-կանշէ:
Անիկա յստակ արտայայտութիւնն է հայ եւ պուլկար հոգեւոր-մշակու-թային արժէքներու իրական գնա-հատման եւ երկու ժողովուրդներու եղբայրական անքակտելի կապերու յաւերժացման»:
Ահա թէ ինչպէս կ'արտայայտուի պուլկարական «Վրէմէ» թերթը, այս միեւնոյն հարցի մասին.
— «Սոֆիայի մետրապոլիտ Ստե-ֆան որոշած է ամէն գնով քանդել Ս. Նեդելիայի հրապարակին վրայ գտնուող հայոց եկեղեցին: Քանդու-ման նպատակն էր այնտեղ կառու-ցանել Սինոդի համար պալատ մը, որ արդէն վաղուց շինուած է (ուրիշ վայր մը):
4-5 օր առաջ պատահաքար այն տեղէն անցնող Սոֆիաբնակ քաղա-քացիներ խորապէս վրդովեցան ի տես բարբարոսական տեսարանի մը: Քաղաքապետական ծառայողներ, բահերով ու բրիչներով բեռնաւոր-ուած, քաղաքապետարանի օգնական Պ. Քորչէվի հրամանով եկած էին քանդելու Աստուծոյ այս տա-ճարը:
Հայոց եկեղեցին պատմական արժէք ունի: Ան շինուած է 16րդ դարու սկիզբը, Սուլթան Մէհմէտ Գ.ի օրով եւ անոր արտօնու-թեամբ:
Չորս դար, այս եկեղեցին արժա-նաւորութեամբ պահեց իր գոյու-թիւնը, տիրապետող օտարադաւան-ներու դէմ մղած իր պայքարին մէջ: Հայերը թանկագին զոհեր տուին, ինչպէս հեռու անցեալին մէջ, նոյնպէս վերջին պատերազմ-ներու ընթացքին, կողք առ կողք պուլկար զինուորին հետ:
Այժմ կարգ մը մարդիկ կ'ուզեն խլել ու քանդել անոնց մէկ սրբա-վայրը: Սրբութիւն մը, որ առողջ եւ կանգուն մնաց չորս դար, թէեւ ա-նոր շուրջ կը թափառէին վայրենի վոհմակներ, որպէսզի այսօր հայ-հոյուի եւ նախատուի:
Նորին գերապատուութիւն Ստե-ֆան պէտք է վերյիշէ իր խօսքերը, զորս արտասանեց Ս. Նեդելիա եկե-ղեցիի աւերակներուն մէջ.
— «Եկեղեցին կար եւ եկեղեցին պէտք է մնայ»:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

— :-: —

«Զօրավար Անդրանիկի Կեդր. Հանգանակիչ Յանձնախումբ»ը որո-շած ըլլալով զօրավարին նուիրա-կան յիշատակը յաւերժացնելու հա-մար ձեռնարկել անոր յուշարձանին շինութեան, կազմած է իր հովանա-ւորութեամբ յատուկ յանձնախումբ մը, որ պիտի զբաղի հանդէսի մը կազմակերպութեամբ:
Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 20 Նոյեմբեր, Կիրակի ցերեկէ վերջ ժամը 2·30ին: Յայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ Անդրանիկի ֆիլմը:
Հանդէսին Կազմակերպիչ Յանձ-նախումբը չպիտի փորձէ քանի մը տողով՝ թուցնել դրուատիքն ընել զօրավարին մարտնչումներուն, ապ-րումներուն, վախնալով նսեմացնել անոնց այնքան խոշոր արժէքն ու դերը մեր ազատագրական պայքա-րին մէջ:
Ո՞վ չերգեց անոր փառքը, երբ ան «Իբրեւ Արծիւ» կը սաւառնէր լեռ ու ձայր, ո՞ր Հայը չունեցաւ հպար-տութեան պահեր, լսելով անոր յաղ-թանակները: Ան, ապրեցաւ, կռուե-ցաւ հէքեաթական քաջութեամբ, ինքզինքը նուիրեց ժողովուրդին:
Ո՞վ կը հանդուրժէ, որ մեր օրե-րու Վարդանի շիրիմը մնայ անշուք, եւ մարմինը խոնաւութեան մէջ: Հայ ժողովուրդը գիտէ յարգել յի-շատակը իր այն զաւկին, որուն Ազ-գային Հերոս տիտղոսը տուաւ: Ու-րեմն նոյ. 20ին բոլորդ Մութիւա-լիթէ:
Նուէրները ղրկել «Զօր. Անդրա-նիկի յուշարձանի կեդր. հանգ. յանձնախումբի գանձապահին՝ Պ. Արմենակ Համբարձումեանի, 53 rue du Fbg. Montmartre.

Կարգադիր յանձնախումբ

Յ. Գ.— կեդր. հանգ. յանձնա-խումբի անդամներն են.— վեհափառ պատ եպիսկ. նախագահ, Տիգրան խան Քէլէկեան ատենապետ, Պ. Պօ-ղոս Նուպարեան փոխ - ատենապետ, Տօքթ. Պօղոս Քօլօլեան ատենադպիր, Պ. Պ. Արմենակ Համբարձումեան գան-ձապահ, Նշան Գալըպճեան եւ Լեւոն Շաքէն՝ անդամներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ, գրական, գեղարուես-տական, գրաքննադատական եւ քա-ղաքական – հասարակական հանդէս: Օրկան ՀՍԽՄ խորհրդային Գրողնե-րի Միութեան: Ա. Տարի: Թիւ 1. Սեպտեմբեր, 1932: Կը հրատարակ-ուի «Նոր Ուղի» եւ «Գրական դիրքե-րում» պարբերականներու փոխարէն: 175 մեծադիր էջ: Գին՝ 1 ր. 65 կ.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Իրենցմէ: Ինչպէս կոյր մը, անդամալոյծ մը, բան-տարկուած մը:
Հիմա աւելի յաճախ եւ աւելի սիրով կը թողուն զիս: Ինչո՞ւ չէ, ինծի կը թուի թէ Սիւզան ներկայութենէս կը խուսափի ալ:
Երբ Կապրիէլի շինած ծածկոցներէն մէկը նուիրեցի իրեն՝ ուրախացաւ: Ապա խօսեցաւ իրենց մօտալուտ հարսանիքէն: Բայց չկրկնեց այս անգամ թէ «անպատ-ճառ» ներկայ ըլլալու եմ:
Յարութիւն իր սիրային արկածներէն պատմեց: Ցր-ուած էի: Անտարբեր: Զզուանօք:
Քանի մը լուսանկար ալ, քանի մը գաւաթ գինի ալ, երկու երգ ալ:
Պարզ ու հանդարտ սեղմեցի բոլորին ձեռքը ու գա-ցին:
Վերադարձան քաղաք:
Առողջ ու թեթեւ իրենք: Թեթեւցած ես:
Այլ քիչ մը աւելի պարպուած․․․:

ԺԳ.

Պատուհանի մը քովն ենք, ես ու Արմանը:
Արմանը նոր դրացին է, անկողնիս կից, մէկ ամիսէ ի վեր: Երիտասարդ ու գեղեցիկ է: Հազիւ 25 տարու: Իր սեւ ու վէտվէտուն մազերը միացած նուրբ ու երկար յօնքերուն, աւելի կը շեշտեն իր ճակտին ու քիթին ֆը-րանսական գծերը: Իր կզակը զօրաւոր չէ ու թափանցիկ մորթը ոչ մէկ անկիւնով ձգտուած:
Մեր վերարկուները կը սարսռան աշնանամուտ հո-վին ընթացքէն: Առաջին կարմրած տերեւները կուգան պատերուն յենուլ, մէկզմէկ գրկել, դողդղալ ու տրտմա-գին խշրտալ: Ցուրտ է: Ու գորշ ամպեր երկնքի կապոյ-տէն կախ, ծանրօրէն կը յառաջանան: Կ'ըսես պիտի փը-թին ու իյնան:
Դուրսը, գետինը խոնաւ է գիշերուան անձրեւէն:
— Այս գիշեր, կ'ըսեմ Արմանին, մտածկոտ ու փչող հովին տրամադրութեան տակ եղողի մը երազկոտու-թեամբ, այս գիշեր քու սիրոյդ մասին խորհեցայ: Ժա-մը 2էն մինչեւ 5, սովորական անքնութեանս սնունդն էր: Որոճացի:
= Իրա՞ւ:
— Անվայե՞լ է արդեօք: Հաւատա՛, համակրութիւն-ներ կան որ քալելու փոխան կը վազեն․ ահա ինչու․․․
= Ի՞նչ էր մտածածդ, կարծիքդ, եզրակացու-թիւնդ:
— Կ'ուզե՞ս որ անկեղծ ըլլամ, կոշտ ըսուելու սա-տիճան:
= Հետաքրքիր եմ:
— Լա՛ւ: Ինքնախաբէութիւն մը կայ: Պայմաններու պարտադրութեամբ ստեղծուած իրողութիւն մը, ըստ իս կեղծիք մը, որ ճշմարտութեան մը, չքեղ խորքի մը դէմ-քը կ'առնէ:
= Ձեմ հասկնար:
— Սէրդ:
= Բացատրէ՛:
— Ըսիր թէ խելայեղ ցանկութեան օր մը ձեր նայ-ուածքները գրկուեցան․ — ըսել կ'ուզեմ օր մը երբ բնա-խօսական, մարմնեղէն ցանկութիւնը մէջդ կ'եռար ա-ռանց յենակէտի որոշ ուղղութիւնն ունենալու, — ու արտայայտուեցար աւելին քան կը զգայիր, աւելին՝ քան կը թելադրէր սիրտդ, — ուրիշ խօսքով զգայարանքնե-րըդ՝ զտուած ճաշակներուդ ամբողջութենէն, — եւ տի-րացար: Այդ աղջկան: Առաջին յադեցումին յաջորդեց անխուսափելի թմրութիւնը որ շատ յաճախ յուսախա-բութիւնն է, բայց քու քով կշռուած զատուած անդրա-դարձում մը, որովհետեւ զգայուն ըլլալէ առաջ կրքոտ ես դուն: Այսպէս երբ կ'ըսես թէ թոյլ մասներով կը շո-յէիր անոր զուսպ միսերուն հարստութիւնը ու կը գտ-նէիր գեղեցիկ: — Տես չըսիր, եւ չեմ ըսեր անզուգա-կան, — որով կը պայմանաւորէիր սէրը, ջանալով եաղ համոզել ընտրութեանդ գոհունակութեամբ:
= Ի՞նչ է արդէն սէրը:
— Ո՛չ: Սէրը, կեանքի մը անհրաժեշտութիւնը՝ ամբողջութեան մը ամբողջութիւնով, ճշմարիտ սէրը, չի բաղդատեր: Իր չգոյութեան կամ ծերութեան նշանն է ատիկա: Անկէ դուրս բոնազբօսիկ է, ու յայտարարը հա-շիւներէ ծնած: Կրցա՞յ հասկցուիլ:
= Եւ սակայն․․․
— Գիտեմ թէ ինչ պիտի ըսես: Արդէն հոդ պիտի գայի: Աւելի յետոյ անցուցած տագնապներդ, անքուն գիշերներդ, նախանձդ եւայլն․․․ — Ե՞րբ սակայն․ այն օրէն՝ երբ զգացիր թէ պակսած էիր, առողջ մարդու նախկին յատկութիւններդ չէիր կրնար ունենալ. հի-ւանդ էիր: Երբ առաջին յուսալքումէ մը յետոյ առաջին յոյսերուդ հետ արմատացաւ եսասիրութիւնդ (հիւան-դութեան մեծագոյն հոգեբանական ախտանիշը) ու վի-րաւոր վարպետ մը մոլեգնութեամբ պահել ուզեցիր: Այդ առեն բաղդատութեան եզրերը փոխուեցան․ դադրեցար զինքը ուրիշներուն կամ իր նմաններուն նմանցնելէ, ու «լաւ» գտնելէ, այլ քեզի: Եւ քանի որ մեծ բան մը պակ-սեր էր քեզմէ (ամէն բանի հակառակ անձնասիրութիւնդ չէր կրնար այս շօշափելի պոյութիւնը քօղարկել), դուն՝ քեզի անարժան դատեցիր․․․ ոչ ներողութիւն, ըսել կ'ու-զեմ զինքը քեզի արժանի գտար․․․ Սուտ բացագանչու-թիւններ էին պարզապէս՝ «ազատ ձգելու», «կերպ մը իր երջանկութիւնը չխանգարելու» համար զինքը «համո-զելներդ», «մոռցի՛ր», «հեռացի՛ր» աղաչելներդ: Քաղա-քականութիւն: Այո՛, քաղաքագիտութիւն, եւ այնքան նուրբ որ խորամանկութենէդ դուն իսկ չլացար, անձնա-զոհութիւն ընել կարծելով, մինչ դիմակն ունէիր լոկ, ու խաղ մըն էր ըրածդ, «ամէնը ամէնուն համար», վս-տահ միւս կողմէն տրտում նայուածքիդ ետին պահուած «խարդախ թուղթին»․․․ Վասն զի այդ փափաքը չահե-լու, այնքան զօրաւոր էր որ դժուար թէ կրքիդ կուրու-թեան պահերուն լքուած ըլլալու վախը դուն կարենայիր տեսնել:
= Կարճ, կարծիքովդ զինքը կը սիրեմ հիւանդու-թեանս օրէն սկսեալ:
— Դեռ չըսի թէ կը սիրես:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 30ին Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Մելքոնեանի, *Վասպուրականի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ* ժիրայր խտիկեանի, *օրիորդներ* Յովինար Ցէր Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմպըլեան, Պ.Պ. Ա. Աւետիսեան, Հերոյեան, Միրականեան *եւն.*

Մուտք՝ **10** *ֆրանք։ Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը*

Տոմսերը կը ծախուին՝ Յանձնախումբի անդամներուն, Կ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններուն քով, Կարօ Օհաննեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանները։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - ճամակրական ճաշկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ։ փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը։

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ, Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère։

Տէր եւ Տիկ. Տօքթ. Լ. Տէլ'Ամօռ, Այրի Տիկին Էլմոն Այանեան (Պոլիս), Օր. Արաքսի եւ Հերմինէ Պօյաճեան (Պոլիս), Տիկին Թէպէր Ալանեան, Տիկին Էլմոն Սէֆէրեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՎԷՐՈՆԻԿ ՏԷԼԼ' ԱՄՕՌԻ

(ԾՆԵԱԼ ԳԱՍՏԷՄԵԱՆ, Եւդոկիա)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 23 Հոկտ. Կիրակի օր, 64 տարեկան հասակին, իր բնակարանին մէջ, 27 Rue Louis Ménard, Sevran.

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր 26 Հոկտ., Չորեքշաբթի կէս օրին ժամը 12ին հանգուցեալին բնակարանին մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Սէվրանի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

---

29 Նոյեմբեր Շաբաթ եւ 30 Նոյեմբեր Կիրակի

ԺԱՄԸ 3—8 ԿԷՍՕՐԷ ՆՏՔ

Salon Jean Goujonի ՄԷՋ

8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

(Ելեկտրիկին փողոցը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՏՍՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե'ր, նոր տարիի ձեր նուէրները ժամն ժամն գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք դիւրագին ապրանք, անուշաբույր թէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն։

փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ-ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին մեր Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի ժորժ Րէվօլէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր

Կը նուագէ եփրատ *նուագախումբը* *Մուտք՝ 5 ֆրանք*

Մարսէյլի մէջ

նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ ցիվանաւորութեամբ Սարսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին։

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Parc de Fleury*ի սրահին մէջ։*

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը, արտասանութիւն, երգ, մեներգ (Պ. Կարպիս Քանթարեանի կողմէ), արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, կը նուագէ Սանտրոսեան նուագախումբը, ճոխ պիւֆէ։

Մուտք 3 ֆրանք

Պուասոյի մէջ

Հոկտեմբեր 30ին *Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ*

Պէլֆորի մէջ

30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կրընոպլի մէջ

30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

---

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 936։
Փարիզ, (18) Յ. Մ.— 70։
Վէնսէն, Զ.— 300։
Լա Կարէն, Լ. Ս.— 35։
Գրէսթ, Ռ. Մ.— 35։
Մաքոն, Թապ.— 140։
Սէն Մօրիս, Գործ.— 272.35։
Իւժէն, Գ. Մ.— 35։
Փարիզ, (19) Յ. Մ.— 38։
Լանսէյ, Տ. Ս.— 5։
Մարսէյլ, Գ. Հ.— 70։
Վիվիէ, Ա. Փ.— 35։
Սէն Թ'Օպան, Խաչ.— 35։
Փրէ Սէն Ժէրվէ, Ա. Տ.— 40։
Օպընա, Կ. Յ.— 100։
Մօրէալթէլ, Գործ.— 44։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ մօրեղբօրորդիս Խաչիկ Ալիքսանեանը որ 1927ին կը գտնուէր Թուլօն։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի կամ Ղ. Հայրունիի 12 rue Grande Fontaine, St. Germain-en-Laye, S. et O.

— Կը փնտռուի Շապին Գարահիսարի Ծիպլեռի գիւղացի Արսէն Ղոյլասարեան, որ տեսնուած է ֆրանսայի մէջ։ Իմացնել Պարգեւ Քէօրօղլեանի, «Յառաջ»ի միջոցաւ։

— Կը փնտռեմ քոյրս Էրզրումցի Ազնիւի Եաղուպեան, հօր անուն՝ Հաճի Մարտիրոս, մօր անուն՝ Հաճի Մագթաղինէ, եղբօր անուն՝ Խաչատուր։ Տեղահանութեան միջոցին միասին էինք մինչեւ Ակն, ուր հայրս մեռաւ, մայրս ծանրապէս հիւանդացաւ, իսկ եղբայրս իր նշանածին հետ մեկնեցաւ։ Արաբկիրի շրջանները։ Թուրք կին մը քոյրս Ակն տարաւ։ Այդ օրը բոլոր փոքրիկները գետը նետեցին, ես կրցայ ազատիլ եւ հետեւեալ օրը Ակն երթալով գտայ քոյրս։ Քանի մը օր վերջ զիս Թրքական որբանոց մը տարին, քոյրս մնաց Թուրք կնոջ մօտ։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Էլիս Մանուկեանի (ծնեալ Եաղուպեան), 80 Ave. de Livry, Sevran, (S. et O.), France.

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒԻ է Պէլֆորի շրջանին մէջ ագարակ մը՝ 30 հազար ֆրանքի, 70 հազար քառ. մէթր մշակելի հող, 20 հազար քառ. մէթր անտառ, ուր կան հսկայ ծառեր եւ զանազան պտղատու ծառեր, տուն, մարագ, ախոռ եւ զանազան կենդանիներու յատուկ տեղեր։ Զմեռուան փայտը եւ կենդանիներու ուտելիքը պատրաստ են։ Ագարակի ամէն տեսակ գործիքներ, եւայլն։ Հայ եւ ֆրանսացի դրացիներ, դպրոցը՝ 20 մեդր հեռու։ Պէտք չկայ որեւէ ծախքի, միմիայն 30 հազար ֆրանքով, երկու ընտանիք կրնան լայնօրէն ապահովել իրենց ապրուստը։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Monsieur M. C., à la Vieille Verrière, Par Maffans, Haute Saône.

ԱՄԵՆԱՓՈՒԲՐ դրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը։ Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (9)։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Մեծաղէկ եղաւ գիշեր մը, երբ Ղազարին ճամբան դարանակալ կը սպասէին սովորականին պէս։ Կը նշմարեն ծառերու շուքերու տակէն խշրտուք մը որ դէպ ի իրենց կուգայ, զէնքերը կ'ուղղեն դէպ ի ստուերները եւ անհամբեր կը սպասեն։ Ղազարն է, — կը մտածեն երբ մութին մէջ սիլուէթը որոշակի կը տեսնուի, չեն սպասեր որ մօտենայ եւ կրակ կը բանան։ Սիլուէթը գետին կը փռուի. կը վազեն յաղթականօրէն որ գոհը բռնեն, կը տեսնեն որ Ղազարին տեղ դրաստ մըն է որ զուրկ մնացած էր գիշերը եւ Ղազարին տեղ սպաննուած...

Հեռուները կամ ամայի տեղեր ինչ սպանութիւն որ կը կատարուէր, Ղազարին կը վերագրէին։ Ոստիկան ճամբորդ մը սպաննուած է, Քիւրտ մը սպաննուած է, Ղազարն է անպատճառ։

Յունիս ամսու վերջն էր։ Գիշեր մը, չարաշուք գիշեր մը բոլոր տղամարդիկ հինգ – հինգ, գոյգ – գոյգ իրար կապած, «քաղաք պիտի տարուիք» ըսելով դէպ ի սպանդանոց, Եփրատի եզերքը կը տանին եւ չարաչար խոշտանգումներով կը սպաննեն։

Այդ գիշեր հեղձուցիչ օդ մը կար։ Քիչ մը անձրեւ թօնթնաց ու մենք բացօթեայ չարտախէն ծածքի տակ խռնուեցանք, քուրջի կտորներու նման։ Այդ գիշեր միայն հինգ զէնքի ձայն լսուեցաւ։ Եւ ոչ ոք մտքէն անցուց թէ մութին մէջ ահռելի ոճիր մը կը կատարուի։ Բոլորը արթուն էին, Այլ եւս չտեսանք զանոնք...։

Ինծի վիճակուեցաւ տեսնել հօրս եւ քանիներու արեւախանձ դիակները որ Եփրատի ալիքներէն դուրս նետուած, կ'օրօրուէին։

Բոլորովին մերկ էին հինգ հոգի որ գտանք իրարմէ հեռու հեռու. կողոպտած էին վառերը, մինակ հօրս վրայ անդրավարտիք մը թողուցած էին. Թուրք հօտաղները գիս տարին որ հայրս տեսնեմ։ Երբ տեսայ հայրս արիւնլուայ, երեսի վրայ պառկած էր, մէկ թեւը գլխուն տակ, իսկ թիկունքին մէջտեղ կապարէ փամփուշտ թրքական մէճիտիյէի չափ վէրք բացած էր։ Արիւնը կարմիր ժապաւէնի նման երիզ մը գծելով կողէն վար վազած էր. երբ տեսայ հայրս որ արեւէն սեւցած եւ անճանաչելի էր դարձած. սիրտս չդիմացաւ, լացի, դառնօրէն լացի. եւ հեռացայ հօրս դիակէն։ Փոքր էի, հազիւ տասը տարեկան, չմտածեցի եւ չկրցայ գէթ ցամաք հանել եւ աւազին մէջ թաղել կամ ափ մը հողով ծածկել։

Ա՜խ, չկրցայ, չխորհեցայ, չէի կրնար ընել, փոքր էի։ Թիզ մը մանուկ։ Այսօր սակայն գիտակից եմ եւ խղճի խայթէ կը տառապիմ։

Իմ պատմութիւնս արիւնոտ էջ մ[illegible] է, հերոսական մաքառումի մանրանկար մը։ Դաս մը պատմութեան եւ օրինակ մը բոլորիս։

Ղազարը տակաւին փախստական էր. իսկ ուրիշ մը անոր գերդաստանէն ժամանակաւորապէս կը պահէին իբրեւ ջաղացպան. որովհետեւ ջրաղացքի գործածութիւնը տարիներով ան բրած ըլլալով, Թուրքերը չէին գիտեր արհեստը։ Իսկ ուրիշ մը Պէկերուն առատ դրամ տուած էր (Աչըքենց Ակօն)։ Այս երկուքը կը մնային գիւղին ամբողջ տղամարդկութենէն։

×

Տղաքները սպաննուած էին. գեղանի հարսներ եւ աղջիկներ զատուած տարուած էին։ Ամբարիշտ եւ պիղծ ձեռքեր հայ կուսական պատիւը բռնաբարեցին։ Սրբապղծութիւնը հայ սեմէն ներս սպրդեցաւ։ Ամէն ինչ կատարեալ էր։ (Թող երկինք ցնծայ...)։

Փոքր տղաքները ծառայութեան առնուեցան ամէն մէկը տեղ մը. իսկ ես եւ ուրիշ քանի մը տղաք Հաշիմ պէկին «խօնախ»ը տարուեցանք ոչխարի հօտերը, արջառները արածելու. որովհետեւ Հայերուն ամբողջ կենդանիները Պէկերը իրենք թալանած էին ու իրենց սեփականացուցած։

Իսկ մնացած ծեր պառաւ մայրեր եւ կիներ կը սպասէին Թորոյենց տունը, որպէս զի երբ Հայու թշուառ աքսորականի կարաւանը անցնի, խառնեն անոնց դէպ ի Տէր Զօր, դէպ ի յաւիտենականութիւն։ Դէպ ի Կէօլճուքի ծովը, ուր մահուան Աստուածը կ'իշխէ...։

Քանի՞ հոգի էին մնացած կիները այդ տունին մէջ. քա՞ն...։ Սակայն գիշերը քան եւ մէկ կ'ըլլային. ամէն օր նոյն թիւն էր։ Բայց միայն գիշերները ուրուականի պէս մէկը կը ծլի ու մէկ թիւ կ'աւելնայ։ Ո՞ւսկից կուգար այդ ուրուականը, այդ ոգին ու գիշերուան մութին մէջ առանց վախ ազդելու կը խօսի թշուառներուն հետ. մինչդեռ ոգին սովորաբար կ'առթէ ամէնէն անվախ մարդուն իսկ, գիշերային ոգին կը յայտնուի վայրկեան մը ու փսփսուք մը տեղի կ'ունենայ իրենց միջեւ. եւ յանկարծ կը չքանայ խաւարին հետ։ Դուրսէն կարելի չէ մուտք գործել, որովհետեւ ոգին հալածող ձեռքեր կան. թռչուն նոյն իսկ չի կրնար մտնել. հապա ուսկի՞ց կը մտնէ այդ ուրուականը խաւարը տիրելուն պէս։ Կ'երեւի ամայացած տուներուն մէջ իր բնակութիւնը հաստատած է, չորս – հինգ տուն իր տրամադրութեան տակն է, ծակերով միացուցած է ախոռներու պատերը ու ազատ կ'երթեւեկէ. Արօյենց տունէն մինչեւ հայ կանանց բանտը, բնակատեղին։

Սովորականին պէս նորէն երեւցաւ այդ գիշեր, երբ կամաց մը կը խօսէին. զբաղած էին իրենք իրենցմով ուրուական եւ կիներ. բակի դուռնէն երկու հոգի կամաց ոտքի մատներուն վրայ կոխելով, անշշուկ յառաջացան այդ խումբը։ Երբ մօտեցան, սիլուէթը եւ ետ քաշուեցաւ դէպ ի ներս։ Մէկը ուելի առաջ վազեց մօտեցաւ օձիքէն բռնելու։ Սիլուէթը ետ դարձաւ, բռնեց ետեւէն գացողը եւ այնպէս ուժգին ցնցեց որ պատին զարնուելով մութին մէջ գետին փռուեցաւ։

Ու հաւար մը կը փրթի։ Տանիքէն, ցուիքէն, դռնէն թուխի պէս ներս թափեցան զինուած մարդիկ։ Հասէ՛ք, կը պոռան. Ղազարը հոս է. ներս փախաւ։ Առաջնութիւնը շահելու համար Պէկին բարապանը մութին մէջ խարխափելով դէպ ի ստուերը կը խոյանայ ձերբակալելու համար։ Պո՛ւմ, — մութին մէջ կարմիր հրթիռ մը գետին կը փռէ բարապանը։

Վա՜յ մեռայ, հասէ՛ք։ Դուրս կը հանեն վիրաւորը որ ճիշդ կուրծքէն զարնուած է։

Ոչ ոք այլ եւս չի փորձուիր ներս մտնել, տունը կը պաշարեն, կը սպասեն որ լուսնայ. լուր կը ղրկեն մօտակայ քիւրտ գիւղերու խուժանին որ կը հաւաքուի։ Երկու հարիւրէն աւելի կային. հարահրոց, աղմուկ, հայհոյանք։ Պէկերը կը կատղին որ այսքան ժողովուրդի մէջ մէկը չի համարձակիր խոյանալ Ղազարին վրայ. բայց եւ բոլոր կը բերեն առատաղը քակելու, որպէս զի կրակ բանան։

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱՃԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
27 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2019 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՔԱԼԷ...

Քանի կը տեւէ ու կը ծաւալի համաշխարհային տագնապը, այնքան ձեւ կը փոխեն դառնութեան արտայայտութիւնները:

Համատարած յուսահատութիւնն է որ կը խլրտի, կը պոռթկայ, կը սպառնայ ու... կը քալէ:

Հետզհետէ, համաճարակի մը հանգամանքը կ'առնէ «անօթութեան արշաւը», երկիրէ երկիր:

Քանի՛ դէպքեր՝ վերջին ամիսներու ընթացքին:

Դեռ վերջերս էր որ Մ. Նահանգներուն մէջ, նախկին պատերազմիկները — գործազուրկներ — հրացանով եւ սուինով դիմաւորուեցան վաղուան զինուորներուն կողմէ, երբ կը փորձէին հասնիլ Ուաշինկթըն, Սպիտակ Տան առջեւ:

Վեսթֆալիոյ մէջ (Գերմանիա) անցեալ սեպտեմբերին տասը հազար նախկին պատերազմիկներ արշաւ մը կատարեցին ի դիմաց 850,000 հաշմանդամներու եւ զոհերու: Հաւաքուելով երկրին բոլոր մասերէն, բողոքի ցոյցեր կատարեցին քաղաքէ քաղաք:

Միեւնոյն ամսուն, Ռումանիոյ նախկին պատերազմիկները մեկնելով երկրին բոլոր գաւառներէն, համախմբուեցան Պուքրէշի դուռներուն առջեւ: Մեծ մասը ոտքով կատարած էր ճամբորդութիւնը:

Եւ ահաւասիկ Անգլիոյ մէջ: Երկրին բոլոր մասերէն եւ Սկովտիոյ խորերէն բազմաթիւ գործազուրկներ մէկ – մէկ պայուսակ չալկած եւ ձեռքերն ալ մէկ – մէկ ցուպ, ճամբայ ելան դէպ ի Լոնտոն (900 քիլոմեթր): Մէկ ամիսէ ի վեր կը քալէին այս դժբախտները, այր թէ կին, եւ դեռ երէկ հասան Լոնտոնի դուռներուն առջեւ:

Անօթութեան արշաւ մըն ալ կը կազմակերպուի Աւստրիոյ մէջ, յառաջիկայ դեկտեմբերին:

Եւ նոր արշաւի մը նախանշանները կ'երեւան Մ. Նահանգներուն մէջ, ուր գործազուրկներու թիւը հասած է արդէն 11 միլիոնի, — աւելի շատ քան Յունաստանի կամ Պուլկարիոյ բնակչութիւնը:

Կը հետեւի թէ՝ սովորական միջոցները անզօր են այլ եւս:

Գործազուրկ — անօթի — բազմութիւնները հետզհետէ կ'ըմբոստանան կացութեան մը առջեւ որ երկար, շատ երկար տեւեց:

Այլ եւս դիմանալու կարողութիւն չունին այն միլիոնաւոր զանգուածները որ երէկ զոհուեցան պատերազմին եւ անոր անէծքին ահաւորութիւնը կը կրեն մինչեւ այսօր:

Հետզհետէ կը ճարճատի կարգ ու սարք մը, որ այս աղէտը բերաւ մարդկութեան գլխուն:

Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել որ՝ դառնութեան այս պոռթկումները մինչեւ վերջն ալ պիտի մնան կրաւորական, անվնաս ցոյցեր, թէ չպիտի յանգին յեղափոխական գրոհներու:

Անօթութիւնը, ինքնին, մեծագոյն դրդիչն է ըմբոստացումներու:

Բայց միայն անօթութիւնը չէ որ դառնութիւն կը խմորէ:

Կան ընկերային, դասակարգային խտրութիւնները, բախտաւորի եւ անբախտի գիտակցութիւնը, չհագործողի եւ զոհի հրմշտուքները:

Կա՛յ, նաեւ, պատերազմին խոցը, — ես կռուեցայ, թեւս, ոտքս, կամ աչքս կորսնցուցի, դուն կը վայելես: Պատերազմը ես շահեցայ, փառքն ու պատիւը քեզի մնաց: Շքանշան մը կախեցին կուրծքս, եւ ահա կը մուրամ փողոցէ փողոց, իսկ անոնք որ կրակը նետեցին մեզ, ոչ իսկ ունկնդրութեան մը պատիւը կ'ընեն...

Միւս կողմէ, կա՛յ բոլշեւիզմը, որ այնքան վարպետ է բազմազան դժգոհութիւններ, դառնութիւններ փոթորիկի վերածելու: Գոնէ գոյն ու ձեւ տալու անոնց:

Բոլշեւիկներ չեն այդ միլիոնաւոր զանգուածները: Բայց, ըլլալով իսկական թշուառներ եւ յուսահատներ, անշուշտ կ'ազդուին ո՛ր եւ է խայծէ:

Իսկ այս կը դառնայ պատրուակ մը՝ վարիչներուն համար, աւելի ուժգին ճնշելու խարազանը:

Մինչեւ անգամ «աշխատաւորական» Մաքտոնըլտը խտրութիւն չի դներ միջոցներու մէջ, երբ անօթութիւնը բարձրաձայն կ'աղաղակէ Հայտ Փարքի դարաստանին մէջ, կամ Ուէսթմինսթըրի պալատին առջեւ:

Դեռ անցեալ շաբթու էր որ, հեծեալ ոստիկաններով, խարազանով ու հրացանով ցրուեցին 70,000 թշուառներ՝ Լոնտոն քաղաքին Լեռնակուռակ ուղիներու միջնաբերդէն:

Եւ սակայն, անօթութիւնը կը քալէ: Պիտի քալէ քաղաքէ քաղաք, լեռ ու ձոր կտրելով: Մինչեւ որ գոհացում գտնէ: Մինչեւ որ կա՛մ աշխատանք տան, կամ հաց:

Կարաւանները պիտի յաջորդեն կարաւաններու: Կիներուն պիտի հետեւին երախաներն ալ: Եւ արիւն ալ պիտի հոսի, ինչո՞ւ չէ, քանի որ կառավարութիւններն ունին ոստիկան, իսկ թշուառները՝ կարծրացած բազուկներ:

Տարուէ տարի, աւելի վրդովիչ համեմատութիւններ կ'առնէ ստորերկրեայ որոտումը:

Անօթութիւնն է որ կը քալէ համատարած եւ սպառնագին:

Իսկ ո՞ր համարձակն է որ պիտի կրնար գուշակել վախճանը, երբ անօթութիւնն է որ կը քալէ: Երբ ոտքի է կանգներ թշուառութիւնը հազարգլխանի...

Անշուշտ Լոնտոնի մէջ ալ պիտի խափանեն ցոյցերը, ինչպէս ամէն տեղ: Պիտի ազդարարեն, պիտի կրակեն, պիտի ցրուեն:

Բայց, այդ բոլորը պիտի ծառայեն խորացնելու վէրքերը, հեռաւորար եւ խմորումները:

Երբ միլիոնաւոր բերաններ հաց կ'աղաղակեն, եւ օրերով ճամբայ կը քալեն ի խնդիր հացի, փակագիծ մը չէ որ կը բացուի, այլ նոր պատմութիւն մը, մրրկաշունչ շրջան մըն է որ կը սկսի:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հ. Յ. Դ. ՏՈՒՆԸ

Տօնի օր է Տէսինի համար, կիրակի օր: Եւ Ֆրանսայի Դաշնակցութեան համար:

Տօն մը՝ որ զուգադիպելով «Դաշնակցութեան Օր»ուան, աւելի մեծ արժէք պիտի ստանայ:

Արդարեւ, այս կիրակի է որ կը կատարուի հանդիսաւոր բացումը Հ. Յ. Դ. Տան: Առաջինը՝ իր տեսակին մէջ:

Ուրախ ենք եւ հպարտ ոչ միայն Տէսինի, այլ եւ ամբողջ Ֆրանսայի մեր ընկերները:

Ուրախ ենք, նաեւ, բազմաթիւ համակիրներու ու բարեկամներու, որոնք իրենց աջակցութիւնը ընծայեցին ու կ'ընծայեն, այս Տունին շինութեան եւ բարեզարդութեան համար:

Կատարեալ ուխտագնացութիւն մը՝ այս կիրակի, դէպ ի Տէսին:

Գտնուելով միջին Ֆրանսայի կեդրոնը, Լիոնէն քան վայրկեան հեռու, Տէսինի հանդէսը շրջականերէն ալ պիտի քաշէ բազմաթիւ այցելուներ:

Ուրիշ խօսքով, շատ մը քաղաքներէ ընկերներ, կիրակի օր, առիթ պիտի ունենան համախմբուելու, իրար ճանչնալու, փոխադարձաբար իմանալու իրենց չարն ու բարին:

Ի՞նչ աւելի գեղեցիկ պատեհութիւն քան այս բացման հանդէսը, որ պիտի պսակէ երկու տարուան աշխատանք մը:

Արդա՜ր է որ Տէսինի աշխատաւոր ընկերները փառաւորեն այս առթիւ, իրենց նախաձեռնութեան եւ յարատեւ ճիգին համար:

Որքան ալ համեստ ըլլայ ձեռնարկը, արժանի է մեր բոլորիս խանդաղատանքին:

Կամքի խնդիր մըն էր Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան շինութիւնը:

Եւ կամքը չէ՞ որ կը յաջողցնէ Դաշնակցութեան բոլոր գործերը:

Այսօր՝ տուն, վաղը՝ ընդհանրական բոյն, — կը բաւէ որ չպակսին հաւատքը, ինքնավստահութիւնն ու յարատեւութիւնը:

Ողջո՜յն բոլոր անոնց որ քար մը տեղաւորեցին Տէսինի Տան պատերուն վրայ:

ՎԱՀԷ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ 24 ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Իտալացիները երկար ատենէ ի վեր ծրագիր մը կ'որոճան, աշխարհի շրջանը կատարելու համար օդանաւով: Թռիչքը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Մարտին կամ Ապրիլին: Պիտի մասնակցին 24 ծովային օդանաւեր, միջակ մեծութեամբ եւ ժամը 125 մղոն արագութեամբ: Թռիչքը պիտի լրանայ 30 շրջանով, եւ կը հաշուեն թէ երեք ամիս պիտի տեւէ: Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ստուգել թէ որքան վստահելի են այս կարգի օդանաւերը: Միայն երկու կայաններ պիտի պատրաստուին, մէկը՝ Նիւ Եորքի, միւսը՝ Թոքիոյի մէջ:

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Ֆրանսայի բոլոր գաւառներէն պետական պաշտօնեաներու ընկերակցութիւնները բողոքներ կը ղրկեն Փարիզ, թոշակներու կրճատման ծրագրին դէմ: Ամէն կողմ ժողովներ կը գումարուին միեւնոյն նպատակով: Մասնաւորապէս դժգոհ են ուսուցիչները եւ երկաթուղիի պաշտօնեաները: Եղած յայտարարութիւններէն կ'երեւայ որ այս բողոքները նախնական քայլեր են, հաւաքական եւ աւելի լայն ձեռնարկի մը համար: Այսպէս, կը խօսուի գործադուլներ կազմակերպել կամ տուրքերը չվճարել, կառավարութեան վրայ ազդելու համար:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը քննիչ մարմին մը կազմած է, ապրուստի սղութեան պատճառները ուսումնասիրելու համար:

— :-: —

ԱՆՕԹԻՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ ալ նորութիւն կը դառնայ: Աւստրիոյ համայնավարական կուսակցութիւնը որոշեց անօթիներու արշաւ մը կազմակերպել դեկտ. 3ին, ամբողջ Աւստրիոյ գործազուրկներէն, որոնք Վիեննայի վրայ պիտի քալեն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գործազուրկները Լոնտոն հասան խաղաղ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Երէկ, չորեքշաբթի օր, Լոնտոն հասաւ «անօթութեան զունդերը», Անգլիոյ բոլոր մասերէն: Բոլորն ալ քալելով:

Գաղափար մը տալու համար տագնապի մասին, բաւէ որ Անգլիա երկու միլիոն գործազուրկներու մնայուն բանակ մը ունի 1926էն ի վեր: Այս թիւը 2,500,000ը անցած է 1930էն ի վեր: Տարին չվերջացած, երեք միլիոնի պիտի հասնի այս թիւը, եւ պիտի շարունակէ աւելնալ, ինչպէս կը խոստովանին պաշտօնական շրջանակները:

Բայց միայն գործազուրկներու բանակին յաւելումը չէ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ կառավարութեան: Գործազուրկները, ճարահատ, հետզհետէ աւելի անհամբեր կը դառնան եւ ընդունակ՝ խռովութիւններ յարուցանելու: Այս տեսակէտով լուրջ վախեր կան ձմրան համար, երբ աւելի կը սաստկանայ թշուառութիւնը:

Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, բայց անզօր: Անօթութիւնը չի տրամաբաներ, ոչ ալ կ'ահաբեկի արգելքներու առջեւ: Դեռ անցեալ շաբթու, 70,000 գործազուրկներ Լոնտոնի բոլոր կողմերէն խռնուեցան քաղաքին կեդրոնը, քաղաքապետութեան առջեւ, եւ ընդհարեցան ոստիկանութեան հետ: Հարկ եղաւ չորս ժամ տեւող եւ քանի անգամ հրացան պարպել, ցրուելու համար այս բանակը: Ընդհարումներու հետեւանքով 25 հոգի վիրաւորուեցան եւ 42 հոգի ձերբակալուեցան: Իսկ նիւթական վնասը քանի մը հազար սթերլինի հասաւ:

Դժգոհութեան նոր պատճառներէն մէկն ալ այն է որ կառավարութիւնը որոշած է քննութեան ենթարկել գործազուրկներու ապրուստի միջոցները, որպէս զի զեղծումներ չպատահին: Գործազուրկները արժանապատւութեան խնդիր դարձուցած են այս կարգադրութիւնը: Առաջ, բաւական էր նպաստ մը ստանալու համար կրկնէր որ յայտարարէր թէ գործազուրկ է: Այժմ տեղական իշխանութիւնները մանրակրկիտ քննութիւն կը կատարեն խնդրարկուին ապրուստի միջոցներուն մասին, եւ նպաստը կը կրճատեն, նոյն իսկ կը ջնջեն:

Լոնտոն հասած առաջին թափօրը կը բաղկանայ քանի հազար գործազուրկներէ, այր թէ կին: Անոնք ցոյցեր պիտի կատարեն շաբաթ եւ կիրակի:

Ի՞նչպէս պիտի պատսպարուի այս բազմութիւնը: Լոնտոնի քաղաքապետական խորհուրդը կ'առարկէ թէ ցոյցը կազմակերպողներուն կ'իյնայ հոգալ ցուցարարները: Հակառակ եղանակին խստութեանց, Սկովտիայէն եւ Կալէսի երկրէն եկած գործազուրկները կէտ առ կէտ կը հետեւին ժամանակացոյցին, որպէս զի միեւնոյն վայրը գտնուին որոշեալ ժամուն: Ամենամեծ ցոյցը պիտի կատարուի Հայտ Փարքի մէջ: Շատ քիչ դէպքեր պատահած են ճամբորդութեան ընթացքին: Գալով ապրուստի միջոցներուն, քալողները կերակրուած են եւ գիշերները պատսպարուած են զանազան միջոցներով: Շատ մը վայրերու մէջ հանգանակութիւններ ալ կատարուած, կամ հագուստ, կօշիկ, ծխախոտ եւն. բաժնուած են: Կարգ մը կարաւաններ լաւ պարենաւորուած են: Այսպէս, Սկովտիացիները իրենց հետ ունին շրջուն խոհանոց մը, որ շատ լաւ կազմակերպուած է եւ կերակուր կը հասցնէ կայանէ կայան:

Տասը տարիէն Եւրոպան ալ փաշիստ

Ինչպէս գրած էինք, Մուսոլինի մեծ ճառ մը խօսեցաւ Միլանի մէջ, փաշականութեան տասնամեակին առթիւ:

Մուսոլինի նախ յայտնեց թէ ընդհ. ներում պիտի հռչակուի մօտ օրէն, քաղաքական յանցաւորներու համար: Յետոյ, պատմելով փաշական շարժման ծնունդը, յայտարարեց.

— Մշտահոս ժողովներով չէ որ աշխարհը պիտի գտնէ իր առողջութիւնը: Կարելի եղածին չափ քիչ ժողով եւ աւելի շատ որոշում. քիչ օրակարգ եւ աւելի շատ գործ: Քսաներորդ դարը փաշականութեան դարը պիտի ըլլայ: Դարը՝ իտալական զօրութեան: Շրջան մը ուր Իտալիա, երրորդ անգամ ըլլալով, պիտի վերստանձնէ մարդկային քաղաքակրթութեան ղեկավարութիւնը, քանի որ, մեր սկզբունքէն դուրս, փրկութիւն չկայ մարդոց, աւելի պակաս՝ ժողովուրդներու համար: Առանց մարգարէ ըլլալու, կրնանք ըսել, — տասը տարիէն Եւրոպան պիտի բարեփոխուի: Տասը տարիէն Եւրոպան պիտի դառնայ փաշական կամ պիտի վարակուի փաշականութեամբ:

«Օր մը որ հեռու չէ — առ նուազն երեսուն տարի պէտք է ժողովուրդի մը հոգին թաթաւելու համար — օր մը մենք խաղաղ ու հպարտ պիտի ըլլանք փառաւոր դրօշը յանձնելով երիտասարդութեան որ կ'աճի մեր աչքին առջեւ: Եւ այն ատեն պիտի ըսենք, — ատոնք դրօշներն են փաշականներու մաքուր արիւնով նուիրագործուած յեղափոխութեան, բարձր բռնեցէք զանոնք, պաշտպանեցէք զանոնք եթէ հարկ է ձեր կեանքին գնով եւ այնպէս ըրէք որ ապագային անոնք լուսաւորուին նոր եւ ա՛լ աւելի փայլուն յաղթանակներու արեւով»:

Ռուս դրամանենգներու դատը

Երեքշաբթի օր Պերլինի մէջ սկսաւ դատավարութիւնը խումբ մը դրամանենգներու, որոնց մեծ մասը տարագիր Ռուսեր են: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի կեդրոնականներու նկարիչ մը, Իվան Միհայլով, որ 1923ին արդէն դատապարտուած էր կեղծ դրամ շինելուն համար: Բանտարկութեան միջոցին — երեք տարի — որմանկարներ շինած էր բանտի մատուռին պատերուն վրայ:

Միջազգային ոստիկանութիւնը երկար ատենէ ի վեր քննութիւն կը կատարէր հարիւր ստեռլինինգ եւ 500 տոլարնոց կեղծ թղթադրամներու հեղինակները երեւան հանելու համար: Այս առթիւ էր որ երեւան հանուեցաւ Պերլինի խումբը դրամանենգներուն ալ, որոնք թէ կը շինէին եւ թէ կը ծախէին: Ռուս նկարիչը, որ ժամանակին շատ հարուստ է եղած, 58 տարեկան է: Ուրիշ ամբաստանեալ մը, Մամոնով, նախապէս ալ 2ուկէս տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր:

■■■■■■■■

«13 ՏԱՐԵԿԱՆԷՆ ՎԱՐ» գրագիտուհիներու մրցանակը, որ կը բաղկանայ 2000 փրանքէ, առջի օր բաժնուեցաւ երեք աղջիկներու միջեւ: Մրցումին կը մասնակցէին 250 հոգի, որոնց 25ը միայն նկատի առնուեցան: Առաջին մրցանակը, 1000 փրանք, շահեցաւ 11 տարեկան ռուս աղջիկ մը, Նատին Ռուպաֆին, որ գրած էր նորավէպ մը, «Կկուն, սոխակը եւ էշը»:

ԱՐՄՏԻՔԻ ՄԹԵՐՈՒՄԸ ՁԱԽՈՂԱԾ

—)(o)(—

« ԱՀԱՒՈՐ ԱՆԿՈՒՄ »

Խորհրդային իշխանութիւնը նոր գեկոյցով մը կը խոստովանի թէ արմտիքի ծրագիրը նոր ձախողանքի մը մատնուած է եւ թէ հաւաքիչները մեծ դժուարութեանց կը հանդիպին: Սեպտեմբերի ընթացքին կարճ բարուրում մը նշմարուեցաւ, բայց յետոյ ահաւոր անկում մը յառաջ եկաւ: Վերջին երեք շաբաթներու ընթացքին, որ ամէնէն կարեւոր շրջանն է, կառավարութեան պաշտօնեաները սահմանուած քանակութեան կէսն իսկ չեն հաւաքած եւ օրէ օր կը թուլնայ հաւաքումը: Պաշտօնապէս կը յայտարարուի թէ այս ամսուան ձախողանքը մեծ մասով հետեւանք է կազմակերպութեանց անկարգութեան եւ տեղական իշխանութեանց չկամութեան: Բոլոր ցորենաշատ շրջանները չեն կրցած յանձնել անհրաժեշտ քանակութեամբ արմտիք, բաց ի թաթարական հանրապետութենէն որուն բաժինը շատ փոքր էր: Ուկրայնայի, Հիւսիսային Կովկասի եւ Ստորին Վոլկայի շրջանները, որոնք պարտաւոր են յանձնել կառավարութեան պահանջած արմտիքին կէսը, հազիւ մէկ երրորդը կրցած են տալ: Գիւղացիները կ'առարկեն թէ չեն կրնար յանձնել պահանջուած քանակութիւնը, որովհետեւ կառավարութիւնը գերագնահատած է բերքը: Պետական ծրագրի յանձնաժողովը կը յայտարարէ թէ նոյն իսկ շատ մը խորհրդային կազմակերպութիւններ դիրք բռնած են դասակարգային թշնամիներու հետ, միանալով գիւղացիներուն: Մասնաւորապէս Սեւ Հողերու շրջանին մէջ պաշտօնեաները բացէ ի բաց կ'արհամարհեն Մոսկուայի հրամանները, կը կեցնեն կարաւանները եւ կը ստիպեն գիւղացիները որ մասնաւոր շտեմարաններու յանձնեն իրենց արմտիքը, տեղական պէտքերու համար:

Խորհրդային թերթերը կ'ըսեն թէ դժուարութիւնները կ'աւելնան, իբրեւ հետեւանք երկաթուղիներու անկանոնութեան եւ թէ հազարաւոր թօն հացահատիկ կը փճանայ բաց օդին տակ, վակոններու սպասելով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՎՃԱՐԵԼ

Հողագործականներու տարեկան համագումարին մէջ, երկրագործական նախարար Կիչէվ ճառ մը խօսելով, երկարօրէն պարզեց հողագործութեան ծանր վիճակը: «Ծանր է նաեւ գանձին վիճակը, հակառակ ծախսերու ծայրայեղ կրճատման: Ելմտացոյցին մէկ երրորդը յատկացուած է հանրային պարտքին վճարման: Հակառակ բոլոր ջանքերուն եւ բարեկամեցողութեան, կառավարութիւնը այլ եւս չպիտի կրնայ վճարել իր արտաքին պարտքերը այն համեմատութեամբ ինչպէս մինչեւ հիմա»:

Նախարարը յետոյ խստօրէն ծաղրեց համայնավարներուն ընթացքը:

ԱՐԾԱԹԱԳԱՏ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ, որուն համար Հայ մը ձերբակալուեցաւ առջի օր, գողցուած է Փարիզի յունական եկեղեցիէն, համաձայն ոստիկանական տեղեկագրին: Միեւնոյն ատեն (26 Յուլիս) գողցուած են սկիհներ եւ իւղամաններ:

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Միջերկրականի ափերուն վրայ եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ, ծանր վնասներ պատճառելով: Ծառեր արմատախիլ եղան, տանիքներ փլան եւ արկածներ պատահեցան: Ծովը սաստիկ ալեկոծութեան մատնուած է եւ բոլոր սուրհանդակները ուշացած են: Երեքշաբթի օր ոչ մէկ ձկնորսանաւ կրցաւ մեկնիլ նաւահանգիստէն, իսկ դուրսէն հասած շոգենաւեր ստիպուեցան խարսխելու նաւակայքը ապաստանիլ: Իրիկուան դէմ օդը մեղմացաւ եւ երեք շոգենաւեր կրցան ճամբայ ելլել դէպ ի Արեւելք:

ՍԹԵՐԼԻՆԸ 83·60ի բացուեցաւ առջի օր եւ փակուեցաւ 84·71ի: Այս անկումները մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն առեւտրական հրապարակին:

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԴԷՄ

3·— ԱՐԱԲԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Հայերին մնում է վաղօրօք օգուտ
քաղել ուրեանց դրութիւնից:
ՄԻՔ· ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

Մեր յօդուածաշարքին այս երրորդ գլուխը հետաքրքրական է, բայց նուազ կարեւոր, այն պատճառով որ Եւրոպայի դէմ բացուած պայքարին մէջ Արաբիա չի կրնար տակաւին ներկայանալ իբրեւ միացեալ եւ անկախ պետութիւն: Այսուհանդերձ, «արեւելքի սանդուխներուն» եռեւէն կ'ընդնշմարուի ուրուապատկեր մը, սպառնացայտ եւ ահարկու, զոր կը բարձրացնէ արաբ մեծ ժողովուրդը, այնպէս ինչպէս կը ներշնչեն իր ազգային ցանկութիւնները: Վերջապէս կարելի չէ ուրանալ թէ արաբ ծով ժողովուրդը, իր պանդուածեղ ալիքներով, պատկառելի ազդակ մըն է Ասիոյ նախագաւիթին վրայ: Եւ յետոյ, նոյն այս ժողովուրդը չէ՞ր, որ վարեց առաջին կռիւները ընդդէմ արեւմուտքի (բիւզանդական կայսրութիւն): Նոյն այս արաբ ժողովուրդը չէ՞ր, որ, գրկելու համար Բիւզանդիոնը տնտեսական իր շօշափուկներէն (tentacule) երկարած մինչեւ Ասիոյ խորերը, հիմնեց հսկական թագաւորութիւն մը (Բագրատունեաց հարստութիւնը), եւ առուի մը նման շեղեց ու դէպ ի իր երկիրը հոսեցուց դանձը Ասիոյ առեւտրական ճամբաներուն: Եւ մի՞թէ տարբեր են հիմա կռուին դրդապատճառները, — տնտեսական տիրապետութիւն: Եւ մի՞թէ Արաբիա անտարբեր պիտի մնայ տնտեսական ճամբաներու տիրապետութեան կռուին պահուն:

Բայց այժմ ներկայացնենք պայքարը, զոր Արաբիա կը վարէ նախ կազմակերպուելու համար, մինչ այն թափանցիկ նպատակով, որ է՝ ընդդէմ Եւրոպայի: Այստեղ, դարձեալ կը դիմենք Մօրիս Միւրէի գրքին:

X

Ոչ մէկ խօսք, որ Արաբիա կը քալէ դէպ ի ազատագրութիւնը իր հողերուն եւ դէպ ի ամբողջական անկախութիւն:

Ընդհ· պատերազմի ժամանակ, Լոնտոնի կառավարութիւնը հսկայ ծրագիր մըն էր մշակեր, — իր հովանաւորութեան տակ առնել Արաբիան, ապահովելու համար Հնդկաստանի իր ճամբան: Գնդապետ Լօրէնս եւ Միս Կէրթրուտ Պէլ, այդ նպատակով, աշխատեցան կազմել արաբական դաշնակցութիւն մը: Հիճազի թագաւորն ալ, իր կարգին, «ծառայեց» այդ նպատակին: Բայց ըմբոստացա՛ն Արաբները եւ պատժեցին Հիւսէյին թագաւորը, որ դաւաճանած էր իսլամական դատին: Պարզապէս կրօնական մոլեռանդութիւն մը չէր այս ըմբոստութեան պատճառը, այլ եւ կար քաղաքական դժգոհութիւն մը: Անգլիա գրաւած էր իր խոստումները: Դեռ 1915ին, Սըր Հէնրի Մաք Մահօն, յանուն Լոնտոնի կառավարութեան մեծ խոստումներ ըրած էր Էմիր Հիւսէյինի: Մեծն Բրիտանիա կը ճանչնար արաբ ժողովուրդին անկախութիւնը արաբական ամբողջ հողերուն վրայ, մէջն ըլլալով նաեւ Պաղեստինը: Բայց Անգլիա չէր կրնար արգիլել Ֆրանսայի թափանցումը մերձաւոր արեւելքէն ներս: Երկու մեծ պետութիւնները մրցակցութեան մէջ էին այդտեղ: 1916ին Անգլիա համաձայնութիւն մը կը կնքէր Ֆրանսայի հետ՝ ճշդելով իրենց «ազդեցութեան գօտիները», որոնք կը դրժէին Արաբներուն տրուած խոստումները: Արաբները նշմարեցին առիկա, բայց լռեցին: Պատերազմէն յետոյ, սակայն, մէջտեղ դրին իրենց պահանջները: Մէկ կողմէ անգլեւֆրանսական մրցակցութիւնը, միւս կողմէ արաբական ըմբոստութիւնը, քանդեցին մշակուած բոլոր ծրագիրները: Անգլիա համոզուեցաւ որ, դէթ ժամանակի մը համար, ցնորք է արաբական դաշնակցութիւնը: Գնդապետ Լօրէնսի աշխատանքը... արեւելագիտութիւն էր պարզապէս, բայց երբեք քաղաքականութիւն: Արաբները զինուորական պատրաստութիւն չունէին՝ պաշտպանելու համար այն ընդարձակ հողերը, զորս գնդապետ Լօրէնս կը շնորհէր իրենց: Մանաւանդ անոր համար, որ այդ դաշնակցութիւնը կամ ամբողջ Արաբիան կը դրուէր Հիւսէյինի եւ իր տղոց պաշտպանութեան տակ: Հիւսէյին պիտի թագաւորէր Հիճազի վրայ, իր երեց որդին, Ապտուլլահ, Նէճտի վրայ, Ֆէյսալը՝ Դամասկոսի վրայ, երրորդ զաւակը՝ Պաղտատի վրայ, չորրորդը՝ Մուսուլի վրայ: Արաբական Դաշնակցութեան ծրագիրը ձախողեցաւ առաջին անգամ, երբ Ապտուլլահ, իր զինուորներով, փորձեց մտնել Նէճտ: Մեծ վնասներով, փախուստ տալով, նահանջեց: Նոյն ատեն Ապտուլլահ գնաց հաստատուիլ Անդրյորդանանի մէջ, միշտ հովանաւորութեանը տակ Անգլիոյ, որ աչք կը գոցէ՝ քանի Ապտուլլահ կը փորձէ խռովութիւն յարուցանել Ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ շրջաններուն մէջ: Ֆէյսալ աւելի եւս «ծառայեց» Անգլիոյ: Պատերազմը հազիւ աւարտած, պահանջեց բոլոր այն հողերը, որոնք իրեն խոստացուած էին Անգլիոյ կողմէ: Սակայն Ֆրանսա մերժեց տալ այն հողերը, որ, Վերսայլի դաշնագրով, դրուած էին իր հոգատարութեան տակ: Ու երբ անգլիական զինուորները հեռացան Սուրիայէն ըստ համաձայնութեան, որ կնքուած էր 15 սեպտ· 1919ին, Ֆէյսալ որոշեց մնալ եւ «թագաւորել»: Արաբ իշխանը կը հաւատար տակաւին արաբական դաշնակցութեան ծրագրին յաջողութեան, ուստի Սուրիոյ Արաբներուն հրաւէր կարդաց ապստամբիլ Ֆրանսայի դէմ: Զօրավար Կուրօ ստիպուեցաւ միջամտել զինեալ ուժով: Ֆէյսալ, անյօղդողդ, մտաւ կռուի: Ցաղթուեցաւ: Հիմա կը թագաւորէ Իրաքի վրայ:

Վահապիները, պարտութեան մատնելէ յետոյ Ապտուլլահը, այս անգամ յարձակեցան Հիւսէյինի վրայ: Ըստ Վահապիներուն, ինչ որ էին Ցոյները Անգլիոյ ձեռքը Թուրքիոյ մէջ, նոյնն էր Հիւսէյինի գերդաստանը՝ Արաբիոյ մէջ: Այնպէս որ Անգլիան էր, որ կ'ընկրկէր ու տեղի կուտար յաղթական Արաբներուն առջեւ, թէեւ պարտեալներն ըլլային արաբ իշխաններ: Սակայն անգլիական քաղաքականութեան ձախողութիւնը հետեւանքն էր սխալ ընտրութեան մը: Լոնտոն իր ծրագիրները հիմնեց Հիւսէյինի ուսերուն վրայ, առանց նկատի ունենալու թէ Արաբներու մէջ Հիւսէյինի դիրքը ամրապնդած էր այն հարստութիւնը, զոր ան դիզած էր կողոպտելով Մէքքէի եւ Մէտինէի ուխտաւորները: Այլապէս ոչ մէկ հմայք ունէր Հիւսէյինի հովանաւորութեան տակ: Զխանդավառուեցան նոյնպէս, երբ 21 ողջունեցին իրենց ազատագրութիւնը, Հիւսէյինի հովանաւորութիւնը: Զի խանդավառուեցան նոյնպէս, երբ 21 յունուար 1918ին անջատուեցան Պոլսոյ խալիֆայութենէն: Զխանդավառուեցան դարձեալ, երբ, 12 մարտ 1924ին, խալիֆա կը հռչակուէր Հիւսէյին: Վասն զի Արաբները կը զգային, որ Հիւսէյինի հետ Անգլիան էր, որ կը նստէր իրենց ուսերուն:

Անգլիա, անշուշտ, խաղաղ սրտով չէր, որ կը դիտէր իր յոյսերուն ոչնչացումը: Ի զուր փորձեց Քովէյթի մէջ համաձայնութեան գալ, — երկար տեւեցին բանակցութիւնները (դեկտեմբեր 1922 — մարտ 1924) եւ վերջացան անյաջողութեամբ:

Վահապիները յառաջացան եւ մեծ դիւրութեամբ գրաւեցին Հիճազն ու Մէտինէն:

Շատ բան գրուած է Վահապիներուն մասին: ՅԱՌԱՋի մէջ եւս լոյս տեսան երկար ծանօթութիւններ Վահապիներուն մասին: «Իսլամութեան բողոքականները» կը համարուին անոնք: Ամէն պարագայի, պարզակեաց Արաբներ են, — մաքրակրօն ցեղախումբ մը, որ կը յաւակնի վերականգնել Մուհամմէտի անեղծ աւանդութիւնները: Դէմ են պերճանքի, արարողութիւններու, — ուզեցին նոյն իսկ քանդել Քեապէն, երկնքէն իջած քարը, զոր կը պաշտեն Իսլամները, — կը դատապարտեն ոչ միայն ըմպելիները, այլ եւ սուրճը, ծխախոտը: Առաքինի են եւ կարգապահ, պարզակեաց են եւ արի: Հիճազի ժողովուրդին հետ բաղդատելով, հրաշալի կռուողներ են Վահապիները: Վերջապէս ունին առաքինութիւններ, որոնց կարելի է վստահիլ՝ հիմնելու համար Արաբական Դաշնակցութիւն մը:

Արդարեւ, Իպն Սաուտ այդ ծրագիրն է, կարծես, որ կը հետապնդէ: Բայց ոչ թէ ներշնչուելով դասերէն Անգլիացիներէն, որոնք եղան հեղինակն այդ ծրագրին, այլ ներհակն, թելադրուելով բուն իսկ արաբ ժողովուրդին շահերէն: Ուրեմն, արաբական դաշնակցութիւն մը, որ գործիք չպիտի ծառայէ Անգլիացիներուն ձեռքը, այլ զէնք մը՝ Անգլիացիներուն դէմ:

Ահա թէ ի՛նչ կը յայտարարէ Իպն Սաուտ, երբ կռուի ելաւ Հիւսէյինի դէմ.

— Ոտքի կանգնեցաւ Նէճտը՝ ազատագրելու համար բոլոր Արաբները եւ միացնելու համար իրարու:

Եւ յետոյ, իր կոչին մէջ, կը պարզէ այն ծրագիրները, որոնք մշակուեցան՝ անդամատելու, բաժան – բաժան ընելու համար Արաբիան, եւ այսպէս դնելու «անընդունելի» հոգատարութեան մը վարչաձեւին տակ:

Վահապիները գիտէին թէ որո՛ւ դէմ կը կռուէին: Հզօր էր իրենց թշնամին (Անգլիան): Ուրեմն անհրաժեշտ էր հզօր յենարաններ գտնել՝ փնտռելով դաշնակիցներ:

Այդ դաշնակիցներէն առաջինն եղաւ Թուրքիան: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ, այդ առթիւ, Գահիրէի «Էլ – Մէնար» թերթը. — «Ժամանակ մը Վահապիները իրենց դէմ ունէին ամբողջ իսլամ աշխարհը: Այսօր շատեր կան, որ համակիր են իրենց: Եւ ատիկա՝ Հիւսէյինի վատ քաղաքականութեան պատճառաւ: Հիւսէյինն էր, որ անխոհեմութիւնը գործեց քալելու Դաշնակիցներուն կողքին, որոնք թշնամիներն են Թուրքիոյ»: Անըմբռնելի չէ, արդարեւ, տեսնել որ Արաբները դարձեալ կը մօտենան Թուրքերուն, որոնց լուծին տակ այնքա՛ն հարստահարուեցան ու տառապեցան: Էնկիւրիի աշխարհիկ հանրապետութիւնը աւելի սիրելի է իրենց, քան եւրոպական տիրապետութիւնը: Վերջապէս Թուրքը, շատ ու շատ Արաբներու սրտին մէջ, «մոլորեալ եղբայր»ն է, որ պահ մը լքեց իր կրօնքը: Եւ յետոյ պէտք է խորհիլ, որ Թուրքերն ալ նուազ աշխատանք չեն թափեր մօտենալու Արաբներուն: Թերեւս Ռուսիոյ ազդեցութեան տակ:

Իրաւ ալ Ռուսիան բնքնակոչ դաշնակիցն է Արաբիոյ: Մոսկուա անհագին աշխատանք կը կատարէ Արաբիոյ մէջ, կտրելու համար մէջքը երկու եւրոպացի աշխարհակալներու, որոնք իր գլխաւոր հակառակորդներն են ծայրագոյն Արեւելքի հողամասերուն վրայ: Վերջապէս Արաբիոյ մէջ է, որ անգլեւռուսական յառաջապահները չփման մէջ կը մտնեն իրարու հետ: Որքա՛ն կը հրճուեցնէ Մոսկուան երա՛զը Արաբիոյ անկախութեան: Սակայն որո՞ւ կ'երթայ Արաբիոյ նախընտրութիւնը, — Ռուսիո՞յ իբրեւ դաշնակցի, թէ Անգլիոյ իբրեւ բարեկամի:

Կը թուի, Արաբիա համաձայնած է իրերու կացութեան: Զինադադար արաբ երկու հակառակորդ կողմերու միջեւ, — հիւսէյնական իշխան մը կը թագաւորէ Պաղտատէն Մուսուլ, վահապեան իշխան մը կը թագաւորէ Նէճտէն Հիճազ: Ֆէյսալ արդէն հին բարեկամ մըն է Անգլիոյ, հաւատարիմ թագաւոր: Իպն Սաուտ հետզհետէ կը վարժուի անգլիական փաղաքշանքին:

Արաբիա, դէմ ըլլալով հանդերձ Եւրոպայի, համակերպութիւն ցոյց կուտայ առ այժմ: Ո՞վ պիտի գետին շահի իր ոտքերուն տակ Արաբիոյ մէջ, Ռուսիա՞ն թէ Անգլիան: Աւանդութիւնները յոյս կուտան տակաւին Անգլիոյ: Սակայն այդ յոյսերը չեն դիմանար երկար ատեն, եթէ անշուշտ Անգլիա դարձեալ վշտացնէ Արաբները:

Յաջորդով կը պատմենք թէ ուրիշ ի՛նչ ձեւով Անգլիա իր դէմ հանեց Արաբները:

ԱԶԱՏԱՆԻ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ Յ· Դ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Դ.

Այս մտայնութիւնը գալիս էր դեռ 40ական թուականներից եւ ընդգրկում էր մի խոշոր շարժում, որ յայտնի է ռուս հասարակական-քաղաքական պատմութեան մէջ «Նարոդնիչեստվօ» (ժողովրդասիրութիւն) անունով եւ որի գաղափարախօսներն էին ռուսական մտքի ամենախոշոր տաղանդները (Տուրգենեւ, Տոլստոյ, Գլէբ Ուսպենսկի, Զլատովրատսկի, Միխայլովսկի, Պիսարեւ, Բէլինսկիյ, Դոբրոլիւբով եւ բազմաթիւ ուրիշներ՝ Պրուգաւին, Կարելին, Օրլով, Լուչեցկիյ եւլն.)։ Այն ժամանակուան արմատական եւ առաջադէմ ռուս մտաւորականութիւնը իր որոնումների մէջ կանգ էր առել գլխաւորապէս ճամայնական ճաստատութիւնների վրայ, որոնցից նա սպասում էր գիւղացիութեան վիճակի բարելաւման հարցի լուծումը (*)։ Հարցը վերաբերում էր ճողի ճամայնական մշակութեան: Համայնքը (օբշչինա) դարձել էր մի դիւթական միջոց, որով պիտի լուծուէին, եթէ ոչ բոլոր քաղաքատնտեսական կնճռոտ հարցերը, գէթ մեծապէս պիտի մեղմանար գիւղացու տնտեսական ծանր վիճակը։ Այդ հողի համայնաբար մշակելը մի տեսակ հեռաւոր սկզբնական ձեւն էր այժմեան բոլշեւիկեան կառաբելագործուած կոլխոզների։

Եթէ սա ռուս գիւղացու կեանքի բարելաւման համար մի գեղեցիկ միջոց էր, այնուամենայնիւ, հազիւ թէ նա կարող էր համապատասխան լինել այն ժամանակուան Տաճկահայաստանի խեղդող մթնոլորտին, որ կտորուող հայութեան բերնով պոռում էր միայն անկախութիւն։ Քրիստափորը այդ «համայնական սկզբունքը» մտցրեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի մէջ ուղղակի ընդօրինակելով Նարոդովոլցիների ծրագիրը, առանց խորապէս անդրադառնալու այն հարցին, թէ որքան դա համապատասխան է մեր իրականութեան եւ վիճակին։

(*).— Ինչպէս յայտնի է, Ալեքսանդր Բ· կայսրը *1861* թուին ազատագրեց ռուս գիւղացիութիւնը ճորտութիւնից, բայց չստեղծեց նրա ճամար տնտեսական վիճակի ապաճովութիւն: Այդպիսով գիւղացին ստացաւ ազատութիւն եւ մատնուեց սովի, — մի սոսկալի դրութիւն, որից ազատուելու ճամար տասնեակ միլիոնաւոր գիւղացիներ խնդիր էին տալիս կայսեր՝ կրկին տարածելու իրենց վրայ ճորտատիրութիւնը: Անախըմթաց մի երեւոյթ, որի դէմ կատաղի կռուեց ռուս անծնուէր մտաւորականութիւնը՝ աստիճանաբար բարձրացնելով գիւղացու տնտեսական վիճակը եւ կասեցնելով ճորտութեան վերաճաստատումը:

Տ.

Միայն կազմակերպող եւ նրա նպատակը ձեւակերպելիս՝ ծրագիրը ընդունում է. «Հ. Յ. Դաշնակցութեան նպատակն է ապստամբութեան միջոցով Տաճկահայաստանի մէջ ձեռք բերել քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւն»։

Պարզ է, որ այս ծրագրի խմբագրութիւնը այն չէր, ինչ որ կար Դաշնակցականների ստուար մեծամասնութեան մտքի մէջ։

Կ. Խատիսեանի խմբակը հեռացաւ, իսկ Լ. Սարգսեանի խմբակը մնաց, որովհետեւ հասկանում էր, որ Տաճկահայաստանի անկախութեան գաղափարը մեր ծրագրի մէջ պէտք է, գոնէ ժամանակաւորապէս, քօղարկուած լինի։ Ինքը՝ Քրիստափորը նմանապէս ընդունում էր, որ անկախութիւնը լաւագոյն ելքն է մեզ համար, բայց հաւատ չունէր նրա իրագործման հանդէպ. նա գտնում էր, որ Տաճկահայաստանի անկախութիւնը Ռուսաստանի համար անընդունելի է, որովհետեւ կը ստեղծէր անյաղթահարելի պատնէշ վերջինի ընթացքի առջեւ դէպի Միջերկրական ծովը։

Այս պատճառով ծրագրի մէջ պէտք չէ շեշտուի անկախութեան գաղափարը, այլ պէտք է ծանրանալ տնտեսական հարցերի բարելաւման վրայ։

Մեր խմբակը եւս դժգոհ էր ծրագրի խմբագրութիւնից, բայց համակերպուեց, որովհետեւ նոյնպէս ընդունում էր «քօղարկման» անհրաժեշտութիւնը։ Սակայն, թէ՛ Տաճկահայաստանի եւ թէ՛ Ռուսաստանի համար երբեք գաղտնի չմնաց մեր իսկական ձգտումը դէպի Տաճկահայաստանի անկախութիւնը:

X

Ուրեմն, Հ. Յ. Դ.եան հիմնադրութիւնը եւ յեղափոխական ընդվզումի փոթորկալից բռնկումը 1890 թուին առաջ եկան բացարձակապէս հայ ցեղի անկախութեան տենչանքներից։ Արժէք չունի, թէ նրա ղեկավարները զանազան քաղաքական նկատառումներով հետագայութիւն համարեցին քօղարկել էական իմաստը այդ շարժման։ Սա պարզապէս քաղաքական քօղարկումն էր գաղափարի ու նպատակի, եւ ոչ վերջինների դրժումը։

Այս պարզաբանութիւններից երեւում է, որ 1890 թւին հաւաքուել էին քաղաքական եւ ընկերային տարբեր դաւանանքի տէր մարդիկ մի ընդհանուր գրական գործ կատարելու համար: Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը ծնունդ էր հայ ժողովուրդի դարաւոր տառապանքների եւ անկախութեան երազների: Այս էր պատճառը, որ նրա իսկական հիմքը անկախութեան գաղափարն էր:

Սակայն, ամէն մի Դաշնակցական ընդունելով ազատագրութիւնը իբրեւ հիմնական նպատակ, մնացեալ հարցերին մօտենում էր իր մտաւոր հասակցողութեամբ եւ խառնուածքով: Այստեղից Դաշնակցականների բազմապիսի տիպարները, որոնց միմիայն անքակտելի կերպով կապւում էր հայ ժողովուրդի ճակատագիրը: Պարզ է, որ այն ժամանակ քարոզելը, թէկուզ ծրագրի միջոցով, դասակարգային բաժանում, միանգամայն անհամապատասխան էր իրերի դրութեան եւ ժողովրդի շահերին: Կեանքը աւելի առողջ թելադրանքներ ունէր նրանց համար, որոնք յեղափոխական ջիղ ունէին եւ պայքարելու կորով:

Սրանից պէտք է եզրակացնել, որ Հ· Յ· Դաշնակցութեան նպատակը պէտք չէ փնտռել ծրագրի մէջ, որովհետեւ ժամանակակից գործիչները եւ ինքը՝ հայ ժողովուրդը իրենց հոգիների եւ մտքերի մէջ այլ կերպ էին պատկերացնում իրենց ղօհաբերութիւնների իմաստն ու նպատակը: Բոլոր ճառերը, բոլոր երգերը, բոլոր խօսակցութիւնները պտտւում էին Տաճկահայաստանի անկախութեան շուրջը:

Ութսունական թուականները մեր պատմութեան այն ճգնաժամն էին, որը պիտի բաժանէր մեզ մեր երկարատեւ ամօթալի եւ սարկալից անցեալից, որովհետեւ այդ ժամանակն էր, երբ հայութիւնը որոշակի կերպով գիտակցեց, որ սպառնում են իրեն բնաջնջել: Լինել չլինելու հարց էր դրուած հայութեան առջեւ: Հայութիւնը պէտք էր վճռէր՝ ուզո՞ւմ է նա ապրել իբրեւ անկախ ազգային միութիւն, թէ՞ ոչնչանալ ու անցնել անյետացած ազգերի շարքը:

Հայութիւնը որոշեց բռնել ինքնապաշտպանութեան ճանապարհը: Իսկ ինքնապաշտպանութիւն այսպիսի ահաւոր պատմական շրջանում թէ՛ հոգեբանօրէն, թէ՛ տրամաբանօրէն նշանակում էր անկախութիւն, որովհետեւ զոհաբերող մարդու հասկացողութեան մէջ միայն անկախութիւնը կարող է հաւասար լինել իր զոհաբերութեան: Բացի դրանից, միանգամայն հասկանալի էր, որ տուեալ պայմաններում միայն անկախ վիճակը կարող էր ապահովել հայութեան ֆիզիքական անձեռնմխելիութիւնը գազանաբարոյ թշնամիներից:

Այստեղ էր որ պիտի հրապարակ գային այն անվեհեր հոգիները, որոնք յանդգնութիւն պիտի ունենային վերցնելու իրենց վրայ պատասխանատուութիւն ժողովրդի ու պատմութեան առջեւ եւ նոյնիսկ պարտադրէին հայ ազգին իրենց հոգիների մէջ բոցավառուող անկախութեան կրակը:

Հայ ազգը տեսաւ նրանց· սիրեց նրանց եւ հետեւեց նրանց՝ գիտակցելով միանգամայն այն սոսկալի զոհաբերութիւնները, որ այդ տաժանելի ուղին նրանից կը պահանջէր:

Այսպէս ծնուեց Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը՝ իր հիմն ունենալով հայ ազգի անկախութիւնը և այս սրբազան նպատակով աշխատեց մինչեւ Ղարաքիլիսան ու Սարդարապատը, մինչեւ 1918 թուականի Մայիս 28ը եւ մինչեւ այսօր:

ՏԱՐԱԳԻՐ

(Վերջ)

ՔԻՄԻԱ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Այս անհուն անսահման տիեզերքին մէջ բիւր անհամար գոյացութիւնները կը ձեւափոխուին, սակայն ոչ մէկ հիւլէ կը կորսուի: Որքան կրամ նիւթ կար միլիոնաւոր տարիներ առաջ, այնքան կայ այսօր եւ կը մնայ միլիոնաւոր տարիներ յետոյ:

Գոյացութիւնները, ըլլան հաստատուն, հեղուկ, կազային կը նկատուին մասնիկներու հաւաքոյթ մը: Այս ենթադրական անսահմանօրէն փոքրափոքր մասնիկները կը կազմեն շատ սքանչելի աշխարհ մը, լարուած դրական յաւիտենական օրէնքներով:

Նիւթին հիւլէական դրութենէ դուրս կայ ուրիշ կարեւորագոյն դրութիւն մը որ կը պարփակէ միջա – մոլորակային անջրպետը այն է եթեր ապակիէ անգամ թափանցելի, որու շնորհիւ մթնոլորտային վերի խաւերէն կը հաղորդուի լոյսի ձայնի ջերմութեան եւ ելեկտրականութեան երեւոյթները — այս է որ արեւու լոյսը մեզի կը հասցնէ երկվայրկեանը 300 հազար քիլոմեդր արագութեամբ:

Մասնիկները աղբիւր են նաեւ լոյսի, ձայնի, ջերմութեան ելեկտրականութեան եւ քիմիական «ռէաքսիոն»ներու ուժին:

Հիները թէ կ'ենթադրէին նիւթի հիւլէական դրութիւնը, բայց արդիւնական փորձեր չէին կատարեր: Անոնց զգայարանքներ դրեթէ անզգայ էին բնութեան երեւոյթներուն:

Մինչեւ 8րդ դար, մարդկային միտքը խորհրդաւոր երեւակայութեամբ մը թանձր մշուշի տակ կը հաւատար որ ամէն բան տիեզերքի մէջ բնութիւնը միայն կրնար ստեղծել, բաղադրել, տարրալուծել ցնդեցնել, խտացնել, ձեւափոխել:

Խաչակիրներու արշաւանքով ասիական, ափրիկեան ժողովուրդներու մըղացած դեռ սաղմնային քիմիան, եւրոպական ժողովուրդներու կը փոխանցուի: Միջին դարէն մինչեւ Վերածնունդ կը մնար ունայն ու անպէտ փորձերու գիտութիւն մը:

Ճարտարարուեստը՝ անոր միջոցաւ կը ձգտէր փիլիսոփայական քարով մը անարժէք մետաղները արժէքաւոր դարձնել. բժշկութիւնը՝ համայնաբոյժ սպեղանիով ծերութիւն երիտասարդացնել, կեանքը անմահացնել: Բայց այդ բոլոր փորձերը մնացին ապարդիւն: Իսկ հետեւանքը եղաւ այն որ բնութեան խորհրդաւոր գաղտնիքին թափանցողներու որոնումներով գտնուեցան թթուներ, աղեր որոնցմով այսօր կարելի է ամէն նիւթ ձեւափոխել, նոյն իսկ ստեղծել նիւթեր որոնք բնութեան մէջ կը պակսին, մարդկային կենսունակութեան զարկ տալու համար:

Վերջի երկու դարերուն քիմիան, Պիւթակորի, Պղատոնի, Դեմոկրիտի, Արքիմէտէսի, Կալիլէի, Քրիստափոր Քոլոմպոսի, Կիւթէնպէրկի, Տէքարթի, Լայպնիցի, Նեւտոնի, Փափէնի, Վոլթայի, Լավուազիէի, Փասթէօրի, եւն·, եւն· ներշնչումներու աւետաբան դարձած՝ յեղաշրջեց ու կը յեղաշրջէ, տիեզերագիտութիւնը, ընկերային գիտութիւնը, շոգիով, մագնիսականութեամբ ելեկտրականութեամբ տարբաղադրելով ու բաղադրելով:

Կենսատու արեւի մը լուսապայծառ ճառագայթներով փարատած մառախլապատ աղջամուղջը դարձած է յառաջդիմութեան ու քաղաքակրթութեան հսկայ ազդակ մը:

Բոլոր ազգեր այսօր քիմիաի մէջ կը գտնեն ամէնէն կարեւոր եւ ամէնէն էական աղբիւրը աշխատանքի, շահու բարօրութեան ու ինքնապաշտպանութեան:

Տիեզերքի մէջ ամէն ձեւափոխութիւն քիմիական փորձ է (réaction), հետեւաբար ուրիշ բաղադրութեան մը արտադրում: Մարդկային էակի մը իր ծանրութեան 1/50րդ հաւասար առած սօրեայ սնունդը, մանրէներու աշխարհէն ամիպի իր ծանրութեան 300 անգամ աւելի առած սնունդը, կամ քանի մը ժամուան մէջ իր նման հազարաւոր ամիպներու ծնունդ տալը, բուսական աշխարհէն՝ ճակնդեղի, շողգամի սիրմնահատիկի քանի մը ամիս հողի տակ ուռճանալով իր ծանրութեամբ 500,000 անգամ աւելի կըշռելը, բազմապիսի վառուող պատառները, ծարաւ անցնող զանազան գոյնզգոյն ըմպելիները, գաղջ հիւրասրահի մը մէջ կախարդական կնոջ մը անուշահոտ բուրմունքը ու բոլոր բոլոր քիմիական «ռէաքսիոն»ի արդիւնք են:

Հապա հանքային, բուսական, կենդանական աշխարհէն առնուած, գտնուած բիւրաւոր նիւթեր դեղեր ու թոյներ...

Անհամար են քիմիական արտադրութիւններով գործուած հրաշքներն ու աւերները:

Քիմիական պայթուցիկ նիւթերով է որ բացուեցան Մօն – Սէնէզ (12,223 մեդր, Ֆրանսա – իտալական սահման) եւ Սէն – Կօթառի (14,500 մ·) փապուղիները: Առանց պայթուցիկի այսպիսի վիթխարի գործեր գլուխ հանելու համար դարերու աշխատանք պէտք էր:

Պատմութիւնը արձանագրած է քիմիական նիւթերով ինքնապաշտպանութիւնը 1914ի համաշխարհային պատերազմին որ քանի մը միլիոն երիտասարդներու կեանք չորցուց, հեղձուցիչ, հրձիգ կազերով ու հեղուկներով: Օրինակ, քլօռով, phosgèneով, ահարկու ypéritով (dichlorodiéthyle sulfone) եւ հազարաւոր ուրիշներ, որ կան ու կը փնտռուին ապագային հակառակորդներ իրարու դէմ գործածելու համար:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ապագայ պատերազմը: Բնական է քիմիական, քիմիական պատերազմը կարծուածին չափ բարդ կամ խորհրդաւոր չէ, այլ շատ պարզ: Ինչպէս մէկ միլիկրամ վարդի հոտով կարելի է 300 խորանարդ մեդր տարածութիւն ունեցող սրահ մը անուշահոտել, այնպէս ալ կան այսօր այնպիսի թունաւոր նիւթեր որոնցմով կարելի է ամբողջ քաղաքներու մթնոլորտը մահաշիթ դարձնել, չորցնել ծառ ու ծաղիկ, բոյս կենդանի:

Քիմիան մարդկային ընկերութեան տնտեսակարգի հիմքն է, տիտանեան

չահերու աղբիւր, գեղեցիկի եւ կենսունակութեան, արուեստի ու օգտակարութեան հրաշագործ ուժ մը, ու նաեւ ընդունակ ահաւոր չարիքներ գործելու։ Մարդկային միտքը ծայրայեղութենէ ծայրայեղութիւն կը գահավիժի միշտ, կեանքը դարձնելով կրքոտ չահամոլութեան, մենամոլութեան, ոխակալութեան կրկէս մը...

Գ. ՇԷԽԻԿԵԱՆ
(Քիմիագէտ)

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԻԶՄԻՐԷՆ ՊՈԼԻՍ

— :-: —

ԽՄԲ.— Կը շարունակենք տալ միքիամ Հարրիի տպաւորութիւններ ըը Իզմիրէն, ուսկից ֆրանսացի փիպագիրը անցած է Պոլիս։

Ազատ հրապարակ մը, ուր հրսկայ թթենիի մը շուքին օգտուելով՝ սրճարան մըն են շիներ։ Ցաճախորդները, որոնք հագուած են եւրոպական ձեւով,— Աստուա՛ծ իմ, ինչո՞ւ ափաշի կերպարանք առեր են բոլորն ալ այսպէս,— նստեր են սուրճ կը խմեն պզտրտիկ գաւաթներով, կամ միայն գաւաթ մը ջուր, եւ կամ ոչինչ։ Ոմանք տապեղ (թավլու) կը խաղան։ Մեր կողքին, նստարանի մը վրայ, մեծղի յաճախորդ մը նարկիլէ կը քաշէ։ Նախ ոտքերը կախեր էր, յետոյ մէկը վերցուց, յետոյ միւսը։ Եւ այսպէս կ'երազէ՛, հեծելանիւով ճամբորդող մարդու գլխարկ մը դրած, բայց կարծես փաթթոց դրած ըլլար։

Մօտակայ մզկիթին մինարէէն աղօթքի կը կանչեն։ Շատեր ոտքի կ'ելլեն, կ'երթան ապտէսթ առնելու աւազանին եզերքը, (ինչ որ շատ նեղացուցիչ կը թուի այսպէս հագուած եւրոպական ձեւով)։ Յետոյ կը մտնեն մզկիթին նախագաւիթը։ Կը հանեն իրենց կօշիկն ու գուլպան, ոմանք կը հանեն իրենց վերարկուներն ալ, կը քակեն իրենց ուսկապերն ալ (bretelles), նոյնիսկ տաբատին մէջքի առաջին կոճակները։ Անոնք որ քասքէթ դրած են, տեւ կը դարձնեն արեւանոցը, ծոծրակին վրայ կը բերեն։ Ոմանք ալ կը հանեն իրենց յարդէ կամ թաղիքէ գլխարկները եւ թաշկինակ կը դնեն տեղը, (դի չի վայլեր բաց գլուխով ներկայանալ Ալլահին աչքին)։ Յետոյ այսպէս մերկացեալ, կը մտնեն մզկիթէն ներս, կօշիկները իրենց ձեռքին մէջ բռնած, հագուստները իրենց թեւերուն վրայ նետած։ Մզկիթին մէջ, կօշիկներն ու հագուստները կը դնեն իրենց առջեւ, զաղթականի տարրակի մը պէս, ու կ'աղօթե՛ն...։

Ջերմեռանդութեամբ, Իսլամի իրենց ամբողջ հոգիով, կը սկսին կրօնականմարմնամարզը, յափշտակուած ու անտարբեր դարերու ջուր փոփոխութիւններուն, ու կ'աղօթեն հզլով սրտով, միաթիք ինքնամոռացումով մը, յո՛ւռ, ոչ իսկ շրթներու փափուք մը հանելով։

Վերադարձանք անցնելով հրկիզուած թաղերէն։ Թշուառութեան վրայ կը ծփայ երանաքեր հոտ մը, կանանչ տերեւներու եւ մեղրի բոյրով խառն։ Ազահութեամբ կը ծծենք հոտը։

— Թիւթիւն, կ'ըսէ կառապանը, որ ֆրանսերէն չի գիտեր։

Չեմ հասկնար։ Բայց ահա կիսափուլ ընդարձակ շէնքի մը պատուհաններէն կը կախուին տոնուածն 20դէմքեր, ծծադրոտ երեսներ, թեթեւ մը ծածկուած փարդագոյն կապոյտ եւ դեղին շղարշներով, — հրաշալի առկախ պարտէզ մը հրդեհէն սեւցած քարերուն վրայ։

— Ի՞նչ շէնք է այս։

— Թիւթիւն, կը կրկնէ նորէն կառապանը։

Օձիքէն կը քաշեմ, հասկցնելու համար որ կեցնէ կառքը։ Յետոյ վար կը ցատկեմ կառքէն, կ'անցնիմ կալուած հակերուն վրայէն ու կը հասնիմ դրան, որ փակուած է։ Մարդ մը կ'արգիլէ ինծի ներս մտնել։

— Թիւթի՛ւն։

Ձեռքը «պախշիշ» մը կը դնեմ ու կ'անցնիմ։ Ներսը, աւելի բարկ, կը ծփար նոյն հոտը կանանչ խոտի եւ մեղրի։ Կը տեսնեմ հսկայ հակեր։

— Թիւթի՛ւն։

Մանկամարդ աղջիկ մը հաճոյակատարութեամբ ինծի ցոյց կուտայ թուղ տերեւներ։

Հիմա հասկցայ։ Ծխախո՛տ է եղեր։

Թիւթիւնճիները բոլորուեցան շուրջըս։ Աղջիկներ, որ ծխախոտի մէջ կ'աշխատին։ Ոմանք, 3—4 եղած, նստեր են գուշի մը առջեւ, որ լեցուն է կարմիր հեղուկով մը։ Հացը կը թաթխեն ու կ'ուտեն։ Ոմանք ալ իրենց ակռաները մխրճելով ձմերուկի պճեղներու մէջ, կը խածնեն լիաթուշ։

Ճաշի ժամ է։

Վերակացու մը, որ քիչ մը ֆրանսերէն գիտէ, ինծի կը բացատրէ թէ ծխախոտի վաճառականութիւնը, որ այնքան ծաղկեալ էր, նուազած է հիմա, թէ՛ տնտեսական տագնապին պատճառով, եւ թէ՛ քրիստոնեաներու վտարման պատճառով։

Այսուհանդերձ կ'աշխատին, ծխախոտ կը մշակեն։ Ծխախոտին մեծ մասը կը ղրկուի Ֆրանսա։

— Այս բանուորուհիները ի՞նչ ազգէ են։

— Թուրք են, բոլորն ալ Թուրք են։ Առաջ միայն Հայերն ու Յոյները կ'աշխատէին ծխախոտի մէջ, որովհետեւ Թրքուհիները կը մերժէին աշխատիլ իրենց տուներէն դուրս։ Հիմա պէտք է որ աշխատին ամէն տեղ։ Տեսէ՛ք, սա տժգոյն աղջիկը, նախկին սպայի մը աղջիկն է...

ԾԻԾԱՂ

Դերասան Մնակեան, Պոլսոյ մէջ, նոր թատերախաղ մը կը պատրաստէր։ Նկարիչին հարցուց.

— Անտառի «տէքօ՛ր»ները բաւածիս պէս եղա՞ն։

— Այո՛, ձեր ուզածին պէս։

— Լա՛ւ... միայն թէ՝ անտառը աւելի կենդանի ընելու համար խորէն գայլերու ոռնոց պէտք է լսուի։ Ո՞վ պիտի ընէ ասիկա։

Զօպանեան, յանկարծ, խօսքի խառնուելով.

— Հոգ մի ըներ, եղբա՛յր... դուն միայն անօթի գայլ փնտռէ... Բոլոր դերասանները ո՛ր օրուան կը սպասեն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Ատլանտեանի ալիքներուն զոհ գնաց Ֆիլատէլֆիոյ դաշնակցական կոմիտէի ընկերներէն Սիմոն Մարտիրոսեանը, որ Աթլանթիք Սիթիի մէջ ծովի լոգանք առած պահուն կը խեղդուի եւ դիակը հազիւ 4 օր վերջը ջուրին երեսը կ'ելլէ։

Ընկերոջ խեղդուելուն գոյժը խոր յուզում պատճառած է ամբողջ գաղութին եւ մասնաւորապէս Դաշնակցականներուն։

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է մեծ շուքով։ Թափօրը կը բաղկանար 75 ինքնաշարժներէ։ Դամբանականներ խօսած են Վահրամ Ծ. վրդ. Նալբանդեան եւ ընկ. Լեւոն Ներսէսեան։

Հանգուցեալ ընկերը այրի կը թողու իր երիտասարդ կինը եւ որբ՝ իր 15ամեայ մանչուկը։ Իր փոքր եղբայրը կը գտնուի Յունաստան։ Հազիւ 27 տարեկան կար։

Փոխան ծաղկեպսակի եղած են նուիրատուութիւններ, որոնցմէ գոյացած է 110 տոլար՝ ի նպաստ Դաշնակցութեան եւ Հ. Կ. Խաչի նպատակներուն։

Ընկ. Սիմոն Մարտիրոսեան Իզմիրցի էր։ Ծնողքը եւ իր մէկ եղբայրը աղէտին զոհ տալէ վերջ, փոքր եղբօրը Կոստանի հետ որբացած է 15 տարեկան հասակին մէջ, Ամերիկա հաստատուած է 1920ին։ Այդ թուականին ալ կը գտնուէր Դաշնակցական շարքերու մէջ։

Իրմով կը կորսուի եռանդուն, գիտակից ու նուիրուած Դաշնակցական մը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԾԽԱԽՈՏԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

1932 տարուան առաջին 8 ամիսներու ընթացքին, օտար զանազան երկիրներ արտածուած ծխախոտներուն գումարն է 12,582,383 քիլօ։ Գլխաւոր գնորդները եղած են Իտալիա, Գերմանիա,, Ամերիկա, Հոլանտա, Յունաստան, Եգիպտոս, Չեխօսլաւիա, Պելճիքա, Աւստրիա եւլն.։ Այս ծխախոտներուն իբր արժէք ստացուած է 12,291,879 ոսկի։ Համեմատած նախորդ տարուան 8 ամիսներու ծխախոտի արտածման, այս տարի, այդ ժամանակամիջոցին, 3,129,642 քիլօ աւելի արտածուած է, բայց ընդհանուր արժէքի տեսակէտով 1,500,000 ոսկի պակաս արժած է։

ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Առ հասարակ բոլոր երկիրներու հետ եղած առեւտրական յարաբերութիւնները քննող մարմին մը կազմուած է տնտեսական գործավարութեան մէջ։ Այդ քննութենէն յետոյ, գործավարութիւնը յարաբերութեան պիտի մտնէ բոլոր երկիրներու հետ առանձին առանձին, եւ ամէն մէկին հետ փոխադարձ շահերու վրայ համաձայնութիւններ պիտի կնքէ։

Առեւտրական Սենեակը վերջին տասը տարուան ընթացքին զանազան պետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած առեւտրական յարաբերութեան մասին տեղեկագիր մը պատրաստած է, իսկ ամէն մէկ պետութեան համար ալ՝ թղթածրար մը։

ՀԱԿԻԹԸ Ի՞ՆՉ ԸՆԵՆ

Թուրքիա իր հակիթը գլխաւորաբար Ֆրանսա եւ Սպանիա կ'արտածէ։ Ֆրանսա արգելքներ դրաւ։ Այժմ Սպանիա եւս կը պահանջէ որ ամէն մէկ անտուկի համար հինգ հարիւր ֆրանք Պանքա Իսբանոլի տրուի՝ մաքսատուրքին հետ։ Այս դժուարութիւններուն համար, Ինէպոլուի վաճառականներէն Ալի Ֆայիք Պարսելոնա մեկնած էր։

Վերադարձին յայտարարած է որ «Սպանիա այդ դժուարութիւնները կը հանէ, որպէս զի իրմէ ապրանք առնենք՝ հակիթին փոխարէն։ Եւ սակայն, Սպանիա գինի ունի, իսկ մենք խաղողի զուտ գինի շատ ունինք»։

Այս լուրը մեծ շուարման մատնած է հակիթի վաճառականները։ Որովհետեւ այս կերպով, Սպանիա հակիթ ղրկելը անկարելի կը դառնայ։ Հակիթին գինը ինկած է ու գիւղացիին գլխաւոր եկամուտներէն մին պակսած։ Թէեւ, կարգ մը թերթեր գրեցին թէ դրամատունը վարկ պիտի բանայ վաճառականներուն որ շարունակեն հակիթ գնել, բայց ճիշդ չէ. երբ չի կրնար ապառիկ ծախել՝ ի՞նչ գնէ...։

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

Վերջերս, հիմնական բարեփոխումներ եղան առեւտրական բարձրագոյն վարժարանի եւ լիսէին մէջ։ Լիսէէն ելլող աշակերտը դասարանային քննութենէն զատ, «Պաքալօրիա» մը պիտի անցընէ՝ մտնելու համար Բարձր. վարժարանը։ Լիսէին տնօրէնը ըռած է.— Նոր տնտեսական գործավարը վարժարան այցելեց եւ հրահանգներ տուաւ։ Մեր վարժարանը աւարտողը պիտի կարենայ պաշտօն առնել նմատական, առեւտրական, տնտեսական հաստատութիւններու մէջ։ Այս տարուընէ սկսեալ, վերջին կարգին կցեցինք «գործնական դիւան մը, որով աշակերտը գործի տան մը գործողութիւններուն ալ պիտի ընտելանայ»։

Գալով Բարձր. Առեւտր. վարժարանին, անոր աւելի գիտական հանգամանք մը պիտի տրուի։ Տնտեսագիտութեան ընդհանուր պատմութիւնն ու տնտեսագիտական ճիւղերու պատմութիւնները վեց շրջանի մէջ պիտի աւանդուին։

Ընկերային տնտեսագիտութեան համար ալ առանձին շրջան մը պիտի յատկացուի։ Մինչեւ այժմ, աշակերտները առանց քննութեան կարգ կը փոխէին։ Միայն աւարտած ատեն, բոլոր դասերուն քննութիւն կուտային։ Ասկէ վերջ, ամէն տարի քննութիւն պիտի տան։

ՊՈԼՍՈՅ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ

Պոլիս կը գտնուի Փրոֆ. Եանսէն։ Եանսէն ըսած է.— «Պոլսոյ մէջ յատակագծի գործադրումէն զոհ եմ։ Զգացի դեռ էնկիւրի, որով չեմ գիտեր թէ հոն ո՛ր աստիճան ի գործ դրուի։ Գիտցածս այն է որ իբրեւ Պոլսոյ յատակագիծ՝ որոշ բան մը չկայ. Թէեւ Թաղապետութիւնը յիսուն հազար ոսկի դրեր է պիւտճէին մէջ։

վարչապետին եւ հանր. շինութեանց գործավարին հետ տեսնուեցայ։ Այսօր ալ կուսակալին հետ։ Պոլսոյ յատակագիծը մեծ գումարներու կը կարօտի։ Զայն գործադրելը շատ դժուար է։ Որովհետեւ դարերու ընթացքին, Պոլիսը շատ անկանոն շինուեր են։ Պէտք է հազարաւոր շէնքեր քանդել։ Անցեալ օր դիտեցի Էմին Էօնիւէն Ուն Գափան երկարող ճամբան. Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ ճամբայ։ Յետոյ, քանդելէ՛ առաջ շինել կ'ուզէ որ տունի տագնապ չստեղծուի...»։

ՄԱՄՈՒԼ

Պատրանքը վերջ կը գտնէ

■■■

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (19 հոկտեմբեր).

— «Ներգաղթի յառաջիկայ — եւ այս տարուան համար վերջին — կարաւանին միայն պուլկարահայ գաղթականութեան յատուկ եղած ըլլալու իրողութիւնը, կուգայ միանգամ ընդ միշտ հողին կպցնելու յունահայ գաղթականներու այնմասը, որ ամիսներով, երազներով ու յոյսերով օրօրուեցաւ օդին մէջ առկախ։ Կուգայ զանոնք կեցնելու մերկ ու բացարձակ իրականութեան հետ դէմ յանդիման եւ հասկցնելու անոնց, որ ցնոր տնօրինութիւն, գոնէ մինչեւ յառաջիկայ գարուն կամ ամառ, դատապարտուած են մնալու այս երկրին մէջ, կծկտած՝ իրենց սեւ թշուառութեան ու ամենօրեայ ցաւերուն վրայ։

Կը բաւէ, որքան յոյսերով օրօրուեցան անոնք Յունիսէն մինչեւ Հոկտեմբեր, ամբողջ հինգ ամիս, հաւատալով՝ իրենց թշուառ գոյութիւնը շահագործողներու խօսքին ու հաւաստիքին։ Թող հիմա հասկնան, որ Շահվերդեանները գիտակցօրէն խաբեցին զիրենք, երբ ըսին որ աշնան նոր կարաւան մը եւս ճամբայ պիտի հանուի Սէրէզի, Տրամայի եւ Քավալայի արձանագրուածներէն։ Անոնք գիտէին որ սուտ էր իրենց հաւաստիքը. որովհետեւ գիտէին, որ միեւնոյն խոստումը տուած էին նաեւ Պուլկարահայերուն, եւ գիտէին, մանաւանդ, որ Հայաստանի բնակարանային պայմանները թոյլատու չեն անմիջական նոր փոխադրութեանց համար։ Գիտնալով հանդերձ սակայն, համայնավար գործակալներն ու անոնց գործակիցները անհրաժեշտ կը նկատէին ներգաղթի խայծը բնաւ չհեռացնել անճար գաղթականութեան աչքերուն առջեւէն, որպէս զի այդ խայծի ազդեցութեան տակ, կարենան իրենց կուսակցական մանածը կարմրցնելու գործը շարունակել այս գաղութին մէջ։

Յունահայ արձանագրուած գաղթականութեան այս լքումով, վերջ կը գտնէ պատրանքը եւ կանգ կ'առնէ Շահվերդեաններու ղեկավարած Հօկերուն բեմադրած խաբէութիւնը։ Կը դադրին թմբկահարութիւնները եւ կարմրուկները կը ղրկուին՝ իրենց թմբուկներուն ճաթռտած կաշիները փոխելու հնարաւորութենէն։ Երկար տեւեց արդէն գաղթականներուն միամտութիւնն ու գործակալ-գործակիցներու անմտութիւնը»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԳԱՂՏՆԻ» ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՈ, հոկտ. 24 (Սեփ. թղթ).— Այս գիւղաքաղաքը կը գտնուի Մարսէյլէն 40 քիլոմեթր հեռու։ Այս տեղի գործերը լաւ ըլլալով, տագնապի մատնուած բանւորները հաւաքուած են ազահանքին մէջ։ Օրականները բաւական գոհացուցիչ են։ Ոչ մէկ հայկական կազմակերպութիւն։ Քանի մը թափթփուքներ այս առիթէն օգտուելով, ժողով ժողովի վրայ կը գումարեն։ Առաջին ժողովին ներկայ կ'ըլլան 12 հոգի, իսկ երկրորդին 28 հոգի, որոնք անմիջապէս կը մկրտուին իբրեւ «Հօկի» միութիւն։ Հոկտեմբեր 12ին վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները, օրակարգը պատրաստուած է քարտուղարէն գաղտնի։ Անդամները ներկայ են ամբողջութեամբ, քանի մը նորեկներ մէկ կողմ կը սպասեն։ Ինչ է օրակարգը։ Կատանք հետեւեալ իրողութիւններ քաղած օրակարգէն։

Առաջին.— Նորակազմ միութիւնս պիտի ջանայ պայքարիլ բոլոր անոնց դէմ, որոնք հակառակ են Խ. Հայաստանի շինարարութեան ու անոր ուղեգիծին։

Երկրորդ.— Ներկայ ժողովս իր մէջէն պիտի որոշէ խումբ մը ընկերներ, որոնք գործարաններու մէջ աշխատող Դաշնակներու հետ վիճաբանութեան բռնուելով, փողոց նետել պիտի տան զանոնք։

Երրորդ.— Ամէն պարագայի մէջ խանգարել կամ խաչաձեւել Դաշնակներու կողմէ սարքուած հանդէս կամ ներկայացումները։

Չորրորդ.— Այն ընկերները որ մասնութեամբ Տէսինի գործարանէն դուրս թափուած են, անոնց արդար վրէժը լուծել, ներկայանալ Դաշնակի մը իբրեւ չէզոք եւ պատոտի կամ օգափոխութեան միջոցին վտանգ մը հասցնել անոր գլխուն։

Հինգերորդ.— Նորակազմ Հօկին գործը պիտի ըլլայ բանւորներու մէջ տարածել Հօկի անունը ու անոր գործունէութիւնը։

Վեցերորդ.— Երիտասարդ կիներ ու աղջիկներ հաւաքել մեր շուրջը անոնց սորվեցնել Հօկին ոգին, պատուիրել որ եթէ ազգային կամ ծանօթներ ունին Ֆրանսահայ Հայ Կարմիր Խաչի միութիւններու մէջ, թող համոզեն ու դուրս քաշեն զանոնք։

Եօթներորդ.— Մեր մէջ հանգանակութիւններ կատարել, ներկայացումներ տալ, գոյացած հասոյթը տրամադրել այն ընկերներուն, որոնք յեղափոխութեան զոհ կ'երթան։ Օրինակ ունինք երկու քաղաքական վտարեալներ, Տէսինէն ընկ. Աւրօ-Սարգիսեան, Կրընոպլէն ընկ. Կարպիս Պարտիզպանեան, Մարսէյլէն Նուպար Տէրտէրեան եւ ուրիշներ։ Ամէն միջոց ձեռք բերելու ենք այս ընկերներու կեանքը ապահովելու համար։

Թշո՛ւառ մարդիկ որ կը յուսան դատ շահիլ այսպիսի խարդախութիւններով...

Ի՞նչպէս կը կառավարէիք այսօրուան Հայաստանը, եթէ չըլլա՛ր Դաշնակցութեան թափած արիւնն ու քրտինքը։

Յովսէփ Մարգարեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԱՐԷ՛Ի, ԱՐԷ՛Ի...

■■■■■■■■■

= Ինչպէ՛ս. սէր չէ՞, երբ աչքերուս առջեւ կը պատկերանայ իր նրբին հասակը, մատներս կը դողան իր մէջքին երեւակայական մօտիկութենէն, որպէս թէ կը սեղմեն արդէն, կարծես շրթներս... սէր չէ՞ երբ իր կարօտով կը տուայտիմ օրն ի բուն։

Արմանին աչքերը կը վառին, ու վստահ եմ որ իր սիտուամին մէջ դիս չի տեսներ։ Այլ,

—Ո՛չ, կ'առաջարկեմ, կիրք կայ, շատ կիրք, զրկանք, լքում։ Եւ ապրելու կենդանական բնազդ։ Անդունդ գլորողի՝ կեանքին կառչելու հակամիտութիւն։ Անցեալ օր եկեղեցիին առջեւ կեցած կին մը կը դիտէիր։ Այդ կինն ալ գեղեցիկ էր, նոյն կրակը աչքերուդ մէջ որով կը վառին այժմ։ Եւ որքան կրցայ հասկնալ նկարագրածներէդ՝ այս մէկը բնաւ չէր նմաներ քուկինիդ։ Տարբեր գեղեցկութիւն էր, եւ մարմնեղ։ Ուստի մի՛ ըսեր նմանութիւն մը գտած ըլլալդ։ Արդ, այս ամէնով, չը՞ պիտի ուզէիր փոխել բացակային հետ... այս մէկը մօտդ է չէ՞... միայն թէ ուզէ՛...

= Բա՛ւ է։ Կը սխալիս։

Խիստ է, ու թափանցիկ, մագաղաթեայ ճակատը լուրջ, պաղ։ Ժպիտս կ'ապակիանայ ու կը փշրուի։ Զարմացած եմ։

— Ուզեցիր որ չպահեմ մտածածս, կ'ըսեմ մեղմութեամբ ու կը լռեմ։ Կը լռենք երկուքս ալ։ Մինչ կը խորհիմ թէ աղմուկները հեռու են ու ոչ ոք պիտի գայ այս ցուրտը ձեւով մը մոռցնել։ Ու գրեթէ զղջացած, խոստովանութեամբ մը մտերմութիւնը վերահաստատելու մտքով, ինքնիրենս ըսելու պէս, կ'ըսեմ.

— Ահա քանի մը օրերէ ի վեր, կռիւ մը կայ հոգիիս մէջ։ Իմ կարգիս, ես կ'ուզեմ գիտնալ վերջապէս, թէ ի՞նչպէս կը սիրեմ այն աղջիկը որ «քոյր» կը կոչեմ, բայց սիրահարի մը դողերը կան տողերուս մէջ։

= Ես ըսեմ, եթէ կ'ուզես։

— Ըսէ՛։

= Կը սիրես, ինչպէս կը սիրեն արժանի, սիրուած կին մը. ցանկալով ու իր խօսքին ու ժպիտին կարօտը քաշելով։

— Կը կասկածիմ։ Ասիկա դժբախտութիւն է, բայց այսպէս է։ Ինծի կը թուի որ ես զինքը կը սիրեմ անհրաժեշտութեան մը հպատակելով, սովորութեամբ, ու միեւնոյն ատեն իրեն ինձ գիտակցօրէն, հլութեամբ ենթարկուելուն երախտապարտ։ Մանաւանդ աւելին, — հարկ կա՞յ ըսել թէ շատ պակասներ կը տեսնեմ ուննալու անկարողութեամբ խեղօքցած։ Աւելի որոշ, երբ կ'երեւակայեմ ինքզինքս առողջացած ու բոլոր կարելիութիւններուս տէր, կը զգամ որ չպիտի կարենամ ամուսնանալ հետը։

= Վա՛տ։

— Այո՛, թշուառօրէն, ցաւագինօրէն։ Ու անզօր է խղճահարութիւնս. պէտք է որ զիս ու զինքը խաբեմ երկար. թերեւս միշտ։ Կը փոխուի՞. չգիտեմ։ Ներկայի պարտուածի վիճակս ամէն սէրի գութի մը եւեւէն կը տեսնէ։ Ուստի ենթադրելի երջանիկ ապագայ մը, առողջութիւնս, որպէս թէ վրէժխնդրութիւն մը եղած ըլլար, պիտի մօտենայ ամէն սէրի գութով։ Շատ, չափէն աւելի՞ կ'ընդհանրացնեմ... կրնայ ըլլալ։ Միայն թէ, այո՛, խեղճ պզտիկը պիտի ենթարկեմ տեսակ մը ողորմածութեան։ Ասիկա դաժան է։ Գիտեմ։ Եւ որ բաւական չէ արգիլելու վաղն առտու քնարական տողերով, մութ ու չուքով լեցուն նամակ մը եւս ձգելու նամակատուփը։ Իր հասցէին։

= Տարօրինակ չէ այլ եւս։ Թեթեւցնող չունչ մը, հառաչանքի պէս։ Կը շարունակէ.

= Նոյն հոգեբանութեան եղրակացութիւններն են իմ սէրս ալ գրեթէ միեւնոյն ճամբաներուն, միեւնոյն յենակէտներուն յարմարցնելու հոգդ։ Լուծում մը որ քուկդ էր, եւ ինծի ալ ուզեցիր տալ։ Վեհանձնօրէն բուէդ թեթեւնալով։ Մարդկային է։

— Այնքան ճիշդ սակայն։

= Բնա՛ւ։ Մտիկ ըրէ սա քանի մը տողերը։

Նամակ մը կը հանէ գրպանէն։

«Այսպէս, իմ շատ սիրելի Արմանս, իր ժպիտին հետապնդումներէն ազատելու համար, հանդիպումի ամէն ճամբէ խուսափեցայ։ Անօգուտ։ Ցաւառ է։ Անպիտանը գոնէ հարուստ ըլլար, քեզի օգնելու միջոցը կ'ունենայի։ Սակայն չպիտի կրնայ շարունակել, անհոգ եղիր, քուկդ եմ, քեզի կը մնամ...»։

Կը սպառնայ ինծի դէմքը կարծես երկու մասի բաժնուած է. աջ երեսը աջ ձեռքին հետ ձախէն հոսող յաղթական ժպիտին անտարբեր՝ կասկածի ու երկմտանքի դողով բռնուած է։ Ահա դէմք մը եւս, կը խորհիմ, որուն ծիծաղն ու լացը միեւնոյն գծին վրայ կը քալեն, առանց իրար հետապնդելու, առանց իրարու մէջ խառնուելու։ Ամէնէն դժբախտ տեսակը։

Մայրապետը, այն որ մեղրագոյն աչքեր ու լեցուն հասակ մը ունի, երկար տղու մը հետ կը մօտենայ պատուհանին ու ձողով մը քանդել կուտայ կտուրին տակի ծիծեռնակներուն բոյնը։ Մլուկ կայ եղեր։ Եւ հանդարտութեամբ այդ ամէնը։ Ոչ իսկ իրենց աղօթքներուն մէջ յիշելու մտահոգութեամբ անշուշտ։ Մենք կը քաշուինք մէկ կողմ։

Անվարժ ձագ մը ինկաւ գետին, իսկ հայր ու մայր ծիծեռնակները կուգան ու կ'երթան, սրտաճմլիկ թռիչքներով, չհաւատալով իրենց տեսածին։ Մտածել որ այնքա՜ն երջանիկ էին անոնք։

Կը լռենք։ Մայրապետն ու երկար սրունքներով տղան կը թողուն բունաւեր թռչունները մեր արտմութեան, ու կ'երթան։

= Ի՞նչ կ'ըսես, կը հարցնէ Արման։

— Աղջիկդ քեզ կը պատրաստէ, կը պատասխանեմ նայելով ծիծեռնակներուն։

= Ի՞նչ բանի։

— Բաժանումի մը։ Ես չեմ հաւատար այդ պատմութեան։ Այդ պատմութեան ամբողջութեան։

Կը տժգունի ու կը մրմնջէ.

= Ես ալ կասկածեցայ։

Բայց ես դառնալով.

— Կրնանք սխալիլ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ ԶՕՐԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt
Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Կը ներկայացուի Ժորժ Րէվօլէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ
Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր
Կը նուագէ եփրատ նուագախումբը — Մուտք՝ 5 ֆրանք

Սարսէլի մէջ նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ հովանաւորութեամբ Սարսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին։
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Parc de Fleuryի սրահին մէջ։
Կը նախագահէ՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը ներկայացուի զաւեշտ մը, արտասանութիւն, երգ, մեներգ (Պ. Կարապետ Քանթարեանի կողմէ), արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, կը նուագէ Սանտրոսեան նուագախումբը, ճոխ պիւֆէ։
Մուտք 3 ֆրանք

Պոռտոյի մէջ
Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պէլֆորի մէջ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կրընոպլի մէջ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

Լա Սիօթաի մէջ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Պար Իթալիին մէջ — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ վարժարանի նախկին ուսանողները կը հրաւիրուին Սանուց միութեան մը կազմութեան համար, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարան, 61 rue Mr. le Prince, Métro Odéon կամ St. Michel.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եղկատի Բարենպաստ. Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, 37 Պուլըվար տիւ Կօմիէ, Պար Կլօպի ներքնասրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն բարեկամաց ծողովրդեան կը ծանուցուի թէ՝ այս կիրակի, Տ. Վահան Աւագ քհնյ. Խոյեան, իր քահանայութեան յիսնամեակին առթիւ, Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ։

Հոգաբարձութիւնս, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, յաւարտ պատարագի, պատուասիրութիւն մը պիտի ընէ ի պատիւ սոյն երախտաւոր եւ անբասիր հովուապետին։

Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ
Հոգաբարձութիւն

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սիւր Մէր 26 հոկտ. 932

Հակառակ քիչ ձուկ որսացուած ըլլալուն, ղոհացում կը տրուի բոլոր պահանջներուն։ Կերէք Պուլոնեի ձուկը։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԻՑԵԱՆԲՈՒՐ-ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին մեր Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Երբ ծակ մը բացուելով Ղազարը կը տեսնուէր որ մէկ անկիւնէն միւսը կը փախչի, խժալուր աղմուկ մը կը փրթի։ Քիւրտ մը կը նշմարէ Ղազարին կեցած տեղը կամացուկ մը պէնքին փողը ծակէն ներս Ղազարին կ'ուղղէ։ Ղազարը վարէն փողը բռնած վար կը քաշէ եւ քիչ կը մնայ որ խլէ։ Քիւրտը ըլթակը կը քաշէ եւ գնդակը Ղազարին աջքերին մէջտեղէն կ'անցնի. պէնքը տաքցած ըլլալով, Ղազարը ձեռքէն թող կուտայ։

Տեսան որ ուրիշ ճար չկայ, դիմեցին կրակ միջոցի մը, — իր ազգականը, ջաղացպան Կարապետը կը ղրկեն որպէսզի համոզէ եւ դուրս բերէ, խոստանալով որ բան չպիտի ընեն։

Կարապետ ճրագ մը բռնած ներս կ'երթայ։ Ղազարը չի գիտեր թէ եկողը ով է։ Երբ կը մօտենայ Ղազարին որ դրան իրեն դիրք բռնած կը սպասէ, գնդակ մըն ալ Կարապետին սիրտը կը մտնէ։ Կարապետը կ'իյնայ արիւնլուայ։ Ղազարը երբ կը տեսնէ որ իր հօրեղբօր որդին է վիրաւորածը «Ա՛խ, Կարապետ կուրնայի՛», կը գոչէ։ Այս անգամ Ղազարին մայրը, կինը եւ երկու զաւակները կը ղրկեն որ երթան համոզելով դուրս բերեն։ Անոնք կ'երթան ու ալ չեն վերադառնար։ «Ես ինչ որ եղայ դուք ալ ան եղէք»։ Թոյլ չի տար վերադառնալու։ Եթէ կարողանային ողջ ձեռք ձգել, ահուելի պիտի ըլլար Ղազարին տանջանքը։ Բայց չյաջողեցան։

Մնաց հրդեհի գործը. մինչեւ միջօրէ տակաւին չէին կրցած ձերբակալել կամ սպաննել։

Տունը հրդեհի տուին եւ վայրկենապէս ծուխը եւ բոցը երկինք կը բարձրանային, մինչեւ սօսիներուն կատարը կը հասնէին։ Ամբողջ թաղը կը վառէր, փուլ կուգար։ Բոցերը կը ճարճատէին. կարծես վիշապներու փչումն էր որ տեղի կ'ունենար։ Կէս օր էր, տակաւին Ղազար չէր պարտուած։ Ո՞վ գիտէ հեղձամահ եղաւ թէ ոչ նաւուղղանոսորի հնոցին մէջ մոխիր դարձաւ։

Բայց ոչ. ան որ կրցած էր երկու հարիւրէ աւելի խուժանը արհամարհել եւ իր աննկունութեամբ եւ քաջութեամբ հիացում առթել բոլորին, կրնար նաեւ դժոխքի բոցերուն հետ մենամարտիլ։

Ղազար կը ծաղրէր թշնամի խուժանը որ սուրերով եւ պէնքերով զինուած չուրջպար կը դառնար յափլեզող հրդեհին շուրջ։

Պէկը վերէն կը գոռար.

— Ուլան Ղազար, տէշարը չըք։

Ան վարէն բոցերու մէջէն կ'արհամարհէ այդ ոռնոցը, որ աւելի կը կատղեցնէ Պէկը։

Ղազար սարսռելի աշխարհին մէջ ո՞վ գիտէ ինչ լեզու կրցած էր գտնել դժոխքին հետ համաձայնելու։ Հրդեհի պատճառած խրարանցումին մէջ, ան կրցած էր հասնիլ իր բացած ծակերէն մինչեւ վերջին տունը ուր դեռ հրդեհը չէր հասած։ Կը ցատկէ վար, կը շուլլուի, կ'եյլէ պատշգամ, կը հասնի «չարտախ»ին դուռը որ կրունկի վրայ բաց է։ Դուռը ճիշդ փողոցին վրայ կը բացուէր։ Բոլորը հրդեհով զբաղած ըլլալով, այդ նեղ փողոցը անցքով մը բաց էր։ Ղազար կը հաւաքէ իր բոլոր ուժը, դուրս կը սլրդի, դպրոցին առջեւէն կ'անցնի եւ կը սկսի փախչիլ։ Ոչ ոք կը նշմարէ բաց ի քիւրտ կինէ մը, Այիշէն, որ հրդեհը դիտելու համար տանիք ելած էր։ Կը տեսնէ Ղազարին փախչիլը եւ հաւար կը ձգէ. — «Փախա՛ւ Ղազարը, փախաւ, չո՛ւտ հասէք»։ Բոլոր թշնամի խուժանը հրդեհը մոռնալով, Ղազարին ետեւէն կ'իյնայ։ Ամբողջ գիւղը զատարկուեցաւ Ղազարը փնտռելու համար։

Մինչ թշնամիները ցրուած էին այգիներուն մէջ եւ ամէն ծակ ու ծուկ, ամէն մացառ կը խուզարկէին, Ղազարը այգիներու առաջի փուշերէն քաշուած ցանկապատէն ներս կը ցատկէ եւ որթի մը տակ կը պահուի։ Դուրսէն հասակ մը բարձրութիւն ունի այդ փուշէ ցանկապատը։ Ալխաթիանցի հսկայ եւ երկայնահասակ Քիւրտ մը այդ տեղէն անցած ատեն, Սարսուռ հողին վրայ ոտքի հետք մը կը նշմարէ որ իր դրօշմը որոշապէս յայտնի կ'ընէ։ Ցանկապատէն ներս կը նայի որ Ղազարն է։ Ինքն ալ ներս կը ցատկէ ու կը խոյանայ Ղազարին վրայ։ Կը սկսի մենամարտը ղոհին եւ դահիճին միջեւ։ Ղազարին ձեռքերը կաշկանդած է այդ հսկայ Քիւրտը որ չի կրնար վեցհարուածը գործածել։ Խեղճը հոգեկան եւ ֆիզիքական այնքան յոգնութիւններ կրած է որ ուժասպառ եղած է։

Քիւրտն ալ իր կարգին չի կրնար Ղազարին թողուլ, ձեռքը դաշոյնին տանելու, որովհետեւ երբ Ղազարին ձեռքը բաց թողու, պիտի կրնայ վեցհարուածը գործածել։

Քիւրտը կ'աշխատի տարձանակը խլել Ղազարին ձեռքէն. բայց Ղազար գերմարդկային ճիգերով կը դիմադրէ։ Քիւրտը երբ դաշոյնը գործածելու կը պատրաստուի, Ղազար վեցհարուածին ըլթակը կը քաշէ։ Երկուքը մէկ հարուածներ կը փոխանակեն։ Գնդակը տարտղնած էր Քիւրտին կրծքը։ Իսկ Քիւրտը կեռ դաշոյնով Ղազարին աղիքները տարտղնած էր։ Դաշոյնը մինչեւ երախակալը խրած մնացած էր այդպէս։ Երբ պէնքի պայթումէն կը հաւաքուին թշնամիները, Քիւրտին բանը բռնած էր, իսկ վիրաւոր Ղազարը տեղն ու տեղը կը մահացնեն խոշտանգելով, կտոր – կտոր ընելով։

Այսպէս տեղի ունեցաւ այդ քաջին մահը եւ անոր հոգին գնաց խառնուելու բիւրաւորներու հոգիներուն որոնք իրենց կեանքը ի սպաս դրին Հայ ազատագրական դատին։

Անծանօթ մնացած այսպէս կորիներոներ շատ կան։ Շատ բան պատմութեան կոյս կը մնայ։ Իւրաքանչիւր հայ մարդու պարտքն է լոյս աշխարհ հանել եւ պատմութեան յանձնել, որպէս զի ապագայ հայ պատմիչին տրուած պատրաստուի։

Հանգի՛ստ բոլոր տեսակի Ղազարներու բազմաչարչար ոսկորներուն...

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Հատուած մըն է այս հեղինակին յուշատետրէն որ կը պարունակէ այսպէս ուշագրաւ դրուագներ։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.3??

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ
28
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1932

28 Octobre
1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2020 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

Թղթատարը չարունակ նոր նիւթեր կը բերէ երիտասարդական շարժման մասին:

Ուրիշ խօսքով, հարցը մօտ է բոլորի սրտին եւ ո՛վ որ տեսակէտ մը ունի, կը փութայ գրի առնել:

Օրը օրին գրադած ենք մինչեւ հիմա հրատարակուած գրութիւններով:

Չորեքշաբթի օր, երիտասարդ մը դիտել կու տար թէ Զ. Ո. Մ.ը արդէն ունի երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութեան մը ծրագիրը:

— «Զ. Ո. Մ.ի բարձրագոյն խտէալը կը կազմեն պայքար՝ ապազգայնացման դէմ, սէր՝ հայրենիքին հանդէպ, լաւագոյն ճանաչումը՝ ցեղային պատմութեան, պահպանումը՝ տոհմային ազնիւ աւանդութեանց»:

Մէկ խօսքով, «ազգ եւ հայրենիք ամէն բանէ վեր»:

Հետեւաբար, աւելորդ է նոր ծրագիրներ որոճալ կամ նոր միութիւն կազմել: Կը բաւէ համախմբուիլ եղածին շուրջը, փոխանակ անտեսելու զայն:

Այսօր, ուրիշ աշխատակից մը — տարբեր — խնդիրը կը քննէ տարբեր տեսակէտով մը:

Ան հիմնաւոր չի գտներ «Յուսաբեր»ի մեղադրանքը՝ գաղթահայ երիտասարդներու անտարբերութեան մասին: Համաձայն չէ նաեւ «Յառաջ»ի տեսակէտին, — «Բուն վէրքը պառակտումն է»: Եւ բոլոր չարիքին պատճառ կը համարէ «մեր ներկայ հայրենազուրկ, թափառական վիճակը»:

Եզրակացութիւնը, — «Մեր երիտասարդութիւնը այն ժամանակ միայն կարող է իր բոլոր կարողութիւնները ի յայտ բերել, երբ որ բախտը կ'ունենայ իր հարազատ հայրենիքում ապրել այնպէս ինչպէս Հայաստանի ազատ քաղաքացի, վայելելով հայրենի իշխանութեան եւ զանազան միութիւնների եւ հեղինակաւոր անձանց աջակցութիւնը:

«Քանի դեռ կը շարունակուի մեր թափառական, աննախանձելի վիճակը, մենք ոչ մի բարոյական իրաւունք չունինք ցաւ ու ցրիւ եղած եւ անօգնական երիտասարդութեան հասցէին մեղադրանք նետելու: Ծառը արմատով է ծառ»:

×

Առաջին տեսակէտը, — համախմբուիլ Զ. Ո. Մ.ին շուրջը — բաղձանք մըն է զոր մենք յաճախ արծարծեր ենք:

Եթէ Զ. Ո. Մ.ը յաջողէր համախմբել ամբողջ ապրիլեան սերունդը, իսկապէս որ կը դառնար երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը:

Բայց, ի՞նչ կը տեսնենք իրականութեան մէջ.

— «Դժբախտաբար այս Միութիւնն ալ ունի կայուն վիճակ:

«Եղածն է որ կը պահուի, մինչդեռ աւելի քան ժամանակ էր բազմապատկելու, եթէ ոչ իր դրօշին տակ համախմբելու ապրիլեան սերունդին մեծամասնութիւնը»: («Յառաջ», 30 *օգոստոս*):

Պատճառնե՞րը, — բազմազան են: Հոգեկանէն մինչեւ նիւթական:

Մենք նոյն իսկ անունի հարց մը յարուցինք ժամանակին — Ապրիլեան Սերունդ կամ Սաներ:

Ուզեցինք իմաստ մը դնել այս կենտրոնական շարժումին մէջ, որպէս զի ընդգրկէր 1915ի արհաւիրքին որբութիւնը: Իսկ վարիչները նախընտրեցին «չափահաս որբը», հաւաստելով թէ աւելի շատ կը խօսի սիրտերու:

Հարցը այն է որ, այս թէ այն անունով, Միութիւնը մնաց սահմանափակ: Նոյն իսկ անջատ օրկաններ կազմուեցան, «ըստ ընկալեալ սովորութեանց»: Իսկ եւ իսկ հայկական ունակութեամբ:

Կարելի՞ է խափանել այս չարիքը, Զ. Ո. Մ.ը դարձնելով երիտասարդական կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութիւն մը. քանի որ ունի ե՛ւ հաւատք ե՛ւ խանդավառութիւն:

Թող մտածեն: Մտածենք բոլորս մէկ:

Մեր ամբողջ ուզածը՝ երիտասարդական լայն, համատարած կազմակերպութեան մը ցանցն է:

Ըսեր ենք եւ կը կրկնենք, — աւելի քան երբեք ժամանակ է պակսեցնելու, սեղմելու, խտացնելու գոյնզգոյն միութիւնները, զանոնք վերածելով բազմանդամ եւ ծաւալուն կազմակերպութեանց:

×

Ինչ կը վերաբերի միւս տեսակէտին, թոյլ տուէք ըսելու թէ մեր աշխատակիցը կը յանգի... նահանջականութեան:

Իր թուած բոլոր պատճառները՝ սովորական ճշմարտութիւններ են: Մենք ալ յիշեցուցած ենք.

— «Երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է հաւատք: Եւ խանդավառութիւն:

Երկուքն ալ կը պակսին այսօր, եթէ նկատի առնենք երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը:

Պատճառները բազմազան են եւ շատ խոր:

Առաջինը այն՝ որ հեռու ենք սեփական հողէ: Չունինք հայրենիք մը ազատ ու անկախ, իբրեւ կեդրոնաձիգ մագնիս: Եւ ընդհակառակն, եղածը կը ձգտի ոչ թէ խանդավառութիւն յարուցանելու, այլ ցամքեցնելու» («*Յառաջ*», 12 *հոկտ.*):

Արդ, ճիշդ այս պարագան պիտի մղէր մեզ ոչ թէ կրաւորական դիրք բռնելու եւ բախտին սպասելու, այլ հակազդելու: Ներշնչուելու, դիմադրելու եւ գործելու:

Չէ՞ որ ինքնապաշտպանութեան կռիւ է մեր մղածը՝ օտար հողի վրայ:

Մինչեւ «մի փոքր յոյսի ճառագայթում Արարատի գագաթից», կամ, մինչեւ «բացուին դռներն յուսոյ», մեր մուխը կը մարի, եթէ չամրապնդենք ինքնապաշտպանութեան ազդակները:

Խօսինք աւելի պարզ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՆԳԱՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Սրտցաւ ընթերցող մը կը գանգատի.

— «Միութիւններու մասին շատ գրուեցաւ, եւ քանի գրուեցաւ, այնքան բազմացան անոնք. «ազգասիրական» տենդի բռնուողը միութիւն մը կը հիմնէ մեր մէջ. եւ մամուլը «հայրենասիրաբար» կամ «ազգասիրաբար» կը քաջալերէ բոլորը, տեղ կու տայ անոնց կազմակերպական աշխատանքին եւ սարքած հանդէսներուն:

Եւ անոնց մեծ մասը կը կազմուին անհատական փառասիրութենէ, եթէ ոչ սնափառութենէ մղուած... Շատեր իրենց փառքը պարունակող թերթին թիւերը օրինակներով կ'առնեն ու կը ղրկեն իրենց բարեկամներուն եւ ազգականներուն:

Մամուլը միանգամ ընդ միշտ պէտք է փակէ իր էջերը անոնց դէմ: Նոյն իսկ եթէ անոնք ըլլան «Նամակ խմբագրութեան», պէտք չէ տեղ տալ անոնց հանդէսներուն, յայտարարութեան եւ նկարագրութեան:

Շատ ցաւալի եւ անտրամաբան ձեւ մը կայ մեր մէջ: Երբ միութեան մը վարիչ Մարմինը կը թերանայ իր պաշտօնին մէջ, անմիջապէս կը սկսին քանդել այդ Միութիւնը եւ նորը բուտեղծել: Փոխանակ վարչութիւնը մաքրագործելու, նոր կազմակերպութեան կը սկսին: Եւ այս սիստեմը կը քաջալերուի հայ մամուլին կողմէ, այն ալ ողջամիտ մասէն: Մի՛ վշտանաք, Պ. խմբագիր, երբ այնքան լուրջ պատասխանատուութեան բաժին կը հանենք «Յառաջ»ին, որովհետեւ երբ մամուլ կ'ըսենք հոս, Ֆրանսայի մէջ, մեր ուշադրութիւնը ակամայ կ'երթայ «Յառաջ»ին:

Կարելի չէ՞ մամուլի ընկերակցութիւն մը կազմել, այս բաներուն առաջքը առնելու համար»:

Այս բոլորը ճիշդ են: Արժան եւ իրաւ:

Բայց, կը թուի թէ ընթերցողը լաւ չէ հետեւած «Յառաջ»ի գոնէ մէկ ամբողջական ուղղութեան, — կարելի եղածին չափ սեղմել, ամփոփել բազմապիսի միութիւնները և զանոնք վերածել խիտ, համախումբ եւ ծաւալուն կազմակերպութեանց:

Դէզերով «Երկու Խօսք» չարուած է այս ուղղութեամբ, եւ դեռ կրնայ չարուիլ:

Եւ սակայն, առանց կանուխ արթնցողը միութիւն մը կազմէ, — հայրենակցական, լսարանական, մարզական, երիտասարդական, գրական, գեղարուեստական, թատերական:

Մեր գանգատող բարեկամը գիտէ՞ աւելի կտրուկ միջոց մը, չարիքը սահմանափակելու համար:

ՎԱՀԷ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միլանէն Պ. Թ. Զարմանեան Երուսաղէմի պատրիարք ընտրուած ըլլալով, քանի մը օրէն էջմիածին կը մեկնի, մասնակցելու համար կաթողիկոսական ընտրութեան:

⁂ Փարիզի պատգամաւոր Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան մեկնած է արդէն, իսկ Լիոնի պատգամաւոր Պ. Ա. Զօպանեան ճամբու ծախք չունենալով, հանգամանակութեան ձեռնարկուած է:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ ԺՈՂՈՎԷՆ

Առջի օր ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Պալքանեան Գ. խորհրդաժողովի ընթացքին, որ կը գումարուի Պուքրէշի մէջ: Պուլկարական պատուիրակութիւնը պաշտօնապէս յանձնեց յուշագիր մը, որ կ'առաջարկէ յետաձգել պալքանեան դաշինքին քննութիւնը եւ նախ նկատի առնել վիճելի խնդիրները եւ մասնաւորապէս փոքրամասնութեանց հարցը:

Խորհրդաժողովին դիւանը մերժեց այս առաջարկը: Այս մերժումին վրայ, պուլկարական պատուիրակութիւնը քաշուեցաւ ժողովէն: Ռումանական, յունական եւ ալպանական պատուիրակութիւնները կը ջանան հարթել այս միջադէպը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞նչ է Ֆրանսական ծրագիրը

Բացարձակապէս գաղտնի կը պահուի զինաթափութեան ֆրանսական ծրագիրը, որ մշակուած է մասնակցութեամբ հինգ նախարարութիւններու եւ ընդհ. սպայակոյտին եւ որ Ժընեւի ժողովին պիտի ներկայացուի նոյ. 3ին:

Որքան կարելի եղած է իմանալ, ծրագիրը մշակուած է Ֆրանսայի ապահովութիւնը աստիճանաբար ամրապնդելու մտահոգութեամբ, որուն համար առաջին պայման կը համարուին շրջանային դաշինքները: Յետոյ, կը նախատեսէ աստիճանական ջնջումը կամ սահմանափակումը կարգ մը սպառազինութեանց եւ միջազգային հակակշիռ՝ զինուորական օդանաւորդութեան: Ծրագրին համաձայն, այս բոլորը յետոյ պիտի յանգին միջազգային զինուորական ուժի մը: Նախատեսուած իւրաքանչիւր շրջանի մէջ, Ֆրանսա կրճատումներ պիտի կատարէ, իսկ վերջին շրջանին տեղի պիտի ունենայ ֆրանսական ուժերու առաւելագոյն կրճատումը:

Ծրագիրը կ'ընդգրկէ թէ ցամաքային, թէ ծովային եւ թէ օդային ուժերը, որոնք իրարու հետ կապուած են:

Ծրագրին մէկ յօդուածը կ'առաջարկէ բոլոր պետութեանց պարտադրել ոչ միայն խորհրդակցական դաշինք մը, այլ եւ իրաւարարութիւն՝ անկողմնակալ ատեանի մը առջեւ, զինու զօրութեան դիմելէ առաջ: Որոշ չէ թէ այս իրաւարարութիւնը ո՞ր կացութեան վրայ պիտի հիմնուի: Եթէ Ֆրանսա նկատի ունի Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած գոյավիճակը, տարակոյս չկայ որ Գերմանիան ուժգնօրէն պիտի ընդդիմանայ ֆրանսական ծրագրին:

Մռայլ կացութիւն Պուլկարիոյ մէջ

Զօր. Քիսով, Պուլկարիոյ պատերազմական նախարարը, ճառ մը խօսելով նախկին սպաներու համագումարին մէջ, պարզեց պուլկար պետութեան սպառնացող վտանգները: Անցեալ շաբթու ալ խօսած էր այս միեւնոյն նիւթին վրայ:

Նախարարը չեչտեց թէ մէկ կողմէ կը սպառնան խռովարար տարրերը եւ միւս կողմէ ժողովուրդին զանգուածները որոնց անկարելի խոստումներ տրուած են: Նախարարը ձաղկեց քաղաքական կուսակցութեանց անկարողութիւնը եւ հրաւիրեց ամբողջ ազգը բոլորուիլ բանակին շուրջը, որ անյեղլի հաւատարմութիւն ունի գահուն հանդէպ: «Խռովայոյզ շրջանի մը մէջ կ'ապրինք: Նուիրական պարտականութիւններ ունինք, եւ ես կը հաւաստեմ թէ բանակը մինչեւ վերջը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը: Բայց բանակը միսն ու արիւնն է ազգին եւ իրաւունք ունի ապաւինելու ազգին բոլոր զաւակներուն անձնուէր աջակցութեան, փրկելու համար վտանգուած հայրենիքը: Պէտք է խափանել ո՛ր եւ է խռովարարական շարժում պետութեան եւ կառավարութեան դէմ: Երկիրը պէտք չունի քաոսուն քաղաքական կուսակցութեանց, որոնք անջատուած են եւ կը կռուին իրարու դէմ: Եկած է ժամանակը որ այդ բոլոր կուսակցութիւնները վար իջեցնեն իրենց դրօշակները եւ համախմբուին, ծառայելու համար պետութեան»:

Խօսեցաւ նաեւ Զօր. Սիրմանով, պահեստի սպաներու միութեան նախագահը, որ իր կարգին չեչտելով կարմիր վտանգը եւ ներքին պառակտումները, ազդարարեց.

— Եթէ զանազան կուսակցապետներ չկատարեն իրենց պարտականութիւնը եւ չմիանան հայրենիքը փրկելու համար, մենք պիտի ըսենք անոնց, — եթէ հարկ ըլլայ, մենք պիտի կախենք ձեզ եւ ձեր կուսակցութիւնները, փրկելու համար հայրենիքը:

Երիտասարդութիւնը կազմակերպելու համար

Գերմանական կառավարութիւնը վերջնապէս կազմեց այն ազգային գրասենեակը, որ պիտի վարէ երիտասարդութեան կազմակերպումը եւ մարզանքը: Ներքին նախարարը 32 անդամներ նշանակեց նորակազմ գրասենեակին, երեքը՝ ի դիմաց պատերազմական եւ ելմտական նախարարութեանց եւ գործաւորներու ապահովագրութեան վարչութեան: Փրուսիան երեք ներկայացուցիչ ունի գրասենեակին մէջ, Պավարիան՝ երկու, իսկ ուրիշ վեց դաշնակից պետութիւններ՝ մէկ-մէկ: Յետոյ կու գան հայրենասիրական, ազգայնական, մարզական եւն. կազմակերպութեանց 12 ներկայացուցիչները: Ասոնց մէջ կան երկու ծովակալներ եւ երեք սպաներ, բոլորն ալ հանգստեան կոչուած: Վեց հոգի ալ նշանակուած են իբրեւ մասնագէտներ: Ասոնց մէջ ալ կան երկու զօրավարներ և նախկին նախարար մը: Ներկայացուցիչներ չունին միայն ձախակողմեան հոսանքները: Բուն մարզիչ մարմինն ալ կազմուած է մեծ մասամբ նախկին սպաներէ:

Դասընթացքները պիտի սկսին նոյեմբերի սկիզբը, 17 բանակատեղիներու մէջ եւ պիտի տեւեն երեք շաբաթ: Նոյ. 1էն սկսեալ գերման երիտասարդութեան մեծագոյն մասը յաջորդաբար անցք մը պիտի կատարէ այս բանակատեղիներուն մէջ:

«Անօթութեան արշաւը» Լոնտոնի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, չորեքշաբթի օր Լոնտոն հասաւ գործազուրկներու առաջին կարաւանը, 2500 հոգի, որոնք բոլորն ալ քալելով ճամբայ ելած են Անգլիոյ զանազան կողմերէն: Ասոնք հանրագրութիւն մը պիտի ներկայացնեն խորհրդարանին, բողոքելով նպաստի կրճատման եւ ապրուստի միջոցներու քննութեան որոշումներուն դէմ: 2500 հոգինոց բազմութիւնը բաժնուած էր տասը խումբերու, որոնց մէկուն մէջ կան 50 կիներ: Գիշերը անցուցին նախապէս պատրաստուած 19 կեդրոններու մէջ: Ասոնք որոշած են իրենց միացնել Լոնտոնի բոլոր գործազուրկները, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն: Երկու մեծ միթինկներ սարքած են, որոնց առաջինը տեղի կ'ունենայ այսօր, իսկ երկրորդը՝ վաղը: Կիրակի օր բոլոր գործազուրկները պիտի համախմբուին Թրաֆալկարի հրապարակը:

ԴԺԲԱԽՏՆԵՐՈՒ 3րդ ԿԱՐԱՒԱՆԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 15 հոկտ. (թղթ. «Յառաջ»ի). — Ինչպէս վերջին անգամ յայտնած էի, դեռ հօթերորդ կարաւանի մասին գրածս չվերջացրած, լուր բերին, որ նորէն եկողներ կան:

Երկու օր առաջ ցնցոտիների մէջ եւ ուժասպառ վիճակում Առաջնորդարան եկան եօթ հոգի.—

1) *Աբրահամ Աբրահամեան*, Այտրնցի, 23 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած, ճարտարագէտ:

2) *Սիմոն Աբրահամեան*, Այտրնցի, 18 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած, ոստայնանկ:

3) *Պաղտասար Մամասեան*, Էնկիւրիցի, 18 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած, սափրիչ:

4) *Կարապետ Ճէնանեան*, Պարտիզակցի, 25 տարեկան, Աթէնքէն 4րդ կարաւանով մեկնած, բանուոր:

5) *Յակոբ Հիմայեան*, Իզմիրցի, 22 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած:

6) *Յովհաննէս Հիմայեան*, Իզմիրցի, 19 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած, երկաթագործ:

7) *Դաւիթ Հերմակեան*, Աթէնքի շրջանէն, 22 տարեկան, Աթէնքէն մեկնած, կօշկակար:

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, այս կարաւանով եկածների մեծ մասը մասնագէտներ եւ արհեստաւորներ են: Մինչեւ այժմ եկողները որբեր էին, որոնց եւ «Հօկեռ»ները ու սեւը սպիտակ տեսնողները կը մեղադրեն թէ մէկ տեղ երկար մնալու կամ որ եւ է գործի փարելու ընդունակ չեն: Այժմ հարց է առաջ գալիս, ապա մասնագէտները ու արհեստ ունեցողները ինչո՞ւ գլուխները վերցրած կը փախչին Հայաստանէն: Այս հարցի պատասխանը թողնում ենք «Հօկ»ին ու «Պայքար»ներուն:

Առանձին – առանձին խօսեցնելուց, բոլորն էլ զայրացած պատասխանում են.

— Եղբայր, մեզ խաբեցին էդ... «Հօկեռ»ները ու Շահվերդեանը: Մեզի խոստացան մեր արհեստին ու մասնագիտութեան համաձայն գործ տալ, բայց երբ Հայաստան հասանք, մեր երեսն իսկ տեսնել չուզեցին. եւ մեզ հետ կոշտ ու կոպիտ վարուեցան, անօթի փորով մեզ հող փորել կամ որ եւ է հրապարակ ավլել կուտային: Եթէ այդպիսի աշխատանք մենք Յունաստան կամ ուրիշ տեղ կատարէինք, աւելի լաւ եւ մարդավայել կ'ապրէինք:

Սրանք էլ գաղթականութեան վիճակը շատ ծանր են նկարագրում:

⁂ Ըստ տեղումս տարածուած լուրերի, իբր թէ Թէհրանից մի ծերուկ է եկել Բարեգործականի գործերով, բայց մինչեւ օրս դրական որ եւ է գործ չենք տեսել: Սուլդուզ աքսորուած մերկ ու անօթի որբերի մասին մտածելու հոգը ոչ այս զառամեալ ծերուկին կը հետաքրքրի, ոչ Մալէզեանին եւ ոչ էլ Բարեգործականի վարչութեան:

ՀՆԴԻԿ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ ՎԱՐԱԿԻՉ ՄԱՆՐԷՆԵՐ ԿԸ ՆԵՐԱՐԿԵՆ...

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ հնդիկ յեղափոխականները ահարկու միջոցի մը դիմած են, Անգլիացիներէն վրէժ լուծելու համար: Բազմաթիւ եւրոպացի եւ անգլեւհնդիկ աղջիկներ վարակուած են վարակիչ մանրէներով, իրենց աշխատանքէն վերադարձին, ներարկումներու ենթարկուելով մերթի տակէն: Տասներեք հիւանդներ արդէն հիւանդանոց փոխադրուած են: Մեծ մասը մեքենագիր աղջիկներ են, որոնք փողոցը բռնուելով, ներարկումի ենթարկուած են: Այս յարձակումները կը գործուին առտուն եւ իրիկունը, երբ փողոցները խճողուած են եւ հարիւրաւոր հնդիկ բանուորներ աշխատանքի կ'երթան կամ կը վերադառնան: Գաղտնի ոստիկաններ կը պտտին փողոցները եւ կը խուզարկեն հանրակառքերը, յանցաւորները երեւան հանելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ

Վերջին ամիսներու ընթացքին, զանազան առիթներով չէշտուեցաւ ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւնները բարեկամական դարձնելու ձգտումը:

Այս ձգտումը տեսնուեցաւ թէ՛ մէկ եւ թէ միւս կողմէն: Ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ շահերը կը մնան հաստրակաց գետնի մը վրայ:

Մինչեւ վերջին ժամանակները, Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ laissez faire, laissez passer*ի սկզբունքէն կը ներշնչուէր: Այսինքն Ֆրանսա չէզոք դիրք բռնած էր, չէզոք որ աւելի ոչ — բարեկամական հանգամանք ունէր: Տեսակ մը դառնացած դիրք: Կարգ մը առկախ խնդիրներ, — որոնց գլխաւորներն էին Օսմանեան Հանրային Պարտքը եւ Սուրիոյ սահմանագծումը, — Ֆրանսան առիպած էին վերապահ ըլլալ Թուրքիոյ հանդէպ:*

Այս քաղաքականութեան արդիւնքն այն եղաւ ի վերջոյ, որ Թուրքիա՝ Ռուսիայէն յետոյ ինկաւ Իտալիոյ ազդեցութեան շրջանակին մէջ: Ֆրանսայի հմայքը, որ Չինաղաղարի դէպքերէն վերջ շատ բան կորսնցուցած էր Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, բոլորովին սուերի մէջ մնալու դատապարտուած էր այս ընթացքով:

Մինչդեռ, ամէնէն առաջ Ֆրանսան էր որ ճանչցաւ Քէմալի կառավարութիւնը, 1921 հոկտեմբեր 20ին իր պատուիրակին՝ Ֆրանքլէն – Պույեոնի միջոցաւ ստորագրելով Էնկիւրիի ծանօթ համաձայնագիրը: Պրիան այս պաշտօնական քայլը առաւ այնպիսի ժամանակ մը, երբ Մուսթաֆա Քէմալ «աւազակ» մըն էր Լօյտ Ճորճի եւ ուրիշներուն համար: Դեռ շատ կանուխ է՝ թափանցելու համար մօտաւոր անցեալի քաղաքական գործերու թաքուն ծալքերուն: Էնկիւրիի համաձայնագիրը կնքելով, Ֆրանսա նկատի ունէր անշուշտ քաղաքական եւ տնտեսական զանազան շահեր: Այդ համաձայնագրի քննութենէն կ'երեւի որ առաջին նպատակն էր վերջ տալ պատերազմական վիճակին, որ Կիլիկիոյ շրջանին մէջ կը շարունակուէր Ջինադաղարէն ի վեր: Այդ կռիւները նիւթական եւ մարդկային կորուստ կը պատճառէին Ֆրանսացիներուն: Քանի մը հազար զինուորներու տուն վերադարձը եւ քանի մը միլիոն ֆրանքի խնայողութիւնը առաւելութիւններ էին, զորս կարելի չէր արհամարհել: Թուրք ազատագրական շարժման վարիչը սիրաշահելն ալ ուրիշ առաւելութիւն մըն էր: Չէ՞ որ ենթարկուած էր լիովին: Բարեկամութիւն հաստատելով, կարելի պիտի ըլլար թերեւս ձերբազատել զայն հիւսիսի կասկածելի դաշնակիցէն եւ ենթարկել իրեն, մանաւանդ որ Սուրիոյ մէջ սահմանակից պիտի ըլլար անոր հետ:

Այս բոլորին հետ մէկտեղ, կային նաեւ ուրիշ առաւելութիւններ. աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ յոյսեր: Փաստ՝ այն նամակը, զոր Քէմալի այն ատենուան արտաքին գործոց նախարար Եուսուֆ Քէմալ պէյ ուղղած էր Ֆրանքլէն – Պույեոնի, Էնկիւրիի Համաձայնագիրը ստորագրուած պահուն:

Քանի մը մէջբերումներ այդ նամակէն.

«... Ազգային Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը, միւս կողմէ փափաքելով նպաստաւորել երկու երկիրներու միջեւ նիւթական շահերու զարգացումը, պաշտօն կուտայ ինծի յայտարարելու ձեզի թէ՝ պատրաստ է 99 տարուան համար Հարշիտի հովիտին երկաթի, քրոմի եւ արծաթի հանքերուն մենաշնորհը տալ ֆրանսական խմբակի մը, որ ներկայ համաձայնագրի ստորագրութենէն մինչեւ հինգ տարի այս մենաշնորհի շահագործման համար պարտի կազմել ընկերութիւն մը, համաձայն թրքական օրէնքներուն եւ որուն մէջ թրքական դրամագլուխը 50 առ 100 մասնակցութիւն պէտք է ունենայ:

«Ասկէ զատ, թուրք կառավարութիւնը պատրաստ է ամենամեծ բարեհաճակամութեամբ քննելու ֆրանսական խմբակներու կողմէ կատարուելիք ուրիշ խնդրանքներ՝ հանքերու, երկաթուղիներու, նաւահանգիստներու եւ գետերու մենաշնորհին մասին, պայմանաւ որ այդ խնդրանքները համապատասխանեն Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի փոխադարձ շահերուն:

«Բաց աստի, Թուրքիա կը փափաքի օգտուիլ ֆրանսացի մասնագէտ ուսուցիչներու աշխատակցութենէն՝ արհեստագիտական վարժարաններու մէջ: Այս մասին իր պահանջները ետքէն պիտի տեղեկացնէ ֆրանսական կառավարութեան:

«Վերջապէս, Թուրքիա կը յուսայ թէ համաձայնագիրը կնքուելուն պէս, ֆրանս. կառավարութիւնը պիտի հաճի արտօնել ֆրանսացի դրամատէրները, որ տնտեսական եւ ելեմտական յարաբերութեանց մէջ մտնեն Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովի կառավարութեան հետ»:

Նամակին բովանդակութիւնը այնքան պարզ է, որ հարկ չկայ մեկնաբանութեանց մէջ մտնելու: Պրիանի կառավարութիւնը շատ լաւատես էր այն ատեն ֆրանքեւթուրք յարաբերութեանց ապագային մասին: Դժբախտաբար յետագայ դէպքերը ցոյց տուին որ սխալ էր Կիլիկիան պարպել՝ քաղաքական եւ տնտեսական կարծեցեալ շահերու փոխարէն:

Թուրքիա այլեւրախտ գտնուեցաւ Ֆրանսայի հանդէպ: Կիլիկիոյ ճակատին պարպումով, Միլլի բանակը իր ամբողջ ուժը կեդրոնացուց Հելլէններուն դէմ: Ասկէ պզտիկ բարիք չէր Քէմալին համար: Մինչդեռ ո՛չ ֆրանսական խմբակները հանքի, երկաթուղիի կամ նաւահանգիստի մենաշնորհ ստացան, ո՛չ ալ ֆրանսացի փրոֆէսէօրներ կանչուեցան Թուրքիա: Ընդհակառակն, մենաշնորհները ստացան առաւելապէս Իտալացիները, ինչպէս նաեւ շուէտական, գերմանական եւ պելճ խմբակներ, իսկ ֆրանսերէն լեզուին եւ ֆրանսական դպրոցներուն դէմ սկսաւ անօրինակ հալածանք մը, որ մինչեւ վերջին օրերս կը շարունակուի: Էնկիւրիի Համաձայնագրէն ի վեր, Թուրքիա ամէն օր քայլ մը աւելի հեռացաւ Ֆրանսայէն եւ ինկաւ ուրիշներու գիրկը:

Միւս կողմէ առկախ խնդիրները մնացին դարձեալ օդին մէջ:

Առանցմէ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագծման հարցը քաղաքական բարդ խնդիր դարձած է մինչեւ հիմա: Թուրք գործակալները կը վխտան Սուրիոյ, մանաւանդ սահմանակից շրջաններու մէջ, նպատակ ունենալով Իսքէնտէրունը, Անտիոքը, ու եթէ կարելի ըլլայ Հալէպը կցելու համար Թուրքիոյ: Այս ծրագրին մաս կը կազմէ Էնկիւրիի հայահալած քաղաքականութիւնը: Հայերուն տեղաւորումը սահմանակից հողերու վրայ մեծագոյն արգելքն է Քէմալի թաքուն ծրագիրներուն դէմ: Իսքէնտէրունի սանճագին մէջ հայ մեծամասնութեան մը գոյութիւնը ջուրը կը ձգէ թրքական նոր մէղալօ իտէան: Էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովի բեմէն ի զուր չէ որ երեսփոխաններ համարձակութիւն ունեցան պոռալու թէ Իսքէնտէրուն – Անտիոք շրջանը Թուրքիոյ Ալզաս – Լօրէնն է, եւ եթէ Ֆրանսա 50 տարի չմոռցաւ Ալզաս – Լօրէնը, Թուրքը 50 հազար տարի պիտի չմոռնայ իր Իսքէնտէրուն – Անտիոքը:

Սուրիոյ մարզպան Պ. Հանրի Փօնսօ շաբաթ մը առաջ Պոլիս այցելեց՝ սահմանային խնդիրը կարգադրելու համար: Այս առթիւ նաեւ պիտի լուծուի երկաթուղային հարցը: Փարիզէն նոր հրահանգ խնդրուած ըլլալով, մարզպանը մեկնեցաւ, իր բացակայութեան ֆրանս. դեսպան Կոմս տը Շամպրէօն պիտի ստորագրէ Էնկիւրիի նոր Համաձայնագիրը:

1921ի Էնկիւրիի Համաձայնագրին մէջ, Իսքէնտէրունի խնդրին մասին կար հետեւեալ յօդուածը.

ՅՕԴՈՒԱԾ 8.— Իսքէնտէրունի շրջանին վարչական մասնաւոր վարչաձեւ պիտի հաստատուի: Այդ շրջանի թրքացեղ բնակիչները ամէն դիւրութիւններ պիտի վայելեն՝ իրենց մշակոյթը զարգացնելու համար: Թուրքերէն լեզուն պաշտօնական հանգամանք պիտի ունենայ այնտեղ:

Ահա՛ այս յօդուածին շուրջ է որ այնքան աղմուկ կը յարուցուի:

Երկրորդ առկախ խնդիրը Ֆրանսայի հետ՝ Օսմանեան Հանրային Պարտքն է:

Նախկին ելմտական նախարար Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ ամիսներէ ի վեր կ'երթեւեկէ Փարիզէն Էնկիւրի: Վերջին լուրերու համաձայն, օտար բաժնետէրերու ներկայացուցիչներուն եւ Էնկիւրիի պատուիրակին միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է եւ ստորագրութիւնը չպիտի ուշանայ:

Թուրք թերթերու տեղեկութեանց նայելով, այդ համաձայնութեան գլխաւոր կէտերն են հետեւեալները.

1— Թուրք կառավարութիւնը տարեկան 700,000 թրքական ոսկեդրամ պիտի վճարէ՝ Հանրային Պարտքի մայր գումարի եւ տոկոսներու հաշւոյն:

2— Օսմանեան Հանրային Պարտքէն այսօրուան Թուրքիոյ ինկած բաժին պարտաթուղթերը միացնելով թիւրք *անունով միակ պարտքի մը պիտի վերածուին եւ այդ անունով նոր պարտաթուղթ մը հրապարակ պիտի հանուի: Հանրային Պարտքը* Օսմանեան *ըլլալէ պիտի դադրի այլ եւս ու պիտի դառնայ Թուրք հանրապետութեան առաջին արտաքին փոխառութիւնը:*

Այս խնդրին մէջ շահողը դարձեալ Թուրք կառավարութիւնն է: 1928ին Էնկիւրիի եւ բաժնետէրերուն միջեւ կնքուած համաձայնութիւնով, Թուրքերու սկիզբը տարեկան շուրջ երկու միլիոն անգլ. ոսկի պիտի վճարեն Հանրային Պարտքին ի հաշիւ եւ հետզհետէ այդ գումարը պիտի բարձրանար 3ուկէս միլիոն ստերլինի: Թուրքիա միայն առաջին տարին վճարեց այս գումարը. անկէ վերջ տնտեսական տագնապը պատրուակ բռնելով, դադրեցուց վճարումները: Այս առթիւ գերման (Միւլլէր) եւ ֆրանսացի (Շառլ Րիսթ) երկու ելմտագէտներ գացին Թուրքիա՝ քննելու համար ելմտական կացութիւնը եւ շատ դէչ տեղեկագիրներ տուին: Էնկիւրի այն ատեն առաջարկեց 1928ի համաձայնագրին նախատեսած գումարը երկու երրորդով զեղչել: Բաժնետէրերը չընդունեցին: Ու հիմա տարիներու բանակցութիւններէ եւ սակարկումներէ վերջ, Թուրքիա յաջողեցաւ ընդունիլ տալ իր տեսակէտը:

«Միլլիյէթ» (13 հոկտ.) գրելով կուտայ թէ՝ ինչ որ 1923ին Լօզանի մէջ չընդունեցին, 1928ին Փարիզի մէջ ընդունեցին բաժնետէրերը: Իսկ ինչ որ 1928էն վերջ մերժեցին, 1932ին կ'ընդունին: Ուրեմն, Թուրքերը իրենց ձգձգողական քաղաքականութեամբ կը յաջողին ամէն կէտի մէջ:

Ֆրանքեւթուրք այս մերձեցումը օրուան կարեւոր խնդիրներէն է եւ կ'արժէ ուշադրութեամբ հետեւիլ անոր ընթացքին:

ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ

«ԾԱՌԸ՝ ԱՐՄԱՏՈՎ Է ԾԱՌ»

«Յառաջ» հոկտ. 20ի մէջ մասամբ իլ բաժինը յառաջացրել է «Յուսաբեր»ի հոկտ. 10ի «Ո՞ւր է երիտասարդութիւնը» խորագրով խմբագրականին, արտատպելով կարեւոր մասերը: Նոյն օրուայ խմբագրականով ալ, (Ո՞ւր է վէրքը) *պատասխանել է «Յուսաբեր»ին:*

«Յառաջ»ը մի շարք մէջբերումներ անելով «Յուսաբեր»ից, ստեղծելու «միութիւն մը, կազմակերպութիւն մը, որ նպատակ դնէր բացառաբար ծառայութիւնը հայրենիքի ազատագրութեան գործին», նշանաբան ունենալով.— «Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, Ամէն բան Հայաստանի համար»: — Իրաւացիօրէն գտնում է այս առաջարկները՝ «Գեղեցիկ, սակայն անգործնական» քանի որ միութիւնը կազմելէ յետոյ ծրագիր մըն ալ պիտի խմբագրես, որուն ոգին պիտի ըլլայ՝

«Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, Ամէն բան Մայր Հայաստանի համար»:

«Իսկ այս կը դառնայ քաղաքական կուսակցութիւն: Հասա մը եւս: Խաչաձեւում»: Եւ ապա շեշտելով որ «Յուսաբեր»ի մատնանշած Գերմանիայի եւ Իտալիայի երիտասարդները կը կազմակերպուին իրենց կառավարութիւնների ղեկավարութեամբ եւ հայեցողութեամբ, «Յառաջ»ը իրաւամբ կարծում է որ՝ «Մենք որովհետեւ չունինք իշխանութիւն — գաղութներու մէջ — քաղաքական կուսակցութիւններուն կ'իյնայ այդ հոգը (պահելով բոլոր համեմատութիւնները): Պակասը կրնան լրացնել Հ. Մ. Ը. Մ.ը, ՀՄՄը եւ միւս բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները»:

«Յառաջ»ի կարծիքով — «Բուն վէրքն է՝ պառակտումը: Ուրիշ խօսքով խաչաձեւումը, որ կը ցրուէ ուժերը, փոխանակ համախմբելու եւ աւելի խորացնելու, ճամբայ բանալով ծաւալուն կազմակերպութեան մը, — Միացեալ ճակատ երիտասարդութեան: Առանց քաղաքական յաւակնութիւններու, բայց հայրենիքի համար»:

Իմ համեստ կարծիքով, բուն վէրքը *ոչ թէ պառակտումն է, այլ մեր ներկայ հայրենազուրկ, թափառական վիճակը:*

Ի՞նչ նմանութիւն կարող է լինել իրենց բուն հայրենիքում ապրող եւ իշխանութեան ու զանազան կազմակերպութիւնների նիւթական եւ բարոյական ամէնէն լայն աջակցութիւնը վայելող գերմանացի, իտալացի, եւ գաղթական եւ անտիրական ու որ եւ է նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնից զուրկ մեր ներկայ դժբախտ հայ երիտասարդների միջեւ: Միթէ՞ հարուստ ծնողների տէր, փարթամ ապրող եւ ամէն տեսակ դիւրութիւն վայելող զաւակն ու աղքատ, ամէն տեսակ զրկանքի ենթակայ որբը կարող են միեւնոյն իրաւական, նիւթական եւ հոգեկան վիճակն ունենալ, որպէսզի մեզ իրաւունք համարենք որբից էլ ամէն բան պահանջելու:

Մեր այժմեան սերունդը օտար հորիզոնի տակ ցրուած, ենթակայ հազար ու մի տեսակ խոչընդոտների, ինչ որ խորապէս ազդած է իր մտաւոր որտի եւ հոգու վրայ, որքան էլ օժտուած լինի հայրենասիրական բարձր գաղափարներով եւ բազմատեսակ ընդունակութիւններով, ակամայ անկարող է մեր ներկայ աննախանձելի պայմանների մէջ ի յայտ բերել իր բոլոր դրական յատկութիւնները, քանի որ իր բուն հայրենիքի մէջ չէ, որպէս զի իրեն ազատ զգայ, վայելէ իր հարազատ իշխանութեան եւ ազգային միութիւնների նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը:

Ունի՞նք գաղթահայ իշխանութիւն կամ կազմակերպութիւններ, որոնք ի վիճակի են հարկ եղած ամէն տեսակ աջակցութիւն ցոյց տալ հայ երիտասարդական միութիւններին: Եթէ կան, ինչո՞ւ մինչեւ հիմա իրենց աջակցութիւնը զլացան գոյութիւն ունեցող Հ. Մ. Ը. Մ., ՀՄՄ, Հայ Արծիւ, եւ զանազան անուններով հայ երիտասարդներից կազմուած միութիւններին...:

Ենթադրենք թէ գաղթահայ երիտասարդութիւնը խորապէս ազդուած «Յուսաբեր»ի խմբագրականից եւ թերթերում լոյս տեսնող երիտասարդական կոչերից, բոլոր հայաշատ կեդրոններում սկսան կազմակերպել «Հայ Երիտասարդների Միութիւն» իրենց նշանաբան ունենալով՝

«Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, Ամէն բան Մայր Հայաստանին համար»:

Այսպիսի մի ազգօգուտ ձեռնարկի հանդէպ ներկայումս գոյութիւն ունեցող գաղթահայ կուսակցութիւնները եւ զանազան միութիւնները անկասկած է որ կը բաժանուեն երեք բանակի: Մէկ մասը նիւթական կարողութիւնից զուրկ, կ'աշխատի գոնէ բարոյապէս ցոյց տալ իր աջակցութիւնը եւ համակրութիւնը: Մէկ մասն էլ ամէն տեսակ միջոցներով քանդելու համար, ուժեղ պայքար կը սկսի նրա դէմ: Երրորդ մասն էլ՝ «իմաստուն», չէզոք դիրք կը բռնէ... Եւ այսպիսի աննպաստ, եթէ չասենք դաժան պայմանների մէջ շատ պարզ է, որ եղածների վրայ կ'աւելանայ մի հայկական միութիւն եւս, զուրկ զարգանալու եւ յառաջանալու ազդակներից:

Եթէ գաղթահայ մեր երիտասարդութիւնը մատնուած է ծանր արգելքների, նախանձելի չէ վիճակը նաեւ տարէցներից կազմուած հայ քաղաքական կազմակերպութիւնների եւ միութիւնների:

Այս ցաւոտ երեւոյթի առաջն առնելու համար, կուսակցական եւ միութենական մարմիններն եւ անդամակցական ժողովները շատ են զբաղւում որ եւ է արմատական միջոց գտնելու, բայց չեն յաջողում եւ, ըստ իս, ներկայ մեր պայմաններում անկարելի է նոյն իսկ կտրուկ միջոցներով ժողովները բազմամարդ դարձնել եւ շօշափելի արդիւնք ձեռք բերել:

Որովհետեւ պարզ նկատելի է, որ տարէց տարի գաղթահայութեան ոգեւորութեան թափը զգալապէս թուլանում է, տեղի տալով ազգաքանդ երեւոյթների: Իսկ առանց ոգեւորութեան շատերը անընդունակ են դառնում զոհաբերութեան: Եղած աշխատանքները իրենց ուժերը նեղ բաժնի չափով եւ ամէն տեսակ զոհաբերութիւններով վարում են փոքրաթիւ անհատներ, որոնք նուիրուած են գործին անյողդողդ եւ անկեղծ գաղափարական սիրով:

Ժողովրդական լայն զանգուածներին հանրային եւ կուսակցական գործի լծելու եւ զոհաբերութեան մղելու համար, պէտք է այդ զանգուածների ոգին բարձրացնել, իսկ ոգին բարձրացնելու համար հարկաւոր են յատուկ ազդակներ:

Գաղթահայ ժողովրդի սիրտն ու հոգին ամուր, բայց աներեւոյթ թելերով կապուած են հայրենի աշխարհի հետ: Նա՛ միայն կարող է մեր անտիրական զանգուածներին ներշնչել եւ բարձրացնել զոհաբերութեան ոգին:

Պատերազմ, յեղափոխութիւն, պետական ու հանրային գործեր սերտ առնչութիւն ունին զօրքի եւ զանգուածների տրամադրութեան հետ: Եթէ զօրքի տրամադրութիւնը բարձր է, թեկուզ սոված փորով եւ պատռտած հագուստ - կապուստով, նա կարող է հրաշքներ գործել. իսկ եթէ յարգելի պատճառներով տրամադրութիւնը ընկճուած է, որքան էլ լաւ սպառազինուած լինի, փորը կուշտ եւ լաւ հագնուած, նա դարձեալ անընդունակ է զոհաբերութեան, ինչ որ անհրաժեշտ է յաղթութեան համար:

Բաւական է մի փոքր յոյսի ճառագայթում Արարատի դաշտից, որպէս զի մեր տարագիր ժողովրդի թմրած երակների արիւնը սկսի եռալ, եռանդ ստանալ, ոգեւորուիլ եւ ամէն տեսակ զոհաբերութիւններով եռուն կեանք ստեղծել: Այն ժամանակն է որ կը դադարին ներքին անհամ եւ անախորժ վէճերը. ընկճուածներն ու վհատածներն անգամ կը սթափուին, կ'ոգեւորուին եւ կը լծուին հանրօգուտ գործերի:

Մեր երիտասարդութիւնը այն ժամանակը միայն կարող է իր բոլոր կարողութիւնները իւյայտ բերել, երբ որ բախտը կ'ունենայ իր հարազատ հայրենիքում ապրել ինչպէս Հայաստանի ազատ քաղաքացի, վայելելով հայրենի իշխանութեան եւ զանազան միութիւնների եւ հեղինակաւոր անձանց աջակցութիւնը: Ահա՛ այն ժամանակն է, որ մեր երիտասարդները թէ իրենց հայրենասիրութեամբ եւ թէ միջազգային բոլոր տեսակի մրցումների մէջ Արմէնիա անունը պէտք է պանծացնեն:

Քանի դեռ կը շարունակուի մեր թափառական աննախանձելի վիճակը, մենք ալ մի բարոյական իրաւունք չունինք ցաք ու ցրիւ եղած եւ անօգնական երիտասարդութեան հասցէին մեղադրանք նետելու:

«Ծառը՝ արմատով է ծառ»:

ԲԵՆՕ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— :-: —

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊ.— ԱՆՇԱՐԺՈՒԹԻՒՆ.— ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆ, 24 հոկտ.— Տագնապի երկրին մէջ, որ Գերմանիան է, Հայերուն վիճակն ալ բարեկաւ չի կրնար ըլլալ անշուշտ: Մանաւանդ որ Գերմանացին սեւ աչքերով, թխամորթ կամ սեւ մազերով մէկը տեսածին պէս, հրեայ լեհ կը կարծէ եւ բաց ի իրմէ ուրիշ քրիստոնեայ ազգ չի ճանչնար. եւ որովհետեւ ազգայնական շարժումը սոսկալի համեմատութիւններ առած է, ժողովուրդին հետ գործ ունեցող շատ Հայեր կը վնասուին: Մէկ խօսքով, ժողովուրդը այնքան սահմանափակ ծանօթութիւն ունի Գերմանիայէն դուրսի աշխարհին մասին, որ չի գիտեր թէ Հայաստանը եւ Ռումանիան տարբեր աշխարհամասերու մէջ կը գտնուին: Իսկ Հա՞յը, բոլորովին անծանօթ ազգ մը:

Հպարտութիւնը չունինք պահանջելու որ մեզ ճանչնան անպատճառ, բայց գոնէ թող հաւատան որ իրենցմէ առաջ քրիստոնեայ էինք մենք եւ իրենցմէ լաւ քրիստոնեայ ենք դեռ այսօր ալ, իսկ հինգերորդ դարու մեր գրականութիւնը հսկայ յիշատակարան մըն է քաղաքակրթութեան, *մինչ Գերմանիա նոյն ժամանակաշրջանին ո՛չ միայն չկար իբր այդ, այլ եւ քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի խօսքն իսկ չէր կրնար ըլլալ, չորակելու համար բուն բառով:*

Դեռ առջի օր հայրենակից մը կը յայտնէր թէ ազգայնական հաստատութիւն մը իրեն երկար ատեն ապրանք չտալէն վերջ, խոստովանած է որ պատճառը հրեայ ըլլալն է, իրենց քաղած տեղեկութիւնները այդպէս հաստատեր են եւ «հրեայի ապրանք չեն ծախեր»: Մեր հայրենակցէն գրաւոր երդում պահանջուած է բացէ ի բաց...

Ինչպէս գնումն է, նոյնպէս ալ վաճառումը: Քրիստոնեան Հրեայ կը կարծէ չի գներ. իսկ Հրեան տեսնելով որ իր տօնական օրերուն Հայուն խանութը բաց է, հեթանոս կը նկատէ ու չի գներ: Գործաւորութիւն չկայ հոս օտարին համար, որովհետեւ օրէնքով արգիլուած է:

Ուրիշ խնդիր մը՝ երկու Հայ դատարան կ'երթան. մէկը կ'ըսէ՝ «Ես Թուրք եմ», նոր թրքական անցագիրը ցոյց տալով: Դատաւորը կը հետեւի թրքական օրէնքներուն, ըստ կամս «Թուրք»ին, իսկ Հա՞յը... ա՛խ, երբեմն կը փորձուիս հարցնելու.

— Անիծուա՛ծ ես դուն, ա՛զգ...

Գալով ազգային կեանքին, բացարձակապէս անշարժ վիճակ մը կը ներկայացնէ այժմ: Ամէն բան երեսի վրայ — ձգէ – ձգէ: Ո՞ւր է երիտասարդական Միութիւնը, ո՞ւր է Կանանց Միութիւնը, Ուսանողականը: Եւ վերջապէս Գաղթային Միութեան վարչութիւնը որ այնքան գործեր ունի կատարելիք, ամէն մեղքիս վրայ երկու տարուան պայմանաժամով...

Խաղաղութի՜ւն ամենեցուն...

×

Օրուան հետաքրքրութիւններէն դուրս չէ Փափէն – Շլայխէր կառավարութիւնը: Ի՛նչ ճիշդ ու ճիշդ գերման եղելութիւն մէջ ինկեց նաեւ վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, ըլլալով հաւատարիմ գործիքը գինքը կազմող տարբեր ազգային – քաղքենի տարրերուն: Այնպէս՝ նորանոր հարուածներ ներքին ընկերային կեանքին, իսկ արտաքին քաղաքականութեան մէջ բոլորովին հակոտնեայ ձեռնարկներ մինչեւ Պրիւնինկի քաղաքականութեան ուղղութիւնը: Արդէն Փափէնի կառավարութեան առաջին յայտարարութիւնը կը պարզէր հրաժարում մինչեւ այն ատենի «ընկերվարական» ուղղութենէն, անոր տեղ ծանուցանելով «դէպ ի վերելք ձգտող քրիստոնէական ազգային ուժեղ տարրեր»: Իրա՛ւ ալ դէպքերը արագօրէն իրարու յաջորդեցին եւ տիրեց գրեթէ ամբողջապէս ազգայնական կնիքը ամէն տեղ: Միայն երեսփոխանական ընտրութիւնները ցոյց տուին թէ Ռայխսթակը դարձեալ որ եւ է մեծամասնութիւն չի կրնար կազմել փափաքուած ուղղութեամբ: Ընդհակառակն, պայքարը մեծ է կողմերուն միջեւ եւ անկարելի է համաձայնութեան եզր մը գտնել կեդրոնի եւ «Նացի»ներու մէջ: Վերջիններու ախորժակը աթոռի տէր դառնալու աւելի մեծ է քան կը կարծուի: Հիթլէր կ'առաջարկէր վարչապետութիւնը եւ առ նուազն չորս նախարարական աթոռ տալ իրեն, մինչդեռ Հինտէնպուրկ այս բանը բացէ ի բաց մերժեց եւ որովհետեւ կառավարութիւնը խեղճուկ փոքրամասնութեան մը մէջ կը մնար լուծեց Ռայխսթակը երկրորդ անգամ ըլլալով, իբրեւ գործելու անատակ ժողով: Աւելին. նոր ընտրութիւնը նշանակուեցաւ կարելի եղածին չափ ուշ՝ նոյեմբեր 6ին: Դարձեալ նշան մը թէ քաղքենի տարրը — Հինտէնպուրկն ալ միասին — հաւատք չունի նաեւ գալիքին վրայ եւ կարելի եղածին չափ դիմանալ կ'ուզէ իր դիրքին մէջ:

Այսօր սեղանիս վրայ կայ հինգ կո՛չ ընտրութեան հրաւիրող: Իւրաքանչիւրը կը գովէ իր կուսակցութիւնը եւ վար կը զարնէ միւսը: Ժողովուրդին մէջ փոխադարձ ատելութիւն մը ծայրայեղօրէն կը բորբոքի: Դէպքերը անպակաս են: Մարդիկ նշան կը կրեն իրենց լամբակին վրայ, խումբ-խումբ իրար կը դիմաւորեն, իրար կը ճանչնան նշաններուն եւ ձեռքի շարժումներուն միջոցով: Երբեմն հանդարտ փողոցը ռազմադաշտի կը փոխուի: Ծայրայեղութիւնը այնքան առաջ գացած է որ մարդիկ կը ծխեն իրենց կուսակցութեան սիկառէթը՝ կ'ուտեն, կը խմեն կամ գնումներ կ'ընեն միայն իրենց կուսակիցներուն մօտ...

Անդորրներու շարանը գրաւում մը գտա՛ծ է վերջապէս — քաղաքականութիւն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԿՈՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

— Վահրա՛մ.

— Հը՞...

— Հինգ ֆրանք տուր ինծի, կարեւոր նամակ մը պէտք է գրեմ, սանտիմ չմնաց գրպանս:

— Սիրայի՞ն նամակ է:

— Ո՛չ, եղբայր, հօրս պիտի գրեմ որ երէկ ստացայ այն գումարը, զոր ղրկած էիր ինծի... յառաջիկայ ամսուան համար:

×

Դատաւորը.— *Ձեր հասկնար ինչո՞ւ գողցած էք այս մարդուն հին վերարկուն:*

Գողը.— *Բայց, Պ. դատաւոր, մեղաւորը ե՞ս եմ, եթէ պարոնը նոր վերարկու չունէր:*

×

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր զաւակը, երբ աւարտէ իր ուսումը:

— Ծերացած պիտի ըլլայ...:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Էնկիւրի

— :-: —

Ճիւմհուրիէթ կը գրէ (11 հոկտ․)․— Ճիւմհուրիէթ կը գրէ (11 հոկտ.)․— Հոկտեմբեր, պայծառ օր մը։ Ջհրկիզող մաքուր, պայծառ օր մը։ Ջհրկիզող երկինքն լայն հորիզոններուն եւ ամէն երկուն լայն հորիզոններուն ու բազմաթիւ տեսարաններ, լեռներու շարքը շիկացնող ա-վրայ, լեռներու շարքը շիկացնող ա-նօրինակ ու բազմաթիւ տեսարաննե-րու մէջ մարը մտնող արեւ մը․․․ :Զով հով մը։ Շինութեան փոշիները, բա-ցուող անձրեւներ․․․ Ահա Էնկիւ-րիի աշունը։

Այսուհանդերձ, աշունը միայն բա-նաստեղծութիւն եւ բնական գեղեցկու-թիւն չէ բերեր Էնկիւրիին։ Մինչդա-ռեալ, ան գործի եղանակն է։ Ամառը Պոլսոյ համար Պոլիս մեկնող ըն-տանիքները, Ազգ․ Մեծ Ժողովի ա-նդամները իրենց ընտրական շրջանը ձգած երեսփոխանները աշնան կը վերադառնան, եւ քաղաքին տնտեսա-կան ու քաղաքական կեանքին գործու-նէութիւնը մէկէն ի մէկ յայտնապէս կ՚աւելնայ։

Պանդոկներուն, ճաշարաններուն, նոյնիսկ անկինի նպարավաճառնե-րուն եւ բանջարեղէն ծախողներուն՝ ամիսներէ ի վեր այնքան յոյսերով սպասած գործի այս ամիսը, այս տա-րի, երբ ամէն մէկ բնտանիքի գնելու կարողութիւնը նուազած է, պիտի ար-դարացնէ՞ ակնկալութիւնը։ Ասիկա՝ գէպքերն ու ժամանակը ցոյց պիտի տան։ Այսօր ստոյգը սա է որ՝ Էնկիւ-րիի արդէն իսկ սահմանափակ վաճա-ռականութիւնը, ամէն տեղի նման ուժգնօրէն ազդուած է։

Թէեւ շինարարութիւնը առջի տար-ւան չափ չէ, բայց քիչ ալ չէ։ Իսկ վարձքերը, համեմատած նախորդ տա-րիներուն, բաւական իջած են։ Եւ սա-կայն, ամէն մէկ նոր աքարթըման՝ իր փոխարժէքը 5 — 6 տարիէն հայթայ-թելու ասորիճան վարձք կը բերէ։ Նոր ափարթըմանները, դեռ շինութիւնը չաւարտած, ներս մտնելու ժամանա-կէն 2 — 3 ամիս առաջ, բոլոր յարկե-րը վարձուած կ՚ըլլան։

Անցեալ օր, երկու ճարտարապետ-ներ իրարու կը հարցնէին թէ ինչո՞վ կարելի է բացատրել այն պարագան, որ մինչ Էնկիւրիի բնակչութիւնը չա-ւելնար և շինութիւնները այնքան շատ կ՚ըլլան՝ պարապ տուն չի գտնուիր։ Իրապէս, դիւրին չէ կարելի բացատ-րել այն պարագան որ մինչ շինու-թիւնները կը շարունակուին, բնակա-րանային տագնապը վերջ չի գտներ։ Պատճառը այն է որ ամէն ոք հին տու-ներէն՝ նորը, այսինքն քօնֆօր (ար-դիական յարմարութիւններ) ունեցող-ներուն վրայ կը յարձակին։

Էնկիւրիի Թաղապետութիւնը՝ Պոլ-սոյ Սանտալ Պէգլէառէնին նման ա-ճուրդի տեղ մը չունի։ Մինչդեռ Էն-կիւրի շատ պէտք ունի անոր։ Երկու նախաձեռնող երիտասարդներ այս պահանջը դիմաւորեցին եւ աճուրդի սրահ մը բացին։ Էնկիւրին պաշտօն-եաներու քաղաք մըն է։ Փոխադրու-մներու, փոխանակումներու պատճա-ռաւ միշտ գացող եւ եկող, որով եւ՝ տունին կահկարասինները ծախող եւ, առնող փոխարէն, կահկարասի գնող-ներ պակաս չեն։ Ասկէ զատ, տագնա-պը շատ մը բարեկեցիկ ընտանիքներ այնպիսի վիճակի մը մատնած է, որ անոնք շատ մը կարասիներ անպէտք եւ պերճանք նկատելու սկսած են։

Ուշագրաւ պարագան այն է որ մինչ ամէն գործ ու ձեռնարկ Էնկիւրիի մէջ փնաս կ՚ընէ, այս երիտասարդները շահաւոր գործի մը սկսած են։ Ուրե-մըն, տագնապն անգամ շահու աղբիւր կրնայ ըլլալ եղեր։

Էնկիւրիի Թաղապետութիւնը ամէն տեսնուած նման մեծ գործունէու-թեան մէջ է։ Ճամբաներ կը նորոգ-ուին, նոր փողոցներ եւ պողոտաներ կը բացուին, եւ, այսօրուան կարելի-ութիւններու շրջանակին մէջ, աչքի գէշ երեւալիք ամէն մէկ փոս, ամէն մէկ սապատ ամէն մէկ անյարմար բան կը վերցուի կը հարթուի։

Բայց, կարծես մէկ բան միայն Թա-ղապետութեան աչքէն խոյս տուած է։ Քաղաքի մուտքին, Ազգ․ Ժողովի պարտէզին ճիշդ դէմը, անկիւնը՝ կարգ կարգ էվգաֆի տուներ կան։ Այս տուներուն լայն բակերը, տարի-ներէ ի վեր երեսի վրայ ձգուած ըլլա-լով, մարդ, կայարանէն քաղաք մը-տած ատեն, դէմ առ դէմ կուգայ վայ-րի խոտերով ծածկուած այդ մեծ պարտէզին հետ։ Երկու պողոտայի եր-կայնքին, քանի մը հարիւր մեղր շա-րունակուող այս տգեղութիւնը՝ դի-մացի Ազգ․ Ժողովի պարտէզին, վարի Հանր․ պարտէզին եւ վերջապէս մէջ-տեղի շրջանակային մարգագետնին հետ ո՛ր ատրիճան հակադրութիւն մը կազմելը եւ, մարդուս՝ դեռ քաղաք մտած ատեն՝ որքան գէշ տպաւորու-թիւն մը ձգելը՝ միայն անկէ անցնե-լով կը հասկցուի։

Միակ զարմանալի բանը այն է որ այս պարտէզին գտնուած վայրը՝ Էն-կիւրիի վերաշինութեան եւ արդիա-կան կառուցումին առաջին կէտը նը-կատուած է․․․

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

■■■

ԿԱՐՏԱՆ, 24, Հոկտ. (սեփ. թղթ).— Թէեւ քիչ մը ուշ, այս տարի ալ մեծ շուքով տօնուեցաւ «Դաշնակ-ցութեան Օր»ը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի եւ հովանա-ւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմի-տէի։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ հոկտ. 23ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Դրան եւ բեմին երկու կողմը կը ծածանէին զոյգ եռագոյն-ները։

Ժամանակէն առաջ խանդավառ բազմութիւն մը խռնուած էր սրահը։ Կը նախագահէր ընկ. Պ. Հիւսեան, որ պարզեց օրուան տօնին նշանա-կութիւնը։ «Այս օրը մենք պարտա-ւոր ենք ժողովուրդին ներկայացնել մեր գործունէութեան պատկերը հա-շիւ տալ նոյն աշխատանքներուն ու պայքարներուն մասին։ կըկատար-ուին յանուն այս աւանդական ու տառապակոծ ժողովուրդին անկա-խութեան»։

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցէին ընկերներ Լ. Դայա-ճանեան, «Հայ հերոսները» Կ. Թու-թալեան, (Մարսէյլէն) «Դարերու վրէժը»։ Ընկ. Խ. Դաւիթեան (Բե-ռին) Մարսէյլէն) երգեց «Հով արէք սարեր»ը, խանդավառ ու չէնչող ձայնով մը, յետոյ «Տըլէ Եաման»ը, ոգեւորելով հանդիսականները։ Յա-ջող արտասանութիւններ ըրին դպր-ոցի սան-սանուհիները, Օր. Մ. Գալայճեան՝ «Հայ դրօշին», Տ. Մա-թօեան՝ «Տօնական»ը, Կ. Սիմոն-եան՝ «Բաղձանք»ը, Ղ. Կիւրճեան՝ «Հայաստանին»ը, Օր. Անահիտ Տ. Նազարէթեան՝ «Հայու վրէժը»։

Յետոյ նախագահը խօսքը տուաւ օրուան բանախօսին՝ ընկ. Վ. Փա-փազեանի (Կոմս)։

— «Հայրենակիցնե՛ր, երբէկ երբ դուք ձեր գութանով ձեր շէն ու ու-րախ տրամադրութիւնով կը հեր-կէիք արտն ու արօտը, Դաշնակցու-թիւնը ձեզի հետ էր հոն, պահապան հրեշտակի պէս կը հսկէր ձեր վե-րեւ, կը պայքարէր մեր դարաւոր ու արիւնածարաւ թշնամիին դէմ, յա-նուն այս ժողովուրդի բարօրու-թեան։ Դաշնակցութիւնը ծնաւ ձեզ-մէ, սնուեցաւ ձեր միսէն ու արիւ-նէն, տառապանքի զարհուրելի եր-կունքէն, որպէսզի ձեզի համար ա-պահովէ իր հայրենիքը, ազատ ու անկախ, իր կապտաձեղ ու արեւա-վառ երկինքով։ 42 տարի ձեզի հետ եղաւ այս ժողովրդական կուսակ-ցութիւնը, ձեզի հետ քով-քովի, ձեզմէ անբաժան քալեց ան, բաժ-նելով ձեր հոգեկան ու ֆիզիքական դառնութիւնները։ Այսօր դարձեալ, այս օտար երկիրներու մէջ, մենք ձեզի հետ ենք, բախտակից ձեր ա-ռօրեայ աշխատանքներուն ու տա-ժանքներուն։ Մենք գաղութներու մէջ ալ չենք լքեր ձեզ ճերմակ ջարդի յորձանքին առջեւ, ու չենք հրաժարիր նաեւ մեր պատմական առաքելութենէն մինչեւ այն ատեն, երբ դարձեալ կը տիրանանք մեր պատմական հայրենիքին։ Մինչ այդ՝ դիմագրեցէք բոլոր դժուա-րութիւններուն ու տառապանքնե-րուն, որովհետեւ պիտի գայ այդ օրը, եւ պէտք է գայ անպայման»։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանւոր»ով։

Հանդէսի ընթացքին երգուեցան «Մեր Հայրենիք», «Յառաջ Նահա-տակ» եւ «Ազատութեան այն վառ սէր»ը երգերը, դպրոցի սաներուն կողմէ։

Լեւոն Գեղունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

ԼԻՈՆ, 25 հոկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Էմիլ Զօլայի սրահը լեցուն էր շա-բաթ երեկոյ, տեսնելու համար ընկ. Մարութեանի հրաժեշտի ներկայա-ցումը։ Աւելի ճիշդը, ժողովուրդը ե-կած էր ողջերթի ու յարգանքի բա-ժինը բերելու հայ բեմին նուիրուած անխոնջ երիտասարդին։

«Բոռ»ը, ցաւալի թերթօնը յա-ջողութեամբ թատերգութեան վե-րածուած էր ընկերոջ կողմէ։ Խաղ մը որքան ալ լաւ պատրաստուած ըլլայ, անշուշտ իր արժէքէն մաս մը կը կորսնցնէ, երբ ներկայացու-մը կը կատարուի երրորդական կամ չորրորդական սրահի մը մէջ։ Մա-րութեանի կողքին կարեւոր դերը կը կատարէր դերասան Թրագօշ, ո-րուն այնքան բնական ու հարազատ խաղարկութիւնը՝ արժանի էր ու-շադրութեան։ Շատ յաջող էր նաեւ Տիկին Բաղալ։

Մարութեանի բոլոր ներկայա-ցումները առնուած էին ազգային կեանքէն կամ ազգային ոգին կ՚ար-թնցնէին։ Իր մեկնումով մասնաւո-րապէս Լիոնի եւ Մարսիլիոյ գա-ղութները զգալի կորուստ մը պիտի կրեն։

Ընկեր Մարութեան շնորհակա-լութիւն յայտնելով յայտնուած հա-մակրանքին, ըսաւ.

— Ամէն անգամ որ հանդէս մը կազմակերպեր եմ, գտնուեր է որոշ խմբակ մը որ միշտ խաչաձեւած է իմ ներկայացումներէս, այս խմբա-կը հոգն է, որ խաչաձեւած է ոչ թէ զիս, այլ հայ արուեստը, հայ թատ-րոնը։ Տասը օրէն ճամբորդ եմ. կր-նամ երթալ ամէն երկիր բացի իմ հայրենիքէս, 4-5 տարի վերջը գու-ցէ նորէն տեսնուինք, սակայն կը մաղթեմ որ մեր տեսութիւնը ընենք ոչ թէ օտար հողերու վրայ, այլ մեր հայրենիքին մէջ։ — Մնաք բա-րո՛վ, հայրենակիցներ։

Ժողովուրդը ջերմ ծափերով ողջ-երթ կը մաղթէր երիտասարդ ար-ուեստագէտին։

× Կ՚իմանամ թէ Տիկին Բաղալ նոյեմբեր 5ին պիտի ներկայացնէ «Արշին Մալ Ալան»ը, մասնակցու-թեամբ Թրագօշի։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Քանի մը օր առաջ Montargisէն «Յառաջ»ի թղթակից մը, սրտցաւ խօսքեր կ՚ընէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի երրորդ (եւ ոչ թէ Պէյվիլ) խումբին այդ քաղաքը մրցումի երթա-լուն եւ Ա. խումբին դէմ 1-2ով պարտուելուն առթիւ։

Գովելի է այդ մարզասէր երիտա-սարդին ազգասիրական եռանդը, միայն թէ պէտք է գիտնալ որ ֆութպոլը ամէնէն առաջ իբր մար-զական երեւոյթ մը պէտք է նկա-տել եւ ոչ թէ ազգային ցոյց մը։ Եւ մեր սկաուտներէ եւ պատանի-ներէ կազմուած այդ նորակազմ խումբին Montargisի Ա. խում-բէն, 1ի դէմ 2 նշանակէտով պար-տութիւնը ոչ թէ ցաւալի, այլ խիստ գովելի պարագայ մըն է։

Կէտ մը որ Montargisի վա-րիչները յիշեցին իրենց գովեստնե-րուն մէջ։ Արդէն այդ նորակազմ խումբը անցեալ կիրակի A. S. Transportի խումբին 1ի դէմ 3 նշանակէտով յաղթելով, չորս մր-ցումի մէջ երրորդ յաղթանակը տարաւ եւ հետզհետէ կը յառաջդի-մէ իրականացնելով իր վրայ դրուած յոյսերը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի խում-բերը ներկայացուցին միայն քանի մը տասնեակ հազար հայութեան, յաւակնութիւնը չունին ջախջախե-լու տասնեակ միլիոններով ժողո-վուրդի մը ներկայացուցիչ խումբե-րը, որոնք յաճախ զօրացուած են օտար խաղացողներով։ Օրինակի համար, երեք շաբաթ առաջ, երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ա. խումբը մեկնեցաւ Rennes, տեղւոյն Ա. խումբին դէմ մրցելու (մին Ֆրան-սայի ամենազօրաւոր քանի մը խումբերէն) մտքէն անգամ չէր ան-ցըներ թէ կրնար յաղթել անոր։ Ու մէկի դէմ երեք նշանակէտով իր պարտութիւնը կարելի է նկատել յաղթանակ մը, կէտ մը զոր ֆրան-սական զօրաւոր խումբերու վարիչ-ները զգալով հրաւէրներ կը տեղա-ցնեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին, որ 30 հոկտեմբերին կը մրցի Օլիմ-փիք Լիլուայի, իսկ 6 նոյեմբերին ալ Ֆութպոլ Գլիւպ Մէթրի Ա. խում-բերուն դէմ։

Ահա ուրեմն ապացոյցներ, որոնք կը փաստեն թէ պարտութիւններ կան որ յաղթանակներ կ՚արժեն, եւ լաւ կ՚ըլլայ որ մենք Հայերս, մէկ կողմ թողլով սնափառ մեծամտու-թիւնը, ֆութպոլը խաղանք անկեղծ-օրէն, իբր սփոռ, գիտնանք պար-տուիլ պատուաւոր կերպով, յետոյ կարենալ յաղթելու համար։

Գնդասէր

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՂԱՓԱՐ ԵՒ ԳՈՐԾ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Ցուսաբեր» դիտել կուտայ, պարզելով գաղութներու վիճակը (13 հոկտ․)․

— «Ոչ մէկ խռովք, ոչ մէկ որոնում, ոչ մէկ ստեղծագործ կիրք մամուլի օրկաններուն մէջ՝ երբ հարցը յօշոտ-ուած ցեղի արիւնոտ ճակատագրին շուրջ կը դառնայ։ Ու զարհուրելի բա-ռակծութիւն՝ երբ դիպուածական փորձ մը եղած է ճահճին մերժենա-լու։ «Մենք ակադեմական վէճեր չենք սիրեր», — տարիներ առաջ նման դի-տողութեան մը առիթով կ՚ըսէր ռամ-կավար «պրոֆէսօր» մը, որ այսօր իր այն ատենուան հայաստանեայու-թեան բերքերը կը քաղէ Երեւանի մէջ։

Բայց մենք երկար կանգ առինք ե-գիպտահայութեան վրայ, երբ բնաւ փափաք չունէինք անոր մասին խօսե-լու։ Այս մասնակի դէպքին յիշատա-կութեամբ ուզեցինք հիմնաւորել մեր խօսքը, որ ընդհանուր բնոյթ ունի։

Այսպէս են մեր բոլոր գաղութները։ Այսպէս է բովանդակ Գաղթաշխար-հը։ Ու յաճախ շատ աւելի գէշ, քան Եգիպտոսն է։

Խեղդող յուսահատութիւն կը բերէ գաղթահայ մամուլը իր մտքի չքաւո-րութեամբ եւ իր գաղափարներու տժգունութեամբ։

Սպանիչ յուսալքումի կը մղեն գաղ-թահայ գործերը իրենց ճղճիմ բովան-դակութեամբ եւ իրենց վանիչ ձեւե-րով։

Չկան կենդանի գաղափարներ՝ ո-րոնք չքեղ ու հերոսական գործեր սեր-մանէին, ու չկան արի խոյանքներ՝ ո-րոնք կախարդիչ ու ստեղծագործ գա-ղափարներ ծնէին։

Որովհետեւ համազգութային ծա-ւալով ու համազգային ճիգերով նը-ուիրում ու զոհողութիւն չկայ յա-նուն բոլոր վսեմ գաղափարներու եւ բոլոր շքեղ գործերու Մայր Ծնողքի՝ յանուն խնկելի Հայրենիքի ազատա-գրութեան։

Գաղութահայութիւնը գաղափարօ-րէն — անբերրի արգանդ է, ու Գաղ-թաշխարհը իր նուիրումով ու զոհո-ղութեամբ — անբերրի գետին։

Մեր կեանքի արքաները — մեր լեռ-ներէն ծնան։

Ու արքաներ ունենալու համար — գործով ու գաղափարով — հարկ է վերստին մեր լեռներուն տիրանալ»։

Դէպի Հայաստան

—)(o)(—

150 ԸՆՏԱՆԻՔ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

«Արեւ»ի թղթակիցը հետեւեալ տե-ղեկութիւնները քաղած է Պ․ Շահ-վերդեանէ․—

— «Պուլկարիայէն մէկ կարաւանով պիտի մեկնին ոչ թէ ութսուն, այլ հարիւր յիսուն ընտանիքներ։ Պատ-րաստուած ներգաղթի ցանկին մէջ արձանագրուածներուն թիւը շուրջ վեց հարիւր անձ էր։ Ասոնց վիզան հասած է արդէն եւ հարկ եղած հարկ եղած հրահանգները հասած են։ Հոկ-տեմբերի վերջերը պիտի մեկնիմ Պուլ-կարիա, անձամբ կազմակերպելու հա-մար կարաւանը եւ հսկելու ներգաղ-թին, որով նոյեմբերի վերջերը պիտի կրնանք ճամբայ հանել գաղթականու-թիւնը դէպ ի Պաթում, հաւանաբար Վառնայի նաւահանգիստէն։ Հելլէն կառավարութիւնը բնականաբար պար-տականութիւն մը չունի Պուլկարիա-յէն գաղթելիք Հայերուն համար ալ շոգենաւ տրամադրելու։ Պուլկարիոյ նախորդ վարչապետը խոստում մը ը-րած էր։ Ներկայ վարչապետը այդ-պիսի խոստում մը չունի եւ իր տրա-մադրութիւնը ինծի անծանօթ է, բայց հաւաստողներ եղան թէ թերեւս կա-րելիութիւն կայ պուլկար կառավա-րութեան ընել տալու այդ զոհողու-թիւնը։ Թէեւ Պուլկարիա տրամա-դրելի շոգենաւ չունի հայ գաղթակա-նութիւնը փոխադրելու համար։

Ամէն պարագային, եթէ շոգենաւ մը ապահովել կարելի չըլլայ, այն ատեն Բարեգործականին վրայ պարտակա-նութիւն կը ծանրանայ հայթայթել շոգենաւին ծախքը, որպէս զի կար-գադրուած վերջացած գործը չխան-գարուի կամ առ նուազն աւելորդ տե-ղը յապաղման չենթարկուի։

Պուլկարիայէն կարաւանը ճամբայ հանելէ վերջ պիտի վերադառնամ Ա-թէնք եւ քանի մը օր յետոյ Ֆրանսայի վրայով պիտի մեկնիմ Հայաստան։ Պուլկարիայէն մեկնելիք այս կարա-ւանով այս տարուան համար ներգաղ-թը վերջ կը գտնէ եւ հոս մնալուս պէտք չկայ այլ եւս։ Փորձով տեսանք որ աշնան վերջերը կամ ձմրան մէջ կատարուած ներգաղթը միշտ շրջա-պատուած է բազում դժուարութիւն-ներով։ Ներգաղթը այսուհետեւ գար-նան եւ ամառուան մէջ է որ տեղի պի-տի ունենայ։ Պուլկարիոյ ներգաղթը եթէ աշնան վերջին զուգադիպեցաւ, հարկադրութեան մը արդիւնք էր եւ յետաձգելը անյարմար։

Հայաստան այսօր իսկ կրնայ եւ-սուն հազար աշխատաւոր ընդունիլ, քանզի այդքան գործող ձեռքերու պէտք ունի։ Բայց միմիայն պէտքը եւ կամեցողութիւնը բաւական չեն։ Հա-յաստանի մէջ բնակարանի սուր տագ-նապը կայ ու կը մնայ։ Գաղութահա-յութիւնը թող բնակարանի պատրաս-տութեան հոգը իր վրայ առնէ, անկէ յետոյ ամէն բան կը դիւրանայ, կը լուծուի ինքնին»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՋՐՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՏԷՍԻՆ, 24 Հոկտ.— Փարիզի «Արշաւ» թերթին մէջ (թիւ 3), Ա. Դանիէլեան գիս գրպարտած էր թէ ես «դաշնակներու սպառնալիքին» տակ զէնք գործէ արձակած եմ եղեր։

Մատնանշուած գործատէրը ես եմ —թէեւ անունս չէ տրուած— եւ կուզեմ հրապարակաւ հերքելու այդ գրպարտութիւնը, աւելցնելով որ այդ թղթակցութիւնը վերէն վար լեցուն էր ստերով։ Ճիշդ է որ ես Պ. Դանիէլեանը գործէ արձակած եմ, սակայն ոչ թէ «Դաշնակներու սպառնալիքին» տակ, (անոնք այդ ուղղութեամբ ոչ մէկբառ խօսած են ինծ) այլ արձակած եմ Պապիկեանի և վարպետի՝ հետ զօրծ չունե-նալուս համար։ Յիշեալ գրպարտու-թեան վրայ երբ զինք անձամբ տե-սայ եւ յանդիմանեցի ուրիշներու ներկայութեան, այն ատեն յայտնեց թէ «ես անձնական վրէժ ունիմ Xի դէմ եւ ատոր համար այդ միջոցին դիմեցի»։ Ես ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանիմ, սակայն թոյլ կու-տամ ինծ յայտարարելու որ, երբ Դաշնակներու դէմ այս տեսակ զըր-պարտութիւններ կը գրուին ուրիշնե-րուն, գիտակից հասարակութեան պարտքն է միանգամընդմիշտ երես դարձնել հայ ժողովուրդը իրար դէմ լարող եւ գաղութներու խաղաղ կեանքը խանգարող այդ կարմիր խառնակիչներուն։ Մ. Սանկոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

■■■■■■■■

Եւ երբ թէ չափէն աւելի շնորհ մը ըրած ըլլայի, կ՚աւելցնեմ.

— Կը վարժուիս։ Շուտով կը տեսնես թէ չէի սխալած։ Սէր չէ ունեցածդ։

= Կը սպաննե՛մ...

— Կը սպաննես։ Առանց առելութեան։ Կը մոռնաս։

= Ի՞նչպէս առել։ Բաւական չէ՞ տառապանքս։ Սա-կայն դուն ալ գէշ ես. շա՛տ գէշ, ի՞նչ հաճոյք կը զգաս...

Ջայրացած է։

— Խնդրեմ սիրելիս, ի՞նչ հաճոյք. բախտակի՞ց ըլ-լալուս... ես կը կարծեմ թէ հիւանդի մը համար ամէնէն լաւ եղանակը բուժումի՝ նախ իր հիւանդութեան գիտա-կից պահելն է։ Ձեմ ուզեր որ տառապիս ընդունայն։ Ցայտնի է որ վիրաւոր արժանապատուութիւնդ կրնայ հոնեցած զգացումներ ստեղծել։ Պաղարիւն եղիր։ Զգէ իր բախտին...

(Ա՜հ, ինչքան կը սոեմ)։

Արման երեսը կը դարձնէ։ Ես կը շարունակեմ.

— Արման, խենդ մի՛ ըլլար, ինչո՞ւ կը յուզուիս։ Մինչ պէտք էր պոռայի.

— Արման, ապուշութիւններ են, չար ու կեղծաւոր խօսքեր են ըսածներս, կարեւորութիւն մի՛ տար։

Ինք սակայն խռնաւ ձայնով մը.

= Անկարելի է. չէ՛. լաւ է սատկի, ինծի նման ըլ-լայ, քան...

— Անզօր նախանձ, խեղճ տղաս, պարտուածի դառ-նութիւն։ Պահ մը դերերը փոխէ, դիր ինքզինքդ իր տե-ղը, ի՞նչ կ՚ընէիր։

Անկեղծ ու համոզուած եմ այս անգամ, ձայնէս մին-չեւ մտածումս. որովհետեւ ինք եւ ես մէկ հոգի կը կազ-մենք այս տեսակէտով. պարզ ու յստակ։

= Ըսել կ՚ուզ՞ս։

= Ըսել կ՚ուզե՞ս։

կեանքին մէջ, վայելքին հետ, ու ինքը հոս, արդէն մին-չեւ հիմա մոռցած չէի՞ր ըլլար։ Լքած։

= Ձեմ կարծեր։

— Այդքա՞ն միայն. չե՛ս կարծեր...

= Բայց կը ջղայնացնես վերջապէս, քեզի կ՚ըսեմ թէ կը սիրեմ, եւ թէ առանց իրեն կեանքս պարապ բան մը պիտի ըլլար, վերջացնելու յարմար. կ՚իմրնե՞ս. եւ ապաքինելու յոյսն է զիս հոս կապողը։

— Երանի թէ սխալած ըլլամ. թէեւ այս վերջի ը-սածդ չէր ժխտածս։

Երեկոյեան զանգերը կը հնչեն։ Աղօթքի ժամ։ Թե-թեւ արձագանգ մը կը մնայ մեղաղեայ հնչումին. մէկը շօշափելով լռութիւնը, միւսը անցնելով շուքի նման։

Կովերը կը վերադառնան արօտներէն զանգաղու-թեամբ։ Հովիւները վերարկու ունին իրենց ուսերուն։

Ես կը սկսիմ սուլել մեղմութեամբ, ողեկոչել ջա-նալով հեռացած անցեալին անցած զեփիւռի մը անհո-գութիւնը։ Զղջում կայ հնչումիս մէջ։ Տրտում եմ։

Զանգակները դադրեցան հնչելէ, ու միջոցին մէջ ի-րենց գծած ակօսին թրթռացումը կայ միայն։ Սուլոցս մինակ կը մնայ, կը մերկանայ, մեղմութիւնը կը կոր-սնցնէ ու անհանդուրժելի կը դառնայ։ Կը լռեմ։ Կ՚ըսէ Արման, հանդարտած, այլ վրէժխնդիր.

= Ճիշդ բաներ կան ըսածներուդ մէջ, սակայն մի-եւնոյն արդիւնքին հասնելու մտահոգութիւնդ, որպէս մխիթարութիւն մը, — որովհետեւ կանխակալ համո-զումներ չունիր ես կասկածամիտ ու երկդիմի նկարա-գրովդ, — կը չափազանցեն երեւոյթները, ամէն բան։ Այսպէս, ընդունինք թէ կէտ առ կէտ ճիշդ ըլլայ սկզ-բնաւորութիւնը, (իմ սիրոյս մասին է խօսքս), բայց բաւական չէ՞ զգացումի ու ազնուութեան տէր մէկուն համար այս վերջին ամիսներու փորձը որպէս զի սիրէ, հոգիով սիրէ։ Սէրը կարելի՞ է չորս բառով արտայայ-տել, սահմանել, չափել ու կշռել։ Ո՞ր կինն էր որ պիտի կրնար այսքան երկար ժամանակ հաւատարմութեամբ եւ գորովով մնալ։

— Գթացող ու կինէն առաջ մօր մը նախասիրու-թիւնները ունեցող կին մը, — ընդհանուր կարծիքին հակառակ հազուադէպ է ասիկա, — սխալ հանդիպում-ներու արդիւնք, ու առաջին առթիւ երբ կինը իր բնախօ-սական պահանջը պիտի ուզէ, արթննայ, պիտի ծնի հա-կասութիւնը։ Եւ դեռ ասիկա քուկինիդ պարագան չէ, ոչ ալ կուսանաց մը դաստիարակուած ու աղօթագրքերով սնած «բարութեան» փորձիչը։

= Հապա՞...

— ...

= Ըսէ՛։ Այլապէս կը վշտանամ։

— Ունայնամիտ կնոջ փափաք։ Զարդերու այլապա-նութիւն... չէ՞ որ կրնաս զինք սիրած ըլլալուդ հա-մար հիւանդացած ըլլալ...

= Կը հասկնամ։ Կը սխալիս։ Չէ կարելի այսքան երկար ժամանակ ունայնամտութեան ծառայել։

— Այո՛, կին մը կրնայ։

= Ցանուն ինչի՞...

— Դատնա՞մ նորէն։ Պատասխանուած է։ Եւ ինծմէ առաջ դուն տուիր...

= Ո՛հ, բաւական է, սատանան տանի այս ուծա-ցածի խօսքերը. լաւ՛, մի՛ շարունակեր անպատկառու-թիւնդ եթէ չես ուզեր որ վշտանամ... Ալիսս մաքուր է ինչպէս այն ձիւնը, կը տեսնես հոն, բարձունքին վրայ։ Ձեմ կասկածիր. կը սիրեմ ու կը սիրուիմ։ Այս բաւա-կան է։

Շատ քիչ հաւատք կայ այս խօսքերուն ետին, նման տաքութեան որ իր պատկերին ձիւները ունին։ Բայց կը լռեմ՝ ես ինծմէ դժգոհ։

Իր նայուածքը թախիծով լեցուն է, ուր վախ ու չա-րութիւն փոխն ի փոխ կ՚երեւին, շուարուն։ Ու բռնա-զուրկ ծիծեռնակները դեռ կը շարունակեն երթալ ու գալ, իրենց բոյները փնտռել։ Ցուրտ։

Ամօթահար եմ։ Կուրծքս տաք է։ Ու խուսափելով հանդերձ իր աչքերէն, կը տեսնեմ տժգոյն ճակտին ամէն ատենէ աւելի գեղեցիկ հպարտութիւնը։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր ենթակոմիտէներուն

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պրէպան Մարսէյէի սրահին մէջ

Brébant Marseillais (146 Ave. des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎՐԹԱՆԷՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Մ. Գաբրիէլեան, Յ. Ուզունեան (արտաս), կ'երգեն՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ Գէորգեան։ Հանդէսին կը մասնակցի սիրուած ջութակահար Պ. Ս. Ջէօրէքճեան, Ընկ Մ. Մարութեան (արտաս.)։

Տախքերու համար 2 ֆրանք

Սրահի կարգապահութեան կը հսկեն հայ արիները

Առնել 53, 48, 5, 4 եւ 11 թիւ հանրակառքերը

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 30ին Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Մելքոնեանի, Վասպուրականի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Փիլիպոս Խտիկեանի, օրիորդներ Տովինար Տէր Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Շերա Քըմպըլեան, Պ. Պ. Ա. Աւետիսեան, Շերոյեան, Սիրականեան եւն.։

Մուտք՝ **10** ֆրանք։ Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Տոմսերը կը ծախուին՝ Յանձնախումբի անդամներուն, Կ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններուն քով, Կարօ Օհաննեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանները։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա-համակրական հացկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ։

փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը։

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ, Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Ա. Հ.— Ստացանք։

Մարսէյլ, Մ. Խ.— Մնացեալը գրել եւ գրկել ուրիշ առիթով մը։

Կրընոպլը, Տ. Ս.— 50։

Տէսին, Յ. Պ.— 35։

Փոն տ'Օպընա, Գ. Ասա.— 70։ Տեսնել թիւ 2015։

Շաթօ տը վու, Ա. Խ.— 70։

Վիէն, Մ. Մ.— 35։

Վիէն, Գ. Ա.— 35։

Մարսէյլ, Գործ.— 951.60։

Մօնթէ գառլօ, Յով.— 150։

Մարսէյլ, Ի. Թ.— 35։

Տէսին, Յ. Պ.— 35։

Կրընոպլը, Տ. Ս.— 50։

Ֆոնթընէ, Վ. Փափ.— 140։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ վարժարանի նախկին աշակերտները կը հրաւիրուին Սանուց միութեան մը կազմութեան համար, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարան, 61 rue Mr. le Prince, Métro Odéon կամ St. Michel.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նորկատի Բարենպատակ. Հայրենկց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, 37 Պուլվար տիւ Կօմիէ, Պար Կլօպի ներքնասրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ Ֆրանսահայ Կ. Խ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 3.30ին, 71 Ave. Kléber։ Նոյն օրը ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողով, որ կը համարուի օրինական, անկախ ներկաներու թիւէն։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անդամ-անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

Նոյն օրը ժամը 8ին ժողովէն յետոյ, զրոյց Տօքթ. Փօղոսեանէ։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ

ԶՕՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի Ժորժ Բէվօլէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր

Կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը — Մուտք՝ 5 ֆրանք

Սարսէլի մէջ

նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ հովանաւորութեամբ Սարսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին։

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Parc de Fleuryի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը, արտասանութիւն, երգ, մեներգ (Պ. Կարպիս Քանթարեանի կողմէ), արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, կը նուագէ Սանտրոսեան նուագախումբը, ճոխ պիւֆէ։

Մուտք 3 ֆրանք

Հաղորդ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն շոգեկառք՝ ժամը 7.45 եւ 8.13

Պուտոյի մէջ

Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պէլֆոռի մէջ

30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կրընոպլի մէջ

30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

Լա Սիօթայի մէջ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պար Իթալիի մէջ։ Նախաձեռնութեամբ Խաժակ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՄԵՍՐՈՊ ԿԱՂՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Կ'արտասանէ ընկ. Մելքոն Ատանալեան — Կ'երգէ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան

Բացման հանդէս

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ս. Շամոնի մասնաճիւղին

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սալ տէ Քոնֆէրանսի սրահին մէջ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, խմբերգ, հայկական պար պզտիկներու կողմէ, ինչպէս նաեւ զաւեշտ մը։

Կը խօսի՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 14, 25, 174, 201, 224, 278, 338, 376, 397, 578, 602, 630, 749, 898, 917, 976, 977, 1000, 1047, 1071, 1080, 1170, 1194, 1228, 1267, 1276, 1454, 1567, 1582, 1610, 1669, 1737, 1788, 1900 եւ 1971։

Շահող առարկաները ստանալու համար դիմել Միութեան գանձապահ Պ. Փօղոսեանի, 94, Rue St.-Lazare, Paris (9e)։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութեան «Գոյամարտ» օրացոյցը կը ծախուի՝ Պէյրութի մէջ Khoren Aznavourianի մօտ, Librairie Papeterie, rue Bab-Yacoub, Հալէպի մէջ, Խորէն Գըրքճեանի մօտ, 22 rue Boustan-Kulab։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է Պէլֆոռի շրջանին մէջ ագարակ մը՝ 30 հազար ֆրանքի. 70 հազար քառ. մէթր մշակելի հող, 20 հազար քառ. մէթր անտառ, ուր կան հոկայ ծառեր եւ զանազան պտղատու ծառեր, տուն, մարագ, ախոռ եւ զանազան կենդանիներու յատուկ տեղեր։ Ջմեռուան փայտը եւ կենդանիներու ուտելիքը պատրաստ են։ Ագարակի ամէն տեսակ գործիքները եւայլն։ Հայ եւ ֆրանսացի դրացիներ, դպրոցը՝ 20 մեդր հեռու։ Պէտք չկայ որեւէ ծախքի, միմիայն 30 հազար ֆրանքով, երկու ընտանիք կընան լայնօրէն ապահովել իրենց ապրուստը։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Monsieur M. C., à la Vieille Verrière, Par Maffans, Haute Saône.

Յ. Գ. ՊԱՍԴԸՐՄԱՃԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ **104** լայնածաւալ էջեր (**17 × 28** մեծութիւն)։ Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը։ Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան, Մուշ եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան – Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ **155** հետաքրքրական տեսարաններ, Կիլիկեան թագաւորներէն ոմանց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ **41** մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Ծննդոց Ժ. Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առած սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ **1918** ազատագրեալ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը։

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի **341** թուականէն մինչեւ **1931** Հայաստանի մէջ պատահած **70** բուռն երկրաշարժները (**17**ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ։

Ամէն Հայու նշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը գոհացնող ընկերը եւ սրտին խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ **10** ֆր., Ամերիկա՝ **70** սէնթ եւ այլուր՝ **12** ֆրանք. փրանք։ Կ'ընդունուին նաեւ մի միայն Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ համասար արժէքով։

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունս գրել որոշ եւ անսխալ) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY-LE-ROI (Seine) — France**. փոխադրամակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր։

6 օրինակ գնողին **1** օրինակ նուէր կը տրուի։ Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՄԵԹՐՕՅԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
29 Octobre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2021 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅԵՕՆԻ ՃԱՄԲՈՎ

Մէկը միւսէն ուշագրաւ քանի մը լուրեր պիտի կարդաք այսօր. քիչ անդին.

Առաջինը՝ ոչ-պաշտօնական տեղեկութիւն մը՝ Սուրիոյ հոգատարութեան դադարման մասին:

Երկրորդը՝ պաշտօնական հեռագիր մը՝ ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան ստորագրման մասին:

Երրորդը՝ արաբական թերթի մը մտահոգութիւնը՝ նոյն այդ համաձայնութեան առթիւ, որ հողային կորուստներ կը պարտադրէ Սուրիոյ:

×

Առաջինը, Սուրիոյ հոգատարութեան դադարումը, կրնայ հերքուիլ այս անգամ, բայց անսպասելի չէ: Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ վերցաւ անգլիական հոգատարութիւնը Իրաքի վրայ:

Քանի մը շաբաթ առաջ, երբ Իրաքը մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, իբրեւ անկախ պետութիւն, Փարիզի թերթերը գիտել տուին թէ ուշ-կանուխ կարգը Սուրիոյ պիտի գայ: Մանաւանդ որ, այս երկիրը աւելի մօտ է արեւմուտքի, սահմանակից՝ Միջերկրականի. հետեւաբար աւելի սերտօրէն կապուած եւրոպական հոսանքին: Ուրիշ խօսքով՝ աւելի յառաջադէմ, ուստի եւ ընդունակ՝ իր ճակատագիրը վարելու:

Անկախ՝ այս խորհրդածութիւններէն, Սուրիոյ ազգայնական հոսանքը այնպիսի ուժգնութեան մը հասած է որ, հոգատար պետութիւնը չի կրնար երկար ատեն քաշքշել առժամեայ միջոցները:

Իսկ այս բոլորէն վեր, Պ. Էռիոյի կառավարութիւնը, որ աւելի շատ ձախերուն կռթնած է, կ'ուզէ կարելի եղածին չափ կարճ կապել արեւելեան տաղտուկները:

Արաբական թերթերը դեռ վերջերս կը գրէին թէ Պ. Էռիօ որոշած է նոյն իսկ փոխել Սուրիոյ մարզպանը, եւ անոր տեղ նշանակել «իր մարդը», արմատական — ընկերվարական Տալատիէն:

Բայց արդէն ունինք աւելի պերճախօս եւ չօշափելի փաստ մը՝ այս քաղաքականութեան մասին, — ֆրանքեւթուրք նոր համաձայնութիւնը: Մերձեցում մը, որ անհաւանական կը թուէր երէկ:

Արդարեւ, Պ. Էռիօ մասնաւոր փութկոտութիւն մը ցոյց տուաւ, օր առաջ իրականացնելու համար ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը:

Ինչ որ ձգձգուած էր տարիներէ ի վեր, յաջողութեամբ «կոճկեցին» քանի մը ամսուան մէջ: Եւ մեծագոյն զիջողութիւնները Ֆրանսան էր որ ըրաւ:

Տակաւին հրատարակուած չէ երկու պայմանագրութեանց բնագիրը, մանաւանդ յարակից «փրոթոքոլ»ը: Բայց, ինչ որ կը հաղորդէ հեռագիրը, լուսաբանութեան չի կարօտիր:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, առաջադրուած «բարեկամական գործակցութիւնը» թուրքերսուրիական սահմանագծին վրայ՝ կրնայ դուռ բանալ շատ մը անակնկալներու:

Լոնտոնի «Թայմզ»ը վերջերս խօսելով ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց մասին, կը յիշէր թէ քէմալական պետութիւնը պայմաններ դրած է նաեւ սահմանագլուխին երկայնքը հաստատուած հայ փախստականներու մասին:

Իսկ արաբական թերթը կը վախնայ որ նոյն իսկ Իսքէնտէրունը թուրքիոյ ձգուի…

Թողո՛ւնք ենթադրութիւնները եւ գոհանանք ուշադրութեամբ հետեւելով կացութեան: Նոր կացութեան մը զանազան երեւոյթներուն:

Այդ կացութիւնը այն է որ, Էռիոյի կառավարութիւնը կը քալէ Ֆրանքլէն Պույեօնի հետքերուն վրայ: Ճիշդ ու ճիշդ անոր ճամբով:

Այսինքն, մասնաւոր կարեւորութիւն կուտայ Թուրքիոյ բարեկամութեան, զանազան մտահոգութիւններ թօթուելու եւ ամբողջ ուշադրութեամբ Եւրոպայի մէջ կեդրոնանալու համար:

Դարձեալ հոկտեմբեր ամսուն էր (1921) — չարաբաստիկ ամիս — որ կարճատես Պույեօնը ամէն բան սեւ տեսնելով, աչքերը կապած բանակցութիւն վարեց «աւազակապետ» Քէմալի հետ, եւ անոր յանձնեց արինաթաթախ Կիլիկիան: Ֆրանսական եւ հայկական արիւնով եւ առնուած ժառանգութիւնը:

Տասնըմէկ տարի յետոյ, եւ հակառակ այնքան դառն փորձառութեանց եւ յուսախաբութեանց, ահա Լիոնի քաղաքապետն է որ վիջումէ զիջում կ'երթայ: Անշուշտ խորապէս ազդուած՝ գերմանական խլրտումներէն:

Գիտենք. բանդէտներ դիտել պիտի տան անմիջապէս, — Մե՞զի է մնացեր քննադատել ֆրանսական կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

«Հարկս հարկաւորաց եւ պատիւս արժանաւորաց»:

Մենք երբեք յաւակնութիւն չունինք մեր… խշտեակէն վեր բարձրանալու: Բայց, գիտենք որ Ֆրանսայի մէջ կան ուրիշ հոսանքներ ալ, որոնք վնասակար կը գտնեն այս քաղաքականութիւնը:

Անոնք աչքի առջեւ ունին տասը տարուան փորձը, — Ֆրանսայի վարկաբեկումը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Ուրիշ խօսքով, ամէնէն աւելի ֆրանսական շահերն են որ կը վնասուին կատարուած զիջումներով:

Եւ որովհետեւ ախորժակը ուտելով կը բացուի, ի՞նչ կասկած թէ թուրքերը վերջ ի վերջոյ չպիտի պահանջեն նաեւ Իսքէնտէրունն ու Անտիոքը, — «իրենց Ալզաս — Լոռէնը»…

Մինչդեռ, ամուր քաղաքականութիւն մը կրնար բոլորովին տարբեր ձեւով տնօրինել այդ երկու գաւառներուն ճակատագիրը: Հաստատելով մասնաւոր վարչաձեւ մը, որ համապատասխանէր թ'ե հոգատար պետութեան թ'ե Սուրիոյ իրական շահերուն:

Եւ հայ գաղթականութիւնը կրնար դառնալ բարերար ազդակ մը՝ այս ճամբուն վրայ: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Կ'ԵՐԹԱՅ ԿՈՐ…

«Ապագա»ն, որ շատ հեռու չէ… մեր տունէն, կը հաղորդէ թէ հանգանակութիւն բացուած է Զօպանեանի համար, որպէս զի ճանապարհածախս հայթայթուի եւ էջմիածին ղրկուի:

— Հո՞ն պիտի մնայ, հարցուցի ընկերոջս, ուրախանալով եւ ձեռքս թղթապանակիս տանելով:

— Ո՛չ, ըսաւ ընկերս, պիտի երթայ, կաթողիկոս մը պիտի ընտրէ եւ պիտի վերադառնայ:

Թղթապանակս տեղը ձգեցի՝ նեղանալով: Ու ըսի.

— Նախ, կը կարծէ՞ք թէ Զօպանեան չպիտի երթայ, եթէ նոյն իսկ չբաւէ հանգանակուած դրամը:

Կ'երթա՛յ, ցատկելով ալ կ'երթայ:

Ցետոյ, կը կարծէ՞ք թէ Զօպանեան կաթողիկոսը չընտրեր առկից, եթէ նոյն իսկ էջմիածին չերթայ:

Կ'ընտրէ՛, եւ իր ընտրածը կ'ըլլայ:

Եւ երրորդ, կը կարծէ՞ք թէ Զօպանեան չի գրեր այն բոլոր «հոյակապ»ները, «վսեմ»ները, «հրաշալի»ները, «զմայլելի»ները Հայաստանի մէջ հիմնուած ու շինուած կոլխոզներուն, ելեկտրակայաններուն, թատրոններուն, դպրոցներուն եւ… «բանբանաշինկոպ»ներու մասին, եթէ նոյն իսկ չերթայ Հայաստան ու չտեսնէ:

Կը գրէ՛, բարեկամս, կը գրէ՛, եթէ արդէն իսկ չէ… գրած ու պատրաստած:

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԻՐԱՐ ՍՊԱՆՆԵԼ

Անցեալ գիշեր, Սոֆիայի մէկ հանրակառքին մէջ սպաննուեցաւ Տիմիթրի Սթոյլով, մակեդոնական ընկերակցութեան մը գանձապահը: Մարդասպանը հանրակառքէն ցատկելով անհետացաւ:

⁂ *Սոֆիայէն կը հեռագրեն հոկտ. 27 թուականով.*— Փրոթոկէրովի խմբակէն Մակեդոնացի մը, Փավէլ Ցանեւ, այս առտու Սոֆիայի բանտին մէջ սպաննուեցաւ Միխայլովի կուսակիցներէն բանտարկեալի մը, Զլաթանովի կողմէ: Այս վերջինը անցեալ Մայիսին սպաննած էր Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն Փոցքովը:

Դարձեալ, այս իրիկուն սպաննուեցաւ լուսանկարիչ Իլիա Ճապարով: Մարդասպանը, որ հաւանաբար Միխայլովի կուսակիցներէն է, յաջողեցաւ փախչիլ:

ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊԻՏԻ ԶՔԱՆԴՈՒԻ

Սոֆիայի «Ուտրօ» թերթը կը գրէ.

— Վարչապետ Մուշանով ընդունեց հայ համայնքին անդամները:

Վարչապետը յայտարարեց, որ հայ համայնքին պէտք է տալ կամ *համարժէք ուրիշ տեղ մը* և կամ դրամական վարձատրութիւն: Ամէն պարագայի մէջ, մասնաւոր յանձնաժողով մը պէտք է լուծէ խնդիրը: Մինչեւ յանձնաժողովին վճիռը, եկեղեցին պէտք չէ քանդուի:

Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐԸ

Պոլսոյ Տէֆթէրտարութեան որոշումով, նախկին արտաքին նախարար Պ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի գիրքերը, որոնք իբր լքեալ գոյք գրաւուած էին, նոր բացուելիք քաղաքապետական գրադարանին յանձնուած են:

ՇԷՅԽ ԱՊՏԻՒՐՐԱՀՄԱՆ

Մարտինէն «Ազշամ»ի կը հաղորդեն թէ իր կողմնակիցներուն կողմէ սպաննուած է Շէյխ Ապտիւրրահման, որ մասնակցած էր 1925ին Փէբրվարի գաւառին մէջ տեղի ունեցած ըմբոստութեանց: Շէյխը հարաւային սահմանը փախած էր և Հօյպունի կը գործակցէր: Շէյխը այս անգամ փորձած էր թուրք սահմանէն անցնիլ, բայց սպաննուած է իր կողմնակիցներէն Սղերդցի Րազատօղլու Նէճմիի կողմէ: Նէճմին առած է անոր վրայի թուղթերը եւ տարած յանձնած է Շատախի (Վան) գայմագամին: Թուղթերը կարեւոր յայտնութիւններ կը պարունակեն Հօյպունի քաղաքական գործունէութեան մասին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱ՞Յ

«Լ'Էքօ տը Փարի», որ քաջածանօթ է Արեւելքի գործերուն, կը գրէ երէկուան թիւով.—

Կը տեղեկանանք թէ շուտով դաշնագիր մը պիտի կնքուի ֆրանսական կառավարութեան եւ Դամասկոսի (Սուրիոյ) կառավարութեան միջեւ: Այս դաշնագրով վերջ պիտի գտնէ ֆրանսական հոգատարութիւնը՝ Սուրիոյ պետութեան վրայ եւ անոր տեղ պիտի հաստատուի դաշինք մը՝ յարեւնման անոր որ ստորագրուեցաւ Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ:

Ֆրանսական հոգատարութիւնը պիտի շարունակուի Լիբանանի հանրապետութեան վրայ: Գալով Ալէվիներու պետութեան, պիտի պահէ իր մասնաւոր Սահմանադրութիւնը, բայց կը թուի թէ բոլորովին ճշդուած չէ անոր ճակատագիրը:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Սուրիոյ սահմանագծի եւ ուրիշ խնդիրներու մասին

Պոլսէն Հալէպի կը հեռագրեն հոկտ. 27 թուականով.— Երկու պայմանագիրներ ստորագրուեցան այսօր, Էնկիւրիի մէջ, ֆրանսական դեսպան Կոմս Շանպրէօնի եւ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի միջեւ: Այդ պայմանագրութիւններէն մէկը կը վերաբերի Սուրիոյ թրքական եւ Թուրքիոյ սուրիական կալուածներուն: Երկրորդը՝ Ալէքսանտրէթ — Թոփրաք Գալէ — Մէյտան Էքպէզ — Հալէպ — Չոպան Պէօյ — Նիսիպինի երկաթուղիին: Առաջին հարցին համար Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնած են արդարամտութեամբ գործադրելու Լօզանի մէջ դրուած սկզբունքները: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ հարցին, երկու պետութիւնները բարեկամական գործակցութիւն մը պիտի հաստատեն թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին վրայ, համաձայն 1921 Հոկտեմբեր 20ի պայմանագրութեան 10րդ յօդուածին:

Մասնաւոր «փրոթոքոլ» մը կը ճշդէ այս գործակցութեան ձեւերը:

Այս կերպով եւ փոխադարձ գոհունակութեամբ կը կարգադրուին երկու խնդիրներ որոնք առկախ կը մնային երկար ատենէ ի վեր: Ստորագրուած համաձայնութիւնները կը փարատեն վէճերը, հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն անցեալը եւ բարեբաստիկ հեռանկարներ կը բանան Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ համար:

ՅԱՌԱՋ.— Կարդալ, քիչ անդին, արաբական թերթի մը լուրը եւ այսօրուան խմբագրականը:

Գործազուրկներու ցոյցը Լոնտոնի մէջ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աւելի քան քսան հազար գործազուրկ բանուորներ վիթխարի ցոյց մը կատարեցին Լոնտոնի մէջ, հինգշաբթի օր: Կազմակերպիչներն էին անոնք որ քալելով Լոնտոն հասեր էին Անգլիոյ բոլոր կողմերէն: Իրիկուան ժամը 5ին, անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Հայտ Փարքի մէջ, Մարպլ Արչի առջեւ: Կացութիւնը վտանգաւոր էր: Կառավարութիւնը մասնաւոր ոստիկաններ յատկացուցած էր բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Կարմիրներ ալ խառնուած էին ցուցարարներուն եւ հրահանգներ կուտային: Բայց ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հսկէր: Ձիաւոր ոստիկաններ կը հետեւէին իւրաքանչիւր թափօրի, վայրկեանէ վայրկեան հրահանգներ ստանալով մասնաւոր կայանէ մը: Դէպ ի Մարպլ Արչ տանող բոլոր ճամբաները փակուած էին: Երբ ցուցարարները Լոնտոնի չքաւոր թաղերէն անցան, տեղացի գործազուրկներ ալ միացան իրենց: Թափօրի մը մէջ աչքի կը զարնէին բազմաթիւ կիներ՝ ծծկեր երախաներով: Անցքի պահուն, ցուցարարները յեղափոխական երգեր կ'երգէին, ինչպէս եւ «Մարսէյեզ»ը: Միթինկի պահուն, առնուազն քսան հազար հոգինոց մարդկային ծով մըն էր որ կը յորդէր, առանց հաշուելու հետաքրքիրներու բազմութիւնը: Հազարաւոր հետիոտն եւ ձիաւոր ոստիկաններ ամուր պատնէշ մը կը կազմէին այս յորձանքին բոլորտիքը:

Շրջան խոհանոցներու մէջ պատրաստուած ապուրը բաժնելէ յետոյ, ցոյցին կազմակերպիչները սկսան ճառեր խօսիլ վեց ամպիոններէ:

Ժամը 6ին, երբ միթինկը վերջացաւ, ցուցարարներէն մէկը ածուխի (քօք) կտոր մը առնելով, նետեց հեծեալ ոստիկանի մը: Նշանը տրուած էր արդէն, եւ բազմաթիւ բանուորներ ինչ որ գտան ձեռքի տակ, նետեցին ոստիկաններուն վրայ: Արձակուած քարերէն ջարդ ու փշուր եղան նամակատուփ մը, վաճառատուն մը եւ գինետուն մը ապակիները: Ոստիկանները կրակ բացին եւ խարազաններով քշեցին բազմութիւնը, որու ճնշումին տակ հինգ վաճառատուներու յառաջամասերը խորտակուեցան: Բազմութիւնը քանի կը մօտենար Հայտ Փարքի ցանկապատներուն, այնքան կը սաստկանար անկարգութիւնը: Հեծեալ ոստիկանները հրաման ստացան զէնք պարպելու, ինչ որ տեղի տուաւ ընդհանուր խուճապի մը: Շատեր գետին ինկան եւ կոխոտուեցան: Երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան: Ցուցարարներէն վիրաւորուեցան 65 հոգի: Ձերբակալուեցան 38 հոգի:

235 կարմիր գործակալներ ձերբակալուած

Լեհական ոստիկանութիւնը հինգշաբթի օր երեւան հանեց համայնավարական կազմակերպութիւն մը, որ կը փորձէր վարակել զինուորները: Այս առթիւ բռնուեցաւ մեծ քանակութեամբ ռուսական դրամ, թռուցիկներ եւ գաղտնի տպարան մը: Ձերբակալուեցան 200 քաղաքացիներ եւ 35 զինուորականներ:

Պաշտօնեաները կը շարունակեն բողոքել

Ութ հարիւր ոստիկաններ ժողով մը գումարեցին Մարսէյլի մէջ, բողոքելու համար թոշակներու կրճատման դէմ: Ժողովականները յետոյ գացին ոստիկանական տեսչութիւն, ներկայացնելով բողոքագիր մը որ կը պահանջէ Փարիզի ոստիկաններուն հաւասար թոշակ վճարել իրենց ալ:

Փարիզի մէջ ալ, երկաթուղիի տասը հազար պաշտօնեաներ ժողով գումարելով, որոշեցին ընդդիմանալ ո՛ր եւ է կրճատման: Իսկ Սէնի նահանգին ուսուցիչները իրենց բողոքի ժողովէն յետոյ 7—800 ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ ղրկեցին վարչապետին, իրենց պահանջները ներկայացնելու համար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

„ԵՍ ԼՐՏԵՍ ՄԸՆ ԷԻ„

Նոր հրապարակ ելած՝ Լոնտոնի մէջ:

Անգլիոյ նախկին նախարարներէն Չըրչիլ կը գրէ այս վէպին համար.

— Գիշերը մինչեւ ժամը 3 չեմ քնանար, կարդալով Մարթա Մէքէննայի վէպը, *«ԵՍ ԼՐՏԵՍ ՄԸՆ ԷԻ»*:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԸ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԻՏԻ ՁԳՈՒԻ՞

Սուրիոյ «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ այս խորագրին տակ (20 *հոկտ.*).

— Մեր նախորդ թիւերուն մէջ գրած էինք թէ մարզպան Պ. Փոնսօ վերադարձին պիտի հանդիպի Թուրքիա եւ պիտի այցելէ Պոլիս ու Էնկիւրի՝ տեսակցութիւններ ունենալու համար թուրք պետական անձնաւորութեանց հետ: Նմանապէս ցոյց տուած էինք տեսակցութեան նիւթերը:

Հիմա նոր տեղեկութիւններ կը տրուին մեզի Պ. Փոնսոյի Թուրքիա այցելութեան պատճառներու մասին:

Վերջերս Թուրքիա որոշեց լաւ յարաբերութիւններ մշակել Ֆրանսայի հետ: Յարաբերութիւնները խզման վտանգին տակ կը գտնուէին սահմանային դէպքերու եւ երկաթուղագծի խնդիրներու պատճառաւ: Երկար բանակցութիւններ տեղի ունեցան Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն միջեւ Ժընեւ, Փարիզ եւ Էնկիւրի:

Այժմ թուրք թերթերը կը հաղորդեն թէ՝ բանակցութիւնները վերջացած են գրեթէ եւ լուծուած երկաթուղագծի խնդիրը, որու համաձայն Ֆրանսան Թուրքիոյ կը ձգէ թուրք հողէն անցնող ամբողջ գիծը: Երկրորդ խնդիրը՝ սուրիական սահմանի փոփոխութիւնը, հաւանական է որ կարգադրուած ըլլայ ցարդ:

Մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ որ քանի մը ամիս առաջ, Թուրքերու կողմէ մեծ աղմուկ մը բարձրացուեցաւ Ալէքսանտրէթը Թուրքիոյ կցելու եւ ազատ նաւահանգիստի վերածելու համար: Նոյն իսկ ազգային Մեծ ժողովին մէջ կարգ մը երեսփոխաններ բուռն ճառեր խօսեցան, քննադատելով կառավարութիւնը որ ցարդ չէ գրաւած այդ հողամասերը: Նմանապէս Թուրքերը կը պահանջէին Ազէզի սահմանին ընդարձակումը: Նոյն իսկ մինչեւ Հալէպ երկարել կ'ուզէին իրենց սահմանը:

Գիտնալէ վերջ այս բոլորը, մենք պէտք է վախնանք ներկայ թուրքեւֆրանսական համաձայնութենէն եւ պէտք է մտածենք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր սահմանը: Կ'ըսուի թէ Թուրքիան այս անգամ ալ նոր հողեր պիտի խլէ Սուրիայէն:

ԱՍՊԱՐԷԶԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Ասկէ առաջ, տարիէ մը գործադրուելու պայմանով, օրէնք մը պատրաստուած էր որ կը ճշդէր թէ ի՛նչպիսի արհեստներ արգիլուած են օտարահպատակներու, մի միայն թրքահպատակներու վերապահուած ըլլալով:

Երեք ամիս մնացած ըլլալով յիշեալ օրէնքի գործադրութեան, Ոգելից Ըմպելիներու վարչութիւնը այժմէն իսկ հրահանգած է շահակիցներուն, որ այլ եւս օտարահպատակներու գարեջրատուններուն եւ *պառ*երուն հետ կնքուած պայմանագրութիւնները չնորոգուին:

Օրէնքին գործադրութեամբ, իրենց արհեստը գործելէ կը դադրին 700 հելլէնահպատակ *կառսօն*, գինեպան եւ նաշարանատէր: Նոյնքան պարսկահպատակ սրճեփ, ծխավաճառ, մօտ 500 *փիազճի* ալպանահպատակներ, 5-600 պուլկարահպատակ կաթնավաճառ եւ սափրիչ: Վերջիններու մեծ մասը Թուրքեր են:

Կան նաեւ մաս մը Ֆրանսացիներ, Ռուսեր, Գերմաններ եւ Իտալացիներ: Ռուսերը մեծ մասով շարժավար են: Օրէնքին գործադրութեանը պիտի հսկեն քաղաքապետութեան տնտեսական տնօրէնութիւնը եւ առեւտրական տնօրէնութիւնը:

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ

Երկու պատրանքներ, նախապէս սաղմնային վիճակի մէջ, այժմ, հասունցած է, դիմագիծ կը ստանան մեր իրականութեան մէջ: Կը դառնան տեսակէտ: Հող կը գտնեն: Ու դիրք կը բռնեն՝ երկու տիրական համոզումներու դէմ:

Աւելի ճիշդ,— անոնք կը ստանան տեսակ մը հակում (օրիանթասիոն): Մեր վարելիք քաղաքականութեան համար «նախընտրելի» ուղղութիւն մը:

Առաջինը՝ մեր դիրքն է Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ:

Խորհրդային ըսի, հակառակ անոր որ՝ մէկն եմ անոնցմէ, որոնք կը նախընտրեն առանց այդ որակումին յիշել կամ կոչել Հայաստանը: Այսինքն՝ ձգտիլ ներքին տարհամոզման մը, վանել, մոռնալ, անոր բոլոր բացասական ու հակազգային գոյները, զայն տեսնել, պահ մը, թէ այնպէս ինչպէս է, այլ՝ այնպէս ինչպէս որ կ'ուզենք որ ըլլայ ան···: Այս ալ պատրանք մըն է: Անշուշտ: Բայց մենք այդ պատրանքը չենք դարձներ քաղաքականութեան մը մեկնակէտը:

Երեւանը կը պնդէ այդ բառին վրայ: Բառի՞ն: Ո՛չ: Զայն բնորոշող կարգին կամ իրաւակարգին վրայ, փոյթ չէ թէ այս վերջին բառը —իրաւակարգ— ինչպէս խորհրդային կարգերուն համար ըլլան անյարմար, քանի որ անոնք իրաւական ոչ մէկ հիմք ունին:

Ու իր այդ պնդումը այնքան չեշտուած է, որ, երբ՝ անգամ մը՝ ռամկավար թերթ մը··· զլացած էր խորհրդային բառը Հայաստանին, Երեւանը սաստ ու կշտամբանք ճամբեցին: Կ'ուզեմ է ոմանց մտքին մէջ տեղ գտած պատրանքը ահա այս բառի—խորհրդային— հանդէպ մեր դիրքի մասին: Այսինքն՝ անով բնորոշուած իշխանութեան: Եւ ոչ թէ Հայաստանին:

Կ'անդի, առանց այս ճշդումին, իրենք եւս մեզմէ պիտի ըլլային «Հայաստանճի»ներու այն խաժամուժին, որ մեր ընդդիմութիւնը կը ճգնի ներկայացնել, չարակամօրէն, Հայաստանի հակառակութեամբ:

Ան կը պղտորէ «հանրային կարծիքը»: Տիղմն ու կանանչաւուն ջուրը կը խառնէ, որպէս զի կրկոցը չդադրի: Ու «դաւադրողի» եւ «դաւաճան»ի կրկոցը դեռ կը շարունակէ:

Երեւի, անոնք որ, նախապէս եւ այժմ, բանաձեւելու կը ճգնին Հայաստանի մասին մեր վարած քաղաքականութիւնը, կը մնան, պէ՛տք է մնան, անջատ անոնցմէ, որոնք մոմ կը վառեն ուրիշ վերտառութեան մը առջեւ, — «չըսել այն՝ ինչ որ կ'ըսէ Դաշնակցութիւնը, եւ ըսել այն ինչ որ չըսեր ան»:

Դասաւորումի յատուկ այս երկրորդ ճշդումէն յետոյ, մատնանշենք ուրիշ պարագայ մը:

Խորհրդային Հայաստանի մասին վերաբերումի փոփոխման մը ջատագովութիւն մը, դեռ այս երերուն ու օրօրուն տեսակէտը խարիսխ նետած չէ գաղափարական փոփոխելու ըմբռնումի մը վրայ: Ոմանց համար՝ պարագաներու պատրանքն է: Ուրիշներու համար՝ տարբեր պահանջներու նախընտրումէն յառաջ եկող ստիպողականութեան: Իսկ կան որ բարիք չեն սպասեր արտահայաստանեան ընդդիմադրութենէ մը:

Ու անոնք որ այս ձեւի դասաւորման մը մէջ կը նախընտրեն կանգնիլ, որոշ հոսանքի մը մարդիկը չեն:

Նախ որ՝ բոլորը, ըմբռնումով ու ոգիով, ազգայնական են: Այսինքն դէմ խորհրդային կարգերուն: Երկրորդ՝ լեցուած են դառնութեամբ մը, որ մեր ժողովուրդի ներկայ, գուցէ եւ անցեալ վիճակէն կը բխի:

Ու, ապահովաբար, ժամանակի ընթացքին իրենց մէջ, այդ գաղափարական ըմբռնումն ու հոգեկան դառնութիւնը մղած են լուռ բայց յարատեւ պայքարի մը մէջ:

Եւ որովհետեւ ժամանակն ու իր պարտադրութիւնները անխնայ են եղած մեզի հանդէպ, զգացողութիւնը յաղթանակած է:

Սխալեցա՞յ, արդեօք, առ հասարակ բոլորին վերագրելով նման հոգեբեկում մը: Լա՛ւ: Անջատենք օթեակ մըն ալ անոնց համար, որոնց մէջ մտածումը դեռ տիրական կը մնայ ու լոկ սառն դատողութիւն է որ տուն կուտայ իրենց նախընտրել «աւելի բարեացակամ» վերաբերում մը:

Եւ որովհետեւ տրուած հարցը քաղաքական բնոյթ ունի, եւ հետեւաբար կը կարօտի, հրապարակ գալու համար, բացառապէս դատողութեան համազգեստին, հրաժարինք պահ մը, կարծիք փոխանակելէ առաջիններուն հետ, քանի որ մեր մտածումի կշիռին դէմ զգացում ունի՞ն դնելիք:

Ի՞նչ կարող են ըսել, սակայն, վերջինները:

Անոնք, որոնց կը հանդիպինք ամէն դասակարգի մէջ: Որ՝ «մեզի հետ են՝ հոգիով», բայց դժգոհ՝ խորհրդային Հայաստանի հանդէպ մեր դիրքէն:

Ու կ'ուզեն... ո՛չ, կը խորհին թէ՝ պէտք է վերջ տալ պայքարին կամ ընդդիմութեան:

Այսի՞նքն. — «չգրել, եղբայր, դէմ չգրել օրուան իշխանութեան»:

Եթէ թոյլ կը տրուի ինձ, աւելի ամփոփ կը ցանեմ այս տեսակէտը.— «Գիտենք, ամէն բան գիտենք. չարը, դժբախտութիւնը, թրքական վըտանգը, ազգային ոգիին խաթարումը, հայ գիւղացիին չարչարանքը. աքսորները, սպանութիւնները, թշուառութիւնը. բայց, ձգենք այժմ այդ բոլորը. չգրե՛նք»:

Ինչո՞ւ: «Ինչու»ն չկայ: Կամ ոմանց համար կա՛յ եւ այդ «ինչո՞ւ»ն, — որպէս զի չըրգռենք վարիչները: Իսկ կան ուրիշներ, որ վերեւի բանաձեւին վրայ կ'աւելցնեն, «...Որովհետեւ մենք աւելի կարեւոր պայքար մը ունինք»:

Եւ այս տեսակէտը առաջ քշողներուն թէ՛ առաջինները եւ թէ վերջինները որոշ ակնկալութիւն մը ունին, — «քանի որ մեր ընդդիմութիւնը կը գրգռէ, մեր բարեացակամութիւնը բարեացակամ պիտի դարձնէ Երեւանը»:

Ե՞ւ...

Եւ՝ «պիտի օժանդակենք երկրի վերաշինութեան: Պիտի լծուինք աշխատանքի: Պիտի նպաստենք անոր տնտեսական ու ֆիզիքական վերականգնումին»:

Աղուո՛ր, շատ աղուոր հեռանկար:

Բայց, պատրանաւոր:

Վասն զի, անոնք որ կը խորհին թէ Երեւանի դիրքը պայմանաւորուած է մեր բռնելիք դիրքով, չարաչար կը սխալին: Վկայ՝ Ռամկավար-Ազատական կուսակցութեան բարեկամութիւնն ու քաղած պըտուղը:

Մնաց որ, Երեւանը մեր ըրածը կամ ընելիքը չէ որ կը հալածէ, այլ մեր մտածածը ու մեր ոգին:

Այնպէս որ, եթէ հարկ է բան մը փոխել, հարկ է փոխել մեր մտածումն ու մեր ոգին: Իսկ ատիկա քաղաքականութիւն չէ, այլեւս, այլ՝ համոզում: Գաղափար: Այսինքն՝ լքումը, նախ, այն դատին, որուն համար «մենք ուրիշ պայքար մը ունինք»: Լքումը՝ մեր լեզուին, մեր ազգային նախասիրութիւններուն ու պահանջներուն:

Ընդունա՞կ են այդ բոլորին,—ո՛չ:

Երեւանը կը պահանջէ այդ «ընդունակութիւնը»: Ան չի նայիր թէ դուն ի՛նչ կ'ըսես. այլ կը նայի թէ ի՛նչ կ'ուզես ներքնապէս:

Ու այնքան ատեն, որ քու այդ «ուզելու»դ համոզումը ունի, ան դէմ է քեզի, դուն ընդդիմադիր ըլլաս, բարեացակամ, կամ, նոյնիսկ՝ բարեկամ:

Երկրորդ, ինչ որ անձերէ կը պահանջուի, սխալ է պահանջը կուսակցութենէ մը: Կուսակցութենէ մը, մանաւանդ, որ իր որոշ ծրագիրը ունի ու իր դնահատումը:

Այդ ծրագիրը կուսակցութեան կողմէ իրագործուած է, բայց, իրը չէ, ոչ ալ՝ իրեն համար: Այլ՝ ժողովուրդին: Այսինքն՝ անոր ի խնդիր:

Ու բոլոր այն քննադատութիւնները որ կ'ըլլան, կը ծառայեն այս վերջինին:

Եթէ երկրէն ներս ըլլային այս քննադատութիւնները, կարելի էր վերագրել իշխանութեան ձգտումի մը: Երկրէն դուրս՝ քննադատելով հանդերձ՝ Դաշնակցութիւնը փաստեր տուաւ թէ՝ իր համոզումով այսօրուան իշխանութիւնը հարկադրանք մըն է:

Մնաց որ՝ քաղաքական կուսակցութեան մը, գաղափարական հոսանքի մը, մտածող անհատի մը համար՝ քաղաքական մահ եւ գաղափարական ինքնասպանութիւն է՝ մտածածը չըսել:

Ի՞նչ կ'ուզեն, վերջապէս, Հայաստանի ընդդիմադիր կուսակցութենէ մը,— այդ ինքնասպանութի՞ւնը:

Մէջտեղ դրուած բանաձեւը պատրանք է եւ ուրիշ պատճառաւ մը: Ու ճիշդ այն փաստարկութեան համար որով կ'ուզուի նայուածքները ուղղել «միւս ճակատ»ին: Ինչո՞ւ կ'անտեսենք որ Երեւանը եւ Մոսկուան նոյնքան կը գրգռուին ու դէմ են այդ ճակատին վրայ տարուելիք կամ տարուող պայքարի մը: Եւ դէմ են ոչ միայն անոր համար որ բարեկամ են ու գործակից, այլ որովհետեւ այդ ճակատին վրայ տարուելիք պայքարին կապուած հեռանկարը եթէ հայկական դատն է,— ու ա՛յդ է,— ապա ուրեմն այդ դատը, ուր ալ լուծել փորձէ ինքզինքը, անոնք ուղղուած կը նկատեն իրենց դէմ:

Ու այստեղ է որ մենք աւելի քան իրատես ըլլալու կոչուած ենք: Քրտական շարժման հետ ներքին, ընդդիմադիր առնչութիւն չունէր Երեւանը,— բայց, Մոսկուան, Երեւանի վրայով, թէեւ երկարեց պարզ ինքնապաշտպանութեան մը նուիրուած ժողովուրդի մը դէմ...:

Ու հոդ դեր ունեցաւ, եթէ, Ռուսիոյ պետական հաշիւը, մեր դիրքին մէջ անպայման դեր կ'ունենան ե՛ւ պետական ե՛ւ գաղափարական-համայնավարական տեսակէտները:

Փակել աչքերը այս ակնբախ իրողութեան առջեւ եւս, կը նշանակէ անձնատուր ըլլալ զգացողութեան մը ներքին յաղթանակին, որմէ զուրկ նկատեցինք, սակայն, Խորհրդ. Հայաստանի հանդէպ մեր «բարեացակամ» ըլլալու տրամադիր եղողներէն մաս մը:

Այս տուեալներուն առջեւ. լաւագոյնը վանելն է բոլոր ձեւի պատրանքները:

Եթէ հարկ է մտածել, հարկ է եւ՛ խօսիլ: Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ, ա՛յդ ալ գործել է, իր կարգին, կամ՝ ներկայ պայմաններուն համաձայն: Եւ ամէն մէկ անկեղծ խօսք, — որ դառն է, գուցէ բայց փաստարկուած — անպայման նըպաստաւոր է այս ժողովուրդին:

Իսկ ատիկա չի ժխտեր ոչ միւս ճակատը, ոչ ալ այդ ճակատին վըրայ կշռուած, չափուած, տասը մըտածուած ու մէկ նետուած քայլ մը:

Պատրանքներէն մի՞ւսը: Ի՞նչ կը բանաձեւէ ան:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՑԱՌԱՋը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԱԽՈՅԵԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— :-: —

Կիրակի օր, Ֆրանսայի «փրոֆէսիոնէլ» ֆութպոլի խումբերը իրենց ախոյեանութեան մրցումներուն վեցերորդը խաղացին. հետեւաբար կարելի է այդ նոր դասակարգին պատկանող քսան խումբերուն արժէքին՝ եւ արհեստաւոր խաղացողներուն պաշտօնապէս ճանաչման հետեւանքներուն մասին կարծիք յայտնել:

Նախ խումբերուն մասին: Ամէնէն մեծ տպաւորութիւնը Մարսիլիոյ խումբն է որ ըրած է ցարդ, քանի որ վեց մրցումներու մէջ չէ պարտուած ոչ մէկ անգամ — տարած ըլլալով հինգ յաղթանակ եւ հաւասար մնացած ըլլալով մէկ անգամ: Ցետոյ կուգայ Լիլ՝ որ Կիրակի օր Սէթի խումբը պարտութեան մատնելով տարաւ իր հինգերորդ յաղթանակը — մէկ մրցումի մէջ ալ պարտուած ըլլալով:

Այս երկու խումբերը գլուխն են տասը խումբերէ բաղկացեալ առաջին խմբակին. նոյն թիւը ունեցող երկրորդ խմբակին մէջ Անթիպ եւ Քան. երկու դրացիները, կը պահեն առաջնութիւնը — չորս յաղթանակ, մէկ հաւասար, մէկ պարտութիւն Անթիպի համար, երեք յաղթանակ, երեք հաւասար Քանի համար:

Փարիզեան չորս խումբերը որ խրեցան այդ շարժման — Գլիւպ Ֆրանսէ, Ռասինկ, Ռէտ-Սթար եւ Ք. Ա. տը Փարի, շատ փայլուն դիրք մը չունին ուրեմն քսան խումբերուն դասաւորման մէջ: Հարաւային Ֆրանսայի խումբերն են որ երկար ատենէ ի վեր հաստատուած իրենց գերակշռութիւնը կը վերանորոգեն:

Անցեալ տասը տարիներուն մէջ «Ֆրանսայի Բաժակը»՝ որ երկրին բոլոր խումբերը իրարու դէմ հանող միակ մրցահանդէսն էր, վեցէ աւելի անգամներ գացած է Միջերկրականի ափերը, շնորհիւ Մարսիլիոյ, Քանի եւ Սէթի. մայրաքաղաքն էր որ միայն կրցած էր դէմ դնել արեւէն եւ ծովէն շռայլօրէն օգտուող այդ խումբերուն:

«Փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն ստեղծումով այնպէս կարծուեցաւ թէ գերակշռութիւնը պիտի երթար այն խումբին՝ որ ամէնէն հարուստը կամ լաւագոյն դասուիլը ընողն էր եղած: Արդարեւ, այդ շարժումին մասնակցելու ընդունուող քսան խումբերուն վարիչները, Անգլիայէն, Հունգարիայէն, Աւստրիայէն եւ Չեխոսլովաքիայէն ծանօթ խաղացողներ բերել տալէն բարձր ամսավճարներով, վարձեցին մեծ մասով Բրիտանացի ֆութպոլի մարզիչներ, զօրաւոր խումբեր ունենալու համար, որովհետեւ այս շարժումին յաջողութիւնը կախեալ է ժողովուրդէն որ հասոյթին աղբիւրն է, այստեղ թէ հասարակութիւնը կ'երթայ աւելի այն խումբին մրցման, որ ամէնէն աւելի յաղթանակ կը ... Յաղթանակ տանելու համար ... են լաւ խաղացողներ, ... վարիչները, եւ վարձեցին ... րեցին. եւ սակայն կարճ ... ութիւն մը ցոյց տուաւ թէ «Թէքնիք»ի տէր խաղացողները, որոնք իրենց երկրին մէջ ... ֆութպոլիստներ էին, հոս չեն ... նար իրենց արժէքը ամբողջութեամբ ցոյց տալ, տեսնուած ըլլալով ... առաւելագոյն չորս օտարները — ... ֆրանսական խումբ մը գործածելու իրաւունքը ունի պաշտօնական մրցումներու մէջ — չեն կրնար ... խաղակերպը պարտադրել ... եօթը ֆրանսացի խաղացողներուն, այլ իրենք է որ ստիպուած են ... տեւիլ բնազդով արագ եւ ճկուն ... գին, որ Ֆրանսացիներունն է, ... ցուցէք անգամ մը Ռասինկ ... վարիչներուն, որոնք անհամբեր ... ութիւն ըրած են եւ դեռ ... օր միայն իրենց խումբը ... յաղթանակ մը տարաւ:

Ասիկա սակայն եղանակի ... բին պատկանող տպաւորութիւն մըն է. Իւրաքանչիւր խումբ դեռ 12 մրցում ունի խաղալիք, ... ոչ Մարսէյլ, ոչ Լիլ — ... Ֆրանսայի առաժմեայ ... կակիրը — ոչ Քան եւ ոչ ալ Անթիպ կրնան երաշխաւորել թէ մրցումներուն վերջաւորութեան դասաւորման գլուխը պիտի գտնուին:

Գալով «փրոֆէսիոնէլ» խաղացողներուն պաշտօնական ճանաչումին հետեւանքներուն, դեռ կարելի չէ որոշ գաղափար մը յայտնել. ... միայն յայտնի է թէ հասոյթները հեռու են շարժման նախաձեռնողներուն ենթադրութենէն եւ եղանակին վերջաւորութեան պիտի գըտնուին խումբեր՝ որոնք գուցէ փըտտեն նախորդ տարիները, ... թէեւ կը վճարէին իրենց խաղացողներուն —գաղտնաբար— սակայն գոնէ զերծ էին իբր ժամանակաւոր միութիւն, ամէն տեսակ տուրքերէ, մինչ այժմ, երբ առեւտրական ձեռնարկ ստիպուած են վճարել բոլոր տուրքերը: Հոս իբր ծանօթութիւն ըսենք թէ՝ այս շարժումին յարող քսան միութիւններու տասնէն—տասնհինգ վճարեալ խաղացողներուն քով ունին հարիւր մօտ ամաթէօր խաղացողներ եւ հասոյթը, կամ աւելի ճիշդը նիւթական շահը որ պիտի գոյանայ առաջին խումբին մրցումներէն, պարտաւորիչ կերպով սահմանուած է միութեան պէտքերուն յատկացուելու:

× «Արսէնալ»՝ Անգլիոյ ֆութպոլի լիկին առաջնակարգ խումբերէն մէկն է, երեք տարիէ ի վեր Փարիզ կուգայ մրցելու «Ռասինկ Գլիւպ»ի դէմ, ի նպաստ բարեգործական հաստատութիւններու: Անգլիական, կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել բրիտանական ֆութպոլի համբաւը այնքան մեծ է, որ տարիներ ... դերքի մէջ տեսակ մը հիացումով կը խօսին Անգլիոյ «փրոֆէշընըլ» խաղացողներուն մասին, չէ՞ ...

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Զ.

Երկրորդ օրուան յայտագիրը կը նախատեսէր Մէչնիքով հիւանդանոցին, ինչպէս նաեւ Փէթէրհոֆի այցելութիւնը: Ճամբու ընթացքին պիտի կրնայինք այցելել նաեւ Հակակրօնական Թանգարանը՝ հաստատուած Ս. Իսահակ մայր եկեղեցիին մէջ:

Նախորդ օրուան օթօքարները ուղղուեցան դէպ ի քաղաքին հիւսիսային կողմը, Վիպորկի շրջանը կամ թաղամասը ուր կը գտնուի Մէչնիքով հիւանդանոցը: Անցանք Յեղափոխութեան Զոհերու Հրապարակէն (նախապէս Champs de Mars), ուր ցարական շրջանին տեղի կ'ունենային զօրահանդէսները: Մէջտեղը կը բարձրանայ Փետրուարեան Յեղափոխութեան Զոհերուն յիշատակարանը: Քիչ հեռուն կը գտնուի 15 հէքթար տարածութեամբ սքանչելի Ամառնային Պարտէզը:

Ահաւասիկ Մոյքան, ջրանցք մը, զոր կ'եզերեն նախապէս ազնուականներու պատկանող հոյակապ ապարանքները: Առաջնորդը ցոյց կուտայ այն ապարանքը ուր իշխան Եուսուփով 1916 դեկտեմբերին սպաննեց Ռասփուտինը, եւ որ այժմ Ուսուցումի Աշխատաւորներու Տունն է: Շրջիկ մը հարցուց թէ ինչո՞ւ արձան մը չեն կանգնած Եուսուփովին որ Ռուսիան ազատեց այդ սրիկայ չարագործէն: «Մենք կ'ընդունինք պատմութեան նիւթապաշտական բացատրութիւնը. մեզի կարօտ անհատներու դերը երկրորդական նշանակութիւն ունի», եղաւ պատասխանը: «Կ'երեւի ատոր համար է որ ամէն տեղ Լէնինի արձանը կամ պատկերը կը տեսնուի», դիտել տուաւ քմծիծաղով ուրիշ շրջիկ մը:

Մոսկուայի կայարանին առջեւ առաջնորդը ցոյց կուտայ Աղեքսանդր Գ.ի արձանը, ըսելով որ սովետները կանգնած են զայն: Կը զարմանանք. բայց մեր զարմանքը կը փարատի, երբ կը թարգմանէ արձանագրութիւնը. «Խրտուիլակը — գաւակս եւ հայրս սպաննուեցան, իսկ ես այսպէս կը խայտառակուիմ. այստեղ կանգնած եմ իբրեւ խրտուիլակ երկրիս համար, որ ընդմիշտ մէկզի նետեց բռնակալութեան լուծը: Համայն Ռուսիոյ վերջինթեր ինքնակալ՝ Աղեքսանդր Գ.»:

Ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ նոյն ճիգը՝ բարոյապէս կամ ֆիզիքապէս քանդելու եւ մեռցնելու համար նախորդ կարգերը եւ անոնց վարիչները:

Ֆինլանտիոյ կայարանը բաւական անցնելէ յետոյ կանգ կ'առնենք Մէչնիքով հիւանդանոցին առջեւ: Հիւանդանոցը կը բաղկանայ բազմաթիւ շէնքերէ, կամ տաղաւարներէ, որոնց շինութիւնը սկսած է 1904ին, Պետրոս Մեծի անունով, եւ քանիցս ընդհատուած է. 1914ին շինութիւնըաւարտած տաղաւարները հազիւ 1000 անկողին կը պարունակէին: Խորհրդային կառավարութիւնը, նոր տաղաւարներու շինութեամբ, 2000ի բարձրացուց անկողիններուն թիւը: Տակաւին կը պակսին մանկատածութեան, հոգեախտաբանութեան եւ մորթային հիւանդութեանց բաժինները, ամբողջացնելու համար հիւանդանոցը, որուն այցելութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց մեր վրայ:

Անշուշտ չքեղութեան տեսակէտով, կարելի չէ բաղդատել զայն սկանտինաւեան մայրաքաղաքներու (Օսլօ, Սթոքհոլմ, Քոփէնհակ) հիւանդանոցներուն հետ, որոնց նմանը Փարիզի մէջ իսկ չկայ: Բայց տաղաւարները օժտուած են բժշկական եւ վիրաբուժական կատարելագործուած կազմածներով, մասնաւորաբար Ուռային (խլիրդային) Հաստատութիւնը (Institut Oncologique) զոր մանրամասնօրէն այցելեցինք: Նաեւ վիրաբուժական յարկաբաժինը, որուն բազմաթիւ եւ ընդարձակ գործողութեան սրահներուն մէջ քանի մը վիրաբոյժներ միաժամանակ գործողութիւն կը կատարէին տարբեր սեղաններու վրայ:

Ծահեկան նորութիւն մըն էր գործողութեան սրահներու գունաւորումը: Պատերը ներկուած են սեւ, մոխրագոյն, մութ, կապոյտ եւ կանանչ գոյներով, մինչ ամէն տեղ ճերմակ ներկուած են անոնք.նոյնիսկ սկանտինաւեան հիւանդանոցներուն մէջ, ուր երկար ժամանակէ ի վեր կ'օգտագործեն գոյներու բնախօսական ազդեցութիւնը, հիւանդներու սենեակները կը ներկեն այլազան եւ հաճելի գոյներով (դեղնորակ, կապտորակ, վարդագոյն, եւայլն):

Հիւանդներու յատկացուած սրահները կամ սենեակները, ինչպէս նաեւ անկողինները շատ մաքուր են եւ հիւանդներուն լաւագոյն բժշկական խնամքը կուտան 120ի մօտ բժիշկներ, յաճախ ծանօթ մասնագէտներ կամ վիրաբոյժներ, որոնցմէ յիշատակուեցան Օփէլի, Փեթրովի, Աստուածատուրովի անունները:

Ժամանակի սղութիւնը պատճառ եղաւ որ չկարենանք սովետական հիւանդանոցէն յետոյ, տեսնել նաեւ գործարանի մը բժշկական հաստատութիւնները: Ինչ որ անհրաժեշտ էր ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար սովետական բժշկա-առողջապահական կազմակերպութեան մասին:

Արդարեւ, կանխազգուշական եւ բժշկա-առողջապահական հիմնական աշխատանքը կը սկսի գործարանէն, ինչպէս նաեւ հաւաքական ուրիշ աշխատավայրերէ (կոլխոզ, վարչութիւն, եւայլն), որոնց շուրջ կեդրոնացած է եւ հետզհետէ կը կեդրոնանայ ընկերային ամբողջ կեանքը: Այդ հաւաքական աշխատավայրերուն մէջ է որ ժողովուրդը կ'անցընէ իր օրուան մեծագոյն մասը: Անոնց մէջ կամ անոնց շուրջն է որ գործաւորը հաւաքաբար կ'աշխատի, կը ճաշէ, կը զբաւարձանայ, կը մարզուի, կ'ուսանի, կը հանգչի: Դարձեալ այնտեղ է որ մանուկը կ'աճի կը մեծնայ եւ կը կըրթուի, մինչեւ որոշ ժամանակ վայելելով աշխատաւոր մօր խնամքն ու հոգածութիւնը, իսկ անկէ յետոյ պետական հոգատարութիւնը: Արդէն շինուած կամ հետզհետէ շինուող գործարան խոհանոցները (fabrique-cuisine), ակումբները — որոնք ունին ճաշարան, ընթերցարան, ընթերցարան, գրադարան, մարզարան, զբօսարան, դասարան, — դպրոցները, մարզադաշտերը, հանգստավայրերը եւ, մանուկներու համար՝ մսուրները, մանկատուները, մանկապարտէզները, կրթարանները, աշկերտական դպրոցները, եւայլն, գործարանը կը վերածեն ընտանեկան ընդարձակ յարկի մը, ուր շատ լայն տեղ տրուած է բժշկին եւ բժշկա-առողջապահական գործին:

Իւրաքանչիւր գործարան ունի կանխազգուշական եւ բժշկական հաստատութիւններու ցանց մը, բազմաթիւ բժիշկներով եւ հիւանդապահուհիներով, որոնք պարբերական քննութեան կ'ենթարկեն չափահասներու եւ մանուկներու առողջական վիճակը, կը հսկեն անոնց ֆիզիքական եւ մտային աշխատանքին, սնունդին, մարզանքին վրայ, առողջապահական կրթութիւն կուտան, տկարներուն հանգիստը կ'ապահովեն մօտաւոր կամ հեռաւոր հանգստավայրերու, ապաքինարաններու եւ բուժարաններու մէջ, թեթեւ հիւանդները կամ արկածեալները կը խնամեն, միւսները կը ղրկեն նոյն շրջանի հիւանդանոցը կամ մասնաւոր կայաններ, ուր մասնագէտներ կ'ընեն ախտաճանաչում եւ կը տնօրինեն պատշաճ դարմանումը:

Հիւանդանոցէն եւ հաւաքական աշխատավայրերէն դուրս, կան ուրիշ բժշկական կազմակերպութիւններ, ինչպէս թաղային կամ շրջանային բժշկական կայաններ՝ թաղի մը կամ շրջանի մը հիւանդներուն անմիջական օգնութիւն տալու կամ քննելու եւ դարմանելու համար, մինչ ձրի, նաեւ հակայղացական կայաններ՝ ուր փառաքող կիներու խորհուրդներ կը տրուին յղութիւնը եւ ծնունդները սահմանափակելու համար. նաեւ վիժարաններ՝ ուր յղի կիները լաւ պայմաններու մէջ վիժումի կ'ենթարկուին, պայմանաւ որ յղութիւնը երեք ամիս մը անցած չըլլայ եւ յղի կինը անհատական կամ ընկերային լուրջ եւ ընդունելի պատճառներ ունենայ (տկարութիւն, հիւանդութիւն, նիւթական անկարողութիւն, քանի մը զաւակ):

Ռուս բժշկուհին, որ մեզի կ'ընկերանար, շարունակելով պատասխանել հարցումներուս, տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ բժիշկներու կացութեան մասին: Անհատաբար գործող բժիշկներու թիւը շատ քիչ է, որովհետեւ չեն կրնար ապրիլ: Գրեթէ բոլորը պաշտօն ունին բժշկական հաստատութիւններու մէջ: Օրական հինգ կամ վեց ժամ կ'աշխատին, համաձայն իրենց մասնագիտութեան: Այդ աշխատանքին համար ամսական միջին հաշուով 300 րուբլի կը ստանան: Շատեր երկրորդ պաշտօն մը եւս կը ստանձնեն եւ կը կրկնապատկեն իրենց աշխատանքը: Ուրիշներ՝ իրենց պաշտօնական գործը վերջացնելէ յետոյ, հիւանդ կ'ընդունին իրենց տունը: Որովհետեւ ժողովուրդը պատրաստ է թաղային կամ գործարանի բժիշկին ձրի խնամքը լքելու եւ 5—10 րուբլի այցելութեան վճարելով դիմելու իր ուզած մասնագէտին: Ինչ որ շատ մը բժիշկներու եւ վիրաբոյժներու թոյլ կուտայ եռապատկել եւ քառապատկել իրենց պաշտօնական վճարումը:

— Եթէ կ'ուզէք Հակակրօնական Թանգարանը այցելել, անհրաժեշտ անմիջապէս մեկնիլ, ձայնեց առաջնորդը:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

արդի ֆութպօլը ծագում առած է, եւ Անգլիացիները կամ Սկովտիացիները յաղթած են, ամէն անգամ որ ուզած են, օտարներուն։ Անգլիոյ կամ Սկովտիոյ ազգային խումբերը պատահած է որ յաղթուին Եւրոպայի մէջ, բայց մայիս ամիսէն վերջ կատարուած այդ մրցումներուն մէջ ինը ամիս անընդհատ ուժ վատնող ֆութպոլիստները չեն տար պէտք եղած եռանդը, անոնց համար Փարիզի, Պերլինի, կամ Մատրիտի մէջ մրցում մը չաւ ժամանցի առիթ մը նկատուելու աւելի։

Մենք պիտի սկսէինք տարակուսիլ ի հարկէ ֆութպոլի վարպետներուն գերակշռութեան մասին, եթէ եւրոպական կամ հարաւ. ամերիկեան երկու համբաւաւոր ֆութպոլի ազգերուն — Ուրուկուա եւ Արժանթին — խումբերէն մին երթար Անգլիոյ մէջ իսկ վերանորոգէր այլուր ձեռք բերուած յաջողութիւն մը։ Անցեալ տարի Սպանիա փորձեց այդ բանը եւ 7 նշանակէտով վերադարձաւ. քանի մը շաբաթէն Աւստրիա պիտի երթայ Լոնտոն՝ մրցելու Անգլիոյ դէմ եւ հաւանաբար պարտուի։

Կարելի է հիանալ Ուրուկուայցւոց խաղը դիտելով, ազանչանալ Աւստրիացւոց կամ Չեխերուն մէթոտիկ խաղակերպէն, խանդավառուիլ Ֆրանսացւոց կամ Իտալացւոց արագ եւ ճկուն խաղէն, բայց երբ Անգլիացիք կամ Սկովտիացիք ուզեն կամ գիտէին իրենց բուն խաղը գործ բերել՝ այն ատեն ֆութպոլի սիրահարներուն կը մնայ գլխարկը հանել եւ բարեւել։

Երկու տարի առաջ Արսէնալ այդ կարգի ցուցադրութիւն մը ըրաւ եւ իր համբաւաւոր աստղերը՝ Ալէք Ճէյմս, Լամպէր, Պասթին եւլն. ցոյց տուին թէ ինչպէս կը խաղան ֆութպոլը. անցեալ տարի սակայն հազիւ 1ի դէմ 2 նշանակէտով յաղթեցին Ռասինկի, ինչ որ զանազան ենթադրութեանց տեղի տուաւ։ Եթէ այս տարի փափաքին իրենց անցեալ տարուան թողած գէշ տպաւորութիւնը ջնջել, տարակոյս չկայ թէ Արսէնալի ֆութպոլիստները կրնան փարիզեան ժողովուրդին տալ ֆութպոլի հմայիչ ցուցադրութիւն մը։

Աւելցնենք թէ «Արսէնալ-Ռասինկ Գլիւպ» մրցումը տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, 31 Հոկտեմբերին, Փորթ տ'Օթէօյ, «Փարք տէ Փրէնս» մարզարանին մէջ որ 60 հազար հոգի կրնայ առնել։

Ժ. Ե.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի ունենայ իր 2րդ ախոյեանական մրցումը 30 Հոկտեմբերին, S. S. Italienneին դէմ իր սեփական դաշտին վրայ, «Բափիւլ» ձգախէժի գործարանին առջեւ։

Հակառակ մեր կրած պարտութեան Սէն Փիէր տ'Ալվարէն, հակառակորդներուն առանց «լիսանս»ի զօրաւոր խումբի մը պատրաստութեան եւ մեր անփորձութեան պատճառաւ, դարձեալ մեր խաղացողներուն բարոյականը բարձր է, եւ լիայոյս ենք որ պիտի կրնանք յաղթող ելլել «Վարօնի» իտալական խումբին դէմ։

Այս առթիւ կը յուսանք թէ Կրընոպլի Հայերը պիտի չթերանան ներկայ ըլլալ բազմութեամբ, իբրեւ լաւագոյն քաջալերանքը։ Ց. Ս.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽՈՒՌՆ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Վիեն

ՎԻԷՆ, 25 Հոկտ. (սեփ. թղթ.).— Երբեք չափազանցութիւն թող չըլլայ, երբ ըսենք թէ, Դաշնակցութեան Օրը տարուէ տարի, աւելի լաւ կազմակերպուած, եւ աւելի ստուար բազմութեամբ կը տօնուի, մեր շարք մը ազգային տօներուն հետ։

Այս Օրը ոչ միայն Դաշնակցականներու տօնն է, այլեւ ամբողջ հայ ժողովուրդին։ Չէ՞ մի որ Դաշնակցութիւնը ծնած է ժողովուրդին ծոցէն եւ 42 երկար տարիներ շարունակ կռուած եւ պայքարած է, հայ ժողովուրդին եւ հայ հայրենիքին համար։

Եթէ Դաշնակցութիւնը իր կողքին չունենար հայ ժողովուրդը, կրնա՞ր իր այնքան հերոսական անցեալը կերտել, կրնա՞ր այսքան երկար տարիներ տեւել իբրեւ յեղափոխական կուսակցութիւն։ Ոչ եւ ոչ։

Հայ ժողովուրդը, ոչ միայն քաջալերական դիրքով կեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողքին, այլեւ յաճախ անոր հետ միասին կողք – կողքի կռուած է հայրենիքին համար։ Եւ այսօր ալ, տարին մէկ օր, Դաշնակցութեան հետ միասին, նոյնպէս կողք – կողքի, խանդավառութեամբ, կը տօնէ, իր հարազատ զաւկին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը։

Դաշնակցութեան Օրը, այս տարի, կազմակերպած էր «Քրիստափոր» խումբը, եւ Վիէնի հասարակութեան ուղղած թռուցիկ կոչը, կը վերջացնէր հետեւեալ կերպով.—

«Հայրենակիցներ, Հ. Յ. Դ. 10րդ ընդհ. ժողովի որոշումով, այսօր 7 տարիներէ ի վեր — բաց ի Հայաստան աշխարհէն — աշխարհիս ամէն կողմը կը տօնուի «Հ. Յ. Դ. Օր»ը։ Տարուան 365 օրերէն մէկ օրը նուիրուած է, մեր վերջին մօտ կէս դարու հերոսական պատմութեան, որուն գլխաւոր կերտիչն է եղած Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր 42 տարուան անցեալով։ Հ. Յ. Դ. Օրուան տօնակատարութիւնը, հայ հերոսներու — ոչ թէ նահատակ — տօնի օրն է։ Ուրեմն, երթանք եւ տօնենք հայ հերոսներու օրը»։

Եւ, Հոկտեմբեր 23ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Վիէնի Սէրքըլ Կաթոլիկի մեծ եւ չքեղ սրահը ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Վիէնի գաղութը իր բոլոր խաւերով, եկած էր տօնելու իր հերոսներու օրը։

Ճիշդ ժամանակին բեմը կը բացուի, որուն աջ ու ձախ կողմերը կը ծածանէին, հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Բեմին ճակատը Հ. Յ. Դ. արիւնազանգ զինանշանը, քիչ մը վար, Քրիստափորի մեծադիր նկարը, իր առաքեալի լայն ճակատով, կը դիտէ բազմութիւնը... Քրիստափորին աջ ու ձախ «Դէպ ի Ազատութիւն» նկարները։

Ընկ. Սաքօ Յակոբեան, օրուան նախագահը, բեմ գալով հանդէսը բացուած կը յայտարարէ, եւ անմիջապէս, փոքրիկներու երգչախումբը կը թնդացնէ «Հիմի՞ էլ լռենք»ը։ Յետոյ, նախագահը պարզելով օրուան նշանակութիւնը, ներկայացուց Հ. Յ. Դ. ծնունդը, անոր անմահ հիմնադիրները եւ ներկաները հրաւիրեց, յոտնկայս, վայրկեան մը յարգել նահատակ հերոսներու յիշատակը, ինչ որ կատարուեցաւ խոր լռութեամբ։

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէ վերջ, ծափերու մէջ, բեմ կը հրաւիրուի օրուան բանախօսը, ընկ. Կարօ Սասունին։

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան 42երորդ տարեդարձի հանդէսն է, որ կը կատարուի այսօր, եւ ես այդ կուսակցութեան մէկ զաւակն ըլլալով, կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ, ոչ անոր անցեալի հերոսական դրուագներու մասին զորս դուք բոլորդ ալ շատ անգամ, լսած, կարդացած կամ ականատես եղած էք։ Ես պիտի խօսիմ Դաշնակցութեան այն ուժին, էութեան մասին, որ անշօշափելի էր, զոր կ'ուզես բռնել, բայց չի բռնուիր»։

Ընկ. բանախօսը, այս ընթացքով յետադարձ ակնարկ մը նետեց, հայկական 3000ամեայ պատմութեան վրայ, յիշելով կարեւոր դէմքերն ու թուականները, սկսելով Վահագնէն, հայկական զանազան թագաւորներէն, Մամիկոնեաններէն, Դաւիթ Բէկէն, եւլն.։ «Հայ ժողովուրդը երբեք սրտէն չէր հանած եւ մոռցած «Սասնոյ Դաւիթ»ը որ կանթեղուած էր իր հոգիին խորը, ան հաւատացած է թէ օր մը պիտի գայ կրկին Սասնոյ Դաւիթը, հեծած իր «Քուռկի Ջէլալին» եւ ձեռքը բռնած «Թուր Կէծակին» պիտի երեւայ Հայոց աշխարհին մէջ, հոգեփոխելով տառապած հայ ժողովուրդը եւ մոխիրները մէկ կողմ տալով, պիտի բանայ անթեղուած կրակը։ Եւ այդ եղաւ, ինչպէս որ կը հաւատար հայ ժողովուրդը, դարէ դար իրարու փոխանցելով «Թուր Կէծակ»ին եւ «Քուռկի Ջէլալ»ին պատմութիւնը։

«1890ին էր, որ անգամ մը եւս երեւցաւ Սասնոյ Դաւիթը. Հայոց աշխարհին մէջ, հեծած իր «Քուռկի Ջէլալ»ին, ձեռքը բռնած «Թուր Կէծակ»ին։ Այս վերջինը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եղաւ նոյն իմաստին տակ։ Ահա այս ուժի մասին էր որ ըսի թէ, անշօշափելի է, որ հին – հին դարերէն կու գայ մեզի»։

Ընկ. Սասունին աւելի քան մէկ ժամ խօսելէ յետոյ, վերջացուց հետեւեալ դրուագը պատմելով.—

«Մշոյ դաշտին մէջ, շատ մը յեղափոխական ընտանիքներու նման, կար նաեւ Պօղէնց ընտանիքը։ Այս տան այրին, Սանամ մայրիկը, որուն ձեռքը համբուրելու պատիւն ունեցած եմ, իր երկու կարիճները, Մոսօն ու Պօղէն, մատաղ տուած էր ազգին եւ յեղափոխութեան համար։ Անոնք սարը բարձրացած եւ ալ իրենց օջախը չէին վերադարձած։ Մնացած էր, իր միակ փոքր որդին, Գալէն, հազիւ 18—20 տարեկան։ Գալէն մտած էր նոյնպէս ֆէտայիներու շարքը, իր անձնուրաց եղբայրներուն ճամբէն քալելու համար։ Օր մը, խումբը ժողով կը գումարէ եւ կ'որոշէ որ Գալէն սար չի բարձրանայ, տան մը վերջին ճրագը մնացած ըլլալով։ Գալէն ստիպուած տուն կը դառնայ։ Սանամ մայրիկը իմանալուն պէս, կը դիմէ խումբին, չուզեր որ Պօղէնց տան պատիւը արատաւորուի, եւ կ'աղաչէ որ Գալէն եւս առնեն «անձնուրացներուն» մէջ որ երթայ կռուի։ Քանի մը օր վերջ, Գալէն եւս կ'իյնայ ժայռի մը տակ անթաղ։ Բայց Սանամ մայրիկը չի հաւատար որ իր զաւակները մեռած են եւ կը հաւատայ թէ անոնք օր մը պիտի գան, Ծովասարի զառիթափէն, երեքը միասին, թիկունք թիկունքի տըւած եւ զինուած»։

Ընկ. Սասունին վերջացնելով խօսքը, կոչ ուղղեց հայ երիտասարդներուն որ ունենան Սանամ մայրիկին տղոց պէս կամք, եւ հայ տիկինները Սանամ մայրիկի նման հաւատք։ «Որովհետեւ հաւատքն է որ կամքը կը ծնի, եւ կամքն է որ կը յաղթանակէ օր մը»։

Շատ ճոխ էր պատրաստուած գեղարուեստական բաժինը։ Մեներգեց՝ փոքրիկն Արամ Այանեան, Գէորգ Չաւուշին նուիրուած երգ մը։ Փոքրիկն Ա. Գալայճեան, շատ յաջող կերպով արտասանեց «Ողջո՜յն Դաշնակցութեան»ը։ Օր. Վ. Նալպանտեան, արտասանեց ընկ. Թափառականի մէկ ոտանաւորը գրուած Սեբաստիոյ բանտին մէջ։ Յետոյ փոքրիկներու երգչախումբը, յաջողապէս երգեց «Իրբեւ Արծիւ»ը. ընկ. Միսաք – Միրզէ (Լիոնէն) արտասանեց յաջողապէս Արտաւազդ եպիսկ.ի «Եփրատ»ը։ Ընկ. Ա. Մաղաքեան արտասանեց «Յարգանք Գաղափարին, Յարգանք Հերոսներուն»։ Ընկ. Յ. Մաթոսեան «Արխինա Տասնամեակը» (1896—1906 վ.ասպ. կ. կոմիտէ)։

Ջութակով նուագեց Պ. Գ. Աղապէկեան «Կռունկ»ը եւ եւրոպական կտոր մը, որ արժանացաւ բուռն ծափերու։ Յայտնի երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր Լիոնէն, երկու անգամ բեմ բարձրանալով, իր գեղեցիկ եւ թրթռուն ձայնով երգեց «Բարկլոյս», «Հով Արէք», «Անուշ Գարուն» եւ «Ջուր է Գալիս», որ արժանացան երկարատեւ ծափերու։ Խուռն բազմութեան մէջ, ուր բազմաթիւ երախաներ ալ կը գտնուէին, կարծես մէկ շունչ անգամ չէր շնչեր։ Եւ Օր. Ծովինար Տէր – Պետրոսեան, պահ մը մեզ փոխադրեց հայրենի լեռներն ու դաշտերը, արթնցուց հայրենի յիշատակները։ Ընկ. Ե. Մաճեան, որ ներկայ էր հանդէսին, սրինգի վրայ նուագեց կտոր մը։ Ամէնէն վերջ, ցուցադրուեցաւ կենդանի պատկեր մը Գէորգ Չաւուշ, որմէ վերջ «Մշակ Բանուոր»ով փակուեցաւ հանդէսը։

Ժամը 5ը անցեր էր արդէն, երբ ժողովուրդը մեկնեցաւ, ուրախ եւ վառ յոյսերով։

Պոլ – Աղբիւր

Սէնթ Մարկրիթ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 Հոկտ. (սեփ. թղթ.). — Մենք ալ՝ իբրեւ անդամ մեր մեծ ընտանիքին, հոկտ. 16ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին անխախտելի բազմութեան մը ներկայութեամբ Սէն Լուի քոյր մարմնին հետ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը, մասուս – մանկապարտէզի սրահին մէջ։

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հանդիսականներով։ Դրան վրայ կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները։

Նախագահը, ընկ. Պ. Հիւսեան քանի մը խօսքով բացատրեց Օրուան տօնի նշանակութիւնը եւ շեշտեց. — «Հայրենակիցներ եւ ընկերներ, մի՛ յուսահատիք, պիտի գայ դարձեալ այն օրը երբ ձեր կամքով Դաշնակցութիւնը պիտի բարձրացնէ ազատութեան դրօշը»։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։ Բոլոր արտասանողները եւ երգողները արժանացան ծափերու։ Յետոյ ծափերու տակ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Վահան Փափազեան։

— «Իմ յարգելի հայրենակիցներ եւ սիրելի ընկերներ, 42 տարի է անցեր այն օրէն երբ հիմնաքարը դրուեցաւ Դաշնակցութեան, շնորհիւ ափ մը յեղափոխական մտաւորականներու։ Հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ անթիւ էին ապստամբներ։ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւնը կոչ ըրաւ բոլոր անոնց որոնց մտածումն էր միջոց մը գտնել հայ ժողովուրդը ազատագրելու համար։ Անյապաղ ստուարացնելով իր դրօշին տակ հայ ժողովուրդի հարազատ զաւակները, անոնք կը լծուին սուրբ գործին։ Դաշնակցութիւնը իր տօնակատարութեան օրով կուգայ ըսել հայ ժողովուրդին իր 42 տարուան գործունէութեան լաւն ու գէշը։ Այո՛, կան մարդիկ որ կը մեղադրեն մեզ մեր վրիպումներուն համար. թող անոնք համոզուած ըլլան որ միայն մեռելները սխալ չեն գործեր։ Հայրենակիցներ, Դաշնակցութեան թեւերը ճիւղաւորուած ու ճիւղաւորուած տարածուած են համայն հայութեան գլխուն, Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա, Եգիպտոս, Պարսկաստան, Սուրիա, Յունաստան, մինչեւ Ծայր. Արեւելք։ Դաշնակցութիւնը արթուն պահակի պէս կը հսկէ, որպէս զի չար վիշապը կուլ չտայ։ Հայրենակիցներ, պէտք է որ հայ ժողովուրդը պահէ Դաշնակցութիւնը իր իսկ գոյութեան պահպանման համար։ Ինչքան ժամանակ որ կ'ապրի Դաշնակցութիւնը, Հայը չի մեռնիր (ծափեր)։ Հայրենակիցներ, պիտի գայ օրը երբ պաշտպան Դաշնակցութիւնը գլուխն անցած տառապեալ եւ հայրենապաշտ ժողովուրդին, զայն պիտի առաջնորդէ դէպ ի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան (ծափեր)։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով։

Հանդիսականները մեկնեցան ուրախ սրտով, թելադրելով որ աւելի յաճախ հանդէսներ կազմակերպենք եւ հայրենասիրական ոգի ներշնչենք։ Մեր շրջանի պարտաճանաչ եւ կարգապահ դաշնակցական ընկերներս Դաշնակցութեան Օրը տօնելով, ուխտեցինք հաւատարիմ մնալ կուսակցութեան աւանդութիւններուն։

Դաշտի Մշակ

ՄԱՄՈՒԼ

Խրատներ

«Ապագայ», Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ բացուած խրամատին առթիւ (26 հոկտ.)։

— «Հայաստան եւ հայ գաղութները բաժնուած կը մնան իրարմէ նաեւ իրենց բարբառներովը։ Հայաստան դեռ չկրցաւ բան մը խորհիլ այս մասին, ընդհակառակն իր որդեգրած նոր ուղղագրութեամբ աւելի խորացուց գոյութիւն ունեցող անջրպետը, որմէ ծանրապէս տուժած է եւ կը տուժէ հայերէն լեզուն եւ մեր գրականութեան մշակոյթը։ Արեւելահայ գրականութիւնը չի կարդացուիր այսօր կէս միլիոննոց հայ գաղութներու մէջ, կամ կը կարդացուի սահմանափակ շրջանակներու մէջ ահռաւոր ձանձրոյթով ու դժուարութեամբ, նոյն ճակատագրին ենթարկուած է արեւմտահայերէնը Հայաստանի մէջ։ Չենք գիտեր թէ ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ Հայաստանի համար այս հիմնական երկու բարբառները իրարու մօտեցնելու մասին խորհիլ եւ անոնց միացման մասին ընել ինչ որ հնարաւոր պիտի ըլլայ ժամանակի ընթացքին։ Ներկայ իրականութենէն աւելի նեղուողը գաղութահայութիւնն է, որովհետեւ բարբառներու այդ բաժանման առջեւ՝ ան հարկադրուած է բաւականանալ միայն հայերէն լեզուով եղած այն հրատարակութիւններով որոնք արեւմտահայերէնով են։ Իսկ զանազան օտար երկիրներու մէջ տարագրուած արեւմտահայ բարբառը խզելով իր կապը մայր հողին վրայ ապրող ժողովուրդին գործածած գրական լեզուին հետ, կը զրկէ գաղութահայը նաեւ այն հոգեկան կապէն, որ զինք բուն Հայաստանի ժողովուրդին միացնող զօրաւոր մէկ շղթան է։ Այդ ճամբան, ուրիշ խոչընդոտներու հետ միանալով՝ հետզհետէ պիտի ցամքեցնէ մեր լեզուի եւ արտասահմանեան հայ գրականութեան սննդատու երակները։ Արեւելահայ գրական բարբառը զգալիօրէն սկսած է մշակուիլ և զարգանալ։ Սխալ պիտի ըլլայ Հայաստանի կամ Կովկասի հայ օրաթերթերով չափել եւ կշռել հայերէն լեզուի մշակոյթը։ Հոն զանազան ճիւղերու վրայ հայերէն լեզուով հրատարակութիւնները ընդհակառակն կ'ապացուցանեն որ մասնաւորապէս վերջին 4—5 տարիներու ընթացքին սկսած է ճոխանալ, ճկունանալ եւ յղկուիլ արեւելահայերէնը, կարելի է ըսել նաեւ թէ չափով մը այ մակարդուեր է արեւմտահայերէնով։ Հայաստանի գրագէտները, թարգմանիչները կ'ուսումնասիրեն արեւմտահայ բարբառը եւ գրականութիւնը, կ'օգտուին անոր բառամթերքէն եւ ոճերէն։ Ատոր կ'աջակցին նաեւ հոն գտնուող արեւմտահայ գրագէտները, ուսուցիչները, ինչպէս նաեւ հարիւր հազարաւոր արեւմտահայ գաղթականներու ստուար բազմութիւնները իրենց խօսակցական լեզուով, գիւղին թէ քաղաքին մէջ»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պատասխան մը

ՏԷՍԻՆ, 26 Հոկտ.— «Յառաջ»ի 19 Հոկտեմբեր թիւին մէջ Տէսինի ձեր թղթակից Պ. Վեհունի Օգոստոս 28ի դէպքին մասին ոստիկանութեան կողմէ բացուած քննութեանց առթիւ ոստիկանութեան ինձ ուղղած հրաւիրագրի (convocation) վրայ Հոկտ. 4ին երեկոյեան ժամը 7ին, հարկադրաբար (որպէս ականատես կոչւին) ըրած վկայութիւնս, չարաշահելով, զիս մատնիչ ներկայացուցած է։

Նախ երկու հարցում.— 1. Մասնաւոր հրաւիրագրի վրայ վկայութիւն տալը մատնութի՞ւն է։ 2. Պ. Արամ Պալեանին հերքումը հանդէպ իմ յայտարարութեանս (թերթին մէջ տարբեր գրուած էր հերքումը) գրպարտութի՞ւն է թէ ըսածիս հաստատումը։ Թէեւ կը ճանչնամ Վեհունին, իբրեւ հեղինակը այդ գրութեան, բայց կ'առաջարկեմ որ, եթէ վստահ է իր մեղադրանքին արդարութեան, քաջութիւնն ունենայ իր բուն անունով հրապարակ գալու, եւ ապացուցանելու իր գրածները՝ Պատուոյ Ատեանի մը առջեւ։ Այլապէս ինծի կը վերապահեմ որակել զինքը։

Մինաս Ս. Ճիճանեան
(Գալթաքճեան)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Կ'ուզեմ որ խօսի, յանդիմանէ ինծի չվերաբերած բաներուն խառնուելուս։ Հայհոյէ։ Այլ կերպ մը համոզէ «սինիք» մը ըլլալս։ Որով գուցէ հանգստանամ։

Երկար լռութենէ մը յետոյ միայն կը սկսի, զուսպ դառնութեամբ.

= Կը սիրես քրքրել. մետաքսն իսկ բամպակի վերածել։ Գէշցնել։ Քիչ առաջ կ'ըսէիր «այս հիւանդութիւնը կը սրէ մարդուն անձնասիրութիւնը...» կամ նման խօսք մը։ Ես չեմ բաժներ այդ կարծիքը։ Ընդհակառակն, առաջուընէ աւելի ունեցածներս բաժնելու տրամադրութիւնն ունիմ, ուրիշով կը հետաքրքրուիմ։ Ու շատեր գիտեմ որ չափաւոր, ընդհանուր գաղափարներու վերադարձան՝ չափազանցութենէն։ Այսքանը կրնայ հակառակը փաստել։

— Ո՛չ, կ'առարկեմ. վշտագին վիճակովը մէկուն որ տոկում է հակառակը ըսել, ո՛չ, ո՛չ տաոնք հակառակը չեն ապացուցաներ փոքրիկ բաներ, չափաւոր գաղափարներ, ու իր հոգիին աղտը բաժնելու տրամադրութիւն... իմ ըսածս է որ կ'ապացուցանեն։ Ահա, հեռացիր հոնէն, դէպ ի արդիւնքը, պիտի տեսնես որ այլ եւս ոչ թէ բնազդական, այլ գիտակից անձնասիրութեան առջեւ կը գտնուիս։ Եւ այնքան որոշ կը դառնայ այդ, վերջ ի վերջոյ, որ չի հաւատար հակառակ զգացումի մը գոյութեան։ Եւ կամ այո՛, կը հաւատայ, բերել տեղաւորելով անձնազոհութիւնը հասարակ, աննշան, «պզտիկ բաներու» վրայ... Օրինակ մը քեզի. գործդ ըրէ օր մը, եւ հարցուր հոս գտնուող 100 հոգիին՝ կառաւութեան մասին իրենց բարոյական ըմբռնումը. վստահ եղիր որ 90 հոգին պիտի ըմբոստանայ... կեղծ ըմբոստացմամբ մը սակայն...

= Խնդրե՜մ...

Խղճալի, աղաչական դիրք մըն է առած։

— Ի՞նչ բարեկամս։

= Հանգիստ ձգէ հոգիս, կը պոռայ գրեթէ մտքիս ալ շատ յոգնած է։ Կը թուի թէ այս հիւանդութիւնը ուսումնասիրութեան նիւթ է դարձեր քեզի, մոռնալով տառապանքդ ու մեր տառապանքը...

— Արդեօ՞ք...

= Հերի՛ք է, հերիք է, լսէ՛, կ'աղաչեմ։ Գոցենք այս տղմուտը ուր միշտ աւելի կը խրինք որքան դուրս ելլելու, լուծումի մը յանգելու ջանքեր կ'ընես։ Թող որ դիմադրեմ իրականութեան մռայլութեան յոյսիս լոյսով... Ահա, պիտի բժշկուիմ, կ'ուզեմ, սիրկա, կ'ուզե՜մ... կ'ուզե՜մ...

Կամքէ մը չէ այլ եւս բառերու այս արցունքոտ տարափը։

... — Իրաւունք ունիս, քաջս, երբ բան մը կ'ուզես...

Թէնաքն է, չես գիտեր ուրկէ, մեր առջեւ կ'ելլէ, ու ծամածուռ, հեգնական դէմքով մը խօսքի կը խառնուի։ Խօսակից չի ժպտիր, մռայլ է։ Տգեն կը լրջանայ դէմքով, բայց կը շարունակէ.

— Այսինքն, հը... ես փիլիսոփայ չեմ, սակայն որքան գիտեմ, գիտցածովս իրաւունք ունիս... առողջանալու համար նախ պէտք է ուզել, ինչպէս դէպ ի կիլոթինը տարուող մէկը պիտի ուզէր կիլոթինէն չտարուիլ... Երկրորդ, պէտք է ուզել ապրիլ, ինչպէս ջուրը ինկած մը խեղդուելու մօտ կ'ուզէ որ ազատարար ձեռք մը իրեն հասնի... Երրորդ պէտք է ուզել ապրիլ, նման վեցերորդ յարկէ մը արկածով վար գլորուողին, որ կը բաղձայ գետին չհասած կակուղ անկողին մը եւ բարձեր, զէնք գրկելու պատրաստ... Չորրորդ պէտք է ուզել...

= Ի՛նչ կ'աղաս, կապիկ...

— Նախ եւ առաջ, խոնարհաբար ձեր որպիսութիւնով կը հետաքրքրուիմ, պարոն Արման, երկրորդ ես կապիկ չեմ, նայէ ոտքերս, եւ երրորդ «ճշմարտութիւն» կ'ածեմ, չեմ աղար։ Մի՛ խառնէր, միեւնոյն բանը չէ։ Եւ ամէն մարդ ազատ է ածելու։ Թէեւ ես ոչ երկրաչափութեամբ, ոչ գիտութեամբ, ոչ իսկ բանաստեղծութեամբ «ճշմարիտ» ճշմարտութիւններ — ինչպէս կ'ըսէր անցեալ օր մէկը T. S. F.ին մէջ — կ'ածեմ, բայց անօթի փորով, կամ թիմուած աղիքներով, ճգնաւորի ծարաւութեամբ թէ երկաթապատ շղթայ պատրաստողի մը չափ — օ՛հ, շատ խոնարհութեամբ, — օրինակներով միայն կ'ածեմ։ Եւ կը կարծեմ, — այս մէկը երեք կրամ յաւակնութեամբ թէ, — իմ ալիւրէս ալ կարելի է հաց շինել, եթէ ոչ լաւաշ... Գիտե՞ս ինչ է լաւաշը... դուն, հայկական, բացատրէ՛...

Բայց Արման մրմռալէն ու դժգոհ մեղմէ կը հեռանայ։

— Ի՞նչ ունի, կը հարցնէ ցած ձայնով Թէնաք։

= Կ'երեւի [illegible]ար է։ Գեղեցիկ ըլլալու է սիրուհին։

— Գէշ հանգամանք մը աւելի։

Նորէն.

— Երբեմն յանկարծ ուրախութիւնս կը բանէ, խորհելով թէ գոնէ կոտոշ չեմ կրնար ունենալ. ի՞նչ կ'ըսես, բախտաւորութիւն չէ՞։

= Տժգոյն մխիթարութիւն։ Յետոյ, ո՞վ ըսաւ, պայման չէ խարուիլը։

— Տարօրինակ ես։ Պահեր ունիս ուր անպատճառ պիտի հակաճառես. հակառակը ըսես։ Իբր թէ հիմա ինծմէ լաւ չգիտնայիր շրջան ընող պատմութիւնները։ Սա ըսէ, հոս եղած ամուսնացեալներէն ո՞վ կոտոշ չունի...

Ո՛ւֆ, ձանձրանալի ես, Թէնաք։ Օդը, աշնանամուտ օդը ոչ մէկ դեղին ծաղիկի բոյրով բեռնաւոր է, ինչո՞ւ այսպէս գէշ ենք, չա՞ր։

ԺԴ.

Թմբլի ծառին տակ խօսակցութիւն մը Ռաթայի եւ Շամէի միջեւ։

Շամէ.— Կարդացի՞ր թերթը։

Ռաթա.— Ո՛չ, ի՞նչ կայ։

— Պատերազմ։

= Ո՞ւր։

— Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ։

= Ինծի՛ ինչ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր ենթակոմիտէներուն

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պրէպան Մարսէյէի սրահին մէջ

Brébant Marseillais (146 Ave. des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎՐԹԱՆԷՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Մ. Գաբրիէլեան, Յ. Ուզունեան (արտասանութիւն), կ'երգեն՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ Գէորգեան: Հանդէսին կը մասնակցի սիրուած ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեան, Ընկ. Մ. Մարութեան (արտաս.):

Տախքերու համար 2 ֆրանք

Սրահի կարգապահութեան կը հսկեն Հայ արծիները

Առնել 53, 48, 5, 4 եւ 41 թիւ հանրակառքերը

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Վաղը Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Մելքոնեանի, Վասպուրականի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Փիրպայր Խտիկեանի, օրիորդներ Ծովինար Տէր Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմպըլեան, Պ.Պ.Ա.Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան եւն.:

Մուտք՝ **10** ֆրանք: Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Տոմսերը կը ծախուին՝ Յանձնախումբի անդամներուն, Կ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններուն քով, Կարօ Օհանեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանները:

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - համակրական հացկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ:

փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը:

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ, Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիլմոնպլը, Տիկ. Բէս.— 100:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ վարժարանի նախկին ուսանողները կը հրաւիրուին Սանուց միութեան մը կազմութեան համար, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարան, 61 rue Mr. le Prince, Métro Odéon կամ St. Michel.

ՓԱՐԻԶԻ Ֆրանսահայ Կ. Խ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3.30ին, 71 Ave. Kléber:

Նոյն օրը ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողով, որ կը համարուի օրինական, անկախ ներկաներու թիւէն: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ-անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ:

Նոյն օրը ժամը 8ին ժողովէն յետոյ, զրոյց Տօքթ. Պօղոսեանէ:

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցուի թէ՝ վաղը կիրակի, Տ. Վահան Աւագ քհնյ. Խոյեան, իր քահանայութեան յիսնամեակին առթիւ, Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյս մէջ:

Հոգաբարձութիւնս, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, յաւարտ պատարագի, պատուասիրութիւն մը պիտի ընէ ի պատիւ սոյն երախտաւոր եւ անբասիր հոգեւորականին:

Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն

ՉԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւռ Մէր 28 հոկտ. 932

Ամառուան կամ ձմեռուան մէջ ծովէն որսացուած ձուկը համեղ է: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ – ՍՐՃԱՐԱՆ – ՀԻՒՐԱՆՈՑ

«ԿԱԼԱԹԱ»

12, Rue Bleue - Métro: Cadet. PARIS (9e)

(Ցիսուն քայլ «Petit Journal»էն)

Հիմնադիրներ՝ ԽԱՐԻԼԱՕՍ եւ ՄԱՔՍՈՒՏ

Պատիւ ունինք ծանուցանելու հայ հասարակութեան, որ Փարիզի կեդրոնը բացած ենք ճաշարան-սրճարան - հիւրանոց մը, ուր կը գտնէք.—

Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, Թարմ, մաքուր, աժան եւ վարպետ խոհարարի կողմէ պատրաստուած: Ամէն յաճախորդ արտօնուած է այցելելու խոհանոցը՝ անձամբ ստուգելու:

Յունական ճռչակաւոր «ճիպրօ» օղի:

Յատկապէս Հայկական Միութիւններու ուշադրութեան կը յանձնենք թէ հաւաքոյթներու, հարսանիքներու եւ ժողովներու համար ունինք ընդարձակ, մաքուր սրահներ, տրամադրելի մինչեւ առաւօտ, մատչելի գիներով:

Արտասահմանէն եւ գաւառներէն եկող հայրենակիցներու համար՝ մաքուր եւ օդասուն սենեակներ, աժան գիներով: Հոսող տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցիչ:

ՈՍԿԵՐԻՉ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ
ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

28, Րիւ տէ Տօմինիքէն — ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաճառատանս մէջ բացառիկ եւ անհաւատալի զեղչերով կը ծախուին երաշխաւորեալ ոսկի, փլաթին, ադամանդ եւ ամէն տեսակ զոհարեղէններ: Ապարանջան, օղ, ժամացոյց, շղթայ, այլ եւ այլ զարդեղէններ: Կը ստանձնենք արագ նորոգութիւններ:

Փոխ տը քրէտինըր կ'ընդունինք:

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է Պէլֆորի շրջանին մէջ ագարակ մը՝ 30 հազար ֆրանքի, 70 հազար քառ. մեթր մշակելի հող, 20 հազար քառ. մեթր անտառ, ուր կան հսկայ ծառեր եւ զանազան պտղատու ծառեր, տուն, մարագ, ախոռ եւ զանազան կենդանիներու յատուկ տեղեր: Ձմեռուան փայտը եւ կենդանիներու ուտելիքը պատրաստ են: Ագարակի ամէն տեսակ գործիքներ, եւայլն: Հայ եւ ֆրանսացի դրացիներ, դպրոցը՝ 20 մեթր հեռու: Պէտք չկայ որեւէ ծախքի, միմիայն 30 հազար ֆրանքով, երկու ընտանիք կրնան լայնօրէն ապահովել իրենց ապրուստը: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Monsieur M. C., à la Vieille Verrière, Par Maffans, Haute Saône.

Օթոյի հայ վարժարան
AUTO ECOLE «MADELONE»

ինքնաշարժ վարել սորվիլ փափաքող այրերու եւ կիներու յատուկ դասեր հայերէն լեզուով, հայ մասնագէտի կողմէ:

կ'ապահովենք կարճ ժամանակի մէջ սորվեցնել եւ արտօնագիր (permis) առնել մեզի դիմողներուն:

Ամբողջական ուսուցում (10 դաս)	120 ֆրանք
Արդէն գիտցողներուն համար permisի ծախք	50 »

58 Boulevard de Belleville, Paris (20)
3 Fbg. St. Denis » 10
6 Rue Damesme » 13

ԱՊՈՒԽՏԱԳՈՐԾ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆ

Chemin de Loville par Allauch, MARSEILLE

Որ 40 տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի իր արհեստին մէջ, կը պատրաստէ առաջնակարգ եւ համեղ ապուխտ կեսարիոյ համեմներով եւ ընտիր միսով: Եթէ կ'ուզէք ճաշակել ամենալաւ ապուխտը, պէտք չկայ յանձնակատարներու: Դիմեցէք ուղղակի իր հասցէին, գիները խիստ չափաւոր են: 5 քիլօէն սկսեալ փոստի ծախքով կը ղրկուի ուզուած հասցէին:

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԵՐՇԻԿԻ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՍԹԷՔԵԱՆ

46 Րիւ Տէ Պէնուար, ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայրենակից, եթէ կ'ուզես համով հոտով, թարմ եւ մաքուր երշիկ (սուճուխ) եւ ապուխտ ունենալ, տունիդ եւ վաճառատունիդ համար, ուղղակի դիմէ մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնես ճոխ մթերք մը երշիկի եւ ապուխտի, մեր սեփական գործարանին մէջ պատրաստուած: 5 Villa Chalet Rosier de la Platrière, St. Julien, Marseille.

Կը ծախենք մեծաքանակի գնով: Ահա նմոյշ մը՝ ապուխտին քիլօն 14 ֆրանք, երշիկին քիլօն 12 ֆրանք:

Հրաւէր բոլոր փափկանաշակներուն
ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ԴԵՐՁԱԿ — ԿԵՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅՐԵՐՈՒ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

13 rue Saulnier, Paris (9)

Ճոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու

Կը կարէ մաքուր ու վայելուչ, անտեսական տագնապին առթիւ հարիւրին յիսուն զեղչ բոլոր կերպասներուն վրայ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ

ՁՕՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի Ժորժ Րէվօլէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր

Կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը — Մուտք՝ 5 ֆրանք

Սարսէլի մէջ

նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ հովանաւորութեամբ Սարսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին:

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Parc de Fleuryի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը, արտասանութիւն, երգ, մեներգ (Պ. Կարպիս Քանթարեանի կողմէ), արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, կը նուագէ Սանտրոսեան նուագախումբը, ճոխ պիւֆէ:

Մուտք 3 ֆրանք

Հաղորդ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն շոգեկառք՝ ժամը 7.45 եւ 8.13

Պռոտոյի մէջ

Վաղը Կիրակի — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պէլֆորի մէջ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Լա Սիօթայի մէջ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պար Իթալիի մէջ: Նախաձեռնութեամբ Խաժակ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի:

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՄԵՍՐՈՊ ԿԱՂՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Կ'արտասանէ ընկ. Մելքոն Ատանալեան — Կ'երգէ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է կրընոպլի մէջ Հ. Յ. Դ. Օրուան հանդէսը, Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան բացման հանդէսին առթիւ:

Բացման հանդէս

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ս. Շամոնի մասնաճիւղին

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սալ տէ Քոնֆէրանսի սրահին մէջ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, խմբերգ, հայկական պար պզտիկներու կողմէ, ինչպէս նաեւ զաւեշտ մը:

Կը խօսի՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՊԱՐԵՐԸ, ԴԻՒՐՈՒՍՈՅՑ ԵՂԱՆԱԿՈՎ.

Պ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

4 անգամ վկայեալ պարի մրցումներու մէջ

Ժամադրուելու համար գրել իրեն՝ 88 Bld. Port Royal, Paris (5)

Շաբաթ 29 Հոկտ.ին բացում իր շաբաթական պարանցիկ երեկոյթներուն, Սալ Վօլթէրի մէջ, 21 rue de l'Odéon.

Այրի Տիկին Ովսաննա Ապաճեան եւ զաւակը՝ Հայկ Ապաճեան, Այրի Տիկին Հայկանուշ Պէյլէրեան և զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սրապեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Հայրօ Ապաճեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աբրահամեան եւ զաւակը, Տէր և Տիկին Հրանտ Սրապեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սերգիս Թէրզեան և զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կրպրէեան, Տէր եւ Տիկին Բարունակ Քիլլիկեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Գարեգին Ներսէսեան, Պ. Գարեգին Դերձակեան, ինչպէս նաեւ Թաթիկեան եւ Սիրունեան (Ամերիկա) խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

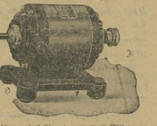
ՄԱՐՏԻՐՈՍ Ղ. ԱՊԱՃԵԱՆԻ

ցաւագին մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Tenonի հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Bagneuxի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Կարի յատուկ մօթէօրներ

1/15 ձիու ուժ մօթէօր եւ բէօթաթ 300 ֆրանք
1/8 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը: Վ. ճարման դիւրութիւններ: կարի մեքենայի յատուկ լամբ 30 ֆր.

HOVHANESSIAN ingénieur

15 rue de Vienne, Paris (8)

Կ'ընդունինք Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարքիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Այսօր Շաբաթ եւ վաղը Կիրակի

ԺԱՄԸ 3—8 ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ

Salon Jean Goujonի ՄԷՋ

8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

(Եկեղեցիին փողոցը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, նոր տարիի ձեր նուէրները աժան աժան գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք դիւրագնի ապրանք, անուշաբոյր թէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն:

Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար: Միշտ պատրաստ ունինք 50000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ 2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40 եւ հաստ մանած բուրդ (grosse laine): Ամէն տեղէ աժան գին:

դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մեթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

30 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2022 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԻԳԻ ՄԸ ՊՍԱԿՈՒՄԸ

Ուրախակցութեան օր մըն է այսօր, Տէսինի համար:

Ընկերներ եւ բարեկամներ, շրջակայ բոլոր քաղաքներէն, հաւաքուած են այդ բանուորական գիւղաքաղաքը, կատարելու համար Հ. Յ. Դ. Տան բացումը:

Նայելով դիմացի պատկերին, անշուշտ կարելի չէ լրիւ գաղափար կազմել թափուած աշխատանքի մասին:

«Շքեղ» չէ շէնքը՝ արտաքինով: Ոչ ալ ուսած՝ պոռոտ արդուզարդով:

Բայց, մեր Տունն է: Արդիւնքը՝ դաշնակցական ընկերներու եւ համակիրներու խանդավառութեան ու ճիգին:

Եւ մանաւանդ ջերմ խանդաղատանքի արժանի անոր համար որ, առաջադրութիւնը գլուխ ելաւ տնտեսական տագնապի ամէնէն սուր շրջանին: Այնպիսի ժամանակամիջոցի մը մէջ, երբ այնքան ընկերներ ունինք անգործ, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ աշխատաւորներ:

Տէսինի Տան հաստատումը նոր նուիրագործումն է հին խօսքի մը, — «կամենալը կարենալ է»:

Տէսինի Հ. Յ. Դ. կազմը առանձնեց նախաձեռնութիւն... եւ ամբողջ Ֆրանսայի կազմակերպութիւնը ուզեց որ չինուի Տ...նը:

Շինուած է արդէն, հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն: Եւ այսօր կը կատարուի բացումը, տրամադրելի դառնալով ամբողջ գաղութին համար:

Ծիծաղելի պիտի ըլլար սնապարծութեան կանչեր արձակել, այս ձեռնարկը բաղդատելով Դաշնակցութեան բուն գործերուն հետ:

Խաղաղութեան շրջանի գործ մըն է Տէսինը Տունը: «Հանրօգուտ շինութիւն»: Եւ անհրաժեշտութիւն մը, աչքի առջեւ ունենալով օրուան պահանջները:

Անշուշտ, կերպով մը տուն – տեղ ըլլալու ցաւն ունինք այս առթիւ, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ:

Բայց, կրնանք վանել այդ ցաւը այն գիտակցութեամբ, թէ այս ձեռնարկն ալ մաս կը կազմէ բազմակողմանի ճակատի մը, որ պարտադրուած է բոլորիս: Եւ հակառակ բոլորի կամքին:

Կեանքը իր բազմազան պահանջներն ունի, եւ մեր նախասիրութիւնները ի զուր կը զարնուին անողոք իրականութեան մը ամեհի ժայռերուն:

Եթէ անհրաժեշտ են դպրոցն ու եկեղեցին, ինչո՞ւ աւելորդ պիտի ըլլան Հ. Յ. Դ. Տուները, — բոյներ, խարիսխներ՝ աւելի միրաբար գործելու համար:

Պայմանաւ որ, անշուշտ, չխանգարեն բուն գործը, — քաղաքական եւ յեղափոխական աշխատանքը:

Կարելի չէ այդ մեղադրանքը նետել ոչ Տէսինի, ոչ ալ ամբողջ Ֆրանսայի ընկերներուն եւ Մարմիններուն, որոնք վարժուած են զանազանելու անմիջականն ու երկրորդականը: Ցանկալին ու կարելին: Այսօրուանն ու վաղուանը:

Լրացուցիչ ձեռնարկ մըն է Տէսինի Տունը, իր առանձին եղանակով: Եւ կրնայ հոգալ ինքզինքը, առանձին խնամակալութեամբ: Առանց ծանրանալու բուն կազմակերպութեան վրայ:

Կարեւորը այն է որ, ծառայէ իր բուն առաջադրութեան, եւ լաւ մատակարարուի:

Բացման հանդէսին առթիւ տիրող ոգեւորութիւնը, եւ Տան շուրջը ծրագրուած գործունէութիւնը կրնան թեթեւցնել շատ հոգեր, եւ լրացնել պակասները:

Գտնուելով անմիջական հաղորդակցութեանց լայն ցանցի մը վրայ — հանրակառքով քսան վայրկեան հեռու Լիոնէն — վախ չկայ որ Տէսինի Տունը մնայ միայն իբրեւ տեղական բարիք:

Հաղորդակցութեանց այս դիւրութիւնը ոչ միայն պատեհութիւն կ՚ընծայէ հաւաքական հանդէսներ կազմակերպելու, այլ եւ Տէսինի Տունը կը դարձնէ խոկական տուն — Հօմ — ամրապնդելու ընկերական կապերը: Ստեղծելու տաքուկ մթնոլորտ մը, կենդանի վառարան մը, թէ Դաշնակցութեան եւ թէ ուրիշներու բարիքին համար:

Տունը չեղած պիտի ըլլայ իր նպատակէն, եթէ դառնայ մեկուսացեալ, այլամերժ կամ պատահաբար օգտագործելի անկիւն մը:

Ընդհակառակն, ան կարելի եղածին չափ լայն պիտի բանայ իր դուռները, եւ պիտի դառնայ ոգեւորիչ, մշտաշարժ, արդիւնաւոր վառարան մը:

Այս հաստատութիւնը ակամայ կը յիշեցնէ մեզ «Թրքական օջախները», որ հիմա կը կոչուին «խալք էվի» (ժողովուրդի տուն):

Առանց ունենալու քէմալականութեան յաւակնութիւնները, կրնանք, տուեալ պայմաններուն մէջ, Տէսինի Տունը դարձնել ազգային գիտակցութեան եւ ինքնապաշտպանութեան վառարան մը: Ինչպէս մեր բոլոր Տուներն ու Ակումբները:

Մինչեւ հիմա, շատ մը անհոգութիւններ կ՚արդարանային տեղի չգոյութեամբ: Ինչպէս Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ, ուր միայն բարեկամեցողութիւնը բաւական չէ կենդանի բոյն մը հաստատելու, քանի որ չունինք սեփական տուն:

Տէսինը, իր շրջականներով, այլ եւս կը կորսնցնէ իր այդ չքմեղանքը: Ինչպէս Վալանսը, Վիէնը եւ ուրիշ խոնարհ վայրեր:

Ողջունելով Տէսինի Տան բացումը, կ՚ուզէինք որ ան միեւնոյն ատեն դառնար կամուրջ մը՝ համերաշխութեան եւ գործակցութեան, այդ չարքաշ եւ հոծ գաղութին համար:

Տէսինը Պարտիզակ մըն է կամ Այգեստան մը, օտար հողի վրայ:

Ամէնէն առաջ մեր ընկերներուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ իրենց Տունով գործել այնպէս, որ անզգալի կամ տանելի դառնայ օտարութիւնը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵԶԻ ՊԷՍ»ՆԵՐԸ . . .

«Մեզի պէս»ները առանձին... դասակարգ մըն են մեր իրականութեան մէջ: Առանձին խմոր մը, առանձին ցեղ մը՝ եթէ կ՚ուզէք:

Մեզի պէս են լեզուով, կրօնքով, անունով, նոյն իսկ... գաղափարով: Բայց, երբ խօսիս իրենց հետ, կ՚անջատեն իրենք զիրենք անմիջապէս.

— «Մեզի պէս»ները...:

Թերեւս կէս դարու ծնունդ մը ունի այս «տոհմ»ը մեր ազգին մէջ:

Անոնք ոգեւորուած են Հայաստանով, երբ Արփիարը Թիֆլիզի մէջ՝ 5000 րուբլիով Պոլիսը գրաւելու խոստում կուտար:

Ու երբ հարկ եղած է աջակցութեան մասին խօսիլ, այս նորատիպ ցեղը, ձեռքերը շփելէն ու ժպիտը շրթունքին, բացած է.

— Մեզի պէսները միշտ կը գտնուին... դուք ըրէք, մենք կռնակնիդ ենք:

Անոնք ոգեւորուած են տեսիլքով, երբ խանը թնդացուցած է Բասենի լեռները, երբ Անդրանիկը երգուած է նոյն իսկ Քիւրտերէն, երբ թաթարական հորդան Կովկասի մէջ շրթները խածած է պարտեալի իր անզօր կատաղութենէն, ու երբ Զէյթունը «Տաճկըներուն յարձակումէն վախ չէ ունեցած»:

Իսկ երբ ուզուած է իրենց մասնակցութիւնը, յուսադրած են, խօսած են, ու ծեծած ու քաջալերած են, բայց անեցուցած միանգամայն.

— Մեզի պէսները պէտք չէ որ երեւան. մենք գիտենք հրապարակ գալու ժամանակը...

Անոնք ոգեւորուած են 1918ի Արշալոյսով: Գորգ փռած են նախարարապետին առջեւ: «Պ. խատիսեանը մեզի նաշեց»: «Եղբա՛յր, միակ կուսակցութիւն մը որ կայ...»: «Պէտք է մեկնիլ, Հայաստան պէտք է երթալ»: «Պէտք է շէնցնել այդ երկիրը»... Դաւերու երազն է որ իրականացաւ...»:

Ու երբ հրաւէր եղած է իրենց՝ մեկնելու, պատասխանը բաժնուած է.

— Մեզի պէսները «հը» ըսելով չեն կրնար երթալ. տուն – տեղ աւրել: Հեղ մը սա մնացորդները տեղաւորեն... տեսնենք՝ ի՛նչ կ՚ըլլայ, ի՛նչ չըլլար...:

Անոնք կ՚ոգեւորուին ե՛ւ այժմ: Կը վիճին: Կը հակաճառեն: Խօսք ըսել չեն տար Հայաստանի վարիչներու հասցէին.

— Աղէկ գէշ Հայաստան մըն է. պէտք է գուրգուրանք վրան: Աւելի լաւը ունի՞նք... Մարդիկը ձեռքերնուն եկածը կ՚ընեն կոր...: Անգամ մը սա ներգաղթն ալ լրանայ...

— Լա՛ւ մեկնեցէք ուրեմն, ինչո՞ւ էք կեցեր ...

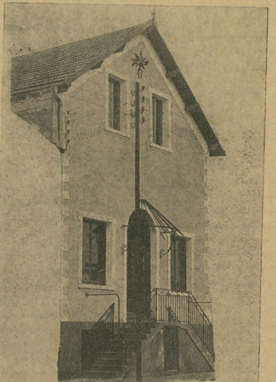
— Մեզի պէսները, եղբա՛յր... հիմակ ու հիմա... նախ սա անգործ ու թշուառ գաղթականները տեղաւորուին... Մենք, վերջապէս... հիմա, փառք Աստուծոյ, բերան տանելիք հաց մը ունինք...

Իսկ Հայաստա՞նը:

«Մեզի պէս»ները կը ծափահարե՛ն զայն, խօսքով առատ իրիկուն կը պաշտպանեն զայն: Կը... պաշտե՜ն զայն: Ու հոգի՞ կուտան ապացուցանելու համար որ Հայո՛ւն համար է այդ երկիրը, բայց ո՛չ՝

— «Մեզի պէս»ներուն...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԸ, ՈՐՈՒՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Շէնքը ունի 8մ.60 լայնք եւ 15 մէթր երկայնութիւն: կը բաղկանայ երեք յարկէ: գետնայարկը պիտի կրնայ ծառայել իբրեւ դպրոց եւ մատուռ: երկրորդ յարկը ունի ընդարձակ սրահ մը, ու լի ու լի կը կը բաւէ տեղական պէտքերուն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ե՞ՐԲ ԿԱՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՎԵՐՑՆԵԼ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ հաղորդած էինք տեղական թերթի մը լուրը՝ Սուրիոյ հոգատարութեան դադարման մասին:

«Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը խօսելով այս հարցի մասին, կը գրէ երէկուան թիւին մէջ.—

Այն օրէն երբ — 1930ին — Անգլիա զինակցութեան դաշնագիր մը կնքեց Իրաքի հոգատարութեան դադարման մասին, մենք հաղորդեցինք թէ Ֆրանսան պիտի հարկադրուի հաշուեյարդարի ենթարկել Սուրիոյ հոգատարութիւնը, յարեւնման հիմերով: Այս մասին խիստ բացորոշ յայտարարութիւններ եղան Ժընեւի մէջ, ծերակուտական Պէռանժէի կողմէ, երբ Իրաքը ընդունուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ուրեմն, նորութիւն մը չկայ այն լուրին մէջ թէ Սուրիոյ ձեւափոխման խնդիրը կ՚ուսումնասիրուի:

Բայց սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ վաղուան գործ է այս ծրագրին իրականացումը: Սուրիոյ խնդիրը շատ աւելի բարդ է քան Իրաքինը: Պաղտատի մէջ, Անգլիացիները բախտը կամ ճարպիկութիւնը ունեցան միանձնեայ միապետական իշխանութիւն մը հաստատելու, որ թերեւս շատ ալ հանդարտ գործակից մը չհանդիսացաւ, բայց եղաւ իրական իշխանութիւն մը որուն հետ կարելի էր խօսիլ – գործել: Սուրիոյ մէջ չկայ բան մը որ բաղդատուի Ֆէյսալ Թագաւորին հեղինակութեան հետ: Սուրիան էապէս դաշնակցային յօրինուածք մըն է, բաղկացած՝ Լիբանանի պետութենէն, Ճէպէլը Տրիւզէն, Ալէվիներու երկրէն եւ բուն Սուրիայէն: Աւելորդ է յիշեցնել այն փորձանքները որ գրեթէ անընդհատ իրարու յաջորդեցին պատերազմի վախճանէն ի վեր: Համբերելով համբերելով, Պ. Փոնսօ յաջողեցաւ Դամասկոսի մէջ կազմել սահմանադրական կառավարութիւն մը. բայց ընտրութիւնները ցոյց տուին թէ միայն Ֆրանսայի ազդու գործունէութիւնը կրնայ զսպել ծայրայեղ տարրերը որոնք կը պահանջեն ջնջել հոգատարութիւնը, թէ իրենց ազգայնական տենչերը գոհացնելու եւ թէ ազատ ասպարէզ տալու համար իրենց մրցակցութեանց: Պէտք չկայ մարգարէութիւններ ընելու, յայտարարելով թէ Սուրիացիները աւելի լաւ պիտի գնահատեն Ֆրանսայի իրաւարար ուժը երբ որ մենք հեռանանք, քան հիմա որ հոգատարութեան պարտականութիւնը կը կատարենք:

Մինչ այս մինչ այն, հարկ է հաստատել նոր վարչաձեւի մը հիմերը: Իսկ այս կը նշանակէ համաձայնութիւն մը կնքել կառավարութեան մը հետ որ կարող ըլլայ վարելու Սուրիոյ ապագան: Ինչ գործունէութիւն ալ ցուցնենք այս ուղղութեամբ, ստիպուած ենք անհրաժեշտ զգուշութիւնները ձեռք առնել:

Հոգատարութեան դադարումը կը պարտադրէ նաեւ հաշուեյարդար բոլոր միջազգային դժուարութեանց: Այս կողմէն, աշխատանքը շատ յառաջացած է: Ճիշդ այս օրերս ծանուցուեցաւ ստորագրութիւնը Ֆրանքօ-Թուրք երկու նոր համաձայնութեանց, որոնց մէկը կը վերաբերի կալուածներու փոխանակութեան, իսկ միւսը՝ երկաթուղիներու: Այս վերջինը մասնաւորապէս շահեկան է, որովհետեւ թոյլ կուտայ նախատեսելու հաշուեյարդարը Պաղտատի երկաթուղիի այնքան խառնակ հարցին: Այս կողմէն, գրեթէ վախճանին հասած ենք:

ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Պ. ԷՌԻՕ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԾԱՆՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

Ուրբաթ օր, Պ. Էռիօ երեսփ. ժողովին ներկայացուց զինաթափութեան եւ ապահովութեան «շինարար ծրագիրը», որուն անհամբեր կը սպասէր եւ որ կրնայ ծանր հետեւանքներու յանգիլ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր հազիւ պիտի կրնանք ներկայացնել ծրագիրը եւ այս առթիւ կատարուած վիճաբանութեանց խտացումը:

Երբ վիճաբանութիւնները սկսան, բուռն յարձակողականի մը դիմեց Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն: Ցայտարարեց թէ եօթը տարիէ ի վեր կը գտնուինք խաբէութեան մը առջեւ որ կը կոչուի Լոքառնօ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Ֆրանսա եւ Գերմանիա տարբեր կերպով կը հասկնան հռչակաւոր դաշնագիրը: Զայն ստորագրած ատեն, Գերմանիան երբեք չէ հրաժարած իր հողային պահանջներէն:

— «Ֆրանսան եւ Գերմանիան Լոքառնոյի բառերը կը կրկնեն տարբեր իմաստներ տալով անոնց: Ֆրանսայի համար, Լոքառնօն կը նշանակէ Վերսայլի դաշնագրին ամրապնդումը: Գերմանիան զայն կը համարէ այդ նոյն դաշնագիրը ոչնչացնելու միջոց մը: Դուք կ՚ըսէք,— ահա բնագիրը, Ֆրանսա՛, ապահովուէ՛: Գերման վարիչները՝ կ՚ըսեն.— Ահա բնագիրը, Գերմանիա՛, յուսա՛: Գերմանիա չկայ, կայ միայն Փրուսիա մը: Գերմանական հանրապետութիւնը մեռած է, սպաննուած ըլլալով պառոններուն կողմէ եւ ջարդուած՝ համազգերման ընկերակցութեանց կողմէ: Հիթլէրի եւ Շլայխէրի միջեւ, մեզի համար ամէնէն վտանգաւորը Շլայխէրն է: Հիթլէրը վիպական բռնութիւնն է, Շլայխէրը՝ մեթոտիկ վայրագութիւնը: Գերմանիան միայն մէկ կամք ունի — Պատրաստել փոխվրէժի պատերազմը: Գերմանիա, Հունգարիա, Պուլկարիա, Աւստրիա մէկ տող չեն ընդունիր Վերսայլի կամ Սէն Ժէրմէնի դաշնագրէն: Եւ Իտալիան ալ միեւնոյն քաղաքականութեան մէջ մտած է, յուսալով օգուտներ քաղել»:

Բոլոր հարցապնդումներուն եւ յարձակումներուն պատասխանեց Պ. Էռիօ: Այս ճառը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ պիտի տանք առանձին: Ըսենք միայն որ, Ֆրանսայի վարչապետը չեշտեց թէ Գերմանիոյ պահանջած իրաւունքը պարզապէս կը նշանակէ վերազինում:

Ահա Ֆրանսական ծրագրին գլխաւոր գիծերը.—

Ֆրանսա անորոշ թուականի մը համար պիտի ընդունի կարճատեւ զինուորութեան ընդհանրացումը, մայր երկրի բոլոր ցամաքային ուժերուն համար, պայմանաւ որ,

1. Լուծուի բանակի այդ կազմակերպութեան հակառակ ո՛ր եւ է կազմ, ինչպէս գերմանական արդի բանակը, եւ ներքին ոստիկանութեան ուժերը կանոնի տակ առնուին.

2. Միջազգային հսկողութիւն գործադրուի, պարտաւորիչ ստուգման իրաւունքով:

3. Լրացնելու համար Լոքառնոյի դաշինքը, փոխադարձ օգնութեան շրջանային դաշինք մը կնքուի, այն ձեւով որ իւրաքանչիւր եւրոպական ազգ կարենայ մասնակցիլ եւ այսպէս նախատեսուած ուժը բաւական ըլլայ զսպելու յարձակումը: Այս ուժը պէտք է պարունակէ ազգային մասնագիտացած գունդերու առաջին շարք մը, անմիջապէս տրամադրելի եւ օժտուած հզօր սպառազինութեամբ: (Ըսել կ՚ուզէ միջազգային բանակ):

4. Մ. Նահանգները ընծայեն ապահովութեան այն երաշխիքները զորս իրենք իսկ նախատեսած են:

5. Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները յանձն առնեն կատարել ուխտին 16րդ յօդուածին պարտաւորութիւնները:

6. Իրաւարարութիւնը պարտաւորիչ ըլլայ ուխտը ստորագրող բոլոր պետութեանց համար:

Ժողովը շարունակուեցաւ գիշերն ալ, եւ 20ի դէմ 430 ձայնով կառավարութիւնը ստացաւ վստահութեան բանաձեւ մը, որ կ՚ըսէ.—

«Երեսփ. Ժողովը՝ գիտակից աշխարհի անցուցած տնտեսական, քաղաքական եւ բարոյական տագնապին ծանրութեան, եւ համոզուած թէ այդ տագնապը կրնայ փարատիլ միայն միջազգային գործակցութեան մեծ ճիգով մը նկատելով որ, վտանգուած քաղաքակրթութեան պաշտպանութեան համար ստիպողական է ամէն ասպարէզի մէջ մրցակցութեան փոխարէն հաստատել գործակցութիւնը, թէ Ֆրանսայի եւ ուրիշ պետութեանց միջեւ եղած բոլոր վէճերը պէտք է քննուին հաշտարար ոգիով եւ արդարադատ լուծումներ պար—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱ՞Յ ԵՍ, ՄԱՅՐԻ՛Կ

— :-: —

Աշնանային գեղեցիկ օր :

Հոգեվարքը ծառերու :

Մեծ հոգիներու պայքարը յստակօրէն կը պատկերանայ յանկարծ ի տես թուփերու եւ հսկայ ծառերու վերջին գեղազարդումի իրենց այս գերագոյն ճիգին առջեւ, ճիգը հզօր կամքի, կամքը գեղեցիկ եւ հպարտ մեռնելու հոգեվարքի մէջ իսկ ճիգը գեղեցկութեան :

Ինքնասիրաբա՞ր · ո՛չ, թերեւս պահ մը աւելի հաճոյքով եւ վերացումով պարուրելու համար զիրենք դիտող աչքերը, անոնք որ տեսան իրենց փթթումն ու պերճանքը, եւ այժմ ականատես են իրենց վերջալոյսին, անոնց գունագեղ տերեւներուն մէջէն ունկնդրելով հրաժեշտի իրենց երգը վերջին :

Իրերու եւ շրջապատի ի՛նչ բնական ներդաշնակութիւն :

Ամէն տեղ նո՞յնն են արդեօք մարդկային հոգիի փոթորիկներն ու վայելքները :

Ինչո՞ւ այս հարցը···

Միտքս թռաւ 1917ի աշնան օր մը, Բերա, Թագսիմի պարտէզը, թեթեւ հով մը մեր դէմքերուն : Հաճելի էր քալել չորցած տերեւներու վրայէն : Այն ատեն չէինք իմանար անոնց արտունջը : Այդ ահաւոր շրջանին, մահուան շունչով յղփացած այդ մթնոլորտին մէջ՝ դեռ կեանքն էր որ կը խօսէր ուժեղ, դեռ շա՛տ խոր էր մեր հաւատքը դէպ ի մարդը··· դէպ ի քրիստոնեայ պետութիւնները :

Կը խօսէինք կամաց, վախնալով համար հատուտ յոյսերով, հայ աղջկան բուռն այլ զսպուած ոգեւորութեամբ : Փողոցին մէջ սեւազգեստ կիներ դիմաւորեր էինք, բոլորն ալ ծաղիկներ՝ իրենց ձեռքերուն մէջ : Ամենայն Սրբոց տօնն էր Կաթոլիկներուն եւ գերեզմանատուն կ'երթային : Բայց մենք լոյս կ'ընդնշմարէինք մթութեան եւ խաւարին մէջէն, շա՛տ հեռուն :

Ինչո՞ւ այսօր միտքս ինկաւ այդ օրը :

Բայց ո՞ւր եմ, ինչո՞ւ եմ ինկեր այս երկիրը, այս հեռաւոր անկիւնը :

Ինչո՞ւ կը թափառիմ աշնան գեղեցիկ օրով սա օտար ճամբաներուն վրայ, իբրեւ բունաւեր թռչուն :

Գեղեցիկ է պահը, շուրջս նկարագեղ : Խաղաղ ու երջանիկ շունչ մը կը տիրապետէ : Ծառերը դեռ դիրդ ու հոյանի թեւերով երկինք բարձրացած՝ օրհասական հզօր ուժով մը փառք կուտան ապրած ըլլալնուն համար : Բնութեան ուժն է որ կը ձայնէ վսեմ խորութեամբ :

Բայց ես ի՛նչ եմ այստեղ, ինչո՞ւ եմ այստեղ :

Ընդվզեցնո՛ղ խաղաղութիւն : Եւ ո՛րքան տարբեր աչուն :

Օտա՛ր ըլլալու ճնշումը եւ որբի զգացում մը, միշտ աւելի տիրական, քանի կ'անցնին տարիները տարագրութեան :

Ծառերը, հողն ու երկինքն իսկ խորթ կը նային եւ ոտքիդ տակ խճաքարն իսկ վանող :

Հաւա՞տքը, ա՛հ, մնացած է այն հաւատքը դէպ ի ուժեղը, դէպ ի օտարը : Ա՛տ են անոր մէջ ամէն համամարդկային զգացում եւ նուիրականութիւն :

Նոր հաւատք ծնած է բոլոր ցաւերէն ու մաքառումներէն : Հաւատքը միայն իր ուժին, իր սեփական զէնքին :

Յիշատակներ, անհուն վիշտեր, խոհեր, ինքնաքննադատութիւն, նպատակ, ծրագիր, ի՛նչ խորթ համեմատութիւն այս խաղաղ համայնապատկերին զուգընթաց :

Հայո՛ւ պատոյտ :

. . . . .

Զոյգեր, խմբակներ կը սպասեն կենսուրախ եւ պարզ : Ճամբէս անցնող հանրակառքի կայարաններուն առջեւ : Եկեղեցի կ'երթան :

Տարբեր աշխարհէ կը թուին անոնք · պատկերով միայն նմանութիւն մը, իսկ մեր միջեւ անհունութիւն մը խութեան, ըմբռնումներու եւ ապրումներու :

Ցաւած ճակատս զովօրէն բացած՝ որքա՜ն երազ շրջապատի մը մէջ կը քալեմ : Մէր չկայ, դուրդուրանք չկայ սրտիս մէջ, եթէ նոյն իսկ դրախտի գեղեցկութիւնն ըլլայ՝ ան մերը չէ եղած երբեք : Այստեղ չեն յիշատակ մը չեն տեսներ աչքերս :

Մնոյք, քոյր, եղբայր, նշանած, հարազատներ, ընկերներ, դո՛ւք անդին էակներ, կարելի՞ է ուրիշ սիրել ձեզ հաւասար :

Հայրենի՛ տուն, հայրենիքի հող ու ջուր եւ ձեր գոյութեան սրբազան իմաստը յաւերժացնող սո՛ւրբ յիշատակներ, կարելի՞ է գտնել ձեզ այլուր եւ ձեր սիրոյն ու ձեր կարօտովը սիրել օտար արժէքներ :

Հասեր եմ Bd. de l'Orangerieն :

Պատկերն աւելի վսեմ է հոս արեւափայլ օդին : Երկու կողմէն գեղեցիկ ծառաստաններու եւ անտառներու հսկայ ծառերը տերեւներու գոյնզգոյն ծաղկեփունջեր կը մատուցանեն երկինքին, եւ մէջտեղէն կը բարձրանայ լայն ճամբան :

Երկար դարերու ի՛նչ պատմութիւններ կը փսփսան ծառերն ու քարերը եւ հոն լռութիւնն է իրեն խորհրդակից, սակայն ինծի բնաւ չեն խօսիր անոնք :

. . . . .

Մեծ ու փարթամ ծառերով եւ վերին կապոյտ երկինքով շրջանակուած այդ գեղեցիկ ճամբու դաւիթներէն մէկը կ'ըլլայ միայնակ : Այդ պահուն ոչ ոք կայ ճամբուն վրայ, ոչ ալ հանրակառքը կ'անցնի :

Ինչպէ՛ս մինակ եմ, խեղճ՛ս օտար, սա վիլլաներու, պարտէզներու եւ ծառաստաններու անվերջ շարքին մէջ, աշխարհէ կտրուած, մինա՛կ Հայը :

Ու կը քալեմ յանցապարտ զգացումով մը ճնշուած, միշտ անհարազա՛տ այս կեանքին, այս վայրերուն, կարօտովը քուկիններուդ եւ կարօտովը քեզ հարազատ ցաւերուն :

Ո՞վ է որ կուգայ վերէն :

Ինչո՞ւ բոլոր ուշս կ'երթայ անոր հեռուէն, մինչ չնայեցայ բնաւ ցարդ պատահածներուս :

Հետզհետէ կը մօտենանք իրարու, տակաւ կ'որոշեմ պատկերը : Կին մըն է : Սեւազգեստ է ան եւ փոքրակազմ : Կը քալէ հանդարտ քայլերով, վախտ սրունքներով :

Աւելի կը մօտենանք իրարու :

Սեւ լաչակ մը կապեր է գլխուն : Նիհար, կորաքամակ, բայց կը քալէ առանց դաւազանի եւ մինակ :

Ճի՜շդ դէմ դէմի հասանք :

Լաչակին տակ սպիտակ մազեր, սատրիկ խորշոմած, սպառած դէմք մը եւ սեւ աչքեր :

Եւ տառապանքը անջինջ դրոշմուած անոր ճակտին :

Մեր աչքերը արագ կը հանդիպին իրարու եւ կ'անցնինք :

Արդեօ՞ք · · · :

Սեւ լաչակով կին մը այս կողմերը, ինչպէս կարելի է, այս հեռաւոր եւ ամայի ճամբուն վրայ, ուր տեղացիներու հարուստ սեփականութիւններ միայն կը տարածուին :

Ետ կը նայիմ, ան կը շարունակէ քալել : Ամենէն անտառի մը մէջ գետինն ինկած անզօր ճնճղուկի մը հանգոյն :

Կը շարունակեմ վերելքը, բայց յանկարծ, անձկագին զգացում մը վճռական, ետ կը դառնամ քայլերս, որպէս նուիրական պարտականութենէ մը մղուած դէպ ի այն փոքրիկ էակը : Գրեթէ վազելով կը հասնիմ ճիշդ այն պահուն երբ ան, երեւի յոգնած՝ կը նստի կայարանի մը նստարանին վրայ :

Դարձեալ մեր աչքերը կը հանդիպին իրարու :

Հայը միայն կրնայ այդ աչքերն ունենալ · աչքեր խոր վիշտի բայց գիտակից :

— Հա՞յ ես, մայրի՛կ :

Թռաւ շրթունքներէս, չեմ գիտեր ինչպէ՛ս, ի՛նչ ուժէ խթանուած :

— Այո՛, հնչեց մեղմ ձայն մը, ես ալ հոն վերը տեսայ քեզի եւ ըսի որ Հայ ըլլալու է :

Այդ «այո՛»···

Ուրկէ՞ց կուգար մինակը, օրօրուելով, այդ մենաւոր ճամբէն սա օտար երկինքին տակ :

Երկա՞ր էր քայլեր :

Ինչո՞ւ հարցուցի···

— Գերեզմանէն կուգամ քանի ւութը տարու տղուս :

Մոնմօրանսիի բարձունքէն···

Ի՞նչ խօսեցաւ հայ մայրիկը :

Նստած էինք քով քովի, մայր ու աղջկան նման եւ ծով սիրտը կը յորդէր հեկեկանքով :

Խօսեցաւ ինչ որ կը խօսին 1915էն ի վեր ողջ մնացած բոլոր հայ մայրերը եւ քոյրերը :

Իր խօսքե՞րն էին կենդանի պատմութիւնը թէ արցունքները, որոնք կը հոսէին իր անհամար խորշոմներուն մէջ, տարիներու անպատում ցաւի արցունքէն խորացած : Այդ իւրաքանչիւր կաթիլները հատու սուրեր էին եւ հայ սիրտը կ'արիւնէր անոնցմով, կ'արիւնէ՛ր անյատակ :

Այս վերջինը դէթ անկողնի մէջ էր մեռած եւ գերեզման մը ունէր :

Անցորդները դիտեցին մեզ, տեսան արցունքները հայ ծեր մայրիկին, արցունքներ՝ իր խորխորած, նահատակուած զաւակներուն եւ հարազատներուն համար :

Անոնք նայեցան ու անցան, անզգայ ու անտարբեր, եւ կամ ինչպէս որ մարդիկ կ'երթան դիտելու կախուածները, նոր զգայնութիւններու որոնումով, խեղաթար՝ սրտի ու մաքի չորութենէ :

Սրբապղծութիւնն էր որ, նոյն իսկ առանց տեսնելու՝ նայէին ու անցնէին խեղկատակ վիշտի այդ մարմնացումը :

Ողջակէզ մըն էր ան, աշնան սա երկինքին տակ, վախտ ձեռքերը ցաւէն դալարուն···

Մօ՛ր մը արցունքը :

Եւ հա՛յ մօր մը արցունքը օտար հողի վրայ :

Սրբազա՛ն արցունք մայրական :

. . . . .

Երբ ոտքի ելաւ մայրիկը, ծռեցայ եւ լուռ համբուրեցի իր ձեռքը :

Հայ մայրերու վիշտն էր որ համբուրեցի խոնարհած :

ԱՆԱՀԻՏ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒԻ ՊԱՐԹԱ

■■■

Լուի Պարթա հունգար ժամանակակից լաւագոյն վիպասաններէն է: Իր գիրքերը իբրեւ հորիզոն ունին գործաւորներու, գիւղացիներու, վարձկաններու կեանքը: Իր գլուխ-գործոցը կը նկատուի «Մթին Մատ» (Սօթէթ իւժ) վէպը, որ կը պատմէ հունգար դաշտին ու գիւղին պայքարը, պարտութիւնը ճարտարարուեստի գրոհին առջեւ: «Մթին Մատը» բարձր ծխնելոյզն է գործարաններուն, որ կը ցցուի արուարձաններու, տափաստաններու վերեւ դժխեմ սպառնալիքի մը նման: Ազդանշանն է անիկա մեր ներկայ կեանքին, խորհրդանիշը՝ նոր ժամանակի մը: Դաշտերը կը քակուին, գիւղերը կը քամուին ու կեանքը կ'երթայ կուտակուելու ու բիւրեղանալու այդ մուայլ կոթողներուն, ծխնելոյզներու շուրջը: Ինչի՞ կը վերածուին սակայն մարդիկ, — մեքենաներո՛ւ, ու ժամանակ մեքենաներու՝ ամէնէն քիչ գնահատուած, ու ա՛լ աւելի չարչարուած քան քարն ու երկաթը:

Ցետագայ պատմուածքը կուտայ իր սեղմ գծերուն մէջ հեղինակին ամբողջ ոգին:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

■■■

«Մեքենայ - մայր»

■■■

Ա.

Մայրը թողուց անկողինը եւ ջեռոցը վառեց:

Երկինքի վրայ կը փայլէին տակաւին նոյեմբերի աստղերը եւ խոր խաւար մը կը կուտակուէր պատուհանին առջեւ:

Անկողնէն հայրը հարցուց. «Ո՞ւր կ'երթաս»:

— Դո՛ւն ալ ելլելու ես այլ եւս: Արդէն ժամանակն է: Գործարանը քեզի կը սպասէ:

— Ժամը քանի՞ն է:

— Վեցն է:

Մայրը զբաղած էր սպասներով. ելեկտրական լոյսը կը պարուրէր իր գլուխը լուսապսակի մը նման:

Հայրը գոլորշուն սուրճը վեր առաւ, զգաց իր կնոջ ամբողջ բարութիւնը:

— Դուն զարմանալի կին մըն ես, ըսաւ անոր յուզուած ձայնով:

— Ոչ, հայր, պատասխանեց կինը, ես մեքենայ մըն եմ: Արշալոյսէն մինչեւ իրիկուն աշխատանքը զիս կը հետապնդէ, գիշերն է միայն, երբ կը քնանամ ու կ'երազեմ, որ զգացումը կ'ունենամ թէ ես՝ ես եմ...:

Քիչ վերջը, հայրը կը գտնուէր արդէն իր մեքենային առջեւ, գործարանի ընդարձակ սրահին մէջ: Ան կանգնած էր հսկայ անիւներու կողքին, մեքենաներուն շղթաներուն ու փոկերուն մէջտեղ ու իր շուրջը՝ ոչինչ, եթէ ոչ պրկում, ձգտում ու հեւքօտում...:

Այդ պահուն համաշխարհիկ արտադրութեան զարկը սկսաւ իր առօրեայ բաբախումին, ոչ միայն գործարաններու խորը, այլ նաեւ առեւտուրի մեծ տուներուն և դրամատուներուն մէջ:

Հայրը մէկ օղակն էր համաշխարհիկ արտադրութեան այս թաւալքին:

Առտուան ժամը ութն էր, աշխատանքը սկսաւ:

Ժամը ինին, փոկը խլեց հայրը եւ զայն պատառ պատառ ըրաւ:

Բ.

Մայրը սահեցաւ անկողինէն, սլաքները ցոյց կուտային որ ժամը վեցն էր ու զարթուցիչը սկսաւ հնչել: Ան խլեց զայն ու բարձին տակ խօթեց որ չըլլայ թէ մեքենան ալ արթննայ:

Դուրսը, շատ հեռուն, կանաչ լայն մարգերու հորիզոնին կողմը, տեղ մը, երեւցան առաջին նշոյլները եւ արշալոյսները երգեցին թարմ օդին մէջ: Պահ մը, թուեցաւ իրեն թէ ինք կը յիշէ այդ ամէնը...

Բայց ան շուտով վառեց ջեռոցը ու կաթն ու սուրճը վրան դրաւ: Ան, հարկադրուեցաւ լոյսն ալ վառել, որովհետեւ բակին մութ ու աղօտ պատերը թոյլ չէին տար որ լոյսը թափանցէ մինչեւ հոն:

Երբ սուրճը սկսաւ եռալ, ան ուղղուեցաւ տղուն կողմը ու ձեռքը դրաւ անոր գլխին:

— Ջեռոցը այնքա՛ն բարի է եւ քաղցր, ըսաւ տղան՝ մօրը:

Իր աչքերուն փայլը պայծառացուց քիչ մը մօրը կեանքը:

— Սիրելի տղաս... ըսաւ ան:

— Դուն զարմանալի կին մըն ես, գոչեց տղան համբուրելով իր մօր ձեռքը, այնքա՛ն զգածուած էր ան մօր բարութենէն:

— Ոչ, յարեց մայրը, ես մեքենայ մըն եմ միայն, ուրիշ ոչինչ: Մեքենան՝ որ իր գնումները կ'ընէ, ճաշը կը պատրաստէ, կը մաքրէ եւ կը վերսկսի այս ամէնը առտուընէ մինչեւ կէս օր... կէս օրէն մինչեւ իրիկուն, ան կ'անցնի լուացքէն սպասներուն, սպասներէն՝ լուացքին... Գիշերն ալ կը կարկտէ: Միայն երբեմն, երազներուս մէջ, ինծի կը թուի թէ ես ալ մարդկային արարած մըն եմ...

Տղան մեկնեցաւ գործարան...

Ժամը ութին, համաշխարհիկ արտադրութեան մեքենականը սկսաւ շարժիլ եւ տղան գրաւեց հոն իր տեղը... Բայց ժամը տասնին, գրասենեակի պաշտօնեայ մը եկաւ իրեն ըսելու.

-- Երիտասա՛րդ, ստիպուած ես թողուլ մեքենան եւ մեկնիլ ճակատ...

Ռումբ մը յօշոտեց զաւակը:

Գ.

Մայրը արդէն եփած էր սուրճը ջեռոցին վրայ: Սառի բիւրեղներ կը ծաղկէին պատուհանին վրայ: Մայրը վառած էր նաեւ քիչիկ մը կրակ վառարանին մէջ, որպէսզի սենեակը այնքա՛ն ալ պաղ չըլլայ, երբ աղջիկը պիտի ելլէր անկողնէն:

Յետոյ մայրը մօտեցաւ իր աղջկան, շոյելով մազերը:

— Ել, սիրելիս, գործարանը քեզի կը սպասէ:

— Այնքան լաւ է այստեղ, գոչեց մատաղատի աղջիկը, զերոյէն հինգ աստիճան վեր ջերմութիւնը հազուադէպ երջանկութիւն մը կուտար իր կեանքին...

— Քիչ մը տաքցուցած եմ, ըսաւ մայրը:

— Դուն զարմանալի կին մըն ես, խանդաղատօրէն ըսաւ աղջիկը քաշելով իրեն իր մայրը ու համբուրելով զայն:

— Ոչ, աղջիկս, պատասխանեց մայրը, ես մեքենայ մըն եմ, ուրիշ ոչինչ: Հայրդ սպաննուեցաւ մեքենայէն, եղբայրդ յօշոտուեցաւ ռումբ մը... ու ես կ'եփեմ, անդադար լուացք կ'ընեմ, սակայն հիմակ ուրիշներու համար: Իմ երազներուս մէջ միայն ինծի կը թուի երբեմն թէ ապրող էակ մըն եմ:

Այն ատեն երիտասարդ աղջիկը ելաւ ճամբայ իյնալու դէպի համաշխարհիկ տնտեսութեան մեքենականը որ սկսելու վրայ էր իր առօրեայ աշխատանքը: Ան բացաւ դուռը:

— Պա՛ռ... ի՛նչ ցուրտ է... Ու ամէն առաւօտ պէտք է որ մեկնիմ այսքա՛ն կանուխ...

— Ի՛նչ ընենք, աղջիկս, գործաւոր ենք պարզապէս... յարեց մայրը:

Աղջիկը յաջորդ օրն էր որ վերադարձաւ տուն: Անիկա ունեցեր կը կրէր մուշտակ մը, մետաքսեայ շրջազգեստ մը. մատանիներ՝ մատներուն, ու իր դէմքը խորշոմուն էր արդէն...

— Պարոն մը գնեց ինծ այս առտու, ըսաւ: Դուն այլեւս մեքենայ մը չպիտի ըլլաս: Պիտի օգնեմ ձեզի.

Դ.

Այն ատեն մայրը խոհանոց անցաւ եւ նստաւ սեղանին առջեւ:

Ան ուրիշ այլ եւս չպիտի աշխատէր, հանգիստ պիտի ունենայ միայն: Ոչ թէ անոր համար որ իր աղջիկը պիտի ապահովէ իր կեանքը, բայց քանի որ այլեւս ու աչքին ալ ոչինչ, ոչինչ կ'երեւի...

Ու այն ատեն զգաց մայրը որ թեթեւութիւն մը իջաւ, գրաւեց իր հոգին...

Ու մայրը սկսաւ զգալ թէ ինք ալ մարդկային արարած մըն է...

— Ես ալ կենդանի էակ մըն եմ, ըսաւ ան:

Բացաւ անիկա կազին ծորակը եւ խողովակը մօտեցուց իր բերանը:

ԼՈՒԻ ՊԱՐԹԱ

«ԹԷԶԳԵԱՀ»ՆԵՐԸ ՉԵՆ ԲԱՆԻՐ

Ուշաքէն կը գրեն թէ գորգի ճարտարարուեստը որ նախապէս խիստ ծաղկեալ վիճակ մը ունէր եւ քաղաքին մէջ մօտ 1000 թէզգեահներ կը գործէին, ներկայիս մեռեալ վիճակ մը կը ներկայացնէ : Այժմ մի միայն 100 թէզգեահներ կը բանին եւ անոնց արտադրութիւնը երկրին մէջ կը սպառի: Արտածումի համար ոչ մէկ պահանջ:

« ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ »

Մուշի շրջանին մէջ ապստամբող «Թէվֆիք չէքէսին», որ անցեալ տարի, կատարուած հետապնդումներու վրայ իր օձիքը ազատած էր, սահմանագլուխը անցնելով, վերջերս յաջողած էր երկրէն ներս մտնել եւ սկսած էր նորէն գիւղացին : Ոստիկան զինուորներու կողմէ կատարուած անխնայ հետապնդումներու շնորհիւ, կարելի եղած է հրոսախումբէն 9 մեռնալ եւ միւսները ողջ վիճակի մէջ ձեռք անցընել :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ Ի՛ՆՉ ԿԸ ՇԱՀԻ ԾԽԱԽՈՏԷՆ

Ծխախոտի արտածումի շնորհիւ ամէն տարի կարեւոր գումար մը կը մտնէր Թուրքիա : Բայց վերջին տարիներս, զգալի տարբերութեամբ նուազած է երկրին այս կարեւոր եկամուտը : Այսպէս, 1930ին արտածուած ծխախոտի փոխարժէք՝ երկիր դրամ մտած է 28,968,000 ոսկի, 1931ին՝ 16,480,000 ոսկի, իսկ 1932ի մէջ 9 ամսուան ընթացքին 14,990,000 ոսկի:

ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐԷՆ

■■■

«Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք
Թող ողջ աշխարհ հայուն կարդայ նախատինք»

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Պատկերներ···· պատկեր մը ես 1915ի սարսափի օրերէն :

Հազիւ խելահաս, հայ բիւրաւորներու նման ես ալ աքսորեալ մըն էի, պատա՛նի աքսորեալ, ի՛նչ հակասութիւն :

Յուլիսի տաք միջօրէ մըն էր, տաք ա՛յնքան տաք որ կարծես արեւը բորբոքած՝ կ'ուզէր այրել մրկել ամէն ինչ որ կար ու կը շնչէր երկրի վրայ :

Զոր էր գետինը : Փոշիի թանձր խաւ մը կը հանգչէր փողոցը խորտ ու բորտ սալայատակներուն վրայ, մինչեւ յոգնած ծառերուն ծարաւած տերեւները :

Յոգնած էր բնութիւնը՝ իսկ մարդիկ զգուած թէ արեւէն եւ թէ արեւուն տակ եղած ոճրայնութիւններէն :

Ձեռքս սափոր մը կ'ուղղուիմ դէպի աղբիւր, քիչ մը թարմ պաղ ջուր խմելու համար :

Մեղուներ, մեղուներ··· պար բռնած ջուրին շուրջ կը բզզան, կը դզզան ա՛նվերջ :

×

Ականջ կուտամ ու կը սարսամ : Ձայն մը հեռուէն, խորէն, հազիւ լսելի, բայց սահմռկեցուցիչ :

Սափորս կը դնեմ մէկ կողմ, կը նայիմ շուրջս, ամէն դի, եւ ո՛վ սարսափ, հազիւ քանի քայլ անդին, կը նշմարեմ կոյտ մը : Կը քալեմ կթոտ ծունկերով դէպի այդ կոյտը, կը մօտենամ վախով, մանկական հետաքրքրութիւն : Անծանօթ մը կծկուած պառկած է երեսը դէպի հողը, անգործածելի, մէկ կողմ թողուած կառքի մը չուքին ապաւինած :

Փոշեթաթախ դէմքը դէպ ի ինծ կը նայի, շրթունքները հազիւ կը շարժին : Կը պրկուի, կը գալարուի մարմինը եւ կը թաթխուի կրկին փոշիին մէջ : Ճա՛նճեր, ճա՛նճեր անհամար կը հանգչին անճար կոյտին վրայ :

— Մայրիկ, պուտ մը ջուր :

Արեւը ա՛յնքան անողոք, կը թափէր իր կրակը վար, դէպ ի վար :

Արե՛ւ, դու վկայ : Կենդանիները որջ մը ունին, իսկ Հայու որդի՞ն···

Կրակէդ, արե՛ւ, եւ կրակներէ, անլուր կրակներէ գլուխը հանգչելու համար այդ որջն անգամ չունի Հայու որդին :

— Մայրի՛կ, պուտ մը ջուր :

×

Զինուոր մըն էր : Հայ գիւղացիի պարզունակ զաւակը, հազիւ երեք տասնեակ ամառներ բոլորած : Հայաջինջ սարսափը իր ճիրաններուն մէջ էր առեր բարի Արմենակը :

Բանի զացեր էր զինուոր Թուրքին, եւ հիմա հիւանդ էր ինկեր, փտեր էր մարմինը, փողոց էր նետուած :

— Գնա՛, կեավուր, սատկէ :

Օրեր, ամիսներ փրկարար մահը չէր հասեր : Չէր հասեր անոր համար որ Հայ էր Արմենակ, եւ պէտք էր մինչեւ իր աչքերը առ յաւէտ փակելը աւելի եւ աւելի խմէր այն դառն բաժակէն Հայուն, որմէ կը յորդի լեղին, կը յորդի անվերջ եւ ա՛յնքան առատ :

— Գնա՛ կեավո՛ւր, սատկէ :

Եւ «կեավուր»ը, արարչութեան տխեղծ արարածը՝ կը հայցէր պուտ մը ջուր մահուան դէմը կեցած :

×

Արմենակ վերջապէս ստացաւ պուտ մը ջուրը :

Օրեր անցան, կեանքը կը վերադառնար իրեն, եւ երիտասարդ էր, ի՞նչու մեռնէր :

Յոյս ունէր,—միակ աղբիւրը կեանքի :

Յոյսը՝ դրկելու, համբուրելու իր երեք տարեկան աղջնակը, կարմրուկ այտերով, սեւուլիկ աչուկներով նշիկ թուշով Աշխէնը, իր հոգեհատորը :

Թողած էր կին, մայր, հայր, քոյրեր բազմանդամ ընտանիք :

Գիւղէն լուր չունէր, արդէն : Ո՞վ լուր ունէր այդ սարսափի օրերուն իր սիրելիներէն, անապատներու, լեռներու, ձորերու մէջ ինկած անտուաղ, մահամերձ Հայու զաւակներէն :

×

— Մայրիկ, հոգիս մատաղ, ես չեմ մոռնար ձեր ըրածը, ես չեմ մոռնար այդ բարիքը, դրամ չունիմ ձեզ հէտիյէ բերեմ, լեռ զացի, սա «փալամուտ»ները (խոզկաղին) ձեզի համար ժողվեցի :

Կարմիր վրան ճերմակ գիծերով թաշկինակ մը՝ չորս ծայրերը իրար կապած, մէջը լեցուն խոզկաղիններ, որոնք մեզի նուէր է բերեր :

Արցունք կար աչքերուն մէջ : Երջանի՛կ էր :

×

Երեք ամիս անցաւ, այն օրէն, «հէտիյէ»ի օրէն :

Թոյն է եղեր այն պուտ մը ջուրը զոր ես իրեն տուի, աւելի լաւ էր վերջ տար իր կեանքին եւ այս օրուան չը հասնէր :

Դուռը ուժգին կը զարնուի : Գիտէք, այնվայրենի ձեւով որ յատուկ է Թուրք ոստիկաններուն, մանաւանդ այդ սարսափի օրերուն : Կը զարնէին դրան ջախջախը կոտրտելու աստիճան :

Թուրք տասնապետ մըն է :

Զինուորներու խումբ մը, խեղճ ու կրակ, մէկ մէկ տոպրակ ուսերուն ցնցոտիներով :

Հայու որդիներ ամէնքն ալ : Կ'երթան··· Կը տանի՛ն····

— Մայրի՛կ, ճերմակեղէններս, կ'երթա՛նք :

Մեզ մօտ էր թողած չարաթ մը առաջ իր փոխնորդները որպէսպահելուացուելու, եւ քանի օրէ մէջտեղ չէր ելած ետ առնելու համար :

Կը ձերբակալուի, բանտը կը նետուի, իբրեւ փախստական զինուոր եւ ահա այսօր ·

— Մայրիկ, կ'երթա՛նք :

Եւ այսպէս Հայորդիներ, գացին շարան ու շարան, գացին վաղն ի վաղ, մտրակը իրենց եւեւէն, դահիճներն ալ միասին · դէպ ի սպանդանոց, ոչխարի պէս մորթուելու :

Գացին՝ անդէն, դէպ ի սառնդ մահ :

×

Վաղն ի վաղ կ'երթայ, կ'անհետանայ խումբը :

Կը սարսամ, ընդվզում մը, անպատում անլուր վայրագութեանց դէմ :

Անշարժ կը մնամ դրան առջեւ :

×

Այդ չարաչուք պահուն, գիւղացի տղեղ, աչքերը ցաւոտ Թուրք կին մը դիմացի պատին տակէն կ'անցնի · հազիւ չորս տարեկան աղջնակի մը ձեռքէն բռնած :

Փոքրիկը գիս տեսնելով, բառ մը կը փսփսայ ·

— Փի՛ս կեավուր, փի՛ս կեավուր՛

Հազիւ լսելի···

Կինը՝ կեղծաւոր մտերմութեամբ եւ դաժան խնդուքով կ'ուղղուի դէպ ի ինծ, եւ կը հարցնէ թէ իմացե՞ր եմ փոքրիկին ըսածը :

Առանց ինծմէ պատասխանի սպասելու, կ'ըսէ ·

— Կ'իմանաս, այս փոքրիկն ալ ձեզմէ է, բայց ամէն անգամ «կեավուր» մը տեսնելուն, «փիս կեավուր» կ'ըսէ : Երբ որ առի զայն, հազիւ մէկ տարեկան կար, իմ աղջիկս է հիմա :

Քարացած՝ փոքրիկին կը նայիմ, սեւ աչքերով, սեւ յօնքերով հրեշտակի նման աղջնակ մը···

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր տօնակատարութիւն

ՖԻԼԻՊԷ, 23 Հոկտ. — Պուլկարահայ հին գաղութը՝ Ֆիլիպէն, այս տարի եւս «Դաշնակցութեան Օր»ը տօնեց մեծ հանդիսաւորութեամբ, այնեց 23 Հոկտ., կէս օրէ վերջ, Թատրոն Եոնաքի ընդարձակ սրահին մէջ:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ, բայց մանաւանդ երիտասարդներով, որոնք, հինէն թէ նորէն, հոգւովին կապուած կը մնան հայ ժողովուրդի մեծագոյն ու հարազատ զաւկին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Բեմին մէջտեղը զետեղուած էր Քրիստափոր Միքայէլեանի կիսանդրին, որուն վերեւ Դաշնակցութեան մեծ զինանշանը եւ դրօշը: Իսկ անոր երկու քովերը պուլկարական եւ հայկական եռագոյնները:

Երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. Գ. Փափազեանի, հանդէսը բացաւ պուլկարական քայլերգով եւ «Մեր Հայրենիքով», որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս:

Հանդէսին նախագահը՝ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան յիշելով թէ ինչպէս Աստուած, ըստ Աստուածաշունչի, տիեզերական խաւարի լուսաւորումէն յետոյ ստեղծեց մարդը՝ անոր տալով իր դիմագիծէն դիմագիծ, ու իր հոգիէն՝ շունչ, այնպէս ալ, ըսաւ, Հայուն ցեղային արարչագործութիւնը՝ քառասուն տարի առաջ, մեր խաւար կեանքին մէջէն ստեղծեց մեր նորագոյն պատմութեան Ադամը՝ իր ցեղային դիմագիծէն՝ դիմագիծ, ու իր հոգիէն շունչ տալով անոր: Եւ այս խորախորհուրդ արարածը դարձաւ Արարիչ միանգամայն: Նախ Մարդը ստեղծեց՝ ժանգէն չակին (Հայուն) մէջ, ու մարդուն մէջ՝ Հայը՝ անոր ուղեղին՝ միտում, բազուկին՝ ուժ, եւ շրթներուն՝ խօսք տալով: Այդ ստեղծումին ու ստեղծագործութեան տօնն է այսօր»:

Նախագահի բացման խօսքէն վերջ բեմ եկաւ ընկ. Տիգրան Պարտիզպանեան եւ երգեց «Լռեց ամպեր»ը: Ընկերուհի Հռիփսիմէ Սագըրլեան արտասանեց Սիամանթոյի »Դարերու վրէժը»: Փոքրիկն Անժէլ Նալպանտեան արտասանութիւն մը ըրաւ Խրիմթօ Պօթիէվէն «Ներէ՛» (հայրենիքին ուղղուած), ու երգեց «Ես լսեցի»ն:

Նախագահի հրաւէրով բեմ եկաւ, բուռն ծափերու մէջ, ընկ. Գ. Նժդեհ, ու գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ:

— «Ես պիտի չխօսիմ Դաշնակցութեան մասին. այլ պիտի խօսիմ դաշնակցականութեան մասին: Առաջինը կուսակցութիւն է, երկրորդը՝ ցեղայնութիւն: Խորհուրդ է: Ու նոր չէ: Իբրեւ ոգի ու շունչ, 4000ամեայ կեանք մը ունի ան՝ կարմիր գծի մը նման երկարելով մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջէն: Ֆրանսացի հեղինակ մը, գրելով մեր պատմութեան մասին, կ'ըսէ. — Հայ ժողովուրդին մէջ անկախութեան տարօրէն տենչ մը կայ. անկախութեան ցա՛ն է այդ . . : Եւ սակայն, կանգնելով, յաճախ, մեր երկրի քարտէսին առջեւ, ես ինծի հարց կուտամ յաճախ, — ի՞նչպէս է եղեր որ մեր ժողովուրդը այսքան ընդարձակ երկիր ու այնքան մեծ իշխանութիւն է ունեցեր, բայց այսօր չունի: Այդ զրկանքը ժամանակաւոր է, սակայն: Կրնայ, նոյն իսկ, մեր հայրենիքին մեծ մասը կորսուիլ, բայց՝ անկախութիւնը՝ ո՛չ, որովհետեւ անոր ցաւը կայ մեր մէջ: Ատիկա ցեղային կիրքն է: Ցեղաշարժը:

. . . Պայքար մը կայ այսօր հայ իրականութեան մէջ: Մենք մեր ժամանակին ու ճիգին մէկ չնչին մասը յատկացուցած ենք անոր: Ու այդ պայքարը մենք չենք որ կը ստեղծենք: Կեանքի մէջ, երբ բարին կուգայ, չարը այն ատեն կը զգայ իր չարութիւնը ու կը սկսի պայքարիլ: Պետրոս առաքեալը կ'ըսէր Յիսուսի. — «Ես չեմ կրնար ըլլալ քեզի հետ, ես մեղաւոր եմ»: Այդպէս է եւ մեր կեանքին մէջ:«Մենք պաշտամունքը ունինք մեր եռագոյնին: Ու ոչ ոքի չենք պարտադրեր: Ինչո՞ւ կ'ուզեն արգիլել մեզ»: Յետոյ, կարդաց հատուած մը Պօթիէվէն, որ կ'ըսէ. — «Մենք յեղափոխականներ ենք ու ամենազարհուրելի միջոցները թոյլ կուտանք մեզի. բաց ի երկու բանէ — վատութիւն եւ կեղծիք»:

Երգչախումբի «Մշակ Բանւոր»էն վերջ, նախագահը փակման խօսքը ըրաւ, ու յիշելով Նէկրասովի խօսքը, «Աւելի դառն օրեր ապրած է այս ժողովուրդը, ըսաւ, բայց աւելի ցած օրեր չէ ապրած: Հարկ է որ այլ եւս ուժգին թօթուէ իր բաշերը: Առաւօտ մը կ'անցնէի փողոցէն: Զինուորներ կ'երթային եկեղեցի: Երբ հրամանատարը դիմաւորեցին, խմբապետին «պատրա՛ստ» հրամանը ցնցեց խումբը, ու՝ իրենց հետ՝ մայթերուն վրայի հանրութիւնը: Այդ ոտնաձայնը կ'առնենք եւ այսօր: Ու երբ պահը գայ, միաքայլ ու աշխոյժ պէտք է ցնցուինք Դաշնակցութեան «պատրաստ»ի հրահանգէն: Մինչ այդ հարկ է որ այլ եւս իւրացնենք Մուսոլինիի խօսքը, զոր երբ անգամ մը՝ մտնելով խորհրդարան — «Կա՛մ ուզածիս պէս ըրէք, կամ ուզածիս պէս կ'ընեմ . . .»:

Տօնակատարութենէն վերջ, «Պ. Սէբէմճեան» ակումբին մէջ հիւրասիրուեցաւ պուլկարական կազմակերպութեան մը ներկայացուցիչը: Ջերմ ու մտերիմ խօսակցութիւններէ վերջ, ան խօսքը ուղղեց ներկաներուն ու ըսաւ, ի մէջ այլոց. — «. . . Կան Հայեր որ դոհ են այսօրուան վիճակէն: Ուրիշներ՝ չեն բաւարարուած: Մեր մէջ ալ այդպէս է: Մեր ու ձեր ճամբան՝ ուղիղ ճամբան է: Եթէ մոռնանք անցեալը՝ կորած ենք: Նոյնը եւ հայ ժողովուրդը: Ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ այժմ ու յետ այսու միասին պիտի պայքարինք: Նոյն ճակատագիրները ունինք: Հօս՝ դուք ազատ էք: Մնացէք կապուած ձեր գաղափարին: Դաշնակցութիւնը մեծ կազմակերպութիւն մըն է ու դեռ ունի մեծ դեր կատարելիք, մինչեւ որ օր մը, ձեր հայրենիքին մէջ ու ձեր դրօշին ներքեւ, տօնէ ձեր մեծ օրը» . . .

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»

«Հայ Ժողովրդական Թատրոնը» իր բացումը կատարեց անցեալ Շաբաթ գիշեր, խաղալով Շիրվանզադէի «Պատուի համար» դրամը, զոր կրկնեց յաջորդ օրը, Կիրակի կէսօրին: Երկու ներկայացումներուն ալ ժողովուրդը եկած լեցուցած էր սրահը, — կը նշանակէ թէ ժողովուրդն ալ գնահատեց ձեռնարկին կարեւորութիւնը:

Այս փոքրիկ թատրոնը, այսպէս, կը դառնայ անշուշտ հայկական բեմ մը, կամ եթէ կ'ուզէք՝ հայ տան մը սեմը:

×

Խաղը ծանօթ է, — շատ է խաղցուած:

Պատմութիւնն է ընտանիքի մը, որուն իւրաքանչիւր անդամը կը ներկայացնէ արդի «ընկերութեան» այս կամ այն երեւոյթը: Թատերական «թէքնիք»ի վարժ, Շիրվանզադէ ընտանիքի մը մէջ է նետեր հակընդդէմ այդ տարրերը, հանգոյցներ ստեղծելու եւ դրամի մը հասցնելու համար չորս արարուածով: Հարկ չկայ փնտռելու այն ազդեցութիւնները, որ կը տեսնուին այս գործին մէջ: Պէտք է ըսել թէ ուժեղ գործ է, իրապաշտ իր կառուցուածքով եւ տիպագրական (typologique) իր մտահոգութեամբ: Ուրիշներ կրնան գրել թէ Շիրվանզադէ այս խաղով ցոյց կուտայ ոչ միայն ապականութիւնը քաղքենի ընտանեկան բարքերու, այլ եւ քայքայումը քաղքենի ընտանիքին: Ասոնք բացատրութիւններ են սակայն, պարզունակ բացատրութիւններ միայն, առանց երբեք ըլլալու գիտական:

×

Խաղարկութիւնը անցաւ շատ յաջող:

Ս. Թորոսեան (Էլիզբարեան) խաղաց իր լաւագոյն դերերէն մին, — կատաղութեան եւ մղձաւանջի իր արտայայտութիւնները, ինչպէս իր անհանգիստ շարժուձեւերը տպաւորիչ էին ու կը տեւէին տակաւին՝ նոյն իսկ երբ կը հեռանար բեմէն:

Յ. Լաթիֆեան (Սաղաթէլ) իրական տիպար մը դարձեր էր խարդախ գործակատարի. նենգ ու խորամանկ:

Ա. Կօթիկեան (Բագրատ) շատ յաջող էր իբրեւ «բանականութեան մարդը», որ յանուն գործի՝ կը զոհէ ամէն զգացում եւ աւանդութիւն:

Ա. Դմբէթեան (Սուրէն) կատարեալ աշխարհիկ եւ զգայասէր երիտասարդը:

Լեւոն Յարութ (Օթարեան) զուսպ իր ապրումներուն մէջ սիրոյ եւ գայրոյթի:

Նիկոլ (Վարդան) իրապաշտ լուսանկար մը, լաւ դիտուած եւ լաւ յղկուած, զիւղացի ծառայի մը:

Տիկին Լիւսի (Երանուհի) յաջողէր իր քրիստոնէական տրտմութեամբ:

Տիկին Լաթիֆեան (Մարգարիտ) մէկն էր հեղինակին լաւագոյն Մարգարիտներէն, խորապէս ուսումնասիրած ու հասկցած իր դերը:

Օր. Պետրոսեան (Ռօզալիա) լաւ արտայայտեց հաճոյասէր եւ աշխարհիկ աղջկան մը հոգեբանութիւնը: Շ. Ն.

Չ. Օ. Մ.

Լուռ եւ յամառ աշխատանք

— :-: —

Չ. Օ. Միութեան Պատգ. երրորդ Ժողովը, որ գումարուեցաւ վերջերս եւ վերաքննութեան ենթարկեց Միութեան եօթը տարուան գործունէութիւնը, մասնաւորապէս զբաղեցաւ Սուրիոյ մեր մասնաճիւղերու դրած հարցերով:

Ժողովը ծափերով ողջունեց Պէյրութի մասնաճիւղին զեկոյցը, եւ որոշեց հեռագրով շնորհաւորել մասնաճիւղին վարչութիւնը:

Յետոյ քննութեան առնուեցաւ Սուրիոյ մէջ Շրջանային Վարչութիւն մը ստեղծելու մասին բերուած առաջարկը: Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց զայն եւ Նորընտիր Կեդր. Վարչութեան յանձնեց կազմել մասնաւոր ծրագիր մը այդ մասին: Դժբախտաբար Միութեան նախագահը, ընկ. Շաւարշ Նարդունի չյաջողեցաւ, անցեալ տարի, Սուրիա անցնիլ եւ այցելել տեղական մասնաճիւղերուն: Այդ այցելութեան կապուած էին մեծ յոյսեր:

Պատգ. Ժողովը պարտք դրաւ նորընտիր Կեդր. Վարչութեան վրայ ամէն գնով յաջողցնել այդ այցելութիւնը: Այսօր արդէն յաջողած է ատիկա: Կեդր. Վարչութեան անդամներէն մին ուրբաթ երեկոյ մեկնեցաւ Սուրիա, մօտ ամիսուկէս պիտի շրջի Սուրիոյ շրջանը՝ կազմակերպելու համար որբային մեր շարժումը եւ յաջողցնելու համար ծրագիրը, որ մշակուած էր նախապէս:

Ցամառ եւ լուռ աշխատանքի լծուած է մեր Միութիւնը:

Միւս կողմէ Միութեան պաշտօնաթերթը, որ պահ մը ուշացաւ հրատարակուիլ Պատգ. Ժողովին համար եղած ծախքերուն պատճառով, լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ ամիս, 3 թիւ միացուած:

Հայ մամուլն ալ տագնապի մատնուեցաւ վերջերս տնտեսական անորոշ կացութեան պատճառով եւ շատ թերթեր փակուեցան: Բայց Չ. Օ. Միութեան պաշտօնաթերթը, ԵՐԿՈՒՆՔ, արդէն երեք տարեկան, կը շարունակէ իր գոյութիւնը, միշտ անսասան եւ խիզախ, ինչպէս հայ որբերն են: Եւ այդ՝ շնորհիւ իր սեփական տպարանին:

Պատգ. Ժողովին մասին ընդհ. զեկոյց մը կուտանք մամուլին՝ մեր թերթին հրատարակութենէն յետոյ:

Չ. Օ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ի

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որոնք չեն ստացած մինչեւ 544րդ էջին վերջը (պրակ 17րդ), տեղեկացնեն անպայման Յառաջին:

Կը խնդրուի բոլոր բաժանորդներէն որ անյապաղ փոխադրեն իրենց անվճար պարտքերը:

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողներուն կը ղրկուի առաջին էջէն, փոխարժէքը կանխիկ: էջ 1-544, այսինքն 16 պրակ, կ'արժէ 16 ֆրանք:

ԱՇԽԱՐՀԱՇՐՋԻԿ ՀԱՅԸ

—)(o)(—

ԼԻՈՆ, 27 (Սեփ. Թղթ.). — Լեւոն Սապունճեան (դերասան) անցեալ Յունուար 20ին մեկնած էր Լիոնէն, աշխարհի շրջանը կատարելու համար ոտքով: Արդէն շրջած է Իտալիա, Իտալիոյ վրայով անցած է Թուլուզ-Պորտօ-Փարիզ, Փարիզէն Պելճիքա, Հոլանտա, Ամսթէրտամ, Լիւքսէնպուրկ, Մէց, Նանսի, Սթրազպուրկ, Պալ, Պէրն, Ժընեւ ու Զուիցերիայէն եկած է Լիոն: Ասկէ պիտի մեկնի Մարսէյլ անցնելու համար Սպանիա, Փորթուկալ եւ անկից Մարոք, Ալճերիա, Թունուզ: Ափրիկէի մէջ իրեն պիտի ընկերանայ նաեւ դերասան Թրազօշ, ու հոն «Սինէմա Կոմոն»ի Ընկերութեան կողմէ ֆիլմի պիտի քաշուին, ու պիտի պատրաստեն խափշիկեան կեանքէ առնուած դրամ մը: Ափրիկէն շրջելէ վերջ պիտի անցնին Միացեալ Նահանգները ու Ծայր. Արեւելք: Յետոյ Սիպերիոյ, Ռուսիոյ, Հայաստանի եւ Թուրքիոյ վրայով պիտի անցնին Պալքանեան երկիրներ ու վերջապէս Գերմանիայէն Անգլիա ու յետոյ Փարիզ:

Պ. Լեւոն Սապունճեան մեկնած էր Փորթուկալցի շրջիկի մը հետ, սակայն Փորթուկալցին չկարենալով դիմանալ ճամբորդութեան, հրաժարած է: Մինչեւ այսօր չորս ընկեր փոխած է, որոնք բոլորն ալ յոգնցաւի եւայլն պատճառներով չեն կրցած շարունակել. իսկ մեր հայրենակիցը որոշած է շարունակել անպայման այս դժուարին գործը: Եթէ յաջողի, հինգ տարիէն հազիւ պիտի կրնայ լրացնել աշխարհի շրջանը: Պէտք է հայ թերթերը եւ հայ հարուստները քաջալերեն մեր այս շրջիկը, բարոյապէս թէ նիւթապէս:

Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր հայրենակիցին:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Լիոնէն կը գրեն մեզի. — Պ. Յարութիւն Պըլըքտանեան, 20 տարեկան (Եգիպտահայ) աւարտեց քիմիագիտական Համալսարանը, երեք տարուան շրջանէ վերջ: 35 մրցողներու մէջ առաջին հանդիսանալով, ստացաւ Ingenieur Chimister (Matière Colorante) տիտղոսը:

Երկու աղջիկ՝ ծովեզրը ալիքները դիտելով.

— Սա ծովուն մէջ ի՜նչ արժէքաւոր բաներ կան, չէ՞, գոհարնե՜ր...

— Այո՛: Մեր Գոհարն ալ այս ամառ արժէքաւոր... ամուսին մը գտաւ այս ծովուն մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

«ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ ՕՐԱԹԵՐԹ»ի ամբողջական հաւաքածոն, 1909-1915: Դիմել Գրատունն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Monsieur le Prince, Paris (5e), որ պիտի գնէ:

ԽՈՐԹ ԿԼԻՄԱՅԻ ՏԱԿ

— :-: —

Ա.

ԱՊԱԳԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆԸ

Ձմեռ պարեց: Ընդհակառակն, թոյլ տուաւ մինչեւ իսկ որ տերեւները զինքը անցնին: Ի՞նչ փոյթ: Հերիք է որ չպատժուի: Ջիլնայ: Ու վրան չխնդան:

Պարոյր զգուշաւոր է բնաւորութեամբ: Կը սիրէ փորձառութեանց ապաւինիլ: Ինչո՞ւ չօգտուի ուրիշներու կուշին վրայ ձեռք բերուած դասերէն:

Չընդունիր Ռուսոյի տեսակէտը: Թողուլ, օրինակի համար, որ մանուկ ձեռքը կրակին տանի, այրի եւ ա՛լ որովհետեւ նոյն մեղքը չգործէ:

Պարոյր չի փորձեր ինչ որ ուրիշները արդէն փորձած են: Եթէ կ'ըսուի եւ կը տեսնուի թէ՝ չափազանց խմելը մարդը իր նախնական կերպարանքին մէջ կը մոցնէ, այսինքն կապիկի կը վերածէ, եւ կը ստիպէ որ, արդահատելից նայուածքներու, ոմանց ալ անխտական, անհանդուրժելի քրքիջներուն ներքեւ անտարակոյս, մէկ պատը ձգէ ու միւսին անցնի, ինչո՞ւ եւ յանուն ո՞ր դերագոյն նպատակին, Պարոյր տակառները պարպելու յիմար ճիգին նետուի:

Կը հաշուէ, կը դիտէ, կը քննէ եւ ապա քայլ կ'առնէ: Ահա թէ ինչո՛ւ, Պարոյր պահ մը կանգ առաւ ելեկտրաշարժ եւ վերնահոս սանդուղին ձախ եզերքը: Տեսաւ ու սորվեցաւ ելլելու կերպը: Կատարեալ ապահովութեան համոզուելէ յետոյ, ոտքերը մեղմի՛կ դրաւ այն սատիճանին վրայ, որ կարծես հեզնանքով կը պտտէր.

— Հրամմեցէ՛ք պարոն, տնտնալու չկայ:

Պարոյր աչքերը փակեց: Ու նշմարեց զետը, որուն հոսանքին ի վեր, Հայը դեռ յամառօրէն կը թիավարէ:

Մի՛ զարմանաք: Դեռ աւելին կայ: Պարոյր, երբ վերի ափը ցամաք կ'ելլէր, իր պաշտած երգն էր որ կը վերջացնէր.

Ես փրփրադէզ ալեաց մէջը
Դեռ իմ յոյսը չեմ կտրեր:

Եւ անհաւասիկ: Uniprix վաճառատան վերնայարկն է Պարոյր: Ա՜, ա՛ս ինչքան բազմութիւն: Ու ամէն ոք պնակ մը ձեռքին: Ոտքի վրայ՝ կլոր սեղաններու շուրջ: «Կլոր սեղան»ին իր քաղաքական իմաստը չէք տար հարկաւ: Կ'ուտեն: Բայց ի՞նչպէս: Հրդեհ մարելու պիտի երթան կարծես:

Պարոյր կը ճեղքէ: Ու երբ պոչին ծայրը իրեն կը դպչի, կը վճարէ մէկուկէս ֆրանք Սնտուկին: Ապա՝ տամսակ մը ձեռքը, դէպ ի խոհանոց կը յառաջանայ:

Ու փա՜ռք քեզ Աստուած: Պարոյրին վերջապէս կը տրուի պնակ մը: Օրուան ճաշն է ուղեղ եւ խաշած գետնախնձոր: Առանց քով՝ հաց, պատառաքաղ եւ դանակ:

Պարոյր գլուխ կը շարժէ: Կը զարմանայ: Կը մտածէ: Կը ժպտի: Այնուհանդերձ՝ կ'ուտէ: Բայց զոնէ չվրդովէին զինքը, սա սիրուն, նուրբ աշխատաւորուհիները, իրենց չարաճճի նայուածքներով:

— Է՛հ, հանգիստ ձգեցէ՛ք տղան, մի՛շտ ուրախ, մի՛շտ տրամադիր, մի՛շտ սիրոյ տարուչանին առջեւ ծնրադիր Ֆրանսուհիներ: Անշուշտ որ իրաւունքը ձերն է: Ձեր փիլիսոփայութիւնը կը թելադրէ. «Ի՞նչ է որ կեանք ըսուածը: Ան այնքա՜ն կարճ է»: Այնուամենայնիւ, թողէ՛ք որ Պարոյր, ատեն մըն ալ եա մղէ զգացումները, սեղմէ, կծկէ զանոնք, ինչպէս գնդակ մը ափին մէջ: Եւ կուգայ օրը: Անպայման կուգայ: Ու կ'ընդլայնի՛ գնդակը ուժգին:

Այս խորհրդածութիւնները ընելու ատեն, Պարոյր արդէն ծառուղիին վրայէն գործի կը փութար:

— Հակառակ տաղտուկին՝ կ'արժէ յաճախել Uniprixի ճաշարանը, մրթմրթաց Պարոյր: Վերջապէս, չէ՞ որ գօտիները սեղմելու շրջանն է: Ընթրիքը քիչ մը կ'ուժեղացնենք: Ու պակասը կը դարմանուի:

Եւ ներքնապէս ու հրճուանքով, շնորհակալ կ'ըլլայ հայ խմբագրին, որ իրեն Uniprixն թելադրած էր:

— Ես ամիսներէ ի վեր հոն կը ճաշեմ, բարեկամս եւ հրապարակագիր Պ. Գրիգորին հետ, պնդած էր հայ խմբագիրը:

Տիւանդորրի տեսարան՝ հանրային պարտէզէն ներս: Ոմանք «պիֆթէք» կը մարսեն եւ կը փորձեն համը զգալ տակաւին իրենց քիմքերուն: Ուրիշներ «ֆրիթ»ով ալ գոհ՝ կ'երեւակայեն որ «քօթըլէթ» ալ կերած են: Երիտասարդները կտուց - կտուցի կը համբուրուին: Ծերերը իրենց անցեալը կ'որոճան եւ սա անամօթներուն ըրածէն զայթակղած՝ ուս կը բարձրացնեն, կռնակ կը դարձնեն, եւ սակայն, դարձեալ կը դիտեն: Իսկ Պարոյր արագ - արագ անցնելու վրայ: Զըլլայ թէ ուշ մնայ: Ժամանակները դժբաղդօրէն չար են, անգութ են: Պզտիկ թերացում մը բաւական է որ զինքը ճամբու դնեն: Մա՞րդ կը պակսի որ: Գործատէրերուն զգուելի յանկերգն է այս:

— Բարե՛ւ, պարոն: Ի՞նչ լաւ է օդը, այնպէս չէ՞:

Պարոյր կանգ կ'առնէ: Վաթսունը հինգ մը ըլլալու է Ֆրանսացին: Դեղդէմ է եւ երիտասարդի մը չափ կայտառ: Մազերէն թել մը կորսուած չըլլայ կարծես:

Չէ բազմած նստարանի մը վրայ որ ձրի կը տրամադրուի հանրութեան: Ոչ ալ՝ 25 սանթիմնոց աթոռի մը վրայ: 40 սանթիմնոց թիկնաթոռի մը մէջ ընկողմանած է: Ու այդ ալ էր արդէն պատշաճ տեղը:

Մաքուր եւ փարթամ հագուած է: Կերպասը սովորական գրպաններու անմատչելի: Օսլայուած եւ բարձր օձիք: Լայն փողկապին հանգոյցին վրայ պսպղուն գնդասեղ մը: Իսկ տափատը հաւանաբար ժամ մը առաջ արդուկին տակ պառկած:

— Առեւտրակա՞ն էք, պարոն:

Պարոյր, առանց վարանելու եւ անմիջապէս, կը վաւերացնէ հարցումը հաստատական պատասխանով:

Ու Ֆրանսացին, զոր արտաքինէն դատելով, պիտի դիւրաւ կարծէիք մեծ առեւտրական մը, գործարանատէր մը, դրամատան տնօրէն մը կամ ծերակուտական մը, կը շարունակէ, բայց այս հեղ դառնութեամբ եւ զայրոյթով.

— Պարո՛ն, ձեր մօտ ինծի համար գործ մը չունի՞ք: Վեցուկէս ամիսէ ի վեր անգործ եմ: Երկար տարիներ մետաքսի գործարանի մէջ աշխատած եմ: Հիմա կառավարութիւնն է որ գործ կուտայ: Ազա՛տ օտարականները: Կառավարութիւնը անո՛նց գործ կուտար: Պարոն, գործ մը: Վեցուկէս ամիսէ ի վեր անգործ եմ:

Պարոյր պատասխանը չկրցաւ: Ֆրանսացին զինքը իրենցմէ կը կարծէր: Օգնութեան կանչեց Փրանսերէնի բովանդակ գիտութիւնը հնչական եւ քերականական, ու քանի մը մխիթարական նախադասութիւն ճարեց եւ ճառեց անգործ Ֆրանսացիին:

Պարոյր խանութ հասնելէ վերջ, երբ աշկերտի մոխրագոյն «պլուզ»ը կը հագնէր, ապուխտի ջարդին չսկսած, մտովի կը ջանար պատասխաններ գտնել սա հարցումին.

— Ինչո՞ւ Ֆրանսացին զինքը առեւտրական մը կարծեց:

Անոր համար որ, առեւտրականներու յատուկ փութկոտութեա՞մբ կ'անցնէր:

Անոր համար որ, գլուխը բարձր, աչքերը ամպերուն, առեւտրականներու նման հաշիւնե՞ր կ'ընէր: Թակարդնե՞ր կը լարէր: Կամ մրցակցութեան տոկալու եւ յաղթելու համար, նորանոր, ինքնատիպ եւ հանճարեղ ծանուցումնե՞ր կը տարազէր:

Ի վերջոյ, ո՞րն էր այն արտաքին տուեալը կամ տուեալները, որոնց յենլով՝ Ֆրանսացին գործ ուզեց առեւտրական Պարոյրէն:

— Օ՜, այո՛, այո՛, վերարկուս, վերարկուս է որ խաբեց զայն, օտարականներուն դէմ լեցուած անգործ Ֆրանսացին: Վերարկուս առեւտրականներու վերարկու է: Մեծ առեւտրական մը նուէր էի ստացեր զայն, տակաւին շարք մը ձմեռներ կռնակս տաքցնելու կոչուած առեւտրականի վերարկուս:

Ու ապուխտի դանակը շարժեցաւ անցեալի փիլիսոփայութեան, մանկավարժութեան եւ հոգեբանութեան համալսարանականին ձեռքին մէջ:

Եւ ներկայի ապուխտավաճառ աշկերտը, դանակին փայլուն շեղբին մէջ ապագայ առեւտրականը ընդնշմարելէ վերջ մրմնջեց.

Երբ ալեկոծ ծովուն վրայ
Իմ մակոյկը խորտակուի . . . :

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Այսօր Կիրակի

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ *եւն.*

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Մելքոնեանի, *Վասպուրականի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ* ժիրայր խտիկեանի, *օրիորդներ* Ծովինար Տէր Պետրոսեան, Պերճ վարդանեան, Հերա Քրմպըլեան, Պ.Պ. Ա. Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան *եւն.*

Մուտք՝ **10** *ֆրանք։*

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - համակրական հացկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Զ. Մուշթաֆեան, *Միլան.— Ամբողջութեամբ հրատարակուած է։* (Յառաջ, 28 *սեպտ.* 1 *Հոկտ.*)։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ֆրանսահայ Կ. Խ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի ժամը 3.30*ին,* 71 Ave. Kléber։ *Իսկ ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողով, որ կը համարուի օրինական, անկախ ներկաներու թիւէն։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անդամ-անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։*

Ժամը 5.30*ին ժողովէն յետոյ, զրոյց* Տօքթ. Պօղոսեանէ։

տադրելու բաղձանքով, հաւանութիւն կը յայտնէ կառավարութեան յայտարարութեանց եւ վստահութիւն՝ վարելու համար քաղաքականութիւն մը որ հիմնուած պիտի ըլլայ հետեւեալ սկզբունքներուն վրայ.—

1. *Ցարգել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքները եւ մանաւանդ այն կէտը որ կը դատապարտէ ո՛ր եւ է յարձակում։*

2. *Ընդհանուր կրճատում սպառազինութեանց, արդիւնաւորապէս հակակշռի ենթարկուելու պայմանով եւ ընդլայնում Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասութեանց՝ ապահովելու համար ժողովուրդներու հաւասարութիւնը միջազգային ապահովութեան մէջ։*

3. *Ջնջել, բոլոր երկիրներու մէջ, անհատական զինաշինութիւնը, հակակշռի ենթարկել բոլոր զէնքերու եւ պատերազմի գործիքներու շինութիւններն ու առեւտուրը։*

Եւ մերժելով ո՛ր եւ է յաւելում, կ'անցնի օրակարգին»։

Այսօր Կիրակի

ԺԱՄԸ 3 – 8 ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ

Salon Jean Goujonի ՄԷՋ

8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

(Եկեղեցիին փողոցը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, նոր տարիի ձեր նուէրները աժան աժան գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք դիւրագնի ապրանք, անուշաբոյր թէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն։

փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն

Etude de Me **BERNARD WAHÉ** (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 5.30—6.30 *եւ ժամադրութեամբ*

ՕՓԷՐԷԹԱՅԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Théâtre Renée Maubel — 8 rue de l'Orient, Paris (18) Métro: Blanche & Abbesses

13 Նոյեմբեր 1932, Կիրակի ցերեկ ժամը 2.45ին

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (Լիլա)

ՄԷԿ ՔՍԱԿ - ՉՈՐՍ ՊՍԱԿ

նոր եւ եւրոպական ոճով հայկական օփերէթը 3 արար

Երաժշտութիւն՝ ԺՈՐԺ ՇԱՀ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Ոտանաւորներ՝ ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆ (ՃԳՆՈՒՈՐ)

Մասնակցութեամբ փարիզահայ ամենալաւագոյն ուժերու

մեծ երգչախումբ — եւրոպական օրքեսթրը

Գիները՝ 25, 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք

տոմսերը նախօրոք ապահովել ծանօթ վայրերէն

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժ եներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Square de Neuilly-St. James *Նէօյիիի կամուրջին եւ Պուա տը Պուլօնեի մօտ, գեղ. յարկաբ. ամէն յարմ., 3 եւ 4 փ. 10—15,000 ֆր., 5 փ. 13—20,000 համաձ. մեծութ. մեծ խոհ., ծառաներու՝ խոհ. տաքց. սեն. վերելակ, կառատուն։ Այցելել՝* 7, 9 *եւ* 9bis rue Casimir-Pinel *եւ* 11 Bld. de la Seine. *Մանր. ճարտ.* Verdonnetի 68 rue Boursault *Փարիզ*(17), *հեռ.* Marc. 77—16, *փափաք. կը ղրկուի պատկեր. գրքոյկ.*

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant *H. STEPHAN*

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

փարիզի պետական երաժշտանոցէն եւ Schola Cantorumէ

Տարրական եւ բարձրագոյն դասընթացք երաժշտական տեսական եւ գործնական ճիւղերու։

դաշնակի, ձայնագրութեան (Solfège) եւ ներդաշնակութեան (harmonie)

Ըստ Փարիզի բարձրագոյն երաժշտանոցներու ծրագրին եւ նորագոյն մէթոտներու։

Դասաւանդութիւնք տեղի կ'ունենան մասնաւոր ժամադրութեամբ

Դիմել 35bis Rue de la Varenne (St. Maur)

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Օթոյի լաւ վարժարան

AUTO ECOLE «MADELONE»

ինքնաշարժ վարել սորվիլ փափաքող այրերու եւ կիներու յատուկ դասեր հայերէն լեզուով, հայ մասնագէտի կողմէ։

կ'ապահովենք կարճ ժամանակի մէջ սովրեցնել եւ արտօնագիր (permis) առնել մեզի դիմողներուն։

Ամբողջական ուսուցում *(10 դաս)*	*120* ֆրանք
Արդէն գիտցողներուն համար permisի ծախք	*50* »

58 Boulevard de Belleville, Paris (20)

3 Fbg. St. Denis » 10

36 Rue Damesme » 13

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ԱՊՈՒԽՏԱԳՈՐԾ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆ

Chemin de Loville par Allauch, MARSEILLE

Որ 40 տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի իր արհեստին մէջ, կը պատրաստէ առաջնակարգ եւ համեղ ապուխտ՝ Կեսարիոյ համեմներով եւ ընտիր միսով։ Ներէ կ'ուզէք ճաշակել ամենալաւ ապուխտը, պէտք չկայ յանձնակատարներու։ Դիմեցէք ուղղակի իր հասցէին, գիները խիստ չափաւոր են։ 5 քիլօէն սկսեալ փոստի ծախքով կը ղրկուի ուզուած հասցէին։

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ԴԵՐՁԱԿ — ԿԵՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅՐԵՐՈՒ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

13 rue Saulnier, Paris (9)

Ճոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու

Կը կարէ մաքուր ու վայելուչ, տնտեսական տազնապին առթիւ հարիւրին յիսուն զեղչ բոլոր կերպասներուն վրայ։

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։ Միշտ պատրաստ ունինք *50000* քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40* եւ հաստ մանած բուրդ *(grosse laine)*։ Ամէն տեղէ աժան գին։

դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու դիւրութեան համար մթերանոց մը բացած ենք rue de Trévise *Քոնսէրվաթուարի փողոցի նպարավաճառատան մէջ։*

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն։ Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN,,

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ – ՍՐՃԱՐԱՆ – ՀԻՒՐԱՆՈՑ

"ԿԱԼԱԹԱ,,

12, Rue Bleue - PARIS (9e) Métro: Cadet.

(*Ցիտուն քայլ* «Petit Journal»էն)

Fondateurs - directeurs : MAXUD & HARILAOS

Պատիւ ունինք ծանուցանելու հայ հասարակութեան, որ փարիզի կեդրոնը բացած ենք ճաշարան-սրճարան - հիւրանոց մը, ուր կը գտնէք.—

Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, Թարմ, մաքուր, աժան եւ վարպետ խոհարարի կողմէ պատրաստուած։ Ամէն յաճախորդ արտօնուած է այցելելու խոհանոցը՝ անձամբ ստուգելու։

Յունական հռչակաւոր *«Ճիպրօ»* օղի։

Յատկապէս Հայկական Միութիւններու ուշադրութեան կը յանձնենք թէ հաւաքոյթներու, հարսանիքներու եւ ժողովներու համար ունինք ընդարձակ, մաքուր սրահներ, տրամադրելի մինչեւ առաւօտ, մատչելի գիներով։

Արտասահմանէն եւ գաւառներէն եկող հայրենակիցներու համար՝ մաքուր եւ օդասուն սենեակներ, աժան գիներով։ Հոսող տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցիչ։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

*ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ*ի

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *2*էն *8*, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական *ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։*

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրօն՝ սկսած 100 *ֆրանքէն, պլիճ՝ ամերիկեան սիստէմով։*

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 *եւ* 2—8։ *Կիրակի եւ տօն օրերը՝* 9—4։

Նոր հասցէ

Տօքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

84 rue Blanche, Paris IX Tél. Trinité 38-43

կ'ընդունի ամէն օր ժամը *1.30*էն մինչեւ *3.30*, երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը *8—9* եւ ժամադրութեամբ։

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ

հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ոլօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, Թելադրական եւ Ֆրէօտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդաբերական եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ սերքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis